

Hayat Kitabı
KUR'AN

GEREKÇELİ MEAL-TEFSİR

Mustafa İslâmoğlu

DÜŞÜN YAYINCILIK

« ^ » « »Şsgşşşsi»

DÜŞÜN YAYINCILIK - 160

Mustafa Islâmoğlu - 35

Eserin her hakkı DÜŞÜN YAYINCILIK'a aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir; izinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

Yayına Hazırlayan

îç Düzen Ali Koçak

Kapak M. Emin Öztürk

Mushaf Hattı

Erva ©

Muhammed Enes

Baskı ve Cilt İstanbul Matbaacılık

1. Baskı Haziran 2008

ISBN 975-550-043-X

Fatma Sultan Mh. Kahhalbağı Sk. No: 49/A Topkapı-İSTANBUL

Tel: (0.212) 524 75 24 Fax: (0.212) 635 27 66

www.dusunyayincilik.com

Sipariş Tel: (0.212) 528 12 26 - 27 Fax: (0.212) 528 12 20

www.kidap.com.tr

İÇİNDEKİLER

Sûreler

24. Nûr 677

25. Furkan 697

26. Şu'arâ 713

27. Nemi 734
28. Kasas 752
29. Ankebût 775
30. Rûm 792
31. Lokman 807
32. Secde 816
33. Ahzab 823
34. Sebe 844
35. Fâtır 859
36. Yasin •' 871
37. Sâffât 883
- 38.Sâd 898
39. Zümer 909
40. Mü'min 926
41. Fussilet 941
42. Şûra 954
43. Zuhruf 968
44. Duhân 982
45. Câsiye 989
46. Ahkâf 997
47. Muhammed 1006
48. Fetih 1015
49. Hucurât 1026
- 50.Kâf 1032

51. Zâriyat 1039

52. Tûr 1046

53. Necm 1053

54. Kamer 1060

55. Rahman 1067

56. Vâkı'a 1075

57. Hadîd 1082

58. Mücâdile 1090

59. Haşr 1100

«£=^\$Ş=H *- —» ^s^g^,

60. Mumtehane 1110

61. Saf 1117

62. Cuma 1123

63. Münâfikûn 1128

64. Teğabün 1132

65. Talâk 1137

66. Tahrîm 1142

67. Mülk 1148

68. Kalem 1154

69. Hakka 1162

70. Me'aric 1167

71. Nuh 1172

72. Cin 1177

73. Müzzemmil 1183

74. Müddessir 1188
75. Kıyamet 1196
76. İnsan 1200
77. Mürselât 1207
78. Nebe' 1211
79. Nâzi'ât 1216
80. 'Abese 1220
81. Tekvir 1225
82. Infitar 1229
83. Mutaffifin 1232
84. İnşikâk 1236
85. Burûc 1239
86. Tarık 1243
87. A'lâ 1246
88. Ğaşıye 1250
89. Fecr 1253
90. Beled 1258
91. Şems 1261
92. Leyi 1264
93. Duhâ 1267
94. Şerh 1270
95. Tîn 1273
96. 'Alak 1276
97. Kadr 1281

98. Beyyine 1285

99. Zelzele 1288

100. 'Âdiyât 1291

101. Kâri'a r 1294

102. Tekasür 1296

e3£M * • ^^^

103. 'Asr 1298

104. Hümeze 1301

105. Fil 1303

106. Kureyş 1306

107. Mâ'ûn 1308

108. Kevser 1311

109. Kâfinin 1314

110. Nasr 1317

111. Tebbet 1320

112. îhlas 1322

113. Felak 1325

114. Nâs 1328

Kaynakça 1331

Dizin 1333

KISALTMALAR

ALFABETİK OLARAK DİZİLEN KUR'AN-I KERİM SÛRELERİNİN MUSHAF SIRASI,
MEAL VE MSHAFTAKİ SAYFA NUMARALARINI GÖSTERİR CETVEL

Sûre

Sıra

Meal Mushaf

Sûre

Sıra

Meal Mushaf

Sûre

Sıra

Meal Mushaf

'Abese 80 .

'Âdiyât .. .100 .

'Alak 96 .

'Asr 103 .

A'lâ 87 .

A'râf 7 .

Ahkâf 46 .

Ahzab 33

Âl-i İmran .. .3 Ankebût .. .29 B

Bakara 2

Beled 90

Beyyine98

Burûc 85

C

Câsiye 45 ..

Cin 72 ..

Cuma 62

D

Duhâ 93

Duhân 44

E

Enam 6

Enbiya 21

Enfal 8 ..

F

Fâtır 35

Fatiha 1

Fecr 89

Felak 113 ..

Fetih 48

Fil 105 ..

Furkan 25

Fussilet41 G

Ğaşıye 88 ..

H

Hac 22 .

Hadîd 57 .

Hakka 69 .

Haşr 59 .

Hicr 15 .

Hucurât49 .

.1220 .1291 .1276 .1298 .1246 ..260 .,997 . .823 ..103 ..775

.584 .599 .597 .601 .590 .150 .501 .417 ..49 .395

...5 .1258 .1285 .1239

..989 .1177 .1123

.1267 . .982

...1 .593 .598 .588

.498 .571 .552

.595 .495

.222 127

.615 321

.306 176

..859

1

.1253 .1325 .1015 .1303 ..697 ..941

.433

.1250

.592 .604 .510 .601 .358 .476

.591

..638 331

.1082 536

.1162 565

.1100 544

..481 261

.1026 514

Hud 11

Hümcze . . .104

î

İbrahim14

İhdas 112

İnfitar 82

İnsan 76

İnşikâk84

tsra 17

K

Kadr 97

Kâf 50

Kâfirun . . .109

Kalem 68

Kamer 54

Kâri'a 101

Kasas 28

Kehf 18

Kevser108 Kıyamet . . .75 Kureyş106 L

Leyi 92

Lokman31 . M

Mâ'ûn 107 .

Maide 5 .

Me'aric70 . Meryem19 , Muhammed 47 . Mumtehane 60 . Mûrselât .. .77 .
Mutaffifin . 83 . Mü'min40 . Mü'minun . .23 . Mucâdile . . .58 . Müddessir . .74 .

Mülk 67 .

Münâfikûn .63 . Müzzemmil 73 . N

Nahl 16 .

Nâs 114 .

Nasr 110 .

Nâzi'ât 79 .

..395 .1301

... .4691322 ...122912001236 526

...1281 ...1032 ...1314 ...115410601294752553 ...1311 ...11961306

... .1264807

.220 .501

.254 .604 .586 .577 .588 .281

.598 .517 ,603 .563 .527 .600 .384 .292 .602 .576 .602

.1308 ..188 .1167 ..578 .1006 .1110 .1207 .1232 ..926 . .659 .1090 .1188 .1148 .1128 .1183

.. .495 . .1328 ..1317 . .1216

.595 .410

.602 .105 .567 .304 .506 .548 .579 .587 .466 .341 .541 .574 .561 .553 .573

.266 .604 .603 .582

Nebe' 78 1211 581

Necm 531053 525

Nemi 27 734 376

Nisa 4 143 76

Nûh 711172 569

Nûr 24 677 349

R

Ra'd 13 455 248

Rahman551067 530

Rûm 30

S

Sâd 38

Saf 61

Sâffât 37

Sebe 34

Secde 32

Ş

Şems 91

Şerh 94

Şu'arâ 26

Şûra 42

T

Tâhâ 20

Tahrîm66

Talâk 65

Tarık 86

Tebbet 111

Teğabün64 Tckasür102 Tekvir 81

.792

.403

...898 452

..1117 550

...1261 594

.1270 ..713 ..954

.596 .366 .482

..594 .1142 .1137 .1243

.310 .559 .557 .590

.1320 603

.1132 555

.1296 600

.1225 585

Tevbe 9 326 186

Tîn 94 1273 596

Tûr 52

V

Vâkı'a 56

Y

Yasin 36

Yûnus 10

Yusuf 12

Z

Zâriyat51

Zelzele 99

Zuhruf 43

Zümer 39

.1046

.522

.1075 533

.871 .368 .426

.439 .207 .234

..1039 519

..1288 599

...968 488

...909 457

Kalem: Nûn,- Mü'mm:Gafir ; Şerh: İnşirah; Tebbet: Mesed; ZelzeleZilzâl

s

24, NÛR SÛRESİ

»NS₃[^]

ûre adını, Kur'an'ın en sembolizmi en yoğun âyeti olan 35. âyetinden alır. Nûr, "kaynağı görünmeyip hedefini görünür kılan ilâhi ışık" anlamına gelir. Daha ilk neslin dilinde bu adla anılmıştır.

Sûre Medine'de parça parça inmiştir. Konu farklılıkları bu sonucu verir. Zina ile ilgili ilk âyetleri 3. yılda inmiş olmalıdır. Zira bu âyetlerin inişine neden olan olayın kahramanı Mersed aynı yıldaki Reci' pususunda şehid olmuştur. Hz. Aişe'ye yapılan iftira ile ilgili pasajlar (11-26) 5. yılda inmiştir. Zira Huza'a'mn kolu olan Mustalikoğulları üzerine yapılan sefer Hendek'ten hemen sonra (bir görüşte önce, Şaban ayında) olmuştur. Sûrenin iniş sürecinin ne zaman tamamlandığını tesbit etmek zordur. Bunu 9. yıldaki Tebük seferine kadar uzatanlar olmuştur. Bu durumda sûrenin iniş tarihini 3. yıl olarak tesbit etmek durumundayız. Zira bir sûre için "falan tarihte indi" demek, o sûrenin baş tarafının indiği tarihi gösterir. Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Bu sûreyle neredeyse eş zamanlı olan Nisa süresindeki zina ile ilgili âyetler niçin oraya alınmıştır da bu

sûredekiler buraya alınmıştır? Muhtemel cevap şudur: Buradaki zina ile ilgili âyetler bir biçimde mü'minlerle ve Allah Rasulü'nün yakın çevresine iftira ile ilgiliyken, Nisa sûresindekiler geneldir.

Hz. Osman tertibinde Haşr-Hac, İbn Abbas tertibinde Ahzab-Mumtehane, Cabir b. Zeyd tertibinde Nasr-Hac arasında yer alır.

Nur sûresi, adı gibi insan tabiatını ve insan ilişkilerini, özellikle de kadın-erkek ilişkilerini aydınlatan bir sûredir. Bu ilişkilerin insan kimliliğinin bir parçası olan cinselliğin istismara açılmadan nasıl yürümesi gerektiğini belirler. Bu konuda kimi ahlâkî kurallar koyar. Karşıt cinsler arasındaki ilişkiyi sağlıklı bir zemine oturtur. Sınırlar çizer ve bu sınırları aşanlar için müeyyideler getirir. Kadın-erkek ilişkilerinin sağlığı ve kadının karşı cins tarafından istismarını önleme açısından kadının kişiliğini dışiliğinin önüne geçirir. Kadın bedeninin kamuya açılmasını yasaklar. Bununla, insanın haysiyet ve şahsiyetini korumayı amaçlar. Sağlıklı toplumsal ilişkilerin sağlıklı bireysel ilişkiler üzerine bina edileceği hakikatini dile getirir.

Sûrenin zirvesi sûreye adını veren 35. âyettir. Sembolizmin en harika örneklerinden olan bu âyet, rezervi sonsuz bir mâna pınarı gibi kabını altına tutan herkesin gönlünü doldurur. Tabi ki kişinin akıl çapı, iman, hikmet, bilgi, birikim, gayret ve ufkuyla orantılıdır.

?^3Ş^s

24 / NÛR SÛKESÎ

-»^3^^^

CUZ18

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 BU, Bizim indirdiğimiz, kesin ve ayrıntılı hükümleri açıkladığımız 1 bir sûredir; ve Biz onda hakikatin apaçık belgesi olan âyetler indirdik ki, sorumluluğunuzu ha-tırlayalım.

2 ZÎNA 2 eden kadın ve zina eden erkek: İşte bunlardan her biri için, etkisi cilt ile sınırlı yüz vuruş yapın; 3 eğer Allah'a ve Âhret Günü'ne inanıyorsanız, o ikisine olan acıma duygunuz sizi Allah'ın hükmünü uygulamaktan alıkoymasın,- inananlardan bir gurup da onların cezalandırılmasına 4 tanık olsun. 5

3 Zina yapan erkek ancak zinakar bir kadınla; -diğer bir ifadeyle, 6 cinsel güdülerine kul-köle olan bir kadınla- birlikte olur. Zina eden bir kadın da ancak zinakar bir erkekle,- -diğer bir ifadeyle, cinsel güdülerine kul-köle olan bir erkekle- birlikte olur: 7 zaten bu tür bir (birleşme) inananlara haram kılınmıştır.

4 İffetli kadınları (zinayla) suçlayıp da, 8 ardından buna dört tanık getirmeyen kimselere gelince: işte böylelerine seksen celde 9 vurun, bir daha da onların tanıklığını kabul etmeyin: zira gerçekte kötü yola düşenler işte bunlardır. 10 5 Ancak bunun 11 ardından tevbe edip kendilerini düzeltenler bunun dışındadır,- iyi bilin ki Allah tarifsiz bir bağış, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.

6 Bir de, kendilerinden başka tanıkları olmadığı halde eşlerini (zinayla) suçlayan kimseler var. İşte bu tür kişilerin her bi-

>w*mjfe*<i

çv£==UjJ OÜJLj Oİj! L^i UJyî^l &L_ ^tf\\$jt fl>ÜÜp! ûj^

' t-îl^l.l l'l' <^'»:' , . 'Î-'l' '.<°>f if,S\, >F,' >■

/~<J 4Jİ <üu obLg ti x~>j\ -l^ ^J ö! 1^l-bül l^-Lc- IJj-^i J^|

^JiUkil ^ ülS'üi l-i-lü *"' vl-^İ- üt i^lJüt^fJ^Hî&l

rine düşen, dört kez kendisinin doğru söylediğine Allah'ı tanık tutarak şahadette bulunmaktır,- 7 beşincisinde ise, eğer yalancılardan biriye Allah'ın lanetinin üzerine olmasını (ister).

8 (Suçlanan eşin) Allah'ı tanık tutarak, dört kez (kocasının) yalan söylediğine dair şahadette bulunması, cezayı kendisinden düşürür,- 9 beşincide eğer (kocası) doğru söylüyorsa, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını (ister).

10 (Düşünsenize bir), ya Allah'ın üzerinizdeki fazlı ve rahmeti olmasaydı?

İyi ki Allah, kendisine yönelenlerin tev-besini tekrar tekrar 12 kabul edendir, üstün hikmet sahibidir.

1 Mücahid'in hıradna şeklindeki okuyuşunu yuş da aynı sonucu verir. Zira farada tahta, deri Taberî fassalnâ ile açıklamıştır. Çevirimiz buna vb. gibi eşyayı plaka plaka kesip ayırmak" anla-dayanmaktadır. Faradnâ şeklindeki yaygın oku- mına gelir. Âyetin bize uyarısı şudur: Zaten de-

CUZ18

«v=c3 S^s»

24 / nûr sûresi

»n^n»

taylandırılmış olan bu sûredeki hükümleri, birtakım ilave mülâhazalarla genişletmeye kalkmayın!

2 Zina, Allah'ın tanıklığına başvurularak yapılan ve hukuki bağlayıcılığı olan meşru bir sözleşme olmaksızın iki insanın birbirleriyle cinselliklerini paylaşmaları olayıdır. Cinselliği hayvani bir içgüdünün eseri olmaktan çıkarıp insani bir faaliyet kılan nikah sözleşmesidir. Sosyal bir varlık olan insanın oluşturduğu toplumun yapı taşı olan aile kurumu bu sözleşme üzerine bina edilir.

3 Celde, etkisi insan derisiyle sınırlı olup onun altındaki kasa işlemeyen "vuruş" ve bu vuruşta kullanılan "vurma aracı". Kelime, "zorlamak, zora koşmak" anlamını da taşımakta (Me-kâyîs ve Lisân). Bu ceza, âyetin sonunda yer alan kamunun tanıklığı şartından da anlaşılacağı gibi, suçlunun canını yakmaktan daha çok suçtan caydırma amacına yöneliktir. Zina suçunun Kur'an'm öngördüğü şekilde isbatı, ancak suçun kısmen de olsa kamuya açık bir biçimde işlenmiş olması durumunda mümkündür. Bu ise vahyin, zina suçunu, sadece insan tekinin onuruna yönelik bir saldırı olmakla sınırlı tutmayı, aynı zamanda toplumsal ahlâk katsayısını düşüren bir cürüm olarak gördüğünün delilidir.

4 Azâb kelimesinin Kur'an'da sıklıkla "ceza" anlamında kullanılmasının açık bir örneği.

5 Zina yasağı eşlerinin birbirine güvendiği bir ahlâk toplumunda olmazsa olmaz bir şarttır. Bu yasak aynı zamanda toplumun yapıtaşı aileyi kurmak ve korumaya teşviktir. Özetle İslâm ceza hukuku üç vicdanı teskin eder: Mağdurun vicdanını, kamunun vicdanını ve suçlunun vicdanını. Bunun için de önce suçluda bir vicdan inşa etmek gerekir. İşte vahiy bunu yapar.

6 Buradaki ve bir sonraki cümledeki ev bağlacı, karşılığı "veya" olan tahyifden çok tafsil vurgusu taşımaktadır. Bu vurgu tercümeyle "diğer bir ifadeyle" şeklinde yansımıştır.

7 Bu metin, yaygın olarak şöyle çevrilmiştir: "Zina yapan bir erkek ancak zinakar ya da müşrik bir kadınla; zina eden bir kadın da zinakar

ya da müşrik bir erkekle nikahlanır." Bu tür bir anlamada ortaya çıkan bir çok problem vardır. Birincisi, bir mü'minin müşrik biriyle evlenmesine Kur'an izin vermemektedir (2:221). Onun işlediği günahın ağırlığı bu hükmü değiştirmez. Kaldı ki, müşrikin (dişili: müşrike) anlamlarından biri de, "Allah dışındaki bir gücün otoritesine kayıtsız şartsız teslim olan"dır. Bu bağlamda "cinsel güdü ve arzularına kayıtsız şartsız kul-köle olan" anlamını kazanır ki, "Heva-sını ilâh edinen kimsenin durumunu gözönüne getirsene bir" (25:43) âyetinde ifade edilen de, yaklaşık budur. İkincisi, bir önceki âyette ifade edilen zina cezası uygulanan kimse bu günahtan arınmış olur, çünkü "şer'î cezalar keffaret-tir" (Buhari, Hudûd 15:12). Dolayısıyla, böyle birine ilave bir hukuki yaptırım gerekmez. Üçüncüsü, âyetteki lâ yenkihuhâ illâ ibaresi, bir talimatı değil bir haberi iletmektedir. Yani âyet 'inşâî' değil 'ihbarî'dir. Bu durumda yenki-hu fiilinin doğru karşılığı, lafzi anlamı olan "nikah" değil, mecazi anlamı olan "cinsel birleş-me"dir. ilk otoritelerden Mücahid,

İkrime, Said b. Cübeyr, Katade gibi isimler de böyle anlamışlardır (Taberî). Ferrâ, bu ibareyi "zinakar erkek, ancak (şehrin) zina eden günahkar kadınlarıyla zina eder" şeklinde açar {Meâni'l-Kur'an). Çevirimiz bu mülâhazalara dayanmaktadır.

8 Buradaki "da", baştaki ve bağlacının karşılığıdır.

9 Celde için bkz: Âyet 2, not. Kur'an'da "zina" dışında bir suç için dört şahit istenmez. Zina iftirası dışındaki bir iftira için de dört şahit istenmez. Bu, insan iffetine verilen değeri gösterir.

10 Gerçek sapkınların doğru yolda olanları sapıklıkla suçladıkları bu bağlamda, el-fâsikîn'a verilecek en uygun karşılık.

11 Yani: "İftira cezasının ardından.." Hz. Ömer ve ona katılan bir çok isme göre tevbe, bir kamu davasına dönüşen iftiranın cezai sonuçlarıyla değil, âyette belirtilen "tanıklık yasağı"mn kaldırılmasıyla alâkalıdır (Taberî).

12 Mübalağa kalıbıyla gelen tevvâb kelimesi, anlama "tekrar tekrar" şeklinde yansımıştır.

•^^Bst*

»N3£N«

24 / NÛRSÛRESÎ

*^^

CÜZ 18

11 GERÇEK şu ki, iftirayı tasarlayanlar içinizden bir güruhtur. 1 Siz (ey bu iftiranın mağdurları)! Sanmayın ki bu size dokunan bir şerdir ; aksine bu sizin için bir hayırdır! 2 Onlardan her birinin kazandığı günah oranında (cezası) vardır; ama onlar içerisinden bu işin elebaşılığını üstlenen kimse var ya: onu korkunç bir azap beklemektedir. 3

12 Bu (iftirayı) işittiğinizde, mü'min erkekler ve kadınlar birbirleri hakkında 4 iyi zanda bulunup da, "Bu düpedüz bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi? 5

13 (iftiracılar) iddialarını isbat için dört şahit getirselerdiler ya! Madem ki bu şahitleri getiremediler, bu takdirde onlar Allah katında yalancının ta kendisidirler. 6

14 Bakın, eğer Allah'ın dünya ve âhirette 7 sizin üzerinizdeki fazlı ve rahmeti olmasaydı, bulaştığınız 8 bu (iftiradan) dolayı mutlaka size korkunç bir azap dokunurdu,- 15 tam da dillerinize dolayıp, hiçbir bilginiz olmadığı halde basite alarak ağızlarınızda gevelediğiniz bir sırada... Oysa ki bu, Allah katında çok ağır bir (vebaldir).

16 İşte bu yüzden, onu işitir işitmez: "Bu konuda konuşmak bize düşmez! (Allah'ım, böyle

bir iftiradan) Senin yüce zatına sığınırız! Bu dehşet bir iftiradır!" demeniz gerekmez miydi? 9

17 Eğer imanda sebat gösteren kimseler-

seniz, Allah size bu tür bir (iftiraya) bir daha asla bulaşmamanızı öğütler. 18 Zira

H3~s

lâ 1 İSİ. sIU _iliVb jli ^JJl öl

lyj* Jilt ili I jjli j fJJ- tf-J*i OIL.Jİİ1 3 OjLjiJl

* il^Jbu t/1; li İjs l ıI^J, iZjb *4& i 1 -? ^>J ®

>"*,

^J I _£(^İl ^ Ll^-Ojl ^_î öl ÖjİJ 5iJül S]©

5»-^jOJj4alulj ;

Allah size mesajlarını açıkça bildirir: nitekim her hükmünde tam isabet kaydeden Allah, (bu olayda kimin nerede durduğunu) çok iyi bilmektedir. 10

19 Mü'minler arasında hayasızca söylentilerin yayılmasından hoşlanan kimseleri, bu dünyada da âhirette de can yakıcı bir yalnızlığa terk edeceğiz. 11 (Bir şeyin içyüzünü) Allah bilir, fakat siz bilmezsiniz.

20 Ya Allah'ın üzerinizdeki fazlı ve rahmeti bulunmasaydı?

Hele ki Allah çok şefkatlidir, pek merhametlidir.

1 Ahzab savaşı, müşriklerle mü'minler arasındaki mücadelenin dönüm noktasıydı. Mekke'nin son ve en büyük taarruzuydu. Başarısızlıkla sonuçlandıktan sonra bir daha Mekke kendini toparlayamadı. Bu savaş aynı zamanda Medine'deki kırılğan yapıyı bütün zaafiarıyla

ortaya çıkardı. Dost ve düşmanı kesin hatlarla ikiye ayıran bu savaşın ardından, Hz. Peygamber öncelikli konunun Medine'deki iç güvenliği kesin bir biçimde sağlamak olduğunu gördü. Bu olumlu gelişme, öte taraftan, İslâm düşmanlarının sıcak savaştan psikolojik savaşa geçme-

CUZ18

NS|?p3|

leri sonucunu doğurdu. Önce Ahzab sûresinde bir parça ele alman Hz. Zeyneb'le evlilik olayını çarpıtmayı denediler. Bu olay etrafında olmadık efsaneler düzüp koştular. Hz. Aişe'ye iftira olayı, söz konusu psikolojik savaşın bir parçasıydı. Mekke, varlığını ortadan kaldıramadığı peygamberi can evinden vurmaya kafasına koymuştu. Bunun için de Medine'deki işbirlikçilerini kullanıyordu. Bu suretle hem İslâm davasını yıpratmak, hem de Medine'deki birlik ve bütünlüğü zedelemek istiyordu. Çünkü Müslümanlar başarılarını ahlâkî bir toplum modeli oluşturabilmelerine borçlular. Öyle ki, bu ahlâkî cazibe sayesinde bir çok insan Muhammedi çağrıya koşuyor, bu çağrıya evet demeyenler bile bu durumu takdirle karşılıyordu.

2 Bireysel boyutuyla, iftiranın mağdurlarının sabırları sınıandı ve karşılığını gördüler. Tarihsel boyutuyla, içerdeki çürükler ortaya çıktı ve toplum arındı. Evrensel boyutuyla, bu gibi durumlarda nasıl bir tutum ve tavır takınılacağına ilişkin bir model ortaya kondu. Bunların hepsi hayırdı.

3 Âyette kastedilen kimse münafık elebaşı Abdullah b. Ubey'dir. Aslında tüm zamanlarda iffetli insanlara iftira üzerine bina edilen psikolojik ve organize savaşı ifade eder.

4 Bi-enfusihim, bu tür bir bağlamda (Krş: 24:61; 49:11) "birbirleri hakkında" anlamına gelir jBkz: Râzî; ayrıca krş: Âyet 61, not).

5 Hüsn-i zan ya da su-i zan, kişinin kendi iç dünyası hakkında örtülü bir itiraftır. Hüsn-i zan kalbin duası, su-i zan kalbin bedduasıdır. Su-i zan, Kur'an'm "günahtır" (49:12) dediği kısma girer.

6 Vahye göre zina suçu en az dört şahidin yakın ve açık tamkılığıyla sübut bulur. Bu insanın onur ve şerefine verilen değer bir ifadesidir.

7 Yani: "..her zaman ve mekânda.."

8 Lafzen: "daldığınız.."

9 Muhatabın zihnini inşa eden bu âyet şu zımni vurguyu taşır: Ey iftiraya kulak kabartanlar! Siz anneniz makamında olan birini bir münafığın ağzından mı tanıyacaksınız? Zira haberin kaynağı, haberin amacım ele verir. Bunu bile fark edemedinizse, nerden bakacağınızı bilmiyorsunuz demektir!

10 Belirsiz gelen ilâhi esma, kullanıldıkları bağlama fiili ve aktüel bir atıf içerirler (Bkz: 9:102, not).

11 'Azâbun elîm'i çevirimizin gerekçesi için bkz: 68:33, not 14.

^^*

»Şs^sŞ»

24 / NÛH SÛRESİ

•Şe^SssŞ*

CUZ18

21 SÎZ ey iman edenler! Şeytanın adımlarını izlemeyin! Kim şeytanın adımlarını izlerse, iyi bilsin ki (Şeytan) sadece hayasızlığı 1 ve akl-ı selime aykırı olanı emreder.

Ve eğer Allah'ın üzerinizdeki fazlı ve rahmeti bulunmamış olsaydı, sizden hiç kimse ebediyen (günahtan) arınamazdı. Lakin Allah (arınmak) isteyen kimseyi arındırmayı diler; 2 zira Allah (arınmak isteyen herkesi) çok iyi işitir ve çok iyi bilir.

22 Şu halde, içinizden (servetçe) bolluk ve rahatlık içinde olan kimseler, yakınlarla, muhtaçlara ve Allah davası uğruna hicret edenlere yardım etmekten geri durmasınlar; 3 onları affedip hoş görsünler! Hem Allah'ın sizi bağışlaması hoşunuza gitmez mi? Nitekim Allah tarifsiz bir bağış, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.

23 Şu kesin ki, iffetli ve inanmış kadınlara -dalgınlık ve dikkatsizlik etmiş olsalar dahi- iftira atan kimseler, dünya ve âhi-rette Allah'ın rahmetinden dışlanacaklar. 4 Üstelik onlar korkunç bir terkedilmişliğe mahkûm olacaklar,5 24 o gün onların dilleri, elleri ve ayakları yapıp ettiklerinden dolayı kendileri aleyhine tanıklık edecektir.

25 O gün geldiğinde, Allah onlara hak ettikleri karşılığı tastamam ödeyecek; sonunda onlar da, Allah'ın, evet yalnızca O'nun (her şeyi) apaçık ortaya çıkaran mutlak hakikat olduğunu öğrenecekler. 6

26 Kötü kadınlar kötü erkeklerin, kötü

1 Lafzen: hhşâ'. Bu isimlendirmeye göre sadece zina yapanmki fahiş-fahişelik değil, iffetli insana zina iftirası yapanın yaptığı da fahiş-fahişe-likdir.

2 İbare, gerek yeşâ' fiilinin iki özneyi de gören konumu dolayısıyla, gerek hidayet ve dalalet üzerine genel bir okuma yoluyla olsun (Kırş:

a-^Sj ^yijüUa.;

ol aJa>-

ÎS^JÜİl^lJ

Jja* "jjjiy j£L<J\j *UL^i]L y,C4\i jÜaJLJU l ol^la^->- s '^ " ^ \

<Üi\j&kı öl öj—^>o VI l^tiyaJj IjaLJj <0ı)l \.. ... i olivas^JI ö_J— «ji j-J-UI öl fjŞfv-j^j
J_J-Ü <ÜiJ~İ==Ü

öl öj^—Ujj 13^' (»4-^P *^^' (H^ji 1 —~°ji işj ^^—^"i l_y^

ö_ji^—»J!j ^i^üJ oL_â_ ;_jjül Şgjjş /)^-j-«JI ıJ^J! S* ^'

oLUIall ö a-JLkii'â; , . !läü ol .Tikli"a Oİ—iL^jJJ -f ~ ..i.. » '-• , '^ •,./' ; ,j "İ-J '~ '

ı •>.'?'; » ; " - • i- .. ->•> ">' 14 •>-> < t -< °; -t , •■" , - mi ^ >*< , =•' s , 'o" , = ^ »•■ ı i , «- ' ~ , , ' »j

erkekler de kötü kadınların dengidir; tıpkı iyi kadınlar iyi erkeklerin, iyi erkekler de iyi kadınların dengi olduğu (gibi): 7 işte onlar, (bu dünyada) iftiracıların dillerine doladıkları şeylerden uzaktır, (âhirette ise) onları limitsiz bir bağış ve tarifsiz güzellikte bir rızık beklemektedir. 8

27 SİZ ey iman edenler! Kendinize ait olmayan evlere, sahiplerinden izin almadan 9 ve selam vermeden girmeyiniz: 10 düşünecek olursanız, sizin yararınıza olan da budur. 11

18:29; 73:19; 76:29; 81:28) bu şekildeki bir çeviriye izin vermektedir (Benzer bir kullanım için bkz: 10:25 not 9 ve 13:37 ilgilil not). Nihayet, âyetin sonunda yer alan Allah'ın işitme ve bilmesine ilişkin cümle, işitilecek ve bilinecek bir durumun varlığına delalet eder. İşte bu, günaha bulaşanlar arasından "arınmak isteyen" kimse-

CUZ18

ys£3£3s

24 / NÛR SÛRESİ

-»£s~^2t*~

683

lere, gerek onların arınma iradesine yönelik bir atıftır. Parantez içi açıklama bu mülahazalara dayanır.

3 Veya: "..yardım etmemek için yemin etmesinler". Âyetteki ye'teli lafzım, el-eliyye (veya el-uluv) kökünden i'tilâ formuyla okuyan çoğunluğa anlam "yemin etmesin" olur. Eğer Râ-zî'nin de katıldığı Ebu Müslim'in ısrarla savunduğu gibi iki'al kalıbının ender olarak ii'al çoğunlukla fa'ale kalıbı yerine kullanıldığı görüşü kabul edilirse, ibare "kesmesin, el çekmesin, geri durmasın" anlamına gelir (Râzî; krs: Râ-ğıb). Tercihimiz bu görüşe dayanmaktadır.

4 Allah'ın lanetinin, "rahmetinden dışlamak" anlamına geldiği yolundaki bir açıklama için bkz: 3:87, not. Samimi tevbelerin kabul edileceğine dair âyetlerin ışığında: Tevbe etmedikleri takdirde...

5 'Azâb'a verdiğimiz "terkedilmişlik" anlamının gerekçesi için bkz: 68:33, not 14.

6 Mubîn sıfatının hem "özünde açık" hem de "açığa çıkarıcı" anlamlarını bünyesinde taşıyan yapısı için bkz: 12:1, not.

7 Veya: "kötü söz ve davranışlar kötü adamlara, kötü adamlar da kötü söz ve davranışlara yakı-

sır; tıpkı iyi söz ve davranışların iyi adamlara, iyi adamların da iyi söz ve davranışlara yakıştığı (gibi)". Fakat, bunun hemen ardından gelen ibare tercihimizi doğrular gibidir. Âyette kurulan kötülerle iyilerin birbirleri arasındaki bu nisbet bir talimatı ifade etmekten çok, ideal olanı dile getirmektedir. Nûh ve Lût gibi iki iyi erkeğin kötü hanımlar ile, Asiye gibi iyiler iyisi bir hanımın da Firavun ile yaşadığı evliliği Kur'an bir ibret vesikası olarak nakleder (66:10-11).

8 Kelimelerdeki belirsizlik çeviriye "tarifsiz" ve "limitsiz" olarak yansımıştır. Buradaki ilâhi bağış, ne kadar masum olursa olsun, insanoğlunun günah ve hatadan mutlak anlamda beri olmayan niteliğiyle, Allah'ın affına her zaman muhtaç bulunduğunun bir ifadesidir.

9 Veya: "tanışıp bilişmeden.." İbn Abbas hatta teste'zinû (izin alıncaya kadar) olarak okumuştur (Ferrâ ve Taberî).

10 Zira selam muhataba "Benden emin olabilirsiniz!" teminatıdır.

11 Bu âyetler, kendisinden önce gelen zina ve iftiraya ilişkin önlem paketidirler. Adalet suç işlenmeden önce önlemini almayı gerektirir.

»#s=3£5#»

*I=^3S^4»

24 / NÛR SÛRESİ

NS3\$Ssî

CÜZ 18

28 Buna rağmen eğer orada kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin; dahası eğer size "dönün" denilirse, siz de hemen dönün ; bu davranış sizin için daha nezihtir: zira Allah yaptığınız her şeyi bilmektedir.

29 (Ama) içinde oturalmayan, sizin de yararınıza hizmet veren kamuya açık mekânlara 1 girmenizde bir sakınca yoktur: şu da var ki Allah, açıktan yaptıklarınızı da gizlediklerinizi de bilmektedir.

30 MÜ'MİN erkeklere söyle, bakışlarını (yasak) olandan çevirsinler 2 ve iffetlerini korusunlar,- tertemiz kalabilmeleri için en uygun davranış şekli budur: unutmasınlar ki Allah, ortaya koydukları 3 her bir şeyden haberdardır. 4

31 Mü'min kadınlara da söyle, bakışlarını (yasak) olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar, cazibe ve güzelliklerini, bunlardan görünen kısımlar dışında, 5 (kamuya) açmasınlar,6 bunun için de, başörtülerini yakalarının üzerine sıkıca tuttursunlar,7 cazibe ve güzelliklerini yalnızca kocalarına, babalarına, kaymbabalarma, oğullarına, üvey oğullarına, kardeşlerine, erkek kardeşlerinin oğullarına, kız kardeşlerinin oğullarına, kendi (evlerindeki) kadınlara, 8 meşru şekilde malik oldukları kimselere, 9 ya da emirleri altındaki

^=ü üİJj JpS- liji^oî ^1 fail \^J> \ \$x^â il oti U^ -Oilj^J | _ S £=J| y, l_y*ş-jli \jL>-j\ İSS JJ ülj Ij j-_j I j_Ujj j| çAl*. ^-suii JJj o IJLc. UjİÜj Uj d) jJ_J U jvUj «ÜJİ j çv^=ü Ç-LsJo tj-i "<1 tjtrr^İlS 'Jj.

j^ııyu *LLl jl jj^İtL) jl ^jü_jju *LJl jl j^İlj! jl

jLJ

jL~JI oljtt Jî. Ij^J^J ^-.JJI JikJI jl JlijJI

cinsel arzudan yoksun erkek hizmetlilere, veya kadınların mahrem yerlerinin henüz farkında olmayan çocuklara açabilirler,- bir de yürürken, gizli olan ziynetlerini teşhir etmek için ayaklarını yere vurmasınlar. 10

Siz ey iman edenler! Top yekun günahları terk edip Allah'a yönelin ki, mutluluk ve kurtuluşa erebilesiniz.

1 İlk tefsir otoriteleri bu mekânları hanlar ve dinlenme tesisleri (Mücahid), çarşılar ve ticaret mahalleri (İbn Zeyd), tuvalet ve hamam (İbn el-Hanefiyye) gibi kamuya açık yerler olarak tefsir etmişlerdir (Taberî). Fîhâ metâ'un lekum (sizin yararınıza hizmet veren) ibaresi, bu mekânların kamuya açık niteliğini ortaya koymaktadır.

2 Ğaddu'l-basar, "bakışı kısmak, bakışları kontrol altına almak"tır. Açıktır ki bir kısıtlama ifade eder. Fakat teb'îd bildiren min edatı, bu kısıtlamayı sınırlar. Yani, "kısılacak" ya da

"kontrol altına alınacak" bakış, her tür bakış değil belli nitelikteki bakışlardır. Bu da, muhatabın cinselliğini istismara yönelik bakışlardır. Erkeğin karşı cinsten muhatabının kişiliğinde değil de dişiliğinde odaklanan, onu cinsel bir figür olarak algılayan ya da muhatap tarafından böyle algılanan bakışlar, âyetteki yasak kapsamına girer. Doğaldır ki

bu tür bir bakış, cinsler arası ilişkiyi geliştirmeye değil, karşı cinsin cinselliğim sömürmeye hizmet eder.

3 Burada "ortaya koymak" şeklinde karşıladığı-

CUZ18

•NESH-

İM / NÛR SÛRESİ

•N^£s**

685

mız sun' ile fi'l (fiil) arasında fark vardır. Fi'l met olan cinselliğini genelleştirip kamuya aç-

hem bilinçli hem bilinçsiz yapma için kullanılırken, sun' sadece bilinçli yapma için kullanılır. Bu nedenle hayvanlar ve cansızların hareketleri sun' ile ifade edilmez. Buna göre her sun' fildir fakat her fi'l sun' değildir (Râğıb).

4 Bu talimat erkek tesettürünün sınırlarını da ifade eder. Örtünme insanlıkla yaşittir. Cinselliğini keşfeden Âdem'in yapraklarla üzerini örtme temsili (7:22), insanın rüşütünün örtünmeyle başladığını gösterir. Eski Ahid'den Örtünmenin Hz. İbrahim döneminde de var olduğunu öğreniyoruz [Tekvin, 24:38). A'râf 26, takvâ'yı örtünmenin zirvesine yerleştirir.

5 Bu, kadın cazibe ve güzelliğinden kamuya açılması serbest olan miktarı gösteren bir istisna cümlesidir. Bizim harfiyyen çevirdiğimiz illâ mâ zahara minhâ ibaresinden kaynaklanan müphemlik, birbirinden farklı birçok yorumu mümkün kılar. Biz, bir tek yorumu mutlaklaş-tırmaya izin vermeyen bu ibarenin 'bilinçli müphemlik' özelliğini, yorumlardan herhangi birine meyletmeksizin aynen çeviriye yansıttık. Kaffal bu ibareyi, "insanın cari olan âdete göre gösterebildiği yerler müstesna" şeklinde anlar. Eğer hım af m üstünden örtülen cilbab, tek göz hariç bütün vücudu kapatacak bir çarşaf olsaydı, o zaman "mü'min kadınlara söyle; başörtülerini göğüs yırtmaçlarının üzerine koysunlar" âyetinin anlamı kalmazdı. Çünkü cilbab zaten bütün vücudu kapattığına göre, artık yaka ve göğüs yırtmacının üzerine konmasına gerek olmazdı. Sözün özü: "Kendiliğinden görünenlerin" tavanı yüz, eller ve ayaklardır. Bu organların örtülüp örtülmemesi nassın değil örfün ve tercihin konusudur. Efendimizin Es-ma'ya bizzat göstererek yaptığı tarif de bunu teyit eder (Ebu Davud, Libas 31)

6 Teşhir edilmemesi istenen cazibe ve güzellikler, kamuya açılmayıp özel kalması gereken kişisel cazibe ve güzelliklerdir. Bu ilâhi emrin maksadı, kadının kişiliğini dişiliğinin önüne alarak hem istismarını önlemek, hem de sosyal hayata kadını dahil etmektir. Tersini ister

istememez karşıt cinsler arası ilişkinin, şahsiyet değil cinsiyet odaklı bir ilişkiye dönüşmesine yol açacaktır. Özetle, tesettürden amaç üç unsurun ahlâkının gözetilmesidir: 1) Kadın: özel bir ni-

mayacak. 2) Erkek: karşıt cinsle cinsel odaklı ve istismar edici bir ilişki geliştirmeyecek. 3) Toplum: kadın-erkek ilişkilerini sağlıklı bir zemine oturtacak.

7 Âyette ve'1-yesturne gibi sade bir emir değil "sıkıca bağlamak, vurmak, tuttumak" anlamına gelen ve'1-yedribne kullanılmış, Humuz 1 un tekil formu olan himâr, "başörtüsü" demektir. İçkiye de, akli bürüyüp örttüğü için aynı kökten gelen hamt adı verilmiştir (Kitâbu'l-'Ayn). Bu iki kelimenin bulunduğu nokta "baş"tır. Mesela küfür de "örtmek" anlamına gelir, fakat başa değil kalbe nisbet edildiği için farklı kökten bir kelime kullanılmıştır. "İçinde neden 'baş' geçmiyor?" sorusu art niyetli değilse cehalet eseridir. Zira Arapça'da hepsi de başörtüsü olarak kullanılan burka', nikâb, lifâm, lisâm, nasîf, mıkne'a ve cilbâb kelimelerinde de "baş" geçmez. Tıpkı Türkçe'deki yemeni, yaşmak, çit, yazma, bürgü, bürümcek, tülbent, eşarp, atkı ve çar'da geçmediği gibi. Bu örtünün niteliği, boyutları ve kapsamı değişse de, değişmeyen tek özelliği başı örten bir örtü olmasıdır. Dönemin hür kadınlarının öteden beri kullandıkları başörtüsü, baştan aşağı sarkıtılan ve bir parça da süs işlevi gören bir aksesuardı. Bu örtü, elbiselerin yaka hizasında yer alan, göğsü ve takıları gösteren açıklığı (cuyûb) örtmezdi. "Başörtülerini yakalarının üzerine tuttursunlar" ibaresi, açık bırakılan boyun ve gerdanların da kapatılması talimatım içermektedir.

8 Bir yoruma göre, ev nisaihinne ile, sayılan sınıfların oğulları ve torunları kastedilmektedir. Eğer kardeşlerin ve yeğenlerin hanımları kaste-dilseydi, nisâihim olması lazımdı. Âyetteki nisaihinne kadının değil, "arkadan gelenler" anlamındaki nesie'nin çoğulu olarak anlaşılırsa, sayılan sınıfların oğulları ve torunlarının da mahremiyete dahil olduğu sonucuna varılır. Bu tercihe şayandır, zira aileyi daha da büyüten bir yaklaşımdır. Bu sınırlar, aile içi ilişkilerin sağlıklı bir biçimde sürmesi için konulmuştur.

9 Bkz: 4:24; 33:52 ve 47:4, notlar.

10 Zimnen: cinsel cazibelerini kullanarak karşı cinsi tahrik etmesinler. Burada kadından, iffetini koruyacak erkeklere onları tahrik etmeyerek yardımcı olması istenmektedir.

*Y^Ş£~^

»fö^Sî*

24 / NÛR SÛRESİ

»N3SN*

CUZ18

32 VE içinizden bekar olanları, 1 erkek ve kadın esirlerinizden (evliliğe) elverişli olanları evlendirin! Yoksul da olsalar, Allah onları lutfuyla destekleyecektir: zira Allah (lutfunda) sınırsızdır, (kime ne kadar vereceğini) çok iyi bilir. 2

33 Ama evlenmeye bir türlü imkan bulamayanlar, Allah lutfundan kendilerine (bir fırsat) tanıymcaya dek iffetlerini korusunlar! Öteden beri mülkiyetinizde bulunan esirlerden, azatlık sözleşmesi yapmak isteyenlere gelince: eğer onlarda bir liyakat görüyorsanız, onlarla sözleşme yapınız,3 üstelik onlara Allah'ın size (emanet) olarak verdiği maldan bir miktar da veriniz. 4

Bir de eğer (evlenme yoluyla) iffetsizliğe karşı korunmak istiyorlarsa, dünya hayatının fani nazlarına tamah ederek sakın kadın esirlerinizi 5 fuhşa zorlamaymız; zira onları zorlayan herkes iyi bilsin ki, Allah bu zorlamadan dolayı 6 onları bağışlayacak, merhamet edecektir. 7

34 Ve doğrusu Biz size, hakikati açık ve net olarak dile getiren mesajlar, sizden önce geçip gitmiş olanlara ilişkin bir nice mesel ve sorumluluk bilincine sahip olanlar için her türden öğüt indirmişizdir. 8

35 ALLAH göklerin ve yerin nûru(nun kaynağı)dır. 9 O'nun nurunun sembolü, 10 içinde kandil bulunan bir ışık mahalli 11 gibidir. O kandil kristal bir fanus içindedir. 12 Öyle bir fanus ki, sanki inci gibi (parıldayan) bir gezegen. 13 O kandil, doğuya da batıya da ait olmayan 14 mübarek

■>M»n>r

'İğ: n^ls- *-wlj <Uij il^ai ^ "dii çvfijj *!j->^ ^y^^^H <JI

/v*^jlx3 r»5sJl*jS <s^SSa \ L« w>uSJi j_ ^Âx-j "yjjij aL^os

Jiji ! i il^J HüJ öl'j öt jlijJl Js. '<S10> Ij^Jd

s s ' ^ ' ^ * ■ ^ " ,

jj-UI {y> *>u»«j ol_ll*-* oLt pSLJ) uJy' 1 —*^j ,z c^~j

ujI lq «J1 j^j «tu I --=:.^ : : /j ; ^-^JJ <ua£- û^s j f>irr=aJui /~o '^ =fc

<tw^~<W ~J ^Jj ^ o ./?j lg"^j JI>j «Uj -£ 2^ <U5 vJi 2 Aj^Zjj

\ ^ ~ î i 1 ^

<UM 1^J >_ ^2jJ *L_JUj /-ö û J>*-J ^ ' c5-^—fe J^—^ LS^" -İS"* -}

■dil uü ^3^;- (^^(»-J^ Jti-^ J^-> 'İ'j^ÛJ JUI"i/l

bir zeytin ağacından elde edilmiş bir yakıtla tutuşturulur. Öyle ışıltılı bir yağ ki, neredeyse ateş değmeden bile ışık saçacak: nûr üstüne nurdur! Allah, isteyen nurunun (peşine takarak) 15 doğru yola iletmeyi diler. 16

İşte Allah insanlara böyle misaller vermektedir: zira her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilen yalnızca Allah'tır.

36 İÇERİSİNDE sabah akşam 17 O'nun adı anıldığı için Allah'ın yükseltmelerine izin verdiği ibadethanelerde, O'nun ululuğunu ve yüceliğini sürekli dile getiren 18 —>

1 Eyâmâ (t. eyyim), başından evlilik geçmiş ya da geçmemiş olsun, mevcut durumda eş olmayan herkesi kapsar.

2 Belirsiz formula gelen esmayı çevirimizle ilgili bkz: Âyet 18, not.

3 Sosyal bir vakıa olarak kucağında bulduğu kölelik problemini halletmek için, Kur'an'm getirdiği hürriyet alanını genişleten talimatlarından biri (47:4 ve 90:12-13, notlar). Hz. Peygamber ömrünün her yılma bir köle azat etti. Bu teşvikler sahabe arasında öyle yankı buldu ki

CUZ18

»N^S^

24 / NÛR SÛRESİ

*?sS3\$5ssf»

687

Hız. Aişe 67, Abbas 70, İbn Ömer 1000, Abdur-rahmân b. Avf 30.000 (?) köle azat etti. Miras yoluyla edinilen köle stoku 70 yılda tamamen eritilecektir. Bu veriler ışığında şu hükmü rahatlıkla verebiliriz: Eğer kölelik o nokada biti-rilmediyse, bunun sorumlusu, Kur'an'm gösterdiği hedefleri görmezden gelen gelenektir.

4 Zekât verilecek sınıflar arasında, hürriyetine kavuşturulacak köleler de (ve fi'r-rikâb) yer alıyordu (9:60).

5 Feteyâtm tekili olan fetât, "hizmetçi" ya da "esir-hizmetçi" anlamına gelir.

6 Laizen: "..sonra.."

7 Söz bittikten sonra muhatabın zihninde şu yankı sürüyor: fakat onları fuhşa zorlayanları acıklı bir azaba mahkûm edecektir. Mukatil, münafık elebaşı İbn Ubey, Muaze, Mesike, Umeyme, Fetile, Amre ve Erva isimli cariyelerine para karşılığı fuhuş yaptırıldığını rivayet eder (Taberî).

8 Bu âyet, ilk cümlesiyle kendisinden önceki somut hükümler içeren âyetlere, son cümlesiyle kendisinden sonraki sembolik dilin zirvesini temsil eden âyete atıf yapmaktadır. Fakat başındaki bağlaç yine de onu kendinden önceki pasaja bağlamaktadır.

9 Nûr, kaynağı görünmeyen fakat hedefini görünür kılan çok özel ışık demektir. Allah'ın varlığın ışığı olması, âlemi yokluktan varlığa çıkarmanın O olduğuna delalet eder. "Allah nurdur" denilirse, âyetteki temsil ve teşbih yok sayılıp mâna hakikate taşınmış olur ki, bu doğru olmaz. Zira bu cümlelerin teşbih olduğu hemen arkadan gelen mesel (sembol) ve kaf teşbih edatından anlaşılmaktadır. Bu ibare Allahu câ'ilu nûri's-semâvât. (Allah göklerin ve yerin nurunu var edendir) şeklinde anlaşılabilir.

10 Hem meselu nurihi ibaresi hem de teşbih kâfi ile ibarenin sembolik mahiyetine çifte vurgu yapılması, başta nûr olmak üzere Allah için hiçbir sıfatın hakiki manasıyla kullanılmayacağına delalet eder. Mesel, adı üstünde temsildir, teşbihtir, benzetmedir. Hiçbir beşeri

tanıma sığmayan Allah'ın hidayete yatkın kullarına bahşettiği gönül aydınlığıdır nur. Nûr vahyin sıfatıdır: Tevrat (5:44), İncil (5:46) ve Kur'an için kullanılır (7:157 ve 4:174). Vahyin kaynağı görünmez, fakat insana öyle bir basiret kazandırır ki, insan o basiretle hayatın ve eşyanın mahiyetini görür.

11 Mişkât, "odaların duvarlarında kandilin konulduğu oyuk". Kelimenin mekân ismi olan formunun da delalet ettiği gibi "ışık mahalli, ışığın kendisinden yayıldığı yer" anlamına gelir. Çevirimizin gerekçesi budur.

12 Fânûs, tabir caizse "ışığın yolu"dur. Sahabeden Ubey b. Ka'b bunu "akıl" olarak yorumlar. Zira vahyin ışığı akıl yoluyla hayata taşınır.

13 Veya: "uydu". Kur'an'da güneşin ışığının dı-y-a' ayın ışığının nûr olarak geçtiğini hatırlamanın tam zamanı (10:5). Ve şu âyet: "Kim Rah-mân'm vahyine kusurlu bir gözle bakarsa, ona bir tür şeytani (öteki kişilik) musallat ederiz de, kendisi onun uydusu haline gelir (43:36).

14 Zımmen: ".. hiçbir dünyevi mekâna ait olmayan". Hakikat ne doğunun ne batının imtiyazı olmadığı gibi, sapma da ne doğuya ne batıya hasredilebilir. Yani: Hakikatin kaynağı zamandan ve mekândan münezzeh olan Allah'tır.

15 Taberî'nin açıklamasına dayanarak.

16 Çevirimizin gerekçesi için bkz: Âyet 21, not.

17 Yani: "..daima.."

18 Veya: "(O kandilin içerisinde yandığı oyuklar) Allah'ın yüceltilmesine izin verdiği evlerde.." İbn Abbas ve daha başkaları, bu âyeti bir öncekinin devamı niteliğinde

okumuşlardır (Taberî). Fakat bu âyet, kendisinden sonraki âyetlerle kopmaz bir bütünlük arzeder. Bizim tercihimiz, 37. âyetin girişindeki ricâlun kelimesinin bu âyetteki yusebbihu fiilinin öznesi olarak, öncesinden tamamen bağımsız bir şekilde okunabileceği görüşüne dayanır (Ferrâ ve Zeccâc,- karşılaştırmalı bir kritik için bkz: Râzî)

• ^»^

•N^\$53=f«

24 / NÛR SÛRESÎ

»N^SN*

CUZ18

<—37 nice 1 yiğitler vardır ki, onları ne ticaret ne bir (başka) kazanç kapısı Allah'ı anmaktan, namazı hakkını vererek eda etmekten 2 ve arınmak için verilmesi gerekeni vermekten alıkoyabilir; onlar kalplerin ve gözlerin dehşetle döndüğü günden korkarlar. 3 38 Bütün bunların sonucunda da 4 Allah onları yaptıklarının en iyisiyle ödüllendirir,- üstelik onlara kendi lutfundan daha fazlasını da verir: zira dilediğine hesapsız rızık bağışlayan yalnızca Allah'tır. 5

39 Ve inkarda ısrar edenlere gelince... Onların yapıp ettikleri çölde (görülen) serap gibidir: susuzluktan yanmış olan onu su sanır, fakat ona yaklaştığında orada (sudan) hiçbir iz bulamaz; fakat Allah'ı, kendi vicdanında 6 bulur ve bilir ki, O hesabı tastamam görür: zira Allah çok seri hesap görendir. 7

40 Veya (onların yapıp ettikleri) bir okyanusun derin karanlıkları gibidir,- onu üst üste dalgalar kuşatmıştır, derken üstüne (bir de) kara bulutlar... birbiri üstüne binmiş, kopkoyu, zifiri karanlıklar... 8 kişi çıkarıp baksa, neredeyse elini dahi göremeyecek durumda: 9 nitekim bir kimseyi Allah aydınlatmamışsa, onun asla aydınlıktan nasibi olamaz!

41 SEN (ey insan)! Göklerde ve yerde bulunan her bir varlığın -kanat çırpan kuş katarlarına varana dek- Allah'ın yüce kudretini dillendirdiğim fark etmez misin? 10 Doğrusu onların hepsi de, O'na teslim olmayı ve O'nu yüceltmeyi bilmek-

ijjjj <U)ı_j il^aS -j-a jv*JuJjj \^x^s. u j_™>-1 4JJ1 a-^jV^J

„ , ' , t' , . ' T>' .-.* , _ o •- I ~, e ,

i r -l\jLS ~^JUjS-l ijji^ssss •yjjj\j^r\$} <^J\Z~>- «-V *"—*i /j-^

„ , o - _ ^ T i _ , I S

oUüâS' jl|şf i_jULjJI ^j-^ <iilj 4jUL^ <us^ "1 -'6 - ^1

i .-. ,. . .J. „. .. ,. . . „' ...

v_jI*_1 4İ_jS ^ £-}_» 43y <y> ^_jj. <U_Oju ^} j>u ^-i ^.^ .*■ *■ ~r J» „ .m

» j*^ 1 ** î <- ° j .-• o, ,J^,- .*•,*■«..7. a»- „ o ?" . ^- .? o,- * 1 *' t t •

<U 7^-^ -CU 1 o\ ji fJi çg\$ j^J Jy> <J l«J 'j^J 4J *CÜ S Ja^cJ^J

^J

tedir; Allah onların hareketlerini 11 de çok iyi bilmektedir: 42 zira göklerin ve yerin hakimiyeti Allah'a aittir ve nihâî dönüş de yalnızca Allah'adır.

43 (Yine) sen fark etmez misin ki bulutları sürükleyen, sonra onları birbiri üzerine istif edip kümeler haline getiren, derken senin onların bağrından boşaldığını gördüğün yağmuru yağdıran Allah'tır. 12 Gökten dolu yüklenmiş (bulut) dağları indiren, peşinden - dilediği kimseye onu isabet ettirip, dilediğinden onu uzak tutan da Allah'tır. 13 (Düşün ki), neredeyse o (bulut)lardan çakan şimşegin parıltısı gözleri almaktadır:—>

1 Ricâlun'deki belirsizlik çeviriye "nice" olarak yansımıştır.

2 41. âyette "kuş sürülerinin salatmdan" söz edildiğini göz önüne alarak buradaki salâtm. en geniş anlamıyla kulun Allah karşısındaki esas

duruşunu ifade ettiği sonucuna varabiliriz. 3Krş: 33:10 ve 6:110.

4 Baştaki edatın öncesiyle sonrası arasındaki sebep-sonuç ilişkisini ifade eden hmu'l-'âkıbeh

CUZ18

->fs^^*-

24 / NÛR SÛRESİ

-*ş=^3\$^#*~

689

oluşundan yola çıkarak.

5 Fiil cümlelerinden farklı olarak isim cümlelerinde özneyi öne çıkarmaya gayret gösterdik. Bu cümleyi "..Allah'tır" şeklindeki çevirimizin gerekçesi budur.

6 Lafzen: "yanında".

7 İnsanoğlu olmayan yerde suyu görür de, olan yerde Allah'ı göremez; kendisine "şah damarından daha yakın olan" Allah'ı...

8 35. âyette yer alan "nur üstüne nur"un tam mukabili. Vahyin nurundan mahrum kalmış insan hem ışığı, hem gözünü, hem aklını kaybetmiş, bunun sonucunda da günah karanlığına gömüldükçe gömülmüştür. Sonuçta ne vicdanının sesini duyabilir, ne fitratını hatırlayabilir.

9 Zımnem: Böyle biri öyle körleşir ki, değil soyut hakikatleri, somut eşyayı bile kavramaktan aciz hale gelir. Bu âyette çizilen tablo, bir kara insanının çizmesi mümkün olmayan bir tablodur.

10 Lafzen: "görmez misin". Göz bakmaya, bakma görmeye, görme fark etmeye yarıyorsa işe yarar. Buradaki "görme" somuttan soyuta, görünenden görünmeyene, eserden müessire, fiilden faile, sanattan sanatkara ulaştıran akleden kalbin eylemidir. Zımnem: Allah'tan bağımsız bir varlık alam yoktur. Bilinçli bilinçsiz tüm varlıklar, O'nun Rab oluşuna birer atıftırlar. Âlem O'nu gösteren bir parmadır.

11 Yef'alûrivı türetildiği ii'l kökü, benzerleri olan 'amei'den ve sun 'dan farklı olarak bilinçli ve bilinçsiz, tasarlanmış ve tasarlanmamış, ani ve sürece bağlı tüm eylemleri ifade eder (Bkz: Âyet 30, not). Zımnem: Allah onların her hareketini bilir.

12 Bulutları O sevk ettiği gibi, yol haritası ve gök sofrası olan vahyi de O sevk eder.

13 Fakat o ilâhi rehberliğe yönelenler nasibini alır, ona sırtını dönenler de nasipsiz kalır.

■*^3S^*_

•NSSŞ^?*

24 / NÛR SÛRESİ

◆Şs^sl*

CUZ18

<—44 (işte böyle), gece ve gündüzü de Allah evirip çevirmektedir.

Bakırı, bütün bunlarda görece gözünü olanlar için mutlaka alınacak ibretler vardır.

45 Yine her tür canlıyı sudan 1 yaratan da Allah'tır: son tahlilde onlardan kimi karnı üzerinde sürünmektedir; kimi iki ayağı, kimi de dört ayağı üzerinde yürümektedir. 2

Allah dilediğini yaratır; şundan emin olun ki, Allah her şeye güç yetirendir.

46 DOĞRUSU Biz, hakikati bütün açıklığıyla ortaya koyan âyetler indirimsizdir,- bununla Allah (isteyen) kimseyi dosdoğru bir yola yöneltmeyi diler. 3

47 Ama birileri "Biz Allah'a ve Rasul'e 4 hem inandık, hem de itaat ettik" derler, sonra da onlardan bir kısmı bunca (taahhüdün) ardından sözlerinden geri dönerler: şu halde bu gibiler gerçek mü'min değildirler. 48 Zira onlar aralarında hüküm versin diye Allah'a ve O'nun Rasulü'ne çağrıldıklarında, hiç değilse bir kısmı hemen yüz çeviriverirler,- 49 fakat eğer kendileri haklı çıkacak olursa, teslim olmuş bir edayla koşa koşa gelirler. 5

50 (Şimdi sen söyle ey bu hitabın muhatabı!) 6 Bunların kalplerinde mi bir hastalık var, 7 yoksa kuşkuya mı kapılıyorlar!? 8 Yahut da Allah'ın, dolayısıyla O'nun Ra-sulü'nün 9 kendilerine haksızlık yapmasından mı korkuyorlar! ?

Hayır, aksine asıl kendileri haksızlık yapmaktadırlar.

51 Aralarında hüküm vermesi için Allah'a, dolayısıyla 10 O'nun Rasulü'ne çağ-

?>*#■"#<!

i.»-

--s* --- \ --

i " i' ' ~ '

1 ~T- 4. ' ti > >'< • i— • 1' s» ' < • •>•.». • .> <■ ,r, »j""-1 j->4> l»^ ' (►* > J—^ - °; J •#
Oy*>j*» <*4±* ^y-ij* bj ^ji-j

(j-^i'O? ü_j-?«İjİ»JI fv* >_ilijlj uJU»!j Ujw_Jİ. I_jJ_jjj o1

' . >„?'< > > 'i., [< ! s ""i, 1 ' . •" >1 t--A,, \ > 1JJJ.L4JI ~_A_İAil_9U <uijj -tül 1 _ > i^>»jj
<üj_^jj <WI »Jaj

i.

rıldıkları zaman mü'minlere düşen söz, sadece "İşittik ve itaat ettik" demekten ibaret olmalıdır; zira böyleleri gerçek kurtuluşa eren kimseler olacaklar. 52 Ve kim Allah'a, dolayısıyla 11 O'nun Rasulü'ne itaat eder, Allah'tan korkar ve Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle hareket ederse, işte onlar gerçek başarıya eren kimseler olacaklar.

53 Bir de kendilerine emredecek olsan, mutlaka (savaş için sefere) çıkacaklarına dair var güçleriyle yemin edenlere de ki: "Yemin etmeyin! itaat (herkesçe) bilinen ortak iyiyedir: 12 şu da bir gerçektir ki, Allah yaptıklarınızdan ayrıntısıyla haberdardır."

1 Belirsiz formun tahyir vurgusunu öncelersek mâna "hayrette bırakan bir sudan" olur.

2 Bütün canlıların kökeni aynıydı: Su. İlahi yasalar gereği süreç içinde farklılaştı ve türler

oluştı. İşte böyle, insanoğlunun da inanç kökeni aynıyken, ilâhi yasalar gereği o da ilerleyen süreçte farklı inanç ve yollara ayrıldı. Her iki yasayı koyan da Allah'tır. İman ve inkarın var-

CUZ18

®fsS3\$S3|*

24 / NÛR SÛRESİ

c^3S^

691

lığı da bu ilâhi yasalar çerçevesinde anlaşılmalıdır.

3 Veya: "Allah dilediğini doğru yola yöneltir". Yani, Allah'ın hakikati bütün açıklığıyla ortaya koyan mesajlar indirilmesi, dosdoğru bir yola yöneltme iradesinin bir ifadesidir (Kırş: Âyet 21, not). Âyetin ikinci cümlesi birincisinin gerekçesi olarak anlaşıldığında, Allah-insan iradesinin bakışlımlılığı imâsını içeren v'Alhhu yehdî men yeşâ' ibaresi doğru anlamını bulacaktır (Ayrıntılı bir izah için bkz: 10:25, not 9).

4 "Allah'a ve RasuPe" ifadesi, "Allah'a, dolayısıyla O'nun mesajını taşıyan Rasul'e" şeklinde anlaşılmalıdır. Bilinen bir gerçektir ki, burada birbirinden bağımsız iki otorite söz konusu değildir. Allah ve Rasul arasındaki vav da, düz bir bağlaç değil, açıklama vurgusuna sahiptir.

5 Pazarlıklı iman için Kâfirûn sûresinin (109. sûre) notlarına bkz.

6 Cevabı Allah tarafından bilinen bu soruların amacı, muhatabı, inkarcı aklın tutarsızlığı üzerinde düşünmeye davettir. Parantez içi açıklamanın gerekçesi budur.

7 Bu zümreyle ilgili istikrai bir okuma için bkz: 74:31, not 18.

8 İrtâbû'rmn kendisinden türetildiği myb/rîbe, "inkarcı kuşku" anlamına gelen şeM:'ten farklı

olarak "korkulu kuşku", yani "kuşkusunda haksız çıkma korkusunu içinde barındıran kuşku" anlamına gelir (Bkz: 9:110, not). Kuşku, münafığın niteliği olan "kalp hastalığı" ve kâfirin niteliği olan "Allah ve Rasulü'ne güvensizlik" dışında, ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Bu da vahyin, en temel inanç ilkelerine yönelik dahi olsa, kuşkuyu nifaktan ve küfürden ayrı olarak değerlendirdiği anlamına gelir. Hz. Peygamber sahibini mutlak hakikate yaklaştıran bir tür kuşku için "zake sarihu'1-iman: bu imanın açığa çıkmasıdır"

buyurmuştur (Müslim, îman, 209).

9 Ve bağlacını "dolayısıyla" şeklinde çevirimiz için bkz: Âyet 51, not

10 Yani: "Allah'ın Elçisi aracılığıyla gönderdiği vahye".

11 Lafzen: "ve". Bkz. âyet 54, not. Yani, "Allah'ın Elçisi aracılığıyla gönderdiği vahye".

12 Veya kinayeli bir çağrışımla: "itaat(iniz) malumdur" (!). Fakat bu anlamın zamir takdiri gerektirmesi bir yana, âyetin son cümlesi tercihimize daha yatkın durmaktadır. Âyet ikiyüzlü akim hastalığım ele vermektedir. Bu ; iyi olmayı iyiliği emredene iyilik sanma ahmaklığıdır. Oysa ki iyilik iyi olduğu için yapılır ve en büyük yararı onu yapan kimseyedir.

-N^^ 33 ^

24 / NÛR SÛRESİ

~*fas^5=3«-

CUZ18

54 De ki: "Allah'a itaat edin, dolayısıyla Rasü'e 1 itaat edin!"

Bundan böyle de, eğer (Rasü'den) yüz çevirecek olursanız, o ancak kendi yükümlülüklerinden sorumlu tutulacaktır, siz de sadece kendi yükümlülüklerinizden sorumlu tutulacaksınız. 2 Ama eğer onu izlerseniz, doğru yolu bulursunuz: Rasul'e düşense, yalnızca (kendisine indirileni) bütün açıklığıyla tebliğ etmektir. 3

55 Allah, içinizden iman edenlere ve ıslah edici iyilikler işleyenlere, onlardan öncekileri hakim kıldığı gibi kendilerini de hakim kılacağına, 4 onlar için hoşnut ve razı olduğu dini yine onlar için sağlamlaştıracağına, 5 endişelerinin (baskın olduğu) bir dönemin ardından onları güvenli bir konuma kavuşturacağına söz vermiştir: 6 (değil mi ki) onlar Bana kulluk ediyorlar ve Bana hiçbir şeyi ortak koşmuyorlar! Fakat kim de bunun ardından inkara sapsanır, işte onlardır asıl yoldan sapmış olanlar.

56 Şu halde, namazı hakkını vererek kılın, zekâtı gönülden gelerek verin ve Ra-sul'ü izleyin ki merhamete mazhar olmayı umut edebilirsiniz.

57 İnkarda ısrar eden kimseler, bu dünyada asla (Allah'ı) atlabileceklerini sanmasınlar,- onların dönüp dolaşıp varacakları yer ateştir,- ki o, ne berbat bir son duraktır!

58 SİZ ey iman edenler! Meşru bir biçimde sahip olduğunuz kimseler 7 ve içiniz-

^^

<_)*>■ U Aİ1& ujlî I_jJ_jj üiî J^-j/p! I_^»-Jslj <ü)l l_5*-]=i Ji

Oi'

<*&■£&\$<*£ cr^j' l5^-" ^4^-J ç& Cr^-^3 ^*M o^

y ^g| ÜJ-^*^-jJ ~£=iAa) J^—ujjJ! I^İJstj ö^^sssajj! t ûjjj

Oi

JUI,"I_ÜJ

den ergenlik çağa ulaşmamış olanlar (dahi), 8 günün şu üç (vaktinde) 9 yanınıza girmeden önce sizden izin istesinler: sabah namazından önce, öğleyin elbiselerinizi çıkarıp istirahatata çekildiğiniz vakit ve yatsı namazından sonra. Bu üç vakit sizin için mahremiyet vakitleridir. Bu vakitler dışında birbirinizin yanma girip çıkmanızda, sizler için de onlar için de herhangi bir beis yoktur.

Bu mesajları Allah size işte böyle açıklamaktadır: zira her hükmünde tam isabet sahibi olan Allah, (yarattığı insanı) çok iyi bilmektedir. 10

1 Lafzen: "Allah'a ve Rasul'e". Vav edatının sadece iki ayrı unsuru birbirine iliştiiren değil, aynı zamanda hiyerarşi bildiren yapısına dayanarak. Allah'a itaatin, ancak Elçisi aracılığıyla bildirdiği iradesine itaatle mümkün olduğu "Kim

Rasul'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur" (4:80) âyetiyle ifade edilmiştir (Krş: Âyet 47, not). Rasul'e itaatin Allah'a itaat anlamına geldiğinin delillerinden biri de bu âyettir. Âyetin girişinde "Allah" ve "Rasul" ayrı ayrı anıldığı

CUZ18

^^^

24 / NÛR SÛRESİ

-*1==3£3#»-

693

halde, âyetin devamında söz sadece Rasul üzerinde odaklanacak ve itaat/izleme emri de ikili değil tekli zamirle [tuî'ûhu] ifade edilecektir. Ve nihayet, Rasul'e itaatin de ilâhi bir inşa projesi olan vahye boyun eğmek olduğu âyetin sonunda dile gelecektir.

2 Krş: "Hem kendilerine ilâhi mesaj gönderilenleri, hem de (onlara) ilâhi mesajı iletmekle

görevli olanları elbet hesaba çekeceğiz" (7:6)

3 Âyetin başında dile gelen "Rasule itaat" ile vahye itaatın kastedildiği bu ibareyle sabittir.

4 Öncekileri hakim kıldığım şu âyet beyan eder: 28:5.

5 Bkz: Maide 3.

6 Bedir'de Nebi "Allah'ım! Şu bir avuç insanın yok olmasına izin verirsen, yeryüzünde sana kulluk eden kalmayacak!" diye dua ediyordu (Duanın tamamı için bkz: Müslim, Cihad 58).

7 Çevirimizin gerekçesi ve ibarenin mahiyeti için bkz: 4:24; 33:52 ve 47:4, notlar.

8 Bu iki zümre, 31. âyette yakın akrabalarla birlikte sayılarak mahremiyet konusunda ayrıcalıklı sayılmıştı. Parantez içerisindeki "dahi" açıklaması, bu talimatın söz konusu ayrıcalığa getirilen bir istisna teşkil ettiğini göstermek içindir.

9 "Üç kez" anlamına gelen selâse merrât ibaresini kendisinden hemen sonra gelen min açmaktadır. Buna göre bu ibare "izin sayısını" değil "izin zamanını" gösterir.

10 Belirsiz formdaki ilâhî sıfatlar, daha çok, âyetin içerisinde yer aldığı pasajda ele alman konuyla doğrudan ilişkilendirilmelidir (Krş: Ta-berî). Parantez içi açıklamamız bu mülahazadan kaynaklanmaktadır (Krş: 9:102, not). Parantez içi açıklama Mülk sûresinin 14. âyetine dayanmaktadır.

*^3\$^

24 / NÛR SÛRESİ

»Ns3^

CÜZ 18

59 Ama çocuklarınız 1 ergenlik çağa ulaştıklarında, kendilerinden büyüklerin yaptığı gibi (yanınıza girmek istedikleri her zaman) izin istemelidirler.

Mesajlarını Allah size işte böyle açıklamaktadır: zira her hükmünde tam isabet sahibi olan Allah, (yarattığı insanı) çok iyi bilmektedir. 2

60 BİR de, kadınlardan artık cinsel arzu 3 duymayacak kadar yaşlanmış olanlar var; işte böylelerinin, bedeni 4 teşhir amacı taşımaksızın, giysilerinden bir kısmını 5 çıkarmalarında bir beis yoktur. 6 Ama iffetleri üzerine titrerlerse bu kendileri için daha hayırlıdır: zira Allah (ağızlarından çıkan) her şeyi işitir, (kalplerde olan) her şeyi bilir. 7

61 (Eğer güç gelecekte) görme özürülü zora koşulamaz, yürüme özürülü zora koşu-lamaz,

hasta zora koşulamaz,8 ve (aile bireyleri olarak) sizin kendi evlerinizde 9 veya 10 babalarınızın evlerinde, veya annelerinizin evlerinde, veya erkek kardeşlerinizin evlerinde, veya kız kardeşlerinizin evlerinde, veya amcalarınızın evlerinde, veya halalarınızın evlerinde, veya dayılarınızın evlerinde, veya teyzelerinizin evlerinde, veya anahtarları size teslim edilmiş olan yahut da sadık arkadaşınıza 11 ait olan (evlerde) yiyip (içmenizde)

MSN

■- LU I '^a xs- i ^Âl! j îttş ~.

^

,,,A,-

3l'l

"->j-Z*±

a > ^ a İ.İ o' ** ^S^ t» o''' o^ V

J 5^ i»

.ili I

İİ3_^J ^_1JUS liLİ ĞlLJ/î }î C*^ I^JİöİS oî

=>jll* «illi -Uf- Jyj 4_L>o (*^=a -İSİ |_sic- !jjJ_JLi

Ojks ^i=Jij oi:vı çlsü iin ^ii Jjuİs' izi

bir sakınca yoktur; hep birlikte ya da ayrı ayrı yemenizde de bir beis yoktur. Bundan böyle bir eve girdiğiniz zaman, birbirinize 12 Allah katından bir esenlik, bir bereket ve mutluluk dileğiyle selam veriniz: Bu mesajları Allah size işte böyle açıklamaktadır ki, akıllıca hareket edebi-lesiniz. 13

1 Lafzen: "Sizden olan çocuklar".

2 Parantez içi açıklama Mülk sûresinin 14. âyetine dayanmaktadır. Bu iki âyet, mesken sosyolojisinin insani-islâmî temellerini vermekte ve muhatabında bir mesken tasavvuru inşa etmektedir. Mekân mahremiyetinin temelinde insanın varoluşuna hürmet yatar. Zira kun (ol) emriyle gerçekleşen kevn (oluş), bir mekân'da kendini ifşa eder ve insan bu oluşun dürr-i yek-tasıdır. Burada ikinci bir elbise gibi giyinilen bir mekân algısı vardır. İnsan, en yakınları da olsa, mekân mahremiyetine hürmet etmelidir.

3 Nikah kelimesinin buna yakın bir karşılığı ve açıklaması için bkz: Âyet 3, not.

4 Lafzen: "ziyneti". Buna "dişiliği" veya "güzelliği" anlamları da verilebilir. Teberine için bkz: 33:33, not.

5 Lafzen: "Giysilerini". Şa'bi'ye göre Ubey b. Ka'b bu ibareyi min siyabihinne şeklinde okumuştur (Taberî). Tercihimiz bu okuyuşa dayanır.

6 İlk otoriteler tarafından farklı yorumlara konu olan bu âyette çıkarılmasına şartlı izin veri-

CUZ18

•^s^SN*

24 / NÛR SÛRESİ

*?s3£s4»

695

len giysi Süddi ve üstatlarına göre başörtüsüdür (Râzî). Bu yaklaşım, başörtüsü emrinin gerekçeli bir emir olduğu örüşüne dayanır. Söz konusu gerekçe kadın cazibesini bireysel alanda tutup kamuya açmama, bu yolla hem kadm-erkek ilişkisine saygınlığı ihlal etmeyen bir mesafe getirme, hem cinsler arası ilişkinin dişilik değil kişilik üzerinden krulmasını sağlamadır.

7 Parantez içi ibareler Taberî'nin Übey b. Ka'b'tan nakline dayanmaktadır. Belirsiz formla kullanılan sıfatları bu şekilde çevirimiz için bkz: Âyet 58, not. Bu âyet, konu itibarıyla 31. âyetin kapsamına dahildir. Fakat kendisinden sonraki âyet için de geçerli olduğu gibi, daha önce getirilen hükümlerin kapsamının gereksiz yere genişletilmesini de önleme amacı taşımaktadır.

8 Özürlülerin ve hastaların hukukuyla ilgili olan bu ibare, oldukça veciz bir üsluba sahiptir. Bu niteliği, ibarenin açılımında birden çok yoruma izin vermekte, belki de teşvik etmektedir (Kırş. Taberî ve Râzî). Öyle anlaşılıyor ki bu ibare, dinin emir ve talimatlarının "mümkün" ve "makul" olanla sınırlı olduğunu, kimseye gü-

cünün üstünde bir sorumluluk yüklenemeyece-đini hatırlatmaktadır. Bunların başında da özürlü ve hasta olan insanlar gelmektedir. Parantez içi açıklamamızın gerekçesi budur.

9 Lafzen: "evlerinizden". Kişinin kendi evinden yiyip içmesine izin gerekmez. Bu izinle aynı evi paylaşan aile bireylerinin ('ayal) kastedildiği dile getirilmiştir (Ferrâ).

10 Buradaki ev bağlacı "ya da" vurgusuna değil, daha çok "ve/veya" vurgusuna sahiptir.

11 Burada sadık arkadaşılığın [sadîk) tanımı da yapılmış oluyor: Evinin anahtarını size

tereddütsüz verebilen kişi...

12 Veya: "kendi kendinize". 'Ala enfiusikum ibaresini Katade ba'dukum 'ala ba'd (birbirinize) şeklinde yorumlamıştır (Taberî). Benzer bir kullanım için bkz: Âyet 12, not.

13 Bu âyet Mücadile sûresinin 22. âyetini yumuşatır. Orada mü'minlerin kendi inançlarından olmayan aile fertlerine koydukları mesafe övülmüş, burada ise onlarla doğal insani ilişkinin devamında bir beis olmayacağı dile getirilmiştir.

»fss^Ş^s*

N3SN

24 / NÛR SÛRESİ

*f^3S=N«

CÜZ 18

62 MÜ'MİNLER, ancak Allah'a ve O'nun Rasulü'ne yürekten inanıp güvenen 1 kimselerdir; onunla toplumsal bir iş görüşmek için bir araya geldiklerinde, onun iznini almadıkça asla ayrılmazlar. 2 Şüphesiz senden (farklı bir görüş geliştirmek için) izin alanlar (da), Allah'a ve O'nun Rasulü'ne yürekten inanıp güvenen kimselerdir.

İşte bu yüzden, onlar senden bazı işleri için izin isterlerse onlardan uygun gördüklerine bu izni ver; Allah'tan da onlar için mağfiret dile: Şüphe yok ki Allah, rahmeti bol bir bağışlayıcıdır.

63 Rasul'ün davetini, sakın birbiriniz arasındaki herhangi bir davet gibi algılamayın! Doğrusu Allah, aranızdan kimselere sezdirmeden sıyrılıp çıkmak isteyenleri biliyor. Şu halde onun emrine karşı gelen kimseler, başlarına (bu dünyada) bir musibetin (âhirette ise) can yakıcı bir azabın gelmesinden sakınsınlar. 3

64 BAKIN! Göklerde ve yerde olanların hepsi kesinlikle Allah'a aittir; O sizin içinde bulunduğunuz gerçek durumu el-

MSM

„ i

5lo J iilLJJ LJ _Ü _ ^£Ll *-*\i-jJ,\ ^jJZ. İJS

r' ' „ k: ' *

İs i -* } « 1 * s \ } s a \$

^ s ■* S s ^ s " !

^-u c^-^ j~Ü ÜjLi^iLi (jia-İp -iz^i\U«l İjLi

is 5] "iM @ ^t-Jİ 4-^ f-4-^4 jî ^ f-fe-^ ^ j>jjj 4_Iifr »_ül U a—Iju J-i ^j^lj ol^<>—Ul ^j-i
U

bette biliyor; öyle ki, O'na döndürülecekleri gün, evet (o gün) yaptıkları her şey kendilerine haber verilecektir: zira Allah her şeyi bütünüyle bilendir.

1 Buradaki iman, daha çok imanın ahlâkî karşılığı olan "güven" vurgusuna sahiptir.

2 Lafzen: "gitmezler". Zehebe sadece mekânsal bir "gitmeyi" değil, aynı zamanda bir görüşe varma, yeni bir görüş geliştirmeyi de ifade eder. Taberî'nin de isabetle vurguladığı gibi buradaki "ayrılma", üzerinde uzlaşılan toplumsal politikadan bağımsız, özgür ve özgün fikirler geliştirmektir. "Ondan izin almadıkça" ibaresi, yapıcı muhalefet fikrini çağrıştırmaktadır. Bu konuda yaşanan örnekler, buradaki "izin" mahiyetini açıklamaktadır. Kocasından boşanmış olan Be-rire'ye kocasına dönmesini söyleyince, onun "Ya Rasuiallah! Bu Allah'tan gelen bir emir mi, yoksa senin kendi kararın mı?" diye sorması bir izindir. Yine Habbab b. Münzir'in Bedir'de Hz. Peygamber'in görüşüne alternatif sunmadan

önce bunun Allah'tan gelen bir vahiy olup olmadığını sorması bir izindir. Habbab bunun üzerine "Öyleyse su yakınına konaklamamızı uygun bulurum" der ve öyle yaparlar. Yine Hz. Peygamber'in, Hendek savaşı öncesinde düşmanı bölmek için Gatafan'm liderlerine Medine'nin o yılki hurma hasadının üçte birini verme teklifine karşı Sa'd b. Muaz bunun vahyin emri olup olmadığını öğrenmek ister. Hz. Peygamber'in geliştirdiği bir taktikten ibaret olduğunu öğrenince karşı çıkar ve vaz geçilir. Sa'd'ın kendi görüşünü ileri sürmeden önce yaptığı da bir "izin"dir.

3 Bireysel ve toplumsal ahlâkî sorumluluklarla ilgili bu âyetler, teşrifat kurallarına indirgenemez. Bunlar evrensel ilkelere işaret etmektedir.

•N3S3*

25. FURKÂN SÛRESİ

-**3£s*-

Sûre, hem "iyiyi kötüden ayıran" hem de "iyi ile kötü onun sayesinde fark edilen" mânasına gelen adını, sûrenin başında gelen Furkân kelimesinden alır. Furkan Kur'an'da hem tüm vahiylerin hem de selim akim sıfatı olarak kullanılır. Zira sahih nakil de selim akıl da sahibine iyiyi kötüden, güzeli çikinden, hakkı batıldan, doğruyu eğriden ayırmayı

telkin eder. İlk nesilden itibaren bu isimle anılan sûrenin tek adı budur.

Mekke'de inmiştir. Üslubu ve konusu buna şahittir. İbn Abbas'tan rivayet edilen 68-70. âyetlerinin Medine'de indiği tezini, yine İbn Abbas'tan nakledilen Kasım b. Ebi Berze rivayeti boşa çıkarır (Buhârî). İlk tertiplerin tümünde de Yasin-Fâtır arasına yerleştirilir. Rejis Blachere 5, Mehdi Bazergan 6. yıla yerleştirir. Adına uygun olarak iman ve küfür saflarını netleştiren muhtevası göz önüne alındığında, peygamberliğin 5 ya da 6. yılında indiğini söylemek mümkündür. Bu dönemde, inkar cephesinde düşmanlık kendini göstermeye başlamış, vahyin iniş tarzına itiraz edilmiştir (31-32).

Sûrenin konusu ilâhi bir inşa projesi olan vahiydir. Vahyin mahiyet, illet, hikmet, maksat ve önemine en yoğun vurgu bu sûrede yapılır. Konu itibarıyla baştan sona bir bütünlük arz eder. İnsanın hakikat arayışında vahyin tartışılmaz yerine dikkat çeken sûre, hesap gününde Hz. Peygamber'in şu şikayeti yapacağını dile getirir:

"Yâ Rabbî! Benim kavmim bu Kur'an'a, devri geçtiği için terk edilmiş bir kitap muamelesi yaptı!" (30).

Bu, vahyi göz ardı edenlerin tavrıdır. Bir de vahye uyduğunu söyleyenlere eleştiri getirir: "Rablerinin âyetleri hatırlatıldığı zaman, sağırlar ve körler gibi (dinlemeden, anlamadan) üzerine üşüşmezler" (73). Vahyi taşıyan elçiye dolayısıyla vahye karşı çıkanların "kendi heva ve heveslerini ilâhlaştır-dıklarını" söyleyip (43), bunların "akıllarını kullanmayan kimseler" oldukları, bunun için de "koyun sürüsüne benzedikleri" (44) vurgulanır.

Sûre inanan-inanmayan herkese hitap ederek son bulur:

"Eğer duanız olmasaydı, Rabbim size niçin değer verecekti ki?" [77).

Değil mi ama: Kul kendisinden bir şey istenmemesinden hoşnut olur, Allah istenmesinden hoşnut olur.

»Ş=^^3=|*

25 / FURKÂN SÛRESİ

* r = ^3 £^*

CUZ18

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 Bütün insanlığa bir uyarı olması için, kuluna iyi ile kötünün arasını kesin hatlarla ayıran vahyi 1 indiren 2 (Allah) ne yüce bir bereket kaynağıdır. 3 2 O (Allah) ki, göklerin ve yerin hakimiyeti yalnızca O'na aittir; O çocuk edinmemiştir, hakimiyetinde O'na herhangi bir ortak da bulunmamaktadır: zira her şeyi O yaratmış ve (bütün bunları) ölçüsünü kendi

koyduğu yasalara bağlamıştır. 4

vv LjJtJ

■ S-'i'ui- >

ÂiS^n

■'MA

(Qş İjjJ-âJ ajJ-ös J^-i J£ (j-^-J liiLJI ^ ^iL^İ <ü (^j

1 Furkân, hem özü itibarıyla iyiyi kötüyü fark 2 Tenzil vahyin kaynağına nisbetle, inzal ise eden (/âjnir) hem de iyi ile kötü kendi sayesinde fark edilen (mefruk) anlamına gelir. Duyularla değil akılla algılanan fark'a delalet eder. İlk bakışta vahiyden ayrı olarak peygamberlere indirilmiş bir şey gibi anlaşılabilir (2:53; 2:185; 3:4). Fakat bu âyetlerdeki vavlar tefsiriyye olarak okunursa, vahyin bir sıfatı olduğu anlaşılır. Vahyin sıfatı olarak hem özne olan vahyin kendi içinde iyiyi kötüden ayıran muhtevasına, hem de inşa ettiği akıllara seçip ayırma (temyiz) yeteneği kazandırmasına delalet eder. Hz. Musa ve İsa'ya da vahiyle birlikte indirilmiştir (Msl: 2:185 ve 3:4).

hedefine nisbetle kullanılır. (Bkz: 12:2, not). Buradan yola çıkarak furkân vasfının vahyin cevherine ait olduğunu ve değişen zaman ve insanla birlikte değişmediği sonucuna varırız. Kelimenin Kur'an'daki kullanımları da bu sonucu doğrular.

3 Yalnız Allah için kullanılan tebârake fiili için bkz: 7:54, not 4. Bu âyetten yola çıkarak ellezî ilgi zamirinin Türkçe'ye nasıl çevrilmesi gerektiğine dair Üstad Elrnahılı'nın insana "aşk olsun" dedirten emeğini anmadan geçemeyeceğim.

4 Fe-kadderahû takdîrâ, varlığın kaderinin bir ölçü üzerine yaratılmak olduğunu ifade eder.

^p^SS^*-

CÜZ 18

-N3SN*

25 / FURKÂN SÛRESİ

*^3S5#>

699

MSH

t il'. > ' > ' 1* « < ' m <: ' u î't 1 —. > • 1 1 -: s 1' Ujİİ^j f»-AJ li.A J. ü^ib-u i 1 A4J1 4jjJ jj»
l^Jjtjlj

G^İ o_jlĞ=a1JL«j Vj ^^ Vj lj-> A-f-^J^ üj£Lj V_J t jj U» j ;1(3: Ct^P- J >J \$-**■ Ü\S Aj\
^y> j V I J Oİ _şJ>-_~J I

(3I^Vl ^^-llljflikîl j4= t J>iJji liAj U J£ }i fs; f^î L12 o5^=41 J1Û 4^1 jjîl Vp

} a*

=3 Joj I

y.j^

fjj^JLi 5Wj ""^ û

Jj5^ ^j, i^LJaLi; i' 1^' jilîh iî

^^ o ili _iJÛİ Ija fJJ- _ÛJ JİŞ- İLi ü\ ,j±S\
3 Ne ki yine de O'nun dışında, hiçbir şey yaratana ayıp kendileri yaratılmış bulunan; 1
kendilerinden bir zararı defetmeye de bir yararı talep etmeye de güçleri olmayan; ne
hayat, ne ölüm, ne de ölümden sonra dirilişe dair bir yetkisi bulunmayan birtakım sahte
ilâhlar peydahladılar. 2

4 Bir de inkarda ısrar eden o kimseler; "Bu onun uydurduğu bir yalandan başkası değildir;
üstelik bu konuda başka bir topluluk da ona yardım etmiştir" 3 dediler.

İşte ileri sürdükleri bu iddiayla, hem haksızlık etmiş, 4 hem de gerçeği çarpıtmış oldular.
5

5 Ve; "Bu, sabah akşam 6 (ezberlemesi için) kendisine okunsun diye, başkalarına
yazdırdığı eskilerin efsaneleridir" dediler. 7

6 De ki: "Onu, göklere ve yere ait bütün sırları bilen {Allah} indirdi: zaten O, tarifsiz bir
bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet kaynağıdır. 8

7 Yine: "Bu nasıl elçi böyle? Yiyip içiyor, çarşıda pazarda dolaşıyor! 9 Ona bir melek
indirilseydi de beraberinde o da uyarıp dursaydı ya! 10 8 Ya da kendisine (gökten) bir
hazine bırakılsaydı, veya ondan yiyip içerek (safa sürdüğü) kendisine ait bir cenneti
olsaydı?" dediler.

Bir de kalkıp o zalimler; "Eğer (ona) uymuş olsaydınız, sihirlenmiş bir adamdan
başkasına uymamış olacaktınız" dediler. 11

9 Şunlarm, seni neye benzettiklerine bir bak hele! Ve sonuçta öyle bir sapıtıyorlar ki, bir

daha doğru yolu bulacak (muhakeme) gücünü asla kendilerinde bulamıyorlar. 12

10 O öyle yüce öyle cömerttir ki, dilerse senin için bu (dediklerin)den daha hayırlı olan, zemininden akarsular çağıldayan cennetler var eder ; yine senin için (orada) köşkler, yalılar inşa eder.

11 Hayır! Onların (asıl problemi) Son Sa-at'i yalanlamış olmalarıdır. 13 Ama Biz Son Saat'i yalanlayan kimseler için kışkırtılmış çılgın bir ateş 14 hazırlamışız -dır.—>

1 Veya: "..düzmece olarak (tanrı diye) uydurulmuş bulunan.." (Elmalılı).

2 İttehazû'ya verdiğimiz bu anlam için bkz: 2:51, not.

3 Kur'an'm ilâhi kaynağını inkar amaçlı bu id-

dianın tutarsızlığını ortaya koyan bir âyet için bkz: 16:103. Kur'an'm unutulup gitmesi mukadder bu iftirayı nakletmesi, vahyin kendine duyduğu özgüvenin bir eseridir.

4 Krş: 16:103. Bu iddia hem vahyin hakikatine,

-*?S3S3S«-

25 / FURKÂN SÛRESİ

«s^s^SN*-

CÜZ18

hem Hz. Peygamber'e, hem de Mekke kodamanlarının mülkiyeti altındaki bir ya da bir kaç yabancı kökenli köleye iftiradır.

5 Bu ibare, inkarcıların yukarıdaki iddialarının bir devamı olarak da okunabilir. Fakat tercihimiz, sözün akışına daha uygundur.

6 Yani: "..sürekli.."

7 Anlaşılan o ki, bu iftirayı atan kimseler de Hz. Peygamber'in yazma bilmediği gerçeğini göz ardı edemiyorlardı.

8 Yani: vahiy O'nun insana olan merhametinin ve bağışının bir ürünüdür.

9 Normal insan olmayı küçümseyen bir tasavvurun sonucu olarak... Kur'an bu tasavvuru açıkça reddeder. Hz. Peygamber bölge insanının bu tasavvurunu yıkmak için mücadele etmiştir.

Bir gün Medine döneminde huzuruna çıkartıldığında dizleri heyecandan titreyen bir

adama "Neden titriyorsun! Ben de senin gibi kuru et yiyen bir ananın doğurduğu insanım" demişti.

10 Melek peygamber istemekle zımnem kendi hallerine bakıp insan soyundan umut kestiklerini itiraf etmiş oluyorlardı.

11 Eğer yukarıdaki talepler yerine getirilmiş olsaydı, "sinirlenmiş" yerine bu kez de "sihirbaz" diyeceklerdi.

12Bkz: 17:48.

13 İnkarcının psikanalizi: Hesabım veremeyecekleri bir hayat yaşayanlar, çareyi Hesap Günümü inkar etmekte bulurlar.

14 Sair için muhtemelen ilk geçtiği İnsan sûresinin 4. âyetine bkz.

*N^3=|»

CUZ18

-*N3S2^

25 / FURKÂN SÛRESİ

N^si

701

NEM

&J3 Ū4i5 L4J lj

-U-»J ül^=»^1 ^y> *-§Jlj lil

IJJ-H

(jj-J Sjpjlj Oa-lj f>j_ *3 i_j^Ji \jfi-J3 V

it j ^-§Jl oJL^Jl ŪŪ f"i ^i Jjüül ji @s ^,.1^=.

', - ''t >' °

y' "" y

• *İ\ - \ i' < \, i • -> • -T > •>»' 1 ^-- « -> > i '-

n— il* UJ—<1^S <<l ŪJJ jj—» ŪJJ «ju l_«j (*â j—£*&*j

^ , 4— t» JJİ I j _ ^ J (_ f ı=»- rt-**u ! j j ^ _jjücu /j ^ =ü _ j *LJ j|

IÂİ ü JJ J ^ 3 Uu (v£==> JJ J ^ ==> .Jtû3 fw| \j jj U Jİ 1 j5 IS* a 43~b /v==>-^ « çvUaj (j—
*_ \$ İj v?' ij I—9j-V Oj';" ■■■" V] 5t4^J^" 5"° -^ -^ Ū^Jİ l2j^ (^J&za ÇlJÜ

Lü>-j (jlj_u,Vl <_/ uj—i-Jj îlik!! üjl£==llj (l^Jİ t' > , * 5 --i >

|g> fj_w2j lİİ-Jj jL6= j Ojj^aj! 4JJW (jiiil) 'fSJJaM

< —12 Onlar, çok uzak bir mekândan dahi, kendilerini gördüğü zaman o ateşin nasıl bir homurtuyla kükrediğini elbet işitecekler. 13 Derken, birbirlerine kelepçeli olarak oranın oldukça dar bir yerine fırlatıldıklarında., işte o anda, tam orada yok olmak için yalvaracaklar. 2

14 Yoo, bugün yok olmak için bir tek ölümü çağırmayın, yok olmak için tüm ölümleri çağırın! 3

15 De ki: "Ee, şimdi bu mu hayırlı, yoksa takva sahiplerine vaad edilen ebedi cennet 4 mi? Ki o bir ödül 5 ve bir son du-

1 Lafzen: ".işittiler". Gelecekte olacak bir olay için kullanılan geçmiş zaman kipi kesinliğe delalet eder. Bu kesinliği "elbet" kelimesiyle karşıladık.

2 Subûr, "tekrar dirilişi olan ölüm" anlamındaki mevttten farklı olarak "bir daha dirilmeme-

raktır. 16 Orada diledikleri her şey kalıcı biçimde onların olacak: Bu, Rabbinin üzerinde kendisinden yerine getirmesi istenilen bir söz idi."

17 İmdi O, bir gün onları ve onların Allah'tan gayrı yalvarıp yakardıklarım bir araya getirecek ve soracak: "İşte şu kullarımı siz mi yoldan çıkardınız, yoksa onlar kendileri mi yoldan çıktılar?"

18 Cevap verecekler: "Aşkın olan zatını tenzih ve teşbih ederiz ki, Senin dışında-kilerden herhangi bir dost, bir veli edinmek bize yakışmaz; ne var ki onlara ve atalarına dünyevi hazları öylesine tattırdın ki, sonunda onlar vahyi 6 unuttular,-ve hiç olmaya 7 mahkûm bir kavim olup çıktılar.

19 Bunun üzerine (Allah şirk koşanlara şöyle demişti): "Doğrusu o (tanrılık yakıştırdıklarınız), söylediklerinizin tümünde sizin yalancı olduğunuzu ortaya çıkarıyorlar. Artık ne (cezayı) atlatmaya mecaliniz yeter, ne de yardım almaya: 8 zira sizden her kim (hakikati) tersyüz ederse, 9 ona büyük bir azabı tattıracağız.

20 (EY NEBİ!) Biz senden önce de yemek yiyen, çarşıda pazarda dolaşan insanlar dışında hiçbir peygamber göndermemiştik. 10 Bazılarınızı diğerleriniz için sınama vesilesi kıldık

ki, bakalım sabrediyor musunuz? 11 (Bunu siz öğrenesiniz diye böyle yaptık); yoksa senin Rabbin zaten her şeyi görmektedir.

cesine ölüm, yok olup gitmek" anlamına gelir (Mekâyîs). Yok olmak için yalvaracaklar, zira var olmak ellerinde olmadığı gibi yok olmak da ellerinde olmayacak. Bu zımnin "kendilerini var edenin Allah olduğunu itiraf edecekler" demektir. Nihilizmin sonunu beyan eder.

»fE^SN*

25 / FURKÂN SÛRESİ

»F^Ş Ş^fo

CUZ18

3 Veya: "bir tek yok edici ölüm için yalvarmayın, aksine bir çok yok edici ölüm için yalvarm". Krş: "N'olaydım, keşke bir toprak olaydım!" (78:40)

4 Cennetin "has bahçe" anlamına geldiğini hatırlarsak, dünyada gördüğümüz hiçbir has bahçenin ebedi olmadığını da hatırlarız. İşte âyetteki "ebedilik" cennetin bildiğimizin çok ötesinde kalıcı güzelliğin üretildiği merkez olduğunu ifade eder.

5 Zımnin: Cennet mü'minin amellerinin bedeli değil ödülüdür.

6 Veya: "(Seni) anmayı.." Buradaki zikı, vahyin sıfatı olarak okunabileceği gibi "anmak, hatırlamak" anlamına mastar olarak da okunabilir. 29. âyetteki tereddüde mahal bırakmayan açıklıktaki kullanımı ve 30-32, 43-44, 73. âyetlerde dile gelen vahye karşı sakat yaklaşımları öne çıkaran niteliği göz önüne alındığında, tercimizin gerekçesi anlaşılacaktır (Krş: 20:124, not 14).

7 Bûr "hiç olmak, tükenmek, kredisi bitmek" anlamına gelir. Geldiği beş yerde de olumsuz kullanılmıştır (Ferrâ ve Taberî).

8 Taberî buradan öncesinin müşriklere, sonrasının ise mü'minlere hitap ettiğini söylemiştir. Fakat ortada, muhatap değişikliği için bir gerekçe yoktur.

9 Zulm için tercih ettiğimiz bu karşılığa dair bkz: 21:65, not

10 Sûrenin 7 ve 8. âyetlerinde ele alman çarpık peygamber anlayışına cevap.

11 Altının cevherini posasından ayırmak maksadıyla potada ergitme işlemi için kullanılan fitne kavramı, tam da furkân'ı çağrıştırmaktadır. Furkan ile gönderilen peygamberler de insanlık dünyasının cevheriyle cürufunu ayrıştırmak için gelmişlerdir.

«?£^5#*

CUZ19

\$=s3\$î^

25/FURKÂN SÛRESİ

•N^^ 3 **

703

e>43h

\jif- >-^c-J^j v... a .l ^ Ijj-

^^^S^Jj İ^OJJ ^j—İo V 4İ==4lUJl jjjj >^J ^ o^^

^I^LİU J! &jijo O

^^j^ij

4j_b ^İc. -JUail JUIJ Sjjj ıQ f^-^C. jjylSÜl jjü UjJ

Jlsjfl Vjisi. üULi^U üLkliJ! (l>l<r-=» j ,y*1>- it -ûŞ sg<Ş b^J^y ouJjjj _iljls <u olLü
^İİJİS' â-b^lj Sil>-

21 Ama Bizim huzurumuza çıkacak yüzü olmayan kimseler: 1 "Bize melekler gönderilseydi veya Rabbimizi görseydik ya!" dediler. Doğrusu onlar kendi iç dünyalarında büyüklük tasladılar ve hadlerini aşarak kasım kasım kasıldılar.

22 Onlar bir gün melekleri görecekler, fakat o gün günahkarlar için hiç de iç açıcı 2 olmayacak. Ve onlar "(Eyvah), her yandan sarılmışız!" diyecekler. 3 23 Zira Biz (o gün) yapıp ettikleri ne varsa hepsinin üzerini çiğneyeceğiz; ve onu yel savurmuş küle çevireceğiz. 24 O gün cennet ehli, kalınacak yerlerin en hayırlısına, istira-

hat mekânlarının en iyisine sahip olacak.

25 İşte o gün, tüm bulutlarıyla birlikte gökyüzü 4 param parça olacak; ve melekler bölük bölük indirilecek; 26 mutlak hakimiyet o gün, yalnızca mutlak gerçek olan Allah'a ait olacak: ve zaten o (gün) inkar edenler 5 için çok zor bir gün olacak. 27 İşte o gün haddi aşmış olan kişi, (aldanmanın pişmanlığıyla) elini ısırarak diyecek ki: "Ah n'olaydım! Keşke Rasul ile birlikte bir yol tutmuş olaydım! 28 Vah n'olaydım! Keşke falanca kimseyi kendime yol gösterici bir dost tutmayay-dım! 29 Doğrusu, bana vahiy ulaştıktan sonra 6 beni ondan uzaklaştırdı." 7

Evet, 8 zaten (kişiyi vahiyden) uzaklaştıran her tür şer güç 9 insanı işte böyle yüzüstü bırakır.

30 Ve (o gün) Rasul diyecek ki: "Yâ Rab-bî! Benim kavmim bu Kur'an'a 10 devri geçmiş, terk edilmiş bir kitap muamelesi yaptı! 11

31 İşte böylece Biz her peygambere, suçu karakter haline getirenler içerisinde düşmanlar çıkarmışızdır: olsun, nasıl olsa Rabbin yol gösterici ve yardım edici olarak sana yeter.

32 Bir de inkarda ısrar edenler dediler ki: "Kur'an ona top yekun olarak tek bir seferde indirilseydi ya!" 12

İşte Biz, bütünü oluşturan parçaları ait oldukları yere biri diğerini açıklayacak şekilde yerleştirerek, 13 onunla senin iç dünyanı inşa edip pekiştirelim diye böyle yaptık. 14 —>

1 Lâ yercûne, "umut, arzu, istek" anlamına gelen recâ'dan türetilmiştir. Sonunda sevinç olan beklentiyi ifade eder. Reça' da ısrar ve sürekliliğe emel denir. Sonradan "umduğunu bulamama korkusu" mânasında kullanılmıştır (İbn Fâ-

ris ve Râğıb) "Rağbet ve düşkünlük" demek olan tama' ile yakın anlamlıdır. Burada olduğu gibi olumsuz formda kullanıldığında "korku ve ürküntüden dolayı istememek" anlamı da taşır. Tercihimizin dayanağı budur.

N^N

25 / FURKÂN SÛRESİ

*fs^5s>

CUZ19

2 Lafzen: "..müjde taşıyıcı.."

3 Veya: "ve (melekler) "Yasaktır! (Size cennet) yasaklanmıştır!" diyecekler." Dahhak ve Kata-de bu cümleyi meleklerle atfederken, Mücahid ve İbn Güreye inkarcılara atfeder (Taberî).

4 Tekil olarak kullanılan "gök", Kur'an'da birbirinden farklı olarak geçen üç kozmoğrafyadan en yakını olan atmosfer içi semaya tekabül etse gerektir (Atmosfer içinin "gök" olarak nitelendiği bir âyet için bkz: 6:38, not 2). Semâ', 'arzfın aksine eril ve etken olanı temsil eder.

5 Çevirimiz için bkz: 74:10; ayrıca 19. âyet, not.

6 Vahiy ulaştıktan sonra mazeret kalmaz (Krş: "ve onun ulaştığı kimseleri" 6:19). Âyetteki "ulaştıktan sonra" vurgusu, 26. âyette yer alan "kâfirler" in niteliğini ve çevirimizi açıklar.

7 Bu âyetler, sadece Allah'tan ummaları gereken şeyleri başkalarından -ki bunlar nebiler, alimler ve sâlihler de olabilir- umanların yaşadıkları derin düş kırıklığı tasvir eder.

8 Bu cümle kendinden öncesinin bir devamı olarak okunabileceği gibi, Allah'a atfen de okunabilir (Râzî). İkinci şık ibareye daha uygundur.

9 Lafzen: "Şeytan.." Şeytarim türetildiği şetane "uzak oldu" anlamına gelir. Burada dile getirilen şeytanın "kendisini dost tutan kimseyi vahyin çizgisinden saptıran kişiler" (Âyet 27, 28 ve âyetin başı) olduğu açık. Bu örnekte î mâ edilen insan şeytanları olsa da, eş-şeytan'daki belirlilik, bu işlevi gören "her tür"ü kapsar.

10 Kur'arim muhtemelen Kur'an'da ilk kullanıldığı yer burasıdır. Kur'an, fu'lan vezninden mastardır. Ka-ra-e/ve/ye kökünden türetilmiştir: "Toplamak, cem etmek, bir araya getirmek" demektir {Mekâyîs}. Kur'an, "Eşyayı birbirine yaklaştırarak aralarındaki bağı keşfetmek" mânasına gelir. Bilgiyi elde etme, üretme ve iletme süreçlerinin tümünü ifade eder. Zaten "okumak" da budur. Fu'lan vezni, hem ismi fail hem ismi mef'ul anlamında olup, bu kalıbın kendisi için kullanıldığı şeyin, kelimenin taşıdığı anlam ile dolu olmasını gerektirir (Şatı-bi, el-Muvâfakât I, 80). Kur'an/ "okumanın tüm olumlu anlamlarıyla dolu olan bir hitab" demektir. Kur'an, lafız ile mânanın evliliğinin meyvesidir. Lafzı cismi, mânası ruhu temsil

eder. Kur'an kelimesi, özellikle ilk sûrelerde "isimleşmiş" anlamıyla kullanılmaz (Bkz: 10:15, not 1). Burada kullanımından yola çıkarak şöyle bir yorum yapılabilir: Kur'an'dan kasıt Peygamberin vahyi okuyuşudur. Âyetteki haza zamiri "okunuş" anlamı verdiğimiz Kur'an ile birlikte "bu okunuş" demektir ki, bununla Peygambere mahsus okuyuş kastedilmiş olur. Bu takdirde mâna şu olur: "Peygamberin vahyi okuyuşunun sonucu olan ilâhi mesajı, toplumum metruk bıraktı" (Krş: 43:44).

11 Veya: "bir sayıklama, bir hezeyan gibi gördü" (Ferrâ). Mehcûr, bir şeyden mahrum olmayı değil, yanı başında olduğu halde ona sırt dönmeyi ifade eder. Tıpkı şu âyette söz edilenlerin durumu gibi: "Tevrat'ı taşıma sorumluluğu kendilerine verilip de sorumluluğunun gereğini yerine getirmeyenlerin durumu, kitaplar yüklenmiş (fakat sırtmdakinin değerinden haberi olmayan) eşeğin durumu gibidir" (62:5). Bu şikayetin muhatapları, özne olan Kur'an'ı nesne-leştirip hayattan dışlayanlardır. Kur'an'ın nesneleştirilmesi dört aşamalı bir süreçte gerçekleşti: 1) Anlam üretilmeyince tüketildi. 2) Tüketilen anlamdan doğan açık form yüceltilerek kapatıldı. 3) Yüceltilen form anlamanın konusu olmaktan çıkıp nesneleşti. 4) Nesneleşen forma ise "mukaddes ölü metin" muamelesi yapıldı. Âyet, sürecin sonunu daha baştan haber verir.

12 Bu talepte bulunanlar sadece vahyin kaynağından kuşkulmuş olmuyorlar, aynı zamanda vahyin hayat sorusuna verilmiş ilâhi bir cevap oluşundan rahatsızlık duymuş da oluyorlar.

13 Rattelnâhu rerriâ'nın açılımı şudur: Bütünlüğü olan bir öğretiyi, onun iç bütünlüğünü

bozmadan anlaşılmasını, öğrenilmesini, yaşanmasını ve korunmasını sağlamak için bir süreç ve sıra içerisinde talim ettirmek [şey'en ha'de şey'in 'allemnâkehu). 30. âyette Allah Rasu-lü'nün ümmetini kıyamette şikayet edeceği hecf in panzehiri tertil'dir. Zira tertil vahyi hayata okumaktır (Bkz: 73:4, not 4).

14 Bu son cümle Kur'an okumanın amacını ifade eder: İnsanın iç dünyasını imar ve inşa [li-nusebbite bihi fu'âdek). Bu amaç gerçekleşmi-yorsa, Kur'an okunmuyor demektir.

*^£3^#,

CUZ19

■-»^—ŞS^ 5 ?*-

25 / FURKÂN SÛRESİ

rs3\$3 3 ?

705

^*#nriwî

ab^ i *-^o A5 (^» u j^ j3 uJ b ü ! öj

f^jt» i^jj ^^

^

üi

Jül

-=•^031

^j* LÜJ a —& ÜJa>* J «_& Üİ j£- I A—>-y ji I \ ^> >X£===» LaJ r- aj

r 3©^

l^î! İİJj@ o-İ5 ÜjŞ &£=> j JliWl İJ LIJ^

IJJ _j£==«J fJi i e. j_l) I Jlaio O^ia-a I ^^jd 1 î-jjil I lj-Ic-

ü\@ * j^j <ul cJu (_sJül İl»! fjjj» VI ^İİjî^ü

- . t , , ! , - » , , • ' ~ ! - , ' - ^ ' , ' ,

ö_5_^j 4-1^ ^_«-i' ıJI ^_^ tü4JI Cj^ ^-^hr 1 ->l^=

»-»-» * ^ - - . » , ! ' < . » , - > ' « ,

Cj I j i t ^ ^ A _ . — w j / | 1 ^ ^ ^ ^ I - a ü I o j j j d / ^ 5 " ^ , i J S ~ ^

<—33 imdi, onlar senin karşına hangi temsili anlatım tarzıyla 1 çıkarlarsa çıksınlar, kesinlikle Biz sana o konudaki gerçeği ve en doğru açıklamayı getiririz. 2

34 Yüzüstü sürünerek cehenneme tıklılacak olan kimselere gelince: En şerli konumda bulunanlar ve yoldan en çok sapanlar işte bunlardır. 3

35 DOĞRUSU, yine Biz Musa'ya ilâhi mesajı gönderdik. Kardeşi Harun'u da onun yanma yardımcı olarak verdik. 36 üstlenebilir misin?—>

Ve "Siz ikiniz, âyetlerimizi yalanlayan malum topluluğa gidiniz!" dedik. Ancak bundan sonradır ki) 4 onları yerle bir ettik.

37 Nûh kavmi de (öyle oldu): tam da elçilerini) 5 yalanladıklarında onları suya gar-kettik. Böylece kendilerini insanlığa ibret kıldık: zira Biz, haddi aşan herkes için 6 can yakıcı bir ceza hazırladık.

38 Ve 'Âd ve Semud kavmi, Ress sakinleri 7 ve bunlar arasında yaşamış olan bir çok nesil de (öyle oldu). 39 Önce her birinin önüne ibretlik örnekler koyduk; sonra hepsini paramparça edip mahvettik. 8

40 Doğrusu bu (vahyin muhatapları), bela sağanağına yakalanan kente uğramış olmalılar. 9 Şimdi orada olup biteni(n iç yüzünü) görmediler, öyle mi? Yoo! Onlar asıl öldükten sonra yeniden dirilerek (hesap vermekten) hazzetmiyorlar. 10

41 Bir de ne zaman seni görseler, sırf seninle alay etme amacıyla "Ne yani, Allah Elçi göndermek için bula bula bunu mu bulmuş? 11 42 Sahiden, şayet onlar üzerinde ısrar etmeseymişiz bizi ilâhlarımızın yolun)dan saptıracakmış!" (diyorlar).

Ama zaman gelecek, azabı gördüklerinde kimin daha çok yoldan sapmış olduğunu öğrenecekler.

43 Hevasmı ilâhı edinen kimsenin durumunu göz önüne getirsene bir! 12 Şimdi (söyle); böyle birinin sorumluluğunu sen

1 Lafzen: "..mesel." (Bkz: 18:54, not)

2 Kur'an'm 23 yıllık süreçte hayatın içine inişinin hikmeti murad-ı ilâhinin doğru anlaşılmasını temindir. Bu amaçla Medenî âyetler Mekkî âyetlerin, muhkemler müteşabih'in, vahyin kendisi varlığın hakikatinin tefsiridir.

3 Krş: 5:60.

4 Uyarılmayan bir toplumun belaya uğratılmayacağına ilişkin ilâhi yasaya atıf (Bkz: 17:15).

5 Çoğul gelen "elçiler" ile Hz. Nuh'un görevlendirdiği elçiler kastedilmiş olabilir. "Bir peygamberi yalanlamak tüm peygamberleri yalanlamaktır" anlamına da gelebilir (Krş: 26:105).

»|S=3£==f

25 / FURKÂN SÛRESİ

»N3\$34»

CUZ19

7 Resslilerle ilgili bir not için bkz: 50:12.

8 Tebbernâ tetbîrâ'yı bu şekildeki çevirimizin gerekçesi için bkz: 17:7, not 16.

9 Yani: Mekkelilerin kervan yolu üzerinde bulunan Lût Gölü civarına...

10 Lâ-ycûne'nin bu anlamı için bkz: Âyet 17. Krş: "Hayır! Onların (asıl problemi) Son Saat'i yalanlamış olmalarıdır" (11. âyet).

İl Bu küçümseme bir insan olarak Hz. Peygam-ber'e yönelik olmaktan daha çok, insan türüne yönelik bir küçümseme olmalıdır. Çünkü bu

aklın sahipleri, Allah'a yalnızca meleklerin elçilik yapabileceğini savunuyorlardı. Bunun da temelinde "herkesi kendi gibi bilme" marazı yatıyordu. Zira kendi hallerine bakıp insan soyundan ümit kesmiştiler (Krş: Âyet 7-8).

12 Vahyin rehberliğine tabi olmayanlar, kendi hevalarına tabi oluyorlar demektir (Bkz: 28:50). Allah'a teslim olmayanın teslim olacağı tek kapı keyfi yargıların ve içgüdülerinin oluşturduğu hevasıdır. Hevasma teslim olansa er-geç onu ilâh edinir.

CUZ19

•N^Sj*

25 / furkân sûresi

»fs^ŞS^ss*

707

nr«*5

İ\

O f l

* i , ' ' , " -> i

İj^-iü jl^-üi Ak>-^ uu—^ ajJüIj ILüUJ jllil ^==d ,1*^-^ji-j oUij-^> JjUj:|h| \j,x ^=>
^_^Ulj ULîjl LLİL>. UU

L__lj <di>«i Sj^j s-LİJi jyı _pı>- ^jJ-Jl j*i\$?3? o> J ? 1 ^

<-44 Ya da, sanır mısın ki onların çoğu (ilahi mesajı) işitir veya (hakikati) akle-der? Hayır, onlar sürü (içgüdüleriyle davranan) hayvan gibidirler, hatta yoldan sapma konusunda daha da beterdirler! 1

45 (EY İNSAN!) Görmez misin Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını? 2 Ama, eğer isteseydi, onu hareketsiz kılardı. Fakat Biz güneşi gölgeye kılavuz yapmışızdır,- 46 ardından da onu 3 kendi katımız(dan konulmuş bir yasaya bağlı olarak) usul usul çekip almaktayız.

47 Hem sizin için geceyi bir tür örtü yapan, uykuyu istirahat yapan, 4 gündüzü

de uyanıp kalkış vakti yapan O'dur. 5 48 Yine Rahmetinin önü sıra rüzgarları müjdecî 6 olarak gönderen de O'dur. 7

Evet Biz, gökten tertemiz bir su indirmişiz 49 ki, onunla ölü toprağı canlandıralım; yine onunla yaratmış olduğumuz bir nice canlıyı ve insanı sulayalım diye...

50 Doğrusu Biz, onu (ve bütün bu örnekleri) 8 ayrıntılı bir biçimde açıklayarak insanların önüne koyduk ki düşünüp ders alsınlar diye... Hal böyleyken insanların çoğu yine de yüz çevirmekte, nankörlükte direnmekteler.

51 Hem eğer dilemiş olsaydık, (geçmişte olduğu gibi) elbette her topluma (ayrı) bir uyarıcı gönderirdik. 9 52 Madem öyle, artık sen inkarcılara uyma ve onlarla bu (vahiy) sayesinde 10 tüm gayretini sarf ederek büyük bir cihada giriş. 11

53 HEM iki denizi birbirine salan, hem de biri tatlı-susuzluğu giderici ve diğeri tuzlu-acı olduğu halde bu ikisi arasına karışmalarını önleyici (görünmez) bir perde ve aşılmaz bir engel koyan yine O'dur. 12

54 Sudan insanı yaratan ve onun kan bağıyla soy-sop, evlilik bağıyla hısım sahibi olmasını sağlayan da O'dur: zira senin Rabbin sınırsız kudret sahibidir.

55 Yine de onlar, Allah'ı bırakıp kendilerine ne yarar ne de zarar verebilecek olan şeylere kulluk ediyorlar: ve zaten som 13 bir kâfir de, Rabbinî dikkate almayan kişidir. 14

1 Krş: "Hayvan sürüleri gibidir bunlar, belki daha da aşağıdırlar" (7:179). Zımmen: Ego ve

içgüdüüne tabi olanların akli ve kalbi yetileri körelir, en sonunda insanlıktan çıkarlar.

2 Zili, konulusu itibarıyla şafaktan gün doğu-

muna kadar olan seher gölgesi. Kur'an'da gölge genellikle kavurucu yaz sıcağının karşıtı olarak kullanılır. Tıpkı aydınlığın zıddı olarak karanlıkların kullanıldığı gibi (Bkz: 35:21). Mecazen "himaye" ve "nimet anlamına gelir ki Kur'-

»|îs3S^*

25 / FURKÂN SÛRESİ

»N^£N*

CUZ19

an'da cennet için ve zillin memdûd (uzamış gölge) ibaresi "kesintisiz himaye" demektir (56:30). Âyetteki gölge örneğiyle cevher-araz, asıl-fer, eser-müessir ilişkisine dikkat çekilmiştir. Hareket eden gölgeye itibar edip de onun aslını görmeyen bir akim düştüğü sefalet neyse, yarattığı eşyaya itibar edip de onu yaratanı görmeyen akim sefaleti aynıdır. Her gölge nasıl asimin varlığına şahitse, varlık da Allah'ın varlığına şahittir. Zimnen: Ey insan! Gölgeyi görüyorsun da, aslını neden görmüyorsun?

3 Buradaki "o" zamiri gölgeye işaret ettiği gibi, güneşe de işaret edebilir.

4 Cumartesime sebt denmesi de kendisinde istirahat edildiği içindir.

5 Gece ve gündüzüyle bir gün, insanın bu dünya ve öte dünya hayatını hatırlatan bir ibrettir. Metinde "istirahat" anlamı verdiğimiz subafın "ölüm"; "uyanıp kalkış" anlamı verdiğimiz nu-şû/un "yeniden diriliş ve bir araya deriliş" anlamına kullanıldığını hatırlarsak, bu örnekle vahyin bize neyi hatırlattığı daha iyi anlaşılır.

6 Veya neşran okuyuşuna dayanarak: "yayıcı, dağıtıcı" (Râzî).

7 Kur'an'da rüzgar-rahmet/yağmur metaforu-nun kullanıldığı her yerde vahye bir işaret ya da îmâ vardır. Nasıl ortalığı kasıp kavuran her şeyi havaya savuran rüzgar arkadan gelen yağmurun habercisiyse, Mekke yıllarında vahyin estirdiği bu fırtınada çekilen sıkıntılar da arkadan gelecek rahmetin habercisidir.

8 "(Ey insani) Görmez misin.." diye başlayan 45. âyetten buraya kadar Allah'ın eşyayı amaçsız yaratmadığına atıf olan örnekler.

9 Hz. Peygamber'in bütün bir insanlığı uyarmak amacıyla gönderildiğinin zimnen ifadesi.

Âyet her yerleşim birimine ayrı bir peygamber göndermek yerine, evrensel doğruların oralara ulaşmasının yeterli olduğuna işaret eder.

10 İbn Abbas'a göre biiji'deki zamirle "Kur'an vahyi" kastedilmiştir (Taberî).

11 Âlemlere rahmet olmak için, âlemlerin zahmetini yüklenmek gerekiyordu. Zimnen: Her topluma ayrı bir peygamber gönderilmesi halinde bunların toplamından nasıl bir gayret ortaya çıkacak idiyse, sen de öylesine büyük bir çaba ortaya koy! Unutmayalım ki buradaki "büyük cihad" emri, daha Mekke döneminin 5-6. yıllarına rastlıyordu. O halde burada kastedilen "büyük cihad", bir savaş ya da fiili bir mücadele değil, ilâhi mesajın olabildiğince yaygınlaştırılmışıydı,

12 Dünyadaki bazı nehir, boğaz ve körfezlerde görülen büyük su kütlelerinin birleşme noktalarında gerçekleşen bu muhteşem olay, "yüzey gerilimi" adı verilen ilâhi bir yasaya bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ne var ki üstteki örneklerde olduğu gibi, bunun da lafzi delaletle sınırlı olmayıp insani bir duruma dikkat çektiğini düşünebiliriz. O da tıpkı Mekke ortamında olduğu gibi imanla küfrün, mü'minle kâfirin yan yana yaşamasına rağmen aralarında sanki görünmez bir duvar var gibi birbirlerine karışmamalarıdır. Bu yorumumuza göre iman tatlı ve susuzluk gideren bir suya, küfürse acı ve içeni yakıp kavuran bir suya benzetilmiştir.

13 el-Kâfir'deki belirlilik takısı, bu bağlamda çeviriye "som" şeklinde yansıtılmıştır.

14 Lafzen: "..arkaya atan" ya da "..sırt dönen". Yani, Hûd sûresinin 92. âyetindeki zihriyyâ'ya. benzer bir anlamda "göz ardı eden, ihmal eden, dikkate almayan".

CÜZ 19

^3^

25 / FURKÂN SÛRESİ

N^5^

709

^^

i) Ü1 :

VI ,4-1

o t _ r Ü=»3ooii-> ^-ll-jo^ V ^U| ,>^JI (^-l*-

>j^5 ois-_in «jü ^ijitgi o^- ^U*- v^

^^J iji^l ^ j~> lilja ^ ^ JL-lî

#, * & «•>', <' i <»Ai 1 '1' ■> «r' >

^ !% 5Lpij j^1 j^ ^ JJI ^j # ^ C-3j

^iİt j-U^ji ji>3© Oj^«-i S15İ sijriui >\j\

- ' ' Z i ' i ' si ' * > ,

ılı 5-iiJ! 3@- c=uii f^i-ii ö;l2 14!) ?§§ c.r£

56 Ve Biz seni yalnızca bir müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik.

57 (Ey Peygamber!) "Ben bu (davet) karşılığında, dileyen kimsenin 1 Rabbine doğru bir yol tutması dışında sizden herhangi bir ücret talep etmiyorum" de! 58 Nihayet ölümsüz olan O mutlak diri Zat'a yaslan ve hamd ile O'nun aşkın yüceliğini dillendir! Zira kullarının günahından haberdar olma konusunda kimse onunla boy ölçüşemez. 2 59 Gökleri, yeri ve bunların arasındakiler! altı evrede yaratıp, sonra da mutlak hükümranlık makamına kurulan O'dur. O, sınırsız rahmet kayna-

ğıdır: 3 haydi o halde, (isteyeceğini) O her haberin hangi kaynaktan ne maksatla çıktığını bilenden iste! 4

60 Bir de kendilerine "Yalnızca Rahman olana secde edin!" denildiğinde, "Rahman da neymiş? 5 Ne yani, şimdi sen bize neyi emredersen ona boyun mu eğeceğiz?" derler,- üstelik bu onların nefretini daha da artırır,

61 GÖĞE büyük yıldız kümeleri serpiştiren, yine oraya (güneş gibi) bir ışık kaynağı ve ay (gibi) bir ışık yansıtıcı 6 yerleştiren Allah ne yüce bir bereket kaynağıdır!

62 Ders almak, ardından 7 şükretmek isteyen kimseler için geceyi ve gündüzü birbirinin peşine takan da O'dur.

63 Rahmân'm has kulları olan kimseler, yeryüzünde vakarlı bir tevazu ile yürürler ve cahillerle muhatap olduklarında "Selam!" 8 der (geçer)ler. 9

64 Yine onlar, gecelerini Rablerinin huzurunda secdeye vararak ve kıyama durarak geçirirler. 10

65 Ve onlar "Rabbimiz!" derler, "Cehennem azabını bizden uzak eyle! Çünkü onun azabı oldum olası 11 pek zorlayıcı, pek şeditir: 66 gerçekten de o ne kötü bir ikametgah, ne fena bir makamdır.

67 Ve onlar ki, infak ettikleri zaman ne düşüncesizce saçıp savururlar ne de pintilik ederler; zaten bu ikisi arasındaki bir yol dengeli bir tavidir. 12

1 Beşeri iradenin, ilâhi hidayeti celbetmedeki belirleyici rolüne atıf. Burada yalnızca insana atfen kullanılan "dileme" eyleminin, çift özneyi görür bir biçimde açık uçlu olarak

kullanılmasıyla ilgili bkz: 10:25.

2 Bir mübalağa kalıbı olan kefâ'h cümleler

Türkçe'ye en iyi deyimsel karşılıklarıyla yaklaşık olarak çevrilebilirler (Benzer bir kalıbın farklı bir bağlamdaki çevrisi için bkz: 17:17, not).

3 Veya: "..hükümrânlık makamına kurulan O, sınırsız rahmet kaynağıdır". Bizim tercihimiz

*Ş=s3\$5=s«

25 / FURKÂN SÛRESİ

«£s3£N«

CÜZ 19

için bkz: Zeccâc,- krş: Râzî,

4 Veya: "O'nu, (yine) O Hahîr olandan sor"; ya da: "O'nu, zatını çok iyi bilen uzman birinden sor". Hâbîz'i çevirimiz için bkz: 100:11, not.

5 İnkarcı muhatapların Allah'ın "Rahman" ismine ve bu ismin içeriğine yönelik saplantılı tavırlarına ilişkin bkz: 13:30 ve 21:36, notlar. Rahman sûresi, bu soruya cevap olsa gerektir.

6 Hem "başkası tarafından aydınlanan nesne" hem de "başkasını aydınlatan özne" anlamına gelen munû'm, çift boyutlu dilsel yapısına dayanarak. (Krş: 10:5, not 11).

7 Lafzen: "veya.." Burada bir tercih bildirmekten çok ardışıklık ifade etse gerektir.

8 Buradaki selam "karşılama" değil "veda" selamıdır.

9 İdeal mü'minin özelliklerini beyan eden bu âyetlerle (63-75), yukarıdaki 61-62. âyetler arasında derin bir ilişki vardır. îdeaî mü'min ya gü-

neş gibi etrafına ışık ve hayat kaynağı olur, ya da ay gibi ışığı yansıtır. Güneş gündüzün kaynağı, ay gecenin ışığı ve rehberidir. Hz. Davud ve Hz. Süleyman gibi insanlığın gündüzünde gelmeyip de Hz. Zekeriyya ve Hz. Yahya gibi insanlığın gecesinde gelenler zamanı mazeret olarak sunamazlar. Eğer Allah'lı ve anlamlıysa, sultan olmakla kurban olmak arasında fark olmamalıdır.

10 Zira, içinden aydınlanmayan dışını aydmla-tamaz.

11 "Oldum olası", kâne yardımcı fiilinin bu bağlamdaki en uygun açılımı.

12 Harcama ahlakıyla ilgili bu dengeli tavrın dile geldiği bir başka âyet için bkz: 17:29. "Düşüncesizce saçıp savurmak", veren el iken alan el durumuna düşürecek bir ölçüsüzlüğü ifade eder.

$\hat{=}^{\wedge}|\S^{\wedge}=4>$.

CUZ19

*\$S^{\wedge}\$^t»

25 / FURKÂN SÛRESİ

~*^3^*~

711

HfSHs

J,ili I ü_jÜa! Vj^i-I ^3] Jıl i-2 üjİ-Jj ^ 5^3

G>Jli> SLü J-*£-j o— °j Cj\j> Ja "jM #& 1—514-» 4 -^ I, ya- <ul olS 9 ob_L»- o^jli-~_ ^ - OM JJ-j -İ«J jb

oUb !j

i lil ^jjljlg; l_«l

I a yj a_J*Jüü

iSSF""

r x v 14:ii

1! y«-CÜS S j û**j

Âi5^i

68 Yine onlar ki: Allah'la beraber bir başka ilâha yalvarıp yakarmazlar; meşru ve haklı bir gerekçeye dayanmaksızın 1 Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıymazlar; zina da etmezler! Zira, her kim bunları yaparsa günaha batmış olur. 69 Kıyamet Günü'nde onun terkedilmişlik acısı 2 da kat kat olur ve orada onursuzca (tek başına) kalakalır.

70 Ancak kim tevbe eder, (yürekten) inanır ve sorumlu davranırsa, Allah işte böy-lelerinin kötü gidişatım iyi gidişata teb-

1 Krş: 6:151; 17:33.

2 'Azab'm kök anlamı için bkz: 68:33, not. Buradaki azabı kelime anlamı olarak almamızı gerekli kılan bir çok âyetten işte biri: "Kim (Allah'ın huzuruna) ürettiği iyi bir değerle gelirse, yaptığıının on katım kazanacaktır; ama kim de ürettiği kötü bir değerle gelirse onun aynısıyla

dil edecektir: hem zaten Allah tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet kaynağıdır. 71 Kaldı ki her kim tevbe eder ve sorumlu davranırsa, işte sadece böyleleri Allah'a gereği gibi yönelmiş sayılacaktır.

72 Yine onlar ki: yalan ve sahte olandan yana şahitlik etmezler,- yararsız ve anlamsız olan şeylerle karşılaştıklarında da 3 vakarla geçip giderler.

73 Yine onlar: Rablerinin âyetleri hatırlatıldığı zaman, sağırlar ve körler gibi (dinleyip anlamadan) 4 üzerine üşüşmezler.

74 Ve onlar derler ki: "Rabbimiz! Bize göz aydınlığı olacak eşler ve nesiller ver ve bizi muttakilere önder eyle!"

75 İşte böyleleridir zorluklara göğüs germeleri sebebiyle cennet köşkleriyle 5 ödüllendirilecek kimseler,- hem oraya esenlik 6 ve hayat bahşeden tarifsiz bir mutluluk tebriğiyle 7 buyur edilecekler!

76 Onlar orada ebedi kalacaklar: o ne güzel bir ikamet mahalli, ne kutlu bir makamdır. 8

77 (MÜ'MİNLERE) de ki: "Eğer duanız olmasaydı Rabbim size niçin değer verecekti ki?" 9

(KAFİRLERE 10 de ki): "Sonuçta siz de yalanlamış bulunuyorsunuz: bundan böyle (inkarınız) sizin yakanızı asla bırakmayacak!" 11

cezalandırılacak ve hiç kimseye haksızlık yapılmayacaktır (6:160; 40:40 ve 41:27, ilgili notlar)

3 Cümle başındaki vav harfi burada "dahi" anlamına gelen "da" işlevi görmektedir. Lağv, amacı gerçekleştirilmede herhangi bir işlev üstlenmeyen her şey (Krş: 23:3, not)

N^3\$5ss

25 / FURKÂN SÛRESİ

~»£s^£3=t*-

CUZ19

hûne ve lâ yesme'ûn) (Taberî). Zımmen: İlahi mesaja karşı olağanüstü bağlılık ve saygı gösterisi yaparlar, fakat onun ne dediğini anlamaya dinlemeye yanaşmazlar (Krş: Zemahşerî ve ondan iktibasla Râzî). Sahabe bu durumu Kur'an'ı yastık edinmek olarak

nitelendirmişler ve lâ yutevessedu'l-Kur'an (Kur'an yastık edinilemez) demişlerdir.

5 Ğurfe, burada ve 29:58, 34:37'de "cennetin yüce köşkleri" anlamına gelir (Râğıb).

6 Tahiyye'nin "esenlik" anlamı için bkz: 24:61, not.

7 Selam'm "mutluluk tebriği" anlamıyla ilgili bkz: 19:62.

8 66. âyetteki cehennemliklerin zıddına.

9 Bu âyet, çatısını değiştiren bir biçimde "De ki: (Allah'tan başkasına) duanız olmasa Rabbim sizi niçin cezalandırsın?" şeklinde anlaşılabilir

mi? Allu a'lem hayır. Bu yorumun tek yararı bir sonraki âyetle uyum sağlamasıdır. Ama bu "uyum", uğruna ödenen bedelle mütenasip değildir. Zira 'abee [el-'ib /] kelimesinin "yük, değer, kıymet" dışında ayrıca bir "ceza" mânası yoktur. Buna ilaveten "Allah'tan başkasına" gibi metinde olmayan bir takdir gerektirir. Du-a insanın Allah karşısındaki esas duruşudur. Âyet duanın insanın varlık sebebi olduğunu söyler. Bu yüzden "dua ibadetin iliğidir". Zımnen: Dua etmek, bizatihi kabul olmuş bir duadır. Ey insan! Duanın kabul olup olmadığına değil, dua edip etmediğine bak! Zira dua eden kalp, Allah'la diyalog halindedir.

10 Ibn Abbas'a dayanarak (Taberî).

11 Son iki âyette dua ile yalanlama zıt kutuplarda durmaktadır. Zımnen: Allah'a dua etmek O'nu tasdik etmenin, duadan kaçmak ise O'nu yalanlamanın tezahürüdür.

->fs^s^

26. ŞU'ARÂ SÛRESİ

•N3£N<

S

ûre "şairler" anlamına gelen adını sonundaki 224. âyetinden alır. Âyette kınanan şairler Samanlığı şairliğinin önüne geçmiş, sanatları kendilerini Allah'a hayranlığa değil, O'nunla ayaklaşmaya götüren şairlerdir.

Sûre Mekke döneminin ortalarında inmiştir. İbn Abbas tertibinde Tâhâ-Nemi arasında, diğerlerinde Vakı'a-Neml arasında yer alır. İlk tertiplerin esas alınması durumunda sûreyi 5 veya 6. yıllara yerleştirmek gerekir. Fakat konu itibarıyla sûre boykot döneminin özelliğini taşır. Bir müddet daha geç inmiş olabilir. Peygamberliğin 8. yılma tarihlendirilmelidir.

A'râf, Hûd, Hicr, Enbiya sûreleri gibi bu sûrede de Allah'ın elçileri geçit yaparlar. Fakat

hiçbirinde kıssaların vurgusu aynı değildir. Busûrede kıssalar özellikle peygamberler ekseninde ele alınır. Ayrıca İsrâiloğulları üzerinden tüm muhataplarına ders verir. Bu konuları işleyen sûreler genelde Mekke döneminin orta diliminin sonlarında inen sûrelerdir.

Sûrede hitabın hedefi doğrudan Rasulullah'tır. Bu nedenledir ki sûrede ikinci tekil zamiri fazlaca kullanılmıştır. Hitab doğrudan Hz. Peygamber'!, dolaylı olarak da tüm muhatapları inşaaya yöneliktir. Daha üçüncü âyetinde, inkarcıların durumuna üzülen Hz. Peygamber'i teselli eder. Hz. Peygamber için Musa ve İbrahim peygamberler örnek gösterilirken, inkarcı muhataplar için de Nûh, Âd, Semud, Lût ve Eykelilerin akıbeti ibret olarak gösterilir. Sûrede anlatılan her sapkın kavim, esasen insanlık hayatındaki temel bir sapma türüne işaret eder.

Bu kıssaların amacı, her birinin sonunda tam sekiz kez yer alan şu uyarıyla vurgulanır: "Şüphesiz bunda çıkarılacak dersler vardır, fakat insanların çoğu yine de inanmayacaktır; ne ki senin Rabbin, rahmet kaynağı olan O yüceler yücesidir." Bu uyarı şu anlama gelmektedir: 1) insanların çoğunun aldırılmaz tavrı ölçü olamaz; sen ibret ve ders al! 2) Allah'a güven, O'nun merhameti sonsuz bir Rabb-i Rahîm olduğunu unutma! Burada 3. âyetin içeriği, akla "Acaba Rasulullah kavminin başına öncekiler gibi bir bela gelmesinden mi endişe ediyordu?" sorusunu getirir.

Yine sûrede tam beş kez insanlık sadakası peygamberlerin şu sesi yankılanır: "Ben bu davet karşılığında sizden hiçbir ücret talep etmiyorum. Benim ecrimi takdir emek sadece âlemlerin Rabbine düşer."

Sûrenin son âyeti Allah'a, kendisine ve eşyaya yabancılaşan her toplum ve uygarlığı bekleyen mukadder sonu haber vermektedir: "Ve zulme gömülenler, nasıl bir inkılapla altüst olacaklarını zamanı gelince öğrenecekler!" (227)

»ysS^ C^fe -

26 / ŞU'ARÂ SÛRESİ

•N3£s#»

CUZ19

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 Tâ-Sîn-Mîml 1

2 BUNLAR Kitab'ın açık ve açıklayıcı olan 2 âyetleridir.

3 Mü'rnin olmuyorlar diye neredeyse kendini helak edeceksin. 3

4 Eğer dikseydik onlara semadan öyle bir belge indirirdik ki, onun karşısında (mecburen) boyun bükerek, baş eğerdiler. 4

5 Ama onlara Rahmân'm katından yeni bir hatırlatıcı mesaj gelse, kesinlikle ondan yüz çevirirler. 6 Kaldı ki, işte onlar (bunu) da yalanladılar. Buna rağmen, alay edip durdukları haberler yine de karşılarna çıkarılacaktır. 5

7 Peki, şimdi onlar yeryüzüne bakıp da orada her çiftin iyi ve yararlı olanını 6 bitirdiğimizi hiç mi görmezler?

8 Elbet bunda da alınacak bir ders mutlaka vardır; fakat insanların çoğu yine de inanmayacaklardır: 7 9 ne ki senin Rabbin sınırsız rahmet sahibi olan O yüceler yücesidir. 8

10 HANİ bir zamanlar Rabbin Musa'ya şöyle nida etmişti: "Şu zalimler güruhuna git; 11 Firavun'un kavmine!.. 9 (Ve sor onlara): 10 Hâlâ bana karşı sorumlu dav-ranmayacaklar mı?" 11

12 (Musa): "Rabbim!" dedi, "Onların beni yalanlamasından endişe ediyorum! 13 Bundan dolayı göğsüm daralacak, dilim dolaşacaktır: işte bu yüzden Harun'a (da) elçilik ver! 12 14 Üstelik ortada onların lehine benim aleyhime olan bir suçlama da

m iş M < 5

^o^

dili; ^li _LÜüÜ {ğ, ^di 1 V U£31 o£l -İJÜb fQ- ^-i

^ _, ^ 3 O o) i*

<J*^>* ^ ^3jt r^ *& ^İji^ V ^^ İ3* Î '(H* 3 '4-^

Ö\S Uj Z-j _iiJi ^J u] o ^/ ^jj JS" ^ l^J llsi I '<£

<s ^ i]3 @ fs^S 1 ' JiP ! i* 1 ^ j fy © o-^i-* f*^ 5 " 1

ol vJU-IS k_Jİ j^ic- ^3*15= ü _jy* JI J--ujli jjjUU jlkj

cs\S iş\$ ö jJUiii (^u ılı ıl-cl uini »is" jii m IS-k

^y-J Ula J—Jİ (1)1 İŞİ J^-JİİJİ <_Jj J>-^J Ul "">4S Ü_şİjj

var ; bundan dolayı onların beni öldürmelerinden çekmiyorum 13

15 (Allah) buyurdu ki: "Asla (öyle olmayacak). Siz ikiniz âyetlerimizle gidiniz! Elbet Biz, sizinle birlikte (olup bitenlerin) takipçisiyiz. 14 16 Haydi artık, siz ikiniz Firavun'a gidiniz

ve deyiniz ki: "Biz âlemlerin Rabbinin mesajım taşıyoruz:

17 Isrâiloğullarmı bırak, bizimle gelsinler!" 15 '

18 (Firavun) dedi ki: "Seni daha çocukken aramıza alıp yetiştirmedik mi? Ve ömrünün uzun yıllarım aramızda geçir-medin mi? 19 Ama en sonunda sen yine yapacağını yaptın 16 ve nankörlerden biri olup çıktın!" 17

1 Mukatta'ât için iniş sürecinde ilk geçtiği yer olan Kalem l'in ilk notuna bakınız.

2 Mubîn, geçişsiz ve geçişlidir. Özünde açık ve

nesnesini açıklayıcıdır (Bkz: 15:1, not). Âyetle ilgili farklı bir çeviri imkanı için bkz: 12:1, not. Vahye inananlardan yüceltici bir edayla, "Biz

CUZ19

•NS3\$5s#>

26 / ŞU'ARA SÛRESİ

•?S^34»

715

bu yüce mesajı anlayamayız!" ya da inanmayanlardan aşağılayıcı bir edayla "Bu ne anlaşılmaz, karmaşık metin böyle?" türünden her iddiayı daha baştan red içindir. Mubîn olan Kur'an vahyine "İnanmıyorum" diyenler olacaktır, fakat kimse "anlamıyorum" diyemez. Zira konuşan hiç kimse anlaşılmamak için konuşmaz. Hele Allah hiç!..

3 Allah'ın kulları helak olmasın diye kendini helak etmek... "Alemlere rahmet" olanın şefkat ve merhametinin ulaştığı zirvenin belgesi. Allah Rasulü'nün bu örnekliği, İslâm'ın bir şefkat hareketi olduğunu gösterir.

4 Sözeliminden âyetin sonu zımnen şöyle biter: ..fakat dilemedik. "Boyun bükme" çaresiz kalmayı, "baş eğme" ise mecburi itaati ifade eder. Sözün özü: İman değerini, insanın hür iradesiyle yaptığı özgür seçimden alır.

5 Zımnen: Reddedilme ihtimaline bakarak hakikate davet sorumluluğu terk edilemez.

6 Kerîm: Türünün en iyisi olan, ait olduğu türe keramet kazandıran. Bitkilerin dahi "kerim"i varsa, insanın "kerimi" olmasın mı?

7 Bir önceki âyette geçen kerîm ile buradaki "insanların çoğu" arasında zımni bir karşıtlık vardır. Kaliteli olanın az olduğu vurgusunu taşır. Allah Rasulü bu hakikati şöyle ifade eder: "İnsanlar develere benzer. Bazen yüzü bir arada bulunur da, içlerinden binecek bir

tane bile bulamayabilirsin" (Buhârî).

8 Bu iki âyet, bu sûrede tam sekiz kez önümüze çıkar. Hepsi de birbiriyle aynı lafzı taşımalarına rağmen nakarat anlamında bir tekrar sayılamazlar. Bu âyetler, doğrudan sonlarında yer aldıkları olgu ve olaylara vurgu yapmaktadırlar. Parantez içi açıklamalarımızın gerekçesi de, bu vurgu farklılıklarını göstermek içindir.

9 A'râf 103'te bundan farklı olarak "Firavun ve önde gelen yakın çevresine" ifadesi yer alır. Zira orada vahyin muhataplarının durumuna, burada ise vahyi iletenlerin durumuna, özellikle "Peygamber Musa"ya, Kasas sûresinde ise "insan Musa"ya vurgu yapılmaktadır.

10 Söz geliminden rahatlıkla çıkarılabilecek bu

geçiş ibaresi, sözün delaleti açık olduğu için laf-zen yer almaz (Taberî). Bu aynı zamanda, Kur'an'm veciz/eliptik diline güzel bir örnektir.

11 Veya: "..şu kendini bana karşı sorumlu duymayan Firavun'un kavmine!.." Ela yettekûn'un, soru olmaktan daha çok durum bildiren bir işleve sahip olduğunu söyleyen Zemahşerî'ye dayanarak. Muhtemelen Kur'an'da Musa kıssasının anlatıldığı ilk sûredir. Buradaki anlatımla Medenî sûrelerdeki (mesela Bakara'daki) anlatım arasındaki esaslı fark şudur: Burada ve Mekkî sûrelerde Musa'nın Firavun'a karşı verdiği tev-hid mücadelesi, Medenî sûrelerde ise kendi kavmi olan İsrâiloğullarına karşı verdiği ıslah mücadelesi ele alınır. Bu da bu sûredeki anlatımın öncelikli amacının Hz. Peygamber'in şahsiyetini inşa olduğunu gösterir. Anlatımın özet halinde olması, detaylarının bölge Yahudilerinden dolayı nüzul ortamında bilindiğini gösterir.

12 Buradaki fe-ersil ilâ Hârûn ibaresi, "yakınlarımdan yükümü paylaşacak birini görevlendir (20:29); "görevimden bir pay da ona ver" (20:32) ve "onun dili benden daha açık, daha düzgün" (28:34) âyetleri ışığında anlaşılmalıdır (Ferra). Parantez içi "da"nm gerekçesi budur.

13 Hz. Musa'nın cinayetle suçlandığı ölümlü kavgaya ilişkin bir atıf (Bkz: 28:15 vd.) Burada çekimlen şey öldürülme korkusundan daha çok, verilen görevin bu yüzden akamete uğrama tehlikesi. Hz. Peygamber'e zımnen şu söylenmektedir: Musa'nın şartları daha zordu.

14 Lafzen: "dinleyiçiyiz". Bu ifade zorunlu olarak mecazdır.

15 Çeviride karşılığım bulmamış gibi gözükten en edatının haberden diyaloga geçildiğini belirtme işlevini, çevirimizde çift tırnak ("...") karşılamaktadır.

16 Bir sonraki âyetten da açıkça anlaşıldığı gibi, Hz. Musa'nın neden olduğu ölümlü kazayı îmâ ediyor (Bkz: 28:15 vd.).

17 Bu iki âyette Hz. Musa'nın bütün bir hayatı özetlenmektedir: Saraya su yoluyla geliş...

Evlat edinilerek prens olarak büyütülüş... Habeş ordusuna komuta edecek kadar yükseliş... Kaza cinayeti ve kaçış.

^--^^--y *

->?S^2#>~

26 / ŞU'AHÂ SÛRESÎ

*N^3s«

CÜZ 19

20 "Evet o işi ben yaptım" dedi, "çünkü o sırada kendimi kaybetmiştim; 1 21 ardından da, sizden korktuğum için yanınızdan kaçtım. 2 Daha sonra Rabbim bana doğru düşünme yeteneği bahşetti ve beni elçiler arasına kattı. 22 Ve şu başıma kaktığın iyilik, İsrâiloğullarım köleleştirmenin bir sonucuydu, (öyle değil mi)?" 3

23 Firavun: "Alemleri*! Rabbi de neyin nesiymiş?" dedi.

24 (Musa): "Eğer gerçeğe boyun eğecek-sen, (bil ki) O göklerin, yerin ve bunlar arasındaki her şeyin Rabbidir!" 4

25 (Firavun) çevresindekilere yönelerek "Ne diyor, duydunuz mu?" dedi.

26 (Musa) dedi ki: "O sizin de, sizin önden giden 5 atalarınızın da Rabbidir"

27 (Firavun) dedi ki: "Size gönderildiğini iddia eden elçiniz gerçekten de delinin tekiymiş."

28 (Musa) dedi ki: "Eğer kafanızı çalıştırılanız anlayabilirsiniz ki O, doğunun batının 6 ve bu ikisi arasında kalan her varlığın Rabbidir!" 7

29 (Firavun) dedi ki: "Eğer sen benden başka bir ilâhta ısrar edersen, seni kesinlikle mahpuslar arasına katarım!" 8

30 (Musa) dedi ki: "Sana, (hakikati) bütün açıklığıyla ortaya koyan bir şeyle gelmiş olsam da mı?"

31 (Firavun) dedi ki: "Eğer doğru sözlü biriysen, haydi o zaman çıkar ortaya onu!"

32 Bunun üzerine esasını bıraktı,9 fakat o da ne, bu besbelli ki kocaman bir yılan! 10

33 Ve elini çıkardı, fakat o da ne, bu bakanların (gözünü kamaştıran) bir beyazlık! 11

1 19. âyette Hz. Musa'ya Firavun tarafından söylenen kâfirin nasıl şer'i değil de lafzi olan

"nankör" anlamım ifade ediyorsa, buradaki dallın de kök anlamı olan "kaybetme, yitme, yitir-

5Î*4f nv W*(î

#% ' 1 'o-*n' î''' 1* ^-f " \ ' "< 's 1 '.

h

j^iji JU H JJI^l] JS. cJxŞ b"\ ği. 14lü İÜi ili;} JU ;gg üy^i-Li V1 "Ü^i ^IJ JU .o ^Jji LLL=£= o!

J-j 1 <s^ (*^>-j o\ju @ 5^3^' r*^^ 1 vji f^j

üj U4^-; Uj 1_j^i*J!j (3j-Ljl i_jj JU Ş-ğ j_ji>t*J (ÜJJI ^^iiüs-V ^jIâ llgJj oi>i I jji! JU », j>ii*j.lî5' <u oli JU :fg! j^j-yı îî>^ dUiş- ^Jj* J^I^JVii-™-^ 1 j-^o üİİj ^ liU oi_ü ^Ufgi^UjUkil ^.oJiTjl

51U^ üı ju © iotılıJ *ıS^ ,v» (Sis &yı\ m

J » »"* »' a -* .»'il V - '

34 (Firavun) etrafındaki gözde danışmanlara "Anlaşıldı" dedi, "bunun hayli bilgili bir büyücü olduğu kesin. 35 Büyüsüyle sizi kendi ülkenizden çıkarıp atmak istiyor; şu halde sizler ne önerirsiniz?" 12

36 (Danışmanlar) dediler ki: "Onu ve kardeşini alıkoy; bir yandan da bütün kentlere (büyücü) toplamaları için haber sal;

37 ne kadar büyücü-bilgin varsa, hepsini toplayıp sana getirsinler!"

38 Derken büyücüler belirli bir günde, tesbit edilen toplanma yer ve zamanında bir araya geldiler. 13 39 Ve halka şöyle denildi: "Siz de toplanacaksınız, değil mi?— >

me" anlamını ifade eder. Zaten dilde ed-dalâl kasıtlı-kasıtsız, küçük-büyük olmak üzere sapmanın her türünü ifade eder. Buradan yola çıkan Râğıb, her tür hatanın dalal olarak nitelen-

CÜZ 19

♦N3\$#»

26 / ŞU'ARÂ SÛRESÎ

»r^^SSgf*

dirilebileceğini ifade eder ve örnek olarak peygamberlere atfen kullanıldığı Duha 7; Yusuf 8, 30, 95 ve bu âyeti gösterir [Müfredat). Ona göre buradaki dalâl "yanılgı, kasıtsız hata" {sehv) anlamındadır ki, olayın anlatıldığı âyetten Musa'nın öldürme kastı taşımadığı anlaşılmaktadır (28:15-16; krş: Râzî).

2 Hz. Musa, burada Firavun'un nankör ithamını kibar bir dille reddediyor. Nankör olmadığını, hatasını bildiğini, fakat hak etmediği bir muameleye maruz kalmaktan korkup kaçtığını dile getiriyor. Zira ondan kurtulmak isteyen güç sahipleri {mele'), elinden çıkan bu kazadan dolayı öldürülmesini gündeme getirmişlerdi (28:20).

3 Bu köleleştirme soykırım boyutuna varmıştı (Msl: 2:49). Zımnen: Eğer zulmün anaların rahmine kadar uzanmasaydı, başıma kaktığın bu şeye de gerek kalmazdı.

4 Krş: 17:102.

5 el-Evvelîn, hem zamansal hem makamsal önceliği ifade eder.

6 Yani: "..her yerin.."

7 Varlık kategorilerinin tümünü içeren tevhidi bir çağrı: 24. âyet, ilâhi müdahale olan rububiy-yetin, kâinatın tamamını içeren kozmik alandaki tezahürüdür. 26. âyet bilinçli varlıkların en üstünü olan insanlık alanındaki tezahürüdür. Bu âyetse, insan altı varlıklar olan madenler, bitkiler ve hayvanlar dünyasındaki tezahürüdür (Krş: Elmalılı).

8 Zımnen: Mahpus edilip ebediyen susturulan-lar arasına katarım ki sen onların akıbetinin ne olduğunu biliyorsun! le-escunenneke yerine bu formun kullanılması, metne bu yan anlamları katmaktadır (Krş: Râzî).

9 Elkâ fiili "kaldırıp atmak" değil "almak için atmak"tır (Bkz: 20:87, not). Âsâ bir çoban değneğidir ve Hz. Musa onu çobanlığı sırasında kullanmıştır. Sembolik olarak Firavunların ünlü kamçısına karşılıktır. Firavunlar günümüze kadar gelen heykellerinin istisnasız tümünde,

göğüslerine çaprazlama kavuşturdukları ellerinden birinde kamçı, diğerinde güneşi sembolize eden halkalı haçla resmedilmişlerdir. Zımnî anlamı şudur: Gücünü Allah'tan alan bir çobanın âsâsı, Firavun'un kamçısını yener.

10 Su'bân, "kaim ip" anlamına gelir. Büyük yılanlara bu ad verilir. Fakat Kasas 31'de "çevik ve kıvrak ince yılan" anlamına gelen cârin kullanılır. Şu da var ki, bu kelimenin geçtiği cümle bir benzetme cümlesidir: "sanki o, küçük çevik ve kıvrak bir yılan gibiydi". Bu iki farklı tasviri bir araya getirdiğimizde çıkan sonuç şudur: görünüşte büyük fakat harekette küçük bir yılan kadar çevik (Bkz: 20:20, not)

11 Bu beyazlık tam anlamıyla "kusursuzdu" (Bkz: 27:12; 28:32). Yed-i beyzâ (beyaz el), arınmayı ve tevbeyi temsil ediyordu. O el bir zamanlar istemeden cinayetle sonuçlanan bir kazaya sebep olmuştu. Fakat o elin sahibi öyle bir tevbe etti ki, o tevbe sadece eli pırıl pırıl ve tertemiz yapmakla kalmadı, aynı zamanda etrafını aydınlatan bir el yaptı. Zaten tevbe "onarmak ve tekrar kazanmak" anlamını içerir. Mesaj açıktır: Elleriniz yaptıklarınızla kirlenebilir. Fakat samimi ve bedeli ödenmiş bir tevbeyle yıkarsanız pırıl pırıl, ap ak olur. "Peki, sonunda pırıl pırıl olacaktı da niçin kirlendi?" sorusunun cevabı bellidir: Elleri temizlemek için önce bir ele sahip olmak gerek; olmayan el kirlenmez de, temizlenmez de. Ölümlü kaza, Musa'ya elin gücünü fark ettirdi. Herkes ellerine baksın!

12 Te'murûn'u Taberî, ma bihi tuşîrûne mi-ne'r-re'y şeklinde açıklar ki, tercihimiz buna yakındır (Krş: 7:110). Vahyin çağrısını güvenlik tehdidi olarak algılama ve hakikat mücadelesini "vatan elden gidiyor" sloganıyla boğma çabasına tekabül eder. Özünde telaş "iktidar elden gidiyor" telaşdır.

13 Bir bayram günü, yine bir bayram yerinde (Bkz: 20:59). Sihir o toplumda kimya ilminin bir parçası olarak çok gelişmişti

■» ^S^ S^-S *'

•ysS3£=#»

26 / ŞU'ARÂ SÛRESÎ

ofc^jS^fe **

CUZ19

<-40 Beklentimiz gerçekleşsin diye bizler herhalde sihirbazlardan yana olacağız; 1 yeter ki 2 galip gelen onlar olsunlar!"

41 Ve nihayet büyücüler gelerek Fira-vun'a dediler ki: "Şayet biz galip gelecek olursak, bunun bize kazandıracığı büyük 3 bir ödül olmalı, değil mi ama?"

42 (Firavun) "Kesinlikle" dedi, "üstelik siz (protokolde) maiyyetimiz arasındaki yerinizi de alacaksınız!" 4

43 Musa onlara dedi ki: "Elinizden gelen ne varsa onu ortaya koyun!"

44 Ve onlar da halatlarını, sopalarını (platforma) bıraktılar ve dediler ki: "Fira-vun'un gücü sayesinde galip gelecek olan elbette biziz, biz!.."

45 Derken, Musa esasını bıraktı. Fakat o da ne! O onların gözbağcılıklarını bir bir silip süpürmesin mi!

46 Sonunda büyücüler hep birden yere kapanarak 47 şöyle dediler: "îman ettik âlemlerin Rabbine! 48 Rabbine Musa ve Harun'un!" 5

49 (Firavun) dedi ki: "Demek siz ben izin vermeden ona inandınız, öyle mi? Anlaşıldı ki o size büyüü öğreten üstadımızdır,- fakat pek yakında gününüzü göreceksiniz: döneğinizden dolayı 6 ellerinizi ve ayaklarınızı mutlaka keseceğim ve topunuzu asacağım!"

50 (îman eden sihirbazlar) "Ziyarı yok" dediler, "Nasıl olsa biz Rabbimize döneceğiz. 51 Şu kesin ki biz mü'minlerin ön-cülerindeniz, bundan dolayı Rabbimizin bizi bağışını umarız."

52 SONUNDA Musa'ya "Kullarımı geceleyin yola çıkar; şunu da iyi bilin ki siz mut-

pj> r .^ \ t \> -ULUçijl/^JUül *Jt, l^LS o13y>wJI * _ * _xj u \ i * J IH üjSoll U 1-iîij £& iill oLü İS -^y ^yÜU \$ğ) ü^jJUJI

j^S^^SJ 4jl «_SJ OJİ Ol J^J <Ü -vü^l JU Sgii o_JjA_J 1_y—"_y > ' 3 » -> - İ ,', , , ,"-V J , „j' „ „ , s

, »£—a jJbl /jüai"j o_j->-L«J <_i_j_wli_p«_vJ! çv£=-=1*lc- (_j jJl O i uUUa>- Uj j UJ yâAj o1 .*- *ia^ U! >|=Jp' o^-^-o ^-İJ er' ^'

Ojjila- *^-*aJ i!I_J|J;1 ü^JajU-J UJ jv^JI J ç|»f L)_jl*Jb <UİjJÜ

*' * E 1 , _

«^ ^ - ? .> *- * y^'C.1 ^.-^ 1 "i'- ° t —' i —* — S — " ** 1- " ŞİÎ* ,,

laka takip edileceksiniz" diye vahyettik.

53 Derken, Firavun bütün kentlere (asker) toplayıcı görevliler yolladı. 54 (ve şöyle dedi): "Şu kesin ki onlar (donanımsız) başıbozuk bir azınlık. 7 55 Buna rağmen onlar bize karşı hınçla dolular. 56 Biz ise gerçekten iyi donanımlı, örgütlü bir toplumuz." 8

57 İşte 9 bu tür bir (gurura kapıldıkları) için onları has bahçelerinden ve pınar başlarından çekip çıkardık; 58 servetlerinden, eyvan ve çardaklarından... 10 59 Her şey işte böyle olup bitti.

Sonuçta Biz îsrâiloğullarım, onlardan geriye kalanlara mirasçı kıldık. 11

60 Derken, gündeğümünde onların ardına düştüler.—>

1 Le'alle edatının beklenti vurgusu çeviriye 2 İn edatının vurgularından biri de tehyic (yü-"herhalde" ile taşınmıştır (Bkz: 21:13, not). reklendirme) ve ilhâb (özendirme)'tır [İtkân II,

*&s^ğ^4»

26 / şu'arâ sûresi

*N3£s4»

719

170). Bu vurgu gözetilmediği sürece çeviri sorunlu olmaktan kurtulamayacaktır.

3 Belirsiz formun vurgulan içinde "büyüklük" de yer alır (Bkz: İtkân II, 292).

4 İktidara yakın olmak sadece servete yakın olmak değil, aynı zamanda dokunulmazlık anlamına da geliyordu.

5 Pazarlıksız imanın tarihte yaşanmış en çarpıcı örneği. Soru şu: Sihirbazlar inandığı halde Firavun neden inanmadı? Cevap: İkisi arasındaki fark bilgi farkı. Sihirbazlar Musa'nın elinde gerçekleşenin sihir değil mucize olduğunu biliyorlardı. Bilgi onları imanın kapısına getirdi. Tabi ki buna Firavun'un güç ve iktidar tutusunu da eklemek gerekir.

6 "Dönekliğinizden dolayı" inin hilâBn'in karşılığı olarak verilmiştir.

7 Bu ibare belagat gereği 56. âyetin mukabili olmak durumundadır. "Donanımsız" açıklamasının gerekçesi budur. Şirzime sadece çoğunluğun karşıtı olan azınlığı değil tahkir imasını da içerir.

8 Güce sahip olup da güç ahlâkına sahip olmayan bir erkin her zaman ve zemindeki mantığı-

nı ele veriyor.

9 Bu âyetler (57, 58) bir önceki pasajda yer alan Firavun'un sözlerinin bir devamı olarak da okunabilir. Râzî, 52-62. âyetler arasını tek bir pasaj olarak almıştır. Firavun'un söylediklerine kav-luhu notuyla girerken, bu âyetlere gelince ye-kûlu teâlâ notuyla giren Taberî, bu iki âyeti öncesinden ayırarak, içeriğini Allah'a nisbet etmiştir. Arkadan gelen 59. âyet, bu ve 57-58. âyetleri daha öncesinden bağımsız ele alma konusunda bize yeterli gerekçeyi sağlamaktadır.

10 Veya: "saygın konumlarından.." ilk üçü somut olduğu için, bu dördüncüsü de soyut bir "yüksek konum" olmaktan daha çok somut bir nesne olmalıdır. Bu bağlamda makâmın ke-rîm'in has bahçe ve bağlarda su başlarına inşa edilen ve ağırlama mahalli olarak kullanılan "eyvan" "çardak"lara delalet ettiğini düşünüyoruz.

11 Daha ayrıntılı bir ibare için bkz: 7:137. Hz. Peygamber'e karşı savaş açan inkarcı çevreler Firavun'la kıyaslanmakta. Onlara zımnen şu söyleniyor: Firavun bu gücüne rağmen Allah'ın elçisine galip gelemedi. Şu halinizle siz Allah'ın elçisine karşı nasıl galip geleceksiniz?

* , r = ^S £ ^t

~*^3S^^*~

26 / ŞU'ARÂ SÛRESİ

»NSUSssI*

CUZ19

<—61 İki topluluk birbirlerinin görüş alanına girince, Musa'nın ashabı dedi ki: "Tamam, işte enselendik!"

62 (Musa) "Hayır, asla!" dedi, "çünkü Rabbim benimledir, elbet bir çıkış yolu gösterecektir!" 1

63 Bunun üzerine Musa'ya "Asanla denize vur!" diye vahyettik. Ardından deniz infilak edip ikiye ayrıldı; öyle ki, yolun her (iki) yanından sular ulu dağlar gibi yükselmişti. 2 64 Ötekileri de oraya yaklaştırdık. 65 Nihayet Musa ve beraberindekilerin tümünü kurtardık 66 ve ötekileri suya gark ettik.

67 Elbet bu (Musa kıssası)nda da alınacak bir ders mutlaka vardır; fakat insanların çoğu yine de inanmayacaklardır. 3 68 Ne ki senin Rabbin sınırsız rahmet sahibi olan O yüceler yücesidir!

69 ONLARA İbrahim'in haberini de aktar. 4

70 Hani bir zamanlar o, babasını ve kavmini "Neye kulluk ediyorsunuz?" diye sor(gula)dı. 71 Onlar da "Putlara kulluk ediyoruz; dahası, onlara adanmış kimseler olarak kalacağız!" dediler.

72 (İbrahim) "Yalvarıp yakardığımızda sizi duyuyorlar mı bari?" dedi; 73 "ya da, size bir yararları veya zararları dokunuyor (mu)?"

74 "Hayır ama..." dediler, "Biz, atalarımızı da böyle yapıyor bulduk!" 5

75 (İbrahim) "Ne yani" dedi, "taptığınız şeylerin ne olduğuna (bir kez olsun) dönüp bakmadınız mi; 76 (yani) hem siz,

TO**(Î

^> U_j^=>j-Jl<J W kJ -<*y> i_jI>=-^>1 Jli ot*1>Jl «-'^h ^**

_JÜ)I

' \ , > \

Jİİ * x 1, \-J&ssa\£- L4J Jİİİ9 CılL^I JI»j<j IjJLİ \$£| üj-Ujö

> - ; v . > »

li l"«©i , '~JLİj"<) , ; , . > »k , >

Ü^J#^

>.34r" *ja\

hem de önden giden atalarınız?" 6

77 İşte artık (ilan ediyorum) ki, benim için onlar birer düşmandır. Başka değil, sadece âlemlerin Rabbi vardır. 78 Ki O'dur beni yaratan, bana doğru yolu gösterecek olan da O'dur. 79 Ki O benim açlık ve susuzluğumu giderendir,- 80 ve hasta düştüğümde şifa veren de yine O'dur. 81 Beni öldürecek, sonra tekrar diriltecek olan da O'dur. 82 Hesap Günü'nde beni, hatalarımı bağışlayacağını umduğum (tek) zât da O'dur."

83 "Rabbim! Bana doğru bir muhakeme yeteneği 7 bahşet ve beni iyilerin arasına kat!—>

1 Bu sahenin bir benzeri Hicretin ilk günü landık" derken, Allah Rasulü onu buradakine Sevr mağarasında yaşandı. Hz. Ebubekir yakla- benzer sözlerle teselli etti: "Ey Ebubekir! Üçün-şan ayak seslerinden telaşa kapılıp "işte yaka- cüsü Allah olan iki kişiye kim ne yapabilir ki?"

CÜZ 19

»N^^ 3 ^

26 / ŞU'ARÂ SÛRESÎ

◆N^JSSsh 1

721

2 Olan bitenin tek cümlelik özeti: Kulu "bittim" derse, Rabbi "yettim" der ve kulun gücünün bittiği yerde Allah'ın yardımını başlar.

3 Zımnen: Eğer akletmiyorlarsa denizin yarıldı-gını, suların durulduğunu görseler yine de yola gelmezler. Bu âyet Allah Rasulü'nü "neredeysen kendini helak edeceksin" diye uyaran

3. âyet ışığında okunmalıdır. Bir sonraki âyetle birlikte şu vurguyu taşır: Kimse Allah'ın kullarına Allah'tan daha fazla merhametli olduğunu düşünmesin! Sınırsız merhameti olan sadece O'dur.

4 Önceki kıssa "hatırlatmayı" amaçlayan iz zarfı ile başlamıştı. Zira maksat doğrudan Hz. Peygamber'in şahsım inşa idi. Fakat bu kıssa "aktar, naklet" ile başlıyor. Çünkü maksat müşrik muhatapları uyandır.

5 Körü körüne inanmanın insanı nerelere götüreceğine örnek.

6 İmanla akim çatıştığını ve çeliştğini iddia eden her yaklaşım kökten reddediliyor. Bu âyet, 74. âyette dile gelen tavrı dengelemektedir.

7 Buradaki hukm talebi, varlığın hakikatine ulaşacak bir muhakeme yeteneği talebidir. Bunun olmazsa olmazı ise önce şeylerin mahiyetinin ilk suretlerinin oluştuğu tasavvurun, daha sonra da bu suretler arasında bağ kurarak bir yargı ortaya koyan aklın doğru inşasıdır. Eğer bu zihni yargı o şeyin hakikatiyle örtüşüyorsa, işte bu kavrayış ve muhakeme tarzına hukm ya da hikmet adı verilir.

•Şs^sl»

26 / ŞU'ARÂ SÛRESİ

•Ss^^s»

CUZ19

<—84 Ve beni dillerde doğruluk timsali olarak anılan biri yap 1 85 Ve beni ölümsüz nimetlerle dolu cennetin vârislerinden kıl! 86 Babamı da bağışla! Çünkü o oldum olası yolunu şaşırarlardan biri olmuştur. 2 87 Ve beni herkesin diriltip kaldırılacağı O Gün mahcup eyleme!" 3

88 O Gün ne malın mülkün bir yararı olur ne de evladın; 89 ancak selim bir kalple Allah'ın huzuruna çıkanlar müstesna. 4

90 Zira (O Gün), cennet sorumlu ve bilinçli davrananlara yaklaştırılacaktır. 91 Cehennemse sorumsuz ve bilinçsizce davrananlar için 5 kışkırtılacaktır. 6 92 Ve onlara sorulacaktır: "Nereye kayboldular tapınıp durduğunuz 93 o Allah'tan gayri (varlıklar)? Size, hadi onu da geçtik/ kendilerine olsun bir yardımları dokunacak mı bari?

94 Neticede hem onlar, hem de sorumsuz ve bilinçsizce onlara (umut bağlayanlar) cehennemde 8 üst üste istif edilecekler; 9 95 îblis'in bütün askerleri de...

96 Onlar orada birbirleriyle atışırken 10 şöyle derler: 97 "Hayret v'Allahi! 11 Her ne kadar,

apaçık bir sapıklığın ortasına düşen biz ise de, 98 o zaman sizi âlemlerin Rabbiyle bir tutuyorduk; 99 ne ki bizi saptıran, yalnızca günahı hayat tarzı haline getiren şu kimselerdi; 12 100 gel gör ki, şimdi bize arka çıkan ne bir kimse var 101 ne de yürekten bir dost. 102 Keşke bizim için bir kez daha dönüş olsaydı da, biz de inananlardan biri olsaydık."

103 Elbet bu (kıssada) da alınacak bir ders mutlaka vardır, fakat insanların çoğu yine de inanmayacaklardır. 104 Ne ki senin Rabbin, sınırsız rahmet sahibi olan O yüceler yücesidir.

H2N

3^" f^iS? (jf^'jS.Si/r^ 1 Ji'J-^f ^~i*J, J^'j

-i *',*..! ;-, ,*,.»'« , '-.,., ' ->-. "o.,, ç^p-%>%1\ cjjj^fgiij^is^1Si 4İ9ÜI c-jjJljîgifi-J—«* 1_~Lu
^ » t i -- > *

1 1 > - i

-, '-rt^>'r ; ^«...^ ,»>^ ,,,, ^^ -r >^», .- ,» . -> ^>^

■USU (gŞ Uj)i',^*^" 4~» (v»J iyu >•(«{• ü_jx*>-1 l _ r ---lj I ^J^»-_5

— '• >)» v , " , ' i' •

^^! I J.JİJ I ^J JJ5j S] j o lr-+& f*£^ ^ U i ^ *s/l 7-3J |v* j>-1 /*_ \$J Jli i! '1^1 ^J_ ^j-Jl 7-
_y j>_ji ojİ£ f f|j

105 NUH kavmi (de) peygamberlerini yalanladı. 106 Hani bir zamanlar soydaşları 13 Nûh onlara şöyle demişti: "Hâlâ sorumlu davranmayacak mısınız? 107 Hem bakın, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim; 14 108 şu halde, Allah'a karşı sorumlu davranın ve beni izleyin! 15 109 Ben bu (davet) karşılığında sizden hiçbir ücret talep etmiyorum. Benim ecrimi takdir etmek, sadece âlemlerin Rabbine düşer. 16 110 Haydi artık Allah'a karşı sorumlu davranın ve beni izleyin!"

111 Dediler ki: "Ne yani, toplumun en düşüklerinin sana tabi olduğunu bile bile sana inanalım mı?"

1 Veya: "Ve bana (hakkı) başkalarına (ulaştır- cak) doğru bir sözcü tayin et" (Bu yorumu teyit mam) için doğru bir anlatım yeteneği ver!" Ya- için bkz: 2:124). Benzer bir kullanım ve açıkla-hut: "sonraki (neslimin) içinde bana (vâris ola- ma için bkz: 19:50, not. Tercihimiz Mücahid'in

CUZ19

«^3^*

26 / ŞU'ARÂ SÛRESİ

»N^Spss?*

723

yorumuna dayanmaktadır (Ferra). Binyıllardır bütün bir insanlık Hz. İbrahim'in bu duasının kabul olduğuna şahittir. Zira ezeli ve biricik hakikat olan islâm ve onun 'ğulâtı' olan Yahudilik ve Hıristiyanlık Hz. İbrahim'i doğruluk timsali olarak takdim eder.

2 Hz. İbrahim'in babasına duası ve bundan vazgeçmesi ile ilgili bkz: 9:114 ve 60:4. Âl-i İmran 27 ışığında: Hz. İbrahim ölüden çıkmış bir diri idi.

3 Zımnen: Babamın durumu yüzünden...

4 Bu iki âyet, Hz. İbrahim'in sözlerinin bir devamı olarak da okunabilir. Fakat, 89. âyetle uzak bir benzerliğe sahip olan Sâffât 84 ışığında, içeriğinin Allah'a atfı daha uygun görünmektedir.

5 Ğâvîn, bu bağlamda muttakîn'in karşıtı olarak kullanılmıştır. "Bilgisizlikten ya da bilinçsizlikten dolayı batıl inanç sahibi olmak" ya da "inancında boşluk bulunmak" anlamına gelen el-ğay-yu kökünden türetilmiştir (Bkz: 15:42, not).

6 Burrizet, "ortaya çıktı" anlamındaki bera-ze'den (18:47, not). Cehennem için kullanıldığı bu bağlamda "kışkırtılma" anlamı taşır.

7 Lafzen: "ya da".

8 Lafzen: "..orada.."

9 Kubkibû, "yüzükoyun yere kapaklanmak" anlamındaki kebbe kökünden. Bu form "üst üste yığmayı, istif etmeyi" ifade eder (Ebu Ubey-de).

10 Cehennemliklerin birbirleri arasındaki polemikleri için bkz: 7:38-39 ve 38:59-64.

11 Vallahi' 'den farklı olarak, tallahi hayret ve şaşkınlık içerir (Bkz: 12:73, not).

12 el-Mucrimîrie verdiğimiz bu anlam için bkz: 20:102, not.

13 Lafzen "kardeşleri". Ayrıntılı bir açıklama için bkz: 7:65, not 3.

14 Şeytani vehim ve vesveseleri vahiy diye sunan sahte elçileri red. Bkz: "Bu vahyi asla şeytanlar indirmiş değildir" (210).

15 Takva'nın Allah'a, iraat'inde peygambere hasredildiği böylesi bir bağlamda etî'ûn emrinin anlamı "beni izleyin" olmalıdır. Çünkü yolcu olup "iz bırakanlar" izlenirler. İz bırakmak Allah için düşünülemez. Birer insan olan peygamberler iz bırakırlar ve izlenirler.

16 Allah Rasulüne Mekke müşriklerinin, davetinden vazgeçmesi karşılığında servet ve makam vaad etmelerine bir cevap.

»N^ŞS^s*

^s3£^4

26 / ŞU'ARÂ SÛRESİ

•Ş^^ISss^»

CUZ19

112 (Nûh): "Onların öteden beri ne yapıp ettiklerine dair benim bir bilgim yok; 113 Onlar hakkında yargıda bulunmak bana değil, 1 sadece Rabbime düşer: keşke bu kadarını olsun fark etseydiniz! 114 Üstelik ben inananları yanımdan kovacak değilim. 2 115 Çünkü ben, (hakkı) tüm açıklığıyla (ortaya koyan) bir uyarıcıdan başkası değilim."

116 "Ey Nûh!" dediler, "Eğer buna bir son vermezsen, taşlana(rak susturulacaksın). 3

117 "Rabbim!" dedi, "İşte, sonunda kavmim beni yalanlamış bulunuyor; 118 artık benimle onlar arasında kesin bir hüküm 4 ver ve hem beni, hem de benimle birlikte olan mü'minleri kurtar!"

119 Derken, onu ve beraberindekileri yükünü almış olan o gemiyle kurtardık; 120 ve geride kalanları boğulmaya terk ettik,

121 Elbet bu (Nûh kıssasında da alınacak bir ders mutlaka vardır; fakat insanların çoğu yine de inanmayacaklardır.

122 Ne ki senin Rabbin sınırsız rahmet sahibi olan O yüceler yücesidir.

123 ÂD kavmi 5 (de) elçilerini yalanladı.

124 Hani bir zamanlar onlara da soydaşları Hûd şöyle demişti: "Hâlâ sorumlu davranmayacak mısınız? 125 Hem bakın, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. 126 Şu halde, Allah'a karşı sorumlu davranın ve beni izleyin! 6 127 Ben bu (davet) karşılığında sizden hiçbir ücret talep etmiyorum, benim ecrimi takdir etmek sadece âlemlerin Rabbine düşer."

128 "Siz, abesle iştigal ederek her bir te-

l t

i , = , ' , s - d — ' > > - - " . ! ' ' . , , , , İ > _ i U d 1 ^ < « t f j o l _ 1 - ^ b % j - ^ y i \ ^ > & * j - > j

ö _ \$ * »] » I j « tül I _ j _ « 3 U ^ ^ ^) _ j j U > - r » " ' • » ; > v . ~ — L k , ; ■ ü j c @

^ "" o "" * o " ! . - "" 7 " ^ V ^ I ! „ 5 „ ^ * - ,

pede yüksek bir anıt, bir yapı mı inşa ediyorsunuz? 129 Görkemli binalar kondurarak sürekli yaşayacağınızı mı umuyorsunuz? 130 Elinize her (fırsat) geçirdiğinizde, 7 hukuka tecavüz edip zorbalık (mı) yapacaksınız? 131 Haydi, artık Allah'a karşı sorumlu davranın ve bana uyun! 132 Aklınıza gelebilecek her tür (nimeti) size lütfeden Zât'a karşı saygılı olun! 133 Size sürüler ve çocuklar lütfeden; 134 dahası, bağlar-bahçeler ve pınarlar 8 (lütfeden Zât'a)... 135 Bakın, ben korkunç bir günün sizin üzerinize çöreklenecek azabından endişe ediyorum!"

136 Onlar "Sen" dediler, "bize öğüt versen de öğüt vermesen de, bizim için fark eden bir şey olmaz.—>

1 î n edatının olumsuzluk vurgusunu göz önüne alarak [İtkân II, 168).

2 Allah Rasulü'nün etrafındaki yoksul, köle ve

azatlı kölelere küstahça bir kibirle bakan Mekke müşriklerinin seçkinci tavrını red.

3 Bu şekildeki çevirimizin gerekçesi için benzer

CUZ19

• fsgj ^ st *

26 / ŞU'ARÂ SÛRESİ

• NSS53# »

725

bir konumdaki 29. âyetin notuna bkz.

4 Lafzen: "..aç!" Kur'an'da lafzi manasıyla da kullanılır (7:89, not). Bir engeli açmak, ya o engeli kaldırmakla ya da onu engel olmaktan çıkarmakla gerçekleşir.

5 Ayrıntılı bir açıklama için Fecr sûresinin 6. âyetinin ilgili notuna bkz.

6 "İzleyin" şeklindeki çevirimiz için 108. âyetin notuna bkz.

7 "El attı, yakaladı, enseledi" anlamındaki ba-taşe fiilinden türetilen bataştım, insan için kullanıldığında olumsuz anlama gelir. Cebbar da insan için kullanıldığında olumsuz anlamda

"canının istediğini yapan ve yaptıran" anlamına gelir. Cebbar olmak Allah'ın hakkıdır, böyle bir iddiada bulunan Allah'tan rol çalmaya kalkmış olur. Açıktır ki bu âyet, insana yönelik her tür zorbalığı hak ve hukuk ihlali olarak görmektedir. Bu durumun 'Âd uygarlığını yıkılışa götüren nedenler arasında zikredilmesi de hayli dikkat çekicidir

8 Bahçeyle suyun yan yana anılması, bu uygarlığın sulu tarım yaptıklarını gösterir. Kadim dünyada bu, kalkınmışlık ve gelişmişlik ölçütüydü. Bu 'Âd toplumunun yakaladığı dünyevi refah düzeyini gösterir.

◆^^^»

«^^

26 / şu'arâ sûresi

◆N=3£^

CÜZ 19

<-137 (Zira) bu, önden giden (atalarımızın) ahlâk sisteminden 1 başkası değildir.

138 Dolayısıyla, bu yüzden bizim azaba uğratılmamız da mümkün değildir!" 2

139 Neticede, onu işte böyle yalanladılar,-bunun üzerine Biz de onları helak ettik.

Elbet bu (Hûd kıssası)nda da alınacak bir ders mutlaka vardır; fakat insanların çoğu yine de inanmayacaklardır. 3 140 Ne ki senin Rabbin, sınırsız rahmet sahibi olan O yüceler yücesidir.

141 SEMUD 4 (da) elçilerini yalanladı. 142 Hani bir zamanlar onlara da soydaşları Salih şöyle demişti: "Hâlâ sorumlu dav-ranmayacak mısınız? 143 Hem bakın, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim: 144 Şu halde Allah'a karşı sorumlu davranın ve beni izleyin! 5 145 Ben bu (davet) karşılığında sizden hiçbir ücret talep etmiyorum; benim ecrimi takdir etmek sadece âlemlerin Rabbine düşer."

146 "İçinde bulunduğunuz şu konumda böylece bırakılacağınıza dair güvenceniz mi var? 6 147 Envai çeşit 7 bahçeler içinde ve pınar başlarında... 148 Ekinler ve iç geçirtecek kadar zarif, olgun ve dolgun hurma salkımlarının sarktığı hurmalıklarda... 149 Bir de kalkmış, dağlarda yonttuğunuz görkemli evlerden dolayı şı-marıyorsunuz. 8 150 Ama artık Allah'a karşı sorumlu davranın ve beni izleyin!

151 Haddi aşanların isteklerine uymayın!

152 Böyleleri düzeni sağlamadıkları gibi, yeryüzünde fesat çıkarmaktan da geri durmazlar."

153 Onlar dediler ki: "Sen, büyülenmiş birinden başkası değilsin. 9 154 Sen de sadece bizim gibi beşer türüne mensupsun;

MSN

i£&

>m

5

^■J] JiP 1 Si 1 ~^j <^]3

1s j hj^#\ # U&\ ±jji 4\ ij-l oj l

S \ ' s fi

as V s m 1 _

4^ <y^3 fJJJ3 # ^>^İ V 1 ^ l^

oy^-^J^J^ 1 ^

5] <ub olS ÎİİL J_1Ş "İM cü Üfgî V j @ j>jiiS ç>jj 40---> ^=^j vj*" ^ ^ "-*.* J^ ö

' ^ ' i ° s "T ^

lij^îii ®/v-Jie- fjj <_jIü ,»£==» JLstlli *_\$_ j li_j—~<ü

ÜJl^^JlUİll^lif

jîl

)f^-> jip' 1 ^'^?5 o)j|\$ 5^ f^=' ovs-

eğer sözünün arkasında duruyorsan, haydi bir delil getir de (görelim)!" 10

155 "(İstedığınız delil), işte şu (sahipsiz) 11 dişi devedir!" dedi, "Su içme hakkı (belli bir gün) size, belli bir gün de ona aittir.

156 Sakın ola ona bir kötülük yapayım demeyin! Bu takdirde sizi korkunç bir günün azabı yakalar."

157 Buna rağmen onlar, onu işkence yaparak vahşice katlettiler; 12 fakat sonunda pişman oldular,- 158 çünkü onları malum azap kısıvrak yakalamıştı.

Elbet bu (Salih kıssasında da, alınacak bir ders mutlaka vardır; fakat insanların çoğu yine de inanmayacaklardır. 159 Ne ki senin Rabbin, sınırsız rahmet sahibi olan O yüceler yücesidir.

1 Bu kelime halku olarak da okunmuştur. Bu dan" olur (Râzî). Fakat onların kastı bu olmasa takdirde anlam "(atalarımızın) uydurmasın- gerektir.

CUZ19

*N3£N»

26 / ŞU'ARÂ SÛRESİ

^£a

727

2 Uâ ile gelen nefyin haberi imkan/ihtimal yokluğuna delalet eder (6:107, not 6).

3 Zımmen: Onların çoğu bu kıssalara inanmasalar da ; Allah'ın tarih ve toplumlar için koyduğu yasalar işlemeye devam edecektir.

4 Semud'un Kur'an'da hep 'Âd ile birlikte anılması için bkz: 89:6, not.

5 "izleyin" şeklindeki çevirimiz için 108. âyetin notuna bkz.

6 Lafzen: "..güvencede bırakılacak mısınız?" (Krş: Râzî).

7 Nekira formunun vurgularından biri de "tür"dür (15:26, not 11).

8 Veya: "ustaca evler yontuyorsunuz". Bu anlam eşdeğerdeki iki kıraattan biri olan târihîn okuyuşuyla uyumludur. Tercihimiz ise ferihîn kıraatine dayanır (Bkz: Ferrâ; krş: Taberî).

9 Küstahlığın zirvesine ulaşmış bir refah toplu-

munda ahlâka çağrı 'irrasyonel'dir. Bunu yapan kişi küçültücü sıfatlarla marjinalleştirilir. Böylece hem ahlâk çağrısı boğulmaya çalışılır, hem de ahlâksızlar rahat eder.

10 Bu söz kendi türlerinden ümit kesecek kadar azgınlaşmanın göstergesidir. İnsan peygambere itiraz edip melek peygamber istemelerinin temel nedeni de budur.

11 Nâkatun'deki belirsizliğe istinaden. A'râf 73 ve Hûd 64'de "Allah'ın devesi" olarak nitelenen bu deve, belli ki sahte kutsallar oluşturmak için uydurulmuş batıl inancın bir

sonucu olarak salıverilmiş ve kamu malı hüviyetini kazanmış bir deveydi (Bkz: 7:73 not 4 ve 11:64, ilgili not).

12 'Akara, işkence yoluyla vahşice katletmeyi ifade eder {7:77, not 3}. Bu pasaj, Salih kavminin helakini bir deveye yapılan işkenceye bağlar.

>fd^ ^^f<

»Şs^sf»

26 / ŞU'ARÂ SÛRESİ

*F£S3£p3#»

CUZ19

160 LUT kavmi (de) elçilerini yalanlamışlardı. 161 Hani bir zamanlar, onlara kardeşleri 1 Lût şöyle demişti: "Hâlâ sorumlu davranmayacak mısınız? 162 Hem bakın, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim: 163 Şu halde Allah'a karşı sorumlu davranın ve beni izleyin! 164 Ben bu (davet) karşılığında sizden hiçbir ücret talep etmiyorum; benim ecrimi takdir etmek sadece âlemlerin Rabbine düşer."

"165 insanların içerisinde erkekler mi yaklaşıyorsunuz? 166 Bu şekilde, Rabbi-nizin sizin için yarattığı eşlerinizi bir yana bırakıyorsunuz? Yoo, siz basbayağı sınırları çiğneyen 2 bir toplumsunuz!"

167 "Eğer buna bir son vermezsen Ey Lût" dediler, "kesinlikle sürgün edilmiş biri olup çıkacaksın!"

168 (Lût): "Bilin ki ben, bu yaptığınızdan dolayı sizi nefretle kınıyorum!" dedi. 3

169 (Allah'a yönelerek): "Rabbim!" (dedi), "Beni ve ailemi bunların yaptıklarının belasından kurtar!"

170 Sonuçta, Biz de onu ve ailesinin tamamını kurtardık; 171 ancak bir kocakarı dökülenler arasında yer aldı. 4 172 Ardından ötekileri yerle bir ettik; 173 sonunda (bela) sağanağını üzerlerine boca ettik: gör ki, uyarılan (fakat uslanmayan) kimselerin maruz kaldığı sağanak ne berbattır.

174 Elbet bu (Lût kıssası)nda da alınacak bir ders mutlaka vardır; fakat insanların çoğu yine de inanmayacaklardır. 175 Ne ki senin Rabbin, sınırsız rahmet sahibi olan O yüceler yücesidir.

176 ORMANLIK vadinin halkı (da) elçi-

@ 1 ^J Jv ^ a '3' ui ' ij^lgiS^' dj-~"jç£-> ey' ®ö^£2

40 © "ö^ 1 öz f 5 ^ J), Ju # 5^-S^ ! öz l/^

IaJîs'i Dis" Uj £V dUi ^ jj^^jjjilijı^k! îıS y*î

ulü I i-jîS" iş| r^p-J i j-ö* 3 ' J4 3 ^5 J ^' j Hl S^-^3^ s)'. «ı e -C-Mı it *-ti ı İ-' &"t ' ° -"ti ' \ i % <r'-

A '^" ■ J-U*uL<l ,j^3 jVi

«?l>! J

'U^J ;

ıT

İİJİ

lerini yalanladı. 5 177 Hani bir zamanlar, soydaşları Şuayb şöyle demişti: "Hâlâ sorumlu davranmayacak mısınız? 178 Hem bakın, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. 179 Şu halde Allah'a karşı sorumlu davranın ve beni izleyin! 180 Ben bu (davet) karşılığında sizden hiçbir ücret talep etmiyorum; benim ecrimi takdir etmek sadece âlemlerin Rabbine düşer."

"181 (Ölçüp biçerken) ölçüyü tam tutun, hak yiyenlerden olmayın! 182 Ve doğruluktan şaşmayan bir teraziyle tartın! 183 İnsanları hakları olan şeylerden mahrum bırakmayın ve kötülüğü yaygınlaştırarak yeryüzünde ahlâkî çürümeye meydan vermeyin! 6 —>

1 Buradaki ehâhum ile Hz. Lût'un diğer peygamberle iman ve misyon kardeşliği vurgulanır. Zira bu sûrede eksen helak edilen kavimler de-

ğil, onların mücadele eden peygamberleridir ve maksat da 3. âyette beyan edildiği gibi Allah Rasulü'nü teselli ve inşadır. Buradaki "onlar"

CUZ19

^s3c^^

26 / ŞU'ARÂ SÛRESÎ

•N^S^

729

zamiri, adı daha önce geçen Nuh ve Hûd gibi peygamberlere bir atıf olarak anlaşılmalıdır. Helak olan kavimlerin kıssalarının peş peşe anlatıldığı A'râf, Hûd, Nemi ve Ankebût sûrelerinde Hûd, Salih ve Şuayb peygamberlerin adları anılırken ehahum diye

nitelendirildiği halde sıra Lût'a geldiğinde bu niteleme yer almaz (Gerekçesi ve ayrıntılı bir not için bkz: 11:61).

2 Fıtratla çizilen cinselliğin doğasına uygun sınırları...

3 Kâlîn hem "nefretle kmama"yı, hem de bun-

dan dolayı o toplumun bir üyesi olmayı reddetmeyi" ifade eder. Âyetin başındaki kale ile sonundaki kâlîn arasında Mutarraf da denilen mükemmel bir cinas sanatı görünmektedir.

4 Ğâbirîn, "toz, kir" anlamına gelen ğubâr'dan: Zimnen: geride kalarak toza dönüştü. Bu kadın Hz. Lût'un yerlilerden olan karısıydı (Krş: 7:83; 11:81).

5 Eyke ashabı için bkz: 15:78.

6 Ta'sev'e verdiğimiz bu anlam için bkz: 2:60, not.

» ^SS^ -fe

<#£^#>

26 / ŞU'ARÂ SÛRESİ

» pEg^ ^ ^Hs^ »

CUZ19

<—184 Sizi de önceki kuşakları da yaratan o Yaratıcıya karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun!"

185 Onlar dediler ki: "Sen büyülenmiş birinden başkası değilsin! 186 Sen de sadece bizim gibi beşer türüne mensup birisin; doğrusu bize göre sen kesinlikle yalancının tekisin. 187 Fakat sen, eğer sözünün arkasmdaysan haydi göğü paramparça başımıza indir!"

188 (Şuayb) dedi ki: "Rabbim yapıp ettiğiniz her şeyi çok iyi biliyor."

189 Neticede, onu işte böyle yalanladılar; bunun üzerine onları Gölge Günü'nün azabı 1 yakalayiverdi; gerçekten de o pek korkunç bir günün azabıydı.

190 Elbet bu (Şuayb kıssasında da alınacak bir ders mutlaka vardır; fakat insanların çoğu yine de inanmayacaklardır.

191 Ne ki senin Rabbin sınırsız rahmet sahibi olan O yüceler yücesidir.

192 ŞÛPHE yok ki bu (mesaj) elbet âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir: 193 o Güvenilir Ruh ile birlikte geldi 2 194 senin kalbine; 3 ki (onunla) uyaran kimselerden biri

olasın diye; 195 açık bir Arapça ile... 4

196 Yine kuşku yok ki bu (mesaj), öncekilerin hikmet yüklü sayfalarında 5 da yer almakta.

197 îsrâiloğullarına mensup alimlerin bunu bilmeleri onlar için delil olarak yeterli değil miydi? 6

198 Ve eğer Biz onu yabancı birine 7 indir-seydik; 199 o da o (mesajı) kendilerine

M2N

o-;

o1 *U~J1 ~jA U

UJLİp ixâ_Mjlii

Wâ*\i

M£)l

oJjJİ==lM

o ^iİİJ1 ^ o^J ili' J£ @ J^Jl £^1 a,

o*==*' pi 1 -S S^i^ l J'j J? &j ® i^f ^ o\il

i -

\,, , 1. o .M * s s ^ *

oO_ji^L*JlLlAiLj!||| o j1^iiL» <j-J*i J-ft !jJ_^İ

&\$

okusaydı, yine de ona inanmazlardı.

200 İşte Biz vahyin, günaha batmışların kalplerinde (etki etmeden) geçip gitmesini böyle sağlamışızdır. 201 Can yakıcı bir azabı görünceye kadar bu (vahye) iman etmeyecekler,- 202 nihayet bu azap kendileri farkında değilken ansızın onları bulacaktır. 203 Bunun üzerine onlar "Bize (ilave) bir süre daha tanınamaz mı?" diyecekler.

204 Ne! Şimdi onlar azabımızın hemen gelmesini mi istiyorlar?

205 Düşünsene bir: onlara yıllarca safa sürmeleri için fırsat versek; 206 sonra va-ad

edilen azap başlarına gelse;—>

1 A'râf 91 ışığında, bu belanın volkanik bir patlama şeklinde gerçekleştiği söylenebilir.

2 Veya: "Bununla güvene lâayık olan vahiy indi". Ruh Kadr 4 ; Mü'min 15; Şûra 52 ; Nahl 2 ve Isra 85'te doğrudan "vahiy" ya da "vahyin kay-

nağı" anlamında kullanılır (Ayrıntılı bir açıklama için bkz: 16:2; 17:85, not). Fakat hemen tüm klasik müfessirler buradaki er-Rûhu'1-emîn'i, tıpkı rûhu'l-kuds'te olduğu gibi (2:87) vahiy meleği Cebrail olarak anlarlar.

CUZ19

◆N^ 3 **

26 / ŞU'ARÂ SÛRESİ

^ 3S^

731

3 Buradaki kalp ile fiziki bir organ kastedilmemiş tir (Bkz: 50:37). Bu tür bir bağlamda kalb ile düşünme, duyma, bilme, inanma eylemlerinin kendisinden sudur ettiği manevî merkez kastedilmektedir (Krş: 7:179; 67:10). Zemahşerî bu âyetleri şöyle açıklar: Eğer Kur'an Arapça dışında başka bir dille indirilmiş olsaydı, o zaman bu âyetleri anlamada kalbiniz değil kulaklarınız devreye girerdi. Çünkü bu durumda anlamını bilmediğiniz birtakım harflerin seslerini duyardınız. Birden çok dil bilen bir insan, kendi anadilini konuştuğunda kalbi sözlerin anlamlarına yönelir, bu mânaları oluşturan sözlerin nasıl kurulduğunu hiç düşünmez. Fakat aynı kişi ana dili dışında başka bir dili konuştuğunda, bu dili ustaca kullansa bile, önce sözler, sonra anlamlar dikkatini çeker." Dolayısıyla Kur'an "açık seçik bir Arapça ile" indirildiği için Ne-bi'nin kalbine nazil olmuştur.

4 Bu âyetin gösterdiği şey Kur'an vahyinin açık ve anlaşılır olduğu gerçeğidir. Bunu hem Ara-biyyen'in türetildiği 'arab kelimesinin kök mânası hem de belirsiz olarak gelen bu sıfatın delaleti teyit eder (Bkz: 43:3 ve 16:105). Vahyin sıfatı olan Arapça vahyin ruhunun içine indiği ceset mesabesindedir. Bir bakıma, ruhu cesetten ayırmak onu öldürmektir. Dolayısıyla vahiy tüm dillere çevrilir ve çevrilmek zorundadır. Fakat hiçbir çeviri Kur'an'm asli dilinin yerine ikame edilemez.

5 Lafzen: "öncekilerin yazılarında/sayfalarında". [Zubufa verdiğimiz mâna için bkz: 16:44, not). Bunlar Tevrat ve İncil'den öte -ki onlar zaten adlı adınca zikredilmektedir- başta Eski Hind, Eski Mısır ve Eski İran dinî metinleri olsa gerektir. Bu tezimizi M. Hamidullah'm verdiği şu emek mahsulü bilgiler teyit eder: "Mü-fessirler resim ve heykellere tapmayı reddeden,

"övülen" ve "herkese rahmet" sıfatlarını taşıyan bir zâtın geleceğini önceden haber veren Zerdüştlere kitabına [Zend-Avesta, Hacht 13, XXVI-II, 129] göndermeler yaparlar (Bu konuda Avesta ve Dasâtîr'in başka pasajları da vardır). Brahman Hinduların Pourâna ve Vedalaflı da çölden çıkacak, adı "övülmeye değer: Muham-med" olan bir bilgeden ve onun arabasının göğe degeceğini (Miraç); devleri bulunan bir bilge (Bkz: İşaya, 21:6-7); biri üç yüz diğeri on bin kutsanmış kişiyle gerçekleştireceği iki zaferini (Bedir Savaşı ve Mekke Fethi) haber vermektedir. Başka yerde, Kalmki Pourâna'da babasının "Allah'ın kulu" (Abdullah'ın tam karşılığı) annesinin ise "güvenilir" (Amine'nin tam karşılığı) olduğu yer almaktadır. Yine kumlu bir memlekette dünyaya geleceği ve doğduğu şehrin kuzeyine hicret edeceği vs. belirtilmektedir. Hemen belirtelim ki Pourâna kelime anlamıyla "Eskilerin Yazıları/Suhufu'l-Evvelîn" anlamına gelir ki, bu âyette bu ifade aynen yer almaktadır. Yine bilinmektedir ki, Guatama Buda da "Metteya" veya "Maitreya"nm (rahmetin) kendi işini tamamlamak için geleceğini önceden haber vermiştir [Bkz: aynı yer, IX, 128; XX, 107] [Aziz Kur'an, İstanbul-2000). Eski Mısır'ın Her-metik metinleriyle ilgili bkz: 21:29, not 9.

6 Mekke'de Kitap Ehlinden bir gurubun vahiyden etkilenişinin öyküsü ve daha ayrıntılı tasviri için bkz: 28:52-55, notlar. İsrâiloğulları kendi kaynaklarındaki bilgilerden yola çıkarak bir peygamberin geleceğinden emindiler.

7 Bu "Arap olmayan birine" anlamına gelebileceği gibi "Mekkeli olmayan birine" anlamına da alınabilir. Krş: Bu ilâhi mesaj, iki şehrin en büyük (zenginlerine) inmeli değil miydi?" (43:31)

«&S^E=^

•£s3\$5#>

26 / ŞU'ARÂ SÛRESİ

*&^&s\$»

CÜZ 19

< —207 safa sürerek kaçırdıkları bu fırsatın kendilerine bir yararı dokunabilir mi?

208 Dahası, Biz bir ülkeyi helak etmeden önce illa ki uyarıp 209 hatırlatmışızdır; zira Biz, asla zulmeden biri değiliz.

210 Hem bu (vahyi) asla şeytanlar indirmiş değildir. 211 Zira bu hem onların ağzının işi değildir, hem de buna güçleri yetmez: 212 çünkü onlar (vahyi) işitmekten bile kesinlikle men edilmişlerdir.

213 Şu halde, Allah'la beraber başka bir ilâha yalvarıp yakarma! Bu takdirde azaba uğrayanlardan olursun.

214 Artık sana en yakın olan aşiretini uyar,1 215 ve seni izleyen mü'minlere kol kanat ger.
2 216 Ne ki eğer (aşiretin) sana isyan ederse, bu takdirde: "Bakın, ben sizin yaptıklarınızdan beriyim!" de 217 ve merhameti bol olan O yüceler yücesine güven! 218 Ki O kıyam ettiğin 3 vakit seni görmektedir,- 219 Allah'a teslim olanlar arasındaki tasarruflarını da... 4

220 Çünkü O, evet yalnız O'dur her şeyi işiten, her şeyi bilen!

221 O şeytanların kimlere indiğini size haber vereyim mi: 222 Onlar kendini aldatmayı alışkanlık haline getiren her günahkara inerler,- 223 (yalana) kulak kabartırlar ve onların çoğu (başkalarına da) yalan söylerler. 5

224 Ve (Samanlığa soyunan) şairler... 6 Onları, batıl inanç peşindeki cahil ve bilinçsizler izlerler. 7

1 Sûrenin iniş zamanı dikkate alınır, bu çağrının bireysel davet döneminden çok sonraya denk geldiği anlaşılır. Şu halde bu çağrı, öncesine nisbetle Muhammedi davette yeni bir merhaleye işaret eder. O da, bireysel davetten kitlesel davet merhalesine geçiştir ki, bu âyet bu merhalede davet edilecek ilk kitlenin Hz. Pey-

cJjJ L*j@ 5**"^ U^-s» Uj 1S^fi* © ÜJji-U tjJ VI

s f İti ,. ^ f s

jaii^kp. OUo J^pı ^İÜİI ,>JİA£iLÇ

,. ^ 1 ^ I ^

>* "i^i^ jlri-^-^-J' ^ ~_iill^ 3 @ f-5^ {/t*-**^kji <£Ü\

'i S f - - ^ > > J • • • ..

S ! i ^ • 11 t - ^ i ^ o ^ * t • 1 l ^ 4 ^ ' t ' w - * * n

ir ijiuı

J«JUj_ ^

*2&J-

225 Görmez misin ki onlar, (hayal ve his alemindeki) her vadide şaşkın ve amaçsız gezinirler,- 226 ve onlar yapmadıklarını söylerler.

227 Ne var ki, iman eden ve sâlih amel işleyen, Allah'ı sürekli hatırdâ (ve hatırlı) tutan, zulme uğradıktan sonra haklarını savunanlar onlara dahil değildirler.

Nihayet zulme gömülenler, nasıl bir devrimle devrileceklerini günü gelince öğrenecekler.
8

gamber'in sosyal çevresi olduğunu amirdir.

2 Lafzen: "..kanadını indir". Bu, şefkat ve merhameti ifade eden deyimsel bir ifadedir.

3 Mücahid'e göre "Bulunduğun her yerde" (Ta-berî).

4 Lafzen: "secde edenler arasında dolaşmanı da". Sûrenin, henüz herhangi bir mescidin inşa

CUZ19

•£sSS^4*

26/şu'ARÂ sûresi

~*^s3£^^*~

733

edilmediği Mekke döneminin 7. yılında indiği göz önüne alındığında, Hasan Basri'nin verdiği anlam daha uygun görünmektedir (Taberî).

5 Kahinler ve şairler, Cahiliye döneminin manevî hayatındaki boşluktan yararlanan iki sınıftır. Burada kahinlerin şarlatanlığına, sonraki âyetlerdeyse şaman koltuğundaki şairlerin tutarsızlığına bir atıf yapılmaktadır. Özünde methiye ile hiciv arasında sıkışan cahiliye şiirinin oturtulduğu bu sahte ve kaygan zemine bir atıf. Zira şairin biri bir beklentiyle methiye diziyor, beklentisi karşılanmayınca aynı şair aynı kişi için ağza alınmayacak iftiralar düzüp koşuyordu. Övgüsü de sövgüsü de yalan üzerine kuruluydu. Cahiliye şairinin "akli" olana karşı "hissi" olanı temsil edişine de yergi içeren bir îmâ vardır.

6 Kur'an vahyinin Hz. Peygamber'in muhayyilesinin şiirsel bir ürünü olduğu iddiasını red. Bunun yanında, şaman koltuğuna oturtulan cahiliye şair ve şiirini haddini bilmeye davet. Nüzul ortamında bu âyetlerin şiiri mutlak olarak yediğini düşünen ve Hz. Peygamber'in Samanlığa soyunan şairi ve vahyin tahtına göz diken şiiri yeren bir sözünü yanlış aktaranlar ol-

muştur. Bu cümleden olarak "Bir adamın karnının kendisini yiyip bitiren kan ve irinle dolu olması şiirle dolu olmasından daha hayırlıdır" (Buhari, Edeb 92) hadisini Hz. Aişe "Ebu Hürey-re hadisi koruyamamış" diyerek reddeder ve o sözün Peygamber'e hakaret eden şiir için söylendiğini ifade eder (İbn Kesir). İbn Revaha'yı Mescid-i Haram'da şiir okurken görüp ona çıkışan Hz. Ömer'i Allah Rasulü şu sözlerle engeller: "Onu serbest

bırak ey Ömer! Şüphe yok ki şiir onlar üzerinde oktan daha tesirlidir!" (Tir-mizi, Edeb 70). Sahabi Şair Ka'b b. Malik'in bu âyete dair bir sorusuna Allah Rasulü'nün verdiği cevap da bu verileri teyit eder (İbn Hanbel, MüsnedVI, 387).

7 el-Ğâvûn'a verdiğimiz bu anlam için bkz: 15:42, not.

8 Veya âhirete ilişkin bir okumayla: "..nasıl bir dönüşle (Allah'a) döneceklerini günü gelince öğrenecekler". Esasen zulmün ve zalimin sadece âhiretteki değil dünyadaki sonu da "kö-tü"dür. Âyet her iki dünyaya da mesaj vermektedir. Herkes emin olsun ki: Zulm ile âbâd olanın ahiri berbâd olur.

27. NEML SÛRESİ

>^^ÿ

m m

Özelde "karınca" daha genelde "bir araya gelme yeteneğine sahip küçük ve hafif canlı" anlamına gelen Nemi adını içerisinde geçen temsili kıssadan alır (18-19). Buhârî ve Tirmizî konusuna nisbetle "Süleyman sûresi" olarak anmışlar dır.

Sûre Mekke'de inmiştir. İlk tertiplerin tümünde Şu'arâ'-Kasas arasında yer alır, R. Blachere de sûreyi Mekke döneminin ikinci periyodunun sonuna yerleştirir. Doğrudan ilk muhatabının tasavvurunu inşa eden konusu bu sıralamayı teyit eder. Boykot dönemi ve sonrası sûrelerinin tipik özelliği olan peygamber kıssaları ve hassaten İsrâiloğulları üzerinden ders veren bir içeriğe sahiptir. İlk tertiplerdeki yeri itibarıyla yaklaşık 8. yıla denk düşmektedir.

Sûre peygamberlerin isimleri etrafında gelişen kıssa ve menkıbeler çerçevesinde Hz. Peygamberin şahsiyetini, onun şahsında tüm mü'minlerin şahsiyetini inşaı amaçlar. Bu amaç öylesine belirgindir ki, kıssaların bittiği noktada Hz. Peygamber'den Allah'a hamd, peygamberlere selam etmesi istenir (59).

Sûrede en geniş yeri, Süleyman ve Belkıs menkıbesi tutar (16-44). Bu bağlamda, "bir karıncayı dahi incitmeme" öğüdüyle iktidar ve güç ahlâkı, farklı bir boyutta güç-hikmet ilişkisi işlenir. Aynı zamanda her peygamberin ayrı bir meziyet ve yetenekle taltif edildiğine işaret edilir. Bunun önünde yer alan Musa (7-14), ardında yer alan Salih (45-53) ve Lût kavmi (54-58) kıssa-larıyla, inkarcı mantık uyarılır. Yıkılıp gitmiş uygarlıkların kalıntılarının, ibret nazarıyla okunması emredilir:

"De ki "Dolaşın yeryüzünü, günahkarların sonunun nice olduğunu görün!" [69]

Sûre, başta olduğu gibi sonda da sözü Kur'an'a getirerek, vahyin muhatabında oluşturmak istediği âhiret tasavvuruna vurgu yapar.

Sûrenin âyet sayısı, kıraat ekollerine göre değişiklik arzeder. Hicazlılara göre 95, Şam ve Basralılara göre 94, günümüzde artık ümmet tarafından yaygın kabul görmüş olan Küfe ekolüne göre 93'tür [Besâir). Bu farklılık, bazılarının iki âyet saydığı sûrenin ilk âyeti örneğinde olduğu gibi, bazı cümlelerin müstakil âyet sayılıp sayılmayacağı ihtilafından doğar.

CUZ19

» i^dC--'^^*

27 / NEML SÛRESİ

•N3£s4*

735

i-b

-j O s . "J 5 _ *9 , 1 ^ 9 ^û 1

"j ■;,aLaJU ^ .JLj a^-L&aOy (j** ?" o t— jUo jüi'>Â>1 Oul tİ-LU ■j^-k

»■>-' . MI • >' - y *tı ' İV- I î II ' •* -.' ' ;il4»Ç-. s s * 10 ^ £ ^

\o * o ~ ~ * s , - T ; ^

aJ£ ~£i ü-U ^ ülyül (_ y İbJ^ii;]3@üjı^_li , i , l ^U

^ ^ii 1 ^ . , ^ o

' > ' ~ -'''' ' •''' « ^ •■**..'! ', 9 / '

ül (jp_y laîli ULU1|?|üjlkvij ~£A*J ,_r4^ yU •'■.'(»^- '1

s s s ± ' , , 1 1 . ,

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 Tâ-Sîn1 1

BUNLAR Kur'an'ın, yani açık ve açıklayıcı olan ilâhi kelamın âyetleridir: 2 2 inananlar için bir rehber ve bir müjdedir. 3 3 Onlar ki, namazı hakkını vererek kılarlar, arınıp yücelmek için ödenmesi gereken bedeli öderler; 4 zira onlar, âhirete gönlü yatarak inananların ta kendisidirler. 5

4 Âhirete inanmayanlara gelince... Biz onlara yapıp ettiklerini süslemişizdir; bu yüzden onlar saplandıkları (kuşku) bataklığında debelenip dururlar; 6 5 azabın en kötüsüne duçar olacak kimseler işte böy-leleridir; ve onlar, evet onlardır en büyük

kaybı yaşayacak olanlar.

6 Ve elbet sen de bu Kur'an'a, her şeyi bilen, her hükmünde tam isabet edenin katından nail kılınmaktasın.

7 HANİ bir zamanlar Musa ailesine demişti ki: "Bakın, gözüme ateş türü cazip bir şey ilişti; 7 belki ondan size bir haber veya bir ateş kuru getiririm de ısınırsınız." 8

8 Fakat oraya gelince kendisine şöyle seslenildi: "Bu ışık kaynağının 9 hem içinde hem de etrafında olan herkes mübarek kılınmıştır: zira Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı pek yücedir. 9 (İmdi) Ey Musa! Her işinde mükemmel, her hükmünde isabetli olan Allah var ya? İşte O Benim! 10 10 Şimdi asanı yere bırak!" 11

Fakat o asasının çevik ve kıvrak bir yılan gibi hızla aktığını görünce, ardına bakmadan kaçmaya başladı. 12

(Allah) "Ey Musa, korkma! Çünkü Benim huzurumda elçiler korkuya kapılmazlar! 13 11 Ancak zulme bulaşanlar 14 hariç. Fakat daha sonra, o kötülüğün ardından gidişatlarını iyi yönde değiştirir-lerse, unutmasınlar ki Ben tarifsiz bir bağış, eşsiz bir rahmet kaynağım!" 15

12 "Şimdi de elini göğsüne sok. Her tür kusurdan arınmış olarak tertemiz, ışıltılı bir beyazlıkta çıkacaktır. 16

Dokuz âyet de içinde olmak üzere, 17 (bütün mucizelerle) Firavun ve kavmine git; çünkü onlar öteden beri yoldan çıkmış bir kavimdirler!

13 Fakat onlara göz açıcı nitelikteki (mucizevi) âyetlerimiz gelince: "Bu apaçık bir büyüdür" dediler.—>

1 Nüzul sürecinde ilk geçtiği Kalem l'in ilk no- 2 Kur'an'm mubîn vasfı, ister yüceltme ister in-tuna bakınız. kâr suretinde gelen her tür anlaşılmaçlık iddi-

•N3£s4*

17 I NEML SÛRESİ

<#=3S5=*

CUZ19

alarmı reddeder (26:2, ilgili notlar).

3 Vahyin içeriğinde yer alan müjdelere hariç, bizzat kendisi bir müjdedir; Allah'ın insandan umut kesmediği müjdesi...

4 Lafzen "zekâtı verirler". Taberî bu ibareye alternatif bir anlam olarak "günah kirinden kendilerini arındırırlar" mânasını verir. Çevirimizin gerekçesi için bkz: 7:156, not. Mekî olan bu âyet, çok daha sonra ölçü ve kuralları belirlenmiş bir ibadet olan "zekât"ı ifade etmekten çok, Hakka 34; Fecr 18; Mâ'ûn 3,7 gibi âyetlerde dile getirilen inkarcı mantığın zıddını ifade etmektedir.

5 îmân kalbin yönelişi, îkân yöneldiği şeyden kalbin mutmain olmasıdır. Kelimenin türetil-diği yakîn, bilginin marifeti de aşır fehme ulaşması ve artık insanın iç dünyasında karar kılması halidir (Râğıb).

6 Ya'mehûn'un türetil-diği el-'ameh "şaşkınlıktan dolayı bir işte tereddüde düşmek" [et-tered-düt fi'l-emr mine't-tehayyür) anlamına gelir. Böyle olan sanki "kör" biri gibi davranır.

7 Belirsizlik çeviriye "tür" olarak yansımıştır (Bkz: 20:10). Çevrimiz için bkz: 20:10, not.

8 Hz. Musa'nın ilâhi mükaleme için davetinde özel bir 'ateşin' araç olarak kullanılması, olağandışı ilâhi müdahalelerin dahi sebepler âlemi üzerinden tecelli ettiğine delalet eder.

9 Lafzen: "ateşin.." Zemahşerî'nin de isabetle değindiği gibi, bu Allah'ın nuru yerine istiare olarak kullanılmış olmalıdır.

10 Krş: 28:30.

11 Asâ tedbiri temsil ediyordu. Oysa ki o tecelli anı tedbire mahal olmayan, Allah'a mutlak güvenin esas olduğu bir andı. O makam tedbir

değil teslim makamıydı.

12 Ke teşbih edatı, onun iri cüssesine rağmen küçük bir yılan gibi çevik hareket etmesiyle açıklanmıştır (20:20 ve 26:32, not 9). Bu edat, yılanın niteliğine değil de "görüntünün mahiyetine ilişkin olarak da anlaşılabilir. Bu takdirde "yılan gibi görmenin" görülen nesnenin mahiyetine yönelik bir müdahaleyle değil, gören öznenin algısına yönelik bir müdahaleyle gerçekleştiği sonucuna ulaşılabacaktır (Bkz: aynı ibareyle 28:31).

13 Zira, ilâhi bir koruma ve güvence altındadırlar: "Çünkü sen güvence altında olanlardan birisin" (28:31).

14 "Bulaşanlar" kelimesi, men zaleme ile zâli-mûn arasındaki farkı vurgulamak içindir. Birincisinin zulmü sadece söz konusu fiille sınırlı kalmıştır. İkincisiyse, zulmü kişiliğinin bir parçası olarak içselleştirmiştir.

15 Hz. Musa'nın elinden çıkan ölümlü kazaya gönderme yapılmaktadır (Bkz: 28:15-17).

16 Mucizenin "pırıl pırıl, temiz ve beyaz bir el" şeklinde tezahür etmesiyle Hz. Musa'nın elinden çıkan ölümlü kaza arasında, zihni bir bağ kurulmasının istendiği açık: Bir kaza cinayetiyle başkasının kanma bulaşmış da olsa, kendisine yönelen ve gönülden af dileyen birinin elini Allah, güneşle yıkanmış gibi ıslık ıslık, bembeyaz yapar. Bu da Allah'ın sınırsız affının bir göstergesi/ayeti olarak insanlara sunulmaktadır. Zımnen: Elinizin peygamber eli kadar temiz olması için günahsız olmanız gerekmez. Samimi bir tevbe bunun için yeterlidir (Bkz: 26:33, not).

17 Krş: "Doğrusu Biz Musa'ya (risaletinin) apaçık belgeleri olan dokuz âyet verdik" (17:101, not!).

»£ss3\$ps=t*

CÜZ 19

*£s^J^==|«

27 / nemi sûresi

-*N3£N*-

737

J-b»t>-J

t. , , , , ' » " £ » ° . > , '

jiaLı Lüle- j-üJI LJJI ^ JLiJSjG jyJJ~" ^jjjH ' ' fi * ' v *.

> \ .-r.» .' t* ., 'A> , , , f; . -> .s, , , <r, - JU j tJJ _ji j ^ K> -U/j lw!

jl QjJ^bllii^lA^^^JÜJ!^ol^===> siliği!

p^jj

<-14 iç dünyalarında kesin kanaat getirdikleri halde, sırf gerçeği çarpıtma 1 ve büyüklüklerinden dolayı bile bile inkâra saptılar: 2 hele bir bak, fesatçıların akıbeti nasıl olurmuş?

15 DOĞRUSU, Davud'a ve Süleyman'a da ilim vermiştik; o ikisi "Bütün hamd, bizi mü'min kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a mahsustur!" demişlerdi.

16 Ve Süleyman Davud'a vâris oldu ; ve "Ey insanlar!" diye seslendi, "Bize kuşların mantığı öğretildi; 3 ve bize bu alanda (gerekli olan) her şey 4 bahşedildi; elbet bu, işte budur Allah'ın apaçık lutfu.

17 Ve (günlerden bir gün), Süleyman'ın cinden, insandan ve kuşlardan oluşan ordusu 5 bir araya derilmiş ve zapturapt altına alınarak sevk edilmişti. 6 18 Derken karıncaların olduğu vadiye 7 gelince, bir ana karınca 8 "Ey karıncalar!" diye komut verdi; "(Derhal) yuvalarınıza girin ki, Süleyman ve orduları farkına varmadan sizi çiğnemesin!" 9

19 Komutu onun vermesinden dolayı (Süleyman) gülercesine tebessüm etti 10 ve "Rabbim!" dedi, "İç dünyamı öyle bir düzene sok ki, senin bana ve ana-babama bahşettiğin nimetlere lâıyıkıyla şükreden 11 ve hep senin hoşnut olacağın güzel işler yapan biri olayım; ve beni rahmetinle erdemli kullarının arasına kat!" 12

20 Yine o (bir gün) kuşları denetliyordu,-birden sordu: "Hüdhüd'ü neden göremiyorum? Yoksa yine kayıplara mı karıştı?

21 Ya karşıma geçerli ve ikna edici bir mazeretle çıkar; ya da onu şiddetli bir şekilde cezalandırır, daha olmazsa kafasını kopartırım!"

22 Derken beklemesi çok sürmedi, (Hüd-hüd) çıkageldi ve dedi ki: "Ben senin henüz bilmediğin bir şeyi öğrendim ve sana Sebe'den doğru ve kesin bir haber getirdim: 13

1 Zulm'ün bu anlamı için bkz: 25:4, ilgili notlar.

2 Cahd "bile bile inkâr" mânasmdadır (Bkz: 16:71, not 13).

3 Mantığın türetildiği mastar olan nutk, hem insana konuşma yeteneğini kazandıran düşünme ve akletme kapasitesine, hem de düşündüklerini ifade ettiği seslere denir. Bir anlamı ileten

seslerden oluştuğu için her dile nutic adı verilir. Bu bağlamda kuşlara "mantık"m nisbet

edilmesi, Süleyman onların "mantığını bildiği" ya da "dilinden anladığı" içindir. Râğıb şöyle der: "Bir şeyden bir anlam çıkaran kimseye nisbetle o şeyin dili vardır, isterse hiç ses çıkarmasın,-kişinin dilinden anlamadığı bir varlık ise o kimseye nisbetle dilsizdir, isterse konuşma ye-

»j SS tjš ^s^ »

27 / NEML SÛRESİ

•£s^3£5s5*

CUZ19

teneğine sahip olsun." Burada kuşlara Süleyman'ın mantığmm/dilinin öğretildiği değil, Süleyman'a kuşların mantığının/dilinin öğretildiği ifade edilmektedir. Elmalılı'nın dediği gibi "ehemmiyet kuşun söylemesinden ziyade Süleyman'ın anlamasında ve anlayışının derinli-ğindedir. Hem de Kur'an'm tabirine nazaran yalnız kuşun dilinde, lügatinde değil, mantığm-dadır." Çevirimizin gerekçesi budur.

4 Buradaki kullu şey'in ile genel mânada "her şey" değil bu konuyla sınırlı şeyler kastedildiği açıktır (Bkz: 16:89, not 4).

5 el-Cin kavramının Kur'an'da cismani anlamda kullanıldığı ilk yer burasıdır. Kur'an'da cinn çok anlamlı ve zengin çağrışımlı bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bütüncül bir okuma bu sonuca ulaştırır. Bu özel bağlamda görünmez varlıklar ve insanları, cin ve insan kelimelerinin kök anlamlarının da desteğiyle "cana yakın olmayan" ve "cana yakın olan" diye adlandırmak mümkündür. 18. âyetle birlikte okunduğunda, bu kıssadaki görülmeyen varlıklar "karınca çiğneyebilen", dolayısıyla "özgül ağırlığı olan ve iz bırakabilen" varlıklar olmalıdır. Bundan da, buradaki cin kelimesinin, Kur'an'm genelinde kullanılan daha özel ve farklı bir anlam taşıdığı çıkarılabilir. Şu halde, Hz. Süleyman'ın ordusundaki cinlerin "görün-mezlik" özelliklerini, "gözden uzak olan, kıt görülen türden varlıklar" olarak açıklamak da mümkündür. Hz. Süleyman'ın hükmettiği cinler ve kuşlara sembolik anlamlar vermek de mümkündür. Buna göre cinlerle sembolize edilenlerin büyücülük ve astrolojinin merkezi olan Babil, kuşlarla da sembolü Kartal olan Hitit ve sembolü atmaca (Horus) olan Mısır kastedilmiş olabilir. Hz. Süleyman'ın devr-i nübüvvetinde bu güçler üzerine hakim bir devlet kurmasına işaret edilmesi muhtemeldir (Kırş: 6:112; 7:179; 34:12; 81:25, ilgili notlar).

6 Veya: "düzenli birlikler halinde yola çıkarılmıştı". Hem ele avuca sığmaz kalabalıkları baştan sona birbirine bağlayarak sürü gibi sürmeyi, hem de düzene koyup yola çıkarmayı ifade eder (Yûze'ûn'un her iki anlamı için de bkz: Taberî

ve Râğıbj.

7 Veya: "Karınca Vadisi'ne.." Cins isim olabileceği gibi özel isim de olabilir.

8 Veya: "kraliçe karınca.." Yaygın kabul nem-iehen "bir karınca" anlamına gelmiştir. Fakat Ebu Hanife, bu karıncanın cinsiyeti kendisine sorulduğunda kalet fiilindeki dişillik ta'sma dayanarak "dişi" olduğunu söylemiştir (Zemahşerî). Bir sonraki âyet ve notları da bunu teyit eder.

9 Bu âyet indikten sonra erkek egemen bir toplum olan Mekkelilerden bir gurup bu âyeti dillerine dolayarak "Kur'an'ı Muhammed'in yazdığı belli oldu. Hiç dişiden lider olur mu? Eğer bu kitabı Allah indirseydi liderin dişi olmayacağını bilirdi" dediler. Günümüzde artık, tıpkı arılarda olduğu gibi karıncalar topluluğunda da liderin "ana karınca" olduğu bilinmektedir.

10 Bize göre, Hz. Süleyman'ın gülünç bulduğu şeyin (19) bir dişinin liderliği olmasıdır. Zaten bu yaklaşımı, Süleyman'ın bilmeyip de Hüd-hüd'ün getirdiği haber (22-23) ve menkıbenin devamında Kraliçe Belkıs'ın oynadığı rol teyit etmektedir.

11 Hz. Süleyman'ın ebeveynine verilen nimetler için de Allah'a şükretmek istemesi dikkat çekicidir. Bu 1) Kendisini yetiştirip eğiten ailesinin kadrini bildiğine; 2) ağaç kovuğundan çıkmadığının farkında olduğuna; 3) evladın anne-babanın ameli oluşuna delalet eder.

12 Gerçek erdemin zımni tarifi yapılmaktadır: Sorumluluğunu bilen, isterse Sultan Süleyman olsun karıncayı dahi incitmez. Dünyayı yöneten güçlüdür, kendini yöneten kudretlidir. Kendisinden sonra başlayacak olan Anadolu ve Yunan uygarlıklarını temelden etkilemiş olan büyük bir iman medeniyetinin kudretli hükümdarı, Allah'ın şefkat ve merhametine sığınmıyor. Güç ve iktidarın ayartıcı cazibesinden, iç dünyasını korumanın tek yolunun bu olduğunu öğretiyor.

13 Zımmen: Bilge kral Sultan Süleyman da olsan, kuştan bile öğreneceğin bir şeyler vardır.

*Ys^zY

CUZ19

^S^ gj ^zfe»

17 I NEML SÛRESÎ

»N^S^

739

t

«4S j, : . . 1 ,11 jj-i ~_*J-iirt-_^JUp! oLk;_iJl ~_gJ (j-ijj

<bl Cw} üj ' Iju U^ ü^—a>o U *—*—*£j ij^j*'^J Oİj-«—~Ji

\ s ' s ' ' ' o > -

j ^ . (j j > \ Â İ t l S o _ a ^ = U ^ 1 ^ ^ ^ İ s l I j i i l l 1 4 ; ! L î I ^ Ü S ü t _ i } ^ L J l j t J L - J I S @ S i / 1 ^ i i l - *
ı £ j k ^ - ~ i A J]

< - 23 Evet ben orada bir kadın buldum ki, o ora halkına yöneticilik yapıyor; (bir iktidara gerekli olan) her şeyden ona da verilmişti; üstelik onun pek muhteşem bir tahtı da vardı. 1 24 Ne ki onu ve kavmini Allah'ı bırakıp da güneşe tapar buldum. Öyle (anlaşıyor) ki Şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş. Onlar da yoldan sapmışlar ve bir daha da doğru yolu bulamamışlar. 25 Allah'a secde etmemeleri!?. 2 O Allah ki, göklerde ve yerde gizli saklı ne varsa ortaya çıkarır; dahası gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı

da iyi bilir; 26 Allah, kendisinden başka ilâh olmayan, muhteşem ve mutlak hükümlerlik makamının Rabbidir!" 3

27 (Süleyman): "Doğru mu söylüyorsun yoksa yalancının teki misin, göreceğiz" dedi (ve ekledi): 28 "Bu mektubumu al onlara ulaştır; sonra onlardan uzaklaşır bir köşeye çekil de bak bakalım, nasıl bir sonuca varacaklar,"

29 (Sebe kraliçesi mektubu alınca): "Siz ey seçkinler!" dedi, "Elime çok önemli bir mektup geçti. 30 Evet o Süleyman'dan gelen bir mektup ve o şöyle (başlıyor): "Rahman Rahîm Allah adına:

31 Bana karşı büyüklük taslamayın ve bana gönülden teslim olmuş olarak gelin!" 4

32 (Sebe kraliçesi) dedi ki: "Siz ey seçkinler! Karşı karşıya kaldığım bu konuda bana kanaatlerinizi bildirin! Sizin katkınız olmadan bu konuda kestirip atmam doğru olmaz." 5

33 (Seçkinler) şöyle dediler: "Biz güçlüyüz ve caydırıcı şiddette bir (askeri) yeteneğe sahibiz. Yine de emir senindir. Şu halde ne emredeceğine sen karar ver!"

34 (Sebe kraliçesi): "Bakın!" dedi, "Krallar bir ülkeye ne zaman (zorla) 6 girmişlerse, orayı perişan etmişler, üstelik oranın soylu insanlarını zelil kılmışlardır: vakı-a, bunlar da öyle yapacaklar. 35 İşte bu nedenle ben onlara bir armağan göndereceğim ve bakacağım, elçiler nasıl bir (haberle) dönecekler." 7

1 Veya 'arş'm mecazi karşılığı olarak: "pek güçlü bir yönetimi vardı".

2 Ya da: "Allah'a secde etmeleri gerekmez mi, ki..." Bu alternatif anlam en-lâ'yı e-lâ okuyanlara göredir (Ferra).

3 25 ve 26. âyetlerin içeriğinin Hüdhüd'e değil de doğrudan Allah'a atfı mümkündür (Râzî).

4 Bu daveti Allah adına yapan Hz. Süleyman'ın mektubunda yer alan bu cümle, ilâhi bir

emir olarak Allah'a atfen de okunabilir (Bkz. "Allah'a karşı büyüklük taslamayın" 44:19). Sözlerin ait olduğu öznelere ilişkin bu bilinçli müp-hemlik, esasen "Söyleyenden çok söylenene bak!" mesajı verir. Amaç, mesel üzerinden güç

•y^SŞSS 3 ^»

27 / NEML SÛRESİ

•fsS3£s3»

CUZ19

ahlâkı inşa etmektir.

5 Kraliçe üzerinden yönetimde istişarenin belirleyiciliğine dikkat çekiliyor (Krş: 3:159).

6 Müfessirler bunu "savaş yoluyla giriş" (anve-ten) olarak yorumlamışlardır (Taberî).

7 Belkis'm güç kullanarak karşı koymak yerine Hz. Süleyman'a hediye göndermesi 'feminen

(kadınsı) siyasetin' tipik bir tezahürü olarak yorumlanabilir. Allah Rasulü'nün hayatında da benzer bir olay vardır. Hepsi de birbirini öldürerek biri diğerinin yerine geçen sekiz İran hükümdarından biri olan Buran Duht isimli kadın yöneticinin gönderdiği hediyeyi Rasulullah kabul etmiştir (Tirmizî).

«fs=s3S^ s î* >

CUZ19

Y^§M*

27 / NEML SÛRESİ

-»^3^*-

741

m -#k<İ

UL« >-ç>- <ûM ^ ■\™*j! toi JWj •jj^j^j] o\3 l y^J uj *l>- UUâ

UI i_ju5Ü t ^ çJLfr»a_ic- (^JU t Jls |§| ^j I (^jÜ «l-İİc- jy I j

oJl^l^l «udi o_jj ^y> JljJ iojIS'U lio-ij .^1/^*1™» uS'j

s s \> s ' ' ^ " "

"* " ti" ^ i-'8 '*"'•> <"" >İ> ti- 1 -*»,.. s o s » < < ^-'

36 (Sebe kraliçesinin elçisi) Süleyman'a gelince, o şöyle dedi: "Güya servetle beni tavlamaş mı oluyorsunuz? Ama Allah'ın bana verdiklerinin, 1 sizin bana verdiğinizden kat kat hayırlı olduğunu biliniz. Bilakis sunduğunuz hediyeler, yine sizin (gibi tek dünyalıları) sevindirir. 37 Seni (gönderenlere) dön ve (Allah'ın şu buyruğunu ilet); "Andolsun karşı konulmaz bir orduyla onların üzerine yürüyeceğiz ve elbette onları küçük düşürülmüş bir halde hor ve hakir olarak oradan çıkaracağız!" 2

38 (Süleyman, Kraliçe'nin davete icabet edeceğini anlayınca) dedi ki: "Siz ey maharetli kişiler! Onlar, gönülden teslim olmuş kişiler 3 olarak bana gelmeden önce, aranızdan kim onun tahtım bana getirebilir?" 4

39 Görünmeyen varlıklara mensup (şey-

tani) maharetle biri "Sen daha oturduğun yerden kalkmadan onu sana getiririm,-çünkü ben bu konuda güvenilir bir güce sahibim" dedi. 5

40 Kendisinde vahiyden bir bilgi bulunan kimse "Ben" dedi, "sana onu gözünü açıp kapayınca kadar getiririm!" 6 Derken, onu önünde kurulu bir biçimde görünce dedi ki: "Rabbimin mahza bir lutfu bu ; şükür mü nankörlük mü edeceğim diye beni sınıyor. Oysa ki şükreden kendi iyiliği için şükretmiş olur. Ama kim de nankörlük ederse, iyi bilsin ki Rabbim kendi kendine yetendir, (mahlukata karşı da) sınırsız cömerttir." 7

41 Sözüünü şöyle sürdürdü: "Onun tahtını kendisinin tamyamayacağı bir hale getirin de, görelim bakalım doğru yolu bulacak mı? Yoksa doğru yolu bulamayan kimselerden mi olacak?" 8

42 (Sebe kraliçesi) gelince, ona "Senin tahtın da böyle miydi?" denildi; o da "Sanki bu tıpkı o!" dedi.

Ve (Süleyman şöyle dedi): "Hakikatin bilgisi ondan önce bize verilmişti, bu yüzden de biz müslüman olduk; 9 43 ona ise Allah'ı bırakıp da tapma geldiği şeyler engel oldu,- çünkü o zaten hakikati ısrarla inkâr eden bir toplumun mensubuydu."

44 (Sebe melikesine); "Saraya buyurun!" denildi. Fakat sarayı görünce, onun (önünde) derin bir su var sandı ve eteğini kaldırdı. 10

(Süleyman) dedi ki: "Bu, tabanı kristalle kaplı bir saraydır."

Kadın "Rabbim!" dedi, "Ben kendime kötülük etmişim! Artık ben de Süleyman'la beraber Âlemlerin Rabbine gönülden teslim oldum." 11

1 Bkz: "..doğrusu Süleyman'a ilim vermiştik" (27:15).

2 34. âyette Sebe kraliçesinin dilinden yerilen bir fiilin Hz. Süleyman'a atfedilemeyeceğinden

•pS^sŞ*

27 / NEML SÛRESİ

»N-SSN»

CUZ19

yola çıkararak, bu tehdidi Allah'a atfen okumak Kur'an'ın iç düzenine daha uygun görünmektedir. Buna ilaveten, bu ifadelerin öncesinde ve sonrasında Hz. Süleyman'ın kendi adına yaptığı konuşmalarda zamirler birinci tekil şahıs f or-mundayken burada azamet ifade eden "Biz" {nâ) zamirine dönülmüştür.

3 Ya da: "müslüman kimseler olarak". İbn Güreye bu şekilde anlamıştır (Taberîj.

4 Buradaki "getirebilir"i, 42. âyetteki teşbih edatından yola çıkararak "onun tahtı gibi bir taht yapıp getirebilir" şeklinde anlamak da mümkündür. Allahu a'lem.

5 İfrıYin türetildiği el-'afer "toprak, yer" mânasına gelir. 'Âferah, "güreşte sırtını yere getirdi" demektir. Tüm anlamları olumsuzdur. Zimnen: İktidar tek başına meziyet değildir, onu kötüler de ele geçirebilir.

6 Belkıs'm tahtının Yemen'den Kudüs'e biri üç saatte diğeri bir anda getirebilme imkanına dikkat çekilmiştir. Bu âyetler şöyle de anlaşılabilir: Bu mümkündür ve potansiyel olarak tabiatta vardır. Bunu keşfetme hedefi insana gösterilmiştir. İnsan çaba gösterirse bu hedefe ulaşır.

7 Mucizelerin tabiatına dair bir not için bkz: 17:1, ilgili notlar.

8 Tehtedî, "hidayete ermek, doğruyu bulmak"

demektir. Bu, kinayeli ve tevriyeli bir dildir. Bu menkıbevi kıssanın amacı muhatabı adım adım hidayete, yani bütün bunlarla hedeflenen ahlâkî hakikatleri görebilecek doğru bir düşünme tarzına ulaştırmaktır.

9 Veya, söz Sebe kraliçesine nisbetle şöyle anlaşılabilir: "ve bu olaydan önce bize bilgi verilmişti, bunun üzerine biz de müslüman olmuştuk" (Krş: Râzî). Bu sözü Başta Mücahid olmak üzere Mukatil, Taberî, Zemaşerî ve İbn Kesir Hz. Süleyman'a nisbet etmişlerdir. Zemaşerî bunun ikna edici gerekçesini ayrıntılarıyla açıklamıştır. Bu okuma kıssadaki olay-zaman örgüsüne uygundur. Çünkü kraliçenin müslüman olduğunu ifade

eden 44. âyet daha sonra gelecektir.

10 Bu, Türkçe'deki "paçaları sıvamak" gibi deyimsel bir ifadedir. Allah için kullanıldığı 68:42'de "harekete geçmek", "bir işe girişmek" anlamındadır.

11 Bu son âyet bu menkıbevi kıssanın maksadını verir: Dünyevi iktidarın geçiciliğini görüp âlemlerin Rabbine teslim olmak. Âyette Sebe kraliçesi Süleyman'a teslim olmuyor, Süleyman'ın teslim olduğu Allah'a onunla birlikte teslim oluyor. Zımnen: Gerçek güç Allah'a teslimiyettir.

^r^S^S^*

CUZ19

*&^&3&

27/NEML SÛRESİ

•S^^N*

743

^^

li »_ ^J U J Us «g| j _j_<tvai>J O Li jS *_» I j L» <U I

2 J jj^jVl ^j-İ il) jJ aj Ja_aj ii »j Â_L;-UJt ^j-İ

*< iii"Î3

'*»?

•II •* İt- l " * " 1 ". " *l >> t t I ' aPfe, " " 9 t

ul^/JI ûj-jüi f*i

JJ.

çvÜİJ

45 DOĞRUSU Semud'a 1 da ; soydaşları Salih'i "Yalnız Allah'a kulluk edin!" desin diye göndermiştik. Fakat onlar birbiriyle çekişen iki fırkaya ayrılıverdiler.

46 (Salih) "Ey Kavmim!" dedi, "Niçin iyi olan dururken kötü olanın çabucak gelmesini istiyorsunuz? 2 Niçin Allah'tan af dilenmiyorsunuz? Belki bağışlanırsınız."

47 Onlar "Biz, senin ve seninle beraber olanların uğursuzluk getirdiğine inanıyoruz" dediler.

dir ; kaldı ki siz (besbelli ki) sınanan bir toplumsunuz" dedi.

48 Vâkı'a, malum kentte 3 dokuz elebaşı 4 vardı; bunlar düzeni sağlamadıkları gibi, bozgunculuktan geri durmuyorlardı. 49 Allah adına yemin ederek dediler ki: "Ona ve yakınlarına geceleyin baskın yapıp (ortadan kaldıralım); ardından da kanını dava edecek olanlara 'Biz onun ailesinin ortadan kaldırılmasına asla karışmadık; çünkü biz kesinlikle özü sözü doğru insanlarız' diyelim" demişlerdi.

50 Ve onlar bir tuzak kurdular; biz de onlar farkına varmadan tuzaklarını boşa çıkardık. 51 Dön de bir bak bakalım: onların tuzaklarının akıbeti ne olmuş? 5 Elbette ki biz, onları ve toplumlarını top yekun yerle bir ettik. 6 52 Bak işte onların mekânları: 7 İşledikleri zulümler yüzünden viran ve ıssız kalmış! 8 Elbet bunda, işin bilincinde olan bir toplum için alınacak bir ders mutlaka vardır. 53 Yine, iman edip sorumluluk bilinciyle hareket eden kimseleri kurtarmış olmamızda da... 9

54 VE Lut'u da (kurtarmıştık). 10 Hani o bir zamanlar kavmine şöyle demişti: "Siz (fıtrattan sapma olduğunu) göre göre bu (tür bir) fuhşu işlemeyi sürdüreceksiniz? 55 Şimdi siz kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yöneliyorsunuz, öyle mi? Yoo! Siz aslında (bunun getireceği

(Salih): "Uğurunuz Allah'ın takdirinde- vahim sonucu) bilmiyorsunuz! 11

î Bir su uygarlığı olan Semud için bkz: 89:9, not.

2 Krş: 13:6 ve 16:1 ve 21:37, ilgili notlar.

3 Helak olan bu kavmin mekânları bilindiği için marife gelmiştir.

4 Raht genellikle sayılan dokuzu aşmayan "gu-

rup" için kullanılır. Bu bağlamda "kişi" anlamına da gelebilir. Her iki çağrışıma da açık olduğu için "elebaşı" karşılığım tercih ettik.

5 Bu pasaj ve hassaten yukarıdaki âyetler, Hz. Peygamber'e Mekke'de kurulan tuzakları ve suikast planlarını "kıssa" üzerinden haber vermektedir. Bu üslup sayesinde Hz. Salih Hz.

f=^3\$^^

27 / NEML SÛRESİ

~ * " r =: Z\$£^ : i '*~-

CUZ19

Peygamber'e çağdaş kılınmakta, zalim kavim de müşriklere çağdaş kılınmaktadır. Modern muhataba düşen soru şudur: Peki, bu kıssa ve bu kıssanın ilk muhataplarını nasıl kendimle çağdaş kılabilirim ve bunu yaptığımda benim tarafım kimin yanı olur?

6 Demmemâ ile ilgili bkz: 25:36.

7 İlk muhatapların sürekli gidip geldikleri kervan yolu üzerindeydi.

8 Hâviye, "boşalmak, ıssız kalmak" ve "düşmek, yıkılıp viran olmak" anlamındaki ha-vâ'dan (İbn Fâris). Kelimenin bu iki kök anlamı, birbiriyle sebep-sonuç ilişkisine sahip olsa gerektir. Yani: viran olan ıssız kalır, ıssız kalan viran olur.

9 Zımmen: Sebe gibi Allah'a teslim olan kurtulur, Semud gibi Allah'a başkaldıran helak olur.

10 Lût kıssası için bkz: 7:80-84; 26:160-175.

11 Onlar bu çirkin işi "göz göre göre" yani "bile bile" yapıyorlardı, fakat bu fiilin getireceği dehşet sonucun cahiliydiler (Zemahşerî).

^î^e^

CUZ20

◆N3£s#»

27/NEML SÛRESİ

#e^3\$5s3|-

745

HE3N

<(U|j «

I '^İJ-^İ J1 ^' 1 f-£] !

.i>° <* ^ ,. a , ^ e ^

j»*>Ulj <U OÜJ! J-i||| ^jjJLLJI j_ki iLls (jJai

|g| j_^==j_îj U! j-j>- <U I jyüuol ^jJ JÜ i e 3 Lig- LJ -Ji

l«-«Ji jys ^==u ujj'_5 tj^jz ^j oîj^i-«Ji <3İ>- ij-' Jİİ3 fjL-Jİl I4J5U J-ii-3 Ols-» J^J^

1 J~>- Cr-" 1

£r*

Utî fv-^-Lİ

%Z*&\ <İ_ ^J Ö-İ'© o>il~ V f-*j&k«.î Jj &ı

V « 'o - ~' > •* 'ses, 1 f ' '

q/>J^İ\ *U_L>- -»^=3JL^jj *_j_»JI 1 ^ .a,d ^ =Jj «Leo ISI

jjj ~_£==uX\$j ^1 ||| (jjj^= Jj U bOi <ÛJ| a-o <ÛU .* a » .M

a J t? -- -?i ' ss ^* ss#**s°so',

j-J* > llff- 4)i\ ^jJüu *Uİ « 4JİÎ «CU^J IS-^-j

,. ' *■— ^ 1 ^

@

lo

56 Buna karşılık kavminin cevabı, "Lût (ve) yakınlarını ülkenizden çıkarın! Belli ki bunlar pek temiz (!) insanlarmış" demekten başka bir şey olmadı,

57 Derken, Biz onu ve (iman) ailesini 1 kurtardık; ancak karısının dökülenler arasında yer almasına karar verdik. 58 Nihayet (bela) sağanağını üzerlerine boca ettik: ve uyarılan (fakat uslanmayan) kimselerin maruz kaldığı sağanağın ne berbat olduğunu (gösterdik)!

59 De ki: "Bütün hamd yalnız Allah'a, selam da O'nun seçip beğendiği kullarına olsun!" 2 (ŞİMDİ söylesinler): Allah mı daha hayırlı, yoksa ortak koştukları varlıklar mı?

60 (Allah) değilse kimdir gökleri ve yeri yaratan? Dahası, gökten sizin için su indiren? Üstelik onunla sizin bir tek ağacını bile yetiştiremeyeceğiniz, içinden su çıkan göz bebeği seçkin bahçeler 3 yeşertmişiz.

Allah'la beraber başka bir ilâh ha?! Yoo, onlar yoldan sapmış bir toplum olmalı.

61 (Allah) değilse kimdir yeryüzünü dinlenme yeri kılan ve vadilerinden ırmaklar akıtmış olan; ve kalkmaz kımıldamaz dağlar inşa etmiş olan; ve iki (farklı) su kütlesi arasına bir engel yerleştirmiş olan?

Hâlâ Allah'la beraber başka bir ilâh ha?! Yoo, onların çoğu (nereden bakacaklarını)

bilmiyorlar?

62 (Allah) değilse kimdir 4 dua ettiğinde darda kalanın yardımına yetişecek olan ve sıkıntıyı giderecek olan; ve sizi yeryüzünün halifeleri yapacak olan? 5

Allah'la beraber başka bir ilâh, öyle mi?! Öğüt alanlarınız ne kadar da azınlıkta kalıyor! 6

63 (Allah) değilse kimdir karanın ve denizin zifiri karanlıklarında yol bulmanızı sağlayan? Ve rüzgarları rahmetinin önü sıra müjdeciler olarak gönderen?

Allah'la beraber başka bir ilâh ha?! Allah, onların ortak koştukları her şeyden aşkın ve yücedir.

1 Bu bağlamda ehl, kan bağından daha çok, din bağına işaret etmektedir Nuh'un oğlu için "o senin ehlinden değildi" denilir (11:46). Hz. Peygamber de Fars asıllı Selman için "Selman bizdendir, ehl-i beytimizdendir" derken aynı anla-

mı kastediyordu.

2 Buraya kadar anlatılanlar, Hz. Peygamber'in ve diğer inananların kişiliğini inşa amacı taşır. Bunun göstergesi, Allah'a hamdi ve kıssası anlatılan peygamberlere selamı emreden bu âyet-

◆N3\$N*

27 / NEML SÛRESİ

•£s3£s#»

CUZ20

tir. Buradaki selam ile Ahzab 56'da mü'minlere Rasulullah için emredilen selam arasında derin bir bağlantı var gibidir.

3 Hadîka (ç. hadâik) "içinden su çıkan sık ağaçlı bahçe/orman". Hadkatu'l-'ayn: "göz bebeği". Kişi için "göz bebeği gibi kıymetli olan bahçe". Bu nedenle, cennât'a ilaveten kullanılan "taba-

nından ırmaklar akan" ifadesi, hadâik için kullanılmaz (Bkz: 78:33; 80:30).

4 Em edatının inkârı istifham içeren yapısına dayanarak {ttkân II, 164}.

5 Bir önceki âyetin yüklemeleri geçmiş zaman kipindeyken, burada muzari kipindedir. Bu farklılık tercümeyle yansıtılmıştır.

6 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 7:10, not.

*c ! -£l3 £ ^-S < *

CUZ20

•fs^Sss»

27 / NEML SÛRESİ

*^^^»

747

'jL>" üi-^' ül3j<|f|o>«i- LjI^IaJŞ I4Lo liLîij^i 1* Jî

^-^ŞtaJ! 4_4SÜ ülS' L İ,; .4 a IJjlİjU ^jVl (J İjj,; ..■

® Jij^î LJ^ 1 (3^> 1^s o-^ 3 " V j (tjlli o>=5 V j |H j-U ^İİjj o]jQ o>UJcL~j ^Di (jiaÂj
İSÜ t_b5 üj^j

' ' o "" ' I s ^ j , * , ' • , - s

ûlydl I -La o1 'IH' J^-e" vL^= (_ ^ Vl (j^jVlj *U—U

64 (Allah) değilse kimdir yaratılışı ilk defa başlatan ve onu tekrar tekrar yenileyen?
Dahası, kimdir sizi gökten ve yerden rızıkl andıran?

Allah'la beraber başka bir ilâh ha? 1

De ki; "Eğer sözünüzün arkasında duruyorsanız, haydi delilinizi getirsenize!"

65 De ki: "Göklerde ve yerde Allah'tan başka hiç kimse, idraki aşan hakikatleri asla kavrayamaz; 2 hiç kimse öldükten sonra ne zaman diriltileceğim de bilemez.

66 Değilse, âhirete ilişkin (hakikatler) onların idrak edebileceği bir biçimde baştan sona bilgilerine sunulmuştur. 3 Gel gör ki

onlar, ondan yana hâlâ kuşku içindedirler,- daha beteri, ondan yana kördürler!

67 Bu yüzden, inkârda direnen kimseler şöyle dediler: "Ne yani, biz ve atalarımız toprağa karışıp gittikten sonra yeniden çıkarılacağız, öyle mi? 68 Doğrusu bize ve atalarımıza bu vaad önceden de yapılmıştı. Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değil."

69 De ki: "Yeryüzünde dolaşın da, günahı tabiat haline getirenlerin 4 sonu ne olmuş, görün!"

70 Yine de sen onlar için hüznülenme! Ve onların hile ve desiselerinden dolayı

sıkıntılanma!

71 Bir de diyorlar ki: "(Azaba ilişkin) 5 bu tehdidiniz ne zaman gerçekleşecek, eğer sözünüze sadıksamz haber verin bakalım?"

72 De ki: "Belki de, acele gelmesini istediğiniz o azabın bir kısmı peşinize çoktan takılmıştır bile!"

73 Yine de unutma ki, senin Rabbin insanlığa karşı pek lütufkardır; ve fakat insanların çoğu şükretmemektedir.

74 Yine unutma ki, senin Rabbin onların kalplerinin gizlediklerini de açığa vurduklarını da elbette bilir.

75 Ne gökte ne de yerde 6 gizli ve gizemli 7 hiçbir şey 8 yoktur ki, kesin ve net bir yazılım ve yasayla kayıt altına alınmamış olsun. 9

76 HİÇ şüphesiz bu Kur'an, İsrâiiogulları-nın üzerinde ihtilafa düştükleri bir çok konuya açıklık getirmektedir. 10 —>

1 Eğer 59. âyetteki em-merii ilgi zamiri olarak alırsak, bu âyeti oradaki sorunun devamı olarak "Allah'ın yanında başka bir ilâh daha mı var?" şeklinde çevirmek mumundur.

2 Ğayb'ı bu şekilde çevirimizin en mukni gerekçesi bir sonraki âyettir (Bkz: 27:66, not)

3 Veya: "Hayır, onların âhirete ilişkin bilgileri

*£^3\$ssî»

27 / NEML SÛRESİ

* , r = ^4^= i *

CUZ20

yeterli seviyede değildir!" Bu okuyuşa, "bel edatı kendisinden sonrasını olumsuzlamaz" itirazı yapılmıştır (Ebu Amr'a katılarak Taberî). İddâ-rake'nin türetildiği dereke, "yüksek bir şeyi engin bir şeyin seviyesine indirmek" anlamına gelir ki ğayb'a verdiğimiz anlam bununla ilgilidir (Bkz. Âyet 65). et-Tedaruk, "en yüksek düzeyde katkıda bulunmak"tır. Tedarake fiili "en arkadaki en öndekine kavuştu" anlamını taşır (Râğıb). Çevirideki "baştan sona" ifadesinin gerekçesi budur. 84. âyetteki lem tuhîtu bihâ 'ilmen ibaresi, bu ibareyle karşıtlık içerir. Âyeti bel edrake okuyanlara göre mâna "Ama onların bilgilerinin kapsamına âhirete ilişkin bilgi giriyor mu bakalım?" olur (Ferraj. Âyeti belâ edda-rake olarak okuyan İbn Abbas, cümlede istihzaî bir anlam olduğunu söylemiştir (Ferra).

4 el-Mucrimin'i bu şekilde çevirimizin gerekçe-

si için bkz: 8:8, not.

5 Devamındaki âyetten yola çıkarak.

6 Ya da mecazen: "insan üstü âlemde ve insan altı âlemde.."

7 Ğâibe, hem tüm boyutlarıyla gizli olanı, hem de açık olduğu halde bazı boyutlarıyla gizemli olanı kapsar. Kelimenin belirsiz formda oluşu da bunu pekiştirir.

8 Veya: "göğün ve yerin gizli-saklı en küçük sırrı bile.." İbaredeki ğâib sıfat, sonundaki tâ da mübalağa için olması durumunda (Râzî).

9 Fî kitabın mubinin'deki lugavi belirsizlik ve lafzi apaçıklığa dair bir not için bkz: 11:6.

10 Yekussu fiilin türetildiği el-kassu kökü, "açıklamak, adım adım şerh etmek" anlamına gelir {Lisân ve 12:3, not 5).

CUZ20

^^^

27 / neml sûresi

•^^^»

749

-_İiJi ^ ü] r^va^o jL^Itj <us !_ji^=1_ll) JİH İİÜi U!

cs^ıy fj** j>-v2Jt ^ rfH f j? 3 @ ^>u Ji f _^ 4?^

<— 77 Çünkü o da, inananlar için bir rehber ve bir rahmettir.

78 Elbette senin Rabbin, onların arasında kendi verdiği hükmü uygulayacaktır: zira O en yüce olandır, her şeyi bilendir.

79 Şu halde yalnızca Allah'a dayan! Çünkü senin dayanağın, 1 doğruluğu açık ve kesin olan hakikattir.

80 Şu bir gerçek ki; sen ölümlere işittiremez-sin. Dahası, bu daveti sırtını dönüp uzaklaşan sağırlara da işittiremezsin. 2 81 Yine, yoldan çıkan körleri doğru yola getirecek olan da sen değilsin. Sen ancak âyetlerimize inananlara duyurabilirsin,- ki zaten onlar gönülden teslim olan kimselerdir. 3

82 Ve (o vahyi işitmeyen ölümler ve sağırlar) aleyhindeki söz 4 gerçekleştiği zaman, onlar için 5 yerden bir canlı 6 çıkarırız; 7 o onlara mesajlarımıza öteden beri insanların

yürekten inanmamış olduklarını söyler. 8 83 İşte o gün, her bir ümmetten âyetlerimizi yalanlayanlara özgü birer bölük oluşturacağız; ve onları (öylece) sevk edeceğiz. 84 Ta ki (huzura) geldikleri zaman, (Allah) onlara "Aklınızın kapasitesi onları kavramaya yetmediği için âyetlerimizi yalanlamaya mı kalktınız? Eğer öyle değilse, bugüne dek ne hazırladınız?" diyecek.

85 İşte onların tüm çarpıtmalarına 9 rağmen kendileri aleyhindeki söz böyle yerini bulmuş olacak. Dahası, bu durum karşısında onlardan çıt çıkmayacak. 86 Hem onlar, geceyi bağrında dinlensinler diye (karanlık), gündüzü de (hayatın çift kutuplu yasasını) görsünler diye (aydınlık) kıldığımızı hiç mi düşünmediler?

Elbet bunda inanacak bir toplum için, alınacak bir ders mutlaka vardır.

87 Ve o gün sura üflenecek; bunun üzerine, Allah'ın dilediği kimseler hariç, göklerde ve yerde bulunan herkes dehşetten paniğe kapılacak; 10 nihayet herkes, başı önde, O'nun huzuruna varacaktır.

88 İmdi, 11 hareketsiz ve sabit sandığın dağların kayıp giden bulutlar (gibi) gittiğini görürsün: her şeyi mükemmel bir nizama bağlayan Allah'ın sanatıdır bu: Şüphe yok ki, yaptığınız her şeyden haberdar olan da yine O'dur. 12

1 'Ala edatmm istilâ işlevine dayanarak (Lisân).

2 Vahiy, kendine özgü bir kavramsal çerçeve içerisinde muhatabının hayat-ölüm tasavvurunu inşa ediyor (Hayat tasavvuru için krş: "Allah

yolunda öldürülenler için 'ölüler' demeyin" 2:154). Yine Kur'an "sağır" ve "kör" (27:81) gibi noksanlık atıflarını, maddî anlamlarının dışında, insanın hakikate karşı duruşundan yola

•N^ss*

27 / NEML SÛRESİ

^^^

CUZ20

çıkarak yeniden tanımlayarak kendine has bir özürlü/sakat tasavvuru inşa ediyor.

3 Zımmen: Küfür ön yargı, iman ön bilgidir.

4 Yani: "azab sözü" (Mukatil ve Ferra). Onlar soruyorlardı: "bu vaadiniz ne zaman gerçekleşecek?" (71. âyet)

5 "Onlar için" yani "onlar adma konuşan". Çünkü "ölüler, sağırlar" -açıkça yer almasa da-

söz geliminden çıkardığımız "dilsizler" konuşamayacağı için onlar adma konuşan bir "canlı varlık".

6 Dâbbe, "hareket etmek, yavaşça yürümek" anlamındaki debîb' den türetilmiştir. Genellikle sürüngenler ve haşerat için kullanılır. Kur'an'da bu kelime, insanın da içerisinde yer aldığı tüm canlılara ilişkin kullanılmıştır (Bkz: 8:22, 55; 35:45). Hz. Ali, bu "canlı"nm "hayvan" olarak yorumlanmasına itiraz sadedinde "Kuyruğu değil sakalı olan bir canlı" diyerek "insan" oluşuna dikkat çekmiştir. Ebu Ubeyde de 35:45'te geçen dâbbe'nin "insan"a işaret eden bir mecaz olduğunu söyler [Mecaz).

7 Bu gerçeği söylemek için "yerden bir canlının çıkarılması", öldükten sonra dirilişe yürekte inanan insanın içine düştüğü yaman çelişkiyi temsil eden çarpıcı bir ibret sahnesidir. "Yerden", yani "topraktan" yaratılan canlıların en gelişmiş olan insan, bu geçmişine rağmen yeniden dirilişi nasıl inkâr edebilir? Bu formun bir benzeri de dünyevi hayat için kullanılır (Bkz: 2:164). Dünyada hakikate karşı kör ve sağır kesilenlerin Hesap Günü dilsiz olacakları için (Bkz: 36:65), insanoğlunun bu vurdumduy-

maz tavrmm orada bir biçimde dile geleceğinin veciz ifadesi. "Mesajlarımıza insanların inanmadıklarını söyler" diyen âyet, bu "canlı"nm Allah adma konuşan bir tür "elçi" olduğunu da hatıra getirmektedir. Selim akla insanın içindeki "elçi" gözüyle bakılırsa, bunu insan akimin (ya da fitratının) inşana gerçeği mutlaka söyleyeceği şeklinde okumak da mümkündür.

8 Veya tukellimuhum'u "yaralama" kök anlamıyla alarak: "o insanlığı yaralar; çünkü insanlar vaktiyle âyetlerimize yürekte inamadılar." Bu çeviri tercih edilebilir. Bu takdirde olay âhirette değil dünyada gerçekleşmiş olur. Allah en doğrusunu bilir.

9 Zulmün bu anlamı için bkz: 25:4, ilgili notlar.

10 Bkz: 21:103.

11 Veya: "işte (o gün).."

12 Yeryüzünü oluşturan tabakaların hareket halinde olduğu günümüzde artık bilinmektedir. Buna "kıtasal sürüklenme" (continental crif) adı verilmektedir. Bu âyet, "Son Saat" ve "Kıyamet" bağlamında yer almasına karşın, doğrudan kıyametle ilgili sûrelerdeki gibi 'dağların yok olup gittiğini' ya da 'pamuk gibi atılarak toz duman olup kaybolduğunu' (Krş: 52:10; 56:5; 70:9; 73:14; 77:10,- 81:3; 101:5) söylememektedir. Bu durumda âyetin bağlamıyla münasebetinin zımnî açılımı şöyle olur: Dağların bilinçsiz hareketini dahi izleyen ve bir yasaya bağlayan Allah'ın insanın eylemlerini bilip izlememesi ve hesaba çekmemesi düşünülemez. Dolayısıyla O'nun hesaba çekeceği bir gün mutlaka gelecektir.

»?<Ş|^

CUZ20

»N^SN*

17 I NEML SÛRESİ

•^3^^»

751

MSN

U frl>- j»

soilil ol» ûj1 -H^tul Oj*1 UJÎfftJıj_jiXJul-^IS'li "5/1

E ' ■'.- '»' -*f ' '» ,/;', >J> , V;',

89 Kim güzel eylemlerle (huzura) gelirse, daha hayırlısıyla karşılığını bulacaktır,-üstelik onlar o günün dehşetinden emin

olacaklardır. 1

90 Kim de kötü maksatlı eylemlerle 2 (huzura) gelirse, artık onlar da yüzüstü ateşe kapaklanacaklardır: Şimdi siz, yapıp ettiklerinizin dışında başka bir karşılık mı bekliyordunuz?

91 (EY Peygamberi De ki): "Ben yalnızca O'nun mübarek kıldığı şu şehrin Rabbine kulluk etmekle emrolundum: zira her bir şey O'na aittir. Yine ben O'na gönülden teslim olanlardan biri olmakla emrolundum! 92 Bir de bu Kur'an'ı (insanlara) okuyup iletmekle..."

Bundan böyle kim doğru yola yönelirse, o kendisi için doğruyu bulmuş olur ; kim de yoldan saparsa, o zaman de ki: "Ben sadece bir uyarıcıyım."

93 Nihayet de ki: "Hamd olsun O Allah'a ki, size alamet ve işaretlerini gösterecek; derhal siz de onları tanıyacaksınız."

Ve Rabbin yaptıklarınıza karşı asla duyarsız değildir.

1 Krş: 87. âyet.

28. KASAS SÛRESİ

>M3S^

ıssa kelimesinin çoğulu olan Kasas adıyla şöhret bulan sûreye, 25. âyetten ilhamla bu ad verilmiştir.

Mekke'de indirilen sûre, tüm ilk tertiplerde İsrâ sûresinin önüne yerleştirilmiştir. R. Blachere sûreyi Mekke döneminin 3. periyoduna, M. Bazergan dört âyet hariç (81-84), 11 ve 12. yıllara yerleştirir. Konusu itibarıyla Kasas sûresinin kendi içerisinde bir bütünlük teşkil ettiği açıktır. Aslında sûrenin kendi içinde, iniş tarihine delalet edebilecek hayli done vardır. 20. âyet Ra-sulullah'a karşı hazırlanan suikastı dolaylı olarak haber verir. 24. âyet Allah Rasulü'nün Taif seferini hatırlatır. Bu durumda iniş tarihini 10. yıl olarak tesbit etmek isabetlidir.

Bir önceki sûrede ağırlıklı olarak yer alan Süleyman-Belkıs kıssası bağlamında iktidar ve güç ahlâkı ele alınmıştı. Bu sûrede anlatılan Karan kıssası bağlamında (76-82) servet ahlâkı ele alınır. Esasen sûrede ayrıntılı olarak ele alınan Firavun-Hâmân-Karun üçlüsü, siyaset-bürokrasi-sermaye üçgenini temsil eder. Zulüm üzerine bina edilmiş olan piramidik siyaset, işte bu üçgen üzerine oturur. Bu üç erkin temerküzü, gücü tanrılaştırır. İlgili pasajların ana fikri de budur.

Sûrede Musa kıssası, öncelikli bir yer tutar (3-46). Bu kıssa boyunca iç çatışmaları, endişe ve kaygıları, şaşkınlık ve hatalarıyla Hz. Musa'nın "beşeri" boyutu işlenir. Zaten bu kıssanın hemen ardından gelen ve Hz. Peygamber'e hitap eden "Sen sevdiğini doğru yola yöneltemezsin, fakat Allah dileyeni doğru yola yöneltmeyi diler" (56) âyeti de, bu kıssanın vermek istediği mesajı tamamlayıcı mahiyettedir. Bu âyetin içerisinde yer aldığı uzun bölüm (47-75) peygamberlerin beşeri tabiatı ve vahyin ilâhi kaynağına dikkat çeker. Bu bölümde, inkarcı toplumların başına gelenler hatırlatılır. Bir toplumu neyin helake sürüklediğini çarpıcı bir dille beyan eden şu âyet, bu bölümde yer alır: "biz hiçbir ülkeyi oranın halkı (birbirlerine) zulmetmedikçe helak etmeyiz" (59). Söz, Hesap Günü'ndeki ilâhi yargıya getirilir. Herkesin âhiret ve akıbetini, bu hayatta, kendi eylemleriyle inşa ettiği hakikati bir kez daha vurgulanır.

Sûre, tüm vahiylerin en temel hakikati olan tevhid akidesine atıf yaparak son bulur: "Allah'tan başka ilâh yoktur,- Omun (sonsuz) zâtından başka her şey yok olacaktır!"

CUZ20

•fs^S^»

28 / kasas sûresi

•Şs^N»

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 Tâ-Sîn-Mîml 1

2 BUNLAR kitabın açık ve açıklayıcı olan âyetleridir. 2

3 İmanlı bir toplum (oluşturmak) için, 3 sana Musa ve Firavun arasında geçen olaylardan bir kısmını sahih bir amaca uygun olarak 4 aktaracağız.

4 Şu bir gerçek ki, Firavun malum ülkede zorbaca baskı kurmuş 5 ve ülke halkını kaslara ayırmıştı. Onlardan bir sınıfı zayıf ve güçsüz düşürmek istiyor, (bu yüzden) çocuklarını öldürtüp kadınlarını sağ bırakıyordu; 6 çünkü o, gerçekten de bozguncunun tekiydi.

5 Ve Biz de istiyorduk ki, ülkede zayıf ve güçsüz bırakılanlara destek çıkalım ve onları öncüler yapalım; ve kendilerini (ülkeye) vâris kılalım; 7 —>

1 Mânası ne olursa olsun, Hz. Peygamber'in vahyin bir tek harfini bile zayi etmeden ilettiği vurgusunu taşır (Bkz: 68:1, not).

2 Mubîn hem özünde açık, hem de açıklayıcı (12:1, not). Mubîn vasfı, ister yüceltme ister inkâr suretinde olsun, her tür anlaşılmazlık iddiasını reddeder (15:1 ve 26:1, notlar).

3 Kur'an kıssaları haber formunda aktarılmış olsalar da, inşa edici bir amaç güderler. Muhatabının şahsiyetini inşa ettiği gibi, onlardan

toplumsal bir kimlik oluşturmalarını da ister.

4 Bi'l-hak ibaresini çevirimizin gerekçesi için bkz: 18:13, not 14.

5 "Büyüklendi" anlamındaki 'alâ bu bağlamda 'baskı ve zorbalığı' ifade eder {Galebe anlamı için bkz. Külliyyat, s. 628}.

6 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 7:127, not 4 (Kırş: Eski Ahid, Çıkış I, 8-16).

7Kırş: 7:137.

«■p^^ss^

•N3£s|*

28 / KASAS SÛRESİ

»İS^^S**

<—6 dahası onları yeryüzünde güvenli biçimde yerleştirelim; Firavun'u, Hâmân'ı 1 ve bunların ordusunu, berikilerin eliyle korktukları şeye uğratalım. 2

7 İşte (bunu gerçekleştirmek için) Musa'nın annesine şöyle vahyettik: "Onu (bir müddet) emzir! Fakat onun başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman onu suya bırak; sakın korkayım ve üzüleyim deme! Çünkü Biz kesinlikle onu sana geri döndüreceğiz ve onu elçilerden biri yapacağız!" 3

8 Derken, Firavun'un ailesi 4 onu buldu,-sonunda kendileri için bir düşman ve bir hüznün kaynağı olacak (bu bebeği) sahiplendiler. Belli ki Firavun, Hâmân ve onların askerleri yenilgi içindeydiler. 5

9 Firavun'un karısı "işte, benim için de senin için de bir göz aydınlığı!" dedi, "Onu öldürmeyin; bakarsın bize bir yararı dokunur ya da onu evlatlık edinebiliriz."

Ama berikiler, (olacakların) asla farkında değildiler.

10 Bu arada Musa'nın annesi, gönlü onun acısıyla dolu olarak 6 sabahı etti. Öyle ki, (vaadimize) inanıp güvenenlerden 7 biri olması için kalbini sımsıkı pekiştirmiş olmasaydık, az kalsın onun kimliğini açığa vuracaktı. 11 işte o (anne bu haldeyken, Musa'nın) ablasına "Onu izle!" dedi. Bunun üzerine kız onu uzaktan izlemeye koyuldu.

Hâlâ onlar hiçbir şeyin farkında değildiler.

^J 1 U-O-* j! J «t# Ö Jj<X-2«U \ JJ UsSIIB» U /»-^O LL&.İ J^~>- \$

" *■ £ h

i

Q!>sj

l;v

ç**3

fjü'.i.

L«İJ»jJLİ_) o I

.t Sı

ic-^'i

» >° ' -" - •; ' - «j -,■'■. -

<U O , /t...*

12 Ve Biz daha ilk günden onun (Mısırlı) süt anneleri (emmekten) geri durmasını sağladık. Bu durumu (öğrenen kız kardeşi) "Onun bakımını sizin adınıza üstlenecek bir aile göstermemi ister misiniz?" dedi (ve ekledi): "Hem, onlar onu iyi eğitirler."

13 Ve sonunda onu annesine döndürdük ki, gözü aydın olsun ve üzülmessin diye... Dahası insanların çoğu bunu bilmese de, kendisi Allah'ın vaadinin kesin bir gerçek olduğunu bilsin diye... 8

1 Hâmân için 38. âyetin notuna bkz.

2 indiği hassas zaman göz önüne alınır, bu âyetin ilk muhatapların yüreğini nasıl serinlettiği daha iyi anlaşılır. Allah Rasulü'nün o zor ve kor günlerde ashabına çağın iki imparatorluğunun başkentini vaad etmesinin arkasında, vahyin verdiği bu mesaj yatıyordu. Zımnem: İncancınız uğruna köle edildiğiniz bir ülkeden sürgünü

göze alırsanız, efendisi olacağınız bir ülke size ödül olarak sunulur.

3 Zımnem: Her Firavun'un bir Musa'sı vardır. Hiçbir Firavun'un gücü Musa'ların doğumuna mani olamaz. Eğer Firavun'un zulmü anaların rahmine kadar uzanmışsa, orada Musa'yı Firavun'un sarayında arayın!

4 Arkadan gelen âyetten bu kişinin Firavun'un

CUZ20

^^^*

28 / KASAS SÛRESİ

*\$SS^54»

755

karısı olduğu anlaşılmaktadır. Müfessirler bu kraliçenin, 66:1 l'de örnek gösterilen kişi (Asiye) olduğunu söylerler (Taberî).

5 Veya: "..yanlış yoldaydılar". Hasan Basri'nin yorumuna dayanan tercihimizin açılımı şöyledir: 'kendilerini iktidardan edecek süreci başlatan bir yanılgıya düşmüşlerdi' (Râzî).

6 Lafzen: "gönlünde (onun acısından başkasına) yer kalmaksızın.."

7 Bu şekildeki çevirimiz için bkz: 9:61, not 8 ve krş: 12:64. el-Mu'minîriin, Allah'ın kalbe

sımsıkı pekiştirdiği iman sahibi için kullanılması, bizim bu kalıpla ellezine âmenû arasındaki farkı izah sadedinde Nisa 136'ya düştüğümüz notu destekler mahiyettedir.

8 Hz. Peygamber'in yetiştirilmesine dolaylı bir atıf. Onun kişiliği Hz. Musa'nın çocukluk hikayesi bağlamında inşa ediliyor. Zımnen: Kulun gücünün bittiği yerde Allah'ın yardımı başlar.

•N[^]ssŞ*

28 / KASAS SÛRESİ

-*N₃£s[^]

CUZ20

14 DERKEN (Musa) erişkinlik dönemini tamamlayıp (aklenj iyice olgunlaşmca, 1 ona üstün bir muhakeme ve seçip ayırma yeteneği kazandıran bir bilgi 2 bahsettik: Biz dürüst ve erdemli davrananları işte böyle ödüllendiririz. 3

15 Ve (Musa) halkından bir kısmının gaflete daldığı bir zamanda kente girdi ve orada iki adamı birbiriyle kavga ederken buldu. Bunlardan biri kendi halkına, diğeri düşman tarafına mensuptu. Derken kendi halkından olan, düşmana mensup olana karşı ondan yardım istedi. Yerinden fırlayan 4 Musa ona bir yumruk vurdu ve hesabını gördü.

(Fakat kendine geldiğinde) "Bu Şeytan'm işi!" dedi, "Çünkü o kişiyi yoldan çıkararak apaçık bir düşmandır." 5

16 (Ardından) "Rabbim!" dedi, "Ben kendime kötülük ettim! Ne olur beni affet!" 6

Bunun üzerine Allah onu affetti: çünkü O, evet O'dur mutlak bağış sahibi, sonsuz merhametin kaynağı da O'dur. 7

17 (Yine o) "Rabbim!" dedi, "Bahsettiğin nimet hakkı için suçlu ve haksız kimselere bundan böyle asla arka çıkmayacağım."

18 Ve ertesi sabah, söz konusu kentte endişeyle etrafı kolaçan ederek dolaşıyordu. Fakat o da ne? Dün ondan yardım isteyen adam, kendisini yine yardıma çağırıyor mu? Musa ona: "Besbelli ki sen iyice zıvanadan çıkmışsın!" dedi. 19 Fakat bir yandan da her ikisinin ortak düşmanı olan kimseyi yakalamaya girişmişti. O kişi "Ey Musa!" dedi, "Daha dün öldürdüğün

1Sy[^] ^-i-tİJoj Ljlpj LjJsş»- atili I c^{^^-^^}J û ~* ^ A-w ^ 3

tgl&i j-^o Âxki- t

6 3[^] 1lr o '-*--* J

ls^ 3 A Ğ ^r3^ ° 3 tj** t£-^ lJ^ **** j *~z ^ Cr 9 tS^^ ^tiJi-^U

lj~2~r a J-sA* jJİ ^ OUal—«iJi J-^- Cf o ""^* <-^ Aİİ£- ^j^a^

cr~^>° ^^^ '***V 3^" S^ l£*^^ 1_r~^ o1 -^jl o1 UJU^^ ü^i Oİ Vi Juy o1 jj-^VU L*aj cJliİ
u£* ^^jlULoj o1 -^^1

*1>-^ ^Ş \^j>d-y2_<Jl jy» o_p<İ o1 «-^3 wj ,j^?jV i L^ O^î"

adam gibi beni de mi öldürmek istiyorsun? Anlaşılan senin arzun haksızlıkları gideren ve düzeltenlerden biri olmak değil, ülkenin başına zorba kesilmek." 8

20 İşte bu sırada kentin öteki ucundan bir adam 9 koşarak geldi ve "Ey Musa!" dedi, "Soylular seni öldürmek için hakkında görüşme yapıyorlar; derhal (burayı) terk et! Ve şunu da unutma ki, ben senin iyiliğini isteyen biriyim." 10

21 Bunun üzerine, korku dolu gözlerle etrafa bakınarak orayı terk ederken, bir yandan da şöyle yakarıyordu: "Rabbim! Beni şu zalim toplumun elinden kurtar!"

1 Eski Ahid'e göre 40 yaşına gelince (İşler, 7:23).

2 Hükmen ve 'ilmen!& verdiğimiz bu anlamın gerekçesi için bkz: 21:74, not.

3 Hata yapmak değil, hatayı savunmak kişiyi

erdemli olmaktan uzaklaştırır.

4 Takibiye ia'sı bu bağlamda, tercihimize yakın bir işleve sahiptir.

5 Bu üslubun sırrı yanlışla yanlış yapanı aynı-

CUZ20

*NS3Ş5s#»

28 / kasas sûresi

-*&^^\$—

757

laştırmamaktır. Bunun için kaza cinayeti şeytana atfediliyor ki tevbesi kolay olsun. Günahıy-la aynılaşan ona ateş edemez. Günahı Şeytan'a nisbet etmek hem insanın aslen temiz olduğunu, hem günahı meşrulaştırmamayı, hem de insanın gerçek 'ötekisi' olan Şeytan dururken başka bir öteki icadına meydan vermemeyi ifade eder. insanı günahla aynılaştıran, tevbe etmesini istediği günahkara "Kendine nişan al!" demiş olur. Oysa vahiy

böyle demez. Zira insan özü itibarıyla temizdir. Kirlilik arızidir. Kirlenen yıkanır. Vahiy günahkara "Günahına nişan al!" der. Bu yaklaşım günahkarın günahı benimsemesinin önüne geçer. Kendi günahını kurtulunması gereken bir hastalık gibi görmesini sağlar. Hepsinden öte, günahı Şeytan'a nisbet ederek kendini veya başkalarını şeytanlaştırma tehlikesinin önüne geçer. Eski Ahid'de aktarılan kıssanın bu bölümü hiçbir ahlâkî öğüt içermediği gibi, anlatım sıradan bir kaçak-suçluyu resmeder tarzdadır [Çıkış 2:12).

6 Hakkı gözeterek değil, sırf mensubiyete bakarak taraf tutmuştu. Bu kişinin gerçeğe karşı işlediği bir suçtu. Gerçeğe karşı işlenmiş her suç, aslında kişinin kendisine karşı işlenmiş bir suçtu. Burada dikkat çekilen bir kaza eseri olduğu

açık olan ölüm değil, Hz. Musa'nın "bizden" gerekçesiyle haklıya karşı haksız savunmasıdır. Zira 17. âyet ibranî'nin haksız olduğunu gösteriyor. Bu âyet zımnen her türlü asabiyeti reddediyor.

7 Belirlilik takısıyla gelen ilâhi esma, ismin eyleme dönük yüzünden daha çok öznesinin zâtına aidiyetiyle alâkalıdır. "Mutlak" ve "sonsuz" vurgusu bunu göstermek içindir (Belirsiz gelen esma için bkz: 9:102; 22:61, notlar).

8 Bu ikinci sınavda doğrunun bilgisine sahip olduğu halde doğru davranışı gerçekleştirecek olgunluğa sahip olmadığı anlaşıldı. Bunun üzerine ciddi bir eğitimden geçmek üzere Medyenli üstada yollanacaktır.

9 Veya: "kentin ileri (gelenlerinden) bir adam". Özel olduğu için kulağı kesilerek bel konulmuş deveye kasvâ denir (Mekayis). Bu takdir gerektirdiği için uzak bir mânadır.

10 Vahyin kıssalar üzerinden Allah Rasulü'nü nüzul ortamında olup bitenler hakkında bilgilendirdiğinin çarpıcı bir örneği. Âyet Rasulul-lah'a karşı suikast hazırlığı yapan müşriklerin bu durumunu haber verme amacı taşır.

■*^s3c^^*

-^3^

28 / KASAS SÛRESİ

■***\$&*

CÜZ 20

22 Ve Medyen/e 1 doğru yola koyulurken: "Umarım Rabbim beni doğru yola yönlendirir" dedi.

23 VE (MUSA) Medyen sularına ulaşınca, orada (hayvan) sulayan bir gurup insanla karşılaştı; ve onların az ötesinde iki kadını hayvanlarına sahip olmaya çalışırken buldu. O

ikisine "Size nasıl yardımcı olabilirim?" dedi. Onlar "Bu çobanlar işini bitirip ayrılıncaya dek biz (hayvanlarımızı) sulayamıyoruz; (biz kadınız) ve babamız da çok yaşlı biri" diye cevap verdiler,

24 Bunun üzerine (Musa) onların (hayvanlarını) suladı; ardından gölgeye çekilip şöyle yalvardı: "Rabbim! Bana bahşetmeyi murad ettiğin her hayra muhtacım!" 3

25 Derken, o kızlardan biri utana sıkıla çıkagelerek dedi ki: "Babam (hayvanlarımızı) sulamana karşılık ikram etmek üzere seni davet ediyor."

(Musa) onun yanma varınca, olan biteni bir bir anlattı. O, "Korkma!" dedi, "Zalim kavmin elinden artık kurtulmuş oldun." 4

26 Kızlardan biri: "Babacığım!" dedi, "Onu ücret karşılığı yanında tut! Çünkü ücret karşılığı tutabileceğin güçlü ve güvenilir kimselerin en iyisi bu olacaktır."

27 (Kızların babası Musa'ya) "Bana bak!" dedi, "İşte şu iki kızımdan birisini, bana sekiz yıl işçilik yapman karşılığında se-

M3M

*'>-' uf^ .Mi ^ u\J t

Jlî

Ji

-U *

t i

si

^_ . *j>\ A-1& xj-j 54-u ;u y/ 3 uüjii j--_ui * *■ . > - . - i >

V IsJU kk=d*£. u

JU ubjj_ . ^j\y>\ ç-i>ji j-a a_^jj oy> —; ^LJ

40 <J& J^11 J] J* ? ^' J^

Jli Ja_î*ÜI 4İit JaJjsÎL»- ULU Lll cZslJL U Jİ!

İÜ I İLİ, il ^İ^IJ, ^iJQ£ j-^ 1 i* iiJ 1 ^j> -^-^-

i.

:iif

^I^İIJLİ®

ninle evermek istiyorum; fakat bu süreyi on yıla tamamlarsan artık o da senin bileceğin iştir,- zira ben seni zahmete koşmak istemem,- inşaallah sen beni hep dürüst ve erdemli davranan bir (işveren) olarak bulacaksınız!"

28 (Musa) "Bu seninle benim aramda kalsın!" dedi, "İki süreden hangisini doldu -rursam doldurayım, artık bana karşı bir husumet olmasın; ve Allah bu söylediklerimize tanık olsun!" 5

1 Medyen halkı Arapların Amorit koluna mensup bir halk. Hem ırk hem dil olarak İbranîler-le uzak akrabadırlar. Bugünkü Amman vadisinde, Mısır'a mücavir fakat bağımsız olarak yaşıyorlardı (Hz. Şuayb ve Medyen tarihine dair bir not için bkz: 7:85). Medyen bölümünde iki kadının babasının ismi hiç verilmez.

2 Lafzen: "Beklentiniz ve arzunuz nedir?"

3 Bu karşılaşmayı, yaşadığı yalnızlığı gidermek için Allah'ın bir lutfu saymıştı. Nitekim îieriki âyetlerde bu kızlardan biriyle evlenmek için ödeyeceği bedel nakledilecektir. Bu âyette anlatılan Musa'nın "bittim" noktasıdır. Özel ilâhi eğitim kapsamına alman Musa, yaşamakla ölmek arasındaki bir kıyıda gizlice doğmuş, suya bırakılmış, sarayda büyümüş, prens olmuş, Ha-

CÜZ 20

I^S^

28 / KASAS SÛRESİ

-*Ns3^

759

beş seferinde başarı kazanarak adını sarayın adayları arasına yazdırmıştı. Elinden çıkan ölümlü kaza sonrası şimdi kaçak, aç, susuz, uykusuz, evsiz ve barksız biri olarak Rabbine bittiğini ilan ediyordu. Hz. Musa'nın durumu Hz. Peygamber'in Taif'ten kan-revan içinde dönüşüne tekabül eder.

4 Kıssada adı geçmeyen bu kişinin kimliği konusunda çeşitli tahminler yapılmıştır. Onun Şuayb olduğunu söyleyenlere yöneltelen itirazlar çürütülmemiştir (Bkz: İbn Kesir). Eski Ahid'de bu kişi Reuele olarak anılır (Çıkış 2:18).

5 Musa b. İmran'm burada ayrıntısı verilen kıssası, büyük dedesi sayılan Hz. Yusuf'un kıssasının tam tersi bir süreç izler. Biri saraydan ücretli çobanlığa, diğeri kölelikten saraya... Bu pasajda Hz. Musa'nın hayatı üzerinden şu hakikat verilir: İnsanoğlu gerçekte bir adım sonra kendisini neyin beklediğini bilmekten ve görmekten acizdir. Bu yüzden parçada kötü gibi duran bütünde güzel durabilir. Parçayı gören insana düşen bütünü gören Allah'a güvenmek ve teslim olmaktır. Zira bütünü gören Rabbu'1-Ale-min, insanı eğitmeyi murad etmiştir: Hayat bir okul, insan bu okulun talebesidir.

*N^3\$5sH>

28 / KASAS SÛRESİ

_ ^ ^ ^ ^ .

CUZ20

29 NİHAYET Musa belirlenen süreyi tamamlayıp da yakınlarıyla birlikte yola koyulunca, gözüne (Sina) Dağının 1 yamacından (şavkıyan) ateş türü cazip bir şey 2 ilişti. Ailesine dedi ki: "Siz bekleyin, gözüme ateş türü cezbedici bir şey ilişti; belki size ondan bir haber ya da ateşten bir köz getiririm de, bu sayede ısınırsınız!"

30 Fakat oraya varınca, o bereketli mevkide, 3 vadinin sağ yamacındaki ağaç 4 (yönün)den kendisine "Ey Musa! Benim... Ben, Âlemlerin Rabbi olan Allah!" 5 diye seslenildi. 6

31 Ve (o ses şöyle) devam etti: "Asanı yere bırak!"

Fakat o esasının küçük ve çevik bir yılan gibi 7 hareket ettiğini görünce, ardına bakmadan dönüp kaçmaya (başladı).

"Ey Musa! Yaklaş ve korkma; çünkü sen güvence altında olanlardan birisin! 32 (Şimdi) elini göğsüne sok! Her tür kusurdan arınmış olarak tertemiz, ışıltılı bir beyazlıkta çıkacaktır. 8 Haydi tüm korku, hüznün ve kaygılarından uzaklaşarak kendini topla! 9 İşte bu ikisi senin, Firavun ve onun kurmaylarına Rabbin katından (gönderildiğinin) açık belgeleridir: çünkü onlar yoldan sapmış bir toplum olup çıktılar."

33 (Musa) "Rabbim!" dedi, "Onlardan birini öldüren benim,- buna karşılık onların da beni öldürmelerinden endişe ederim. 10

1 Görkem ve gösterişinden dolayı "ulu dağ" anlamına gelen Tûfun adı 23:20'de Seynâ/Sînâ olarak geçmektedir (Kırş: 2:63, not 5).

2 Ânestu'ya verdiğimiz mâna için bkz: 20:10, not.

3 Buradaki fî edatı, bereketin toprağa izafe edildiğine delalet eder (Bkz: 7:137, not 2).

4 Eski Ahid'de bu ağacın "böğürtlen" anlamına gelen ulleyka olduğu söylenir.

V* • ü~" U" 5 ' * —^^ ji-Lj J^-^l u-^y ur* 2 * L-*i*

i'

JlJj Lif, llis _^l_itP jJI üljd l) j-JUül tŞj <üı

i^ J> İSİ ijLl I o o~V I ^ İİİİ 3^5

'ıl'lT' il*U * ' ° l' T »T o 's~" 't.i

<4j] 4%ij ü_j£-j3 Jj -İİjj (>* olîU^ ^Jblls t_~»y! L~ij n-fr° C-Jsi ^jI ı_jj JU |Sg (^ji_u)li uji I_jjl6=

İU ülkl-i Uj==<J Ji>" j -JtJL>-U _îiii*A İ_İİH, JU

34 İşte kardeşim Harun! Onun dili benden daha açık, daha düzgün: beni destekleyip doğrulayan bir yardımcı olarak onu da benimle birlikte gönder! Çünkü ben, beni yalanlamalarından korkuyorum."

35 (Allah); "Senin pazunu kardeşinle güçlendireceğiz ve size öyle etkin bir güç ve yetki vereceğiz ki, ikinize de asla ilişe-meyecekler,- ve âyetlerimiz sayesinde sizler ve sizi izleyenler galip gelecekler."

5 Aynı olay farklı vurgu ve ibarelerle Tâhâ 12 ve Nemi 9'da da nakledilir.

6 Vahyin üç şekilde geldiğini söyleyen âyet şu cümleyle başlar: "Hiçbir ölümlüyle Allah'ın (yüz yüze) konuşması olacak şey değildir" (42:51). Buradaki, vahyin şekillerinden ikincisine girer: "..ya da perde gerisinden.." Buradaki "perde" ağaçtı.

7 Buradaki ke benzetme edatı ve cân ile ilgili

CUZ20

•N3£s#»

28 / KASAS SÛRESİ

Y^3^4

761

bir not için ibarenin aynen geldiği Nemi zır bir kuş gibi durma, kendini topla ve üstlen-sûresinin 10. âyetinin ilgili notuna bkz. Yine yılanın hayye ve su'bân olarak adlandırılması

için bkz: 20:20 ve 26:32, ilgili notlar.

8 Zımmen: Elinizin peygamber eli gibi olması için, hatasız olmanız gerekmez. Musa'nın yed-i beyzası, bir kaza cinayeti işleyen el idi. Samimi tevbe her eli pırıl pırıl eder (26:33; 27:12, notlar).

9 Lafzen "kolunu kanadını indirerek toparlan". Bu deyimsel ibarenin, "etrafından kendisine yönelen en ufak bir sesle ürküp uçmaya hazır bir kuşu" tasvir ettiği açık. Zımmen; "uçmaya ha-

diğin sorumluluğu yerine getir" anlamı taşısa gerektir. Zemahşerî'nin dikkat çektiği "el pençe divan dur" anlamı, teslimiyete çağırdığı için, benzer imayı içermektedir. er-Rehb, Râğıb ve İbn Fâris'in de işaret ettiği gibi korku, hüznün ve kaygının bileşimi. Yani, başa gelmesinden korkulan bir şeyden dolayı olağanüstü sakınma ve ürkme hali.

10 Bu endişenin kaynağı can korkusu değil, yüklenen sorumluluğu yerine getirememeye kay-gısıydı.

" ®tF~~\$ t*~= % * '

N3S^

28 / KASAS SÛRESİ

«S^

CÜZ 20

36 Musa onların karşısına hakikatin apaçık belgeleri olan âyetlerimizle çıkınca 1 "Bu tasarlanıp ortaya atılmış bir büyüden başkası değildir; zira biz önden giden atalarımızın 2 geleneğinde 3 böyle bir şey olduğunu işitmedik!" dediler.

37 Ve Musa: "O'nun katından, doğru yol kılavuzuyla gelenin kim olduğu ve bu yurdun en sonunda kime kalacağını benim Rabbim daha iyi bilir; şu bir gerçek ki, zalimler asla başarıya ulaşamazlar" dedi.

38 Firavun ise: "Siz ey efendiler!" dedi, "Sizin için (hayatınıza müdahil olan) 4 benden başka bir ilâh hiç tanımadım. Ve sen ey Hâmân! 5 Benim için tuğla ocağını tutuştur da, bana yüce bir yapı inşa edi-ver! Kim bilir, belki o zaman Musa'nın ilâhına ulaşabilirim,- hoş, ben onun yalancının teki olduğundan eminim ya."

39 İşte o ve onun askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklendiler; 6 ve sandılar ki kendileri Bizim huzurumuza hiç çıkmayacaklar.

40 Sonunda onu ve askerlerini enseledik ve onları denize gömdük: Bak gör işte,

zalimlerin- akıbeti nasıl olurmuş!

41 Ve onları, (takipçilerini) ateşe çağıran rehberler kıldık; onlara kıyamet günü yardım da edilmeyecektir. 42 Zira Biz, lanet (halkasını) daha bu dünyada onların

^ISN

İl \Jİ U lJli ol_l^ LLjÇL ^y, çliîti ÜS

\~^ S ", 'ö~t ^^r>^t ^^ J-*İ Ç*1 * 1 LS?J ur*»Y' J^J

j* I_^=ü cJLlc U %-Ü t L4;! l_J o "y^j J Li 3 Şğf<

•^ jilji ^j] SjA İŞ ^Jısk?.)© j_*ju»n

14JİJ1 »ıJ, ^ ^ _iüi3İjHi Sj^ tlj'ı ÜJj© ^->ikjı 5_^ ^ _i

L J ^

1 * û-J a A__LaJ

jj^1 5jJ-İji ii^=ülı u jjş ly, 4.1^=^1 (

<@ ojjj-iS^J^ (4UJ -u^-jj ^j.jb^ ^-^-üJ,

(yüreklarine) geçirmişizdir; 7 Kıyamet Günü'nde ise aşağılık ve iğrenç olan yine onlar olacaklar. 8

43 Ve Doğrusu, önceki nesilleri (hak ettikleri) helake sürükledikten sonra, insanlık için bir bilinç kaynağı, 9 bir doğru yol rehberi ve bir rahmet membaı 10 olarak Musa'ya Kitab'ı verdik ki belki (sorumluluklarını) hatırlarlar.

1 Bu âyetler âsâ ve yed-i beyzâ'dı. Birincisi peygamberin uyarıcı (nezîr) oluşunu, ikincisi müjdecî {beşîr} oluşunu temsil eder. Âsâ celalin, yed-i beyzâ cemalin teceilisidir. Âsâ kahrın, yed-i beyzâ lutfun sembolüdür. Âsâ gücün yed-i beyzâ bilgi ve hikmetin simgesidir.

2 Abâine'l-evvelîrii çevirimizin gerekçesi için bkz: 23:24, not 6.

3 Çevirimiz fî edatına dayanmaktadır.

4 Bu açıklama, Firavun'un "Ben sizin Rabbini-

zim, en büyük benim" (79:24) iddiasına dayanmaktadır. Rab olma iddiası, tüm boyutlarıyla "hayata müdahil olma" iddiasıdır. Değilse, Firavunlar Mısır'ının Amon kültü çok tanrııcıydı.

5 Bazı oryantalistler Hâmân olarak anılan kişinin, Eski Ahid'de Pers kralı Ahaşveroş'un veziri olarak geçmesinden yola çıkarak Kur'an'ı eleştirirler. Fakat son dönemlerde, Firavunlar dönemine ait hiyerogliflerde II. Ramses'in Âmen isminde bir yardımcısı olduğu tesbit

CUZ20

«Şz^sŞ*

28 / KASAS SÛRESÎ

◆N^^#»

763

edilmiştir (Cabiri, Medhal ile'l-Km'ani'l-Kenm 330, Daru'l-Beydâ'-2006). Yine hiyerogliflerde

Firavun'un imar işleriyle görevli vezirinin adının Hâmân olarak imla edildiği M. Bucaille tarafından kaydedilmiştir. Hâ-Âman, Amon dininin rahiplerine verilen isimdi ve protokolde Fi-ravun'dan sonra gelen ikinci kişiydi.

6 Büyüklenme hakkına sahip olan tek varlık (el-Mütekebbir) Allah'tır (59:23).

7 Kendi akıllarını doğru kullanmak yerine, başkalarının peşine körü körüne takılmak, "halkalı köle" olmak anlamına geliyor. Lanet'in "dışlama" anlamı için bkz: 3:87, not.

8 Kişi dünyada kendine ne değer biçiyorsa, âhi-rette kendini o değerde bulacaktır.

9 Bkz: 7:203 ve 17:102, not.

10 İlahi vahiylerin tümü, Allah'ın insana olan merhametinin kelam suretindeki tecellisidir.

^£S^*o*^S23j^

■*^5^^^*

28 / KASAS SÛRESÎ

•N^sf*

CÜZ 20

44 VE SEN (Ey Peygamber)! Biz (vadinin bir yamacında) Musa'ya bu Emr'i 1 bildirirken, sen vadinin öbür 2 yamacında değildin; dolayısıyla (olan biteni oradan) izleyen

tanıklardan da değildin. 3 45 Tam aksine, Biz (o günden bu güne) nice kuşaklar var ettik ve bunların üzerinden de nice zaman akıp gitti.

Dahası sen, kendilerine mesajlarımızı iletmek için 4 Medyen sakinleri arasında bulunmuş da değildin; fakat (bu mesajları) öteden beri gönderip duran da yine Bizdik. 5

46 Yine sen, Biz nida ettiğimizde (Sina) Dağı'nın yamacında da değildin; ve fakat senden önce uyarıcı gelmemiş bir toplumu uyarman için Rabbin tarafından rahmet olarak gönderildin,- belki (sorumluluklarım) hatırlarlar.

47 İmdi muhataplar, elleriyle işledikleri yüzünden başlarına bir musibet gelmesi durumunda: "Rabbimiz! Keşke bize bir elçi gönderseydin de biz de Senin mesajlarına uyup inanan kimselerden olsaydık, olmaz mıydı?" demesinler diye (gönderdik seni).

48 Ama, kendilerine Bizim katımızdan gerçeğin ta kendisi geldiğinde: "Musa'ya verilenin bir benzeri ona da verilseydi ya!" derler. Peki ama, onlar bundan önce Musa'ya geleni de inkâr etmemişler miydi? (Bu kez de) "Birbirini destekleyen iki gözbağcılık mahsulü" diyorlar ve ilave ediyorlar: "Zaten biz, hepsini birden inkâr ediyoruz."

1 Emi, yani "şeriat", "yasa" ya da "buyruk" anlamına gelen ve Eski Ahid'in ilk beş kitabını oluşturan Tora. Kur'an'da Musa'ya verilen vahiy A'lâ 19'da suhuf, diğer tüm âyetlerde kitab olarak geçer. Sadece Enbiya 48'de kitab hem Musa, hem de Harun'a isnat edilir. Kur'an'm

MSN

u j

■*'' » S' » e - ~ -

\jijİİS ,*_£j.b! C—^Jİ Uj 4—L-aj t {■ . ■"" jl V «J"İ

- • 's ' ' î , - * ' • ' ~ - ,

{yi dj&jj s-iiiiji *_Jbi yy^j illîi cJLLji V^J il» 5

','> s > , n> _ , . J - J -

Oj^slS Ji==sj Ut IjJUj IjAÜjj oI>*—* I Jî jî ^ _« <u-i! L^L» İ^-Ua! 3A <üt Oip j^ i_jİİS^j t_j_jli Jî@

_«-^ 4 -e>* £-h' o-* -° J—^' o-°J f»**l>*! ü_j-»-^j 11; t IH 5-*fclUa! ^j-ÜI ti1 -*? ^ <ül o1 <ü) 5-» (j

J_A

49 De ki: "Eğer doğru sözlü kimselerse-niz, haydi Allah katından doğru yola bu ikisinden daha iyi yönelten başka bir kitap getirin de, ben de ona uyayım."

50 Fakat eğer senin (bu çağrına) cevap ve-remiyorlarsa, iyi bil ki onlar kendi keyfi ve bencil yargılarına uyuyorlar. 6 Allah'ın rehberliği dışında kendi keyfi ve bencil yargılarına uyan kişiden daha sapkın biri olabilir mi?

Şüphe yok ki Allah, zulmü tabiat haline getiren 7 bir toplumu doğru yola yöneltmez.

Tevrat'la kastettiği şey 39 kitaptan (ya da 54 Pe-raşa/Sidra'dan) oluşan ve bir çok İbranî peygamberin kitaplarının yer aldığı Eski Ahid'dir (Ta-nah). İşte bu yüzden olsa gerek, hiçbir âyette Tevrat ismi Musa adına izafe edilmez. Tevrat'tan esfâr (kitaplar) diye söz edilen tek yer

•Şss3£=4»

28 / KASAS SÛRESİ

-*N^33*-

765

62:5'tir.

2 Lafzen: "..batı.."

3 Atıf yaptığı tarihi olayı ve onun içerisinde yer aldığı kıssayı Kur'an vahyinin ilâhiliğine delil olarak gösteren bir âyet. Zımnem: Bu olaylardan, böylesine ayrıntılı bir biçimde ancak vahiy sayesinde haberdar oldun. 45 ve 46. âyetlerde yer alan aynı delil, farklı formlarla Âl-i İmran 44 ve Yusuf 102'de de geçer. Kur'an'ın aktardığı bu kıssalar nüzul ortamında bilinenden farklı olmasaydı, bu türden meydan okuyucu ifadeler başvuramaz, ya da bu ifadeler muhataplar tarafından alaya alınırdı. Böyle bir şey bilmiyoruz. Bu yüzden, "bunlar sana vahyettiğimiz gayba dair haberler" (11:49) âyetindeki gayb "senin şahit olmadığın" mânasına alınabilirse de, sadece bu mânaya indirgenemez.

4 Ya da: "kendileri önünde (diz çöküp öğren-

mek maksadıyla) okumak için". Zımnem 'Musa okuma yazma bildiği ve Medyen'de bir üstattan eğitim gördüğü halde, sen ne okuma-yazma öğrendin, ne de bir üstattan ders aldın'. Seni Allah eğitti.

5 Mukatil, 'aleyhim'deki zamirin Mekkelileri gösterdiğini söyler [Tehir). Dahhak ise bu zamirin Medyenlileri gösterdiği görüşündedir. Buna göre âyetin son cümlesi şöyle olur: "..fakat (bütün elçileri) başından beri gönderen yine Bizdik" (Râzî). Bu mânâ da en az meale çıkardığımız mânâ kadar isabetlidir. Fakat bağlam tercihimize daha münasiptir.

6 Heva: "keyfi ve bencil yargı". Bkz: "Hevasmı tanrısı edinen kimsenin durumunu göz önüne getirsene bir" (25:43).

7 Zulüm ancak tabiat haline gelince sahibine isim olur. Çevirimizin gerekçesi budur.

«Ns3^#.

N3£N-

28 / KASAS SÛRESİ

•^3£^>

CÜZ 20

51 DOĞRUSU Biz bu ilâhi sözü onlara adım adım 1 ulaştırdık ki, 2 belki (sorumluluklarını) hatırlarlar. 3

52 Kendilerine daha önce kitap vermiş olduğumuz kimseler ona inanmak durumundadırlar. 4 53 Onlar, kendilerine (Kur'an vahyi) iletildiğinde "Buna iman ettik, çünkü bu Rabbimizden gelen hakikatin ta kendisidir; zaten biz bundan önce de (O'na) kayıtsız şartsız teslim olmuş kimselerdik!" 5 derler. 6

54 İşte, her şeye (rağmen hakta) direnmelerine, kötülüğü iyilikle savmalarına ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak etmelerine karşılık, kendilerine iki kat ecir verilecek olan böyleleridir. 7 55 İşte onlar, düşüncesizce söylenmiş bir söz 8 işittiklerinde ondan yüz çevirirler ve "Bizim yaptıklarımızın sorumluluğu bize, sizin yaptıklarınızın sorumluluğu da size aittir; yolunuz açık olsun; 9 biz kendini bilmezlerle bir arada bulunmak istemeyiz" derler.

56 ŞÜPHESİZ ki sen sevdiğin herkesi doğru yola yönlertemezsin; ve fakat Allah (isteyenin) doğru yola yönelmesini diler: 10 zira O kimin doğru yola girmek istediğini çok iyi bilir. 11

57 Bir de: "Eğer seninle birlikte doğru yola girersek, yurdumuzdan yuvamızdan koparıyoruz" dediler. 12 Ama onları, sayemizde her türlü ürünün gelip rızık olarak kendisinde toplandığı kutsal bir dokunulmazlığa sahip güvenli bir yere yerleştirmedik mi? Ne ki onların çoğu bunun

MSN

o--

o}j^-i3 hjr^ ^ ü-*>S f-V^ O^JJİ JJil Jİ

ISI

3-- . >

1 üjjüu ~_a>uijj UU_3 SiI—wJI <u_~j*JIj

^ssüUÏI ^=âj ÜUJ.1 LU IjJUj İİS- lji>! y&\

ÖjJ Jt^ J^= ^'j-^ 4^ l^i ^ ^ f* 1 1>^

^ ijJl: ^j_i: 1^1 j^J^ 6\$\jjuy

farkında bile değil.

58 Ama Biz, refahın şımartıp azgıniıştır-dığı nice ülkeyi helak etmişiz. Bakın, işte onların yaşadıkları mekânlar! Pek azı dışında arkalarından oralara bir daha yerleşen olmadı: ve zaten her şeyin ebedi vârisi sadece Biziz.

59 Ama senin Rabbin hiçbir ülkeyi, onların ana kentine kendilerine mesajlarımızı okuyup açıklayan bir elçi göndermedikçe asla helak etmemiştir. 13

Zaten Biz başkalarını değil, sadece fertlerinin (birbirine) zulmettiği toplumları helak etmişizdir. 14

1 Vassalnâ, "birbiri ardınca, peşi peşine" anlamına gelmekle beraber, vahyin belli bir süreç içerisinde ve birbirini açıklayan bölümler halinde indirilmesini ifade eder (Taberî ve Râzî).

2 Metnin başındaki ve bağlacı, çeviride karşılı-

ğım "ki" olarak bulmuştur.

3 Zımnen: "üzerinde iyice düşünüp gerekli dersleri çıkararak.."

4 Öznenin yüklemden önce gelmiş olması,

CÜZ 20

°^3£s**

28 / KASAS SÛRESİ

^^^

767

cümleye eylemi pekiştiren bir yananlam katar (İbn Aşur). Bu, çeviriye "inanmak durumundadırlar" şeklinde yansımıştır. Bu, o dönemde Habeşistan'dan gelen Hıristiyan

din adamlarından oluşan kafileye işaret ettiği gibi, kipin özelliği gereği gelecekte Kur'an vahyine teslim olacak tüm samimi Kitap Ehlini de kapsar.

5 Veya: "biz bundan önce de müslüman olmuş kimselerdik.." İslâm ve müslüman terimlerinin tüm vahiylerle iman etmiş kimseleri kapsadığının ve bu terimlerin özelleştirilemeyeceğinin, hepsinden öte bu, Kur'ani ifadelerin bir "isme" değil bir "niteliğe, duruşa ve hale" yani "Allah'a kayıtsız şartsız itaat etme haline isim olduğunun açık ve net bir ifadesidir. Kur'an'm bu konudaki yaklaşımının diğer tanıkları için bkz. 'İslâm Allah'ın kabul ettiği tek hak dindir: 3:19 ve 85; Nûh müslümandır: 10:72; İbrahim müs-lümandır: 2:131-132; 3:67; İsmail müslümandı: 2:128; Lût müslümandı: 51:36; Yusuf müslümandı: 12:101; Musa ve İsrâiloğulları müslümandı: 10:84; tüm İbranî peygamberleri müslümandı: 5:44; Firavun ölürken müslüman olmak istemişti: 10:90; Süleyman müslümandı ve Bel-kıs müslüman olmuştu: 27:44. İsa ve havarileri müslümandı: 5:111.

6 52-55 arasındaki âyetlerin gönderme yaptığı yaşanmış olay kaynaklarda şöyle geçer: "Habeşistanlı kitap ehlinden oluşan 20 kişilik bir gurup Mekke'ye gelir. Hz. Peygamber onlara Kur'an okur. Onlar gözyaşları içinde dinlerler ve okunanın Allah kelamı olduğunu tasdik ederler (İbn Hişam ve Beyhaki). Bu âyetle daha önce inmiş olan Şu'arâ 197 arasında bir bağ vardır. Biz, teslisçi Hıristiyanlardan farklı olarak "Biz Nasârâ'yız" (5:14 ve 82) diyenlerin muvah-hid İsevilerden oluşan farklı bir gurup olduğu kanaatindeyiz. İşte bu Habeşli gurup onların başında geliyordu. Bu muvahhid İseviliği Mekke'de üç kişi temsil ediyordu: Varaka b. Nevfel,

Ubeydullah b. Cahş ve Osman b. El-Huveyris.

7 Hem Kur'an vahyinden önceki vahye iman ettikleri, hem de onlardan sonra gelen Kur'an'a iman ettikleri için. Açıktır ki, içinde yaşadığı geleneğin zincirini kırarak inandığı temel değerlerin en berrak ve parlak bir biçimde ifadesini bulduğu son vahye inanmak için harekete geçen her kitap ehli, eski çevresi tarafından maddî manevî baskılara maruz kalacaktır.

8 LağVi böyle çevirimiz için bkz: 2:225, not 1.

9 Lafzen: "size selam olsun". Bu bağlamdaki en uygun karşılığı.

10 Çevirimizin dilsel gerekçesi için bkz: 10:25; 14:4 ve 24:21, notlar. Âyetin sonundaki "O kimin doğru yola girmek istediğini çok iyi bilir" cümlesi tercihimizi desteklemektedir.

11 İlk müfessirlerimiz bu âyeti, Hz. Peygam-ber'in çok sevdiği amcası Ebu Talib'e İslâm'ı telkinlerinin sonuçsuz kalmasıyla ilişkilendirirler. Ebu Talib bu telkinlere rağmen "Babalarının dini üzere olduğunu söyleyerek son nefesini vermişti" (Buhârî). Elbette âyet tüm zamanlar ve mekânda geçerli bu hakikati beyan eder: Hidayet kişinin kendi yönelişini Allah'ın ödüllendirmesidir. Belirleyici olan insanın iradesidir.

12 Mekkelilerin tarihi korkusu diğer kabileler tarafından Mekke'den çıkarılmaktı. Zira Mekke tarihinde bu çok yaşanmış ve kendileri de Mekke'deki bu konumlarını öyle elde etmişlerdi.

13Krş: 11:117.

14 Hz. Ömer'in "Adalet mülkün temelidir" sözü, İbn Teymiyye'nin "Devlet küfürle değil zulümle yıkılır" sözü, hep bu gibi âyetlerin inşa ettiği bir aklın ürünüdür. Değil mi ama: Adalet devletin imamıdır.

^^^

r~^3 S^

28 / KASAS SÛRESİ

•f^JS^t*

CUZ20

60 Ve size her ne verilmişse, hepsi de dünya hayatının kısa vadeli hazları ve süsüdür; Allah katında olanlarsa daha hayırlı ve daha kalıcıdır: Hâlâ akletmeyecek misiniz?

61 Şimdi kendisine tarifsiz güzellikte bir vaadde bulunduğumuz ve sonunda ona kavuşan kimsenin durumu, kendisine dünya hayatının tadımlık hazlarını tattırdığımız ve Kıyamet Günü yargı önüne çıkarılacak birinin durumuyla aynı olur mu? 1

62 İşte o gün (Allah) onlara seslenecek ve "Öteden beri Bana ortak olduğun sandıklarınız hani, neredeler?" diye soracak.

63 Aleyhlerindeki sözün gerçekleştiğini gören kimseler: "Rabbimiz!" diyecekler,-"İşte şunlar bizim azdırdıklarımız; kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık: (onlarla) ilişkimizi kesip sana sığınmıyoruz; zaten onlar aslında bize tapıyor değildiler." 2

64 Sonunda onlara "Çağırın ortak (koştuklarınızı!)" denilecek ve onları yardıma çağıracaklar, 3 fakat kendilerine asla karşılık verilmeyecek ama azabı görüve-recekler. 4

Ne olurdu sanki, daha önceden doğru yolu bulmuş olsalardı!

65 İşte o gün (Allah) onlara seslenecek ve "Gönderilen elçilere nasıl bir karşılık verdiniz?" diye soracak. 5 66 Fakat artık onlara (kendilerini kurtaracak) haberlerin yolu kapanmış olacak; dahası onlar, birbirlerine de soramayacak.

67 Ama tevbe eden, iman eden ve imana uygun davrananlara gelince, işte böylele-

E>|5J^

„<2

Uj l^jüjj LlidJS Sj--*>ül ç-L-i^ji *A—£> ,>* *jluji L-oj

UÎ-J t>\id£-J -y— aîl |H| Ojlâjö ^kJ>\ (Jîjtj J—ir*" " ^' • ^ £ ~

- * ^i \-'.\s - '' u - l' - * \-' i - '' / - * J ' > < \ * --aJfc j^J w-U ! o i-^tJ I Ç-ULa o U-*Xa /. i ' <U3 J(ft^S U •*-

, .is i , , . * i ; ; ^™ f ; ; » . ; ; » » ' .. .1 , 3 , ^

"5*' E ^», ' ' 9 > • ' C "" . * ~jT „' ••."

1 ti s ° > ? [° " t ' 1 ; ' ° it t ^ t " ° f \ 1 > " " ° \ - ° ' ' ' ' < ' . - , * • t . , > > • * . 7 ? . s \ d - f » , j - .. - . ^™ - r J - . ^

rinin kurtuluşa erenlerden olması beklenecek.

68 Ne ki dilediğini yaratan ve (elçi) seçen yalnızca senin Rabbindir. Zaten (bu konuda) onların seçim hakkı asla olmamıştır: 6 yüceler yücesi Allah'ın aşkın olan zâtı, onların şirk koştukları her şeyin ötesindedir.

69 Onların göğüslerinde sakladıklarını da, açığa vurduklarını da en iyi bilen senin Rabbindir. 70 Zira O kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır. Bu dünyada da öte dünyada da 7 hamd bütünüyle O'na mahsustur ve nihai yargı sadece Ona aittir: zira O'na döndürüleceksiniz.

1 Burada biri iki dünyalı diğeri tek dünyalı iki tipten söz edilir. İki dünyalı olan ebedi dünyasına yaptığı yatırımı kat kat fazlasıyla bulmuş, tek dünyalı olan onu da kaybedince elleri boş kalakalmıştır.

2 Zımnen: kendi arzu ve tutkularına tapıyorlardı (25:43 ve 10:28).

3 Lafzen: "..denildi., çağırdılar., verilmedi." Âhirete ilişkin bir bağlamda kullanılan geçmiş zaman kipi, adı geçen eylemin mutlaka gerçek-

CUZ20

<£s=3£N*

28 / kasa sûresi

*^3^«

769

leşeçine delalet eder. Bu kipleme aynı zamanda gaybi bir hakikat olan âhîret hayatının zaman üstü oluşuna da bir îmâ taşır.

4 Veya: "Yalvarıp yakarın ortak koştuklarınıza!" denilecek; bunun üzerine onlara yalvarıp yakaracaklar, fakat yakarışlarına asla karşılık verilmeyecek".

5 "Andolsun, kendilerine elçi gönderilenlerden soracağız..." (Krş: 7:6) âyetinin ilk yarısı burada ikinci yarısı 75. âyette dile getirilmektedir.

6 Veya: "dilediğini yaratan ve (insanlar için) hayırlı olan her ne idiye onu seçen yalnızca senin Rabbindir" (Taberî; krş: Zemahşerî). Taberî bu ibareyi, ilâhi iradenin genel niteliğine atıf ola-

rak alır ve insan iradesini, bu ibarenin son kısmına dayanarak reddedenlere karşı savunma sadedinde mâ'ya ilgi zamiri anlamı verir. Fakat bu ibarenin, öncesinde yer alan elçilik konusuyla (Âyet 65 vd.) doğrudan ilgili olduğunu düşünmek, bağlama daha uygun görünmektedir. Mukatil bu âyeti "Bu Kur'an şu iki şehrin büyük adamlarından birine inmeli değil miydi?" âyeti bağlamında açıklar ve iki âyetin iniş nedenini de aynı olaya bağlar (43:31, not). Aynı isim, âyetin şirkten tenzihi içeren son kısmının Sâd 5. âyette aktarılan itiraza verilmiş bir cevap olduğu görüşündedir.

7 Lafzen: "..önünde de sonunda da.."

«£^

28 / kasas sûresi

»iss^e^*

cüz 20

71 DE Kİ: "Hiç düşündünüz mü, eğer Allah geceyi üzerinizde Kıyamet Gününe kadar baki kılsaydı, Allah'tan başka size ışık getirebilecek ilâh kimdi? Hâlâ (bu sese) kulak vermeyecek misiniz?

72 De ki: Hiç düşündünüz mü, eğer Allah gündüzü üzerinizde Kıyamet Gününe kadar sürekli kılsaydı, Allah'tan başka size bağrında dinlendiğiniz geceyi getirebilecek ilâh kimdi? Hâlâ (bu gerçeği) görmeyecek misiniz? 1

73 Evet O size olan rahmetinin bir ifadesi olarak geceyi ve gündüzü var etti ki, ilkinde bağrında dinlenesiniz, diğerinde O'nun lutfundan (payınızı) arayasınız diye: belki böylece şükredersiniz.

74 VE O GÜN (Allah) onlara seslenecek ve "Öteden beri Bana ortak olduğunu düşündükleriniz hani, neredeler?" diye soracak. 2 75 Zaten (o demeye kalmadan) Biz, her

ümmeden bir tanık çıkarmış olacağız; 3 ve dönüp "Haydi, getirin delilinizi!" diyeceğiz. Sonuçta onlar anlayacaklar ki, gerçek bütünüyle Allah'tan yana ve (çarpık tasavvurlarının) ürettiği sahte ilâhlar kendilerini yalnız bırakmış. 4

76 UNUTMAYIN ki, Karun 5 da Musa kavmine mensup biriydi; fakat onların omuzlarında yükselerek haddi aştı,6 zira Biz kendisine öyle hazineler vermiştik ki, sadece anahtarlarını 7 taşımak bile

HEN

„ ^ j» .

" -'!"-» .İM i -* • °

<US O\$xEzszy»3 J-wÜ A^=UJb «tül ^£- *Uİ ^ «U-ylJ! *jj

51P13 Jjji ^ jii ^5 ^305^ ^

t, S1 . -■ , _

\s < , *■ ^ ' ^ ' c

■J^ÜIOJ^İS V ■

«ji <ü JU il

^ÎVj.

®

öi-

tUl

I <&l j_ ^il LX^== 1 ^_v«il3 LIIaJ! ^—°

güçlü kuvvetli bir müfrezeeye zor gelirdi.

Bir gün kavmi 8 ona dedi ki: "Şımarma! Çünkü Allah şımaranları asla sevmez. 77 Gel sen Allah'ın sana verdiklerini doğru yolda harcayarak âhiret yurdunun (mutluluğunu) ara, üstelik dünyadan da nasibini unutma! Allah'ın sana iyilikte bulunduğu gibi, sen de (başkalarına) iyilik yap ve sakın ola yeryüzünde haddi aşarak bozgunculuk edeyim deme: çünkü Allah bozguncuları asla sevmez!"

1 Bu iki âyet kâinattaki kozmik dengeye ve eşyanın çift/zıt kutupluluğuna delalet eder. Zımnen: Ey insan, dengeyi bozma! Belki, bir insanın sapmasının kâinatın kozmik

dingesini sarstığına dair bir îmâ olarak da anlaşılabilir: Küçük âlem bozulursa büyük âlem etkilenir.

2 Sûrenin 60. âyetiyle karşılaştırınız.

3 Bu âyet 65 ile birlikte A'râf 6. âyetteki haki-
kati ifade etmektedir (65'in notuna bkz).

4 Yamuk tasavvur sahte tanrı imaiathanesidir. Bir Allah'a kul olmaz da, kul olacağı binlerce tanrı icad eder.

5 Karun servete sahip olmanın değil, servete ait olmanın prototipidir. Karun ismi Eski Ahid'de anılmaz. Fakat Mısır'da Feyyum vilayetinin kuzeybatısında bulunan dünyanın en eski tabii

CUZ20

-«N^sf*-

28 / KASAS SÛRESİ

.*^^^«~

771

göllerinden biri Karun ismini taşımaktadır. Burada yapılan kazılarda Firavun (ayrıca Roma ve Kıpti) döneminden kalma eserler bulunmuştur. Aynı kaynak bu bulgulardan yola çıkarak, jeolojik araştırmaların Hz. Musa'nın Firavun ve ordusundan kurtulmak için Mısır'dan çıkışı deniz yoluyla değil, Karun Gölü üzerinden gerçekleştiği sonucuna varır. Muhtemelen Karun, kendi adını alan bu gölün kenarında yaşamıştır. Yine buradaki Sağa Sarayı kalıntılarında altın heykeller bulunmuştur ([www.arabiyat.com /cgi-bin/magazine/exec/search.cgi](http://www.arabiyat.com/cgi-bin/magazine/exec/search.cgi)).

6 Beğa, "haddi aştı, tecavüz etti" anlamına gelir ki, buradaki taşkınlık ve tecavüz, 'aleyhi ile bir-

likte ekonomik bir sömürüye atıf olsa gerektir.

7 Mefâtiḥ hem "anahtar" anlamına gelen mif-tâḥ ya da miftatim, hem de "kilit altında korunan şey, değerli eşya" yani "hazine" anlamına gelen mefrah'm çoğuludur. Bu tahlil Enam sûresinin 59. âyeti için de geçerlidir. Zımmen: Servetini veya anahtarlarını kilit altında saklıyor, aslında kendini servetine kilitliyordu,- Allah batırırken ikisini de ayırmadı.

8 Karun'un Hz. Musa ile akrabalık bağları olan İbranî kavmine mensup biri olduğunu îmâ

etse gerektir. Bu aidiyetine rağmen Karun, hakimın yanında değil güçlünün yanında yer aldı.

*§SE^5^

•N3£N»

28 / KASAS SÛRESİ

•fs^îs 5 ?*

CUZ20

78 (Karun) "Herkes iyi bilsin ki bu servete ben, kendi bilgim ve becerim sayesinde ulaştım" dedi. 1 O bilmez miydi ki Allah, kendisinden önceki kuşaklar içerisinde ondan daha güçlü kuvvetli ve maddî birikimi daha fazla olan nicelerini helak etmiştir. 2

Artık, suçu tabiat haline getirenlerin 3 günahlarından sual olunmaz. 4

79 Ve işte bu kişi kavminin karşısına tüm görkem ve gösterişi içinde çıkmıştı. Yalnızca dünya hayatını isteyenler (ona bakıp) "Ah keşke, ne olurdu Karun'a verilen kadar bize de verilseydi! Şu kesin ki o gerçekten de çok şanslı biriymiş!" derlerdi. 5

80 Fakat bilgi ve bilginin amacını kavrama yeteneğiyle 6 donatılmış olanlar da ; "Yazıklar olsun size! İman eden ve Allah'ın razı olduğu iş işleyen kimselere Allah'ın verdiği ödül daha hayırlıdır,- ama ona sabredenlerden başkası kavuşamaz" derlerdi.

81 Nihayet (Karun'u) da, onun evini barkını da yerin dibine geçirdik. 7 Artık Allah'tan başka hiç kimse onun yardımına yetişemezdi: (ama ona Allah da yardım etmedi), zira yardımı hak edenlerden değildi.

82 Daha dün onun yerinde olmaya can atanlar diyorlardı ki: "Vay canına, demek ki kullarından dileyenin rızkını genişletmeyi dileyen, dileyeninkini de sınırlamayı dileyen Allah'mış! Eğer Allah bize lut-

M3*^

Ji 4İ! ül »_İ»j a-JjI 1£-^£- ft-lc- [_^s- 4-jLjjj] l_*Jl JLi

fi y

jX£r==> 1 j ö_jî iSj> JL_İİ _jA ^ o _jy^l (V* 4 -M> ,V" -İJL»!

s.i - , , • ' > , , . s ' "

t - 'o

@-v;Jic- Ja >■ jJJ 4_j| jjjLi j^jll LJo \La l_L) cJj Lj

\ 1 t * oo > S s *

<u lli_lAiÖ! jj^UaJl Vl 1 j.âL "^j L^Jli» J_oi-j

4jl^=w l_ji*3 jV-ÜI TV-^j «H ılrij" : -ill ^_« OD Uj

^y1 *l_lj l y*} 3j^l h S •öi\ o^=>i,j öjiyt ,j*~*z\->

5^JLU 141İ4J :j>.Vl jllJl ^iAiî © üj>H^=ül ^ V Şilili Â—İiUülj uL-ls Vj ^j^l l/ r^JLc-
öjx~ijj "i/

" *i ^ " o ^, s ,» *.->'-'! , - ° ^ — o , r

^Aâ ÂL; ~JÜ S-l>- ^J l^J-» J—J^~ "^ *j —IjJlj *U>- j^ o ^)

.,*>,, > ' ' ,;; > , , ? , = t

(Q j_jl«ju l_j_jl£== U 71 oIII —*îl ijî*p ji-^1 lSJ?^

fetmemiş olsaydı, elbet bizi de yerin dibine geçirirdi! Vay be! Görülen o ki, meğer nankörler 8 asla iflah olmazmış?"

83 İşte orada (bir de) âhiret yurdu var! Biz orayı yeryüzünde büyüklük taslamayan ve fesat çıkarmak istemeyen kimselere tahsis ederiz: zira mutlu son sorumlu davrananların olacaktır. 9

84 Kim huzura iyiliklerle çıkarsa, işte ona getirdiğinden daha hayırlısı vardır. Kim de huzura kötülüklerle çıkarsa, işte kötülük yapan o kimseler sadece yaptıklarının karşılığını görecekler. 10

1 Zımmen: Serveti sınav aracı olan bir emanet değil mutlak bir mülkiyet olarak gördü. Servetin sadece "alman" değil "verilen" bir şey olduğunu hatırlamadı. Eğer hatırlasaydı, "vereni" görecekti. Sözün özü: Karun mutlak anlamda servete sahip olduğunu sanınca, servete ait ol-

du.

2 Krş: 30:9; 40:82.

3 Mücrimîn'i bu şekildeki çevirimiz için bkz: 8:8, not.

4 Çünkü "suç" onun için ayrılmaz bir nitelik

CÜZ 20

•fsSŞŞŞs?*

28 / KASAS SÛRESİ

■»£s^\$^«

773

halini almıştır. Krş: "Günahkarlar alametlerinden tanınacak" (55:41).

5 Kitlelerin servete şaşkı bakışı: akıbeti düşünecek ufuktan yoksun olanlar, her şeyi 'şimdi ve kuradadan' yola çıkararak değerlendirirler.

6 ilm'i çevirimiz için bkz: 21:74, not.

7 Servet, meratibü'l-vücutta (varlık hiyerarşisi) en aşağı tabakayı ifade eder. İnsan yüzünü servete dönerse sırtını Allah'a dönmüş olur. Kendisine tutunanı servet aşağı çekerek yerin dibine batırır. Sözün özü: Servet insanın nesnesidir, insan servet elinde nesneleşirse, Allah onu servetini eline vererek cezalandırır. Bu takdirde at süvari-

sinin sırtına binmiş olur. Kıssanın verdiği ders şudur: Sırta alman servet sahibini yere geçirir.

8 Lafzen: "kâfirler.." Bu kelime Şuara 19'da açıkça "nankör" anlamında kullanılır. Benzer anlamda kullanıldığı yerler için bkz: 5:67 ve 17:8, not.

9 Kur'an'm inşa ettiği bir medeniyet tasavvurunda tahrip ve tahakküme, sömürü ve tekebbüre geçit yoktur.

10 Yukarıda verilen Karun örneği, bu âyetle tarihsel olmaktan çıkıp tüm zamanlar için geçerli bir "ibret vesikası" oluyor.

»N^=sf*

-fe^S^*

28 / KASAS SÛRESİ

*^3S^»

CÜZ 20

85 (EY bu vahyin muhatabı!) 1 Senin hayatına Kur'an'ın kuşatıcı mesajıyla 2 (istikamet) tayin eden (Allah), elbet seni yepyeni bir hayata kavuşturacaktır,

(Şu halde) de ki: "Kimin hidayete erdiğini ve apaçık bir sapıklığa gömülenin de kim

olduğunu asıl bilen Rabbimdir."

86 Ve sen (ey bu vahyin muhatabı); 3 bu ilâhi mesajın sana kadar ulaşacağım ümit etmezdin! Sadece Rabbinin rahmeti sayesinde oldu bu: o halde inkâr edenlere asla arka çıkma! 4

87 Ve sana indirilmiş olduğu şu vakitten sonra, onların seni Allah'ın âyetlerinden alıkoymalarına asla izin verme! Aksine (onları) Rabbine çağır! Sakın ha, Allah'a ortak koşanlardan biri olma! 88 Ve asla Allah'la beraber başka bir ilâha yalvarıp yakarma!

O'ndan başka ilâh yok: her şey yok olacak, sadece O'nun Zatı baki kalacak. 5 Nihai yargı yalnız O'na aittir: sonunda elbet hepiniz O'na döndürüleceksiniz.

MSN

,i:

Jj JJ jUI ^\ J&\'J ö\°j-1İ\ -M^i- Jij-i cJİJ! ü\

H 5>ify 4ji j ^«İj 1 il i^-} v 1 Jjüü *^i, ji=

1 Daha sonraki âyetlerde yer alan "kâfirlere asla arka çıkma" (86), "seni Allah'ın âyetlerinden alıkoymalarına asla izin verme" ve "Sakın ha, Allah'a ortak koşanlardan biri olma!" (87) uyarılarının niteliklerinden de açıkça anlaşılacağı gibi, bu âyetler, ulaştığı herkese hitap etmektedir.

2 'Ala edatının istilâ vurgusu, çeviride karşılığını "kuşatıcı mesaj" olarak bulmuştur.

3 Parantez içi açıklamanın gerekçesi için bkz: Âyet 85, not.

4 Zımnen: Ey muhatap! Servetini koruma gü-

_ ^3^^

düşüyle hakkın değil de gücün yanında yer alıp Karunlaşma! Zira o, Musa'nın yakınlarından olmasına rağmen Firavun gibi bir zalime servetiyle arka çıkmıştı. Servetini Firavun'un sayesinde kazandığını düşünüyor olsa gerekti.

5 Ne servet, ne iktidar, ne güç, ne devlet; hepsi hepsi gün gelecek hâk ile yeksan olacak. Tarih ebediyyen yaşayacağı iddiasındaki iktidarların mezarlığıdır. Âyetteki vecA'in güzel bir te'vii için bak: İbnu'l-Cevzî, Def'u Şubehi't-Teşbih, s. 13, Kahire-1412.

29. ANKEBÛT SÛRESİ

^^^

Çoğunluğa göre tümü Mekkîdir. İbn Abbas'm iki görüşünden birine ve Ka-tade'ye göre tümü Medenîdir. Şa'bi'ye göre 2 ve 3. âyetler Medine'de "müs-lüman olduk" deyip de hicrete yanaşmayanlar hakkında inmiştir (Taberî ve Vahidî). İlk onbir âyetinin Medenî gerisinin Mekkî, ya da tersi olduğunu söyleyenler vardır. Hz. Ali'ye göre Mekke-Medine arasında inmiştir.

Sûrenin konusunu göz önüne aldığımızda, Mekke döneminin son yılıyla hicret ve hemen sonrasını kapsayan bir süreçte indirildiğini söyleyebiliriz. Sûrenin inişini Habeşistan hicretine kadar götürülenler olmuşsa da, 8. âyet İs-râ 23-25'e açık bir atıf içerdiği için o kadar eski olamaz. İlk tertipler Rûm ve Mutaffifin arasına yerleştirirler. Ankebût, son Mekkî sûre olan Mutaffi-fin ile eş ya da art zamanlı indirilmiştir. Nûh kıssasının bu sûredeki şekli, Mekke'de işkence gören Müslümanları teselli amacı taşır.

Sûrenin ilk ve son âyetleri anahtar âyetlerdir. Sûre şu çarpıcı âyetle başlar: "insanlar, sadece İnadık!' demekle, sınıp denenmeden bırakılvverecek-lerini mi sanıyorlar?" Ardından, peygamberlerin iman uğruna ödedikleri bedeller hatırlatılır. Ve sûre bu bedeli göze alanlara bir müjdeyle son bulur: "Bizim uğrumuzda tüm çabasını sarf eden kimseleri sonu bize varan yollara mutlaka yönlendireceğiz!" {69) Bu iki âyet, adeta bu sûrenin Mekke'yi Medine'ye bağlayan sürece ilişkin yapısını da ele verir.

İlk 9 âyetinde inanan ve inanmayanların niteliklerine değinilmiştir. Münafıkların Kur'an'm iniş sürecinde anıldığı ilk sûre budur (3, 10-13). Nûh, İbrahim, Lût, Şuayb ve Musa peygamberlerin gönderildikleri kavimlere değinilip geçilmiştir (23, 44). Kıssaların bu sûredeki özel vurgusu, Allah'ın, imanın bedelini ödeyen elçilerine yaptığı yardımdır. Bu şekilde risalet mirasını omuzlayacak olanların tasavvuru inşa edilmektedir. Daha sonra söz vahyin ilâhi kaynağına getirilir ve Hz. Peygamberin önceden okuma-yazma bilmediği vurgulanır (45-51). Hz. Peygamberden mucize isteyen her tür yaklaşım şu âyetle reddedilir: "mucize olarak, kendilerine izlemeleri için iletilen bu Kitab'ı sana indirmiş olmamız, onlara yetmedi mi?" (51)

Mü'minle kâfirin hayatı nereden okuduğunun ele alındığı âyetlerin ardından (52-68) sûre, Allah'a ulaşan "yollardan" söz eden âyetle son bulur. Bu âyet, bir "asıl"dan neş'et eden birden çok "usul" şeklinde de okunabilir.

»££^N*

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 Elif-Lâm-Mîml 1

2 İNSANLAR yalnızca "İman ettik" demekle, sınanıp denenmeden bırakılacaklarını mı sanıyorlar? 2

3 Doğrusu, onlardan öncekileri de sınıamıştık; fakat Allah her halde hem doğru söyleyenleri seçip ayıracak, 3 hem de yalancıları seçip ayıracak.

4 Yoksa o ("İnandık!" deyip de) kötülük yapmayı sürdürenler, Bizi atlatabilecekleri- -ni mi sandılar? Ne berbat akıl yürütüyorlar,

5 Zaten kim Allah'ın huzuruna çıkmayı bekliyorsa, iyi bilsin ki Allah'ın takdir ettiği süre bir gün mutlaka gelip çatacaktır: üstelik O her şeyi bilip işitendir.

6 Ve her kim (yaratılış amacını gerçekleştirmek için) var gücüyle çaba gösterirse, o sadece kendisi için çaba göstermiş olur: 4 çünkü Allah, (diğer) tüm varlıklardan

T\ Ijj'UI

J q.;XJLjül

>- >

^jJüi .üs! ^j^l»lli /vjJLi {j-a ^jJÜI tisi J_iJjîQj d)jüi

! o>-v) öls /wû t|T| Oj^st^u u *U1* U j „5., ;,o o\ ouJ—^Jl ,yj@ i_Jü! L^_Ul ^aj o^ <Üİ J_il OU <JJİ İLâJ

farklı olarak, 5 kendi kendine yetendir.

1 29 sûrenin (bize göre Tana ve Yasin hariç) başında yer alan bu sembolik harfler, Meryem, Ankebût ve Rûm sûreleri dışında vahye atıf yapan bir bağlamda yer alırlar (Buna karşın Kehf, Nûr, Furkan, Kadr sûreleri vahye atıf yaparak başladıkları halde bu harfler yer almaz). Üç istisnadan biri olan bu sûre, sembolik harflerin peşinden fiili bir vahiy olarak telakki edilmesi gereken insanlık tarihinin bir yasasına atıf yaparak başlamaktadır (2). Dolayısıyla, başında Hurufu Mukattaa'nın yer aldığı tüm sûreler, ilâbi yasalara (kavli, fiili ya da kevnij atıf gibi ortak bir bağlamda yer almış sayılmalıdırlar (Mukattaat için bkz: 68:1, not 1).

2 Krş: 2:214; 9:16 ve 3:179. İşkence gören saha-bilerden Habbab b. Eret'in sabır hususunda dua istemesi üzerine, Hz. Peygamber bu âyeti okumuştur (Buhârî). Said b. Müseyyeb bu âyetle 16:110 arasında bağlantı kurmuştur.

3 Lafzen: "..bilecek." Fiili muzari te'kit nunuy-

la gelirse, fiilin üç zamana muhtemel yapısını gelecek zamana kilitler (Krş: Âyet 11, not). Bu âyet, "Allah mü'minleri sizin yaşadığınız hayat tarzı üzere bırakacak değildir; nihayet Allah iyiyi kötüden ayıracaktır" (3:179) âyeti ışığında anlaşılmalıdır. Mutlak olan ilâhi bilginin zamanlar ve mekânlar üstü tabiatı gereği, bu ibare, Kur'an'm farklı yerlerindeki benzerleri gibi zorunlu olarak Allah'ın "kullarını seçip ayırmak için sınamasını" ifade etmektedir. Bununla amaçlanan, ilâhi bilginin insan iradesini geçersiz kıldığı yönündeki her tür yaklaşımı temelden reddetmektir (İlahi bilginin çift boyutlu tabiatı için bkz: 2:143, ilgilil notlar). Özellikle Bakara 214, bu âyetin tefsiri niteliğindedir.

4 Parantez içi açıklamanın gerekçesini Zâriyât 56. âyet gibi insanın yaratılış amacıyla ilgili âyetler oluşturmaktadır.

5 "..farklı olarak" karşılığı, 'an harfinin muca-veze vurgusuna dayanır.

* *y—~^o^—»^

CUZ20

«^g^»

29 / ANKEBUT SÛRESİ

»£=S3£3=|*

777

l>° tİK-^^î r»—* L»J nfr— s 1 Qja>- J^stjjj LJ ; , ,."1 I^aJII

Ijil^ss» ile illâ) I J^J ü^—"^Jt*—S-"-*^' f— * VU53İJ

7 iman eden ve imanına uygun iş işleyen 1 kimselere gelince: evet ; onların günahlarını mutlaka örteceğiz; yine onları kesinlikle yapa geldiklerinin en güzelliyle ödüllendireceğiz!

8 Ve zaten insanoğluna anne-babasma iyi davranmasını biz tavsiye etmiştik. 2 Fakat (sen ey muhatab), eğer hakkında bir bilgiye sahibi olmadığın bir şeyi 3 Bana ortak koşman için seni ikna etmeye çalışırlarsa, asla o ikisine itaat etme: 4 dönüşünüz sadece Banadır; işte o zaman Ben ; yapıp ettiklerinizi size bir bir haber vereceğim.

9 Ama iman edip Allah'ın razı olduğu iş

işleyenlere gelince: onları da mutlaka iyi ve erdemli insanların arasına katacağız.

10 KİMÎ insanlar da vardır ki, "Allah'a inandık!" derler,- fakat iş Allah (davası) uğrunda eza cefa çekmeye gelince, insanların baskısını Allah'ın cezası gibi algırlar; 5 Rabbinden

bir yardım ulaşınca da, ısrarla "Zaten biz ta başından beri sizinle beraberdik" derler. 6

Sahi, Allah bütün bilinçli varlıkların 7 gönlünden geçenleri en iyi bilen değil midir?

11 Ve Allah her halükarda imanda sebat edenleri 8 de elbet seçip ayıracak, ikiyüzlü olup çıkanları da elbet seçip ayıracaktır. 9

12 Nitekim (O şunu da bilir ki), inkâr edenler iman edenlere,- "Siz bizim yaşam biçimimize uyun, günahınız bizim boynumuza olsun" derler. Oysa ki onlar berikilerin hiçbir günahını yüklenecek değiller,-besbelli ki onlar sadece yalancıdırlar. 10

13 Ve elbet onlar kendi yüklerini zaten taşıyacaklar; ama kendi yükleriyle birlikte (sorumlu oldukları) bir başka yük daha taşıyacaklar,11 ve Kıyamet Günü uyduruk (inançlarından) dolayı 12 elbette hesaba çekilecekler.

14 DOĞRUSU Biz Nuh'u da kendi kavmine elçi göndermiştik: 13 Nûh da onlar arasında -elli yıl ekşiğiyle- bin sene 14 kalmıştı; 15 ve onlar iyice zulme gömülüp gitmiş bir haldeyken, tufan onları ensele-yivermişti. 16

1 'Amilu's-sâlihât ile ilgili bir açıklama için bkz:2:25 ve 103:3, not 1.

2 Atıf yapdan bu tavsiyenin, ikisi de bu sûreden önce inmiş olması gereken 31:14-15 ve 17:23-25'te yer aldığım görüyoruz. Ancak bu âyet, İs-

râ'daki "ana babaya iyi davranma" emrinin, ana baba tarafından istismarını önlemeye yöneliktir. Allah Rasulü: Lâ ta'ate li mahlûkin fi ma'si-yeti'1-hâhk (Yaratıcıya isyan konusunda yaratılmışa itaat yoktur)" buyurur.

Ns3S^t

29 / ANKEBUT SÛRESİ

*^3\$^

CÜZ 20

3 Yani: "Tanrısal bir nitelik taşıdığı hakkında bir bilgiye.." Bilginin olumsuzlanması, bilgi nesnesinin olumsuzlanmasından kinayedir (Ze-nahşerî).

4 Sa'd b. Ebi Vakkas'ın annesinin çağrısı buna örnek gösterilebilir.

5 Burada yerilen "ikiyüzlü" tiple, işkence altında dayanamadığı için işkencecilerin inancına aykırı söz söyleyen kişinin durumu farklıdır. Bu ikinci guruba girenlerin mazur görüldükleri ve birincilerden ayrı değerlendirildikleri 16:106'da dile getirilmiştir. Bu münafıkça tavrın sahipleri, 3:179'da da ele alınmıştır.

6 Bu tavrın tüm nifak tipolojilerinde ortak olduğuna ilişkin krş: Nisa 141.

7 'Âlemin, zorunlu olarak "iç dünya", yani "bilinç" anlamına gelen sudur sahibi varlıklar olmak zorundadır. "Bütün bilinçli varlıklar" şeklindeki çevirimizin gerekçesi budur (Krş: 1:1, not).

8 Elîezine amenu'daki geçmiş zaman kipi, çeviriye ".. sebat edenler" olarak yansımıştır. Bu, sonradan ikiyüzlü olanların önceden iman edenler arasında bulunma ihtimalini gündeme getirmektedir. İmanda sebat edenlerin karşısında yer alanlar, aynı form olan ellezîne nâfekû olarak değil de isim olarak el-münafikin formunda gelmiştir. Bu, ikiyüzlülüğün kişide sabit bir hal alması, onda nifakın ikinci kişilik olması anlamına gelir.

9 Lafzen: "..bilecektir" (Bkz: Âyet 3, not).

10 Günah kavramının içini boşaltarak iyi-kötü ayırımını yok etme cinayetine teşebbüs edenler.

11 Bu âyet, "hiç kimse bir başkasının sorumluluğunu taşımaz" (27:38) âyetinden ayrı olarak, hem kendi günahlarının yükünü hem de başkalarını yoldan çıkarmanın vebalini yükleneceklerine dair 16:25 âyeti ışığında anlaşılmalıdır. Bu tiplerin yüklendiği günah, gerçekte "başkalarının günahı" değildir, hakikatte başkalarının işlemesine sebep oldukları günahdır. Sonuçta kendi günahlarını taşımaktadırlar.

12 12. âyette geçtiği türden batıl iddia ve inançlara atıf.

13 Bu sûrede anlatılan peygamber kıssaları, birinci âyetin ışığında zımnen şöyle okunmalıdır: Yalnız iman ettik demekle sınanmadan denenmeden bırakılacaklarını sananlar, iyi bilsinler ki Allah en büyük peygamberlerini bile ağır sınavlardan geçirmiştir.

14 Aynı cümlede hem sene hem 'âm kelimelerinin kullanılması, ikisi arasındaki nüansa delalet eder. Sene çoğunlukla çetin ve kurak geçen yıl, 'âm ise bereketli ve yağışlı geçen yıl için kullanılır (Râğıb). Bu dilsel tahlilden yola çıkarak, Hz. Nuh'un ömürlük davetinin çok kısa kısmı hariç tamamına yakını "çetin ve zor" geçtiğini söyleyebiliriz.

15 "Dokuz yüz elli yıl" yerine "elli yıl eksiğiyle bin sene" şeklinde gelmesi, zamanın uzunluğuna dikkat çekmek içindir. "Bin yıl yaşamak" ifadesi, tam da bu deyimsel anlamıyla, 2:96'da kullanılır (Ayrıca Kur'an'da "bin yıl" ve "elli bin yıl" ifadelerinin rakamsal değerler dışında, zamanın izafi niteliğini belirtmek için kullanıldığı yerler için bkz: 22:47; 32:5 ve 70:4). Bu ifadenin deyimsel karşılığı "çok uzun yaşamak" olarak ortaya çıkıyor. Bunu esas alırsak "-elli yıl eksiğiyle- bin sene kalmıştı" ifadesi, peygamberlik öncesi hariç, bir insanın yaşayabileceği en uzun süre kavmini yılmadan usanmadan davet ettiğine delalet eder. İşte böylece, "Yeryüzünde onlardan bir kişi dahi bırakma" (71:26-27) şeklindeki elçiler arasında yalnızca Hz. Nuh'a ait olan kahır duasının nedeni de anlaşılabilir olur. Ayrıca bu âyet sûrenin 2. âyetiye doğrudan bağlantılıdır. Hz. Nuh'un bunca uzun süren çabası, onun ödediği ağır bedel olarak sunulmaktadır.

16 Tûfân kelimesiyle ilgili bir açıklama için bkz: 7:133. Zımmen: Tuğyan olan yerde mutlaka tufan olur. Tufan tuğyan edenler için bir felaket, iman edenler için bir nimettir. Tufan, toprağa aldırılan gusül abdestidir.

•fs^^

CUZ20

_^^^

29 / ANKEBUT SÛRESİ

f=^=4

779

MSN

LILUI'

JLi\

Ü J J t>* üjJ—yu Uj]îJ,^İ ü>-Uaj jw_^= Jİ jvSÜ j^>-

Üü

o^ V

Lİ'

4îUJ j <üJI oLjU l_9,

■S^'i 5

, T

">.: ^Jl V 1 ^- f4* -^JİJ l^-J ^

, T jt

15 Fakat onu ve gemi yaranının tümünü kurtardık; ve bunu 1 bütün bir insanlığa (ibretlik) bir belge kıldık

16 İBRAHİM'İ de (göndermiştik). Hani o kavmine demişti ki: "Yalnız Allah'a kulluk edin ve ona karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun ; eğer bilerseniz, bu sizin için çok daha hayırlıdır. 17 Baksanıza siz, Allah'ı bırakıp da birtakım heykellere 2 tapıyorsunuz ve

(onlara) düzme koşma

birtakım (nitelikler) yakıştırıyorsunuz. Gerçek şu ki, Allah'tan başka kulluk ettikleriniz size rızık verecek güce sahip değiller; o halde tüm rızınızı Allah katında arayın ve yalnız O'na kulluk edim dahası hep O'na şükredin: (zira) O'na döndürüleceksiniz." 3

18 "Ama eğer yalanlarsanız, iyi bilin ki sizden önceki toplumlar da yalanlamışlardı: zaten elçiye düşen de (ilahi mesajı) bütün açıklığıyla iletmekten başkası değildir." 3

19 PEKİ onlar, Allah'ın yaratılışı nasıl yoktan var ettiğini, sonra onu nasıl yenilediğini hiç mi görmezler? Besbelli ki bu Allah'a çok kolaydır. 4

20 De ki: "Dolaşın yeryüzünü ve görün yaratılışın nasıl başladığını! Daha sonra Allah öteki hayatı da işte böyle var edecektir: çünkü Allah her şeye güç yetiren-dir. 21 Dilediğini cezalandırır, dilediğine rahmet eder: 5 her durumda O'na döndürüleceksiniz. 22 Ve O'nu, ne yerde ne de gökte asla atlatamazsınız; 6 dahası, kendiniz için Allah'tan başka ne sadık bir dost ne de bir yardımcı asla bulamazsınız.

23 Ama Allah'ın mesajlarını ve O'na kavuşmayı inkâr edenler var ya: işte bu gibiler benim Rahmetimden 7 ümidini kesenlerdir; ve işte onları can yakıcı bir azap beklemektedir. 8

i "Gemiyi" ya da "ukubeti/cezalandırma olayını". Uluslararası bir araştırmanın sonuçlarına göre Guatamala yerlileri ve Avustralya Abori-jmlerine kadar, yeryüzünün en kapalı kültürlerinde dahi mutlaka birkaç tufan hikayesi bulunmaktadır. Bu da bu felaketin insanlığın ortak hafızasına kazındığının göstergesidir. 'İnsanlığa bırakılan belge'den kasıt bu olsa gerektir.

2 Evsân (t. vesenj, madenden yapılanlara verilen sanem (Bkz: 7:138, not 1) adından farklı olarak taş ya da taş cinsi malzemedен yapılmış heykeller, büstlerdir (İbn Fâris ve Râğıb). Kur'an'da kullanıldığı üç yerde de Hz. İbrahim'in kavmine atfedilir.

3 Âyetin içeriği, Hz. İbrahim'e değil de doğrudan Allah'a atfedilebilir. Bu durumda âyetin konusu Hz, İbrahim olabileceği gibi Rasulullah da

•N3£N»

29 / ANKEBUT SÛRESİ

»\$s£3\$^«>

CUZ20

olabilir (Taberî). Bu âyetin sonundaki ses [mu-bîn), aşağısıyla (yesîr) değil yukarısıyla uyumlu olduğu için, biz bu âyeti Hz. İbrahim'in sözünün bir devamı olarak tırnak içine aldık.

4 Yeryüzündeki organik hayatın çevriminin muhteşem bir plan ve projenin eseri, dolayısıyla bunun da bilinçli bir yaratmanın ürünü olduğunun ifadesi.

5 Şu âyetin ışığında anlaşılmalıdır: "(Hesap Günü) başınıza gelecek her musibet kendi elleri-

nizle yapıp ettiklerinizin bir sonucu olacaktır,-(günahlarınızın) çoğu affedilecek olmasına rağmen (bu böyledir)" (42:30).

6Krş: 10:61.

7 Allah hakkındaki kişi zamirlerinin aynı cümlede üçüncü tekil şahıstan birinci tekile dönü-vermesi, Allah'ın insan tasavvurunda kişileşti-rilemezliğiyle alâkalıdır.

8 Zımmen: Allah'sız bir hayat tasarımı erinde geçinde iflas etmeye mahkûmdur.

►N3£^

CUZ20

-»££3£34*-

29 / ANKEBUT SÛRESİ

◆N3£s4*

781

NE3H

l_j ü a I <ü I ij a j •,___» j^J jj^j | L_»j I J LJ a İMİ o 1 ' " \1

f»±=s=u al» g Uâju f> *-a,,fi«j ;*xXt 4 , .■» - ■ ' ,»_fc=1_aju

'Sır! iJ • > , -r-

a^*_U! «-^J J us* ^Ua>-j Uj_4!u j ^_^>« «j S 4J U-JSji

Ujjİij J-j —Ul oj-*iaJîJj JLijM ü_9_îl£j I_

-U3I

24 ÖTE yandan 1 (İbrahim'e gelince): Kavminin tek cevabı, "Onu öldürün ya da yakın!" 2 demekten ibaretti; fakat Allah onu ateşten kurtardı.

Şüphesiz inanan bir toplum için, bunda da alınacak bir ders mutlaka vardır. 3

25 Ve (İbrahim) dedi ki: "Allah'ı bırakıp da birtakım heykeller peydahlamanızın 4 tek nedeni, şu dünya hayatında (onlarla) 5 aranızdaki (çarpık) sevgi bağıdır; 6 daha sonra, Kıyamet Günü'nde birbirinizi reddedecek ve birbirinizi lanetleyeceksiniz,-

1 Bu âyette, 16-18. âyetlerde dile getirilen İbrahim kıssasına yeniden dönülmektedir. Dolayısıyla bu bağlamda fâ edatının en isabetli karşılığı bu olsa gerektir.

2 Sözüün gücüne sözle karşı koyamayanlar, gücün sözünü konuşururlar.

3 O ders şudur: Hiç bir Nemrud'un ateşi imanı

en sonunda hepinizin varıp duracağı yer ateştir: size yardım eden biri de asla çıkmayacaktır."

26 Bunun ardından ona bir tek Lût inandı.

Ve (İbrahim) 7 dedi ki: "Bana, Rabbime doğru yürüyen bir muhacir olmak düşer; çünkü her işinde mükemmel olan, her hükmünde tam isabet kaydeden O'dur."

27 Biz de ona İshak ve (onun oğlu) Ya-kub'u verdik; ve onun neslinden gelenler arasında peygamberliği ve vahyi devam ettirdik; üstelik ona ödülünü daha bu dünyada vermeye (başladık); hiç şüphe yok ki o, âhirette de sâlihler arasındaki yerini alacaktır.

28 LUT'U da (göndermiştik). Hani o kavmine demişti ki: "Şu kesin ki siz, bütün bir dünyada daha önce hiç kimsenin yapmadığı (derecede) iğrençlikler yapıyorsunuz. 29 Evet, erkeklere (şehvetle) yaklaşan ve (cinsellik için doğal olan) yolu kapatan; 8 üstelik bu çirkinliği kamuya açık yerlerde güpegündüz gurup halinde 9 işleyen siz değil misiniz?

Fakat kavminin tek cevabı: "Eğer doğru sözlü biriysen, haydi Allah'ın azabını getir de görelim bakalım!" diye (meydan okumaktan) ibaretti.

30 "Rabbim!" dedi (Lût): "Ahlâkî çürümeye yol açan şu topluma karşı bana yardım et!" yakamaz.

4 Benzer bir ifade ve çeviri gerekçesi için bkz: 2:51, not.

5 Bu açıklama âyetin devamı göz önüne alındığında, "tapınılan cansız nesnelere" daha çok bu nesnelere temsil ettiği birtakım "tarihsel şahsiyetleri" ifade eder.

^^N

29 / ANKEBUT SÛRESİ

*fs3S5^

CÜZ 20

6 Bu sevginin çarpıklığını "insanlar içerisinde Allah'tan başka birtakım varlıkları Allah'a eşdeğer görüp, onları Allah'ı sever gibi sevenler de var" (2:165) âyeti ortaya koymaktadır.

7 Arkadan gelen sözü Hz. Lût'a atfetmek de mümkündür. Fakat Sâffât 99'daki benzer bir ifade, bu sözün Hz. İbrahim'e atfina ikna edici bir gerekçe teşkil eder.

8 Veya: "(çirkin fiili işlemek için gelip geçen yolcuların) yolunu kesen" (Mukatil). Ve tak-ta'ûne's-sebîl ibaresi için tercih ettiğimiz anla-

mı Ferra kaynak belirtmeden, Zemahşerî Hasan Basri'ye atfen naklederler.

9 en-Nâdî, "gündüzün toplanmak" (gece toplanma yerine es-sâmir denir) anlamındaki ned-v'den türetilmiştir. "İnsanların gündüz toplandığı kamuya açık yerler" anlamına gelir. Nâdî, "kulüp, loca" anlamına da gelir. "Dernek, toplantı salonu" anlamına gelen nedve de aynı köktendir. Bir eylemin gurup halinde yapılışını da içerir. Çevirimizin gerekçesi budur.

4^3^

CÜZ 20

^£N

19 I ANKEBUT SÛRESİ

*N3\$3^

783

MSN

'• I I' I > •>

»jj I l; \ ,,,,1 j ot

-'Lir

l^i ^_L çUii j_ÂÎ IjJu tb^J L4J Sj JLİ f|

S jjjli d io ^liîn S-, oj4= ^jüi^i vı

tjü= IL *ÛLİ)I ^ fjAj oü l o Jui jli ^M-ijoiin f p ç JLS Cl_A çLiin 5:1: ^13©

OİJ+

31 Ve elçilerimiz İbrahim'e (oğlu İshak'ı) müjdelemek için geldiklerinde: "Bakın" demişlerdi, "biz, işte şu bölgelerin halkının helaki (için görevlendirildik); çünkü oraların halkı hadlerini çoktan aşmış bulunuyorlar, 1

32 (İbrahim): "Peki ama" dedi, "Lût da onların içinde yaşıyor!"

(Elçiler): "Biz" dediler, "onların arasında kimlerin yaşadığım çok iyi biliyoruz; sonuçta onu ve (iman) ailesini 2 mutlaka kurtaracağız; ne ki onun karısı hariç: zaten o

kadın, döküntülerden biri olmalıydı." 3

33 Ve elçilerimiz Lût'a gelir gelmez derin bir hüzne kapıldı ve onlar adına hiç bir şey yapamayıp eli kolu döküldü kaldı. 4 Ama onlar dediler ki: "Korkma ve üzülme! Çünkü biz seni ve yakınlarını elbette kurtaracağız,- ancak karın hariç: zaten onun geride kalanlardan biri olacağı malum. 5 34 İşte bu yüzden biz şu bölge halkına, işleye geldikleri fisku fücur yüzünden gökten yakıcı bir bela indireceğiz."

35 Doğrusu Biz ondan geriye, akleden bir topluluk için hakikatin apaçık belgeleri olan işaretler bırakmışızdır. 6

36 MEDYEN'E de, soydaşları 7 Şuayb'i (göndermiştik); ve o "Ey kavmim!" demişti, "Allah'a kulluk edin ki Âhret Gü-nü'ne umutla bakabilesiniz; 8 dahası, kötülüğü yaygınlaştırarak yeryüzünde ahlâkî çürümeye meydan vermeyin!" 9

37 Ne var ki onu yalanladılar; derken şiddetli bir sarsıntı onları ansızın yakalayı-verdi ve kendi yurtlarında cansız donakaldılar. 10

38 ONLARA ait mesken kalıntılarının da ayan açık önünüze koyduğu gibi, 'Âd ve Semûd da (benzer bir akıbeta uğradı); zira Şeytan onlara işledikleri (kötülükleri) süslü göstermişti: sonunda onlar, üstelik açıkgöz ve uyanık (geçinen) kimseler oldukları halde 11 yoldan saptılar.

1 Zâlimin'i çevirimizin gerekçesi için bkz: 21:29, not.

2 Ehl'in bu anlamına ilişkin bir açıklama için bkz: 27:57, not.

3 Zımnen: Hidayet peygamberlerin elinde olsaydı, onu ilk yakınlarına verirlerdi. Ğâbirîn için bkz: 26:171, not.

4 Çevirideki "gelir gelmez" acele vurgusu bazılarının zaid saydığı en edatının mânaya kattığı anlamdır. Dâka bihim zer'an, insanın elinden bir şeyin gelmediği çaresizlik ve acziyet durumunu resmeden deyimsel bir ibaredir (Zemahşerî).

5 el-Ğâoirfn'deki belirlilik, çeviriye "malum"

•N3£ss*

29 / ANKEBUT SÛRESİ

»NSS^ 35 ?*

CUZ20

olarak yansımıştır.

6 Lût gölünün bugünkü hali ve gölün güney yönündeki Lisân (Dil) adı verilen ucunda boydan boya görülen derin bir fay hattının günümüzde açıkça gözlemlenmesi, muhtemelen bu olay sonucunda göl suyunun hiçbir canlının yaşamasına izin vermeyen kimyasal yapısı, o beladan geriye kalan açık işaretlerden bazıları olarak sayılabilir.

7 Nûh, İbrahim ve Lût için kullanılmadığı halde Şuayb için kullanılan "soydaşları" nitelemesiyle ilgili ayrıntılı bir tahlil için bkz: 7:65, not. Medyen'le ilgili bir açıklama için bkz: 7:85 not.

8 İki cümlecik arasındaki ve bağlacı "ki" ile karşılanmıştır. Reca için bkz: 25:21, not.

9 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 2:60, not.

10 İbarenin aynısı için A'râf 91'e, racfeh kelimesi hakkında bir açıklama için A'râf 78'in notuna bkz.

11 Hem sapmalarından kendilerinin sorumlu olduğunu, hem de hayata bakışlarındaki manevî miyopluğun kendilerini düşürdüğü gülünç durumu ifade eden bir ibare. Bunda peygamberlerinin uyarısına muhatap oldukları halde inkâra yeltendiklerine de bir gönderme vardır.

*p£s3\$^ 5 #»'

CUZ20

^^^

19 I ANKEBUT SÛRESİ

» ^EŞg^ g ^aa^

785

n -g-^^5 A-^s^^aJ t * -)J*&- I /,-« -^ - %Xa \$ \ - *~£> Lj=~ a^^Xs-

-. ' -, E -î,; ' ..>... 5 .'• ,«„„„,

tg| il) J—oüi> çvj— ■Jü \ l_ ^Jl^== ^ 4=aJj p, g^lfejl <û) I

J - * . ^ . !=r-r= a *. LlJ J 1 <ü ! jjj (J _o !jU_jiJI Jj.jiJ 1 J_JU

(~~?-y l^ J n1^1; ' 1 <>-* \$ \ Ü ' ^ LJLO CJ-l>*J ! O^*±=^jo 1

ç~-*==^l jji^ 1 J-*3 J1>^ i-; f-ij? 3 o-; ^J-*^-^ V] L^İuŞ Uj ^tJü L£jU JLİİV! JjJbj @ j I
,3^ W o**-) '* ' j 1 J 1 >«—~JI <^ l (3-^*" «5 o>-°-J^ I

«• I—lAjiJI ^it ^y^sj !ji-ÜI of s_ ^üJI »SI j <_jUl^=>J ! |«| o_jj_Lv2j I—« »Uj <üs I j j^
j£ —1 1 <ül! js'Ü j jSu^J! j

39 KARUN, Firavun ve Hâmân da (benzer bir akıbeta uğradı). Doğrusu Musa, onlara hakikatin apaçık delilleriyle gelmişti; fakat onlar ülkede büyüklük tasladılar: ne ki hiç biri de asla (Bizi) aşamadılar. 1

40 Sonuçta her birini günahlarından dolayı 2 enseledik: Ve onlardan kimileri üzerinde (bela) fırtınası estirdik, kimisini de sarsıcı bir azap çığılığı 3 yakaladı; yine onlardan bazı kimseleri yerin dibine geçirdik, bazılarını da boğulmaya terk ettik:

Ne var ki onlara zulmeden asla Allah değildi; ve fakat onlar asıl kendi kendilerine zulmetmişlerdi.

41 ALLAH'TAN başkalarını sığınacak otorite 4 edinen kimselerin durumu, ördüğü ağı ev edinen dişi örümceğin 5 durumuna benzer; ne ki evlerin en çürüğü, elbette örümcek ağıdır: keşke bunu kavra-yabilselerdi. 6

42 Şüphesiz Allah, onların kendisinden başka yalvarıp yakardıkları her şeyi çok iyi bilir,7 zira yüceler yücesi olan O'dur, her hükmünde tam isabet sahibi olan O'dur.

43 İşte bütün bu misalleri Biz insanlar için veriyoruz; ne ki bunları sadece (eşyanın var ediliş amacım) bilenler kavrayabilir: 8

44 (zira) Allah, gökleri ve yeri mutlak gerçeğe atıf olsun diye (amaçlı olarak) 9 yaratmıştır: hiç şüphe yok ki bunda, mü'minle-rin alacağı bir ders mutlaka vardır.

45 (EY bu hitabın muhatabı!) Sana vahye-dilmiş olan bu mesajı izle ve (başkalarına) ilet; 10 ve namazı hakkını vererek kıl: 11 çünkü (hakkı verilerek kılınmış) namaz, (insanı) belli başlı her tür çirkinlik ve kötülükten engeller; ve hele Allah'ı anmak ve Allah'ın sizi anması elbette en büyük (boyutudur)! 12 Zira Allah, işledikleri her şeyi bilir. 13

1 Yani: "onlar (Bizimle ayaklaştılar, fakat) bizi geçemediler". Benzer bir ifade için, Enfâl sûresinin 59. âyetine bkz.

2 Ba edatının maiyyet vurgusuyla mâna şöyle olur: "günahlarıyla birlikte.."

3 Sayha'nın bu anlamı için bkz: 23:41, not.

4 Lafzen: "evliya.."

5 'Ankebût, genellikle "dişi örümcek" için kul-

lanılır (Ferrâ). Erkeğine 'ankeb adı verilir. Özellikle dişi örümcek"ten söz edilmesi, bu aileye ait bir çok alt türde dişi örümceğin çiftleştikten sonra eşini öldürmesiyle açıklanabilir. Günahın peşine gidenler, dişi örümceğin peşinden gidip canlarından olan erkek örümceklere benzetilir.

6 Pamuk ipliğine umut bağlayanlara bir atıf.

7 Buradaki mâ'nın olumsuzluk edatı olması du-

^^3S^

19 I ANKEBUT SÛRESİ

®fSS^^~S^ »

CUZ20

ramımda anlam şöyle olur: "Allah dışında yalva-np yakardıklanmn bir hiç olduğunu çok iyi bilir".

8 Eğer âyette geçen ilim ve akıl kavramların kök anlamlarına irca edersek, bu âyetin anlamı şöyle bir mahiyet kazanır: "Gerçeğin izini süre-meyenler bilgi ile hakikat arasındaki bağlantıyı kuramazlar". İbarenin bu mahiyette olduğunu, bir sonraki cümlede yer alan bi'1-hakk doğrulamaktadır.

9 "Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde derin derin düşünürler ve "Rabbimiz!" derler, "Sen bunları amaçsız yaratmadın!" (3:191).

10 Utlu emrinin "izle ve ilet" anlamı için 18:27'nin ilgili notuna bkz. Bu hitabın kapsamı, âyetin sonundaki tasna'ûn kelimesinin çoğul gelişinden de anlaşılacağı gibi, muhataplarının tümüdür. Hemen arkadan gelen "çirkinlik ve kötülükten korur" ifadesi, âyeti Hz. Peygam-ber'e hasredemeyeceğimizin açık bir delilidir (Krş: İbn Aşur).

11 Ekimi's-salat için bkz: 2:3; 2:43 ve 7:170, il-

gili notlar.

12 Krş: 2:152. Zikrullah, dilsel açıdan her iki mâneyi da içerir. Son cümle, âyetin başındaki

vahiyle ilgili cümleye atfen de okunabilir. Zikrullah tamlaması, farklı anlamlara açıktır. Bir önceki cümleye atfedildiğinde bu ifade, namazın "Allah'ı anma ve hatırlama" niteliğini, "çirkinlik ve kötülükten uzak tutucu" niteliğinden daha baskın olarak öne çıkaracak bir şekilde okunabileceği gibi, namazın nihai amacına bir gönderme olarak da okunabilir jKur'an'da zikrullah'm "namaz" yerine kullanılmasıyla ilgili bkz: 62:9). Bu ifade âyetin ilk cümlesine atfen okunduğunda, hem -namazda da okunan-Kur'an'a (20:99), hem de ilâhi emre iman ve itaate tekabül eder.

13 Namaz inen vahyin çıkan karşılığıdır. Namaz nüzule karşılık miraçtır. Namaz Allah'ın gündeminde olmak için Allah'ı gündemine almaktır. Namaz, ibadetler mecmuasıdır. Namaz, dünya astarını âhiret atlasına günün beş vaktinde diken gök iğnesidir.

e=³⁸

CÜZ 21

-N3£3*

29 / ANKEBUT SÛRESİ

«\$-#>

787

MBH

^ ■-" 1 ""^ £ *■ w -- 1'^ ^*_-

Zt. oLJ^1 u!1 Ji I45 ^ id <4ii jjJ1 vp

<->JJ--"

UJ!

r*

-_t-ÜJal <&1_. i,

■3J-^üb

46 Önceki vahiylerin mensuplarıyla tartışırken, haksızlık etmedikleri sürece en güzel yol ve yöntemden başkasına itibar etmeyin ve deyin ki: "Biz bize indirilene de, size indirilene de inanmışız,- bizim de, sizin de ilâhınız bir ve tektir; ne ki biz kayıtsız şartsız sadece O'na teslim olmuşuz,"

47 (Ey Peygamber!) İşte bu kitabı sana böyle (bir mesajla) indirdik; bu yüzdendir ki bu

kitabı kendilerine verdiklerimiz ona iman ederler; işte şu (önceki vahyin mensupları) arasında da inanan kimseler ola-

caktır: zaten nankörler 1 dışında hiç kimse âyetlerimizi bile bile inkâr etmezler. 2

48 Hem sen bu (Kur'an)dan önce herhangi bir (kutsal) kitabı okumuş değilsin, dahası onu kendi elinle 3 yazıyor da değilsin,- eğer böyle olsaydı insanları kuşkuya düşürürlerdi, 4 gerçeği geçersiz kılmaya yeltenenler. 5

49 Aksine o (Kitab), sahibine seçip ayırma yeteneği kazandıran bir bilgi tasavvuru 6 bahşedilenlerin gönüllerinde yer bulan hakikatin apaçık belgelerinden 7 oluşmuştur: zaten bilinci altüst olmuş kimselerden başkası âyetlerimizi bile bile inkâra yeltenmez. 8

50 Bir de kalkıp, "Rabbinden ona mucizevi bir belge indirilmesi gerekmez miydi?" dediler. 9

De ki: "Tüm mucizevi belgeler Allah kalındadır; ben ise yalnızca açık ve net bir -uyarıcıyım." 10

51 Ne yani! Şimdi bu ilâhi kelimayı, kendilerine iletmen için sana indirmiş olmamız onlara yetmedi mi? 11 Elbet bunda, inanacak bir toplum için tarifsiz bir rahmet ve ilâhi bir uyan zaten vardır.

52 (Onlara) de ki: "Sizinle benim aramda şahit olarak Allah yeter,- O göklerde ve yerde olan her şeyi bilir; yine (bilir) ki: Batıl inançlara saplanan ve Allah'a nankörlük eden kimseler hüsrana uğrayacak olanların ta kendisidirler."

1 el-Kâfirûn'u "nankörler" şeklindeki çevirimizin gerekçesi için bkz: 17:8, not 2.

2 Yechadûn'ım "bile bile inkâr" anlamı için 16:71.

3 Lafzen: "sağınla". Ayrıca bkz: 28:45.

4 Sekiştin farklı olarak rayb'ın "ya doğruysa

kaygısı içeren şüphe" oluşuyla ilgili bkz: 9:110

not 5 ve 14:9, ilgili not.

5 Hicretin hemen arefesinde inen bu âyetler, Medine Yahudilerine karşı Nebi'nin üslubunu inşa etmektedir. Burada olumsuzlanan Allah Rasulü'nün Kur'an vahyinden önce herhangi bir vahyi okuyup yazmamış olduğudur. Bu âyet Furkân 4-5'te kastedilen türden (Bkz: 42:82),

•NSSSS?*

29 / ANKEBUT SÛRESİ

»£^3 ^^*

CUZ21

vahyi peygamberin yazdığı iftiralarını reddetmektedir.

6 'ilm'e verdiğimiz bu anlamın gerekçesi için bkz: 21:74, not.

7 Âyâtun beyyinâtun, vahyin doğruluğuna ve ilâhi kaynağına atıf olarak gönderilen vahiy dışı kesin mucizevi kanıtlar. Bunlar maksat değil, vahyi gösteren araçlardır. Amaç, onların kendisini gösterdiği vahiydir. Dolayısıyla vahiy en büyük mucizedir (Bkz: 17:101, not).

8 Zalimûn'a verdiğimiz bu anlam için bkz: 7:148 ve krş: 21:65, not.

9 Bu tür tüm taleplerin peşinen reddedildiğini 6:109; 7:146 gibi âyetlerden kesin ve net olarak anlıyoruz.

10 Şu âyetin ışığında okunmalıdır: "Şimdi kendilerine bir mucize gösterilmesi halinde bu vahye iman edeceklerine dair var güçleriyle yeminler ediyorlar. De ki: "Tüm mucizeler Allah katındadır!" Ve farkında değil misiniz ki, onlara bir mucize gelmiş olsaydı dahi yine de inanmazlardı." (6:109 ve krş: 7:146; 10:20 ; 13:7).

11 Eğer birine bu vahiy mucize olarak yetmiyorsa, ona hiçbir mucize yetmez. Her peygamberin bir nübüvvet mucizesi vardır, Kur'an Hz. Muhammed'in nübüvvet mucizesidir. Her peygambere verilen mucize kendi zamanında geçerlidir, Kur'an mucizesi kendisinden sonraki tüm zamanlarda geçerlidir. Kur'an'm insanı dönüştürücü gücü ilk günkü gibi sürmektedir. Gerçek mucize de budur.

«ş=s3Ss3î«>

CÜZ 21

*Ns3£N«

29 / ANKEBUT SÛRESİ

< £e 3 \$?gs»-

789

^£3"

*S

«-âs«-lj>tj

\\$j£- <L>J1 j_* rt^i5_ ^lU oUtJLİJ! ijü^i-j ljiil ^Jji^

5^uuji ^i £m 14^ 5^^ ^^4^14^ ^ ^jAj ~j&'ö*, lf^3& o^k=,^:_ ^j ji.' 3 \j^o ^jji @

1 _ r ~Lj 1 ^- j j> j v 13 o 1 _jj,_ü 15ü 'J* o^çi uı ^jj 3

53 Ve onlar, sana (meydan okuyarak) azabı çabuklaştırmanı istiyorlar; 1 eğer belirlenmiş (yasaya uygun) bir süreci olmamış olsaydı, 2 azap onların başına derhal gelirdi: yine de o, onlar hiç farkında değilken ansızın mutlaka çıkagelecek.

54 Onlar sana (meydan okuyarak) azabı çabuklaştırmanı istiyorlar; ama iyi bilsinler ki cehennem, inkâra saplananları elbette çepeçevre kuşatacak; 55 o gün azab onları (başlarının) üzerinden ve ayaklarının altından sarıp sarmalayacak; ve (Allah) onlara "Öteden beri yapa geldiklerinizin (sonuçlarını) tadın!" diyecek.

1 Krş: 16:1, not.

2 Toplumların çöküş süreçlerinin kendisine tabi olduğu îlahi-tarihi yasalar (Bu yasalar için bkz: 17:16 ; 8:53; 13:11; 3:140).

3 Bu ifade ilk mü'minleri hicrete teşviktir. Bu-

56 SİZ ey iman eden kullarım! Şüphesiz ki Benim arzım geniştir; 3 o halde Bana, yalnız Bana kulluk edin!

57 Her can ölümü tadıcıdır; 4 en sonunda Bize dönüp geleceksiniz. 58 îman eden ve o imana yaraşır eylemler ortaya koyanları, içinde sürekli kalmak üzere cennetin tabanından ırmaklar akan yüce köşklerine 5 yerleştireceğiz: (iyi) davranışta bulunanların ödülü pek güzeldir! 59 Onlar ki, sıkıntılara karşı göğüs gerdiler ve hep Rablerine güvendiler!

60 Nice canlılar vardır ki, rızkının sorumluluğunu 6 yüklenmez; onların rızkını da sizinkini de yalnızca Allah verir: Zira her şeyi işiten ve bilen sadece O'dur. 7

61 Ve eğer dönüp de onlara sorsan: "Gökleri ve yeri yaratan kimdir,- ve güneşle ayı emre âmâde kılan kimdir?" diye, hiç kuşkun olmasın İd "Elbette Allah!" diyecekler.

O halde, nasıl boyla savruluyorlar? 8

62 Kullarından dileyenin rızkını genişletmeyi dileyen, ve onu kulu lehine sınırlandırmayı dileyen Allah'tır: 9 çünkü Allah her bir şeyi bilendir.

63 Ve eğer dönüp onlara sorsan: "Gökten suyu indiren ve onunla ölü toprağa can veren kimdir?" diye, hiç şüphen olmasın ki "Elbette Allah!" diyecekler.

De ki: "Hele şükür, (bari şunu olsun hileydiniz)!" 10

Ama ne gezer... Onların çoğu akıllarım kullanmayı dahi beceremezler.—>

nun için de Akabe biatleri yapılmış ve Medine hicret yurdu olarak belirlenmiş olmalıdır. Zımnen: İmanınızla vatanınız arasında tercihe zorlanırsanız, kesinlikle imanınızı tercih ediniz.

4 "İsm-i fail süren fiildir" diyen Küfe dil okulu-

•N^S^

29 / ANKEBUT SÛRESİ

-*#s^S5sf«-

CUZ21

na istinaden şu mâna da verilebilir: "Her can her an ölümü tatmaktadır". Bu, oluş ve bozuluş yasasının insan bedeninde her an gerçekleşen tecellisi olan hücre ölümleri ve doğumlarına da delalet eder.

5 Krş: 25:75 not 5.

6 Hamele, maddî ya da manevî "bir şey yüklendi, sorumluluğunu üzerine aldı" anlamına gelir (Krş: Âyet 12 ve 13). Allah Rasulü'nün şu hadisi bu âyete dair nebevi bir okuma gibidir: "Eğer siz kuşlar kadar Allah'a güvenip dayansaydınız, rız-

kınız da kuşlar gibi ayağınıza gelirdi" (Tirmizî).

7 Zımnen: Siz arslan olursanız rızkınız ayağınıza gelir.

8 Bu anlam için Ahzab 3'e bkz. Özellikle 42, 50 ve 53. âyetler, bu zihni savruluşun sonunda varıp durduğu yeri göstermektedir.

9 Çevirimiz yeşâ' fiilinin çift özneyi gören konumuna dayanır. Lehu'âaki lâm'a lam-ı leh mânası verilmiştir.

10 Lafzen: "Elhamdülillah!" Benzer bir kullanım için Zümer 29'a bkz.

CUZ21

-*N^2#«-

19 I ANKEBUT SÛRESİ

îj>-'y\ jİjJS Oij 1-^jJj j—gJ "i/l S—lı-In ö_j_jAjI «Jl_& Uj ^İİUÎI ^ ij^j liLi|5| jj-JJu
l_ylj&= ^J Ol^liJI (^J !i!^_J! ^^ü) n —j-j>J LJUs /j_jÛJ! 4_! l ^_j_^al>uı <JJ! lo_eo

'•> 'l's ' ti"" ' ^ ' " İl Kil M* I*' ' ->l^ll

^j-illj^u-iy^ 51 ^ ıS's*-* r*H*- (_y-^ ı_r—P' »*L->- L-«J

<—64 Zaten (akletselerdi, bileceklerdi ki) şu dünya hayatı (tek başına) geçici bir oyun ve oynaştan başka bir şey değildir; 1 bir de hayatın öteki yüzü vardır ki, işte odur gerçek hayat: keşke bunu olsun bi-lebilseydiler.

65 Fakat gemiye binip de (tehlike hissettikleri) zaman, inancı batıldan arındırıp dini yalnız O'na has kılarak başlarlar Allah'a yalvarıp yakarmaya; ne ki O kendilerini sağ salim karaya çıkarır çıkarmaz, aynı kimseler başlarlar O'na ortak koşmaya. 66 Sonuçta 2 kendilerine verdiklerimize nankörlük etmiş ve kısa vadeli bir hazzı 3 tüketmiş olurlar: Fakat zamanı gelince (gerçeği) anlayacaklar.

67 Peki, görmezler mi ki kendilerinin etrafındaki insanlar her tür saldırıya açık olmanın tedirginliğini yaşarken, 4 Biz onlara güvenli bir dokunulmazlık sağladık: hâlâ mı batıl inançlara saplanıp Allah'ın nimetlerine 5 nankörlük edecekler?

68 Kendi uydurduğu yalanları Allah'a yakıştıran, ya da önüne gelen hakikati yalanlayandan daha zalim biri olabilir mi? Hiç zulümde direnenler için cehennemde yer bulunmaz mı?

69 Ama davamız uğrunda var gücünü harcayanları, elbette kendi yollarımıza 6 yönelteceğiz: 7 ve şüphesiz Allah iyi ve erdemli olanların yanındadır.

1 Bu âyet Me'âric 42 ışığında tek dünyalı bir hayat yaşayan inkarcıların hayat tasavvurunu red içindir (Krş: 6:32 ; 47:36; 57:20). Zimnen: Mü'mine oyun ve eğlence olarak bu dünyada sürdüğü hayat yeter. O fazladan bir oyun ve eğlenceye ihtiyaç duymaz. Buna ihtiyaç duyanlar, dünya hayatına aşırı değer yükleyenler, bir başka ifadeyle dünyaya âhiret muamelesi yapanlardır.

2 Baştaki akıbet lâm'ma dayanarak.

3 Li-yetemette'û'nun türettiği meta' ile ilgili bkz: 13:26, not.

4 Lafzen: "enselenip atılıyorîrken.."

5 Lafzen: "..nimetine.." Kural gereği mastar muzaf olarak gelirse tekil çoğul mânasına da alınabilir (106. sûreye bkz)..

6 Yani: "sonu Bize ulaşan yollara.." Vahiy hakikate ulaşan yollar konusunda totaliter bir dil kullanmaz. Usul farklı, asıl tektir. Tek asıldan farklı usuller çıkabileceği gibi, farklı usullerden tek asla ulaşmak mümkündür. Birden çok usulün varlığı, birden çok aslı gerektirmez. Asim tek oluşu, usulde totaliterizmin gerekçesi olamaz.

7 Te'kit nûriu ile gelen muzari fiil gelecek zaman ifade eder.

-*£s^=5|«-

30. RÛM SÛRESİ

»Ns38^

Adını, Bizans-Pers savaşlarının akıbetine dair mucizevi bir haberin yer aldığı ilk âyetinden alır. İbn Abbas'tan nakledilen bir rivayete göre sûre, daha Hz. Peygamber döneminde "Rum" adıyla şöhret bulmuştur (Tirmizî).

Sûre Mekke'de inmiştir. Konusu ve üslubu bunu teyit eder. Tüm ilk tertiplerde İnşikâk sûresinin ardına yerleştirilir. Bazergan 1-26 arasını vahyin 6. yılına yerleştirir. 17-18. âyetler ve Hz. Ebubekir'in Mekkelilerle iddialaşma rivayeti (Tirmizî) bu yaklaşımı destekler. Tertibimizde İnşikak peygamberliğin 8. yılına tekabül ettiğine göre, bu sûre de o tarihte inmiş olmalıdır.

Sûre indiği zamanın iki süper gücünün küresel güç savaşının nasıl sonuçlanacağına dair gaybî bir ihbarla başlar. Bu güçler, başında Heraklius'un bulunduğu Bizans ve I. Hüsrev'in bulunduğu Pers devletleridir. Bir asırdan beri birbirlerinin nüfuz alanına göz diken iki güç bir türlü birbirlerine kesin üstünlük sağlayamazlar. Tam bu sırada Persler Bizans'taki iç kargaşadan istifadeyle büyük bir saldırı başlatır. 613'te Suriye (Şam), 614'te Filistin (Kudüs), 615-16'da Mısır düşer. Anadolu baştan başa geçilir ve İstanbul kuşatılır. Bizans yıkılma tehlikesi geçirecek kadar sarsılır. Hatta İmparator İstanbul'dan Kartaca'ya kaçmayı düşünür. Bu şartlar altında Bizans'ı küçük düşüren bir anlaşma imzalanır. Hüsrev imparatoru istiskal etmek için onun ateşe secde etmesini isteyecek kadar ileri gider. Bütün bu haberler Mekke'ye geldiğinde müşrikler sevinir mü'minler üzülür. Sûrenin girişini ilgilendiren tarihsel ortam işte budur.

Rum sûresi, medeniyetlerin kıyametine atıfla başlar, kozmik kıyamet haberiyle son bulur. Muhatabın en aşağı ve en yakın geçici varlık dünyasının aldatıcı dış görünüşüne ayarlı bakışlarını, kalıcı olana çevirir (7). Sûrenin ana teması, yaratılmışlar âleminin tabi olduğu "oluş ve bozuluş" yasasıdır (19, 25). İnsanların oluşturduğu medeniyetler de, tıpkı tabiat gibi bu yasaya bağlı olarak yaşarlar ve ölürler (40-50).

Bütün bu oluş ve bozuluş âleminde, insanın ayrıcalıklı bir yeri vardır. Bu yer, Allah

tarafından insan benliğine nakşedilmiş olan "fitrat" sayesinde kazanılmıştır. Bunun bozulmadan korunması, vahyin inşa edeceği bir üst yapıya bağlıdır: "varlığını, her tür sapmadan uzaklaşarak tümüyle doğru ve asıl dine, Allah'ın insanlığın özüne yaratılıştan nakşettiği fitrata çevir,- (ta ki) Allah'ın yarattığında olumsuz bir değişme olmasın: işte doğru din(in amacı) budur ve fakat insanların çoğu bilmezler" (30). Sûre inkarcıların tahriklerine örnek verir (58) ve ilk muhatabından bu tahriklere kapılarak tepkisel hareket etmemesini ister (60).

CUZ21

•N^s?*

30 / RÛM SÛRESİ

»Şs^N*

793

■>**'• <•««<■

aZSJi

_" *

%i# ü>-^>UI j-j-A. O^jjj J_*j ^j J_^ ^_* j->^/1

* 1 I --

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 Elif-Lâm-Mîml

2 RUMLAR yenilgiye uğradılar/ 3 (üstelik) en yakın yerde; 2 ama onlar, bu yenilgilerinin ardından yeniden galip gelecek -ler ; 4 (hem de) bir kaç yıl içerisinde 3 -(tabi ki) mutlak karar, önünde sonunda Allah'a aittir-: (Şimdi müşriklerin sevindiği gibi) o gün de mü'minler sevinecekler; 4 5 Allah'ın yardımını sayesinde... 5

O dilediğine yardım eder: zira O her işinde mükemmel olan, sonsuz merhamet sahibidir.

1 Şaz bir kıraatta bu ve müteakip âyetteki edilgen ve etken çatı tersine döndürülerek galebeti'r-rûm.., seyuğlebûn (Rumlar galip geldiler... bu galibiyetlerinin ardından yenilecekler) şeklinde okunmuştur. İtibar görmeyen bu okuyuş, Bizans-Müslüman çatışması özelinde açıklanmıştır (Ebüssuud; krş: Zemahşerî). Buna göre Bizans,

Müslümanları yenilgiye uğrattığı Mute'den bir kaç yıl sonra ilk kez Yermuk yenilgisini tatmıştır. Daha sonra da, İstanbul'un fethiyle tarih sahnesinden silinene dek geri çekilişi sürecektir. Bu okuma tercih edildiğinde dahi, bu âyetlerin gay-ba ihşkin mucizevi haber değerinden hiçbir şey eksilmez. Ne var ki bu tür bir okuma, metnin iç ve dış bağlamıyla uyuşmaz. Tercihimiz, ortak kabul görmüş tek okumadır (Taberî).

2 Yani: "Bizans'ın merkezinde". Persler, Bizans'la aralarındaki kadim rekabette Bizans'ı 7. yüzyılın başlarında kendi toprakları olan Anadolu, Suriye, Filistin ve Mısır'da kesin yenilgiye uğratarak geri çekilmeye mecbur bıraktılar (Girişe bkz).

3 Bid' 3'ten çok 10'dan az olan rakamlar için kullanılır.

4 Vahiy, bozulmuş da olsa kitaplı bir dine mensup olan Hıristiyanlarla düalist bir şirke dayalı Zerdüştiler arasındaki savaşta, mü'minlerin birincilerden yana duruşlarını onaylıyor.

5 Bu mucizevi ihbar aynen gerçekleşti. Bu âyetlerin inişinin üzerinden 9 yıl geçmişti ki, Pers karşısında tarih sahnesinden silinmekle yüz yüze gelen (girişe bkz.) Bizans hiç beklenmedik bir biçimde yeniden toparlandı ve karşı saldırıya geçti. İmparator Heraklius liderliğinde yapılan bu karşı hücum sonucunda Bizans ordusu 624'te Zerdüş'tün doğduğu yere (Azerbaycan) girerek tüm Zerdüştilerin merkezi ateş tapmağın yerle bir etti. Bizans'ın bu ilk büyük zaferi Bedir'le aynı aya denk gelmişti (Ramazan/Ocak). 627'de Ninova'da Pers ordusu ölümcül bir darbe aldı. 628'de Pers başkenti düştü. I. Hüsrev bir iç darbeye devrildi ve 18 oğlu öldürüldü. Kendisi hapiste öldü. O dönemde Hıristiyanlar akidevi mânada "kafir" sayılmıyorlardı. Zira henüz kendilerine ulaşan bir davet yoktu ve dolayısıyla onlar da inkâr etmiş değillerdi.

«f~E3£^

»?s53SS3#»

30 / RÛM SÛRESİ

^s3S^

CUZ2İ

6 (Bu) Allah'ın kesin 1 vaadidir. Allah vaadinden dönmez; ne var ki insanların çoğu (bunu) bilmezler: 7 onlar sadece bu dünya hayatının 2 görünür yüzünü tanırlar, ama onlar (görünmeyen) öteki hayattan gafildirler. 3

8 Şimdi onlar kendi iç dünyalarında hiç muhasebe yapmazlar mı? Allah gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri asla bir amaç ve anlamdan, 4 dahası sınırlı bir ömürden yoksun olarak yaratmamıştır. Ne var ki insanlardan bir çoğu Rablerine kavuşacaklarını inatla inkâr etmektedirler. 5

9 Onlar yeryüzünde dolaşmıyorlar mı? Artık kendilerinden öncekilerin nasıl bir akıbete uğradıklarını görselerdi bari: Onlar kendilerinden daha güçlüydü ve yeryüzünde daha derin izler bırakmışlardı; 6 dahası onlar orayı, berikilerden çok daha fazla mamur ve müreffeh hale getirmişlerdi; üstelik, onlara da elçileri hakikatin apaçık belgeleriyle gelmişti: neticede onlara zulmeden Allah değildi, ama asıl onlar kendi kendilerine zulmettiler. 7

10 Nihayet böylelerinin akıbeti, Allah'ın âyetlerini yalanlamaları ve onları alaya almaları nedeniyle beterin de beteri oldu.

11 ALLAH insan neslini yoktan var ettiği gibi, 8 sonra bu (yaratışı) tekrarlayacaktır: en sonunda hepiniz O'na döndürüleceksiniz.

12 Ve Son Saat'in gelip çattığı gün, suçlu-

ÜydjC V (jJ'Ujl jt£\ 1^3 eJ1S-'j 4İ\$ \ 1_iL*tj "j 4Ü\ d£-J

^J 1 @ üjj-it^=*J (l^j &UL ^llll ja ?j?i£=> ö\j

' ^ ' s* ^ " * -!I

\$ } , >■ >■ > a ' °

^Jü! İJİle- jlĜ= 1_iİ6=> Ij^liIIIi <j^jVI ^ Ij^^_w

! >*s* *, a.j, . >|1|-- rf - ° - * ° ^ <l t A^ B 1*- *

Oluşsa İis ||| üj^İİİj İblisi l_yiiT ^ssJjlfUJsuJ <ûl İjjlS'j <ÜJİ cjLU I_jjJlğ= jl (_jl_jJLJ!
IjLlt jjJül iuilc-

•<,\$>* > i i * i < ir |{*' •' •'* 1 4R;- 'i •' •' i '

4_J 1 «—) <JU—2-su /*—) (3-Jj>ü i \jJ —u <ü t çyj? ÜJJ&. —*~J l g>

' ' > İl y „ -

•t' *=%, ' ' ° "" M •* I"1 -! * ti •" -S ' °" <P% ' ' - •£

C*"^^Ss- ^^J^*"^^^ l^"" —^ ^— -^ ? 3^ f 3i 3 %£w ü \$*>• r> "v JJ1 1— &\h â^ ö 9—s y&i
^—* Ji ^"^^^' f* J ^ ^3~i3 ™£\$

lar tüm umutlarını yitirecekler: 9 13 zira ortak koştukları varlıkların hiç birinden bir şefaata göremeyecekler; oysa ki onlar ortak koştukları varlıklar yüzünden kâfir olmuşlardı. 10

14 Ve Son Saat'in gelip çattığı gün, safların ayrılacağı bir gün olacaktır: 15 Artık, iman

eden ve imana uygun iyi işler işleyen kimseler tarifsiz bir mutluluk bahçesinde, ruha safa veren bir musiki ile mest olacaklar,11 →

1 Mutlak ve yalın halde gelen tümleç, anlama "kesinlik" katmaktadır (İbn Aşur). Başta Gib-bon olmak üzere tüm Bizans otoriteleri, Bizans'ın bir daha belini doğrultacağına hiç kimsenin ihtimal vermediğini söylerler.

2 Veya: "hayatın en aşağı mertebesinin" (Tamlamanın açılımı için bkz: 87:16).

3 Krş: "Onların bilgi ufku bu (dünya) ile sınırlı-

dır" (53:30). Buradaki âhiret, hem bu dünya hayatının iç yüzünü, hem de bu hayatın arka yüzü olan öte dünyayı çağrıştırmaktadır. Zımnen: Hayatın iç yüzünü görmek için, insanın iç gözünü kör etmemiş olması gereklidir.

4 Bi'1-hakk, yaratılışın anlamlı ve amaçlılığını ifade eder (Bkz: 14:19 ve 18:13, notlar). Her şeyin bir amacı olsun da insan gibi bir şaheserin

CUZ21

£ss3\$33s

30 / RÛM SÛRESİ

•N3SN*

795

amacı olmasın mı?

5 Bir önceki cümle ve notuyla ilişkisi açıktır: Ahireti inkâr, temelde insanın anlam ve amacını inkâr demek olan nihilizmdir. Bu insan soyuna yapılabilecek en büyük kötülüktür.

6 Benzer bir âyet için bkz: 40:21.

7 Emanete mutlak mülkiyet olarak baktılar ve emanete ihanet ettiler. İhanet ettikleri emanet sadece servet değildi, kendileri de bir emanetti: Şahit olmaya gelmişlerdi; sahip olmaya yeltenince servete ait oldular. Sonuçta ne sahip olabildiler, ne şahit...

8 Halk farklı bir bağlamda hem "yaratılış" anlamına mastar, hem de "insan nesli, insanlık" anlamına isim olarak kullanılır (Bkz: 14:19, not 2).

9 İblis ile aynı kökten gelen yublisu, "İblisleşe-

cekler" çağrışımına sahiptir (Bkz: 6:44, not 7).

10 Veya Ankebut 25 ışığında: "..onlar ortak koştukları varlıkları reddeder hale gelecekler".

11 Veya: "sevince gark olacaklar". Ravda için bkz: 42:22. Burada ve Zuhruf 70'te geçen yuh-berûn'un türetildiği el-hubûr'un lügat mânası "şiddetli sevinç" ya da "insana neşe ve sevinç taşıyan şey"dir (Lisân ve Tâc). Veki' bu kelimeyi "cennet şarkıları dinlerler" şeklinde açıklamıştır. Zemahşerî bunu tefsir sadedinde, Hz. Peygamber'in cennette müzik ve şarkı dinlemeye ilişkin bir soruya verdiği olumlu cevabı nakleder (Krş: Zeccâc). Cennetliklere koro halinde müzik dinletisi hakkında hadisler vardır (Tirmizî, Sıfatu'l-Cenne, 24). Müzik hakkında lehte ve aleyhte tüm hadisleri değerlendiren mütekamil bir risale için bkz: İbn Hazm, el-Ğı-nâu'l-Mulhî (Resâil içerisinde, Beyrut, 1987).

*££3£3#»

30 / RÛM SÛRESİ

•^s^SSs^*

CÜZ 21

<—16 ama inkâr eden, âyetlerimizi ve âhiret buluşmasını yalanlayan kimselere gelince: işte böyleleri de azabın içerisinde (yaptıklarıyla) yüzleşecekler. 1

İ 7 ŞU HALDE akşama ulaştığınızda 2 ya da sabah kalktığınızda, yüceler yücesi Allah'ı anm ; 18 Göklerde ve yerde her tür sena ve övgüye lâayık tek varlık O olduğuna göre, öğleyin ve akşama girerken de (O'nu anın). 3

19 O ölüden diriyi meydana getirir, diriden de ölüyü meydana getirir; 4 ve ölü toprağa can verir: işte siz de böyle çıkarılacaksınız.

20 Sizi toprak türünden 5 yaratması, O'nun mucizevi işaretlerinden biridir; sonra siz (bir süreç içinde) beşer olarak gelişip kişilik kazandınız. 6

21 Yine sizin için kendileriyle huzur bulaşınız diye kendi türünüzden eşler yaratması, aranızda sevgi ve merhameti yerleştirmesi de Omun mucizevi işaretlerinden biridir: Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir topluluk için alınacak bir ders mutlaka vardır. 7

22 Yine gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklılığı da O'nun mucizevi işaretlerinden biridir: Şüphesiz bunda bütün insanlığın 8 çıkarma olan bir ders mutlaka vardır. 9

23 Yine geceleyin ve gündüzün uyuyabil-

1 Muhdarûriu çevirimiz için bkz: 34:38, not.

2 İbn Abbas'a atfedilen bir yoruma göre "akşam" ve "yatsı" birlikte kastedilmiştir (Taberî).

Teşbih, bilinen vakitlerle birlikte kullanıldığında doğrudan namaza delalet eder. Aksi halde bu emrin hayatta namaz dışında bir karşılığı bulunmamaktadır.

3 Lafzen: "akşama girerken ve öğleyin". Bu şe-
m^Stl-o

»Jst'iM (^LÜj LİjLjL; 1jjİ6=j \jji£s=a ^jJÜÎ Uij

» » ' " * •"" _,' ,, ,, İ > s' > ' l', 1 ...,,

y> n r— = t jL)S- o\ 4jbl jj-ojfSj? üj>j?ü »_iJJİS'j \^> y*

'sss s*' T* as ' o"" -* H' ** 's

Jiş- _j I4J I I _jJLĜ=U«jd U-1 j J t <>£==1_wiJ I yi -Sü Jjl>-.JbLlilj ^jVlj Oİ^l-Ul (>-U
4_jt;i ,>-«j@

» fi ^ '

meniz ve O'nun lutfundan (payınıza düşeni) arayabilmeniz de O'nun mucizevi işaretlerinden biridir: 10 Şüphesiz bunda da (varlığın) sesine kulak veren herkesin alacağı bir ders mutlaka vardır. 11

24 Sizlere korkuyla ümidi bir arada yaşatmak için çakan şimşegi göstermesi de, gökten bir su indirip onunla ölü toprağa hayat vermesi de O'nun mucizevi işaretlerinden biridir: Şüphesiz bunda da akle-den bir topluluk için alınacak bir ders mutlaka vardır. 12

kilde formüle edilme gerekçesi fasıladan kaynaklanmış olabilir. İbn Abbas'a göre 'aşıyyen "ikinci namazına" işaret etmektedir (Taberî). Tâhâ 130 ve Hûd 114, Allah Rasulü'nün bey ani sünnetinin de delalet ettiği gibi yıllar öncesinden beş vakit namazı emretmişti (İlgili âyetlerin notlarına bkz). Dilsel olarak 5 vakte delalet eden âyetlerden yıllar sonra gelen bu âyet gibi

CÜZ 21

•N^3£5=s£«

30 / RÛM SÛRESİ

-*N3\$S#»-

797

iki vakte ve Bakara 238 gibi tek vakte delalet eden âyetler, gündelik hayatın dağdağası içinde beş vakit arasından gevşeklik eğilimi gösterdikleri vakitler konusunda islâm

cemaatini uyarma amacı taşımaktadır.

4 Hz. Nuh'un oğlu Ken'an diriden çıkmış ölüdür, Azer'in oğlu Hz. İbrahim ölüden çıkmış diridir.

5 Belirsiz formun "tür" vurgusuyla (Mân II, 291).

6 Beşefin lügat mânasma dair ayrıntılı not için bkz: 15:28. İntişâfm içerisinde, "aynı türe ait bireylerin kendilerini gerçekleştirilmesi, şahsiyet kazanarak farklılaşması" anlamı zaten vardır. Zımnem: En basit varlıktan bir şaheser çıkararak bunu anlamsız ve amaçsız yapar mı? Toprağm bir amacı olsun da, insanm bir amacı olmasın mı?

7 Karşıt cinslerin yaratılış amacının çarpıcı beyanı: Bedende başlayıp onu aşarak ruhu kucaklayan sevgi, bu sevginin sonucunda hayat tohumunun toprağmı bularak mahlukat ağacının en soylu meyvesi olan insana dönüşmesi. Bu sayede cinsellik süfli bir arzu olmaktan çıkıp ulvi bir hizmet halini alır. Tıpkı kâinat nasıl cazibe ipliğİ sayesinde kaostan kurtuluyorsa, insan da meveddetten kaynaklanan bu cezbe sayesinde soyu tükenerek yok olmaktan kurtulur. Zev-

ciyyet ve sükunetin halk fiili ile gelmesi, bunların mutlak Zattan mümkün zata yansıyan zati bir tecelli olduğunu gösterir. Sevgi ve merhametin ca'l fiili ile gelmesi ise bu ikisinin kulun fiiline bağılı olduğunu gösterir. Dolayısıyla bu sonuncuların verilmesi için insani gayret şarttır. Meveddet ve rahmet, kadın ve erkeğİ birlikte tutan iki unsurdur. Sevgi tekamül ettirilmez-se, cinsellik tükenince o da biter. Fakat rahmet cinsellik bittikten sonra da sürer.

8 Li'l-'alemîn için bkz: 21:107, not 8.

9 Bu âyet açıkça şunu söyler: Dillerin ve renklerin farklılığı Allah'ın birer âyetidir. Dolayısıyla herhangi bir renge ve dile karşı kökten bir saldırı, Allah'ın bir âyetine saldırıyla eş anlamlıdır.

10 Uyku nimetinin değerini bu nimetten mahrum kalmayan asla takdir edemez.

11 Bütün bu âyetleri, ancak varlığın sesini işitebilecek bir gönül kulağına sahip olanlar algılar.

12 Kur'an'da nerede yağmurdan söz edilirse, orada zımnem vahiyden söz ediliyor demektir. Burada da öyle: Tıpkı çöle düşen yağmurun çölu göle çevirmesi gibi, çöle dönmüş gönüllere düşen vahiy de orayı dirilterek eşkıyadan evliya çıkarır.

«Şs^ŞŞ^s*?»

* * r =: 3 £^^*

?S3£3|

CUZ21

25 Göğün ve yerin O'nun yarasası sayesinde ayakta durması da O'nun mucizevi âyetlerinden biridir.

En sonunda O size yerden (kalkmanız için) bir kez seslenecek; bunun üzerine siz de hemen ortaya çıkıvereceksiniz.

26 Göklerde ve yerde bulunan her varlık O'na aittir; hepsi de O'na itirazsız boyun eğmişlerdir. 1

27 Ve sadece O'dur her şeyi yoktan var eden, sonra bu (yaratışı) tekrarlayacak olan: 2 Bu O'nun için çok kolaydır; zira göklerde ve yerdeki en güzel örnekler 3 O'na aittir: mutlak üstünlük ve mutlak hikmet sahibi de yalnızca O'dur.

28 O size kendinizden bir örnek verir: Otoriteniz altında bulunan kimseleri, size verdiğimiz servet üzerinde (söz sahibi) ortaklar olarak görüp onlarla (otoritenizi) eşit olarak paylaşır; size denk (statüde) olanlardan 4 çekindiğiniz gibi onlardan da çekinir misiniz? 5

İşte Biz, akleden bir topluluğa âyetlerimizi böyle açıklarız.

29 Hayır, (kendilerine) zulmeden kimseler bilgisiz ve bilinçsizce kendi arzu ve tutkularının peşine takılırlar. Artık Allah'ın (bu şekilde) saptırdıklarını kim doğru yola yöneltebilir ki? Üstelik onlar, herhangi bir yardıma mazhar da olamazlar. 6

30 İMDİ sen, varlığını her tür sapmadan uzaklaşarak tümüyle doğru ve asıl dine/ Allah'ın insanlığın özüne yaratılıştan

>§■'1

s ,, , ^ S .» J. _» ..

\S U >'.*!.,>.,>'.>,>> t s t -.]',\ s A' "

t .. ^ E o -» ,, S ' ,, -"

»' ', .".■ î' ->•'» *' s e' ' s s ' .

« -• ,, /, ,, -» -'.-- ^ *~ -i» »•*.< ^ »'

*1^™^j <Uİ (fcljU /v ^ r^ a UİJj U ^ tII İJ ^ .^ ^ ^ Ssjl^jl

olîvl J-iü -iJJİS' ~£==a_-l* I ~SLİ*j^= ^_j5Ü3

^Ju ^_»*l jjk-l l_j*1]J ^j-jjJt A-*Jİ Jj ifp Ü_5-Ji«j r»_ş—i3

«SıSejf ^ (S-^f* 5 ^J^ 1 J-^ 1 <>* ci^-feO^Hf JjUJl^Jas j^d! <I)I î^_ks Ciui- j-j-ÜJ ^İjij İslı

S jiy ,y-i3! /y €ni /,^^--^3j—^aJl /^ I^J^So j j 3 jX^2jı

nakşettiği fitrata çevir,8 (ta ki) Allah'ın yarattığında olumsuz bir değişme olmasın: 9 işte doğru din(in amacı) budur ve fakat insanların çoğu bilmezler.

31 (Batılın her türünden yüz çevirip) yalnız ona yönelin ve O'na karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun; ibadet ve duanızın 10 istikametini doğrultun; 11 ve asla O'ndan başkasına ilâhlık atfedenlerden olmayın! 12 32 (Bir de) şunlardan olmayın ki, onlar inanç birliğini bozdular da (birbirine karşıt) taraftarlar haline geldiler; 13 (artık) her hizip kendi elinde kalanla övünmekteler. 14

1 Zımnen: Ya sen ey insan? Allah'a teslim olmuş bu uçsuz bucaksız kâinat içinde O'na baş-kaldıran bir varlık olmak seni rahatsız etmiyor mu?

2 Bu âyet, benzer bir mesajı taşıyan 11. âyet ve

10:34'ten daha kapsamlıdır. Halk için bkz.

14:19, not.

3 Veya: "Göklerde ve yerde en güzel özellikler/nitelikler O'na mahsustur". Buradaki "örnek" ile âyet 28'deki "örnek" arasında bir irti-

CUZ21

»£s^34»

30 / RÛM SÛRESİ

^^^

799

bat vardır. Buradaki, açıktır ki "yaratış örneği "dir.

4 Lafzen: "birbirinizden" (Bkz: 24:12, not 4). Bu bağlamda toplumsal statü denkliğine vurgu yapılmaktadır,

5 Zımnen: Siz size emanet edilen üzerindeki tasarruf hakkınızı başkalarıyla paylaşmaya

dahi yanaşmazken, Allah'ın mutlak otoritesini başkalarıyla paylaşmasını O'ndan nasıl beklersiniz? Ve şirk koşmanın bu demeye geldiğini nasıl bilmezsiniz?

6 Bu âyet "Allah kimi saptırır?" sorusunun cevabıdır: Bilinçsizce kendi arzu ve tutkularının peşine takılanları...

7 Benzer bir âyet ve çevirimizin gerekçesi için bkz: 10:105, not.

8 Fıtrat "içinde gizleneni ortaya çıkarmak için yarıp açmak, yaratmak, meydana getirmek" mânalarına gelen (atı kökünden türetilmiş isimdir. "Damağı yardığı" için devenin azı dişinin çıkması da böyle ifade edilir. Ebu Ubeyde ve Ferrâ hıtratallah'ı sıbgatallah (2:138) ile açıklar. Buna göre Allah'ın insanı üzerinde yarattığı fıtrat, yaratılıştan her insanın özüne yerleştirilen iyiye, doğruya ve hakikate eğilimdir. İnsan bir amaç için yaratılmıştır. Bu amaç yeryüzünde hayatın tevhit ve adalet ekseninde inşasıdır. Kur'an insana bu misyonundan dolayı "halife" adını verir. Fıtrat, insanın yaratılış amacını gerçekleştirecek donanıma ve altyapıya sahip olmasıdır. "O her şeye yaratılıştan en güzel olma, kemalini bulma (yeteneği) vermiştir" (32:7) âyeti bunu ifade eder. "Allah'ın boyası" işte budur. Bu boyayı, üzerine sürülen bir başka boyayla değiştirmek, sadece fıtratın üzerinin örtülmesine değil, aynı zamanda onun üzerine inşa edilecek inancın amacından sapmasına da yol açar.

9 Veya: "Allah'ın yaratışı değiştirilemez". Ta-berî ve Zemahşerî gibi bazı müfessirler bu ibareyi bir yasaklama cümlesi olarak alır. Bu takdirde anlam "Asla Allah'ın yaratışını değiştirmeye kalkmayın!" olur. Bu okuma tercih edildiğinde Nisa 119'la olan bağlantı göz ardı edilmemelidir. Ne ki Rûm 30'da hilkatin "zati varlığının değiştirilmesi" [tebdil] ele alınırken, Ni-

sa 119'da "vasfının değiştirilmesi" {tağyir) ele alınmaktadır. Tebdil ve tağyir kelimelerinin kök mânalarından yola çıkarak fıtrat üzerinde tağyirin mümkün olduğunu fakat tebdilin sadece Allah'a has olduğunu söylemek mümkündür. Bu da bizi, ne kadar sapmış olursa olsun insandan ümit kesilemeyeceği sonucuna götürür. Çünkü Allah'ın boyasının üzerine sürülen her boya sentetiktir. Doğal boyanın yerini tutamaz. Bu boya herhangi bir sebeple çözülüp sıyrıldığında, altındaki gerçek boya ortaya çıkacaktır. Bu nedendir ki hak dinin amacı fıtratı değiştirmek değil, geliştirmek ve potansiyelini açığa çıkarmaktır. 30-32 arası âyetler birlikte ele alındığında, fıtratın selim, sapmanın arızı olduğu görülür. Bu âyetler Şûra 13 ile birlikte okunmalıdır. Fıtrat hanif dinin esasıdır, yani insanlığın değişmez değerlerinin kendisinden neşet ettiği saf din fitridir, ontolojiktir. Hz. Peygamberden nakledilen şu rivayet ünlüdür: "Her doğan malum fıtrat üzere doğar, fakat ebeveyni onu Yahudileştirir, Hıristiyanlaştırır ya da Me-cusileştirir." (Buhârî ve Müslim) İbn Hanbel ve Nesâi'de yer alan metinden Rasulullah'm bu sözü söyleme gerekçesini de öğreniyoruz. Bir savaşta Müslümanların düşman çocuklarından bir kaçını öldürmeleri üzerine Rasulullah buna şiddetle tepki gösterir. Onlar "Ama onlar müşriklerin çocukları değil mi?" deyince, "Sizin en iyileriniz de öyle değil miydi?" diyerek bu hadiste nakledilen sözü söyler. Bu aynı zamanda Pavlus Hıristiyanlığının "ilk günah" doktrinine de bir itirazdır. İslâm insanı

özünde iyi olarak methetmiş, sapmanın arızı olduğuna dikkat çekmiştir. Burnu kulağı ve kuyruğu kesik bir anadan doğan yavru hayvan, bu uzuvları tam olarak doğar. Çünkü cismani fitratı odur. Annede eksik olanlar sonradandır. İnsan'm manevî varlığı da tıpkı maddî varlığı gibi tamdır. Fakat onda bozulma ve noksanlaşma sonradan müdahaleyle olur. İslâm, bir üstyapıdır. Altyapısını, Allah'ın insanları yarattığı fitrat oluşturur. Bu durumda dindarlık, insanın başlangıçtaki kendi tabiatına bir dönüş, ilâhi format olan insani fitratın farkına varış tecrübesidir. Küfür, şirk, dalalet, nifak gibi manen ve ahlaken düşüş kategorileri ise, fitrattan uzaklaşması, dolayısıyla

•fr^Şa*

30 / RÛM SÛRESİ

^3S^

CUZ21

kendisine yabancılaşması anlamına gelir.

10 Veya: "namazınızın". Salât için bkz: 2:45; 5:12,58; 6:162 ve 19:59, ilgili notlar.

11 İstikameti doğru bir ibadetin nitelikleri için bkz: Maun sûresi, 1-7, ilgili notlar.

12 Fıtrattan uzaklaşan istikametten uzaklaşır. İnsan fitratı, sorumluluğunu yerine getirecek şekilde inşa edilmiştir. Fıtrattan sapma, sorumsuzluk anlamına gelecektir. Bu insanın istikametini saptıracak, istikameti sapan insan ibadetin ve duanın doğru adresini şaşırarak kula ve eşyaya kul olmak gibi onursuz bir duruma düşecektir.

13 Şiye'an: "Yayılmak ve güçlenmek" anlamındaki eş-şiya' mastarından türetilmiştir. "Yan-

daş ve taraftar" anlamım kazanmıştır. Dildeki kullanımı nötr olan kelime bu bağlamda olumsuz vurgu taşısa da olumlu mânada da kullanılır (37:83). Parantez içi açıklamamızın gerekçesi budur. Bunlar önceki vahyin takipçileri oldukları halde Yahudileşerek ve Hıristiyanlaşarak kendilerine gönderilen İslâm vahyinden kopan örgütlü din mensuplarıdır. Bu âyet 30. âyetle birlikte okunmalıdır. Buna göre Allah katında tek din olan islâm'ı parçalamak, sadece dine değil o dinin zemini olan fitrata da aykırıdır.

14 Zımnen: Parçalanan hakikat, hakikat olmaktan çıkar. Esas olan hakka tabi olmaktır, hakkı kendine tabi kılmaya kalkmak hakka zulümdür.

■*f^3\$^*-

CUZ21

" ' r-^sS---'^ *

30 / RÛM SÛRESİ

* î=c3C^~> ' *

801

NEM

^4*bl bj^ yj^y^^^jj I^J^* ^UJI cr ^> blj

l~ , J-îJ-'1 ,jwjt, ' i ?•< • ■" •>* *. ^^'")'

p—^-^ '-*J j J ' (*' €ş# ü^~4-bu ^_S^_«*2 l^-jCL^Jlâ * &U_ ;_M

Uîîl b!j > |gf ü j£==jJîj <j !jjs Uj aîî==iSj \$\$> CUaJLu

«2' 1*' .. o ^ , ^ e: '

l ^oAâ I 3J "ü.; l* p g . .,Q < JîJ l_£J l_J_J-_jâ 4_«J>-J .^1 JI

oli |8| ü_j-î-°Jj r»_j-SJ oLV _iJUi ^ d)' j-^j '*' «i (V1J

^j ili _;_»- iilb J_w Ul ^lj (^£==L~J!j4Jb>- ^jÛt b

••>•;!l ~' ks&' J îî'm > > \\1\ ^' H.1 -"'' •! -• j^1 «iyi *-*J|gŞ? üj^İa*J1 (v-a s-i-lllij <ül
4>-_j üj»Ajjj

(vi*jî Uj "<iil -i_Lc- \^> jj ^Li jf-uJî JI_j_*t jJ t_j^P 4j \"' '*\" _' '>''''''

■tül |||> üjjia-î^J! ~_A _İAîJlî «İS i>-j o^\>_y S_J-£j j-o

^ S S } S S s

33 NE ZAMAN insanlara bir zarar ilişse, (hemen) Rablerine yönelerek O'na yalvarıp yakarırlar; fakat ardından O'nun katından kendilerine bir rahmet tattırılınca, hiç değilse bir kısmı başlarlar Rablerine şirk koşmaya; 1 34 sonuçta kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük etmiş olurlar.

Haydi bakalım, siz de bir miktar safa sürün; nasıl olsa zamanı gelince (gerçeği) öğreneceksiniz!

35 Yoksa Biz onlara bir buyruk indirdik de, bu nedenle mi O'na şirk koşmakta ısrar ediyorlar?

36 Evet, ne zaman insanlara bir rahmet

tattırarak olsak onunla sevince gark olurlar,- ama elleriyle işledikleri yüzünden başlarına bir kötülük gelse, o zaman da hemen umutsuzluğa kapılıverirler. 2

37 Şimdi onlar, Allah'ın dilediğine rızıkı açtıkça açtığını, dilediğine de sınırlandırdığını görmüyorlar mı? Kuşkusuz bunda iman eden bir toplum için mutlaka alınacak bir ders vardır.

38 Şu halde yakınlarla, yoksullara ve yolda kalmışlara 3 haklarını verin,- bu Allah'ın rızasını dileyenler için daha hayırlıdır; zira onlar, mutluluğa erecek olanların ta kendileridir.

39 Yine (iyi bilin ki), başka insanların mal varlığı sayesinde artsın diye faiz karşılığı verdikleriniz asla Allah katında size artış sağlamaz. 4 Bir de Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz armdırıcı mali yükümlülük var. 5 İşte böyle yapanlar, ödülleri kat kat artıranların ta kendileridir. 6

40 ALLAH sizi yaratmış, sonra size rızık vermiştir; daha sonra sizi ölüme sürükleyecek ve en sonunda yeniden diriltecek-tir. imdi, ortak koştuklarınız arasında bütün bunlardan herhangi birini yapacak kimse var mı? O yüceler yücesi, onların şirk koştukları her şeyin ötesinde aşkın bir varlıktır.

41 İnsanların elleriyle yaptıkları yüzünden karada ve denizde bozulma meydana geldi. Neticede (Allah), yaptıklarının (kötü sonuçlarından) bir kısmını kendilerine tattıracaktır; umulur ki (yol yakınken) dönerler.

1 Tattırılan rahmetin kaynağının Allah olduğunu unutup başkalarına yönelerek.

2 Hayat felsefesi "acıdan kaç, hazza koş" olan hazcı tipi resmediyor. Bu tip parça'da kötü duranın bütünde iyi durabileceğini düşünmez, bü-

tünü de asla göremez. Zımnen: Parçayı görene düşen bütünü görene teslim olmaktır. Bunu yapamayana tek yol kalıyor: Umutsuzluk...

3 Lafzen: "yol oğlu.." Sadece "yolcuları" değil, "mekansızları" ve "sokak çocuklarını" da kapsar.

«Y^Ş^Y

30 / rûm sûresi

*^3 £--fe

CUZ21

4 Kur'an'da "faiz" anlamına gelen ribâ'dan (Bkz: 2:275, not 2) ilk söz eden âyet budur. Bu âyet, sonu kesin yasakla biten bir sürecin ilk halkasını teşkil eder. Burada açık bir yasak yer almamakta, fakat faiz yerilmektedir. İkinci halka olan Nisa 160-161'de tefeci Yahudiler şiddetle yerilir. Üçüncü halka olan Âl-i İmran 130'da Uhud savaşı bağlamında ilk yasak gelir: "Kat kat faiz yemeyin!" En son halka olan Bakara 275-279 ile faiz kategorik olarak yasaklanır. Başta Mücahid olmak üzere bazı ilk mü-fessirler buradaki ribâ'yı "faiz" değil fazlasıyla karşılığını bulan hediyeleşmeler şeklinde yorumlamışlardır (jTaberî).

5 Lafzen: "zekât". Tercihimizin gerekçesi için bkz: 2:43, not 13.

6 Faiz ile zekâtın aynı âyette gelmiş olması tesadüf değildir: Birincisi karşılıksız almak, ikincisi karşılıksız vermektir. Birincisi haram, ikincisi farz kılınacaktır.

7 Parantez içi ibare, iiyuziicaiûm'deki akıbet lamı'nın metne kattığı yan anlamdır. Bu âyet insanın maddî-mânevî her alandaki sommsuz-

luk ve bencilliğinin kötü sonuçlarını ifade etmektedir. Dahhak fesada "su kaynaklarının

zayi edilmesi ve ağaçların kesilmesi" ile ilgili bir anlam verir (Kurtubî). Günümüz itibarıyla suların ve havanın kirlenmesi, bunun sonucunda deniz ve kara canlılarının neslinin yok olması, salman zehirli gazlarla ozon tabakasının delinmesi, bunun sonucunda filtre edilmeyen güneş ışınlarının ölümcül hastalıklara neden olması, küresel ısınma sonucu iklimlerin bozulması, kutupların erime tehlikesiyle karşı karşıya kalması, hep bu "kötü sonuçlar" arasında sayılabilir. Bir uyarı niteliği taşıyan diye "kötü sonuçların bir kısmı" tattırılmaktadır. Belli ki ilâhi koruma kalkıp tümü tattırılmış olsa, bu insanlığın ve hayatın sonu anlamına gelecektir. Kötü ameller asıl cezasını tam olarak âhirette bulacaktır. Ayette buyurulan "vazgeçme", kötü sonuçları doğuran eylemi terk yanında o sonuçları da ortadan kaldırma çabasıdır ki, bunlar birer fiili tevbe ve istiğfar olacaktır. Yine, ekolojik fesat yanında akidevi, ahlâkî, sosyal, siyasi ve ekonomik fesadı da dile getirmek gerekir.

CUZ21

» r^^ S^^T»

30 / rûm sûresi

»n^^n*

803

'■*■*&*£

c^o^

jj

■£i\Z- jls" ^i_ ^ IjjÜU ^j^i ^ ij^ JS

o "'-ti * 11 ^ !' o' o-7' ^Pfe, ' ^ a ^ o -* f s' \ *• ^ 1 °«

î 1 ! ' ' E ..»

;t.* »--r t^1 *- -- ; ^r ^ f*11 i °> -h -** 1 T &&. ' " 'n

«■ ■■;;;> UOx*J j . j.t . tfl ?"lijJ' J-*Jİ (_S-UI «I ŞgŞ /y-JUIİJl

jj^o KJ^i (3 J ^! l£j*^ \â~»£ «uJûjtjj *uLı LÛ eLs^J! ^

o 9 j-İ-ji—j ,ü İM ojULE- ,v *l—2L> *** 4j 1_>W3İ lili *J^A>-^- ' * \ ' \- ■ - ^- ■ *- ' ii •' - 1-- ,•

42 De ki: "Dolaşın yeryüzünü ve daha önce yaşamış (günahkarların) akıbeti na-sılmış görün! 1 Zaten onların çoğu ; Allah'tan başkasına ilâhi vasıflar yakıştırmışlardı." 2

43 Haydi, Allah tarafından (takdir edilmiş) geri çevrilmesi imkansız gün gelmezden önce yüzünü doğru ve asıl dine çevir.

İşte O Gün herkes hak ettiği yere yerleşir. 44 Küfreden kişi küfrünün sorumluluğunu sırtlanır; ıslah edici eylemlerde bulunan ise kendi yararına iyi bir hazırlık yapmış olur ; 45 sonuçta (Allah), iman

edenleri ve ıslah edici eylemlerde bulunanları kendi lütfuyla ödüllendirmiş olur: Kuşku yok ki Allah inkâr edenleri asla sevmez.

46 Nitekim (yağmurun) müjdecisi olarak (önden) rüzgarları göndermesi O'nun (kudretinin) delillerindendir; bu sayede size rahmetini tattırmakta, gemileri yasası sayesinde 3 yüzdürmekte, yine bu sayede O'nun lütfü kereminden pay almaktasınız: umulur ki şükürünü eda edersiniz. 4

47 Doğrusu senden önce de kendi kavimlerine elçiler göndermiştik; ve onlara hakikatin apaçık delilleriyle gelmiştiler; en sonunda 5 suç ve günahta direnen kimselere yaptıklarının acısını tattırdık: zaten inananlara yardım etmek üstlendiğimiz bir görevdi. 6

48 Allah O'dur ki, Rüzgarları elçi (gibi) göndererek bulutları tetikler; 7 artık onları semada nasıl isterse öyle yayacak, 8 dahası parça parça edecektir. Derken sen (ey insan), bulutların bağrından yağmurun boşaldığını görürsün: bir de onu kullarından dilediği kimselerin üzerine yağdırmaya görsün,- işte o an değme onların sevincine! 49 Ama aynı kimseler az önce, yani 9 (yağmur) indirilmeden önce umutlarını büsbütün yitirmiştiler.

50 Haydi (ey insan)! Dön de bir bak Allah'ın rahmetinin sonuçlarına: ölü toprağa nasıl da can veriyor! İşte bunu yapan ölüleri diriltenin ta kendisidir: zira O'nun güç ve kudreti her şeye yeter. 10

1 Kur'an'da yedi yerde doğrudan gelen bu emir, zımnen gezip görmeyi bilgi vasıtalarından biri olarak kabul eder.

2 Geçmişte somut varlıklara yakıştırılan ilâhi vasıflar, modern zamanlarda ideoloji gibi soyut

düşünce sistemlerine de yakıştırılmaktadır.

3 Emfin bu anlamı için bkz: 28:44, not 1. Ayrıca nedensellik vurgusu için bkz: 41:12, not 2.

4 Yağmur üzerinden manevî iklimin yağmuru olan vahyin diriltici mahiyetine atıf.

*^6^^«

•N3£s=H.

CUZ21

5 Fasiha fâ'sı, olayın başıyla sonu arasındaki ulaştırmadaki sırrına erilmez iradesine telmih.

boşlukları zihnen doldurmamızı îmâ eder.

6 Şia'nın bu tür bir kullanımı için bkz: 15:41,

not.

7 Zımnem: Peygamberler ilâhi rahmetin bir eseri olarak gönderilmiştir.

8 Allah'ın dilediği yerden dilediği kimseyi peygamber olarak seçeceğine, dahası hidayetini

9 Metinde bulunmayan bu "yani" sözün akışında zımnem bulunmaktadır.

10 Zımnem: Küfür kalbin ölümü, imansa dirilişidir. 7. âyette de işaret edildiği gibi vahiy maddî hayat üzerinden manevî hayatı konuşmaktadır. 52. âyet bunu teyit eder. Dolayısıyla buradaki ölüm ve hayat maddî değil manevî içeriklidir (Kırş: 6:122).

CÜZ 21

^^^

30 / RÛM SÛRESİ

*^3£N»

805

HE3M

ü] ^^ j_£ .^lin jL4^ oJ1 OT} So^ ' P3

^JJI İi! o A-Ü -L^ UJt^ ^ ^ -Jl £_^jj

'<" ' * i İ^ .«< *^o ^^ î^ , O < O O f. ^^

~-Jjül J-*J *L_J^> U ,_j_bu 4^_ij l_lsw3 oj-S Jju J_«

l_jiJ L_o j j^jşw«JI p~i> ipl_Ul ;»jü Jjj j içş;! j_j-IÜI

- o^^UJ ^ ^ ^jLZ l ^îit ^jji £_& ^' o^'j J-^ J^=» ,>• <Ji>1 İÜ e** o^ ^^ -Ujj

51 Ama Biz eğer bir sam yeli 1 göndersek ve bu yüzden ekinlerinin sararıp solduğunu görseler, bunun ardından derhal inkârda ayak diremeye başlarlar.

52 Şu da bir gerçek ki sen asla ölümlere du-yuramazsın; arkasını dönüp uzaklaşırken her tür davete sağır kesilenlere de duyu-ramazsın. 2 53 Yine sen (kalbi) kör olanları sapıklıktan çevirip de doğru yola yö-neltemezsin. Sen ancak âyetlerimize iman eden kimselere duyurabilirsin ve onlar da hemen teslim oluverirler. 3

54 ALLAH'TIR başlangıçta sizi güçten yoksun yaratan, bu yoksunluğun ardından sizi güçlü kuvvetli kılan, bu güçlü kuvvetli dönemin ardından sizi (tekrar) zayıflığa ve ak saçlılığa mahkûm eden: O dilediğini yaratır; zira O her şeyi bilendir, mutlak kudret sahibidir. 4

55 Ve Son Saat gelip çattığı gün suça batmış olanlar, dünyada bir saatten fazla kalmadıklarına yemin edecekler; böylece kendilerine (dahi) yalan söylemiş olacaklar. 5

56 (Hayattayken) bilgi ve imanla donatı-lanlarsa, "Doğrusu siz, Allah'ın kitabı hususunda diriliş gününe kadar yerinizde sayıp drettiniz,6 işte artık diriliş günü de gelip çattı, fakat siz bunu bilmezden gelmişsiniz!" diyecekler.

57 Ne ki O Gün, zulme gömülüp gitmiş olanlara ne getirecekleri mazeret fayda verecek, ne de suçlarını itiraf ile af dilemeleri...

58 DOĞRUSU Biz bu Kur'an'da, insanlara (hakikati) her türlü dolaylı anlatım tarzını kullanarak 7 açıkladık. Ama onlara (bu türden mesel içeren) bir âyetle gelsen, inkârda direnenler yine de: "Siz sadece batılın peşine düşen kişilersiniz" derler. 8

59 Allah (hakikatin) bilgisine sırt çevirenlerin kalplerini işte böyle mühürler. 9

60 Artık sabret,10 unutma ki Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir; (kendi söylediklerine dahi) yürekten inanmayanlar, 11 tahrikleriyle sakın seni fevri ve tepkisel bir davranışa sürüklemesinler. 12

1 İstisnaları olmakla birlikte, galibiyetle Kur'an'da riyah rahmet taşıyan rüzgar, rîh ise bela taşıyan rüzgar için kullanılır.

2 Vahye göre yaşamak nabız ve kalp atışıyla değil, insanın hakikatle ilişki kurup kuramadığıyla ölçülebilecek bir şeydir.

3 Zımnen: Hakkı görmek istemeyene hiç kimse hakkı zorla gösteremez.

4 Allah'a kafa tutan insana: Ey insan! Ölümlüsün, sınırlısın, zayıfsın, mahkûmsun, mecbursun: zira mahluksun.

5 İnsanın özelde zaman genelde hayat hakkındaki tüm algılarının ne kadar görece ve yanıltıcı olduğunun veciz ifadesi. Zimnen: Ey insan!

ts£3S2s|

30 / RÛM SÛRESİ

•^=38^*

CUZ21

Daha benim diye baktığın hayat ve zamana bile sözün geçmiyor! Âhiretsiz bir hayat tanımını yapmakla kendini aldattığının farkında mısınız? Anlamından soyutlanarak yaşanmış koca bir ömür, şimdi sana bir saat gibi geliyor. Hayatının bereketini ellerinle yok ederek kendini kandırdın, şimdi kimi kandıracaksın?

6 Veya: "Allah'ın kitabında yer alan (tehdit uyarınca)" ya da "Allah'ın yasasında yer alan (takdir uyarınca) diriliş gününe kadar beklediniz". Tercihimiz, hayattayken vahye inanmada geç kaldıkları gerçeğine dayanmaktadır.

7 Mesei'in bu anlamı için bkz: 18:54, not. Ayrıca bkz: 60. âyetin ilgili notları.

8 Bütün bir ömrü bir gün gibi algılayacak kadar kendini aldatanların, vahiy hakkında "batıl" demesi sürpriz değil. Şifa bulmaz bir anlama hastalığına atıf.

9 Manevî hayatın manevî merkezi olan kapl if-

lah olmaz bir biçimde bitmiş, kendisim bitiren sahibi hakkında bir suç delili olarak Hesap Günü açılmak üzere mühürlenmiştir.

10 58. âyettin devamında haber verilen türden tahriklere karşı.

11 Lâ yûkmûn, "gönülden inanmayanlar" anlamına gelir. Fakat burada sözü edilen kişiler, önceki âyetlerden de anlaşılacağı gibi hiç inanmayan kişilerdir. Hz. Peygamberin çağdaşlarından Pers efsaneleri anlatıcısı Nadr b. Haris'in kastedilenlerden biri olduğu nakledilir. Şu halde, onların gönülden inanmadıkları şeyin 58. âyette yer alan kendi suçlamaları olduğunu söylemek, en makul açıklama olarak görünmektedir.

12 Te'kit formunda gelen el-îstihfaf, âyetin başındaki sabfm karşıtıdır. Tıpkı Zuhurf sûresinin 54. âyetinde olduğu gibi "Tahrike kapılıp fevri ve duygusal tepkiler vermek" anlamım taşır.

»p^^İS^

s

31. LOKMAN SÛRESİ

^^^

üreye Lokman adı, bu menkıbevî bilgenin oğluna, yani hepimize verdiği öğütlerin yer aldığı âyetlerden (1249) ilhamla verilmiştir. Bu bilge Kur'an'da yalnızca bu sûrede anılır.

Sûre İbn Abbas'a göre Mekke'de indirilmiştir. Sûrede Mekke'deki şiddete ilişkin açık ve kapalı hiçbir atıf yer almaz. Muhammedi davete koşan çocukların ebeveynlerine karşı davranış yöntemi (14-15) ve ebeveyn evlat ilişkisinin anketteki boyutu işlenir (14-15 ve 33). Bütün bu veriler, sûrenin Mekke döneminin sonlarında indiğini gösterir. Bu sûrenin, ebeveyne hiçbir kayıt olmaksızın iyi davranışı emreden Isrâ sûresinin 23-24. âyetlerinin ardından inmiş olması güçlü bir ihtimaldir. Aynı konuya daha sonra inen 29:8'de de benzer bir üslûpla değinilecektir. Zira akide farklılığının doğurduğu kuşak çatışması, bu dönemde sosyal bir problem olarak iyice su yüzüne çıkmıştır. Bazı âyetlerinin Medine'de indiği yolundaki rivayetler, sağlam bir delile dayanmadığı için rahatlıkla göz ardı edilebilir (Bkz: 6. sûrenin girişi). Sûre ilk tertiplerin tümünde Sebe sûresinin önünde yer alır. Nübüvvetin 11. yılma tarihlendirilebilir.

Sûrenin öne çıkan konusu, en genel anlamıyla söz ve sözün/kelamın gücüdür. İlahi kelama atıfla başlar, 6. âyetinde gücünü bilgidен almayan sözün sahte cazibesine dikkat çeker. 12-19. âyetlerde dile getirilen Lokman'm hikmetleri, "güzel söze" bir göndermedir. Üzerinden binlerce yıl geçse de gök kubbeye salınmış hiçbir hoş sedanın yok olmayacağını delili olan bu hikmetler, sözün terbiye amaçlı kullanımının en güzel örneklerinden biridir. "Sesini yükseltme!" (19) demek, zımnen "Sözünün kalitesini yükselt!" demektir. Bunun ardından söz, sözlerin şahı olan "Allah'ın sözlerine" getirilir:

"Ve eğer dünyanın tüm ağaçları kalem olsa denizleri de mürekkep, buna yedi deniz daha eklense, Allah'ın kelimeleri yine de tükenmez" (27). İlahi kelamın anlamının asla tüketilemeyeceği daha nasıl söylenebilir ki!

Sûrede körü körüne ataların yolunu taklit kınanır (21). Zira hakikatin referansı atalar değildir. Ancak Lokman'm öğütlerinde olduğu gibi, ataların iyi olan öğütleri tutulmalıdır (12-19). Hiçbir ebeveynin evladına ve evladın ebeveynine yarar sağlayamayacağı O Gün'den korkulmalıdır (33). Kelam edebiyatımızda "beş gaybi konu" [Muğayyebât-ı Hamse) gibi yanlış bir başlıkla tahsis edilen 34. âyet "insani bilginin sınırlılığını" söyler.

Medine ve Mekkelilere göre 33, Şam, Basra ve Kulelilere göre 34 âyettir.

»N^N*

31/LOKMAN SÛRESİ

*^£^o

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 Elif-Lâm-Mîml 1

2 İŞTE BUNLAR, her hükmünde tam isabet kaydeden ilâhi kelamın âyetleridir; 2 3 Allah'ı görür gibi hareket edenler için bir rehber ve bir rahmet olan (âyetleri); 3 4 onlar ki namazı hakkını vererek eda ederler, 4 arınıp yücelmek için ödenmesi gereken bedeli öderler,5 zira onlar âhirete inananların ta kendisidirler.

5 işte onlar, Rablerinden gelen kusursuz bir rehberliğe tabidirler; ve işte onlar, evet onlardır ebedi mutluluğa erenler. 6

6 Ama insanlardan öyleleri vardır ki, bilgisizce (başkalarını) Allah yolundan saptırmak ve onu alay konusu yapmak için boş sözlere 7 müşteri olurlar: işte onlar onur kırıcı bir terkedilmişliğe 8 mahkûm olacaklar. 9

7 Böyle birine âyetlerimiz okunduğu zaman sanki kulaklarında kurşun varmış gibi hiç aldırmandan serkeşçe yüz çevirir: işte böylesini, can yakıcı bir azap ile müjdele.

8 Bir de iman eden ve imanına uygun eylemler ortaya koyan kimseler var ki, her tür nimetle dolu olan cennetler onların olacak; 9 onlar orada Allah'ın mutlaka gerçekleşecek olan vaadi uyarınca ebedi kalacak: 10 zira O her işinde mükemmel olandır, her hükmünde tam isabet edendir.

H^

rs l£W

ouajj

J>"

&

mm^

'.' - İ ° s> ! -S"

_ . _ • o - t, _ » ; ^ ;

*U *uJJ! y UjJİ j<ub J^= .y. l^_J cujj ,*£==<_) j.,.^,;

■&

10 O gökleri, gördüğünüz bir direk olmaksızın yarattı; ve O sizi sarsmasın diye yeryüzüne kalkmaz kımıldamaz dağlar yerleştirdi ve orada her çeşit canlı varlığın üremesini sağladı.

İşte Biz, gökten yağmura (böyle) indiririz, akabinde orada her tür ve cinsten yararlı varlığı (böyle) yetiştiririz. 11

11 Bu Allah'ın yaratışıdır: Haydi, gösterin bakayım O'nun dışındakiler neyi yaratmışlar? Hayır, zulme gömülüp gitmiş olanlar apaçık bir sapıklık içindedirler.

1 Mukatta'ât için bkz: Nüzul sürecinde ilk geçtiği 68:1, not 1.

2 Zâlike, "bu âyetler" ya da "bu kitabın tümü" (Bkz: 10:1, not 2).

3 Muhsinîrii çevirimiz için bkz: 2:58, not 2. Zımnen: Değil mi ki insan müebbet yolcu? Yolcuyu ve yolu var eden Allah, yol haritasını da

göndererek rahmetini tamamlamıştır.

4 Salat için bkz: 7:170 ve 2:3, ilgili notlar.

5 Zekâfm bu anlamı için bkz: 7:156 ve 27:3, notlar.

6 Lokman ve Bakara sûrelerinin ilk 5 âyetleri arasındaki benzerlik dikkat çekicidir.

7 Uyuşturucu ve uyutucu olarak kullanılan sö-

CÜZ 21

Ns3Sssş

31 / LOKMAN SÛRESİ

*^^^

809

ze delalet eden lehve'l-hadîs, yalnız burada geçer {Lehviçin bkz: 102:1, not). Zımnen: Bilgi açılığını keyif ve eğlence verici sözlerle bastırmaya kalkarlar.

8 'Azab "terk ve mahrumiyet" mânasındaki 'azb'den türetilmiştir (68:33, ilgili notlar). Kıyamette Allah tarafından terk edilmekle ilgili bkz: 2:174 ve 3:77). İbn Teymiyye 'azabım mu-hîn ile kâfir ve münafıkların, 'azâbun azîm ile cehennemden en sonunda çıkacak olanların azabının ifade edildiğini söyler {es-Sâhmu'l-Meslûl, Beyrut, 1414, s. 58).

9 İbn İshak bu âyetin hakkında nazil olduğunu söylediği Nadr b. Haris'i "Kureyş'in şeytanlarından biri" diye niteler. Pers imparatorluk başkenti Hire'de öğrendiği efsane,

şarkı ve çalgı eşliğinde sefahat ve âlem yapıyordu. Peygamberi davete karşı insanların ilgisini başka tarafa yönlendirmek için iki şarkıcı kadın satın almıştı.

"Allah'ın indirdiğine benzer şeyleri ben de indirebilirim" (6:93) diyecek kadar küstahlaşan biriydi. Hz. Peygamber genel tutumunun istisnası olarak onun Bedir'de esir düştükten sonra öldürülmesine izin vermiştir. Bu istisnai iznin Kur'ani dayanağı "küfrün önderleri" ile ilgili ilâhi talimat olsa gerektir (9:12).

10 "Onlar orada ebedi kalacak" ibaresinin cehennemlikler için değil de (7) cennetlikler için kullanılması çarpıcıdır. Bu "rahmetim her şeyi kuşatmıştır" (7:156) âyeti ışığında anlaşılmalıdır.

11 Ayette Allah'ı gösteren üçüncü tekil zamirler [halaka, elkâ, besse) birden birinci çoğul (Biz) zamirine geçiveriyor. Zımnen Allah'ın insan zihninde kişileştirilemezliğinin ve hiçbir beşeri dilin imkanlarının O'nu olduğu gibi tavsife güç yetiremeyeceğinin ifadesidir.

t^S^ES^

»N^gs^

31 / LOKMAN SÛRESİ

«^^N*

CÜZ 21

12 DOĞRUSU Biz Lokman'a 1 da (şu) hikmeti bahsetmiştik: "Allah'a şükret! Çünkü (O'na) şükreden kendi lehine şükretmiş olur. Fakat kim de nankörlük ederse, iyi bilsin ki Allah kendi kendine yeterli olandır, her tür övgüye lâayık olandır.

13 Hani Lokman oğluna öğüt verirken şöyle diyordu: "Yavrucuğum! 2 Allah'tan başkasına ilâhlık yakıştıрма! Çünkü her tür ilâhlık yakıştıрма gerçekten de korkunç bir zulümdür. 3

14 Nitekim (Allah şöyle buyurur): "Biz insana anne babasına (iyi) davranmasını emrettik: 4 annesi onu ağır acılara katlanarak karnında taşıdı ve onun süttten kesilmesi iki yılda gerçekleşti: 6 şu halde (ey insan), Bana ve anne babana şükret; (sonunda) dönüş yalnızca Banadır!" 7

15 Yine (Allah): "Eğer hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi 8 Bana ortak koşman için seni zorlarsa, asla onlara itaat etme! Yine de onlara şu (geçici) dünyada iyi davran ve yönünü bana dönenlerin yolunu izle! En sonunda elbet Bana döneceksiniz ve yapıp ettiğiniz her şeyin (gerçeğini) size bir bir göstereceğim" (diye buyurur). 9

16 (Lokman): "Yavrucuğum! (Yapıp ettiğiniz) o şeyler isterse bir hardal tanesi kadar olsun, ister bir kayanın bağrında, ister göklerin derinliklerinde, isterse yerin altında saklı

bulunsun,- Allah onu bulup ortaya çıkarır: çünkü Allah (ilmiyle) her şeye nüfuz eder, 9 her şeyden haberdardır.

H2M

di;

"i ü"°3 *p J-*—"-" <) ' <U^=u>«Jt y*Ü L_J! J-âJj

cy>3-

Cüj İS! ULiÜ <£jd\\$j ûLJj'yi İli y^^l^Jâi- İlk!

jS3s Jıy~ °yj> "CJ~ JUL ^ii5 ü] L4İ]^ ÇŞŞ J Ojilij Si İJkil l_« ot ^jVl ^i jî ol'^İJl ^ }i jLA^ ^

İİİ ^ iji j t §> j^i jıiii js 4^4 V İn 5] Cy,

17 "Yavrucuğum! Allah'a kulluğunu hakkıyla yerine getir, 10 her zaman iyi ve doğru olanı önerip kötü ve yanlış olandan sakındır,- başına gelenlere göğüs ger! 11 Şüphesiz bütün bunlar kararlılık ve direnç isteyen işlerdendir."

18 "Kasıtlılık yapıp insanlara karşı böbürlenme ve yeryüzünde çalım satarak dolaşma! Zira unutm ki Allah kendini beğenmiş 12 kibirliyi sevmez.

19 (Hayat) yürüyüşünde dengeli ol ve sesini yükseltme! 13 Unutm ki seslerin en çirkini eşeğin sesidir."

1 Başta Taberî olmak üzere bazı müfessirlerin verdiği malumattan çıkan sonuç, Lokman'm tarihte Ezop (Aisopos) adıyla efsaneleşen kişi olduğu ihtimalini güçlendirir. Kur'an'da bilge bir kişiliğin simgesi olarak takdim edilen Lokman, tıpkı Kehf sûresinde Musa'ya hikmet öğ-

reten "bir kul" gibi, hikmetli şahsiyeti karakterize eder. MÖ. 6. yüzyılda yaşadığı sanılan Ezop'un tevhidi bir inanca sahip olduğunu onun ölüm şeklinden anlıyoruz. O, şirke sapan Delphoiliieri iğneleyen sözleri yüzünden halkın inancına karşı gelmekle suçlanıp Hyampa-

*~1\J mL» JU%.

™ ^£Z^l ğ~^&~

31 / LOKMAN SÛRESİ

»^^S^fe

ca kayasından atılarak katledilmiştir (M. Laro-usse).

2 Binlerce yıl önce gök kubbeye salınmış bu altın öğütleri ölümsüzleştiren Kur'an, adeta tüm muhataplarına, sadece Lokman'm oğlu Anka değil "Hepiniz Lokman'm çocuklarıdır" demektedir.

3 Sahabenin inen vahyi hayata koyma konusundaki ciddiyetini tüm çıplaklığıyla ortaya koyan olaylardan biri, bu âyet sebebiyle yaşandı. Âyet inince sahabeyi bir endişe kapladı. Allah Rasulü'ne gelip dediler ki: "îmana zulüm karıştırmamaya hangimizin gücü yeter ki?!" Allah Rasulü buyurdular: "Bakın, bu zulüm sizin anladığınız zulüm değil; Lokman'm şu sözünü işitmez misiniz?" dedi ve âyeti okudu (Buhari, Tefsir 6:20).

4 Allah Rasulü'ne Mekkeli inkarcıların yönelttiği "Ebeveyni evladından ayırıyor" suçlamasına zımni cevap.

5 Çocuğun annesine zorunlu olarak bağımlı olduğu dönemi ifade ettiği gibi, zımnen annenin kendini toparlama süresini de ifade eder.

6 Krş: 46:17 ve sûrenin girişi.

7 Zımnen: Tanrı olarak bilinmesi ve nitelenmesi doğru olmayan bir şeyi (Krş: 29:8, not 3).

8 Anne-baba ile ilgili tavsiye sürecinde yer alan ilk âyet bu olsa gerektir. Bunu, 15. âyet ile den-geleyemeyen mü'min gençleri uyaran Isra 23-24 ve Ankebut 8. âyetler izler. Âyet, Mekke'de yeni vahye iman eden gençlerle onların aileleri arasındaki inanç çatışmasına dengeli ve ahlâkî

bir çözüm sunmaktadır. Formül bellidir: Anne-baba için Allah'ın hukukunu çiğnememek, fakat bunun dışında onlara iyi davranmak.

9 Latif özellikle habîr ile kullanıldığı bu gibi yerlerde, kesafetin karşıtı olan letafetten sıfat-ı müşebbehedir. Manevî duyulara letâif, ince nükteye latife denmesi de bundandır. "Allah'ın akıl-sır ermez bilgisiyle her şeye nüfuz ettiğini, hiçbir şeyin buna engel teşkil edemeyeceğini" ifade eder (Râğıb). ilahi bilginin akli aşan tabiatına bir atıftır.

10 Lafzen: "Salatı ikame et!" Çevirimizin gerekçesi için bkz: 87:15 ve 19:59, not.

11 Emr "öneri" mânasmdadır (Bkz: 96:12, not). Zımnen: Ey muhatap! Pasif iyi olmak yetmez, aktif iyi ol ve iyiliği çoğalt! "Başına gelenlere göğüs ger", zira iyiliği önerip kötü ve yanlış olandan sakındıramn başına mutlaka iş gelir. Kötüler pasif iyilerden değil aktif iyilerden rahatsız olurlar.

12 Muhtâl, "Kendinde olağanüstü fazilet vehmederek kurumlanma" anlamına gelen ihti-

yai'den türetilmiştir (Krş: 57:23).

13 "Sesini yükseltme!" Zımnen: Sözünün kalitesini yükselt! Söz etkisini sesin yüksekliğinden değil, taşıdığı hakikatin gücünden alır. Gücün sözüne değil, sözün gücüne itibar et! Gücünü, buyurganlığı ve otoriterliği temsil eden sestem değil, içerikli ve nitelikli sözden al! Burada, adeta 6. âyetteki "içeriksiz söze" gönderme yapılmakta, sözün kalite açığını sesle kapatma yerilmektedir.

«KH5s|*

«^3^*

31 / LOKMAN SÛRESİ

«*s3S^

CÜZ 21

20 İŞTE (ey insanlar), görmez misiniz ki Allah göklerde ve yerde bulunan her şeyi emrinize âmâde kılmıştır; açıktan ve gizli olarak size nimetlerini bol bol ihsan etmiştir? 1

Ne ki yine de insanlar içerisinden herhangi bir bilgiye, yol gösterici bir kılavuza ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışan kimseler çıkabilmektedir. 2
21 ve böylelerine "Allah'ın indirdiklerine uyun!" denildiğinde, "Asla, biz sadece babalarımızın hayat tarzına 3 uyarız!" derler.

Ne yani, şeytan onları çılgın bir ateşin azabına 4 çağırmış olsa da mı (bunda ısrar edecekler)?

22 Ama 5 kim de bütün varlığıyla görürce-sine inandığı 6 Allah'a teslim olursa/ işte o kopmaz bir halkaya sımsıkı yapışmış olur: en nihayet her iş döner dolaşır, sonucunu takdir etmesi için Allah'a varır. 8

23 Kim de inkâra sapsa, artık onun inkârına üzülmene gerekmez; (nasıl olsa) sonunda Bize dönecekler; ve Biz yaptıklarının iç yüzünü) bir bir kendilerine haber vereceğiz: çünkü Allah göğüslerdeki en mahrem sırları bilendir. 24 Tadımlık bir hazzı kısa vâdede tüketmelerini sağlarız,-

H2M

uf'S^ J^ u^ oi^_!ji ^ u ^k=SyL: 'isi Sı \°/J fî

Jil^^^Uİİ^jilkİŞJS^AlJi <uİJ İrsalle. il_JL I j

> t, > > ,

jlil tial^L^A^J-J I5JUIII jjjLI 1

yâ

,1

-Ui,

-1 xâ j^JJ -^ &\ j\ İ44.3jXli '^S's% ■jij -;, j/i\ hız. il J\j ^J\$1 j3^jj\

i,

SjJii; v ,U>L=İ j; % iü] 1 jj iin 1 î)jd

iiL; JJ4J13 fiil r^j, ^ ^ • V1 ^ u Si ==»i JO* '^ ! <^ ^^ ölij u^i k1^ ^-».I, 21 i oj si».13
^^Üs" Vj çlsliî V3 ^suîi

eUJu

acizdirler.

26 Göklerde ve yerde olan her şey Allah'a aittir; şüphesiz Allah var ya: işte O'dur kendi kendine yeterli olan, her tür övgüye lâyık olan.

27 Ve eğer dünyanın tüm ağaçları kalem

olsa denizleri de mürekkep, buna yedi de ardından onları altında ezilecekleri ağır niz dalîa eklense, Allah'ın kelimeleri yi

bir azaba mahkûm ederiz.

25 9 EĞER onlara kalkıp da sorsan "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye, hiç tereddütsüz "Allah'tır" derler. Sen de "Hamd Allah'a mahsustur" de: ne var ki

ne de tükenmez: 10 çünkü Allah'tır her işinde mükemmel olan, her hükmünde tam isabet kaydeden. 11

28 Hepinizin yaratılması ve tekrar diriltilmesi, (O'nun için) bir tek can(m yaratılması ve diriltilmesi) gibidir: Kuşkusuz

onların çoğu bunu dahi kavramaktan Allah her şeyi işitir, her şeyi tarifsiz bilir.

1 Gerçek keşif kanunları değil o kanunları koyanı keşfetmektir.

2 Aynı ibare için Hac 8 ve onunla bağlantılı Hac 3. âyete bakınız. Bu âyette inkârın üç sebebi

zikrediliyor: 1) Herhangi bir bilgiye dayanma ihtiyacı duymayanlar: Bir sonraki âyette bunun gerekçesi babaları taklit olarak veriliyor. Yani kafalarını kullanmayanlar. 2) Yol gösterici bir

CÜZ 21

•ŞsS^^Sif»

31 / LOKMAN SÛRESİ

-*|ss3£sf«~

813

kılavuza dayanmayanlar: İlle de taklit edeceklerse, doğru yoldan giden bir rehberi izlemeleri gerekirken, yanlış rehberi izleyenler. Bunlar birincilerden daha aşağıdadırlar. 3) Bir belgeye dayanmayanlar: Kur'an vahyinden önceki vahiylerden hiç birini gündemine almamış olanların tartışmak için geriye tek dayanakları ya Nadr b. Haris'in yaptığı gibi "Pers mitolojisi" ya da "atalar yolu"dur.

3 Mâ...'aleyh kalıbına verdiğimiz "hayat tarzı" anlamı için bkz: 3:179, not.

4 'Azabi's-sa'ir için bkz: 25:11, not 14.

5 Hal ya da itiraziye olması muhtemel vav için tercih ettiğimiz "ama" karşılığı, bu âyetin 20. âyetteki karakterle zıtlık içerdiği gerçeğine dayanır.

6 Ihsan'm bu tanımını Hz. Peygambere aittir. 7Krş: 2:112'nin girişi.

8 Benzer bir ibare için bkz: 22:41.

9 Metnin başında çeviride görünmeyen bir vav

vardır. Bu vavın ibtidaiyye vurgusu çeviriye paragraf başı olarak yansımıştır.

10 Yazılı olan ve olmayanıyla birlikte bütün bir yaratılmışlar evreni Allah'ın âyetleridir. Bu muhteşem âyet, çok küçük bir kısımdan haberdar olduğumuz bu evrenin tamamını bilme iddiasının ne kadar yersiz olduğunu söyler. Bununla beraber, söz konusu âyetlerin kelimelerdeki tezahürü olan bu vahyin sözel imkanlarının da tüketilemeyecek kadar zengin ve büyük oluşuna delalet eder. Bu mucizevi gerçek, vahyi anlama çabasına giren her samimi muhatap tarafından fark edilecektir. Kur'an vahyinin hâlâ indiği günkü gibi hayatı inşa eden aktif ve mü-dahil bir özne olması bu özelliğinden kaynaklanır. Bu âyet, tabiatın bitmez tükenmez bir bilgi hazinesi olarak keşfedilmeyi beklediğinin de zımni ifadesidir (Bkz: 18:109).

11 Muhteşemsin Allah'ım! İhtişamın karşısında kamaşmayan göz kör, secdeye

kapanmayan kalp ölü, kıyama kalkmayan akıl felçtir.

«fs^Ş|p3#»>

»N3£^

31 / LOKMAN SÛRESİ

*N3£s>-

CÜZ21

29 Fark etmez misin ki (ey insan): Allah geceyi uzatıp gündüzü kısaltıyor ve gündüzü uzatıp geceyi kısaltıyor; 1 O güneşi ve ayı bir yasaya tabi kıldı da, her biri sonu yasayla belirlenmiş bir süre 2 doluncaya kadar hareketini sürdürüyor? 3

Yine (bilmez misiniz) ki Allah, yaptığınız her şeyden haberdardır?

30 İşte bu yüzdendir ki Allah Mutlak Hakikatin ta kendisidir ve onların O'nun dışında yalvarıp yakardığı her şey bütünüyle batıldır: evet o Allah ki yüce olan O'dur, ulu olan O'dur. 4

31 Görmez misiniz ki (ey insanlar), O'nun (müdahalesinin) delillerini size göstermek için gemiler denizde Allah'ın nimeti sayesinde yol alıyorlar? Elbet bütün bunlarda, derin bir şükran duygusuyla (O'na) kullukta direnenler için mesajlar vardır.

32 Derken, dalgalar onları zifiri gölgeler gibi kuşattığında, yalnız O'na yönelerek başlarlar Allah'a yalvarıp yakarmaya; fakat onları sağ salim karaya çıkarır çıkarmaz, onlardan kimileri ortada kalarak (inanmakla inanmamak arasında) bocalar durur: 5 zaten âyetlerimizi, habis 6 kâfirlerden başkası bile bile inkâr etmez.

33 EY insanlık ailesi! 7 Rabbinize karşı sorumluluğunuzu hatırlayın! Dahası ne anne babanın çocuğuna, ne de çocuğun anne babasına hiçbir fayda sağlamayacağı bir günün dehşetinden sakının! Unutma-

^€2N

J^ ^ JI £& J^= İ^' j J-^^'J^s jii

ö"j j^ \ y*İi\öL JjJİ!§^wi5 i li^U_,4lsi5't5

^k=4j± ii 1 ^sixş jkû \ u-s ^jAS .İttin bî jJ fj"

di 5

Cri^Ü'o*

i 4)! \y-> JIÜJl^a. £JK> <^~Sf

V &>I 1^-lit j ^r> ijS» J-iİJi vsfı Çn j>i^ jiU

^ji iJi- 4)1 o\ o_j--<u ^jt i^Lj Jli; ejjJj Uj

ym ki Allah'ın vaadi gerçekleşecektir: şu halde bu dünya hayatı sizi asla ayartmasın,-
dahası, aldatıcının hiçbir türü sizi Allah (hakkındaki asılsız düşünceler) ile

aldatmasın. 8

34 Şu da bir gerçektir ki, Son Saat'in bilgisi sadece Allah katmdadır: yağmuru yağdıran
O'dur,- rahimlerde yer tutanı (bekleyen geleceği yalnızca) O bilir; oysa ki hiç kimse yarın
ne kazanacağını bilemez, dahası hiç kimse yarın hangi mekânda öleceğini bilemez.

Şüphesiz Allah'tır her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan. 9

1 Krş: 3:27.

2 Ecel'm. bu anlamı hakkında bkz: 11:3, not 7.

3 Zımnen: Ya sen ey insan; sen neyin etrafında pervanesin? Bunu Allah'ın bilmediğini mi
sanıyorsun?

4 Eşyanın O'ndan bağımsız bir hakikati olduğu-

nu düşünenler, mantığın en temel kuralını yok sayarlar.

5 Veya: "dengeyi tutturur". Tercihimizde ve parantez içi açıklamamızda bu âyete benzeyen
Ankebut 65 ve İsra 67'ye dayandık. Mücahid bunu, küfründe devam ettiği yönünde
anlamış-

CÜZ 21

-*fcs3S5^»

31 / LOKMAN SÛRESİ

-*3\$3*

815

tır (Taberî).

6 Bu âyetteki hattârve kefûr, 31. âyetteki sab-bâr ve şekûfun mukabilidir.

7 Eyyuhâ kalıbında "aile" mânası mündemiçtir.

8 Garûr, ğurûr olarak okunduğunda anlam şöyle olur: "Allah, hiçbir şekilde sizi aldatma sebebi yapılmasın!" Ğarûr. şeytani dürtüler ve ayartıcı düşünceler. "Allah ile aldatmak", Allah

^^^

hakkındaki kuruntu kabilinden düşüncelerin peşine takılmak. Zımmen: "Nasıl olsa affeder" diyerek O'nun affını istismar etmeyin!

9 Ey parçayı gören, parça parça yaşayan ve paramparça olan insan! Bütünü göremiyorsun, bir adım sonra başına neyin geleceğini bilemiyorsun, itiraf et! Bari gören ve bilen Allah'a inan ve O'na teslim ol!

32. SECDE SÛRESİ

^£^

Secde, teslimiyetin altına beden diliyle atılan imzadır. Sûre bu adı 15. âyetinden alır. Tirmizî Cami'inde sûreyi bu adla anar. Yine Tirmizî'nin Cabir b. Abdullah'a atfen naklettiği "Peygamber elif Mm mîm tenzil ve teharakellezi bi yedihi'l-mülk'ü okumadan uyumazdı" rivayetinden sûrenin başka adları da bulunduğunu çıkarabiliriz.

Sûrenin iniş yeri ve zamanı konusunda ihtilaf edilmiştir. Çoğunluğa göre Mekkîdir. İbn Abbas'a atfedilen iki görüşten biri de budur. İkinci görüşe göre, 18-21. âyetler Medine'de inmiştir. Fakat bu, zayıf nüzul sebebi rivayetlerine dayandığı için rahatlıkla göz ardı edilebilir. Kaldı ki 6. sûrenin girişinde uyguladığımız kriterler de bu sonucu verir.

Sûre müşriklerin vahye karşı itiraz ve iftiralarından söz ettiğine göre (3), Mekke'de indiği kesindir. 13. âyette dokuzuncu yılda indirilmiş olan Sâd sûresinin 84-85. âyetlerine atıf vardır. Şu halde bu sûre de boykot sonu veya sonrası sûrelerindedir. 9. yılda inmiş olmalıdır. İbn Abbas'tan gelen meşhur tertipte Medenî sûrelerden olan Cuma-Munâfıkun, Cabir b. Zeyd kanalıyla gelen İbn Abbas tertibinde İnşikâk-Ankebût, diğerlerinde Mü'min-n-Tur arasında yer alır.

Sûre vahye atıfla başlar, inkarcıların iftiralarını dile getirir (1-3). Âhiret hayatına dair ayrıntılar verir (4-14). Kur'an'da cennet hakkındaki en çarpıcı âyetlerden biri bu sûrededir:

"..onları (cennette) ne türden göz kamaştırıcı sürprizlerin beklediğini kimse hayal dahi edemez" (17).

Ardından geçmiş ümmetlerden hem örnek hem de ibret olanlara değinilir (23-26). Sûre inkârda ısrar edenleri uyaran bir âyetle son bulur.

Çoğunluğun taksimatına göre âyet sayısı 30, Basralılara göre âyet sayısı 27 7 dir.

CÜZ 21

«KgJ-sŞ*

32 / SECDE SÛRESİ

-+=\$&,+■

817

i -,• „ „ . . , ' „ » > 0 „ i~

^İJI -as I ig? ojo_i^ çv-^üi »jJJli °y* jjJS ^y* 'nJffŞ i Lî

^ * ', o ,S a o • * ^ ^ * --

y ilw^ ü^ üLwVI (3^=*- t-ijj 4ii>- *^—i ,1^=1 /JL£-\ • J ""- °' ■■' / ' « ~ > ' ""'

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 Elif-Lâm-Mîm! 1

2 BU İLAHÎ kelamın indirilişi, hiç kuşku yok ki 2 alemlerin Rabbindedir. 3

3 Yine de 4 onlar "Onu o uydurdu" diyorlar. Hayır! O Senin Rabbinden gelen bir hakikattir; senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş bir toplumu belki doğru yola gelirler diye uyarman içindir. 5

4 GÖKLERİ, yeri ve bu ikisi arasmdakile-ri altı aşamada yaratan, 6 sonra da hü-

kümranlık makamına kurulan 7 Allah'tır; (hesap günü) sizi O'ndan koruyacak ne bir dost ne de bir kayırcı bulamazsınız: peki, hâlâ ders almayacak mısınız? 8

5 Gökten yere kadar bütün oluşu O düzenler; en sonunda bütün bir oluş sizin hesabınıza göre bin yıl kadar süren bir günde 9 Oma yükselir.

6 İşte idraki aşan hakikatleri de, idrak ve tecrübe edilebilen gerçekleri de bilen; (hem) her işinde mükemmel olan, (hem de) merhamet kaynağı olan 10 yalnızca O'dur. 7 O her şeye yaratılış amacıyla en uyumlu olma ve kemalini bulma (yeteneğini) bahsetmiştir. 11

Öyle ki, insan türünü yaratmaya (basit) bir balçıktan başlamıştır. 8 Sonra onun neslini yine (en az o kadar) basit bir sıvı özünden yaratmıştır. 9 Daha sonra onu yaratılış amacını gerçekleştirecek bir donanıma sahip kılarak Kendi ruhundan üf-lemiştir; 12 derken sizi 13 hem işitme ve görme, hem de duygu ve düşünce yetenekleriyle 14 donatmıştır: ne kadar

da az şükrediyorsunuz. 15

10 Bir de kalkıp derler ki: "Yani biz toprağın içinde kayıplara karışınca mı? Sahiden de biz yeniden yaratılacak mıyız?"

Aslında (bu tavırlarıyla) onlar, Rablerinin huzuruna çıkıp (hesap vermeyi) inkar etmektedirler. 16

11 De ki: "Sizin için görevlendirilmiş ölüm meleği 17 (nasıl olsa) sizin canlarınızı alacak; en sonunda Rabbinize döndürüleceksiniz. 18

1 Bu harfler Allah Rasuiü'nün vahyi bir tek harfini dahi zayi etmeden bize ulaştırdığının canlı şahididirler (Bkz: 68:1, not 1). Veda Hutbelerinde-deki "Bakın, tebliğ ettim mi?" (Buharı, İlim 37)

sorusu çağlan aşır bize kadar ulaşan gözü yaşlı

Nebi'ye, kendi şimdi ve buradamızın şahitleri olarak cevap veriyoruz: "Tebliğ ettin ey Allah'ın Rasulü! Biz şahidiz!"

2 Veya: "Kendisinde hiç şüphe olmayan bu ilahi kelam.."

-NS3£N«

32 / SECDE SÛRESİ

N3£^t

CÜZ 21

3 isim cümlesiyle başlaması, anlama "bu sürekli ve değişmez bir hakikattir" vurgusunu katar. Zımnen: Alemlerin bir Rabbi olduğuna inanmak, O'nun terbiyesinin ifadesi olan vahye inanmayı gerekli kılar.

4 Em, "e.,em., /ya..ya da.." kalıbıyla gelmediği zaman farklı vurgular taşır (Ebu Ubeyde).

5 "Kendilerine uyarıcı gelmemiş bir toplum" ifadesi ilk bakışta, "hiçbir ümmet yoktur ki içlerinden bir uyarıcı çıkmamış olsun" (35:24) âyetiyle çelişik görünse de, 5:19'da geçen "uzun bir fetret" bu âyetle neyin kastedildiğini açıklar. Bu toplumun kapsamını tesbitle ilgili bir not için 25:38'e bkz. Fâtır 24 ışığında, bu toplumun benzerleri içerisinde uyarıcıya en çok muhtaç olan toplum olduğunu düşünebiliriz

6 Lafzen: "altı günde". Uzay sistemlerinin oluşumunun henüz tamamlanmadığı bir ortamda "gün" elbette görecedir. Altı aşama, altı zamanlı bir oluşum sürecini ifade eder (Bkz: 50:38, not). Kur'an'da yevm'in görece niteliği bir sonraki âyette ifade edilmektedir. Altı aşamada yaratma, tekamül yasasına delalet eder. Tekamül yaratılışın kanunudur.

Varlığa bu kanunu yerleştiren alemlerin Rabbidir. Ol deyince yaratacak bir Rabbin varlığı tekamül yasasına tabi kılması, insan terbiyesinde takip edilecek yöntem için de yol göstericidir.

7 İstevâ 'ale'l-'arş, Yahudi ilahiyatmdaki tatil tezini çağrıştıran Yaratıcıya tatil yapmayı, varlığa ilgisiz kalmayı atfeden tüm tasavvurları red içindir (Krş: 20:5, not). Kur'an'da geldiği her yerde, Allah'ın varlıktan elini çekmediğine, mahlukata ilgisiz kalmadığına delalet eder.

8 Ders: Hayata bir nizam ve intizam koyan, kainat ağacının en soylu meyvesi olan insanı başıboş bırakır mı?

9 Zımnem "hesabım tutamayacağınız bir sürede". Buradaki ibare, Son Saat tehdidinin yer aldığı bir bağlam olan 22:47'de, ke benzetme eda-tıyla kullanılır. 'Bin yıl süren bir gün' kullanımını tabiatıyla aritmetik değildir (22:47'nin notuna bkz). Fakat bazı astrofizikçiler, bu âyeti Yu-

nus 5 ışığında, ayın bin yıllık yolu bir günde almasının ışık hızına tekabül ettiği sonucuna varmışlardır.

10 el-Aziz ve er-Rahim, tıpkı ğayb ve şehade gibi karşıtlık oluşturmaktadır. Yüceliği celalinin rahmeti cemalinin göstergesidir. Parantez içi ilaveler, bu yan anlamı çeviriye yansıtmayı amaçlar.

11 Ahsene fiili sadece estetik "güzelliği" değil, aynı zamanda fitri "amaçlılığı" ve "amacıyla uyumluluğu" da ifade eder. Türkçe'de güzel "göze el veren"den kısaltılmıştır. Nesnesinin mahiyetinden çok onun göze görünüşüyle alakalıdır ve bu niteliğiyle Arapçada'ki zînet'i çağrıştırmaktadır. Ayet varlığın en temel yasası olan "amaçlılık" ve "anlamlılığa" atıftır. Hemen devamında verilen insanın yaratılış örneği bunun en çarpıcı misalidir.

12 Gerekçesi için bkz: 18:37, not 2. İnsanın ya-ratılışmdaki üç temel aşama dile getiriliyor. Tîn insanın elementer kökenine, sülâle biyolojik kökenine delalet eder. Bunlar insanın maddi kökenidirler. Bir de üçüncüsü vardır ki o manevi kökeni olan üflenem rûh'tuı.

13 Ruh üflenmeden insan muhatap dahi alınmamıştır. Hep "o" zamiriyle bahsedilmiştir. Ne zaman ki işitme ve görme, duyma ve düşünme yetilerinin kendisi sayesinde var olduğu ruh üflenmiştir, insan o zaman "siz" denilerek Allah'a muhatap olmuştur.

14 Ef'ideh yalnızca insanın manevi dünyası için kullanılır (Bkz: 104:7, not 3).

15 Zımnem: ne kadar az düşünüyorsunuz. Zira her nimetin şükürü kendi cinsindedir.

16 Zımnem: Onların asıl derdi, hesabı verilecek bir hayat yaşamaya razı olmamak.

17 Yani: Ölüm ne kadar gerçekse, hesap günü de o kadar gerçektir: kaçamayacaksınız!

Kur'an'da bahse konu ölüm meleğinin ismi geçmemektedir (Krş: 4:97; 6:61, 93; 7:37 ; 16:28).

18 Zimnen: Ey kemale ermiş bir erişkin olmaktan kaçan insan: öldükten sonra ne olmayı düşünüyorsun?

*N^3^>

CÜZ 21

»N3S^

32 / SECDE SÛRESİ

e3£s

819

^Q^

'\'' j

*Übyj£>\i\ıÇ,S Yi

@ u>J>« LJ] ĞJLI- J_ *Ju lli>-jll LİL>_CL3 L-v-iJI

^ j^ji 5i 5\$ü3 1^ii ^ ji= n^v ılLi %

IJÎJ-ÎÎo S^^-l u^'j 3^1 S-; f-^ !r-^ 5ejJl Lijd ^ji L^ljlH 6>İXI5 ^ili= Uj jüJJs

? r*j r*j j^ \r^~«3 ^-^— hj~ % ıjj^ J b i

(^ *- * €t o^âili ^-iılsjj LL} ila.} d'ji- ^j

^ fi '' *■ '

<J-İ

jüi tf 3o 3>tfjş ijks— ll "5jf

11)1

12 Günahı hayat tarzı haline getirenleri 1 Rablerinin huzurunda başlan eğik vaziyette (şöyle derken) bir görmeliydin: "Rabbimiz, (îşte artık) gördük ve işittik! Şu halde bizi (dünyaya) geri döndür de iyi bir şeyler yapalım! Çünkü (yeniden dirilişe) ikna olmuş bulunuyoruz." 2

13 İmdi eğer Biz isteseydik, herkesi doğru yola (zorla) sokardık; fakat (bunu istemedik) 3 ki, (iyiler kötülerden seçilsin de) tarafımdan verilmiş bulunan "Mutlaka cehennemi görünmeyen varlıkların 4 ve insanların (kötüleriyle) tıka basa doldura- ya iade edilecekler.

cağım" sözü gerçekleşsin. 5

14 Haydi, bu buluşma gününü 6 hatırlanmaya değer bulmadığınız için azabı tadın bakalım! Çünkü artık Biz de sizi hatırlanmaya değer bulmuyoruz,- haydi, yapmakta ısrar ettiklerinizden dolayı ebedi mahrumiyeti tadın! 7

15 BİZİM âyetlerimize imsan edenler, ancak kendilerine duyurulduğunda saygıyla yerlere kapanıp teslim olanlar ve Rablerinin aşkın yüceliğini hamd ile ananlardır: zira onlar asla büyüklük taslamazlar. 16 Onlar yataklarından kalkarak 8 tarifsiz bir korku ve büyük bir iştihakla 9 Rablerine yalvarırlar ve verdiğimiz rızıklardan in-fak ederler. 17 İşte, yapa geldiklerinden dolayı bir mükafat olarak, onları (cennette) ne türden göz kamaştırıcı sürprizlerin beklediğini kimse hayal dahi edemez. 10

18 Öyle ya: hiç imanda sebat eden, hak yoldan sapan gibi muamele görür mü? Bunlar asla aynı olamazlar! 11

19 İman eden ve imana uygun değer üretenlere gelince: yapa geldiklerinden dolayı mükellef bir ikram olarak ağırlanacakları cennetler onların konağı olacaktır. 20 Hak yoldan sapanlara gelince: artık onların da konaklayacakları yer ateş olacak; oradan ne zaman çıkmak isteseler, kendilerine "Oldum olası yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadın!" denilerek ora-

1 Mücrimin, fiilin failde tabiat haline geldiğini gösterir (Bkz: 8:8, not).

2 İman görmeden inanmaktır. Görünceye kadar inanmamak, zımmen Allah'ın verdiği bilginin doğruluğuna güvenmemektir. Vahiy ona "kâfir" diyor.

3 Zımmen: Eğer zorlamış olsaydık, iradenin ve ahlâkî sorumluluğun gerekçesi kalmazdı. Zira inanç ahlâkî değerini sahibinin o inancı özgürce seçebilme yeteneğinden alır (Krş: 18:29).

4 Yani: şeytanların.. (Bkz: 7:18 ve 38:85).

5 Adı geçen söz A'raf 18, Hûd 119 ve Sâd 84-

•^sS^S^s^*

32 / SECDE SÛRESİ

•N3£s#>

85'te yer alır. Burada dile gelen söz "Verdiğim irade emanetine ihanet ederek tercihim cehennem yönünde kullananları oraya dolduracağım" şeklinde anlaşılabilir. Zorundadır.

6 Lafzen: "gününüzü.." ironik bir çağrışımla "gününüzü görün bakalım" der gibi.

7 Allah'ı ve âhireti unutmanın Allah'a bir ziyanı yok. Bundan ziyan gören insandır. Zira Allah'ı ve âhireti unutunca kendini unutuyor, kendini kaybediyor (59:19 ve 9:67).

8 Zımnen: uykularını bölerek... Krş: "Ve gecenin bir vaktinde uykuna ara verip, sana özgü bir armağan olarak namaz kıl" (17:79). Manevî dayanıklılık testi olan gece namazı; gayba imanın bilinç ve iradeye kattığı enerjiyle harekete geçen ruhun, bedenın kapısını tıklatmasıdır. Ruhun kapı çalışını duyma havf ve iştıyakıyla uykuya yatan beden, ilk tıkklayışta fırfıayıverecek-tir.

9 Bir çok müfessir tarafından tame'an'a reca' (ümit) mânası verilmiştir. Oysa ki tame'an, "büyük bir açgözlülükle Allah'tan istemeyi" ifade eder. Maddî olana ilişkin kullanıldığında olumsuz olan tama'm anlamı bu bağlamda gayet olumludur.

10 Her sürprizin vasfı, sahibi için saklanmış olmasıdır. Mâ uhûye lehum'e "sürpriz" anlamı vermemiz bundandır. Hz. Peygamber bu âyeti, Allah'ın dilinden şöyle yorumlar: "Ben sâlih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir zihnin tasavvur edemeyeceği güzellikler hazırladım" (Buhârî ve Müslim. İmam Şafî'den sonra "Kutsi Hadis" adı konulan bu kategorideki hadislerin diğerlerinden tek farkı vardır: bunlar Allah Rasu-lü'nün Rabbini okuması ve hakikati tefsiridirler. Zımnen: "Eğer bu hakikati Allah buyursay-dı şöyle buyururdu" anlamına gelir). Burada, "kalıcı güzelliğın üretildiği merkez" (13:23) olan cenneti ve âhiret ödülleri aklın kavramakta acze düşeceği ifade edilmektedir. Bu hakikate rağmen cennet ve âhiret hakkında başka yerlerde gelen ayrıntılı tasvirler, bilinmeyenın bilinenden yola çıkılarak tasviri kabilindedir (Bkz: 13:35, not).

11 Deyimsel karşılığıyla: Hiç suyu getirenle testi kırın bir olur mu? Cennet ve cehennemın varlığı, ilâhi hakkaniyetin kaçınılmaz sonucudur. Âhireti inkâr sorumluluğu inkârdır. Bu ise hukuksuzluğu savunmakla eş değerdedir.

»N=3£^

CÜZ 21

•N3£N*

32 / SECDE SÛRESİ

»^e^

MSN

>'■'&'*

«Uiiij 4-SUJ ^ <Jys (j* jj^ 23 ^ ^\$ ûli^ssjl ^j-^J^

o j-Mi <-•;' p-«-^ l -^^ j @ J^ ! j—] Ls-rti ^

_j* ~JJjj o11§| o_jii_jj ujUIj 1_jjL5Tj (jj-y^ LJU UjjiU

@ O^i^ *îi ûUÎ Jîti ^ o1 f^=L^ ^

ç^ÜS jjJJI ^j^ 1 ^-JjîLÜl öj-^^^î ijj4fJj ! ' •> ° ■> «.T ""î • •> ' -T' » ' > 1 'f"î •> * '1 i- î; 1" •
"■

oi^üj

iiJI tJL

^pj^i®

fiVj^lill

vr \ \$ü \

A'£h\İ

\y>- y 1 a j^w

21 Ama onlara, daha büyük mahrumiyeti tattırmadan önce daha yakın (dünya) mahrumiyetini kısmen elbette tattıracağız; 1 umulur ki (yol yakinken) dönerler. 2

22 Rabbinin âyetleri kendisine hatırlatılıp da, ardından onlara sırt çeviren kimseden daha zalim biri olabilir mi? Elbette Biz, günahı hayat tarzı haline getirenlere yaptıklarının acısını tattırmayı biliriz. 3

23 DOĞRUSU Biz Musa'ya da vahiy ilet-

miştik: şu halde onunla (aynı ortak paydada) buluşacağından asla tereddüdün olmasın! 4 Zira Biz, o (vahyi) de İsrâioğulla-rı için bir yol haritası kılmıştık; 24 yine (unutma ki), zorluklara göğüs gerip âyetlerimize gönülden inandıkları zamanlarda, emrimizle içlerinden hidayete ulaştıran önderler çıkarmıştık.

25 Şüphesiz kıyamet günü anlaşmazlığa düştükleri konularda aralarında hüküm verecek

olan elbet senin Rabbindir. 26 Şimdi kalıntılarında dolaştıkları kendilerinden önce yaşamış uygarlıklardan nicelerini helak etmiş olmamız, onlar için yol gösterici olmadı mı? Kuşkusuz bunda da alınacak bir ders mutlaka vardır: hâlâ mı işitmeyecekler? 5

27 Kıraç toprağa suyu sevk edip de onunla kendilerinin ve hayvanlarının beslendiği bitkiler çıkardığımızı nasıl görmezler? Peki ama, daha da mı görmeyecekler?

28 Bir de diyorlar ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, bu (bahsi geçen) kesin hüküm 6 ne zaman verilecek?"

29 De ki: "Kesin hükmün verileceği gün inkârda ısrar edenlere ne imanları fayda verecek, ne de göz açtırlacak."

30 Şu halde boş ver onları da (kendi işine bak); 7 madem onlar beklemeye razılar, sen (dünden) bekle! 8

1 Krş: "yaptıklarının (kötü sonuçlarından) bir kısmım kendilerine tattıracaktır" (30:41).

2 Bu son cümle, dünyada tattırılan bir kısım 'azaö'm/mahrumiyetin uyarı ve ibret amaçlı olduğunun delilidir ('Azâb'ı çevirimiz için bkz: 68:33, not 14).

3 Zımnen: Nasıl ki onlar günahı hayat tarzı haline getirdiler, biz de onlar için azabı hayat tarz-

zı haline getireceğiz. Mücrimin için 12'nin notuna bkz.

4 Hitabın Hz. Peygambere ve likâihi'deki zamirin Hz. Musa'ya ait olduğundan yola çıkarak. Mesaj şu: Musa'nın karşılaştığı engellerle karşılaşacak, onları vahiy sayesinde aşip sonunda zafere ulaşacaksın. Tercihimizi âyetin devamı doğrulamaktadır. Zamirin kitab'a ait olması durumunda anlam şöyle olur: "vahyin (tama-

-s# = ^ = st«-

32 / SECDE SÛRESİ

N3EM

CUZ21

mına) kavuşacağından asla kuşku duyma!" (Krş: Zemahşerî). Hitabın vahyin kaynağından kuşku duyanlara yönelik olması da mümkündür [Mirye için bkz: 11:17, not 7).

5 Güce taptığı için kulları kendilerine kul eden ve kula kul olan herkese açık uyarı: Zaafınız olan gücünüz aklınızı başınızdan almasın! Dünyada ebedilikten söz edip de gülünç olmayın!

6 Feth için tercihimizi âyetin devamı teyit eder.

"Bahsi geçen" açıklaması, işaret zamirinin gösterdiği 25. âyete istinaden konulmuştur. Zaten bir sonraki âyet de buraya zımnî bir atıf içerir.

7 Pe zerhum'den. farklılığını, parantez içi açıklamayla vurguladık. Dolayısıyla devamındaki "bekle" emri mücerret beklemeyi değil kendi işini bakmayı âmirdir (Kırş: 4:81 ve 53:29, notlar).

8 20. âyet ışığında: Nasıl olsa geri dönüşü olmayan bir gün gelecek.

*#^^t

33. AHZAB SÛRESİ

>N3£N.

"TV /T ütfeik güçler" anlamına gelen adını, bu güçlerle ilgili 9-27. âyetler I y 1 arasında yer alan atıflardan alır. Medine'de inmiştir. Bir çok veri, sûrenin hicretin 5-7. yılları arasında indiğini gösterir. Şöyle ki: 20. âyette atıf yapılan Hendek (Ahzab) savaşı 5. yılın Şevval ayında, 4-5. ve 37-40'ta atıf yapılan olay aynı yılın Zilkade ayında gerçekleşmiştir. Rasuul-lah'ın eşleriyle ilgili 28-29. âyetler, özellikle Nebi'ye evlilik sınırlaması getiren 52. âyet, Hz. Safiyye ile evlendiği Hayber'in fethinden sonra inmiş olmalıdır.

Kur'an'ın en yoğun sûrelerinden biridir. Çok konulu sûrelerin başında gelir. Konularını bireysel ve sosyal ilişkiler ve hukuki düzenlemeler teşkil eder. Bu, İslâm cemaatinin politik olgunlaşma süreciyle de bire bir alâkalıdır. Çünkü Hendek saldırısının sonuçsuz kalması, İslâm cemaati için bir dönüm noktasıdır. Bu gerçeğe "Artık sıra sizde!" diyen Hz. Peygamber de parmak basar.

Sûre en genel anlamda insan ilişkilerini yeniden inşa eder. Bu bağlamda, Ra~ sulullah'ın yakın çevresiyle olan özel ilişkileri de düzenlemeye tabi tutulur. Öyle ki, Hz. Aişe'nin "Eğer Rasulullah vahiyden bir şey saklayacak olsaydı o bu olurdu" dediği 37-40. âyetler arasında aktarılan kişisel bir örnekle hem geleneğin tortuları temizlenir, hem azatlı kölelerin toplumsal statüsü yükseltilir. Bu olayın Kur'an'da yer almasının, vahyin ilâhi kaynağına yönelik tüm itirazları boşa çıkaran bir boyutu vardır. Başka hiçbir harici-akli delil olmasa dahi, bu âyetler vahyin kaynağının ilâhi oluşuna delil olarak yeter.

Kur'an'da "Ey Peygamber" hitabının en çok kullanıldığı bu sûre, doğrudan Nebi'ye hitapla başlar. Toplumsal baskının şiddeti ne olursa olsun, kişi Allah'a uymalıdır (1-3). Yanlış yargıların toplumsal bir mutabakata dönüşmüş olması, onu yanlış olmaktan çıkarmaz. Atalar geleneği öyle diyor diye eş anne olamaz, evlatlık da evlat olmaz (4-6). Hakikate sadâkat peygamberlik geleneğinin şiarıdır (7-8). Bu geleneği izleyen mü'minlere her dönemde savaş açılmıştır. Onlara düşen canları pahasına da olsa hakikatin yanında yer almak, kâfir ve ikiyüzlülerin düştüğü duruma düşmemektir (9-20). Rasul bu konuda ideal

bir örnektir, hakka sadâkatte mü'minler de öyle olmalıdırlar (21-27; 45-46). Peygamber eşleri de misyonlarını unutmamalı, kendilerine yakışanı yapmalılar. İsyân ceza, itaat ödül görür; kadın-erkek fark etmez (28-36). Devamında Hz. Peygamberin ve ailesinin insan ilişkileri yeniden inşa edilir ve bazı hukuki düzenlemeler getirilir (37-59). Bu düzenlemeler onları iftiracıların yamuk bakışlarından korumak içindir. O iftiracıların akıbeti ateştir (60-68). İhanetin de, sadâkatin de karşılığı görülecektir (69-73).

*N^#>

33 / AHZAB SÛRESİ

«§^3£=**

CÜZ 21

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 SEN EY peygamberler ailesinin ferdi! 1 Allah'a karşı sorumlu davran! (Açıktan) inkâr edenlere ve ikiyüzlü davrananlara uyma! Unutma ki Allah her şeyi bilendir, her hükmünde tam isabet edendir. 2 2 (Sadece) Rabbinden sana bildirilene uy: Çünkü Allah yaptığınız her bir şeyden haberdardır. 3 Ve yalnızca Allah'a dayan: zira dayanak olarak 3 Allah yeter. 4

4 ALLAH hiç kimse için bir bedende iki kalp 5 yaratmamıştır; aynen böyle, vücudunu annenizin vücudu gibi haram saydığınız eşlerinizi de hiçbir zaman sizin gerçek anneleriniz kılmamıştır; 6 yine evlatlıklarınızı da sizin gerçek çocuklarınız kılmamıştır: 7 bütün bunlar (düşünmeden) ağzınıza aldığınız boş laflardır; ne ki Allah yalın gerçeği söyler ve O hep doğru yolu gösterir. 8

5 (Şu halde evlatlıkları) babalarına nisbet ederek çağırın, 9 bu Allah katında daha hakkaniyetli bir davranıştır,- eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, zaten unutmayın ki onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarımızdır; 10 bu konudaki yanlışlarınızdan dolayı size bir vebal yoktur; fakat asıl kalbinizdeki kasıt (belirleyicidir): zaten Allah tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet kaynağıdır. 11

^£3N

^aliJij S-oi^1 ç±& T 3 İ1\ jji ^_4ji \£\ u

^çji^^u;

CrT 1 J '

i iL»^=fc>. sfLic. 5t£

■üll o1

eh

1s * >, ■; ° * > > \ İ f »' .».» ' '

I>İİİ5 p°ü*S%\

JCVÜ^jI

ft-^'jr; o^*4 Jj1^î

T . '!', T ... ,

o tjuJLS vliSÜ! y» ^UÎ Ol? Ğjjii ^Û ji jl

C*-j-j (j3^ ^1

^^ijJjij fii1^1 UiS3ii

6 Peygamber inananlara kendi öz varlıklarından daha öncelikli gelir,¹² (o onlara baba gibi olduğundan) eşleri ¹³ de onların anneleridir. Böyle olduğu halde, Allah'ın yasasında yer aldığına göre akraba olanların birbirleri üzerindeki hakları mü'min-lerden ve muhacirlerden daha önceliklidir; ¹⁴ ancak, geri kalan dostlarınıza da iyi davranmak durumundasınız: zaten bu da yasada kayıtlıdır. ¹⁵

1 Yâ eyyuhâ, aileye dahil olan bir bireye nida edildiğini gösterir (Mân II, 181). Çevirimize esas olan bu dilsel gerekçeyi, buna atıf olan 7. âyetteki "tüm peygamberlerden söz almıştık; senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan" ibaresi de teyit eder.

2 Aslında yapılması serbest olan bir davranıştan sırf toplumsal baskıdan çekinerek vazgeçmek ve o kolektif yanlışı sorgulamamak, bu

ilâhi uyarının gerekçesini oluşturmaktadır. Benzer bir durum üzerine nazil olan Tahrîm sûresinin girişi ile bu sûrenin girişi arasındaki yakınlık dikkat çekicidir.

3 Vekîl için bkz: 17:2, 54, not 9.

4 Yani: toplumsal baskıya karşı "koruyucu otorite" olarak Allah yeter. Toplumun nesnesi olmak istemeyen, mutlaka daha üstün bir otoriteye dayanmalıdır. O Allah'tır. İnsan ancak

CÜZ 21

^£~4

zaman toplum içerisinde özneliğini muhafaza edebilir.

5 Veya: "iki akıl" ya da "iki vicdan". Yani bir şey aynı anda hem hak hem batıl, hem beyaz hem siyah, hem soğuk hem sıcak olamaz. Bu sûre bağlamında bir kadmm aynı anda hem eş hem anne olamayacağı vurgusunu taşır. Eşyanın hakikati sabittir. İlahi yasalar herkes için geçerlidir. Âyet, psikolojik açıdan çift kişilikli ve şizofren tavra işaret eder.

6 Mücadile sûresinin ilk dört âyetinde ele alınan zihar geleneğine atıftır. Batıl inanca dönüşmüş bu gelenek kadınları sorumsuz erkeklerin elinde inletiyordu. Çünkü zihar yapılan kadın elbette onu yapan kocanın annesi olmuyor, fakat karısı da olamıyordu. Dahası bir başkasıyla da evlenemiyor çünkü evli sayılıyordu.

7 Zımmen: Gerçeği kabullenin! Cümle, cahiliyye rebermi'sine atıftır. Mesela Hz. Ömer'in babası Hattab, Âmir b. Rebia tarafından; Salim, Ebu Huzeyfe tarafından,- Mikdat b. Amr, Esved b. Abdiyeğus tarafından,- Zeyd b. Harise, nübüvvetinden önce Hz. Muhammed tarafından evlatlık edinilmişti. Zeyd Suriye'de yerleşik Kel-boğulları kabilesindendi. Bir kervanla yolculuk yaparken haramiler kervanı basıp onu esir alarak satmışlardı. Hakim b. Hizam onu satın alarak teyzesi Hatice'ye hediye etti. Hatice de eşi Hz. Muhammed'e hediye etti. O da usulüne uygun bir ilan yaparak onu evlat edindi. O artık "Muhammed'in oğlu Zeyd" diye anılmaya başlamıştı. Âyet kimsesiz veya bakıma muhtaç bir çocuğun bakımını üstlenmeyi asla yasaklamaz, nesebin karışmasıyla sonuçlanacak yöntemleri yasaklar. Zira gerçek nesebini sonradan öğrenen evlatlıklar, benliklerinde büyük bir yıkım hissederler. Çünkü aidiyet duygusu kişiliği ayakta tutan temellerdendir. Amaçlardan biri de ileride doğabilecek telafisi zor nesep sorunlarının daha baştan önüne geçmektir. Kişinin gerçek nesebinin birtakım gerekçelerle tezyif edilmesi, sadece akrabalık bağlarının adresini değil, evlilik yoluyla kurulacak muhtemel bağların adresini de şaşırtacaktır. Bu kendisine nikahı düşen birini yasak kapsamına sokarken, nikah-lanması yasak olan birini de o kapsamdan çıkarabilir. Bir başka mahzuru da, başta miras hu-

kuku olmak üzere doğabilecek hukuki soranlardır. Çözümü mümkün olan bu sorunlara yol açmadan muhtaç bir çocuğu alıp yetiştirmenin Allah'ın razı olduğu sâlih amellerin başında geldiğini asla unutmamak gerekir. Evlat edinilen çocuk ile ilgili çıkabilecek mahremiyet sorunlarını aşmak için şer'i kapılar konulmuştur. Erkek çocuk için oldukça esnek olan süt anneliği müessesesi, kız çocuk için de Nisa 23'te sonradan alınan eşin yanında getirdiği önceki kocasından olma kız çocuğu (oğulluk) için konulan "hanede yetişme" [fî hucûrikum) şartı, ulemamızın üzerinde durması gereken çözümler için yol göstericidir (4:23'ün ilgili notuna bkz).

8 Zımmen: Siz bir şeye öyle dediğiniz için o öyle olmaz. Bir şey neyse odur. Siz onu bilmeseniz ya da yanlış bilseniz ya da kasten onun mahiyetine müdahale etseniz de o odur. Zımmen: Eşyanın yerini Allah tayin etmiş ve her şeyi yerli yerinde yaratmıştır: onun yeriyile oynamayın! Aslında İslâm öncesi Arap insanının zamana suni müdahalesi olan nesi uygulaması, yine bazı hayvanları yaratılış amacı dışına çıkararak kutsallık atfı yoluyla hakikate müdahale etmesi hep bu tür uygulamaların farklı alanlardaki tezahürüdür (9:37 ve 5:103).

9 Bu ilâhi tavsiyeyi sahabe lafzi mânaya indirgememiş olacak ki Ebu Huzeyfe tarafından evlatlık edinilen Salim'e "Ebu Huzeyfe'nin mev-lası Salim" dedikleri halde, Esved b. Abdiyeğus tarafından evlat edinilen Mikdad'ı, asıl babasına nisbetle "Mikdat b. Amr" diye değil "Mikdat b. Esved" diye çağırmaya devam etmişlerdir.

10 Yani, evlatlıklarınızla ilişkinizi onların gerçek neseplerini yok sayarak gerçeği gizlemeyin! Onun kimliğini ve aidiyetini tezyif etmeyin! Bunun ileride doğabilecek mahzurlarını düşünün (4. âyetin notuna bkz).

11 İmam Şafii bu âyetten evlat edinmenin hükümsüz olduğu sonucunu çıkarmıştır. Fakat İmam Ebu Hanife bu âyetin evlat edinmeyi hükümsüz kılmadığı sadece hukuki düzenleme getirdiği kanaatindedir.

^=3S^^

33 / AHZAB SÛRESİ

◆N3£=3t»

CÜZ 21

mü'minlerin kendileri üzerindeki hakkından önceliklidir. Rasulullah şöyle buyurur: "sizden biri beni kendisine öz varlığından, malından, evladından ve herkesten daha çok sevmedikçe gerçek imana ulaşamaz" (Buhârî).

13 İbn Mesud, Übey b. Ka'b ve İbn Abbas bu âyeti hep ve huve ebun lehum tefsiri ibaresiyle birlikte okurlardı. Parantez içi açıklamamızın gerekçesi budur. Hasan, Katade ve Herime de bu açıklamayla birlikte okumuşlardır (Taberi). Bu âyet, "kendisinden sonra onun eşlerini nikahla-

manız asla caiz değildir" (53) âyetiyle birlikte anlaşılmalıdır.

14 Veya min'in beyaniyye vurgusuyla: "birbirine akraba olan mü'minler ve muhacirler (kâfir akrabalardan ve hicret etmeyip Mekke'de kalmış mü'min akrabalardan) daha önceliklidirler" (Krş: 8:72-75; bkz: İbn Aşur)

15 Bu âyet miras ve vasiyetle sınırlanırsa, "kayıtlı yasa" ile 4:7-13 ve 33. âyetlerde yer alan

hükümler anlaşılır.

"*#=s3\$^=f*"

CUZ21

•N^ 33 ?*

33 / AHZAB SÛRESİ

◆N^^S^

827

ij^y r-ÿ.3^ L5-^ .jj-Uljüj-isULj! J_j_«j ilj|nŞ Lb_s_i çv^-a üjlt tL-JU iljf|| OjLr-*' ""^ ""^J
— W JJ ^ lÎJttj U

(*-«-*-* l3-Jj* Üİb—~JJ '>^*J^ fV-£==<J İli» V ıŞjİJ Jjst İJ

«uiiJi 1jİi_uj »J UjLkil ^_j> I_jlü c~Uo j_Jj|5| fj'l'Jj

7 HANİ bir zaman da tüm peygamberlerden söz almıştık; 1 senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan... İşte bütün bunlardan sapasağlam bir söz aldık; 8 ta ki O, sözlerine sadık kalanların sadâkatlerine buldukları karşılığın hesabını sorabilsin: 2 zira O, inkarcılar için acıklı bir azap hazırlamıştır.

9 Siz ey iman edenler! Sayısı belirsiz ordular üzerinize geldiğinde Allah'ın size

1 Bu âyet, "Sen ey peygamberler ailesinin ferdi" diye başlayan 1. âyete atıftır.

2 Peygamberler ve ümmetlerinden karşılıklı sorulacak hesap için bkz: 7:6.

3 H. 5. yılın Şevval ayında gerçekleşen Hendek savaşma atıf. Kaynaklar müttefik düşman ordularının sayısını 24 bin olarak verir. Bir koldan Yahudi Kaynuka ve Nadr oğulları, bir başka koldan Gatafan kabileleri (Süleym, Amir, Feza-

olan nimetini hatırlayın; 3 onların üzerine bir bela kasırgası 4 ve görmediğiniz (semavi) ordular gönderdik: 5 ama Allah yapıp ettiklerinizi görmekteydi.

10 Hani onlar önünüzden ve sizin ardınızdan 6 üzerinize gelmişlerdi; işte o an gözlerin yuvalarından fırladığı, yüreklerin ağızlara geldiği bir andı ; öyle bir hal ki, Allah'ın ne yapacağı hakkında her tür düşünce zihninizde cirit atıyordu. 11 İşte o anda ve orada mü'minler sınanmışlar, şok bir sarsıntıyla sarsılmışlardı. 7

12 O sırada ikiyüzlüler ve kalplerinde hastalık olanlar 8 diyordu ki: "Allah ve O'nun elçisi bizi yalnızca boş vaadlerle avuttu." 9 13 Yine o sırada onlardan bir tayfa da çıkmış; "Ey

Yesripliler! Buradan elinize hiçbir şey geçmez, derhal dönün!" 10 demişti; yine bir başka gurup da evleri korumasız olmadığı halde "Evlerimiz korumasız" gerekçesiyle Peygamberden izin istemişlerdi; oysa ki onların maksatları cepheden kaçmaktı.

14 Eğer şehrin her yanından üzerlerine hücum edilseydi ve onlardan da fitne çıkarmaları istenseydi, onlar bunu bir an bile duraksamadan yaparlardı. 15 Oysa ki onlar, daha önce kaçmayacaklarına dair Allah adına söz vermişlerdi: ama (olsun), nasıl olsa Allah'a verilen sözün hesabı sorulacaktı. 11

re/Hanife, Mürre, Eşca', Sa'd, Esed oğulları), bir koldan da Kureyş Medine'ye saldırıya geçti. Buna karşılık 3000 kişiden oluşan Medine savunması şöyleydi: Mü'minler Sel' dağını arkalarına alarak Uhud istikametindeki kuzeybatıya hendekler kazdılar. Doğu ve güneybatı taraflar kayalık olduğu için geçit vermiyordu. Müslümanların müttefiki Kureyza ihanet etti. Sa'd b. Uba-de yollanıp Kureyza'mn ihanetinin kesinleştiği öğrenildi. Ğatafan'dan Eşca'a mensup Nuaym

^£N

33 / ahzab sûresi

»N3\$^*

CÜZ 21

b. Mes'ud Müslüman oldu ve Rasulullah'tan görev istedi. Rasulullah ondan şer ittifakını bozmasını talep etti. ihanet eden Kureyza ile Kureyş'in ittifakını bozmayı başardı. Bu "Allah'ın nimeti" idi. Düşmanı kaçırtan kasırga, dondurucu soğuk, hepsinden öte kalplerine düşürülen korku "Allah'ın nimeti" idi. Görünmeyen bir el mü'minlerin yüreğine cesaret ve metanet, düşmanların yüreğine korku ve kasvet salıyordu.

4 Rîh'i bu şekilde çevirimizin gerekçesi için bkz: 30:51, not.

5 Bu âyetin ilk notuna bkz.

6 Lafzen: "üstünüzden ve sizin alt tarafınızdan.." Müslümanlar, müttefik düşman orduları ile arkadan hançerleyen Kureyzaoğulları arasında sıkışıp kalmışlardı.

7 Bu durum Hendek savaşının en kritik günlerinde yaşanmıştı. Hatta bunlardan birinde Ku-reyş'ten bir müfreze hendeği geçmiş, Hz. Ali komutasındaki bir müfreze de onlara karşı koymuştu. Düşman, mü'minleri ok ve taş yağmuruna tutmuş, herkesin yüreği ağzına gelmişti. İlk defa o gün Rasulullah ve mü'minler namaz-

larını eda edememişler, gün bitiminde Rasulullah hepsini birlikte kıldırılmıştı,

8 Bu zümre ile ilgili genel bir okuma için bkz: 74:31, ilgili notlar.

9 Bu âyet şu olayla birlikte düşünüldüğünde daha iyi anlaşılır: Hendekler kazılırken Selman ve Huzeyfe'nin de aralarında bulunduğu gurup kendi paylarına düşen yerde hendek kazarken bir kaya çıkmıştı. Tüm çabaları sonuçsuz kalmış, kaya değil balyoz kırılmıştı. Hz Peygam-ber'e durum haber verildi. Olay yerine gelerek balyozu aldı ve kayaya vurdu. Her vuruşta kayanın bir parçası kopuyor ve kıvılcımlar saçılıyordu. Rasulullah o kıvılcımlara işaretle Pers, Bizans ve Yemen saraylarının ümmetinin eline geçeceğini müjdeliyordu. İşte içinde bulunulan zor zamanla bu müjde arasında makul bir bağlantı kuramayan hasta kalpliler, bunu "boş vaad" olarak gördüler.

10 Bu sadece "eve dönün" anlamım değil, "eski kimliğinize dönün" ya da "davadan dönün" imasını da içeren bir ayartma çağrısıdır.

114. âyet ışığında, "Bir göğüste iki kalp olsaydı insan nasıl davranırdı?" sorusunun cevabı.

«t^3\$~^

CUZ21

•N^s#»

33 / AHZAB SÛRESİ

»fs^3#»

829

in#«ş

~_İİ-JI ij_JjJaiJ (vfrÎJİj ö_y»Jt ili lili ~^=>_Ji. ÂâLil =S|

5^1*15! J_j_^ Jc5 s ^SJjls' -UJo">LJi V] !>bli li ç,SLi

âc

16 De ki: "Eğer ölümden ya da öldürülmekten kaçırıyorsanız, kaçmanızın size hiçbir yararı yok; zira böyle bir durumda bile, sadece kısa vadeli bir haz elde etmiş olacaksınız."

17 De ki: "Eğer O sizi bir zarara uğratmayı dilese, sizi Allah'a karşı kim koruyabilir? Ya da size bir rahmet takdir etse (sizi bundan kim mahrum edebilir)?"

Onlar kendileri için, Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirler.

18 Doğrusu Allah içinizden (başkalarını

1 Ya da: "(güya) sizin üzerinize titremek ve sizi esirgemekmiş bu".

2 Teessi [usve), taklit ve teşebbüh değil, birinin yaptığını onun maksadını gözeterek yapmaktır. Usve ilan edilen "model" kılınmıştır. Sadece üretilebilir olanlar model gösterilebilir. Peygamberler örnek alınsın diye insanlar arasından

savaştan) caydırıcıları da, kendileri muharebeye çok az katıldıkları halde "Haydi, katılın bize!" diyenleri de çok iyi bilir.

19 Size yönelik bir kıskançlık bu; 1 öte yandan tehlikeyi hissettikleri zaman da sanki ölüm tarafından çepeçevre kuşatılmışlar gibi gözleri dönmüş bir halde sana (yalvarırcasına) baktıklarını görürsün,-tehlike geçtiğinde ise, iyiliğe karşı kıskançlık edip sivri ve keskin bir dille size hücum ederler. İşte bunlar inanmamışlardır; Allah da onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır: zira bu Allah için oldukça kolaydır.

20 Onlar, müttefiklerin (gerçekte) ayrılmadığını sanıyorlar,- ama eğer müttefikler dönüp gelecek olsalar, bu kez de onlar çölde bedeviler arasına karışıp haberlerinizi (uzaktan) almayı tercih edecek kadar (sıvışmayı) isterler; hoş, eğer aranızda bulunmuş olsalardı da, göstermelik bir iki hareket dışında asla savaşmayacaklardı.

21 DOĞRUSU Allah Rasulü sizler için, Allah'a ve âhiret gününe umut besleyen ve Allah'ı sürekli hatırdan tutan herkes için güzel bir örnek teşkil eder. 2

22 Nitekim mü'minler müttefikleri gördüklerinde: "Allah'ın ve Rasulü'nün bize vaad ettiği şey işte budur!" ve "Allah da doğru söylemiştir, Rasulü de..." derler. Dahası, bu onların yalnızca imanlarını ve teslimiyetlerini artırmıştır.

seçilmişlerdir: yerde yürürler, iz bırakırlar ve izlenirler... Bu âyetin nüzul ortamıyla ilişkisi açık: Hz. Peygamber en kritik insani durumlarda bile duruşunu bozmuyordu, âlemlere rahmet olmak, bütün bir insanlığa model olmak demektir. Bu ise, iyilik artsın diye varlığım sadaka vermektir (Kırş: 2:143).

^S^Sİ»-

33 / AHZAB SÛRESİ

•Ns3\$^*

CUZ21

23 Mü'minler içerisinde Allah adına verdikleri söze sadık kalan nice yiğitler var; onlardan kimi kendini adak olarak sunmuş 1 kimi de sırasını beklemekte, fakat asla sözünden dönmemektedir. 2

24 Neticede Allah sözüne sadık kalanların sadâkatlerini ödüllendirmek, iki yüzlü davrananları da isterse cezalandırmak ya da (tevbe ederlerse) tevbelerini kabul etmek için (böyle yapmıştır): çünkü Allah zaten tarifsiz bir bağışlayıcıdır, eşsiz bir merhamet

kaynağıdır.

25 Allah, kinleri yüzünden küfre gömülenleri geri püskürtmüş, ellerine hiçbir şey geçmemiştir,- zira Allah mü'minlere savaşta da yeter: ve zaten Allah eşsiz bir kuvvet, mutlak bir izzet sahibidir. 26 Yine O, geçmiş vahyin mensuplarından düşmana destek verenleri kalelerinden çıkarmış ve kalplerine korku salmıştır; (baksanıza), bir kısmını öldürüyor bir kısmını da esir alıyorsunuz. 3 27 Böylece O sizi onların arazilerine, yurtlarına ve mallarına mirasçı kildi; dahası ayak basmadığınız bir nice toprağı da (vaad etti): zira Allah her şeye kadirdir.

28 SEN EY Peygamber! Eşlerine de ki: "Eğer sizler bu dünya hayatını ve onun ihtişamını istiyorsanız, gelin size dünya-

•tül f jtiss a J (jli I_jJIIj çil I—jJalüj 1j^a6= ^jJJI 4)1 i ^ ,. E ^ 1 -■ İ» o

yis- di ^-1 ^ jî t£\ 1# m oe : *M ^

' X 1 * \\ y * \ > ' ' * \\ ' . ° ~ ^ *° s • l- " 32Ç vi ' \ * k' '

alı .\ii- \ f>- \ , -J = aJ^ CjÜ- * ~ = * - < iJJ Ss- \ < iit jİ S "İsi- "i? 1

lğınızı vereyim ve sizi güzellikle bırakayım; 29 yok eğer Allah'ı, Rasulü'nü ve âhret yurdunun (mutluluğunu) istiyorsanız, bilin ki Allah içinizden iyi davranışı tabiat haline getirenlere muhteşem bir ödül hazırlamıştır!" 4

30 Ey Peygamber hanımları! 5 İçinizden her kim açık bir hayasızlık 6 yaparsa, onun azabı ikiye katlanır: 7 zira bu Allah için çok kolaydır.—>

1 Nahh'm asli anlamına istinaden. Şu âyet bu adanmışlığın talimatıdır: "De ki: "Benim tüm istek ve arzum, bütün ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah'a armağan olsun" (6:162).

2 Şu olay bu âyeti açıklayıcıdır: Bir gurup sahabe girdikleri her savaşta şehid oluncaya kadar çarpışacaklarına dair ant içmişlerdi. Onlardan ikisi olan Hz. Hamza ve Hz. Mus'ab Uhud'da şehid olmuşlar, geride kalanlarsa sözlerini asla

bozmamışlardı (Zemahşerî).

3 Kureyzaoğulları yıllardır iç içe yaşadıkları mü'minleri en zor zamanda sırtlarından hançerleyerek müşrik saldırganların yanında yer almışlardı. Müttefikler bölgeyi terk eder etmez Müslümanlar Kureyzaoğulları üzerine yürüdü. Onlar kalelerine çekilmişlerdi. Yaklaşık üç hafta süren sıkı bir kuşatma sonunda kendileri hakkındaki hükmü Medineli müttefikleri Sa'd b. Muaz'm vermesi şartıyla teslim oldular. Ra-

sulullah da bu şartı kabul etti. Sa'd onlar hakkında kendi kitaplarıyla hükmetti (Tesniye, 20:10-14). Hz. Peygamber, hükmün Tevrat kaynaklı oluşunu şöyle dile getirdi: "Onlar hakkında yedi kat göğün ötesindeki hükümle hükmettin".

4 Bu âyetlerin indiği dönemde islâm cemaati, savaş gelirlerinden paylarına düşenle refah standartlarını yükseltmişti. Fakat bu Rasulul-lah'm hanelerine yansımada. Onlar da, kendilerince haklı gerekçelere sığınarak, herkese düşen pay gibi pay istediler. Oysa Allah Rasulü'nün gözettiği ilke yönetimi altındaki en yoksul tabakanın standartlarında yaşamaktı. Eşleri refah paylarını artırmakta ısrar edince onları ayrılıp ayrılmamakta muhayyer bıraktı. Hz. Aişe "Allah Rasulü'nü dünya nimetlerine tercih ediyorum!" dedi ve bunu diğerleri takip etti. Bazen eşleriyle ilişkileri kopma noktasına kadar gelen Rasulullah, eşlerine ömrü boyunca bir tek fiske dahi vurmadı.

5 Peygamber hanımları için kullanılan nisa 'burada ve 32. âyette doğrudan Allah Rasulü'nün

peygamber vasfına nisbet edilirken [nisae'n-ne-bî), ezvac hep zamir kullanılarak {ezvace-hu, ezvaci-ke) nisbet edilir (6, 28, 50, 53, 59 ve 66:1 ve 3). Bu ayırmadan yola çıkarak "Ey Peygam-ber'in hanımları!" diye başlayan talimatların gerekçesinin Rasulullah'm peygamberlik makamından kaynaklandığı sonucuna varırız. Ez-vâc'a "eş" nisâ'ys. "kadın veya hanım" karşılıklarım tercih etmemiz de bu ayrımı vurgulamaya yöneliktir.

6 Sınırlarının dışına çıkan ve değerinden taşra çıkan her şey fahiş olarak adlandırılır. Mesela "cimriye" de fahiş denilir [Mekâyîs).

7 Eğer bununla dünyevi ceza kastediliyorsa, 24:2'deki cezanın iki katı kastediliyor demektir. Azabın iki kat olması, Peygamber eşlerinin hem sosyal statüsünün yüksekliğine hem de örnek olmalarına bir atıftır. Örfte hür insanların cezası kölelerinkinin iki katı idi. Mamafih örnek kişinin suç işlemesi kötülüğü teşvik anlamına gelirdi ki, bu da suçun ikiye katlanması demektir.

->N^SSs?*-

CUZ21

<-31 Ama içinizden her kim de Allah'a ve Rasulü/ne gönülden boyun eğer ve ıslah edici iyilikler işlerse, onun ödülünü de iki misli veririz, ayrıca ona akıl almaz güzellikte bir rızık 1 hazırlamışızdır.

32 Ey Peygamber hanımları! Siz herhangi bir hanım gibi değilsiniz; tabi ki eğer Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olursanız. 2 Şu halde işveli bir edayla konuşmayın, sonra kalplerinde hastalık bulunanlar 3 yersiz bir arzuya kapılırlar,4 ama güzel ve düzgün konuşun! 33 Evlerinizde (dahi) ağırbaşlılığınızı koruyun, 5 kadim haddini bilmezlik döneminde 6 olduğu gibi dişiliğinizi ön plana çıkarmayım 7 namazınızı hakkını vererek kılın, zekâtınızı içten gelerek verin, Allah'a ve Rasulü'ne uyun! Emin olun ki, Allah sizden (maddî mânevi) her tür kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor Ey (Peygamberin) ev halkı; hepsi bu! 8

34 Bir de evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini, ama (özellikle onlardaki) hikmeti düşünün: şüphesiz Allah (ilmiyle) her şeyin özüne tarifsiz nüfuz eder, 9 her şeyden nihayetsiz haberdardır.

35 ŞÜPHESİZ Allah'a tam teslim olmuş bütün erkekler ve kadınlar, O'na güvenip inanmış bütün erkekler ve kadınlar, O'na adanmış bütün erkekler ve kadınlar, ahbine sadık bütün erkekler ve kadınlar, sıkıntılara karşı direnen bütün erkekler ve

j >

ö

*İCr*S

l_vw b Igl I— ojj£==> U>jj L-4J L_J-U£-!_5 (%_J^ r « L_^»-t

aJ_j_vujj <U ! ^-Jtklj 3 j_6=Jp! j-Jİ J 3_j—LvaJl j—^îl j

C*-j-Jl J-J&i ^j^-^jJl rt-=3*JLP u*-AJÛJ <ü! -A—tjJ l—*3l

Ol— 2j WaJi j

sUkJl

üU3l'

üUJt

: L_«_Jis- lj_>-!j 3_^—İJw /v-jJ <USÎ J—t! oI^jSs=» IJJ!j

kadınlar, (Allah'a karşı) derin bir saygıyla titreyen bütün erkekler ve kadınlar, 10 (Allah'a) sadâkatlerim servetlerini yoksullarla paylaşarak isbat eden bütün erkekler ve kadınlar, benliklerini denetim altına alıp oruç tutan 11 bütün erkekler ve kadınlar, iffetlerini koruyan bütün erkekler ve kadınlar, Allah'ı sürekli hatırdan tutan bütün erkekler ve kadınlar... (İşte) bunlara Allah sınırsız bir bağış ve muhteşem bir ödül hazırlamıştır. 12

1 "Bilinenin ötesinde, akıl almaz" oluş, belirsizliğin metne kattığı yan anlamdır. Yani türünün en iyi, en gelişmiş modeli. Dünya nimetleri ancak onun bir kopyası olabilir (Bkz: 2:25 ve ayrıca krş: 22:50, not). Öyle ki mü'min kendini bekleyen bu "göz kamaştırıcı sürprizleri hayal bile edemez" (32:17).

2 Cümlelerin burada tamamlanmasıyla ilgili

bkz: İbn Aşur.

3 Bu ibare ile ilgili genel bir okuma notu için bkz: 74:31, notlar.

4 Yani: Karşıt cinsle iletişim kurarken kendi doğal konuşma tarzınızı değiştirmeyin! Normalde nasıl konuşuyorsanız öyle konuşun! Aksi bir durum, karşıt cinsler arasındaki ilişkinin

CUZ22

-*fS^5sŞ»-

33 / AHZAB SÛRESİ

.*^3S^*~

833

kimyasını bozabilir.

5 Veya vekarne kıraatına dayanarak: "evlerinizde oturun". Veya karim' 'dan türemesi durumunda: "evlerinizde göz aydınlığı olun" (Mazini ve Ebu Hatim'den nkl: İbn Aşur). Tercihimiz alternatif kıraat olan vekırne okuyuşuna dayanmaktadır (Ebu Ubeyde ve Taberi). Mü'minlerin annelerine evlerinde dahi vakarlı bulunmalarını emreden bu âyet, Arabistan'ın sıcak ikliminin ev içi kadın giyimine yansıyan rahatlığıyla birlikte düşünülmelidir. Peygamber mescidine açılan bu evlerde sık sık tanıdık tanımadık, yerli ve yabancı ziyaretçiler ağırlanıyordu. Muvat-ta'm nakline göre, Cuma cemaati mescid almadığı için bu odalara kadar taşmıştı (Nkl: İbn Aşur). "İçinde vakarınızı koruyun" veya "oturun" denilen evler: 1) Allah'ın âyetlerinin anlaşılacak ve yaşanmak için okunduğu; 2) okunanlardan hikmetin damıtıldığı evler. Bu nitelikleri taşımayan evlerde oturmanın da başkalarını oturtmanın da âyetin maksadıyla bir ilişkisi bulunmamaktadır.

6 Cjiiiiiyye'nin cahilliğinin sıradan bir bilmezlik durumunu ifade etmediği açık. Bu bir "kendini bilmezlik"tir (Bkz: 3:154, not 1).

7 Tüm dilsel veriler ve ilgili rivayetler bir arada ele alındığında teberruc, karşıt cinsle iletişim kurarken estetik bir cins olan kadının dişiliğini kişiliğinin önüne geçirerek sergilemesini ifade eder. Bu âyetin indiği vasatta, kadınların başlarından aşağı saldıkları örtüyü bir aksesuar olarak kullanıp açıkta kalan gerdanlık bölgesini de örter şekilde kullanmamaları, dişiliği kişiliğin önüne çıkarıp sergileme (teberruc) olarak görül-
müştür (Mukatil).

8 Bu son ifade, innemâ'nın anlama yansımasıdır (Krş: 9:65, not). İbarede âyetin başından beri dişil {kunne} olarak gelen ikinci çoğul zamirleri dişili de kapsayan eril {kum} formunda gelmiştir. Bu, Peygamber eşlerinin yaptıklarından Hz. Peygamberin de doğrudan etkilendiği, dolayısıyla bu uyarıların iyi sonuçlarının Hz. Pey-gamber'e de yansıyacağı imâsını taşır. Âyetteki ehl-i beyt ile, doğrudan Rasulullah'm eşlerinin kastedildiği açıktır. Bununla birlikte Hz. Peygamber, kızı damadı ve torunlarını da yaptığı bir açıklama ile bu kapsamda değerlendirmiştir. Âyette yer alan zamirlerin yalnız dişil formdan eril+dişil forma dönüşmesi, bu kapsam genişlemesine metnin hazırladığı zemin olarak görülebilir.

9 Latif, ilâhi bilginin akli aşan tabiatına bir atıftır (Bkz: 31:16, not).

10 Krş: 21:28, not 7.

11 En geniş anlamıyla savm, kişinin kendisini öz denetim altına almasıdır (İlk geçtiği 19:26'mn notuna bkz). Bir ibadet olarak oruç bu
. denetimin zorunlu ilâhi talimidir.

12 Âyetin sonunda ifade edilen "sınırsız bir bağış" ve "muhteşem bir ödül", burada sayılan niteliklere sahip olan erkek ve kadınların her birine ayrı ayrı yapılan vaad olarak anlaşılmalıdır. Bağlacın fe ve sümme değil de vav olmasının metne kattığı yananlam budur. Çünkü iki şey birbirine vav ile atfedildiğinde iki şey arasında zati bir farklılığa, fe ise zati olmayan bir farklılığa delalet eder.

*?=^5==**

*^^^<<

33 / AHZAB SÛRESİ

*fs3£s#>

CUZ22

36 Allah ve Rasulü bir konuda hüküm verdiği zaman, inanan bir erkek ve kadının kendi işlerinde kişisel tercihlerine göre hareket etmeleri düşünülemez: 1 zira kim Allah ve Rasulü'ne isyan ederse, işte o apaçık bir sapıklığa gömülmüş olur.

37 HANİ bir zamanlar Allah'ın kendisine ikram ettiği, senin de iyilikte bulunduğun kişiye diyordun ki "Eşini bırakma ve Allah'a karşı saygılı ol!" Ama Allah'ın açıklayacağı şeyi sen içinde saklıyordun; 2 zira insanlardan çekmiyordun: oysa ki kendisinden çekinmen gereken sadece Allah'tı.

En sonunda Zeyd 3 o kadınla ilişkisini tamamen kesip boşayınca, Biz onu seninle evlendirdik ki, evlatlıkları eşleriyle ilişkilerini kesip boşadıklarında, kişilerin onlarla evlenmelerinin önünde hiç bir engel bulunmasın: Sonuçta Allah'ın emri yerine gelmiş oldu.

38 Allah'ın kendisini mecbur tuttuğu bir husustan dolayı Peygamber'e hiçbir suç isnat edilemez,- Allah'ın bu sünneti, daha önce gelip geçmiş olan (peygamberler) için de geçerliydi: 4 Sonuçta Allah'ın emri ölçülüp biçildiği gibi gerçekleşmiş oldu.

39 O (peygamberler), Allah'ın mesajlarını tebliğ edenler, O'ndan korkanlar ve Allah'tan başkasından da asla korkmayanlardı: 5 zira Allah hesap görücü olarak yeterdi.

40 (Ey mü'minler!) Muhammed sizin er-

1 Mâ kâne İL. kalıbı için krş: 12:76. Buradaki hüküm, elbette Rasulullah'm peygamberlik alanına giren hükümlerdir. Değilse hurma aşılایanlara "eğer kendi haline bıraksaydımız daha iyi olurdu" deyince onların "bıraktık fakat daha iyi olmadı" cevabını vermeleri üzerine "Siz dünyanıza ilişkin işleri benden iyi bilirsiniz"

keklerinizden herhangi birinin babası değildir,- fakat o Allah'ın Rasulü ve peygamberlerin sonuncusudur: 6 Ve zaten Allah her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilmektedir.

41 SİZ ey iman edenler! Allah'ı sürekli hatırdā tutun,7 42 O'nun aşkın ve yüce olan zatını sabah akşam anın! 8 43 O sizi melekleri eşliğinde üzerinize indirdiği (vahiyle) destekleyip dimdik ayakta tutar 9 ki, bu sayede sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarsın: 10 zira O, mü'minler için sınırsız bir rahmet kaynağıdır.—>

demesi; yine Bedir'deki mevzi seçiminde Hu-bab b. Münzir'in daha isabetli önerisi üzerine geri çektiği kendi kararı; kocasının ricasını taramayarak Berire'ye yaptığı sonuçsuz kalan "kocana dön" teklifi; istişare sonucunda geri çektiği Hendek kuşatması sırasında Medine'nin mahsulünün yarısını verme teklifi... Bü-

CÜZ 22

-«fe^Ss^

835

tün bunlar âyetin kapsamı dışındadır. Bu nedenledir ki sahabe bu konularda farklı görüş geliştirebilmiştir (Krş: 24:62, not 2).

2 38. âyette geçen "Allah'ın yasası"ndan Hz. Peygamber'in habersiz olduğu düşünülemez. İşte bu yasaya göre, toplumsal geleneklere dayalı fiili durumların hukuk bilinci oluşmamış bir toplumda tartışılmaz bir hukuk normu gibi algılanmasına son verilmesi gerekiyordu. Bu gerekliliği Rasulullah da görüyor, fakat yanlış anlaşılacağından çekindiği için harekete geçemiyordu. Âyet bu maksada işaret etmektedir.

3 Kur'an'da ismen geçen tek sahabidir. Zeyd, daha önce "Muhammed'in oğlu Zeyd" diye anılırdı. İlahi uyarıyla böyle anılma şerefinden mahrum kaldı. Bunun yerine o vahyin ismen andığı tek sahabi olma şerefine nail olarak ödüllendirildi. Bunun gerekçesi ise, kişinin gerçek nesebinin suni bir nesep ihdasıyla örtülmesine dayalı "ca-hiliyye tebennisi" denilen yanlış evlatlık uygulamasıdır (Bkz: 4 ve 5. âyetler, notlar).

4 Yani: Peygamber de kendisinden önceki peygamberlerin tabi tutulduğu yasaya tabi idi.

5 Veya: "(Bu yasa) Allah'ın mesajlarını tebliğ edenler, O'ndan korkanlar ve O'ndan başkasından asla korkmayanlar (için de geçerliydi)". Tercihimiz, bu âyetin bir önceki âyette yer alan "daha önce gelip geçmiş olanlar" ibaresinin sıfatı oluşuna dayanmaktadır. Bu âyet nefy ve is-

bat yöntemiyle korkuyu Allah'a hasrediyor. Fakat iş sevgiye gelince şöyle buyrulur: "Onlar Allah'ı sever gibi severler, fakat inananlar en çok Allah'ı severler" (2:165). Allah'tan başkasına sevgi yerilmemektedir.

6 Veya hâtem okunuşuna göre: "..peygamberlerin mührüdür". Tercihimiz kelimenin hatim okunuşuna dayanmaktadır. Esasen iki okunuş da aynı sonucu verir. Çünkü mühür vurulduğu belgeye yeni bir bilgi girişini ya da vurulduğu kapıdan ilave bir geçişi yasaklar.

7 Zikr, buradaki vurgusuyla kişinin Allah'ı gündeminde tutmasını ifade eder (Krş: 2:152).

8 Teşbih, hatırda tutulanın dile gelmesidir. Bir şeyi "sabah akşam yap" emri, süreklilikten kinayedir ve "O'nu daima an!" anlamına gelir. 41. âyetteki zikran kesîrân ile 42. âyetteki teşbih birbirine vay ile atfedildiği için, âyet namaz vaktine hasredilemez.

9 Salat'm türetildiği es-sala, insanı otururken dik tutan oyluklara veya ayaktayken dik tutan omurgaya verilen isimdir (Bkz: 5:12 not 2, 20:14 not 3, 87:15, ilgili notlar).

10 Sanıldığı gibi ışık karanlığın zıddı değil, yokluğu halidir. Bu nedenledir ki ışığın kaynağı varken karanlığın kaynağı olmaz. Asloian karanlıklar arasında geçiş yapmak değil karanlıkların tümünden kurtulup aydınlığa çıkmaktır (Krş: 17:81).

* V^~-30^---S*

-«fs^s**-

33 / AHZAB SÛRESİ

•^3^

CUZ22

<-44 O'mın huzuruna çıkacakları o gün "Selam!" diye karşılanırlar; O kendilerine tarifsiz güzellikte bir ödül hazırlamıştır.

45 Sen ey peygamber! Elbet Biz seni bir şahit, 1 bir müjdecı ve bir uyarıcı olarak gönderdik; 46 yine O'nun izniyle Allah'a çağırın bir davetçi ve etrafını aydınlatan bir kandil olarak... 2

47 İmdi mü'minlere, Allah'tan kendilerini büyük bir lütuf beklediğini müjdele!

48 Asla inkarcılara ve ikiyüzlülere 3 uyma ve onlara incitici sözler söyleme/onların incitici sözlerine aldırma; 4 ve yalnız Allah'a güven: zira koruyucu otorite olarak Allah yeter.

49 SİZ ey iman edenler! Mü'min kadınları nikahlar da onları gerdeğe girmeden önce boşarsanız, onlara karşı iddet hesaplama hakkınız yoktur; şu halde derhal onlara dünyalıklarım verin ve kendilerini güzellikle salıverin. 5

50 SEN EY Peygamber! Biz sana mehir bedellerini verdiği eşlerini; savaş esirleri arasından sağ elinin altında bulunan kimseleri; 6 seninle birlikte göç etmiş bulunan amca ve hala kızlarını, dayı ve teyze kızlarını; ve kendilerini Peygamber'e (mehir bedeli istemeksizin) sunan ve pey-

Çfi-İJ30 O-*-" } o-^i ^ L ^ ^L^'J \$1 t^f 1 ^

(S^ ! L-fe' L4@ ^-î^- ^j-^ S^-^S-^İ ^-Hr^ oIIjj—İİIs- oIIjj fiille. «3ıt *lSl IX» ^iL^«j cJ*- U Sijl o1 t ^ _*jdJ {^ZJû c — Iaj jt *-*-3^' ""j-^'j —t-L-jw

gamberin de kendilerini nikahlamayı kabul ettiği mü'min kadınları -ki bu yalnızca sana hastır, diğer mü'minler için değildir7 helâl kıldık.

Doğrusu onlara eşleri ve sağ elleri altında bulunanlar 8 konusundaki talimatlarımızı bilmekteyiz,9 ne ki bununla amaçlanan, senin zor durumda kalmamandır: zaten Allah

tarifsiz bir bağışlayıcıdır, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.

1 İnsan bu âleme sahip olmak için değil şahit olmak için gelmiştir.

2 Kandil bir aydınlatma aracıdır. Kendiliğinden değil yakıtı sayesinde aydınlatır. Bu yakıt vahiydir (Kısr: Âyet 43). Bu kandil Rasulullah'm kendisinden sonraki mü'minlere bıraktığı ebedi risalet misyonu sayesinde etrafını aydınlatmayı sürdürecektir.

3 Tek dünyası, iki yüzü olanlar. Zira iki dünya-
lı olanın iki yüzü olamaz.

4 Ezâhum faile de mef'ule de nisbet edilebilir. Bu yüzden, her iki anlama birden gelebilir, Hendek kuşatmasının ardından, Müslümanları arkadan hançerleyen Beni Kureyza ile Hz. Peygamber arasında yaşanan söz düellosu tercihimizin tarihsel karşılığıdır (İbn İshak ve İbn Sa'd). Nüzul ortamıyla ilişkisi ne olursa olsun, buradaki öğütler, tüm zamanlarda ve mekânlar-

CÜZ 22

*N3£5^

33 / AHZAB SÛRESİ

*^3^^,

837

da geçerli oları ve insanlar arası ilişkileri kolaylaştıran ilkelerdir. Hayatın akışı içinde karşılıklı ilişkilerde müsamahakar olmak da bunlardan biridir. Zira hayat insanlarla birlikte yaşanan bir mucizedir ve insan sürekli hata yapabilen bir varlıktır.

5 Kısr: 2:234 ve 65:1-7. İddet nesebin sıhhati içindir. Buna göre, "hamilelik yoksa iddet de yoktur" denilebilirse de, boşanma eyleminin duygusal ve sosyal boyutları da olduğu aşikardır.

6 Müslüman olanlarını müslüman erkeklerin eş edinmeleri Nisa sûresinin 24. âyetinde tavsiye edilirken, onların dost tutmamış olmaları ve zinaya bulaşmamış olmaları şart koşulmuştu.

Bu gerçek ortadayken savaş esiri kadınların cinselliğinin esir sahiplerinin keyfine bırakıldığı asla söylenemez. Bu âyet Nisa 24 ve Hz. Peygamberin fiili sünneti ışığında anlaşılmalıdır (Bkz: Âyet 52; 47:4 ve 4:24'ün notları).

7 Rasulullah kendisine tanınan bu ayrıcalıktan yararlanmak yerine aktif ilişkide olduğu eş sayısını dönüşümlü de olsa dörtle sınırlamıştır. Bu bir sonraki âyetten de anlaşılmaktadır.

8 İbarenin farklı bir çevirisi ve açıklama için bkz: 4:24 (Krş: 47:4, not 3).

9 Bu talimatlar daha önce indirilmiş bulunan evlilikle ilgili düzenlemelerin yer aldığı âyetlerdir (Bkz: 2:221, 4:3, 4, 23-25).

»?e^3Ş™3î<

^3t^^

33 / AHZAB SÛRESİ

*Ÿ£^s4»

CUZ22

51 Onlardan dilediğini daha sonraya bırakabilir, dilediğini de yanına alabilirsin,-ilişkini dondurup (sonraya) bıraktıklarından birini yeniden istemende senin için bir beis yoktur: 1 bu (seni her görüşte) onların gözlerinin ışmasını, üzülmemeleri-ni ve onlara verdiği şeylerden razı olmalarını sağlar; ve sadece Allah kalplerinizde olanı bilir: ama zaten Allah her şeyi bilir, tarifsiz bir hilim 2 sahibidir.

52 Bundan sonra sana, başka hiçbir hanım helâl değildir; 3 güzellikleri seni hayran bıraksa dahi -sağ elinizin altında bulunanlar hariç4 onlardan hiçbirini değiştiremezsin: hem zaten Allah her şeyi gö-zetleyendir.

53 SİZ ey iman edenler! Size izin verilmedikçe Peygamberin evlerine girmeyin; yemeğe (davet) edildiğinizde (erken gelip) yemeğin hazırlanmasını beklemeyin,- lakin ne zaman davet edilerseniz o zaman içeri girin! Yemeği yediğiniz zaman da hemen aynım, lafa dalmayın! Çünkü böyle yapmanız Peygamber'i üzebilir, fakat o bunu söylemek için sizden çekinir; ama Allah hakikati söylemekten asla çekinmez.

(Ey mü'min erkekler!) Onlardan bir şey isteyeceğiniz zaman, kapı dışından 5 isteyin: bu sizin kalplerinizin de, onların

a* 3

*1_Sj ^y> ~-iAJ

'Jj-H

Cy

~jü Ot ,Js\ -İİİİ fiille- P-U- ^ >^jZ- ly^ >cZ^>\ ı İ i> , \ _

<^i *^'3 Crr^ o^1 ' '—*i Lr^J-3 °y > H * 3 CÂ^]

v ^î j ^fr ' 3^3 ?r'jj' cy "o& ^^ ^ ^3 -* -v cy *^ L "

,V_wjli™o " ^'o ! a ,_ii;U ^U-»i> tiL» I a_L>oU ,v-i-J-J

'-•',-■ J J -' , \ * - -1 \ ~ \

/jb ali:—w«5 Utu^o *yb a^iül Zu 13ı a (3^-Jt /** ,~w>*^— i-j j

oli U_j (^j_jÜ_5 ~_Sö_jiâJ j4»l («—SJİ <_jU»^s~ *tj_ş ^

•j^j 4>-!jj! 1 j^t_^==ajj Ot V_a *üM J^— «jj tjilj Ot fv>J

Ij-Ui o1f|| tL-Jii <üî sss- jU» aSÜİ Ot fjbl »J-*j

Ağs=»j jLS=s= 4İ1! Oti o^aü j! lll_

kalplerinin de daha temiz kalması için en uygun yoldur. Dahası, sizin ne Allah Ra-sulü'nü üzmeniz, ne de ölümünden sonra onun eşleriyle evlenmeniz ebediyen helâl değildir: 6 çünkü bütün bunlar Allah katında zaten çok büyük bir vebaldir.

54 Bir şeyi açıklasanız da gizleseniz de (fark etmez): unutmayın ki Allah her şeyi en ince ayrıntısına kadar zaten bilmektedir.

1 Rasulullah kendisine tanınan bu hakkı kullanmak yerine aktif karı-koca ilişkisinde Nisa 3'e göre hareket eder. Bu sınırlamanın mağduriyet doğurmaması için dönüşümün gerekliliği vurgulanıyor. Ve Rasulullah için çok eşliliğin tahammülü gerektiren bir fedakârlık olduğu ayan beyan ortaya çıkıyor.

2 Yani: "Hoşgörüsünü yerli yerince kullanır". Hilm, yumuşak başlılık, hoşgörü, af ve merhameti istismar ettirmeden kullanmak, suçluya

vazgeçme fırsatı tanımak için cezalandırmada acele etmemek. Halım olan, günahkarı hainden, hatayı kasıttan, saflığı hinlikten ayırmayı bilir.

3 Rasulullah'ı yeni bir nikah yükünden tamamen kurtaran âyet. Tüm muhtemel adayların önünü tikiyor. Devamındaki cümleler, Ne-bi'nin isteğinin dahi bu kapıyı aralayamayacağı ifade ediyor.

4 Elinin altında bulunanlar eşler dışında bir ka-

CUZ22

»£s3£N»

33 / AHZAB SÛRESİ

tegoridir. Allah Rasulü savaş esiri olarak gelen hanımları cariye statüsüyle istifraş etmemiştir. Bu durumda mâ meleket eymanukum 'un tek açıklaması kalıyor: Rasulullah'm Safiyye, Cü-veyriye, Reyhane gibi harp esiri olarak ya da Mariye gibi hediye olarak gelip de azat edip nikahı altına aldığı eşler.

5 Lafzen: "perde gerisinden". Hicâb, iki şeyi birbirinden ayıran kapı, perde, engel, pencere, duvar vb. türü şeylere denir. Göz kapağı da zım-

nen buna dahildir. Burada kastedilen hiç kuşku yok ki, Peygamber hanelerinin mescide açılan kapılarına boydan boya gerilen perdelerdir (es-sitru'l-murhâ). Gözden kaçırılan nokta, bu emrin kadınlara değil erkeklere verilen bir emir olduğudur. Bu bağlamda emir, hane mahremiyetinin ve özel hayatın korunmasına delalet eder.

6 Bu hüküm "geçici madde" sadedindedir ve Allah Rasulü'nün eşleriyle sınırlıdır.

» ^c^c^---? *

33 / AHZAB SÛRESİ

•?<3£2=Ş*

CUZ22

55 (Ne ki) onların babaları, oğulları, kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi cinslerinden olan kadınlar ve sağ elleri altında bulunanlar 1 konusunda bir mahzur yoktur. Ama (Ey Peygamber hanımları), siz hep Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle hareket edin; çünkü Allah her bir şeye şahittir.

56 Şu kesin ki Allah ve O'nun melekleri Peygamberi desteklerler; ey iman edenler, siz de onu destekleyin 2 ve tam bir teslimiyetle (onun örneğine) teslim olun! 3

57 Allah'ı ve Rasulü'nü incitenlere gelince: Allah onları bu dünyada da öte dünyada da 4 rahmetinden mahrum edecek ve onlar için alçaltıcı bir azap hazırlayacak.

58 Bir de, mü'min erkekler ve kadınları işlemedikleri şeylerle suçlayarak eza edenler var: İşte bunu yapanlar, iftira atmış ve apaçık bir suç işlemiş olurlar.

59 Sen ey peygamber! Eşlerine, kızlarına, (bütün) mü'minlerin hanımlarına (toplum içine çıktıklarında) üzerlerine (tesettürü tam sağlayan) giysilerini almalarını söyle: 5 bu onların (mü'min ve saygın) kadınlar olarak tanınmaları ve rahatsız edilmemeleri için daha uygundur: Ve Allah zaten tarifsiz bir bağış, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.

60 ŞU KESİN ki, eğer ikiyüzlüler, kalple-

1 "Sağ elleri altında bulunanlar" ifadesinin cinsellikten tamamen uzak olan bu kullanımı, başta 50 ve 51. âyettekiler olmak üzere, Kur'an'daki diğer kullanımların nasıl anlaşılması gerektiğine ışık tutucu mahiyettedir.

2 Lafzen: "..salat ederler., salat edin". Burada Allah ve meleklerinin Peygamber için yaptığı eylemi mü'minlerin de yapması emredilmekte-

^3 hrf)'^-l ^3 Ojî 1 ^ 1 ^3 ü-o l u^ lyf^- Ç^r ^ ^° * J u*'— ~*j "^3 O—^Jİ^-I *l_Ll Vj
j^jl^>-l * \— Xj 1

1 > »

\$3%, \? > * il' \% \ ' a * 1 S''' ° t , - ' i * ' ' S il' a '

« ' — ' ' 1 İ ' ^ ' '

.-«.- o ' o ' ,,,, « ,« J' .»i ' ' ,. İ ,, '<>>' '

Ş. ,, . î _ , , , ,, , o

rinde hastalık bulunanlar 6 ve şehirde yalan haber yayarak ortalığı karıştıranlar 7 buna bir son vermezlerse, seni onların üzerine öyle bir salarız ki, sonra kısa bir süre dışında sana komşu olarak bile orada kalamazlar. 61 Allah'ın rahmetinden dışlanmış olarak 8 göze kestirilen 9 her yerde enselenip kesinkes öldürülürler: 62 Allah'ın daha öncekiler için geçerli olan uygulaması budur; ve sen Allah'ın sünnetinde 10 hiçbir değişiklik bulamazsın.

dir. Bu âyetin kapsamı, Allah ve meleklerinin mü'minleri desteklediğinden [yusallî 'aleykum ve melâiketuhu) söz eden 43. âyetle birlikte (Krş: 2:157; 9:99, 103) değerlendirilmelidir. Mü'minler gibi Peygamber de vahiyle desteklenmiştir. Hemen üstteki âyetler bu desteğin açık göstergesidir. Kelimenin türetildiği sula zaten "destek" anlamına gelmektedir (87:15, not).

CUZ22

» ySSİJİŞ ^ S ^ 1 »

33 / AHZAB SÛRESİ

-*^3^#^-

841

Salat "dua" mânasına bu kökten yola çıkarak ulaşmıştır. Fakat Allah için dua etmek" caiz

olmayacağı için, âyetin yorumunda ilk otoriteler farklı görüşler dile getirmişlerdir. İbn Abbas bunu "tebrik etmek" olarak anlamış (Taberî). Süf-yan Allah'ın salatı rahmet, meleklerinki dua demiş. Ata "Rahmetim gazabımı geçti" âyetini okumuştur. Said b. Cübeyr İbn Abbas'tan bu âyetin tefsiri sadedinde şunu nakletmiştir: "İs-râiloğulları Musa'ya "Rabbin seni destekliyor {yusallî 'aleyke) mu?" diye sordular. Musa'nın Rabbi nida etti: "Evet Ben de meleklerimle birlikte tüm nebi ve rasullerimi destekliyorum". Cabir'in eşi Rasulullah'tan kendine ve eşine salat etmesini istedi, Rasulullah ona "Allah sana ve eşine salat etsin (sallallahu 'aleyke ve 'ala zevcike)" diye dua etti (İbn Kesir). Bütün bunlar salahın bir destek emri olduğunu, Allah'ın ve meleklerinin bu salatı vahyi gönderip indirerek yaptıkları, mü'minlerinse fiili dua ile risalet mirasını desteklemeleri gerektiğini göstermektedir. Aslında Peygamber için edilen dua olan salavat da bu desteğin sözlü boyutudur (Konu için bkz: Üç muhammed, 111-115).

3 Salata Allah ve melekleri de katılırken se-lâm'm sadece mü'minlere emredilmiş olması manidardır. Buradaki selâm ile 27:59'daki arasında ilişki dikkate değerdir. "Hz. Peygamber'e salata Allah, O'nun melekleri ve mü'minler hep birlikte katılırken selâm'a neden sadece mü'minler davet edilmekte, Allah ve melekleri katılmamaktadır?" sualinin cevabını parantez içinde verdiğimiz "örneklik" oluşturmaktadır. Allah onu mü'minlere "güzel örnek" olarak takdim etmiştir. Allah'ın ve meleklerin onu örnek alması işin tabiatı icabı nasıl düşünüle-

mezse, yine işin tabiatı icabı samimi bir mü'minin de onu örnek almaması düşünülemez. Âyetteki 'ale'n-nebî'den. yola çıkararak bütüncül bir okumayla şu sonuca ulaşıyoruz: Salat nübüvvedir, itaat risalete.

4 Yani: "..her zaman ve mekânda.."

5 Nûr 31 tesettürün kişisel boyutunu, bu âyet toplumsal boyutunu düzenler. Nûr 31 gerekçe belirtmediği halde, bu âyet gerekçeli olarak gelir. Hükmün gerekçesi âyetin devamındaki "tanınmak" ve "eziyet görmemek"tir. Birinci gerekçe olan tanınma bireysel kimliğin tanınması anlamında değil "iffetli hür mü'min kadın" kimliğinin tanınması anlamındadır. İkinci gerekçe olan "eziyet görmemek" ise duruma ve şartlara bağlı olarak değişen bir illettir. Hükmün gerekçeli oluşundan da anlaşılmalıdır ki vahiy örtünmeyi taabbudi ve hukuki değil ahlâkî bir zeminde ele almıştır. Ahlâk ise dört katlı din binasının temelidir.

6 "Kalplerinde hastalık bulunanlar" ile ilgili genel bir okuma için bkz: 74:31, notlar.

7 Murcifûn, "şiddetli sarsıntı" anlamına gelen racfetiten türetilmiştir (Bkz: 7:78, not). Yalan haberle toz kaldırmayı, toplumsal ahlâk, huzur ve güveni sarsmayı ifade eder (Râğıb).

8 La'netfe verdiğimiz bu anlam için bkz: 3:87, not.

9 Sukifû'yu çevirimiz ve gerekçesi için bkz: 2:191, ilgilil not.

10 Yani: İlahi tatbikat, zamanın değişmesiyle değişmez. Aynı ifadenin geçtiği 38. âyetle bağlantılı olarak anlaşılmalıdır.

«Şs=^^

*NS? \$ps3»

33 / AHZAB SÛRESİ

•N3£**'

CUZ22

63 İNSANLAR sana Son Saat hakkında soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi sadece Allah katındadır: sana kim bildirebilir ki; Son Saat belki yakındır, (belki de uzak)? 1

64 Şüphe yok ki Allah, inkarcıları rahmetinden mahrum etmiş ve onlar için çılgın bir ateş 2 hazırlamıştır. 65 Onlar orada ebediyen kalacaklar: ne bir dost ne de bir yardımcı bulacaklar.

66 Ateşte yüzlerinin ters çevrildiği 3 o gün "Ah keşke Allah'a itaat etseydik, Rasul'e itaat etseydik!" diyecekler; 67 yine "Rab-bimiz!" diyecekler, "Fakat biz ileri gelenlerimize, büyüklerimize uyduk; sonuçta onlar da bizi yoldan saptırdı: 68 Rabbi-miz! Ne olur onlara kat be kat azap ver ve onları rahmetinden tamamen dışla!

69 EY İMAN edenler! Musa'ya eziyet eden (İsrâiloğulları) gibi olmayın! Hatırlayın ki Allah onların itham ettikleri şeylerden onu temize çıkardı: ve o Allah katında zaten hatırlı biriydi. 4

70 Siz ey iman edenler! Allah'a karşı sorumlu davranın ve sözü yerinde ve dosdoğru söyleyin! 5 71 (O zaman) o da sizin işlerinizi yoluna koyar ve günahlarınızı bağışlar,- zira her kim Allah'a ve Rasu-lü'ne uyarırsa, iyi bilsin ki o nihai ve büyük kurtuluşa ermiştir.

72 İşin gerçeği Biz emaneti 6 göklere, yere

1 Krş: "Sen nerde onun vaktini haber vermek nerde?" (79:43). Parantez içi açıklama söz geli-minden çıkmaktadır.

2 Sa'îfm bu anlamı için bkz: 76:4, not.

3 Zımnen: Kendi yüzleri kabul ettikleri maskeleri düşüp gerçek yüzlerinin görüldüğü gün...

4 Hz. Musa Habeşli bir kadınla evlilik yapması üzerine dedikodulara maruz kalmıştı

(Sayılar

m-

> 1

U3<Ü! ULa L4iL Lifi ji â£Lİ)! Jc J.IİJ1 Jiii

y jLJj ö_jo_>ij V dul \ çA ^jjjüliIH !L-»_Lİ> I^J ju-Ij b-i-J Lj üjJ_j4j jt_U I ^ jv-fA^>-j
1_JUi> f j-i fşj r, j.trtj

v 1_jjui (j-j-iîi 1^ji t-JiQ r^-jĜ= tijjçv^iijijt.jiüjı ^

Ji- iiUVl ULV/- Lî!@ C*Jsl£- fj^_9 jli JLâJ *Jj_^5j

(j Âü- .."<lj l^_Lu>u jl ^—jti JL-Lşülj^jijVlj ol_j^s -Jİ

"<i! 4>Jip fH *9>-^- ^jJJ» ois' ili oL-Uvi 1^iü-j 1^l«

VJ-^J olS j ,,-Jlj ^u^ssj-LJIj oUsLLJIj ^...âsu^Jt

ve dağlara sunduk; ve onlar emanete ihanetten kaçındılar,7 nihayet onu insan yükledi: 8
ne var ki, o da zalim ve cahil biri olup çıktı. 9

73 Bundan dolayıdır ki 10 Allah iki yüzlü erkeklere ve kadınlara, Allah'tan başkasına
ilâhlık yakıştıran erkeklere ve kadınlara azap edecek; 11 inanan erkeklerin ve kadınların
tevbelerini de kabul edecektir: zira Allah zaten tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet
kaynağıdır.

12, 1-15). Isrâiloğullarımn kendilerini Fira-vun'un zulmünden kurtaran Musa için
söyledikleri şu türden sözler de bu cümleden sayılabilir: "Mısır'da mezar yok mu ki bizi
çölde ölmek için getirdin?" "Çölde ölmektense Mısırlılara kul olmak bizim için daha
hayırlıydı" (Çıkış 14, 11 ve 12). Yine: "Bizi, bütün bu cemaati açlıktan öldürmek için mi
çöle çıkardınız?" (Çıkış 16, 3)

CUZ22

»fe^3#>

33 / AHZAB SÛRESİ

^s™jç5^

843

5 Kur'an'a göre söz söyleme sanatının vazgeçilmezleri şunlardır: 1) Burada olduğu gibi

hakkı ve doğruyu söylemek. Hakkın zıddı batıl, doğrunun zıddı yalandır. 2) Münasip bir şekilde ve uygun bir üslûpla söylemek (4:5, 8). 3) Konuşulan konu hakkında doyurucu, detaylı, eksek ve gedik bırakmadan konuşmak (4:63). 4) Yumuşak bir üslûpla konuşmak (20:44).

6 "Emanet" nedir? Emanet, bazı müfessirlerin dediği gibi "ibadetler" olamaz. Zira Me'âric 32-24'te emanet ve namaz ayrı ayrı zikredilmektedir. Bu, insanı beşer olmaktan çıkarıp insan eden "irade" ve iradenin sonucu olan "ahlâkî sorumluluk" olsa gerektir. Şöyle ki: Bir şeyin emanet olduğunu söylemek, zımnen muhatabın seçim kabiliyetine atıfta bulunmaktır. Zira emanet edilen şeye sadâkat de ihanet de mümkündür. Bu da doğrudan bizi "irade"nin önüne getirip bırakmaktadır.

7 Veya: "Onlar emaneti üstlenmekten kaçındılar". Tercihimiz 41:11 âyetiyle de, dilin mantığıyla da uyumludur. Şöyle ki, emanetin hamli, onu taşımamak anlamına gelir. Fulânun hâmilim li'1-emanet ifadesi dilde "falan emanete ihanet etti" anlamına gelir. Zira emanete sadâkat, onu zimmetine geçirmemektir. "Başkasının hakkını gözet" anlamına kullanılan Ebğid hakka ehik (kardeşinin hakkına buğz et) ibaresi de buna benzer (Krş: Zemahşerî ve Kasımı).

8 Zımnen: Doğuştan bu yeteneklerle donatıldı.

9 Baştaki irme edatı, nedensellik değil tahkik ve tahakkuk belirtir. Çünkü zalûm âdil olması beklenirken âdil olmayan, cehûl de bilmesi ge-

—, ^1^H^^.

rekirken bilmezden gelen için kullanılır. Ya da Kasımı'nin dediği gibi "yüklenmek" ile "bu yüklenişin gerçekleşmeyen amacı" arasında uyumsuzluğa itirazı ifade eder. Kâne, bu bağlamda varoluşsal bir durumu [keymmet) değil sonradan arız olan bir durumu {sayruret) ifade eder. Benzer bir başka kullanım için bkz: 17:27 {Kâne'nin sara anlamı için bkz: İtkân II, 217) Kâne birinci anlama alındığında "Biz Âdemoğ-luna kat kat ikram ederek onu üstün ve şerefli kıldık" (17:70), "Biz insanı en güzel kıvamda yarattık" (95:4), gibi âyetlerin oluşturduğu vahyin insan tasavvuruna aykırı bir sonuca ulaşılır ki, Pavlus'un "ilk günah" doktrini de budur. Burada kâne yardımcı fiili sayruret anlamındadır ve insanın sonradan "zalim ve cahil biri olup çıktığını" ifade eder. Zaten bir sonraki âyet ve özellikle baştaki gerekçe lâm'ı bu yaklaşımımızı teyit eder. Emanet âyeti, misak (7:172), hilafet (2:30), Âdem'in şahsında Âde-moğlu'nun Allah'ın ahbine sadık kalmadığını söyleyen 20:115 ile birlikte anlaşılmalıdır.

10 Yani: başlangıçtaki saflık durumundan çıkıp irade emanetine ihanet ettiği içindir ki... Bu âyetin bir öncesiyle münasebetinden de anlaşılacağı gibi nifak ve şirk irade emanetine ihanettir.

11 Veya 'Azab'm kök anlamına dayanarak: "ilişkisini kesip yüz çevirecek" (Krş: 68:33, not).

Bir sonraki cümlede geçen yetûbu 'alâ..'rxm "..tarafa dönmek ve yönelmek" olduğu bilirse, bu anlam daha da pekişir.

34* SEBE SÛRESİ

^3£~4

Sûre adını, 15-20. âyetlerinde sözü edilen Sebe uygarlığından alır. Sebe, Okyanus-Akdeniz arasındaki Baharat Yolu'na hükmeden Güney Arabistan'daki su uygarlığının adıdır. Hadis ve tefsir kaynaklarında sûrenin anıldığı tek ad budur.

Sûre Mekke'de inmiştir. Aksi görüşler ikna edici delillerden yoksundur. Bazı âyetlerinin Medine Dönemi'ne ait olduğu iddialarını, 6. sûrenin girişindeki kriterler doğrulamaz.

Sûrenin iniş zamanını tesbitte, "Eğer Biz dikseydik onları yerin dibine geçirir ya da göğü başlarında paralardık" mealindeki 9. âyet yol göstericidir. Bu âyet, İsrâ 92'deki "İddia ettiğin gibi göğü başımızda paralamaksın" meydan okumasına bir cevap niteliğindedir. Bu, Sebe'nin İsrâ'dan sonra indiğinin delilidir. Konusuna bakarak sûreyi boykot sonrasına, peygamberliğin 11. yılma yerleştirebiliriz. Tüm ilk tertiplerde Lokman-Zümer arasında yer alır.

Sûre hepsi de Mekkî olan 1, 6, 18 ve 35. sûreler gibi Allah'a hamd ile başlar. İnsanın kula ya da maddeye kulluğuna yol açan şirki reddeder. Görünen âlemin görünmeyenle, parçanın bütünle, her şeyin her şeyle, ve her şeyin Allah'la deruni bağlantısına vurgu yapar. Varlığın anlam ve amaçlılığına dikkatimizi çeker (1-5).

Göğün ve yerin bilgisinin göze görünenden ibaret olmadığını, bunun görünmeyene nisbetle çok az olduğunu vurgulayan 9. âyet, zımnen muhataplarını görülmeyeni bilmek için çaba göstermeye teşvik eder. Bunun sonucunda elde edilecek kudret ve ihtişam varlığın yaratılış amacına uygun da kullanılabilir, aykırı da. Birincisine Davud ve Süleyman örnekleri verilir (10-14). İkincisine ise Sebe Uygarlığı (15-21). Fakat bütün bu örneklerin ortak bir yanı vardır: Dünyevi her iktidar geçicidir, kalıcı olan Allah'ın mutlak iktidarı ve âhiretin ebedi mutluluğudur.

Bu mutluluk ancak diri bir Allah bilinciyle elde edilir. Tıpkı 46. âyette bu-yurulduğu gibi: "Size tek bir öğüdüm var: ister başkalarıyla beraber ister yalnız basmayken, Allah'ın huzurunda bulunduğunuzu (unutmayın)"

Sahici olanın kalıcı, sahte olanın geçici tabiatına atfın ardından (49) gelen şu âyet, hidayet mahiyetine de dikkat çeker: "Eğer yoldan saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum; yok doğru yolu bulursam, Rabbimin bana yol göstermesi sayesinde bulmuş olurum" (50).

Sûre çoğunluğa göre 54, Şam ekolüne göre 55 âyet olarak taksim edilmiştir.

CUZ22

«£=^SSs|»

34 / sebe sũresi

-»N^SN*-

845

H£5H

si LjJbl

°jy

ÜSv.

Wiv

_ü

^3 of J^ ! c5-f ^jol^i-ÎJI ^ UIJ ^U! «i jLUJ I

^^m^

'r*-

'ij^Oif" ^*-*Jo Ji**J' p^^ 1 S*J L-4^ rj*i ^i ' E,-• j , • , ' »^ i , » .-

\t ^ • * vt i • Vİ "*" t"" "ti • " ** tl«° } "s ? f V

f-#J ~ii~!jl j-jj^U. Lxj|l ^ ^İ_H 5dJJlj@ jvj (^Uil-Lüi 1^jjij.-.jj1 ^3oİ_ji jA^ ?,ji,ii

1 y ! v " 115S *''

a) V o ^ * s * i

@ a.ai j-i>- ^ ^=Jj ,jjİ4i J<== liîji tij iSİui

J_c

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 HAMD, tümüyle göklerde ve yerde var olan her şeyin gerçek sahibi Allah'a mahsustur; 1 yine hamd öteki âlemde de ; tümüyle O'na mahsus olacaktır: 2 zira yalnız O'dur her hükmünde tam isabet kaydeden, her şeyden haberdar olan. 2 Toprağa giren ve oradan

çıkan her şeyi, yine gökten inen ve göğe yükselen her şeyi O bilir; 3 ne ki tarifsiz bağışlayan da, eşsiz

1 Bir sonraki cümlede yer alan âhîret kelimesinin buradaki zımni karşılığı "bu dünya" dır. Şükür sadece verince, hamd verince de alınca da yapılır. Zira: 1) Her şey O'mmdur, 2) O verdiğiinden bir kısmını alınca geriye kalan yine O'nundur, 3) Daha büyüğünü vermek için alabilir, 4) Daha büyüğünü de alabilirdi, 5) Yeniden verecek biri varsa yine O'dur.

2 Bkz: "(cennete girince) diyecekler ki: Hüznü

merhametin kaynağı olan da yine O'dur.

3 Ama küfürde direnenler "(Kıyamet) saati asla gelip bizi bulmayacak!" dediler.

De ki: "Hayır, Rabbime andolsun ki o mutlaka gelip sizi bulacaktır!" O, idraki aşan hakikatleri bilendir,4 göklerde ve yerde zerre kadar bir şey bile O'nun bilgisinden kaçıp kurtulamaz: 5 İster bundan daha küçük olsun, ister daha büyük; bütün bunlar kesin ve net bir yazılım ve yasayla kayıt altına alınmıştır,6

4 ki böylece O, iman eden ve imanla uyumlu eylem üretenleri ödüllendirecek-tir: işte böylelerini limitsiz bir bağış ve tarifsiz güzellikte bir rızık beklemektedir; 7 5 ama mesajlarımızı amacından mahrum bırakmak için çaba gösterenlere gelince: işte böylelerini de, (bu) çirkinlikten dolayı acıklı bir azap beklemektedir.

6 BİLGİ ve bilginin amacını kavrama yeteneğiyle donatılmış olanlar, 8 Rabbinden sana indirilenin hakikatin ta kendisi olduğunu ve O yüceler yücesi, O tüm övgülere lâayık olanın yoluna yönelteceğini görmektedirler.

7 Beri yanda inkâra saplanmış olanlar (yandaşlarına) derler ki: "Siz paramparça olup dağıldıktan sonra, size yeniden yaratılacağınızı haber veren bir adam gösterelim mi?—>

bizden gideren Allah'a hamd olsun!" (35:34)

3 "İnen" ve "çıkan", maddî-mânevî bir çok şeyi kapsar: yağmur-filiz, vahiy-dua, nüzul-miraç, melek-ruh, gazap-isyan, akıbet-eylem... Âyetin devamı, bu son iki şikkı teyit eder.

4 İlk âyetin sonundaki Allah'ı gösteren zamirin ikinci haberi olarak. Yok eğer Rabbanin sıfatı olarak okunursa, bu durumda bir önceki cümlemin anlamı şöyle olur: "Hayır, idraki aşan haki-

-»£^3Ş»

34 / SEBE SÛRESİ

•N^ 3 ^

CUZ22

katleri bilen Rabbime andolsım ki..." Ğayb'm "idraki aşan hakikatler" anlamı için krş: 27:65-66, not.

5 Benzer bir âyet için bkz: 10:61.

6 Fî kitabın mubiniri 'deki lugavi belirsizlik ve

lafzi apaçıklığın izahı için bkz: 11:6.

7 Mağfiretim ve rizicui'daki belirsizlik, çeviriye "limitsiz" ve "tarifsiz" olarak yansımıştır.

8 Lafzen: "bilgi verilmiş olanlar". (1/m'in tarifi için bkz: 21:74, not)

■#^^^*"

CUZ22

•£S^3#»

34 / SEBE SÛRESİ

»r^SjSS^»

847

Jllş- 1j !>wıs LLo jjb Lllîl oiJj^1^^o ali ASÜ &j <iy> ^s-it jvjJj U o_5*J! aJÜ 1: ; ,,/t,? UJj @ j_j

.Ut

<—8 O uydurduğu yalanı Allah'a mı isnat ediyor, yoksa kendisinde delilik belirtileri mi var?"

Hayır! Asıl âhirete inanmayan kimseler, can yakıcı bir terk edilmişliğe 1 ve en uç noktada bir sapıklığa mahkûm olacaklar.

9 Onlar gökten ve yerden ne kadarını önlerine serdiğimizize, ne kadarını da kendilerinden gizlediğimize bakmazlar mı? 2 Eğer Biz dileseydik, onları yerin dibine geçirir ya da göğü başlarında paralardık.

Şüphe yok ki bütün bunlarda, O'na yönelen her bir kul için mutlaka alınacak bir ders vardır. 3

10 DOĞRUSU Biz Davud'u da katımız-

dan (işte bu nedenle) 4 ödüllendirmiştik: "Ey dağlar! Onun sesine ses katın! 5 Siz de (öyle yapın ey) kuşlar!" 6

Dahası, Biz ondaki bütün katılığı ve sertliği yumuşattık 7 (ve dedik ki): 11 "işleri en güzel, en ideal bir şekilde hakkını vererek yap ve onlar arasındaki ölçü ve uyumu gözet!" 8

Ve hepiniz Allah'ı razı edecek işler yapın! Çünkü Ben, yaptığınız her işi görmekteyim.

12 SÜLEYMAN'IN emrine de rüzgarı âmâde kıldık: onun gidişi bir aylık mesafeyi, dönüşü 9 yine bir aylık mesafeyi buluyordu. Ve ergimiş metal cevherini onun için akıttık; 10 yine cinlerden 11 bir kısmı, Rabbinin izniyle onun emri altında çalışıyordu,- ve onlardan hangisi emrimizden çıkarsa, ona çılgın bir ateşin 12 azabını tattırıyorduk. 13 Onlar, arzusuna göre ona ma-bedler, 13 heykeller, 14 göletler gibi yekpare dökümden havuzlar ve yere tesbit edilmiş dev küvetler yapıyorlardı. 15

(Biz de dedik ki): "Ey Davud'un inanç ailesi,16 şükretmek için çok çalışın! Ne ki, samimi kullarım arasında bile hakkıyla şükreden pek azdır. 17

14 (Süleyman'ın görkemli iktidarına rağmen) bir zaman geldi ölüm hakkındaki yasamız ona da hükmetti; bastonunu kemiren ağaç kurdu da olmasaydı, öldüğünü onlara bildiren bir delil asla olmaya-caktı,18 nihayet (baston kırılıp) Süleyman devrilince, (bir gerçek) anlaşılmiş oldu: eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı, o küçük düşürücü cezaya katlanmalarına gerek kalmazdı. 19

1 'Azabın, kök mânasına dayanarak (Bkz: 68:33, önce kullanılan 'azâh muhatapların âhiretteki not). Açıktır ki dalâl ile birlikte, üstelik ondan değil dünyadaki halini ifade etmektedir. Dola-

•Şs^S^St*

34 / SEBE SÛRESİ

•N3£2*5«

CUZ22

yısıyla buradaki 'azâb âhirette değil dünyada yaşanan ve kelimenin kök anlamıyla Allah'la ilişkiyi kesip, terk edilme cezasıdır. Bu da bir tür dünyada çekilen vicdan azabıdır (Krş: Elmalık).

2 Veya: "Ne o, yoksa onlar gök ve yerden duyularına sunulan ve duyularının ötesinde olan şeyleri görmeyecek kadar kör müdürler?" Bu anlamda duyularla algılananın ötesinde tabiatın duyularla algılanamayan bilgilerine de sahip olmak teşvik edilmektedir. Zımnen: İnsan maddî varlıkların dahi çok az bir kısmını biliyorsa, ya maddî olmayan varlıklar hakkındaki bilgisi?

3 Allah'a yönelenlere neler vaad edildiği, Hz. Davud örneği üzerinden verilecektir.

4 Yani: Tevbe edip Rabbine yöneldiği için.. Bir önceki âyetin sonundaki "yönelme", Hz. Davud'un tevbesine üstü kapalı bir atıf içermektedir (Bkz: 38:24).

5 Evb, "bir tür dönme, geri gelme", te'vîb "sesin yankı yapıp daha gür dönmesi" (Krş: 21:79). İnsan, canlı cansız demeden bütün bir tabiatla deruni bir diyalog içinde olmaya çağrılmaktadır. Mezmurlar'dan: "Dağlar balmumu gibi eridi" (97:5); "Ey dağlar, ey tepeler! Neden koçlar, kuzular gibi sığıyorsunuz?"; "Ey dünya, titre!" (114:6 ve 8)

6 Zımmen: Dağlar ve kuşlar gibi siz de varlık korosuna katılıp o varoluş ilâhisini terennüm edin!

7 Lafzen: "onun için demiri yumuşattık". Tercihimiz hadid kelimesinin mecazi anlamına dayanmaktadır. Kâf 22. âyette "bakışın bugün daha keskin" derken hadîd bu mecazi anlamıyla kullanılır (Bu anlama ulaşmamda Esed'in katkısını yad etmek zorundayım). Geleneksel tefsirin lafzi anlamda aldığı hadid (demir) kelimesi, Arap dilinde mecazen "sert mizaç, keskin tavır için kullanılır. Türkçe'ye de geçmiş olan hiddet aynı anlama gelir {Lisân-, Tâc ve hassaten Esâs).

8 Metindeki sâbiğât (t. sabiğah) "ideal, mükemmel, bol, tam, kapsamlı, dökümlü, o işin hakkını vererek yapmak" anlamına gelir ve çoğul kullanımda genellikle isim işlevine sahiptir (lisân ve Külliyyât). î'mel sâbiğâtın ibaresini, he-

men arkadan gelen i'melû sâlihân ibaresinin ışığında i'mel sâlihâtin çağrışmayla anlamak gerekir. Serd "bir bütünü oluşturan parçaların birbiriyle uyumlu ilişkisi" anlamını verir {Lisân). Bu ibare "zırh imali" gibi zanaatla ilgili maddî bir içeriğe sahip olmaktan daha çok (aynı durum 21:80 için de geçerlidir), vahyin eksenini oluşturan ahlâkî davranış kalıplarıyla ilgili manevî bir içeriğe sahip olsa gerektir. Hemen ardından gelen "sâlih amel" talimatı da bunu teyit etmektedir. Âyetin sonu, hayatı dengeli yaşama çağrısıdır. Kur'an bu çağrıyı farklı yerlerde farklı formlarla yapar (31:19; 2:143).

9 Lafzen: "sabah çıkışı/akşam dönüşü.." Gemilerin rüzgar gücüyle gidiş gelişini hayvanların sabah çıkıp akşam dönüşüne benzeten mecazi bir kullanım {Mecaz). Hz. Süleyman'ın inşa ettirdiği dillere destan deniz ticaret filolarına atıf olsa gerektir.

10 Eski Ahid'de de geçtiği gibi Hz. Süleyman'ın bakır, demir ve bakır katkılı metal alaşımları kullanarak inşa ettiği sanat şaheseri yapılara atıf (II. Tarihler 4: 1-18)

11 Veya: "cin (gibi ele avuca sığmayan) kimselerden". Bu âyet, 41. âyet ışığında anlaşılmalıdır. Kur'an tıpkı şefaât konusunda olduğu gibi cin konusunda da ilk muhataplarının tasavvurunu reddeder. Tıpkı şeytan gibi cin kelimesini de, hem görünmeyen varlıklar hem de ender görünen türler için kullanır. Burada Hz. Süleyman'ın emri altında çalışan "cin gibi ele avuca sığmayan", "cin fikirli" birileri kastedilse gerektir. 38:37'da aynı kimselerden "şeytanlar" diye söz edilmesi bu yorumu güçlendirir. Bu

durumda cin, hem melekler gibi görünmeyen varlıklar hem de "cin gibi" zapt edilmesi zor ve bir o kadar da marifetli kimseler için kullanılan çok anlamlı bir kelimedir. Kur'an'da "cin" bir cins isim, "şeytan" ise bir sıfat olarak kullanılır. Bundan dolayı "Allah şeytanı lanetledi" denildiği halde, benzer bir ibare cinler için gelmez. Cirm'in bir anlamı da, bizatihi görünmez olmayıp o zamana kadar görülmemiş bölge insanın yabancı olduğu garip kimseler veya yabancı varlıklardır (Msl: 46:29-32; 72:1). Bazen de ilk muhataplarının tasavvurundaki muhayyel ve efsanevi varlığı ifade eder (34:12-14 ve

CUZ22

«f=^Ş£^=|*»

34 / SEBE SÛRESİ

*\$s3£s4»

849

21:82). Kur'an'ın bu atıfları yapmaktan maksadı, cahili geleneğin ürettiği görünmeyen varlıklarla ilgili vehmî tasavvuru onaylamak değil, bunun üzerinden ahlâkî öğüt vermektir.

12 Sa'ij 1 in bu anlamı için bkz: 76:4, not.

13 Lafzen: "mihraplar". Mihrab (ç. meharîb), hem alet ismi hem de mübalağa kalıbıdır. "Korunan, uğruna savaşılan" anlamına gelir ve mabedi sembolize eder.

14 Bkz: "Ve altı basamak üzerinde iki tarafta 12 aslan duruyordu." (I. Krallar 10: 20).

15 Bu yekpare dökümden havuzlar ve dev küvetler Eski Ahid'de de yer alır (II. Tarihler 4:1-6 ; II. Tarihler 4:6).

16 Âi'in anlam alam, kan bağına delalet eden eAİ'den daha geniştir (Krş: 27:57, not).

17 Gereği gibi şükür, nimetin gerçek sahibini bilmektir. İktidar ve refahın devamı, nimetin gerçek sahibinin bilinmesi ve şükrünün eda edilmesiyle, yani onun bir emanet olduğunun bilincinde olarak üzerine tir tir titrenilmesiyle mümkündür. Buradaki hitap bu âyetin tüm muhataplarmadır. Çünkü her mü'min muhatap

Davud'un inanç ailesine mensuptur.

18 Zımnen: Cihana hükmeden Süleyman da olsa, her dünyevi iktidar gelip geçicidir. Allah her iktidara, onu yıkacak birilerini musallat eder. Nitekim Hz. Süleyman'dan sonra kurduğu muhteşem devlet oğlu Rehoboam'm zevk ve sefahate dalması sonucu parçalanmıştı. Bu âyetten, Hz. Süleyman'ın ölümü üzerine, bir iç kargaşaya meydan

vermemek için sanki yaşıyormuş izlenimi verme amacıyla siyasi bir tedbir alındığı da çıkarılabilir. Bu durumda âyet, bu tür tedbirlerin dünyevi iktidarın geçiciliği yasasını değiştirmedini ifade eder. Öte yandan âyet nüzul ortamı insanının cinlerin gaybı bildiğine dair batıl inançlarını reddeder. Zımnen der ki: Eğer cinler gaybı bilselerdi, Süleyman'ın öldüğünü bilirler ve boşuna yorulmazlardı.

19 Yukarıdaki Davud ve Süleyman örnekleri, başta ilk muhatap Hz. Peygamber olmak üzere tüm mü'minlerin iktidarla ilişkilerine ibret olarak sunulmaktadır. Fakat aşağıdaki Sebe örneği, başta cahili muhataplar olmak üzere tüm inkarcıların iktidar tasavvurlarına yönelik bir uyarıdır.

■*^^>«^^*

•^3^

34 / SEBE SÛRESİ

* çz£^ŞQİ«3uş /*

CUZ22

15 DOĞRUSU (bu), 1 yurtlarında bir nice ibret bulunan Sebe 2 halkı için de geçerliydi: sağdan ve soldan boylu boyunca uzanan cennetler (gibi bir doğa, hal diliyle sanki şöyle sesleniyordu): "Rabbinizin size bahsettiği rızıktan nasiplenin, ama O'na olan şükürünüzü de eda edin: (İşte) tarifsiz güzellikte bir yurt ve tarifsiz bağışlayıcı bir Rab!" 3

16 Ne var ki onlar yüz çevirdiler; işte bu yüzden Biz onların üzerine (barajlarını) yıkan şiddetli bir sel 4 gönderdik ve o iki has bahçeyi, acı meyveli çalılar 5 ve ilginlerle 6 kaplı, içerisinde birkaç sedir cinsi ağaç 7 bulunan harap bir bahçeye çevirdik:

17 inkârda inat etmelerinden dolayı onları işte böyle cezalandırdık: Biz nankörlerden başkasını hiç cezalandırır mıyız? 8

18 Biz (bu helakten önce) onlara, mübarek kıldığımız şehirlerle kendileri arasına birbirine nazır beldeler inşa ed(ecek kudret ver)dik; ve bunlar arasında düzenli ulaşımı temin ettik; (ve bu yolla) "Geceler ve gündüzler boyunca güvenli bir biçimde yolculuk yapın!" (demiş olduk). 9

19 Buna rağmen onlar "Rabbimiz! Sefer menzillerimiz arasındaki mesafeyi uzat!" de(meye getir)diler 10 ve böylece kendilerine zulmetmiş oldular. Bunun üzerine Biz de onları geçmişin efsanelerine döndürdük ve param parça edip dağıttık. 11

Hiç şüphesiz bütün bunlarda, derin bir şükran duygusuyla O'na kullukta direnen herkes için mutlaka alınacak dersler vardır.

20 Ve doğrusu İblis, onların aleyhinde ka-

"IH*

fi v fi" ^~ ■" ' ~ \ *' S fi' '

^ojyz£* ^Jj Aİlis û-Lu 4J İJ-X_Jİ<ij rS^j (3jj /r* 1 \ y& fi ' fi ' ' ' fi ' fi s

ö_ystk 1Sj-^ ^h^ liâ=jb (_ 5 jü1 <sj£1\ ^jj jvjj_j UJi>-j o ûjslaJîU <iİ3 ~*^1j! *^1İ£- (3-
^-^ -^ jC*t JJ^ 525 -^ J° jj-i V^ oijJ1-Jl ^yJ 2ji JLJÜu jj_^=1LJ V -üJl öjj

naat belirtirken yanılmamıştı,- nitekim bir gurup inanan hariç geri kalanların hepsi ona uydular. 12 21 Oysa ki onlar üzerinde onun zorlayıcı hiçbir gücü yoktu,- sadece âhirete inanan kimseleri ondan kuşku duyanlardan seçip ayıralım diye (ona izin verdik): nitekim senin Rab-bin her şeyi görüp gözetmektedir.

22 DE Kî: "Allah dışında, (kendilerinde tanrısal güç) vehmettiklerinizi çağırın: ne göklerde ne de yerde onların zerre kadar bir gücü yoktur; üstelik onlar bu ikisinin (yönetiminde) bir ortaklığa da sahip değiller; dahası O onlar arasından kendisine bir yardımcı da atamamıştır." 13 —>

1 Yani: 'dünyevi iktidarın geçiciliği' yasası. Krş: 2 Sebe (Eski Ahid'de Şiba), milattan önceki bin "(İyi kötü) dönemleri Biz insanlar arasında dön- yılda Hadramevt, Yemen, Necran ve Habeşis-dürür dururuz" (3:140). tanin bir bölümünü içine alan ve okyanusla

CUZ22

•f*s3£N*

34 / SEBE SÛRESİ

•^s^SM»

851

Akdeniz arasındaki Baharat Yolu'nu elinde bu- bilinen sedir türlerinden biri olması kuvvetle

lunduran gelişmiş bir su uygarlığı. Arim Barajı, kadim çağların en büyük yapay su göletiydi. ilk yıkılışı miladi 215 tarihinde Roma imparatoru Decius dönemine rastlar. Sebe halkını teşkil eden Kahtân kabileleri bu felaketin ardından dağılarak kuzeye göç ettiler.

3 Âyet sanki şöyle demektedir: Dünyadaki her güzellik cennetteki aslına atıftır.

4 el-'Arim: 'Arâme'den "şiddet ve çokluk", ya da selin ismi olarak "Arim Seli" veya Yemen ve Habeş lügatinde "suyu tutmaya yarayan set, baraj" anlamına (İbn Aşur).

5 Dallarından misvak yapılan meyvesi acı olan erak türünden çöl iklimine özgü çalılar.

6 Yine çalı bitkilerinden olan bir ılgın (tamarix) türü.

7 Bunun bilinen sedir türleriyle bir yakınlığı olup olmadığını bilmiyoruz. Elmalık bunu "kara yemiş" diye de bilinen "Arabistan kirazı" olarak niteler. Gölgesi en geniş ağaç olarak takdim edilmesi yaprağını dökmediğinin delilidir. Metinde "az" olduğu vurgulandığına göre, muteber bir bitki türü olmalıdır. Bir çeşit çam olan

muhtemeldir.

8 Nankörlüğün kendisi bir cezadır, nankörlük edenden nimetin alınması ikinci ceza.

9 Verilen her nimet, tıpkı inen bir vahiy gibi okunup anlaşılması gereken bir mesaj taşır. Vahyin ilk muhatapları dolaylı olarak uyarılıyor; doğrudan da uyarılmışlardı (28:57 ve 106:1-4).

10 Veya bir kıraatta inşa değil haber olarak: "Rabbimiz sefer menzillerimiz arasındaki mesafeyi uzattı." Tercihimiz şu anlama gelmekte: şükredecekleri yere fiili nankörlük yaparak hal lisaniyle böyle demeye getirdiler. Üslûp bize, her nankörün nankörlüğünün "Bu nimeti benden al!" bedduası olduğunu öğretmektedir. 15. âyetle başlayan bu sembolik üslûpta, hal dilinin konuştuğu mecazi bir diyalog hakimdir.

11 Çölleşmenin getirdiği güneyden kuzeye doğru başlayan göç dalgaları kastedilmektedir.

12 İblis: "onların çoğunu nankörlük eden kimseler olarak bulacaksınız" demişti (7:17 ve 17:62).

13 Allah dostlarının ve din önderlerinin, Allah nezdinde aracılık yapacağına ve ayrıcalık elde edeceğine dair tüm tasavvurların reddi.

"♦r^^SS^*"

•fs^SSsŞ*

34 / sebe sûresi

^c'-CsS^-j * -

CUZ22

<— 23 O'nun nezdinde, kendisi lehine izin verdikleri dışında hiç kimse için şefaathane fayda vermez: 1 nihayet (kıyametin) dehşeti (ödül tevdi edeceklerin) kalplerinden giderilince 2 (ödüllendirilenler) soracaklar: "Rabbimiz sizin hakkınızda ne buyurdu?" Berikiler "Hak neyse onu: zaten mükemmel olan da, büyük olan da sadece O'dur" 3 diyeceklerdir.

24 De ki: "Göklerden ve yerden size rızık veren kimdir?"

"Allah'tır!" de (ve ekle): "Şu takdirde biz ya da siz ; ama mutlaka (ikimizden biri) doğru yoldaysa, diğeri de derin bir sapıklığa gömülmüş demektir."

25 De ki: "Ne siz bizim suçlarımızın hesabını vereceksiniz, ne de biz sizin işlediklerinizin hesabını." 26 De ki: "Rabbi-miz bizi (bir gün) bir araya getirecek ve aramızda hükmünü hakkıyla verecektir: zira O her hükmü hakkıyla verendir, her şeyi ayrıntısıyla bilendir.

27 De ki: "Ona ortak olarak tasavvur ettiklerinizi bana bir gösterin bakayım! Asla yapamazsınız! Aksine O mutlak üstün ve yüce olan, her hükmünde tam isabet kaydeden Allah'tır.

28 (EY NEBÎ) Biz seni ancak, bütün insanlık için bir müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik; ama insanların çoğu bunun 4 farkına dahi varmamış olacaklar 29 ki, "Bu vaad ne zaman gerçekleşecek; eğer sözünüze sadıksanız (söyleyin)?" diyorlar. 5

o _j_Ujü LJLe- At .■■.' V j l_L«Jrf-1 Uü- o^i' ■■•'i "J J-i

v ^iîji yj^."? jŞ=>J3 OiJîj o^4 ^ilii %\k=* ,_,,» ■> > t s'.\ 1, - •> -■,, 'j',,

> ■■ »t

j jâ^s^a L)_j_«JUaJl Jî (_Jj-J J—■13 "O-b ü—ir! cS-*—' V * _S

^jJI Jj-i J^ÜI ^j^JU ^jjj ç4v="U ^t-^-^^J J-^C-

30 De ki: "Sizin için bir gün tesbit edilmiştir: (o gün geldiğinde) ne onu bir an erteleyebilir, ne de atlatabilirsiniz".

31 İnkarda ısrar edenler dediler ki: "Bizler ne bu Kur'an'a inanırız, ne de geçmiş vahiylerden bugüne kalanlara."

Sen o haddini bilmezlerin, 6 Rablerinin huzuruna tutuklanmış olarak getirildikleri zaman suçu (nasıl) birbirlerine attıklarını bir görmeliydin!

Mustaz'aflar 7 büyüklük taslayanlara "Siz olmasaydınız eğer biz kesinlikle inananlardan olacaktık" diyecekler. 8

1 limeri 'in hem şefaath edilen hem de şefaath edeni kastetme ihtimaline binaen "kendisine izin verdikleri dışında hiç kimsenin şefaath fayda vermez" anlamı da verilebilir. Fakat buradaki lâm'm da gösterdiği gibi tenh'u fiili tümlece geçmeyip özne üzerinde kaldığı için şefaathin

tür olarak tamamı olumsuzlanmıştır. Bu ve tüm şefaath âyetleri; "onlar, O'nun hoşnut ve razı olmadığı hiç kimseye şefaath edemezler" (21:28) ve "De ki: şefaath yetkisi tamamıyla ve

sadece Allah'a aittir" (39:44) âyetleri ışığında anlaşılmalıdır. Bu da şefaatin Allah'a ait bir

CUZ22

•N=3S5s#»

34 / sebe sûresi

•fss^s^*

853

yetkinin kula devri değil, Allah'ın takdir ettiği ödülün sahibine tevdi olduğunu gösterir. Ödülü veren Allah'tır. Ödülü takdim izni verdiği kimseyi de böyle onurlandırır. Dolayısıyla ödülün asıl sahibinin onu sunan olmadığını ifade eder. Âyetin öncesi de ödülü gerçek sahibi dışında kimseden istememeyi ifade etmektedir (Şefaate ilgili ayrıntılı bir sayım-döküm için bkz: 39:44, not).

2 Buradaki diyalog ödül verilenlerle o ödülü sahiplerine tevdi etmekle onurlandırılanlar arasında. Anlaşılan o ki bu ikinciler de büyük korku ve endişe yaşayacaklar. Fakat onların endişesi ödül takdim izni çıkınca giderilmiş olacak.

3 Hem "şefaate konusundaki hakikat neyse onu", hem de "herkes neyi hak ettiyse onu" anlamına gelir. Ama özellikle ödül sahibinin sadece Allah olduğu ve bu nedenle de ödülün kime verileceğini belirleme hakkının da zatına ait olduğu gerçeğini ifade eder.

4 Yani: müjde ve uyarının ne anlama geldiğinin..

5 Bu sorunun cevabı verilmiştir: "Onun bilgisi

yalnızca Rabbimin katmdadır; onun vaktini O'ndan başka da ortaya koyacak kimse yoktur"

(7:187).

6 Zâlimûn'un bağlama en uygun vurgusu (Bkz: 21:29, not).

7 Fiilin kalıbı gereği hem toplumun zayıf görme isteğini ve zayıf bırakanların zulmünü, hem de zayıflıkların kendilerinin kabullenmişliğini ifade eder.

8 Kötüyü izlemek onların kendi tercihleriydi. Belli ki, kendilerini ezenlerin sahip oldukları güç ve servete gıpta ediyorlar, buna kavuşmanın yolunun onları izlemekten geçtiğini düşünüyorlardı. Onları böyle bir akıbetin beklediği hiç akıllarına gelmemişti. Bu nedenle mazeretleri geçersizdi. Kur'an'da üç tip mustazaf yer alır: Sorumluluğunu yerine

getirdikleri için övülenler (28:5), buradaki gibi yerilenler, nötr olarak söz edilenler (4:75). Buradaki mustazaf-lar sırf sorumluluktan kaçmak için haklarından vazgeçenlerdir. Bu onları sadece ezilen değil, aynı zamanda onursuzlar sınıfına dahil etmiştir.

*£*s3£^*

34 / SEBE SÛRESİ

»|s=3gs=i«

CUZ22

32 Büyüklük taslayanlar mustaz' aflara "Ne! Hidayet ayağınıza kadar geldi de sizi ondan biz mi alıkoyduk? Asla! Siz zaten günahı hayat tarzı haline getirmiştiniz!" 7 diye cevap verecekler.

33 Bu kez zayıf bırakılanlar büyüklük taslayanlara "Hayır" diye itiraz edecekler, "(İşiniz gücünüz) gece gündüz dolap çevirmek! Hatırlasanıza bir ; bize Allah'a yabancılaşmamızı ve O'na eşdeğer rakip güçler 1 tanımamızı dayatıyordunuz!"

Derken onların tümü de asıl pişmanlığı, kendilerini bekleyen azabı görünce yüreklerinin en derinlerinde yaşayacaklar; 2 zira Biz inkârda ısrar edenlerin boyunlarına halkalar geçireceğiz: 3 hem yaptıklarının bunun dışında bir karşılığı mı var?

34 Ve ne zaman Biz bir topluma uyarıcı göndermişsek, oranın refah içinde şımarmış seçkinleri "Sizinle gönderilen şeyin ısrarlı inkârcısıyız" derler. 35 Yine "Biz servet ve soy açısından sizden daha güçlüyüz: bu durumda bizim cezaya çarptırılmamız söz konusu olamaz" derler.

36 De ki: "Şüphe yok ki isteyen rızkı açmayı da, sınırlandırmayı da dileyen benim Rabbimdir; fakat insanların çoğu bu-nu(n hikmetini) dahi kavrayamazlar."

37 Sizleri Bizim katımıza yakın kılacak olan ne servetinizdir, ne de soyunuz,- fakat iman eden ve imanla uyumlu iş işleyen kimseler var ya: işte onları yaptıkla-

^^3*§&\$? l ^j--tr Aj> v A ç>£_U£==» t Ju ^ . .fr-.1. 1 » e-1>- .M Jju ^J^J! juP-

J* © l^A^1 i-^ u 3 (W jij "3r^1 ji£i ,>JJ lyıs 3

rina karşılık ödülün en katmerlisi beklemektedir,- ve onlar yüce köşklere, 4 huzur ve güven ortamında yaşayacaklar. 38 Ama âyetlerimizin amacını geçersiz kılmaya çalışan kimseler, azabın içerisinde (yaptıklarıyla) yüzleşecekler. 5

39 Tekrar et: "Şüphesiz ki, isteyen kullarına rızıkı açmayı da, onun lehine sınırlandırmayı da dileyen benim Rabbimdir; 6 ama siz her ne infak ederseniz O onun yerini hemen doldurur; 7 zira O rızık verenlerin en hayırlısıdır. 8

1 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 41:9, not

2 Bu ibareyle ilgili ayrıntılı bir açıklama için bkz: 10:54, not 2.

3 Kölelik işareti olan halkalar: çünkü onlar benliklerine köle, kula ve eşyaya kul oldular.

4 Krş: 25:75 ve 29:58.

5 Muhdarûn, "hazır bulunmak, huzura çıkmak,

yargılanmak için yargıç önüne çıkmak" gibi anlamlara gelen hudûr'dan. İhdâr, yüzleştirmek üzere birini bir yerde hazır bulundurmak. Fî edatı zaten "içinde bulunmayı" ifade ettiği için muhdarûn mücerret tekitten öte bir anlam taşır (İbn Aşur, 30:16'nm tefsirinde) Bu da bizce "yaptıklarıyla" ya da "kendisiyle yüzleşme" demektir.

CUZ22

•ŞS^?3#»

34 / sebe sûresi

*tS^34»

855

6 Buradaki lehu, metne parantez içindeki yan anlamı kazandırır. Bu, parçayı gören insanın, bütünü ve parçanın o bütün içerisindeki gerçek yerini gören Allah'a teslim olma imasını içerir (Krş: 2:216). Men yeşa' formunu parantez içi ibareyle birlikte çevirimiz için 10:25 ve 24:21 ile ilgili notlara bkz. 36. âyette rızık olarak farklı iki kişiden, bu âyette ise bir kişinin rızık açısından iki farklı durumundan söz edilmektedir (Krş: Elmalık).

7 Yani: "verilen şeyin azalacağı" önyargısı her zaman ve her şey için geçerli değildir. Akılcı bir bakış açısını aşan, azalma ve çoğalmanın tek ölçütünün rakamlar olmadığı anlar. Ve Al-

lah'ın verilenin yerini bereketle, huzurla, iç enerjiyi artırarak doldurduğunu görür. Âhirette göreceği ise dile dahi getirilemez. Rasyonel matematikte 40'tan bir çıkarsa 39 kalır, iman matematiğinde 40'tan bir çıkarsa 400 kalır. Bunu anlamak için akıl ek başına yetmez, iman da gereklidir: "Allah faizin bereketini alır ve emanete sadâkat için yapılan hayrı (kattığı bereketle) artırır" (2:276).

8 Bu durumda yalnızca eldekinin çoğalması değil, eldekinin azalması da rızık olmaktadır.

Mal azalmca sabır artıyorsa, gelir azalmca kanaat artıyorsa, servet azalmca cennet artıyorsa, bu durumda rızık nedir?

'* r~C3c^---^ '*'

ŞsS£535

34 / SEBE SÛRESİ

•N3S24»

CUZ22

40 Ama (o haddini bilmezlere gelince); bir gün onların tümünü bir araya getirecek ve ardından meleklerle soracağız: "Bunların tapındıkları siz miydiniz V' 1

41 (Melekler): "Aşkın olan zatını tenzih ederiz ki onlar değil, Sensin bizim velimiz! 2 Hayır, onlar öteden beri cinlere tapıyorlardı; bunların çoğu onlara iman etmişti!" diyecekler. 3

42 Derken (Allah şöyle buyuracaktır): "Sizden hiçbiriniz bir diğerine bugün ne yarar, ne de zarar verecek güce asla sahip değilsiniz!"

Ve o gün haddini bilmezlere şöyle sesleniriz: "Kendisini yalanlayıp durduğunuz ateşin azabım tadın bakayım!"

43 Ve âyetlerimiz onlara açık ve seçik olarak aktarıldığında dediler ki: "Bu sizi öteden beri atalarınızın taptıklarından uzaklaştırmaya çalışan birinden başkası değil." Bir de şunu eklediler: "Bu (Kur'an) uydurulmuş düzme koşma bir (mesajdan) ibarettir." Nihayet inkârda direnenler ayaklarına kadar gelen hakikat için "Bu açıkça büyüleyici bir sözden başka bir şey değil" dediler.

44 Halbuki Biz onlara ne okuyup öğrenecekleri vahiyler, ne de senden önce bir uyarıcı göndermiş değildik.

45 Dahası onlardan öncekiler de yalanlamışlardı,- ama onlara verilen (manevî nimetler, bu ümmete) verilenin onda birine bile ulaşmamıştı; 4 buna rağmen elçilerimi yalanladılar ve inkâr sonuçta nasıl olurmuş gördüler. 5

46 De ki: "Size tek bir öğüdüm var: ister

î^ 8 ^ t J" o" "" } * si

^fcJi (_s-lîJ ^jj® ü_jjI^=ü L^j Iil5 ^1 jUJI ıŞlJlp ile- ~_^=-Uaj jl Jj^j Jj»-j Vl l-L* U IjJÜ oLİİj Lİjİİ!

.i.1'1''f•>!■Tî«£',-/->«^i,>i-!'

1* Jif§| JjJ—İ t_j|ü ,_5 J_j jIŞ I^=aJ Jjiû V I jA üt XL>. J^ ^ >J>"i «^ V 1 (iji! ül ^J ^ j>-1 dV fSİJLİ

başkalarıyla beraber ister yalnız basmayken, Allah'ın huzurunda bulunduğunuz gerçeğini asla (unutmayın)! 6 Sonra arkadaşınızda delilikten eser olmadığını düşünün: onun tek yaptığı, önünüzde bekleyen şiddetli mahrumiyete 7 karşı sizi uyarmaktır.

47 De ki: "Sizden hiçbir ücret talep etmiş değilim,- o sizin olsun! Benim ücretimi takdir etmek sadece Allah'a düşer: zira O her şeye fazlasıyla tanıktır."

48 De ki: "Şüphesiz Rabbim (batılın başını) ebedi gerçekle parçalayacaktır; 8 O kimsenin bilmediği (geleceğin nelere gebe olduğunu) 9 çok iyi bilir."

1 Metin "Size tapınanlar bunlar mıydı?" şeklindeki bir çeviriye de izin verir. Fakat 41. âyette verilen cevap bu alternatifi devre dışı bırakmaktadır.

2 Zımnen: ibadet, ibadet edenle ibadet edilen arasındaki velayet ilişkisidir.

3 Kur'an'da cin kavramının çok anlamlı kulla-

CUZ22

\$s3£z4

34 / SEBE SÛRESİ

*^S^«

857

mlدیڭما چارپıcı bir önek. Buradaki cin ile "ins" ile birlikte kullanılan "cin" arasında fark olsa gerektir. Buradaki "cin" hakiki, vehmi, izafi ve mecazi tüm çağrışımlara sahiptir. Nüzul ortamı insanının görünmeyen ve bilinmeyene dair tapınma derecesindeki korku ve pe-restişi dile getirilmektedir. Değilse Arapların taptığı envai çeşit put arasında hassaten cinleri temsil eden bir put bilinmemektedir. Dikkat çekici bir başka nokta da sorunun meleklere soruluyor olmasıdır. Bu, nüzul ortamı insanının görünmeyen ve bilinmeyen konusunda kafasının hayli karışık ve evhamının esiri olduğunu gösterir.

4 Ya da: "bunlara verdiklerimiz onlara verdiklerimizin onda birine bile ulaşmamıştı". Tercihimiz Râzî'nin alternatif olarak sunduğu kişisel yorumuna dayanmaktadır.

5 Krş: 22:44, not.

6 Yani: Allah'a karşı esas duruşunuzu bozmayın! Bu bir tek öğüt, adeta kulluğun anahtarı

mesabesinde. Bu cümlenin irabında ihtilaf edilmiştir. İniş nedeni rivayetine bağlı okuma ısrarı işi karıştırmıştır. Zemahşerî en-tekû-

mû'nun bi-vâhidetin'i tefsir eden atf-ı beyan olduğu görüşündedir. Ebu Hayyan buna dil açısından haklı olarak karşı çıkar. Dilci Ebu Ali (el-Fârisi) en-tekûmû'yu vahidetiriden bedel olarak okumuştur [Bahr). Bu tercihe şayandır. Bi-vâhidetin'i Süddi uluhiyyet tevhidinde yorarak müstakil olarak lâ-ilâhe illallah ile açıklamıştır. Bu, kelimenin belirsiz olmasından dolayı isabetsizdir. İbn Aşur'un dediği gibi bu bi-hasletin, bi-kadiyyetin mânasına gelir {et-Tah-rir). Mesnâ ve furâdâ haldir. Cümlenin burada tamamlandığı görüşünü tercih ettik. Fakat bir kısım kariler summe tetefekkerû ile başlayan cümleyi de öncekinin devamı saymışlardır. Biz bu ikincinin müstakil bir cümle olduğu görüşüne dahil olduk (Bkz: Ebu Hayyan ve İbn Aşurj).

7 Azab'm kök mânası olan "terk ve mahrumiyet'^ dayanarak (68:33, not 14).

8 Veya: "Rabbim başınıza vura vura hakkı size duyurmak istemektedir".

9 Lafzen: "gaybı". Ğayb'm bu bağlamdaki açılımı "gelecekte olacaktırlar". Bu mucizevi bir haberdir ve tarih vahyin muştusunun fazlasıyla gerçekleştiğine şahit olmuştur.

^^™<^^3|

NS£5N

34 / SEBE SÛRESİ

> yg^v^!siy >

CUZ22

49 De ki: "Ebedi gerçek (gündeme) gelmiştir: artık sahte ve yaları ne yeni bir şey ortaya koyabilir, ne de geçmişini geri getirebilir."

50 De ki: "Eğer ben saparsam kendi aleyhime sapmış olurum; yok eğer doğru yol-daysam, bu yalnızca Rabbimin bana iletmiş vahiy sayesinde: şüphesiz O her şeyi işitir, O (kuluna şah damarından) çok daha yakındır. 1

51 ASÎL sen onları, şah damarlarından yakalanıp kaçacak delik bulamamış bir halde dehşetten panikledikleri 2 zaman bir görmeliydin! 52 işte onlar (o zaman) "Biz ona inandık!" diye haykırırlar. 3

Ama bunca uzak mesafeden (kurtuluşa) basitçe ulaşmak 4 nasıl ve nereden mümkün olacak? 53 Oysa ki onlar daha önceden inkâr etmişler ve (dünya gibi) uzak bir noktadan (âhiret gibi) idraki aşan bir gerçeğe dil uzatmışlardı.

54 Artık kendileriyle arzu ve özlemleri arasına bir set çekilmiştir,- tıpkı kendilerinden önce geçip gitmiş kafadarlarına

= > > '« > > ' 1'-- J «-' ~'^ ~ ^

i.

' Î I Î • I ^ ••»?(' l •• • I' «T 1 '

yapıldığı gibi: çünkü ötekiler de korku ve endişeyle karışık bir kuşku içinde 5 (helak) olup gitmişlerdi.

1 Krş: "Biz insana şahdamarından yakınız" (50:16).

2 jFezi'u'mın anlamı için bkz: 21:103, not..

3 Geçmiş zaman kipi kullanılmasına rağmen, buna benzer tüm bağlamlarda olduğu gibi bununla murad edilen gelecek zamandır. Geçmiş zamanın kullanılması, "olup bitmiş gibi kesin bilin" mesajı vermek içindir (Krş: Zemahşerî).

4 Tenavuş, "devenin suya kolayca dudak uzatıp birkaç yudum alması". Dolayısıyla, kelimenin kendisinde "basit" anlamı mevcuttur.

5 Şekk ve murîb'in birlikte aynı âyette kullanılması ikisinin eş anlamlı olduğunu söyleyenleri reddeder. Bu farkı korumak için tüm çevirimiz boyunca şekk'i "şüphe" rayb'ı "kuşku" olarak çevirmeye özen gösterdik. Şekk "birbirine gir-

dirmek" kökünden türetilmiştir. Yakîn'in karşıtıdır. Daha çok seçememekten dolayı karıştırmaya delalet eder. Ayırdma varmamakla alâkalıdır. Rayb Kur'an'da geldiği 17 yerde de "yeniden diriliş" ve "âhiret" bağlamında kullanılmıştır. İçinde "ya öyleyse" endişesi bulunan kaygılı ve korkulu şüphedir. Âhiret bağlamında bu "ya öldükten sonra bir hayat varsa" endişesine tekabül eder. Benzetme yapacak olursak: Şekk ufukta görülen belli belirsiz bir karaltı hakkında duyulan histir. Karaltı gibi görülen şey, aslı faslı olmayan bir yanılısma da olabilir, olmayabilir de. Eğer aslı varsa dost da olabilir düşman da, taş da olabilir insan da... Fakat rayb bakmaya gidenin geri dönmediği gizemli bir dağın arkası hakkında duyulan his gibidir. Endişeli bir kuşkudur.

»?s3Ş^

35. FÂTİR SÛRESİ

**3£s*

F

âtır adını Allah'ın gökleri ve yeri yaratışına atıf yapan ilk âyetinden alır. Sûre Buhârî,

Tirmizî ve bazı tefsirlerde "Melaike Sûresi" adıyla anılır. Zira melekler, sadece bu sûrede ilk âyetteki nitelikleriyle anılır.

Tamamı Mekke'de inmiştir. İlk tertiplerin tümünde Furkan ve Meryem sûreleri arasına yerleştirilir. Bu durumda sûre boykotun hemen öncesine denk gelen 6. yılda inmiş olmalıdır.

Sûrenin ana fikri, varlığın görünüşteki olanca farklılığına rağmen hayranlık verici iç uyumdur. Sûre görünür ve görünmez kutuplarıyla yaratılışa atıfla söze girer (1). Bu ihtişamın ve onun failinin farkına varmadan savrulan insana sorumluluğunu hatırlatır (2-7). Vahyin ilk muhatabına da hayatın çeşitlilik ve çift kutupluluk yasasını hatırlatır (8). Buna göre iman gibi küfür de hep var olacaktır. İyi ve kötü, güzel ve çirkin arasındaki fark böyle tezahür edecektir (10). Sûre, yaratılışın farklılık içinde uyum yasasına denizi (12), gece ve gündüzü (13), bitkileri, madenleri (27), hayvanları (28) örnek gösterir. Söz konusu yasa gereği, insanların da hakikate sorumluluk, bilgi ve anlayış düzeyleri oranında farklı tepkiler verdiğini dile getirir (18-22, 28, 32). Farklılık yasasını fark etmeyen insanın farklı inanç ve düşünceyi 'ötekileştire-rek' nasıl gözü kapalı yok etmeye çalıştığını Hz. Peygambere yönelen müşrik tavır özelinde vurgular (2, 10, 25, 42-43). Bu şekilde, inançlardaki farklılık ve iman küfür arasındaki mücadelenin de bu yasa çerçevesinde algılanması gerektiği ima edilir (4 ve 43. âyetin sonu). İlahi rahmetin bir eseri olarak insan için konulmuş bir yasa daha vardır: İnsana son nefesine kadar yanlıştan dönme fırsatı tanımak (44).

Sûrede vahyin tamamına serpiştirilmiş hakikatlerin tek cümlede ifadesini bulduğu bir çok ibare yer alır. İşte bunlardan bir buket:

"O'na sadece güzel sözler yükselir, o sözleri yücelten ise güzel ameldir." (10) "Sana hiç kimse her şeyden haberdar olan (Allah'ın) verdiği türden bir haber veremez." (14) "Sizler Allah'a muhtaçsınız, Allah ise kendi kendine yetendir." (15) "Dilerse sizi ortadan kaldırır ve yerinize yeni bir toplum getirir." (16) "Kulları arasından yalnız bilgi ve bilginin amacım kavrama yeteneğine sahip olanlar Allah'a hakkıyla saygı duyarlar." (28) "Sen Allah'ın yönteminde hiçbir değişiklik göremezsin,- evet sen Allah'ın yönteminde hiç bir sapma göremezsin." (43)

Sûre, Küfe ve Mekke okullarına göre 45, diğer okullara göre 46 âyettir.

•Şs^£3#»

35 / FATTR SÛRESÎ

*p£^S^4»

CUZ22

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 HAMD tümüyle, gökleri ve yeri bir çekirdeği yarar gibi yoktan var ederi; 1 melekleri ikişer, üçer ve dörder 2 kanatlı elçiler kılan Allah'a mahsustur.

O yaratıkların kapasitesinde dilediği artışı gerçekleştirir: 3 çünkü Allah her şeye güç yetirendir.

2 Allah'ın insanlar için açacağı rahmet kapısını kimse kapatamaz; O kapattıktan sonra da onu kimse açamaz: 4 zira O her işinde mükemmeldir, her hükmünde tam isabet kaydedendir. 5

3 Siz ey insanlar: Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın! Allah'tan başka sizi gökten ve yerden sürekli 6 doyuracak bir yaratıcı mı var? 7 O'ndan başka ilâh yoktur: şu halde, nasıl böylesine savruluyor-sunuz? 8

i o l^-UI

I i' i' >

İtti

-U

^jl^jÂS^tJpli^jVljol^i^lSjJuAj"

1 1 s h _

li- '•'.

İll^l jJli ^ ji ^İLS. -Uil cJiI IjjSİL J-IİJI 1^5 Ç

1 Patır, hem yoktan var etmeyi, hem yaratma sürecinin başlama noktasını, hem de "bir çekirdeği yarma" anlamıyla içindeki gizli potansiyeli açığa çıkarmayı ifade eder. (Lügat anlamı için bkz: 30:30, not 8). Zımnen: Hamd, varlık çekirdeğinin kabuğunu çatlatıp içindeki varlık ağacını yeşerten Allah'a mahsustur.

2 Bazı yorumculara göre bu "iki, üç ve dört" yerine kullanılmıştır (Taberi). Buradaki rakamlar aritmetik değerler olarak algılanmamalıdır. Bir sınır da ifade etmezler. Devamındaki cümle bunu ortaya koymaktadır. İbn Mes'ud kanalıyla gelen bir haberde Allah Rasulü Cebrail'i altı yüz kanatlı olarak tasvir eder (Buhârî ve Müslim). Bununla, meleğin taşıdığı vahyin manevî ağırlığı ifade edilse gerektir (Krş: 73:5). Muhtemel tüm yorumlar, meleklerin manevî varlıklar olduğu gerçeğim esas almak zorundadır.

3 Krş: "O doğru yola yönelenlerin hidayetini artırır ve onlara korunma gücü bahşeder" (47:17) Bir önceki cümleyle birlikte düşünüldüğünde,

melekler de dahil Allah'ın yaratıkları üzerindeki aktif ve muazzam müdahalesini, dahası

bu müdahaleyi sayısız yollarla uygulayacağını gösteren bir ibare.

4 Veya bu ifadenin ilk muhatabı Hz. Peygamber özelinde: "Allah rahmetiyle birinin önünü açarsa onu kimse kapatamaz; onun önünü kapattığını ise kimse açamaz."

5 el-Aziz ismi, genellikle muhataba ilâhi öğüt verilip yapılanların zararı beyan edildikten sonra gelir. Söz konusu zarardan etkilenenin Allah değil insan olduğu imâsını içerir. Zaten sûrenin 15. âyeti de bu gerçeği dile getirir. el-Aziz ile birlikte kullanılan el-Hakîm ismi insanın Allah'ı yanlış anlama ihtimali olan bağlamlarda gelir ve zımmen şu mesajı taşır: Onun hükümlerinin neden ve sonuçlarını kavrayamasanız da O'na güvenin!

6 Muzari formu "sürekli" anlamını içerir (Bkz: İtkin, II, 317).

7 Zımmen: Haneye değil hanenin sahibine te-

CUZ22

•fs^S^

35 / FATffi. SÛRESİ

•N^S^

861

şekkür edin! Bu teşekkür, Allah söz konusu olduğunda kulluktan başkası değildir.

8 Tu'fekûn: "(birine) iftira etti" anlamındaki e/eJce'den meçhul fiil: "inançta haktan yola çıkıp batılda karar kılmak, sözde doğrudan yalana kaymak, eylemde güzelden başlayıp kötüye

ulaşmak" (Râğıb). Kur'an'm iniş sürecinde muhtemelen ilk kullanıldığı bu yerde kelime zihni bir savruluşu ifade eder, ilk neden ve son gaye arasındaki bağı kuramamak işte bu savruluşun sonucudur.

"*^^3£s^*"

<#s3\$2#>

35 / FATTR SÛRESİ

Ş3^S^4

CUZ22

4 Eğer seni yalanlıyorlarsa, unutma ki senden önce de bir çok peygamber yalanlanmıştı:

sonunda her iş döner dolaşır, Allah'ın (dediğine) varır.

5 SİZ ey insanlar: İyi bilin ki Allah'ın vaadi gerçekleşecektir! Şu halde dünya hayatı sizi asla ayartmasın; dahası aldaticının hiçbir türü sizi Allah (hakkındaki asılsız düşünceler) ile aldatmasın! 1

6 Şeytanın sizin düşmanınız olduğu kesin; o halde siz de onu düşman olarak bilin. 2 O kendi yoldaşlarını, çılgın ateşin sakinleri olacakları bir akıbete çağırır. 7 İnkarda direnenleri şiddetli bir ceza beklemektedir. Ama imanda sebat eden ve imanla uyumlu eylem üretenlere gelince: işte böylelerini de sınırsız bir bağış ve muhteşem bir ödül beklemektedir. 3

8 Ne yani, şimdi süslü püslü kötülüklerin albenisine kapılıp bir de onları güzellik gibi görenfin sonu, yukarıdaki) kimsenin sonuyla aynı olur mu?

Hiç şüphe yok ki Allah (sapmak isteyen) sapmasını diler, (hidayet isteyen) de doğru yola yöneltmeyi diler: 4 Şu halde onların (imana ermesi) için duyduğun özlem seni yıpratmasın, 5 çünkü Allah onların neler yapmakta olduklarını çok iyi biliyor.

9 ALLAH, rüzgarları elçi (gibi) gönderip peşi sıra bulutları tetikleyen ta kendisidir; derken Biz onu çorak bir beldeye sevk ederiz; ve bu sayede onunla ölü toprağa can veririz: 6 yeniden diriliş de işte böyle olacaktır.

10 Kim kalıcı şeref ve itibar arıyorsa, iyi bilsin ki bütün bir şeref ve itibarın kay- Allah için çok kolaydır. 13

UJjJI 3^j>Ji^==aJyü *Aâ i j>- <Üİ JLc-^ül ^ytUl I^jİ kî IS?

<Jİ^ Cil J^"*-"^ C-jIA-vS'İ /y ijp ^Sslj Aj\>- Ijp-b UJİ f^JS'

Ü . >< f - * >\-< i" > T A **K O 'S, \$D>. * P V. • '*> *'.*.*

* S - ^ o , a s '* ' J — ~ & A

ç-*_£İl^ —iA-ÛJ (w*aJl3 !>U *.ULj ^y 1^J^J^ *UL> "y As^Lj «dil

fj^j^ *4 ^-i"^^"^^ **^y -Aj (Jl ûL^a™ «*İ Gl>t-wj -jıxs 7-Uyi

Syul *UÜ 3yJİ Jju ul urs a /y 3 ^! jjJLÜİ -^t-U-İS I4JJ-* Au

<*2jt 7* —JWaJl A,,Lxlij iw*~liaji tyJzzzsü\ Jİvaj Aİ}\ Lx_ *^w>-

—i ^

şk ^JlJZ} j\ jSLo j JbJ-w tyİJU- *^İ Çili., JI üjl j5^w .jjJUlj

f i'^ •2m''' 5 * -! * • H \& ö 'ı'''l< Avı' ^^ > s -!l>- !_5j I /v>Ua^ jv» <Uiaj *y> *ju1jJ /yi
a>^aX>- <U i J ^-S j^ş

j^jua /y» j__ ^aj La J 4^L»u V t *—sİ2J V % < -.,JL> 1 /y . L*j>o Lwfl a

nağı Allah'tır. 7

O'na sadece güzel sözler yükselir, o sözleri yücelten ise imana uygun eylemlerdir. 8
Gizliden gizliye çirkin tuzaklar tasarlayanlara gelince: 9 onları şiddetli bir azap
beklemektedir; bu gibilerin tuzakları da hiçe 10 çıkacaktır.

11 Ve Allah sizi topraktan yaratmıştır,-sonra bir damlacık hayat suyundan,- sonra size
(birbirinize) eş olacak cinsel bir kimlik vermiştir: hiçbir dişi ne O'ndan habersiz hamile
kalabilir, ne de doğum yapabilir. 11

Dahası hiç bir hayat sahibi, O'nun kayıtlı yarası dışında 12 ne ömrünü uzatabilir, ne de
kısaltabilir: Hiç şüphe yok ki bu,

1 Aynı ibare ve parantez içiyle ilgili bir açıkla- 2 Yani: Şeytan'm hezimetini insanın
azimetine ma hakkında bkz: 31:33 not 8. bağlıdır.

CUZ22

» yâS^>^!Sf »

35 / fatir sûresi

* r~ e3c---~> *

863

3 Sınırsız bağış "imanın", muhteşem ödül "sâ-lih amelin" karşılığıdır.

4 Âyetin başı çeviri gerekçemiz için yeterlidir; fakat ayrıntı için bkz: 10:25 not 9 ve 24:21,
not 2.

5 Benzer bir uyarı için bkz: 26:3 ve daha farklı bir metin için krş: 18:6.

6 Bu âyetin yeniden dirilişe telmih oluşu yanında bir başka çağrışımı daha var: Risalet
rüzgarı vahiy rahmetiyle yüklü bulutları Necid çöllerinin göbeğine sürükleyerek küfürle
çöle dönmüş yürekleri imanla göle çevirdi.

7 Bu kaynakla ilişkisi oranında kişiler şeref ve itibar kazanırlar: "Gerçek şeref ve itibar
Allah'a, O'nun Rasulü'ne ve (O'na) inananlara aittir" (63:8 Ayrıca krş. 4:139) Rasul ve
mü'minler şereflerini O'na borçludurlar. İlahi kaynağa nis-beti olmayan her tür şeref ve
itibar sahtedir.

8 Veya yeifauh u'daki zamirin Allah'ı göstermesi halinde: "bütün imana uygun eylem(ler)i de O yüceltir". Yani: "sâlih amelleri de o kabul eder ve değerlendirmeye alır". Buna göre zımnen: Kelam ve onu üreten bilinç dolaysız, ey-

lem dolaylı yükselir. Çünkü kelam insanın alameti farikasıdır, eylem ise her canlıyla paylaştığı ortak niteliktir. Tercih ettiğimiz anlama göre ise söz ancak eylemle yücelir, değerini bulur. Bkz: "Yapmadığınız şeyi niçin söylersiniz?" (61:3; krş: Ferrâ).

9 "Çirkin tuzaklar" ile ilgili krş: 43. âyet.

10 Yebûr tam da "hiç, sıfıra çıkmak" mânasına gelir (25:18, not).

119. âyette büyük kâinat olan kozmosa ilişkin deliller, bu âyette de küçük kâinat olan insana ilişkin deliller birlikte ele alınarak, söz 41:53'te ifadesini bulan çift boyutlu ilâhi inşaya getirildi.

12 Kitâb'm "yasa" karşılığı ile ilgili bkz: 11:6 not 2 ve 27:75, not 9.

13 Zımnen: ölümün ve hayatın yasalarını yalnız O koyar. Bununla beraber O koyduğu yasaların mahkûmu değil hakimidir. Bu yasalar üzerinde tasarruf yapması O'nun için çok kolaydır (Tamamlayıcı bir not için bkz: 20:21).

•N3£a*

35 / FATİR SÛRESİ

•fs^s*»

CUZ22

12 Dahası (O'nun benzerler arasında farklılıklar yaratması da zor değildir): İki büyük su kütlesi (bile) aynı olmayabilir: şu biri tatlı, susuzluğu giderici, içimi kolay,- o biri tuzlu, acı. 1 Ne ki her birinden hem taze et 2 yersiniz, hem takı olarak kullandığınız süs eşyaları çıkarırsınız,- ve (Allah'ın) lutfundan nasibinizi aramanız ve şükretmeniz için, onun bağrında gemilerin dalgaları yararak yol aldıklarını görürsün(üz).

13 O geceyi uzatarak gündüzü kısaltıyor ve gündüzü uzatarak geceyi kısaltıyor,-yine O güneşi ve ayı emre âmâde kılmıştır: 3 her biri belirli bir süre için deveranını sürdürüyor.

İşte sizin Rabbiniz, mülkün tamamı kendisine ait olan Allah'tır: O'ndan başka yalvarıp yakardıklarımız hurma çekirdeğinin zarı kadar bile bir şeye sahip değildir. 4 14 Onlara yalvarsanız bile sizin yalvarıp yakarışınızı duymazlar; duysalar bile sizin imdadınıza yetişemezler: kıyamet günü de kendilerine yakıştırdığınız ortaklığı reddederler.

(Ey insan!) Sana hiç kimse, her şeyden haberdar olan (Allah'ın) verdiği türden bir haber veremez! 5

15 Ey insanlık ailesi! 6 Allah'a muhtaç olanlar sizlersiniz; Allah'a gelince: O kendi kendine yeten sonsuz zenginlik sahibidir, 7 (bilakis) her şey O'na hamd ile memurdur.

16 Dilerse sizi ortadan kaldırır ve yerinize yeni bir topluluk getirir: 8 17 zira bu

ira«M<ij

1-iaj 4j i jZi «jU» ^'jS 1-'-Cfr IJja o1 >>t-Jl (_£_ ^i«j Uj

V —■ ^ _

o\$>-j> 1 .~ - J j L^ Loj»J ü^jASu ,J^== jj-«3 ?tW''' ?*b

, - \ — s

.lı.

^JJlj _ilLJI -d fSÖj <Ü1 çv^==1Ji lt*^-^* 1 J>-V 1Sj^H

^^ ^ _İİS3 Uj © JoJj? jIÂj oIjj IS^Iaİj l£j ûi m <lii-£Xİ üjttSj^1 jjjSjjlj jj3 Vj® JO^^Uİ

Allah'a asla güç gelmez.

18 Hiç kimse bir başkasının sorumluluğunu yüklenecek değildir,- yükü ağır gelen kimse onu taşımak için yardım istese, yakını da olsa (bir başkası) onun yükünün bir kısmını dahi taşıyamaz. 9

Şu bir gerçek ki sen, O idraki aşan bir hakikat olmasına karşın, Rablerine karşı derin bir ürperti duyanları ve kulluğun hakkını verenleri 10 uyarabilirsin; hem kim arınırsa sırf kendisi için arınmış olur: zira bütün yollar Allah'a çıkar.

1 10. âyetteki mekr görünüşle mahiyet arasındaki fark olarak anlaşılırsa, bu âyet ona bir atıf. Fakat bu âyet sûrenin başındaki "O yaratıkların kapasitesinde, dilediği artışı gerçekleştirir" ifadesi ışığında da anlaşılabilir. Bu durumda, 12 ve 13. âyetlerde verilmek istenen varlığın değiş-

mez yasalarından biri olan "çeşitlilik" ve "çift kutupluluktur", iman ve küfrün varlığına da muhatabın bu yasalar çerçevesinde yaklaşması îmâ edilmektedir. Zira gündüzün farkı geceyle, Âdem'in farkı Şeytanla, Musa'nın farkı Fira-vun'la, İbrahim'in farkı Nemrut'la, imanın far-

ki küfürle daha iyi anlaşılmaktadır. Bütün bir yaratılmışlar âlemi farklılıkların içtimama ve zıtların muhteşem uyumuna dayanmaktadır. Âyette tatlı ve acı su kütlelerinin misal verilmesinin hikmeti, vahyin çağrısına karşı insanların neden farklı tepkiler gösterdiğini açıklamak içindir. Zımnen: Herşey bu kadar farklı olsun da insanların hakikate karşı tavrı tek çeşit mi olsun?

2 Zımnen: lezzetsiz suda lezzetli balık... Eşyadaki zıtların içtimasma ve farklılıkların muhteşem uyumuna atıf. Bu hakikat, 27. âyette açıkça dile getirilmektedir.

3 Teshîr için ilk kullanıldığı Sâd 18'e bkz.

4 Vahyin "hiçbir şeye sahip değildir" demek yerine böylesi bir edebi üslubu tercih etmesi, vahyin sahibinin insan muhayyilesinin çalışma stilini çok iyi bilmesiyle açıklanabilir.

5 Ne deney, ne tecrübe, ne keşif, ne cin, ne melek; hiç kimse ve hiçbir şey...

6 Eyyuhâ kalıbı, aileden bir fert çağrışımına sahiptir (Mân II, 181).

7 el-Ğanî: muhtemelen Kur'an'm iniş sürecinde ilk geçtiği yer burasıdır. Ğma, ihtiyaçtan fazlasına sahip olmayı değil, "kendi kendine yeterliliği" ya da "başkasına muhtaç olmamayı" ifade eder. Çölde yeterinden fazla varlık yük addedilirdi. Ancak Araplar yerleşik hayata geçtikten sonra bu kelime "servet biriktirme" anlamını kazanmıştır. Allah'ın el-Ğanî olması, O'ndan başka hiçbir varlığın kendi kendine yetmediği anlamına gelir.

8 Ya da: "yepyeni bir yaratılışa sahip varlık türü getirir". Halk'm. farklı anlamları ve benzer bir âyet için bkz: 14:19-20, not 2.

9 Hz. Aişe, "Ölü ailesinin ağlamasıyla azap çeker" hadisini bu âyete arzederek, kasıtsız olarak tahrif edildiği sonucuna varır ve reddeder (Buhari, Cenâiz, 32). Bu değerlendirmeye göre bunu kabullenmek, bir kimsenin bir başkasının sorumluluğunu yüklenmesi anlamına gelir.

10 "Salatı ikame"yi bu şekilde çevirimiz için bkz: 20:14 not 3 ve ilk kullanıldığı 87:15, not.

•es3£s4*

CUZ22

19 Kaldı ki ne (gerçeği) 1 görenle görmeyen bir olur, 20 ne de aydınlıkla karanlıklar; 21 dahası ne serinletici gölgeyle kavurucu sıcaklıklar, 22 ne de (manen) dirilerle ölüler bir olurlar. 2

Şu kesin ki Allah, işitmeyi dileyene işittirir, fakat sen mezardakiler (gibi manen) ölmüş olanlara asla işittiremezsin: 23 sen sadece bir uyarıcısın,

24 Şüphe yok ki Biz seni hakikate sadık 3 bir müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik: zira hiçbir ümmet yoktur ki içlerinden bir uyarıcı çıkmamış olsun. 25 Eğer seni yalanlıyorlarsa, unutma ki bunlardan öncekiler de, elçileri kendilerine hakikatin apaçık delilleriyle, hikmet yüklü sayfalarla 4 ve aydınlatıcı vahiy ile geldiklerinde yalanlamışlardı. 26 En sonunda inkârda ısrar edenleri yakaladım: Haydi, inkâr nasıl olurmuş görsünler bakalım! 5

27 GÖRMEDİN mi ki Allah gökten suyu indirmiştir; derken onunla farklı renklerdeki meyveleri yine Biz çıkarmışızdır. Ve dağlardan aşan beyaz-kırmızı rengarenk yollar,- ve (zıtların) hayranlık verici (uyumunu simgeleyen) siyahın her tonu... 28 Dahası insanlar, (vahşi) canlılar ve evcil hayvanlar da (uyumlu) bir farklılığın renklerini taşıyorlar.

İşte (kullar da farklılıkta) böyledir 6 ve Allah'a kulları içinde yalnızca (bunun hikmet ve amacını) bilenler hakkıyla saygı

T 3 i Çivi 1£^J4 Uj® jj^üi T 3 jikjı v 3@

qA j* —«— ~*aj i_j 1 U j frl—JL> jy *—«__w <3u i O 1 Ol^i 1 1

#j\ JîuLlji »i» oi^ ^i ^ ^n j^ ^

O-lü f*—J |§| > .l-aJ 1 *w-jLji^=ÜIj a j *JL» a oL_L*_Jb

/y> _a Lfj i ji I L-iIi->t_« o İ y>j <-_j uj>- j>. li *- U #■ L)—wJ î /yj ^JJ «IS *U 1^3!
t_jiü>«^1 j*Uu*V 1 j i>_j! jjJI j ^uuJl -y j |w|

, 1 ^-i ^ o 1 .

-*'<»"% - (tf > '% i • „ - \^ ^ . tf 5

^& ^ i- -r * î< >?, ^1 e r • »^-: „ • > * > \ * > *■** > x

duyarlar: çünkü Allah çok üstün ve yücedir, tarifsiz bir bağışlayıcıdır.

29 Şüphesiz Allah'ın kelamını tilavet edenler, 7 namazı istikametle kılanlar, verdiğimiz rızıktan gizli ve açık Allah yoluna harcayanlar ancak tüketilemez bir kazanç elde edebilirler,- 30 neticede (Allah) onlara karşılıklarını tam olarak ödeyecek, üstelik kendisinden bir bağış olarak fazlasını da lutfedecektir: zira O tarifsiz bir bağışlayıcıdır, şükre hadsiz hesapsız bir karşılık verendir.

1 Buradaki görme akleden kalple ilgilidir.

2 Râzî, 19-22. âyetlerde sayılan unsurların söz diziminde sesin dikkate alındığı

görüştüğüdür.

3 Ya da bi'l-hakkın nâ zamirinden hal olduğunu varsayarak: "gerçek bir amaçla.."

4 Zubur'un bu anlamı için bkz: 16:44, not 2.

5 İnkâr'm mahiyeti için bkz: 22:44, not.

6 Kezalike her iki cümleye de dahil olabilir.

7 Tilavet, "lafızları birbiri ardına dizmek" anlamına gelir. Kıraet gibi entelektüel faaliyet değildir. Bu yüzden Kur'an okurken Allah'a sığınmayı emreden âyetlerde tilavet değil kıraet kullanılır (16:98). Çünkü Şeytan, Kur'an'ı anlama çabasına yönelik kıraeti -tilaveti değil- saptırır. Kıraet tek kelimedede olur, tilâvet olmaz (Furûk).

CUZ22

-*N^£33*-

35 / FATTR SÛRESİ

?^3z^=4

867

UJ UjL^lo { jy%i\ >* i_jI"^-==JI -^o _İJlJI U_jj~jl ^JUlJ LJJjl f>_5 |S| -^u j-j-^J
ojL_1ju «us! o1 *->-ij ,j j

~_İ-Uj 4İJİ OJU CJİ^İİÜb (Jjl uu jvfl^J JI-/l-"Jla n. \$■'■'» J

j,J~ ^-fc^ (**-"-Pj Ij-lPJ 'r— asi O"* Ji 1 -"* 1 (>" '-^ İİJ5 j' öj->^\ &£■ il—»il 1^J !l «i J-
ÜJl IjJlij@

(_£-ÂJ! Jlc- L_>Ju<? /i^-^ Ul>-,>-1 lljj 1-4^3 o_ ^™>- JaL^aj Jü. <Üİ o1 <fv| j-^-^ ^-j
/j--«J^ L-*& I ai «Is ^jJuJI

31 Sana vahyettiğimiz ilâhi kelim, 1 önceki vahiylerden kendisine kadar ulaşmış olanları doğrulayan hakikatin ta kendisidir. 2

Elbette Allah kullarının (gidişatından) bire bir haberdardır, her şeyi görmektedir.

32 Derken, bu ilâhi kelim (tebliğ işine) kullarımızdan seçtiklerimizi varis kıldık: 3 fakat onların içerisinde kimisi kendisine zulmeder, kimisi ortalama bir yol tutar, kimisi de Allah'ın izniyle her iyi şeyde öncülük eder: bu, işte budur muhteşem zafer! 4

33 Onlar kalıcı mutluluk ve güzelliğin merkezi olan cennetlere 5 girecekler; altın

künyeleri-bilezikleri, inci takıları orada takınacaklar ve elbiseleri orada tarifsiz bir özgürlüğün göstergesi olacak. 6 34 Ve diyecekler ki: "Hüznü bizden gideren Allah'a hamdolsun; gerçekten de Rabbimiz, tarifsiz bir bağışlayıcıymış, kendisine yapılan şükre hadsiz hesapsız bir karşılık verenmiş; 35 O lütfuyla bizi bu (varlığı ve güzelliği) kalıcı diyara yerleştirdi: burada semtimize ne yorgunluk ve bezginlik, ne de can sıkıntısı ve bıkkınlık uğrayacak!" 7

36 İnkarda ısrar edenlere gelince: Onlar cehennem ateşine mahkûm olacaklar. İzin verilmez ki ölsünler; dahası azapları kısmen dahi hafifletilmez: işte Biz her bir nankörü böyle cezalandırırız. 37 Ve onlar orada şöyle feryat figan ederler: "Rabbimiz! Kurtar bizi! (Söz), daha önce yaptıklarımızdan daha farklı, daha iyi şeyler yapacağız!"

(Şöyle cevap verilecek): "Size aklını başına almaya gönüllü birine yetecek kadar uzun bir ömür vermemiş miydik? 8 Üstelik bir de uyarıcı gelmişti! Şu halde (elinizin ürünlerini) tadın,- ama kendini kaybedenlerin hiçbir yardımcısı olmayacağını da unutmayın!"

38 ŞÜPHE yok ki Allah göklerin ve yerin gaybî gerçeklerini bilendir; nitekim O, göğüslerde saklı en mahrem sırları da bilendir.

1 Âyetin başındaki ellezi ilgi zamirinin canlı özneler için kullanıldığı göz önüne alınırsa, bununla muhatabın Kur'an'a canlı bir özne gibi bakmasının, tasavvur ve aklını onun inşasına açmasının amaçlandığı sonucu çıkar.

2 Krş: "..ve onların doğrusunu yanlışından ayırt edici olarak gönderdik." (5:48).

3 Bir önceki âyetten anlıyoruz ki, "ilahi kelim" a önceki vahiylerden bugüne kalan da dahildir. Bu ilâhi kelamın vârisleri ümmet-i Mu-hammed'dir (Hz. Ali ve İbn Abbas'tan Taberi). Buna göre Hz. Peygamber'in vahye ilişkin sorumluluğu, onun vefatından sonra ümmetine miras kalmıştır. Kur'an'm Hz. Peygamber'in

•ŞeSS^sf»

35 / fatir sûresi

->N3£sH-

CUZ22

şahsı için zikrettiği her fazilet ve ödülü ümmeti için de zikretmiş olması bunu pekiştirmektedir (Kıyaslayıp karşılaştırınız: 21:107-3:110; 48:2-5:3; 48:3-30:47; 48:1-48:18; 33:46-33:43; 8:62-58:20; 22:75-35:32). Şu takdirde, Hz. Peygamberin ardından risalet kesintiye uğramamış, sadece ferdi risaletten içtimai risalete geçilmiştir. "İçinizden hayra çağıran meşru ve iyi olanı öneren ve kötü ve yanlış olandan da sakındıran bir topluluk bulunsun" (3:104) âyeti bunu ifade eder.

4 Benzer bir üçlü tasnif ve bu zümrelerin değerlendirilmesi için bkz: 56:8-11, 27, 41 ya da

56:88-94. Bu sonuncuların sevincini 34. âyet yansıtmaktadır

5 Gerekçesi için bkz: 13:23, not.

6 Harîfi "özgürlük" olarak çevirimizin dilsel gerekçesi için bkz: 76:12, not.

7 Çünkü: "cennet ehli o gün huzur ve neşe veren bir meşguliyet içinde olacaklar" (36:55).
"Bu kadar güzellik ve huzurun içinde insanın canı sıkılmaz mı?" muhtemel sorusuna cevap.

8 Bu süre, insanın manevî merkezi olan 'kalbin' ve Kur'anî mânada 'ruhun' olgunluk yaşından söz eden "Olgunluk yaşı olan 40 yaşma geldiğinde" (46:15) âyeti ışığında düşünülebilir.

^^ \$^ = ^>

CÜZ 22

*NS3£^

35 / FATİR SÛRESİ

^3B^-

869

^>€^

İJJ ü! Jj 4_UC~bJ (J JLp~49 bU^r a a /v*UİJİ j»! OİJA-İJ!

^iJ İjjUjI J_4^- «UJVj S j^-Jİİİ j 'i İjjİp G-Ü (j^== 4j!

^1^^1^1^-l1^ O^vıfiSıju ci_i vı oj^L: J4İ Jul vı ^_l11 >==J1 ^: vs

il cJLi) İ>J ,jj} \$-jxâ il oİJj o*J jJl ^4'Vl Alili üls' klils" l_5^Jil^i (j-^V ^ !j^vJİİjI İ'S %pü

JJI

^yA Oj^Ut_J 4Uİ Oli U_J Ojâ (vg^bo -bil İJJO J-^bJ -w» jjj

39 O'dur sizleri yeryüzünde halifeler kılan. 1 Şu halde kim O'nu inkâr ederse bu inkârın zararı kendisine olur ; zira inkarcıların küfrü Rableri katında sadece alçalışlarını artırır; 2 yine inkarcıların küfrü (kendileri için) de sadece aldanişlarını artırır.

40 De ki: "Hiç Allah'ı bırakıp da yalvarıp yakardığınız varlıklar olan şu şirk nesnelerinizi hakkında kafa yordunuz mu? Gösterin bakayım, yeryüzünde neyi yaratmışlar? Yoksa onların gökleri(in yöneti-min)de bir payı mı var? Veyahut onlara bir vahiy indirdik de, kendileri delil ola-

rak ona mı dayanıyorlar?

Asla! Bu haddini bilmezler, birbirlerine sadece aldanış vaad ediyorlar.

41 Şu açık ki, sapmasınlar diye gökleri ve yeri (yörüngede) tutan sadece Allah'tır; eğer (yörüngeden) sapmalarına (izin verirse), bunun ardından hiçbir güç onları tutamaz: ne var ki O cezalandırmada hiç acele etmeyendir, 3 eşsiz bir bağışlayıcıdır.

42 Bir de o (inkârcı)lar, kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde, doğru yolu bulmakta tüm toplumların önünde yer alacaklarına dair Allah adına var güçleriyle yemin ettiler; fakat onlara bir uyarıcı geldiğinde ise, bu onların sadece tepkilerini artırdı; 43 (bir de) yeryüzündeki böbürlenmelerini ve çirkin entrika çevirme 4 kapasitelerini...

Oysa ki her çirkin entrika sadece onu çevireni çepeçevre kuşatır: bu durumda onlar, öncelikle uygulanan ilâhi uygulama dışında başka bir şey mi bekliyorlar?

Ve sen Allah'ın yasasında bir başkalaşma 5 göremezsin; evet sen Allah'ın yasasında bir sapma da göremezsin.

44 Şimdi onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da, kendilerinden öncekilerin nasıl bir akıbete uğradığını görmediler mi? Oysa ki onların gücü bunlardan daha üstündü. Nitekim ne göklerde ne de yerde, hiçbir şeyin Allah'ı aciz bırakma imkan ve ihtimali yoktur: çünkü O her şeyi bilir, üstün ve yüce kudret sahibidir.

1 Neden "yeryüzünde"? Yaratılış amacınıza uygun bir hayatı orada inşa edesiniz diye.

2 Kendilerine davet ulaşmadan önce düşük bir hayat yaşıyorlardı. Gelen daveti inkâr etmekle bu düşüklük bayağılığa dönüştü.

3 Halîm'in türetildiği hilm, tepesi attığında şid-

dete başvuran kimsenin (bedevinin) zıddına, böylesi bir durumda soğukkanlı, makul, sakın, mütehammil davranan medeniye ifade eder. Bu ismin tecellisini son âyet beyan etmektedir.

4 10. âyetle karşılaştırınız.

-N3S5*

35 / FAİTR SÛRESİ

-*3Ss*

CÜZ 22

45 Eğer Allah insanları yapıp ettikleri yüzünden (hemen) hesaba çekecek olsaydı, yer üzerinde bir tek canlı (insan) bırakmazdı; 1 ama onları sonu yasayla belirlenmiş bir süreye kadar 2 erteliyor; fakat süreleri dolunca artık anlarlar ki, Allah kullarını her daim görüp gözetmektedir,

MSN

سَكَنُوا مَا كُنْتُمْ عَلَىٰ

li> jaJüi İit i^iji p3

' J-^" 1 ur3] f-V'Ji <>^=üi «->£ Cr-" ^^

G-^aŞ »ji-Lu 5ü= İji 5ti jl^-I *>-? tiLî

1 Krş: 16:61, not 6.

ve ecel üzerine bir açıklama için bkz: 11:3 not 7.

2 İla ecelin musemma'ya. verdiğimiz bu mâna

^^^

36. YASİN SÛRESİ

▶ ^^^

Sûre, İbn Abbas'a göre "ey insan" anlamına gelen Yasin adını ilk âyetinden alır, Hz. Peygamberdin sûreyi bu adla andığına dair rivayet vardır (Ebu Davud). Buhârî ve Tirmizî de bu isimle anar. Mekke'de inmiştir. İlk tertiplerde Furkan'm önünde yer alır. 5 veya 6. yıla tarihlendirilebilir.

Sûrenin konusu yeniden diriliştir. Hz. Peygamber'in onu hassaten öjmek üzere olan insanlara okuma-hatırlatma tavsiyesi, bu ana tema bağlamında anlaşılmalıdır (Ebu Davud ve İbn Hibban). Hemen tamamıyla âhireti konu edinmiş olması sebebiyle sûre, "Kur'an'ın atan kalbi" olarak nitelenmiştir. Çünkü âhirete iman, inanç esaslarının kalbi mesabesindedir. Her âyete bu kalpten kan yürüdüğü için, söz döner dolaşır hep âhirete gelir. Bu anlamda âhuret inancı sadece doğru bir imanın değil, bizzat Allah'a imanın da olmazsa olmazıdır. "Eğer bir Allah olsaydı yeryüzünde bunca zulme izin vermezdi" diyen bir aklın sorunu, Allah inancına sadece beşeri ve dünyevi çıkar hesaplarıyla yaklaşmak, Hesap Günü hakikatini dikkate almamaktır.

Bir davranışı ahlâkî kılan şey onun ardında yatan sorumluluk bilincidir. Sorumlulukla sorumsuzluk arasındaki ayırım hakkaniyetin bir gereğidir. Âhirete iman bu anlamda hakkaniyetin tecellisine imandır. Çünkü âhiret, bu hayatın hesabının görüleceği öbür hayattır. Şu halde Hesap Günü'nü inkârın temelinde, hayatı sorumsuzca tüketme arzusu yer alır. Sorumsuzca tüketilmiş bir hayatın hesabı verilemez. Böylesi bir hayat yaşayanların sorumluluktan kaçma arzusu, inkâr olarak kendini dışa vurur. Fakat inkâr, Hesap Günü gerçeğini ortadan kaldırmaz: "O gün ağızlarına mühür vuracağız; ve elleri Bize konuşacak, ayakları da şahitlik yapacak." (65)

Tekamül varlığın yasasıdır. Bu yasa sadece varlığın maddî boyutu için değil, manevî boyutu için de geçerlidir. Madenler, bitkiler, hayvanlar ve insanları kapsayan bu yasa, ruhuyla bir üst âleme ait olan insanda manevî bir nitelik kazanır. Âhiret, bu sürecin manevî olan öbür yüzünü temsil eder. Cennet aslında insanın tekamülünün son durağıdır. Vahiy, hayat yolcusunu her tür sapmaya karşı uyarır. Bu uyarı sorumluluk bilincine sahip olanlara, yani "(Kalben) diri olanlara" (70) yarar sağlayacaktır. Sûre Allah'ın azamet ve kudretini beyan eden bir pasajla son bulur. İbn Abbas'a bu sûrenin fazileti sorulunca, "Bunu bilmiyorum, fakat (galiba) son âyeti içinmiş!" der.

Sûre, Yasîn kelimesinin müstakil bir âyet olup olmadığı yorumuna binaen, Küfe okuluna göre 83 âyet, diğer tüm okullara göre 82 âyettir.

~*^^^_

36 / YASİN SÛRESİ

«f^£5#>

CÜZ 22

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 Ey insan! 2 Hikmetle (muhatabını inşa eden) 2 bu Kur'an'a andolsun 3 ki sen, elbette gönderilen elçilerden birisin. 3 4 Dosdoğru bir yol üzeresin. 4 5 (Çünkü bu vahiy) her işinde mükemmel olanın, en merhametli olanın katından indirilmiştir: 6 bu sayede ataları uyarılmamış, dolayısıyla haktan gafil kalmış bir topluluğu uyarabilesin. 5

7 Doğrusu, onlardan bir çoğu hakkındaki söz| tahakkuk etmiştir: artık asla iman etmeyecekler. 6

8 Zira (sanki) Biz onların boyunlarına, çenelerine kadar uzanan demir halkalar geçirimsizdir de, başlarını bir türlü eğeme-mektedirler/ 9 yine (adeta) önlerinden ve arkalarından birer set çekmiş ve gözlerini perdelemiştir de, artık görememektedirler. 10 Şu halde sen onları uyarsan da, uyarmasan da onlar için fark etmez: iman etmezler.

II Ne ki sen sadece ilâhi uyarıya tabi olan ve idraki aşan bir hakikat olmasına rağmen O

Rahmet Kaynağına derin bir ürpertiyle saygı duyan kimseyi 8 uyarabi-lirsin: o halde bu gibileri tarifsiz güzellik-

1 Mukatil, bu yorumu ibarenin tek karşılığı olarak verir. Habeş dilinde ve Tayy lehçesinde bu kelime "ey insan" anlamına gelir. Bu görüşü İkrime, Dahhak, Said b. Cübeyr gibi Küfe ve Hasan gibi Basra okulunun önde gelen otoriteleri savunmuşlardır. Bu ibarenin mukatta'ât!a dahil olduğu görüşü yanında, Allah'ın ya da Kur'an'ın bir adı (Malik ve Katâde) olduğu yorumları da yapılmıştır (Taberi). Tercih ettiğimiz yoruma göre, Kur'an'da Hz. Peygamber için kullanılan "Ey Rasul" ve "Ey Nebi" dışındaki tek form "Ey insan!" ifadesidir. Ki Said b. Cübeyr bu nidadaki "insan"m Hz. Peygamber'in

*>^^

Ar ijtil

-1 i- >

_'''i

f^1 ^ ly. tiki 3 o 'o^d \$ ouivı J\ c£ @ o ^ v f_4i finüS ^ f-jii ^3 kj:

t', * *'''

te bir ödülle müjdele!

12 Elbette Biz, evet ölüyü Biz dirilteceğiz; ve onların önden yolladıklarını da arkada bıraktıkları eserleri de Biz yazacağız: böylece her şeyi kaydeden tarifsiz ve çok gelişmiş bir ana (bellek)te kayıt altına almış oluruz. 9

adı olduğu kanaatindedir. Bu ise hem insan olmanın değerine, hem de Hz. Peygamber'in insanlığına bir göndermedir.

2 Hakîm kalıbı mübalağa ile ism-i faildir ve dolayısıyla canlı ve bilinçli özneler için kullanılır. Kur'an'ın muhatabını inşa eden kurucu bir özne oluşuna atıftır. Parantez içi açıklamamız ha-kîm'in bu niteliğine dayanmaktadır. (35:31'deki ellezi ile krş.)

3 Bir tek bu âyette dört tekit vardır: İsim cümlesi, yemin, inne ve lâm. Bir cümledeki bu dört pekiştirme, Nebi'yi inkârın aslında dört inkâr olduğunu gösterir: Peygamberi inkâr Kur'an'ı,

CÜZ 22

•N3S^

•N3£**.

873

f o (',

Kur'an'ı inkâr âhireti, âhireti inkâr Allah'ı inkâr demektir.

4 Bir sonraki âyetin delaletiyle: "Rabbimin bana iletlediği vahiy sayesinde" (34:50).

5 Veya mâ'nın ilgi zamiri anlamına dayanarak: "ve böylece ataları uyarılmış, fakat kendileri haktan gafil kalmış bir topluluğu uyarabilesin" (Râzî). Tercihimizi hem Kasas 46 hem de nüzul ortamının tarihsel gerçekliği doğrulamaktadır. Bu âyet görev alanının kapsamım değil başlama noktasını gösterir (Krş: 26:214). Elbet görev evrensel, kapsam tüm insanlıktır (34:28).

6 Çoğunluğun akletmeyeceği, iman etmeyeceği ve şükretmeyeceğine dair ilâhi bilgi (Msl: 7:187; 25:50; 40:61).

7 Müteakip âyetlerin de gösterdiği gibi, inkarcıların dünyadaki halini tasvir eden bu âyet onların küstah ve kibirli tavırlarının mecazi bir anlatımıdır. Parantez içi açıklama, metnin sem-

bolik tabiatına dayanmaktadır. Boyun halkaları aynı zamanda köleliği temsil eder. Zaten muk-mehûn, hem başkaldırı hem de zillet ve utancı içeren çift kutuplu bir anlamaya izin verir. Zımnen: Allah'a kul olmamak için başkaldırır-lar, fakat benliklerinin kölesi olurlar.

8 Krş: 2:4; 50:33, ilgili notlar.

9 îmânım mubîniri 'deki her iki kelime de belirsizdir. Buna rağmen mubîn "açık-seçik, apaçık" mânasmdadır. İlk bakışta birbiriyle çelişir gibi görünen bu unsurlar, derin düşünülduğünde hem Levh-i Mahfuz'un akıl sır ermeyen, hem de hiçbir şeyi atlamayan yapısını ifade eder (Benzer bir ibare ve tahlil için bkz: 11:6, not 2) îmâm kelimesi, türetildiği umm kökünün de ele verdiği gibi, bir şeyin kendisinden neş'et ettiği "aslı" ve "ana"yı ifade eder. Kelimenin etimolojisinde "gelişmiş ve öncü" anlamlan mevcuttur (bkz: 15:79, not 8).

«N=3S^

«i

tt

H/!t c

J\3>

^^M

36 / YASİN SÛRESİ

«ÿs3^4°

CÜZ 22

13 ONLARA, kendilerine elçiler 1 gönderdiğimiz şehir 2 halkının hikayesini anlat. 3

14 Bir zamanlar onlara iki elçi göndermiştik; ama ikisini de yalanladılar. Bunun üzerine (onları) bir üçüncüyle destekledik; ve onlar dediler ki: "Biz size gönderilmiş elçileriz/'

15 (Şehir halkı) dediler ki: "Siz de sadece bizim gibi beşer türüne mensupsunuz. O rahmet kaynağı da hiçbir şey indirme-miştir: siz sadece yalan söylüyorsunuz!"

16 (Elçiler) dediler ki: "Rabbimiz biliyor ki biz size gönderilmiş elçileriz. 17 Ve biz size açıkça tebliğ etmekten başka bir şeyle mükellef değiliz."

18 (Şehir halkı) dediler ki: "Şüphesiz bize uğursuzluk getirdiniz. Eğer buna bir son vermezseniz, sizi öldüresiye taşa tutar ve sizi keyfimizce 4 şiddetli bir biçimde cezalandırırız,"

19 (Elçiler) dediler ki: "Kaderiniz size bağlıdır. Ne yani, size öğüt verildi diye mi (böyle oldu)? Hayır, asıl siz haddi aşmış 5 bir toplumsunuz."

20 Derken, şehrin en uzağından bir adam 6 koşarak gelip "Ey kavmim!" dedi, "Elçilere uyun! 21 Uyun sizden hiçbir karşılık beklemeyen bu kimselere; zira bunlar doğru yoldadırlar! 22 Hem ben, beni yaratana, dahası hepinizin huzuruna varacağı O Zata neden kulluk etmeyecek misim? 23 Onu bırakıp da başka ilâhlar edineyim, öyle mi? Eğer Rahman bir za-

H£H

IIU

î\ ıLUi U3 fi S J^'Jj f4=4J] u ?] \$& tâj ijJii <©

il h I ' ' ^i- ' * ^0.3 0.8^3*0,0,. 1 ^ O ,- . } O ^

<^jP,

İL

o >> ,

o' - o' ^ ' "S." ; . ' ... t , , , ,'

rar vermeyi dileycek olsa (-ki dilemediği açık-), 7 ne onlar bana zerre kadar şefaath edebilir, ne de beni kurtarabilirler. 24 Elbet o zaman ben, apaçık bir sapıklığa düşmüş olurum. 25 İşte artık ben sizin de Rabbiniz olana iman etmiş bulunuyorum: artık beni dinleyin!.." 8

26 (En sonunda) ona "Sen cennetliksin!" 9 denildi. Dedi ki: "Ah, keşke kavmim bir bilseydi 27 Rabbinin beni bağışladığını ve beni ilâhi ikrama mazhar olan kimseler arasına kattığını!.."

1 Ya da: "(elçinin) elçileri" anlamına "davetçi-ler". Bu kelime kısasa boyunca hep edilgen bir kip olan murselûn kalıbıyla gelmiş, ne isim ne de zamir olarak Allah'a isnat ve izafe edilmemiştir. Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderen Ra-sulullah'm onu "Allah'ın Elçisi'nin elçisi" diye nitelemesine benzemektedir. Dolayısıyla mur-

selûn "Allah'ın elçileri" değil "elçinin elçileri" anlamına gelir. Kur'an'a göre aynı anda ve aynı topluma Musa ve Harun örneğinde olduğu gibi birbirini destekleyen iki elçi gönderildiği istisnai durumlar olmuşsa da, üç elçiden ismen hiç söz edilmez (Krş; 14. âyet). Yok eğer tercih ettiğimiz gibi bu kelime "peygamberler" olarak an-

CÜZ 22

-*N3£N*-

36 / YASÎN SÛRESÎ

-N3^h-

875

laşırsa, bu durumda olaym Antakya'ya nisbeti kabul edilemez.

2 Katade ve Ikrime bu şehri Antakya olarak yorumlar, îbn Kesir bu tür yorumlara itiraz eder. Fakat pasajın devamı (20-32) Antakya merkezli okumayı destekler niteliktedir. Bu âyeti bir sonraki 14. âyetin ışığında okuyarak bu şehri dünya, elçileri de Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammet! olarak anlamak mümkündür.

3 Kıssa anlatımının darabe (vurdu) kökünden bir kelimeyle karşılanmış olması, anlatılan şeyin muhatabı üzerinde yumruk ve tokat etkisi yapacağını, dolayısıyla kafaya vura vura hakikat anlatmayı çağırıştırır.

4 Lafzen: "bizden, tarafımızdan". Bu bağlamdaki en uygun karşılığı "keyfimizce". Zımnen:

hiçbir hak ve hukuku gözetmeksizin.

5 Musrifûn'u bu şekilde çevirimiz için bkz: 20:127, not 2.

6 Veya: "Şehrin ileri (gelenlerinden) bir adam". Kitab-ı Mukaddes'te elçilerin Antakya'ya gön-

derilişine ayrıntı verilmeden değinilir (R. İşleri, 11). İbn Kesir Antakya olmasına şiddetle itiraz eder. Buna ilave bir itiraz da Antakya'nın ilk Hıristiyan olan şehir kimliğidir. Fakat bu orada ilk anda böyle bir itirazın gerçekleşmediğine mesnet teşkil edemez. En doğrusunu Allah bilir.

7 Parantez içi açıklamamızın gerekçesi cümlelerin şartlı yapısıdır. Zımnen, "ama o kulunun zararını dilemez" sonucu çıkmaktadır (Bkz: 11:34, not).

8 Eğer "şehrin en uzağından gelen adam" bu sözü toplum kendisini öldürmek için üzerine yürüyünce elçilere dönerek söylemişse: "İşte ben sizin Rabbiniz olan Allah'a iman ediyorum! Siz de benim (şahadetimi) duyun (ve bana şahit olun)!" Veya her iki tarafa birden söylemiştir (Râzî). Tercihimiz inkarcı kavme söylediği yönündedir. Sözün sonu "Sözümü dinleyin, şeytana uymayın!" vurgusu taşır.

9 Lafzen: "Gir cennete!"

*^3\$^

36 / YASİN SÛRESİ

^s3S^*

CÜZ 23

28 Ve onun ardından kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik; zaten Biz daha önce de asla indirmiş değiliz: 1 29 eğer bu gerekseydi, tek bir çığlık yeterli olurdu; o zaman da onlar sönmüş köz gibi kararıp küle dönerlerdi. 2

30 Vay gele şu kulların basma! 3 Ne zaman kendilerine bir elçi gelmişse onu alaya aldılar!

31 Onlardan önce nice nesilleri helak ettiğimizi görmezler mi? Ki onlar kendilerine dönüp gelemeyecekler; 4 32 ama elbet hepsi Bizim huzurumuzda toplanacaklar.

33 ÖLÜ toprakta dahi onlar için bir ders vardır: Onu Biz dirilttik, beslenmeleri için ondan tohumları Biz çıkardık; 34 orada hurmalıkları ve üzüm bağlarını Biz var ettik; yine orada su gözelerini Biz çağlattık;

35 ki onunla yetişenlerin ve elleriyle ektiklerinin 5 ürünlerinden yiyebilsinler.

Hâlâ şükretmeyeceksiniz, öyle mi?

36 Sâni ne yücedir Omun ki, yeryüzünün tüm bitkilerini, insanların bizzat kendilerini ve hakkında henüz hiçbir bilgiye sahip olmadıkları şeyleri çiftler çiftler O yarattı. 6

37 Gecede de onlar için bir ders vardır: Biz ondan gündüzün ışığını çekip alırız da, onlar aniden karanlıkta kalakalır. 7

1 Âyetin sonu, bu konudaki dâhi sünneti ifade etmektedir. Enfâl 9-12'de Allah'ın bin melekle yardımını bu ilâhi sünnet ışığında anlaşılmalıdır. Zaten söz konusu âyetlerde ilâhi yardımın "iç ferahlatıcı müjde ve moral destek" (8:10), "iç sükunetin çepeçevre kuşatması" (8:11) ve "inananlara direnç ve destek vermek, kâfirlerin yüreklerine korku salmak" (8:12) şeklinde gerçekleştiği beyan edilmiştir.

msh

u o *U «J

cr^o _ ^-^ y_ \-^o. Cr-l ^ ur 1 *- ^j] ^3

Otj-^j ^a n^yC \S ^ 11x11 LS _ü l'jJU~ Ç lB ı jj_t_ali

S- f&S il&ı fi= \£. §\ % 'b\£J£ * \Jx 4\

L^-i <l^J! ^j^1 çjji *->h%:î; ojj-^J, L^oJ

' "" '' > * * ''

it. 3 (U-iîî ^ 3 >> d^İİ & r^==. £13\$ 1 jii ^ iki 51^111. £Llj j£1 <L# £13\$^ ü>İİ£ V

jl_i ls ^-~ Jjl-^ oUjJİ ^J-liSij 'v; çv-Jlü I j_jjD t

38 Güneşte de (bir ders vardır): o kendisi için tayin edilen mekân ve zamana bağlı olarak hareket eder durur; 8 işte bu, en yüce olanın, her şeyi bilen takdiridir.

39 Aya da sonunda kuru ve eğri bir hurma dalı haline gelinceye kadar, farklı evreler takdir ettik: 40 ne güneş aya kavuşup çarpabilir ne de gece gündüzü örtebilir: zira hepsi 9 bir yörüngede 10 hareket edip dururlar. 11

2 Zımnem: ..ama bu olmadı. Buradaki in kâne kalıbının işlevi şu âyettekine benzer: İn kâne lirrahmâni veledim ("eğer Rahman bir çocuk edinseydi" 43:81 Krş: 21:17; 35:41). Zımnem: onları cezalandırmaya gerek yoktu, eğer bunu isteseydik bir ordu değil, tek bir çılgık yeterli olurdu. Bu okuma klasik tefsir otoritelerinin Antakya ile irtibatlı yorumlarına izin verir. Zira Antakya'da söz konusu tarihlere böylesine

fs^3=Ş

36 / YASÎN SÛRESÎ

«^^^*»

877

kitlesel bir helake şahit olunmamıştır.

3 Hem şefkat, hem acıma, hem de hayret ifade eden bir kalıp (Bkz: İtkân III, 120)

4 Zımmen: Size dönerek "Biz kaybettik, siz bizim gibi yapmayın!" diyemeyecekler.

5 Veya mâ'nın olumsuz anlamıyla: "ellerini vurmadıkları halde". Fakat mâ'ya ilgi zamiri anlamı vermek Kur'an'ın çift kutuplu üslubuna daha uygundur (kendi yetişenler ve ekilenler). İbn Mes'ud'un ve mimmâ 'amilethu şeklindeki tefsîrî okuyuşu da bunu destekler (Taberi).

6 Burada asıl dikkat çekilen Allah'ın teklîğidir. Tüm bir yaratılmışlar dünyası çift kutupluluk yasasına tabidir. Bu yasayı koyan da tek olan ve yaratılmışların yasasına bağlı olmayan Allah'tır. Âyet aynı zamanda insanların bilmediği varlıklardan söz etmektedir.

7 Bu âyet gecenin en güzel tarifidir: Gece kendi başına bir varlık değil, ışığın yokluğu halidir.

8 Mustekarfm mekân ve zamana delalet etmesine dayanarak. Bu hareket, lam'm farklı bir vurgusuyla, sadece yörüngesel olanı değil güneş sisteminin uzay içindeki hareketini de ifade eder. İbn Mes'ud ibareyi lâ mustekarra lehâ ("bir durakta durmaksızın") şeklinde okumuştur (Ferrâ).

9 Hepsi: Burada sözü edilen güneş, ay ve âyette "gece gündüz" olarak geçen dünya.

Burada sözü edilen güneş, ay ve âyette "gece gündüz" olarak geçen dünya.

10 "Yuvarlak cisim, daire" anlamına gelen felek, "gezegenlerin yörüngesi" için kullanılmaktadır. Gemilerin seyri sefer rotasına benzediği için "gemi" mânasına gelen fulk'ten türetilmiştir (Râğîb).

11 Yesbahûn, akıllılar için kullanılan bir cemi kalıbıdır. Aynı zamanda bu cisimler hareketlerinin faili olarak zikredilmiştir. İbn Sina, buradan yola çıkarak onları canlı ve akıllı sayar (JRi-sale Ecvihe 'an 'Asri Mesail, Resâil içinde). Fakat akıllı, bu gök cisimlerine değil onların yara-tılışındaki anlam ve amaçlılığa atfetmek vahyin ruhuna uygun bir yaklaşım olsa gerektir.

*f-3S3^

36 / YASIN SÛRESİ

*Ns3Ss^

CÜZ 23

41 Bizim onların nesillerini 1 dolu gemilerde 2 taşımamızda da onlar için bir ders vardır; 3 42 ve onları, benzer nitelikte taşıma araçları (yapacak kabiliyette) yaratmamızda da..P^43 Dilersek onları suda boğabiliriz; bu takdirde imdatlarına kimse yetişemez ve onlar kurtarılamazlar da ; 4 44 sadece katımızdan bir rahmet ve geçici bir mühlet tanımamız sayesinde yaşayabilirler.

45 Kendilerine "Sizi bekleyen (âhîret) ve geride bıraktığınız (hayattan) dolayı 5 sorumluluktan titreyin ki/ilâhi merhamete mazhar olabilesiniz" denildiğinde (yüz çevirdiler): 46 zira onlara Rablerinden ne zaman bir mesaj ulaşmışsa, her seferinde ondan yüz çevirmişlerdir.

47 Kendilerine "Allah'ın size verdiği servetten (Allah yoluna) cömertçe sarf edin" 6 denildiğinde, inkârda ısrar edenler imanda sebat gösterenlere "Ne yani, Allah'ın isterse pekala doyuracağı kimseyi biz mi doyuralım? Şimdi siz açık bir^iaş-kınlık içinde değil de nesiniz!" derler^ Bir de derler ki: "Eğer sözünüze sadıksanız söyleyin bakalım şu vaad ettiğiniz (Son Saat) ne zaman gerçekleşecek?/"

49 Onlar Jbunu) tartışırkeny/kendilerini enselenecekleri bir tek bela'çığlığından başka bir şey beklemeyecek: 50 her şey o kadar ânî olacak ki; 7 ne vasiyet edebilecekler, ne de yakınlarına-dönebilecekler.

5'''-

51 Derken sura üflenmiş tir,8 ve işte o zaman hemen mevzilerinden çıkıp Rableri-

MSN

i V

j\ iii£2j lL İUj Vı v ö ji-ili f-i V} f-İ jLj^

Vj j^j ot/1 j* <bl ^ f*^ ^i® o>»i_/ ^Ğ=aüJ

f4=Jj/ 1L 1^lii^J JJ iiij#S^^li >-#■ ijtö

âl il_X; ^' ^ çUJl 1^1 ^iL _}yk=. j>ti\ Jİİ <İil

ili Jlı o>j^j j^J Jİ-i j vı (lilî ot LüLı

5 s f o

o ili V 15. fi iki j^ii 1 ^ ^i} 115>J^; f^ii

Uji/i j-; i ~^ ir* ^i5 Ç ' J-^ © <1>_5İ—~4 f«J er1]

•yiciı^=o1 öjİ_İ/İji (jli>3 l yLijji lijU iii

^pUîgS^j-i^Jı^i

Û^ÜjÖ ,

u v 1 5}j/J ^ sili, JJJ fİL- v

ne koşacaklar.

52 "Eyvah! Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı?" 9 diyecek (ve cevabı kendileri verecekler: "Rahmân'm vaad ettiği bu olsa gerek; demek ki gönderilen elçiler doğru söylemişler!"

53 Sadece bir tek bela çılgığı: olan bitenin hepsi bu! Ve hemen ardından herkes huzurumuzda boy gösterecek.

54 Artık bugün hiçbir kimseye zerre kadar haksızlık yapılmayacak ve sadece yaptıklarınızdan sorumlu tutulacaksınız.

1 Veya zürtiyye teri in "ata" anlamına dayanarak: "onların atalarını". Tercihimizin açılımı: Muhatapların nesillerini; genel anlamda "Âdemoğullarını".

2 eLFulk, geçtiği 23 yer ve felek ile akrabalığı göz önüne alındığında, suda veya havadjj^üzen

hexJM_3a£ita^,niJniiEa..geiir. Yalnız üç yerde gelen sefine ise sadece suda yüzeni ifade eder.

3 ŞjıyjJkaJdırma i\$uyvejtixçi^

4 Mesela su atomlarındaki mikro tavafın durması anlamına gelen bir kendi içine çökme (füzyon) durumunda...

CÜZ 23

N^4

36 / YASÎN SÛRESİ

*N^s^

879

5 Said b, Cübeyr ve Mücahid yoluyla Ibn Ab-bas'ın yorumunun ışığında.

6 Muhtemelen inhk'm nüzul sürecinde geçtiği ilk yer. Nefeka kökü "elden çıktı, bitti" mânasına gelir. İnfak)- yarar .verenJıİL^eyLDiiâJimh-taç olanlarla kargıbsız paylaşmaktır. Geçişli olması, "öteki" olmaksızın bu ibadetin gerçekleşmeyeceği anlamına gelir. Faj2Lûlanına zekât, rjâûİLOlanmasadaka, Ramazanla.has..olanına İtl, sırf majdanyj.pilamna hayrderjjj. İnfak ile nifak aynı köktendir. İnfak iki dünyahlığı, nifak iki yüzlülüğü ifade ettiği için kökleri aynıdır. Bununla beraber tek dünyası olanın iki yü-

zü olur. İşte bu yüzden bu ikisi kavramsal bir zıtlık içerirler ve Kur'an'da infak nifakın panzehiri olarak sunulur. Münafikun sûresi bunun en çarpıcı örneğidir (Bkz: Sûrenin girişi ve 9-11, ilgili notlar; infakla korunmak için bkz: 64:16, not). Kur'^da sjdeçe^iç_,_şey "Allah. yoluna" [fî-sebilillah) ijnjt^djJij:_Çih^ / Jnf^Jbiçej^

7 Takibiyye fa'sının açılımı.

8 Veya Katade'nin sûfu suver okuyuşuna dayanarak: "..suretlere (ruh) üflenmiştir."

9 Veya Hz. Ali ve İbn Abbas'm min ba'sina okuyuşuna dayanarak: "Dirilişimizden dolayı vay halimize!"

^3^

kili

<=U-

a 4.

A

V Lu

w

^c

^^^

36 / yasîn sûresi

»fS^N*-

'~*1

55 Elbet cennet ehli O Gün, keyif veren bir meşguliyet içinde olacak; 1 56 onlar ve eşleri (bu huzurun) gölgesi altında mükemmel yataklar 2 üzerinde uzanacaklar;

57 orada her tür refaha sahip olacaklar ve arzuladıkları her şey onlara sunulacak: 3

58 rahmeti sonsuz Rabhin sözüyle gelen tarifsiz bir mutluluktur bu. 4

59 Ama (suçlulara denilir ki): "Siz ey mücrimler, bugün şöyle ayrı durun!"

60 İmdi, Ben size buyurmadım mı ey Âdemoğulları: "Şeytana 5 kulluk etmeyin, çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır!

61 Ve yalnız Bana kulluk edin, dosdoğru yol budur! 62 Doğrusu (o Şeytan) sizden bir çok nesli yoldan çıkarmıştır; o zaman aklınız başınızda değil miydi? 63 İşte, size vaad edilen cehennem budur. 6 64 Israrla inkâr etmenizin bir sonucu olarak bugün oraya destek verin!" 7

65 O Gün ağızlarına mühür vururuz,- ve Bize onların elleri konuşur, ayaklan yaptıklarına şahitlik eder. 8

66 EĞER (Ademoğlu'nu iradesiz yaratmak) isteseydik, onların görüp kavrama yeteneklerini iyice köreltirdik de (hayvanlar gibi) yoldan (çıkmaq için) yarıştırlardı: 9 o takdirde (doğruyu) nereden, nasıl görebileceklerdi?

67 Eğer (böyle olmalarını) dikseydik, mutlaka onları kendi konumlarına göre başka bir hale dönüştürürdük: 10 o takdirde ne sa- gerçekleşsin. 16

^ij î^î i4j l\$ö öj-fii -jOîrfvi Ji. â-h j t , ■* ^ > *■ ,. £ ,. ^

jjJjJ^İ-l ö!j||& ^ri-y" jJİ-.li==1J & ÖÜaI_Ut Ij-dJu

.i

'jo

Jl*

çvl>u f JİJ! fJS Öjji£==Ü >*îL==> Uj J_Jİ3I UjJUöl iQ

l_yü£=j u_j «^i>.jl j^ij j (v^jJjI LuJSo j jvffcl^J! ,Ji

1ö*3© ^3-^ji * 3 W**** !_^Lkî-~"l I-«i jvjijlĞs*» sLJLU- Uo j ig) öj—Li«j bLil JÜJI ^i 4

,',<r=a-ü eJUu

€'1 1>o'^ = *' J^ dj*" "ö-^'i W*- öL£== ji jJiLj

vuşturabilirler ne de geri dönebilirlerdi.

68 Ve kimin ömrünü uzatırsak, onun doğuştan gelen yeteneklerinde eksiltme yaparız: hala akıllarını kullanmayacaklar mı? 11

69 BİZ ona şiir öğretmedik; bu onun için 12 gerekli de değil: 13 o (vahiy) sadece bir uyarı ve öğüttür; 14 dahası açık ve açıklayıcı bir hitaptır; 70 ki bu sayede, (kalben) diri olanları uyarsın 15 ve bunu ısrarla inkâr edenlere karşı verilmiş söz

1 Usanç ve can sıkıntısına neden olan bir boşluk olmayacak (35:35). Fâkihûn'un (bir okuyuşta fekihûn) türetildiği fekih, "sevinç, sürür, neşe, refah" anlamlarına gelir {Mekâyîs). Sonradan "meyve" anlamım kazanan fâkihe, sofranın son halkasını, dolayısıyla refahın kemal düzeyini temsil eder.

2 Erîke, gelin odasına kurulan görkemli yataktır.

3 Yedde'un fiili, "arzu edileni dile getirmeye ee-rekI^ almak&ızın" anlamını îmâ yollu içerir.

4 Selâm, "kurtuluş", "rahat" ve "iç barışı" ifade ettiği için, bunların tümünü ifade eden "mutluluk"la karşılanmıştır.

CUZ23

♦fS^SSI*

36 / YASİN SÛRESİ

N3£N

881

5 Şeytan'a dair ayrıntılı bir açıklama için muhtemelen ilk geçtiği 81:25'in 21. notuna bkz.

6 Önceki âyetin sonuyla birlikte düşünüldüğünde akletmemek cehennem azabının kaynağı olarak gösterilmektedir.

7 Islavhâ, "ateşi tutuşturmak için odunların önüne dikilen çıra" anlamına gelen es-silâ'dan türetilmiştir. Aslı "dik duran ; destek olan, ayakta tutan" mânasmdaki sairdendir ve sa-lat/la akrabadır. Bu destek oluş, kendisini başkasının değil yine kendisinin yaktığı bir yanmayı ifade ediyor: "onlara zulmeden Biz değildik; fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler" (11:101). Eşini ve tüm çocuklarını gözünün önünde kaybeden bir ananın

ciğerini yakan ateşin acısını düşünün. O Gün Allah'ı kaybettiğini görmenin acısı ondan sonsuz kat daha harlı bir ateşin yüreğe düşmesidir. Yok olmanın, ölümün cana minnet olduğu bir yürek yangını: "bugün yok olmak için bir tek ölümü çağırmayın, yok olmak için bir çok ölümü çağırın!" (25:14)

8 Krş: "Oku sicilini! Bugün kendi hesabını görmek için sen sana yetersin!" (17:14); "Aslında insan kendi kendisinin gözetleyicisidir" (75:14); "O Gün., yerin dibine geçmeyi temenni ederler,- fakat onlar Allah'tan hiçbir şeyi gizle-yemezler" (4:42).

9 Krş: 47:12.

10 Zimnen: Hayatı hayvan gibi algılayıp yeme,

içme, yatma, çiftleşmeden ibaret görenleri suret olarak da hayvana dönüştürebilirdik, fakat istemedik. Bizim "kendi konumlarına göre" anlamı verdiğimiz 'ala mekânetihim' 'deki mekân fiziki değil, tıpkı 6:135; 11:93 ve 121'de olduğu gibi manevîdir. Yani insanın hayata ve kendine biçtiği "değer" ve "konum" ile ilgilidir. Zaten kelimenin türetildiği kök olan kevn de "oluş" anlamına gelir.

11 Tam tersine, yeteneklerin artırılması için bkz: 35:1, not 3. Zimnen: Ey insan, ahlâkî sorumluluklarını "daha erken" gerekçesiyle asla erteleme! Ö mrün en d iriyllarını gtoaha^en düş^n^ü^SJ^^âJ^^'-' a ayırmak bir tür Ka-bjljsonıpjej^şidir.

12 Zamir Kur'an'ı da gösterebilir.

13 Nebi'ye yönelik "şair" (21:5) Kur'an'a yönelik "şiir" iddialarım red. Bunun gerekçesini anlamak için o günün şairinin kahinle, şiirinin de

liyye insanı, cinlerin Allah ile nesep bağma sahip olduğunu düşünür, şiiri şairle cin arasındaki alışverişin ürünü olarak görürdü (37:158). Bu yüzden melek-peygamber ilişkisini, cin-şair ilişkisiyle özdeş sandılar (Krş: 26:221).

14 Zimnen: Şiir gibi hisse değil akla hitap eden vahiy, "düşünen bir topluma" ithaf edilmiştir.

15 Yani: Akleden kalbe: "Şüphesiz bunda bir kalbi olanlar için uyarı vardır" (50:37).

16 Bu söz için bkz: 7-12. âyetler.

»fcs^s^

*^3S34»

36 / YASİN SÛRESİ

*N^#»

71 Şimdi onlar, kendileri için kudretimizin bir nişanesi 1 olarak evcil hayvanlar yarattığımızı ve bu sayede onlara sahip olabildiklerini de mi görmezler? 72 Dahası onları emirlerine âmâde kıldık ki, bir kısmına binsinler, bir kısmım da yesinler; 73 ve onlardan başkaca da yararlansınlar ve içecek jsûtj sağsinlar...

Hâlâ şükretmeyecekler mi?

74 Ne ki onlar (şükür yerine), kendilerine yardım ederler ümidiyle Allah'tan başka ilâhlar edindiler. 75 Bunların onlara yardıma asla güçleri yetmez,- aksine kendileri bunlar için 2 hazır kıta askerdirler.

76 r Artık onların sözleri seni üzmesin: unutma ki Biz onların gizlediklerini de biliriz, açıkladıklarım da.

77 İNSAN görmez mi ki, Biz kendisini bir damlacık hayat suyundan 3 yarattık (ve akıl fikir bahşettik), fakat o apaçık bir hasım olup çıktı.

78 Bir yandan Bizim için benzerler uydururken, öte yandan kendisinin (bir damlacık sudan) yaratılışını unutarak şöyle der: "Çürüyüp toza toprağa karışmış kemiklere kim hayat verecek?"

79 De ki: "Onları ilk defa kim yoktan var

ettiyse O hayat verecek. Zira O, her tür yaratığın ve yaratmanın akıl sır ermez bilgisine 4 bütünüyle vakıftır.

80 O'dur yeşil ağaçta sizin için ateş var eden; bu sayede sizler ondan yakacak elde edersiniz.

NSM

ılı dujV 1 jî fj jî @ 5>iUi ii3 oJJ--İ u ^ ılı

^Js- jü J^=u y&3 j° Jî 1 liÜÜI ^JUi 1^=^ J* fö lili fjti j^J-1 1 ^_İJI ^ ^£=J Jii- ^Jüû o

110^^4= İj j^ofilliSiji 1!T^il!1@

y<>.Jİ <ÜJİJ J^-İ JS' O5SUJJ o_Uj (.£.1)1 jli*~J

C-J o

\At l<:t1

->>"

81 Değil mi ama ; gökleri ve yeri yaratan Allah'ın kudreti, onlar gibisini 5 (yeniden) yaratmaya yetmez mi? Elbette yeter! Zira O, her şeyi bilen mükemmel bir Yararıcıdır. 82 O, eşsiz yaratışıyla bir şeyinjdİma-sını dilediği zaman, sadece ona "ÖT!" demesi yeter: o da hemen oluş sürecine girer.

83 Her şeyin tasarrufunu (kudret) elinde bulunduran (Allah), her tür kişileştirmeden uzak ve yücedir: nihayet hepiniz O'na döndürüleceksiniz. » , t ■

1 Lafzen: "ellerimizin bir eseri,." Şu'arâ' ll'e göre bu tür lafızlar mecaz olarak anlaşılmalıdır.

2 Veya zamirlerin aidiyetine göre: "onlar kendileri için.." Tercihimiz, şirkin yasaklanmasının en temel nedenine dayanmaktadır. O da şirkin, şirk koşan kimseyi şirk koşulan karşısında nes-neleştirmesidir. Allah'a ait bir niteliği bir başka varlığa yakıştıran insan, o andan itibaren tanrı-

lık yakıştırdığı şirk nesnesinin "emre âmâde askeri" durumuna düşer.

3 Nutfe: "zigot", yani dölllenmiş yumurtadan.

4 Halk'm ikili anlamı için bkz: 14:19, not 2. Aiîrn'deki belirsizlik çeviriye "akıl sır ermez" yan anlamıyla yansımıştır.

5 78. âyette geçen 'yeniden dirilmeyi reddedenler gibi daha küçüğünü'.

^^^

37» SÂFFÂT SÛRESİ

*s3SN«

" C^ a ^ sa ^ dizener/dizilenler" anlamındaki Sâffât adını ilk âyetinden alır. ^S Mekke'de inmiştir. Sûre tüm nüzul tertiplerinde Enâm-Lokman arama yerleştirilir. Fakat Bu sûrenin 62. âyetini 44;43 ; e yapılan itiraza cevap olarak, yine İsrâ 60. âyeti de bu sûrenin 62. âyetine atıf olarak okumak mümkündür. Bu takdirde sûreyi Duhân'dan sonra ve İsrâ'dan önceki bir yere yerleştirmek gerekir. Fakat bu takdirde Duhân'ı Hâ-Mîm ailesinden koparmak gerekecektir ki bu da doğru gözükmemektedir. Bu noktada işin içinden çıkamadığımı itiraf etmeliyim.

Allah'ın peygamberlerine yardım edeceğine dair vaadinin hatırlatılması bu sûrenin çok zor bir zamanda indiğini düşünmemize yol açar (171-172). Bu da takriben, henüz Akabe biatleriyle Medine umudunun yeşermediği 10. yıl olmalıdır.

Sûrenin ana fikri âhirettir. 1-11. âyetler muhatabın dikkatini çekmeyi önce-leyen Mekki üslubun çarpıcı örneklerindedir. Kısa, vurucu ve etkilidirler.

Yasa bellidir: kötüler cezalandırılır, iyiler ödüllendirilir. Kötülerin kendilerine "atalar yolunu" referans göstermelerini boşa çıkarmak için Hz. İbrahim örneği verilir. İlle de atalar yolu takip edilecekse imânın büyük atası İbrahim'in yolu ne güne durmaktadır? Fakat onlar yanlış tercih yapmışlardır: "onlar atalarım eğri bir yol üzere buldular; fakat şimdi o ataların izinden gitmeye can atıyorlar" (69-70). İyilerin ödülü dokuz peygamber özelinde ele alınır (74-148). Özellikle Hz. İbrahim ve kurban ederken gördüğü biricik oğlunun ağır sınavı ayrıntılı olarak bu sûrede verilir (100-105). Amaç, bedelsiz ödül olmaz gerçeğidir: "İşte iyi olanları biz böyle ödüllendiririz" (105).

Tüm sapmaların temelinde Allah tasavvurundaki sapma yer alır. Bu sapmanın başında ise, Allah'la doğrudan iletişimi yok eden şirk gelir. Görünür görünmez bir çok masum varlığa Allah'a ait nitelikler yakıştırılır (149-166). Oysa ki: "İzzet ve azamet sahibi Rabbin, insanların idrak evrenlerinin çok ötesinde aşkın bir yüceliğe sahiptir" (180).

Sûrenin temasını sûrede en çok kullanılan muhlasîn kelimesi verir. Yani: "imanını saf ve temiz tutma çabasını Allah'ın desteklediği kullar". Tüm Kur'an'da 8 yerde geçen bu kelime bu sûrede tam 5 kez kullanılmıştır.

Rabbim! Bizleri ihlaslı olan ve ihlas verilenler .arasına kat!

*% S E£ "-Ş > 55 ^»

37 / SÂFFÂT SÛRESİ

•fs^^

GUZ23

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 ŞAHİT olsun sıra sıra dizilenler ve dizilenler, 1

2 Vazgeçirip set çekenler,

3 Uyarmak için peş peşe gelenler... 2 ®

4 Elbet, ilâhınızın bir tek olduğunda şüphe yoktur; 5 göklerin, yerin ve onların arasındaki her şeylerin Rabbi; ve bütün

doğulann RjbbL^\

6 Şüphesiz Bi?, yer^n, en 4 yakın göğünü yıldızların 4 güzelliğiyle süsledik; 7 üstelik (onları) her isyankâr 5 şeytanın tasallutundan koruduk, 8 ki yüce katın sakinlerini 6

dinleme (girişiminde) bulunamasın-lar ve her yandan yüz geri edilsinler; 9 (dünyada) dışlansınlar 7 ve (âhirette de) sürekli bir azaba mahkûm olsunlar,- 10 ancak bir (bilgi) kırıntısı kapanlar olursa, onlar da delik deşik eden 8 bir ateş korunun pençesine düşsünler.'

11 ONLARDAN şu sorunun cevabını iste: "Kendileri yaratılışça (takdir ettiğimizden) daha üstün ve güçlü müdürler, yoksa Bizim yarattığımız (ve çok iyi bildiğimiz Şeytansı) birileri midir?" 9

Açık gerçek şu ki, onları konsantre bir balçık türünden yaratan Biziz. 10

12 Ama hayır, sen hayranlık ve şaşkınlık 11 duyarken, onlar işin şakasmdalar;

13 hatırlatıldığı zaman da öğüt almazlar;

14 ve bir âyet gördüklerinde küçümsemeye kalkarlar,- 15 ve derler ki: "Açıkça bu, büyü(leyici söz)den başka bir şey değil: 16 ne yani, biz ölüp gittikten, toza topra-

ÂL

jj

J.

I uirf. ül

*~« Aİ ULL5~ -Lwl *v*1 f» g" 3" ■■'

o o jj^li; ti 1 jij tir, o 5i£-jç ^ ijgi 1Srj @

@ OjjİS^ aj LdS" ^Ul Jjkiil ^ jî 11» @s^lil ç'jl İl» OjJ ,v°|j\$ojl-lj I^jo U^-v#>-i_2Jij
Ij^JLIp .vll Ijj-^=-l

ğa karışmış bir iskelet halini aldıktan sonra tekrar mı diriltileceğiz? 17 Yani, önden giden atalarımız da mı?" 12

18 "Evet" de, "Hem de rezil rüsva bir halde!" 19 Nitekim o (gün) bir tek sarsıcı komut yankılanır: ve işte o an onlar bön bön bakakalır; 20 ve "Eyvah! Bu, işte o Hesap Günü'dür!" derler.®

21 İşte bu, yalanlayıp durduğunuz (iyi ile kötünün) arasını ayırma günüdür: 22 Toplayın bütün o zalimleri, onların türdeşlerini ve kulluk ettikleri her şeyi; 23 Allah'tan başka her şeyi... Ve hepsini gözleri fal taşı gibi açacak bir ateşe 13 yönlendirin,- 24 ve onları orada alıkoyun: çünkü onlar sorgulanacaklar!

1 Sâffât, (t. sâfk), insan, melek ve kuş gibi hareket yeteneğine sahip varlıklar için

kullanılır (61:4; 24:41; 67:19). İlk üç âyette her çeşidiyle

"itaatkar_yarhWann" kastedildiğini 165. âyet teyit etmektedir. Kasıt vahyin kendisi de olabilir (Râzî). Bu durumda vahiy benzer örneklerde

CUZ23

->Şs^S^Sî»-

37 / SÂFFÂT SÛRESİ

•N^Ss^»

885

QJ

olduğu gibi (35:31; 36:2) inşa edici bir özne olarak öne çıkar. Sâffât hem "sıraya dizilenleri", hem de "sıraya dizilenleri" ifade eder. Böylece şu anlama ulaşılır: "Şahit olsun vahyin sıraya dizdiği itaatkar kullar ve/veya kulları hizaya sokan sıra sıra âyetler".

2 Tâliyât: Nasıl ki sâf bir amaca ulaşmak için yan yana dizilmekse, tilv ya da tilavet de "bir mâna oluşturmak için yan yana gelmek"tir. Ka-tade bununla "vahyi okuyup izleyen kimselerin" kastedildiğini söyler (Taberî).

3 Meşârik, "güneşin doğum yerleri". Zımmen: Vahiy güneşinin kaynağı bir fakat doğum yerle-ri, muhatapları, dilleri farklı farklıdır.

4 Lafzen: "gezegenlerin". Burada kastedilen gök cisimlerinin kendileri değil ışıklarıdır. Dolayısıyla "yakın gök" ifadesi, ışığı dünyaya ulaşan yıldızların bulunduğu tüm uzayı kapsar.

5 Veya: "kontrol dışı". el-Mârid, "kontrol dışı" {el-haric 'ani't-ta'ah) anlamını da içerir. Gaybı bildiğini iddia eden ve kendi kendini gerçekleştiren kimi kehanetlerle insan iradesini zaafa uğratan şeytanlar ve şeytansılar. el-Mârid'm "soyutlayan, yalıtın, soyan" anlamı göz önüne alındığında, her tür kehanet teşebbüsünün "bil-

1,4, ,, ■ * , •■ L.1.i...." I\\ial :<\

giyi amacından soyutlamak", bir tür "hakikat hırsızlığına soyunmak" olduğu anlaşılır.

6 Yani: Melekler âlemini ve özellikle vahiy meleşini.

7Krş: 7:18 ve 17:39.

8 Sâkıb, "oyan, delik deşik eden, yakan, kalbura çeviren bir kor alev" [Lisân). Kelimenin

belirsiz olması, bu kor alevin gördüğümüzün dışında, şaşırtıcı mahiyetine delalet eder.

9 Zımnen: Şeytan ve tüm şeytansılar gibi, yaratılıştan gelen sınırlılıkları çoktan aştıklarım, dolayısıyla ilâhi yasalarının kendilerini bağlamadığını mı düşünüyorlar? Bu âyet "Allah yarattığını bilmez mi?" (67:14) âyeti ışığında anlaşılmalıdır. Parantez içi açıklamamızın gerekçesi budur.

10 İnsanın elementer kökeni için 23:12 not 12.

11 'Acihite fiilinin ikili anlamı gereği zımnen: Allah'ın yaratışına hayranlık, buna rağmen inkarcıların direnişine şaşkınlık...

12 18. âyet ışığında bu ibare, alttan alta babalarla yüzleşme korkusunu îmâ eder.

§S[^]~[^]P=[^]£

37 / SÂFFÂT SÛRESİ

•[^]3[^]

CUZ23

25 (Denilecek ki): "Ne oldu, neden birbirinize yardım etmiyorsunuz?" 26 Ama hayır, onlar o gün Allah'a ister istemez teslim olacaklar. 27 Ve birbirlerine yönelerek yardım talebinde bulunacaklar.

28 (Bir kısmı) şöyle diyecek: "Siz bize hep sureti haktan görünerek yanaşırdınız." 1 ®

29 (Diğerleri) "Asla" diyecekler, "Siz zaten hiç inanmamıştınız! 30 Hem bizim sizi zorlayacak bir gücümüz de yoktu: bilakis siz küstah ve azgın bir topluluktunuz! 31 Fakat şimdi Rabbimizin sözü hepimizin aleyhine gerçekleşti: hepimiz (yaptıklarımızın) acısını elbette tadacağız. 32 Fakat biz sizi (aldatmadık), açıkça saptırdık; çünkü biz zaten sapıtmış kimselerdik. 2

33 Şu halde onlar o gün azapta da ortak olacaklar,- 34 çünkü Biz suçu tabiat haline getirenlere işte böyle davranacağız.

35 Şu bir gerçek ki, ne zaman kendilerine "Allah'tan başka ilâh yoktur" denilmiş-se, mutlaka küstahça kibirlenmişler 36 ve "Ne yani, şimdi kalkıp da mecnun bir şairin sözüne uyup ilâhlarımızı mı terk edelim?" demişlerdir. 3

37 Hayır! Bilakis o, hakikati getirmiş ve (önceki) elçileri tasdik etmiştir.

38 Şu kesin ki siz, acıklı bir azabı hak ettiniz 39 ve yaptıklarınızın dışında bir şeyle cezalandırılmayacaksınız.

40 Ancak, imanını saf ve temiz tutma çabalarını Allah'ın desteklediği 4 kulları hariç: 41 işte onlar için (âhirette) belirlenmiş bir rızık vardır; 42 lezzet kaynağı her tür ürün... 5 Zira onlar (tarifsiz bir) ikra-

1 Lafzen: "sağdan gelirdiniz". Zaten min yerine 'an gelmesi "sureti haktan" yan anlamını verir.

2 Zımnen: "peşimize takılırken bunu hesap etmeliydiniz". Bu âyet, 28. âyetteki "aldatma"

■)^*^iii^*^<|

Jls I j %3 üyd^L~* ^_jl! I ^J6 Jj â;| üjj^b-> V çvĞ=ü U

„ /, ,>>>.> s ~'_ „ - >, —, „ „ * „ „) > „ „

uİjju rt L;„S ~£=üt İ^IS |W| o^3aL--jl> <*&-*-> tJ^- p g ■/? *->

., < „ „ > S, , v , ' i ' i , ' „ „ „ » ' - ' > ~- s J „ „ „ ,

S ' » » » > E ' o ' ' > ~ ' > - i , '

Vj ujijşo Uj@<vJ"iM ^IJ^ 1 ! > **1JJ f&!@ S^-A^ 1

H-İ*? cP^ >@ O3&° Ja£ j^jIS' f||> ^-& tjkl I o I^jİî

ma mazhar olacaklar; 43 nimetlerle tıka basa dolu olan cennetlerde; 44 muhteşem tahtlarda birbirlerini sevgi dolu gözlerle süzerek... 45 Aralarında kaynak sularından doldurulmuş kristal kaseler dolaştırılacak; 46 içenlere tarifsiz bir lezzet veren berraklıkta olacak; 47 ne zahmet verecek ne de sarhoş edecek; 48 ve yanlarında gözü dışarıda olmayan 6 tatlı bakışlı eşler,-

49 sanki kumda gizlenmiş deve kuşu yumurtaları gibi kusursuz...

50 İşte onlar da (berikiler gibi) 7 birbirlerine yönelerek sualler soracaklar.

51 İçlerinden biri diyecek ki: "Bir zamanlar benim bir arkadaşım vardı;—>

suçlamasını red içindir {Kış: 14:22).

3 İlk inkarcı muhataplar şiir-kehanet ve şair-cin arasında zorunlu bir ilişki olduğunu düşünüyorlardı (Bkz: 26:224, not 6).

4 Muhlasîn'in bu anlamı için bkz: 15:40, not. mayan, gözü ve gönüü eşine dönük eşler.

5 Fevâkih (t. fâkihe) için bkz: 36:55, not. 7 Zımnen, 27. âyette yer alan: "Cehennemlik-

6 Bu ibare hakkında bkz: 55:56, not 6. Bir başka lerin kendi aralarında yaptıkları gibi.." ifadesiyle: Yüzünde göz izi, gözünde yüz izi ol-

*fe^54

*■

haki iMaJa ko^ru "f.,,-., L. 4c>

*\$=^£^4»

37 / SÂFFÂT SÛRESİ

«Y^Şt^Y

CUZ23

<-52 bana, "Sahi, sen gerçekten de onun doğruluğunu tasdik mi ediyorsun?" derdi; 53 "Ne yani, biz ölüp gittikten, toza toprağa karışmış bir iskelet halini aldıktan sonra hesap vereceğiz, öyle mi?" (diye eklerdi); 54 (Sözüne devamla) sordu: "Onun halini görmek ister misin?"

55 Bunun üzerine bakar ve onu dehşet verici bir ateşin göbeğinde görür ; 56 "Aman Allah'ım!" der, "Az kalsın beni de mahvedecektin! 57 Eğer Rabbimin yardımı olmasaydı, ben de burada tutulanlardan olmuştum! 58 (Cennet arkadaşlarına yönelerek): "Biz bir daha asla ölmeyeceğiz, değil mi? 59 (Ölüm) sadece şu ilk ölümümüzdü; ve biz artık asla azaba uğratılmayacağız (değil mi)? 60 Evet bu, işte budur muhteşem zafer!"

61 Çalışıp çabalayanlar, işte buna benzer bir akıbet için çalışmalılar.

62 Şimdi konuğu böyle ağırlamak 1 mı iyidir, yoksa zehir zakkumla (ağırlamak) mı? 2

63 Şüphe yok ki Biz onu zalimler için bir imtihan vesilesi kıldık: 3 64 Elbet o cehennem in ta orta yerinde yetişen bir ağaçtır; 65 tomurcukları, yelesi yılanların başları gibi (albenili)dir; 4 66 ve onlar kesinlikle ondan yemeye ve karınlarını onunla tıka basa doldurmaya mecburdurlar,- 67 sonra, onun üstüne bir de yürek dağılayıp iç kaldıran bir kokteyli 5 yudumlayacaklar; 68 neticede son durakları, elbet gözleri falta-ş1 gibi açan ateş 6 olacaktır.

69 Çünkü onlar sapık atalarının başlarına sardığı geleneği izlediler,7 70 fakat kendileri

Çtf'

o^ L * il ® Cj-ij^^] Cr-t ^~-^=^ J>j ü~ V^Jj

51|| i^j&L ljJ~i U3 u-J jVi H3^ v1 @ }j ,si^.

\ " y " ' l * ■ ' ■ *

illi lidii dt @ f ^ ijji s ^ _ S f \ - § j j ^ L J j ü i i ©

V a ^ ^ , , £

^ < ■ > ^ , - o J S O ^ ^ . - a ' o ! ^ 5 ^ > i J »

V . , - - o » / y (/ * ^ a - ~ ^ , ^ t T

^ J j V t j i S ' I ^ i l i J ^ > a l i } o ü j i - ^ f f J ^ 1 c r 1 ^ f 4 ^

î - î L c - O l S " < - & ; ■ ! = = ■ j J a j l i @ ^ j j j j ^ o j v J - î L i ü j ! J Ü j i @

£ _ y I L j U O i J } @ j ^ a i Ü J S < î l I S t i A V] @ 5 j j O i i J I

| n | ~ - J i x J l u j W l ^ < I a ! _ 5 o L l L i j j @ < ^ > î - ~ > " > - " X - * J i

atalarının izinden akılsızca seğirtiyorlar! 8

71 Doğrusu, onlardan öncekilerin çoğu da sapmıştı; 72 ve elbette onların arasına da uyarıcılar göndermiştik: 73 dön de bir bak şu uyarılmış olanların akıbeti nasıl-mış? 74 Bunun tek istisnası var: imanını saf ve temiz tutma çabalarını Allah'ın desteklediği samimi kullar! 9

75 DOĞRUSU, (onlardan biri olan) Nûh da bizden imdat dilemişti; ve onun imdadına derhal yetişmemiz de güzeldi: 76 zira onu ve (inanç) ailesini 10 büyük bir badireden kurtarmıştık;—>

1 Nuzulen, misafire verilen mükellef ziyafet ve ziyafet sofrasına verilen isim {Lisân). Vahyin inişi de nüzul ile ifade edilmiştir. Zira vahiy, insanlığın önüne serilmiş bir gök sofrasıdır. O sofraya, kendisinden beslenen insanın dizine derman, gözüne fer, yüreğine ferman olarak yürür

ve sonu cennetle noktalanın zorlu yolu insan ancak bu takviye/takvâ ile tamamlayabilir.

2 Lafzen: "zakkum ağacıyla mı". Anlamı için muhtemelen Kur'an'da ilk geçtiği 44:43'e bkz. Daha önce inan söz konusu âyete inkarcı mu-

CUZ23

• f ^ 3 S ^ *

37 / SÂFFÂT SÛRESİ

» # s 3 £ s t «

hataplar "Cehennemde ağaç mı bitirmiş?" gibisinden itiraz etmiş olmaları ki, özellikle 63. âyet buna bir cevap olarak inmiştir. Son söz edildiği 17:60'ta "cehennem ağacı" olarak geçer.

3 Kur'an'da imtihan vesilesi kılman diğer unsurlar için bkz: 17:60, not 7.

4 Lafzen: "şeytanların başlan". Devamı zımnen: "..fakat içinde ölümcül bir zehir barındırmaktadır". Araplar bir taç gibi başında taşıdığı göz alıcı yelesiyle meşhur olan zehirli bir yılan türüne [hayyetun lehâ 'urfun) Şeytan adını verirler [Lisân ve Tâc } krş: 36:60, not). Bir hadiste son derece tehlikeli olan bu "Şeytan"m görüldüğü yerde öldürülmesi emredilir. Bizce zehirli cehennem ağacının tomurcuğuyla Şeytan adı verilen bu yılanın göreni hayrette bırakan yelesi başı arasında bir benzerlik kurulmaktadır (Krş: Ferrâ ve Zeccâcj. Göreni büyüleyen bu ze-

hirli cazibe, arkasında ölümcül bir tehlikeyi saklamaktadır. Muhtemelen çiçeklerinin kokusu ve görüntüsü güzel fakat zehirli bir bitki türü olan Nerium Oleander cinsine de, bu özelliği dolayısıyla "zakkum" adı verilmiştir (Krş: 44:43, not).

5 Sadece burada kullanılan şevhen, "karışım, kokteyl" anlamına gelir (Râğıb ve Ferrâ).

6 el-Cahîm'i bu şekilde çevirimiz için bkz: 22:51, not.

7 ElfeVz (leffe'den) ilişkin özgün çevirimizin gerekçesi için bkz: 2:170, not 1.

8 el-Har', "öndekine yetişeyim diye dengesiz ve düşüncesizce, yani çılgınca koşmak".

9 Muhlasîriin bu anlamı için bkz: 15:40, not.

10 Ehl ile "inanç ailesi" kastedilmiştir. Açıklayıcı bir not için bkz: 27:57, not.

^r~~~3ç^--S ' *

»N^SsJ*

37 / SÂFFÂT SÛRESİ

»N3^

CUZ23

<— 77 onun (inanç) soyunu da baki kıldık: 78 geriden gelenlerin zihninde ona dair (örnek) bir hatıra bıraktık: 79 Bütün milletler arasında Nuh'a selam olsun! 1

80 Elbet Biz, iyi olup güzel davrananları işte böyle ödüllendiririz; 81 çünkü o, Bizim

gerçek iman sahibi kullanmazdı;

82 nihayet (inkârda direnen) diğerlerini boğulmaya terk ettik.

83 VE onun tarafında 2 saf tutanlardan biri de elbet İbrahim idi: 84 Hani o Rabbine arı duru bir kalp ile 3 yönelmişti; 85 o zaman babasına ve kavmine şöyle demişti: "Sizler nelere tapıyorsunuz böyle? 86 Ne yani! Allah'ı bırakıp da uyduruk ilâhlara tapmakta ısrar mı ediyorsunuz? 87 Sahi siz, âlemlerin Rabbini ne zannediyorsunuz?"

88 Ardından yıldızlara bir göz attı 89 ve "Ben rahatsızım!" 4 dedi. 90 Bunun üzerine etrafındakiler, ondan yüz çevirip gittiler.

91 Derken o, onların putlarına usulca yaklaştı ve "Ne! Yoksa (önünüze konulanlardan) yemiyor musunuz?" dedi (ve ekledi):

92 "Size ne oldu böyle, yoksa konuşamıyor musunuz?" 93 Ve onların üzerine abanıp bütün gücüyle 5 vurmaya başladı.

94 Derken etraftan koşuşarak başına üşüştüler.

95 O dedi ki: "Elinizle yonttuklarınıza 6 mı tapıyorsunuz? 96 Oysa sizi de yonttuklarınızı da yaratan Allah'tır."

97 Onlar "Onu (yakmak) için bir yapı yapın ve onu çılgınca yanan ateşin ortasına atın!" dediler.

98 Böylece ona zarar vermek istediler,

M2M

> > >'S*İ .

-Jıjâ

jlj@5Jİ_l'iJl ^Uillimi fol <l_> Ijil^lîflçv^^iJt

' 5^ l Jİ S-" <: " İ * l ^ i:,]l5 jj

^jsujü

ama biz onları rezil ettik.

99 Ve (İbrahim) "Ben Rabbime (kulluk edebileceğim bir yere) gideceğim/ O bana yol gösterecektir" diyerek (şöyle yalvardı):

100 "Rabbim! Bana erdemli bir (evlat) bağışla!" 101 Bunun üzerine ona uyumlu ve olgun

bir oğlan çocuğu müjdeledik. 8

102 Derken ocuk onun çaba ve tasanına ortak olacak olgunluğa eriştiğinde, (İbrahim) şöyle dedi: "Yavrucuğum! Kendimi rüyada seni kurban ederken görüyorum; bir bak bakalım, sen bu işe ne dersin?"

(Oğul) "Babacığım!" dedi, "Sana emredileni yap ; inşaallah beni sabredenlerden bulacaksın."

1 Çağları aşarak gelen bu ilâhi selam, bu kıssa- beye bırakılan her hoş seda baki kalır! ların amacım muhataba beyan içindir: Kimin 2 şî'a için bkz: 30:32, not. izinden gidiyorsan onu seç! Unutma: gök kub- 3 Kalb-i selîm için krş: 26:89.

CUZ23

~»£s3£3#*-

37 / sâffât sresi

*^-~ş£~-S?»

891

4 Muhtemelen tevriyeîi bir ifade (Hz. Yusuf'a ait benzer bir ifade için krş: 12:23). Etrafındakiler onun yıldızlara bakarak hastalanacağını okuduğunu sandılar. Fakat o, kavmin bu yönelişinden duyduğu rahatsızlığı dile getiriyordu.

5 Lafzen: "sağ eliyle", mecazen: "bütün gücüyle". İmanın sahibine kazandırdığı celadet ve cesaret vurgulanıyor. Puta tapan insana değil tapılan nesneye vurması, suçluyu değil suçu hedef alması anlamına gelir. Aynı incelik yine aynı kıssanın anlatıldığı 19:42'de de görülür.

6 Yontulmuş heykellere delalet eder [nehhât: "heykeltıraş").

7 Krş: "Bana, Rabbime doğru yürüyen bir mu-

hacir olmak düşer" (29:26).

8 Bu oğulun İshak mı, İsmail mi olduğu tartışılmıştır. Yahudiler îshak olduğunu savunur. Oysa ki Tekvin 22:2'de "biricik/ilk oğuP'dan söz edilir. "Biricik/ilk oğu"un İsmail olduğunda ittifak vardır. Bu durumda ilgili Eski Ahid metnine "İshak" adı sonradan eklenmiş olmalıdır (Bkz: İbn Aşur). Her iki oğu da müjdelenmiştir. Fakat İsmail İbrahim'in duasına icabet olarak, İshak ise mucize olarak. 112. âyette ayrıca İs-hak'a yapılan atıf "İsmail'dir" diyenleri destekler. 102. âyet Kurban edilen oğuun "sabredenlerden" olmayı istediğini söyler. Enbiya 85'te "sabredenlerden" olarak nitelenen

üç peygamberden biri de İsmail'dir.

«£=™g~s|*

*N3£N«

37 / SÂPFÂT SÛRESİ

*N3£M«

CÜZ 23

103 Sonunda o ikisi Allah'a teslimiyetlerinin bir gereği olarak (vardıkları sonuca) uydular ve (babası) onu yüzüstü yatırın-ca, 104 Biz kendisine "Ey İbrahim!" diye seslendik, 105 "Artık rüyamı gerçekleştirmiş bulunuyorsun! 7 ' 1

Nitekim Biz, iyilik yapanları işte böyle ödüllendiririz.

106 Hiç şüphesiz bu, elbet apaçık bir sınavdı; 107 ve Biz ona fidye olarak muhteşem bir kurban verdik; 2 108 geriden gelen herkesin zihninde ona ilişkin (örnek) bir hatıra bıraktık: 109 Selam olsun İbrahim'e!

110 İyileri Biz, işte böyle ödüllendiririz;

111 zira o Bizim gerçek mü'min kullarımızdan biriydi.

112 Bir de ona kendisi sâlih kullardan biri olan bir peygamberi, İshak'ı müjdeledik; 113 dahası onu 3 ve İshak'ı mübarek kıldık: ama o ikisinin soyundan dürüst ve erdemli olan da var, kendisine açıkça zulmeden de. 4

114 DOĞRUSU Biz Musa'ya ve Harun'a da lütufta bulunmuştuk; 115 o ikisini ve onların kavmini büyük bir musibetten kurtarmıştık; 116 ve kendilerine yardım etmiştik de, sonunda galip gelen onlar olmuştu.

117 Onlara (hakkı batıldan) seçip ayıran kitabı vermiş 118 ve o ikisini dosdoğru yola yöneltmiştik; 119 nihayet geriden gelen herkesin zihninde o ikisine ilişkin (örnek) bir hatıra bıraktık: 120 Selam ol-

1 Rüyasını gerçekleştirmişti, çünkü rüyada "kurban etmiş halde" değil "kurban ediyorken" görmüştü. Amaç oğlunu kurban etmesi değil, Allah'a teslimiyetinin smanmasıydı ve sınavdan alınının akıyla çıkmıştı. Hz. İbrahim bir "trajik kahraman" değil, tam teslim olmuş

£H-jfe»xfi

U «_Ja£- £_j.L «LLoij^ (j_ ! ^«JI İJ_11)I j\$5 IJLa il

ül

"S? o*+* <l ~tU çvJLbj ^j—,^.^ U^jjJ ^j ^^«.^ul ljr U- j

- £ >

J^o U^js^âJ U^U_j»*jj\$m|! ÜJ_^A_J ^j-^-uJ^ L5 ic UJU JUUJ

ia\jCai\ 1_İaILoaj|™| ^.. ; .?_^Ljt vhlLi^=*JI HillÜlj

d j^—^^Jt cSJ^İ _İİİJ^= U]t@ U_5jij <_-\$-»>« c^

sun Musa ve Harun'a!

121 İyileri Biz işte böyle ödüllendiririz:

122 zira onlar, Bizim gerçek mü'min kullarımız arasmdaydılar.

123 ŞÜPHE yok ki İlyas da elçilerden biriydi; 5 124 Hani kavmine demişti ki: "Ne o, sorumluluğunuzu idrak etmemekte direnecek misiniz? 125 Ba'le 6 yalvarıp ya-kararak, Sanatkarların Mükemmelini 7 göz ardı edeceksiniz, öyle mi ; 126 Allah'ı, hem sizin hem de önden giden atalarınızın Rabbi olanı?

bir mü'mindi.

2 Yani bir sonraki âyetle birlikte: Allah-insan ilişkisinde mesafe bulunduğu sahte duygusunun geçersizliğini ifade eden kurban ibadetini teşri kılarak, İbrahim ve oğlunun anısını ebedi-leştirdik.

CUZ23

*5S^S5S#»

37 / SÂFFÂT SÛRESİ

-»?s3£N*-

893

3 Buradaki zamir İbrahim'i de kurban olan oğulu da gösterebilir. Devamında gelen tesniye zamirinde imin zutriyyetihima) kastedilen iki kişi İbrahim'in soyunu sürdüren iki oğul olmak durumundadır. Şu halde ilk zamirin İsmail'i göstermesi daha makuldür. Bütün bunlar kurban edilen oğlun İsmail olduğu görüşünü destekler.

4 Kutsallık kisvesine bürünmüş Yahudi ırkçılığını red. Ayrıca krş: "Sözüm (senin soyundan bile olsa) zalimler için asla geçerli değildir" (2:124).

5 İsrâiloğulları peygamberlerinden Elijah (I. Krallar 17 ve II. Krallar 1-2). MÖ. 9. yüzyılda Kral Ahab zamanında Kuzey İsrail krallığına

gönderildi, ardından Elişa (Elyesa) geldi.

6 Ba'l, Fenikelilerin en büyük erkek tanrısı. Muvahhid olan İsrâiloğulların Ba'l putuna tapma sürecinin kısa hikayesi şu: Kral Ahab bir adamın değerli arazisine el koydu. Hz. İlyas bu zulme karşı çıktı. Kral "Sen benden yana değilsen ben de senden yana değilim" diyerek Allah'ı bırakıp komşu putperest kavmin putu Ba'l'e tapmayı emretti.

7 Haltın "icat" vurgusuyla. Zira bu bağlam Ba'l putundan söz edilen bir bağlamdır. Zımnın sizi bu sanat eseri olan yontular cezbediyorsa eğer, onların hammaddesini de, ustalarını da yaratan Sanatkarlar Sanatkarı ne güne duruyor.

*N=3£s#1

*^?^

37 / SÂFFÂT SÛRESİ

•*s3£N»

CÜZ 23

127 Derken onu da yalanladılar; bu yüzden onlar elbette yargılanacaklar. 128 Ancak, Allah'ın inancını saf ve temiz tutma çabasını desteklediği samimi kullar 1 hariç. 129 Ve geriden gelen herkesin zihninde ona ilişkin (örnek) bir hatıra bıraktık: 130 Selam olsun İlyas ve onun takipçilerine! 2

131 İyileri Biz, işte böyle ödüllendiririz,-

132 zira onlar, Bizim gerçek mü'min kullarımız arasındaydılar.

133 ŞÛPHE yok ki Lût da elçilerden biriydi. 134 (Kavmi helak) olduğu zaman, onu ve (inanç) ailesini toptan kurtarmıştık; 135 geride kalıp toz olmayı 3 tercih eden yaşlı bir kadın dışında: 136 en sonunda, diğerlerinin tamamını kahrettik; 137 ve siz onların mekânlarından gelip geçmektesiniz; her sabah 138 ve her akşam...

Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

139 ŞÛPHE yok ki Yûnus da elçilerden biriydi; 140 hani o efendisinden kaçan bir köle 4 gibi ağzına kadar dolu bir gemiyle kaçmıştı; 141 bunun ardından kur'a çekilmiş ve hayatı kayıp (denize atılmıştı); 142 derken o derin bir pişmanlıkla kıvrılır bir haldeyken iri balık tarafından yakalanmıştı, 143 fakat o eğer Rabbinin yüceliğini sürekli hatırdan tutan biri olmasaydı, 144 yeniden diriliş gününe kadar onun karnında kalacaktı.

145 Sonunda Biz onu bitkin bir halde ıssız ve çorak bir kıyıya çıkarttık,- 146 ve onun başucunda bodur ve bol hevenkli bir bitki yeşerttik. 6

1 Muhhsîn için bkz: 15:40, not.

2 İlyâsîn okunuşu İiyas'm çoğulu olarak anla-

5-©^

ıgı ^iAİİİir}ılıŞj İl ^ jJj*'JJ\ jJ û*Jhj

i >

! >

^1 İİilJiS

>U-î~

-4 * ' ,

„ , T „ „ , , i , * ' , • ' ,

147 Yine onu yüz bin, hatta daha fazla kişiye (yeniden) elçi gönderdik; 148 bu kez onlar iman ettiler; bu yüzden Biz de onlara bir müddet müreffeh bir hayat yaşattık. 7

14? İMDİ onlardan şu sorunun cevabını iste: "Senin Rabbinin payına yalnızca kızlar onlara da oğullar düştü, öyle mi?"

150 Yoksa melekleri dişiler olarak yarattık da, buna onlar mı tanık oldular?"

151 Bakın, işte bu tiplerin iftiraya düşkünlüklerinden dolayı ısrarla dedikleri şudur: 152 "Allah doğurdu!" Onlar var ya onlar, kesinlikle yalan söylüyorlar.

153 Sahi, O kızları oğlanlara tercih mi etmiş?—>

silmiştir. "İfyaslar", yani "İlyas ve onun yolundan gidenler" anlamına gelir (Ferrâ). Öyle anla-

CÜZ 23

»j-3^

37 / SÂFFÂT SÛRESİ

^^^

sumaktadır ki bu selam peygamberler zincirinin son ve en büyük halkası olan Hz. Muhammedi de kapsamaktadır (Elmalık). Tûri sînâ' (23:20) ile tûri sînîn (95:2) örneği de bunu andırmaktadır. İbn Mes'ud İdris (123. âyet) ve İdrâsîn şeklinde okumuştur. Buradan yola çıkarak bazı yorumcular ; İdris'le İlyas'm aynı peygamberin iki farklı ismi ya da iki farklı makamı olduğu sonucuna varmışlardır. İrfan ekolüne mensup bazı yorumcular bu iki ismin sahibi için tenasühü çağrıştırır şekilde bir tür ölümsüzlük yorumları yapmışlarsa da, Kur'an'm "Senden önce hiç bir insana ölümsüzlük vermedik" (21:34) ifadesi bu tür yorumları boşa çıkarır.

3 Ğâbirîn için bkz: 26:171, not.

4 Ebeka, "köle efendisinden kaçtı" anlamına gelir {Lisân). Hz. Yûnus'un görev yerini izinsiz terk edişine atıf yapan bu pasaj, peygamberlerin de kendi iç dünyalarında büyük bir mücadele verdiklerini ifade eder. Son tahlilde, onlara mükemmellik atfeden her düşünceyi red amacı taşır.

5 Utekame, "yiyeceği ağzıyla kaptı" anlamına gelir [Mekayîs). Krş: "Derken o (düştüğü) zifiri karanlığın içerisinde "İbadete lâyük başka tanrı yok; sadece yüceler yücesi olan Sen varsın: hiç şüphesiz ben (bu tavrımla) zalimlerden biri

olup çıktım!" diye yakarmıştı" (21:87).

6 Bu anlam için bkz: Ebu Ubeyde. Zımmen şu ilâhi yasayı hatırlatır: "Her zorlukla beraber tarifsiz bir kolaylık vardır,- evet, her zorlukla beraber tarife sığmaz bir kolaylık vardır" (94:5-6). Üstad Mevdûdi, 1891 yılında yaşamış benzer bir olay nakleder. Bir İngiliz balıkçı teknesi balina avı için açıldığı okyanusta büyük bir balınayı yakalama mücadelesi verirken James Bartley adlı balıkçı denize düşer ve balina onu yutar. İki gün sonra başka bir tekne tarafından yakalanan balinanın karnından Bartley sağ olarak çıkar [Tefhim).

7 Buna göre Hz. Yûnus, görev yeri değiştirilerek iki defa gönderildiği açıklanan tek peygamberdir. Eski Ahid'in Yûnus Kitabımdan, onun öfkesinin sebebi anlatılır. Buna göre, Allah Hz. Yûnus'u önce İsrâiloğullarına peygamber olarak göndermiş, o ise Yahudi olmayanların hidayetini çok istediği için (belki de umut kestiği için) İsrâiloğulları dışında bir kavme gönderilmek istiyordu. Eski Ahid'e göre görev yerini terk etmesinin sebebi buydu. Bu kıssa Enbiya, Yûnus ve hassaten ilk sûrelerden Kaiem'de Hz. Pey-gamber'e Hz. Yûnus gibi olmaması imasıyla yer alır.

«\$S^Ş^5\$»

37 / SÂFFÂT SÛRESİ

•fe^SN*

<—154 Ne oluyor size, nasıl böyle hüküm verebiliyorsunuz? 155 Hiç mi düşünmüyorsunuz? 156 Yoksa elinize apaçık bir belge mi geçti? 157 Eğer doğru söylüyorsanız, haydi (varsa) kendi kitabınızı getirin!

158 Bir de Omunla görünmez ve ruhani varlıklar arasında bir soy bağı vehmettiler; oysa bu görünmez ve ruhani varlıklar da bilirler ki, onlar kesinlikle yargılanacaklar.

159 Yüceler yücesi olan Allah, onların her türlü tasavvur ve tanımlarının çok çok ötesindedir.

160 Ancak, inancını saf ve temiz tutma çabasını Allah'ın desteklediği samimi kulları böyle yapmazlar: 161 çünkü ne siz, ne de taptıklarınız,- 162 hiç biriniz O'na karşı kimseyi ayartamazsmız,1 163 ancak (göz göre göre) ateşe koşan kimseler hariç.

164 Hem, (samimi kullar derler) 2 ki: 'İçimizde, (Allah tarafından) kendisine bir yer tayin edilmemiş hiç kimse yoktur: 165 evet biziz (emre âmâde olup) saf saf duranlar, elbette biz ; 166 yine biziz (O'nun) yüceliği dile getirenler, elbet biz!"

167 AMA bir de ısrarla şöyle diyenler var:

168 "Eğer geçmiş atalarımızdan bize tevarüs eden ilâhi bir uyarı devralmış olsaydık, 169 elbet biz de imanını saf ve temiz tutma çabasını Allah'ın desteklediği halis kullarından olurduk!" 170 Fakat (vahiy gelince de) onu inkâr ettiler,- ama zamanı gelince (ne fena yaptıklarını) bilecekler.

171 Ama doğrusu, has kullarımız olan elçilerimize geçmişte verilmiş bir sözümüz vardı: 3 172 mutlaka kendileri yardıma mazhar olacaklar; 173 elbet sonunda galip gelecek olan da Bizim ordumuz 4 olacaktır.

I "" ti 1 M ' • ' # % • ' < ° * t • > ? 1 S İl ' I ' * \ - \ * " 1 , > s s ' 1 * î

@ü>i^l2j^U|^ 1 j_-< al>«^JI<Î5l jile- VlsoUji-rf4

VjL» U j^ ^jj^şji JLİ> ^a ji Vl 1^^,-jJUj «ûift lül U ^v| üjj_j-aLJI çvgJ çv^jlH ^JUL^Ji UjIIjÜ üjuİS" o-âli

AA IjİUI

İ^SU

174 Bu yüzden artık onlardan bir süreliğine uzak dur ; 175 ve sen onları(n zavallı halini) gör, zamanı gelince onlar da (kendi perişan hallerini) görecekler.

176 Sahiden de, onlar azabımızın bir an önce gelmesini (gerçekten) istiyorlar mı?

177 Fakat o aniden kendi mekânlarında başlarına indiğinde, uyarılanlar berbat bir sabaha uyanmış olacaklar.

178 Yine de sen onlardan bir süreliğine uzak dur ; 179 ve sen gözetle,- onlar da yakında (günlerini) görecekler.

180 İZZET VE AZAMET sahibi Rabbin, insanların idrak evrenlerinin çok ötesinde aşkın bir yüceliğe sahiptir.

181 O'nun bütün elçilerine selam olsun!

182 Ve âlemlerin Rabbine hamdolsun! 5

1 Ya da zamirin mâ tâ'budûrixx göstermesinden yola çıkarak: "Görünmez varlıkları". Eğer mâ

CUZ23

•N^^N.

37 / SÂFFÂT SÛRESÎ

*^^^*

897

entum 'aleyhi'yi bir kalıp olarak alırsak (Krş: 3:179) "Üzerinde bulunduğunuz halin (görüntüdeki cazibesi) sebebiyle ayartamazsınız" anlamına gelir S Krş: Ferrâ).

2 Âyet 160'taki "samimi kullara" atıf. Buna, 161'de atıf yapılan melekler ve görünmez ruhani güçleri, hatta 166. âyetteki musebbihûn'dan yola çıkarak bütün varlıkları dahil edebiliriz: "onun ululuğunu övgüyle dile getirmeyen bir tek nesne dahi bulunmamaktadır" (17:44; krş: 16:48 ve 34:10).

3 "Geçmişte verilmiş bir söz" sünnetullahtır; yani bu konudaki ilâhi yasalardır.

4 Bu orduya, eşyayı harekete geçiren muharrik güçler de dahildir. Nuh'a yardım eden su, İbrahim'e yardım eden ateş, Musa ve Harun'a yardım eden deniz, Yûnus'a yardım eden hayvan ve bitki bu orduya dahildir.

5 İbn Ebi Hatim'in Şabi'den naklettiği bir habere göre, Hz. Peygamber son üç âyeti toplantıların sonunda okumayı tavsiye etmiştir.

-*k=™3£5=^#-

A

38. SÂD SÛRESİ

▶ ^^^

dini girişindeki sâd harfinden alır. Davud peygamberi konu alan kıssadan dolayı (21-26 ve 30-40) Davud sûresi diye de anılmış, fakat bu isim yaygınlaşmamıştır.

Mekke'de nazil olmuştur. Tüm ilk tertiplerde Kamer-A'raf arasına yerleştirilirse de bu sıra iniş yılıyla uyuşmamaktadır. İbn Abbas'tan nakledilen bir rivayete göre sûrenin 5-7. âyetleri, Mekke ileri gelenlerinin Ebu Talib'in yanında Rasulullah/m tevhid davetine itirazlarına açıktan atıf içermektedir (Tirmizî, Ahmed ve İbn Sa'd). İbn Hişam'm naklettiği bir rivayetten, sûrenin Ebu Talib'in ölümüyle sonuçlanan hastalığı sırasında nazil olduğunu öğreniyoruz. Ebu Talib Peygamberliğin 9. yılında (m. 619) vefat etmiştir. Şu durumda sûreyi 9. yıla yerleştirebiliriz.

Bu dönem sûrelerinin özelliği, kısa ve özet halde naklettiği kıssalar üzerinden hitap etmektir. Helak olan kavimlerin şahsında müşrikleri uyarırken, kendilerine güç ve iktidar verilen peygamberlerin şahsında da Hz. Peygamber ve mü'minler teselli edilir. Bu aynı zamanda Hz. Peygamber'e gaybi bir ihbardır. Tabi ki bu Hz. Eyyub sabrıyla gerçekleşecektir (41-44). Eyyub kıssası üzerinden Hz. Peygambere sabır telkin edilir. Kıssa anlatımındaki bu çift boyutlu süreç, bu sûrenin hemen ardından indirilen A ; raf süresiyle ayrıntı kazanacak, Sebe, Kehf ve Yusuf sûresi ile sürecektir.

Sûrenin ana teması hatadan dönmekle hatada ısrar etmek arasındaki farktır.

İlahi bir inşa projesi olan vahye atıfla başlayan ve biten sûrenin girişi bir önceki Sâffât'm sonundaki geçersiz mazerete (168-169) bir cevap niteliğindedir. Haddini bilmezlik ve ataları körü körüne taklide saplanan müşrik muhataplara hatada ısrar etmemeleri öğütlenir (1-12). Çünkü hatada ısrar edenlerin akıbeti feci olmuştur (13-16). Hz. Davud hatada ısrar etmemenin, Hz. Süleyman servet ve iktidarla şımarmamanın güzel birer örneğidir (17-40). Bu iki kıssa bağlamında güç ve güç ahlâkı sorgulanır. İktidar ve refahın baştan çıkarıcı boyutu dile getirilerek, buna direnenlerle direnmeyenlerin Allah katında bir tutulmayacağı vurgulanır (28). Ve ardından sıralanan peygamberlerle hassaten Hz. Peygamber'in tasavvuru inşa edilir (41-48). İyilerin ve kötülerin âhiretteki ödül ve cezaları ele alınır (49-64). İblis kıssası özelinde, hatada ısrarın sahibini ne hallere düşürdüğü vurgulanır. Vahyin amacı insanı iblisleşmeye karşı uyarmaktır. Bu uyarıya karşı kör ve sağır davrananlar, son âyette şöyle uyarılır: "Onun verdiği haberin (gerçek olduğunu) bir zaman sonra mutlaka öğreneceksiniz" (88).

Sûre, Basra taksimine göre 85, Hicaz taksimine göre 86, Küfe taksimine göre 88 âyettir.

CÜZ 23

*^^

^^^

899

H2M

ap^L

@ 4-iii îj^ii ili Sı fjı>-1 j 1^1 <4JVt Jiii Q Z>ix •Jı ili °b\ \y£\ âjüi ^ 1I4, hl_^ u @ jt^ i^'

j* SJj ^j) La Jj liiJj ^r» j^==JJI <ûlc- JjJl* <£<£ t3!>b>.|

-^j y^j cyfy^ f*^-^ fi ® v'^-^ s ^ >Ç & J5 lS,/ \ vijivı 5^ f j>: Jjuulİ u ili @ v^ (c4 '^ ^

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 Sadî 1

Şeref ve itibar kaynağı olan 2 Kur'an şahit olsun! 3

2 Ama nerde! İnkarda direnenler (aklet-mek yerine) yersiz bir gurura ve tarifsiz bir nefrete gömülmüşlerdir.

3 Kendilerinden önce nice kuşakları helak ettik; tam bu sırada imdat dilediler, fakat kurtuluşun vakti çoktan geçmişti. 4

4 Ve onlar aralarından birinin kendilerine uyarıcı olarak gelmesine şaştılar; işte bu

kâfirler şöyle dediler: "Bu, göz boyamak isteyen yalancının biri. 5 Bütün bu ilâhları tek bir ilâha indiriyor ha? 5 Bunun çok tuhaf bir görüş olduğunda hiç şüphe yok."

6 Onların liderleri öne atılarak (der ki): "Devam edin, ilâhlarınıza dirençle sahip çıkın; yapmanız gereken tek şey budur! 7 Biz çağdaş inanç sistemlerinin hiç birinde bunu duymadık; 6 bu desteksiz bir uydurmadan başkası değildir; 8 ne yani, aramızdan ilâhi mesajın indirileceği bir o mu kaldı?"

Ama hayır, onlar asıl Benim uyarıma karşı şüpheyle yaklaşıyorlar; dahası, belli ki onlar henüz azabımı tatmamışlar.

9 Yoksa, mutlak kudret ve lütuf sahibi Rabbinin rahmet hazinelerinin tasarrufu onların elinde mi? 10 Yoksa göklerin, yerin ve bu ikisi arasmdakilerin mülkiyeti onlara mı ait? Haydi o zaman, tüm araçlara sarılınsınlar da, (göklerin tahtına) çıkıp kurulsunlar bakalım!

11 Onlar, bozguna uğramış müttefiklerin döküntülerinden oluşmuş (başıbozuklar)

ordusu... 7

12 Onlardan önce Nûh ve 'Ad kavmi ve yüksek sütunlar 8 sahibi Firavun da gerçeği yalanlamıştı,- 13 Semud ve Lût kavmi, Ey-ke ahali de öyle... Adı geçenler de (inkârda) müttetikler. 9 14 Hepsi de elçileri yalanladılar: Bu yüzden cezamızı hak ettiler.

15 Ve şu berikiler var ya ; işte bunları bir tek bela çığlığı beklemektedir: ilave bir nefes bile alamazlar.

16 İşte onlar, "Rabbimiz! Bizim hesabımızı Hesap Günü'nden önce, hemen şimdi kes!" 10 diye (alay ederler).

1 Anlamı her ne olursa olsun, Hz. Peygamber'in 2 Veya: "öğüt veren ve uyaran"; ya da "yüce ve vahyin bir tek harfini dahi zayi etmeden ulaş- anlamaya açık". Zikr, vahyin insan diline dö-tırdığının açık delilidir (Bkz: 68:1, not 1). nüşümünü ifade eder. Mesela, Kur'an vahyi

•^s^ 3 !»

38 / SÂD StTRESÎ

•N3£N*

CÜZ 23

Arapça zikredilmiştir. Fakat asıl zikr "şeref ve itibar" anlamına gelir. Son vahyin "okumanın tüm olumlu anlamlarıyla sürekli okunan" mânasına gelen Kur'an adım alması da şeref ve itibarmdandır. Zira şerefli ve itibarlı olan sık sık anılır ve dillerden, akıllardan, gönüllerden düşmez (Bkz: 43:44).

3 Yemin vaVı ile başlayan 16 sûrenin ilki olan 96:1'in ilk notuna bkz.

4 Sadece burada gelen ve lâte hîne menâs deyimi, Türkçe'deki "geçti Bor'un pazarı" deyimini andırır.

5 Şirki doğuran tasavvurun yapısına dayanarak: "Tanrısal nitelikleri bir tek varlıkta mı topluyor?"

6 O günün dünyasında muasır uygarlığı (el-mil-

letu'l-âhirah] Bizans ve Pers temsil ediyordu. Türleri farklı olsa da ikisi de şirke ve zulme sapmış uygarlıklardı.

7 "Savaş döküntüsü" tüm zamanlarda Allah'a karşı savaş açanların bu savaşı kaybettiklerini îmâ eder. 15. âyet bu âyetin devamı mahiyetindedir. Aradaki âyetler bir tür parantez içi açıklama sayılmalıdır. Zira bu âyetler geçmişte kendileri gibi inananların

akıbetini ele almaktadır.

8 Veya: "dikili taş anıtlar".

9 Hz. Peygamber'in "küfür tek millettir" tesbi-tinin Kur'an'daki dayanağı.

10 el-Kıttâ'ya verdiğimiz mâna Ebu Ubeyde'nin tercihine dayanmaktadır {Mecaz}.

•^s^ 52 ^

CUZ23

N3\$5s|

38 / SÂD SÛRESİ

»|s^^=f*

901

> <

17 Sen onların bu tür laflarına karşı dirençli ol ve güçlü bir kişiliğe sahip olan has kulumuz Davud'u hatırla! Çünkü o her daim Allah'a yönelirdi. 1 18 İşte bu yüzden, her sabah ve her akşam, onunla birlikte emrimize âmâde kıldığımız 2 dağlar da kudret ve ihtişamımızı dillendirirdi; 3 19 katar katar dizilmiş kuşlar da: 4 bunların hepsi her daim O'na yönelmişlerdi! 5 20 Biz de onun iktidarını sağlama aldık; zira ona adaletle hükmedecek muhakeme ve anlaşmazlıkları sona erdirecek ikna yeteneği vermiştik. 6

21 SEN davacıların kıssasından haberdar

oldun mu? Hani onlar mabedin inziva hüccresinin 7 (duvarına) tırmanmışlardı. 8 22 Yanma aniden girdiklerini görünce Davud onlardan dolayı telaşa kapıldı. 9 Onlar "Korkma!" dediler, "Biz (sadece) iki davalıyız,- birimiz diğerinin hakkına tecavüz etti: Şimdi sen aramızda hakkaniyetle karar ver ve doğrudan ayrılma; bize de doğru yolu göster! 23 İşte bu benim kardeşim; onun doksan dokuz koyunu var, 10 benimse yalnızca bir tek koyunum,-buna rağmen o, "Onu da bana ver" dedi ve dediğini zorla yaptırdı. 11

24 (Davud) dedi ki: "Doğrusu bu kişi, senin koyununu alıp kendininkine katmakla sana zulmetmiş. Zaten toplumsal hayatı paylaşan insanlar (genellikle) birbirlerinin hakkına tecavüz ederler,- iman edip dürüst ve erdemli davrananlar hariç: ama böyleleri, ne kadar da az.

Derken Davud, bizim kendisini sınıadığımızı 12 fark etti; hemen Rabbinden af diledi ve baş eğip iki büklüm bir halde tev-be ederek O'na yöneldi.

25 Ve Biz de bu (hatasını) bağışladık: elbet onu, Bizim katımıza yakınlık ve güzel bir son beklemektedir. 13

26 (Ve nida ettik): "Ey Davud! Elbet sana yeryüzünde iktidarı Biz verdik: 14 O halde insanlar arasında adaletle hükmet, (kimsenin) heva ve arzusuna kapılma ki, sonra seni Allah yolundan saptırırlar. Şu kesin ki Allah yolundan sapan kimseler, Hesap Günü'nü unutmalarından dolayı şiddetli bir cezaya çarptırılırlar.

1 Davud'un sabır ve güçlü kişiliği servet ve iktidarın ayartıcılığına karşı direnmesini sağlamıştı. Varlığa sabretmek yokluğa sabretmekten çok daha zordu. Güç ve serveti Allah'ın desteği, bunlardan mahrumiyeti Allah'ın desteğinden

mahrumiyet olarak algılayan (8. âyet) Mekke aristokrasisine Davud hatırlatılarak, Hz. Pey-gamber'e de tıpkı Davud'a verildiği gibi güç ve iktidar bahşedileceği îmâ edilmektedir. Bilindiği gibi sıradan bir nefer olan Hz. Davud'a, ata-

TM*^^^*_

38 / SÂD SÛRESÎ

»^3 ^^*_

CUZ23

dan kalan bir mirasla değil ilâhi bir yardımla hem iktidar hem de peygamberlik verilmişti. İktidar ve nübüvvet, hem dünya hem âhiret saadetini temsil ediyordu.

2 Sâhhâmâ: "boyun eğdirdik, emre âmâde kıldık". Sufunun sevhir, "uysal ve söz dinleyen ata denir {Mekâyîs). Muhtemelen teshir 1 in iniş sürecinde ilk geçtiği yer burasıdır. Teshir, hem yaratılıştaki anlam ve amaçlılığı, hem de ilâhi hiyerarşiyi ifade eder (Bkz: 22:37, not).

3 Yani: O Rabbine yüksek sesle ibadet ederken, yankılanan dağlar da sesine ses katardı.

4 Benzer bir ibare: "saf saf olmuş kuşlar" (24:41).

5 Krş: 21:79 ve 34:10-11, ilgili notlar.

6 Bu âyet meşru iktidarın zorbalık ve güç temerküzüne değil hikmet ve adalete dayandığını ifade eder. Zira devletin imam adalettir. Kaynak dilde deyimsel bir ibare olan îasle'l-hitâh,-Türkçe'deki "ağacı kesip takırtıyı tüketmek" deyimine yakın bir anlam taşır. Zımnen, Davud'un iktidarının bu iki yetenek sayesinde sağlandığını ifade eder. Bunlardan ilkinin "en isabetli hükmü verme, düşüncede ve eylemde bir şeyi yerli yerine koyma" anlamına gelen hikmet olması manidardır.

7 Mihrâb için bkz: 19:11, not.

8 Zemahşerî, bu kıssadaki diyalogların tamamen "temsili" olduğunu, temsili anlatımın etkili bir tarz olduğunu, kıssanın ahlâkî öğüdü üstü örtülü bir biçimde aktardığını dile getirir {Keşşaf, krş: Ebussuud).

9 Fezi'a için bkz: 21:103, not.

10 Na'ce, "dişi koyun" ya da "dişi sülün". Bu "kadm"dan kinaye olarak değerlendirilebilir. Hasan Basri'nin de dediği gibi 99 rakamı çokluktan kinaye. Yani: "sahip olabileceğinin en fazlasına.." Hz. Nuh'un davet ömrüyle ilgili benzer bir örnek için bkz: 29:14, not.

11 Hz. Ömer'in müslüman oluşuna müşriklerin itirazı, bunun üzerine kıssada şu öykünün anlatılması: "Sizin yüz koyununuz varken, bendeki tek koyuna da göz dikiyorsunuz." (23).

12 "Bu dava münasebetiyle" ya da "Uriah'm dul karısıyla". Bu dava ile sınanması, davacıyı dinleyip daha davalıyı dinlemeden birincinin lehine karar vermesidir (Krş: 21:78-79). Bu, sanığın savunması alınmadığı için âdil bir yargılama değildir ve Hz. Davud adaletin tam tecelli etmesini engelleyen bu acele kararından dolayı Allah'a tevbe etmiş olmalıdır. 26. âyetteki "insanlar arasında adaletle hükmet" emri, bu sonucu doğrulamaktadır. Bu kıssa ile sûrenin sonunda anlatılan İblis kıssası arasında bir karşıtlık ilişkisi vardır. Hatada ısrar etmeyenle hatada ısrar eden arasındaki fark Davud ve İblis kıssalarıyla verilmektedir.

13 Bu pasajda anlatılan kıssa sonraki müfessir-ler tarafından peygamberleri masum kılan karakter temizliğinin doğuştan mı, yoksa ahlâkî bir gayret ve mücadele sonucunda mı gerçekleştiği tartışmaları ekseninde ele alınmıştır. İlk tefsir otoritelerinin kelami polemikten uzak tavrı bu konuda 20:121-122 ve 28:15-16'da belirginleşen Kur'anî prensibe daha uygun düşmektedir. Bu pasajın arka planım Mukatil ve Taberi gibi müfessirler şöyle naklelerler: Hz. Davud'un gönlü evinin damından zaman zaman gördüğü güzel bir hanıma meyleder. Araştırınca hanımın Uriyah adlı bir askerin eşi olduğunu öğrenir. Uriyah Hz. Davud'un gönderdiği bir savaşta ölür. Hz. Davud dul eş ile evlenir ve bu evlilikten Hz. Süleyman olur. Eski Ahid'deki anlatım kesinlikle Hz. Davud'a iftira niteliğindedir. Bir peygambere zina isnat eden bu versiyon kesinlikle reddedilmelidir (II Samu-ei, 11:4-5). Hz. Ali bu iftirayı taşıyana iki kat iftira cezası tatbik edeceğini söylemiştir (Keşşaf). Kur'an burada hikayenin iftiradan arındırılmış şeklini îmâ ederek, Hz. Davud'a gelen iki davacı üzerinden ahlâkî bir öğüt verir. Zımmen: Doksan dokuzu elinde tutanlar, başkalarının elindeki bire göz dikmesinler!

14 Lafzen: "halife yaptık".

CÜZ 23

•£s3£s#»

-*N^^a\$«-

903

•M * \-

27 VE Biz gökleri, yeri ve bunlar arasını-daki her bir amaç ve anlamdan yoksun yaratmadık; 1 bu, inkârda direnenlerin bakış açılarıdır: yazıklar olsun (kendilerini mahkûm ettikleri) ateşten dolayı inkârda direnen o kimselere! 2

28 Yoksa iman eden ve ıslaha hizmet edenleri, yeryüzünde fesat çıkaranlarla bir mi tutsaydık? Yoksa sorumlu davrananları, sorumsuz sapıklarla 3 bir mi tutsaydık?

29 Sana mübarek bir kitab olan bu (Kur'an'ı) Biz indirdik ki, herkes onun mesajları üzerinde iyice düşünsün de akıl izan sahipleri ders alsın diye. 4

30 DAVUD'A bir de Süleyman'ı bahşet-

tik: o ne güzel kuldu; çünkü o sürekli Bize yönelirdi. 5

31 Hani, gün batınım doğru kendisine soylu ve favori atlar 6 sunulmuştu da, 32 "Elbet ben güzel olan her şeyi severim" demişti, "çünkü bana Rabbimi hatırlatır!" 7 Ta ki (bunu) atlar 8 gözden kayboluncaya kadar tekrarladı. 33 (Ardından) "Onları bana getirin!" (diyerek) başladı bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya.

34 Doğrusu Biz Süleyman'ı, vaktiyle tahtının üzerine bir ceset koymakla sınınamıştık, 9 bunun ardından o da Bize yönelmiş (ve) 35 "Rabbim!" demişti, "Bana, benden sonra hiç kimsenin üstlenmeye lâyık olmadığı bir iktidar ver: 10 çünkü Sen, evet sensin cömertçe bahşeden!"

36 Bunun ardından rüzgarı ona âmâde kıldık ki, onun emriyle (çalışan gemileri) istediği yöne doğru kolayca yüzdürebil-sin, 11 37 yine şeytanlar (gibi dik başlı) güçlerden, her biri birer yapı ustası ve dalgıç olan kimseleri de 12 (ona âmâde kıldık); 38 ve zincirlerle birbirine bağlanmış daha başkalarını da...

39 (Ve ona şöyle dedik): "İşte bu bizim ikramımızdır; artık onu ister hiçbir hesap yapmadan karşılıksız ver, 13 istersen elinde tut!"

40 Elbet onu da, Bizim katımıza yakınlık ve güzel bir son beklemektedir.

41 VE KULUMUZ Eyyub'u da hatırla: 14 Hani o Rabbine "(Rabbim!) Şeytan bana tarifsiz bir bezginlik ve terkedilmişlik hissi 15 vermektedir!" diye yakarmıştı. 42 (Biz de) "Ayağını yere vur, 16 bak işte (şurada) hem yıkanılacak hem de içilecek soğuk bir su var!"

(demiştik).

1 Burada "amaçsızlık ve anlamsızlık" mânâsın- sı, varlığın belki de istisnası ve göreceliği olmadaki bâtil, hakkın karşıtı olarak kullanılmıştır yan tek yasadır. Zımnem: Göğün yerin bir (Krş: 14:19, not). Anlamlılık ve amaçlılık yasa- amacı olsun da, insanın bir amacı olmasın mı?

"^^^N*

38 / sâd sûresi

»N^^Sst*

K*t\Jd~1 JjO

2 Kur'an'da dünya ve maddî varlık âlemi hem yerilir (oyun ve eğlence, tadımlık zevk, zinet, zuhruf: sahte cazibe 24:39; 25:23), hem de övülür (23:115; 38:27 bu âyet, 44:38-39; 30:8, 95:6; 16:97). Birinciler dünyacıları dengeye çekmek, ikinciler çilecileri dengeye çekmek içindir. Hırs, tama, dünyevileşme ne kadar kötü ise miskinlik, tembellik, çilecilikle başkalarına yük olmak da o kadar çirkindir.

3 "Salih amel" nasıl "ifsad"m karşısına konul-muşsa, muttakûn'un karşısına da fuccâr konulmuştur. Buna göre fuccâr sorumluluğun zıddı bir anlam taşımaktadır. "Yarıp çıkmak", "yırtmak" anlamına gelen fecr'den türetilen el-fu-cûr, "sorumsuz davranışlar sonucunda inanç ve erdem perdesinin tamamen yırtılması" olarak nitelendirilmiştir (Râğıb).

4 Vahye göre ancak düşünenler akıl izan sahipleridir ve yalnız akıl izan sahipleri ders alır.

5 Zımnem: İktidar, ihtişam ve servet onu Allah'tan koparamazdı.

6 Veya: "Poz veren atlar". Atın tek ayağını öne atıp üç ayağı üzerinde duruşuna sufun, bu duruşun sahibi ata da safin (ç. sâfinât) denir. Ciyâd "cins ve favori" anlamım vermektedir.

7 Her güzellik, bilinçli bir tasarımın eseridir. Güzele bakıp da o güzelliği yaratanı görmeyen, camdan bakacağı yerde cama bakıyor demektir.

8 Tevârat'm dişillik ta'sı "güneşi" de gösterebilir (Tercihimiz için krş: Râzî).

9 Hz. Süleyman'ın tahtının üzerine konulan cesedin nasıl yorumlanacağı tartışmalıdır. Bu konuda klasik tefsirlerde İsrâiliyyat kaynaklı oldukça hacimli bir menkıbe oluşturulmuştur. Bunlar bir mesnetten yoksundur. Bu sembolik anlatımda taht Hz. Süleyman'ın siyasi otoritesine, cesetse kendi bedenine tekabül eder. Bir otorite ilâhi kılavuzluk ve ahlâkî değerlerden yoksun kalırsa, ruhsuz bir cesede dönüşür. Hz. Süleyman'ın müteakip âyetteki "Bana, benden sonra hiç kimsenin üstlenmeye lâyük

olmadığı bir iktidar ver" duası da gösteriyor ki, bu ceset onun tahtına vâris olan oğlu Rehoboam'dı. Duada da belirtildiği gibi, babasının tahtına lâıyk olmayan bu oğul döneminde Hz. Süleyman'ın bıraktığı görkemli devlet parçalandı.

10 Dünya mülkünün geçiciliğini hiç aklından çıkarmayıp, âhıret mutluluğunu ve saadetini istedi (Elmalılı). Elmalık böyle yorumlasa da, bizce Hz. Süleyman kendi duasıyla devletinin sonunu hazırlamıştı. Duası tuttu ve tahtına ehliyet ve liyakatten yoksun ve bir "ceset" kadar manen ölü olan oğul geçti.

11 Bkz: 21:81, not.

12 Lafzen "şeytanları". Bu şeytanlar 6:112'de geçen türden "insan şeytanları" olsa gerektir.

13 el-Mennu için bkz: 74:6, not.

14 Krş: 21:83-84. Hz. Eyyub kıssası "sabretmek hak etmektir"ın kıssasıdır.

15 Şeytanın verdiği 'azab'ı, "senin Benim kullarım üzerinde hiçbir etkili gücün yoktur" (17:65; ayrıca: 15:42) âyeti ışığında anlamak durumundayız. Buna ilaveten, 'azab'm "terk edilmek, yalnız bırakmak" anlamındaki etimolojik kökü için bkz: 22:25; 25:69, not. Şeytanın verdiği belirtilen bu yanıltıcı his "Allah tarafından terkedilmişlik" hissi olmalıdır. Bu elbette vehimdir çünkü Allah mü'min kulunu asla terk etmez. Bkz: "Allah kuluna yetmez mi?" (39:36). Kul Allah'ı terk etmeden Allah kulu terk etmez. Eğer musibet sonucunda kul Allah'ı terk etmişse, musibet asıl o zaman felaket olur, Allah'a yaklaştırmışsa saadet olur. Burada bir edep vardır. "Yetti gayrı" demiyor. Bezginlik var, bunu itiraf ediyor, fakat bu bezginliği Şeytan'a nisbet ediyor. Yani içine üflenmiş olumsuz bir his olduğunu biliyor. Onu kabullenmemesi, onunla mücadele edebilmesi için böyle bakmak şart. Âyet tüm muhataplarım böylesi durumlara karşı inşa ediyor.

16 Buradaki urkud, 20:77'deki ıdnb gibi deyimsel bir kullanıma sahiptir. Bu ibare gayretin mümkün olan her türüne teşvikle "ha gayret", "çaba göster biraz", "şifa ara", "düş yola" anlamına gelen bir tabir olarak anlaşılmalıdır. Kıssanın görünen tarihsel kahramanı Hz. Eyyub ise de, gerçek ve zamanlar üstü kahramanı "sabır"dır. Sabrın bu bağlamdaki karşılığı hem direniş, hem göğüs geniş, hem de çare arayıştı. Eski Ahid'deki nakilden Hz. Eyyub'un ağır bir cilt hastalığına yakaladığı çıkarılabilir {Eyyub, 2:7}.

CÜZ 23

»^^^

38 / SÂD SÛRESİ

»Ÿ^=4»

905

IjJ J Jj_ (_S_ ^-£=> J.J ^ <*>-J ç**" ^Uj J 4İAİ 4_J L^Jbjj

ılı LS^â T 3 *_ , û^1S GL> İû-uj jJ-3 o v Lpv 1

JUlüUÎ l!io jLİÎV 13 ^ j#I Jjl ^ jL:j ^13

© il2 ^ î U Hîjj ili S] o v^'i f P OjÛ^ U

£1331 *İSLİ ^ ji 13 o İLİİ3 f^i »^JIIÎ ljj» (o

o jlll IjJLİ \$\\u O-'J. V ^ çUJOİ £> r İÛ o -"1'-îl 'l-A-'\' >*°K >>< i i. 1*, o, .-ri'j;'•., '.'

@ jilji ^ ûL> Cü ojS iÛ û ^ İs ^ 1İİ5 ijJis@

43 Ona katımızdan bir rahmet ve akıl sahipleri için bir ibret olmak üzere, (kendisini terk eden) yakın çevresini ve onlarla beraber bir kat daha fazlasını bahşettik. 1

44 (Ve dedik ki): "Eline bir deste al ve onunla vur! Böylece yemininden dönmemiş olursun!" Hakikaten Biz onu pek sabırlı biri olarak bulduk: ne güzel kuldu o, gerçekten o (da) 2 her daim Allah'a yönelirdi.

45 HAS kullarımız İbrahim, İshak ve Ya-kub'u da hatırla; hepsi de güçlü bir kişilik ve keskin bir idrak sahibiydiler. 46 Biz onların şahsiyetlerini arı duru bir tasavvurla saflaştırdık (ki, ebedi) yurdu hep hatırdadır; 47 ve elbet onlar, bizim indimizde pek seçkin, hayırda öne geçenler arasındaydılar.

48 Yine İsmail, Elyesa ve yükümlülük alan kişiyi 3 de hatırla: onların hepsi de hayırda öncülük yaptılar.

49 BU (mesaj) bir hatırlatma ve uyarıdır: elbet sorumluluğunun bilincinde olanları en güzel bir menzil beklemektedir: 50 kalıcı güzelliğin üretildiği merkez olan cennetlerin 4 kapıları onlar için ardına kadar dayalı olacaktır. 51 Orada huzurla uzanacaklar; ve meyvesine (dek) her çeşit lezzetli (yiyecek) 5 ve içeceği talep edebilecekler,- 52 yanlarında kendilerine denk, gözü dışarıda olmayan 6 (eşler) bulunacak.

53 İşte bu, Hesap Günü için size verilen sözdür: 54 Elbet Bizim verdiğimiz bu rı-zık, asla tükenme riski taşımamaktadır.

55 Bu böyledir! Ama elbet bir de haddini bilmez azgınlar var ki, onları da en kötü bir menzil beklemektedir: 56 cehennem... (Onlar da) ona yaslanacaklar: 7 ama o ne berbat bir döşektir. 57 Bu (da) böyledir! O halde bırak da, (yürek) dağlayıcı ve zift gibi iç karartıcı zehirli bir azabı sonuna kadar tatsınlar; 8 58 ve aynı türden ona eşdeğer daha başka azap çeşitlerini de...

59 (Küfrün rehberlerine denilecek ki): 9 "İşte şu güruh, körü körüne arkanıza takılan

yandaşlarınız!"

(Onlar şöyle cevap verecek): "Rahat yüzü görmesin onlar! Elbet onların da ateşe girmesi gerek!"

60 (Körü körüne izleyenler ise): "Hayır, (sorumlu) sizsiniz! Asıl siz rahat yüzü görmeyin! Bunu başımıza siz sardınız ve gele gele en berbat yeri (buldunuz)!" diyerek 61 şöyle yalvaracaklar: "Rabbimiz! Bunu başımıza kim sardıysa, onun ateş içerisindeki azabını kat be kat artır!" 10

1 Halkın terk etmesinin önemi yoktu. Asıl kişiyi Hak terk etmemeliydi. Çünkü Hak, halk nezdinde kaybolan itibarı daha fazlasıyla iade etmeye kadirdi.

«fs^\$p3#»

38 / SÂD SÛRESİ

•N=3£N«

CUZ23

2 "O (da)", yani sınava çekilen "Davud gibi" (Krş: 17. âyetin sonu).

3 Ze'1-kifl hakkında ayrıntı için bkz: 21:85, not.

4 Cennâtu 'adn için bkz: 13:23, not.

5 Fâkihe'nin anlamı için bkz: 36:55, not.

6 Etrâb, nitelediği kimsenin dengini ifade eder. Dişi için de erkek için de aynı formda kullanılır. "Gözü dışarıda olmayan" mânası verdiğimiz kâsıratu't-tatf ile bi-hûrin 'îyn arasında bir mâna yakınlığı vardır (Krş: 55:72, not; bkz: 37:48, not).

7 Cehennemliklerin "yaslanmaları", cennetliklerin "uzanmaları" ile bir karşıtlık oluşturmaktadır (Krş: 51. âyet).

8 Ğassâk için bkz: 113:3, not.

9 Benzer bir diyalogun yaşandığı 37:25-32'deki-ne benzer bilinçli bir müphemlik. Muhatabın dikkati "kimin" dediğine değil, "kime, neyin" denildiğine çekiliyor. Sözün sahibi, 43:77'deki bekçi melek olabilir.

10 Krş: 33:67-68.

^ f~-CS >---~s^

^TMŞ<^^

38 / SÂD SÛRESİ

»N^ssf*

907

aaUJLsU^^ J(j^i\ ly l*Joü \!\$ 9l>-j isjİ ili U I^Jli}

® ji|iİi i>-9i iiii V] 4J1 ^ U3 jilibı illi ji@ jiljı

5* J^tgf jl—üJI jjjül U^ljj l« \$tj!pj jtjotjA_»J! i_jj ^yijjiİlİl ili I Vı^JI ^^ol|j^o>wil»u
j! (_ 5 _ic.*i , l

«> ^ 'o ' '- v . 1 , T '>.!>*

o--^ ^o s*' s \o S '' ^ e J ^

' .!- ; 5 ' S . , - ' .

•—iJ-li-î- o|j |g| r—t~rj ~jJZ\i 14i» rj->-li Jli @ j-^ 5-*

62 Bir de diyecekler ki: "Ne oldu da, bir zamanlar kendilerini yaramaz adam saydıklarımızdan hiçbirini burada göremez olduk? 63 Bir de onları alaya almıştık, değil mi? Yoksa (buradalar da), gözden kaybolup saklandılar mı?"

64 Elbet ateş ehlinin birbiriyle çekişmesi, işte böyle gerçekleşecektir.

65 (EY Peygamber!) De ki: "Ben sadece bir uyarıcıyım! Mutlak otorite olan tek Allah'tan başka ilâh yoktur: 66 göklerin, yerin ve o ikisi arasmdakilerin Rabbi, mutlak yücelik, sürekli bağış sahibi!.."

67 (Yine) de ki: "Bu, muazzam bir haberdir,- 68 sizse ondan yüz çeviriyorsunuz."

69 (De ki:) "(İnsanın yaratılışını) tartıştıkları zaman, o yüce toplulukta (olup bitenler) hakkında bir bilgiye sahip değilim; 70 ne ki bana sadece apaçık bir uyarıcı olduğum bildirilmektedir."

71 Hani o zaman Rabbin meleklerle demişti ki: "Ben balçıktan bir beşer 1 yaratacağım,- 72 izleyin; ne zaman ki onu şekillendirmeyi tamamlar da kendisine ruhumdan üflersem, derhal yere kapanıp onun (hizmetine) âmâde olun!" 2

73 Bunun üzerine bütün melekler emre âmâde oldular; 74 İblis hariç: O büyüklük tasladı

ve hakkı inkâr edenlerden oldu.

75 (Allah) "Ey İblis!" dedi, "Ellerimle yarattığım (beşerin) önünde yere kapanmaktan seni alıkoyan şey neydi? (Başkasına boyun eğmeyecek kadar) kibirli misin, yoksa kendini (herkesten) üstün görenlerden biri misin?"

76 (İblis) dedi ki: "Ben ondan üstünüm: (zira) beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın!" 77 (Allah) "Öyleyse, çık git bu (yüce) makamdan" dedi, "çünkü sen kendi kendini aşağıladın! 78 Ve unutma ki, Hesap Günü/ne kadar lanetim senin üzerine olacaktır!" 3

79 (İblis): "Rabbim!" dedi, "Madem öyle, bana tekrar diriliş gününe kadar süre tam!"

80 (Allah) buyurdu ki: "Peki, sen artık kendisine süre tanınanlardan birisin,- 81 (tabi ki, sadece tarafımdan) bilinen zaman dolup günü gelinceye kadar."

82 (İblis) bunun üzerine dedi ki: "Senin yüceliğine yemin olsun ki, kesinlikle onların tümünü yoldan çıkaracağım! 83 Bunun tek istisnası, onlar arasındaki, imanını saf ve temiz tutma çabasını desteklediğin samimi kulların olacak!" 4

1 Beşeran, görünmeyen varlığın karşıtı olan "görünen varlık" anlamına (Bkz: 15:28, not).

2 Aynı metin ve detaylı açıklamalar için bkz: 15:29.

3 Benzer bir metin ve bir önceki âyetin sonundaki racîm'le ilgili not için bkz: 15:34-35.

4 Muhlasîn'e verdiğimiz bu anlam için bkz: 15:40, not.

◆n^s^*

38 / SÂD SÛRESİ

*M3Ss#»

CÜZ 23

84 (Allah) bunun üzerine şöyle buyurdu: "İşte gerçek budur ve Ben de bu gerçeği dile getiriyorum: 85 Andolsun ki cehennemi senin (gibiler)le ve sana uyanların tümüyle dolduracağım!" 1

86 (EY Peygamber!) De ki: "Ben bu mesajı (iletmemden) dolayı sizden hiçbir karşılık istemiyorum; ben kendi kendini zorla yükümlülük altına sokanlardan da değilim. 87 Ne ki bu (vahiy), bütün âlemler için som bir uyarıdır: 88 ama onun verdiği haberin (gerçek olduğunu) bir zaman sonra mutlaka öğreneceksiniz!" 2

MSN

1 Bakara'da (2:30-39) Âdem'in şahsında adam olacakların akıbeti, burada ise İblis'in şahsında sapanların akıbeti ele alınıyor.

2 Zımnen: Ey insan! Öldükten sonra ne olmayı düşünüyorsun? İblis mi, Âdem mi?

^N3^

39. ZÜMER SÛRESİ

A

_ ^ == 3 ^

dmı sadece bu sûrede geçen (71-73) zumer ("zümreler/guruplar") kelimesinden alır. Hz. Aişe'den nakledilen bir rivayetten, sûrenin daha ilk nesil zamanında bu adla anıldığını söyleyebiliriz (Tirmizî).

Mekke'de inmiştir. Bazı âyetlerinin Medine'de indiği iddiası delilden yoksundur. 6. sûrenin girişindeki kriterler de bu iddiayı doğrulamamaktadır. "Allah'ın arzı geniştir" (10) ifadesi, hicrete atıf yapar. Sûrenin uzun âyetlerden oluşan üslubunun genel karakteri, bunun Habeş hicretinden daha çok Medine hicreti olduğunu gösterir. Dolayısıyla sûre muhtemelen boykot sonrasında inmiş olmalıdır. Tüm ilk tertiplerde Sebe-Mu'min arasına yerleştirilmesi bunu teyit eder. Peygamberliğin 11. yılma tarihiendirilebilir.

Sûrenin ana teması İslâm akidesinin odağı olan tevhitir. Tevhidi zıddı olan şirkle birlikte ele alır. Zümer sûresi, vahyin çift kutuplu üslubunun en çok görüldüğü sûredir. Onun için de Kur'an'ın çift kutuplu/zıt kutuplu üslubuna âlem olan âyet bu sûrede yer alır:

"Allah, öğretilerin en güzelini, biri diğerine atıf yaparak tekrarlanan, çift kutuplu bir hitap olarak indirmiştir: (öyle bir hitap ki), Rablerine karşı derin bir saygıyla titreyenlerin ondan dolayı tenleri ürperir: ardından Allah'ın sonsuz rahmetini) hatırlayınca kalpleri ve tenleri yatıştır" (23).

Tevhid, "inancı saf ve samimi, arı duru kılarak ibadeti yalnız Allah'a hasretmek" şeklinde defalarca formüle edilir (2, 3, 11, 14). "Kendini kaybetmek" insanın en büyük hüsranıdır (15). Tevhit binasını tahrip eden şirk tasavvurları ayrıca ele alınır (33, 38, 43-46, 62-67). Her tür şirk "Allah'ın yetersizliği" sapık fikrine dayanır. "Allah kuluna yetmez mi?" diyen 36. âyet bu düşünceyi reddeder.

Sûrenin 53. âyeti Kur'an'ın en müjdeli âyetlerinden biridir: "De ki: Ey hayatını israf eden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah günahların tamamını

affedebilir,- zira O çok bağışlayandır, merhamet kaynağıdır" (53). Âhiret hayatı bu tema çerçevesinde ele alınır.

Kûfelilerin 75 âyete taksim ettiği sûreyi Mekke, Medine ve Basra ekolleri 72 âyete taksim ederler.

■^ faffTjV ^g^ş»-.

39 / ZÜMER SÛRESİ

-»N^^N*-

CUZ23

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 BU ilâhi mesaj, her işinde mükemmel olan, her hükmünde tam isabet kaydeden Allah katından indirilmedir: 1 2 bu ilâhi mesajı gerçek bir amaçla 2 elbette Biz indirdik; şu halde, sadece zatına hasredilmiş saf ve samimi bir borçluluk bilinciyle Allah'a kulluk et! 3

3 Değil mi ki böyle bir borçluluk bilincinin en saf ve samimi olanı, sadece Allah'a has kılınanıdır!

O'ndan başkalarını sığınacak otorite edinenler "Biz bunlara sadece bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz!" (derler). 4

Şu kesin ki, tartıştıkları her hususta Allah onlar arasındaki hükmü verecektir: çünkü Allah yalanı tabiat haline getiren hiçbir nankörü asla doğru yola yöneltmez.

4 Şayet Allah bir çocuk edinmek isteseydi, yarattıkları arasından elbet dilediğini seçerdi; (ama) O yüceler yücesi bundan münezzehtir: O mutlak otorite sahibi bir tek Allah'tır. 5

5 O gökleri ve yeri gerçek bir amaçla yaratmıştır; o geceyi gündüzün başına sa-

i>*av

^Mh-

' es

o^.In il C2IÂİ İi\jl^İİ jiJu ûl£ğ=Ji Jiln

İll! jl "t-Jjj j-o l_\$JL>Jt ^İJlJ ^ ^isJliJl ^3-jİİİ <JJ Vt *i==*jj <Uİ o] (_5-Jt)j 5İt (jJI Lj_j/pL) Vl X— »J-J>î l_i

_J* j^ ti;1 —^ J*ül Ot ÜJ—4İİ>u 4_j «_ft U (J _S /v^JUJ

jt_4i3t j_^ijJI -asi ^_» <ül>*l—" *l— İj L2 j-UJ l_Ls (_^ J-4 11 j>-^=*i ^W J^j^tj
ol^_lJl ^U @

@ jLiül j_.jl)l 3-* Vl Lr »—li J-^^^ c£j-^> J^=

rar, gündüzü de gecenin başına sarar; 6 yine O, her biri kendi mecrasında belirli bir süreye kadar akıp gidecek olan güneşi ve ayı da bir yasaya bağlamıştır. 7

Değil mi ki, sadece O mutlak üstün ve yüce olandır, tekrar tekrar bağışlayandır. 8

1 Burada Allah için kullanılan 'Azîz ve Hakîm, Kur'an için de kullanılır. Dahası burada bu iki sıfat el-kitâb'ı da niteleyebilir. Bu da Kur'an'ın şuurlu bir özne oluşuna delalet eder. Zımnem: Vahiy kendisine özne muamelesi yapanın öznesi olur ve onu inşa eder.

2 Bu ve 5. âyette geçen bi'l-hak, "amaçsızlık" anlamına gelen bâtil'm zıddıdır (Bkz: 14:19, not). Ba edatının sebebiyye vurgusuyla mâna şöyle olur: "hakikati beyan nedeniyle.."

3 Dîn, köküne nisbetle "Allah'a borçluluk bilincini" ifade eder (Bkz: 107:1, not).

4 Bu âyet tarih boyunca tüm şirklerin sahte ma-

zeretini ortaya koyar. Esasen şirk Allah'ın yetersizliği düşüncesinden neşet eder. Buradan anlaşılın şirket bulanmış inanç sahiplerinin şirket nesnelere Allah yerine koymadıkları gerçeğidir. Şirk koşulanların sadece "aracı" olduğunu onlar da itiraf etmektedirler. Bu da "uzak" Allah tasavvurunun bir sonucudur.

5 Allah'a oğul isnadına dayalı tüm şirketler de yine aynı sapmaya varıp dayanır: Yetersizlik. Zira çocuk edinme, ölümlü olan insanın neslini sürdürme ve destek arama ihtiyacından kaynaklanır.

6 Kur'an'da gece-gündüz örneğinin geçtiği her

CUZ23

-»N3£M*-

39 / ZÜMER SÛRESİ

•fs£3S5#»

911

yerde olduğu gibi, burada da hak-batıl, iman- her türü kapsadığına delalet eder. Fakat el-Ğaf-

küfür mücadelesinin tabiatı dile getirilmektedir. Tıpkı karanlığı güneş ve ayla

etkisizleştir-diği gibi küfür ve batılı da vahiyle etkisizleştirmeyi dilemiştir.

7 "Belirli bir süreye kadar"; Evrenin mutlak ve sonsuz olduğu düşüncesini red içindir. Teshir sırrı için bkz: 22:37, not.

8 Ğâfir, bağışlayıcılık niteliğine sahip olandır. Ğafûr bağışlayıcılık niteliğinin bir türü değil

far tüm günahları bir seferliğine bağışlama niteliği olana değil, tüm günahları tekrar tekrar sınırsız kez bağışlama niteliği olana denir. Bu isimlerin üçü de Kur'an'da Allah için kullanılır. Bu durumda bu isimlerin üçü de Allah'ın günahkar kullarındaki üç ayrı duruma mukabil olmalıdır. Birincisi olan Ğâfir zâlim'in zulmüne, ikincisi olan Ğafûr zalûm'ün zulmüne ve Ğaffâr da zallâm'm zulmüne karşılık olsa gerektir.

*N3£3#»

39 / ZÜMER SÛRESİ

-*£s^\$§==|»-

CÜZ23

6 O sizi de bir tek canlı varlıktan yaratmış, ondan da eşini meydana getirmiştir; 1 yine O her iki cinsten dört tür hayvanı 2 sizin yararlanmanız için emre âmâde kılmıştır; 3 O sizi (de) annelerinizin karınlarında üç kat karanlığın göbeğinde birbirini izleyen yaratma aşamalarından geçirerek halk etmektedir. 4

İşte Rabbiniz olan Allah budur: mutlak hakimiyet O'na aittir: O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur: böyleyken, nasıl (gerçeğe) bunca mesafeli durabiliyorsunuz?

7 Eğer nankörlük ederseniz, unutmayın ki Allah size asla muhtaç değildir; ama O kullarının nankörlüğünden hoşnut olmaz; fakat şükredecek olursanız, işte O sizin bu tavrınızdan hoşnut olur.

Hiç kimse bir başkasının sorumluluğunu

taşımaz. 5

En sonunda dönüşünüz Rabbinizedir: o zaman size yaptıklarınızın (gerçek anlamım) bir haber verecektir: çünkü O gönüllerde gizleneni hakkıyla bilir. 6

8 Hem ne zaman insanoğlunun başına bir iş gelse, Rabbine yönelerek O'ndan yalvar yakar yardım ister ; ama O'mın sayesinde bir nimete kavuşunca da, O'na önceden yalvardığını unutur ve başka varlıkları O'na eş ve denk saymaya başlar: böylece başkalarını da O'nun yolundan saptırır.

(Bu gibisine) de ki: "Nankörlüğünle az bir süre keyif sür ; ama şunu da iyi bil ki, sen ateşe lââyık birisin."

9 Yoksa (böyle biri), gece vakitlerinde

1 Buradaki nefis'in "Âdem" olduğunu söylemek yoruma açıktır. Dolayısıyla ondan yaratılan "eş" in Havva olduğunu söylemek de öyledir. Arapça'da zevç her iki cins için de kullanılır. Nefs ise manevî dişil bir kelimedir. Yahudi kül-

y fi ''

çS^J> ç-S^-ja ç£=u^j ^J\ çS ^j>-\\jjj Vyj\j jjj ^3

4J_« 4_«j 4j_p-til ~_J <_İH L_^U 4_jj Lti^s Ot-İjVl

»j 3 ^ 1 j-J-^4 Ljüj fo^-UL JİJI îtil cJli 5-i ^10

^ji j İl^>. ujjı o i», ^ 1_jjLİs.ı jjiiJ Is351>^ ! ij^»i

I i_jL_1^-^j **_/»-1 üjjj—jUaJl (_s-i3i ^—*" *-*—-""3 ^1

secde ve kıyamda durup kendisini ibadete adayan, Âhiret kaygısı taşıyan ve Rab-binin rahmetini dilenen kimseyle hiç aynı tutulur mu?

De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" 7 Ne var ki, sadece akleden kalbe sahip olanlar bunu kavrayabilir."

10 (Ey Peygamber!) De ki: "(Allah şöyle buyurur): Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun ; akıbet, bu dünyada iyilik yapanları (öte dünyada) güzellikler beklemektedir; iyi bilin ki Allah'ın arzı geniştir: şüphesiz sabredenlere, karşılıkları hesapsız verilecektir."

türünden Araplara geçen "Kadın kaburga kemiği gibidir, zorlarsan çabuk kırılır" anlayışı nüzul ortamında yaygın kabul görmüş, Efendimiz de "Kadın kaburga/kürek kemiği gibidir.." buyurmuştur (Buhârî ve Müslim). Tabi ki bölgede

CUZ23

»fssSSs 3 ?»

39 / ZÜMER SÛRESİ

-*^3\$^4*""

913

atasözü haline gelmiş bu sözün aslının Yahudi kültürüne ait olması sözün yanlış olduğu anlamına gelmez. Zira bu söz kadının hassas, nazik ve nazenin yaratılışına bir atıftır. Bu hadis öncekinin girdiği kaynaklara "Kadın kaburga/kürek kemiğinden yaratılmıştır" (Buhari 64:2, 3153) şeklinde de girmiştir ki, bu aynen "İnsanoğlu aceleci bir yaratılışa sahiptir" (21:37) veya "Allah sizi güçsüzlükten yaratmıştır" (30:54) âyetine benzer bir kullanımdır ve elbette mecazdır.

2 Lafzen: "..çiftlerin sekizi.." Deve, inek, koyun, keçi türlerinin erkek-dişi çiftleri kastedilmektedir.

3 Buradaki enzele (Krş: 7:26), bir üst âyetteki sahhara ile benzer bir anlama sahiptir.

4 Embriyolojik açıdan "üç kat karanlık", rahim içinde olup cenini saran ve "amniyon, koriyon, decidua" denilen üç koruyucu zarı ifade eder.

5 Vj'zriçin bkz: 6:164, not.

6 Zatu's-sudûr için bkz: 8:43, not.

7 "Bilgi neyi bilmektir?" sorusunun cevabı. Bu âyet vahye göre bilmenin yönünün ahlâktan bilgiye doğru olduğunu gösterir. Zira âyetin başı eyleme işaret eder ve ahlâk eylemden ayrı dü-

şünülemez. Bu durumda âyetin açılımı şudur: "Hiç haddini bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" İlim, "veri ve data" anlamındaki malumattan farklıdır, ilim, türetildiği alamet mastarının da gösterdiği gibi bir "işaret"tir. Bir bilginin mutlak hakikate hangi açıdan referans olduğu bilindiğinde o "ilme" dönüşmüş olur. Kur'an alimi bilgisi üzerinden değil, bilginin ahlâkî değeri üzerinden tanımlamış ve değerlendirmiştir "Allah'a kulları içinde yalnızca bilenler/alimler hakkıyla saygı duyarlar" (35:28). Kur'an'm altın neslinden seçkin sahabe İbn Mes'ud'un şu sözü, bu âyetin bir tefsiri gibidir: "ilim çok rivayet/malumat sahibi olmak değildir, ilim Allah'a olan saygıdan tir tir titremektir (haşyet)". Allah Rasülü, sahibinde ahlâkî bir değere dönüşmeyen bilgiyi "faydasız bilgi" olarak nitelendirmiş ve bundan Allah'a sığınmıştır. Bu âyet de bütün bu verileri desteklemektedir. "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" sorusuna "Neyi bilenlerle bilmeyenler?" diye karşı bir soruyla mukabele edenin alacağı cevap âyetin başıdır: Bu bilgi sahibinin vicdanını harekete geçirip onun iç dünyasını imar edecek, İnsanı gece yarısı sıcak yatağından kaldırıp Rabbinin huzurunda secdeye kapandıracak bir bilgi...

<#p^3S^s*

•£S^\$53#»

39 / ZÜMER SÛRESİ

•ŞsS3£s#»

11 De ki: "Elbet ben, akideyi Allah'a has kılarak yalnız O'na kulluk etmekle em-rolündüm;
12 bir de, Allah'a teslim olanların önderi olmakla emrolundum."

13 Duyur: "Eğer ben Rabbime isyan etmiş olsaydım, korkunç bir günün azabından dehşete düşmem gerekirdi."

14 ilan et: "Ben, akidemi yalnız Allah'a has kılarak sadece O'na kulluk ederim.

15 Artık siz de, O'nu bıraktıktan (sonra) neyi derseniz ona kulluk edin!"

Uyar: "Gerçek şu ki, asıl hüsrana uğrayanlar Kıyamet Günü hem kendilerini hem de yakınlarını hüsrana uğratanlardır: 1 Bakın bu, işte bu değil midir açık kayıp? 16 Onları, üstlerinden ateş tabakaları kuşatacak, altlarından da (ateş) tabakaları..."

İşte bu yolla Allah kullarının kalbine korku salıyor. 2

Ey Kullarım! Bana karşı sorumluluğunuzun şuurunda olun! 17 Allah'a isyanı sistemleştiren güç odaklarına 3 kulluğa yanaşmayan ve Allah'a yönelen kimseler var ya: işte asıl müjdeyi onlar hak ediyor; şu halde bu kullarımı müjdele! 18 O kullar ki, sözün tamamını dinlerler ve en güzeline uyarlar: 4 İşte Allah'ın kendilerine doğru yolu gösterdiği kimseler bunlardır,-ve işte onlar, akletme yetilerini kamil mânada kullananlardır. 5

19 Ne o, hakkında azap vaadi gerçekleşmiş olan kimseyle (böyle olmayan) bir olabilir mi? Şimdi, ateşin göbeğine düşmüş birini sen kurtarabilir misin?

ME3H

ûV o^fj@ ^-jJÜI 4) tlvaiü «Sil oiil o! o^-*t Ji\ JJ

_. ; i, / _j ^ l* fi e % fi a' ■'i * * a

U I jöle-U 1^ğ) iS -İJ? Ü l_y2İ3^o_L_&l <Uİ J_S @ »_Jaft j»jj

' fi ' *

' > - if S , ~> ! ' \U I < î, îl "l - " . > • °>[.

! ^ • .-I

11 I ^* < > , İt. |tt'o *«* ^ I * ti ^ ılı. « ->C»

•U ■U)tı_S_pt;-_İAJJ Jüa.v£ixj J^J jUJI ^ JJJo (VfrSjS ^yt UjwUJu jl Oji-ÜaJI l_J-JLS
Ü JJWsJU»j ^J-U I |Ş| jUt j,

f«W.

! tjilîlj

I* ^iin! _jI j <Î! ~4jji ^jJJ! «_tli!_ \$! <u_ÜI oy^JCs J^âll

üJCoUl vÜ2li26= «^ JÎ^ÎI|5|._>ÜVl '^i'

Î-jjIij 4^=lLiî *U *U^J! ^ Jjil "UJI jl^Jf»J!fj?t jU~»J!

20 Öte yandan Rablerine karşı sorumlu davrananlar, altından ırmakların geçtiği üst üste inşa edilmiş yüce cennet köşklerine sahip olacaklar. Bu Allah'ın vaadidir: Allah vadinden asla dönmez. 6

21 (EY İNSAN!) Görmez misin ki Allah yağmuru gökten indirdi; ve onu yeryüzünde kaynaklar halinde akitti; sonra da onunla farklı renklerde bitkiler çıkardı; ve nihayet onları kuruttu: artık sen onları sararmış görürsün; en sonunda onu da çer çöpe çevirecektir: İşte bütün bunlarda akletme yetisini tam kullananlar için alınacak bir ders mutlaka vardır. 7

1 Allah insanı insana zimmetlemiştir. Bu yüzden insanın en büyük emaneti kendisidir. Hasi-rû enfusehum, "kendini kaybetmeyi" ifade eder. Kendini kaybedenin kazanacağı hiçbir şey yoktur.

2 Neden "korku salıyor"? Zira Allah insanın hasmı değil dostudur. İnsanın korkusunu istismar etmeyen yegâne mercidir. Korkusunu yine insanın kendi lehine kullanır; zira O'nun insanın korkusundan elde edeceği hiç bir çıkar yoktur.

CUZ23

◆&£^\$533»

39 / ZÜMER SÛRESİ

l ^SS^g ^ TMS^ '* 1

915

3 Tağut, "tuğyanı otorite kılan" anlamına gelir. Bir sonraki âyetin zıddı olduğu düşünülürse "gücün sözünü, sözün gücüne hakim kılan otoriteler" demektir. Tekili ve çoğulu bir olan tâ-ğûr'un burada çoğul kullanıldığı ya'buduhâ 'da-ki zamirden anlaşılmaktadır.

4 Sözün gücünün ve düşünceye saygının bundan daha iyi bir ifadesi olamaz.

5 el-Elbâb'daki belirlilik metne "kamil mânada" olarak yansımıştır. Her ne kadar tekili zor

söylenildiği için çoğul kullanıldığı söylene de [îtkân II, 301), bizce bu kelimenin hep çoğul gelmesi tasavvur da dahil tüm akletme süreçlerini kapsadığı içindir. Tasavvur terimlerle oluşur, terim ve kavramların anlamları da uyuşum yoluyla oluşur. Lebbe hem "gerekli ve sabit ola-

na", hem de "bir şeyin en kaliteli haline ve en değerli yanma" delalet eder. Akla bu yüzden lubb denilir. Burada çoğul geldiğine göre sadece akla değil, başta akletme yeteneğinin çıkış noktası olan tasavur olmak üzere akletme sürecinin tamamım ve bu sürece dahil olan yetileri ifade etse gerektir.

6 Allah sözünden dönmez; ya insan? Zimnen: Şirk koşarsan fitrat sözleşmesine ihanet etmiş olursun ey insan?

7 O ders şudur: Vahiy yağmurdur. Yağmur her daim ve her yerde yeşertir. Fakat, yağmur da toprak da mevsimlerin yasına tabidir. Hakikat solmaz ve eskimez, fakat onun canlandırdığı insan bilinci solar ve unuttur. İşte o anlarda zikr olan vahiy hakikati tekrar hatırlatır.

»f==^3=^

*N3S^

39 / ZÜMER SÛRESİ

^^^

CÜZ 23

22 Ne o! Yoksa Allah'ın gönlünü İslâm'a açtığı ve böylece Rabbinden bir ışık 1 üzere olan kimse, Allah'ı hatırlamaktan uzaklaşıp kalpleri katılaştığı için kendisine yazık eden kimseyle bir tutulur mu? 2 Böyleleri apaçık 3 bir sapıklığa mahkûm olacaklardır.

23 Allah, öğretilerin en güzelini, biri diğerine atıf yaparak 4 tekrarlanan, çift kutuplu bir hitap olarak indirmiştir: 5 (öyle bir hitap ki), Rablerine karşı derin bir saygıyla titreyenlerin ondan dolayı tenleri ürperir: ardından Allah'ı(n sonsuz rahmetim) hatırlayınca kalpleri ve tenleri yatıştır.

İşte bu Allah'ın hidayetidir: isteyeninin bununla doğru yola ulaştırmayı diler. 6 Allah'ın saptırdığı kimse ise, 7 artık asla yol gösterici bulamaz.

24 Ne o! Yoksa Kıyamet Günü azabın en beterinden kendisini yüzüyle 8 korumaya çalışan kimse, (güven içindeki) kimseyle aynı olur mu?

Zalimlere (o gün) "Daha önce kazandıklarınızı şimdi tadın bakalım!" denilecek.

25 Onlardan öncekiler de hakikati yalanlamışlardı,- bunun üzerine, nereden geldiğini anlayamadıkları azap onları bulmuştu,- 26 sonunda Allah onlara bu dünyada onursuzluğu tattırdı: ama âhiret azabı elbet daha beterd; keşke bunu olsun bilselerdi.

27 DOĞRUSU Biz bu ilâhi mesajda 10 (hakikati), belki düşünüp ibret alırlar diye insanlara her türlü dolaylı anlatım tarzı-

1 Vahyin sıfatı olan nûr, kaynağı görünmeyip eşyayı görünür kılan ışıktır.

2 İbn Mes'ud aktarıyor: Bu âyeti Nebi okuduğunda "Allah kişinin gönlünü İslâm'a nasıl açar?" diye sordum. Şöyle cevap verdi: "Nûr

•>*Ö^

İL. j-ilî *5& l^ÜÜ C\h== ijjiîl jli." \ jj; & I

Cü'

H^Lf^dr-^H

ili

ö°

" ' -" - ^ v İ4i ^ 4,ila*1 ^ ^ _jp ^ İi-JJi

' - E .1

ili» j> ^iİls n;^ . âij'j® DjiİLi 1^1^= 'j'^kji

nı kullanarak aktardık; 11 28 (ve onu) hiçbir çarpıklığa 12 meydan bırakmadan Arapça bir hitap olarak (indirdik): belki sorumluluklarını idrak ederler. 13

29 (Bu bapta) Allah size hepsi birbirine rakip bir çok ortağın emri altında bulunan bir adamla, sadece bir kişiye bağlı bir adamın durumunu misal gösterir: bu ikisinin durumu eşit midir? Allah'a hamd olsun ki hayır, ama 14 onların çoğu bunu kavramaktan bile acizdirler.

30 Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler: 31 En sonunda sizler Kıyamet Günü Rabbinizin huzurunda yargılanacaksınız.

(akleden) kalbe girer, kalp aydınlanır ve arınır" (Râzî).

3 Mubîn, "açık ve açıklayıcı" (Bkz: 12:1, not). Yani: örtülemeyecek kadar açık ve başka izaha ihtiyaç duyurmayacak kadar da açıklayıcı.

4 Âl-i İmran 7'de bir kısmı müteşabih olarak adlandırılan Kur'an burada tümüyle müteşabih olarak adlandırılmakta. Bu, iki müteşabihlik arasında fark olduğu sonucunu verir. İbn Abbas buradaki müteşabihliği "ayetlerin birbirine benzemesi" olarak tanımlar. Buradaki müteşabihiğin biri lafza diğeri mânaya ilişkin iki boyutu vardır. Lafza ilişkin boyutu vahyin çift-zıt kutupluluğudur. Mesânî'nin de delalet ettiği gibi Kur'an baştan sona çift-zıt kutuplu bir sisteme sahiptir. Esasen bu mahlukatın yasasıdır. Kur'an varlığı tefsir ederken varlığın yasasına uymuştur, o kadar. Mânaya ilişkin boyutu ise vahyin kaynağına nisbetiye ilgilidir. Bunu iki şey teyit eder. Birincisi âyette vahyin kaynağına nisbetini ifade eden tenzî'in kullanılmış olması (Bkz: 12:2, not). İkincisi âyetin bağlamı ve özellikle 21. âyetteki sebep-sonuç bağlantısı. Mutlak hakikat olan Allah'a ilişkin ifadeler nasıl zorunlu olarak müteşabihse, beşerin konuştuğu bir dilin içerisine yerleştirilen vahyî mânaların Allah'a nisbeti de öyledir. Çünkü bu beşer idrakini aşan gaybi bir hakikattir.

5 Veya eğer musennâ'mn çoğulu olarak okunursa: "övgü kaynağı müstesna bir hitap olarak". Mesânî'yi (t: mesnâ) bu şekildeki çevirimiz için bkz: 15:87, not. Burada tüm Kur'an

için kullanılan mesânî özelliği, Hicr 87'de daha özel bir anlamda kullanılmıştır.

6 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 24:21, not. Bu tür her ibare /'O, doğru yola yönelenlerin hidayetini artırır" (47:17) âyeti ışığında anlaşılmalıdır.

7 Bu ve buna benzer tüm ibareler Bakara 26 ışığında anlaşılmalıdır.

8 Zımmen: "ellerini kullanamadığı için". Bunun nedeni ise, ya azabın gözleri yuvalarından fırlatan ve sahibini panikleten dehşetinden elin kolun tutmaması (21: 97,103), ya da kelepçelenmiş olmasıdır (14:49 ve 38:38).

9 Hizyin bu anlamı için muhtemelen ilk kullanıldığı yer olan 20:134'ün ilgili notuna bkz.

10 Kur'an'ı bu şekilde çevirimiz için bkz: 10:15, not.

11 Krş: 17:89 ve 18:54, not.

12 'Ivec için krş: 18:1, not.

13 Vahyin Arapça indirilmesi "açık ve anlaşılır bir dille indirilmesi anlamına gelmektedir (Bkz: 43:3 ve 16:105)

14 Buradaki bel edatı "..hayır, ama.." vurgusuna sahiptir.

►N3S^«

*N3£s#«-

39 / ZÜMER SÛRESİ

*^^

CÜZ 23

32 Allah hakkında yalan söyleyen ve ayağına kadar geldiği halde gerçeği yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Hiç inkârda ısrar edenler için cehennemde yer bulunmaz mı? 1

33 Ama doğruluğun tarafında yer alan ve hakikati tüm kalbiyle tasdik eden kimselere gelince: işte sorumluluklarını idrak eden onlardır; 34 arzuladıkları her şey Rableri katında onları beklemektedir: Bu da iyi davrananların ödülüdür. 35 Şöyle ki: Allah onların yaptıklarının en kötülerini örter ve onları yapageldiklerinin en iyisiyle ödüllendirir. 2

36 HİÇ Allah kuluna yetmez mi ki, onlar seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar? 3

Ve Allah kimi yoldan saptırsa, artık' onu doğru yola getiren olmaz; 37 ama Allah kimi de doğru yola yöneltirse, artık onu doğru yoldan kimse çıkaramaz. 4

Değil mi ki Allah er işinde tek mükemmel olandır, kimsenin yaptığıını yanma kâr bırakmayandır. 5

38 Ve eğer onlara "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, kesinlikle "Allah" derler.

Sor onlara: "Allah dışında yalvarıp yakar-dığımız varlıklara hiç baktınız mı? Eğer Allah benim için bir zarar murad etse, O'ndan gelecek zararı onlar def edebilirler mi? Veya bana bir rahmet dilese, onlar

1 Krş: 29:68.

2 Bu muhteşem müjde, hep daha iyisini yapmayı teşvik eder. (Krş: 6:160; 9:121; 46:16; 53:31).

3 Zımnen: Allah yetmezse kim yeter? Tüm şirke dayalı sapmalar, Allah'ın yetersizliği sapık fikrine dayalıdır. Bu nedenle şirk, özünde Allah'ın yetersiz olduğunu iddia etmek

demektir.

HE2M

i] J-UaJL V J^= j <Uİ Ju- ^1^= ^ Uül JİS

\}yJ- Siii L&J İÜ 'o)Ck U 14!

İJ Ui

' ' -* > -

a** <>* f4^^ ^i@ ^L^Ji cP Jöi> & 1 J-P 1

-J ^

\&S=L.

Ji.

' •» > '

@ 6_^Jjü <_i^_li J_*tt ^yt f*\$jül^=ii ^jü l_jiltl

Jİ-İ-C- 4İİC. L^Jj OJ>u ulii <UjU -,_£

O'nun rahmetine engel olabilirler mi?"

İlan et: "Allah bana yeter! Artık O'nun (kuluna yeteceğine) güvenen herkes, sadece O'na dayansın!"

39 Uyar: "Ey kavmim! Siz kendinize yakışanı 6 yapınız; şunu iyi bilin ki ben de (kendime yakışanı) yapmaktayım. Unutmayın ki, zamanı gelince onlar bilecekler

40 muhatabını alçaltan (dünyevi) azabın gelip kimi bulacağını ve (âhiretteki) kalıcı cezanın kimin başına çökeceğini...

4 Bu iki âyet, 23. âyet ışığında anlaşılmalıdır.

5 Nekame, "bir şeyi ve ondan sadır olan ayıbbı inkâr etti" demektir. İntikam, "birinin yaptığı kötülüğün acısını ona tattırmak"tır.

6 Ya da: "konumunuza uygun olanı". 'Ala me-kânetikum, kâne kökünün de işaret ettiği gibi mekânî değil, makâmî bir konumu ifade eder.

J£S3f^#-

CÜZ 24

»NSSS^

39 / ZÜMER SÛRESİ

*NS3S^

919

H5N

çvflic- o~Jl LJj Iflü- J—a; L_wU J—î= 5-^3 <>—ÎIU

fj'^13 l^ ^ j^Üv 1J^ &1 # j^= * opl L4± Uâ ^J1 Jjl^IIS L4-IÜ ^ Ut

4î] JJ ^.jV1 j oi^LİJi Jiİİ lj 1L^i İ2.1İİJi

:>ü>*i-_y

41 Hiç şüphe yok ki, bu ilâhi kelamı insanlık için (gerçek) bir amaca mebni olarak 1 sana Biz indirdik: Artık kim doğru yolu seçerse bu kendi lehinedir; ama kim de saparsa sadece kendi aleyhine sapmış olur: zira sen onların tercihinden sorumlu değilsin.

42 Allah insanların canlarını ölümleri sırasında alır, henüz ölmemiş olanları da uykusunda alır: Derken 2 ölümüne hük-

mettiklerini (katında) tutar, geri kalanları sonu yasayla belirlenmiş bir süre doluncaya kadar (geriye) salar. 3

Kuşkusuz bunda, düşünüen bir toplumun alacağı bir ders mutlaka vardır.

43 Yoksa onlar, Allah'ı bir tarafa bırakıp da (hayali) şefaathçiler mi buldular?

De ki: "Ne yani! Hiçbir şeye güçleri yet-mese, akılları ermese de mi?" 4

44 De ki: "Şefaate (izin verme) yetkisi tamamıyla ve sadece Allah'a aittir: 5 Gökler ve yerin mutlak otoritesi (de) O'na aittir: sonunda sadece O'na döndürüleceksiniz,

45 Ve ne zaman Allah tek başına anılsa, âhirete inanmayanların kalpleri tiksinti duyar,- ne zaman da O'nun dışında başka varlıklar anılsa, bu kez aynı kimseler sevinçten uçar.

46 De ki: "Allah'ım! Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Ey idraki aşan hakikatleri de, idrak edilenleri de bilen! Kullarının tartıştıkları konularda, aralarında son sözü söyleyecek olan yalnızca Sensin, Sen!

47 Ve eğer yeryüzünün tüm serveti, hatta onun bir kat fazlası zulümde ısrar edenlerin olsaydı, Kıyamet Günü çarptırılacakları cezadan kurtulmak için onu fidye olarak verirlerdi; zira (o gün) daha önceden hiç hesaba katmadıkları şeyler, Allah tarafından ortaya çıkarılacak 6 —>

1 Bi'l-hakk'ı çevirimizin gerekçesi için bkz: 14:19, not.

2 Fâ, musahabe vurgusuyla çeviriye yansımıştır.

3 Kur'an'daki insanın beşeri ölümüne ilişkin tüm atıflar bu âyet ışığında anlaşılmalıdır. Âyette kullanılan teveffi ruha, mevt ise bedene nisbet edilir. Birincisi insanın aşkın tarafını, ikincisi içkin tarafını ifade eder. İnsanın ölümü

anında ruhlar Allah'ın emrine vefa göstererek teveffi eder. Secde 11'de ölüm meleğine, Enam 61'de elçilere isnat edilen "ölüm" burada Allah'a isnat ediliyor. Bu üçünü şöyle telif edebiliriz: Allah'ın yasalarına göre insanı hayata bağlayan bağların kopması mevt anlamında "ölüm"dür. İşte bu an geldiğinde Allah emaneti olan ruhu teveffi ettirmektedir. Âyetteki "..uykuda tutar", zımnen "canı bedende, ruhu ise serbest tutar" mânasına gelebilir. Hz. Ali'ye

-HS3S34*

39 / ZÜMER SÛRESİ

*^3S^

CÜZ 24

göre bazı rüyalar uykuda serbest bırakılan ruhun seyahati sonucunda gördükleridir. Beden ruhun evidir. Uykuda evinden çıkar, uyanma sırasında tekrar gelir. Ölüm, evin yıkılmasıdır. Yeniden yaratılış gerçekleşinceye kadar ruh artık evine dönemez. İlâ ecelin musemmâ için bkz: 11:3 ve 16:61, ilgili notlar. Buradaki hayat ve ölüm, mecazen iman ve küfre işaret eder. Zaten 41. âyetle bu âyet arasındaki bağlantı bunu göstermektedir. Âyetin düşünen topluma hitap eden sonu da, buradaki hayat ve ölüm örneğinin lafzi anlamının ötesinde, tıpkı "sen ölümlere işittiremezsin" (27:80) âyetine benzer mecazi imalar taşıdığına işarettir (Râzîj).

4Krş: 43:79; 39:43; 2:170.

5 Krş: 34:23 ve 43:26 notlar. Tüm şefaât âyetleri bu âyet ışığında anlaşılmalıdır. Bu âyet açık ve net olarak şefaati yalnızca Allah'a tahsis etmektedir. Bu durumda illâ istisna edatıyla gelen ve "ancak onun izin verdikleri müstesna" gibi bir karşılığı olan ibareler bu âyetle çelişmeyecek bir biçimde anlaşılabilir (izahı için bkz: 74:48, not). Burada şöyle bir soru akla gelebilir: İstisna cümlecisiyle gelen âyetleri bu âyet ışığında anlamak yerine, bu âyeti onlar ışığında anlayamaz mıyız? Mesela bu âyete, âyette olmayan bir

parantez içi takdir kullanarak âyeti "Şefaate (izin verme) yetkisi tamamıyla ve sadece Allah'a aittir" şeklinde anlayamaz mıyız? Bunun biri "asla, hayır" olan, diğeri de "evet" olan iki cevabı vardır:

1) Kur'an'da içinde "şefaath" geçen âyet sayısı 25'tir (2:48; 2:123; 2:254; 2:255; 4:85; 6:51; 6:70 6:94; 7:53; 10:3; 10:18; 19:87; 20:109; 21:28 26:100; 30:13; 32:4; 34:23; 36:23; 39:43; 39:44 40:18; 43:86; 53:26; 74:48). Bunlardan 23 tanesinin belagat çatısı "olumsuzlama" (nefy) üzerine kuruludur. Bu olumsuzlama lâ, mâ, men, leyse, lem, em ile yapılır. Geriye kalan ikisinden biri müşriklerin ağızından nakil (10:18), diğeri de şefaati tamamıyla Allah'a hasreden bu âyettir. Bu durumda 25'ten geriye kalan 2 âyet de delaleten menfi çatıya dahil olurlar. Bu olumsuz çatı garip değildir. Zira Kur'an şefaatten, şefaati isbat

için söz etmez. Muhatapları inkâr ediyormuş da, Kur'an onları şefaate imana çağırıyor değildir. Durum tam aksinedir. İlk muhatapların, Allah'ın astları olarak daha başkalarına kulluk etme gerekçeleri, onların kendilerine şefaath edeceğine olan inançlarıdır. Bu hakikat, tam da bu sûrenin 3. âyetinde dile gelen hakikattir: "O'ndan başkalarını sığınacak otorite edinenler, "Biz bunlara sadece bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz" (derler)". Kur'an şefaath konusundaki âyetleri menfi çatı üzerine kurarken, işte muhatapların bu sapık şefaath inançlarını hedef alıyordu. Bütün bunlardan dolayı, istisna cümleleriyle gelen âyetler bu âyet ışığında anlaşılmaq zorundadır.

2) Tam bu noktada zorunlu olarak şu soru sorulacaktır: Peki, şu halde şefaati reddeden âyetlerin tümü de buradaki gibi mutlak red ve Allah'a tahsis ile gelmek yerine, bir kısmı neden istisna cümlesiyle geldi? Evet, 25'ten 8 tanesi istisna cümlesiyle gelmiştir. Üstelik bunlar standart kalıpta da değildirler. Özellikle Necm 26, Meryem 87 ve Zuhuruf 86'da kullanılan üslûp, istisnayı dikkate almamızı gerektirir. Son bir soru: Hem tüm şefaathle ilgili âyetleri şefaati yalnız Allah'a has kılan bu âyet ışığında anlayacağız, hem de istisnayı dikkate alacağız: bu çelişki olmaz mı? Çelişki insanın zihnindedir, Kur'an'da çelişki olmaz. Bunun açıklaması şudur: İstisna cümlelerinde izin verilecek şey "şefaath" değil, "Allah'ın şefaathini takdim etme, bildirme" iznidir. Tıpkı peygamberlerin Allah'ın insanlığa gerçek şefaath olan vahyi iletmeleri gibi. Âhirette Allah'ın şefaath en büyük ödüdür. O ödülü takdim ve tevdi etme izni verilenler de ödüllendirilmiş olurlar. Ödülün elinden alındığı kimse ödülün sahibi değildir, ödülün sahibi Allah'tır. Allah birine ödül vererek, diğeri ödül verdirerek, ikisini de ödüllendirmektedir (Bkz: 74:48'in ilgili notu).

6 Yani orada içler dışa dönecek, herkes gerçek kişiliği ve maskesiz yüzüyle arz-ı endam edecek (Krş: 6:28).

*^~ZŞÇ^®"

CÜZ 24

^^^

•£^£=4»

921

N£H

,^\Z; 3

Uoll

t^CK

^üü 5,1313 lj

'o" <Ûi5İ l^Siîpj!

jj-ujj fj-âJ oIjV «jJJi ^ jl jJ-3jj *LiJ j^ (3j^3t

jjÛJI jA <LJİ t L . .» .-* - tŞjjJJİ j— Üj 2i I jl «İl **>-j }y

I .- > . v -

v ' ' jı . * ' i . t ' ' -

^j^L-JI j_J oj£=» Jİ35Uİ ı_u^ ^ cJ=>^i U

U

-I I

jIJuJI

<—48 ve önceden yaptıkları her kötülük önlerine konacaktır; sonuçta alay ede geldikleri gerçek, kendilerini çepeçevre kuşatmış olacaktır,

49 İŞBU nedenle, ne zaman insanın başına bir zarar gelse Bize yalvarır; daha sonra kendisi katımızdan bir nimete kavuşsa "Bu servete ben sadece ve sadece kendi bilgim ve becerim sayesinde ulaştım" der,1 ama hayır, aksine o bir sınav aracı-

dır: ne var ki onların çoğu bunu dahi kav-rayamamaktadır.

50 Doğrusu onlardan öncekiler de böyle demiştiler: fakat kazana geldikleri şeyler kendilerine hiçbir yarar sağlamamıştı. 51 En sonunda kazandıklarının kötü sonuçları gelip onları bulmuştu; işte şu zulmeden kimseleri de, kazandıklarının kötü sonuçları gelip

bulacaktır: ve onlar asla (Allah'ı) atlatamayacaktır.

52 Şimdi onlar bilmezler mi ki, Allah dilediğinin rızık alanını genişletir, dilediği-ninkini sınırlandırır. 2

Elbet bunda, inanan bir toplumun mutlaka alması gereken dersler vardır.

53 (ALLAH'IN şu müjdesini) ilet: "Ey hadlerini aşip kendilerini israf eden kullarım! Allah'ın rahmetinden asla umut kesmeyiniz! 3 Allah bütün günahları affedebilir: 4 çünkü O, evet O'dur mutlak bağışlayıcı, sonsuz rahmet kaynağı olan!"

54 İmdi, azap gelip sizi bulmazdan önce Rabbinize yönelin ve O'na teslim olun; sonra kimse size yardım edemez. 55 Ve bu azap siz farkında değilken ansızın gelip çatmadan önce, 5 Rabbiniz tarafından siz (insanlara) indirilmiş olan en mütekamil vahye uyun 56 ki, hiç kimse, "Allah'a karşı yabancılaştığım ve gerçeği alay konusu yaptığım için vay benim halime" demesin!—>

1 Krş: Âyet 8. Karun örneği için bkz: 28:76-82.

2 Allah'ın rızık dağıtımını, insanın yetenek ve çabasının da dahil olduğu ilâhi bir değerlendirmenin akıl sır ermez sonucudur. Dünyevileşmiş akıl "açlık evrensel, ihtiyaçlar sınırsızdır" derken, vahyin inşa ettiği akıl "rızk evrensel, paylaşmak sorumluluktur" der.

3 Allah'ın rahmetinden umut kesmek rahmete

sırt dönmektir. Zira umut kalbin duasıdır.

4 Yani, 'af dileyip tevbe eden herkesin günahım affeder' (Krş: 4:110 ve ayrıca 48, ilgili not). Abdullah b. Mes'ud bu âyeti "dilediği kimsenin bütün günahlarını.." şeklinde anlamıştır (Ferrâ).

5 Azabı görünce yapılan "Firavun imanı", özgür iradeye dayalı serbest bir seçimin ürünü değildir. (Krş: 40:85).

^3^

39 / ZÜMER SÛRESİ

=\$&

CÜZ 24

<—57 Veya "Eğer Allah beni doğru yola iletseydi, elbet ben de sorumlu davrananlar arasında olurum" demesin! 58 Ya da azabı gördüğü zaman, "Keşke bana bir fırsat daha tanınsa da iyiler arasına gir-sem" demesin!

59 (Allah onlara şöyle diyecek): "Tam aksine sana âyetlerim gelmişti de, sen onları yalanlamış, küstahça büyüklenmiş ve hakkı inkâr edenlerden olmuştun.

60 Ve Kıyamet Günü Allah hakkında yalan söyleyenlerin suratlarının kapkara kesildiğini göreceksin: Hiç küstahça böbürlenener için cehennemde yer bulunmaz mı?

61 Allah sorumluluklarını yerine getirenleri, bu alandaki başarıları sebebiyle kurtaracak; 1 kötülük de hüznün de onların semtine asla uğramayacak.

62 ALLAH her şeyi yaratandır ve O her şeyin üzerindeki tek otoritedir; 2 63 Göklerin ve yerin anahtarları ona aittir. Ve Allah'ın âyetlerini ısrarla inkâr edenlere gelince: asıl kaybedenler işte onlardır.

64 De ki: "Ey kendini bilmezler güruhu! 3 Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi öneriyorsunuz?" 4

65 Doğrusu sana ve senden öncekilere (insanoğluna iletilmek üzere) şöyle vah-yedilmişti: "(Ey insan!) Eğer Allah'a ait

MSN

otelin İjuîli j^3 *^ j£ Ji ^3 *j_L

o>ftUJl 14,51

TT/I; i

l^Jj*

\j «JOİ

J-î

*■ "' -.' 'y

«jj

l>

J Uİ- JUj J 4j

.- X, ^ • >

OLj^lîLO

nitelikleri başkalarına yakıştırırsan, kesinlikle yapıp ettiklerin boşa gidecek, üstelik

büsbütün kaybedenlerden olacaksınız! 66 Asla böyle yapma; 5 sen yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol!"

67 Nitekim onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler,- oysa ki bütün yeryüzü Kıyamet Günü O'nun tasarruf undadır,6 gökler ise O'nun kudret eliyle durulmuştur: 7 Yüceler yücesi olan O, onların şirk koştukları her şeyin ötesinde aşkın bir varlıktır. 8

1 Ya da mefâze'nin mekân ismi oluşuna ve me-fâzâtihim okuyuşuna dayanarak: "kurtuluş mekânlarına ulaştıracak" (Râzî ve İbn Aşur).

2 Vekîl'in bu bağlamdaki anlamı için bkz: 17:2, not.

3 Eyyu edatının hâ dişil zamiriyle birlikte "aile, gurup" ya da olumsuz anlamıyla "güruh"a delalet eder [îtkân II, 181; krş: 33:1, not).

4 Zımnem: "Kula kul olmamı mı öneriyorsunuz?"

5 Bel edatının bu bağlamdaki en uygun karşılığı.

6 Yeryüzünün tasarrufunun sadece Allah'a has kılınması, büyük bozuluş günü (kıyamet) yeryüzünün sistemin diğer unsurlarından ayrı tutulacağına delalet eder gibidir. Bu da, dünyamı-

CÜZ 24

^^^

39 / ZÜMER SÛRESİ

-4s3S^t*

923

zın müstesnalığını ve biricikliğini teyit eder mahiyettedir. Bu âyetten, dünyanın kitap sayfaları gibi dürülüp katlanacak olan kâinattan ayrı tutulacağı sonucuna varılabilir (21:104). Aîlahu a'lem.

7 Lafzen: "sağ eliyle,." Bu âyet mecaza ya da hakikate hamlederek yapılan tüm yorumların ötesinde, yaratıcı kudretin azamet ve heybeti karşısında yaratılmışlar âleminin ne kadar cılız, aciz ve yetersiz kaldığının edebi ve ebedi bir ifadesidir (Krş: 21:104 ve ilgili not).

8 Krş: 30:40 ve ayrıca suhâneh hakkında bkz: 17:1, not.

■*l s s3^#»'

CÜZ 24

68 Ve sura üflenecek: 1 derken Allah'ın diledikleri dışında 2 göklerde ve yerde bulunan herkes dehşetten çarpılmışçasına düşüp bayılacaktır. 3 Sonra sura bir daha üflenecek: işte o zaman onlar yerlerinden doğrulup (gerçeği) görecekler.

69 Ve yer 4 Rabbinin nuruyla aydınlanacak, tutulan kayıtlar ortaya konulacak, peygamberler ve (diğer) tüm şahitler huzura getirilecek; onlar arasında adaletle hükmedilecek ve kendileri asla zulme uğramayacaklar. 70 Zira herkese tüm yaptıklarının karşılığı eksiksiz verilecektir: nasıl olsa O onların yaptığı her şeyi bilmektedir.

71 İnkarda direnenler de, guruplar halinde cehenneme yollanacaklar. Oraya vardıklarında, (cehennemin) kapıları açılacak; ve oranın muhafızları onlara "Size aranızdan Rabbinizin âyetlerini ulaştıran ve sizi (hesap vereceğiniz) bu güne karşı uyaran elçiler gelmemiş miydi?" diye soracaklar.

Onlar: "Hayır, elbette geldi!" diyecekler; ne var ki inkâr edenler hakkındaki azap hükmü kesinleşmiş olacak. 72 Onlara denilecek ki: "İçinde yerleşip kalmak üzere cehennemin kapılarından girin!"

Sahi, küstahça böbürlenenenler için ne berbat bir meskendir orası!

73 Rablerine karşı sorumluluklarının bilincinde olanlar ise guruplar halinde cennete yollanacaklar. Kapıları zaten açılmış

1 Ya da Katade'nin suver okuyuşuna dayanarak: "suretlere (ruh) üflenecek" (Ferrâ).

2 Son Saat'in dehşetinden korunanların daha ayrıntılı bir tasviri için bkz: 21:101-103.

3 Benzer bir âyet için bkz: 27:87. "Büyük bir tehdit karşısında dehşetten yere yığılma" anlamına gelen sa'ika A'râf sûresinin 143. âyetinde

s>*g\$\$-<i

filimi İIU ^y. I ^ £jSp Jİl îtl^ Vj^jVl

LijU- lil

J

Jİp v iiiJt ia^= cii 5^Jj Jç tjjis ti» j&*#

14J j-i-^^

r«->

öi

Jü!

13J1 1^uji j^ x-x 5j>iğ=üi „ ... , „' j» *>„"

jîkjl^1

^ s '

S, ~-, i .

.-^ j-UUÜ

(»—*Jİ

o-!

bulunan cennete vardıklarında, 5 oranın muhafızları kendilerine şöyle diyecek: "Selam olsun size! Safa başınıza! Ebedi kalmak üzere buyursunlar!.."

74 Onlar da şöyle mukabele edecekler: "Bize olan vaadini gerçekleştiren, bizi bu uçsuz bucaksız 6 mekâna vâris kılan ve bizi cennette dilediğimiz yere yerleştirecek olan Allah'a hamd olsun!"

İşte, çalışıp çabalayanların ödülü böylesine muhteşemdir.

de "bayıldı" anlamına kullanılmaktadır.

4 Râzî bu "yer" in dünya olmadığını söyler ve delil olarak da İbrahim sûresinin 48. âyetini gösterir.

5 Va^m hâliye manasıyla.

6 'Ard'm kök anlamına dayanarak bu anlama ulaşılmıştır.

CÜZ 24

»N3£N*

39 / ZÜMER SÛRESİ

75 Ve sen, meleklerin Allah'ın hükümlerlik makamı çevresinde halkalanıp hamd ile Rablerinin sonsuz yüceliğini dile getirdiklerini görürsün. 1 Ki (o gün) herkes hakkında adaletle hüküm verilmekte ve şöyle denilmektedir: "Hamd olsun âlemlerin Rabbi olan Allah'a!" 2

1 Secde ederek emrine âmâde oldukları insan oğluna verilen ödül meleklerin dahi gözünü kamaştırarak ve bu manzara karşısında cuşuhu-ruşa gelecekler. Zımnen: İnsanın aldığı büyük ödülde paylarının olmasına sevinecekler ve

Şeytan gibi insana düşman olmadıkları için hamd edecekler.

2 Zımnen: Ey insan! Hamdlerin tümüne neden sadece Allah lâyıkmış, şimdi anladın mı?

s3£a

40. MÜ'MİTİN SÜRESİ

^5^

*o ur e, İslâm coğrafyasının batısında 28-45 arasındaki kıssaya istinaden 1 ^Mü'min, doğusunda 3. âyetine istinaden Ğâfir adıyla şöret bulmuştur. Tirmizî, Hz. Peygamberin sûreyi Hâ-Mîm el-Mu'min olarak andığı bir hadise yer verir.

Mekkî olan sûre, Ebu Talib'in vefatının ardından inmiş olmalıdır. Çünkü "Şimdi siz, Rabbim Allah'tır dediği için bir insanı öldürecek misiniz" (28) ifadesini Hz. Ebubekir Ukbe b. Ebi Muayt'ın Rasuhıllah'a saldırısını engellerken kullanmıştır (Buhârî). Bu tür fiziki saldırılar Ebu Talib'in vefatından sonra ve hicretten önce gerçekleşmiştir. Yani sûre ; ailenin diğer üyeleriyle birlikte, Rasulullah'm varlığına kastedilen bir dönemde inmiştir. Muhtemelen 11. yılın sonu veya 12. yılın basma denk gelir. Mushaf ta da iniş sırasına göre dizilen yedi sürelik Hâ-Mîm ailesinin ilkidir. Tüm ilk tertiplerde Zümer-Fussilet arasında yer alır.

Sûrenin konusu insandır. Sûrede insan, Yaratıcı karşısında haddini, yaratılmışlar karşısında değerini bilmeye çağırılır. Küstahça büyüklenenlerin kalbinin mühürlenmesi (35), İlâhi mesajları bile reddedenlerin zihni savruluşu (63) bunun ifadesidir. Sûrede bir dip akıntısı gibi sahte değerlere yaslanan insanın nasıl hakikate ve kendisine

yabancılaştığı vurgulanır. Servet, güç tutkusu, ilerleme miti, gösteriş, iktidar ve büyüklük hırsının insanoğlunun ayaklarını nasıl yerden kestiği şöyle vurgulanır: "Onların içinde hiçbir zaman erişip tatmin olamayacakları bir büyüklenme tutkusu vardır, başkası değil." (56) Haddini bilmezliğin, sahibini Allah'ın âyetlerini polemik konusu yapmaya götürdüğü dile getirilir (4, 35, 69). Allah'a kulluktan insanı uzak tutan şeyin bu küstahça tavır olduğu ifade edilir (60). Ve kullar duaya davet edilir: "Bana dua edin ki ben de kabul edeyim" (60).

En çürümüş ortamlarda dahi diri vicdanların bulunabileceğine, Firavunun ailesi arasında kendini gizleyen mü'min örneğiyle vurgu yapılır (28).

Son âyet, azabı gördükten sonra iman etmenin kişiye hiçbir yararı olmayacağını dile getirir. Bu sayede, imanın her tür dayatma dışında özgür iradeye dayalı bir tercih olduğuna dikkat çekilir (85). Sünnetullah budur: Firavun-laşmış her akıl er geç sahibini imha eder.

Küfe okuluna göre 85, Mekke ve Medine okullarına göre 84, Basra okuluna göre 82 âyettir.

CÜZ 24

^^

40 / MÜMİN SÛRESİ

«fcs^e^

927

N3M

Aû Igj'ijl

' , -

Si Vl 5J] V 5^-kJ! ^i v^Ji ^.^ vî^ ! J^J s-^ 1

^1 ljjife=

^

j _j <u o_ji^Jj_5 ~_^J j J-<u>tj o j

J 3=~u-*J

Jüü CJL&3;

•J^'

u_j ujj !_jj_«l ^jjJü

s-, -vj^Ivlij.^jJjÜL^I^I^IjJLS^îj

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 Hâ-Mîm!

2 BU ilâhi kelamın indirilişi her işinde mükemmel olan, her şeyi bilen Allah kalındandır.
3 (O) günahları bağışlayan, kendine yönelenin yönelişini kabul eden, 1 cezalandırması
çetin, 2 keremi de

sınırsız olandır: O'ndan başka ilâh yoktur ve tüm yolların sonu O'na çıkar.

4 ALLAH'IN âyetleri konusunda, sadece inkârda direnenler ileri geri konuşurlar. 3 Fakat onların gözde mekânlarda 4 keyif çatmaları seni yanıltmasın: 5 Onlardan önce Nûh kavmi ve peşlerinden gelen tüm kafadarlar da yalanlamıştı; her toplum kendi elçisini yakalayıp ondan kurtulmanın planlarını yapmıştı, 5 batıl uğruna hakikâti kendi kendisiyle alt etmeye çalışmak gibi yanlış ve yanıltıcı bir mücadele yöntemini benimsediler. Fakat, sonuçta Ben onları yakaladım: cezalandırma nasıl olurmuş görsünler bakalım!

6 İşte Rabbinin inkârda direnen kimseler hakkındaki sözü böyle gerçekleşmiştir;
elbet onlar ateş yoldaşdırlar.

7 (ALLAH'IN) hükümranlık makamına (lâyık bir) sorumluluk taşıyanlar 6 ve O'na yakın olanlar; hamd ile Rablerinin sonsuz yüceliğini dile getirirler, O'na güvenirler ve iman eden (diğer) kimseler için bağışlanma dilerler: "Rabbimiz! Sen her şeyi rahmet ve bilginle kuşatmışsın! Artık tevbe edip Senin yoluna uyanları bağışla ve onları gözleri yuvalarından fırlatan dehşetli ateşin azabından koru!" 7

1 Günahların affı ile tevbelerin kabulü ayrı ayrı şeylerdir. Tevbe ilâhi af yollarından sadece biridir. Acılar, sıkıntılar, musibetler, yokluklar, dertler, iyilikler, dualar, kazanılan sevaplar, vazgeçilen kötülükler af vesilesi olabilir.

2 Allah'ın cezası iki rahmet arasına alınmıştır.

3 İnkârım savunurken ilâhi kelamı polemik konusu yapanlar kastedilir. Bu tür polemiğik
5. âyette "batıl uğruna hakikati kendisiyle alt etmeye çalışmak" şeklinde tanımlanmıştır.

4 Lafzen: "Beldelerde, ülkelerde". (Krş: 3:196).

5 Hz. Musa'ya yapılan gibi (28:20). Nebi'ye, suikast planları imâen haber verilmektedir.

6 "Bir şeyi üstlendi" anlamına gelen bu fiil maddî olmaktan daha çok manevî sorumluluk için kullanılır (Bkz: 20:100; 29:13 ; 62:5).

7 Tefsirlere göre bu kimseler "melekler"dir. Fakat bunlar "iman eden" varlıklardır. İman ise iradeye dayalı bir tercihtir. Dolayısıyla âyette vasfedilenler kulluk sorumluluğunu sırtlanan mü'minlerdir. İlahi iradeyi yeryüzünde gerçekleştirmek, Allah'ın arşım omuzda taşımaktır.

fs£^3=t

40 / MÜ'MİN SÛRESİ

*^3^

CÜZ 24

8 "Rabbimiz! Onları ve onların atalarından, eşlerinden ve nesillerinden iyi ve dürüst olanları güzelliğin merkezi olan cennetlere yerleştir: 1 çünkü Sen, evet Sensin her işinde tek mükemmel olan, her hükmünde tam isabet sahibi! 9 Ve onları tüm kötülüklerden koru! Ki Sen O Gün birini kötü duruma düşmekten korursan, bu ona rahmet ettiğin anlamına gelir: bu, evet, en büyük başarı işte budur!" 2

10 İnkarda ısrar edenlere (O Gün) şöyle nida edilecektir: "İman etmeye çağırıldığınız halde inkâr etmeyi sürdürdüğünüz zaman Allah'ın size olan kahır ve sitemi, sizin (şu an) kendi kendinize olan kahır ve siteminizden daha büyüktür!" 3

11 Şöyle karşılık verecekler: "Rabbimiz! Sen bizi iki kez öldürdün, iki kez de dirilttin. 4 İşte artık günahlarımızı itiraf ettik: şimdi bizim için bir çıkış yolu yok mudur?"

12 (Onlara şöyle denilecek): "Durum işte böyle(sine vahim)dir: çünkü sadece Allah'a (kulluğa) çağırıldığınız her seferinde inkârı tercih ettiniz; O'na ortak koşuldu-ğunda ise inanıverdiniz. Fakat şimdi hüküm yüceler yücesi, mutlak büyük olan Allah'a aittir.

13 O'DUR size (varlık) delillerini gösteren ve size semadan rızık indiren: Yönünü O'na çevirenlerden başkası bundan ders almaz. 5

14 Hakikati inkâr edenleri ne denli kız-

^O»<*

tJ^ 1 j~a j a^j-ic- j Lr jü! OvL_£- olL>- *~-4l>ol j Ll/

j\'

.fi'!-tuh o

IV>I'

(»-^-^jç^-fr'jj'Jçv-^uı ö~t

iZ\'

&'£ oil^jı g ^3 i^ 1 rtJ'®> î^ 1

~â=L~oİji

<^=^ u^.

.I<İ1

ujui Lji_jj 1^Jü ıgı o jy

J] j# ^>.A ^İ'JZÜ j-^İİ L.

(J>'1 <JJI

i Üt 4 ;U ,»i==Jj

^Cr4^l

dırsa da, siz akideyi yalnız O'na has kılarak saf ve samimi bir inançla sadece Allah'a yalvarın! 15 Zira O, bütün varlık hiyerarşisinin en yücesi olarak hükümlerlik makamına kurulmuştur.

O Duruşma Günü hakkında uyarmak için kullarından dilediğine kendi katından vahiy indirir. 6 16 O Gün onlardan hiç kimse Allah'tan hiçbir şeyi saklayama-dan (gerçek yüzleriyle) ortaya çıkarlar. 7

- Bugün mutlak iktidar kime aittir?

- Elbet mutlak otorite olan tek Allah'a! 8

1 Gerçek mü'minlerin yakınlarıyla cennette buluşacaklarına dair müjde (Bkz: 52:21).

2 Dua etmek, tek basına kabul olmuş bir duadır.

3 Makt bu bağlamda insan için "zarar verecek şeye karşı tedbirsizlik" anlamına istiare olarak

kullanılmıştır (İbn Aşur). Bizce buradaki en uygun karşılığı "sitem"dir. Sitemin muhtemel üç nedeni: 1) Arkalarına düştüklerinin hiçbir yararım göremedikleri için. 2) Şeytan bile gerçeği itiraf ettiği için. 3) Dünyada hor gördükleri karşısında rezil oldukları için.

CÜZ 24

N3S^

40 / MÜ'MİN SÛRESİ

*^£N«

929

4 Krş: 2:28. Kur'an dilinde canlı varlıkların can verilmeden önceki inorganik durumuna da "ölüm" denilmektedir (Krş: 22:28 ve 164). "İki kez" teksir olarak yorumlandığında anlam "defalarca öldürüp, defalarca dirilttin" olur. Birincisi maddî, ikincisi manevî bir ölümdür ki, bin ölümden beterdir. Bunu "ruhun ölümü" olarak adlandırmak mümkün {Elmalık).

5 Ra'd sûresinin 27. âyetiyle karşılaştırınız.

6 Rûh vahiy mânasında kullanılmıştır (Krş:

16:2 ve 42:52).

7 Zira O Gün maskeler düşer, içler dışa döner, insanın peşine düştüğü hayvani güdüler sahibine suret olur.

8 Sorunun başında "Allah der ki..", sonunda "onlar dediler ki.." ibaresi bulunmaz. Çünkü muhatap kalmamıştır. Allah'tan başka her şeyin yok olduğu bir ortamda "Kim sordu?" ve "Ne cevap verdiler?" soruları gereksizdir.

"^^

^5^

40 / MÜ'MİN SÛRESİ

*^\$S^

CÜZ 24

17 O Gün herkes kazandığının karşılığını buiur ; haksızlığın olmadığı gündür o: çünkü Allah hesabı seri görendir.

18 Ve onları yüreklerin sahibini boğarca-sına 1 gırtlığa dayanacağı dehşet gününe karşı uyar: O Gün zalimler ne samimi bir dost, ne de sözü geçen bir şefaatchi bulacaktır.

19 O, bakışlarda (saklı) ihaneti ve yüreklerin gizlediği şeyleri bilir,- 20 ama Allah

hükümünde hakkaniyeti gözetir, O'nu bırakıp da yalvarıp yakardıklarıysa hiçbir şey hakkında hüküm veremezler: çünkü sadece Allah her şeyi işitendir, her şeyi görendir.

21 Onlar hiç yeryüzünde dolaşmazlar mı ve görmezler mi kendilerinden önce geçip gitmiş olanların (feci) akıbetini? Onlar kendilerinden daha güçlüydüler ve yeryüzünde daha derin izler bırakmışlardı. Buna rağmen Allah günahları sebebiyle onları cezalandırdı ve kendilerini Allah'a karşı koruyacak kimse olmadı.

22 Böyle oldu, çünkü elçileri kendilerine hakikatin apaçık belgeleriyle geldiği halde, onlar inkârda direndiler; bunun üzerine Allah da onları cezalandırdı: Zira O güçlüdür, cezası pek çetindir.

23 DOĞRUSU Biz Musa'yı, mesajlarımızla ve (sahibinin doğruluğuna şahit

MSN

^ ü^s-Sj ^JJIj i-^W ur-^t ^] 3 jJ~Ukil

f |î, ' ? ; - ••<•

i

l«5]£=>

^^IjİK^iJl

v udi jüjli, ^ji i!j iin çÜİ^ÎS ijjI^=J

JUJ'a

olan) apaçık bir belgeyle 2 elçi göndermiştik; 24 Firavun'a, Hâmân'a ve Karun'a... 3 Fakat onlar "Yalancı sihirbazın teki" demişlerdi.

25 (Musa) kendilerine tarafımızdan gönderilmiş malum hakikatle gelince, 4 "Onun yanında yer alan mü'minlerin kadınlarını sağ bırakıp oğullarını öldürün!" dediler. Kâfirlerin entrikası asla hedefine ulaşamayacaktır.

1 Kâzımın için bkz: 16:58, not (Krş: Ferrâ). Bkz: "Zor bir gün" (54:8).

2 Sultân için bkz: 17:65, not.

8 Bu üçünün birlikte anılması anlamlıdır. Zira bu üçü iktidarın üçayağını temsil eder: Firavun siyasal ayağı, Hâmân bürokrasi ayağını, Karun ekonomik ayağı.

4 Arapça'da geçişsiz bir fiili geçişli yapmanın birden çok yolu vardır. Fakat bir fiili tef'il veya

if al babmataşyarak geçişli yapmakla bâ edatıy-ia geçişli yapmak arasında fark vardır. Diğerlerinde öznenin aynı anda ve aynı yerde nesneyle birlikte olması şart değilken, sonuncusunda şarttır [Furûk). Burada câe bi şeklinde geldiği için, "hakikati getirince" değil "hakikatle gelince" mânası verdik. Çeviri boyunca buna uymaya çalıştık. Aksi durumlar ya istisnalar ya da gözümüzden kaçanlardır.

^^

CÜZ 24

*ÿ^^»

40 / MÜ'MİN SÛRESİ

^^^

931

MSN

ou-1 ^3^-jj l^r>3 i^-^r lF 51 l^î^ j ü^ji jLsj jlil,!! SUJİı ^jVi yi^L; 51 jı f4«İ!J J^ il

çv£=*li oi j -tül q/j Jj£ jl ^^ -j ü_j_l£âjl <uJll>l _Lİj üjj İj-İS <ûüi Ğ31S" dU jl j lâajj ^ ollli'o

^ii -ipi Jilü! ^k=J f ^ çgD 4>ûir o^ ^

J^I, V] çL^ ^jûî il} ^ji iJ VI ^4=4j I Üİ ^

f ^ Çj@ jl^JJ İİÜ İJ İîi \S' 3 \x£> 1* ^jjı} fgı jli ^ İS Ui İül Jlj J>3 ;wli lyı&\J> °^=^

26 Firavun "Bana bırakın, Musa'yı ben öldüreyim!" dedi ve ekledi: "O Rabbine yal-vara dursun; ama ben asıl onun sizin ha-yat tarzınızı 1 değiştirmesinden ve ülkede düzenin bozulmasından korkuyorum!" 2

27 Musa dedi ki: "Ben kibre kapılıp Hesap Günü'ne inanmayan herkesten benim de sizin de Rabbiniz (olan Allah'a) sığınırım,"

28 Firavun'un yakın çevresinden olup da imanım gizleyen mü'min bir adam şöyle çıkıştı: 3 "Bir adamı sırf "Rabbim Al-

lah'tır" dediği için, üstelik size Rabbiniz-den hakikatin apaçık delillerini getirdiği halde öldürecek misiniz? Kaldı ki, eğer yalancıysa yalanının zararı yalnızca ken-disinedk; yok eğer gerçeği söylüyorsa, tehdit ettiklerinin hiç değilse bir kısmı gelip sizi bulacaktır: çünkü Allah yalan dolanla kendini araya veren birini 4 asla hedefe ulaştırmaz.

29 "Ey kavmim! Bugün iktidar sizin tekelinizde, yeryüzünde ezici güçsünüz,- tamam ama, eğer Allah'ın cezasına maruz kalırsak bizi kim kurtaracak?"

Firavun dedi ki: "Ben size sadece kendi görüşümü bildiriyorum,- ve sizi doğru olan alternatifsiz bir yola 5 yöneltiyorum."

30 Yine iman eden kimse söze girerek dedi ki: "Ey kavmim! İnanın ki ben, şu (inkârda) ittifak etmiş toplulukların helakine benzer bir günün sizin de başınıza gelmesinden korkuyorum; 31 yani Müh kavminin, 'Ad ve Semud'un ve onlardan sonrakilerin uğradığı türden bir helakin... Bir de (unutmayın) ki Allah, kullarına haksızlık etmeyi asla istemez.

32 "Ey Kavmim! Ben, herkesin birbirinden imdat dilediği o günün aleyhinize sonuçlanmasından korkuyorum. 33 O Gün arkanızı dönüp kaçmayı kuracaksınız, fakat Allah'ın (adaletinden) sizi kurtaracak kimse bulamayacaksınız: zira Allah kimi saptırırsa 6 artık ona yol gösteren kimse bulunmaz.

i Dîn'in anlamı için ilk geçtiği 107:1'in ilgili notuna bkz.

2 Fesad Kur'an'da hep insan davranışlarının neden olduğu ferdi, içtimai ve tabii çözümlenme süreçleri için kullanılır (Bkz: 30:41, not).

3 Saraydaki gizli mü'minin kimliği yoruma açıktır. Süddi'ye göre Firavun'un amca oğludur.

Asiye diyenler vardır. Bizce bir ihtimal daha var: hanedanlar tarihinde istisnai bir kırılma olan muvahhid kral Ahneton. Ahneton iktidara gelince putperest Amon dinini yasakladı, sarayı halka açtı, Ahataton (Tanrı'ya adanmış şehir) adlı yeni bir başkent kurdu. Nihai tahlilde bu âyet imanın gücünü temsil eden bir örnektir.

?32 _ ^ ^ 40/MÜ'MİN SÛRESİ ^^ CÜZ 24

Zımmen: Allah dilerse küfrün ve zulmün kal 6 Zımmen: "Kim Allah'ın desteğini reddeder- binde dahi yiğit mü'minler var eder. se ". Bkz: "Allah sapıklardan başkasını yoldan

4 Müsrifin açılımıdır (Bkz: 39:53). çıkarmaz." (2:26). Aynı mânayı 34. âyetin son

c */f -n« ili, u u "i a 1 • cümlesi de içermektedir.

5 Ma...ula... kalıbının bu bağlamdaki en uygun y

karşılığı.

CUZ24

•fcs3£s=f«

40 / mü'mîn sîresi

4ö3Ss4>

933

fv^jj t—*£ Oİ—Ç-Jü J—İS ",—« ujâ w W (V

.'»>"■"', ' T, * , > — s

* 1 î • .1 . • .<

fv^j ! öliaJL-*

j>I iLl ^yliü L^-j-js ^yJ ^j! jLJîU Ij jj_ty _U<3j <dXc- *_j_uj Oji^iJ ^j ^iJJa^= j LjilS"
<ubV

Jüjlu

u^j^Jji^

i "C - ılı • *' o. * o

c < S ' „ .-» .' ..» s .;,,,'

3_^->-Vl o1 j î-Uu LlijJl 5j_l>JI »J—a L*il f>i L-j

(>?> >-*J ur^ 1 Jİ ^~Ğ=.İ J^ tkJLİ J*i Ja'ş LjAî.

34 "Ve doğrusu daha önce Yusuf da size hakikatin apaçık belgeleriyle gelmişti; ama onun size getirdiklerine karşı sürekli bir şüphe taşıdınız; en sonunda Yusuf ölünce, kalkıp "Allah ondan sonra bir daha elçi göndermeyecek" 1 dediniz!"

İşte Allah düştükleri kuşku bataklığında debelenerek kendilerini harcayanları

böyle yoldan çıkarır. 35 Bu gibiler kendilerine ulaşmış hiçbir belge ve yetki olmadan Allah'ın âyetleri hakkında ileri geri konuşurlar: (bu) hem Allah katında, hem de iman edenler nezdinde büyük bir bayağılaşmadır: İşte Allah her kibirli zorbanın kalbini böyle mühürler. 2

36 Ve Firavun "Ey Hâmân!" 3 diye emretti, "Bana görkemli bir kule yap! Belki böylece (amacımı gerçekleştirecek) araçlara ulaşırım,- 37 gökleri aşacağım araçlara... Böylece Musa'nın ilâhına erişebilirim (!); 4 hoş, ben onun bir yalancı olduğundan kesinlikle eminim ya!"

İşte kötü davranışı Firavun'a böylesine güzel göründü ve doğru 5 yoldan alıkonuldu: 6

neticede Firavun'un düzeni, çöküşü (hızlandırmaktan) başka hiçbir işe yaramadı.

38 Derken iman eden o kimse, "Ey kavmim!" dedi, "Bana uyun ki ben sizi akl-ı selim yoluna yönelteyim. 39 Ey kavmim! Bu dünya hayatı sadece kısa vadeli bir haz-dır ; bir de öteki (hayat) var: kalıcı diyar işte orasıdır. 40 Kim bir kötülük işlerse, sadece yaptığı kadarıyla cezalandırılır; ama kim de imanlı olarak güzel davranış sergilerse, -erkek ya da kadın fark etmez- işte bu gibiler cennete girecek ve orada haddi hesabı olmayan nimetler ikram edilecektir.

1 Bu iki anlama gelir: Birincisi, Hz. Yusuf'tan sonra peygamberlik kurumunu toptan inkâr etmek. İkincisi, "Yusuf'tan sonra Yusuf gibi bir peygamber asla gelmeyecek" demek. Her iki anlamda da bir ikiyüzlülük, bir samimiyetsizlik görülmektedir. Yaşarken peygamberliğine kuşkuyla bakılan Hz. Yusuf, vefatından sonra geriden gelen peygamberleri inkâra malzeme yapılmaktadır. Bu küfür, onu över gibi yaparak icra edilmektedir. Bu da, 5. âyette dile getirilen "batıl uğruna hakikati kendisiyle alt etmeye çalışma"mn bir başka yöntemidir.

2 Bu paragrafın içeriği de, kendisinden önceki

pasajda olduğu gibi "mü'min adam"a nisbet edilebilir. Fakat 35. âyetteki "polemik yapanlar" ifadesi, bu pasajı sûrenin başındaki 4. âyete bağlamaktadır. Dolayısıyla bu paragrafın içeriği Allah'a nisbet edilmelidir.

3 Hâmân için bkz: 28:38, not.

4 Ünlem, Firavun'un alayına dikkat çekmek içindir.

5 es-Sefofi'deki belirlilik çeviriye "doğru" kelimesiyle yansımıştır.

6 Ya da sadde okuyuşuna istinaden: "doğru yoldan döndü".

•^3^*

40 / MÜ'MİN SÛRESİ

^^^

CÜZ 24

41 "Ey kavmim! Nasıl oluyor da ben sizi kurtuluşa çağırırken siz beni ateşe çağırıyorsunuz? 42 Siz beni hem Allah'ı inkâr etmeye, hem de (tanrısal bir nitelik taşıdığı) hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyleri 1 O'na ortak koşmaya çağırırken, bense sizleri mutlak üstün ve yüce olup tekrar tekrar bağışlayana çağırıyorum. 43 Kesinlikle, sizin beni çağırduğunuz şey ne dünyada ne de âhirette kendisine çağırılmaya lâıyk bir şey değildir; zaten dönüşümüz de Allah'adır; ve elbet kendini harcayanlar ateşin yoldaşlarıdır.

44 Ve bir gün gelecek, bu sözlerimi bir bir hatırlayacaksınız. Bense sorumluluğuma ilişkin (hükmü) Allah'a havale ediyorum: çünkü Allah kulların her şeyini görmektedir."

45 Derken Allah onu kavminin çirkin tuzaklarından korudu,2 Firavun ailesinin helaki ise azabın en kötüsüyle oldu: 46 Ateş... Onlar o (ateşe) sabah ve akşam sunulacaklar; 3 ve Son Saat gelip çattığında (Allah şöyle buyuracak): "Firavun ailesine en şiddetli cezayı verin!"

47 HANİ ateşin bağrında karşılıklı tartışırken onları (bir görmelisin): Nitekim zayıflar büyüklük taslayanlara: "Bizim sizin peşinize takıldığımız kesin,- şu halde ateşin üzerimizdeki etkisini bir parça

MEN

^ S^^JI o1 j İM J\ K>' IV 3 î^Vl ^ T 3

İii İ-J3SI

2b 1 o} <î> t <_*-?] cS^î

JLd I * y* ü şC-jİ J U c3^~J' _ş^y==w L> O LLj—j

4^i US r'^j ?3i\$ W— , * £ '^ Ij-İp ^b-^ O\$^> t*-i jLJJI

_>-1>cJü i I 3'

iJlIjj^

^aİ) IjkjaJI J_j5^ jllJ! J>

JÛ15--C

wOJ L-lc- ü j-jJ>jo j»_lji L.44 LjLİj «iSssaJ

_ S;

oS 2)1 û] L^J J£= lîl !_5_^ğ=iU,I ^Jül JU

o» ^\İ2>\ ^a C%\Ji- JaJUJ °(^=ûj !/jI ^4^-

olsun hafifletemez misiniz?" diye yalvaracaklar. 48 Büyüklük taslayanlar ise: "İşte hepimiz onun içindeyiz; kesin olan şu ki, Allah kulları arasındaki hükmünü çoktan vermiştir" diyecekler.

49 Ve ateşin içindekiler, cehennemin bekçilerine şu ricada bulunacaklar: "Rab-binize yalvarm da, azabı üzerimizden bir gün olsun hafifletsin!"

1 Kur'an'da sık geçen bu kalıbın açıklaması için bkz: 29:8, not.

2 Hicrete adını adını yaklaştığı bir zarnan diliminde bu pasajın ilk muhatabına mesajı açıktır: Sana karşı kurulan tuzaklara ve suikast

planlarına karşı Allah seni de koruyacaktır. Bu ilâhi müjdenin gerçekleştiğine tarih tanıktır.

3 Zımnem: "sürekli". 55. âyetteki akşam sabah Allah'ı anmak bunun mukabilidir.

CÜZ 24

*^£=^

40 / MÜ'MİN SÛRESİ

»N^S^

935

^|£|^

İ^JIS oLİ^JU ^k=d

oJ r

^=^

--

-JIS _iAS ^J}l 1_jJU

;JÜIj HL

-J j-

ü LII

jlJjl i *

İVII

j^1 ^ &y 3 V 3 ^1 ^-^ £5 i ÜJj m

J_*^J £_1_^J _U_^jJ ^A*İ_^İJ ,J_>. <ül J_tJ ui

crr

1^@ ü^İil; v ^Hii ^&=1 5^J5 ^Hji jü

50 (Bekçiler) şöyle cevap verecek: "Elçileriniz size hakikatin apaçık belgeleriyle gelmemiş miydi?" (Berikiler) "Elbette (gelmişti)" diyecekler, (Bekçiler) diyecek ki: "O halde yalvarmaya devam edin! Ama inkârı tabiat edinenlerin yalvarması aldanışı (artırmaktan) başka bir sonuç vermez."

51 ŞÜPHE yok ki Biz rasullerimize ve iman eden kimselere, hem bu dünya ha-

1 Haberin inne edatıyla pekiştirilmesinin metne kattığı yan anlam (İbn Aşur).

2 Rûm sûresinin 57, âyetiyle karşılaştırınız.

3 Vahiy yol kılavuzudur; yoldan çıkanlarsa kılavuz istemezler. Ama yolun yokuşuz kalması değildir felaket, asıl felaket yolcunun yolsuz kalmasıdır.

4 Ulu'l-elbâb'ı çevirimizin gerekçesi için bkz: 39:18, not.

yatında hem de şahitlerin dinleneceği günde (hasımlarına karşı) 1 elbette yardım edeceğiz. 52 O Gün zalimlere mazeretlerinin hiçbir yararı olmayacak; 2 onların payına düşen Allah'ın rahmetinden dışlanmak ve en berbat yurda konmak olacak.

53 (Vaadimiz gereği) vaktiyle Biz Musa'ya rehberliğimizi iletmiş ve Isrâiloğullarım ilâhi kelama vâris kılmıştık: 3 54 akdetme yetilerini kamil mânada kullananlar için 4 bir hidayet ve bir uyarı olarak...

55 Şu halde dirençli ol! Zira Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir. Hatan için af dile 5 ve akşam sabah 6 hamd ile Rabbi-nin yüceliğini dile getir!

56 Allah'ın âyetleri hakkında kendilerine ulaşmış hiçbir belge ve yetki olmadan tartışanlara gelince: onların içinde hiçbir zaman erişip (tatmin) olamayacakları bir büyüklenme tutkusu vardır, başkası değil. 7

Artık sen sadece Allah'a sığın: çünkü O, evet O'dur her şeyi işiten, her şeyi görüp gözetten.

57 Göklerin ve yerin yaratılması elbette insan cinsinin yaratılmasından daha kapsamlı bir hadisedir; lakin insanların çoğu bunun (anlamım) dahi bilmez,8 58 ve görenle görmeyen bir olmaz; tıpkı iman edip o imana uygun iyilik yapan ile kötülük yapanın bir olmadığı (gibi): Ne kadar da azınız öğüt alıyor!

5 Zenb, "bir şeyin kuyruğunu kısalttı" anlamına zeri e£>e'den. Sadece kasıtlı günahı ifade eden ism'den farklı olarak kasıtlı-kasıtsız hata, noksanlık, dikkatsizlik ve kusurları da kapsar. Yine zenb ile cunâh arasında da fark vardır. Zenb insanın hem Allah'a hem insanlara karşı işlediği suç ve hataları ifade eder. Cunâh ise insanın sadece insanlara karşı işlediklerini ifade eder {Küllüyyât ve Müfredat). Istığfâfm buradaki

-*NS3£s4»-

40 / MÜ'MİN SÛRESİ

•#s3£sf*

CUZ24

karşılığı "kirlenmeden korunma talebi"dir (Râ-ğıb). Bu takdirde günahkarın istiğfarı af talebi, takva sahibinin istiğfarı korunma talebidir. Burada ve 47:19'da geçen "Günahın için af dile" ifadesi, Hz. Peygamber'in üzerinden mü'min muhatapların peygamber tasavvurunu inşayı amaçlar. Peygamberler risalet görevlerinden dolayı Allah'ın korumasıyla masumdur. Bu ve bunun gibi âyetler, bu masumiyetin nasıl anlaşılması gerektiğini beyan eder. Peygamber tasavvurunda ifratı temsil eden Hıristiyan ve tefriti temsil eden Yahudi anlayışları böylece reddedilmiş olur. Kur'an'da beş yerde Hz. Peygamberin insanların arınmasına katkıda bulunması emredilir (2:129, 151; 9:103; 62:2). Hz. Peygamber'in bu emri yerine getirdiğine ilişkin haberden, buradaki "hata"yı nasıl anladığım da öğrenmiş oluyoruz: "Ara ara içimde anlık bir gaflet hissettiğim için, günde yüz kez Allah'tan

mağfiret dilerim" (Buhârî ve Müslim).

6 Yani: "her daim". 46. âyettin mukabili: sabah akşam cehenneme sunulmamak için...

7 Yani: Büyüklük tasladıkça küçülüyorlar ve aradaki fark hiçbir şeyle kapatılamayacak kadar çift taraflı açılıyor. Bu da tatminsizliği besleyip büyütüyor.

8 Çeviride "kapsamlı" karşılığını verdiğimiz ekber nicelik ifade eder. Bu nedenle "Göklerde ve yerde ne varsa hepsini katından bir lütuf olarak sizin emrinize âmâde kıldı" (45:13), "Biz insanoğlunu en güzel kıvamda yarattık" (95:4) gibi âyetlerin bu âyetle çelişmesi söz konusu değildir. Nicelik olarak kâinata nisbetle bir nokta kadar bile cirmi olmayan insan, değer açısından kâinatın gözbebeği mesabesindedir (Krş: Elma-lılı, 45:13'ün tefsirinde).

CUZ24

-*N^\$^*-

40 / MÜ'MİN SÛRESİ

oŞsğSSS 3 **

937

(_ r u uJ I j?^ -sa I j^~ =aJ j l^j C*j j V «ujV if-LJ ! o I

,>i

,i,, T \ > •, .-,, » ^ -T J ° - »,, ,.*

\yk=Lİsi JİSl ^LJ jj£ ^jJI 'isi® Jh-j'^^ (j->ll! Lj-ü J-2** j-i-J ■tul o1 fj-*a_wo jL^jJIj «u.-i

^5 idil ^süi@ 5jj4=^L: i ^ıhı ^"i ofJ3

m cJ£=iijj j>\i ja vt ij] v *^~i j^== jj^-

|H ü 9wiüj <U I oUb I i3L^= ,v JL1I dli kj ^iJÜİS'

ı y m jjj\ <_J jj ^,,va,,L>B^ ûj__£-JsU j—A VI *UJ S V /V-jİbJ İ

^^ /> ,*.^.,3 iki t O ü «J— uj i O 1 O v— ^ ı J) (-_ J j /*—«

59 İmdi, Son Saat mutlaka gelecektir,-bunda kuşku yok: Ama insanların çoğu buna (dahi) inanmaz.

60 Ve Rabbiniz şöyle buyurur: "Bana du-a edin ki ben de kabul edeyim! 1 Bana kulluk yapmayı kendisine yediremeyenler, rezil rüsva olarak cehenneme girecekler.

61 GECEYİ sükunet bulaşınız diye, gün-

düzü ise (işlerinizi) göresiniz diye yaratan Allah'tır: 2 çünkü Allah insanlara karşı sınırsız lütuf sahibidir; ama insanların çoğu yine de şükretmezler.

62 Rabbiniz olan Allah işte böyledir: her şeyi yaratan, kendisinden başka ilâh olmayan O'dur: şu halde, nasıl oluyor da böylesine savruluyorsunuz? 63 İşte, vaktiyle Allah'ın âyetlerini göz göre göre inkâr edenler de tıpkı böyle savrulmuşlardır. 3

64 Yeryüzünü sizin için bir yerleşim alanı yapan ve gök kubbeyi inşa eden, size şekil verip üstelik şeklinizi de en güzel kılan, dahası sizi temiz ve güzel nimetlerle rızıklandıran Allah'tır. Rabbiniz olan Allah işte böyledir: nitekim âlemlerin rabbi olan Allah ne yüce bir bereket kaynağıdır! 4

65 Mutlak diri O, kendisinden başka ilâh olmayan O'dur: Artık siz de O'na adanmış samimi ve saf bir inançla 5 sadece O'na yalvarın! Hamd tümüyle âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. 6

66 De ki: "Elbet ben, hele de Rabbinden bana hakikatin apaçık delilleri ulaşmışken, Allah'tan başka yalvarıp yakardıkla-rmıza kulluk etmekten nehyolundum,- ve ben kendimi Âlemlerin Rabbine teslim etmekle emrolundum."

1 Veya: "Bana kulluğunuzla davetiye gönderin ki, ben de rahmet ve ödülümle davetinize

icabet edeyim". Ya da Elmalılı'mn ifadesiyle: "Benden beni isteyin size icabet ederim, beni bulursunuz; beni bulansa her şeyi bulmuş olur". Dua kulun Allah karşısındaki esas duruşudur. Dua etmek ilâhi bir lütüftür, duanın kabulü fazladan bir lütüftür. Dua etmek, bizzat kabul olmuş bir duadır. Allah'tan isteyene isteği verilse de verilmese de onuru ve hatırı artar. Allah'tan başkasından isteyene isteği verilse de

verilmese de onuru azalır.

2 Krş: 10:67; 27:86. Bu pasajı oluşturan âyetlerin sıralaması dikkat çekicidir: Önce zaman (61), sonra mekân (64), sonra insan (67) geliyor.

3 Tu'fekûn'vi çevirimiz için bkz: 35:3, not.

4 Tebâreke'yi çevirimiz için bkz: 7:54, not.

5 Çevirimiz için bkz: 39:2, not.

6 el-Hamdu lillahi tabbi'l-âlemin için bkz: 1:2, not.

"*^ ^ ^ ^*"

*#s3£s>

40 / MÜ'MİN SÛRESİ

67 Sizi önce toprak türünden, 1 sonra bir damlacık hayat suyundan, sonra da döllelenmiş yumurta hücrelerinden 2 yaratan O ; dur ; sonra bebek olarak meydana gelmenizi (dilemiştir); sonra olgunluk çağına erişmeniz ve ardından da yaşlanmanız için (yasa koymuştur): Ne ki kiminize ölüm daha erken tattırılır, (kiminize) de sonu yasayla belirlenmiş bir süreye 3 ulaşmanız için (zaman tanınır) ki, belki aklınızı başınıza alırsınız.

68 Hayatı ve ölümü 4 yaratan O'dur: ve O bir işin olmasına hükmettiğinde ona sadece "Ol!" der, o da hemen oluşum sürecine girerir.

69 BAKSANA Allah'ın âyetleri hakkında ileri geri konuşan şu tiplere: (tasavvurları) kendilerini hakikatten nasıl da uzaklaştırıyor. 70 Onlar, bu ilâhi kelamı ve elçilerimize daha önce gönderdiğimiz mesajları yalanlayan tipler; fakat bu gibiler zamanı gelince (gerçeği) öğrenecekler. 71 İşte o zaman, kendi boyunlarına (geçirdikleri) tasmalar ve (ellerindeki) kelepçelerle sürüklenecekler; 72 yürek dağılayan bir (umutsuzluğun) gayyasına... En sonunda ateşi azdıran bir yakıtı dönecekler.

73 Ve onlara sorulacak: "Hani, nerede ilâhlık yakıştırdığınız varlıklar; 74 (İlahlar hiyerarşisinde) Allah'ın astlarından saydığınız?"

Onlar şöyle cevap verecekler: "Bizi terk ettiler. İşin doğrusu, daha önceden biz sanki

hiçbir şeye yalvarıp yakarmamışız."

1 Bkz: 18:37, not.

2 Yani "zigof'tan. (Bkz: 16:4 ve 23:13, not).

3 Ecelen musemmâ için bkz: 11:3; 16:61, not.

4 Kur'an'a göre mevt hayatın "görünmeyen yü-

»N^N*

CÜZ 24

MSN

p «ul£ j_, p ilki ^ p ^\j -y. ^=3âi- ^İJ! y*

T>.

%-\ \yji3ij Jİ5 ^ Jt'çâ °y, '(&L>J

İİU

-s-*ii

' * 'ti ' ' v-fe ' Io '

S > > .- > >

iKjL \y'jk=. ^jll o dj^4 JV<İİ\ od

J

t^f5 (V-j^Ji ^J

U!

lSs^ ij—M L-§^

ö-i

oJU.

jIVjI I

Jksî

Ş^: UtS j_i <ûi li,j ot

UO^

LİJİ

-T i ^ «i

5^U jl <^J»Jjy (5J.

İşte Allah gerçeği inkâr edenleri böyle şaşırtır. 75 Bunun nedeni, yeryüzünde hak etmediğiniz halde azıp şımarmanız ve kasıtlılık yapmanızdır: 76 Haydi, içinde yerleşip kalmak üzere cehennemin kapılarından girin,- doğrusu, küstahça böbürleneler için orası dehşet bir mekândır.

77 ŞU HALDE dirençli ol; zira Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir. İmdi, onlara yönelttiğimiz tehditlerin bir kısmının gerçekleştiğini ister sana gösterelim, isterse senin için ölümü takdir edelim; er geç, onlar Bize döndürülecekler. 5

zü"dür (30:7). Çevirideki "ölüm" mevdi tam karşılamadığı için, tüm mevdi (ölüm) kelimeleri 30:7 ile 39:42 ışığında anlaşılmalıdır.

7 Tarih şahittir ki bunu tüm dünya gördü.

»N^N*

CÜZ 24

N₃SS^

40 / MÜ'MtN SÛRESİ

^3^

939

MSN

<jbı od ^II Wı ^k^jjfi Sjkü -üüü ^j

t,;

uj-.

j L\$xaj£\ 1^1^= I4İİİ ^« ^JUL îlili. ül? • jı «•* - -*" f <... i s, ' ~'. -, \

<İ i ili, tLiÇ s}ij UJ ^fl^1 jLiiiL: Jxi (LÖ V.

78 Doğrusu Biz, senden önce de sayısı belirsiz 1 elçiler göndermiştik; onların kimisinden sana söz ettik, kimisinden sana hiç söz etmedik. 2 Ama şu kesin ki, hiçbir elçi Allah'ın izni olmadan mucizevi bir mesaj getiremez. Nitekim Allah'ın emri geldiği zaman, hak tecelli etmiş olacak; işte o anda ve orada, hayatı anlam ve amacından yoksun bırakanlar 3 hüsrana uğramış bulunacaklar.

79 Bir kısmına binmeniz, bir kısmıyla da

beslenmeniz için evcil hayvanları emrinize âmâde kılan (da) Allah'tır. 4 80 Onlardan daha başka alanlarda da yararlanırsınız; onlar aracılığıyla yürekten özlemine çektiğiniz bir ihtiyaca da ulaşırsınız,-hem onlarla hem de gemilerle (hayatın) yükünü taşırsınız.

81 İşte O size (varlık) âyetlerini böyle gösterir; o halde Allah'ın âyetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

82 ŞİMDİ onlar yeryüzünde dolaşip kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görmezler mi? Onlar berikilerden daha kalabalık, daha güçlü ve yeryüzünde daha derin izler bırakmışlardı: fakat birikimleri onlara hiçbir yarar sağlamadı. 83 Çünkü onlara elçileri hakikatin apaçık delilleriyle geldiğinde, elde tuttıkları bir parça bilgiye güvenip küstahça şımardılar: sonunda alay ede geldikleri gerçek kendilerini çepeçevre kuşattı. 5

84 Ve kahredici cezamızı gördükleri zaman "Tek olan Allah'a iman ettik ve O'na ortak koştığımız şeylere olan inancımızı reddettik!" dediler. 85 Fakat kahredici cezamızı gördükten sonra iman etmeleri, onlara hiçbir yarar sağlamadı.

Kulları hakkında geçmişten bugüne Allah'ın uygulaması budur: Nitekim inkârı tabiat edinenler orada ve o anda hüsrana uğradılar.

1 Rusulen'deki belirsizliğin teksir özelliğine istinaden.

2 Kıssası hiç anlatılmayan bir çok peygamber olduğuna göre, Kur'an'da anlatılanların seçimi çok özel mesajlar taşısa gerektir. Mesela Adem'in mesajı: "Adam olmanın yolu hatasızlıktan değil hatayı itiraftan geçer". Nuh'un mesajı: "Sen karada gemini yap, deniz lazım olursa Rabbin onu ayağına getirir". İbrahim'in me-

sajı: "Hiçbir Nemrud'un ateşi imanı yakamaz". İsmail'in mesajı: "Sen Allah'a kurban olursan varlık sana kurban olur". Yakub'un mesajı: "Saf sevgiye iki göz verersen, bin gözün görmediği bir burun kazanırsın". Yusuf'un mesajı: "Bir kişi sabır, sebat, ilim, hikmet, gayret, iffet ve hizmetle koca bir ülkenin kaderini değiştirir". Musa'nın mesajı: "Firavun'un zulmü anaların rahmine kadar uzanmışsa Musa'nızı onun

*£s^Şg5ss«

40 / mü'mîn sûresi

•N3SN»

CUZ24

sarayında arayınız"...

3 el-Mubtilûn, "anlamsızlık ve amaçsızlık" demeye gelen bâtil'î hayat tarzı edinenler {Bâtil için bkz: 21:18, not). Bu sıfatın kapsamına hayatın "anlamdan ve amaçtan" yoksun olduğunu düşünen her nihilist girer. Hayat bütünüyle mucizedir; ancak bunu hayatın anlam ve amacını kavrayanlar görebilir: "Göklerde ve yerde ne mucizeler var ki, (insanoğlu) yanından geçip

gider de onlara dönüp bakmaz bile" (12:105).

4 Zımnem: Allah, Rab oluşunun gereği insanı yaratmakla kalmayıp onun ihtiyaç duyduğu her şeyi de yarattı. Zımnem: Hayvanlar dahi Allah'ın okunacak âyetiye, gerisini siz düşünün...

5 Zımnem: Bütünün parçaları hakkında elde ettikleri bilgiyi bütünün amacına aykırı kullandıkları için sonuç hüsrân oldu.

-«N^s**-

41. FUSSÎLET SÛRESİ

**\$&+

Adım 3. âyetinde geçen "ayrıntılı olarak açıklandı" anlamındaki fussy-ierten alır. Buhârî ve Tirmizî'de ilk âyetine nisbetle Hâ-mîm es-sec-de adıyla yer almıştır. Sûreye Akvât (10) ve Mesabih (12) adım verenler de olmuştur.

Yedi sürelik Hâ-Mîm ailesinin ikinci süresidir. Ailenin diğer sûreleri gibi Mekke'de indirilmiştir. Bir önceki Mü'min süresiyle eş ya da art zamanlı indirildiğine göre, bu sûreyi de aynı döneme yerleştirmek gerekir (Bkz. Mü'min sûresinin girişi). Hz. Peygamber, Kureyş adına kendisine ahlâksız tekliflerle gelen Utbe b. Rebia'yı sonuna kadar dinlemiş, daha sonra "Şimdi de sen beni dinle" diyerek bu sûreyi okumuş, 13. âyeti okurken Utbe "Allah hatırına kavmine merhamet et!" diyerek Rasuluilah'ın ağzını kapatmaya yeltenmiş, sonunda beti benzi atmış bir halde kavmine dönüp bu hareketinin izahını da "Siz de biliyorsunuz ki onun her dediği gerçekleşiyor" diyerek izah etmiştir (İbn Kesir).

Sûrenin ana teması iman ve inkârın tabiatıdır. Sûre indiği kritik ve zor zamanın gündemine uygun olarak inkârda direnenlere karşı uyarı ve tehditler içerir. Önyargı, akim atıldığı kör kuyudur. Gören göz görmez, işiten kulak duymaz olur (4-5). İnsandan kozmik ilâhi korosuna kendi iradesiyle katılması istenir. Zira gökler ve yer bu koroya dahil olduklarını hal diliyle ifade ederler: "Her ikiniz isteyerek ya da istemeyerek (varlık sahnesine) gelin!" dedi: İkisi birden 'Bizler boyun eğerek geldik!' dediler" (11). Onların her biri kendi işlevini üstlendi (12). Ancak irade gibi bir nimetle imtihan edilen insan buna ayak diretti. Bunun asıl nedeni, şeytani güdülerin insan bilincini esir alarak insanın ikinci kişiliği haline gelmesiydi (25). Böyleler! gerçeği aramak yerine, gerçeğin sesini gürültüye getirerek bastırmak isterler (26). Onlar "yapa geldiklerinin en kötüsü üzerinden" cezalandırılacaklardır (27). Mü'min muhataplara, küfre dönüşmüş önyargının çelik duvarını iyi davranışla parçalama telkin edilir: "(o halde) sen tezini en güzel biçimde savun; bak gör o zaman, seninle arasında düşmanlık olan biri bile sanki sımsıcak bir dost kesiliverir" (34).

İnkarcı insanın tutarsız ruh hali çarpıcı bir biçimde tasvir edildikten sonra, söz şu berceste âyete getirilir: "Onlara dış dünyalarında ve iç dünyalarında âyetlerimizi göstereceğiz; ta ki onun gerçeğin ta kendisi olduğu kendileri için de ayan beyan ortaya çıksın" (53).

Küfe okuluna göre 54, Medine ve Mekke okullarına göre 53, Basra ve Şam okullarına göre 52 âyettir.

'*«--->x---»**

*£sSS^N«

41 / FUSSÎLET SÛRESİ

->fssSS^s*-

CÜZ 24

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 Hâ-Mîml 1

2 MUHTEŞEM 2 bir indiriliş; O Rahman, O Rahîm'den... 3

3 Öyle bir kitap ki, onun âyetleri, kavra-yabilen bir topluluk için Arapça 4 bir hitap 5 olarak ayrıntılı biçimde açıklanmıştır; 6 4 bir müjdecî ve bir uyarıcı olarak: ama (uyarılanlar var ya), onların çoğu yüz çevirmiştir; artık onlar işitmezler. 7 5 Bir de dönüp derler ki: "Kalplerimiz bizi çağırdığın şeye kapalıdır, kulaklarımızda kurşun 8 vardır,- dahası aramızda aşılmaz bir engel vardır: Şu halde sen (elinden geleni) yap, unutma ki biz de (elimizden ne geliyorsa onu) yapacağız!

6 (Ey Peygamber!) De ki: "Ben de yalnızca sizin gibi ölümlü bir insanım. Bana ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyediliyor: Öyleyse O'na yönelin ve ondan af dileyin!"

Yazıklar olsun Allah'tan başkasına ilâh-lık yakıştıranlara! 7 Onlar ki, arınmak için ödenmesi gereken bedeli gönüllü olarak ödemezler; 9 işte onlar, evet onlardır âhireti inkâr edenler.

8 Ama iman eden, imanına uygun davrananlara gelince: onları kesintisiz bir ödül beklemektedir.

9 DE Ki: "Şimdi siz, arzı iki evrede 10 yaratan Allah'ı inkâr edip, O'na -ki işte O'dur âlemlerin Rabbi- eşdeğer rakip güç-

MKN

o i Ljilji

ywy-__

Lijl A_ic.li 1_jl_>o-^^Luj j1*^1? (j-*jj- i3 1-lilil /«-J_j

^ ^ a ^- a,-a^ -- a"" ^""^ ."" ^ î-* ° S o* \$ '

,ys /j_ ^ljj l^ _J A*>-_9İ^ /j-jaJIjJI 1_>j«jJL3i bljil 4 I

ler 11 mi peydahlıyorsunuz?

10 O arz üzerine sarsılmaz dağlar yerleştirdi ve ona bereket bahşetti; dahası oranın besinlerini, ora sakinlerinden talep edenler arasında dengeli 12 bir biçimde takdir etti: (bütün bunlar) dört evrede gerçekleşti. 13

11 Dahası, 14 O duman 15 halindeki göğü 16 şekillendirdi; ona ve arza "Her ikiniz, isteyerek ya da istemeyerek (varlık sahnesine) gelin!" dedi. ikisi birden "Bizler boyun eğerek (varlık sahnesine) geldik!" dediler. 17

1 Bu harflerin mahiyetiyle ilgili bir açıklama için ilk geçtiği 68:1'in ilk notuna bkz.

2 Tenzfün'deki tazim ifade eden belirsizliğin çeviriye yansıması.

3 Zımnem: Vahiy, sonsuz rahmet sahibinin insanlığın önüne açtığı bir gök sofrasıdır {Rahman ve Rahîm için bkz: 1:2, not).

4 Veya: "açık ve anlaşılır.." Arabiyyeriin türe-tildiği 'arab kökü üç asli mâna taşır. Bunlardan ilki olan "açık ve anlaşılır" olmaktır. Hatta Arab kavmi bu ismi dilleri açık ve anlaşılır olduğu için almıştır (Bkz: Mekâyîs). Kur'an'm

»Şr^^ ^Bj»

41 / FUSSILET SÛRESİ

•N3\$5#>.

943

Arapça oluşuna yapılan her atıf, hem lafzen hem zımnem "Allah insana, insanın konuştuğu dille hitap etmiştir" vurgusunu içerir. Bununla amaçlanan vahyin anlaşılabilir niteliğidir. Muhataplardan gelecek tüm "anlaşılamaz" ya da "zor anlaşılır" mazeretlerini geçersiz kılar. Beşeri dil ve ilâhi mâna ilişkisi için bkz: 13:37, not.

5 Hitap karşılığı için bkz: 10:15, not.

6 Krş: 10:37, ilgili not. Fussilet, "açık ve anlaşılır kılındı". Tafsil, anlam karışıklığına ve kavram kargaşasına set çekmek. Bunu temin için ayrıntılı ve çok boyutlu açıklamalarla meramı anlaşılır kılmak. Vahiy, insanın tüm sorularına değil ama, varoluşsal soru ve sorunlarının tamamına açık ve net cevaplar ve çözümler sunmuştur.

7 Yani: işitmedikleri için yüz çevirmediler, yüz çevirdikleri için işitmediler. Önyargıya dayalı bir inkâr bu.

8 Lafzen: "ağırlık.." Kalbin "akıl" anlamına kullanıldığı hatırlanırsa, bu ibare aklın kapalı olma halini ifade etmektedir (Bkz. İbn Aşur). Bu durum şöyle de özetlenebilir: küfür önyargıdır. Önyargıya dayalı küfür, en zararlı akıl örtücüdür.

9 Zımnem: Bedel ödemeye yanaşmazlar, ama bedel ödemişlerin arınmışlığına da konmak isterler. Âyetteki zekât hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Mali yükümlülük olarak anlayanların yanında İbn Abbas, Mücahid gibi otoriteler, "Lailahe illallah diyerek kalbi şirkten arındırmak" olarak yorumlamışlardır (Taberî ve İbn Atıyyej. Bütün yorumlara mesnet olan metni, terimin kök anlamım esas alan bu çevirinin yansıttığı kanaatindeyiz. Kur'an'm 23 yıllık iniş sürecinde bazı terimler anlam yolculuğuna çıkmıştır. Zekât da bunlardan biridir ve müşrikler için geçtiği bu bağlamda Medenî âyetler-deki gibi "nisabı olan mali bir vecibe" değil

"helâl kazanç ve paylaşma" mânasına gelir (tik geçtiği A'râf 156'nın notuna bkz).

10 Lafzen: "iki günde.." Gerekçe için, kelimenin ilk kullanıldığı Kâf sûresinin 38. âyetinin ilgili notuna bkz.

11 Nidd "eş, ortak, denk" mânasına gelse de bu eş ve ortaklık "dostluğa" değil, rekabet ve düşmanlığa dayalı bir zıtlık üzerine kumludur. Nidd'i misl'den ayıran da budur. Kelimenin

aslıının "dağıtmak" (teşrid) olduğu hatırlandığında bu sapmanın temelinde "Allah'ın gücünü dağıtma arzusu "nun yattığı anlaşılır {Furûk ve Kitabu'l-'Ayn). Kur'an'm iç bağlamından yola çıkılarak da aynı sonuca ulaşılabilir (Bkz: 14:30, not). Çevirimizin gerekçesi budur.

12 Zımnen: Keyfi ihtiyaç tanımına ve beşeri oran eşitliğine göre değil.

13 Bu rakam 9. âyette geçen iki evreyi de kapsar. 12. âyetteki iki evreyle birlikte toplam altı evre eder ki, A'râf 54'te sözü edilen "altı aşama" budur. Âyetin "yeryüzünde bitkilerin dört mevsimde yetişmesini takdir etti" şeklinde okunması mümkünse de, bağlamla uyuşmak-maktadır.

14 Bu bağlamda summe edatı, zamansal bir sonralığı değil, semanın yaratılışının arzın yaratılmasından daha büyük bir olay olduğunu ifade eder (îbn Aşur).

15 Yani: "gaz bulutu". Bugünkü bilgilerimiz bunun evrenin temel elementi olan hidrojen gazı olduğunu söylemektedir.

16 Veya: "evreni.."

17 Evrendeki muhteşem uyumun ve bunun tesadüf eseri olmadığını sembolik dille ifadesi. Bir başka ifadeyle, anlamsızlığın ve amaçsızlığın reddi. Varlığın kozmik korosundaki her şey, kendi diliyle bir özge ilâhi icra etmektedir. Zımnen: Ey insan! Uyumunu bozma, bilinçli bir varlık olarak sen de katıl bu koroya!

•fs^gŞs^*

417 FUSSÎLET SÛRESİ

* £--^3 £^^*

CUZ24

12 Üstelik onları iki aşamada yedi gök 1 olarak var etti, her bir göğe kendi görev yarasını yükledi. 2 Nihayet Biz en yakın göğü ışıklarla süsledik 3 ve bir güvenlik sistemi oluşturduk: 4 işte bu her şeyi bilen, her işi mükemmel olan Allah'ın takdiridir.

13 Bu (cömertliğimize) rağmen yüz çevirirlerse, de ki: "Sizi 'Ad ve Semud'u çarpan yıldırıma benzer bir (bela) yıldırım-y-la uyarıyorum!"

14 Hani Elçiler onlara önlerinden ve arkalarından 5 gelerek "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin!" demişlerdi. Onlar, "Rabbimiz (böyle bir şey) isteseydi, kesin melekleri indirirdi; şu halde biz, sizinle gönderildiğini (söylediğiniz) şeyleri ısrarla reddediyoruz" dediler.

15 Ad kavmine gelince... 6 Nitekim onlar da yeryüzünde haksız yere büyüklendiler 7 ve

"Bizden daha güçlü kim var?" dediler.

Ne yani, onları yaratan Allah'ın kendilerinden daha güçlü olduğunu da mı düşünemediler? Bir de kalkmışlar, âyetlerimizi bile bile inkâr ediyorlar. 16 Nihayet bu dünya hayatında alçaklığın azabını kendilerine tattırmak için kara günler boyunca üzerlerine iliklere işleyen 8 bir rüzgar gönderdik: ama âhiretin azabı kesinlikle daha alçaltıcıdır ve onlar yardım da göremeyecekler.

17 Semud kavmine gelince... Nitekim Biz onlara da yol göstermiştik, fakat onlar

jj-İûj ^tİJİ Uâjb»-j 7*~z2>} '^1.' I -yjJ 1 frLt İl Ujj a Lja ysi

'• İ". - ' ' >»".»" *- > ,»' • - „« -" ,°

, } t . i ,

1jj3XjU jI& Uli f|| ojj\£=> 4j «iL^jl Lİj Uli îSÛî

'T, '--ti, & * ' **■:<>>,">'*■:} ><>'&'.' -s^p, < i -* ö > *"» S = ^ , » , • ; , ..'_!.. 1 •

_ , t ,, IS,

s- \Js*\ j —*~2>o j*^J ş^ş O^a^j ı ojo fl) 9-Lûi -V-UI uşşüj î|w)§

doğru yolu görmektense körlüğü tercih ettiler: 9 Sonuçta yapa geldikleri şeylere karşılık, onları onur kırıcı azabın yıldırımını çarptı. 18 Ama Biz, iman eden ve sorumluluk bilinciyle kuşananları kurtardık.

19 VE Allah düşmanlarınının 10 ateşe doğru sevk edilecekleri o gün, baştan sona zapturapt altına alınırlar; 11 20 hatta ateşe vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri yapa geldikleri şeyler sebebiyle onlar aleyhine şahitlik eder. 12

1 "Yedi gök", bilinen ve bilinmeyen birbirinden farklı tüm kozmik sistemleri kapsayan bir ifade. Yedi rakamı çeşitlilik ve çok katmanlı-lıktan kinayedir (Krş: 15:44, not). "Yedi kat gökler ve yer" ibaresi "bütün kâinat" mânasına gelir.

2 Burada olduğu gibi mutlak mânada öznesi Al-

lah nesnesi eşya olan (burada gökler) emr terimi, Allah'ın eşyaya yüklediği kanuna delalet eder. Bu vurgusuyla emr eşyadaki nedensellik yasasına (causality) tekabül eder. Allah'ın eşyaya emfini vahyetmesi, onu yaratılış amacı olan mâ hulikâ leh'ini yüklemesidir. Arıya vahyetmesi de bu cümledendir (16:68). Bu nedensellik

CUZ24

4==3\$23\$*

»^3^

945

elbet Allah'ı koyduğu yasanın -hâşâ- mahkûmu eden bir nedensellik değildi. Zira O koyduğu yasanın hakimi olarak her an eşyaya müda-hil ve her an yaratmadaydı. Dolayısıyla ilâhi emri yüklenen eşya O'ndan bağımsız bir varlığa değil, O'nun iznine ve emrine tabi mümkün bir varlığa sahipti.

3 Gökyüzünün çıplak gözle görüntüsünün tasviri.

4 Kur'an kozmolojisini üç başlıkta tasnif etmek mümkündür: 1) "Dünya seması" veya "en yakın gök" (67:5) adım verdiği kuşların da boşluğunda uçtuğu gök (16:79). Bu atmosfer içi göktür. Belirlilik takısıyâ es-semâ' biçiminde geldiği yerlerde de çoğunlukla "çıplak gözle görülen" göğe delalet eder. 2) Seb'a semâvât (yedi kat gökler) formuyla ifade edilen gök. Bu bağlamına göre ya güneş sistemini, ya da birini kendi âlemimizin/uzayımızın oluşturduğu sonsuz âlemleri/uzayları ifade eder. 3) Semâun formunda belirsiz olarak geldiği yerler. Bu "uzay" anlamındadır. Bağlamına göre bazen kâinatın tümünü, bazen arzdan arşa kadar bütün bir varlık mertebelerini ifade eder. Âyetteki "güvenlik" (hıfzan) yeryüzünün zehirli güneş ışınlarından, meteor serpintilerinden ve çekim dengesini saptırıcı unsurlardan korunması anlamına gelebilir. Saffat 7'de sözü edilen vahyin görünmez varlıklara karşı korunması anlamına da gelebilir (Krş: 67:5; 15:17). Bu sonuncu ihtimal Kur'an'm geneliyle daha bir uyumludur {Hıfzan'ı çevirimiz için bkz: İbn

Aşur).

5 "Önlerinden ve arkalarından" şu iki vurguyu da taşır: "söz anlatmak için her yolu deneyerek" veya "helak olan geçmiş kavimleri ve âhirette kendilerini bekleyecek olan azabı anlatarak.."

6 'Âd ve Semud'un birbirine bağlı helak süreci için bkz: 7:73, not.

7 Büyük değillerdi fakat büyük görünmek istiyorlardı. Bu, kendini ve haddini bilmemektir. Haddini bilmemek kendine zulümdür. Kendine zulmedenin eline güç ve iktidar geçerse, gücünün yettiği herkese zulmeder.

8 Veya: "homurtulu, uğultulu" (Râzî).

9 Görmek için göz yetmez, görme iradesi şart. İradeyi görmeme yönünde kullanmak, hem görme yeteneğine hem iradeye ihanettir.

10 Özellikle Hz. Peygamber ve mü'minleri yurtlarından çıkaran Mekke müşrikleri (Krş: 60:1).

11 Yûze'ûn ile ilgili bkz: 27:17, not.

12 Burada sayılmayan koklama ve tatma duyuları, günah maksadıyla en az kullanılan duyulardır. Kulak ve göz, duyup gördüğü hakkın şahididir. Deri de öyle; sinir uçları yanma tehlikesini haber veren birer elçidir. Bu üç organ da sahibine gerçeği ilettiği halde, sahibi bu araçları amaç dışı, hatta amaca aykırı kullanmıştır. Duyuların dilinin çözüldüğü O Gün, dillerin duyuracağı hiç bir şey yoktur.

"*c^38^5*"

N3£s|

41 / FUSSÎLET SÛRESÎ

«N^S^sf*

CUZ24

21 Derilerine "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?" diye sorarlar. Onlar da "Her şeye (kendi dilince) konuşma yeteneği veren Allah bize de verdi: Sizi yoktan var eden O'dur, dönüşünüz de yine O'nadır.

22 Bir zamanlar siz kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin size karşı şahitlik yapmasından sakınmazdınız; üstelik Allah'ın yaptıklarınız hakkında fazla bir şey bilmediği zannına kapılırdınız. 1 23 Bakın işte, Rabbiniz hakkındaki bu zan-mnız sizi helake sürükledi de, böylece hüsrana uğrayanlardan olup çıktınız.

24 Eğer dayanabilirlerse, bu durumda ateş onlar için bir çeşit mesken olacaktır,-geri dönüp af için başvurmak isteyecekler, asla başvuruları kabul edilmeyecektir. 25 Zira onların başına güdümüne girecekleri yoldaşlar 2 musallat ettik; bunlar, önlerinde olanı da arkalarında kalanı da 3 kendilerine süslü gösterdiler,- işte böylece, kendilerinden önce gelip geçmiş olan görünür görünmez 4 varlıklardan nice topluluklar hakkındaki vaad onlar için de gerçekleşmiş oldu: şüphe yok ki onlar, daima kaybeden taraf oldular.

26 HAKKI inkârda direnen kimseler "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, onu karalayıp şamata yapın ki 5 bastırabilesiniz!" dediler.

27 Ve elbet inkârda direnen bu kimselere şiddetli bir terkedilmişlik acısı tattıracağız, 6 ve onları kesinlikle yapa geldikleri- zin en alçağı olsunlar!'

i_j.i_H «tül t-LÜsül IjJli llie- lîJ4_2, p I—aojiiij IjJUj ^y1 ~i>4-^li ~^==tpjl -vâsa^j «îlîfc (_g_Ü1 jvSCLt /vSüij

-Ü /|4î ^j-S J_ ^Âî! -_glle. (3—=- J (V^Ü>- 1 «J^jJbl jj---; U»

t', , .- ;Î E »°,°, o „' „ •',

üj-Uju ^j^ Ijj^ t«j *'j4- -İ^-JI jb L^-i «4J jllll .(il __r>" ,j—o o*>Col (j_jJji Lîjl u_jj i
jjk£= ^İJI JÜj®

nin en kötüsüyle cezalandıracağız! 7 28 İşte budur Allah düşmanlarının cezası: Ateş. Onların sürekli kalacakları yer, âyetlerimizi bile bile inkâr etmelerine karşılık olmak üzere orası olacaktır.

29 Ve (oraya girince) inkârda direnen kimseler diyecek 8 ki: "Rabbimiz! Görünen görünmeyen 9 tüm varlıklardan bizi saptıranları bize göster: Hepsini de ayaklarımız altına alıp çiğneyelim ki, hepimi-

1 Lafzen: "gizlemezsiniz". Zımnem: Gizlemek isteseydiniz bile nasıl gizleyecektiniz ki?

2 Bu şeytani "yoldaşlar", insanın ayartıcı benliği ve içgüdüleri olabileceği gibi, şeytanın görevini üstlenen insanlar da olabilir (İbn Aşur). Birinci tür, "insanın öteki kişiliği haline gelen şeytani dürtüler" olarak da yorumlanmıştır (Esed). Bu âyet, benzer bir durumu daha ayırtı-

lı resmeden Zuhruf sûresinin 36. âyeti ışığında anlaşılmalıdır.

3 Önlerinde olan tecrübi âlem, arkalarında olan gaybi âlemdir. Veya: geçmişi ve geleceği... Zımnem: 'Dünyanız kıyaktı, âhiretiniz de kıyak olacak' diye telkinde bulundular.

4 Lafzen: "cin ve insan.." Sadece görünen varlık olan insanın değil, cahiliyye tasavvurunda tan-

CUZ24

»^3^N*

41 / FUSSÎLET SÛRESÎ

--eŞs^3\$^*-

947

rısal güç vehmedilen görünmeyen türlerin de ilâhi denetim altında olduğunun ifadesi.

5 Zımnem: Her tür kara propaganda yöntemiyle Kur'an'ın sesini boğun! [Lağv için bkz: 23:3, not) Önyargıya dayalı inkarcı aklın bu gargara-cı tavrı, 4 ve 5. âyetlerle birlikte okunmalıdır. Bu tavrın karşı tarafında "Tezini en güzel şekilde savun" diyen bu sûrenin 34. âyeti yer alır.

6 Bu âyet Furkân sûresinin 69. âyetiyle birlikte anlaşılmalıdır. 'Azâb'ı kök anlamına uygun

Jlî*

37 VE gece ile gündüz, güneş ile ay O'nun âyetlerindedir: (Şu halde) ne güneşe secde edin, ne de aya! Eğer özellikle O'na kulluk ettiğinizi (düşünüyorsanız), onları da yaratan Allah'a secde edin! 9

38 Fakat küstahça büyüklük tasarlarsa, iyi bilsinler ki Rabbinin huzurundakiler 10 gece gündüz O'nun yüceliğini anmaktadır,11 hem de hiç bıkmadan usanmadan...

1 Sunime, ancak sahih akide temelinde yükselirse değer kazanan bir hayata delalet eder.

2 Nasıl ki, kâfirlerin dostu şeytanlarsa (25. âyet), mü'minlerin dostu da meleklerdir. Muza-ri fiilin bu kalıbı hem tekrarı, hem sürekliliği ifade eder. İnsanın cismani potansiyelinin ruhani boyutuna bağlı olduğu hatırlanmalıdır.

3 Çevirimizin lugavi gerekçesi için bkz: 2:38, not. Bir sonraki âyet de havf ve hüznün zıt zamanlı anlamlarım teyit etmektedir.

4 Yalnız imana değil, sâlih amele ve saf iyiye de davet (Elmalı). İslâm'la insan arasına gerilen somut ve soyut her tür engeli kaldırmak da davetin bir parçasıdır.

5 Yani "ne iyilik kötülükle, ne de kötülük iyilikle" bir olabilir. Kötülüğe karşı kötülük ile iyiliğe karşı kötülük, iyiliğe karşı iyilik ile kötülüğe karşı iyilik de bir olmaz. Zimnen: Allah'a karşı küfür, En Büyüğün en büyük iyiliğine karşı, kötülüğün en fenasıdır.

CUZ24

♦ " r^^lS^-fo

41 / FUSSİLET SÛRESİ

^^^CjS^fe

949

6 Sabır kazanılanı, pay bahşedileni ifade eder: ilki iradenin şükrü, ikincisi şükrün ödülüdür.

7 Yani: "Kötülüğe iyilikle mukabele etme konusunda.."

8 Şeytan saldırgan bir köpektir: Köpeğe karşı kendini savunmanın en iyi yolu onu sahibine bağlatmaktır. Zimnen, Şeytanı "kötülük ilâhı" gibi gören tasavvurları red. Kur'an'da negatif benliğin ve iç güdülerin ayartısı da "şeytani ayartı" kapsamında ele alınır. Bununla amaçlanan, günahkardan günahı soyutlamak, işlediği günahla aynılaştırmasının önüne geçmektir. Bu takdirde günahla mücadele daha kolay yapılır. Zira kimse, kendisine karşı savaşılamaz (Bkz: 14:22, not).

9 Zımmen: Sadece Yaratanı kulluk varken yaratılana da kulluk etmek, yaratana kullukta sa-

mimi olmamaktır. Zımmen: Mesaja kulluk edilmez, mesajın sahibine kulluk edilir. Sûrenin 9-12. âyetlerinde kâinatın bizzat kendisinden, 37-39. âyetlerdeyse niteliklerinden söz edilmektedir. İlki O'nun zatına, ikincisi sıfatlarına istidlal içindir. Güneşe ve aya secde etmeme emri, özünde insanın kendisini tabiat ve eşya karşısında nesneleştirmeme gayesini taşır. İnsanı eşya karşısında nesneleştiren her güç ve kutsallık atfı, üç kez zulümdür: 1) Özneleştirilen nesneye, 2) Nesneleştirilen insana, 3) Hakikatin kendisine.

10 Görünür görünmez varlıklardan Allah'a teslim olan herkes. Krş: "Ey insanlık ailesi! Allah'a muhtaç olan sizlersiniz; Allah'a gelince: O kendi kendine yeten sonsuz zenginlik sahibidir" (35:15).

11 Tesbih'in bu anlamı için bkz: 21:79.

«^^ss^?*

\$z=3£^

41 / FUSSİLET SÛRESİ

*N^sf«

CÜZ 24

39 O'nun âyetlerinden biri de şudur: Sen toprağı tüm iddialarından soyunmuş olarak 1 görürsün; ama onun üzerine (yağmur) suyunu indirdiğimiz zaman harekete geçer ve uyamverir. 2 Ona hayat veren, elbet ölü (kalp)lere de hayat verecek olandır: Çünkü O her şeye güç yetirendir.

40 GERÇEK şu ki, âyetlerimizi anlam ve amacından saptıranlar 3 asla bizden gizlenemezler: şimdi, ateşe atılan mı, yoksa Kıyamet Günü (huzura) güven içinde gelen mi daha değerlidir?

İstedığınızı yapın, nasıl olsa O yaptığınız her şeyi görmektedir.

41 Şüphesiz onlar, kendilerine ulaştığı halde bu ilâhi uyarıyı inkâr edenlerdir: 4 çünkü o, elbette pek yüce bir Kitaptır. 42 Hiçbir anlam ve amacından saptırma çabası ona ne önünden açıkça, ne de ardından gizlice ilişemez: 5 o, her tür övgüye lâayık, her şeyden haberdar olan tarafından indirilmiştir.

43 (Ey Nebi!) Sana söylenenler, senden önceki elçilere söylenenlerden başka bir şey değildir. 6

Şüphesiz ki senin Rabbinin bağışlayıcı-lığı kesindir, ama (aynı zamanda) can yakıcı bir cezanın da sahibidir.

44 Eğer Biz bu (vahyi) yabancı dille okunan bir hitap kılıysaydık, kesinlikle "Neden onun âyetleri açık ve anlaşılır değil,7 ne yani, bir Arab'a dili yabancı bir (hitap) mı?" derlerdi.

De ki: "Bu (vahiy), iman edenler için bir yol gösterici ve bir şifa kaynağıdır. İman etmeyenlere gelince: Onların kulaklarında bir çeşit kurşun vardır; dahası o (vah-

^ş^

£12. Llîjl illi ÎLili Ji'Vl ^J ^ÎÖÇI '^j

Jy}\ L ^jJj Liı^Î ^IJı Sı ÎL;j3 oj^ii ;ûji

D] o j^J o j_UJu \1> £\ ^Ui_i U I_jÎÎâ 15XliJ 1 Î^J

î i , "" , , 'î ' ' ' o] Jjp ^ JjLlj JJ âi u V i Jjj j il' U fi -u^i

y 3 ^ii! ^ o^Lji v 5,-iJi3 îlij ^li 1_ji:ı ^juj

j* JLaJL las' i°^' 3 <uj vüüüS ûiKji ^ji ii!5ı J^ ıy ^ ^Y" *^ ~r^ <-*? c^i5 r^ ^f 8 ^ ; J

yin ışığından dolayı) onlara bir tür körlük arız olmuştur,- şimdi onlar, çok uzak bir yerden seslenen kişi (gibi)dirler. 8

45 Doğrusu Biz Musa'ya da kitap vermiştik ve onun hakkında da ihtilaf edilmişti. 9 Ve eğer Rabbin tarafından daha önce konulmuş kesin bir yasa olmasaydı, haklarındaki hüküm hemen infaz edilirdi: Yine de onlar, bundan dolayı tereddütlü bir şüphe içindedirler. 10

46 KİM Allah'ı razı edecek iş işlerse kendi lehine olur ; kim de kötülük işlerse kendi aleyhine olur: Rabbinin kullarına zulmetme ihtimali asla bulunmamaktadır. 11

1 Hâşi'aten'e bu bağlamda verilebilecek en uygun karşılık.

2 Ayetin devamından da anlaşılacağı gibi su

vahyi, kıraç toprak da vahiyden mahrum yüreği temsil eder. Vahiy, tıpkı ölü toprağı diriltiren su gibi ölü ruhları diriltir: "Size hayat bahşeden

CÜZ 24

4s3£^-

41 / FUSSİLET SÜRESİ

bir (diriljişe çağırıldıklarında, Allah'ın ve O'nun Elçisi'nin davetine icabet edin!" (8:24)

3 îlhad, hem insanı müşrik eden akidedeki şirki, hem de insanı günahkar eden sebeplerdeki şirki kapsar (Râğıb). Kök anlamı, "bir şeyi anlam ve amacından yoksun bırakmaya çalışmak ya da saptırmak"tır. Vahye yönelik tebdil, tahvil, tağyir ve tahrif çabalarının hepsini içerir.

4 Veya inne'nin mahzuf haberini gözeterek: "..bu ilâhi uyarıyı inkâr edenler (hüsrana uğrayacaklardır)". Ya da: "..inkâr edenler (O'nu inkâr etmiş sayılırlar)." (İbn Aşur).

5 "Önünden" olanı iyi niyetle yapılan yanlış yorumları, "arkadan" olanı da kötü niyetle yapılan tahrif ve saptırma çabalarını ifade eder. Zımnen: Vahiy kendisine ait olmayan mânaların dışarıdan idhaliye karşı kendini o muhteşem iç örgü-süyûe korur; üstüne yapışmış da olsa, bünyesine uymayan yorumları farklı zaman ve zeminlerde hakikati ifşa ettiği hizmetkarları eliyle temizleyip atar (GİRİŞ'in ilgili bölümüne bkz).

6 Gizli öznenin kimliğine bağlı olarak iki şekilde de anlaşılabilir. Birincisi: Sana inkarcıların söyledikleri senden önceki nebilere söylenenlerin benzeridir. İkincisi: Sana indirilenler senden önceki nebilere indirilenlerin benzeridir (İbn Aşur).

7 Zımnen: Eğer anlaşılır olsaydı belki de inanırdık. Yani, inkarcı aklın ardı arkası gelmez mazeretlerine biri daha eklenirdi.

8 Zımnen: Kulağını gerçeğin sesine kapatanın gözü hakikati görmez olur.

9 Zımnen: Ey Peygamber! Bütün bunlar yalnız senin başına gelmiyor!

10 "Ya doğruysa", "ya gerçek buysa" tedirginliği (Şekkin.. murib için bkz: 14:9, not).

11 Zımnen: Kötülük yapan kendisine ne kadar büyük bir zulmü reva görse de... Ma..bi ile kurulan yapılara dair bkz: 6:107, not (Ayrıca krş: 50:29, not).

N3£s.

*£s^34«

4i / rjssîlet sûresi

*N3£N«

CÜZ 24

47 Son Saat'in bilgisi yalnız O'na havale edilir. 1 Hem O'nun bilgisi olmadan ne meyve çekirdekleri kabuklarını çatlatabilecek, ne de herhangi bir dişi gebe kalabilecektir; dahası, doğuramaz bile. 2

Ve O Gün onlara "Hani, nerede ortakların^!)" diye seslenen biri çıkar; onlar "Sana itiraf ederiz ki, bizden hiç kimse (buna) asla tanık olmamıştır" diye cevap verirler. 48 Artık onların daha önceden yalvarıp yakardıkları şeyler kendilerini yalnız bırakmıştır: kendileri için kaçacak bir yer olmadığına iyice kanaat getirirler.

49 İnsan özgül ağırlığı olan karşılıklar 3 istemekten asla bıkip usanmaz; ama basma kötülük bildiği 4 (bir şey) gelecek olsa, bu kez de umudunu yitirip karamsarlığa kapılır.

50 Ama uğradığı bu musibetin ardından eğer katımızdan bir rahmet tattıracak olsak tutar der ki: "Bu zaten benim hakkımdı; hem Son Saat'in kopacağını da sanmam ya! Bir ihtimal Rabbime döndü-rülürsem, beni O'nun katında malum güzelliklerin beklediğinden kesinlikle eminim."

Sonuçta, inkârda ısrar edenlere elbet yaptıklarım bir bir haber vereceğiz ve onları kesinlikle altında ezilecekleri bir azaba mahkûm edeceğiz. 5

51 Ne zaman insana nimetlerimizi bah-şetsek yüz çevirir ve yan çizer,- ne zaman da başına bir musibet gelse, başlar yalvar yakar uzun uzadıya dualar okumaya.

52 DE Kİ: "Ya bu vahiy Allah katından

1 Allah Rasulü, kıyametin ne zaman kopacağını soran birine şöyle cevap verir: "Sen onun için ne hazırladın?" (Buhârî)

2 Ayette Son Saat'in zamanını bilmek yalnız Allah'a hasredilirken, diğerleri O'na hasredil-

oi' ç^Ü-'^-i ?3i3 <*1*j VI * — *İj Vj u*J\ (V o 1V**^ L°J

U_« i —**-j oL-USJI jiljffijŞ İ5j_U3

\j^=

Jüu

Ot

İJ

4^Jl>tJ l_J

j^/ 1 ^

4j çjjiS çv-J <U I JSS- Ja jl^=a jj çvJU Ij I JS @ J^iJ-@ Ja-j>^o J(^-i J^=V *!] V! jtfJj
*L_â! j_^ Âj^o ^yj

gelmiş de, buna rağmen siz onu inkâr et-mişseniz, (neler olacağını) hiç düşündünüz mü? Kim derin bir yabancılaşma içine düşen birinden daha sapık olabilir?" 6

53 Vakti geldikçe insana, 7 kâinatın uçsuz bucaksız ufuklarında ve bizzat kendi iç dünyasında mesajlarımızı göstereceğiz. 8 Ta ki bu vahyin tartışmasız bir gerçek olduğu herkes için 9 ortaya çıksın. Her şeye şahit olan senin Rabbin (insana) yetmedi mi? 10

54 Bakın, belli ki onlar Rablerinin huzuruna çıkacaklarına ilişkin tereddüt içindeler! 11 Bakın, şüphe yok ki O her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. 12

memiş, böylece insanoğlunun bilgisine de açık olduğu îmâ edilmiştir. "Kabuk çatlatma" ve "gebe kalmayı" bilme mâ ile "doğurmayı" bilme lâ ile olumsuzlanmıştır. Muzari fiili mâ halden lâ istikbalden arındırır. Bu kuralı çeviriye

CUZ25

*N^s4«

41 / FUSSİLET SÛRESİ

*^^

953

mümkün olduğunca yansıtmaya çalıştık.

3 Hayr, bu tür bağlamalarda genellikle somut, gözle görünür elle tutulur karşılıklara tekabül eder. Krş: "Hem, sizin hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı, sizin hoşlandığınız bir şey de sizin için şerli olabilir" (2:216).

4 eş-Şerfdeki belirlilik çeviriye böyle yansımıştır.

5 Bu âyet bağlamında nakledilen şu olay manidardır: Mü'minlerden Habbab b. Eret'e 'Âsî b. Vâil bir kılıç yaptırmış, "İnkâr etmezsen ücretini ödemem" demişti. Habbab "Âhirette alırım" diyerek hesabı ebedi âleme bırakmıştır. Görür gibi inanmak bu olsa gerektir.

6 Fî şikâkin ba'id'i bu şekilde çevirimiz için bkz: 22:53, not.

7 Âyet 51'deki "insana" atfen.

8 fi'1-Âfâki ve fî enfusihim: âlem-i kübra (mak-ro kozmos) olan evrende ve âlem-i suğra

(mikro kozmos) olan insanda. Râzî'nin de dikkat çektiği gibi âfâkta ve enfüste gösterilecek bu şeyler "fetihler" olmaktan çok, insan ve kâinatın barındırdığı muhteşem sırlardır.

9 Lafzen: "onlar için".

10 Zımmen: Sen onların yalanlamalarına aldırma, Rabbinin şahitliği sana yeter.

11 Tüm çevirimiz boyunca mirye'yi "tereddüt", şekk'i "şüphe" -.ayb'i "kuşku" ile karşıladık (Gerekçeleri için bkz: 9:10; 11:17; 34:50, ilgili notlar).

12 Zımmen: Ey insan! O'ndan kaçamazsın,- en iyisi O'na kaç! (Kırş: 51:50)

42. ŞÛRA SÛRESİ

^ \$ ^

"T s \ anı ş ara k ortak akli harekete geçirme, istişare" anlamına gelen adını I ^ 38. âyetinden alır. Şûra kelimesinin etimolojisi bal arısının bal yapma sürecine kadar uzanır, ilk neslin dilinde sûrenin bu adla anıldığına dair bir rivayet bulunmamaktadır. Bazı tefsirler mukatta'ât harfleriyle, bazıları ise "Mü'min" adıyla anar.

Mekke'de inmiştir. Bazı âyetleri bundan istisna tutulmuşsa da, 6. sûrenin girişinde saydığımız kriterler bunu doğrulamamaktadır. Ait olduğu yedi sürelik hâ-mîm ailesinin diğer üyeleri gibi hicrete yakın bir zamanda inmiştir. Bunu teyit eden bir delil de, Medinelilerle yapılan Akabe biatine muhtemel bir atıf içeren 38. âyettir. İlk üç tertipte Fussilet-Zuhruf arasında yer alan sûre Ca'berî'nin naklettiği İbn Abbas'a isnat edilen Cabir b. Zeyd tertibinde Kehf-İbrahim arasında yer alır.

Sûrenin konusu ilâhi bir inşa projesi olarak vahiy ve vahyin Hz. Peygamberin şahsında insanı kısasıdır. Sûre vahye ve onun kaynağına atıfla başlar ve biter. Sûrede meydan okuyucu bir üslûp hakimdir. Allah'ın benzersizliğinin en belîğ ifadesi olan âyet burada yer alır: "Hiçbir şey O'na benzemez" (11) Hangi zaman ve mekânda yaşamış olurlarsa olsunlar tüm peygamberler ve onlara inanan mü'minlerin tek bir topluluk gibi algılanmasını ister (ISIS). Allah ve kıyamet hakkında tartışmanın saptırıcı etkisine vurgu yapar (16-18). Bu cüretli tavrın temelinde dünyevileşme ve tek dünyalılık yatmaktadır (19-23). Tek dünyalı bu güruha karşı Hz. Peygamber'in şahsiyeti şöyle takviye edilir:

"Bu davete karşılık sizden bir ücret istemiyorum,- sadece (Allah'a) yakınlık hususunda tam bir ilgi ve sevgi (uyandırmak) istiyorum!" (23)

Dünyevileşmeye karşı dengeli bir tasavvur inşası sûrenin sonuna kadar devam eder. Mü'miniere toplumsal işlerde ortak akli harekete geçirmelerini tavsiye eden âyet (38), onlara kolektif akim kurumlaşmasını ifade eden "şura" hedefini gösterir. Allah'ın mü'miniere olan nimeti dile getirilir. Allah'ın insana tenezzülü olan vahyin geliş şekilleri

üzerine en ayrıntılı bilgi bu sûrede verilir: "Hiçbir ölümlüyle Allah'ın (yüz yüze) konuşması olacak şey değildir,- ancak O ânî ve içe işleyen ilâhi bir ilham yoluyla, veya bir perde arkasından, ya da O'nun dilediği şeyi yine O'nun izniyle bildirsin diye bir elçi göndermek suretiyle konuşur: Şüphesiz O aşkın ve yücedir, her hükmünde tam isabet sahibidir." (51)

CÜZ 25

*N3^

42 / şûra sûresi

*^£N«

955

^IgN

orLjîU

i&

^9 k cf4 ' ^ ^ ^r-* ^ ^ ^ ~" r

1 '• ,, T »

f İ ^ ^ j ^ ^ 3 ^ \$ ii 5>JjiLi3 L-u: ^ o 4-îi <îî]3 cJs'^S -de. J5 &1 çtsüi İi JyiikJS

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 Hâ-Mîm 2 'Ayn-Sîn-Kâfl 1

3 HER işinde tek mükemmel olan, her hükmünde tam isabet bulunan Allah, sana ve senden öncekilere hakikati işte böyle 2 vahyeyiyor. 4 Göklerde ve yerde ne varsa ; hepsi onundur; O aşkın yüceli-ğiyle görünmeyen varlıkların da, azamet ve heybetiyle görünen varlıkların da ötesindedir. 3

5 Neredeyse gökler en tepesinden parça-lamrcasma sarsılır,4 melekler ise Rableri-nin sonsuz yüceliğini hamd ile dile getirir ve yeryüzünde yaşayan herkes için af dilenir. 5

Bakın, şüphesiz Allah, evet yalnız O'dur mutlak bağış, sonsuz rahmet kaynağı.

6 Zatından başkalarını sığınılacak dost edinenleri Allah sürekli gözetim altında tutmaktadır; sen onların tercihinden asla sorumlu değilsin! 6

7 İşte Biz sana, hem Şehirlerin Anası'm ve onun çevresindekileri 7 uyarman, hem de kendisinde asla kuşku bulunmayan Toplanma Gününe karşı (insanlığı) ikaz etmen için Arapça bir Kur'an vahyettik: (Sonuçta) bir kısmı cennete girecek, bir kısmı da ateşe...

8 Ama eğer Allah dileseydi onları tek bir ümmet yapardı: 8 Ne var ki O, (isteyeni) rahmetine kavuşturmayı diler; 9 zalimler ise ne candan bir dost, ne de bir yardımcı bulabilecekler.

9 Yoksa onlar Omun dışında hâmîler mi edinmeye kalkıyorlar? Oysa ki asıl himaye edici Allah'tır,- zira ölüye can veren sadece O'dur, her şeye kadir olan da O'dur.

10 BU ALANDA 10 ayrılığa düştüğünüz her hususta hüküm Allah'a aittir.

(De ki): "Bakın, işte benim Rabbim olan Allah budur: yalnız O'na güvendim ve her daim O'na yönelirim." 11

1 Hâ-mîm Ailesi'nderi olmasına rağmen, girişinde fazladan üç harf taşıyor olması, bu sûrenin inişi sırasında vahye yönelen şiddetli saldırıya, aynı şiddette meydan okuma ile yorumlanmıştır (İbn Aşur). Küfe okulunun bu harfleri iki âyet sayması, bu sûrenin Hâ-Mîm ailesinden olduğunu göstermek içindir. Fazladan olan 'Ayn-Sîn-Kâf harflerinin, harf değil bir mânanın

sembölü olduğu söylenmiştir. Bu harflerin, Kur'an'da sadece bu sûrede yer alan vahyin geliş şekilleriyle ilgili 51. âyetteki üç hali sembolize ettiği yorumu yapılmıştır. Buna göre 'ayrı görmeyi, sîn [sem) işitmeyi, kâf {Kalb} kalbe nakşedilmeyi ifade eder (Elmalılı, âyet 51'in tefsirinde). 'Ayn "su kaynağı", sîn "insan", kâf "kalb" anlamına alınırsa, vahyin kaynağından

»N3S34«-

42 / ŞÛRA SÛRESİ

-e|s=3^3î*-

CUZ25

Peygamber'in kalbine iniş sürecine işaret edebilir. Allah en doğrusunu bilir [Mukatta'ât için bkz: 68:1, not 1).

2 Yani: "..muhatapların konuştuğu dil aracılığıyla". Veya "..birbirine benzer biçim ve içerikte". Önceki vahiylerle Kur'an vahyi arasındaki benzerlik yönü 51. âyette açıklanan vahyin iniş şekilleriyle de açıklanabilir.

3 'Aliyy, Allah'ın fizikötesi varlıklardan aşkın-lıgım, 'Azîm Allah'ın fiziki varlıklardan aşkın-lıgım ifade eder.

4 Öncesiyle bağlantılı olarak "Allah'ın azamet ve heybetinden", sonrasıyla bağlantılı olarak " Allah hakkındaki iftiralarından" gibi bir açıklamayla da okunabilir. (Benzer bir ibare için krş: 19:90). Yetefatterne ve fevkâhinne kullanımları akıllılar için olup istisnai bir kullanımdır. Bağımsız bir cümle olarak okunduğunda, açık ve genişleyen evren modeline işaret eder.

5 Bazı müfessirler bu âyeti, Mü'min sûresinin 7. âyetine istinaden meleklerin mü'minlerin bağışlanmasına dua ettiği şeklinde açıklamış-

tır. Zımnem: Şeytanlar insanın can düşmamysa, melekler de can dostudur.

6 Son cümle için bkz: 39:41, not.

7 Özelde Mekke ve onun manevî merkezi olan yer küre (Râzî). Zımnem: uygarlıkların merkezini..

8 Varlığın çift kutupluluğu yasasını ele alan 11. âyetle birlikte okunursa, zımnem şu anlama gelir: iman-inkâr, mü'min-kâfir kutupları bu yasa gereği hep var olacaktır.

9 Men yeşâ'ı çevirimizin gerekçesi için bkz: 14:4 ve 24:21, notlar. Zımnem: O isteseydi insanları bir tek inanç ve düşünce etrafında birleştirdi, fakat bunu istemedi ve onları sınavı tercihlerine göre ödül ve ceza vermek için irade verdi. Dolayısıyla iman ve küfür, iradenin doğal ve mecburi bir sonucudur.

10 Yani: Allah ve din alanında. Bir sonraki âyetin başındaki "de ki" ibaresini bu âyetin başına taşımak da mümkündür (Zemahşerî).

11 Allah hayata her an müdahildir. Krş: "O her an iş başındadır" (55:29).

«Şs^~~£*

CÜZ 25

-*fS^Ş^3İ«-

42 / şûra sûresi

«£s3£s|»

957

(ji>M LS *—~~° J-^-l i^-""^iJ-;j y ^~i*—*J> <ul£==> VjJj

J.U-V Oylj 1_>liS" ^y1 4Uİ JjJl Uj c.,;.«l Jij IaÎIjÂI

I j.,, 1^7,^ .11 <»_1J1j '

* A^*J << I ^

11 O, gökleri ve yeri yoktan var edendir. Nasıl ki hayvanları çiftler halinde yaratmışsa, size de kendi türünüzden eşler 1 vermiştir; ve sizi bu sayede çoğaltmaktadır. (Ama) hiçbir şey O'na benzemez; 2 ve O her şeyi işiten, her şeyi görendir.

12 Göklerin ve yerin anahtarları O'na aittir: O dilediğine rızkı bol verir, dilediğine sınırlandırır: çünkü O her şeyi her yönüyle bilendir. 3

13 O, dinin (esasa ilişkin) kısmından 4

1 Zevç, "eş, çiftlerden her biri" anlamında kullanılır. Kelime eril yapıdadır. Fakat tıpkı neh gibi delaleti itibarıyla ne eril ne dişildir. Kur'an'da aynı kelime dişiler (4:20, 2:102), erkekler (2:230; 58:1), bitkiler (55:52) ve hayvanlar (11:40) için kullanılmıştır. Kur'an her şeyin zevceyn (çifter çifter) yaratıldığını, yani çift kutupluluğun yaratılışın asli niteliği olduğunu dile getirerek bunun üzerinde insanları düşünme-

Nûh'a bildirdiğini -ki o sana vahyettiği-miz, dahası İbrahim, Musa ve İsa'ya da bildirdiğimizdir- size de yol kıldı ki, dini çığırından çıkarmayın 5 ve bu konuda tefrikaya düşmeyin!

Şirk koşanlara ağır gelen, işte onları kendisine çağırdığın bu ilkedir: Allah dilediğini seçip kendisine yaklaştırır, 6 kendisine yöneleni de doğru yola yöneltir.

14 Onlar, 7 hakikatin bilgisi kendilerine ulaştıktan sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden birbirlerine düştüler: 8 Ve eğer Rabbin tarafından daha önceden belirli bir vâdeye kadar ertelendiğine dair bir yasa konmasaydı, haklarındaki hüküm hemen infaz edilirdi. İşte onların ardından gelen (eski) vahyin (son) vârisleri de, bu (vahiy)den dolayı tereddütle karışık bir şüphe içindedirler. 9

15 İşte bu yüzden sen (durup dinlenmeden hakikate) çağır ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol! 10 Onların keyfi taleplerine uyma ve de ki: "Ben Allah tarafından indirilen her tür vahye 11 inandım,- ben aranızda dengeyi 12 sağlamakla emrolun-dum; Allah bizim de Rabbinizdir,- bizim yaptıklarımızın sonucu bizi bulacak, sizin yaptıklarımızın sonucu da sizi bulacaktır; bizimle sizin aranızda tartışmanın bir yararı yok: 13 Allah hepimizi bir araya getirecektir: zira varış sadece O'nadır."

ye davet eder (51:49). Buna göre çiftin her bir üyesi, semantik olarak diğerini önceden var sayar ve ontolojik olarak varoluşunu diğerinin varoluşu üzerine temellendirir. Kur'ani anlamda "eş" ve "eşliliğin" anlamı budur: "erkek ve dişi çiftleri (zevceyn) yaratan da O'dur" (53:45). Hayvanların anılması, eşlilik yasasının insanın hayvani boyutuna ilişkin bir yasa olduğuna imadır. Zımnen: Daha insan hayvanlarla müş-

•yE^N*

£e^s4

CUZ25

terek olduğu bu alanda bile kendi kendine yetmezken, Allah'a nasıl olup da başkaldırır ve şirk koşmaya cüret eder?

2 Lafzen: "Hiçbir şey O'nun misli gibi değildir". Kâf teşbih edatı ve mislihî nin çarpan etkisiyle "O'un gibi birinin asla hiçbir benzeri olamaz" vurgusu kazanır. Âyet, tevhidin şartı olan Allah tasavvurunu inşa eder. Zat, sıfat ve eylem itibarıyla hiçbir yaratılmış O'nunla kıyaslanamaz. Yaratanla yaratılanlar arasındaki mahiyet farkına işaret eder. Eşlilik ve çift/zıt kutupluluk, yaratılmış olmanın yasasıdır. Bu yasayı koyan Allah bundan beridir. Tek olmak O'na mahsustur. Yaratılışın eşliliğini vurgulayan bir âyet içerisinde yer almasına rağmen, bu cümlede zevç kelimesi kullanılmaz. Zımmen: O'nun benzeri ve O'nun gibisi yoktur ki, O'nun "eşi" olsun (Krş: 112:3).

3 Zımmen: İnsan O'nun mülkünde misafirdir. Kullanımına verilenler emanettir. O sadece kimin neye lâıyk olduğunu değil, özünde kimin neye ihtiyacı olduğunu ve neyin kim için iyi olduğunu da bilir.

4 Bütün içindeki parçaya delalet eden min'in çeviriye yansıması. Tüm peygamberler islâmın aynı ortak değerlerini tebliğ etmişlerdir.

5 Lafzen: "Dini dosdoğru tutun".

6 Yani: Vahyin tebliğine memur eder, kendine yöneleni de o vahiyle doğru yola yöneltir.

7 Yani: Önceki kitapların eski kuşak muhatapları.

8 Lafzen: "hakikatin bilgisi kendilerine ulaşınca kadar birbirlerine düşmediler". Yani vahiy, turnusol kağıdı işlevi gördü. İradenin imtihanı vahiyle tamamlandı.

9 Şekkin..murîb hakkında bkz: 14:9, not. Rayb ve şekk farkı için bkz: 34:54, not.

10 Yani: Duygularını işe karıştırma! İstikâmet, dış ve iç tahriklere kapılmadan, gösterilen yolda sabır ve sebatla yürümektir (Krş: 11:112, 41:30).

11 Kitâb' daki belirsizlik anlama "tür" olarak yansımıştır. Vahyin iniş türlerinden söz eden 51. âyetin ışığında anlamak mümkündür.

12 Lafzen: "adaleti". Yahudilik ve Hıristiyanlık, ilâhi öğretinin dengesini bozan iki uçtur. Bu denge, "İşte sizi böylece dengeli bir ümmet kıldı" (2:143) ışığında anlaşılmalıdır.

13 Veya: "ortak bir delil yok". Tercihimiz iki anlamı da içerir. Zımmen: Müşterek deliller ve

ortak bir dil kullanmıyoruz; dolayısıyla tartışmanın da bir yararı yok.

CÜZ 25

^38^

42 / şûra sûresi

*fs^N«

959

MSN

^ 5İLİÎÎ ^ ûjjLi' 5^Jül Si ^i J.İJ1 LJÎÎ İlJj ^J ^3İj4 ^l^*> i~AJ İüÎ ra, u_J JtLi

Û^Vİ <^->j->- J-JjJ o^=» O-*"®' J-O*^ l£>-â^ İ-^J

çCj i v 1-*-*• f-4^ o-^-JUü 15]5 f-fö (>-^ j~Üs 1

E s » > \ i

16 Bir de O'nun çağrısını kabul ettikten sonra hâlâ Allah hakkında tartışanlar var: Onların itirazları Rableri katında tümünden geçersizdir; başlarına (O'ndan) bir gazap çökecektir ve onları şiddetli bir azap beklemektedir. 17 O Allah ki, indirdiği vahiylerle 1 hem hakikati ortaya sermiş, hem de (adil ve mutedil) ölçüp tartacak (bir tasavvur) inşa etmiştir; 2 hem sen (ey muhatab); 3 nerden bileceksin, belki de Son Saat çok yakındır! 4

18 Ona inanmayan kimseler, onun çabuk

1 el-Kitab' daki belirliliğin, bütün vahiyleri kapsadığına delalet eder (Krş: 57:25).

2 el-Mîzân: tartı aleti. İstiare yoluyla vahyin muhatabında doğru ölçüp tartan bir tasavvur ve akıl inşasına atıf. Tersine bir tasavvur için krş: "Kahrolası, nasıl da ölçüp biçti" (74:19-20).

3 Belli bir şahsı değil, her bir muhatabı ifade

gelmesini isteyenlerdir; iman edenlerinse ondan dolayı yürekleri titrer ve bilirler ki o hakikatin ta kendisidir.

Bakın! Son Saat hakkında kuşku yayan kimseler, derin bir sapıklığa gömülmüşlerdir.

19 ALLAH kullarına karşı sonsuz lütuf sahibidir,- dilediğine (dilediği) rızkı verir: 5 zira O mutlak güç, sınırsız yücelik sahibidir.

20 Kim âhiret kazancını elde etmek isterse, onun bu alandaki yatırım (şevkini) artırırız; 6

kim de bu dünya kazancını elde etmek isterse, ona da onu veririz: ama onun âhirette bir payı olmaz. 7

21 Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği şeyleri kendileri için dinin koyduğu şer'î bir kural haline getiren (Allah'a) ortak yaptıkları güçler mi var? 8

Eğer konulmuş kesin bir yasa olmasaydı, haklarındaki hüküm hemen infaz edilirdi: şu kesin ki, zalimleri (âhirette) can yakıcı bir azap beklemektedir.

22 (O gün) kazandıkları yüzünden zalimlerin korkudan titrediklerini görürsün,-ama korktukları başlarına gelmiştir bir kere. Ne ki iman eden ve Allah'ın razı olduğu eylem üretenler, cennetlerin (kişiyi) mest eden köşelerinde 9 olacaklar; onlar Rablerinin katında dilediklerine nail olacaklar: Bu, işte budur muhteşem lütuf !—>

eder (İbn Aşur).

4 Zımnen: Bu dünyada âdil ölçünün öznesi olmazsanız, âhirette ilâhi ölçünün nesnesi olacağınızı unutmayın!

5 Rızık, sadece boğazdan geçenleri kapsamaz. Hz. Aişe "Rızık deyince aklına boğazından geçenler gelenin aklına şaşarım" der. Her varlık

<#£^s#>

42 / ŞÛRA SÛRESİ

->Şs^SS^^*

CUZ25

tüm rızkını Allah'a borçlu olduğu halde burada özellikle ilâhi iradeye nisbeti, bu rızkın özel niteliğini gösterir. Burada akla ilk gelen Allah'ın peygamberlik vermesidir. Men yeşâ'ibaresinde-ki çift özneyi gören yapı, "dilediğine (dilediğini)" şeklindeki çevirimizin gerekçesidir (Bkz: 14:4, 10:25 ve 24:21, ilgili notlar).

6 Veya: "onun kazancını artırırız". Hars "ekim yapmak" anlamına gelse de, ekilen yeri, yetişen ekini ve elde edilen hasılat ve kazancı da kapsar (Râğıb).

7 Âhiret kazancını önceleyenlere dünya da ve-

rilebilir (Bkz: 3:145, 148). İnsan için gerçekte neyin ihtiyaç ve iyi olduğunu Allah bilir. O'nun kime, neyi, ne kadar vereceği bilgisine sığınarak istemek, iyiyi istemektir. Tıpkı şu âyette talim ettirildiği gibi: "Rabbimiz bize dünyada da iyilik ver, âhirette de". İyi olan istediğimizin verilmesi değil, ihtiyacımızın verilmesidir.

8 Böyle bir şey yaptıktan sonra hâlâ Allah'a inandığım iddia etme çelişkisi... Zira bu

tanrısının amiri olmak anlamına gelir.

9 Ravda: Akar suların ve mis kokulu-çiçekli bitkilerin insanı mest eden göz alıcı armonisi.

*^3^

CÜZ 25

*fs^3#t

42 / ŞÛRA SÛRESİ

«f£^3#»

961

MoN

*> s f 1 * 1 ""

oUJLİJi Iji^j ^1 5^ ^^ ^ j-^h t£*^ -^

'."x>^ Sı" '5 * * - ' ' • ' ' ^ ~ • /

üjJ>«j flffl j_j^=Lİ j^ii <u!ül Hl>- tJ_J il jjj aİ1>.

||| j joJkji oüj ^Ji- iİl «aUJSÜ jAJl jsj} Jİ»Ü! İü l /vİLjoLIIJI ^c. IjâJjo^Çc- ^i ÂİjsJI Jİâj
(_ \$!!! j^j

s»», 't' - • i ^ . » ' ' „ E ."

<-23 İşte bu 7 Allah'ın iman eden ve o imana uygun eylem üreten kullarına verdiği müjdedir.

De ki (ey Peygamber): "Bu davete karşılık sizden bir ücret istemiyorum; sadece (Allah'a) yakınlık hususunda tam bir ilgi ve sevgi (uyandırmak) istiyorum!" 1

Her kim bir güzelliği bedel ödeyerek gerçekleştirirse, 2 biz ona daha fazla güzellikler bahşederiz: şüphesiz Allah emsalsiz bir bağışlayıcıdır, şükre hadsiz hesapsız bir karşılık veren tek otoritedir. 3

24 YOKSA, "Uydurduğu yalanı Allah'a

1 Veya: "(Allah'a) yakın olmayı sevip arzuluyorum". Veyahut da müşriklere hitaben: "tüm isteğim, yakın akrabalık bağlarının gözetilmesi-dir" İbn Abbas bu alternatif mânayı tercih etmiştir (İbn Aşur). İbare, mü'minlere hitaben

isnat etmek suretiyle iftira etti" mi diyorlar? 4 Fakat Allah dilerse senin kalbini de mühürleyebilir, 5

Evet, Allah batılı siler hakkı kendi sözleriyle ortaya koyar: Şüphesiz O göğüslerin en mahrem sırlarını bilendir. 25 Ne var ki O kullarının tevbelerini kabul eder, günahlarını affeder ve yaptıklarınızı 6 bilir; 26 iman edip o imana uygun davranışta bulunanların (dualarını) kabul eder ve kendi lutfundan onların payını artırır,-ama hakkı inkâr edenleri çetin bir azap beklemektedir.

27 Ve eğer Allah kullarına rızkı bol bol verseydi/ elbet yeryüzünde azıp saparlardı,- lakin O dilediğine akıl sır ermez bir ölçüyle 8 indirmektedir: çünkü O kullarının her halinden haberdardır, her şeyi tarifsiz bir görüşle görmektedir.

28 Ve O, (insanlar) tüm umutlarını yitirdikten sonra yağmuru indirir ve rahmetini yayar: 9 zira O'dur (insanların) gerçek velisi, hamd O'na mahsustur.

29 Gökleri ve yeri yaratması, bunlarda yaşayan her türden yürüyen canlılar üretmesi O'nun delillerindendir: 10 Ve O, dilediği zaman onları kendi katında toplama gücüne de sahiptir.

30 Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle yaptıklarınızın sonucudur,- üstelik O bir çoğunu da affetmektedir. 11 31 Siz O'nu daha yeryüzünde atlatmaktan acizsiniz,- (âhirette) ise Allah dışında ne candan bir dost, ne de işe yarar bir yardımcı bulacaksınız.

"yakın akrabalarımı gözetin" şeklinde de anlaşılmıştır (Taberî). Âyetteki el-kurbâ, bbazı Sünni müfessir ve Ehl-i Beyt okulunun ekseriyeti tarafından "Ehl-i Beyt" olarak yorumlanmıştır. Sûre Mekki'dir. Âyetin bulunduğu pasajın ilk

*fs3£^

42 / ŞÛRA SÛRESİ

N^sN

CÜZ 25

muhatapları Mekkelilerdir. Âyet içi muhatap mü'minler gibi görünmektedir. Her iki hitap çevresi için de, Hz. Peygamber'in davetine karşılık mücerret olarak akrabalarının gözetilmesini istemesi, cümlenin ilk yarısı olan "sizden bir bedel istemiyorum" ifadesiyle çelişir. Tercihimiz Hasan el-Basrî'nin ibareye getirdiği açılıma dayanır (Âlûsî).

2 îkterafe: "Sahibini zora koşan suç, günah" gibi olumsuz anlamıyla sık kullanılsa da (Krş: 6:113) kelime "zor elde etme, ağır bedel ödeten gelir" gibi nötr bir mânaya sahiptir. Aslen ağaç kabuğu soymaya denir. Türkçe'de de zor işler için "Kabuğumu kavlattı" denilir.

3 Şekûr kalıbına verdiğimiz bu anlam için bkz: 64:17, not. Ğafûr da aynı kalıptadır ve bu kalıp fiil üzerinde otorite ve güç sahibi olmayı ifade eder.

4 Sahte dindarlığın yaman çelişkisi. Zira her tür Allah'ı koruma iddiasının altında, kendini dahi korumaktan aciz bir tanrı tasavvuru yatar.

5 Hatm, ne alır ne verir, mutlak yalıtkanlık hali. Hatmu-ı-kalb'm. mukabili fekku'l-kalb. Yani kalbin kilidinin çözülmesi {Lisân). Peygamber seçilen kimselerin manevî alıcılarının açılması ve adeta şifrenin girilmesi. İddianın imkan dışı-lığma atıftır. Zımnen: O iddiada bulunanlar bu gerçeği nedense göz ardı ediyorlar. Yani Allah'ı savunur gibi yapıyorlar, fakat aslında güçsüz, insana ve hayata müdahil olmayan bir tanrı ta-savvuruyia kendilerim ele veriyorlar. Bu ibare "o takdirde senin kalbini vahye kapatırdı" ya

da "senin kalbini mühürlerdi de Allah'a isnat edemezdin" (Taberî) şeklinde anlaşıldığı gibi "onların iftiralara karşı Allah kalbine sabrı ve sebatı koyup kilitlerdi" şeklinde de anlaşılmıştır (Zeccâc).

6 Bir kıraatta: "yaptıklarım.."

7 Yani: Limitsiz ve zahmetsizce.

8 Yani: "kontrollü olarak". Bi-kaderin'deki belirsizliğin tercümeğe yansıması. İmtihan sırrıdır bu, ilâhi hikmettir. Krş: "Ve eğer bütün insanlar (küfürde ittifak etmiş) tek tip bir bir toplum halini almayacak olsaydı, Rahmân'ı inkâr eden şu kimselerin konaklarını gümüşten damlarla ve üzerinde gösteriş yapacakları seyir teraslarıyla donatıldık" (43:33).

9 Kur'an vahyi gelmeden de umutlar tükenmiş ve ardından vahiy yağmuru çöle dönmüş yürekleri göle döndürmüştü.

10 Acele etmeksizin ağır ağır yürümek anlamına gelen bir kökten türetilen dâbbe'nin insan için kullanımıyla ilgili bkz: 8:22, 55. Müca-hid'in de vurguladığı gibi, âyet açıkça göklerde canlılar olduğunu ifade etmektedir (Krş: Âlûsî). Cem 'ihim' deki znim'in akıllı varlıklara delalet ettiği göz önüne alınırsa, bu canlılar arasında akıllı varlıkların da bulunduğu söylenebilir. Dünya dışı akıllı varlıklar olup olmadığı tartışmalarında bu ibareler yol gösterici olabilir.

11 Krş: "Eğer Allah insanları yapıp ettikleri yüzünden (hemen) hesaba çekecek olsaydı, yer üzerinde bir tek canlı (insan) bırakmazdı" (35:45).

s=3\$3

CÜZ 25

•N3£**>

-*N=3£^

963

HE£M

•> pes @^= ^ ^:3 ^ ti h&j 'm

32 Denizde süzülerek giden dağlar gibi gemiler de O'nun delillerindedir; 1 33 dilerse rüzgarı kesiverir de, o zaman denizin üzerinde hareketsiz kala kalırlar: 2 şüphesiz bunda da her daim sabreden ve şükürü eda etmek için çaba harcayan herkes için ibretler vardır. 34 Bir ihtimal onları kazançlarıyla birlikte helak da edebilir; 3 ne ki bir çoğunu affetmektedir.

35 Ve âyetlerimiz hakkında polemik yapanlar, asla sığınacak bir yer bulamayacaklarını iyi bilmelidirler.

36 SÎZE verdiğimiz her şey, şu dünya hayatının kısa vadeli bir hazzıdır; 4 ama Al-

1 Zira O suya kaldırma yasasını koymasaydı, gemileri denizde kimse yüzdüremezdi.

2 Zımnen: Allah'ın desteğini arkasına alan kişi, hayat denizindeki kulluk gemisini kolayca yüzdürüp sahil-i selamete çıkar.

lah katında bulunan daha değerli, daha

kalıcıdır. 5

Bu, iman eden ve Rablerine güvenen 6 kimseler için böyledir: 37 İşte onlar, büyük günahlardan ve hayasızca davranışlardan kaçınırlar, 7 dahası öfkeli zamanlarında bile affetme (erdemini) gösterirler. 8 38 Yine onlar Rablerinin (davetine) koşarlar, namazı hakkını vererek eda ederler, toplumsal işlerini aralarında danışma yoluyla görürler 9 ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden harcarlar; 39 yine onlar, haksız bir saldırıya muhatap olduklarında meşru müdafaa için dayanışma sergilerler.

40 Ama kötülüğün cezası, ancak ona denk bir karşılık 10 olabilir,- ne var ki kim affeder ve barış yaparsa, işte onun mükafatı Allah'a aittir: Şüphesiz yok ki O, zalimleri asla sevmez.

41 Haksız bir saldırıya karşı meşru müdafaa dayanışması sergileyenlere gelince: onlar hiçbir yolla sorumlu tutulamazlar.

42 Sorumlu olanlar, sadece insanlara zulmeden ve yeryüzünde haksız yere güç kullanıp saldırganlık yapan kimselerdir: Onları acıklı bir azap beklemektedir.

43 Yine de kim sabreder ve affederse, iyi bilsin ki bu kararlılık ve direnç isteyen (büyük) bir davranıştır.

44 n ALLAH kimin sapmasına (izin) verirse, 12 artık onun için candan bir dost bulunmaz,- ve sen bu zalimlerin azabı gördüklerinde, "Geri dönüşün bir yolu yok mu?" dediklerini bir görmelisin.

3 Allah'a rağmen yol almaya çalışmak şiddetli rüzgara karşı yol almak gibidir ki sonu batıştır.

4 Na'im'in karşıtı olan meta'daim, sabit ve kamil olmayan nimettir (13:26).

•Ns^^s^

42 / ŞÛRA SÛRESİ

^=3S^

CUZ25

5 Hz. Ali'ye göre bu âyet, malının tamamını in-fak eden Hz. Ebubekir'i kınayanlara bir cevap olarak inmiştir.

6 Burada tevekkül, "sâlih ameP'in yerini almıştır. Nasıl ki "sâlih amel" imanın dış gösterge-siyse, "Rabbe güven" de imanın iç göstergesidir.

7 Kötülüğü ortadan kaldırmanın iyilikten önce geldiğinin delili.

8 Krş: "öfkelerini yutarlar" (3:134). İbaredeki mâ edatının mânaya kattığı yan anlamla birlikte: O kızgın ve sinirli durumda dahi hemen affederler...

9 Şûra kelimesi arının bal yapma süreciyle ilgilidir. Şevru'l-'asel, "bal toplamak", el-meşar, "petek" anlamındadır. Arıların işbirliği ve da-

yanışmasını ifade eder [Lisân ve Tâc). Şûra, kolektif bir çabayla akıl çiçeklerinden toplanan özün bir petekte bala dönüşmesidir. "Toplumsal iş" bağlamında "danışma" prensibine yapıcı muhalefeti de ilave eden bir âyet için bkz: 24:62, ilgili not. Namazla yan yana anılan şûra, akılların saf tutması, bir bakıma akılların cemaatle namaz kılmasıdır. Ortak akla Allah cemaat sevabı verir. Sonuçta mevcudun kat kat üstünde bir bereket hasıl olur.

10 Lafzen: "Kötülük".

11 Bir çok kez olduğu gibi burada bulunan vav, çeviriye anlam olarak değil, ibtidaiyye işlevinden dolayı parantez başı olarak yansımıştır.

12 Lafzen: "kimi saptırırsa". Bu ibare Bakara sûresinin 26. âyeti ışığında anlaşılmalıdır.

»N^£3t*

CUZ25

•£s3£s4»

42 / ŞÛRA SÛRESİ

*^3^

965

*t

Ü Jj fa .:,,,; U-*—Jl (j-^ 1 j,,;," -',l>- l g , ; ,U- ÜJ— oJ*I ÇV-^JjJ_3

jjjJl jji-*"l>J! üt Ij—x-«i (j-jJJI Jlij es—* 3 "" "-J^» j-»

^---«JUİJI jl Vi 4—<4jt)l Ç>J-J p,,,,g,,;U>l j (vj— «-» i \ Şj~>-

^ ^ ' il

i^~.>u_^l|j| J-^JLj^ «d Lls «İl Jlk> ^j -dil üjj

—, i *•' \ ' &, - • »" ' .-- .-. , , " .- »

4-, ; jvf^-«aj üt j 1— \$j fj-* *-«^j L-î* ül—wVI Llsi!

-^ ^'@ J>J * i == : ' ötJJlM üü (L^Jbl c~_iaS Li

!— Cİj 1 y-jeJ (w,—^j «. l—jLt L_ ,J_L>cj jJ^j V 1 j Oİ j^_~wJi

U \ ^ss=» 5 «^ -jjj jl ||| j^= JJI *Uîo j^ü ^-45 j S Lj 1 *"^ ' " " " * '

s=i>- jiy^ <#! #-UUj U 4j3U />-j-^ jf j™*^ .j A**jj

-■fS^fs.

45 Yine sen onları, zilletten iki büklüm vaziyette, etrafı ferî kaçmış gözlerle ve kaçamak bakışlarla 1 süzerek (ateşe) atılırlarken bir izlemelisin!

Zaten iman edenler de: "Kıyamet Günü kaybedenler, hem kendilerini hem de takipçilerini mahvedenlerdir" demişlerdi. Bakın, işte bu zalimler kalıcı bir azaba mahkûm olacaklar; 46 ve Allah'a karşı 2 onlara yardım eden candan bir dost olmayacak: zira Allah kimin sapmasına izin ve- her hükmünde tam isabet sahibidir.

rirse, onun için hiçbir çıkış yolu kalmaz.

47 (Ey insanlar!) Allah'ın fermamıyla geri dönüşün mümkün olmadığı gün gelmezden önce Rabbinizin davetine uyun! O Gün ne sığınacağınız bir yer bulabilirsiniz, ne de delilleri karartabilirsiniz.

48 NE Kî eğer onlar yüz çevirirlerse, unutma ki seni onların muhafızı olarak göndermedik: sana düşen sadece mesajı ulaştırmaktır.

Ve Biz ne zaman insana katımızdan bir ikramda bulunsak onunla gurur duyar, ne zaman da yaptıkları yüzünden başına bir musibet gelse, bu kez de insan kıymet bilmez bir nankör olup çıkar. 3

49 Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir, O dilediğini yaratır: Dilediğine kız çocukları bağışlar ve dilediğine de erkek çocukları bağışlar,- 50 veya (dilediğine) kızlar ve erkekleri birlikte bağışlar,-dilediğini de çocuktan mahrum eder: çünkü O her şeyi bilendir, 4 her şeye güç yetirendir.

51 Hiçbir ölümlüyle Allah'ın (yüz yüze) konuşması olacak şey değildir,5 ancak O ânî ve içte tesir eden ilâhi bir ilham yoluyla, 6 veya bir perde arkasından, 7 ya da 8 O'nun dilediği şeyi yine O'nun izniyle bildirsin 9 diye bir elçi göndermek suretiyle konuşur: 10 Şüphesiz O aşkın ve yücedir,

1 Yani: O kadar bitkinlik ve yılgınlık ki, etrafa bakacak mecalleri bile kalmamış.

2 Veya: "Allah'tan başka.."

3 Yani: Varlıkla sınandığında hak ettiğini düşünür, darlıkla sınandığında isyan eder. Her ikisinin temelinde de tek dünyacı bir bakış ve servetin emanet olduğunu unutan bir akıl yatar.

4 Zımnen: Bütünü bilen sadece O'dur. Sizin bil-

mediğinizi O biliyor. Kime ne vereceğini, ne kadar vereceğini de O biliyor. Parçada kötü gibi duran bütünde mükemmel durabilir. Zımnen: Ey insan! "O'nun bir bildiği vardır" de, O'na teslim ol, kurtul!

5 Veya inâ'nın soru anlamıyla: "Ölümlü insanın nesi var da, Allah kendisine (doğrudan) konuşsun? "Fakat istisna varsa soru olmaması esastır.

\$sz3£s4

42 / ŞÛRA SÛRESİ

•N^S^s?*

6 Vayh, konulusu-itibarıyla "işaret dili, söz dışı bir yöntemle hızlı iletişim" anlamına gelir (19:11). İşaret, simge, sembolik dil, yalınkat ses, yazı vahyin araçlarıdır. Vahiy, kaçınılmaz olarak iki özelliğe sahip olmalıdır: süratlilik ve gizemli bir gizlilik.

'Konuşmamın bu türü uyku, uyanıklık ya da ikisinin ortasında aracısız kalbe ilka edilen saf ilâhi ilhamı ifade eder (Râğıb). Vahyin bu şekli Musa'nın annesine vahiy gibi ilham ile, arıya vahiy gibi fitrata nakş ile de gerçekleşebilir. Vahiyde lafız-mana ilişkisi ve bunların mahiyetleri etrafında farklı görüşler ileri sürülmüştür (Bunların derli toplu bir özeti için bkz: İbn Aşurj. Mâna ve lafzı birbirinden ayrı düşünmek, başı gövdeden ayrı düşünmek gibidir. Vahiy, mâna tohumunun kalp toprağına vasıtalı ya da vasıtasız ekilmesidir. Bu tohum orada lafız halinde yeşerir ve oradan da dile dökülür. Bu anlamda vahiy, başı gökte ayakları yerde ilâhi bir hitaptır. Ama her şey-

den öte vahiy, kaynağı ve mahiyeti itibarıyla gaybî bir hakikat, hedefi itibarıyla akli bir gerçektir. Kaynağını mâna hedefini lafız temsil eder.

7 Hz. Musa'ya Tur'da geldiği gibi. Bu, ses ve kulak aracılığıyla alınan vahiy olsa gerektir.

8 Buradaki bağlacın tahyir değil tefsir olması durumunda, sonraki cümle bir öncekini açıklar. Bu durumda âyette Allah'ın insanla konuşması üç değil iki şıkla açıklanmış olur.

9 Birinci maddedeki vahyden ayırmak için üçüncüye îhâ denilmiştir.

10 Vahiy meleği Cebrail vasıtasıyla. Allah Ra-sulü'ne bu üç surette de vahiy gelmiş olmalıdır. Allah'ın konuşmasıyla ilgili bkz: 2:253; 4:164; 7:143. Birincisi görüntü ve ses olmaksızın doğrudan kalbe ilham ve ilka yoluyla, ikincisi gö-rüntüsüz olarak ses yoluyla, üçüncüsü görüntülü ve sesli bir bildirim şeklinde anlaşılabilir.

^ = S^ X> ^^yfr

^r^CjS^—fo

42 / ŞÛRA SÛRESİ

•^3^

967

UjU* jj-o »LLi ;y> Aj j^JLgj İjjj «LJU>- vĞ=aJj üUjV I Vj

52 Ve (ey Nebi,) işte sana da kendi emrimizden hayat bahşeden bir mesaj vahiyet-tik; 1 sen daha önce kitap nedir iman nedir bilmezdin: 2 Fakat şimdi onu bir nur kıldık ki,

kullarımızdan dilediklerimizi onunla doğru yola yöneltelim.

Ve şüphe yok ki sen de insanları dosdoğru bir yola yöneltmekte; 53 göklerde ve yerdeki her şeyin asli sahibi olan Allah'ın yoluna...

Bakın: Her iş döner dolaşır sonunda mutlaka Allah'a varır!

1 Rûh'un "vahiy" anlamı için bkz: 16:2.

2 "Bildi" anlamına gelen dem fiili sıradan bir bilmeyi değil, özüne vakıf olup hakikatine er-

meyi ifade eder (Râğıb). Kast edilen, iman ve kitap hakkında dirayet sahibi olmaktır (İbn Aşur).

s

43» ZUHRUF SÛRESİ

^^

üs" anlamına gelen ve en yaygın süs aracı olarak kullanıldığı için bir anlamı da "altın" olan adını 35. âyetinden alır. Kelime, Kur'an'da sadece burada geçer.

Sûre Mekke'de inmiştir. 79-80. âyetleri, Ebu Talib'in ölümünden sonraki bir olaya atıf kabul edersek, bir önceki sûrenin ardından (tahminen 12. yılda) indirilmiş olmalıdır. Yedi sürelik Hâ-Mîm ailesinin dördüncü üyesi olarak Şu-ra-Duhân arasında yer alır.

Konu açısından sûre bir iç bütünlüğe sahiptir. Hâ-Mîm ailesinin diğer üyeleri gibi bu sûre de ilâhi bir inşa projesi olarak vahiyden söz eder. Vahyin diriltici soluğunu ölü toprağın dirilişiyle kıyaslamamızı ister (11). İman ve inkârın, tevhid ve şirkin tabiatına ilişkin belgeler verir. Hepsinden öte, insanı varlıktaki ilâhi dengenin adı olan sırat-ı müstakim'e çağırır (61, 64).

Sapmış akim Allah'a iftira demeye gelen kader inancı, kendi ağızlarından şöyle dile getirilir: "Eğer O sonsuz rahmet sahibi dikseydi biz onlara asla tapmazdık!" (20) Bu akim ne kadar dünyevileşmiş bir akıl olduğunu şu âyetten anlıyoruz: "Yine dönüp dediler ki: "Bu ilâhi mesaj, şu iki şehrin en büyük adam(larından) birine inmeli değil miydi?" (31).

Peki, onları böylesine saptıran nedir? Buna cevap olarak körü körüne ataları taklidi gösterir (22, 23). Bu tür kör taklidin insanın değer üreten yanını nasıl körelttiği dile getirilir ve ardından yolu izlenecek atalara babasının yolunu açıkça reddeden Hz. İbrahim örnek gösterilir (26-29). Söz konusu köreltme en güzel ifadesini şu âyette bulur: "Kim O Rahmân'm uyarı dolu mesajına kusurlu bir gözle bakarsa, ona bir tür şeytani (öteki kişilik) musallat ederiz de, kendisi onun uydusu haline gelir" (36). Bu hastalıklı tavır

sahiplerinin önceki vahiylerle karşı davranışları dile getirilir (46-56, 63-65). Ve bunların feci akıbeti ele alınır. Şu âyet âhirete ilişkin farklı bir müjdeyi vurgular: "Can dostlar o gün birbirlerine düşman olacaklar; sadece sorumluluk bilincini kuşananlar hariç" {67}.

Vahyin inkarcı muhatapları onlar gibi olmamak için uyarılır ve vahyin ilk muhatabına sabır ve metanet telkin edilir (89).

CUZ25

»N3\$5£Î»

43 / ZUHRUP SÛRESİ

lM**(i

A^ I4:L1

• ' ' ■ " 11

! J>"

«S~â

S-jSîâi.

j 1x^=01

r

^İ»J L_L-Ü 1_Jİ_i^=ül »(^i *JİJ'^ üjiiü ,»£==»1*J

.1)1

1_-> hsiaJLS I

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 Hâ-Mîml 1

2 ÖZÜNDE açık ve hakikati açıklayıcı

•fs^Ş^Sî*

969

olan bu kitabın değerini bilin! 2 3 Ki zaten Biz, onu anlayabilesiniz diye Arapça bir hitap 3 kıldık.

4 Şüphe yok ki o, katımızda bulunan ana kitapta kayıtlıdır; elbet pek değerlidir o, sonuç itibarıyla tam isabet kaydeden hükümlerle doludur.

5 Siz değerleri hoyratça harcayan bir toplumsunuz 4 diye bu uyarıcı vahyi sizden geri mi çekelim?

6 Hem öncekilere de çok sayıda peygamber göndermiştik. 7 Ama kendilerine gönderilen her peygamberle alay etmiştiler. 5 8 Sonunda, şunlardan daha güçlü kuvvetli oldukları (halde) onları da helak ettik; öncekilerin meselleri daha önce geçmişti. 6

9 Eğer onlara sormuş olsaydın "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye, elbet onlar da 7 "Mutlak üstün ve yüce olan, eşsiz bilgi sahibi yarattı!" derlerdi.

10 (İşte) yeri sizin için beşik yapan da, yolunuzu bulaşınız diye orada sizin için yollar var eden de O'dur. 8

1 Mukatta'ât harfleri için nüzul sürecinde ilk geçtiği 68: Tin 1. notuna bakınız.

2 Veya: "düşünün". Hâ-Mîm'de zaten yemin mânası bulunduğu için, âyetin başındaki vaVa "değerini bilin" anlamı vermek daha uygun görünmektedir (Bkz: Elmalılı).

3 Veya: "açık ve anlaşılır bir hitab.." ' Arabiy-yen'in türetildiği 'atab "açık ve anlaşılır lisanla konuşan" mânasına gelir. Kur'an'm Arapça oluşu hem lafzen hem zımnen anlaşılabilirliği ifade eder (Bkz: 41:3, not).

4 İsrâf m anlamı için bkz: 20:127, not. Burada harcanan değer vahiyy olduğu açık.

5 Hemen her peygamberin inkarcı muhatapları, nebilerine karşı şu dört taktiği uygulamışlardır:

1) Suskunluğa mahkûm etme, 2) alaya alma, 3) iftira etme, 4) fiili saldırı.

6 Veya: "geçmişten geriye kalan ibretlik bir anı oldular". Tercihimiz, söz dizimiyle daha uyumludur. Daha önce geçmesinden maksat, bundan önce indirilen Fussilet 13-18. ve daha başka sûrelerde söz konusu kavimlerin helak sürecinin anlatılmasıdır.

7 Zımnen: "..aynen şu müşrik muhataplar gibi.." Helak oldukları için artık kendilerine soru sorulamayan bu muhataplar, bir üstteki âyette helak edildiği bildirilen toplumlar olmalıdır.

8 Zımnen: Düşünsenize bir ; şu geçici dünyada yürüyeceğiniz yolu ihmal etmeyen Allah, sizi ebedi mutluluğa götüren yolu ihmal eder mi?

-*N^\$33!*-

»N^SS^t*

CUZ25

11 Gökten suyu bir ölçüye göre 1 sürekli indiren de O'dur: Bunun sonunda Biz (nasıl) ölü toprağı yeniden diriltiyorsak, işte siz de (öldükten sonra) böyle çıkarılacaksınız.

12 Ve bütün (varlığı) çift kutuplu ve zıddıyla yaratan O'dur; gemileri ve hayvanları, bindiğiniz her şeyi var eden O'dur: 2

13 Bu sayede sırtlarına kurulup hükme-desiniz; ve onlara hükmettiğiniz her zaman da, Rabbinizin nimetini anıp şöyle diyebilirsiniz: "Bütün bunları bizim yararımıza bir yasaya bağlayan 3 Allah'ın şanı ne yücedir; aksi halde bizim gücümüz buna asla yetmezdi. 14 Nihayet şu kesin ki biz, elbet Rabbimize döneceğiz!"

15 AMA kalkarlar, kullarından birini O'ndan bir parçaymış gibi telakki ederler: 4 Şu bir gerçek ki, (bunu yapan) insan katmerli bir nankörlük içindedir. 5

16 Yoksa O, yarattıklarından kız olanları kendisine ayırdı da, erkekleri size mi bıraktı? 6

17 Ama onlardan birine Rahmân'a lâyük gördüğü (kız çocuğu) müjdenince, suratı kapkara kesilir ve içini öfkeyle karışık bir hüznün kaplar: 7 18 "Ne! Süs püs içinde yetiştirilmekten (başka işe yaramayan) biri daha mı?" 8 (der) ve kendini belli belirsiz bir çatışmanın içinde bulur.

19 Onlar, Rahman tarafından yaratılmış varlıklar olan melekleri dişi olarak tasavvur ettiler: Yoksa onların yaratılışına tanık mı oldular? Onların bu (yalancı) şa-

t i

l— > y > / ? > < JJ a— A

iijs©

u ;r

.yj 1 ^^

*"! " 1. ' ' "" ' >

> 1 - S,, .-, ~ •T I 11-' -5"% ' \", ' >- •■»_!'< > '°s > -

^ys^-jj] »l—_u _jj 1_jj1-9j|gş Oy£-~*i\$ fvjjJl^i <_^2_sss-UU-1

hitlikleri kaydedilecek ve (bu yüzden) sorgulanacaklar.

20 Bir de onlar "Eğer Rahman dikseydi asla biz onlara tapmazdık" 9 dediler; ne ki onlar, buna dair bir bilgiye sahip değiller: onlar sadece sürü güdüsüyle hareket ediyorlar. 10

21 Yoksa Biz bundan önce onlara bir kitap göndermişiz de, bu tavırlarıyla ona sımsıkı sarıldıklarını mı iddia ediyorlar?

22 Ama hayır! Onlar, "Atalarımızı geleneksel bir inanç üzerinde bulduk; 11 kesinlikle biz de onların izinden giderek doğru yolu bulabiliriz" diyorlar. 12

1 Bir kader ile, yani: "bir yasa dahilinde". Zımnen: Tesadüfen ve gelişigüzel değil.

2 Gerek yaratılma, gerekse insan tarafından icat ve inşa edilme suretiyle olsun, her taşıt Kur'an'm inşa ettiği tasavvura göre Allah'a iza-

fe edilir. Allah'ın verdiği ile yapma, gerçekte Allah'a ait bir "yapma"dır.

3 Veya Mm'a. sıla işlevi yükleyerek: "bizim emrimize veren" (Açıklama için bkz: 14:32, not).

CUZ25

*^3^4»

43 / ZUHRUF SÛRESİ

•*s^£s#»

971

4 Veya söz diziminin izin verdiği gibi: "O'nun uluhiyetinden bir parçayı, O'nun yarattığı bazı varlıklara yakıştırırlar" (Râzî). Birincisi Kilisenin şirk türünü, ikincisi Mekke'nin şirk türünü çağrıştırmaktadır. Tercihimiz bağlamla uyumludur. Zımnen: Yaratılışın çift/zıt kutupluluğu yasasını anlamazlar, ontolojik olarak birinin varlığı diğeri üzerinde yükselen bu kutuplardan her birini bağımsız varlıklar gibi algırlar. Par-ça-bütün ilişkisini doğru kuramazlar.

5 Lafzen: "açık seçik bir nankörlük". Sûrenin girişindeki kitabü'l-mubin inkârın karşılığıdır. Nankörlüğün mubîn olması, "katmerli" oluşuna delalet eder.

6 Kur'an burada cinsiyete ilişkin bir hükümde bulunmuyor, sadece cinsiyet ayrımcılığı yapan müşriklerin Allah inancındaki temel çelişkiye dikkat çekiyor.

7 Benzer bir ibare ve açıklaması için bkz: 16:58, not. Kabil kompleksiyle, kendi beğenmediğini Allah'a lâyük görür.

8 Veya: "Ne! Süs püs içinde yetiştirilmekten

(başka işe yaramayan) ve kendini savunacağı hayli kuşkulu biri daha mı?" Çıkarıcı akim maddî yararı önceleyen çarpık insan tasavvuru. Kur'an'ın kınadığı bu aklın güzelliğe hiçbir değer biçmemesi, bedevi niteliğinden kaynaklanır.

9 Veya: "Eğer Allah dileseydi bizim onlara tapmamıza mani olurdu". Savrulmuş akim Allah'a iftira anlamına gelen kader inancı.

10 Yahrusûn tam da bu anlama gelir (Bkz: 6:116, not). 22-23. âyetlerde dile getirilen atalar yolunu taklit, onların sürü güdüsüyle hareket etmelerinin bir sonucudur.

11 Ümmetin türetildiği umm, hepsi de birbirine yakın olan dört kök anlama nisbet edilir: "Asıl, kaynak, toplum ve din". Daha sonra "soy, zaman ve maksat" anlamlarını da kazanan kelime, hem olumlu hem olumsuz olarak kullanılır. Ümmet, başta "din" olmak üzere "tür, nesil, çağ, asır" anlamlarına kullanılmıştır {Mekâyis}.

«^3^*

43 / ZUHRUF SÛRESİ

◆NSŞSSî*

CÜZ 25

23 İşte böyle: Biz senden önce hangi beldeye bir uyarıcı göndermişsek, oranın refah içinde şırmış seçkinleri hep şunu söylediler: "Biz atalarımızı geleneksel bir inanç üzerinde bulduk; şu halde bize düşen onların izini takip etmektir."

24 (O peygamberler de): "Ne yani, ben size atalarınızı üzerinde bulduğunuz yoldan daha doğrusunu göstersem de mi?" dedi(ler). 1

Cevapları şu oldu: "Sizinle gönderildiğini (iddia ettiğiniz) şeylerin gerçekliğini kabul etmiyoruz."

25 Bunun üzerine, Biz de onlara yaptıklarının acısını tattırdık: Bak(m) işte, hakikati yalanlayanların sonu nasılmış,

gör(ün)!

26 HANİ İbrahim babasına ve kavmine demişti ki: "Bakın, sizin taptıklarınıza tapmak benden fersah fersah uzak olsun; 2

27 yalnız beni Yaratan hariç: 3 zaten bana kılavuzluk edecek olan da O'dur."

28 Bunu, ardından gelenler arasında baki kalacak bir söz olarak söyledi; belki (bu hak söze) dönerler diye; 29 Ama nerde! Ben, işte şunların ve atalarının, hakikat ve (o hakikati) apaçık ortaya koyan bir elçi gelinceye kadar safa sürmelerine izin verdim. 30 Ama hakikat

ayaklarına kadar geldiği zaman da, "Bu bir sihirdir, biz bunu kesinlikle reddediyoruz" dediler.

31 Yine dönüp dediler ki: "Bu ilâhi mesaj, şu iki şehrin en büyük (adam)larm birine inmeli değil miydi?" 4

1 Âyetin başındaki kale, Hz. Peygamber'e hitaben "de ki" anlamına gelen kul olarak da okunmuştur. Müşrik akıl "hakikat sabık olanındır" der. Kur'an ise "Hayır, sadık olanındır" der.

2 Kur'an "ille de atalar" diye tutturana inkarcı

Jj>t-Lj OLj^jJ ^j^UU c3>-5 rt g ■/? y ^*5jJ t-Ju-Üİ Sj-^jsejl

Û_4*-*S*5J I

.«Jjr

* \ — *2ju

ç > î^ v

jâü==u t y<d üüyj öO^-ljiul ^ÜJI ü

32 Rabbinin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar? Asıl onlar arasında, bu dünya hayatındaki geçimlerini paylaştıran ve bir kısmı diğer bir kısmını istihdam etsin diye 5 birbirlerine farklı oran ve alanlarda 6 üstün kılan Biziz: 7 rabbinin rahmeti var ya: onların biriktirdiği her şeyden daha değerlidir.

33 Ve eğer bütün insanlar (küfür ve nankörlükte ittifak etmiş) tek tip bir toplum halini almayacak olsaydı, Rahmân'ı inkâr eden şu kimselerin konaklarını gümüşten damlarla ve üzerinde gösteriş yapacakları seyir teraslarıyla donatırdık.—>

muhataplarım suçüstü yapıyor. Zımnen diyor ki: İbrahim sizin en büyük atanız, neden onun yolunu bıraktınız? Eğer iddianızda samimi olsaydınız, büyük atanız İbrahim'i örnek alır, onun gibi babanızın gittiği yolu sorgulardınız!

CUZ25

*^3^#»

43 / ZUHRUF SÛRESİ

» j=c3 S >^s«

973

3 Bu ifade, İbrahim'in pagan kavminin "tanrılar yü dayatmaya kalkışmak.

tanrısı" sapık anlayışıyla da olsa, mutlak bir yaratıcıya inandıklarını gösterir.

4 Yani: Mekke ve Taif'in. Bu ifade çağın iki büyük gücü olan Bizans ve Pers olarak da anlaşılabilir. Parantez içi açıklamanın gerekçesi 33-34. âyettir. Ayrıca Kasas 68, bu âyete atıf olarak okunabilir (Bkz: 28:68, not). Müşrik akim pasif tanrı tasavvurunun bir tezahürü. Zımnen Allah'ın statüsünü reddederek, ona dünyevi statü-

5 Zımnen: Farklılıkları övünme ya da yerinme gerekçesi değil, hayatı paylaşma ve inşa etme vesilesi bilsinler diye. Suhhyen, "kendi fonksiyonunu oynamaya mecbur olarak" mânâsm-dadır.

6 Lafzen: "derecelerle".

7 Dolayısıyla bunu, kerameti kendinden menkul bir statü aracı değil, bir sınav vesilesi saymalılar.

^ r~o^~V*

*^3^»

43 / zuhruf sûresi

4<^=#»

CUZ25

<-34 Dahası evlerini (gümüş) kapılarla, üzerinde yayla yayla oturacakları koltuklarla (donatır) 35 ve altına (boğardık). Ne ki bütün bunlar, şu dünya hayatının geçici zevklerinden başka bir şey değildir: Rabbinin katında (daha değerli) olan âhiret ise, sorumluluğunu kuşananlar içindir.

36 Kim Rahmân'm uyarı dolu mesajına kusurlu bir gözle bakarsa, ona bir tür şeytani (öteki kişilik) musallat ederiz de, kendisi onun uydusu haline gelir; 1 37 artık o onları doğru yoldan çıkarır; berikiler de zanneder ki, kendileri doğru yoldadırlar.

38 En sonunda çıkıp huzurumuza geldiği zaman, (şeytani kişiliğine) der ki: "N'olaydı, keşke benimle senin aranda doğuyla batı kadar bir mesafe olaydı. Meğer (uydusu olduğum) yoldaş, ne kadar da berbatmış.

39 Ama o gün bunun size hiçbir faydası olmaz; madem (birbirinize) zulmettiniz, şimdi de azabı paylaşın!

40 ŞİMDİ sen (ey Nebi), sağıra işittirebilir, ya da köre(lmiş bir kalbe) doğru yolu gösterebilir misin; yani, açıkça derin bir sapıklığa gömülüp orada karar kılan birine?

41 Biz ister seni çekip (katımıza) alır daha sonra onlardan öcümüzü alırız,- 42 istersek, onları tehdit ettiğimiz (azabı) sana da gösteririz: 2 Her durumda Biz, elbette onları alt edecek bir güce sahibiz.

43 Şu halde sana vahyedilene sımsıkı sarıl: çünkü sen dosdoğru bir yol üzeresin.

44 Kuşkusuz bu (vahiy), senin ve kavmin başladılar. 6 —>

HgjH

y < •" -

t t f ° - ^ „„, t j ' • ___ 1 ^ , i \ , ' > , * i ' ' »

t", ' > < A { \ ' < > ' < ' . " - i I • S n * . » ^ > . » , » „ - ç r

. - i t . t . i ■ ■ ş . ş . . o » ' ' - . / • ; , • . . ! ş r

S ^ ^ - i ,

^ İ U j j J j ^ i J j j ^ = » J J 4 j ! j î g | « _ ^ _ T M o J a l j V , « İ C - ~ - t l > !

- . ' - * , » , ^ = . > ' ~ J , > , ~ f ' , ' , *

için bir şeref ve itibar kaynağıdır: 3 fakat zamanı gelince hepiniz (ona karşı aldığınız tutuma göre) hesaba çekileceksiniz. 4

45 Senden önce gönderdiğimiz elçilerimizin (hayatlarını) soruştur,5 bak bakalım, hiç Rahmân'dan başka tapınılacak ilâhlar tayin etmiş miyiz?

46 DOĞRUSU, Musa'yı mucizevi mesajlarımızla Firavun ve kadrosuna da böyle göndermiştik ve demişti ki: "Bakın, ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim." 47 Fakat ardından, onların önüne mucizevi âyetlerimizi sürünce, onlar hemen alay etmeye

1 Veya: "kör davranırsa" (Ferrâ). 'Aşk, dilimizde "tavuk karası" adı verilen gece görüş bozukluğudur. Vahye gece gibi karanlık bir akılla bakanın, vahyin gösterdiği hakikati göremeyeceği

imasını taşır. Zimnen: Baktığı ne kadar doğru olursa olsun, yamuk bakan doğru göremez. Kusurlu bakış bakılan üzerinde hiçbir kalıcı etkiye sahip değildir, sadece sahibini aldatır. Vah-

CUZ25

•Iss^Ss^»

•^3^^*

975

yin mesaimi bulandırmak, muhkemine müte-şabih müteşabihine esrarlı bir şifre ve bulmaca muamelesi yapmak da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Tavuk karası bakışın çağrıştırdığı bir başka nükte de, âyetlere darı muamelesi yapıp onu anlamak yerine didiklemektir. Vahye yamuk bakan, şeytani bir öteki kişiliğin uydusu olmakla cezalandırılır. Manevî şizofreni adını verebileceğimiz bu inançsızlık hastalığı, sahibini güdülerinin ve bilinçaltının nesnesi haline getirecektir (Krş: 41:25). Bu âyet insanın nasıl Şeytan'ın yörüngesine girip onun uydusu haline geldiğini ifade etmektedir.

2 Krş: 10:46; 13:40; 40:77.

3 Zikir, "uyarı" anlamının yanında "kişinin kendisiyle anıldığı, hatırlandığı şey", yani "şeref, şan, onur, itibar" anlamına da gelir [Lisân). Nitekim Hz. Ali ve İbn Abbas, âyetteki zikfi böyle anlamışlardır (Taberî). Mukatil ve Ferrâ da bu anlamı vermişlerdir.

4 Parantez içi açıklama 7:6'ya dayanmaktadır. Bu âyet, âhirette insanın vahye gösterdiği tavırdan dolayı hesaba çekileceğini ifade eder (Krş: 25:30).

5 Ves'el "sor" anlamının yanında "soruştur" anlamını da içerir.

6 Lafzen: "güldüler".

■#^TMş|pi^*'

^3S^

N^£34

CUZ25

<—48 Oysa ki onlara gösterdiğimiz her mucizevi âyet bir öncekinden daha büyüktü: Bir de onları, belki dönerler diye ceza(lar)la kuşattık. 1

49 Ve "Sen ey sihirbaz! Seninle yaptığı sözleşme hatırına, Rabbine bizim için yalvar: kesinlikle biz artık doğru yola yöneleceğiz!" diye yalvardılar.

50 Ama cezayı kaldırır kaldırmaz derhal sözlerinden caydılar.

51 Derken Firavun, kavminin arasındayken "Ey ulusum!" diye seslendi; "Mısır'ın

hakimiyeti bana ait değil mi? Bütün bu akarsular (ayağımın) altından akıyor mu? 2 Ne yani, bunu da mı görmüyorsunuz? 52 Yoksa, ne demek istediğini bile açık seçik anlatamayan şu değersiz adamdan daha iyi değil miyim? 53 Hem, neden ona altın künyeler bahşedilmemiş ya da beraberinde saf saf dizili melekler gelmemiş?" 3

54 İşte böylece Firavun kavmini tahrik etti,4 onlar da bu tahrike kapıldılar: Zaten onlar öteden beri yoldan çıkmış bir kavimdirler.

55 Bizim gazabımızı davet ettikleri zaman, onlara yaptıklarının acısını tattırdık ve topunu boğulmaya terk ettik. 56 Nihayet onları sonraki nesiller için, geçmişin (acı) hatırası ve ibret vesikası kıldık. 5

57 NE ZAMAN Meryem'in oğlu örneği gündeme getirilse, senin kavmin bu yüz-

bJ1—iS UJi m Oj-i—!\$*! ili t _±]julp -iği Lİj — İİjj İİ3

Mit* ' a °° ' \ ' \ ° { t@-^ "• * s> , f, asa

öj_5_wl <Ü_U- ^_«Jl i_^_U |S| /V-rt .>1£==»j J j /^-fro >*

^L-^lî |§| ,VJ >İJU İ_£==*İÜJI 4Ü ili- o

U^ÂWİ ÜUİ |«| (j ^ 1^ij t* 45 l^jl ^TT^l

XL* r»—i^ 4 Cj—! ' Vj-"' ^3 İSİ ılr^j 5 "" ^ ^Â_JU_j Ui

jA r*i j—*>• lu_ \$ji* l_j_Jlij|g| j jO_*x> 4_JLs »_iJUjİ İÜ

\$*> öj%\$ üj-wz>- a_js 1* J_Ş VJİ "5/1 ~_ÜJ "jj^ ^

i. ,

|K| , Lıl'Lürl _i_2 ^A_iJo obliC'a 4_Jİ LjLİijt jl_Ü Vİ

den başlar şamata yapmaya,6 58 ve "Bizim ilâhlarımız mı daha değerli, yoksa o mu?" derler.

Onlar bu karşılaştırmayı, seninle sadece polemige girmek için yaparlar: Kesinlikle evet; gerçekte onlar, müzmin muhalif bir kavimdirler.

59 (İsa'ya gelince): O sadece kendisine ihsan ettiğimiz ve îsrâiloğulların model kıldığımız bir kuldür. 7 60 Ve eğer isteseydik, elbet sizi de birbiri ardınca gelen melekler yapabilirdik. 8

1 Adı geçen belâlarla ilgili bkz: 7:94-96.

2 Nil ve onun etrafındaki sulama kanallarına atıf.

3 Firavun ulusa sesleniyor ve kara propaganda yapıyor. Bir önceki âyette Hz. Musa'nın konuşma gücüyle alay ediyor.

4 Veya: "aptallaştırdı". tstehalfe'nin "ahmak-

laştırdı, aptallaştırdı" anlamı olmakla birlikte, burada 30:60'a benzer bir biçimde "tahrik etti" vurgusu daha baskın gibi görünüyor. Ferrâ kelimeyi, "tahrik etti, korkuttu" anlamındaki iste-iezze ile karşılar.

5 Çağları aşıp gelen tehdit tüm zamanların yanağında tokat gibi patlıyor.

CUZ25

* r = ^\$C~ := % *

43 / zuhruf sûresi

« ^ ^ ^ ^ »

977

6 Zımnem: Musa'ya da İsa'ya da itiraz eden bir inkarcı muhatap kitle bu. Fakat Firavun'a hiç sesleri çıkmıyor. İbn İshak'm İbn Abbas'tan nakline göre bu kişi İbn Ziba'râ adlı müşrik şairdir. İbn Abbas bu âyetle Enbiya 98'de "siz de" denilerek gönderme yapılanın aynı kişi olduğunu söyler.

7 İsa, ruhundan uzaklaşmış ve dünyevileşmiş

gösterişçi Yahudi dindarlığına ruh ve sevgi taşıyarak dengelemeye çalışan bir modeldi.

8 Zımnem: Böyle yapmış olsaydık dahi, yine de yaratılmış birer kul olmaktan öte bir seçeneğiniz olmazdı. Nerde kaldı ilâh olmak ya da Hanlıktan bir nitelik taşımak? Yani: İsa'ya ilâhlık atfedenlerle, müşrikler gibi meleğe ilâhlık atfedenlerin yaptığı şey temelde aynıdır.

*KŞ£N«

e3£a

43 / ZUHRUF SÛRESİ

•Şs^S^*

CUZ25

61 İYİ BİLİN ki o (Kur'an) 1 Son Saat'in (geleceğine) ilişkin tarifsiz bir bilgi kaynağıdır; şu halde bu konuda asla şüpheye düşmeyin ve Bana uyun: İşte bu dosdoğru yoldur!

62 Şeytanın sizi saptırmasına izin vermeyin: çünkü o, sizin apaçık düşmanınızdır!

63 İSA hakikatin apaçık belgeleriyle geldiğinde dedi ki: "Ben size hikmetle, hakkında tartıştığınız bazı konuları açıklamak için geldim: Artık Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle davranın ve bana uyun! 64 Elbet Allah benim Rabbimdir, sizin de Rabbiniz yalnızca O'dur; artık sadece O'na kulluk edin: Bu, dosdoğru bir yoldur.

65 Fakat onlar arasından çıkan hizipler birbirleriyle anlaşmazlığa düştüler: 2 Artık, acı bir günün azabından dolayı yazıklar olsun zulme gömülüp giden o kimselere! 66 Şimdi onlar, kendileri farkında değilken, ansızın başlarına gelecek olan Son Saat dışında bir şey mi gözlüyorlar?

67 Can dostlar o gün birbirlerine düşman olacak; sadece sorumluluk bilincini kuşananlar hariç. 68 (Allah onlara diyecek ki): "Ey kullarım! Bu gün ne gelecekte korkmanıza gerek var, ne de geçmiş için üzülmenize! 3 69 (Ey) âyetlerimize iman eden ve kayıtsız şartsız teslim olanlar: 70 Siz ve eşleriniz, ruha safa veren bir mü-

*' \ ' > s \ > ? . ? . T • ? 11 > s «'J'vî'A'-' "

•" îti 4 ^ ' ^ * İ * ^ ! | .) ' ^ » "" t 1 - *

*-Ü£- ÜjJ-

~ijl 4_Lş«JI I_J_İ>-Jİ î|S| ^ .w»JL.» < !_yt£==» J UJ^lj I J^at 1_~Aİ j^1 oU^yOJ
/»_ş1İp OUSL1|g| öjj*s>%3 n-Ss?\jj\j ~İJİJ 1 y i £-'\$ \ jjj J 1 _j-^âj"i/ ! <-, g, ', *"i U I4-JJ
u-ll J^—»t j

^ ^y I ^ ^' * I

zik eşliğinde 4 girin cennete!"

71 Orada, huzurlarında, altın tepsilerle kupalar dolaştırılacak; orada canlarının çektiği her şeyi ve gözleri kamaştırıran (tanımsız) hazzı bulacaklar. 5

İşte siz, orada kalıcı biçimde yerleşeceksiniz. 72 İşte, yapa geldikleriniz sayesinde maliki olduğunuz cennet böyledir: 73 Orada (amellerinizin) meyvelerini 6 bol bol derecek, onlardan yiyeceksiniz.

1 îneh u'daki zamirin öznesi Hasan, Katade ve Said b. Cübeyr'e göre Kur'an, İbn Abbas ve öğrencisi Mücahid'e göre Hz. İsa'dır (Taberî). Fakat bu ikinci görüş için, takdiri bir muzaf (nüzul) ilavesi şarttır. Böylesine bir takdirin delili yoktur. Dolayısıyla bu "uzak bir tevil"dir (İbn Aşur). Kaldı ki ilk muhataplar yaşarken gerçekleşmeyen bir şey, onlar için

Son Saat'in bilgisi olamaz. Oysa ki âyette vuku bulan bir şeyden söz edilmektedir. O da Kur'an ya da Nebi'dir.

Buna, "Vuku bulan şey babasız doğmuş olan İsa'nın kendisidir" şeklinde bir itiraz ileri sürülebilirse de, baştan beri sûrenin eksenini Kur'an vahyidir. Bir çok peygambere ve olaya atıf yapılmakta, fakat her seferinde söz vahye getirilmektedir. Buraya kadar bu ver-kaç yöntemi 8 kez kullanılmıştır. Son olarak âyetin "işte bu dosdoğru yoldur" şeklindeki son cümlesi, âyetin başı hakkında yeterli delil sayılmalıdır. İkinci yorumu bazı hadisler delil gösterilmişse

CUZ25

" »r^^S SSs^»-

43 / ZUHRUF SÛRESİ

◆N^Şst»

979

de âyet asıl olandır. Dolayısıyla âyet uyan değil kendisine uyulan olmalıdır. Bu konuda Buhârî, Müslim, İbn Hanbel, Ebu Davud ve daha başkalarının naklettiği sahih senetli haberlerden, Hz. İsa'nın yemden döneceği meselesinin, ilk kuşakların gündemini meşgul eden konulardan biri olduğu anlaşılır, başkası değil.

2 Bu anlaşmazlık, Hıristiyanlık içi hizipleşmeden daha çok, 59. âyetin de delalet ettiği gibi Yahudi-Hıristiyan çekişmesini ifade eder.

3 Hav/ve huzn için bkz: 2:38, not (Ayrıca bkz: 10:62, not).

4 Tuhberûn'u bu şekilde çevirimizin gerekçeleri için bkz: 30:15, not.

5 Krş: "onları ne türden göz kamaştırıcı sürprizlerin beklediğini kimse hayal dahi edemez" (32:17).

6 Fâkihe için bkz: 36:55, not.

* > r~^-^3£-^-^3*

¥£^4

43 / ZUHRUF SÛRESİ

•NSSŞ^st*

74 Ne var ki günahı hayat tarzı haline getirenler, 1 cehennem azabı içinde yerleşip kalacaklar. 75 Onlardan (azap) hiç hafifletilmeyecek ve onlar derin bir umutsuzluğa 2 kapılacaklar; -76 Ne ki, onlara haksızlık eden Biz değiliz, fakat asıl onlar kendi kendilerine haksızlık ediyorlar³

77 ve şöyle yalvaracaklar: "Ey cehennemın bekçisi! Rabbine söyle de bizim işimizi bitirsin!" 4 O şöyle cevap verecek: "Şunu kafanıza sokun: siz, kalıcısınız!" 5

78 DOĞRUSU Biz, hakikati ayağınıza kadar getirmiştik: Fakat bir çoğunuz hakikatten hiç hoşlanmadınız. 6

79 Yoksa, işin (gerçeği) hakkında kararı onlar mı verecekler? 7 Hayır, asıl karar verici Biziz; 80 Yoksa onlar, içlerinde sakladıklarını ve gizli kapaklı konuşmalarını duymadığımızı mı sanıyorlar?

Aksine, duyarız! Üstelik, elçilerimiz kayda (bile) geçirirler.

81 De ki (ey peygamber): "Eğer Rahman bir erkek çocuk sahibi olsaydı, ona ilk ben ibadet ederdim. 8 82 Göklerin ve yerin Rabbi -yüce hükümlerlik makamının Rabbi- onların yakıştırdığı her şeyden münezzeh ve beridir."

83 Artık onları bırak, geleceği vaad olunan günlerine kavuşuncaya kadar lafazanlıkla oyalansınlar ve (kelimelerle) oynamayı sürdürsünler. 9 84 Zira gökte de ilâh olan yerde de ilâh olan yalnızca O'dur,¹⁰ ve O her hükmünde tam isabet sahibidir, her şeyi bilendir.

85 Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındaki -lerin mülkü kendisine ait olan Allah ne yüce bir bereket kaynağıdır: Son Saat'in

i,

f|| j^iiTU ~SÖ I JLS iiL j lillc- (jİMİİ ~ii!U tj i jSlJj |||

<ljij ^£-L—ül /»İs- û*1_1aj u.^ .L^ L_a^ J.ÖJİİJ ol^<—*J1 f-fr^*" u— ° ç»-^-^-~" dr' J @
ü_^Jju (*-* J (3^W J 4--" dr*

bilgisi sadece O'nun katındadır ve dönüş yalnızca O'nadır.

86 O'ndan başka, yalvarıp yakardıkları varlıklar hiç kimseye şefaahat edemezler,-ne ki, hakikate şahit olanlar var ya: işte sadece onlar bunu bilir.

87 Ve eğer onlara 11 kendilerini kimin yarattığını sorsan, hiç tereddütsüz "Allah" derler: Şu halde, nasıl da savruluyorlar! 12

88 Ve (O, Elçisinin) şöyle diyeceğini de (bilir): 13 "Ey Rabbim! İşte bunlar, inanmamakta

direnen bir kavimdi."

89 Fakat sen (verdikleri selamı) güzel bir karşılıkla al; yani "(Size de) selam olsun!" 14 de. Nasıl olsa zamanı geldiğinde (gerçeği) öğrenecekler.

1 Mucrimîn'i bu şekilde çevirimiz için bkz: 8:8, not.

2 Yani: İblisleşecekler {Mublisîn için bkz: 6:44, not}.

CUZ25

»ŞsSjSS 5 ^*

43 / ZUHRUF SÛRESİ

*r = c3£----fo

981

3 Krş: "fakat asıl haksızlığı onlar kendi benliklerine yaptılar" (16:118).

4 "Rabbine" yani, "efendine/sahibine". Liyakdı 'aleynâ, 28:15'teki kadâ 'aleyhi ile anlamdaştır.

5 Bu ibare, şu âyet ışığında anlaşılmalıdır: "Yo-o, bugün yok olmak için bir tek ölümü çağırmayın, yok olmak için tüm ölümleri çağırın!" (25:14)

6 57-60 ve 63-65. âyetlerde işlenen İsa'nın tan-rılaştırılması konusuna yeniden dönüldüğü bu pasajın ilerleyen âyetlerinden (özellikle 81. âyet) anlaşılmaktadır.

7 Ya da: "işi bitirecek kararı.." Mukatil bu âyetin, Ebu Talib'in vefatından sonra müşrik reislerin Allah Rasulü'nü Daru'n-Nedve'de ortaklaşa katletme planı üzerine indiğini savunur (Tefsir). Fakat âyetin bağlamı (81 vd.) Hz. İsa ile ilgilidir. Esed bu âyetleri Muvahhid İseviliği yasadışı ilan eden İznik Konsili'nin (MS. 325) laf cambazlıkları ve muvahhidleri ortadan kaldırmak için kurdukları sinsice planlarla irtibatlı olarak okur.

8 Teslis şirkini red. Krş: "Şayet Allah bir çocuk edinmek isteseydi, yarattıkları arasından elbet dilediğini seçerdi; (ama) O yüceler yücesi bundan münezzehtir" (39:4).

9 Havd, "yürüyerek suya dalmak" anlamına gelse de, mecazen "laf ebeliği, çenebazlık" anlamına gelir.

10 Zımnen: Allah gökte, İsa ya da bir başkası yerde ilâh değildir.

11 Yani: Hem Hıristiyanlar ve müşrikler gibi tanrılık yakıştıranlara, hem de İsa veya melekler gibi tanrılık yakıştıranlara..

12 Yu'fekûn'un açıklaması için bkz: 35:3, not.

13 Bu âyet, Son Saat'in bilgisinin sadece O'nun katında olduğunu söyleyen 85. âyete atıf olarak okunabilir. Krş: "Yâ Rabbi! Benim kavmim bu Kur'an'a devri geçmiş, terk edilmiş bir kitap muamelesi yaptı" (25:30).

14 Yani: Parantez içi açıklamaların gerekçesi selamen yerine selâmım gelmesidir (Krş: 11:69).

-«fc^ŞS^*-

44, DUHÂN SÛRESİ

^^^

Duman" anlamına gelen adını 10. âyetinden alır. Hâ-Mîm ailesinin beşincisi olan sûre, ailenin diğer üyeleri gibi Mekke'de, hicrete yakın bir zaman diliminde inmiştir. Konu olarak bir iç bütünlüğe sahiptir. 15. âyetin Medine'de indiği iddia edilmişse de, bu hiçbir mukni delile dayanmaz.

Tüm ilk tertiplerde Zuhurf-Casiye arasında yer alır. İbn Abbas tertibinde 61, ondan Cabir b. Zeyd kanalıyla gelen tertipte 63, Osman tertibinde 64. sırada yer alır. İniş zamanı tahminen peygamberliğin 12. yılma denk gelir. 37:62'nin bu sûrenin 43. âyetine gelen itiraza cevap olduğu göz önüne alınır, bu sûrenin Sâffât'tan önce indirilmiş olması neredeyse kesindir. Küfe taksimine göre 59, Hicaz taksimine göre 60 âyettir. Farklılık, baştaki Hâ-Mîm harflerinin bağımsız bir âyet sayılıp sayılmayacağı ihtilafına dayanır.

Sûrenin mesajı açıktır: Her Firavun'u boğacak bir deniz bulunur.

Konusu, ilâhi bir inşa projesi olan vahye teslim olmaktır. Bu inşaya teslim olmayanları bekleyen tek şey kıyamettir: bireysel, toplumsal ya da kozmik. Kendilerini vazgeçilmez zanneden inkarcıların arkasından ağlayan olmayacaktır: "Ne gök ağladı onlara, ne yer ; ne de cezaları ertelendi!" (29) Buna tarihten bir demet örnek sunulur. Onlar bu dünyada karşılaştıkları felaket dışında âhirette de cezalandırılacaklardır.

Buna karşın, vahyin inşasına teslim olanları âhirette bekleyen ödül dile getirilir. En büyük zaferin ebedi kurtuluş olduğu ifade edilir (57). Duhân, cennet ve cehenneme dair ayrıntılı tasvirlerle yer veren sûrelerden biridir.

Bütün bu vaad ve tehditlerle onları hak edenler arasında tek şey vardır: Zaman. O halde, herkes bekleyip görecektir: "Şu halde sen bekle ; unutma, onlar da bekliyorlar!" (59).

Bu sûre aynı zamanda Kur'an vahyinin sözlü tabiatının tipik örneklerinden biridir. Hepsisi de bir konuşmada hitabı güzelleştiren ve etkili kılan vurgulu devrik ve bölünmüş cümleler, hafz, tekrar ve atıflar muhatabın hafızasında iz bırakmayı ve vicdanını harekete

geçirmeyi amaçlar. Bu özellikleriyle sûre, hakikatin ebedi değeriyle belagatin edebi değerini kendinde birleştirir.

CUZ25

-#==3£N<-

44 / duhan sûresi

'v- 3 S^^*

983

Hg|H°

m ipa

■'İu!' >

o*>"-UI OjJ~a

i*M\$&-

>te=A\

t *l <!H6. ^"'"l I £ "•-" 1' • *SK& ' \> \ "f \\'

,*, .4, a ^ ^ ^ , a.»

û^ **j t l_-j j

ılı lîjtıc-

-. > » "i î, ■ ^'» . ^ - 1 i

"^ • "' { ' AZŞ*. *" t * O I '^ at x t v "'

^ <^ f* J-; © <> | j* ' <f=»y> vjj

„*; *'' > '' -

* ^ (I 1 ** ^ * .. / ^ l I " ^ ' 1 Ö ^ ** ti * I " ^ I * ^

~J gp (j-^ <-Jj-" , J f***^>- -^J tSjtesa-U! -vjj ^yl @)

l"H I ^ ili lîl J5K6 • J * ' t" 1 I İl" f o' i o" \'-

1_j|jjüi ijâ ..ifeg» u) (jM j_ji>wo j«jjw 1_jJ^j<}•£■ 'yy

. .> ^ a > ,) ~.- -T a , - a, ^ aC a.?*'.*^? °-^ Kffi?, *T > .* S

oy-*"j jv*#.l>-j j^a j a^s rt gJ ;^ uj<5 ijl 'J &2Ş ^^->J 1 --*8 @ ^yıl Jy*j X^s=t! jyl 4Î1Î
Sile ^11 IjJİ 01 ® fvij^

U-jI-j 1—^j (j^j^'j o

^ 1 v S I ~

çvĞ=»JJ CU^ajJ ^5**^ J* "5?! ÎJI "j/

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 Ha-Mfm! 1

2 Özünde açık ve hakikati açıklayıcı olan bu kitabın değerini bilin! 2

3 Evet ; onu mübarek bir gecede Biz in-dir(meye başladık; 3 zaten, baştan beri (vahiyle) uyarın da Bizdik. 4

4 O gece, (iyi ve kötü) her iş ayrıştırılarak hikmetli bir hükme bağlanır, 5 5 tarafımızdan verilmiş bir emirle: Elbet Biz, evet peygamberleri gönderen de Bizdik, 6 Rabbinin rahmeti sayesinde. Şüphesiz yalnızca O'dur her şeyi işiten, her şeyi bi-

len O'dur. 7 Eğer inandığınız değerlerden mutmain olsaydınız, (yakinen bilirdiniz) ki O göklerin, yerin ve bunlar arasmdaki-lerin yegâne Rabbidir. 6

8 O'ndan başka İlah yoktur; hayatı ve ölümü yaratan (Allah) sizin de Rabbinizdir, önden giden atalarınızın 7 da Rabbidir.

9 Ama nerde! Onlar, şüphe bataklığında oyalanıp duruyorlar.

10 ŞU halde, göğün (felaket) taşıyan bir dumanla kaplanacağı günü bekle! 8 11 (O duman) bütün insanları bürüyecek (ve inkarcılar haykıracak): "Acıklı azap işte bu! 9 12 Rabbimiz! Bu azabı bizden kaldı, çünkü biz artık inanmış bulunuyoruz!"

13 Şimdi bu hatırlama, onlara nasıl bir yarar sağlar ki? Zira kendilerine hakikati apaçık ortaya koyan bir elçi gelmişti de,

14 sonra onlar yüz çevirmiş ve demişlerdi ki: "O (başkalarınca) doldurulmuş 10 delinin teki."

15 Elbet Biz cezayı bir süreliğine askıya alacağız, fakat siz yine (eski halinize) döneceksiniz. 11 16 Kapana kıştırıp enselediğimiz büyük gün gelip çatinca da, 12 her

halükarda yaptıklarınızın acısını size tattıracağız.

17 DOĞRUSU Biz, onlardan önce de Firavun kavmini sınamıştık. Onlara seçkin 13 bir elçi gelmiş 18 ve (demişti) ki: "Bana gelin ey Allah'ın kulları! 14 Ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.—>

1 Mânası hakkında sözün tükenmeyeceği bu harfler Hz. Peygamber'in vahyi tek bir harfini dahi zayi etmeden ilettiğinin canlı şahididirler. Ünlem, mukatta'âtfm. dikkat çekme işlevini göstermek içindir.

2 Veya: "şahit olsun". Benzer bir metin ve çevirimizin gerekçesi için bkz: 43:2. Zımnen: Değerini bilin, size de indiği geceye yüklediği kadar değer yüklesin (Bkz: 97:3, not).

3 Yani: "kadir gecesinde" (Krş: 97:1, not).

»Ns3^*

44 / DUHAN SÛRESİ

»N^N*

CUZ25

4 Eğer Kadr sûresi ışığında arılsak: "zaten baştan beri (meleklerin beraberindeki vahiy) uyaran da Bizdik".

5 Bu "ayrıştırma" 2:256'da söylenen iyinin kötüden, doğru yolun sapıklıktan vahiy ile ayrılmasıdır (Krş: 97:4, not 3). İbn İshak'tan naklen İmam Bakır, buradaki yufraku ile 8:41'deki yev-me'1-furkan (ayrışma günü) arasında bağ kurarak âyeti gelecekte ihbar olarak yorumlamış, dolayısıyla Bedir Zaf eri'nin gerçekleştiği Rama-zan'ın 17'sini vahyin ilk inmeye başladığı Ramazan gecesine işaret saymıştır (Nkl: İbn Aşur). Bu yorum, Bedir savaşının gece değil bir sabah yani gündüz olması bir yana, 89:1-4 ile mutabakat arz eden "onu son on günde arayın" sahih rivayetleriyle de uyuşmamaktadır.

6 imanla bilgi arasında sebep-sonuç ilişkisi kuran bu âyet, imanın bir "önyargı" değil "önbilgi" olduğunun delilidir [îman ve îkân için bkz: 2:4, not).

7 "Öncü atalar" için bkz: 23:24, not.

8 Âyetteki tehdidin o dönemde mi gerçekleştiği yoksa Son Saat öncesi mi gerçekleşeceği konusunda ilk nesiller arasında polemiğe kadar varan hararetli tartışmalar yaşanmıştır. Bu âyetleri, İbn Mes'ud ve onu izleyenler Rasulul-lah'm bedduası üzerine Mekke'de 7. hicrî yılda ortaya çıkan kısa süreli kıtlığa, "duman"ı ise "açlıktan gözlerin kararmasına" yorumşlardır. Bu kıtlık Mekkelileri leş yemek zorunda bırakmıştı. Ebu Süfyan bu kıtlıkla başa çıkamayınca Medine'ye gelip durumu şikayet etmiş, Rasu-lullah da Hayber

ganimetleri arasında bulunan külçe gümüşü Mekke yoksullarına dağıtılmak üzere yollamıştı. Mekke'nin tahıl tedarik ettiği Necran'm reislerinden Sümame b, Usal'in Müslüman olması, Mekke'deki gıda sıkıntısını daha da artırmış, bu durum Fethin önünü aç-

mıştı. Hz. Ali, İbn Abbas ve İbn Ömer'e göre bu âyetler kıyameti haber vermektedir (Taberî). Her iki yorumu da destekleyen rivayetler mevcuttur (Rivayetlerin farklı açılardan eleştirisi için bkz: Taberî ve İbn Kesir). Bizce pasaj, hem toplumsal hem kozmik kıyamet öncesiyle yorumlanmaya müsait bir açık uçluluğu bünyesinde barındırır. Bu azap manevî de olabilir. Şöyle ki: Bir önceki sûrede geçtiği üzere (43:36) Rahman'm uyarısına tavuk karası bir gözle bakanlar, bulanık görmeye mahkûm olacaklar. Tıpkı dumandan gözün gözü görmediği ve güç belâ nefes alman bir ortama mahkûm olduğu gibi.

9 Son cümle Allah'tan bir haber olarak da oku-nabilirse de, huve zamiri yerine hazâ işaret ismi kullanılması tercihimizi güçlendirmektedir.

10 Lafzen: "Öğretilmiş". "Başkalarını" îmâ, iftiradaki tutarsızlığı örtme telaşının bir ürünü (Bkz: 16:103 ve 25:4, not).

11 Krş: "Fakat eğer siz (günaha) dönerseniz, biz de (cezaya) döneriz" (17:8).

12 Bir yoruma göre el-batşetu'1-kubrâ Bedir zaferidir. Fakat sonraki örneklerden de anlaşılacağı gibi, burada insanlık yürüyüşünün genel karakterine ilişkin bir tesbit yapılmaktadır.

13 Kerîm, "kendi sınıfının üstün ve seçkinleri" için kullanılan sıfat. Rasul insanlar arasından seçilen, rasulun kerim peygamberler arasından seçilendir.

14 Veya: "Allah'ın kullarını bana teslim edin" (Krş: 26:17). Yani, Mısır'ın köleleştirdiği îsrâilo-ğullarım. 'İbâde, hem nidanın muhatabı, hem de cümlenin nesnesi olarak okunabilir. Hz. Musa'nın davetinin sadece İsrâiloğullarmı değil, Firavun ve kavmini de kapsadığı gerçeğine dayanmaktadır.

CÜZ 25

*N^N«

44 / DUHAN SÛRESİ

*^3^

985

H*3"<=

^

JüliJ

J\J\%Jİ.\^â^l}\3

> si. • . ' ,s .-"s

^Oyjii 114- f-£| G^jS^ 1 -4\$ i jo üjII^ f&!

** \ * ' J ,

JU tJ _U İİjJII! J_â3jo ^Jj-lİJI ^_» O 1 * ol^=

<—19 Allah'a karşı küstahlaşmayın! Benim size hakikatin açık delilleriyle geldiğimi aklınızdan çıkarmayın! 1 20 İyi bilin ki ben, sizin bana yönelik saldırınızdan 2 benim de sizin de Rabbiniz olan (Allah'a) sığmıyorum. 21 Ama eğer bana inanmıyorsanız, bari yolumdan çekilin!"

22 Olan oldu, o (da) Rabbine şöyle şikayet etti: "İşte bunların günaha batmış bir toplum olduğu kesinleşmiştir."

23 (Rabbi ona) "Kullarımla birlikte geceleyin yola düş!" 3 (dedi), "Ama unutmayın ki, takip edileceksiniz. 24 Zıyanı yok, sen denizi rahat bir biçimde terk et: onlar hakkındaki karar kesin, o ordu mutlaka boğu-

lacak!" 4

25 Geriye nice nice has bahçeler ve su kaynakları bıraktılar; 26 ve bir nice ekili alan ve görkemli eyvan... 5 27 Dahası, orada mevcut keyif ve sürür verici daha bir nice nimet 28 işte böylece (geride kalmış) oldu.

Sonuçta Biz, onların bıraktıklarına başka toplulukları mirasçı kıldık. 29 Ne gök ağladı onlara, ne de yer ; 6 ve ne de cezaları ertelendi.

30 Böylece Biz Isrâiiioğullarmı aşağılayıcı bir belâdan 7 kurtarmış olduk; 31 Fira-vun'dan... Çünkü o, haddini bilmez küstahlardan biriydi.

32 Doğrusu onları, akıl sır ermez ilâhi bir bilgiye istinaden 8 çağdaşları olan tüm toplumlar içerisinden böyle seçmiştik;

33 ve onlara sınav olduğu ayan açık belli olan mucizevi işaretler ver(miş)tik.

34 BÜTÜN bunlara rağmen şu berikiler 9 yine de şöyle diyecekler: 35 "(Ölüm) şu bizi bekleyen ilk (ve tek) ölümümüzdür ve biz asla bir daha hayata dönmeyeceğiz;

36 ama eğer (bu) iddianızda ısrarlıysanız, haydi (geri) getirin atalarımızı!" 10

37 Ne yani, onlar günaha gömülüp gittikleri için kendilerini helak ettiğimiz Tub-ba' kavminden ve onlardan öncekilerden daha mı değerliler? 11

38 Bakın Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakiler! oyun olsun diye yaratmadık;

39 lakin bunları, başka değil sadece gerçek bir amaç uğruna yarattık; 12 ne var ki onların çoğu bunu kavramıyor.

1 Sultân, muhatabını boyun eğmek zorunda bırakan delil: âsâ ve yed-i beyzâ. Birincisi "Fira-vun'un kamçısını çoban sopası yendi", ikincisi "Musa'nın dili zorlanınca Allah eline dil verip konuştu" mesajı taşır. Zımnem tüm çağlara

verilen mesaj şudur: Allah kendisine dayananı yan yolda bırakmaz.

2 Lafzen: "taşlamanız". 28:33'ün de delaletiyle, suikast hazırlığı îmâ olabilir (Krş; Ferrâ).

-»£s=3\$N*-

44 / DUHAN SÛRESİ

«»ŞS^SSH-

CÜZ25

3 Krş: 20:77.

4 Tüm zamanlara mesaj: Her Firavun'un boğulacağı bir deniz vardır (Krş: 26:63-66).

5 Veya: "saygın konumlarından (mahrum kaldılar)". Tercihimizin gerekçesi ve açıklaması için bkz: 26:58, not.

6 Zımnem: Firavunlaşan her zorba, kendisini yerin göğün vazgeçemeyeceği biri zanneder.

7 Yani: Firavun'un onları köleleştirmesinden (Bkz: 31:6).

8 'Ala 'ilmin'deki belirsiz çeviriye böyle yansımıştır. Bunun, "Bizler Allah'ın çocukları ve can dostlarıyız" (5:18) âyetine istinaden "İstismar edeceklerini bile bile" şeklinde anlaşılması mümkündür. Bu pasajda hem inkarcı muhataplara "firavunlaşmaym" uyarısı, hem de imanlı muhataplara "yahudileşmeyin" uyarısı yapılıyor.

9 Burada âhireti inkâr eden Sadukiyen Yahudiliğe bir îmâ varsa da, doğrudan kastedilen müşrikler olsa gerektir. Bu âyetle, 16. âyetin ardından ara verilen ana konuya geri dönmüş oldu. 18-33. âyetlerde dile getirilen tarihi kıssa, ilk muhataplara ibret almaları

amacıyla sunulmuştur.

10 iki anlama da gelebilir: ya "onları diriltin de dirilişe inanalım"; ya da "babalarımızı geri getirin de onlardan iman edilecek bir âhiret olup olmadığı öğrenelim" ('Atalar yolu' için bkz:

43:22).

11 Tubba', Güney Arabistan'da güçlü ve görkemli bir uygarlık kurmuş olan Himyer krallarına verilen isimdir. Etraftaki tüm devletçikleri kendilerine 'bağladıkları' için Tubba' adını almışlardır. Başlangıcı Milat öncesine kadar giden Tubba' devletine, MS. 4. yüzyılda Habeşli-ler son vermiştir. Kur'an, muhataplarının hafızasında hatırası canlı olan Tubba' uygarlığını bir "ibret" olarak sunmaktadır. Taberî gibi kaynaklarımız Tubba' halkının sonradan müslü-man olduğunu zikrederler.

12 Zımnen: Âhireti inkâr, bu kâinat misafirhanesinin ve onun şerefli konuğu insanın yaratılışının anlamsız ve amaçsız olduğunu iddia etmek demektir. Böyle bir akıl, hayatı oyun, dünyayı lunapark olarak algılar. Böyle bir algı kendisine "oyun çocuğu" rolü biçer. Oysa hayat bir sınav, dünya bir sınav alanıdır (Bkz: 67:2). Krş: 15:85. Bu âyet , 35-36'daki inkarcı akla cevaptır.

gj O s1 la ~ct ne ,neleM-sr /teda yesJeLu./9cn ktr ct<j

O 4S"HWx vetf.O^o' kenckkM^-^o^ feUjlk

.1^-fir

^■v^1As; 1 f^j-

>. <^VCJUC

CÜZ 25

»fs3\$5N*

44 / DUHAN SÛRESİ

N3S^f

987

M3*^

Jit

S o 5_ ^! ^U^ J_ÜJI f ^J o1

çvjjud

1 1_jllc

^

(3î> Ijli» fj

)jjl^ 4_ ^ ^SS IS !ii> o] fi ^=*JI J.JİJI

'-i^J 9^ L58

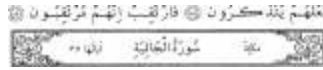
Ot , r.->

. -- >o > • -r ■ -*-

«ipi vı o^Jİı ifci ijji: v@^ui 4^= il Jj^ ^ ÜS o l^Jı 4,1li 14J33 ^JjVi

f4üJ

>.i» ^ • •>;

40 UNUTMAYIN ki, hepinizin buluşma zamanı (iyi ile kötünün) birbirinden ayrıldığı gündür. 41 Oğün ne bir dostun diğer bir dosta yararı dokunacak, ne de kendilerine yardım ulaşacak; 42 Allah'ın rahmet ettiği kimseler müstesna: Zira yalnızca O'dur her işinde mükemmel olan, sonsuz merhamet sahibi O'dur, 1

43 Şüphesiz o zakkum ağacı, 2 44 günahkarların besini olacaktır; 45 tıpkı yanık yağ tortusu gibi karında kaynar, 46 fokur-dayarak yakıp kavuran su misali...

47 (Derken emir gelir): "Tutun onu, yaka paça sürükleyin kışkırtılmış alevlerin ortasına! 48 Sonra baştan ayağa boca edin yürek dağılayan bir (umutsuzluğu ve deyin ki): 3 49 "Tat bakalım; çünkü sen, evet sen hatırlı, saygın biri olmalısın (!)

50 İşin gerçeği bu, sizin baştan beri 'acaba' dediğiniz şeyin ta kendisidir."

51 ÖTE yandan, Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşıyanlar güvenli bir konumda bulunacaklar: 52 cennetlerde ve pınar başlarında... 53 Tarifsiz 4 güzellikte ipek ve altın sırmalı elbiseler giyip göz göze bakışacaklar.

54 İşte böyle olacak. Ve biz onları şimdisi güzellikte bir bakış, pırıl pırıl (bir kalp) taşıyan eşlerle birleştireceğiz. 5 55 Orada canlarının arzu ettiği her türlü lezzeti 6 güven içinde isteyip tadacaklar. 56 Orada ilk ölümlerinden başka bir ölüm tatmayacaklar. 7

Böylece Allah onları dehşet verici bir azaptan korumuş olacak. 57 Rabbinin bir lutfu-dur bu: Bu, işte budur muhteşem başarı!

58 İŞTE böylece Biz, bu (vahyi) senin dilinle kolaylaştırdık 8 ki düşünüp de ders alabilirsiniz.

59 Artık sen de (yukarıda tanıtılan cennetini) bekle; çünkü onlar (yukarıda tanıtılan cehennemlerini) bekliyorlar!

1 Âhiretteki şefaath anlayışının sınırlarını çizen âyetlerden biri (Konuyla ilgili tüm âyetlerin ayrıntılı bir tahlili için bkz: 39:44, not).

2 Muhtemelen Kur'an'da ilk geçtiği yer burasıdır. Buna inkarcı muhataplardan itiraz gelmiş olmalı ki, cevap 37:62'te verilmiştir. Zakkum, Arap dilinde bir şeyi "nahoş bir şey yemek" veya "nahoş bir şekilde yemek" anlamına kulla-

nılır. Bölgede yetişen zehirli bir bitki olan zakkum şöyle tanımlanır: "Toz renginde, küçük ve oval yapraklarının kenar kısımları dikensiz, keskin kokulu ve acı, gövdesi çok boğumlu, arıların yararlandığı çok ince damarları bulunan bir ağaçtır" {Lisân). Son kullanıldığı yerde "lânetli ağaç" olarak nitelenen bu bitkinin sınav aracı kılındığı bilgisine rastlıyoruz (Bkz:

*N3\$S#»

44 / DUHAN SÛRESİ

•\$S53\$5=#»

CÜZ 25

17:60, not). Kullanıldığı üç sûrenin iniş zamanları birbirine yakındır. Daha sonra kendisinden hiç bahis açılmayan bu "lânetli ağaç", 37:62'de de görüldüğü gibi geleni kötü ağırlamayı temsil eder. Türkçe'de zakkum adı verilen bitki (neri-um oleander) kokusu ve rengine aldanıp yiyeni zehirleyen yapısıyla günaha benzer: hazzı cez-beder, fakat sonu azaptır.

3 Krş: 37:67, not.

4 Belirsiz formun çevirideki karşılığı. Yani: güzelliğin üretildiği merkezler olan cennette, hepsi de sıra dışı güzellikler.

5 Lafzen: "güzel gözlü". Bi-hûrin 'ıyn'in terkip olarak ilk geçtiği 55:72 ve 52:20'nin notlarına bkz. Bir üstteki âyetle birlikte buradaki "güzel göz" güzel bir bakışı ifade eder. Cennetlik eşle-

rin yüzünde göz, gözünde yüz izi olmayacak kadar gözlerinin ve gönüllerinin birbirine dönük olduğunun ifadesidir. Dahası, eşlerin birbirlerine gözlerinden mutluluk aktardıklarına da delalet eder.

6 Fâkihe için bkz: 36:55, not. Yukarıda dile getirilen kötülerin gıdası zakkûm'un (43) karşısında iyilerin gıdası fâkihe yer almaktadır.

7 Yani: Dünyadan ölümle âhirete intikal ettikleri gibi, oradan da bir başka hayata intikal etmeyecek, orada kalacaklar.

8 Yani: Biz onda yer alan yüce hakikatleri ve cennet-cehennem gibi gaybi gerçekleri beşer dilinin dünyasına indirdik ki, insan bu sayede idraki aşan hakikatler hakkında bilgi sahibi ol-

sun.

»fs=^|Ş^==*«

c

45. CÂStYE SÛRESt

*^ ^

asiye sûresi adını 28. âyetinden alır. İnsanoğlunun nihai yargılama sırasında sergileyeceği bitmişliği ifade eder. Sûre Şeriat ve Dehr adlarıyla da anılmıştır.

Hâ-Mîm ailesinin altıncısıdır. Ailenin diğer üyeleri gibi Mekke'de inmiştir. Sıra, zaman ve muhteva olarak bir önceki Duhân sûresini takip eder. Tüm ilk tertipler bu sûreyi Ahkaf'ın önüne yerleştirir. Dolayısıyla serinin diğer üyeleri gibi peygamberliğin 12. yılma tarihlendirilebilir. İbn Abbas'a nisbet edilen 14. âyetin Medine'de indiği rivayetini iç ve dış bağlam desteklemez. Bu rivayet yine İbn Abbas'tan gelen daha sahih bir rivayetle de çelişir. Sûre konu olarak bir iç bütünlüğe sahiptir.

>Sûre nihai yargıya imanını, yani kişide eylemlerinin sorumluluğunu üstlenecek bir bilinç inşasını hedefler.

İlahi bir inşa projesi olan vahye, onun ilâhi kaynağına ve taşıdığı mesajlara atıfla başlar (1-11). Vahye sırt dönenler, varlığı bir emanet olarak göremeyen nankörlerdir. Dolayısıyla nihai bir yargı gününün olmadığını düşünmektedirler (12-15). İsrâiloğulları kıssası bir önceki sûrede kaldığı yerden devam eder (16-17) ve yahudileşme süreciyle âhirete iman arasındaki ters orantıya dikkat çekilir. Söz Kur'an vahyinin amacına getirilir: "Bu (vahiy) insanlık için bir bilinç kaynağıdır" (20). Bu kaynaktan uzak duranı bekleyen tehlike dile getirilir (23-15). Son Saat'in ve nihai yargının, dolayısıyla ilâhi hakkaniyetin gereği olan ödül ve cezanın kaçınılmazlığı ifade edilir (24-35).

Sonsöz: İnsan tüm varlığını azamet sahibi Rabbine borçlu olduğunu aklından çıkarmamalıdır (36-37).

Küfe sayımına göre 37, diğerlerine göre 36 âyettir. İhtilaf Hâ-Mîm harflerinin bağımsız bir âyet sayılıp sayılmamasıyla alâkalıdır.

£S^3=|

45 / CASÎYE SÛRESİ

s, r = ^3 i^= i*

CUZ25

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 Hâ-Mîml 1

2 BU kitabın indirilişi her işinde tek mükemmel olan, her hükmünde tam isabet sahibi Allah katmdandır. 2

3 Elbet göklerde ve yerde inan maya gön -iki

1ü olanlar için sayısız mesajlar vardır. 3

4 Hem sizin yaratılışınızda, hem de O'nun yeryüzüne yaydığı diğer tüm yürüyen canlı türlerinde gönülden inanacaklar için tarifsiz mesajlar vardır. 4

5 Aklım kullanan bir topluluk için gece ve gündüzün birbiri ardınca gelişinde, Allah'ın semadan indirerek kendisiyle ölü toprağı dirilttiği rızık vasıtalarında ve rüzgarları çeşitli kılmasında da sayısız mesajlar vardır.

6 İşte bunlar, Allah'ın hakikati sana kendisiyle aktardığı âyetlerdir: Peki, Allah ve O'nun âyetleri de değilse, kimden (gelen) hangi habere inanacaklar? 5 ^^-

7 Kendini aldatarak 6 günaha gömülenlerin topuna birden yazıklar olsun! 8 (Bu tip) Allah'ın kendisine okunan âyetlerini işitir de, sonra onu hiç işitmemiş gibi küstahça bir direnişi sürdürür: Artık böy-lesini acıklı bir azap ile müjdele! 9 Üstelik bu tipler, âyetlerimizden bazılarının farkına vardığı zaman da başlarlar onunla alay etmeye. 7

İşte böylelerini aşağılayıcı bir azap beklemektedir: 10 cehennem hemen peşlerindedir; ne kazandıkları şeylerin, ne de Allah'tan başka edindikleri dostların onlara en ufak bir yararı dokunur: zira onları

Ç^M

^ i ! o o İv vo

1'.'— s s ' . / .!■.,'

L-^v, V '> fi ^ . !'

JjLi {y*}\j dilli- U_jiîj <ül oljl düj @ ü>İİju j»_ji) oUI

^ ' ' ' * ^ t fi > ' \

fvJI j>-j j^s l_j!İp çv^J (v_gjj oLU SjjiS' (jj-ÜSj1.51 ^ ' . **

\ pisisi j t yılı <uidIUJI {çy^1} j*Zl\ *&} jZılñjM <ül1@

korkunç bir azap beklemektedir.

11 (Allah'ın âyetlerini izlemek...) 8 İşte hidayet budur,- bir de Rablerinin (keveni ve vahyi) âyetlerini yok sayanlar var: işte onları, (bu) akıl almaz bayağılaşmadan dolayı 9 acmılası bir azap beklemektedir. 10

12 O'NUN kanunu sayesinde orada gemiler yol alabilsin diye, yine O'nun lut-fundan payınıza düşeni elde edip 11 de şükredebilesiniz diye denizi sizin için bir yasaya bağlayan 12 Allah'tır. ^ue^-o J«4<„v k

13 Yine O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini kendi katından (bir bağış olarak) emrinize âmâde kılmıştır. 13

Elbet bütün bunlarda da düşünen bir toplum için sayısız mesajlar vardır.

ocV.W.

1 Mukatta'ât harfleri hakkında detaylı bir not l'e bakınız. açıklama için, nüzul sürecinde ilk geçtiği 68:1, 2 Krş: 40:2 not.

CÜZ 25

◆N3\$S#.

45 / CAstYE sûresi

•çS^g^Sf*

991

3 Öncesi ve sonrasıyla birlikte zımnen: İnsan vahyin mesajlarını kâinat ve varlık kitabını okuyarak da alabilir. Yeter ki inanmaya gönlü olsun.

4 Bu âyet "Canlılar içerisinde insanı seçkin kılan sebep nedir ki Allah insanla konuştu?" zımnî sorusunun cevabını teşkil eder. Vahiy ki-tabmmki iman âyetleri, varlık kitabmmki îkân âyetleridir. İman âyetleri marifete îkân âyetleri ilme dayanır. Ancak, 5. âyetin ifade ettiği gibi varlığı bir kitap gibi okumak için aktif bir aklın varlığı şarttır.

5 Zımnî: Allah'a da inanmıyorsa, kişinin ne-ye inandığının ne önemi var? c s,vr^ <*AV e v^1sc,

6 Effâk, "yalanda sınır tanımayan"dır. Yalan sınırı aşınca bizzat sahibini aldatır.

7 Yani: ya âyetlerimizi işitmezler, ya da işittiklerini alay konusu ederler.

8 8 ve 9. âyetlere dayanarak.

9 Krş: "O aklını kullanmayanları pisliğe mahkûm eder" [10:100; ayrıca bkz: 5. âyetin sonu ve 7:71, not). Jüczin'deki belirsizlik metne "akıl almaz" şeklinde yansımıştır.

10 Zımnî: Allah'a kul olmamak, kula ve eşyaya kul olmakla sonuçlanan bir bayağılaşmaya yol açar. Zira insanın bedenini omurga, şerefini akıl, aklını iman ayakta tutar.

11 İbteğâ için bkz: 17:42, not.

12 Veya İam'm sıla anlamıyla: "..emrinize amade kılan.." Allah'ın, akıl ve iradeye özel ikramı olan teshîr için ilk kullanıldığı 35:13'ün notuna bkz.

13 Bunu hem eşyaya yasalar koyarak, hem de insanı eşyanın yasalarını keşfedecek üstün bir kabiliyetle donatarak yapmıştır.

« £c3 S^# »

vİ# VoM<Aç îorvOKMtv ^eAcrU OVc*ce.£y<\\ ", J 4»» h4oa\q,^" ,\ «j c,-jjoı\J f\ vJ«KvV3 O İ<S^- J ,

/\\o.V-^ inı^c\ ^e\t\'enıY. Ar.»or>-«^ i (U'N

t'4^2

«#^3S^*

45 / CASÎYE SÛRESÎ

->N^ŞSs^>-

CUZ25

14 Söyle iman edenlere: Allah'ın Günle-ri'nin 1 geleceğini ımmayanları (şimdilik) 2 bağışlasınlar; çünkü O bir toplumu (ancak) ısrarla yaptıklarından dolayı cezalandırır. 3

15 Kim bir iyilik yaparsa o kendi lehine yapmış olur, kim de bir kötülük yaparsa kendi aleyhine yapmış olur: 4 en sonunda dönüp geleceğiniz yer Rabbinizin huzurudur.

16 DOĞRUSU Biz İsrâiloğullarına da vahyi, yönetimi ve peygamberliği vermiş, onlara iyi ve temiz rızıklar bahşetmiş ve onları (kendi zamanlarının) tüm toplumlarından üstün tutmuştuk. 17 Dahası onlara (tevdi edilen) görevden dolayı 5 açık işaretler vermiştik.

Ne ki onlar durdular durdular da, kendilerine bilgi geldikten sonra -sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden- ayrılığa düştüler: 6 Şu kesin ki, Rabbin Kıyamet Günü ayrılığa düştükleri her konuda onlar arasında hüküm verecektir.

18 Son olarak, seni de bu görevi (hakkıyla îfâ edeceğin) bir yol ve yönetime 7 kavuşturduk: o yolu izle, sakın ha (kendini) bilmezlerin keyfi yargılarına uyma! 19 Çünkü onlar, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi senden savamazlar! Unutma ki zalimler 8 hep birbirlerinin dostudurlar; Allah ise muttakilerin dostudur.

20 Bu (vahiy) insanlık için bir bilinç kay-

İSy^-s^ *^\ '?\ \ û\$-3r_y_ Vjj-İU Ijjüj \j-i*\ ,j;.İJd Ji oL-Jsül •*# Ijkuijjj S^JUij ,*SöxJ!j
"—'uSül jJjI^uj!

\$ i. ^ a 1 0 0 0 5 ~P-o ^'

İLİ, & 1 -^ JiÜ ijUJ jî \$ \ @ û jJÎ^ V 5_ijî

(vJtl<J! cj-j "lîllj ij^H *L-Pj' c^ 3 -*1 . j—^UÜl üjj

-i^uı.

r

nağdır; gönülden inananlar için de bir rehber ve bir rahmet membaıdır.

21 Yoksa kötülüğün peşinde seğirten tipler, kendilerim -hayatlarında olsun ölümlerinde olsun- iman edip erdemli davrananlarla aynı kefeye koyacağımızı mı sandılar? Ne berbat akıl yürütüyorlar! 9

22 Ama Allah gökleri ve yeri gerçek bir amaç uğruna yarattı ki, her insan kendi kazandığının karşılığını görebilsin ve hiç kimseye haksızlık yapılmınsın.

1 Yani: "Bu günün bir de yarını var" anlamında. Bu ibare "işte bu (iyi ve kötü) günleri, biz insanlar arasında döndürür dururuz" (3:140) âyeti ışığında anlaşılmalıdır (Krş: 14:5, not).

2 Daha sonra gelen meşru savunma ve savaş izni veren âyetlere dayanarak.

3 Zımnen: Sırf mutlak bilgisine dayanarak değil, suç işlendikten ve suçta ısrar edildikten sonra cezalandırır. Bu ifade 23. âyeti açıklar. İbn Abbas'm âyeti mü'minlere uygulanan işkence ve baskı bağlamında yorumlaması, dönemin tabiatına uygundur (Taberî ve Kurtubî).

4 Bir önceki âyete ve açıklamasına bkz.

5 İlk akla gelen anlamları "iş, dünyevi iktidar, yasa, buyruk, öneri" olan ei-emr'in bu bağlamdaki en uygun karşılığı, verilen "görev", yani

CÜZ 25

*N^35«

45 / CASIYE SÛRESİ

* £^3 S^»

993

"misyon" olmalıdır (Bkz: 28:44).

6 Tevrat gelinceye kadar tek millet idiler, Tevrat gelince daha bir bütünleşeceklerine paramparça oldular.

7 Şeri'atfm türetildiği şii'a, kişiyi suyun kaynağına ya da kaynağa giden ana yola götüren tali yol demektir. Yani insanı hayata (suya) bağlayan yola çıkaran tali yol. Kelime burada tüm peygamberlerin ortak kaynağına kendi zaman

ve zeminlerinden açılan özgün yol ve yöntemleri ifade eder. Sonradan, dinin kaynağı olan vahiylerden elde edilen pratik kurallar bütününe isim olmuştur.

8 Bir öncesiyle bağlantılı olarak: Kendini bilmeyen değerini bilmez, değer bilmeyen kendine kıyar, kendine kıyan zalimdir (Krş: 21:97, not).

9 Krş: 29:4, not.

&^\$z3\$

45 / CASIYE SÛRESİ

•\$£=3£3Sİ«

23 KEYFÎ kanaatini tanrısı yerine koyan ve Allah'ın kişiyi (kendi tercihinine ilişkin) bir bilgiye dayalı olarak 1 saptırdığı, kulaklarını ve kalbini mühürlediği, gözlerinin üzerine de tarifsiz bir perde çektiği malum tipleri gözünde canlandırabilir misin? 2 Artık onu Allah'tan başka kim doğru yola ulaştırabilir? Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?

24 Bir de kalkıp dediler ki: "Hayat sadece dünya hayatımızdan ibarettir; ölürüz, zira (bir kez) hayata gelmiş bulunuruz; 3 ve bizi sadece zaman yok eder. 4

Ama onlar bu hususta hiçbir bilgiye sahip değiller, onlar sadece (önyargıya dayalı bir) zanna sahiptirler, 5 25 Ve ne zaman âyetlerimiz bütün açıklığıyla önlerine konulsa, tek cevapları şöyle olur: "Eğer doğru söylüyorsanız atalarımızı getirin!" 6

26 De ki: "Hayatınızı bahşeden, ardından ölümünüzü takdir eden Allah'tır: en sonunda sizi geleceğinde kuşku olmayan Kıyamet Günü bir araya getirecektir; fakat insanların çoğu bunun (kaçınılmaz bir sonuç olduğunun) bilincinde değildir." 7

27 Ama göklerin ve yerin mülkü Allah'a aittir. Ve kıyamet gerçekleştiği gün, işte o gün, varlığı anlam ve amacından soyutlayanlar kaybedecekler. 8

28 Ve o gün her toplumu zillet içinde diz çökmüş bir halde göreceksin; her toplum kendi hesabım (görmeye) çağrılacak: "Bugün yapa geldiğiniz her şeyin karşılığını bulacaksınız. 29 İşte bunlar Bizdeki kayıtlar,- aleyhinize (de) olsa tüm gerçeği size o anlatır: Çünkü Biz, yaptığınız her şeyi vaktiyle kayda geçirmiştik."

CS

fi

V 1 jwilJi^i?ı 1 ^ _ ^J3'^*^4*i3 ""^ ^«-^'fi-iu^'t*^*^!^

1 ' T. i '1 l>~* -> s > '>...',,

• Sl'S ti ' £ - •'l f^ -"»I ^ " rf l l^* ' -^ *&& • l t * ' II ' ^ * ^

IjJuaJ I_jİ«!/^iJl!I UIİ ^io_jİ»jij /»ÜS u «— ~ü~J İİS U!

<o&> 'ti -î*'m •"' Tlt' '*' ••■""l.Vî.l'll*!!

., . . . , .îi. «,, 3 ^ î:1 '•' ? 11 - 1'1 is»».' »>,*•;

30 Öte yandan, iman eden ve erdemli davrananlara gelince: Rableri onları rahmetine nail edecektir: Bu, işte budur göz kamaştırıcı zafer!

31 İnkarda direnenler var ya! (Onlara şöyle denilecek): "Mesajlarım size tebliğ edilmemiş

miydi? Aksine (edilmişti), ama siz küstahça böbürlenmiş ve günahkar bir toplum olmayı yeğlemiştiniz. 32 Size ne zaman "Bakın, Allah'ın vaadi gerçekleşecektir ve Son Saat asla kuşku kaldırmaz!" denilmişse, siz şu cevabı vermiştiniz: "Bilmiyoruz, 'Son Saat' nedir? Ne ki biz onun bir zandan ibaret olduğunu sanıyoruz ve biz (bu konuda) ikna olmuş değiliz." 9

1 'Alâ 'ilmin, öznesi insan olarak okunursa: "kişinin bile bile (yaptıklarından) dolayı" anlamına gelir. Çevirimiz, bilen öznenin Allah ol-

duğuna dayanmaktadır. Bu ibare 14. âyetle birlikte okunmalıdır. Sözdiziminde bu ibarenin rolü, öznesi birden fazla olan men yeşâ'ibarele-

CUZ25

s3£N

45 / CASTYE SÛRESİ

-4s=3£s**-

995

rine benzemektedir (Bkz: 24:21). Her iki ibare ve ait oldukları metin şu âyet ışığında anlaşılmalıdır: "(Allah) yoldan çıkmışlardan başkasını kesinlikle saptırmaz" (2:26).

2 Âyette çizilen tipin nüzul ortamındaki karşılığına ilişkin Mukatil (Bu rivayeti Mukatil'in bu âyete yaptığı kendi tefsirinde göremedim) şu olayı nakleder: Ebu Cehil bir gün Velid b. Mu-ğire ile tavaf etmektedir. Söz Hz. Peygamber'e gelir ve Ebu Cehil şöyle der: "Vallahi ben onun sözünde sadık olduğunu biliyorum!" Muğire "Peh!" der, "Bunu neye dayanarak söylüyorsun?" Ebu Cehil: "Onu daha yeni yetme bir delikanlıyken "sadık" ve "el-emin" diye adlandıran bizdik; fakat akıllı kemale erip olgunluk yaşma geldiğinde tuttuk onu "Yalancı, hain" diye adlandırdık." Muğire "O zaman ona iman etmene mani olan nedir?" deyince, Ebu Cehil: "Kureyş dilberlerinin benden Ebu Talib'in yetimine tabi olmuş biri olarak söz etmeleridir. Bu yüzden sonsuza kadar Lat ve Uzza'ya tabi olacağım!" (İbn Aşur) Eğer sahihse, bu rivayet âyete verdiğimiz alternatif anlamı destekler.

3 Takdim-tehire gerek yoktur. Konuşan öznenin ilkel nihilizmi dikkate alındığında vaVm. tefsiriye vurgusu taşıdığı anlaşılır. Yani: Bir kez doğmuş bulununca, ister istemez zamana maruz kalarak ölüp gideriz.

4 Zamanı özne gören bir mantık, zamanın nesnesi olmaya kendini mahkûm etmiştir. Yani: Hayatın ölümlle sonuçlanması sadece zamanın doğası gereğidir, dolayısıyla dirilmek için ölmek gibi bir ilâhi müdahale söz konusu değildir. Zamana taptığına dair bir bilgiye sahip olmadığımız bir kısım Mekkelilerin tasavvurunda zaman, varoluşun tek makul açıklamasıdır. Materyalistin maddeye yüklediği anlamı, bu akıl zamana yükler. Bu

söylemin temelinde ya-

ratılışın tesadüf olduğu düşüncesi yatar. Bu akıl Allah'ın varlığını değil ama O'nun zamana mü-dahil oluşunu ifade eden Rububiyetini inkâr etmiş, onun yerine 'mutlak' zamanı [dehr] ikame etmiş görünmektedir.

5 Bu âyet inkârın içi boş önyargılara dayandığının delilidir.

6 "Âhiret varsa babamı getir" diyen akıl, âhire-ti dünyada arayan şaşkın akıldır.

7 Âhiret kaçınılmazdır: zira seçim iradenin, ödül ve ceza seçimin kaçınılmaz bir sonucudur.

8 Böyleleri zaten kaybetmiştir,- zira anlamsız olarak gördüp hayat için ödül beklemesi abes kaçırdı.

9 Hepsi de müşrik olmakla birlikte, 24-25. âyetlerde ele alman "malum tipler" ile bu âyette ele alman tiplerin âhirete bakışları aynı olmasa gerektir. Zaten bu farka Kur'an'da dikkat çekilir: "Ki onlar o (haber) hakkında farklı düşünüyorlar" (78:3). İşte müşrikler arasında âhi-retin varlığına ilişkin yaklaşımdaki farkı burada görüyoruz. 24-25. âyetlerde sözü edilenler, sayıları bir düzine civarında olan, kaynağı karanlık ve karışık ilkel bir materyalizm olarak yorumlayabileceğimiz, Allah'ı kabul eden fakat Allah'ın hayata müdahalesini reddeden, âhireti ise tümenden inkâr eden nihilist ve "dehri" kodamandı. Bunlar "zamana" (dehr) tanrı rolü yüklüyorlar,tüm kevn ve fesad (oluş ve bozuluş) yasalarını "dehr" adını verdikleri bu mevhum ilâhın (!) eline veriyorlardı (24. âyete bkz). 24-25. âyetlerde sözkonusu olanlar âhireti tümenden inkâr eden ve her şeyi "kör zamanın kısır döngüsüne" [dehr] bağlayan Mekkeli seçkinler, burada sözkonusu olanlar ise âhiret konusunda bilinemezci bir tereddüde sahip olan geniş kitlelerdir (10:18 ve 78:3'ün notuna bkz).

• » şs-3 S >-j»

«Şs^ŞSsî*

45 / CASÎYE SÛRESİ

—»f2^3g5=5»

CÜZ 26

33 Onların yaptığı kötülükler (O Gün gelince) ayan açık ortaya serilecek ve alay edip durdukları gerçek kendilerini perişan edecektir. 1

34 Ve onlara denilecek ki: "Siz yüzleşe-ceğiniz bu günü (dünyada) nasıl unuttu-nuzsa, biz de sizi (âhirette) öyle unutulmaya terk edeceğiz: nihayet varış yeriniz ateştir, size yardım

eden hiç kimse de olmayacaktır. 35 Durum işte böyle vahimdir; çünkü siz Allah'ın mesajlarını alay konusu ettiniz, zira dünya hayatı sizi fena halde aldatmıştı." 2

İşte bu yüzden O Gün ne oradan çıkarılacaklar ve ne de bir şey istemeye izin verilecek.

36 HAMD göklerin ve yerin Rabbi olan Allah'a mahsustur; âlemlerin Rabbine...

37 Göklerde ve yerde erişilmez büyüklük Ona mahsustur: zira O'dur mutlak üstün ve yüce olan, her hükmünde tam isabet kaydeden sadece O'dur. 3

1 İlahi talimatların görünen sebeplerinin altında yatan gerçek sebepler bu talimatların "âhireti"dirler. Talimatların âhiretlerini, ancak âhirette göreceğiz. O zaman Allah'ın bize olan rahmetinin büyüklüğüne ve bizi korumadaki

titizliğinin hikmetine şahit olacağız.

2 Dünya sizi değil, siz kendinizi aldattınız; sonuçta peşin yalanı vadeli gerçeğe tercih ettiniz.

3 İman ve tasdik ettik ya Rab! İnsana şeref olarak Sana kul olmak yeter!

-*f=^3S^4«-

46. AHKÂF SÛRESİ

>N3£M«

A

hkâf sûresi, "kum tepeleri" anlamına gelen adını 21. âyetinden alır. Kelime, Kur'an'da sadece bu sûrede geçer. Sûrenin, tüm hadis ve Kur'an edebiyatında anıldığı ilk ve tek ismi budur.

Mekke'de nazil olmuştur. Bazı âyetlerinin Medine'de nazil olduğu tezini 6. sûrenin girişinde uyguladığımız kriterler doğrulamaz. Mushaf'taki sıralaması nüzul sıralamasıyla aynı olan yedi sürelik Hâ-Mîm ailesinin sonuncusudur. İlk tertiplerde Câsiye-Zâriyât arasında yer alır. Sûrenin 29-32. âyetlerinde cinlerden söz edilir. Bu olay Taif dönüşü vuku bulmuştur. Rasuul-lah'ın Taife gidişi ilgili kaynaklarda hicretten önceki üçüncü yıla tarihlen-dirilir. Yine sûrenin 15. âyeti, 17:23-24 ve 31:14-15'te işlenen ebeveyn-evlat ilişkisinin bir devamı niteliğindedir. Ferrâ, 9. âyeti Kureyş'in suikast planları bağlamında ele alır. Bütün bunlar sûrenin, ailenin diğer üyeleri gibi 12. yıla tarihlendirilmesini teyit eder.

Sûre konu itibarıyla kardeşleriyle benzerlik arzeder. Yine onlar gibi içerik bütünlüğüne sahiptir. İlahi bir inşa projesi olan vahyin kaynağı, değeri ve ona iman üzerinde durur.

Onu inkâr eden akim açmaz ve sefaletinden örnekler verir. Bunların en anlaşılmaz olanı, kendisine iman telkin eden ana babanın evlat tarafından terslenmesidir (15-20). Zımnem, insanlığı bin baba şefkatiyle imana davet eden Allah Rasulü'nü reddetmenin en büyük nankörlük olduğu dile getirilir. 40 yaşın insanın olgunluk yaşı olduğunu ifade eden âyet bu sûrede yer alır (15).

Haddini aşmanın kendi kendini nasıl yıkıma götürdüğünün örnekleri, helake uğrayan geçmiş toplumlar üzerinden sunulur. Bir tek Allah'a kulluktan kaçınanların, birçok sahte tanrı icat edecek bir zaafa nasıl duçar oldukları anlatılır (21-28). Söz dinleyen ve söz dinlemeyenlerin farklı tavır ve akıbetleri dile getirilir (29-34). Söz dinlemeyip hayatım harcayanlar, kendi ömürlerini kendi elleriyle manen nasıl kısalttıklarını âhirette anlayacaklardır. Elleriyle anlamsızlaştırdıkları hayatları bereketsiz bir hayattır. Öyle ki, âhirette bütün bir ömrü "sadece gündüzün tek bir saati kadar" kısa yaşamış gibi hissedeceklerdir (35).

Küfe sayımına göre 35, diğerlerine göre 34 âyettir. Farklılık Hâ-Mîm harflerinin ayrı bir âyet olup olmadığıyla ilişkilidir.

*N3£s4»

46 / AHKÂF SÛRESİ

»N^Ss?*

CÜZ 26

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 Hâ-Mîml 1

2 BU kitabın indirilişi, her işinde mükemmel olan, her hükmünde tam isabet sahibi Allah katmdandır. 2

3 Biz gökleri, yeri ve o ikisi arasmdakile-ri, ancak gerçek bir anlam ve amaç 3 uğruna -ama sınırlı bir süreliğine 4 yarattık; ne ki inkâr eden kimseler uyarıldıkları hakikatten yüz çeviriyorlar. 5

4 De ki: "Allah'ın astlarından kabul edip de 6 dua ettiğiniz kimselere hiç göz attınız mı? Gösterin bana, onlar yeryüzünün neresinde neyi yaratmışlar? Yoksa onların göklerde ortakları mı var? Hadi, bundan önce (inmiş) ilâhi bir kelam veya bir bilgi notu 7 getirin bana, eğer iddianızda samimiyseniz!

5 Allah'ı bırakıp da, Kıyamet Günü'ne kadar (duaya) karşılık veremeyecek kimselere, dahası kendisine dua edildiğinin

ro LjİLİ ıJüi-Viij^

?&&Â

Üjİ-Jj U »SjIjI Jİ © ö_J-^>j*« IJJJüt UI !JjJD ^jJUJ J i s a ^ ^ *- >

rıp yakarandan daha şaşkın ve sapkın biri olabilir mi?

dahi farkında olmayan kimselere yalva-

4*MG?r<lWpoH««A -s^utî-v^-i^fn^ *+W wt ^^ a \4 J ^r-c <^^^»r.^ Wva *tw
W.v«Uı\rçi A ! (V -' ; " U W - r,™,oTx;î'w*_

İMukatta'ât hakkında ayrıntılı bir tahlil için iniş sürecinde ilk geçtiği 68:1, not l'e bakınız.

2 Krş: 40:2, not.

3 Bi'l-hakk'm bu anlamı için bkz: 21:18, not. Bir önceki sûreye atıf: "..yaşarız ve ölürüz,- bizi sadece zaman yok eder." (45:24)

4 Ecelin musemmen lafzen sınırlı bir süreyi ifade etse de belirsiz gelmesi hasebiyle bu süreyi kimsenin bilemeyeceğine delalet eder (Bkz: 11:3, not). Zımnen: Yaratılmış olan sonludur, sonsuzluk Allah'a mahsustur.

5 Şirkin temelinde yatan Allah'ın müdahil olmadığı alan fikri, hayatın anlamlı ve amaçlılığını zımni inkâr anlamına gelmektedir. Bu da maddeyi tanrılaştırıp onu sonsuz ilan eden bir sapmaya yol açmaktadır.

6 Dûn, hem "aşağı" hem de "yakın" anlamına gelir. Allah'a izafetle kullanıldığı her yerde, şirk koşan akim, Allah ile şirk koştuğu kişi ve nesnelere arasında "ast-üst" hiyerarşisi olduğu yönündeki saplantısını ifşa eder.

7 Veya: "Bir bilgi kırıntısı" (Ferrâ).

«Şz-^sŞ*

CUZ26

*£S^3#>

•N^^ 8 * 1

999

(_ s iS <us j_j^uju Uu -iti ^a U_**i 4İi\j* J UjSJUj W

lj <u>l lijâ^.,Mi U r^jtt OLS' _ji l_^_«l jVİJU ljj-o ^jJJI

i.

■Uil lL5 IjJU 5i-^' o1 © j^-ju-Aaİ! (^j-İjj Ij^JLt ^Jül -^-CJjı ag) U_y_)=>«J (v* J(j çHr!-
" 1 - <-*j>- J^ 5 \y\j i :.. 1 -w

6 Bütün insanlar toplandıkları zaman, (tapınılan kimseler) berikilere can düşman olacaklar ve onların tapınmalarını ısrarla reddedecekler.

7 Evet ne zaman âyetlerimiz onlara bütün açıklığıyla tebliğ edildiyse, inkâr eden kimseler ayaklarına kadar gelen hakikat için "Bu etkili bir sihirdir!" dediler .i-

8 Yoksa "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar?

De ki: "Eğer onu ben uydurmuş olsaydım, Allah'tan bana gelecek hiçbir (cezayı) başımdan savamazdım. (Allah) öksesine düştüğünüz bu iftiranın nedenini

bilmektedir; benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter: iyi ki O mutlak bağış sahibidir, sonsuz merhamet kaynağıdır. 2

9 De ki: "Ben peygamberlerin ilki değilim; 3 kendime de size de ne yapılacağını asla bilmiyorum; 4 ben sadece bana vah-yedileni izlerim ve ben sadece (vahyi) olduğu gibi beyan eden bir uyarıcıyım." 5

10 De ki: "Düşünsenize bir; ya bu (mesaj) Allah katından gelmiş de buna rağmen siz onu inkâr ediyorsanız; üstelik îsrâiloğulla-rı'ndan bir şahit kendi gibi birisinin 6 (gönderileceğine) şahitlik yapmış ve ona inanmışken, siz kalkıp küstahça başkaldırmışsanız? Unutmayın ki Allah haddini aşan 7 bir topluma rehberliğini bahşetmez."

11 Bir de, inkârda direnenler imanda sebat edenler için şöyle derler: "Eğer o (mesajda) bir hayır olsaydı, şunlar 8 ona bizden önce koşmazlardı." Bu söylemle amaçlarına ulaşamayınca da, 9 ister istemez şöyle diyecekler: "Bu kadim bir sahtekarlık türüdür. "AO-

12 Ne ki bundan önce de (izleyeni inşa eden) önder bir özne 11 ve ilâhi bir rahmet olan Musa'nın kitabı vardı,- ve bu (Kur'an) da kendine kıyanları uyarmak ve iyilere 12 müjde vermek için (önceki vahiyleri) tasdik etmek üzere Arapça olarak indirilmiş ilâhi bir kelimedir. 13 Elbet "Rabbimiz Allah'tır" diyenler ve sonra da tahriklere aldırmandan emredilen yolda sabır ve sebatla yürüyenler 13 için, ne gelecek endişesi vardır, ne geçmiş

korkusu; 14 14 işte onlar cennetlikler; yaptıklarının bir ödülü olarak orada daimi kalıcıdır.

1 "Etkili", mubîn'in bu bağlamdaki en uygun karşılığıdır. Âyetleri sihir saymakla ilgili bkz: 43:30. Bu âyette sîhr ile hakk birbirinin karşıtı olarak kullanılıyor. Şu halde sihfin mânalarından biri de "gerçek oimayan"dır. Bu âyet, ilk in-

karıcı muhatapların .vah yin g üçünü tersinden itiraf et tiklerini gös terir. Zira, eğer etkilenme-selerdi "sihir" demezlerdi.

2 Bir yandan Peygamber'e yapılan büyük iftirayı -ki bu Allah'a da iftiradır- dile getirirken, öte

*f£^\$5^

46 / AHKÂF SÛRESİ

fs^£N

CÜZ 26

yandan Allah'ın sonsuz merhametini hatırlatmak. "Ya Rab! Rahmetinin büyüklüğüne akıl sır ermez" demekten başka ne denir ki!

3 Veya: "Ben türedi bir peygamber değilim". Yani: peygamberlik benimle başlamadı, ben bir zincirin halkasıyım,- dolayısıyla söylediklerim de ilginç ya da hiç duyulmamış şeyler değil. İbn Abbas, Mücahid, Katade âyeti böyle anlamışlar (Taberî). Sözün özü: Hakikat ne eskidir ne yenidir; eskimezdir.

4 Bu âyetin Rasuluiah'ın şahsiyetini inşa edici rolünü şu rivayet güzel açıklar: Seçkin bir saha-bi Medine'ye hicretinin ardından yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak konuk olduğu evde vefat eder. Evin sahibesi Ümmü'l-'Alâ "Allah sana rahmet etsin ey Ebu Sâib! Ben şahidim ki Allah sana kesinlikle ikram edecektir!" der. O sırada orada bulunan Rasulullah şu tepkiyi verir: "Ben Allah'ın elçisi olduğum halde vallahi yarın ne muamele edileceğini ben bile bilmiyorum" (Buhârî ve İbn Hanbel). Ferrâ bu âyeti, Ku-reyş'in Allah Rasülü'ne karşı suikast hazırlıkları bağlamında ele alır.

5 "Uyarıcı"mn sıfatı olan mubîn, şu âyet ışığında anlaşılmalıdır: "İşte sana bu uyarıcı vahyi indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın" (16:44). Ayrıca beyyene fiilinin "eksiksiz iletme, duyurma" anlamında kullanıldığı yerler için bkz: 2:159; 3:187; 5:15.

6 Eğer zamirin Hz. Peygamber'i gösterdiğini düşünürsek çeviri "onun gibi bir (peygamber)" olur, yok eğer vahyi gösterdiğini kabul edersek "onun gibi bir (mesaj)" olur. Zamirin üç muh-

temel mercii içerisinden Hz. Musa'yı tercih ettiğimiz âyetin iç bağlamıyla uyumludur. Eski Ahid'deki kimi metinler de bunu tasdik eder: "Rabbimiz Allah aranızdan bir peygamber çıkaracaktır; sizin kardeşiniz, bana benzeyen.." ve "Ben onlar için senin kardeşlerin arasından sana benzeyen bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım" (Tesniye 18:15, 18). İnkarcı muhataplar bu tür meydan okumalara karşı çareyi toptan inkârda bulmuş olmalı: "Allah hiç kimseye hiçbir şey indirmemiş-tir" (6:91). Bazı sahabilerin bu âyetle yıllar sonra Medine'de Müslüman olacak olan Abdullah b. Selam arasında ilişki kurmaları, âyeti bir "önceden haber verme" olarak gördükleri şeklinde anlaşılabilir.

7 Zalimîriz verdiğimiz bu anlam için bkz: 21:29, not.

8 Yani: Soylulara mensup olmayan sıradan insanlar.

9 Veya: "Onunla hidayete ulaşamayınca da".

10 Âyetin verdiği ders açıktır: Bir hakikatin istismarcılarım b^hane^ederek hakikate tavır

11 İmâm'm bu anlamı için bkz: 17:71, not.

12 Allah Rasulü'nün beyanıyla: "Allah'ı görür gibi davrananlara" (Krş: 2:58).

13 Yani: "Bilginin zirvesi olan tevhid ile eylemin zirvesi olan istikamet'i birleştirenler". İstikamet için bkz: 42:15.

14 Havfve huzn için bkz: 2:38 ve 10:62, notlar.

•N3£=s^

CÜZ 26

*N3\$3^

46 / AHKÂF SÛRESİ

»^S^

1001

?»4grj^

WjZ <clL>jj WJİ 1*1 İİJui. iSlÜt <ûiil^j uUIİVI lll^jj /^^»jjİ A-b j o-UIİ âJj ISI lji^- tj^-"
1 <Jj^ <SUâij <üu>-j

- s İ * > s , s , -,İ

<!*£- o-Jul ^ ^jüİ dJJüjü^==uil o1 (_ r Lpj^l vIjj Jli ÎİIL

cr^i u^ <^J ^J-^İJ V>/ £*K? Jlil ülj ^aJlj ^üj

jî& 5,il 1 Jiil ji @ s^-i-^ 1 S: 4i ^j ^ J\

ajjJI^J J13 <^Jül j.o Oj-û-^ l_yl£ JİJI ö-CaJI d*} iiiJI Llftj L5 ili^ Oj^l cJU- Jij^-j^-l o1
j^Jl-UJl UiÜ d>\ VI II» U Jyli&-4X>\ jJ-^OI^İ^jJİ'j^IOüuJcLİİ

*5oUp- ^ ISolllt lilail jLül ^jJi- İjji^ ^jIII ,j>5*i o 5>i_Ü3 fiİ5 U^ j^Jl Jş^ ^ jV I ^ S
_ \$jj£i_lS

15 BİZ insana anne babasına karşı iyi davranması talimatını ilettik: annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Onun taşınması ve süttten kesilmesi otuz ayı buldu. 1 Nihayet tam olgunluğa erişip kırk yaşına ulaştığında 2 "Rabbim!" der, "Bana ve ana babama sevk ettiğin nimetler için şükretmemi ve rızanı kazanacak iyi ve yararlı işler yapmamı nasip eyle; ve bana bağışladığın neslimi de iyilikte daim eyle: işte ben yüzümü sana döndüm ve artık ben sana teslim olanlardan biriyim!" 3

16 İşte bunlar, yaptıklarının en iyilerini

kabul edip kötülüklerinin de üstünü çizeceğimiz kimselerdir: Verilmiş olan söze sadâkatin bir gereği olarak, cennet ehli arasındaki yerlerini alacaklar.

17 Ne ki, (kendisine imanı telkin eden) ana babasına "İkinize de yuh olsun! Ne yani, benden önce bunca nesil gelip geçtiği halde (hiç biri dirilmemişken) bana diriltileceğim! mi söylüyorsunuz?" diye çıkışan da var. 4 Ana baba da Allah'ın yardımına sığınarak (şöyle der): "Yazıklar olsun sana! Şuna kesinlikle inan ki, Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir." Bunun üzerine şöyle der: "Bunlar eskilerin masallarından başka bir şey değildir." 5

18 İşte onlar, haklarında ilâhi yasanın gerçekleştiği kimselerdir; 6 kendilerinden önce geçip gitmiş görünür görünmez-bili-nir bilinmez iradeli varlıklara 7 dahil olmuşlardır: Şüphesiz kaybeden de onlar olacaktır; 19 Her birinin yaptıklarıyla uyumlu bir derecesi bulunacaktır: sonuçta 8 onlar yaptıklarının karşılığını eksiksiz alacaklar ve kendilerine asla haksızlık edilmeyecektir.

20 İşte inkârda ısrar edenlerin ateşe takdim edilecekleri o gün (denilecek ki): "Siz sahip olduğunuz tüm güzellikleri bu dünya hayatında tükettiniz ve onları kısa vadeli bir hazza dönüştürdünüz. Artık bu gün yeryüzünde haksız yere küstahça böbürlendiğiniz 9 ve yoldan çıktığınız için onur kırıcı bir cezaya çarptırılacaksınız.

1 Anneliğin Allah katındaki değerine atıf. Krş: 17:23-24, 31:14-15, not. Emzirme süresini 24 ay olarak bildiren 31:14 ile birlikte düşünüldüğünde, vahiy gebeliğin son altı ayında cenine nefis adım vermektedir. 77:23'te de belirtildiği gibi belirlenen kesin süre olan 266

günden altı ay çıktığında 86 gün kalmaktadır. Gebeliğin ilk 86

gününe vahiy daha başka isimler vermektedir (Bkz: 22:5 ve 23:14).

2 Bu âyet, kendisinden önce inmiş şu âyetin tefsiri gibi okunabilir: "Size, aklını başına almaya gönüllü birine yetecek kadar uzun bir ömür vermemiş miydik?" (35:37) Hz. Musa ve Hz.

•fS^S^st»

46 / AHKÂF SÛRESÎ

•N=3£s#»

CUZ26

Peygamber'e vahyin 40 yaşında gelmiş olması da bir tesadüf olmasa gerek. Nasıl ki bedeninin olgunluk yaşı 23 ise, aklın olgunluk yaşı 33, kalbin olgunluk yaşı da 40 sayılmıştır.

3 Duanın üç unsuru veriliyor: 1) Nimete şükredecek bir bilinç, 2) bu bilince uygun eylemler, 3) kişinin öldükten sonra yaşayan ameli sayılan iyi nesiller.

4 Bu âyetin Hz. Ebubekir'in henüz Müslüman olmamış olan oğlu Abdurrahmân hakkında indiği görüşü doğru değildir. Âyet cins içindir [bil-lezi kale) ve bir sonraki âyetin girişindeki "işte onlar" çoğul ibaresi âyetin bir şahsa atfedileme-yeceğinin delilidir (Krş. Ebu Hayyan).

5 Zımmen: Engin şefkat ve merhametiyle insanların mânevi babası olan Peygamber'in davetini reddetmek, anne babaya nankörlükten bin kat daha beter bir cürümdür.

6 "Onlar", yani inkarcı aklın "benden önce bunca nesil gelip geçti" sözüyle kastettikleri, "îlahi yasa" diye çevirdiğimiz "malum söz", ölüm yarası olarak anlaşılabilir (Krş: Ferrâ).

7 el-Cinn ve el-ins'i çevirimiz için bkz: 6:112 not.

8 Lâm'm "akıbet" vurgusuna dayanarak.

9 Zımmen: Kendi kendisine dahi yetmeyen insanın, başkalarına da yettiğini sanma yanılığısı.

, *r^3S S5 5*

CUZ26

♦y^S^S^s*

46 / AHKÂF SÛRESİ

* ^ç3 ^^^*

Î003

^ jJuJl ol»- Jiîj "-sU^VU <2jS jij! il j(i tit jS'ilj IfCJi- <jl£) l _j\ <ü)l Vl Ij-L-Ju "}"M <ül>-
,y>3 4-^ D^5 üJti Lif) t j* IISju) Uii>-! !jJ15 fj|i **lic- r>_j; CjVSS-

puit uJ1 jii fi ,y jL^ji ^ cJ4= di İJ-u5 &

jj^-

Ji>jl£. !İa İjli çv^İjjl J-iL-^ u>jli- ojlj Uii f||

|n| ~_Jt 1_JİJi tf-j f—Jj 4j ,»iA>«ÂS—«*1 U _jA A; Üjiaj^

J. 1 ~— s s s \$ >

Dİ U-3 fVfcu5Lo J~Jü j iv| *^« ^>c_xjl >^_ûjî l5J-^ IIİJ J5

1_JJo Ji »^«1 (j* (vgjALSI J!_3 *»JWUI >_J çfc\$Jl**« çvfi£-

13? Dj V&----~i *■> I_jjIS" U ^j 3^*-j *^l >-*kW Dj-i— >^>j

21 VE 'Âd kavminin soydaşı 1 (Hûd'u) hatırla! Hani o, şu kum tepeleri arasında yaşamış olan kavmi -ki ondan önce de sonra da nice uyarıcılar gelip geçmişti2 şöyle uyarıyordu: "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin! Aksi halde ben dehşet verici bir günün azabına uğramanızdan korkarım!"

22 Onlar da: "Sen bizi ilâhlarımızdan soğutmak için mi geldin? Eğer sözüne sadıksan, haydi tehdit ettiğin şeyi getir!" dediler.

23 O, "Kesin bilgi Allah katındadır; ve ben

sadece bana verilen mesajı size iletiyorum; şu da var ki ben, sizi kendini bilmez 3 bir toplum olarak görüyorum" dedi. 4

24 Derken, yüklü bir bulutun vadilerine doğru yaklaştığını gördüler ve "Bu bize yağmur getiren bir buluttur" dediler; aksine o gelmesini acele istedikleri şeydi: içinde acıklı bir azabı barındıran bir belâ rüzgarı. 25 Rabbinin emriyle her şeyi yerle bir etti: nihayet, (harap olmuş) haneleri dışında göze görünen hiçbir şey kalmadı. Biz, günaha gömülen bir toplumu işte böyle cezalandırırız.

26 Doğrusu onlara orada, size burada vermediğimiz kadar güç ve kudret vermiştik. Onları da işitme, görme ve akletme yetileriyle donatmıştık. Ne var ki işitme, görme ve akletme yetileri başlarından belâyı savmaya yetmedi; çünkü onlar Allah'ın mesajlarını bile bile inkâr etmiştiler: nihayet alay ettikleri şey onları çepeçevre kuşatıp 5 yok etti.

27 Doğrusu, çevrenizdeki ülkelerden bir çoğunu da (işte böyle) yok ettik; ama (ondan önce) belki vazgeçerler diye mesajlarımızı çok boyutlu olarak açıklamıştık.

28 Bari Allah dışında ilâhlık yakıştırdıkları, kendilerini O'na yaklaştırsınlar diye yardım etselerdi ya! Ne gezer! Onları tanımadılar bile: Bu onların kendi uydurdıkları şeylerle kendilerini kandırmalarının sonucuydu. 6

1 Krş: 89:6, not.

2 Veya: "mazi ve istikballerine dair gelip geçmiş uyarıları görerek".

3 Veya: "kendine yabancılaşmış". Gerekçesi için bkz: 3:154 ve 7:199, not.

4 Kendi batıl inancı için delile ihtiyaç duyma-

yanın, hakka inanandan delil istemesi kendini bilmezliğin daniskasıdır.

5 Hâka bihim için bkz: 11:8, not.

6 Casiye (45) sûresinin 7. âyetindeki eflâk'e düştüğümüz nota bkz.

N3£N

46 / AHKÂF SÛRESİ

^^^

CÜZ 26

29 BİR ZAMANLAR, cinlerden 1 bir gurubu Kur'an dinlesinler diye sana yönlendirmiştik. Nihayet o (vahye) kavuşur kavuşmaz "Sükunetle dinleyin!" demişler, (okuma) biter bitmez de kendi toplumlarının yanma uyarıcılar olarak dönmüşlerdi. 2

30 Onlar "Ey kavmimiz!" dediler, "Biz Musa ; dan sonra indirilen ve kendisinden önceki vahyi tasdik eden bir ilâhi mesaj dinledik: o vahiy (kendisine uyanı) hakikate ve dosdoğru bir yola yöneltiyor. 31 Ey kavmimiz! Allah'ın davetine icabet edin ve ona iman edin (ki), günahlarınızın üzerini çizip sizi bağışlasın ve sizi elim bir azaptan korusun! 32 Ama kim Allah'ın davetine icabet etmezse, asla O'nu yeryüzünde atlatmış olmaz; ve ona (Allah)tan başka hiçbir dostun yararı dokunmaz: böyleleri fark edilir bir sapıklığın göbeğine düşerler.

33 ONLAR 3 Allah'ın gökleri ve yeri yarattığım görmezler ve bütün bunları yaratanın, kudretiyle ölüye hayat vermekte asla zorlanmayacağını anlamazlar mı? Yoo! Elbet O her şeye güç yetirendir. 4

34 Ve hakikati inkâr eden kimselere ateşe takdim olunurken "Ne yani, bu da mı gerçek değil?" (denileceği) gün, onlar şöyle cevap verecekler: "Rabbimize andol-sun ki öyle!"

(Allah) buyuracak: "Haydi, hakikati inkârınıza karşılık tadın malum azabı!"

1 Krş: 18. âyet. Karşıtı olan ins'le birlikte gelmediği bu gibi yerlerde "uzak, tanınıp bilinmeyen varlıklar" anlamına gelir. Cin hakkında bkz: 7:179, not; nüzul ortamının cin tasavvuru hakkında bkz: 34:12, not.

2 Olay kaynaklarda çok farklı ve yer yer çelişkili rivayetlerle yer almıştır. Kimi kaynaklara

MSN

• . > " ' ' ' —

-^ l>-> cPj J O^ \J\l£^X>. ±>A S-45 ^

tîS

Uj ûüül l>İj-ü JU Ujjj l^Jj !_j3U ,^-AJÇ il» J-İH

— e ^ i. o

Sü ^

rA l^bl

35 BUNDAN böyle (ey muhatap), elçilerden kararlılık ve direnç sahibi olanların yaptığı gibi sen de dirençle göğüs ger! Acele ile onların işinin bitirilmesini isteme! (Nasıl olsa) onlar vaad edilen O Günü görünce, kendilerini gündüzün tek bir saati dışında sanki dünyada hiç yaşamamış (sayacaklar). 5

Duyurumuz işte budur: Şu halde, hiç sorumsuzca davranan 6 bir toplumdan başkası helak edilir mi?

göre, Rasululiah'm Taif dönüşü Nahle vadisinde, gecenin bir vaktinde namazda Kur'an okurken gerçekleşmiştir (İbn Kesir). Bazı rivayetlerde Rasululiah'm bu "görünmez" veya "uzak" varlıkların oradaki varlığından vahiy gelinceye kadar haberdar olmadığı, onları görmediği kaydedilir (Buhârî ve Tirmizî). Aynı kaynaklarda bunların Yahudi dinine mensup Yemen tarafla-

CUZ26

-*K3^3**-

46 / AHKÂF SÛRESİ

»ys^sf*

1005

rında bir şehir olan Nasîbeyn cinleri olduğu ifade edilir. Bu âyetler, insan ve cinlere kendilerinden elçi gönderildiğini ifade eden 6:130 ve ilk inkarcı muhatapların cin tasavvurunu aktaran 34:41 ışığında anlaşılmalıdır (34:41 ; in notuna bkz). 72. sûrede daha ayrıntılı yer alan bu sıra dışı olay, bir teselli armağanı olarak görülmelidir. Mesajı açıktır: Eğer sana inen vahyi yakınların dinlemezse, Rabbin onu dinleyecek birilerini ta uzaklardan da olsa bulup sana yönlendi-

rir.

3 Yani 17. âyetteki yeniden dirilişe inanmayanlar. Böylece konu 20. âyetten sonra ara verilen

asli mecrasına yeniden döndü.

4 Zımmen: Bu nasıl bir çelişkidir ki bir yandan Allah'ın yaratıcı olduğuna inanacak, öte yandan O'nun yarattıklarının hayatına müdahil olma hakkını reddedeceksiniz?

5 Hayatı ulvi anlam ve amacından soyutlayanlar, ömürlerini kendi elleriyle kısalttıklarını ancak âhirette fark edecekler. Bu, işte böylesine kısa ve bereketi kaçmış bir ömürdür. Hayatı Al-lahlı ve anlamlı yaşamakla tersi arasındaki farktır bu! (Krş: 97:3, not).

6 Fâsikûn'a verdiğimiz bu anlam için bkz: 9:24, not.

47. MUHAMMED SÛRESİ

»^3^

Sûre Hz. Peygamberle aynı olan adını ikinci âyetinden alır. Dört sûrenin içinde Muhammed ismi geçer. Bu onlardan ilk nazil olanıdır. Savaşa izin veren ilk sûre olduğu için (4 ve 20) "Kıtal Sûresi" adıyla da anılmıştır.

Medine'de inmiştir. Hicretin ardından nazil olan sûrelerden biri, belki de birincisidir. Âyet 13'te Rasulullah'ın Mekke'den zorla çıkarılmış 'olmasına yapılan atıf, aynı zamanda bir dönemin kapanışının da îâmâsı niteliğindedir. Sûrenin daha önce ya da daha sonra indiğine dair görüşler mesnetsizdir. Enfâl 67-69'da sözü edilen "Allah'ın önceki yazısı"ndan kasıt, bu sûrenin savaşa izin veren âyetleri olsa gerektir. İbn Abbas tertibinde Hadid-İnsan, diğerlerinde Hadid-Ra'd arasında yer alır. Her iki sıralama da problemleri görünmektedir. Zira İnsan Mekkîdir, Hadid'in nüzul tarihi ise hicrî 5. yıldan önce değildir. Sûrenin Bedir'den, hatta Uhud'dan sonra indiğini söyleyenler olmuştur. Sûreler arasındaki yerini bire bir tesbit zor görünmektedir.

Sûre söze, ilâhi bir inşa projesi olan vahye uyan kimseleri müjdeleyerek girer: "Allah onların günahlarını silecek ve tasavvurlarını ıslah ve inşa edecektir" (2). Sûrede Allah-insan ilişkileri insanın hak ve ödevleri bağlamında ele alınır. Hakikate yönelik her tür fiili saldırıyı püskürtmek işte bu ödevlerden biridir.

Hayatı anlam ve amacından soyutlayanlar, yani ulvi bir gayesi ve davası olmayanlar, hayvana benzer (12). İnsan olanın davası olur, davası olan o yolda mücadele verir (20). Vahye inanmayanlar düelloya değil düşünceye davet edilirler: "Onlar hiç Kur'an üzerinde derin derin düşünmezler mi, yoksa kilit vurulmuş kalplere mi sahipler?" (24)

Vahyin yoluna uyanların önünde sonunda galip geleceğini müjdeleyen âyetlerin ardından, sûre şu anlamlı uyarıyla son bulur: "Allah kendi kendine yetendir, siz ise (O'na) muhtaçsınız. Sözüün özü: eğer (Allah'tan) yüz çevirirseniz, sizin yerinize başka bir topluluk getirir de, onlar sizin gibi yapmazlar!" (38) Yani hiçbir varlık Allah için vazgeçilmez değildir, fakat Allah tüm varlık için vazgeçilmezdir.

Sûreyi Küreliler 38, Basralılar 40, diğer ekoller 39 âyet saymışlardır.

CUZ26

•pS^SN*

47 / MUHAMMED SÛRESİ

•N^Ss#»

1007

HEN

*g\$&&

-J4>

^yi^-t-jliJJlı-jjvai l_^aS' ı jjaJI~i :f Ü tiU^j^JLLöl^LiJJ

1-* O ^ '* 1 '/ .'' 'l''

>,b'.'. 's' > 's' i i' -

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 İNKARDA direnen ve (insanları) Allah yolundan alıkoyanların 1 yaptıklarını, 2 O boşa çıkaracaktır.

2 Bir de imanda sebat eden, iyilik yapan ve Rableri tarafından Muhammed'e 3 indirilen hakikate inananlar var: Allah onların günahlarını silecek, tasavvur ve akıllarını (vahiyle) ıslah ve inşa edecektir. 4

3 Bu böyle olacaktır; çünkü inkârda ısrar edenler anlamsız ve amaçsızlığın peşine takılmıştır, 5 imanda sebat edenlerse, Rablerinden gelen hakikate tabi olmuşlardır.

İşte Allah insanlara kendi durumlarını böyle açıklamaktadır.

4 ARTIK inkârda direnip (onu dayatanlarla) 6 savaşta karşılaştığınızda, hemen boyunlarına vurun; nihayet kızıışmış bir savaşın sonuna dayandığınızda durmayın, (kalanların) ipini sıkı bağlayın,7 fakat daha sonra ya bir lütuf olarak karşılıksız, ya da bir fidye karşılığı serbest bırakın ki, savaş tüm ağır sonuçlarıyla ortadan kalksın: böyle yapın!
8

Ve eğer Allah dikseydi, onların hakkından bizzat gelirdi; fakat bunu (yapmadı) ki, sizi birbirinizle sınyabilisin. 9

Allah yolunda öldürülenlere gelince: Evet (Allah) onların yaptıklarını asla zayi

etmeyecektir: 5 Onlara (cennetin) yolunu gösterecek ve kalplerini huzura kavuşturacaktır. 10 6 Nihayet onları kendilerine tarif ettiği cennete koyacaktır.

7 Ey imanda sebat edenler! Siz Allah'ın (davasına) yardım ederseniz, o da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit tutar. 8 Küfürde ısrar edenlere gelince: Artık onları helak edici bir yıkım beklemektedir,-dahası O, onların yaptıklarını boşa çıkaracaktır. 9 Bunun nedeni, onların Allah'ın indirdiğinden nefret etmeleridir,-işte bu yüzden yaptıkları heba olacaktır.

10 Onlar yeryüzünde hiç dolaşmadılar mi; görmediler mi kendilerinden önceki günahkarların sonunun ne olduğunu? Allah onları yerle bir etti; bu kâfirleri de bunun bir benzeri beklemektedir.

11 Bu böyledir: çünkü Allah imanda sebat edenlerin dostudur, 11 kâfirlerin ise dostu bulunmamaktadır.

1 Veya sudûd'tan türetildiğini varsayarak: "yüz çevirenlerin". Tercihimiz kelimeye geçişli anlam yükleyen sadd mastarından türetildiği görüşüne dayanmaktadır (Zemahşerî). İlginç bir alıkoyma yöntemi için bkz: 34:31.

2 Yani: Tüm iyilikleri dünyevi karşılık gözeterek yaptıkları için, burada tüketmiş olacaklar. Krş: "Siz sahip olduğunuz tüm güzellikleri bu dünya hayatında tükettiniz ve onları kısa vadeli bir hazza dönüştürdünüz" (46:20).

N3^>

47 / MUHAMMED SÛRESİ

*^3£^

CÜZ 26

3 Muhammed "övülmüş, övgüye mahzar olmuş" anlamına gelir. Geldiği dört yerde de cümle içindeki konumu haberdır. Kur'an'da "Ey!" nidasıyla Rasulullah'a tek hitap "Yâ Sîn", yani "Ey insan"dır. Geçmiş vahiylerde ve Doğu kutsal metinlerinde gelecekte bu isimde bir peygamberin zuhur edeceğinden doğrudan veya dolaylı olarak söz edilmiştir (Bkz: 26:196, not). Araplarda daha önce bu isme rastlanmazken, tam da o dönemde bu isimde bir peygamber geleceği olaya ilgi duyanların bilgisi dahiline girmiş olmalı ki, efendimiz dışında eş zamanlı olarak bölgede 6 (veya 8 ya da 12) kişiye daha bu ismin verildiği bilinmektedir.

4 Düz anlamıyla: "İşlerini rast getirecektir". İlahi bir inşa projesi olan vahyin gönderiliş amacına atıf. Bal, o düzelince insanın eylemlerinin düzeldiği, bozulunca da bozulduğu merkez, yani insanın eylemlerine istikamet veren akıl ve ona da istikamet veren tasavvur. Kelime daha sonra, bütün bunların ürünü olan "işler, hal ve gidişat" anlamını kazanmıştır (Krş: İbn Aşur).

5 Bâtil'a. verdiğimiz bu anlam için bkz: 21:18, not.

6 Yani 1. âyete dayanarak: küfrü dayatarak insanları Allah yolundan alıkoyan iman ve özgürlük düşmanı saldırganlarla... Meşru savaşın sınırları 60:8-9'da çizilerek savaşa ahlâkî standart getirilmiştir.

7 Eshane'yi çevirimiz ve benzer mahiyette bir âyet için bkz: 8:67, not. 8:67-69, bu âyetten sonra inmiş olmalı. Dolayısıyla Enfâl süresindeki âyetler bu âyetin ışığında anlaşılmalıdır. Meşru savaş güç ahlâkına dayanır, ahlâktan yoksun güce değil. Adı barış olan bir dinin savaşı meşru kılması, İslâm'ın hayatın doğasını doğru okuduğunun delilidir. İslâm şiddetin varlığını toptan inkâr yerine, getirdiği ahlâkî standartlarla onu kontrol altına almayı amaçlar. Vahyin savaşa izin vermesinin baş nedeni saldırganlığı önlemektir. Bu yolla insanın hem kendisine, hem diğerlerine, hem de değerlerine zarar vermesinin önüne geçmeyi hedefler.

8 İslâm'da savaş esiri konusundaki çerçeveyi bu

âyet çizmektedir. Âyet açıkça esir almayı, fakat alman esirleri köleleştirmek yerine bedelli-be-delsiz bırakmayı emretmektedir. Ayette ve im-mâ istirkâkan/esran diye üçüncü bir şık bulunmamaktadır. Hz. Peygamber savaş esirlerini köleleştirmemiştir. Ya Bedir esirlerinde olduğu gibi fidye karşılığında, ya da 100 ailelik Beni Mustalık esirleri ve 600 kişilik Hevazin esirlerinde olduğu gibi karşılıksız serbest bırakmıştır. Çok ender olarak da koruyucu aile yanında muhafaza edilmelerine izin vermiştir [Mâ me-leket eymanukum için bkz: 4:24]. Nüzul ortamında köle kaynakları dörttü: 1) Haramilik yoluyla hürleri köleleştirmek. 2) Faiz borcu gibi maddî gerekçelerle borçluyu köleleştirmek. 3) Savaşlar. 4) Köle ailelerin miras ya da satın alma yoluyla ele geçen çocukları. Vahiy ilk ikisini yasakladı. Üçüncü kalemi bu ve benzeri âyetlerle geçersizleştirdi. Dördüncü kalemi ise azat etme yoluyla eritti. Kur'an, mevcut köle stokunu eritmek için şu üç hususta köle azadını emretti: Bozulan yeminlerde (5:89), hata ile öldürmede (4:92), zihar yemininde (58:4). Ayrıca zekâtta köle azadı için pay ayrılmasını (9:60), azatlık sözleşmesi yapılmasını (24:33), evlilik yoluyla köle/cariye kadınların özgürlüğüne kavuşturulmasını (24:32) özendirdi. Bir boynu kölelikten kurtarma çabası içinde olmayanı vahiy daha ilk yıllarda kınadı (90:11:12). Bu tedbirler bir iki nesil içerisinde köleliğin tamamen ortadan kaldırılmasını sağlayabilirdi. Buna rağmen müslümanlar yüzyıllar boyunca köle sahibi olmaya devam ettiler. Bu durumun tarihî, sosyal, ekonomik izahları yapılabilir,-fakat Kur'ani ve insanî izahı asla yapılamaz. Bu konuda köle sahiplerine getirilmiş bir dizi ahlâkî yükümlülük Ahmet Cevdet Paşa'ya "İslâm'da köle sahibi olmak, aslında köle olmaktır" dedirtse de, bu, müslümanların vahyin hedefini ıskalmasını açıklamaz.

9 Hac 39 bu âyete atıf olsa gerektir. Meşru bir savaşın çerçevesi için bkz: 2:190.

10 Krş: "Bizden hüznü gideren Allah'a hamd olsun!" (35:34).

11 Krş: "Allah kuluna yetmez mi?" (39:36).

>^=\$^

CÜZ 26

«î-3^

47 / MUHAMMED SÛRESİ

•N3£s4»

1009

MSN

-%/ ^ %S ili ^ o j* cŞ'3®\$1S& j& Ij

31^: Ji ok ^ @ fiJ>î & çUlîs^i IıL^i ı jî ı

d^ b* J&3 IhJ^ iüjll. ey. j\$V 3 İlli £j£ \$ îj^l ^İJJ IjJU İİJiL, î, I^^L ıSı k Jjdı İ^L'

%Q\$& ^ilj^Ü^İSıj ijilâı ^öji^IIî^i^İi JS 14i £ii ;ı? la %k>°<>!&k> oî Uılii ^i Ojkk; J4J

12 Şüphesiz Allah, imanda sebat edip de o imana uygun ıslah edici işler işleyenleri tabanından ırmakların çağladığı cennetlere koyacaktır; ama küfürde direnenler geçici zevklerin peşine takılarak hayvanların yiyip içtiği gibi yiyip içseler de, 1 sonunda ateş onların meskeni olacaktır. 2

13 (Ey Nebi!) Seni yurdundan çıkararak toplumundan çok daha güçlü ve kuvvetli olan nice yurtları helak etmişizdir de, asla onlara yardım eden olmamıştır. 3

14 HİÇ Rabbinden (gelen) açık bir delile dayanan kimseyle, kötü eylemleri kendisine güzel görünen ve keyfine göre davra-

1 Yani, 7. âyette ifade edilenin zıddı. Zımnen: Davası ve iddiası olmayanın biyolojik canlı olmaktan öte bir değeri kalmaz. Bu insanı insan kılan fonksiyonların yitirilmesi halidir.

2 Krş: "İnkara saplananların, yeryüzünde keyif-

nan kimse bir olur mu?

15 Sorumluluk bilinciyle davrananlara vaad edilen, içerisinde zamanla bozulmayan sudan ırmaklar, tadı hiç değişmeyen süttan ırmaklar, içene doyumsuz bir lezzet veren tarifsiz bir meşrubatın çağladığı ırmaklar, saf süzme baldan ırmaklar akan, 4 yine içerisinde tadacakları güzel (davranışlarının) tüm meyveleri ve Rab-lerinden sınırsız bir bağış bulunan cennetin örneği gibi 5 (bir has bahçeye kavuşan kimse), ateşi mesken tutan ve yakıcı bir (umutsuzluk) içirilip de bağırsakları paramparça olan kimse gibi olur mu? 6

16 Onların arasından sana kulak verir (gibi) yapanlar var: nihayet senin yanından çıktıklarında, mesajı kavramış olanlara 7 "Sahi, o demin ne dedi(!)" 8 diye sorarlar.

İşte, Allah'ın kalplerini mühürlediği ve keyiflerine göre davranan kimseler onlardır. 9

17 O doğru yola yönelenlerin hidayetini artırır 10 ve onlara korunma gücü bahşeder.

18 Şimdi onlar, Son Saat ; in ansızın gelip kendilerini bulmasından başka bir şey mi bekliyorlar? Doğrusu, işte onun tüm alametleri gelmiş bulunuyor: Hal böyleyken, o geldikten sonra (gerçeği) hatırlamak onlara nasıl bir yarar sağlar?

19 Ve (sen ey Nebi): unutma ki Allah'tan başka ilâh yoktur! İmdi sen, hem kendi hatan için, hem de mü'min erkekler ve mü'min kadınların (hataları) için af dile! 11 Zira Allah gezip dolaştığınız yeri de, gelip durduğunuz yeri de bilir. 12

lerinin peşinde gezip tozmaları seni yanıltmasın. O geçici ve uçucu bir tatmin aracıdır; sonunda varacakları yer cehennemdir" (3:196-197).

3 Hicrete atıf. (Krş: 8:30 ve 16:41, not). "Onlar

-*N3\$#>-

47 / MUHAMMED SÛRESİ

•Ns3^>

CUZ26

yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı?" diye başlayan 10. âyete atfen.

4 Krş: "..ne zahmet verecek ne de sarhoş edecek" (37:47). "Irmaklar" kelimesinin dört kez tekrarı, her birinin hakikatinin farklı farklı olduğunu ifade eder.

5 "Kalıcı güzelliğin merkezi olan cennet" ile, geçici dünyevi güzellikler arasındaki benzerlik için bkz: 13:35, not. İnsanın bu güzelliği bilmekten aciz olduğuyla ilgili bkz: 32:17, not.

6 Zımnen: Sonu farklı olan insanların yaşadıkları hayatlar da elbette farklı olmalıdır.

7 Lafzen: "ilim sahibi olanlara" {İlm'in tarifi için bkz: 21:74, not).

8 Ünlem işareti, üslûptaki alayı göstermek içindir (Krş: 6:25 ve 10:42).

9 Yani: 14. âyetteki "kötü eylemleri kendisine güzel görünenler".

10 Yani: "O yolda yürüme kapasitesini". Krş: 35:1: "O yaratıkların kapasitesinde, dilediği

artışı gerçekleştirir". Kur'an'daki tüm "Allah dileyeni/dilediğini doğru yola yöneltir" formundaki âyetler bu âyet ışığında anlaşılmalıdır.

11 Krş: "Kendi hatan için af dile" (40:55, not).

12 Veya zımnen: "Akıl yürütmelerinizi de, sonuçta varmak istediğiniz noktayı da bilir." Krş: "O, her canlının konup eğleşeceği yeri de, göçüp yerleşeceği yeri de iyi bilir" (11:6).

■*^3S^*

CÜZ 26

«^3^4*

47 / MUHAMMED SÛRESİ

-»^3^

1011

°j>" ^Jjj' !i 9 Oj—* ^y " ^P 'j-^' o^ 1 J>?j

^_jÜ ^ ^jjj cJi5 J&UI L^i j^==ij Ü^=cîJ ç>İ13>i U] çv4^«- J4« @ çl«J (jli üL^=ü «İl I^İİİs

cS-A^Ji çw-f) jj-j-j i—« -bu l ^ ç,_» ,jLjj1 ^^ip l_jj_jjl

iyi f4% ^JÎ o f# Jtfj f_JJ üS-^ İİÎ4-İJI

-üJlj^Vl ^j^Ş ^ ^SUJaJLl İl) I Jjj U l_ji^S" jjlii Ja^L-^l U Ijaİİİ ^-4<U -_iJji f§) XijlŞîlj 1_4*34-j

V— ^ f' €jl ^Lic-I Ja_lili 2i^î>j \jA J k=>j «İl

20 İMAN edenler "(Artık savaşa değinen) bir sûre indirilmesi gerekmez mi?" derler. Fakat içinde savaştan söz edilen hüküm koyucu bir sûre indirilmiş olsa, kalplerinde hastalık olanların sana ölüm korkusundan baygınlık gelmiş kimsenin bakışı gibi baktıklarını görürsün. 1 Ne ki onlar için en hayırlısı, 21 (vahyi) izlemek ve (emir verilince) de olumlu bir söz söylemektir,- ve iş ciddiye bindiği zaman da Allah'a verdikleri söze sadık kalırlarsa, kendileri için elbet çok iyi olur.

22 Şimdi siz, eğer sırtınızı dönerseniz, 2 yeryüzünde bozgunculuk çıkarmış ve akrabalık bağlarınızı koparmış ve dolayısıyla (Allah'a) isyan etmiş olmaz mısınız? 3

23 İşte böyleleri Allah'ın rahmetinden dışladığı, ardından sağırlaştırdığı ve gözlerini

körelttiği kimsedirler. 4

24 Onlar hiç Kur'an üzerinde derin derin düşünmezler mi? 5 Yoksa kilit vurulmuş kalplere mi sahipler.

25 ELBET doğru yol kendilerine açıklandıktan sonra ona sırtlarını dönenler olur: şeytan onların tasavvurlarını yamultmuş 6 ve onlara boş umutlar vaad etmiştir.

26 Böyle olmuştur, çünkü onlar Allah'ın indirdiklerinden hoşlanmayanlara "Bazı konularda sizin talimatınıza uyacağız" dediler. Ama Allah onların gizlediklerini bilir.

27 İyi de, melekler onların suratlarına ve sırtlarına vurarak canlarını alacakları zaman halleri ne olacak? 7

28 Böyle olacak, çünkü onlar Allah'ın lanetlediği her şeye sarıldılar ve O'nun hoşnutluğundan nefret ettiler: ve böylece kendi emeklerini boşa çıkardılar. 8

29 Yoksa kalplerinde bir tür hastalık bulunanlar, 9 (içlerindeki) derin nefreti Allah'ın açığa çıkarmayacağını mı sandılar? 10

1 Krş: 8:6: "..sanki sen onları göz göre göre ölüme sürüyormuş sun gibi.."

2 Veya, tevellâ'yı velayet köküne nisbet ederek: "Yönetimi ele alırsanız". Ne ki bu okuma bağlamla uyumlu değildir (Bkz: Ferrâ). Tercihimiz, bu belagatı yüksek âyetin söz dizimine en uygun çeviridir.

3 Saldırganın cezalandırılmaması zulme prim vermektir. Saldırganı durdurma ve caydırma

amacı taşıyan savaş, bir ödev ve ibadet olur.

4 Âyet saldırganı cesaretlendirecek davranışı

yasaklar (Krş: 2:7).

5 Yani: "Kur'an'ın satır aralarından satır arkalarına geçip derin bir okumayla geleceğe ilişkin tedbir üretmezler mi?" Tedebbur, "arka taraf" anlamındaki dubufden türetilmiştir. "Bir şeyin görünen yüzüyle yetinmeyip ardına geçmeyi" ya da "bir işin önünü ardını düşünerek geleceğe

*^ • « < ^3^

ilişkin tedbir üretmeyi" ifade eder. nefretin arka planından söz ediyor.

, o i • • n nio *. 9 Bu zümre için bkz: 74:31. not.

6 Sevvele içm bkz: 12:18, not. v '

7 Benzer bir ifade için bkz: 8:50.

10 Dağa, "meyil, eğilim" kök mânasından yola çıkarak "Derin husumet, içte saklanan kör nef-8 Bu âyet, bir sonraki âyette dile gelen derin re t" anlamına ulaşmış [Mekâyîs).

«fc=s3^*

CUZ26

~Hs=^£s=t«-

47 / MUHAMMED SÛRESİ

•Şs^ŞgpS?*

1013

■}*«<>• i

r* — ^Sj^CJ J yv g .A.1-»—«0 «-g-*3^sU3 rt— g*^—a Ujj 2 *\ —Uo ^—J_J

' s ^ -r, i i, ' * s

^Ujjj^i^'

.».>,- s^;

L-« -üu

j>^=lm <u!j j^is-Vl/viJİjfJ—UijjJt I^pAjj t>i -&3 *>Lj öl_j _^Jj Ç~*J UîJÛt ö^^jiJ! lil|^
-^=üua! (£jZ-> J_jJj o' I^J;^SjI j^îI *5sii— «*j ^ j ^Sjy>- \ çS3y± 1^-^lj j î^U)jj

o .la' — ., o' , ^ a " , o1, 1 -.»»" „ J •" °- a ,

~X>t IA r|rv| ,>i==sajlju^>! 5-^psJJ l^I>c_-J ^SLi^t-i t&^*SÛİ-*w

, '-...■'«^El ^ a I . • 1 ~1 T

J",~Cit. -> ->Vj> 'îl-'^c •< • 'I <»'i'?1' *1 < •'

„->',,, — ' , ' J.) î •» ,a' s= .' ° a S ,~ •

30 Eğer isteseydik, onları sana kesin gösterirdik ve elbet sen de onları kendi (gerçek) yüzleriyle tanımış olurdun; 1 yine de sen onları, sözün eda ve üslubundan mutlaka çıkarırsın; ama Allah bütün yaptıklarınızı bilir.

31 İcinizden (Allah yolunda) üstün çaba gösteren ve zorluklara karşı direnenleri ortaya koyuncaya kadar 2 sizi mutlaka sınavacağız: zira Biz, sizin bütün iddialarınızı sınarız.

32 Şüphesiz inkârda direnen, Allah yolundan alıkoyan ve doğru yol kendilerine açıklandıktan sonra Elçi'yle yollarını ayı-

1 Sîmâ, "yüzleri birbirinden ayıran alamet-i farika". Sözeliminden: "..ama istemedik". Yani, kimseye insanın kalbini okuma yetkisi vermedik. Hz. Peygamber'in Üsame'yi "kalbini yarıp baktın mı?" [es-Sîra, VI, 34) diye azarlaması ve

ran 3 kimseler, Allah'a hiçbir zarar vermiş olmayacaklar; ne ki, kendi emeklerini boşa çıkarmış olacaklar.

33 Siz ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Elçi'ye itaat edin 4 ve asla emeklerinizi boşa çıkarmayın!

34 Evet, inkârda direnen ve Allah yolundan alıkoyan sonra da bu inkâr üzere ölen kimselere gelince: 5 Allah onları asla ba-ğışlamayacaktır.

35 ARTIK gevşemeyin, ama siz üstün du-rumdaysanız barışa davet edin, 6 çünkü Allah sizinle beraberdir; 7 ve O sizin emeklerinizi asla zayi etmeyecektir.

36 Bu dünya hayatı, 8 (eğer anlam ve amacından soyutlarsamz) bir oyun ve eğlenceden ibaret hale gelir; 9 ama eğer iman eder ve sorumluluk bilinciyle yaşarsanız, karşılığınız size tastamam verilir,- üstelik O sizden mallarınızın tümünü de istemez. 37 O sizden her şeyinizi istese ve sizi köşeye kısıtırsaydı, cimrilik ederdiniz de böylece gizli eğiliminizi ortaya sermiş olurdu. 10

38 Bakın, sizler Allah yolunda infak etmeye çağrıla(rak ödüllendirile)n kimselersiniz. 11 Fakat yine de sizden cimrilik edenler var: Ama kim cimrilik ederse, bilsin ki kendine cimrilik eder: zira Allah kendi kendisine yetendir, ama sizler O'na muhtaçsınız.

Sözün özü: eğer (Allah'tan) yüz çevirerseniz, sizin yerinize başka bir topluluk getirir de, onlar sizin gibi yapmazlar. 12

"Ben insanların kalbim açıp bakmak için gön-derilmedim" buyurması hep bu ilâhi inşanın sonucudur.

2 Lafzen: "bilinceye kadar". Tercihimizin gerekçesi için bkz: 29:3 ve 2:143, ilgili notlar.

'r^^Ş Ş^*

47 / MUHAMMED SÛRESİ

F^3£^t

3Bkz: 11:89, not.

4 Yani: Vahiyle inşa olmuş modeli izleyin! jEtf'u'nun ikinci kez tekrarı itaatin birbirinden farklı iki makam ve gerekçesine delalet eder.

5 Krş: 2:161; 3:91.

6 Ve ted'u'yu bir M takdiriyle vela ted'u okumak âyetin mânasını tersine çevireceği için tasvip edilemez (Krş: 3:139). Barış için bkz: "eğer onlar barışa yönelirlerse sen de bu yönelişe uy" (8:611).

8 Ya da: "Hayat katmanlarının bu en aşağı olanı".

7 Zımmen: Eğer Allah'ın desteğini hak ederseniz, üstün gelen siz olursunuz (Krş: 3:139).

9 Parantez içi açıklama için bkz: 14:19: "Allah, gökleri ve yeri mutlak hakikate (bir atıf olsun diye) amaçlı ve anlamlı olarak yarattı." (Ayrıca bkz: 21:18, not).

10 Edğân için bkz: 29. âyet, not.

11 Tüm infak çağrılarını ödüllendirme vesilesidir. Zira Allah her ne ki istedi, almak için değil vermek için ister. Ve Allah yolunda vermek, vermek değil gerçekte almaktır (61:10).

12 Krş: 5:54.

«^—

I

48. FETİH SÛRESİ

-*N3£s*-

slâm'la insan arasındaki özellikle psikolojik engelleri kaldırıp gönüllere giden yolu açmayı ifade eden adını ilk âyetinden alır. Buhârî'de geçen bir rivayet, ilk neslin sûreyi bu adla andığını ortaya koyar.

Sûre Medenîdir. Hudeybiye barış antlaşmasının ardından dönüş yolunda inmiştir. Bu durumda sûrenin hicrî 6. yılın sonunda indiği kesindir. İniş tarihi ne kadar kesinse ilk tertiplerdeki sıralaması da o kadar ihtilâflıdır. Osman tertibinde Cuma-Maide, İbn Abbas tertibinde Mumtehan-Nisâ, Cabir tertibinde Saf-Tevbe, Cafer tertibinde Teğâbun-Tevbe araştırma yerleştirilir.

Sûrenin dış bağlamı şöyle özetlenebilir: Başta Hz. Peygamber olmak üzere özellikle

muhacirler yıllardır ayrı kaldıkları öz yurtlarını çok özlemişlerdir. Allah Rasulü rüyasında ihramı ve yanlarında kurbanlıklar olduğu halde kendilerini Mekke yolunda görür (27). Rasuluilah, umre ziyareti için genel bir çağrı yapar. Mazeret ileri süren müttetik bedevi kabileler dışında (11) davete Medine'den 1400-1500 kişi icabet eder. Kafile, Arap geleneğinde savaşın yasak olduğu aylardan Hicrî 6. yılın Zilkade başında (Mart, 628 m.) yanlarına tek bir kılıçtan başka silah almadan ihramı olarak yola çıkar.

Fakat Mekkeliler Müslümanların bu talebine olumsuz cevap verirler. Bununla da yetinmeyen Mekkeliler, Haram ay geleneğini çiğneyerek Halid b. Veiid komutasında 200 kişilik bir süvari birliği çıkarırlar. Mekke'ye iki günlük mesafede bu haberi alan Hz. Peygamber, kafileyi hızla Cidde-Mekke yolu üzerinde Kabe'ye 20 kilometre mesafedeki Hudeybiye'ye intikal ettirir. Çünkü burası savunmak için elverişli bir koyaktı. Allah Rasulü Uhud'da da aynı taktiği uygulamıştı. Düşman sayıca kendisinden üstün olduğunda meydan savaşı vermek yerine, arkasını korunaklı bir sipere vererek dar alanda düşmana denk bir kuvvetle savaşmayı tercih etmiştir. Ailesi öteden beri elçilik vazifesini deruhte etmiş bulunan Ömer b. Hattab kendisine tevcih edilen görevden affını isteyerek Osman'ın gönderilmesinin daha isabetli olacağını söyler. Bunun üzerine Allah Rasulü Osman b. Affan'ı amaçlarını açıklamak için Mekke'ye gönderir. Hz. Osman'ın Mekke'de öldürüldüğü şayiası yayılır. Bunun üzerine Hz. Peygamber orada bulunan herkesten kanlarının son damlasına kadar savaşacaklarına dair Biat alır (10 ve 18). Şayia asılsız çıkar. Mekkeliler Huleys b. Alkame'yi Müslümanları Medine'ye dönmeye ikna için yollarlar. Bu adam gelip Müslümanları ihramı ve kurbanlı olarak görünce tek söz söylemeden geri döner. Bu arada Mekkelilerin tacizleri de devam eder. Yaklaşık 40 kişilik bir müşrik müfrezesi gece baskını vere-

N^£N • • *^

yim derken kısıvrak yakalanır. Hz, Peygamber onları cezalandırmayın Mekkelilere iade eder. Aynı şey yaklaşık 80 kişilik bir başka saldırı gurubunun başına da gelir.

En sonunda Mekkeliler makul davranmak zorunda kalırlar ve Süheyl b. Amr başkanlığında üç kişilik bir heyet yollarlar. Bu heyetle Allah Rasulü arasında dört maddelik bir barış anlaşması akdedilir. Buna göre: 1) İki taraf arasında on yıl savaş yapılmayacaktır. 2) Mü'minlerin tarafına geçen iade edilecek, mü'minlerden Mekke saflarına geçen olursa iade edilmeyecektir. 3) Arap kabileleri istedikleri tarafla ittifak kurmakta serbest olacaklardır. 4) O yıl umre ziyareti yapılmayacak, bir yıl sonra Mekkeliler şehri üç gün boşaltacak, Müslümanlar ziyaretlerini gerçekleştireceklerdir.

İlk bakışta Mekkelilerin lehine gibi görülen bu anlaşma, gerçekte Medine îslâm Devletimin tanınması anlamına geliyordu. Her şeyden öte bu anlaşma ile oluşacak sükunet ortamı ve normalleşme süreci, ilâhi mesajın yürekleri fethetmesi için şarttı. Bu, insanla îslâm arasındaki duygusal engellerin açılması, yani bir "fetih" idi. Bu anlaşmaya evet diyen Allah Rasulü, sözün gücünün gücün sözünü bastıracağına inanıyordu. Zaten bu sûre de olayın adını koymuştu: Fetih.

Antlaşma yüreklerin önündeki barikatları kaldırdığı için Fetih adını almıştı. Peygamberliğin başlangıcından o ana kadar geçen 20 yıllık sürede gerçekleşen insan kazanımının kat kat fazlası bu antlaşmadan sonraki iki yıl içinde gerçekleşecekti. Barış antlaşmasından üç ay sonra bölgedeki en büyük Yahudi site devleti Hayber fethedildi. Rasulullah davete kanal açmak için "umre"yi gerekçe yaptı. Asıl hedef Mekke'nin fethiydi; fakat ona giden yol Kuzeydeki Hayber'i güvenli hale getirmekten geçiyordu. Zor olanı seçti: Önce Hudeybiye'de barışı kazanmak, sonra Hayber zaferi ve nihayet büyük fetih. İki yıl geçmeden Mekkeliler anlaşmayı bozdular ve müşriklerin kalesi Mekke fethedildi. Her ikisi de mubîn, yani "tartışmasız" bir fetihtir; çünkü kansız gerçekleşti. Bunun bir tek adı vardı: yürek fethi.

Sûrenin girişinde açıkça ortaya konulan hakikat, fethin askeri alana hapsedilemeyecek kadar geniş ve kuşatıcı bir kavram olduğu gerçeğidir. Kur'an, gönüllerin ezeli ve biricik hakikatin öbür adı olan İslâm'a açılma sürecini "apaçık ve tartışmasız fetih" olarak nitelendirmiştir. Bu sûrenin kazandırdığı bakış açısıyla okursak, vahiy Allah'tan insana olan fetihtir. İbadet, insandan Allah'a olan fetihtir. Cihad, insandan insana olan fetihtir. Keşif, insandan doğaya ve eşyaya olan fetihtir.

CUZ26

*N=[^]s#»

48 / FEIÎH SÛRESİ

N3\$3=|

1017

T 1 lj;U

: 'i-' J

^aM

^y> ij_i3 U ^l-^Jii^@r,,: J ,..»CjJb,jJÜll>JuLjl

1 ' ' - ' -.- -

i* -;• •* fi e <i'1*" ii°1-""""°. s -'-'!;1;- " >1 t'

/ v . jr = ^ _ ^ „ ^ „!lj oLââlLsJlj 1 vislL«JI 1_jJi_âuj^Ş I ojit

a^-U! S jb a_ ^*-Ip & yJ*J^\ /Jp 4jüo j~JÜâJ! ol^=j-L«Jlj

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

4 İmanlarına iman katsınlar diye mü'minlerin kalplerine güven ve sükunet 6 bahşeden O'dur; 7 zira göklerin ve yerin bütün orduları Allah'ın emrine amadedir: 8 ve zaten Allah her şeyi bilmektedir, her hükmünde tam isabet sahibidir. 9

5 Böyle yapmıştır ki mü'min erkek ve mü'min kadınları tabanından ırmaklar çağlayan cennetlere alsın da, orada yerleşip kalsınlar; ve onların günahlarının üstünü çizsin: ve zaten bu Allah katında büyük bir başarıdır.

6 Yine O (diler) ki, Allah hakkında çirkin tasavvurlara sahip 10 münafık erkekler ve münafık kadınları, müşrik erkekler ve müşrik kadınları cezalandırsın; onlar fenalığın girdabını boylasın: zira Allah onlara gazap etmiş ve rahmetinden dışlamıştır. İşte onlar için hazırlamıştır cehennemi; ve orası ne kötü bir son duraktır.

7 Evet, göklerin ve yerin bütün orduları Allah'a aittir: ama zaten Allah mutlak izzet, her hükmünde tam isabet sahibidir.

1 ELBET sana, tartışmasız 1 bir fethin önünü açan Biziz,2 2 bu sayede Allah, 3 senin geçmiş ve gelecek tüm hatalarını bağışlayacak,4 ve sana olan nimetini tamama erdirecek ve seni dosdoğru bir yola yöneltecektir; 3 nihayet Allah seni, saygın ve müstesna bir zafere ulaştıracaktır. 5

8 (EY PEYGAMBER!) Elbet Biz seni bir şahit, 11 bir müjdecisi ve bir uyarıcı olarak gönderdik. 9 Şu nedenle ki (ey insanlar); Allah'a ve Elçisine manasınız, O'nu(n davasını) destekleyip 12 O'na saygıda kusur etmeyesiniz ve sabah akşam O'nun yüceliğini dillendiresiniz.

1 Lafzen: "apaçık". Zımnen: fetih olduğu ayan beyan ortada olan, hiç kimsenin "Böyle fetih olur mu?" diye tartışamayacağı bir zafer. Ortada askeri bir operasyon yokken ihsan olduğu ifade edilen bu "apaçık fetih" nedir? Hiç şüphe yok ki bu fetih "yürek fethi"dir.

2 Anlaşmayla müşriklerin avantaj sağladığı yorumunu yapanlardan biri de Hz. Ömer idi. O aslında Mekkelilerin hiçbir işine yaramayacak olan, hatta çok geçmeden kendi aleyhlerine olduğunu anlayıp anlaşmayı bozacakları 2. maddeye takılmıştı. Ebu Cendel'in işkence altında

tutulduğu Mekke'den kaçıp kan revan içinde anlaşma mahalline gelmesi ve Rasulullah'm ricasına rağmen ilgili maddenin işletilmesini savunan Mekke heyetine teslim edilmesi, duygusallığı daha da artırdı. Hz. Ömer, ömür boyu pişman olacağını söylediği itirazını işte bu şartlar altında Rasulullah'a yöneltti. Allah Rasu-lü'nün "Bana öyle âyetler indi ki, benim nazarımda tüm dünyadan ve onun içindeki her şeyden daha değerlidir" dediği bu âyetler böylesi bir ortamda indi. Rasulullah Hz. Ömer'i çağırıp bu âyetleri okuduğunda "Şimdi bu fetih mi ya

*N3£s^

CÜZ 26

Rasulailah!" dedi. Allah Rasulü: "Evet, nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, bu fethin ta kendisi!" dedi (Taberî).

3 Bir önceki âyette "Biz" olarak geçen öznenin burada "Allah" olarak yer alması şöyle açıklanmıştır: Allah zaferi sebeplerle icra eder, bağıışı ise doğrudan yapar (Âlûsî). Zaferin sebeplerinden biri de 4. âyette zikredilen kalp sükunetidir.

4 Zımmen: Eksiklerini tamam edecek, azım çoğa sayacak. Ayrıca ümmetin peygamber tasavvuru inşa ediliyor: Yönetim ve içtihatlarında kusurlara ve hatalara açık; Allah'tan aldığı vahyi iletme konusunda sadık, masum ve masun. (Bkz: 47:19 ve 40:55, not). Bu "hatalar" ile, Tevbe sûresinin 43 ve 108. âyetlerinde örnekleri görüldüğü gibi, liderliğe ilişkin içtihat hataları kastedilmiş olsa gerektir.

5 Zaferi zorbalara da elde eder. Asıl olan zehirlenmemiş saygın bir zafer elde etmektir.

6 Sekînet için bkz: 9:40, not. İç savrulma ihtimalini ortadan kaldıran bir dinginlik halini ifade eder. İnsanın direnç ve kararlılığını yok eden kasırgaları "bıçakla" kesmiş gibi dindirdiği için sikkîn (bıçak) kökünden türetilmiştir.

7 Bkz: 1. âyetin notu.

8 Göğün ve yerin orduları: Hz. Nuh'un yardımına koşan bulutlar, Hz. Hûd'un yardımına koşan rüzgar, Hz. İbrahim'e yardım eden ateş, Hz. Musa'ya yardım eden su... Hepsi Allah'ın ordularıdır.

9 Bir sonraki âyet, bu ilâhi bilgi ve hikmetin ne olduğunu ifade eder.

10 Lafzen: "Allah hakkında suizanna kapılan".

11 Yani: "bir örnek, bir model" (Krş: 33:45). Sadece Nebi değil, her insan şahittir. Yaratılmak, tanık olmaktır. İnsan bu âleme sahip olmak için değil, şahit olmak için gelmiştir.

12 Veya kelimenin iki kök anlamından diğerine nisbetle: "O'nu yüceltesiniz" [Mekâyîs]. Krş: "Siz Allah'ı(n davasını) desteklerseniz Allah da sizi destekler" (47:7). Bu ve bir sonraki zamirin Allah Rasulü'nü gösteriyor olması da mümkündür. Bu durumda, "Allah ve O'nun melekleri Peygamber'i desteklerler,- ey iman edenler, siz de onu destekleyin ve tam bir teslimiyele (onun örneğine) teslim olun" (33:56) emriyle bu emir arasında bağ kurulabilir. Tercihimiz âyetin iç bütünlüğüne dayanmaktadır.

*^^^

CÜZ 26

ÿ^3^

48 / FETH SÛRESİ

-*3£3*

1019

1. >,v*, -.

LU >îl_îlî ls^Â\j LIII^l Hili.

^.J^l

> 1 JU

İ- ,, , > ' ' ' \$ ' * ' o s ' < * ^

lil ü_jii>»^J! Jjil_IL |û|f Cs_o»-j Oj^ ^ ul^=» j *Lîj

uuu<

^ .S o o ■-"1" /.," •S ['|-'lC- >,° -'-lifi

•M ^i ü^ ^^ 1>^ ji îîjjiJLiS jî öjJçjZ

10 Sana biat edenler gerçekte yalnız Allah'a biat etmişlerdir: Allah'ın (yardım) eli, onların (biat için kenetlenen) elleri üzerindedir: 1 Bundan böyle kim ahdinden dönerse, iyi bilsin ki o sadece kendi aleyhine dönmüş olur; kim de Allah'a verdiği ahde sadık kalırsa, O ona muhteşem bir ödül ihsan edecektir,

11 Geride kalan bedeviler, "Mallarımız ve çocuklarımız bizi (sana katılmaktan) alıkoydu; artık Allah'tan bizim için af dile!" diyecekler. Onlar kalplerinde olmayan şeyi dile getiriyorlar. 2

De ki: "Peki, şayet Allah size bir zarar vermeyi veya bir yarar sağlamayı dilemiş olsa, O'nun sizin için takdir ettiği şeye kim engel olabilir? 3 Elbette hiç kimse! Ki zaten Allah yaptıklarınızdan ayrıntısıyla haberdardır.

12 Aksine sizler, Rasul'ün ve mü'minlerin bir daha asla ailelerine kavuşamayacaklarını zannetmişsiniz; ve böyle düşünmek size pek cazip görünmüştü. İşte böyle berbat bir

zanna kapıldınız da, sonunda kredisi tükenmiş 4 bir toplum olup çıktınız.

13 Ama kim Allah ve Rasulüne inanmazsa, iyi bilsin ki Biz inkarcılar için kışkırtılmış bir ateş hazırlamışızdır.

14 Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir,- O dilediğini bağışlar, dilediğini de cezalandırır: 5 Ama Allah zaten tarifsiz bir bağış, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.

15 Yakın gelecekte, ganimet vaad eden bir savaşa çıktığınızda, 6 (şimdi) geride kalanlar "Bırakın bizi de arkanızdan gelelim!" diyecekler; Allah'ın sözünü (böylece) değiştirmek isteyecekler. 7

De ki: "(Bu kez) asla bizimle gelmeyeceksiniz; böyle olacak, (zira) Allah daha önce (ganimet hakkında) konuşmuştu." 8

Bunun üzerine onlar "Asla, aksine siz bizi çekemiyorsunuz" diyecekler. Yoo, bilakis onlar kıt anlayışlı kimselerdir. 9

1 Zımnem: Onlar Allah davasına yardım için söz verdiklerinde bilsinler ki, Allah da onlara yardım edeceğine söz vermiştir (Krş: 47:7 ve 22:38). Bu büyük müjdeye sebep olan biate "Rıdvan Biati" adı verildi. Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberi gelince Rasulullah kanlarının son damlasına kadar çarpışacaklarına dair biat istedi. Vehb b. Muhsan adlı sahabi "Uzat elini

biat edeyim ya Rasulallah!" dedi. "Ne üzerine edeceksin?" diye sordu Allah Rasulü. Sahabinin cevabı kısa ve netti: "Kalbinde ne varsa onun üzerine!" O gün devesinin altına saklanan bir kişi dışında herkes biat etti. Allah da onların dostluklarını kabul etti (Taberî ve İbn Kesir).

2 Tevbe ve istiğfar kalbin yöneliştir. Burada sözü geçen bedeviler, işledikleri hatadan dolayı

»N^N*

48 / FETİH SÛRESİ

Y^3\$^4

CUZ26

yürekten pişmanlık duyup Allah'a yönelmedi-ler. Tevbede kalbin Allah'a karşı duruşunu önemsemediler. Onun yerine imajı öncelidiler. Rasulullah'tan kendileri için Allah'tan af dilemesini istmelerinin altında yatan gerçek sebep buydu. Dilleriyle Rasulullah'tün istedikleri istiğfarın kalplerinde bir karşılığı yoktu. Bu âyet her çağda imaya yatırım yapanları imana yatırım yapmaya davet etmektedir.

3 Burada, Medine-Mekke arasındaki bir mücadeleden Mekke'nin galip çıkacağını varsayan Bedevi kabilelere Hz. Peygamber'in ağzıyla zımnen şu söyleniyor: Hadi beni ikna ettiniz ve sizin için af dilendim, fakat Allah'ı nasıl ikna edeceksiniz? Allah'ın sizin için takdirini benim sizin için af dilenmem belirlemez, sizin davranışlarınız belirler.

4 Bur için bkz: 25:18, not.

5 Affının ve azabının bir sebebi ve ilkesi yok mudur? Elbette vardır ve bu ibarenin bağlamında yer alan tüm insan eylemleri onun dileyeyeceği affın ya da azabın sebebidirler.

6 Lafzen: "Ganimet almak için yola koyulduğunuz zaman". Hudeybiye'den üç ay sonra gerçekleşen Hayber seferi ve alman başarılı sonuç

mucizevi bir ihbar olarak duyurulmaktadır.

7 Veya: "Allah'ın emrine muhalefet edecekler". Tebdil'in böyle fiili bir karşılığı vardır (Bkz. 2:59'a ilişkin Râzî'nin naklettiği Ebu Müslim'in yorumu). Buradaki "Allah'ın sözü" ile savaş ganimetlerinin Allah'a ve Rasulü'ne ait olduğunu ifade eden Enfâl 1 ve onu detaylandıran 41. âyet kastedilse gerektir. Düşman ordusundan geriye kalan serveti ele geçirenin kişisel malı sayan geleneksel ganimet anlayışı, savaş ahlâkım yok ediyor, gözünü ganimet hırsı bürümüş kural tanımaz savaşçıları ölüm makinesi haline getiriyordu. Vahiy, ganimet için savaş yerine iman, adalet ve özgürlük için savaşı yerleştirdi (Bkz: 2:193).

8 Parantez içi açıklama, zımnen yasağın sadece Hayber'le sınırlı olduğunu ifade eden 16. âyete dayanmaktadır. Vahyin bu konuda söyledikleriyle ilgili bkz: bir önceki not.

9 Âyet insanlıkla yaşıt iki tavrı ele alıyor: Arılar ve sinekler; yani üretenler ve tüketenler. Birinci tavrı Rıdvan biatine katılanlar, ikinci tavrı savaştan kaçıp ganimete koşanlar temsil ediyor.

"*^3S^*

CUZ26

»N^ss*

48 / FETİH SÛRESİ

*£s3£sf

1021

MEN

iT 1 ? Ji 1 fi-* J^O^te-l» vlj-^^l S" S^^ IP

ljş-l <ül ~£=jjJj I_ja-Ju OU O jı.l .,; jl <vf>_jIıUj «UJ_A

'*' .,* .* .,,' ,-. . ,> ,,, , ' .*,,,» „ I „ ,

^ J £j-^- ^J*^ 1 c»1 * ^ J ^H*- <jr-^ 1 cA* J-4J ©< 3j^«_-İJI Cjü ~_iAj_JJ<JUJ il ^-J-
oj^dl ,j-S- 4İSİ ^-*5j XJL1

-■ -- ^ ^ - " t?

ûjjfc ,

j*SoJ^;J J^JU^aJJ Âj! j j , !f T< jjj „JxIfr .fU-ll (_£«bl tlöSj

* ., 1' s , ' - - 5 ' .0.-* 1

16 Geride kalan şu bedevilere de ki: "Gelecekte ezici gücü olan topium(lar)la mücadeleye çağrılacaksınız; 1 onlarla (sonuna dek) savaşacaksınız ya da onlar teslim olacaklar. İşte siz eğer bu çağrıya uyarsanız, Allah size güzel bir karşılık verecek; yok eğer şimdi 2 yaptığınız gibi geri durursanız, O sizi umduğunuzdan mahrum bırakarak terkedilmişliğin şiddetli acısını tattıracaktır. 3

17 Gözleri görmeyene, ayağı sakat olana ve hastaya (Allah yolunda savaşamadığı için) bir sorumluluk yoktur,- ama kim Allah'a ve Rasulü'ne itaat ederse, onu tabanından ırmaklar çağlayan cennetlere koyacağız, kim de yüz çevirirse elim bir azab ile cezalandıracağız. 4

18 DOĞRUSU Allah, o ağacın altında sana biat edenlerden razı olmuştur; üstelik O onların kalbinden geçenleri de bilmekteydi; işte bu yüzden onlara iç huzuru indirdi ve kendilerini yaklaşan bir fetihle ödüllendirdi; 19 bir de elde edecekleri sayısız ganimetle... 5 Ve zaten Allah her işini mükemmel yapar, her hükmünde tam isabet kaydeder.

20 Allah size elde edeceğiniz daha bir çok ganimet vaad etti: nitekim O size olan bu ikramını öne almış ve insanların elini üzerinizden çekmiştir ki, hem mü'min-ler için bir belge olsun, hem de sizi dosdoğru bir yola yöneltsin.

21 Ama bir diğer (ikramı) daha var ki, onu sizin havsalanız almasa da, 6 Allah onu (sonsuz ilmiyle) kuşatmıştır: ve zaten Allah'ın kudreti her şeyin üstündedir.

22 Eğer inkârda direnenler size karşı savaşılırsa, arkalarını dönüp kaçacaklar, ardından da ne samimi bir dost, ne de sağlam bir destekçi bulacaklardır. 23 Allah'ın sünneti geçmişten bu güne hep böyledir: ve sen Allah'ın sünnetinde bir değişme bulamazsın. 7

1 Daha sonra Bizanslılar ve Farslarla, yani dönemin süper güçleri ile yapılan savaşlara dair mucizevi bir ihbar. Benzer bir ihbar Rûm sûresinin girişinde de yapılmaktadır (Bkz: 30:1-

5).

2 Lafzen: "daha önce".

3 Lafzen: "elim bir azaba çarptıracaktır". Çevirimizin gerekçesi için bkz: 22:25 ve 25:69, not-

lar.

4 Zımnen: Meşru mazeret sadece yükümlülüğü kaldırmaz, o şeyin sevabından mahrumiyeti de kaldırır.

5 Bu müjde listesinin ilk sırasını Hayber'in fethi oluşturuyordu ve arkası çorap söküğü gibi geldi. Allah Rasulü vefat ettiğinde Kur'an'm

-« ^ ^ ^ ^ * -

48 / FETİH SÛRESİ

fs=3£N

CUZ26

hükmetiği topraklar Batı Avrupa büyüklüğüne ulaşmıştı. Sonraki bir kaç on yıl içinde sınırlar doğuda Asya steplerine ve Hind-Çin sınırına, kuzeyde Kafkaslar'a ve Anadolu'ya, Batı'da Akdeniz'e, güneyde okyanusa dayanmıştı. Bu fetih Endülüs eliyle Fransa'nın Prenelerine, Osmanlı eliyle Viyana'ya, Babürşahlar eliyle Hind altkı tasma, müslüman tüccarlar eliyle Malay, Endonezya ve Java adalarına kadar götürülecektir.

6 Bu yukarıdaki "öne alınmış" dünyevi ikra-

mın habercisi olduğu uhrevi ikram olsa gerektir: "İşte, yapageldiklerinden dolayı bir mükafat olarak, onları cennette ne türden göz kamaştırıcı sürprizlerin beklediğini kimse hayal dahi edemez" (32:17).

7 Allah'ın sünneti: "Mutlu son sorumlu davrananlarıdır" (7:128). "Bir toplumun bireyleri kendi iç dünyalarını değiştirmedikçe Allah da o toplumun gidişatını değiştirmez" (13:11). Ve "İnanıyorsanız, mutlaka en üstün olan siz olursunuz" (3:139).

*fZ^~4«

CÜZ 26

N^4

48 / FETİH SÛRESİ

*fs^Ss^

1023

•>«GN

O jJ-«j-» J !—=-_> *^>!j Aİ^ jUlo üt Ū_j£=um> ^j^JIj

^jJü'ı jii i] ıİJİÇıİS.^ ijjiS' jiJüi UİliJ İı j/ıl iluUJı U*i al^üt i^ü ^s \Jk=>

^ J* ^ -j ^

24 Sizi onlara galip getirdikten sonra, Mekke vadisinde onların ellerini sizden ve sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur: 1 ve zaten Allah yaptığınız her şeyi görmektedir,

25 (Doğrudur), inkârda direnenler, sizi Mescid-i Haram'a girmekten alıkoyanlar ve kurbanlarınızın yerine ulaşmasını engelleyenler hep onlardır; ama keşke şu istemeden (haklarını) çiğneme ve bilmeden

kendileri yüzünden büyük bir yanırsa düşme ihtimaliniz bulunan, üstelik henüz tanımadığınız mü'min erkekler ve kadınlar (Mekke'de) olmasalardı; 2 Allah dilediğini rahmetiyle kuşatmak için böyle yaptı; 3 eğer onlar seçilip ayrılmasalardı, elbet onlar içerisinden küfürde direnenleri (sizin elinizle) şiddetli bir cezaya çarptırırdık. 4

26 Hani, inkârda direnenlerin kalbini malum gurur -cahiliyye gururu- doldururken, 5 Allah, Elçisine ve mü'minlere iç huzuru bahşetmiş ve onların sorumlu davranma sözüne sadık kalmalarını sağlamıştı: zira onlar buna fazlasıyla lâayık ve ehil idiler; ve zaten Allah da her şeyi hakkıyla bilendi.

27 DOĞRUSU Allah, gördüğü rüyayı gerçekleştirmek suretiyle Elçisini tasdik etmiştir: 6 Elbet Allah dilerse Mescid-i Haram'a güven içerisinde, başlarınız tıraşlı veya kısa kesilmiş olarak ve asla korkuya kapılmadan gireceksiniz: 7 çünkü O sizin bilmediğinizi bilmektedir ve bundan ayrı olarak yakında gerçekleşecek bir fetih takdir etmiştir.

28 O Elçisini doğru yol rehberliği ve hak din ile göndermiştir ki, bu dini diğer tüm (batıl) dinlere üstün kılsın: işte (buna) şahit olarak Allah yeter.

1 Yani: savaşı önleyen. Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Allah kâfirlerin elini mü'minlerin üzerinden çekti. Peki, mü'minlerin elini kâfirlerden niçin çekti? Cevabını bir sonraki âyet veriyor.

2 Zımnen: O zaman Allah sizin elinizi onlar üzerinden çekmezdi (Bkz: bir önceki not; ayrıca krş: Zemahşerî ve Râzî).

3 Yani bu mevcut durum da hikmetsiz değildi. Hem Mekke'de yerleşik mü'minleri

korumak

için, hem de günü gelince Mekkelilerin gönlünü İslâm'a açmak için. Bu âyet, Medine'deki Müslümanların hicret etmeyen mü'minlerden sorumlu olmadıklarını söyleyen Tevbe sûresinin 72. âyetini dengeler. Orada hicret özendirilirken burada henüz hicret etmemiş mü'minlerin can güvenliği korunmaktadır.

4 Mekke'deki bu kişiler Velid b. Muğire'nin oğlu Velid, Seleme b. Hişam, Ayaş b. Ebi Rebia, Ebu Cendei, Ebu Basîr, Ümmülfadl, Kulsum bt.

•İ3S3S 35 !*

48 / FETİH SÛRESİ

»i^est^fo 1

CUZ26

Ukbe b. Ebi Muayt gibi müminlerdi (İbn Aşur). "Henüz tanımadığınız" buyuruluyor, çünkü her an yeni ihtidalar oluyordu. Bunlar kendilerini gizliyorlardı. Bunların sayısının hayli yekun tuttuğunu Ebu Cendel ve Ebu Basir'in sahil yolundaki karargahlarının bir yıl dolmadan Mekkelileri dehşete düşürecek sayıyı bulmalarından çıkarabiliriz.

5 Cahiliye gururunun arkasında ird adıyla bilinen ünlü "cahiliye şeref sistemi" yatıyordu. İslâm'dan önce tüm düzen bu sisteme göre işliyordu. Efendi-köle, kadm-erkek, eşraf-avam

arasındaki ilişkiler hep bu sisteme göre tanzim ediliyordu. Bu sistemde bir ferдин (adi, efdal, 'ayn ve a'yân gibi şeref mertebeleri geçerek yükselmesi mümkündü. Bu sistemin en temelinde yatan değer ise murûet (mürüvvet) idi.

6 Rasulullah'ı Hudeybiye antlaşmasıyla sonuçlanan sefere çıkararak buraya kadar gerçekleştirmiştir. Gerisinin gerçekleşmesi bir yıl sonraya ertelenerek mü'minlerin kalbi sulanmıştır.

7 İnşaallah, Allah yokmuş gibi konuşmanın anahtarıdır. Hayatı, Allah'ı akılda tutarak planlamanın ifadesi.

♦f ^O^-j ^

CUZ26

~*^3S^*~

48 / fetih sûresi

u!^v?jj <<! /ya ;>W23 l)_JaX-*j IJj>t_-*u U ±Bi'. 1 sa j (vgJjJ f*4^-u

Jil Jlpj jUSü! ^vfJ îâ-JuJ HjJJl t »-^3 H <5j-w« ^1p (^^w*1* * ^ * s- f s *•

|<<| U1-JaP (r^-9 ûyâJu1 j^A-a oL^W2JÎ i jJLfc£-J ^ J-*-*^ (ji"-^

19 Muhammed Allah'ın Elçisi'dir 1 ve 2 onun safında olanlar, hakkı inkâr edenlere karşı kararlı ve ödünsüz, birbirlerine karşı ise çok merhametlidirler. Onları hep rüku ve secde halinde Allah'ın kerem ve rızasını ararken görürsün,3 onların nişanları yüzlerindeki secde izleridir. 4 Bu onların Tevrat'taki temsilidir. 5 Bir de onların İncil'deki temsili var: Onlar filiz vermiş tohum gibidir,- derken (Allah) o filizi güçlendirir ve kalmaştırır ki kökü üzerine dimdik dursun da üreticiyi sevindirsin. 6 Böylece O, hakkı inkâr edenleri de kinlerine mahkûm etmiş olur. (Ne ki) Allah onlardan 7 iman eden ve ıslah edici eylemler ortaya koyanlara limitsiz bir bağış 8 ve büyük bir ödül vaad etmiştir.

1 Hudeybiye'de akdedilen antlaşmanın "Bu Allah'ın Rasulü Muhammed'in Mekkelilerle akdettiği antlaşmadır" [haza mâ saleha 'aleyhi Ra-sulullah ehle Mekke) başlığındaki "Allah'ın Rasulü" ifadesini sildiien Mekke elçisi Süheyl b. Amr'm şahsında tüm inkarcılara verilmiş zamanlar ve mekânlar üstü ilâhi cevap.

2 Vay başlangıç değil de atıf olarak alındığında anlam şöyle olur: "Muhammed Allah'ın Elçisi'dir, onun safında olanlar da.." İbn Aşur "onun safında olanların" elçiliğini Yâsîn 14'te geçtiği gibi "elçinin elçileri" olarak yorumlar. Musa Camllah ise bu okuyuştan yola çıkarak Muhammedi risaletin bütün bir ümmete miras kaldığı, İslâm ümmetinin diğer ümmetlerin hidayet 'elçisi' olduğu sonucuna ulaşır. Âyetin devamında eşiddâ've ruhamâ' kelimelerini hal olarak mansup okuyan kıraattan yola çıkarak, bu meziyetlerin ümmetin tümüne şamil olduğu yorumunu yapar [Kitabu's-Sünne, s. 69).

3 Yani: "namazda"; veya: "Allah'a karşı boyun

eğmiş ve O'na tam teslim olmuş bir halde". Rüku ve secdenin temsil ettiği hali içe sindirmiş olarak...

4 "Secde izinden" kasıt Mücahid'in Ibn Ab-bas'tan naklettiği gibi, alında oluşan "nasır" değil, "kişiliği, tavrı, duruşu, ahlâkı ve seciyesi "dir (Taberî).

5 Mevcut haliyle Eski Ahid'de buna en yakm ifade Tesniye 33:l-3'tür.

6 Bkz: İncil, Matta, 13:3. İmam Malik'in ilginç bir anekdotu vardır: Fetih için Suriye'ye giren sahabeyi gören bölge Hıristiyanları, "Bu insanlarda, İsa'nın havarilerinden ve onlara ilişkin haberlerden daha değerli bir şeyler var" derler ve teslim olurlar (İbn kesir).

7 Buradaki minhum ile mü'minlerin kastedildiği söylenmiştir (Taberî). Fakat hakkı inkâr edenlerin içinden iman edenlerin kast edilmiş olması bağlama daha uygundur.

8 Çevirimiz için bkz: 22:50, not.

■«■C^SS^T*"-

49. HUCURÂT SÜRESİ

► ^38^

H

aneler, odalar" anlamına gelen adını 4. âyetinden alır. Baştan beri bu isimle anılmıştır.

Sûre Medine'de inmiştir. 4. âyet Temimoğulları heyetinin ziyaretine atıftır. Bu olay "elçiler yılı" adı verilen 9. yılda gerçekleşmiştir. 6. âyetin inişine neden olan olayın kahramanı ise Fetih/ten sonra Müslüman olan bir isimdir. Bu veriler sûrenin en erken 8. yılda indiğini gösterir. Sondan üçüncü sûredir.

Sûrenin ana konusu, İslâm cemaatinde insan ilişkileridir. "Ey iman edenler!" hitabının beş kez yer aldığı sûre, baştan sona insan ilişkilerinin üzerinde yükseldiği etik ve estetik değerlerden, ahlâk ve edebe dair ilkelerden söz eder. Önce Allah Rasulü ile sahabe arasındaki ilişkileri ele alır. Hz. Peygamberin şahsında hayatın değişik alanlarında onun mirasım üstlenen otoritelere karşı saygıyı öğütler (1-5). Ardından İslâm cemaatinin kendi bireyleri arasındaki ilişkileri ele alır. Yalan haber üreten ve taşıyanları, İslâm cemaatinin güvene dayalı yapısını tehdit eden tehlikeli unsurlar olarak işaretler.

Bu tür problemlere karşı en büyük tedbir iman kardeşliğidir: "Mü'minler kardeştir!" (6-10). Kardeşin kardeşi küçük görmesi, alaya alması, aşağılaması ve küçük düşürmesi bizzat kendine haksızlıktır (11). Bütün bu ahlâkî zaafaların arkasında yatan neden ise suizandır. Kötü zannın sonucu olan arkadan çekiştirme hastalığı manevî bir yamyamlık olarak takdim edilir (12). İman kardeşliği' ilkesinden yola çıkılarak söz, en geniş kardeşlik zemini olan 'insan kardeşliğine' getirilir. İşte o evrensel ilke burada yer alır: "Elbet Allah katında en üstün olanınız, en sorumlu davrananımızdır" (13).

İddia halindeki imanla isbat edilmiş iman arasındaki farka tarihsel bir örnek gösterildikten sonra, söz pazarlıklı imanın tezahürü olan "Allah'a din öğretmeye" getirilir (14-16). Kur'an'a göre iman ve teslimiyet, kişinin Allah'a değil kendisine yaptığı en büyük iyiliktir: "Onlar Müslüman oldular diye seni minnet altına almaya kalkıyorlar. De ki: Müslüman olduğunuz için bana lütuf ta bulunduğunuzu sanmayın; bilakis, eğer sadâkat gibi bir erdeme sahipseniz, sizi doğru yola yönelttiği için asıl siz Allah'a minnet borçlusunuz!" (17) Kıraat okullarının hepsi sûreyi 18 âyet olarak sayar.

^^N

49 / HUCURÂT SÛRESÎ

~*^3^^~

1027

> A Lj;L1

ol jAjxİS

>j3^

9val

1 -ti" t >-■.«' •* , ' s * Os , -* -S fcl t •' •* 1 "" Mil -"*| I'

ijajIj 4J^TM*-uj_5 «Uil ^Jj j j-*j l^aJUij jy Ij^-"* .yJUİ L_&j! u \y3>J> 1 \^Xa\ (2j-jJÜ1
tgjl Lj Çj) />_JIp s_;<1— »1 <Ut öl 4İ1İ

., X oH&, * t.-" 1 * o ."-",." o /("İt " l" u t ** "l

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 SÎZ ey iman edenler! Asla Allah'ın ve Elçisinin önüne geçmeyin 1 ve sorumlu davranın: çünkü Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir!

2 Siz ey iman edenler! Sesleriniz Peygam-ber'in sesini bastırmasın! Birbirinizle bağıra çağıra konuştuğunuz gibi onunla da bağıra çağıra konuşmayın ki, siz farkında olmadan iyilikleriniz boşa gitmesin! 2

3 Hani şu Allah Rasulü'nün yanında seslerini kisanlar var ya; işte onlar Allah'ın kalplerini sorumluluk bilinciyle (donatarak) sınıadığı kimselerdir: 3 onlar için sınırsız bir bağış ve büyük bir ödül vardır.

4 Ne var ki sana hanelerin berisinden 4 seslenenler de var,- onların çoğu kafalarını kullanmazlar. 5 -->

1 Veya ikinci bir tümleç takdiriyle: "Allah'ın ve Elçisinin görüşlerinin önüne (kendi görüşlerinizi) geçirmeyin" (Krş: 33:36). Yani, konumunuzu bilin. Elçi ile birlikte Allah'ın zikredilmesini Elçi'ye itaatin Allah'a itaat olduğunu söyleyen âyetin ışığında anlamak gerekir. Fakat Allah ile Elçi'nin vavile bağlanmasındaki incelik de unutulmamalıdır: İki isim vav ile bağlanırsa bu ikisi arasındaki mahiyet ve cevher farkına, fâ ile bağlanırsa cevher birliğine rağmen nitelik ve araz farkına delalet eder. Katade'ye göre âyet "Keşke falanca konuda şöyle bir âyet inseydi" diyenleri uyarmaktadır (Taberî).

2 Ağır işittiği için yüksek sesle konuşan Sabit ibn Kays bu âyetle kendisinin kastedildiği kanaatiyle "ben cehennemliğim" diye kendisini evine hapsetmiş, fakat durumu öğrenen Hz. Peygamber, "Hayır, o cennetlidir" diyerek Sa-

bit'in âyete getirdiği lafzi yorumu reddetmiştir (Buhârî ve Müslim). Bu âyet, 1. âyetin devamı mahiyetindedir.

3 Takva ile donatarak sınamak, "sınavı geçecek donanıma kavuşturmak" demektir; tıpkı akli bilgiyle donatıp sınava sokmak gibi. Zımnen: Allah size olan lutfunu, imtihandan muaf tutmak yerine imtihanı verebilecek bir donanıma kavuşturarak gösterdi.

4 Min sanıldığı gibi zait değildir. Yer a' zarfına "her yönün ötesinden" mânası katar (Krş. 59:14).

5 Tüm zamanlardaki 'bedevi' aklın atıl ve pasif niteliğine dair bir ifade. Kur'an örnek bir olay üzerinden muhataplarını bedevilikten medeniliğe çağırıyor. Bu, aynı zamanda nezaket ve görgü kurallarının insan ilişkilerindeki önemine bir atıftır.

^^^

fS3£34

49 / hucurât sûresi

•N^Ss*

CUZ26

<— 5 Ama eğer sen kendilerine çıkıp gelinceye kadar sabretselerdi, elbet bu kendileri için daha hayırlı olurdu: 1 ne ki Allah tarifsiz bağışlayandır, eşsiz merhamet kaynağıdır.

6 SÎZ ey iman edenler! Sorumsuzun 2 biri size (önemli) bir haberle geldiğinde 3 durup gerçeği araştırın; değilse, istemeden birilerini rencide eder, ardından da yaptığınızdan pişmanlık duyarsınız. 4

7 Ve aklınızdan çıkarmayın ki aranızda Allah Rasulü var ; eğer o her işte size uysaydı, kesinlikle haliniz harap olurdu. 5

Lakin Allah size imanı sevdirdi ve onu yüreklerinizde güzeli eştirdi; 6 yine O size hakikati inkârı, sorumsuz davranmayı ve (iyi olana) karşı çıkmayı çirkin gösterdi.

İşte onlar doğru tarafa yönelenlerdir 8 Allah'ın lutfu ve nimeti sayesinde: zaten Allah her şeyi bilir, her hükmünde tam isabet kaydeder.

9 Şu halde mü'minlerden iki gurup çarpışırsa, aralarını bulun,- fakat bir taraf diğerinin hakkına saldırırsa, siz de o haksız taraf ile Allah'ın emrine dönünceye kadar siz de onunla

çarpışın; ama eğer (saldırganlıktan) vazgeçerse, tarafların arasını adaletle ayırın ve (bunun için gerekirse) fedakârlıkta bulunun: çünkü Allah (barış için) fedakârlık edenleri sever. 7

10 Sadece mü'minler kardeşirler; 8 öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'a karşı sorumlu davranın ki, O'nun merhametine mazhar olasınız! 9

H£5H

jyıs- <üllj-*gJ \j^ o^i (H^l ÇJ** t-^ 'A*-* N Jİ -rJ

oJS_5j^J_Jİİ ^ "^-ijj ÜUJİİ çS^\ 1_~^-^>- *ii\ /jSÜ_J/»î_L«J V ^ ,, T , J* «^ a } a f *

» - , , » , , 1 , İ , , i , * . -

^ ülülb ülj@fv^=1>- (vjü- <ÜSİJ i«-«Jj <iii ^y1 ">Ua3

^ylfr Ls^j^>-1 c~Ju jlî l«^,;,,; l^jsü-rf'U IjJujüI /^u^J!

oîls oU <İS\y>\ Jj î^-iS ^ ^ ^ ^ S^bUs cS^İVl

jJa—JLJi cl^uÜI o\ lj),İa gl^ J-UJb U^llŞ İ^JLİ»U

' * M1 ^ *

®

11 SİZ ey iman edenler! Hiçbir kişi ve zümre bir diğer kişi ve zümreyi alaya alıp hor görmesin: belki diğerleri berikilerden daha değerli olabilirler. Yine bir kısım kadınlar da diğerlerini (böyle) görmesinler: ötekiler onlardan daha değerli olabilir. Asla birbirinizi 10 itibardan düşürmek için karalamayın ve (kötü) lakaplar takarak yaralamayın: iman ettikten sonra sapıklıkla anmak-anılmak ne berbat bir şey! 11 Ve kim (bu tür davranışlardan) pişmanlık duyup vazgeçmezse, işte zalim olanlar onlardır.

1 Zımnen: Ey ümmet-i Muhammed! Önderlerinize (imam) gösterdiğiniz saygı, aslında kendinize gösterdiğiniz saygıdır! Hayatlarını size vakfeden ulema ve ümera gibi önderlerin zaman yönetimini ifsat etmeyin!

2 Fasık, benzer bağlamlarda muttaid'nin zıddı olarak "sorumsuz" anlamına kullanılmıştır (Kırş: 9:24, not). Bu tür bir hareket, 1. âyetteki "sorumlu davranın" emrinin karşısında yer almaktadır.

CUZ26

^3S^

«f 5 ^^*

1029

3 Âyette bi-haberin denilmiyor, bi-nebein deniliyor. Haber önemli önemsiz her şeydir. Fakat nebe' sadece önemli olan haber için kullanılır; sahibi için değerli olan, sonuçlarıyla sahibim sevindiren veya üzen haber...

4 Örnek olaydan yola çıkarak zımnen: İslâm cemaatinin şeref ve itibarını örseleyecek haberlere karşı uyanık olun! Olumsuz haberlere inanmaya yatkın hastalıklı tavırlar göstermeyin! Günümüze mesaj: Medyalar tarafından kolaylıkla gözü boyanabilen ahmak bir güruh olmayın!

5 'Anittum için bkz: 9:128, not.

6 Dinin temeli sevgidir, çatısı da öyle. iman ağacının kökü sevgidir, meyvesi de öyle. Buradaki türden, bir tohum gibi gelişip büyüyen sevgiye hubb, muhabbetin ürünü olan iman ve amele karşılık olarak Allah'ın verdiği sevgiye vudd diyor Kur'an: "İmanda sebat eden ve o imanla uyumlu bir hayat yaşayan kimseler var ya: o sonsuz rahmet kaynağı onlar için sonsuz bir sevgi var edecek" (19:96; ayrıca: 19:96, not).

7 Kist: Binası tek olup birbirine zıt iki anlama gelen kelimelerdendir. Kist, "hakkı tahsil etmek", kast "haktan yüz çevirmek"tir (el-'udûl 'ani'l-hak). Kistın anlam alanına kendi hakkından yüz çevirmek, yani "hakkından feragat etmek" de dahildir. Burada tam da bu mânaya ge-

lir. Aynı kelime Allah için kullanıldığında hak ettiğinden fazlasını vermek veya kulu üzerindeki hakkından feragat etmek mânasına gelir (Bkz: 10:4).

8 Baştaki edat, mü'minlerin kardeşliği dışındaki her tür ihtimali kategorik olarak dışlar. Bu kardeşliğin tek çimentosu vardır: İman. Şu halde iman çözülmeyen bu kardeşlik çözülemez. Bu kardeşliğe sadece hayatta olanlar değil, âhirete göçenler de girer: "Derler ki: "Rabbi-miz! Bizi ve bizden önce imanla göçüp gitmiş olanları bağışla!" (59:10)

9 Zımnen: Zedelenen kardeşlik ilişkilerini düzeltmek her mü'minin imani görevidir.

10 Lafzen: "kendinizi". Bu, hem "mü'minler bir beden organları gibidir, bedene ait bir organı karalayan kendisini karalamış olur" anlamına, hem de "birini karalamak gibi kötü bir şey yapan, aslında kendini karalamış olur" anlamına gelir.

11 Zımnen: "iman sabıka bırakmaz" anlamına gelir. "İslâm kendisinden öncesini kesip atar" hadisi bu ilâhi tavsiye ışığında söylenmiştir. Hem birini imanından sonra önceki hayatında yaptığı kötülükle anmayı, hem de âyetin kınadığı şeyleri yapanların kötü

anılacaklarım ifade eder.

»£=^3^

*ys^£s4»

49 / HUCURÂT SÛRESİ

•c^ŞS^ 3 ?*

CUZ26

12 Siz ey iman edenler! (Birbiriniz hakkında kötü) zandan şiddetle kaçın! 1 Unutmayın ki zannın bir kısmı ağır bir vebaldir! 2 Birbirinizin gizliliklerini de asla araştırmayın 3 ve arkanızdan birbirinizi çekiştirmeyin! İçinizde ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanan biri var mı? Bakın, tiksindiniz işte! 4

Sözün özü: Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincine varın! Kuşkusuz Allah tev-beleri kabul eden sınırsız bir rahmet kaynağıdır.

13 Ey insanlık ailesi! 5 Elbet sizi bir erkekle bir dişiden yaratan Biziz; derken sizi kavimler ve kabileler haline getirdik ki tamşabilesiniz. 6 Elbet Allah katında en üstünüyorsunuz, O'na karşı sorumluluk bilinci en güçlü olanınızdır; 7 şüphe yok ki Allah her şeyi bilir, her şeyden haberdardır.

14 BEDEVİLER8 "İman ettik" dediler. De ki "Henüz 9 iman etmiş sayılmazsınız, lakin 'teslim olduk' diyebilirsiniz, 10 zira iman kalplerinize girmiş değil. Ama eğer Allah ve Rasulü'ne uyarsanız, Allah amellerinizin zerresini eksiltmez: çünkü Allah tarifsiz bir bağış, eşsiz bir merhamet kaynağıdır."

15 Gerçek mü'minler sadece Allah'a ve Rasulü'ne iman edenler, ondan sonra da kuşkunun semtine uğramayanlar ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenlerdir: İşte bunlar sadık olanların ta kendileridir. 11

16 De ki: "Allah'a dininizi siz mi öğret-

1»*5

JU*j UI (j-JÜI 5—" o :-**"=» !>:-^>-! \yS\j^jJJI 1-4;! t-J

-' ,* ss° " S i >s , ' ~", O >> e' s's s s 'o8 ,

p js IIII <^>\j^\ cjâ @ *j^J. ^J£ <İl1 o1 ^Lîi <jbl

^^s=aj_^b ,j üI^jVi A>~^i wJ_5 u^1^s ^^3 /S^j ^^y*

\ s ^) s } s s \ o

İnl jl İlli ISÜUi-1 ^İSuİj " ^ 4jj_ ^5i<ül lj**iû ol}

4İ^ _ ^jj <ÛJu ljXal tV^Jİ j^ _U>J^Jl LJwl Cl|f r^H^J J_Ş—*£■

<Ut J— -(^jİ fi g ,.. « "I J/yfrlI^lj ljJwftl>-J !j_JUjJ ,»_) {»J

Aij 4İi\j jvSUjJj -tül üj-UİjI Ji @ D_jSjWaJI jv» dix!jl

al E •* ^ ^ ■* ^ O ^ s s o -- ^ s s >

-o)1 Jj l££%Jİ*\ ^ü I^LJ V Ji !_j*JL_ll jl dille- ü_jLJ «tul jl||| i jJbUö jv-iî^OI uUj^AJ
jvSo-la jl (v-SUİc- ^«j

'ŞğfŞ ü_jUjj LJ>_j jjvi; <WİJ (j^J^'j Oİ j^>—Jl v__wj- rvlîu

çeksiniz? 12 Ama Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir: zira Allah her şeyi ayrıntısıyla bilendir."

17 Onlar Müslüman oldular diye seni minnet altına almaya kalkıyorlar. De ki: "Müslüman olmanızdan dolayı beni minnet altına alıp bana lütfettiğinizi sanmayın; eğer (hakikate) sadıksanız, sizi doğru yola yönelttiği için asıl siz Allah'a minnet borçlusunuz. 13

18 Şu kesin ki Allah, göklerin ve yerin sırlarını bilir; dahası Allah yaptığınız her şeyi görür.

1 Min'in beyaniyye anlamıyla. Zann'daki belirlilik çeviriye "kötü" karşılığıyla yansımıştır. Kötü zan (suizan) kalbin bedduasıdır. Suizanna ayarlı olanlar, başkalarında kendilerini görürler. Birine suizanla yaklaşmak, aslında "Ben

onun yerinde olsam böyle yapardım" itirafıdır. Bilginin hakikate nisbeti dördtür: Vehm, şekk, zann, yakın. Vehm: Hakikatten hiç bir payı yoktur, serapa asılsızdır. Fakat olmayan şey varmış gibi vehmedildiği için, sahte bir nisbet-

CUZ26

•N3£s#»

49 / HUCimÂT SÛRESİ

**s=3^=H.

1031

ten, yani kurgusal bir nisbetten söz edilebilir. Fakat bu en küçük bir gerçeğe tekabül etmez. Şekk: Hakikate ve yalana nisbeti eşittir. Tam ortada durur. Zan: Hakikate nisbeti

yakın yalana nisbeti uzaktır. Fakat zan bilginin hakikate nisbetini ifade eden kavramlar arasında en muğlak ve esnek olandır. İmandan kaynaklanan zan hakikate tam isabet edebilir, yakinen bilinmesi mümkün olmayan gaybi konulardaki itikad Kur'an'da bu kelimeyle ifade edilir (Bkz: 69:20; 2:46, 249). Yakın bir bilgi olmadan konuşulması hukuk ihlali olan durumlar vardır ki, âyette kaçınılması istenen "zannın bir kısmı" budur. Yakın: Hakikate nisbeti yüzde yüzdür. Üç kısımdır: îlme'l-yakin, ayne'l-yakin, hakka'l-yakin. İlki bilgiyle, ikincisi gözlemlerle, sonuncusu yaşayarak elde edilir.

2 "Geri bırakmak, hız kesmek" anlamına gelen ism, müeyyide gerektiren günah için kullanılır (25:68). Bir hadiste "saf iyiliğin" zıddı "kökten kötülük" olarak yer almıştır (İbn Hanbel). Su-i zandan hesap sorulur. Zira su-i zan yamuk bakıştır. Yamuk bakan, baktığını doğru göremez.

3 Ve: Açık aramayın! Başkalarının ayıplarını ortaya serenin ayıplarını da Allah ortaya serer.

4 Zımnen: Gıybet ahlâkî yamyamlıktır. Bu yamyamlık türü, eti yenilenden daha çok başkalarının etini yiyen gıybet hastalarına zarar verir, frisanın kendisiyle ve başkalarıyla ilişkisini çürütür.

5 Eyyuhâ kalıbı "aile" vurgusunu içerir (Bkz: İtkânll, 181).

6 Sûrenin 10. âyetinde imanda kardeşlik vurgulanmıştı. Burada ise insanlıkta eşlik vurgulanıyor ve insanlık ortak paydasına dikkat çekiliyor. Farklılıkların insanlık ailesini oluşturan unsurların birbirine tahakküm ve üstünlük gerekçesi değil "tanışma" gerekçesi olmalıdır.

7 İslâm'ın evrenselliğini tüm zamanlarda haykıran bir âyet. Zımnen: Kimse doğuştan imtiyazlı/doğuştan mahrum değildir. Kişinin kendi seçmediği şeylerle övünmesi anlamsızdır. Takva, kişilerin kendi akıl ve iradeleriyle yaptıkları bilinçli tercihi ifade eder. Bu şu mânayı içerir: Ne kadar sorumlu davranırsanız, o kadar üstün olursunuz! {Ekramekum için krş: 17:70, not).

8 Zımnen: "medenileşmemiş, sığ akıllar".

9 Lemma edatı, yan anlam olarak bu kimselerin ileride istenilen anlamda mü'min ve medeni olacaklarına delalet eder (Krş: Zemahşerî).

10 Anlamı belirlemede, eslemnâ fiilinin akideyi mi lugavi mi, teslimiyet merciinin Allah mı yoksa Müslümanlar mı olduğu önemlidir. Mü-cahid, Said b. Cübeyr ve İbn Zeyd'in buradaki fiili lügat anlamıyla "öldürülme ve esir edilme korkusundan Müslümanlara teslim olma" [is-tislam) şeklinde yorumladığını nakleden

, Taberî'nin kendisi de, buradaki teslim oluşu, "İslâm toplumuna politik ve sosyal katılım" anlamında alır. Özetle söylenen şudur: Birinin İslâm cemaatine aidiyeti, onun gerçek bir

mü'min olduğu anlamına gelmez. Mü'minin mü'minlik kriteri cemaat aidiyeti ve sosyal konumu değil, kalbinin Allah'a karşı duruşudur.

11 Âyetin el-mu'minûn ile gelmesinin anlamı şudur: Önemli olan sizin kendi imanınız hakkında ne dediğiniz değil, Allah'ın sizin imanınız hakkında ne dediğidir {ellezîne âmenû ile el-mu'minûn farkı için bkz: 4:136, not}.

12 Zımnen: Kitab'a değil de, kitabına uydurmayı mı düşünüyorsunuz? Bu âyet iki mânaya da gelir: 1) Allah hangi inanç sisteminin sizi mutlu edeceğini bilir. 2) Allah sizin keyfinize göre uydurup da adını "din" koyduğunuz şeylerin gerçeğini bilir.

13 el-Mennu, "ölçülebilen ve değerlendirilebilen şey" mânasına gelir. Değer ifade ettiği için "nimete" de minnet denilmiştir. 'Ala ile kullanıldığında, "karşdakini kul etmek için iyilik yapmak, minnet altına almak" mânasına gelir. Bu anlamda minnet sadece Allah'ın hakkıdır, zira nimetin gerçek sahibi O'dur (Râğıb). Zaten kelimenin Kur'an'daki tüm kullanımları da buna işaret eder {et-Tefsiru'1-Beyani II, 48-49}. Zımnen: Siz iman ettiniz diye Allah'ın hiçbir şeyi artmaz. Dolayısıyla imanınızı Allah'a bir lütuf gibi sunmaya kalkmayın! Aksine sizi imanla şereflendirdiği için Allah'a sonsuz minnet borçlusunuz! Bilinç ters dönerse, minnet etmesi gerekirken minnet altına almaya kalkar. Bu, nimete ihanetin bir göstergesidir.

h^ŞŞ^sI*.

J\

50. KÂF SÛRESİ

_^^

dini girişindeki kâf harfinden alır. İçinde kâf harfi bulunan kelimelerin çokluğuyla dikkat çeker. Bize kadar gelen rivayetlerden anlıyoruz ki, daha sahabe döneminde bu isimle anılmaya başlamıştır.

Ümmü Hişam, Rasulullah'm bu sûreyi sık sık mü'minlere 'hutbe' olarak okuduğunu, kendisinin de bu sûreyi Rasulullah'tan dinleye dinleye ezberlediğini söyler (Müslim). Yine Hz. Ömer, Rasulullah'ın bu sûreyi bayram namazlarında sürekli okuduğunu nakleder [Muvatta ve Müslim).

Mekke'de inmiştir. İçeriğinden, peygamberliğin 5. yılma ait olduğu sonucuna varılabilir. Tüm iniş tertiplerinde Murselât-Beled arasında yer alır. Yine tüm kıraat okullarına göre 45 âyettir.

Kalem, Fecr ve Şems sûrelerinin ardından nüzul sürecinde içeriğinde kıssa anlatılan 4. sûredir. Öncekilerden farklı olarak Nûh, Ress, Lût ve Tübba' kıssaları anlatılır.

Sûrenin ana teması âhirettir. Kâf sûresi, konu açısından iç bütünlüğe sahiptir. Vahye atıfla başlayan sûre, baştan sona yeniden dirilişi ve Hesap Gü-nü'nü konu edinir. Yer ve göklere ilişkin jeolojik ve kozmolojik deliller,

hep bu kaçınılmaz sonu ifade için sıralanır (1-15).

Yeniden dirilişi inkâr etmenin, "uzak tanrı" tasavvurundan kaynaklandığını ifade eden o ünlü âyet, bu sûrede yer alır: "Biz insana şahdamarmdan daha yakınız" (16). Ardından yeniden dirilişi inkâr edeni bekleyen âhiret azabı tasvir edilir (19-30). Buna iman edip hesabı verilecek bir hayat yaşayanları bekleyen ödülün niteliği dile getirilir (31-35).

Sözün özü: İnsanoğlu, ölümden kaçamaz. O halde akıbetine hazırlıklı olmak zorundadır. Er geç "her yol Allah'a çıkar" (41). Zira: "yer ayaklarının altından kayıp paramparça olduğu gün (her şey) son sürattir: işte bu akıl sır ermez bir toplanıştır" (44).

CUZ26

~»f£^pN*-

50 / kâp sûresi

-*tss3£==|*.

1033

4iv**^i

1 o i^a

(_Ş "J^Af

\$£ML

■" '* ^ fi '' x

^_j« çvfUİ c-JiS"f|f r-jjAJI ^iJJİiT illi îoJŞ <u lllilj

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 Kâû 1

BU şanlı şerefli 2 Kur'an'ın değerini bilin! 3

2 Ama nerde! Onlar içlerinden bir uyarıcının kendilerine gelmesine şaştlar 4 ve işte bu kâfirler dediler ki: "Bu ne acayip bir iş! 3 Ölümümüzün ve toza toprağa karışmamızın ardından (diriliş) ha? Bu dönüşü imkansız bir son." 5

4 Doğrusu Biz, yerin onları nasıl çürütüp toprak edeceğini daha baştan bilmekteyiz; zira katımızda korunmuş bir yasa

mevcuttur. 6 5 Dahası da yaptılar; 7 ayaklarına kadar geldiği halde hakikati yalanladılar: hasılı onlar derin bir iç karmaşası yaşıyorlar. 8

6 Onlar üzerlerindeki göğe dönüp de bakmadılar mı? Onu nasıl inşa ettik ve ıslık ıslık bezedik; üstelik hiçbir eksik gedik bırakmadık! 9

7 Yeryüzünü ise (engebeli arazi yapısıyla) uzatıp genişlettik; zira oraya kalkmaz kımıldamaz dağlar yerleştirdik; 10 üstelik orada her tür çiftten güzel bitkiler yeşerttik ki, 8 gönüllü olarak O'na yönelen her kul için bir bilinç kaynağı ve bir uyarı vesilesi olsun. 11

9 Yine Biz, gökten bereketli bir su indirdik ve onunla has bahçeleri yeşerttik; dahası hasat edilen tahılı 10 ve sıra salkım-lı meyveleriyle boylu poslu hurma ağaçlarını, 11 bütün kullara bir rızık olarak (verdik): Evet, Biz ölü bir beldeye o (su) ile can verdik; işte (insanın) yeniden dirilişi de böyle olacaktır. u

12 Onlardan önce Nûh Kavmi, Ress sakinleri 13 ve Semud da yalanladı; 13 yine 'Ad, Firavun 14 ve Lût'un kardeşleri... 14 Yine Ormanlık vadinin sakinleri ve Tüb-ba' kavmi... 15 Bunların hepsi de elçileri yalanladılar: sonunda vaad ettiğim ceza gerçekleşti.

15 Şimdi Biz, ilk yaratış sırasında bitkin düşmüşüz, öyle mi? 16 Asla! Ama onlar, yeniden yaratmanın (imkanından) kuşku duymaktalar.

1 Mukatta'ât hakkında ayrıntılı bir tahlil için nüzul sürecinde ilk geçtiği 68:1'in 1. notuna bakınız.

2 Hem özünde şerefli olan ve hem de hayatını onunla inşa edene şeref ve onur katan...

3 Mukatta'âttan sonra gelen ve cevabı olmayan vav'ları bu şekildeki çevirimizin gerekçesi için bkz: 43:2, not. Bu sûre ile Sâd sûresi, iniş yılları farklı olsa da giriş ve konu itibarıyla benzerlik ve tamamlayıcılığa sahiptir. Sâd sûresi tev-

•ys^Sî»

50 / kâf sûresi

£s£3\$^s

CUZ26

hide, bu sûre âhirete ilişkindir.

4 Kendi içlerinden insan bir elçi gelmesine muhatapların şaşkınlığından söz eden ilk âyet. Şaşılar, zira kendileri umutsuz vaka oldukları için insan soyundan da umut kesmiştiler.

5 Lafzen: "Bu uzak bir dönüş".

6 Kitab'm "yasa" anlamı için bkz: 11:6, not.

7 Bel edatı bu vurguyu içerir (Bkz: Ebüssuud).

8 Çevirimizin gerekçesi, meric'in asli anlamıdır. Zımmen: ne diyeceklerini, ne yapacaklarını bilemiyorlar. Kah sihirbaz, kah şair, kah deli veya kahin iftirasında bulunuyorlar.

9 Mâ'nın kem vurgusuyla,- "ona nice geçit noktaları yerleştirdik" anlamına da ulaşılabilir.

10 Bkz: 13:3, not. Zımmen: Nasıl ki engebeli yapısı yeryüzünün alanını büyütüyorsa, insan hayatının iniş-çıkışları da hayata zenginlik katıyor: tekdüze olsa hayat çekilmez olurdu.

11 Tebsıraten için krş: 7:203, not ve 45:20. Teb-sıra deneysel bilgiye, zikri ise akleden kalbi aydınlatan "ilme" delalet eder.

12 Bitkinin çıkışı ihya ile, insanın yeniden dirilişi ihraç ile ifade ediliyor. Oysa tersi olması lazım. Bununla, bitkinin insanın gördüğü kadar basit olmadığı, insanın yeniden yaratılışının da Allah için sanıldığı kadar zor olmadığı ifade edilmektedir. Ölü toprağa suyla can verme me-taforunun geçtiği her yerde, zımmen vahyin ölü yüreklere hayat vermesi hatırlatılır.

13 Krş: 25:38. Bir çok dilcinin "kuyu" anlamı verdiği er-ress, bölge insanların bildiği, cahi-

liyye şiiirinde de geçen bir vadinin adıdır {Mekâ-yîs). Bu vadinin yeri ve helak edilen sakinlerinin kimliği müfessirlerimizi hayli yormuştur. Bunlardan birine göre, Güney Arabistan'da yer alan Ress sakinleri peygamber olarak gönderilen Hanzala b. Saffan'ı katletmişler ve belâya uğramışlardır (Krş: Râzî). Bu Ress'in Duhân 37 ve Kâf 14'de geçen Tuhba' kavmiyle ardışık olması mümkündür. İbn Abbas'm Ka'b'dan yaptığı bir nakle, muhtemelen buna dayanan Süd-di'ye göre Ress Antakya'dadır. Bu isimler, bununla "Yasin Sahibi" diye bilinen marangoz Habib'in kastedildiği görüşündedirler. Ress'in, Azerbaycan taraflarında, üzerinde çok gelişmiş bir uygarlığın kurulduğu bir vadi olduğu da söylenmiştir. Diğerinin âyetle çelişir gözükmesi bu ihtimali daha da güçlendirmektedir.

14 Başka yerlerde kavmu denilirken bu bağlamda kavmu fir'avn veya kavmu yerine sadece fir'avn gelmiş. Zira bu bağlamdaki vurgusu Firavun'un tek merkezden koca bir toplumu şahsiyetsizleştirerek sürüleştirmesine yapılmıştır. Artık ortada kavim değil, sadece Firavun kalmıştır. "Nuh kavmi" gibi diğer kavimler, kendini tanrı ilan eden bir zorbanın zoruyla değil, kendi hevalarıyla inkâr etmişler.

15 Bkz: 44:37, not.

16 Sûrenin 38. âyetiyle karşılaştırınız. Burada müşriklerin "uzak tanrı" tasavvurlarıyla Yahudilerin "yorulan tanrı" tasavvurları arasındaki ortak nokta olan "yetersiz tanrı" sapmasına dikkat çekiliyor.

" c~::~\$ &^ ^1

CUZ26

»î^sSS^s*

50 / KÂF SÛRESİ

*^3^^-

1035

S^SLİj o * li j ;Q J_-i£- 1_wj 5 <ull V IJ ji ^y Jüt U @ j__*i

siU i jj*ÜI, _/ ?^ -âJ j@ j_j>o <s_u cJo U liUi j^JLı o_jaJ! '•■'•'"..•' ^, .> — •- '■' • ,—,,. ^* >•-■

JjOİi^lJl_i]^iİJ jj*lia& ^_iilfr llilö \İA jji illi. ^ LgJS <Uİ % 2 Aii (^JJI ||f <~jy a_£Lo jLÂil ç-lli|H> J_ui

t » s, __, _ „ , - > a -. > t ° , J ,'

o .uJlli >*iUij Ul Uj ^jü JjiM Jju. 12.0 -u*^l> -£1)1

jâ--^ u_jÎjİ (J^-S üJ-^ -jj to İ-L* i&| X;ju j^ff- ^-JiLöJJ 4İJ>Jİ

^ . > js „ ^ ^ , 'o' ^ —, . «'*, .> .« -,, ,,,»

U^jliOİ |g} 1_ ^ _U 1 Oİ *l> -_ \$ 1_JLjülj J^J-jJ! ^_İ> . ^a 'Ql

16 Doğrusu insanı yaratan Biziz ve iç beninin ona neler fısıldadığını 1 iyi biliriz: zira Biz insana şahdamarından daha yakınız. 2

17 (Zıt kutuplarda) konuşlanmış olan o iki (unsur), 3 sağdan ve soldan karşı karşıya geldiği zaman 18 insandan herhangi bir söz çıkmaya görsün; illa ki, kendi içinde bile onu gözetleyip kaydeden Biri vardır. 4

19 Derken ölüm kâbusu tüm gerçekliğiyle çıkagelir, - (ki) işte bu (ey insan), senin köşe bucak kaçtığın şeydir! 20 Nihayet (diriliş için) sura üflenir: 5 işte bu da (ey insan), kendisine karşı uyarıldığın) gündür.

21 Ve her can kendisini yönlendiren unsurlar ve tanıklarla 6 (huzura) gelir; 22 "Doğrusu

sen" (denilir), "buna karşı gaflet içindeydin; işte, artık senin perdeni 7

önünden kaldırdık: şimdi gözün daha bir keskindir." 8

23 Güdümüne girdiği (şeytani öteki kişiliği) der ki: "İşte, bir uydu gibi emrime pervane olan budur!" 9

24 (Allah emreder): "İnkarda ısrar eden her inatçı kâfiri (uydusu olduğu odakla) birlikte cehenneme fırlatın: 25 her hayra engel olanları, 10 her haddini bilmez saldırganı, her kuşku ve fesat yayarı, 26 Allah dışında başka ilâhlar peydahlayarı... Haydi, (özne ve nesnesiyle birlikte) hepsini şiddetli azabın bağına fırlatın!

27 Güdümüne girdiği (şeytani öteki kişilik): "Rabbimiz!" der, "Onu azdırıp saptıran ben değilim; kaldı ki o zaten derin bir sapıklığın içindeydi." 11

28 (Allah) buyuracak: "Benim huzurumda hesaplaşmayın,12 zira ben sizi azabımla uyarıştım; 29 benim katımda verilen söz değişmez,- ve benim kullarıma zulmetme ihtimalim yoktur. 13

30 O Gün cehenneme "(Doldun mu?" diye soracağız,- o "Daha var mı?" diyecek. 14

31 Ve cennet muttakilerin ayağına getirilecek ve asla uzaklaşmayacak: 15 32 "İşte, size vaad edilen budur; O'na dönük bir gönülle hatırdan O'nu hiç çıkarmayan herkese; 16 33 idraki aşan bir hakikat olduğu halde, O sonsuz rahmet sahibi karşısında içi titreyen 17 ve O'nun huzuruna adanmış bir yürekle gelen herkese: 34 Oraya tarifsiz bir huzur içinde girin! İşte bu ebedi ikamet günüdür" (denilecek).

35 Onlar orada arzu ettikleri her şeye kavuşacaklar; ama katımızda daha fazlası da var.

1 Vesvese doğal kelimedir ve iç benin "fısıltılarım" ifade eder. İrade ve vesvese ters orantılıdır: biri büyürse, diğeri küçülür.

2 Zımnen: İnsan Allah için kendi başına bırakılmayacak kadar önemlidir. Zira dışarıdan hiç müdahale olmasa dahi, içindeki imkanı zaafa dönüş-

•N^SSsş*

50 / KÂP SÛRESİ

•£ss3SSs=f«

CUZ26

türerek ya kula kul olur ya da kulu kendine kul eder. Sonuçta vesveseden vicdanının sesini duyamaz olur. O sesi duyması için şahdamarma, yani kendisine yaklaşması şarttır. Krş: "Yaratan bilmez mi hiç?" (67:14). Şeytani fısıltının fiil ile ifadesi iç benin

ayartmalarının sürekli değişken ve kestirilemeyen yapısına delalet eder. Âyet, Allah'ın Yaraticısına yabancılaşmayan insana kendi benliğinden de yakın olduğunu beyan eder.

3 Yani: bir önceki âyette yer alan "insan" ve "iç beni". Bizim "konuşlanmış" karşılığım verdiğimiz, "oturmuş güdülere" ve insanı yönlendiren "köklü saiklere" (Bkz. 21. âyetteki saik) delalet eden ka'îd, hem özne hem nesne anlamına sahiptir. Burada işteşli eylem bağlamında her ikisine de ihtimal vardır (İbn Aşur). Bu iki "unsur", çoğunluk tarafından bazı rivayetlere dayanarak insanın iyilik ve kötülüklerini yazan iki melek olarak yorumlanmıştır. Hz. Peygamberin, dili bu meleklerin kalemi tükürüğü ise mürekkebi olarak nitelemesi, bu âyetteki yoğun sembolizme işaret eder (Zemahşerî). Sağ iyiliği, sol kötülüğü sembolize eder. Bunların insanda meleke haline gelen iyilikler-kötülük-ler olarak yorumlanması mümkün olduğu gibi, insandaki akl-ı selim ve onun zıddı olan içgüdüler olarak da yorumlanabilir. Bu ibareyi Esed "insanın tabiatında mevcut iki eğilim" olarak anlamış ve bunu da içgüdüsel arzu ve dürtüler-sezgisel ve düşünsel akıl zıtlarıyla açıklamıştır. Ka'îd formunun aktif ve pasif ikili yapısı göz önüne alındığında, âyeti her iki yorumu da kapsayıcı şekilde anlamak mümkündür {Ayrıca 23'ün notuna bkz}.

4 Söz, tasavvurla eylemin orta noktasında bulunur. Düşüncenin meyvesi, eylemin tohumudur. Zımmen: Eğer söz kaydediliyorsa eylem haydi haydi kaydediliyor demektir. Gözetleye-nin "Allah" olduğunu, 16. âyetten çıkarabiliriz.

5 Veya: "Suretlere (ruh) üflenir" (Bkz: 20:102 ve 39:68, notlar).

6 Hem etkileyen dış/aktif/özne unsurlar hem de etkilenen iç/pasif/nesne unsurlar. (Bkz: 17. âyet ve notlar).

7 Yani: vicdanının ve sağduyunun üzerine örttüğün küfür perdesini; seni kör, sağır ve dilsiz eden perdeyi.

8 Bu dünya hakikatin yansıdığı perdedir. Zira

hakikati mutlak niteliğiyle göremeyiz. Görsek ölürdük, o yüzden ölünce göreceğiz. İman bu açıdan da bir nimettir, yakın âhirettir. Tıpkı Hz. Ali'nin söylediği gibi: "insanlar bir tür uykudadır, ölünce uyanırlar".

9 Krş: 41:25 ve 43:36. Bütün bu âyetlerde yer alan karîri'm tefsiri bu âyettir. Karîn'i "şeytani öteki kişilik" olarak alışımızın gerekçesi, 16. âyette yer alan "iç beninin ona neler fısıldadığı" ifadesidir. Bu âyetten, pasaj boyunca karşı karşıya gelen iki kişiliğin tek bir şahsa ait olduğu sonucuna varıyoruz.

10 Veya: "değer yıkıcılık yapanları".

11 İbn Abbas, Mücahid ve Katade bu konuşanı "O kişi için görevlendirilen şeytan" olarak yorumlar (İbn Kesir).

12 Veya zımnen: "Özeleştiriyi Benim huzurumda yapmayın, bunun bir yararı yok".

13 Nefyin haberi bâ ile gelirse imkan ve/veya ihtimal yokluğuna delalet eder (Krş: 6:107; 41:46, notlar). Mübalağa kipi, zulmün olumsuz-lanmasma ilave bir vurgudur (İbn Aşur). Bkz: "Onlara Biz zulmetmedik, onlar kendi kendilerine zulmettiler" (11:102; krş: 16:118).

14 Zımnen: Her varlık gibi cehennem de yaratılış amacı uğrunda çaba gösterecek. Tıpkı şahit olan organlar gibi, cehennemin konuşan bir özne olarak tasvir edilmesi dikkat çekicidir. Cehennemin özne olarak tasviri Kur'an'm tamamında yer alan bir özelliktir. Bu, hem kul kendi eylemleriyle kendisini yakar mesajı içerir, hem de aktif bir özne olan cehennemin elinden cehennemliğin kaçıp kurtulamayacağı ifade eder. Zira cehenneme lâayık olan, kendini güdülerinin eline vererek nesneleştirilmenin cezasını çekmektedir.

15 Cennetten cehennemin aksine edilgen bir "nesne" olarak söz ediliyor. Bu cennetin amellerin bedeli değil, Allah'ın ödülü olduğunu gösterir. Cennet Allah tarafından hak edenin ayağına getirilir. Burada zaman ve mekân kavramları ta-nıdık-bildik anlamlarının dışında kullanılıyor.

16 Veya: "kendini koruyan" ya da "korunan herkese".

17 Burada Allah yerine Rahman isminin gelmesi, "O'nun Rahman olduğunu bilmesine rağmen içi titrer" yan anlamını da verir. Zımnen: O'nun sevgisini kaybetme korkusuyla titrer.

■*r=S3\$5S#1

CUZ26

İ~^S ç!^

50 / KÂF SÛRESİ

*^^ ^=j»

1037

(J-H 9 —~^J -A*»^ f ... ; ■■■ " j ö_j3^% U ^yls- j^s>İ3 £g| 1-r 1 ^^

U3İJ <a« . . h Jjj' ^aj f£g 1_J_Jyd! (LİJ (j"-^-^ I p>^ s '

SO i ^ t, s

(*■\$■** 1J""J^ ' 1>*—J ? y. 8gŞ ^i-vXoJ 1 U.JİJ C~~^jj (_5i^*"

' '* J ^ > ' ' > , ' ' « ' ' « İ

' IH -u*j öIAj 4>* ûlj— ÜIj £•& J^py. <*&^ c~_>i Uj

j

36 BİZ, onlardan önce nice nesilleri helak etmişiz; onlar güç ve kudret olarak bunlardan çok daha ileriydiler; fakat "Bir sığınacak yer yok mu?" diye sığınacak delik aradılar. 1

37 Elbet bunda, (akleden) bir kalbe sahip olanlar için 2 ibretlik bir uyarı vardır; veya pür dikkat bir şahit olarak kulak ve-

renler için... 3 38 Dahası gökleri, yeri ve bunlar arasındakileri altı aşamada 4 yarattığımızı, fakat bize asla bir yorgunluk arız olmadığını (bilenler için)... 5

39 ÖYLEYSE artık onların söyleyeceklerine karşı sabırlı ol! 6 Bir de güneşin doğuşundan ve batıştan önce Rabbinin aşkın olan yüce zatını (namaz kılarak) hamd ile an ; 7 40 yine geceleri ve secdelerin ardından O'nun aşkın olan zatını an!

41 İmdi sen (ey insanoğlu); sana çok çok yakın bir yerden 8 O Gün'e ilişkin çağrı yapan Allah'ın nidasına kulak ver! 42 Tüm gerçekliğiyle o malum çılgılığı (herkesin) işiteceği güne... 9 İşte bu, bir (başka hayata) çıkış günüdür.

43 Kesin olan şu ki, ölümü ve hayatı yaratan Biziz ve her yol sonunda Bize çıkar.

44 Yer ayaklarının altından kayıp paramparça olduğu gün (her şey) son sürattir: işte bu akıl sır ermez bir toparlanıştır, bizim için çok kolay olacaktır.

45 Biz onların neler söylediği çok iyi biliyoruz; ne ki sen onları zorla (inandıracak) bir zorba değilsin: 10 şu halde sen, benim tehditlerimden korkanları bu Kur'an aracılığıyla uyarmaya devam et!

1 Zımmen: Allah'tan kaçmaya çalıştılar, fakat başaramadılar (Krş: 75:10 ve 51:50).

2 Bu ibare gösteriyor ki, Kur'an kalb derken fiziki bir organı değil, akletme ve inanma yetisini kastetmektedir. Kalb'in iki asli mânası vardır: 1) Bir şeyin en şerefli ve en saf kısmı; 2) sürekli dönen, yerinde durmayan. Kur'an'da genellikle "akıl" anlamında kullanılır. Kur'an'da bağırsak dahi geçerken hassaten "beynin" geçmemiş olmasının gerekçesi budur. Akleden kalp beyin, fikheden kalp yürektir, denilebilir.

3 Yani, selim bir akla veya sağlıklı bir gözlem ve bilgiye sahip olanlar için. İkili bilgi kaynağı-

na dair benzer bir kullanım için bkz: 67:10. Şahit ile gaib birbirlerinin karşıtıdır. Vahye kulak verip onu anlayanlar, onun naklettiği gaybi hakikatleri görür gibi olurlar. Bu da

onları şahit kılar. Akleden bir kalbe sahip olmayanlar şahit olamazlar. Mücahid, "Akleden kalbin "tanık olması" onu anlamasıdır; bunu yapmayana Kur'an'm söyleyeceği hiçbir şey yoktur" der.

4 Lafzen: "altı günde". Yaratılışın aşamahlığını ifade eder. Nüzul sürecinde âlemin altı evrede yaratıldığını ifade eden ilk âyet budur. Yevm (gün) kelimesi Kur'an'da bağlamına göre değişen vurgulara sahiptir (Bkz: 70:4, not). Burada

•N3£s#»

50 / kâf sûresi

•fs^sst»

CUZ26

bildiğimiz güne işaret etmediği açıktır. Çünkü henüz yer ve göğün oluşumu tamlanmamıştır.

5 Eski Ahid'de (Tekvin 2:2) yer alan Allah'ın uluhiyyetine aykırı Yahudi itikadını red için.

6 Zımnem, 17. âyetle bağlantılı olarak: "zira Allah, onların ağzından çıkanı kaydetmektedir."

7 Bu âyetten sonra inen ve belirgin bir biçimde beş vakte delalet eden âyet, benzer formdaki

Tâhâ sûresinin 130. âyetidir. Teşbih zamanla kayıtlı olarak geldiğinde namaza delalet eder (Krş:20:130, not).

816. âyete zımnem bir atıfla: "Şah damarından bile yakın bir yerden".

9 Ya da: "Hakka çağırın o çağlığı".

10 İman kişinin bilinçli ve özgür olarak yaptığı bir tercihtir,- dayatılan iman, iman değildir.

-.*^^3c^*"

A

51. ZÂRÎYAT SÛRESİ

^3S^

dini ilk âyetindeki zâriyât sıfatından alır. Kelime bu formula Kur'an'da sadece burada yer

alır. Tirmizî Camiinde zâriyât olarak, Buhârî ise ve'z-zâriyât olarak anar.

Sûre Mekke'de inmiştir. Tüm tertiplerde hâ-mîm serisinin sonuncusu olan Ahkaf'ın peşinden geldiğine göre, sûreyi Hicret'in hemen öncesine, 12. yıla yerleştirebiliriz.

Sûrenin ana fikri, insanın ve onu kuşatan tabiat ve eko sistemin anlam ve amaçtan yoksun olmadığı gerçeğidir. Bu ana fikir, sûrenin giriş kısmında (1-4, 7, 20-22) ve hassaten 56 ve 57. âyetlerinde açıkça kendini gösterir. Bu ana fikrin de eksenini yeniden diriliş ve ilâhi yargı oluşturur (5-6, 8-14). Yeniden dirilişin gerçekliği çarpıcı bir örnekle vurgulanır: "konuşma yeteneğine sahip olmanız kadar gerçektir" (23).

Her peygamber gibi Allah Rasulü de insanları ahirete imana çağırmıştır. Bu çağrının sahibine yönelik itirazlara cevabı vahiy vermiştir. Sûre, bu hakikati geçmişte inkâr eden toplumların helakini gündeme taşınır. Lût Kav-mi'nin helaki bağlamında ele alınan Hz. İbrahim'in kıssası ve Firavun ordusunun helaki bağlamında ele alınan Musa kıssası bu cümledendir. Yine 'Âd, Semud ve Nûh kavimleri söz konusu helak bağlamında aktarılır.

Kendi gerçeğinden kaçmaya çalışan herkese gösterilen tek açık adres vardır: "Allah'a kaçınız!" (50) İnsanoğlu bu kaçınılmaz kaçıışı bir sığınaşa çevirmek istiyorsa yalnız O'na kul olmalı ve kulluğu bütün bir hayatın eksenini bilmelidir: "Ben cinleri ve insanları, yalnızca bana kulluk etsinler diye yarattım" (56). Yani görünür görünmez hiçbir iradeli varlık, bir anlam ve amaçtan yoksun yaratılmamıştır. Dışımızdaki dünyanın yaratılış amacını işleyen sûrenin sonu girişle çarpıcı bir uyum içindedir. İlk âyetlerdeki dramatik üslûpsa, akıllara kazınmış bir belgesel tadıdadır.

Sûrenin hayranlık verici belagatı, Kur'an'm kitaplara sığmayacak hakikatleri satırlara nasıl sığdırdığının olağanüstü bir örneğini teşkil eder. Tek bir pasajda bir çok unsuru bir arada görürüz: Tümdengelim, tümevarım ve kıyas. Teklif, teşvik, tahrik, temsil, tehdit, tekdir, tebşir, takdir, taziz, telmih, tasrih, tavzih, teşrih, tafsil, tamik, tevil ve tefsir yöntemlerinin hepsini kullanır. Sadece ilk pasaj buna örnek olarak yeter.

-*N^==|*-

51 / ZÂRİYAT SÛRESİ

•ps^ŞS^*

CUZ26

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 İNDİĞÎ yerden toz kaldırarak (hidayeti gönüllere) saçan,1

2 bir o kadar da ağır mı ağır bir (mana) yükü taşıyan; 2

3 buna karşın, kolayca aktığı (kalpleri) fetheden;

4 ve emr(-i ilâhiyi hayata) paylaştıran (vahiy) şahit olsun! 3

5 Hiç tartışmasız, size vaad edilmiş olan elbet doğrudur; 6 ve hesap (günü) mutlaka gelecektir.

IjujİJJİ «J3*w

fm^m

&

1 Zâriyât; "toplu bir şeyi yere düşmesi için havaya atmak" anlamındaki zeıVden. Bu ve müteakip üç âyetteki sıfatların nitelediği isim veya isimler belirtilmemiştir. Âyetlerin birbirine fâ ile bağlanması, nitelenen isimlerin mahiyetinin aynı olduğunu gösterir. Hz. Ali'ye atfedilen zâriyât sıfatının "rüzgar"ı nitelediği yorumu sonrakiler tarafından da kabul görmüştür. Nitelenen ismin "melekler" veya "silahlar" olduğu yorumu da yapılmıştır (Krş: Elmalılı). Bizce hepsi de mevsufsuz sıfatlarla başlayan Saffat, Murselat, Adiyat ve Nazi'at sûreleri gibi bu sûrenin girişi de vahiyle ilişkilidir. "Yere saçılan" (zerv) vahiydir. 2. âyetteki "ağır yük" âyetlerin taşıdığı "mana"dır. 3. âyet vahyin ağırlığına rağmen yürekleri kolayca teslim almasına delalet eder. Yeminin cevabı olan 5 ve 6. âyet-

lerde konu Hesap Günü'ne getirip bağlanmaktadır. Rüzgar ile Hesap Günü arasında doğrudan bir bağlantı yoktur. Oysa ki âyetler birbirine fâ ile bağlandığı için pasajın konusu tek olmak durumundadır. Dolayısıyla ilk dört âyetteki sıfatların vahyi nitelediği kanaatindeyiz.

2 Vahiy Kur'an tarafından "ağır söz"den (73:5) olarak nitelendirilmiştir.

3 Bu sûredeki emi ile Kadr süresindeki emi arasında bir ilişki vardır. Bu emr ile insan idrakini aşan "emir âlemi" kastediliyorsa, vahyin kaynağını, "yönetim, iş" kastediliyorsa vahyin hedefi olan "hayatın farklı alanlarım" ifade eder. Her iki halde de vahiy "taksim edilmiş"tir. Emr'in eşyadaki nedensellik yasasına tekabül eden kullanımını için bkz: 41:12, not.

♦js==3 ^^»

CUZ26

•N^3=t*

51 / ZÂRtYAT SÛRESİ

•Ş=e3£=4*

^ cP L^f*lf«Jf*? 3 ' ^ ılr-^T' @ 9^"3 9^ es* °3j—5~>3<~ö>^ y I_j3l5 üj>. «4i» jj-ş-jlî @
o jAS'Ij Vt J15

CJİİJ lff>-J C^Uâi jĒİ> ,_/ <>^l CU-iliU |5|~-1£ *}Uj

7 ŞAHİT OLSUN hareketli ve çok katmanlı yollarla donatılmış (olarak görünen) 1 gök: 8 Elbet siz, (inanç hususunda) gerçekten de farklı görüşlerdesiniz; 2 9 savrulanlar, kendi aleyhine savrulurlar! 3

10 Kahrolsun keyfi yargularım kesin gerçek gibi pazarlayanlar; 4 11 ki onlar, gömüldükleri bataklıkta debelenen gafiller,5 12 "Hesap Günü ne zamanmış bakayım?" diye söylenenlerdir.

13 Onlar o gün ateşte azap görecekler; 6

14 (ve) onlara "Azabınızı tadın!" denilecek; "İşte bu, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir."

15 Ne var ki sorumlu davrananlar, 7 akıl sır ermez cennetlerde ve pınar başlarında bulunacaklar,- 16 Rablerinin kendileri için takdir ettiğini (derin bir şükranla) alarak; 8

çünkü onlar, zaten daha önce de iyilerdendi: 17 gecenin az bir kısmında uyurlardı, 9 18 ve seher vakitlerinde ta yürekten Allah'a yalvarırlardı, 10 19 servetlerinde, isteyebildi ve isteyemeyen muhtaçların 11 da bir payı vardı.

20 YERYÜZÜNDE, gönülden inanmış olanların (şahit olduğu) ilâhi işaretler vardır,- 21 tıpkı sizin kendi varlığınızda olduğu (gibi): 12 bunları görmüyor musunuz? 22 Gökyüzünde ise (maddî manevî) rızkınızın ve size vaad edilen şeylerin (kaynağı) vardır: 13 23 Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki, bu (yeniden diriliş) en az(ından) sizin konuşma yeteneğiniz kadar gerçektir. 14

24 İBRAHİM'İN, ilâhi ikrama mazhar olmuş konukları hakkındaki kıssa sana ulaştı mı?

25 Hani, (elçiler) İbrahim'in huzuruna girmişler ve "(Sana) selam olsun!" 15 demişlerdi de, o da "(Size de) selam olsun!" demiş ve (içinden) "Bunlar tanımadık kimseler" diye geçirmişti 16

26 Sonra, usulca ailesine yönelerek (kızartılmış) semiz bir buzağı getirmiş, 27 derhal 17 önlerine sunarak "Buyurmaz mısınız?" demişti.

28 Derken, onlardan yana içini bir korku ve endişe kapladı. "Endişeye mahal yok!" dediler ve ona sıra dışı bir bilgi ile 18 donatılmış bir oğlan çocuğu müjdelediler.

29 Bunun üzerine karısı ileri atıldı ve yüzüne vurarak "Kısır bir kocakarından ha!" 19 diye feryadı bastı.

30 "Öyle!.." dediler, "Rabbin buyurdu: şüphesiz O var ya, hikmet sahibi, her şeyi bilen O işte!

1 insanların yol gibi tasavvur ettiği yıldız ve gö- kadalarm oluşturduğu görüntü [Müfredat).

•N3S3*

51 / ZÂRÎYAT SÛRESİ

•^£^34*

CUZ26

2 Zımnen: Eğer Allah'ın yol göstermesi olmasaydı, insan sayısınca din olması mukadderdi. Özellikle de ahiret inancı konusunda, reenkar-nasyon, ruh göçü, inkâr, yarı inkâr vs. gibi.

3 Veya: "istikametten sapan yalana sürüklenir". Zımnen: Ahiretin varlığı zorunlu mantığı sonuçtur,- çünkü hayatın amaçlılığı ve anlamlılığı böyle bir sonucu gerekli kılar. Her savrulmanın nasılsa bir mazereti vardır. Fakat bunların hiçbiri savrulmayı mazur kılmaz. Burada dile gelen savrulmanın temel sebebi, akidedeki köksüzlüktür.

4 Yani: "spekülayoncular". Zımnen: Keyfi yargılarım vahyin yerine koyanlar.

5 Sâhûn, "kendini unutanlar", "kendini kaybedenler".

6 Veya: "Onlar o gün ateşte saflaştırılacaklar" ya da "terbiye edilecekler" yahut "sınanacaklar" (Tercihimiz için bkz: 5:41, not).

7 Muttaki, akli en gelişmiş kimsedir. Çünkü takva, dikkatin sürekli Allah üzerinde yoğunlaşma halidir. Kişinin aklının ölçüsü, dikkatinin süresiyle orantılıdır. Takvâ'mn birine isim olması, onun dikkatini bir ömür Allah'ta yo-ğunlaştırmasıdır.

8 Yani: "Rablerinden razı olarak". Krş: "Rabbi-ne, O'ndan razı olmuş ve O'nu razı etmiş olarak dön" (89:28)

9 Veya iki ayrı cümle ve mâ'nın olumsuzluk manasıyla: "çok azınlıklılar, gece uykusundan geçmişlerdi". Zımnen: Uykunun denetimine girmek yerine, uykuyu denetim altına alırlardı.

10 Eshâr, (t. sehar, sehr, suhr) şafakla gündeği-mu arasındaki vakit. Sehar ve suhr, lubb'e yakın anlamda "kalp" ya da "kalbin özü, içi" anlamına gelir {Lisân}. Kelimenin sihr ile

aynı kökten gelmesi tesadüf değil. Çünkü seher vakti, uykunun insanı teslim aldığı, en çok büyülediği vakittir. Uykunun büyüünü bozanlar müjdelenmektedir.

11 İnsan olması şart değil; ihtiyacını dile getiremeyen bütün canlıları kapsar (Râzî).

12 Yeryüzü kitap, insan kitaptır. Şu halde

Kur'an, fiili vahiy olan insana inmiş sözlü vahiydir.

13 Yani: "Rızık veya belanız", ya da "saadet veya felaket haberleriniz gökten geliyor". Sondaki "size vaad edilen şeyler" ile, ahiret ve daha özelde cennet ve cehennem anlaşılmıştır. Vaad hem tehdit hem ödüle delalet eder. Maddî rızıkınız sudan, manevî rızıkınız vahiyden. Bu bağlamda tehdide delalet ettiğini, 24-46 arasındaki helak kıssalarından yola çıkarak söyleyebiliriz.

14 20. âyetteki "yeryüzü" 22. âyetteki "gökyüzü" ile birlikte bir karşıtlık oluşturur. 23. âyetle birlikte bu karşıtlıktan yola çıkarak, muhatabın, dünya-ahiret çiftine zihni intikali istenmektedir. Konuşma yeteneği ile yeniden diriliş arasında benzerlik kurulması zımnen "ahiretin gerçekliğini adınız gibi biliniz" mânasmdadır. Bu benzetmenin iki unsuru (ahiret ve konuşma yetisi) arasında farklı benzerlikler de kurulabilir: Nasıl ki, konuşma düşünme sürecinin kaçınılmaz sonucuysa, ahiret de yaşama sürecinin doğal sonucudur. Nasıl ki, kişisel düşüncelerimiz ve yargılarımız ifade kalıplarına dökülünce gerçek değerimizi ele veriyorsa; yaşama süreçlerinin son aşaması olan ahiret de, her birimizin gerçek değerini ortaya koyacaktır. Konuşma nasıl düşünmenin ahiriyse, yeniden diriliş de yaşamanın ahiridir. Nasıl ki, nesnelere zihindeki tasavvurlarının aslı o nesnelere fiziki varlıklarıysa, bu fiziki varlıkların aslı da öte âlemdeki hakikatlerdir. Pasajın başından itibaren alınır: Yer nasıl göksüz düşünülemezse, dünya da ahiretsiz düşünülemez. Yer içkin olanı gök aşkın olanı, yer maddî olanı gök manevî olanı temsil eder. İnen yağmur nasıl bu hayat için kaçınılmazsa, inen vahiy de öbür hayat için kaçınılmaz.

15 Krş: 15:52 ve 11:69, not.

16 Bkz: 11:69.

17 İkranda sürat, cömertliğin kemalindedir.

18 Yani: "Peygamberlik bilgisiyle.." ('İlm'in tanımı için bkz: 21:74, not).

19 Daha ayrıntılı bir ifade için bkz: 11:71-72.

«|£E^5#.

CUZ27

•şs^S^»

•N^Ss^î*

1043

~» y~7 f *- ^ >

"ûit c-jI *^ _i jy» jij U|n|.wLJül tcj^JI (vfJi Ui_^(jl il ^© ö J^ef*iÂÂc-UkJI ^45öili^5^'
ö* '\£& @

* o ' "

OyKuj \$a>j UİJ Jju UiuJLIj *LLIj!j^^/j: _d--«U UjS ijJO ,v\$JÎ

© t>^ jif "^;fSÜ J^' ^l^ 1 £° x £*^ "^iHS^

31 (îbrahim): "Peki ey Elçiler!" dedi, "Nedir bu olağandışı 1 ziyaretinizin (gerçek) sebebi?"

32 Onlar "Biz" dediler, "günaha gömülüp gitmiş bir topluma gönderildik ki, 33 onların üzerine (gökten) taşlaşmış balçık 2 yağdıralım; 34 kendini harcayanlara, senin Rabbinin katında hedefi belirlenmiş 3 (taşlar).

35 Derken mü'minlerden orada bulunanları çıkardık; 36 zaten orada bir hane dışında hiçbir müslüman bulamadık.

37 Ve elem verici azaptan korkacak olan kimseler için orada bir işaret, bir mesaj bıraktık.

1 Hatb'm "büyük, önemli, esrarengiz" gibi yan anlamlarına dayanarak.

2Krş: 11:82, not 2.

38 Aynı (mesaj) Musa kıssasında da var: Hani Biz onu açık ara muktedir kılan bir güçle 4 Firavun'a göndermiştik. 39 Fakat o iktidarına güvenerek (Musa'ya) karşı çıkmış, üstelik "O, ya bir büyücü ya da bir delidir" demişti. 40 Derken, Biz de onu ve ordusunu enseledik, hepsini denize döktük: o hâlâ kendi kendisini kmayadursun. 5

41 Aynı (mesaj) 'Âd kıssasında da var: Hani onlara da köklerini kurutan bir fırtına göndermiştik. 42 (Bu fırtına) geçtiği yerde hiçbir şey bırakmadı, hepsini kül edip göğe savurdu.

43 Aynı (mesaj) Semud kıssasında da var: Hani onlara da "Bir süreliğine siz de safa sürün bakalım!" denilmişti. 44 Nitekim onlar Rablerinin emrine karşı gelmişlerdi: Ve onlar bön bön bakarken, bir (bela) yıldırımını kendilerini enseleyiverdi; 45 ne yerlerinden doğrulmaya, ne de kendilerini savunmaya mecal bulabildiler.

46 Daha önce de Nûh kavmi (helak olmuştu): Çünkü onlar da yoldan çıkmış bir kavimdiler. 6

47 BÜTÜN bir göğü 7 kendi güç ve kudretimizle 8 Biz inşa ettik ve onu sürekli genişleten de Biziz. 9 48 Yeri de Biz yayıp döşedik: Biz, ne muhteşem döşeyiciyiz. 10

49 Her şeyi çift-zıt kutuplu 11 yarattık ki, öğüt ve ibret alabilesiniz. 12

50 Şu halde (de ki): "Allah'a kaçınız! Şüphe yok ki ben O'nun katından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. 51 Allah'la beraber, başka hiçbir şeye ilâhlık yakıştırmayınız! Elbette ben O'nun katından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.

3 Yani: "Hedefe kilitlenmiş, güdümlü, adrese teslim taşlar" (Krş: 11:83). Bu taşlar, bölgede bolca bulunan ve bir bomba gibi yanan sülfür

-♦ş^^lSsss*-

51 / ZÂRİYAT SÛRESİ

•£e^\$34»

CUZ27

taşları olmalıdır. Allahu a'lem.

4 Sultân için bkz: 17:65, not.

5 Veya: "Kınanacak işler yapan biriydi". Tercihimiz Firavun'un boğulurken sergilediği tavra dayanmaktadır (Bkz: 10:90). Muîm, me-iûm'dan farklı olarak "kimse kendisini kma-masa da kınanmayı hak eden" vurgusu taşır (Taberî).

6 Lût kavmi pişirilmiş toprak ile, Nûh kavmi ve Firavun su ile, 'Âd kavmi rüzgar-hava ile, Se-mud kavmi ateş ile helak edilmiştir. Toprak, su, hava ve ateş kadim hikmette maddî varlığın dört ana unsuru kabul edilir. Allah zulmü, her zaman görüp de mucize oluşunu fark etmediğimiz bu unsurlarla ortadan kaldırdı.

7 Bu bağlamda "gök" bütün uzayı ifade eder.

8 "El" anlamına gelen yecfî çoğulu olabilirse de dâvûde ze'1-eycf'de (38:17) olduğu gibi te'yid'in aslı olan "güç-kuvvet" anlamına da gelir. Aslında birbiriyle ilgili. Te'yid: el vermek, el atmak, yani desteklemek, elini güçlendirmek.

9 Veya: "Buna güç yetiren de Biziz". Modern kozmolojinin "genişleyen evren" modelini teyit eden bir âyet. Tabiinden İbn Zeyd, müfessir-

lerden Râzî ve İbn Kesir âyeti böyle anlamışlardır (Taberî). Bu genişlemenin bir noktada

büzüşme ve dürülmeye döneceği ile ilgili bkz: 21:104. (Ayrıca ilk patlama için bkz: 21:30 ve ilk yoğunlaşma için bkz: 41:11.)

10 Veya: "Daha da güzelini döşeriz". Şimdi veya gelecekte daha güzel dünyalar var etme imâsı olarak da okunabilir. Yani, Âlemlerin Rabbi olan Allah âlemler var etmeyi sürdürecektir ve onun yaratıcılığı sonsuzca sürecektir.

11 Zevceyn: 1) Zıtlara, 2) çiftlere-eşlere, 3) çeşitliliğe delalet eder. Zımmen: "Allah dışındaki her şey". Bkz: "hiçbir şey O'na benzemez" (42:11).

12 Zımmen: "Düşünme faaliyeti mümkün olabilsin". Tıpkı dış dünyamız gibi iç dünyamız da çift-zıt kutupluluğa tabidir. Âfâk (dış dünyamızın uçsuz bucaksız ufukları) ve enfus (iç dünyamızın karanlık dehlizleri) karşıtlığı da buna dahildir (41:53). İnsan tasavvuruna daha baştan bu çift-zıt kutupluluk yerleştirilmiştir. Eşya idrak alanımıza bu sayede girer ve mahiyeti kavranır. İlahi varlık bu kuralın dışında olduğu için, hiçbir zihin onu mahiyet olarak kavrayamaz. Allah çift-zıt kutuplardan oluşmuş bütün bir mahrukatın ötesinde tek aşkın hakikattir.

CUZ27

-»N^ 3 **-

51 / ZÂRİYAT SÛRESİ

«fs^Sf*

1045

§>*>cn& J ^

^vfirf j_jjİ U ifgŞ) jjj_JLJ VI J~jVIj ,3_j>J1 oili- Uj

">U-vjll»w>t ^jjjİ J—^ v.y^ lj-»-U= (jd-J-U üUÖv^-«JI

52 İşte böyle! Onlardan öncekiler, kendilerine gelen her peygambere mutlaka "sihirbaz" ya da "mecnun" 1 dediler; 53 yok-

sa onlar bunu birbirlerine bulaştırdılar? Ama hayır, belli ki onlar (da bunlar da bizzat kendileri) Allah'a başkaldırmış azgın bir topluluktular. 2

54 Artık onları kendi hallerine bırak (sen kendi işine bak); 3 böyle yaptığın takdirde kınanacak değilsin; 55 ama uyarmayı sürdür, en azından bu uyarının mü'min-lere yararı olur!

56 Ben görünür-görünmez, bilinir-bilin-mez tüm iradeli varlıkları sadece Bana kulluk etsinler diye yarattım. 4 57 onlardan ne bir rızık bekliyorum ne de beni beslemelerini: 58

çünkü Allah, evet, bütün rızıkları veren mutlak ve sınırsız güç ve kudret sahibi O'dur. 5

59 Bakın, elbette kendilerine kıyanların payına düşen, (seleflerinin.) payına düşenin aynısı olacaktır: 6 şu halde, (bu payı) acele istemelerine gerek yoktur.

60 İmdi, inkârda direnenlerin tehdit edildikleri o gün başlarına geleceklerden dolayı vay haline!

1 Mecnun: "Deli" veya "cinlerin etkisi altına girmiş kişi". Cahiliyye insanı cinlerin insanı delirtecek güce sahip olduğunu düşünürlerdi.

2 Muhtemelen birbirlerinden haberdar değildiler. Fakat aynı tasavvurdan yola çıkarak benzer açılardan bakmaları, onların "akıllarını da birbirine benzetti" (2:118) ve benzer sonuçlara ulaştılar. Tutum ve tepkileri öylesine tıpatıp örtüşüyor ki, dışarıdan bakan anlaştılar sanır. Bütün zamanlara mesaj: Bu kıssalarda anlatılan tipler sizin karşınıza dikileceklerdir.

3 Zımnem: Gündemini düşmanın belirlemesin, kendi gündemini takip et! Çevirimizin gerekçesi bir sonraki âyettir (Krş: 53:29, not).

4 Çevirimiz için bkz: 6:112, not. (Krş: Zemahşe-rî). Sadece cinler ve insanlar değil, bütün varlıklar O'na boyun eğmişlerdir (Krş: 41:11 ve 55:6). Fakat insan "sınava" tabidir (67:2). İradesiz var-

lıkların kulluğu ityan ve secde ile ifade edilirken, insanmki ubudiyet ile ifade edilmiştir. Çünkü bu sonuncusu bilinç ister (İmanın insanın iradesine bırakılması için bkz: 18:29; 73:19; 10:99). Cinlerin anılmasının nedeni ilk muhatapların "cinler Allah'a bile boyun eğmez" şeklindeki tasavvurlarını red içindir. Onlar putlarını melek ve cinlerin suretleri sayıyorlardı. Vahyin insana değil de meleğe inmesini istiyorlardı. Allah cinlerin de insanlar gibi mükellef olduğunu beyan ile bu tasavvuru reddetti.

5 Bu âyetler şu muhtemel sorunun cevabıdır: Peki, bu kulluktan kimin çıkarı vardır? Cevabı açık: sadece insanın (Bkz: 35:15).

6 Sakaların su dağıttığı kap. Bu kabın içini neyle dolduracağı insanın tercihine kalmış: Kevser ya da zakkum. Birini içenin içi ferahlar, diğerini içenin hayatı yanar.

-#l^3\$^s«~

s

52. TÛR SÛRESİ

^s3S^

İnâ dağına atfen "ulu dağ" anlamına gelen adını ilk âyetinden alır. İlk nesilden bugüne Tûr ismiyle anılmıştır.

Sûre Mekke'de inmiştir. Sûrede Hz. Peygambere yönelik suikast planlarına atıf bulunmaktadır (42). Sûrenin 44. âyeti ile İsrâ sûresinin 90-92. âyetleri arasında bir irtibat var gibi görünmektedir. Osman tertibinde Secde-Mülk, İbn Abbas tertibinde Ra'd-Müik, Cabir b. Zeyd'in İbn Abbas'a isnat ettiği tertipte (Ca'berî) ise Nûh-Mü'minûn arasında yer alır. Bütün bu veriler ışığında sûrenin en erken peygamberliğin 9. yılının sonlarında indiğini söyleyebiliriz. Zira Kureyş, Allah Rasulü'ne suikastı ancak Ebu Talib'in vefatından sonra ciddi olarak düşünebilmiştir.

Her şeyin bir ruhu vardır. Hayatın cesedi bu dünya ise ruhu da ahirettir. Sûrenin ana konusu da işte bu ruhtur: Ahiret.

Kaynaklarımız, Cübeyr b. Mut'im'in bu sûreyle ilgili ilginç bir anısını naklederler: Bedir esirleri hakkında Mekke'yi temsilen müzakerelerde bulunmak üzere Medine'ye geldim. Müslümanlar mescitte namaz kılıyorlardı. Allah Rasulü Tûr sûresini okuyordu. "Şüphe yok ki, Rabbinin azabı kesinlikle vuku bulur; insan kendisini ona karşı asla savunamaz!" (7-8) âyetlerine geldiğinde, kalbim yerinden fırlayacakmış gibi oldum (Buhârî ve İbn Hanbel).

Sûrede insan davranışının sonuçlarından söz edilerek, bu sonuçların iradeli bir seçimin eseri olduğu dile getirilir. İnsana acziyet ve kuvveti, zaaf ve meziyeti gösterilir. Bu açıdan sûreye ödül ve ceza sûresi de denilebilir. Birbirlerine çok bağlı aile fertlerinin "Hepimiz imanlıyız, fakat amellerimiz birbirimize eşit değil; dolayısıyla biz ahirette de dünyada olduğu gibi birlikte olabilecek miyiz?" sualine cevap olabilecek tek âyet bu sûrede gelir:

"Kendileri iman eden ve soyları da bu muhteşem imanı takip edenlere gelince: Biz onları soylarıyla buluşturacağız ve kendi yaptıklarının (karşılığında) da hiçbir şey eksiltmeyeceğiz; (ne ki) herkesin (akıbeti) kendi kazandıklarına bağlıdır" (21).

İnkarcı muhatapların tavrı eleştirilirken, kullanılan iğneleyici üslûp hayli dikkat çekicidir:

"Şimdi onları bu tavra, savruk akılları mı sevk ediyor? Yoksa onlar, isyanda sınır tanımayan azgın bir topluluk mudur?" (32)

^£^

52 / TÛR SÛRESİ

-^3\$^

1047

MSN

i 1 İjîti

jjâJU^ji,

_^

5/1: ^;@ öji± jf£ j> fi ^jjîe IJ^i

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 ULU Sînâ dağı şahit olsun! 1

2 Satırlarda kayıtlı ilâhi mesaj (şahit olsun), 3 açılmış deri tomarlarda! 2

4 el-Beytu'1-Ma'mûr 3 şahit olsun, 5 yüceltilmiş gök kubbe şahit olsun!

6 Kükreyen taşkın deniz şahit olsun! 4

7 ŞÛPHE yok ki, Rabbinin azabı kesinlikle vuku bulacaktır; 8 insan kendisini ona karşı asla savunamaz.

9 Gün gelir, gök büyük bir çöküşle çöker. 5 10 Dağlar dehşet bir yürüyüşle yürür. 6 11 İşte o gün yalanlayanların vay haline! 7 12 Onlar ki daldıkları oyunda oynuyor olacaklar. 13 onlar O Gün karşı konulmaz bir güçle cehennem ateşine itilecekler (ve şöyle denilecek): 14 "Bu sizin vaktiyle yalanlamış olduğunuz ateştir.—>

1 Veya tûfun "uçma" anlamına dayanarak: "uçarak gelenler". Yemin vavı, varlığın şahit olduğunun delilidir (Bkz: 77:1, not). Zımnen: Ey insan! Sen de şahit ol! Zira sen bu âleme sahip olmak için değil şahit olmak için geldin (Bkz: 70:40, not).

2 Menşur, tomarın dürülü değil açık hali. Bununla derinin inceltilmesi de kastedilmiş olabilir (Kırtas için bkz: 6:7, 91). Öncelikle Tûr-ı Sina'da Hz. Musa'ya inen ilâhi vahye atıf. İbn Ab-bas bu âyetin yorumunda, Tevrat'ın tahrifinin yazıda değil yorumda olduğunu söyler (İbn Aşur).

3 Yani: "Ziyaretçilerle şenlenen Beytullah". Bu ifade benzer içerikteki Tîn sûresinin ilk âyetleri ışığında "Kabe" olarak anlaşılabilir. Hz. Ali bunun Kabe'nin semadaki aslı olduğu yorumunu yapmıştır (Taberî). Mü'min kalbinin mecazi ifadesi olarak da yorumlanmıştır (Beydavî). Hz. Ali'nin yorumu, farklı yorumlara konu olmuştur. Bu hoş yorumlardan birine göre, Hz. Âdem

'cennette' meleklerin el-Beytu'1-Ma'mur'u. tavaf ederken yaptıkları tesbihatı işitiyordu. Cennetten kovulunca buna hasret kaldı. Bu hasreti dayanılmaz bir noktaya ulaşınca dua etti ve Allah ona semadaki Kabe'yi yeryüzünde temsil eden bir "ev" yapmasını emretti. Bu

evin yeri ise "yeryüzünün göbeği", yani insan soyunun ilk konuk edildiği yerd. Hz. Âdem'in hasreti dindi. Bu yüzdendir ki hac ibadeti, bir gurbete çıkış değil sılıya dönüş olarak anlaşılmalıdır. Kabe'yi ziyaret, insan için bir tür baba ocağını, ana kucağı ziyaret anlamı taşır (Bkz: 3:97).

4 Mescûr, "alev almış" (krş. 81:6), "dolup taşmış" ya da "karışmış" gibi üç anlama da yorulmuştur (Taberî). Bu deniz Firavun ve ordusunun boğulduğu deniz olmalıdır. İlk anlam âyetin devamındaki kıyametle, son iki anlam âyetin öncesindeki Hz. Musa ile alâkalıdır. Zımmen: "Gerçeğe karşı savaş açanlar er geç zulümlerinde boğulurlar". Râzî "deniz" ile Yûnus peygamber arasında bağ kurar. Âyetin kıyame-

»N^N*

52 / TÛR SÛRESİ

•N=3\$3*>

CÛZ 27

te ilişkin bir haber olması durumunda, denizlerin bile tutuşacağı korkunç bir duruma işaret sayılabilir (Krş: 81:6). Tûr sûresinin yemin-şe-hadet vaVı ile başlayan ilk 6 âyetinin, birbiri arasında bir irtibata sahip olduğunu düşünmek gerekir. Biz bu âyetlerle Tîn sûresinin yine yemin vaVı ile başlayan ilk dört âyeti arasında çok yakın bir anlam bağı olduğu kanaatindeyiz. 1-3. âyetler Hz. Musa'nın vahiy aldığı mekâna ve Tevrat vahyine delalet ederler. 3-4. âyetler Kur'an'a ve Kur'an'm 'tavanına' yükselttiği insanlığın ortak aklına delalet ederler. Bu iki gurup arasında, ilâhi vahiylerin birbirinden kopuk değil birbirinin devamı olduğuna dair bir bağ-

lantı vardır. 6. âyet vahye sırt dönerek tuğyan edenleri boğacak bir tufanın mutlaka kendilerini bekleyeceğine delalet eder. Allahu a'lem.

5 4. âyete atıfla zımmen: her şey yıkılır, o görkemli gök kubbe bile çöker.

6 Fiillerin mastarla pekiştirilmesi (..çöküşle çöker, ..yürüyüşle yürür) mecazı red içindir. O fiillerin mecazen değil hakikaten gerçekleşeceğini ifade eder.

7 Zarfın takdimi, cümleye "eğer öldüklerinde hâlâ aynı hal üzereyseler" yananlamı katar (İbn Aşur).

S-3£3

CÛZ 27

«#s3^

«S^*

1049

\$»%&*

j\ Ij^U İİ&> 11| bxr-fâ İ ^Jî\ f illi *jL

J-~" 'İJ^-^

5V

V s s o •**

L^ İLİ* l^j^lj l^= o^^JI lŞ)ü ^5ffe^jj llsiUi DUjU Ij^İ IjÜjI} t^îl ^Dl jo^c j_jAj

î-"i

^ ılı= ılı o ri ÜJi ûiii ili jj Çİ2. İİji ^_il @

J s jAlJlj j£-\-Z) ü_jJij r>l .^üjişt 2 ^ ^jOX^=Ll -İİ->J

<-15 Bu kara büyü (nün kâbusu) mu, yoksa görmek istemediğiniz bir (hakikat) mi? 16 Orayı boyiyaym! 1 Artık ister sabredin, ister sabretmeyin; size ilişkin (hüküm) değişmez: çünkü siz, sadece yaptıklarınızın cezasını çekmektesiniz/'

17 Sorumluluk bilinciyle yaşayanlar, tanımsız cennetlerde ve tarifsiz nimetler içinde olacaklar, 18 Rablerinin kendilerine verdiği nimetlerle sevinip mutlu olacaklar 2 ve Rableri onları gözleri yuvasından fırlatan azaptan koruyacak 19 (ve onlara diyecek ki): "Vaktiyle yapmış olduğunuz şeylere bir karşılık olarak yiyin, için, afiyet olsun. 20 Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak..."

Bir de cennette onları kusursuz bakışlı

temiz eşlerle 3 denkleştirip eşleştireceğiz.

21 Kendileri iman eden, ve soyları da bu muhteşem 4 iman izleyenlere gelince: Biz onları soytarıyla buluşturacağız ve kendi yaptıklarının (karşılığında) da hiçbir şey eksiltmeyeceğiz,5 (ne ki) herkesin (akıbeti) kendi kazandıklarına bağlıdır. 6

22 Ve Biz onlara meyve ve etin her türünü, canlarının çektiği her şeyi sunacağız,-

23 orada birbirlerine içeni boşboğaz etmeyen ve günaha sokmayan dolu kadehler sunacaklar.

24 Ve kendileri için hazırlanmış ebedi bir gençlik ve tazelik onları hiç terk etmeyecek; 7 tıpkı kabuklarının içinde saklanmış inciler gibi olacaklar. 8

25 Derken, birbirlerine dönüp sorular soracaklar...

26 Diyecekler ki: "Vaktiyle bizler, ailemiz hakkında endişeye kapılıp tir tir titrerdik; 9 27 fakat Allah bize kerem etti de, bizi zehir gibi içe işleyen yakıcı bir ateşin azabından korudu. 10 28 Şüphesiz biz bundan önce de hep O'na dua ederdik; çünkü O, evet O'dur mutlak iyi olan sonsuz rahmet sahibi.

29 (EY NEBİ!) Öğüt vermeyi (sürdür); şüphesiz, -Rabbinin nimeti sayesinde- senin bir kahin ve bir mecnun olrna ihtimalin asla bulunmamaktadır. 11

30 Yoksa 12 (şimdi de) "O bir şairdir; (bırakın da) feleğin sillesini yiyeceği zamanı bekleyip görelim" mi diyorlar? 13

31 De ki: "Bekleyin bakalım! Ama unutmayın ki, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."

1 Bkz: 36:64, not.

2 Bkz: 36:55, not.

3 Hûr hakkında ayrıntılı bir açıklama için keli-

menin ilk geçtiği Rahman sûresinin 72. âyetinin notuna bakınız. Kelime göze nisbet edildiğinde "kusursuzluk, güzellik ve çekicilik" ifade

-*N^3S«-

52 / TÛR SÛRESİ

•SsSSSSsf*

CUZ27

eder. Eril ve dişil iki köke de nisbeti mümkün olan hûr, ödül ve cezada cinsiyet ayrımı yapılmayacağını ifade eden âyetler (3:19, 25, 161; 4:110-112; 10:30; 14:51; 16:111) ışığında anlaşılmalıdır. "Temiz eşler" ifadesi, 21, 24 ve 26 âyetlerdeki soylar ve aile ile irtibatlı olarak okunmalıdır. Ayrıca insanın ruhunu yansıtan bir ayna olduğu için 'îyn, "ruhu temiz" anlamına da alınabilir (Kırş: Râzî).

4 îmânin'deki belirsizliğin azamet vurgusuyla çeviriye yansıması.

5 Yani, çocuklar ebeveynlerinin (Ferrâ'ya göre ebeveynler de çocuklarının) iman yolunu izlerse, Allah aile fertleri arasındaki derece farkına bakmaksızın aşağı makamda olanları

yüksek makamda olanın yanında buluşturacak. 26. âyette ifadesini bulan anne babaların çocuklarının mânevi istikbali hakkındaki kaygısı, kabul olmuş bir dua yerine geçecek (Kırş: 66:6). Mü'min atalarla onların yolunu izleyen çocuklar arasındaki 'imâni sinerjiye' atıf.

6 Lafzen: rehin. Zımnin: Allah, insanı kendisine borç vermiştir. İnsan bu borç karşılığı rehindir; ancak kulluk için yaptıklarını vererek kendini kurtaracaktır. İşte bu yüzden, izlenecek bir ışık bırakan atalar ve o ışığı izleyen çocukların ataların yüksek makamında buluşacak olmaları, "kimse kimsenin sorumluluğunu yüklenmez" ilkesine aykırı anlaşılabilir. Gerekçesini 26. âyetin teşkil ettiği bu 'terfi' ile, "hesabı öldükten sonra kapanmayacak üç kişi" hadisi arasında yakın bir ilişki vardır. "Geride sâlih bir evlat bırakmak", yaşayan bir amel bırakmaktır. Ebeveynler bunun getirisiyle daha yüksek makamı elde ediyorsa, bu durumun, onlara

bu makamı kazandıran iman sahibi çocuklara da mânevi bir getiri sağlaması doğaldır.

7 Veya: "Kendileri için (hizmete âmâde) gençler etraflarında dönüp duracak". Tercihimiz tâfe ^Îâ'nın "dönüp dönüp geldi, başından ayrılmadı" genel anlamına dayanmaktadır. Belki cehennemliklerin derilerinin yenilenmesi gibi, onların da gençlikleri yenilenecek. Âyette ğıl-manuhum değil ğılmanun lehum gelmiş olması tercihimizi güçlendirmektedir.

8 Vakı'a 23'te de geçen lu'luun meknûnun/el-lu'lui'l-meknûn benzetmesi, tek taraflı bir cinsi ve cinsiyeti değil, bakir bir gönlü ve muhabbeti temsil etse gerektir. Zira cennette mü'mi-ne vaad edilen nimetler dünyadaki gönüllü feragatin bir karşılığıdır.

9 21. âyette dile getirilen "buluşturmanın" gerekçesi. Kırş: "Siz ey iman edenler! Kendinizi ve yakınlarınızı yakıtı insanlar ve taşlar olan tarifsiz bir ateşten koruyunuz!" (66:6) Zımnin: Çocuklarının manevî istikbali hakkında titreyen ana babaların bu kaygısı boş gitmeyecek.

10 Semûm için bkz: 15:278, not.

11 Zımnin: Elinde sihirli değnek yok, öğüt alan alır, almayan sonucuna katlanır. [Mâ..bî.. kalıbı için bkz: 6:107, not).

12 Bu pasajda 15 kez kullanılan em edatı, hem soru hem de hakikati muhatabın zihnine kazıma vurgusuna sahiptir (îbn Aşur).

13 Kur'an'da tek başına "kuşku" anlamında kullanılan rayb, deyimsel kullanımı olan raybe'l-menûri 'da "feleğin sillesini yemek" anlamım kazanır, inkarcı muhataplar helak ile tehdit edildiklerinde kendilerini böyle avutuyorlardı.

CÜZ 27

.*^3£N*.-

*^3tM«

1051

H2M

fi £§ ^ş jU, i^üt 5 \ zıL c^ j^ 1/dî # 5^>' v j?

.»_E, __ S ' İ

f4iLJL5 f 1oOji^lç&johpl İJ f I fg. ^J ^ fî> f 11© o AfXJl ^ li^i= oeJJlî f-4* Sjjj f\® |J%'
JU fijii® f/^ 4>li_^ l/yb öaiLl *IÜ!I ^Üj^lUiojjÇlJi- l_jiit ^jJüUıİjjj ^jj-iJl«s^j

i_1^3 ^-4*-^ >-^ ^?J r»^J j^ 3 1J @ ; öJ^«? V (v*j^1

w

3 i«.

II şyZl I jlŞj I j İA4li Jİ) I ^ j I gj £ ji5 ^ di^5 -uAj

■Ljîy

• Ş..İ- ;

<&;

32 Yoksa onları bu tavra savruk akılları mı sevk ediyor? 1 Sakın onlar isyanda sınır tanımayan azgın bir topluluk olmasın?!

33 Ya yoksa onlar "Kendi söylediğini Allah'a isnat etti" mi diyorlar? 2 Ama yoo! (Dediklerine) kendileri de inanmıyorlar.

34 Öyleyse, haydi onun benzeri bir başka söz 3 üretsiner bakalım; sözlerinin arkasında duruyorlarsa tabi ki.

35 Ne yani, onlar sebepsiz mi yaratıldılar? Yoksa kendilerini yaratan yine kendileri mi? 4

36 Ya yoksa gökleri ve yeri yaratan kendileri mi?

Hayır! Asıl onlar inanmaya gönüllü değiller.

37 Yoksa Rabbinin hazineleri onların elinde mi? Ya yoksa onu zorla ele geçirip

üstüne mi oturmuşlar?

38 Ne yani, onlara özel (göklere uzanan bir) merdiveni var da orada olup-biteni mi dinliyorlar? Öyleyse, haydi açık ve inandırıcı delillerle birlikte dinlediklerini getirsinler de görelim!

39 Ne yani, oğullar O'na da kızlar kendilerine mi? 40 Yoksa onlar senin, kendilerine, onları ağır bir ekonomik yükümlülük altına sokacak bir bedel ödetmeden mi (çekiniyorlar)? 5

41 Ne yani, idraki aşan hakikatlere vâkıflar da, onu kendileri mi kayıt altına alıyorlar? 6

42 Onlar, bir tuzak tasarlıyor olmasınlar sakın? Fakat kurdukları tuzağa düşecek olan o kâfirlerin ta kendileridir! 7

43 En nihayet, onların Allah'tan başka bir ilâhı mı var?

Allah onların şirk koştığı her şeyden aşkın ve yücedir.

44 EĞER onlar gökten bir parçanın düştüğünü görselerdi, 8 o bir bulut yığınınından ibarettir derlerdi. 9

45 Artık onları, dehşetten kendilerini kaybedecekleri günle karşılaşınca kadar kendi hallerine bırak! 46 O Gün tuzakları kendilerine hiçbir yarar sağlamayacak ve kendilerine asla bir yardım ulaşmayacak.

47 Ve elbet kendilerine yazık edenler, bu (ahiret) azabından daha yakın bir (dünya) azabına da mahkûm olmuşlardır: fakat onların çoğu bunu kavrayamamaktalar.

48 Sözün özü: Rabbinin hükmünü sabırla bekle! Unutma ki sen Bizim gözetimimiz altındasın: kalktığın zaman, Rabbinin yüceliğini hamd ile an! 49 Bir de gece vakti ve yıldızların çekildiği (gündüz) vakti O'nun yüceliğim dillendir! 10

1 Veya ahlâm'm hilm'e nisbetiye: "o engin hoşgörülerini mi sevk ediyor?" (Râğıb). 30. âyet-
teki "bekleyip görelim" diyenlerin sahte hoşgörülerinin maskesini sıyrıyor. Alternatif bir an-

-*N^N*-

52 / TÛR SÛRESİ

»N3£3#»

lam da "uçuk hayalleri" olabilir. 30. âyetteki tavır kastediliyor. Bu meal, Râğîb'm hulm kelimesinin kök anlamına dair açıklamasına dayanır.

2 Hesapta küfürlerini, Allah'ı peygamberine karşı savunma perdesi ardına saklıyorlar.

3 Hadîs, "olayları/hadiseleri haber veren söz" (Bkz: 66:3, not; krş: 77:50).

4 Bu âyet, hem insan yaratılışının amaçsız ve anlamsızlığı iddiasını, hem de yaratıcı bir ilk özne olmaksızın kendi kendine yaratılma iddiasını reddeder (Krş: 14:19 ve 21:18, not).

5 Zımnem: Oğullara sahip olmak istemelerinin altında bu borcu ödeme telaşı mı yatıyor? Serveti ve gücü yücelten tasavvur suçüstü yapılarak teşhir ve tenkit ediliyor.

6 Zımnem: İnsan iradesinin geçmediği alanları ele geçirdiler de, kimin ne zaman öleceğine onlar mı karar veriyor?

7 9. yılın başında suikast ihtimal dahilinde olmalı. Bu Kur'an'da sık görülen gaybi haberlerden biridir. Zaten bu haber bir zaman sonra gerçekleşecektir (Krş: 35:43).

8 Krş: 17:92.

9 Tıpkı 'Âd kavminin helak bulutunu görünce "Bu bize yağmur taşıyan bir buluttur" (46:24) dedikleri gibi.

10 Muhammedi davetin şafağı yaklaşıyor: Geceni dirilt ki gündüzün dirilsin! Gününü dirilt ki yarının dirilsin! Bugün uykusunu denetim altına alan, yarın yedi iklim dört köşeyi denetim altına alır. Tarih buna şahit olmuştur.

«^—,

53* NECM SÛRESİ

*Ns3^

Adını ilk âyetinden alır. Daha sahabe döneminde bu adla anılmıştır. Mekke'de inmiştir. Muhammedi davetin Mekke dönemi dört merhaleye ayrılabilir. Kureyş putlarının isim zikredilerek açıkça yerildiği ilk sûre olan Necm, bireysel davetten toplumsal davete geçişte yepyeni bir merhaleyi temsil eder. Tamamen ya da kısmen Medenî olduğuna dair rivayetler mesnetsizdir. İlk tertiplerin tümü İhlas-Abese arasına yerleştirirler. Buna göre üçüncü veya dördüncü yılda tek celsede veya peyderpey indirilmiş olmalıdır.

İbn Abbas'a göre Necm sûresi, Hz. Peygamber'in Mekkelilere vahiyle 'meydan okuduğu 7 ilk sûredir (Buhârîj. Mekke müşrikleri daha önce vahyin çağrısını duymazdan gelmişlerdi. Katılmamışlarsa da ; açıkça saldırıya da geçmemişlerdi. Tanrılarının eleştirilmesi üzerine,

tavır değiştirerek vahye ve onun büyük davetçisine karşı saldırgan bir tavır takındılar.

Bu sûre, Fecr'den sonra nüzul sürecinde kıssaların silsile halinde yer aldığı ikinci sûredir. Fecr'de yer alanlara, bu sûrede Hz. Musa, Hz. Nûh ve Mu'te-fike kıssaları ilave edilir.

Sûre ilk bölümünde vahiy ve onun ilâhi kaynağına atıf yapar. Hz. Peygamberin vahiy meleğiyle iki ayrı buluşmasını dile getirir (1-18). Bu hem Hz. Peygamber ve mü'minleri teyit ve teşvik, hem de inkarcıları tenkit ve takdir amacı taşır. Vahye yönelik iftiralara cevap vermeye ve'n-necm diye başlar. Bu, "gök" ve onun hayranlık verici haşmetinden yola çıkarak vahyin aşkın ve yüce kaynağına zihnî intikali sağlamak içindir. Bu girişte, makro kozmos olan evrenle mikro kozmos olan insan arasında ilginç bir bağ kurulur. Buradan yola çıkarak, insanın bozuluşuyla evrenin bozuluşu arasındaki bağlantıya zımni bir atıf yapılır. Bunun ardından Kureyş'in bozulmuş tanrı tasavvurunu ve bu tasavvurun ürünü olan sahte ilâhları ele alır (19-32). Sûre, insanın ebedi istikbali ve bu istikbalde kendisini bekleyen ödül ve ceza konusuyla son bulur (33-62). Sûrede, tüm zamanlar ve mekânlarda geçerli olan ilâhi ilkeler şöyle dile getirilir:

"Hiç kimse bir başkasının sorumluluğunu taşımaz,- ve insan başkasının değil, sadece kendi çabasının karşılığını görecektir" (38-39).

Küfe sayımına göre 62, diğer okullara göre 61 âyettir.

»rg^S^fo

53 / NECM SÛRESİ

*fse^N«

CUZ27

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 VAHYİN aşama aşama inişi şahit olsun! 1

2 Arkadaşınız ne sapmıştır, ne kanmıştır;

3 ne de kendi keyfinden konuşmaktadır,-

4 bu (Kur'an), kendisine indirilen bir vahiyden ibarettir. 2

5 Onu, melekeleri son derece güçlü bir (melek) öğretti; 6 etkileyici ve tam donanımlı: 3 Derken o kendini olanca haşmetiyle gösterdi; 4 7 (önce) en uzak ufukta belirmişti; 8 daha sonra yaklaştı, derken iyice sokuldu; 9 öyle ki, iki yay aralığı, hatta daha az bir mesafe kaldı: 5 10 İşte (Allah)'m kuluna vahyettiğini böylece iletmiş oldu.

11 Gördüğünü gönül yalanlamadı: 6 12 ne yani, şimdi siz ne gördüğü hususunda onunla

tartışacak mısınız?

13 Doğrusu onu bir başka iniş sırasında yine görmüştü; 7 14 en sonuncu sidra ağacının yanında, 8 15 vaad edilen cennetin 9 (görüntüsü) eşliğinde, 16 kaplayan o şey 10 sidreyi çepeçevre kuşattığında...

17 Göz ne şaşıtı ve kamaştı, ne de haddi aştı: 11 18 hakikaten de o, Rabbinin en büyük âyetlerinden birini görmüştü. 12

19 PEKİ hiç düşündünüz mü Lat, Uzza 13

20 ve sonuncusuna, (hani) şu üçüncüleri olan Menat'a 14 (neden dişi adlar verdiğinizizi)? 15 21 Erkekler size kızlar O'na, öyle mi? 16 22 O halde bu ne berbat bir paylaşım böyle!

NE3H

^Bfh-

cs^J 1 ^ »^ Jj 1>»-J^ €1 u^ 1 i 1 ö^i 5 V 15 ^ @

-^j^^^ o>a'''~ 4>oix y*?'o*' t ° ••• 1 * -* o

1 ^ * > "''' J " 1

Jl a ^ i , a , , , ss

&&\ * ""2, { ' ' \ ** **t! t * t ^*i 'ti'* *** * O ? *■ % s ° , *s

durduğu isimlerden ibarettir,- Allah bunlara hiçbir yetki ve otorite devretmemiş-tir. Bunu söyleyenler sadece kuruntu ve nefsanî arzularının peşinden gidiyorlar; oysa ki Rablerinden kendilerine, ilâhî rehberlik gelmiş bulunuyor.

24 Yoksa insan, 17 (hakikatin) kendi arzu ve isteğine tabi olduğunu mu sanıyor? 18

25 Fakat ahiret de dünya da Allah'a aittir.

26 Her ne kadar göklerdeki melek sayısı çoksa da, Allah'ın dilediği ve razı olduğu kimseler için verdiği şefaati izni olmadıkça, onların şefaati hiçbir fayda sağlama-

23 Bunlar, sadece sizin ve atalarınızın uy- yacaktır. 19

1 Veya: "Yücelerden inen vahyin gözler önüne serdiği (hakikat) şahit olsun!" ya da "Göründüğü zaman yıldız şahit olsun!" Bağlamla uyum halindeki tercihimiz, Mücahid'in İbn Abbas'tan nakline dayanır (Taberî). Yemin vavı için bkz:

93:1, not.

2 Muhtemelen vahy teriminin ilk geçtiği yer. İslâm öncesinde dikili taş anıtlar için kullanılmaktaydı. Kök olarak "açığa çıkarmak, ifşa et-

CUZ27

•t^^N»

53 / NECM SÛRESİ

*^^^=4»

1055

mek, imâda bulunmak, kafa sallamak, işaretleşmek, birisinin aklına düşürmek, ilham etmek" anlamlarına gelir. Kelimenin iki temel vasfı "hızlılık" ve "gizlilik"tir. Bir mesajı dil dışı bir yolla muhataba iletmeyi ifade eder. "İlham, işaret, îmâ, ilka, ihsas" vahyin anlam alanına dahildir. Terim olarak "İlahi mânaların vasıtalı veya vasıtasız peygamberin kalbine ilka edilmesi" olarak tarif edilir. Vahyin inişi, bir ucu gayba dayalı mucizevi bir süreçtir. Aşkınla içkin arasındaki ilişki ve iletişimin ifadesi olan vahyin inişine dair tüm açıklamalar, son tahlilde, işin mahiyeti gereği gaybm akıl sır ermez duvarına toslamağa mahkûmdur (Vahye dair bkz: 99:5; 42:51, not).

3 Zû-mirra, murûfdan mastardır. "Öd, akıl, kuvvet, yetenek, donanım, sağlamlık" demektir.

4 Veya: "Tüm varlığıyla doğruldu". Öznesi Nebi de olabilir. Tercihimizin Cebrail olması 81:23'e dayanmaktadır: "Doğrusu onu ufukta bütün açıklığıyla gördü".

5 Bu bir deyimdir. İki taraf arasındaki yakınlığı ifade eder. iki yayı birleştirip onlarla tek bir ok atmak, güç birliğini simgelerdi. Bu deyim Türkçe'de "aralarından su sızılmıyordu" ile karşılanır. Dostluğa ve yakınlığa delalet eder.

6 Veya 17. âyete dayanarak: "Gözün gördüğünü gönül yalanlamadı".

7 Bu âyet Enbiyâ 28 ve Tekvîr 23'e atıf olarak okunmalıdır.

8 Veya: "hayranlığın sınırında". Sidre'nin "göz kamaşmak, hayran olmak" anlamındaki seder (ç. sederât) kök anlamına dayanarak. Arapça'da Nebk da denilen bu iğneli ağaç türü için üç özellik sayılır: Gölgesi geniş, meyvesi leziz, ko-kukusu hoş (İbn Aşur). Allah Rasulü'nün vahiy meleğiyle özel buluşmasını tasvir eden bu pasaj içinde ağacın merkezi bir yer işgal etmesi, Hz. Musa'nın Tuvâ vadisinde vahyi ilk alışını hatırlatmaktadır. Ona da ilâhi kelam bir ağaç üzerinden tecelli etmişti (...). elce melek ile elçi insanın buluşması yoluyla vahyin alındığı durumlarda (Krş: 42:51) ağaçla vahiy arasında izah edemediğimiz ve sırrını kavrayamadığımız bir ilişki var gibi görünmektedir.

9 "Kendisine sığındı" mânasındaki evâ'nın mastarı olan me'vâ, "sığınmak, barınak, korunak, son durak" mânalarına gelir. Kelimenin yapısı gereği sığınma zamanım, hem sığınma mekânını, hem de sığınmayı ifade eder. Bu âyette gerçekleşen olağanüstü buluşmanın adresi, Mekke'deki "Me'vâ Bahçesi" adı verilen bir yer olabilir mi? Evet dememiz için me'va'nın Kur'an'da dünyaya ilişkin kullanıldığı bir önek bulmamız gerekir. Oysa ki farklı formlarla 22 yerde gelen kelimenin tamamı da ahirete ilişkindir. Bu sonuç ışığında âyetin açılımı şudur: dünyadaki has bahçelerin değil, arka planda, ahiret cennetinin görüntüsü eşliğinde... Âyet, Hz. Peygamberin, vahiy meleğiyle ikinci rande-vusundaki iç içe geçmiş çok özel müşahedeye atıftır. Zımmen: Beşeri bilginin ve insanın algılama kapasitesinin sınırını ifade eder.

10 Olağanüstünün akılla kavranamayan yapısını ifade eden bilinçli bir müphemlik (Zemahşerî).

11 Yani: görmesi gerekeni gördü, görmemesi gerekeni görmek istemedi. Burada Hz. Musa'nın "bana kendini göster" talebine kinaye yollu bir îmâ var gibidir (Krş: 7:143).

12 Veya: "bazılarını". Eğer "birini" şeklinde okursak, o vahiy meleği Hz. Cebrail olmalıdır, îbare "bazılarını" şeklinde anlamaya da açıktır. Bu sıra dışı müşahedenin bir benzerini (veya aynısını) anlatan 17:l'de de, Rabbinin tüm mucizevi sembollerini değil bazılarını gördüğü ifade edilir. Bu âyet, Rasuluûlah'm bu özel müşahedede Allah'ı değil "Allah'ın âyetlerini" gördüğüne delalet eder. Râzî, "Rabbinin âyetleri" ifadesinin "Rabbini gördü" şeklindeki bir anlamaya meydan vermediğini, eğer öyle olsaydı bu mucizevi müşahedenin tek amacının Rabbi görmek olacağını, oysa ki burada raâ rabbehu değil min âyâti rabbihi denildiğini ifade eder. Allah Rasulü bu müşahedesini anlatırken "Öyle bir makama yükseldim ki, kalemlerin cızırtısı işitiliyordu" buyuracaktır (Buhari). Bu müşahede sırasında Rasuluûlah'm Burak'a binip yükselmesini Şah Veliyyullah "Nefs-i hayvaniye galip gelip nefs-i ruhani ile yücelme" şeklinde anlar [H. Bâliğa). Bu âyetle îsra 1 arasında bağ olduğunu düşünürsek, 12-18 arasının îsra'yi anlattığı

-*?£^3î*-

53 / NECM SÛRESİ

*^3£3#»

CUZ27

sonucuna varırız. Bu durumda iki sûre arasındaki zaman farkı, şu üç ihtimalden biriyle açıklanır: 1) Bu müşahede birden fazla gerçekleşmiş olabilir. 2) 12-18. âyetler, îsrâ l'den sonra gelmiş olabilir. 3) İsrâ 1, daha erken bir zamanda inmiş olabilir. Burada 13. âyetin de açıkça ifade ettiği gibi iki görüşme anlatılmaktadır: Biri 6-

12 arasında, diğeri 13-18 arasında. Bu müşahedeleri İsrâ (veya Miraç) adıyla anacak olursak, birden fazla müşahede olduğuna hükmetmemiz gerekecektir. Eğer İsrâ 1 bunlar gibi bir olay ise, ya İsrâ'mn iniş zamanım öne, veya bu sûrenin iniş zamanım çok daha sonraya ait saymak gerekir.

13 Lât [el-Lât, el-Lâhe): Taif'te dikili bir puttu. Kelimenin üretildiği leviyye, hayranlık verici parlaklıkta, sokunca öldüren dişi bir yılan. "Dövüp ezmek" anlamındaki ier/e de nisbet edilmiştir. Uzza: "en yüce" anlamındaki e'azzfm. dişili. Tapmağı Mekke-Taif arasındaki Hurad'daydı.

14 Menat: "kader, ölüm" anlamındaki me-nâ'dzn. Tapmağı Medine yolu üzerindediydi.

15 Tarihçilerin çoğu bu âyetlerle ilgili şöyle bir olay naklederler: Kureyş'in şiddetli baskı ve zulümlerine maruz kalan bir kısım Müslüman önce Habeşistan'a hicret etti, iki ay sonra Mekke'ye döndü. Bu dönüşün sebebi şöyle açıklandı: Hz. Peygamber, Mekke soylularının kendisine tavır koymasından müteessir oldu. İçinden Allah'ın onları kendisine yaklaştıracak bir şey yapmasını temenni etti. Bunun üzerine Necm'in buraya kadarki âyetleri nazil oldu. 20. âyete gelince, şeytan onun diline "Bunlar yüce kuğulardır, elbet şefaati umulur" cümlelerini söyledi. Bunu duyan Kureyş sevindi ve secde eden Peygamberle birlikte secde etti. Bunun haberi Habeşistan'a gidince, oradakilerin bir bölümü "Kureyş teslim oldu" gerekçesiyle döndü (İbn İshak, Sîra ; Taberî, Tarih-, İbnu'1-Esir, Tarih vd.) Bu olayı, Hac 52 ile açıklayanlar da olmuştur. Bazı yorumlara göre, güya bunları Hz. Pey-gamber'in diline şeytan koymuştur. Şeytan bu sözleri Hz. Peygamber'e değil, bu (yalanı uyduran) zındıkların diline koymuş olmalıdır. Zira:

"Ve şeytanlar kendi dostlarına, sizi (iyi ve kötüyü belirleme konusunda) tartışmaya çekmeyi telkin ederler" (6:121). İbn İshak b. Huzey-me'nin dediği gibi "Bu zındıkların uydurmasıdır". Bu haber dış ve iç bağlam açısından izahı mümkün olmayan iki çelişki içermektedir: 1) Bu rivayet, Necm sûresinin Habeş hicretinden sonra indiği yorumuna bina edilir. Bu kesinlikle yanlıştır. Necm sûresi Kureyş tanrıların açıkça eleştiren ilk sûredir,- ve Kureyş baskı politikasını putlarına yönelik yoğun eleştirilerin ardından başlatmıştır. Zira bu eleştiri olmadan baskı, şiddetli bir baskı olmadan da hicret olamazdı. 2) Hz. Peygamber'in secdesi söz konusuysa, bunu sûredeki secde âyetine geldiğinde yapmış olmalıdır. Secde âyetiye sûrenin son âyetidir. Bu durumda bu putları ve onlara tapan Kureyş'i yerden yere vuran 21-32. âyetleri de okumuştur. Şu halde: Bunları duyduktan sonra şeytanın attığı iddia edilen sözlerin hükmü tamamen geçersiz kalır, bu bir. Söz konusu âyet-lerdeki ağır eleştiriye duyan müşriklerin secdesinden söz etmek abestir, bu da iki.

16 Müşrikler meleklerin sureti saydıkları heykellere tapıyorlardı. Bunların tümü de dişi yontulardı. Onlara "Allah'ın haremi" anlamına "Allah'ın kızları" diyorlardı. Kışı biriyle yazı diğeriyle geçirdiğine inanıyorlardı. Dolayısıyla onları razı edince Allah'ın onların hatırım kıra-mayacağı gibi batıl bir inanca sahip idiler (Krş: 39:3). Meleklerle dişilik atfedilen, Allah'a da zımnem erkeklik atfetmektedir. İlahi mükemmelliğe yakışmayan her tür inanç

ve düşüncenin reddi.

17 Bazıları bununla Hz. Peygamber'in kastedildiği, ona verilen ve gösterilenin kendi arzusuna bağlı olmayıp ilâhi bir lütuf olduğunun dile getirildiği yorumunu yapar (Taberî).

18 Zımnen: hakikat insanın arzu ve isteğine göre şekillenmez. Farklı bir ifadeyle: sizin yamuk bakışınız, gerçeğin üzerinde hiçbir kalıcı iz bırakmaz.

19 Tüm şfaat âyetleri Zümer 40 ve Zuhruf 26 ışığında anlaşılmalıdır (Bkz: 34:23 ve 74:48, notlar).

«p^^S^*»

CÜZ 27

^^SN*

53 / NECM SÛRESİ

*f^Ss#»

1057

MSN

1?

ol^İJI L5 9İ4İj@i l _ 5 JİİI t> ^^.| 'Jf 3 iL'^^^U

" , > t * 1 "

Cf.^ İ}>H3 'j 1 ^ ^ U 1 -^ Ūİ'^ ^j^ (J^J^ 1 L5* ^J

^ ^SLJü I ij ~SL> Jji I ja ;£iiXJ I *_~, !j -dijj u IX-UJI V t

>İİ!İİPJISÎ3fo^^^f%;ü

Sili!

.ur

»L5^=^ l >

27 Elbet ahirete inanmayan kimseler, melekleri dışı isimlerle adlandırırılar; 1 28 ama onların bu konuda hiçbir bilgisi bulunmamakta, sadece zanmn peşine düş-mekteler: şu da bir gerçek ki, zan asla gerçeğin yerini tutamaz.

29 Şu halde, artık sen de vahyimizden yüz çevirerek Bize sırt dönen ve tek arzusu bu dünya hayatıfın geçici zevkleri) olan kimseleri ciddiye alma! 2 30 Onların bilgi ufku da işte bu (dünya ile) sınırlıdır. 3 Elbet senin Rabbin kendi yolundan kimin saptığını en iyi bilendir, kimin doğru yola yöneldiğini de en iyi bilendir.

31 Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'a aittir: en sonunda O, kötülük yapanları yaptıklarıyla cezalandıracak, iyilik yapanları ise çok daha güzeliyle ödül-lendirecektir.

32 Büyük günahlardan ve ahlâksızca fiillerden 4 kaçınanlara gelince; ufak tefek kusurlar işleseler de, kesin olarak bilsinler ki senin Rabbin engin bağış sahibidir.

O, yeryüzü (toprağından) sizi var ederken de, annelerinizin karınlarında cenin halindeyken de sizinle ilgili her şeyi bilir; şu halde kendinizi yunmuş yıkanmış görmeyin: 5 kimin takvaya uygun davrandığını en iyi bilen O'dur.

33 GÖRMEZ misin (Bize) sırt çevireni?

34 Azıcık verip ardından koklatmayı? 6

35 Şimdi o, gaybm bilgisine sahip olduğunu, onu gözlemlediğini mi iddia ediyor?

36 Yoksa ona bildirilmedi mi Musa'ya gelen vahiyde nelerin yer aldığı? 37 Dahası (aynı şeylerin) vefa sahibi İbrahim'e de (geldiği): 38 Kesinlikle, hiç kimse bir başkasının sorumluluğunu taşımaz; 7 39 ve insan başkasının değil, sadece kendi çabasının karşılığını görecektir. 40 Ve elbet onun çabası, günü geldiğinde kesinlikle gözler önüne serilecektir. 41 Sonunda, (yaptıklarının) karşılığı eksiksiz verilecektir. 42 En nihayet (varlık bilgisinin) son, en son sınırı Rabbine aittir. 8

43 Ve elbet ağlatan da O'dur, güldüren de O.

44 Dahası elbette öldüren de O'dur, hayat veren de O.

1 Müşrik Mekke toplumunda meleklerin şefaatine inanan bu kesimin, ikircikli de olsa ahirete de inandıkları söylenebilir. 38. âyetin nüzul sebebi rivayeti de bunu destekler. Buna rağmen onlar, ahireti inkâr eden "dehri" reislerle aynı gözede buluştular: yaptıklarının sorumluluğu-

nu üstlenmemek ve hesap vermekten kaçmak (Krş: 45:25, 32, ilgili notlar).

2 İ'rad kötü veya kötü sanılanla mesafeyi sınırlamayı ifade eder. Tevelli ise hem iyiden yüz çevirmeyi, hem iyiye sırt dönenen yüz çevirmeyi ifade eder (Krş: 74:23 ve 4:63, not).

-»ts^S^

•£s^3^#»

CUZ27

3 Yani dünya hayatının/aşağı hayatın, bilgi hiyerarşisinde en altta yer alan bilgisi kadar.

4 Fevâhiş: Hem günah, hem ayıp, hem suç olan davranışlar.

5 Ümmü'l-'Alâ muttaki misafirinin cenazesine yönelerek "Ey Ebu Saib, senin adma şahidim ki Allah sana ikram edecektir!" deyince Hz. Peygamber "Allah'ın ona ikram edeceğini sen nereden bileceksin ki? Vallahi Allah'ın peygamberi olduğum halde, yarın bana ne yapılacağını ben bile bilmiyorum!" buyurur (Buhârî, Cenâiz 3,

Tabir 13, 27).

6 Kokmayan miske miskun kediyun denmesinden yola çıkarak. Hedef dildeki karşılığı "kaşığıyla verip sapıyla gözünü çıkarmak" deyimidir.

7 Velid b. Muğire'nin önce ahiretteki azap korkusuyla iman ettiği, arkadaşlarından birinin ahiretteki cezasını üstlenmesi üzerine geri küfre döndüğü nakledilir.

8 30 ve 32. âyetlerde atıf yapılan "ilahi bilgi"ye istinaden.

«f^ŞS^»

CÜZ 27

-*N3\$5^*

53 / NECM SÛRESİ

£=3£N

1059

MSN

fi\zSü£İLJ\ji

45 Yine erkek ve dişi çiftleri yaratan da kesinlikle O'dur,- 46 (rahme) atıldığı zaman, bir meni damlasından... 1

47 Ve elbet öteki (hayatı) yaratmak da O'na düşer. 2

48 Yine elbet zengin eden de O'dur, sınırlayan da O. 3

49 Ve Şi'ra 4 yıldızının Rabbi de kesinlikle O'dur.

50 Ve elbet O helak etmiştir kadim 'Âd'ı,

51 ve Semud'u; 5 geriye onlardan hiçbir iz bırakmadı; 52 tıpkı daha önceki Nûh kavmi (gibi): Çünkü onlar zulümde ve azgınlıkta ileri gitmiştiler; 53 tıpkı altı üstüne getirilen diğer topluluklar (gibi). 54 Derken, kuşatan o şey onları (tarihe) gömdü. 55 Şu halde (ey insan)! Rabbinin hangi nimetinden dolayı (hesaba çekilmekten) tereddüt edersin?

56 İŞTE bu, önceki uyarı türlerinden bir uyarıdır: 57 Dehşet (ânı) yaklaştıkça yaklaşıyor; 6
58 Allah'tan başka kimse onun perdesini aralayamaz,- 59 ne yani, siz bu (kaçınılmaz)
olayın haberini tuhaf mı buluyorsunuz? 60 Ve dahi ağlanacak halinize gülüyorsunuz? 61
Üstelik bir de kafa tutuyorsunuz? 7

62 Artık (bırakın bu tavrı da), Allah'ın huzurunda yerlere kapanın ve yalnız O'na kulluk edin!

1 Yani: Üremede cinsiyeti Allah takdir eder.

2 Çift-zıt kutupluluk yaratılışın ortak niteliğidir. Hayat dahil her şey çift yaratılmıştır. Ahi-ret dünya hayatının öteki yüzüdür. O olmazsa dünya hayatının anlam ve amacı kalmaz. Allah

ise anlamsız ve amaçsız iş yapmaz.

3 Veya: "mal-mülk sahibi eden de O". Bağlamda yer alan gülme-ağlama, ölüm-hayat, erkek-dişi gibi bunun da bir kavram çifti/zıddı olması iktiza eder (İbn Aşur ve Şevkâni). Kelime farklı köklere nisbet edilmiş olsa da bu mülahazayla suyu kontrol altına almayı ifade eden ve "kanal" anlamına gelen el-kanâ köküne nisbeti daha uygun görünmektedir [Mekâyîs). Bu iki kelime, rızıktaki genişleme ve daralmayı ifade eden yebsut-yakdir karşıt fiillerini çağrıştırmaktadır

(Msl: 13:26; 17:30; 28:82).

4 Cahiliyye Arapların şans ve uğur kaynağı sayıp bahtlarını kendisine bağlı gördükleri parlak yıldız. Bir yoruma göre, Büyük köpek takım yıldızının en parlak üyesi olan Sirius (Akyıldız). Zımnen: Yaratılana değil Yaratana kulluk edin! Allah sizi kâinatın 'starı/yıldızı' yaptı, siz ise göğün starlarına kulluk etmeye kalkıyorsunuz. İnsan hangi şeye şans ve uğur atfederse, onun karşısında kendisini nesneleştirmiş olur.

5 Bkz: Kur'an'da ilk geçtiği 89:6-9 ve not.

6 Yani: Son Saat (Bkz: 40:18, not). 40:14 ve 16'ya dayalı bir yoruma göre bu, insanın ölüm vaktidir (Ebu Müslim'den Râzî).

7 Veya: "Gülüp eğleniyorsunuz?" ya da "şaşıyorsunuz". Tercihimiz Râğîb'a dayanır.

«#£=3^.

s

54. KAMER SÛRESİ

*^ ^

ûre avm evrelerine değil de zati varlığına delalet eden "ay" anlamındaki adını ilk âyetinden alır. Sahabe'nin dilinde ilk kelimeleri olan ikter-abeti's-sâ'ah ile anılmıştır (Buharı).

Sûrenin tamamı Mekkîdir. Hz. Aişe'den şöyle bir rivayet nakledilir: "Bu sûre Muhammed'e indiği sırada ben oyun oynayan yeni yetme bir kız çocuğuydum" (Buhârî). İlk tertipler sûreyi Tarık-Sâd arasına yerleştirir. Bu sûreyi, 5. yılda inen Tarık'ın arkasına yerleştirmek isabetli değildir. Zira sûre boykot döneminin açtığı yaraları saran bir üsluba sahiptir. Bu yaraların henüz taze olduğu 9. yılda inmiş olmalıdır.

Bu sûrede kıssalar birer kurşun gibi söz kalıbına dökülerek sözün gücüne karşı gücün sözcülüğünü yapan inkarcı muhataplara yöneltilir. Tam dört kez şöyle denir: "Fakat; uyarımın (dinlenilmemesi) halinde azabım nasıl olurmuş, (gördüler)! Doğrusu Biz bu Kur'an'ı ders alınsın diye kolaylaştırdık; öyleyse, yok mudur ders alan?"

Zira Kur'an, sahibi Allah olan hayat okulunun yine Allah'a ait olan müfredatıdır. Kur'an'dan ders almayan Allah'tan ders almıyor demektir. Vahiy kendisini "düşünen bir topluma" ithaf eder. Dersi ise hayatına vahiyle istikamet vermek isteyenler alır. Hz. Ömer şöyle der: Lâ yağrurkum men kara-e'l-Kurân! İnnemâ huve kelâmun netekellemu bih. Velâkin unzurû men ya'mel bihl" (Birin Kur'an okuması sizi aldatmasın! O dilimizdeki bir sözdür. Asıl siz onu kim hayatına koyuyor, ona itibar edin!) Fudayl b. Tyaz öyle der: "İnnemâ nezele'l-Km'anu li-yu'mele bih; ittehaze'n-nâsu kıraetehu 'amelen" (Kur'an sadece kendisiyle amel olunmak için indirildi; insanlarsa onu okumayı amel edindiler).

Sûre konu itibarıyla üç bölüme ayrılabilir. 1. bölümü oluşturan 1-8. âyetler yaklaşan kıyametten söz eder. 2. bölümde helak kıssaları yer alır (9-421. Hz. Nuh'un "bittim noktası" dile getirilerek (10) zımnen Allah Rasulü'ne, "Kulun gücünün bittiği yerde Allah'ın yardımını başlar" müjdesi verilir. 3. bölüm mucizevi bir ihbar ile, vahye karşı direnenlerin hezimete uğrayacakları haberiyle başlar (145). Varlığın ilâhi bir plan üzere yaratıldığı vurgulanır (49).

Son pasajında Allah'a karşı küstahlaşan herkese şu ilâhi uyarı yapılır: "Nitekim, geçmişte sizinle aynı kafaca sahip toplumları yok ettik: hâlâ yok mudur ders alan?" (51)

-N3£^

54 / KAMER SÛRESİ

-^=3^

1061

H£H

»14İW

: îl-' >

^y?ML

— M

l_^>2rj Ij^^ îl !j^ü]j@j^i5^Jİj^-LİJI'-^j^l

i>

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 SON Saat yaklaşacak ve ay yarılacak. 1

2 Ama eğer onlar bir mucize görseler, (hem hakikatten) yüz çevirirler (hem de onun cazibesinden kendilerini alamayışlarını) "Bu sürekli gerçekleşen bir sihirdir" 2 diye izah ederler; 3 3 zaten hep yalanlıyorlar ve önyargılarının peşine düşüyorlar.

Sonuçta, her hakikatin 4 ortaya çıkmak (gibi bir huyu) var.

4 Doğrusu onlara, içerisinde (gerçeği) gözlere zorla sokan haberler bulunan bir mesaj gelmiştir: 5 hedefe tam ulaştıracak çapta bir hikmet; fakat uyarının hiçbir yararı olmadı.

6 Artık sen de onlardan yüz çevir! 5

Bir davetçinin, asla (kimsenin) tasavvur edemeyeceği o şeye çağıracağı gün,—>

1 Veya: "Son Saat yaklaştı ve ay yarıldı". Kur'an'da Son Saat haberleri, kesinliği ifade için geçmiş zaman kipiyle yer alır. Tercihimiz bu genel Kur'ani üsluba dayanmaktadır. Alternatif anlam ise, bir çok müfessirin tercihi olan ve sahabeden gelen rivayetlerde yer alan "ayın yarılması mucizesi"ne dayanmaktadır. Söz konusu rivayetler Ankebût 50-51 ve İsrâ 59 ışığında anlaşılmalıdır. Hasan ve Ata, bu âyeti Kıya-me 7-8'deki "ay tutulması" ile tefsir ederler. Olağandışı bir ay tutulması yaşanmış olması ve bunu görenlerin ayı ikiye yarılmış sanması da mümkündür. Buna göre olay kıyamet öncesine bir atıftır (İbn Aşur).

Âyet, kozmik sistemin oluşumu sırasında ayın yeryüzünden kopuşuna da yorulabilir.

2 Veya kelimeyi merra yerine mina köküne isnat ederek: "Güçlü bir sihirdir" (İbn Aşur).

Müşriklerin vahiy mucizesini sihir saydıklarına dair bkz: 43:30; 46:7.

3 Bağlamdan da anlaşılacağı gibi burada inkarcı muhatapların vahyin çağrısına sırt çevirmekle vahyin cazibesinden kurtulamamak arasındaki çelişkili durumları dile getirilmektedir. Zaten bir şeyi "sihirdir" diyerek reddetmek, onun kendi üzerindeki gücünü ve etkisi itiraf etmektir. Dolayısıyla buradaki i'rad da mesajından yüz çevirmekle birlikte etkisinden kaçıp kurtulamamayı ifade eder [î'ıad ve Tevelli için bkz: 53:29 ve 4:81, notlar) Parantez içi açıklamalarımız bu mülahazalara dayanmaktadır.

4 Lafzen: "emrin".

5 Zımnen: Gündemini düşmanların belirlemesin! Tevelli için 2. âyetin notuna ve atıflarına bkz.

-*£s^s4»-

54 / KAMER SÛRESİ

N^N

CUZ27

<—7 onlar yılgın ve bitkin gözlerle, savrulmuş çekirge sürüleri gibi mevzilerinden 1 çıkacaklar; 8 davetçiye doğru panik içinde seğirtecekler... ve o inkâr edenler "Bu zor bir gün!" diye çılgık atacaklar. 2

9 ONLARDAN önce, Nuh kavmi de yalanlamıştı: hem kulumuzu 3 yalanlamışlar, hem de dönüp "O bir delidir" demişlerdi: ama engellendiler. 4

10 Derken, o Rabbine şöyle yalvardı: "Ben artık bittim, şimdi Sen yardım et!" 5

11 Biz de bardaktan boşanırcasma dökülen bir su ile semanın kapılarını açtık; 12 ve toprağı fişkırان pınarlara çevirdik; ve kararlaştırılmış bir görevi gerçekleştirmek üzere su(lar) birleşti. 6 13 Ama onu (malzemesi) ahşap ve çiviler olan bir (gemi ile) taşıdık: 7 14 o (gemi) gözetimimiz altında yol aldı,- (bu), nankörlüğe maruz kalan (Nuh'a) verilmiş bir ödüldü.

15 Doğrusu Biz, bu (kıssayı) bir (ibret) belgesi olarak bıraktık: 8 öyleyse yok mudur ders alan?

16 Nitekim, uyarımın (dinlenilmemesi) halinde azabım nasıl olurmuş (görün)! 9

17 Ve doğrusu Biz bu Kur'an'ı ders alınsın 10 diye kolaylaştırdık: öyleyse yok mudur ders alan?

18 'ÂD (kavmi) de yalanlamıştı: fakat uyarımın (dinlenilmemesi) halinde azabım nasıl olurmuş, (gördüler).

19 Elbet Biz de onların üzerine kapkara bir günde gürültülü bir kasırga gönderdik: 20 insanları öyle savuruyordu ki, sanki onlar kökünden sökülmiş hurma kütükleri gibi (yere serildiler). 21 Fakat uyarımın (dinlenilmemesi) halinde aza-

arA #*5

Qj jjj XJja\ L? ic- *UJ! ^jjüJli Ljj-^ ^aj*\$\ !—>_>>>j j©? " fi

" '\ * '\ '\ * a \ ö - &* & > *' i^!t i* ,* > ,',"

' \ ' fi' fi

- </ * *' > 'i f >' • ,*' L S, , • ,, • -

Î^—îj! Ijjüi^ jilJb j>_j^S c^>SS^^^Jua ^ja A, .,g^ jS'Jül)

c-JİjSjlj^ Uİ OjjdJLwu|S|^İl u-ılJS'^ b I :;!,,,,; v^a Aİİp

bım nasıl olurmuş, (gördüler).

22 Ve doğrusu Biz bu Kur'an'ı ders alınsın diye kolaylaştırdık: öyleyse yok mudur ders alan?

23 SEMUD da bütün uyarıları yalanladı,-

24 ve dediler ki: "Ne! İçimizden (bula bula) bir ölümlüye mi uyacağız? 11 Bu takdirde biz sapıklığa ve çılgınlığa gömülmüş oluruz. 25 Aramızdan bir tek ona mı indirildi vahiy? Hayır, aksine o yalanda sınır tanımayan mağrurun biri."

26 (Allah dedi ki): "Onlar yarın 'yalanda sınır tammayan mağrur' kimmiş bilecekler:

27 Unutma ki (Ey Salih); Biz bu dişi deveyi onları sınamak için göndermiş bulunuyoruz,12 artık onları gözetle ve sabırlı ol!—>

1 Ecdâs geldiği üç yerde de kıyamet bağlamında gelir. Bu yüzden daha genel bir kullanıma sahip

CUZ27

N3^4

^3c^

1063

olan "kabirler" ile karşılanması yerinde değildir.

2 O kadar ki; "yüreklerin sahibini boğarcasma gırtlığa dayanacağı dehşet günü" (40:18).

3 "Kulumuz"un zımni çağrışımı: "Biz'e kulluk edenin mevlası biz oluruz".

4 Şu'arâ'116'ya dayanarak.

5 Lafzen: "yenildim". Kul "Bittim ya Rab!" derse, Allah "Yettim kulum!" der. (Kırş: 71:26-27). Bu âyetlerin Allah Rasulü'nün "bittim noktası" olan Taif seferine yakın bir zamanda indiği hatırlanmalıdır.

İnsan ne ki? İnsan biter. Gerçekten Allah yolunda bitmek ve bittim demek kusur değil bilakis meziyettir, bir hak ediştir. "Ben bittim" diyecek kadar koşan ve bunu söylemeyi hak eden kaç fâni var şu dâr-ı dünyada? Onların hepsi de bittiklerinde "Dayan kulum, Ben de yettim!" diyen bir Allah'ı yanlarında bulmuşlardır.

6 Hz. Nûh karada gemi yaparken zalim kavim "Hani bunun denizi" gibisinden dalga geçiyorlardı. Zımnen, tüm zamanların Nuh'larına: Günah okyanusunda sevap adası olmak karada ge-

mi yapmaktır. Sen karada gemini yap! Deniz lazım olursa, suların Rabbi onu ayağına getirir.

7 Geminin nitelikleriyle anılmasının öyle bir vurgusu olabilir: Nuh'u ve iman edenleri taşıyan, öyle olağanüstü gökten inmiş bir gemi değildi. Bildiğiniz türden ve sıradan malzemeyle yapılmış bir gemiydi. Dolayısıyla kerameti gemide değil, mü'minlerin istikametinde arayınız.

8 Hâ dişil zamiri kıssayı gösterebileceği gibi gemiyi de gösterebilir. Bu ikincisi olma durumunda mâna şu olur: "Biz bu gemiyi geridekilere bir ibret olarak bıraktık",

9 Yay'ın "hal" anlamını tercih ederek.

10 Zikr, hem anlamayı ve hatırlamayı, hem de öğüt almayı ifade eder (Bkz: 7:3; 21:10, not).

11 Tabiatın gizli güçlerinin sembolleri olarak niteledikleri totem ve putlarını meşrulaştırmak için "melek peygamber" talebi. Ama bu talebin özünde insan soyundan umut kesme yatar. Bu, onların kendilerinden umut kestiklerini gösterir.

12 Sınama aracı kılman diğer örnekler için krş: 74:31; 17:60; 37:63; 2:102.

»?£^sH

•psSŞSSN*

54 / KAMER SÛRESİ

*Şs=3\$=sH.

CÜZ 27

<—28 Ve onlara suyun aralarında 1 taksim edildiğini haber ver: her sulama nöbetleşe yapılacaktır."

29 Derken onlar, (çete başı olan) arkadaşlarım çağırdılar. Kafa kafaya verdiler... ve nihayet o, (deveyi) gaddarca boğazladı. 2

30 Fakat, uyarımın (dinlenilmemesi) halinde azabımın nasıl olduğunu (hiç hesaba katmadı).

31 Elbet Biz de onlara tek bir bela sayhası gönderdik: sonunda çürüyüp un-ufak olmuş odun talaşına döndüler.

32 Ve doğrusu Biz bu Kur'an'ı ders alınsın diye kolaylaştırdık: öyleyse yok mudur ders alan?

33 LÛT 'kavmi de bütün uyarıları yalanladı. 34 Elbet Biz de onları bir bela fırtınasına maruz bıraktık 3 ve seher vakti sadece Lût'un (iman) ailesini 4 kurtardık, 35 katımızdan bir nimet olarak: şükredenle-ri Biz işte böyle ödüllendiririz.

36 Doğrusu (Lût) Bizim enseleme gücümüze karşı onları uyarmıştı; fakat onlar bu uyanlara hep kuşkuyla yaklaştılar; 37 dahası arzularını onun misafirlerinden tatmin etmek için onunla çekiştiler; 5 bunun üzerine Biz de gözlerini kör ettik; 6 "Madem uyarımı (göz ardı ettiniz), o halde azabımı tadın!" (dedik).

38 Mamafih, sabahleyin erkenden kalıcı izler bırakan bir azap onları kuşattı: 39 sonunda, uyarımın (dinlenilmemesi) halinde azabım nasıl olurmuş (gördüler).

40 İşte Biz bu Kur'an'ı ders alınsın diye kolaylaştırdık: öyleyse yok mudur ders alan!

41 Doğrusu, Firavun yandaşlarına da bu uyarılar gelmişti. 42 Bütün âyetlerimizi yalanladılar: bunun üzerine Biz de, her şeye gücü yeten yüce bir güç sahibi nasıl çekip alırsa, işte öyle çekip aldık.

üi

H-Lr-" 1 J' fr"*^ 3 Mr^ri *-*-â *U-H OIçv^Ujj

© J1 -^ -^jJf i* ^4-^H!^-^ C/> J4* j^-ÜJ o\yi\ lîjw <uju {g|_p<^j j»aU4şxj bjl Jl 'ili Çv»Ü fv^ii UJLILjl L>! Uiliaş ^3-ül -^JİH j^=>i. 'J* (^J^--i-JJ-ÂS" li-lic- ^

<_*UA>.li I^İS İİ3İJİJ l_jji£"|g| jJuJl j_jc-i Jl îLi- jjüj|3s

5* Ijj çv-SÜ % \ *£d jl j* j-j». ,*£==> juS" I |S| jJİio jjjc. JL>. I ^.,°, ,,, , °™,, ,,, , f , r c ; i,.'^Si,..

ls^ J 1 ^ 1 1_s^^-J^-i fiî@^- "J J^ 3 <j* Sio -^*-^'

üi

> > k .

^^ jJ-«j «UÂİ>> ^^—j; Jj^sra lîlgy^j^ S ^5 jS ^_f*^>- J

43 İMDİ, sizin kâfirleriniz şu bahsi geçenlerden daha mı değerlidir; yoksa silinmez sayfalarda 7 dokunulmaz olduğunuz mu kayıtlı?

44 Yoksa "Biz örgütlü gücüz, galip geliriz" mi diyorlar?

45 Gün gelecek, birlikleri yenilip dağılacak ve arkalarını dönüp (kaçacak)lar. 8

46 Ne var ki onların asıl randevuları Son Saat'tir; işte o Son Saat en dehşetli, en acı olanıdır,- 47 çünkü günahı hayat tarzı edinenler, sapıklığa ve çılgınlığa mahkûm olmuşlardır. 48 O Gün yüzükoyun ateşe sürüklenecekler (ve denilecek ki): "Tadın bakalım, değdiğinin fiyakasını bozan cehennemini okşayışını!" 9

49 ŞÜPHE yok ki, her şeyi bir kaderle yaratan Biz'iz. 10 —>

CUZ27

»£s^S5=t*

54 / KAMER SÛRESİ

•N3& 3 *

1065

1 Yani kendi hayvanlarıyla Allah'ın suyunu dahi esirgedikleri dişi deve arasında (26:155).

2 'Akara için bkz: 7:77, not.

3 Krş: 29:28-35.

4 Karısı bu aileye dahil olmadığı için kurtulamadı (Bkz: 11:81 ve 27:57, not).

5 Tercih ettiğimiz bu anlam için krş: 12:23, not.

6 Zımnen: Şehvet güduları bilinçlerini öyle kuşattı ki, gözleri hiçbir şeyi görmez oldu.

7 Zubur için bkz: 16:44 ve 26; 196, notlar.

8 Allah Rasulü'nü teselli için mucizevi bir biçimde geleceğin önceden haber verilmesi. Tarih bu mucizevi haberin aynen gerçekleştiğine şahit olmuştur.

9 Kısa vadeli hazları hayatın eksenine yerleştirenlere kinayeli bir hatırlatma.

10 Yani: "ölçüyle". İradeye bağlı eylemlerin gerçekleşmesinde irade de kadedir.

•^S^S^s*

■"*^^3S^*~

54 / KAMER SÛRESİ

<—50 Bizim emrimiz ise, sadece göz açıp kapamak gibi bir anlık iştir.

51 Nitekim, geçmişte sizinle aynı kafaya sahip toplumları yok ettik: hâlâ yok mudur ders alan?

52 Ve yaptıkları her şey korunaklı sayfalarda kayıt altına alınmıştır,- 53 küçük olsun büyük olsun, her ne yapmışlarsa satırlara geçmiştir.

54 Ne var ki, sorumluluğunun bilincinde olanlar cennetlerde ve ırmaklar arasında 1 (mest) olacaklar: 55 sadâkat tahtında... sonsuz hükümranlık ve iktidar sahibinin yüce huzurunda... 2

•N^ss*

CUZ27

^r^

ll£=lĪA\ Jjüj^gj

pu^-ii

t)

jĳ>\ c^ '£** î^ cH^J€

c^c

o » ° " ^

^aÜJiüH

Jas_

1 Veya mecazen: "Hayranlık verici, akıl almaz bir ışık tayfı içinde" (Krş: Zemahşerî). Tercihimiz, Kur'an'daki cennet tasvirlerinin genel bir

okumasına dayanmaktadır.

2 Allah'ım! Bizi mahrum eyleme!

-•»^S^ C^-j* "

55. RAHMAN SÛRESİ

A

»N^N*

İlah'm isimlerinden biriyle başlayan tek sûredir. Allah'ın "merhametin sonsuz kaynağı ;/ oluşunu ifade eden adını ilk âyetinden alır. Daha Rasulullah hayattayken bu adla anılmıştır.

Rahman sûresi, inkarcı muhatapların Furkan 60'taki "Rahman da neymiş?" sorusuna

cevap olarak inmiş olmalıdır. Sûrenin üslûp ve muhtevası baştan sona böyle zımnî bir cevabı içerir. İki sûre arasındaki bir başka irtibat da, bu sûrenin 19-20. âyetleriyle Furkan 53 arasındaki muhteva benzerliğidir. Hz. Esmâ'dan gelen ve 15:94'e atıf yapan Ahmed b. Hanbel rivayetine göre, bu sûrenin Hicr'den önce indiğini varsaymak gerekir. İbn Abbas tertibinde Şerh-Asr arasında 13. sırada yer alan sûre, Osman tertibinde Ra'd-İnsan arasında 97. sırada yer alır. Birincisi çok erken ikincisi çok geçtir. Cabir tertibinde Furkan'dan sonra yer alır ki, en isabetlisi budur.

İbn Hişam'ın nakline göre, İbn Mes'ud sûreyi Kabe'de açıktan okumuş ve bu yüzden uğradığı saldırıyı; "Allah düşmanlarını daha önce hiç bu kadar zavallı halde görmemiştim" şeklinde değerlendirmiştir (Sîra). Necm sûresi şirki eleştiri çığırını açmıştı. Bu saldırı, açılan bu çığırda ilerleyen Muhammedi davete yönelik bir göz dağı olarak okunmalıdır. Bütün bu verilere göre sûre peygamberliğin 5 veya 6. yılma yerleştirilebilir.

Hayranlık verici bir belagata sahip olan sûre, bir dip akıntısı gibi muhatabın ruhuna işleyen bir iç musikiye sahiptir. Konu itibarıyla Allah'ın insana olan rahmet, sevgi ve şefkatini beyan eder. Bu rahmetin tezahürlerini sıralarken, en başa vahiy nimetini yerleştirir. Zımnen bu, "Hidayet Allah'ın insana sunduğu nimetlerin başında gelir" vurgusunu taşır. Sûre varlığın çift kutupluluğu yarasını baştan sona muhataba hissettirir. Allah'ın hayata her an mü-dahil olduğu hakikatinin en veciz ifadesi bu sûrede dile gelir: "O her an, hayata ve varlığa dair her işe müdahildir" (29).

Sûrede "O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?" sorusu 31 kez tekrar edilir. Fakat bunların hiç biri diğerinin tıpkısı anlamında bir tekrar değildir. Her biri, hemen öncesinde anılan nimete vurgu yapar.

Rahman ismiyle başlayan sûre Celal ve İkrâm gibi birbirini dengeleyen iki ilâhî isimle son bulur.

^c-^, , 55 / RAHMAN SÛRESİ

°#s3S^

CÛZ 27

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 RAHMAN ?.. 1

2 Kur'an'ı O öğretti, 3 insanı O yarattı, 2 4 insana kendini ifade etmeyi O öğretti. 3

5 Güneşi ve ayı mükemmel bir hesaplama yörüngelerinde hareket ettiren de (O). 4

6 Gövdesiz ve gövdeli bitkiler 5 O'nun emrine boyun eğdiler. 6

7 Yine göğü özenle O yükseltti, bir denge ve ölçü koydu: 7 8 ki siz (ey insanlar), dengeyi bozup ölçüyü kaçırmayın! 9 Yine istikametle ölçüp biçin, ölçme değerlendirme yaparken haksızlık etmeyin!

10 Yine O, yeryüzünü orada yaşayan tüm canlıların 8 (ayağı altına) özenle serdi; 9 11 orada envai çeşit meyveler, salkım saçak hurma ağaçları 12 ve filizlenen danelerle hoş kokulu çiçekler verdi: 10 13 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz? 11

14 O insanı ateşte pişirilmiş gibi kura, ses veren balçıktan yarattı, 12 15 görünmeyen varlıkları da tarifsiz, ateş türü bir

H^

VA 14,-Ü!

mm^

-M

i_d£ o öl^j i jii © 5'oJJı fi o i_U^i

■ AİJ13 a ûl^^ j_üî3 ju_ıj! m 51421

o JI& 1413,3 >:Vi3© ûij-Jı İJJ--İJ v'3 o öÇjk==& iik=^j A\ ^li@ o1^13 c^jü'ı

karışımından halk etti: 13 16 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz? 14

1 "Rahman da neymiş?" (25:60) itirazına zımni bir cevap: Rahmân'ı mı merak ediyorsunuz? O zaman dinleyin ki, O...

2 Var olmak, yokluğa nisbetle büyük nimet, insan öncelikle var olma nimetine şükretmeli. "Yaratma" iki "öğretme" arasında gelmiş. Bu şu demek: İnsan ancak talim ve terbiye ile insan olur. Eğitim ve öğretimin temeli ise rahmet ve şefkattir.

3 Ta'lim, "anlamın tasavvuru için benliği tahrik etmek"tir. Bu, tasavvurun inşasıdır. Zira tasavvurunuzu kim inşa etmişse "Rabbiniz" odur.

4 Veya: "zamanı tayin için bir ölçü kılan" (Krş: 6:96, not). Kur'an'm beyan sistematığında ay ve güneş iki kutbu temsil eder: Gecenin ve gündü-

zün âyeti. Ayın ışığı nûı güneşin ışığı dav' ile ifade edilir. Bununla kozmik uyuma dikkat çekilir. Zımnen: İnsana âmâde kıldığı aya-güneşe bile düzen koyan Allah, kendisine âmâde kıldığı insan için düzen koymasın mı?

5 Veya: "Yıldızlar ve ağaçlar". Necm, çayır çimen gibi "gövdesiz bitkileri" de ifade eder. Tercihimiz İbn Abbas'ın görüşüne dayanmaktadır.

6 Lafzen: "secde ederler". Zira secde, yaratılış amacıyla uyum içinde olmayı sembolize eder. İradesiz varlıklar bile O'na boyun eğerken, iradeli insanın başkaldırması akıllılıkla bağdaşır

mı?

7 Kadere iman, bir bakıma ölçüye imandır. Ve ölçüsüzlük de kadersizliktir. O'nun ölçülerini aşan, kaderini, yani haddini aşar.

CUZ27

»f=S^£54*

55 / RAHMAN SÛRESİ

*f3£3£s=i»

1069

8 Kur'an'da yalnızca burada kullanılan el-enâm'â, 245 kez her tür kalıpla kullanılan el-halk (bütün bir mahlukat) mânası verilmesi doğru değildir. Kelime bağlamdan da anlaşılacağı gibi, sadece yeryüzünde yaşayan canlılarla sınırlı bir anlama sahiptir,

9 Bütün nimetler insanın gerdanına takılmış bir gerdanlıktır. Gerdanlar gerdanlıklara değil, gerdanlıklar gerdanlara kurban olmalıdır. Sultan ölünce sarayın ne hükmü kalır? "Hayat süren leş" olmamak: işte bu!

10 Endülüslü büyük alim Şatıbi, ölümsüz eseri el-Muvâhkâf ta hükümleri üç ana kategoriye ayırır: Zaruriyyat, hâciyyat, tahsîniyyat; yani olmazsa olmazlar, gerekli olanlar, tamamlayıcı güzellikler. Bu âyet, Şatıbi'nin üçlü sistemi üzerinden anlaşıldığında "Rahman her üçünü de verdi" vurgusuna sahiptir.

11 Kuma ikil zamiri neye delalet eder? 1) insan ve cinlere işaret ettiği yaygın yorumuna İbn Aşur "Kur'an cinlere değil insanlara gönderildi" gerekçesiyle karşı çıkar. 2) İman ve küfre delalet edebilir. Meryem sûresinin 20. âyetindeki birbirine karışmayan iki su kütlesi, iman ve küfre mecazi bir atıf olarak kabul edildiğinde

(25:53), bu yorumu destekler gibidir. Mü'min olsun kâfir olsun, doğum ve ölüm insanın kaçamayacağı iki gerçektir. 3) Râzî bu ikil zamirin, âyetin içeriğine tekrar vurgusu kattığı kanaatindedir. 4) Bizce erkek ve kadın, madde ve an-ti madde, görünen ve görünmeyen âlem, madde ve mâna, ceset ve ruh ve daha bir çok çitfi kapsayacak şekilde eşyanın çift kutupluluğu gerçeğine bir atıf olarak yorumlanabilir. Görünen ve görünmeyen boyutuyla insanın çift kutbuna delalet edebileceği gibi, idrak ve irade sahibi .varlıkların görünen kutbu olan insanla görünmeyen kutbu olan cinne de delalet edebilir. 46. âyetteki "iki cennet", bu iki boyuta bir ödül olsa gerektir, işin hakikatini Allah bilir.

12 Bkz: 15:26, not. Yeryüzünün ateş topu (magma) haline atıf olarak da anlaşılabilir.

13 Tabiatı ateşten olan bu varlıklar insandan önce yaratılmışlardır (Bkz: 15:27, not).

14 Nimeti inkâr nimeti vereni inkârdır. Bu âyetteki "nimet" iki şekilde anlaşılabilir: ya görünmeyen yaratıkların varlığı, ya da onların insanın üzerinde fiili bir gücünün olmaması

(17:65).

«f=£3S^

•^33^*

55 / RAHMAN SÛRESİ

-*N3\$2=Î«-

CÜZ27

17 O, iki doğunun da Rabbidir, iki batının da Rabbi: 1 18 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

19 O, iki denizi salarak birbirine kavuşturur; 20 (ama) aralarında aşamayacakları tarifsiz bir engel var (eder): 21 o halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz? 2

22 O ikisinden inci ve mercan çıkar: 3 23 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

24 Yüce dağlar gibi 4 denizde hızla akıp giden koca gemiler O'nun (yasalarına) tabidir: 5 25 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

26 Oradaki her varlık fânidir; 6 27 bakî kalacak olan azamet ve ihtişam sahibi Rabbinin zatıdır: 7 28 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

29 GÖKLERDE ve yerde bulunan her varlık O'na muhtaçtır; 8 her an O, hayata ve varlığa dair her işe müdahildir: 9 30 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

31 Ey ağır bir yükün 10 altına giren çift: 11 Size ayıracak zamanımız da olacak! 12 32 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

33 Siz ey görünmez ve görünür varlık (çifti)! Eğer göklerin ve yerin sınırlarını geçebiliyorsanız, durmayın haydi geçin! Bunu, (O'nun bahşettiği) çok özel bir güç sayesinde yapabilirsiniz ancak: 34 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

MSN

oV-" vt ". '•' 1 '-"

\ e > b -s > ~^ ' ,

5^J I ^_üi £ © jd& Ui35 * V I İLİ || u!Aiii I l&fi OIjISo US35 » V I tîr-J @ üLki_~j V]
ojiiij V Ij lü\i

V JLüjls m oL-jİSo U<==uj »V I ^Ui @ üIa-UIS' sSjj

35 Sizin üzerinize dumanıyla boğup ale-viyle yakan tarifsiz bir ateş topu 14 gönderilir ve hiçbir yardım da alamazsınız: 36 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?
15

37 Ve gök yarılınca, göz alıcı kırmızılıkta açılmış bir gül gibi olduğu (görülecek): 16 38 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

39 O gün, görünen görünmeyen iradeli varlıklardan hiçbirine günahları hakkında sorulmaya (gerek) kalmayacak: 17 40 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

1 Yani: "O, her yerin Rabbidir". ibare gündpğu-munun iki uç noktasıyla, günbatımının iki uç noktasını ifade eder. Zımnen: Allah kâinattaki nizamın tek garantisidir.

2 Bu iki su kütlesinin nitelikleri Furkan 53'te

verilir. Tuzlu deniz suyundan buharlaşma yo-uyla tatlı kara sularının elde edilmesine delalet edebileceği gibi, denizlerdeki tatlı su kaynaklarının tuzlu deniz suyuna karışmamasına da delalet edebilir. Bu iki âyet, lafzi delaletin ötesin-

CUZ27

-*N^ £s# »-

55 / RAHMAN SÛRESİ

^3 ^^4

1071

de mü'min ve kâfirin iman ve küflüyle alâkalı olarak okunabilir. Yine, birbirine değen fakat karışmayan iki deniz bilinçaltı ve bilinçüstü olarak da yorumlanabilir.

3 Veya Ferrâ'nın tercihiyle: "irili ufaklı inciler çıkar". İnsan merkezli bir anlamının izini sürerek bu âyeti Hz. Peygamber'in şu sözü ışığında yorumlayabiliriz: "İnsanlar madenler

gibidir,-cahiliyyede değerli olanı İslâm'da da değerli olur" (Buharı, Bed'u'1-Halk, 63:21). Yine "İnsanlar develer gibidir; bazen yüz tanesi bir arada olur da, binecek bir tane dahi bulamayabilirsin" (Buhârî). Küfür perdesi incinin üzerini örten midye kabuğudur. O kabuğu kaldırmayı bilen inciye ulaşır. Bilinçaltının en derinlerinde fitratın kendi kendini savunurken oluşturduğu incilere işaret olarak okunabilir. İnci-Mercan mesâni özelliği gereği zıt kutupluluk oluşturur. Biri denizin en dibinde, diğeri yüzeyine yakın yerde yaşar. Biri vahyin maksadından diğeri lafzından çıkarılacak mâna mücevherlerini çağrıştırır.

4 Veya: "(Yelkenleriyle) açılmış sancaklar gibi". Semada yüzen bütün gök cisimlerini içerir.

5 Tatlı veya tuzlu, tüm suların yarasını Allah koymuştur. Su akıllıdır, su canlıdır ve su mucizedir. Zımnen: Allah yüce iradesini mü'min-kâfir demeden, her tür tavır alışın üstünde ve ötesinde gerçekleştirir. Yani: Allah gemisini kâfirin küfrüne rağmen yürütür (Krş: 9:32).

6 Yaratılmışlar hiyerarşisinde en üst sırayı şuurlu varlıklar (men) işgal eder. Eğer mahlukatın zirvesi olan varlıklar bile fani ise, şuursuz ve varlıkların fani olduğu kendiliğinden anlaşılır.

7 Veya: "Rabbinin rızasıdır". Lafzen: "Rabbinin yüzüdür" (Bkz: 88:2 A not). "Azamet ve ihtişam" diye çevirdiğimiz celal ve ikram, kahır-lütuf dengesini ifade eden iki ilâhi isimdir. Krş: "O'nun zatı dışında her şey helak olmaya mahkûmdur" (28:88).

8 Lafzen: "Ondan ister". Krş: "Ey insanlık ailesi! Allah'a muhtaç olan sizlersiniz,- Allah'a gelince: O kendi kendine yeten sonsuz zenginlik sahibidir" (35:15).

9 Şe'n, sıra dışı tavır ve eylemleri ifade eder. Bu bağlamdaki en doğru karşılığı; "Mahlukata dair

büyük ve sıra dışı muhteşem müdahale"dir. Eskimez tabirle, "O, her anda bir şandır". Bu cümle, Allah'ın müdahil olmadığı bir alan tasavvuruna dayalı her tür seküler yaklaşımı dışlar. Daha kendi bedeninin işleyişine müdahil olamayan, dolaşım, sinir, sindirim, boşaltım, lenf sistemi gibi bir dolu unsurun kendi müdahalesi dışında işlediği insan, Allah'ın yarattığı varlıklara ve zamana müdahalesine kafa tutuyorsa, burada ciddi bir kendini bilmezlik ve algı problemi var demektir.

10 Bu yük Ahzab 71'de emanet olarak geçen irade ve onun sonucu olan "sorumluluğa" atıf. Âyetteki zamir tıpkı 39. âyetteki zenbihi gibi tekildir. Bu da bu âyetlerdeler ins-cin çiftini, adeta bir hakikatin iki farklı yüzü gibi algılamamıza izin vermektedir. Ayrıca 46. âyetteki "çifte cennet" vaadi de bu algıyı desteklemektedir.

11 Sakaları, "birbirini dengeleyen çift taraflı ağırlık" (Elmalılı). İns ve cin, görünen ve görünmeyen, fizik ve metafizik tarafıyla hayatı dengeleyen iki karşıt unsurdan oluşan iki kutup veya aynı özün bir çift yüzü gibi düşünülebilir.

12 Hemen üstte yer alan 29. âyetteki hakikati istismar ederek; "O'nun işi başından aşkın, bize ayıracak zamanı mı var?" diyeceklere cevap.

13 İki âyet birlikte düşünüldüğünde zımnen: Bir gün gelecek yerin ve göklerin sınırlarını geçeceksiniz. Bu O'nun bir nimetidir. Bunu O'nun verdiği akıl, donanım ve araçlarla yaptığınızı unutursanız, Rabbinizin nimetini inkâr etmiş olursunuz. Alîahu a'lem.

14 Veya İbn Abbas'm "dumansız ateş", Zemah-şerî'nin "saf alev" yorumuna dayanarak: "tarifsiz bir ışın bombardımanı.." Tercihimizde nu-has, nâfa atıf olarak alınmıştır.

15 Zımnen: Ateş topundan sizi korumasaydı eğer...

16 Veya: "yağ gibi eriyerek kıpkırmızı bir gülü andıracak" (İbn Aşur). Tercihimizde kâne, tam fiil olarak alınmıştır.

17 Gerekçesi 41. âyettedir: Çünkü "günahkarlar yüzlerinden tanınırlar". İki varlık hakkında tek zamir {zenbihi) kullanılması ile ilgili bir açıklama için bkz: 31. âyet, not.

«f^ü^N*

~*^3^^*~

55 / RAHMAN SÛRESİ

şs^3S^-

CUZ27

41 (Zira) günahkarlar alâmetlerinden tanınacak; yaka paça yakalanıp atılacak: 42 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz? 1

43 İşte bu günahkarların yalanlamış oldukları cehennemdir. 44 Onlar cehennem ile anında dağılayan bir (umutsuzluk) ateşi arasında mekik dokuyacak: 45 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz? 2

46 RABBİNİN mutlak otoritesinden korkup sakınanlara çifte cennetler sunulacak: 3 47 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz? 48 Çeşit çeşit, rengarenk, salkım saçak: 49 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

50 O çifte cennetlerden iki çağlayan akacak: 51 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz? 52 O iki cennette her üründen çifter çifter çıkacak: 53 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

54 Onlar çözüğü ve atkısı 4 (dahi) ipekten mamul atlas halılara uzanacak; o çifte cennetlerin (muhteşem) ürünleri (kendilerine) çok yakın olacak: 55 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

56 Bu (cennetlerde), daha önce 5 ne insanların ne de cinlerin asla ellerinin değme-diği gözü dışarıda olmayan eşler olacak: 6

57 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz? 58 Sanki o eşler inci ve yakut gibi 7 (birbirine yakışan) güzellikleriyle (göz kamaştırarak): 59 O halde

~^ ' , E > , - 1 > i- . . '

~^ *' ^ 'i , * , , , ' , - , > , , l , " > s' , ,

, " , 1 , - , ' , ^ " ^ , ' ' 5 , , s , > ' , ° s ^ s "

■ * ~^ ' s Z , \$ 1 , " >

@ ülj!ğ=ü &Z=ûj * VI (ilioüt^llÂioüUISO

Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

60 İyi olmanın karşılığı iyi (bulmak) değil de nedir: 61 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

62 O cennet çiftinin berisinde, daha başka çifte cennetler: 63 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz? 64 Uzayıp giden (göz alıcı) çifte yeşillikler: 8

65 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?

66 Bu cennet çiftinde (billurdan) sular fişkirtan iki fıskiye olacak: 67 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkâr edebilirsiniz?—>

1 Zımnen: Suçluyu cezalandırıp suçsuzu ödüllendirmesi Rabbinizin nimetlerindedir. Yani, Allah'ın yargısı büyük nimettir.

2 Zımnen: Kötüler için cehennem varlığı bir nimettir. En azından varlıkları garanti edilecek.

3 Âyet 31'e düştüğümüz notla uyumlu olarak, insanın iki boyutunu temsil eden, biri cismani diğeri ruhani iki cennet. Bunu Kuşeyri gibi "dünyada huzur cenneti, ahirette sonsuz saadet cenneti" diye anlamak da mümkündür (Letâi-

CUZ27

«Şz^ŞŞ^t*

55 / RAHMAN SÛRESİ

»N3£N*

fu'1-Işârât). İbn Ebi Hatim'in Ata'dan rivayetine göre bütün bu âyetlerin ruhunda fırtınalar kopardığı bir gün Hz. Ebubekir cennet-cehen-nem, hayat-ölüm, Son Saat-Kıyamet, hesap-mi-zan üzerinde sesli düşünmüş ve sonunda insan olmanın ağırlığı altında ezilerek "Keşke bir ot olsaydım da hayvanlar beni yayılsa ve yok olsaydım" diyerek hıçkırıklara boğulmuştur. Beyhaki, Hasan el-Basrî'den nakleder: Hz. Ömer döneminde sevdaya yakalanmış bir genç vardı. Sevdiği kızla bir gün baş başa kaldılar. Fakat Allah sevgisi ağır bastı, kızdan elini çekip bir çığlık atarak bayıldı. Nice sonra ayıldığında başucundaki amcasına Ömer'e git, halimi anlat, sor ona: "Rabbinden korkup sakınan bana ne var?" Bunun ardından sevdalı genç bir çığlık daha koy verip ruhunu teslim etti. Ömer'e durum nakledildiğinde tepkisi şu oldu: "iki cennet senindir! İki cennet senindir!" (Beyhaki, Şu'abu'1-îmân). Bu vaad esasında cennet içinde cennet vaadidir. Bir sonraki sûre olan Vakıa'da sayılacak olan üç sınıftan ikisi iyilerdir: "bahtiyarlar" ve "iyiler yarışında öne geçenler" (56: 8 ve 10). Birincilere cennet ikincilere ise cennet içinde cennet vaad edilse gerektir.

4 Betâinuha, lafzen "halının karnı". Doğaldır ki burada halının üstünden görünmeyen düşey ve yatay ipler kastediliyor olmalıdır. Zımmen: Onlar bile ipekse gerisini sen düşün. Kalıcı ve kusursuz güzelliğin üretildiği merkez olan cennetin her tür tasavvurun ötesindeki mahiyetiyle ilgili bkz: 32:17. (Bu konuda hoş bir yorum için bkz: Râzî).

5 Cinlerin insanlardan önceliğini ifade eden Hicr sûresinin 27. âyeti ışığında anlaşılabilir.

6 Kâsıratu't-tarf, lafzen: "bakışını kontrol altında tutanlar". Zımmen: gözü dışarıda olmayan, iffet ve haya timsali sevgi dolu eşler (Krş: 37:48).

7 Biri suda gizlenen, diğeri karada gizlenen iki mücevher. Güzelliğin karşıtlığı, karşıtların büyüleyici güzelliği... İlahi ihsanın mükemmelliğine atıf. Zımmen: Allah zorunlu ve gerekli olan şeyleri vermekle kalmadı, estetik ihtiyacınızı bile karşıladı.

8 "Yeşil", tazelik ve canlılığın simgesi. Zımmen: Cennet sonsuz ve mutlak baharın adıdır.

**g=^5?^—y*

»^3^

55 / RAHMAN SÛRESİ

»^3^»

CUZ27

<—68 Bu çifte cennette (lezzetin kemalini temsil eden) meyveler, 1 hurma ve çekirdeksiz nar 2 bulunacak: 69 O halde Rabbi-nizin hangi nimetini inkar edebilirsiniz?

70 Orada (her şeyin) en mükemmeli, 3 en güzeli olacak: 71 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkar edebilirsiniz?

72, Çardaklar içinde, gözü gönlü dışarıda olmayan pırıl pırıl eşler: 4 73 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkar edebilirsiniz? 74 Daha önce görünür görünmez hiçbir varlığın 5 dokunmadığı eşler: 75 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkar edebilirsiniz?

76 Onlar tarifsiz yemyeşil örtüler ve efsanevi 6 güzellikte sergiler üzerinde uzanacak: 77 O halde Rabbinizin hangi nimetini inkar edebilirsiniz?

78 AZAMET ve sonsuz ikram sahibi Rabbinin sâni pek yücedir! 7

M£3H

1 Açıklamamızın gerekçesi için bkz: 36:55, not.

2 "Çekirdeksiz nar", yani, "her şeyin mükemmel ve kusursuz hali" (70).

3 "Hayırlarda [hayrat] yarışın" (2:148) emrine uyanları bekleyen hayırların en güzeli [hayratım hısân) olacak. Bkz: "Kalıcı güzelliğin merkezi olan cennetler" (13:23).

4 Hûr. Muhtemelen Kur'an'da ilk geçtiği yer burasıdır ve üç kök anlama birden gelir: 1) Renk. 2) Geri dönüş (84:14). 3) Bir şeyin kendi ekseninde dönüp dolaşması [Mekâyis). Çevirimiz bu kök anlamlara dayanır. Havra ve ah-vefin her ikisinin de çoğulu olması hasebiyle

hem eril hem dişil anlama gelir. Bu terkinin geçtiği dört âyet de Mekkîdir. Medine'de bu terkinin yerini "tertemiz eşler" (Msl: 3:15; 36:54-56) alır. fiuYun sıfatı olan maksûrat, 56'daki "gözü dışarıda olmayan" ibaresiyle benzeşir (Ayrıca bkz: 37:48 ve 52:20, notlar). Sâffât 48 ve Sâd 52'deki kasırâtu't-tarf 'ile hûrun 'iyn benzer anlamları çağrıştırır.

5 Lafzen: "insanların ve cinlerin".

6 'Abkariyyin'in en makul karşılığı.

7 Krş: 26. âyet. Rahman sıfatıyla başlayan sûre Celal ve İkrâm sıfatlarıyla son buldu.

A

56. VÂKFA SÛRESİ

^3£~#t

dini Rasulullah koymuştur. İlk âyetinden aldığı vâkı'a adı, "olay, durum" mânasına gelir. Tüm Mushaflarda ve hadis külliyyatında anıldığı tek ad budur.

Sûre Mekke'de inmiştir. Sûrenin ses yapısı ve muhtevası bunu teyit eder. Allah Rasulü ile Ebubekir arasında geçen ve senedi sorunlu bir rivayetle bize kadar gelen şu içli diyalog, sûrenin iniş zamanı konusunda bize bir fikir verebilir: "Ebubekir dedi ki: "Saçların ağarmış ya Rasulallah!" Nebi şöyle cevap verdi: "Saçlarımı, Hûd, Vakı'a, Murselât, Amme yetesâeîûn, îze'ş-şem-su kuvvirat (gibi sûrelerdeki hakikatler) ağarttı" (Tirmizî). Buna göre, Nebevi davetin üzerinden saç ağartacak kadar makul bir süre geçmiş olmalıdır. Bütün bu veriler ışığında sûreyi peygamberliğin 8. yılma yerleştirebiliriz. İbn Abbas tertibinde Medenî olan Nasr süresiyle Mekkî olan 'Âdiyât arasında yer alması açıklanamaz. Diğerlerinde Tâhâ-Şu'arâ' arasında yer alır.

Konu itibarıyla sûre Kur'an'ın bir fihristi niteliğindedir. Faziletiyle ilgili sa-hih-sakim rivayetler de, esasen bu müstesna niteliğinden kaynaklanmaktadır. Sûrenin bu özelliğini, ikinci neslin ünlü zahidi Mesruk'tan nakledilen şu ifadeler çok güzel özetler: "Kim öncekilerin ve sonrakilerin, cennetliklerin ve cehennemliklerin, dünya ehlinin ve ahiret ehlinin haberini (bir arada) okumak isterse, Vâkı'a sûresini okusun." (İbn Aşur).

Son Saat uyarısıyla başlar. Sadece misafirin değil, misafirhanenin de ölümlü olduğunu dile getirir. Bu yolla, dünyevileşme tehlikesine dikkat çeker (1-6). Hayat, iyiler ve kötüler arasında bir yarışır (7-14). Bu yarış bir gün bitecek, tercihine göre herkesi öbür âlemde ya ödül ya da ceza alacaktır (15-56). İnkârın nankörlük olduğunu söyler, ilâhî yaratışa ve etrafımızı kuşatan nimetlere dikkat çeker. İnkârın temelinde şükürsüzlüğün, onun da temelinde değer bilmezliğin yattığını dile getirir (57-74).

Vahyin indiriliş amacı insana nimetin sahibini hatırlatmaktır. İşte bu yüzden vahyi yalanlamak, inkardan beslenmektir: "Böylece siz hakikati yalanlamayı gıda haline getireceksiniz" (82). Fakat kelama dökülmüş hakikatleri yalanlayan, bir gün mutlaka haber verilen gerçeğe yüz yüze gelecektir (95). İnsanoğlu bütün bir varlıkta dile gelen [teşbih] bu hakikati, şimdiden kabul etmeye çağrılır:

"Öyleyse sen (ey insan), azamet sahibi Rabbin adına hareket et!" (96)

•îS^SS^sf*

56 / VÂKTA SÛRESt

•N3£3=t»

CÜZ 27

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

I GERÇEKLEŞMESİ kesin olan o korkunç olay gerçekleştiği zaman, 2 kimse kalmayacak onun gerçekliğini yalanlayan; 1 3 odur (bazılarını) alçaltan, (bazılarını) yücelten. 2

4 Yer dehşetli bir sarsılışla sarsıldığında,

5 ve dağlar paramparça olup 6 toz zerrecikleri haline geldiğinde, 7 sizler üç sınıfta tasnif edilmiş olacaksınız: 3

8 Bir bahtiyar 4 kampa dahil olan kesim olacak; ama ne büyük bahtiyarlık!.. 9 Bir de bedbaht kampa dahil olan kesim olacak; ama ne felaket bir bedbahtlık!.. 10 Bir de yarışta öne geçip arayı açanlar olacak: 5

II İşte bunlardır Allah'a yakınlık sağlayanlar, 6 12 sonsuz nimetlerle dolu hasbah-çelerde kalacak olanlar,- 13 bir kısmı öncekilerden, 14 birazı da sonrakilerden... 7

15 Emek mahsulü 8 huzur tahtlarına kurulacaklar,- 16 onlara yaslanıp tarifsiz bir (sevinci) paylaşacaklar;—>

^Mh~

1-->

îiJlj î-üLi |?g i-jiliT l^iiîjJ J~J||?|İÜt_^]| c

JlSi @ IÜJ JI^JI oJ43 o %'j >j V !

> > *;

^ B ^ i O ^

" * ' ^ ' . ' "

1 Yalanlayan kalmayacak", zira şimdi "imani bir hakikat" olan ahiret o gün "yaşanan bir gerçeklik" olacak.

2 Zımnen: Şimdi yücelik taslayan bazıları o gün alçaltacak, şimdi aşağıda olan bazıları da o gün yükseltecek ve herkes kendi gerçek değeriyle arz-ı endam edecek.

3 Büyük eşleştirme ve tasnif için bkz: 81:7.

4 Veya: "sözünün eri" ya da "onurlu ve şerefli".

5 Yani "iyiler" ikiye ayrılacak: İyiler ve aktif-öncü iyiler (Krş: 4:69). Zımnen: İyilik çabası hep sürecek, zira iyiliğin bir son noktası olmayacak.

6 Allah Rasulü'nün, Allah-insan ilişkilerini kendi mertebesinden okuyarak bunu "Rabbinin nazarından" söz kalıbına döktüğü şu hadis san-

ki bu âyetin tefsiri gibidir: "Has kulum Bana farzlardan daha sevimli bir şeyle yaklaşamaz. Buna ilaveten nafiler onu Bana daha da yaklaştırır. En sonunda Ben onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli ve kendisiyle yürüdüğü ayağı olurum (Buhari, Rikâk 38).

7 Zımmen: Öncü olanlar giderek azalsa da, imanla şereflenenler her dönemde var olacak. Bu âyet peygamberliğin sonlaşma da zımnî bir atıf içerir (Krş: 39-40. âyetler).

8 Sadece burada geçen mevdûne lafzen: "Geçmeli, oymalı, işlemeli, murassa, kakmalı, kaplamalı", mecazen "ince işçilikli, emek mahsulü" demektir. Tercihimiz, cennet nimetlerinin insanın dünyada yaptıklarını hatırlatan bir boyut taşıdığı gerçeğine dayanmaktadır (24. âyete bkz).

**^s3^^*

CUZ27

*N3£s#>

56 / VÂKTA SÛRESİ

•pssSS^T*

1077

r^Jü 1^9 Ö3^-**«j V uV|4 ij|l^*j \ \$y& Uu * 1 v>- ->v o^j|S^*>J 1

*, a ' " * ' ? " \ ° * '

— i ^, > , . ! , ... i " î * ^ , . - . i t " , ; ; >

"s % ' ' ' 1 --

f ' * ' * ' <= \ - -

)_yl5j ffi| J-^^Ü ~-ti)i J^i l_y|l^ «4^] !§ çv^ Vj ->J^ ^

<—17 ölümsüz gençlikler onları bekleyecek; 1 18 tarifsiz güzellikte bir kaynaktan doldurulmuş bir o kadar tarifsiz ibrikler ve kupalarla sunulan (içecekler); 19 ne baş döndürür ne de sarhoş eder. 20 Ve her tür meyve ve kuruyemiş seçeneği... 2 21 Ve canlarının çektiğinden tarifsiz lezzette kuş etleri... 3

22 Ve kusursuz bakışlı temiz eşler; 4 23 gün görmemiş inciler gibi...

24 Önceden yaptıklarının bir ödülü olacak (bunlar); 25 orada ne bir boş laf ne de kınanma duyacaklar; 5 26 sadece denilecek ki: "Mutluluklar!.. Mutluluklar!.." 6

27 7 BAHTİYAR kesime gelince: nedir o bahtiyar kesimin (ödülü)?

28 Dikenlerinin yerini meyvelerin aldığı 8 upuzun Sidr ağaçları 9 arasında, 29 yine çok gövdeli, misk kokulu ve parıltılı Mu-ğaylan ağaçları, 10 30 ve uzayıp giden serin gölgeler

31 ve çağlayanlar... 11 32 Bir de sınırsız çeşitlilikte limitsiz meyveler,-33 ne bir kesintiye uğrar ne de yasaklanır... 12 34 Ve yüksek döşekler... 13 35 Çünkü Biz onları yepyeni bir yaratılışla inşa edeceğiz, 36 ve onları bakir/bakire 14 olarak var edeceğiz: 37 Sevgi dolu, denk ve uyumlu,- 38 (Hepsi de) bahtiyar kesim için,15 39 bir kısmını öncekiler 40 bir kısmım da sonrakiler teşkil edecek. 16

41 Ve bedbaht kesime gelince... Nedir o bedbaht kesimin (cezası)?

42 Zehir gibi içe işleyen yakıcı bir ateş 17 ve yürek dağılayan bir umutsuzluk içinde olacaklar; 43 ve iç karartan boğucu bir gölge; 18 44 ne serinletici, ne de rahatlatıcı...

45 Çünkü onlar geçmişte refah içinde şı-marıp azmıştırlar; 19 46 ve büyük ihanette ısrar etmiştiler; 20 47 ve "Ne yani" demiştiler, "biz ölüp gittikten, toza toprağa karışmış bir iskelet halini aldıktan sonra tekrar mı diriltileceğiz? 21 48 Önden giden atalarımız da (diriltilecek), öyle mi?" 22

49 De ki: "Şüphesiz hem öncekiler hem de sonrakiler, 50 elbet (sadece Allah tarafından) bilinen bir günün belirli vaktinde bir araya toplanacaklar.—>

1 Veya: "Ölümsüz gençler servis yapacaklar" {Tâfe 'aleyh için bkz: 76:15, not). Allah Rasu-lü'nün cennetliklerin hep genç kalacaklarına dair Tirmizî hadisiyle birlikte değerlendirilmelidir.

2 Fâkihe, hem meyve hem de kuruyemişi kapsar (îbn Aşur).

3 20 ve 21. âyetteki sıralama önce meyve sonra et şeklinde doğru beslenme sırasını vermektedir.

«£N*

56 / VÂKTA SÛRESİ

£s=3£3=i

CÜZ 27

4 Hûrun 'ıyn'i çeviri gerekçemiz için Tûr 20; Rahman 72 ve Sâffât 48. âyetlerin ilgili notlarına bkz.

5 Essem'in mastarı olarak te'sim'in ilk anlamı "kınama"dır. Yani: Mağfiret edilen günahlarından dolayı. Ğafr, "suçunu dahi dile getirmeden bağışlamaktır (Bkz: 64:14, not).

6 Teslimiyetin öbür adı olan İslâm'ın ödülü "sonsuz mutluluk ve kurtuluş" olan selam'dır. (Krs: 10:10; 13:24)

7 Burada çeviriye manasıyla değil işleviyle yansımış olan bir vav vardır. O, ibtidaiyye

işlevidir ve çeviriye paragraf başı olarak yansımıştır.

8 Yani: her şeyin mükemmel ve kusursuz hali (Krş: 55:68). Mahdûd, hem "dikeninden arındırılmış" hem de "meyve çokluğundan dalları yere ağmış" olarak tefsir edilmiştir. Rivayetlerden, bunun kiraza benzer bir tür olduğu, cennette dikenlerinden arındırılarak yerine meyve ikame edileceği anlaşılmaktadır (Taberî ve Râğıb).

9 İki cinsi vardır. Nebik adı verilen üzüme benzeyen sarı renkli kekre veya mayhoş meyvesi olan bir ağaç. Bir de kara sidr'i (sedir) vardır ki pelit ağacıdır. Acı ve kekre olan meyvesi boğazdan geçmez, bir işe yaramaz. Yaprığı, yiyen hayvana sahte bir tokluk hissi verir (İbn Aşur). Yemişi böylesine yararsız bir ağaç, kalıcı güzelliğin merkezi olan cennette can alıcı bir güzellikte arz-ı endam edecektir.

10 Hicaz ağaçlarından, uzun boylu, kaim ve çok dallı, sağlam, az ve büyük yapraklı, koyu yeşil, büyük gölgesi, dikenli, kaliteli bir zamk salgılayan, misk kokulu bir ağaçtır (İbn Aşur). el-Men-dûd, "muz ağaçları, bazı cins hurma ve palmiye

türleri gibi kökten dallı, belirgin bir ana gövde taşımayan" anlamına gelir (İbn Aşur). Kur'an'm üslubu gereği sidr ve talh arasında "zıtlarm uyumu" adını verebileceğimiz bir durum olsa gerektir.

11 Krş: 32:17. Hiçbir akim tasavvur edemeyeceği ideal güzelliğin ifadesi olan cennete dair her tasvir, gaybın tabiatı icabı sembolik bir karakter taşır.

12 Zımnen: Ne kadar yersen ye hiçbir zararlı yan etkisi olmayan.

13 Mecazen: Cazibe katsayısı yüksek, göz kamaştırıcı eşler.

14 Erkek ve kadın her iki cinsi de kapsar.

15 Yani: Dünyadayken aktif vicdan sahibi olanlar için (90:18'in notuna bkz).

16 Sûrenin 13-14. âyetleri öncülerle, 39-40. âyetleri ise öncü olamasa da onları izleyenlerle ilgilidir.

17 Semûm için bkz: 15:27, not.

18 Hayattayken vicdanının üzerine örttüğü küfür perdesi sebebiyle kararan ebedi istikbal.

19 Veya: Hayrı bırakıp hazzı hayatın amacı kılmıştılar.

20 Zımnen: Allah'la yaptıkları fitrat sözleşmesine (Krş: 20:115 ve 7:172).

21 Krş: 23:82.

22 Tüm vahiyler sorumluluk ahlâkına çağırır. Sorumluluk ahlâkının üzerinde yükseldiği

temel ise hesap günü inancıdır. Bu inanç bilinç düzeyine yükseldiğinde "sorumluluk bilinci" [takva] oluşur.

*^^#1

CÜZ 27

»N3S54-

56 / VÂKTA SÛRESİ

Hss3£^

1079

i' "' 'y' »

• ■><' a> '. >'>,' ••»•T'fT »■*■' -* -■ i 1.7«îr -i 1'-7-

.>'!'.!»

u y» ^Lii'jfa&1 jij üi ^ o s^>

5> Sjjs-jj ^ JjVt sÜJüı iii£ j2j A V 6jili3 v

yi' ,«. T > ,«., .> »f •77-' .» - •; «•»•T- ,.«, ' i* »i 1' »■'»T'm

y ü_j^p J1^J Ijl v j^SLu ç*illü uua>- sl_ÜL>t>J »I £J jJ

^ ^ 5 e ^ ^ o

o ■*?,' ^ ' .>--?£ '|l'l't|' , " <, t'M 4^ ^ ^ > *' > ° 1 1'

*\-" >\ ~< "1 ,f< ' \ ° >\ \ > " ' . "1 ■ ' >u ' ' !> °\U

<—51 Sonra siz ey sapıklar, yalanlayanlar! 52 Elbet siz de o ağaçtan, zehirli cehennem ağacından 1 yiyeceksiniz. 53 Artık karınları onunla öldüracaksınız. 54 Üzerine yürek dağılayan kavurucu (umutsuzluğu) içeceksiniz,- 55 hummalı develerin kanma bilmeyen içişi gibi..." 2

56 Hesap Günü onların ağırlanışı işte böyle olacak.

sunuz onu, yoksa bütün yaratışın kaynağı Biz miyiz? 4 60 Aranıza ölüm kanununu koyan Biziz,- ve Biz asla önüne geçilen biri değiliz; 5 61 sizi benzerlerinizle değiştirme ve sizi bilmediğiniz bir mahiyette yeniden inşa etme hususunda. 6 62 Doğrusu ilk yaratılış (mucizesini) bilmiş olmanız lazım; o halde neden (ikinci yaratılış hakkında) ibret

almıyorsunuz?

63 Hiç toprağa ektiğiniz tohumu düşündünüz mü? 7 64 Siz mi ekip büyütüyorsunuz onu, yoksa Biz miyiz ekip büyüten? 65 Eğer dikseydik, onu çürüyüp un ufak olmuş bir ahşap kalıntısına çevirirdik de, şaşakalır (ve derdiniz ki): 66 "Eyvah, borçlu çıkan yine biz olduk! 8 67 Daha beteri, mahrum kalan da biz olduk!"

68 Hiç içtiğiniz suyu düşündünüz mü?

69 Siz mi indiriyorsunuz onu bulutlardan, yoksa Biz miyiz indiren? 9 70 Eğer dikseydik onu tuzlu ve acı bir su yapardık: şu halde neden hâlâ şükretmiyorsunuz?

71 Hiç tutuşturduğunuz ateşi düşündünüz mü? 72 Siz mi yapıyorsunuz onun ağacını, 10 yoksa Biz miyiz yapan?

73 Biz onu bir hatırlama vesilesi ve kendi yalnızlığında kaybolmuş muhtaçlar için 11 yarayışlı bir meta kıldık.

74 Şu halde azamet sahibi Rabbin adına 12 hareket et! 13

57 SÎZÎ yaratan Biziz,- o halde (ey insanlar), bu gerçeği neden hâlâ kabullenmezsiniz? 3 58 Hiç attığınız o hayat tohumunu düşündünüz mü? 59 Siz mi yaratıyor-

75 ÖTESİ yok! 14 İşte Kur'an'ın parçalar

halinde indirilişine yemin ediyorum,15

76 ki elbet bu, eğer farkmdaysanız çok ağır bir yemindir.—>

1 Lafzen: "Zakkumdan". Zimnen: Yaptığınız kötülüklerin meyvesi olan azap ağacından (Kırş: 37:62; 17:60; 44:43).

2 Hîm l humma hastalığına tutulmuş deve için kullanılır (İbn Aşur). Tercümemiz bu kullanı-

ma dayanmaktadır.

3 En yalın gerçek: İnsan kendi kendisini yaratmamıştır.

4 Mucizeler mucizesi olan hayat mucizesine dikkat çekiş.

»fs^g==4»

56 / VÂKTA SÛRESİ

CUZ27

5 Zımnem: YararıŖta insanın Allah'la ayaklaŖ-ıaya kalkması sadece haddini bilmezliktir. Allah aŖılamaz olandır. O'nun verdiklerini kullanarak O'nu aŖma iddiası, küstahlaŖmaktır.

6 Veya: "yeni türler var etme hususunda" (Bkz: 14:19). Ya da: "ölümle nesilleri yenileme hususunda". Bu âyet yeniden diriliŖin ne mahiyetini ne de oluŖ biçimini kavrayamayacağımızı, fakat her halükarda bu hayattan farklı olacağını ortaya koyar.

7 58. âyet insan kitabım, bu âyetse tabiat kitabını okumayı salık veriyor. Âfâk ve enfus âyetleri için bkz: 41:53.

8 Yani: Sanki Allah'tan alacağı varmıŖ da vermemiŖ gibi; 'alacaklıyken borçlu çıkan yine biz olduk' der.

9 el-Muzn, (t. muzne) cemi isim. Su ve vahiy ; ne kadar da biribirine benziyorlar! İkisi de indirilendir, mucize olandır, hayat verendir, onsuz yapılamayandır, insanı üretmekten aciz bırakandır. Suyu "h 2 o" ne kadar izah ederse, vahyi de "dil" o kadar izah eder.

10 Petrol ve kömür de dahil, kökeni bitki olan tüm fosil yakıtları kapsayan bir ifade, ilk muha-

taplar için birbirine sürtünerek ateŖ elde edilen merh ve 'afar adı verilen çıralı ağaç türleri (KrŖ: 36:80).

11 Bu anlamı, Esed'in el-mukvîn konusundaki açılımlarına borçluyum. Mukvîn "muhtaç" anlamına gelir (Râğıb). Dalalet çölde yolu kaybetmek, hidayet yolu bulmaktır. Kayıp çöl yolcusu için ateŖ ısı ve ışığıyla nasıl hayat demekse, zaman çölünde yolunu kaybetmiŖ insanlık için de vahiy ondan daha fazla hayat demektir. Âyet, ilk muhatabı bedevinin zihninde ateŖin çöldeki bir yolcu için değerini çağırıştırır. İnsan yolcuya, evren çöle, vahiyse ışık ve ısı kaynağı ateŖe benzetilmiŖtir.

12 Ve/veya: "adıyla".

13 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 87:1, not.

14 Yalanlayanlara hitaben zımnem: Sakın ha! Aman ha! (Gerekçe için bkz: 90:1)

15 Veya: "yıldızların yörüngelerine". İbn Abbas ve İkrime gibi otoritelere dayanan tercihimiz, arkadan gelen "Ŗüphesiz ki o değerli bir hitaptır" {77} âyetiyle de uyumludur. Yemin edenin azameti ettiği yemine yansır. Zımnem: Vahyin makes bulduğu gönüller Ŗahit olsun ki...

"*e E ^3S^ # ' "

CUZ27

•^3^*

56 / VÂKTA SÛRESİ

F^3\$^

1081

ş>«O^

2- " > * -', ' ~»" .,-. ' >"! ! t, ■? *' ' ' , » ^ ,

1~r > ;,«, ' , " ' • ■ "i- • 1 om' ■ «% • 1 'i o

° , ' S 'i > ' ' \ *

<—77 Şüphesiz o, muhatabına değer yükleyen bir hitaptır: 1 78 korunmuş bir kitap içindedir; 79 ona ancak temizler dokunabilir: 2 80 Âlemlerin Rabbinden indirilmedir.

81 Şimdi böyle bir haberi, siz mi kirleteceksiniz? 3 82 Böylece siz hakikati yalanlamayı gıda haline getireceksiniz. 4 83 Peki ama, ya can boğaza gelince ne olacak? 84 Ve siz o zaman aval aval bakakalacaksınız. 85 Ve Biz ona sizden çok daha yakı-nızdır, fakat siz görmeyeceksiniz. 86 Ve eğer Bize borçlu olmadığınızın inaniyorsanız, 87 (haydi) hayatı ona geri döndürün,-tabi ki eğer (inancınızda) sadıksamz.

88 AMA eğer Allah'a yakın olanlardan iseniz,- 89 (yeriniz) tarifsiz bir huzur, bitimsiz bir rızık 5 ve mutluluğun üretildiği cennetler (olur).

90 Yok eğer bahtiyar kesimden biri olursanız: 91 Artık, (ey) sözünün eri olan bahtiyarlardan olan kişi: sana selam olsun!

92 Fakat eğer o, yalanlayıp da yoldan sapmışlardan biriye: 93 artık onun hakkı yürek yakan bir (umutsuzluk) sofrasında ağırlanmak 94 ve çılgın bir ateşe atılmaktır.

95 Hiç şüphe yok ki bu, işte budur kesin gerçek: 96 Öyleyse sen (ey insan), azamet sahibi Rabbin adına 6 hareket et! 7

1 Kerîm sıfatının Kur'an'ı nitelediği tek yer. Kalıbın mübalağa ile özne oluşuna, dolayısıyla Kur'an'm da muhatabını inşa gücü çok yüksek bir "büyük özne" oluşuna dikkat.

2 Yani: "Onu kaynağında tahrif etmek için hiçbir şeytan ona el uzatamaz". Bu âyet Şu'arâ' 211-212 ışığında anlaşılmalıdır. Bu âyetin mus-hafa abdestli dokunmanın hükmüyle

herhangi bir alâkası yoktur. Çünkü: 1) Bu âyet indiğinde henüz elde "kitap" denilebilecek bir "mushaf" bulunmamaktadır. 2) O dönemde henüz abdes-ti farz kılan Maide 6 inmemiştir. 3) Âyetin hitap bağlamı mü'minler değil kâfirlerdir. 4) Âyetin konusu insanlar değil cin ve melek gibi görünmeyen varlıklardır. 5) Âyetteki temizlik de maddî değil 3:55, 8:11, 9:103 gibi bir çok âyette kullanıldığı üzere manevî temizliktir ki, vahyin sayfaları da "temiz sayfalar" olarak anılır (98:2).

6) İnşa değil haber cümlesidir. Yani; "dokunmayın" değil, istese de "dokunamaz" denilmektedir. 7) Âyet ahkâm âyeti değildir, çünkü Mekkî-dir. 8) Mekkûn kitap, yani "korunmuş/saklanmış kitap" elle tutulup gözle görülemez.

3 Mudhinun, "yağ" anlamındaki cinfan'den. "Yalanlama" ya da "müdahene" anlamı verilmişse de biz, 79'daki "temizler dokunabilir" in zıddı olarak, "yağlamak" yani "leke sürmek, kirletmek" anlamı taşıdığını düşünüyoruz. (Farklı görüşler için bkz: Râzî).

4 Yani: "Yalanla besleniyorsunuz". Râzî ve Şevkânî'den ilhamla.

5 -Reynân'm rızık anlamına istinaden [Meka-yîs).

6 Ve/veya: "adıyla" (Bkz: Âyet 74, not).

7 Tesbitii böyle çevirimiz için bkz: 59:1, not.

<> 'r~--3c^--^* > "

57. HADÎD SÛRESİ

-^^B^-

m

I

İlk nesil Hadîd adıyla anmıştır. Bu, bize kadar gelen farklı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Düz anlamı "demir" olan ve farklı çağrışımları da bulunan adım 25. âyetinden alır.

Sûre, aksine işaret eden bazı rivayetler olsa da, bir bütün olarak Medine'de inmiştir. Haşr ve Saf sûreleri de bu sûre gibi sebbaha ile, Cuma ve Teğâbun ise aynı kelimenin muzari formu ile başlar. 10. âyet yapılmış bir savaşa atıfta bulunur. Nifak ve infak konusu yoğunluklu ele alınır. Sûre ilk tertiplerdeki gibi Muhammed sûresinin önüne değilse de, benzeri olan Saf sûresinin önüne yerleştirilebilir. Bedir yılında (2. yıl) nazil olsa gerektir.

İlk üç âyetinde 8 ilâhi isim/sıfatın yer aldığı sûre, konu itibarıyla tam bir "infak süresizdir. Mülkün mutlak mânada Allah'a aidiyeti (2, 4-5), infaktan kaçmanın münafıkça bir tavır olduğu (13), bunun bir 'Yahudileşme alameti' olduğu (16), dünya servetinin geçiciliği,

Allah'ın cömertliğine mazhar olanların cimrilik etmeleri (23-24), imanın servet ve kuvvetle desteklenmesi gerektiği (25), Allah'ın cömertliğinin unutulmaması gerektiği (28-29) hep infak bağlamında ele alınır. İnfak eden mü'minler ahiretin yıldızı olacaklardır (12-13).

İlk bakışta 16-17. âyetlerin çok erken bir dönemde indiği iddiaları doğru gibi gelebilir. Zira fasıla sesleri farklı, genel bağlamdan nisbeten bağımsız gibidir. Fakat ses farklılığı 26-27. âyetler için de geçerli olduğu halde, ana temayla tam bir uyum içindedir. Dolayısıyla 16-17. âyetleri sûrenin genel zamanı dışında saymak çok da makul değildir.

Sûrenin ana fikri, sûrenin adını aldığı 25. âyette geçen üç unsurda, Kitâb-Mî-zân-Hadîâd& billurlaşmıştır. el-Kitâb vahyi, eî-mîzân adaleti, el-hadîd de gücü temsil emektedir. Birincisi ilkelerin teorik kaynağına, ikincisi o kaynağı doğru kavramak için şart olan ölçme ve değerlendirme yeteneğine, üçüncüsü de o ilkeleri hayata tatbik etmek için gereken meşru güce tekabül eder. Bunlar ilim-hikmet-hüküm veya tevhid-adâlet-cihad olarak da anlaşılabilir. Amaç, tevhidin adalet ve kuvvetle takviyesidir. Sûrede hayli geniş yer tutan infakın ele alındığı bağlam da budur. Hadid ile Haşr arasında muhteva açısından yakınlık vardır. İkisinin de servet ahlâkını işleme yanında, Haşr 16 ilâhi isimle biterken, Hadid 8 ilâhi isimle başlar.

CÜZ 27

N3£s#

57 / HADÎD SÛRESİ

^3S^

1083

HEM

t <* 1^u

'il-' >

İ-^ J1>^ J^ c^* S*io-^jj ^jJJ ,_^> j^lj ol^ÜJ! dili

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 GÖKLERDE ve yerde oları her şey (onlara yaratılış amacını yükleyen) Allah adına hareket etti: 1 zira mutlak üstün ve yüce olan, her hükmünde tam isabet kaydeden O'dur.

2 O'na aittir göklerin ve yerin mülkü; O yaşatır ve O öldürür; her şeye güç yetiren de

O'dur.

3 el-Evvel ve el-Âhif dir ; ez-Zâhir ve el-Bâtırdı } 2 ve O her şeyi en iyi bilendir.

1 Benzer bir ibare ve çevirimizin gerekçesi için bkz: 59:1, not.

2 Yani: "O öncesiz ilk, sonrasız sondur (Bkz: 55:26). O bütün varlığın hem görülebilen aşkın sebebi, hem de görülemeyen içkin hakikatidir (Krş: 6:103). Mahrukatın çift kutupluluğu yasası yer-gök çiftinde dile geliyor. Allah tektir. Fakat el-Bâkî yerine el-Evvel ve el-Âhir, el-Hak veya el-Vâcid yerine ez-Zahir ve el-Batm anlam çiftleri kullanılıyor. Çünkü aşkın hakikat ancak çift kutuplu kavramlarla beşer idrakine nazil oluyor. Kur'an'da el-Esmâ'ü'l-Husna yalnız burada bağlaçla birbirine atfen gelir. Bunlar iki isim çiftidir: el-Evvel ve'l-Âhir,- ez-Zahir

ve'l-Bâtım'dır. Bu iki çiftin de vav bağlacıyla birbirlerine bağlanması öncelikle onların biri olmadan diğersinin anlaşılmayacağına delalet eder. Allah'ın "öncesiz ilk" olması "sonrasız son" olumasından ayrı ve bağımsız düşünülemez. Bir diğere nedeni bu isim çiftlerini oluşturan isimlerin birbirlerinin mukabili olmasıdır. Üçüncü bir neden de dört ismin birbirine atfe-dilmesinden çıkan mânadır. el-Evvel'in ez-Zâ-hir'le bir münasebeti vardır. Dünya ve görünen varlıklar bu iki ismin tecellisidirler. el-Ahir'in el-Batm'la bir münasebeti vardır. Ahiret ve görünmeyen varlıklar da bu iki ismin tecellisidirler. Allahu a'lem.

•fs^5#>

57 / HADÎD SÛRESİ

-*N3£s=Ş*-

CÜZ27

4 O, gökleri ve yeri altı aşamada 1 yaratmış, ardından hükümlerlik makamına kurulmuştur. 2 O hem toprağa giren ve orada çıkan her şeyi, hem de gökten inen ve onda yükselen her şeyi bilir. 3

Nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir ve Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.

5 Göklerin ve yerin mülkü O'nundur; ve bütün işler Allah'a döndürülür. 4

6 Geceyi O kısaltıp gündüzü O uzatıyor,-yine gündüzü O uzatıp geceyi O kısaltıyor; 5 zira O, göğüslerin en mahrem sırlarını bilendir.

7 ALLAH'A ve Rasulü'ne yürekten güvenin ve O'nun sizi kendisine emanetçi kıldığı 6 şeylerden infak edin! Artık sizden iman ve infak eden kimseler için büyük bir ecir vardır. 7

8 Neden siz Allah'a inanıp güvenmeyesi-niz ; üstelik Rasul sizi Rabbinize inanıp güvenmeye çağırdığı, O da sizden söz almış olduğu halde? Tabi ki eğer inanmaya (gönüllü) iseniz?

9 Kulu (Muhammed'e) sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için hakikatin apaçık belgeleri olan âyetleri indiren O'dur,- çünkü Allah size karşı elbet çok şefkatli, çok merhametlidir. 8

10 Neden siz Allah yolunda infak etme-yesiniz ki ; üstelik göklerin ve yerin mirasının sadece Allah'a ait olduğunu (bilip dururken)?

HoK

aJ-H^ ,_y^- Jj-4 (_S-UI _ş_Jt 'V ^JLaj^ «Ü3 jl «İ^İLLyl JI>-!

l_jİ3lî_j .Ljj^ t_jiil^jji ^-»iijS Jii.|^tit)j| JiÛj -sSv jviji> >>-l " İ -Jj 4J «Ui>W1-J U—«>.
Uay <UI J>ji (^JÛI

İçinizden zor ve kor zamanlarda 9 infak edenler ve savaşanlarla, (iş kolaya binince bunları yapanlar) bir olmaz ; böylele-ri derece olarak, daha sonra infak edenler ve savaşanlardan daha üstündür; ve böyle davranan herkese Allah en güzeli vaad etmiştir: Ve Allah yaptığınız her şeyden haberdardır. 10

11 KÎM Allah'a güzel bir borç verip de, onun kendisine kat kat fazlasıyla geri dönmesini ister? 11 İşte böylelerini tarifsiz güzellikte bir ödül beklemektedir.

1 Fî sitteti eyyamın ibaresi, göklerin ve yerin yaratılışının ilâhi takdir gereği "çok aşamalı bir süreç içinde" tamamlandığına delalet eder.

2 Bkz: 20:5, not. Zımnen: Mutlak mülkiyet iddiasında bulunmak, Allah'tan rol çalmaya yeltenmektir (Krş: 13:2-5, 41:11-15). Servet mülkiyet değil emanettir (Krş: 7. âyet).

3 Sûrenin ana teması olan infak bağlamında zımnen: Gökten indirdiği servetin büyüklüğünü bildiği için, sizin infak ettiklerinizle övündüğünüzde, nasıl gülünç duruma düştüğünüzü de bilir.

4 Uinûr'un tekili olan emr, "emir, talimat, iş, oluş, söz, eylem, şey" mânalarına gelir. Varlığın

CUZ27

»fS^SS 3 **

57 / HADÎD SÛRESİ

»N3£b3î«

cevher ve arazının, varlık yasalarının ilk sebep ve son gayesinin Allah olduğuna bir atıftır. Esasen emi "üst olanın isteğini", mes'ele/suâl "ast olanın isteğini", talep "eşit olanın isteğini" ifade eder. Zımnem: Siz de O'nun mülküsünüz, servetiniz de. O sizden infak etmenizi isterken, mülkünden mülkünü istemektedir.

5 "Ölümün yasalarını zaman takdir ediyor" (45:24) diyen inkarcı akim reddi ve Allah'ın zamana her an müdahil oluşunun ifadesi. Tıpkı gece ve gündüz gibi, varlık ve yokluk, darlık ve bolluk, açlık ve tokluk, azlık ve çokluk da O'nun müdahalesiyledir.

6 Mustahlefîne iîh, zımnem: "size mülkiyetini verdiği" değil, "emanet ettiği" anlamına gelir.

7 Müslümanlara hitap eden âyetin "iman edin" demesinin, infakla doğrudan bir münasebeti vardır. Zira îman edip infak etmemek, Allah'a inanıp da O'na güvenmemek gibidir. Kur'an üç şeyi "Allah yoluna" nisbet eder: İnfak, cihad ve hicret. Müslüman tasavvurunda infak üç temele dayanır: 1) Mülk Allah'ındır. 2) İman Allah'a güvendir. 3) Servet insana emanettir. Servet ata benzer,- sırtına binerseniz siz ona sahip olursunuz, sırtınıza binerse o size sahip olur. Vahyin infak konusundaki tavsiyesi üçtür: 1) Bollukta da darlıkta da infak et (3:134). 2) Sevdiğinden ver (2:177). 3) Gizlice de açıktan da ver (13:22). İnfakın âdabı üçtür: 1) Allah için verdiğini çok görmemek (74:6), 2) Hadisin ifadesiyle "kusmuğunu yalayan köpek" durumuna düşmemek, 3) Başa kakmamak (2:262-264). Zımnem: Allah için vermek, vermek değil almaktır.

8 Zımnem: Küçük hesap yapmayın! Allah'ın şefkat ve merhametine lâıık olun! Sizi karanlıktan kurtaranın nimetinin yanında, sizin

maddî fedakârlıklarınızın ne kıymeti var. Bu sayede servetin efendisi oluyorsunuz, az şey mi? İnanıyorsanız güvenin, güveniyorsanız infak edin!

9 Lafzen: "fetihten.." Zor zaman dostlarından söz ediliyor. Buradaki fetih Mekke'nin fethi türünden başarılı bir askeri operasyon değil, Fetih sûresinin girişinde kastedilen türden kalplerin islâma açılışıdır.

10 Bu âyetlere medar olacak Medine'de yaşanmış örnek bir olayı müfessirlerimiz 92. sûrenin tefsirinde naklederler: Ensar'dan birinin hurması yetimler sahibi yoksul komşunun bahçesine ağmaktadır. Bu dallardan dökülen hurmaları komşu evin çocukları yemektedirler. Bahçe sahibi bir gün hışımla gelir, toplanmış hurmaları alır ve çocukları döver. Olay Allah Rasulü'ne intikal edince bahçe sahibini çağırır ve o ağacın meyvesini vakfetmesi durumunda kendisine Allah'tan ahirette bir bahçe vermesi için du-a edeceğini vaad eder. Sonuçta, servete sahip değil servete ait olduğu anlaşılan adam bu muhteşem fırsatı teper. Bu olayı duyan Uhud gazisi Sabit b. Dahdah el-Belevî iki gözü iki çeşme Allah Rasulü'ne gelerek "Aynısı benim için de geçerli mi?" diye sorar ve Medine'nin en

değerli hurmalıklarından olan bahçesine karşılık o ağacı alarak vakfeder (İbn Aşur, Leyi sûresinin tefsirinde).

11 Zımmen: Allah için karşılıksız harcamada bulunan, O'na borç vermiş gibidir (Bkz: 18. âyet; Krş: 2:245). Burada "borç" değil "güzel borç"tan söz ediliyor. Bunun için veren içinden gelerek verecek, verdiğini hissettirmeyecek, Allah'a zaten borçlu olduğunu unutmayacak, verip başa kakmayacak ve verip karşılık bekleme-yecektir.

<#s3Ss#>

57 / HADÎD SÛRESİ

*N38^

CÜZ 27

12 Bütün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları önlerini ve sağ taraflarını aydınlatan nurlarıyla hızla ilerlerken 1 gördüğün gün onlara: "Bu gün size müjde var: Tabanından ırmaklar çağlayan, içinde yerleşip kalacağınız cennetler!.. Bu, işte budur muhteşem zafer!"

13 O Gün bütün münafık erkekler ve münafık kadınlar mü'minlere (şöyle diyecekler): "Bize bakın 2 da ışığınızdan biz de yararlanalım!" Onlara denilecek ki: "Arkanızdaki (hayata) dönüp, 3 kendinize (orada) bir ışık arayın!" 4 Derken onlarla mü'minler arasında kapısı olan bir sur çekilecek, 5 onun iç tarafında rahmet bulunacak, dış tarafında ise azap.

14 (Münafıklar) seslenecekler: "Biz sizinle beraber değil miydik?" (Mü'minler) şöyle cevap verecekler: "Elbette! Ama siz kendi kendinizi tuzağa düşürdünüz; böylece (güya) kendinizi gözettiniz; 6 kuşkuya kapıldınız, Allah'ın emri gelinceye kadar malum kuruntularla avundunuz; 7 dahası, o (kafa) sizi Allah ile aldatarak gurura sürükledi."

15 Artık Bu Gün, ne sizden ne de kâfirlerden kurtuluş akçesi kabul edilmez. Son durağınız ateştir ve tek can dostunuz da odur: O ne kötü varış yeridir. 8

16 İMAN edenlerin, Allah'ı ve indirilen hakikati anınca ta kalplerinde ürperti duymalarının vakti hâlâ gelmedi mi? 9 Ta ki kendilerine daha önce vahiy verilip de, üzerlerinden uzun zaman geçtiği için

e>«o^

rf.-^J

°* > ! t f

-iri ^j.y 1

JiJVI l^iAj '-y 1Sjpi Olli ^jlil n&=Uj-J^> LgjUJbj

^ i!

kAK

:\) a I i

lill^JjiLL t 1_JiIül 4iIi J_* OjAllij iü^Jt <U3 aÜoIj

lg\ '(SŞp \ 3 'j£ ^jüi ^ i s t,,lh ^L li>' -y ^°is ^ ^3 *ij jîi öiüü iivı f^ Jiîi <P l» c>tâ\

kalpleri katılaştan kimseler gibi olmasınlar; 10 ki onların bir çoğu yoldan sapmıştır. 11

17 İyi bilin ki Allah, ölümünden sonra toprağa can verir. İşte aklınızı kullanabilesiniz diye âyetlerimizi size böyle açıklamış bulunuyoruz. 12

18 İMANA sadâkatin bedelim ödeyen erkekler ve kadınlar 13 ile Allah'a güzel bir borç verenlere gelince: 14 (bu) onlara kat kat fazlasıyla geri dönecek ve tarifsiz güzellikte bir ödül onları bekleyecek.

1 Bu dünyanın sahte yıldızlarına/starlarına karşılık, kalıcı dünyanın etraflarına ışık saçan gerçek yıldızları onlar olacak.

2 Veya: "Bekleyin" ya da "gözetin". İnfakla ilgili bir pasajın içinde nifakla ilgili âyet dikkat çekici. Kâfiri mü'minden iman ayırır (8. âyet),

münafığı mü'minden infak ayırır. İman küfrü def eder, infak nifakı. Ancak çift dünyalı olanlar infak edebilir. İki dünyası olanın iki yüzü değil tek yüzü olur.

3 Bu ifade, "uzak durun, yaklaşmayın" şeklinde de anlaşılabilir.

CÜZ 27

•^s^Ş^f*

57 / HADÎD SÛRESİ

«^^s^S^**

İo87

4 Yani: Hayattayken yaptığınız iyiliklerin ışığını arayınız.

5 Surdaki kapı, günahkarlar için rahmet kapısı: Hz. Peygamber'in haber verdiğine göre; günahlarından arandıktan sonra kalbinde hardal tanesi kadar iman olanlar Cennet'e

girecekler (Buharı).

6 Veya: "(mü'minlerin başına gelecek belayı) gözlediniz". İbn Zeyd'e göre "tereddüt ettiniz".

7 Yani: Ütopyanızın peşinde kendinizi aldattınız...

8 Bu cümle bir önceki âyetin devamı olarak mü'minlere atfen okunabileceği gibi, müstakil olarak Allah'a atfen de okunabilir.

9 İbn Ömer bu âyeti okuduktan sonra vahiyle diyaloga girerek gözyaşları içinde şöyle dedi: "Evet, geldi ey Rabbim!"

10 Ümmet-i Muhammed'in Yahudileşme tehlikesine dikkat çeken âyetlerden biri. Yahudilerin vahiy karşısındaki kalp katıllıklarını ele alan Bakara 74 ve vahye karşı duyarlılığın zirvesini tasvir eden Enfâl 2 ışığında anlaşılmalıdır.

11 Kur'an ehl-i kitaptan söz ederken genelleme

yapmaz. Kategorik değil analitik bir üslûp kullanır. Bu konuda da toptancı bir akıl değil mümeyyiz bir akıl inşa eder.

12 Burada, bir üstteki âyetin sonunda kullanılan temyize dayalı üslubun gerekçesi ele alınmaktadır. Ölü toprağa can veren, manen ölü sayılan dinî gurup ve kesimlere de can verebilir. Onlar arasından da dirilecekler çıkar. Nitekim ehl-i kitap arasından az da olsa hakikate teslim olanlar her dönemde çıkmıştır.

13 Veya el-musaddikîn ve'l-musaddikât okuyuşunu esas alarak: "Hakikati tasdik eden erkekler ve kadınlar".

14 Krş: "Kim (Allah yolunda) verir ve sorumlu davranır ve en güzel olanı tasdik ederse ona cennetim kolaylaştırırız" (92:5-7). Bu âyet Bakara sûresinin 261-274 ve Kamer sûresinin 17. âyetleriyle birlikte okunmalıdır. İnfak, servetin budanmasıdır. Allah'a borç vermek Allah'a güvenmektir. Güven imanın ahlâkî karşılığıdır. Kazancın filtresi infaktır. Nebi buyurur: "Sadaka suyun ateşi söndürdüğü gibi hataları söndürür." 15. âyetin içeriğiyle sadakanın söndürücü hakikati birlikte düşünülmelidir.

N^si

-*N3£33«-

57 / HADÎD SÛRESİ

•^s^S^Ss*

CUZ27

bilsin ki Allah, evet O kendi kendine yeten mutlak zengindir, hamdin tamamına lâyıktır.
11

1 Parantez içi açıklamanın gerekçesi infakla ilgili bağlamdır.

2 Veya: "model olanlar".

3 Veya: "(Ödül) onların ödülü, (ışık) onların ışığıdır".

4 Parantez içi açıklama, innemâ hasr edatının metne kattığı vurgudur. Öbür dünya göz ardı

edildiğinde bu dünyanın tüm anlam ve amacım yitireceğine atıftır. Bu âyet ruhbanlığı haklı çıkarır tarzda anlaşılabilir. Zira buna, arkadan gelen 27. âyet manidir.

5 Kuffâr'daki tevriye sanatına binaen (Krş: Ibn Aşur).

6 Zımmen: Dünya hayatının geçici nimetini elde etmek için değil, ahiretin yıldızı olmak için

CUZ27

•£s3\$4»

57 / HADİD SÛRESİ

* \$ ^ £ \$ £pZİg *

1089

yarışın.

7 Yeşa 7 fiilinin çift özneyi gören yapışma uygun olan bu okuma, Kur'an'daki külli-cüz'i irade bakışlılığıyla ve baştaki "Yarışın!" emriyle uyumludur. Ters bir anlayış sorunludur.

8 Yani: "hayat için koyduğumuz yasalar".

9 Allah hayata her an müdahildir. Daha hayatı yaratmadan önce onun yasalarını yaratmış, hayatı şansa veya kör zamanın eline bırakmamıştır. Fakat insan zamansızlığı idrak edemeyeceği için Allah'ın zamandan bağımsız irade ve meş-

etini kavrayamaz. Bu yüzdendir ki öncelik ve sonralıgm ilâhi faaliyet için geçmediğini anlamakta da zorlanır.

10 Çünkü bütünü asla göremezsiniz. Gördüğünüz parçadır. Bütünü gören biri var: Allah.

Parçayı görene düşen, bütünü görene teslim olmaktır.

11 Yani: Dinine sizden yardım istiyorsa, size muhtaç olduğu için değil, siz O'na muhtaç olduğunuz içindir. Zira Allah her ne ki ister, almak için değil, daha çok vermek için ister.

**p^3\$^^

<#s3£N*

57 / HADÎD SÛRESİ

»NS3SM*

CÜZ 27

25 Doğrusu Biz elçilerimizi hakikatin apaçık belgeleriyle gönderdik; onlarla birlikte Kitab'ı ve insanlığı adaletle ayakta tutsun diye mizanı indirdik; 1 ve içinde hem kahredici bir güç hem de insanlar için sayısız faydalar bulunan demiri indirdik: 2 Ki böylece Allah, kendisine ve elçilerine gıyapta destek çıkanları seçip ayırsın: Şüphesiz Allah tarifsiz bir güç sahibidir, mutlak üstün ve yüce olandır. 3

26 Doğrusu Nûh ve İbrahim'i de (aynı amaçla) göndermiştik; ve o ikisinin soylarından gelenlere peygamberlik ve vahiy vermiştik; fakat onlardan bir kısmı hidayete erdiler, ama bir çokları da yoldan saptılar.

27 Sonra onların peşinden (başka) elçilerimizi de getirdik; peşlerinden de Meryem oğlu isa'yı getirdik ve ona İncil'i verdik; ve ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet yerleştirdik. Ama ruhbanlık başka... 4 Onu kendilerine emretmediğimiz halde onlar uydurdu, gerekçesi de Allah'ın rızasını kazanmaktı; fakat onun gereklerine de hakkıyla riayet etmediler ya... 5 Neticede Biz onlardan iman eden kimselere karşılıklarını verdik; fakat yine onlardan bir çoğu yoldan saptılar.

28 Siz ey (tevhide) iman eden (ehl-i kitab!) 6 Allah bilinciyle hareket edin ve O'nun peygamberine iman edin ki, O size rahmetinden iki kat versin! Yine size

MEN

<_>bu=ssij| n ijjuı \ 1,1 Jj I j oL

A_J

Il!b

J, l_o^JI LUjil} -kJjÜU J-Lül ^_j_İp h\y~ Jlj

^

JüU'

.jjj -uLJJU * 9u-oJ -bJ

,; - i ' . -1, ?,

o"

U

> >'

J3

ati,

4*jUJSıjj «i »J-jJ <*—âlj o_y*-j\ /f-j-Uı "-J^" j^-S Ü_U^-j

Ç-VH f-.*^ I >İJSİ ü-^f 1

Su

t-fr^j u~^ L-.*^

f^^ J^H3 f^-j l/1 a~"f f^î-k ^>"Ji I ji»l j

aydınlığında yürüyeceğiniz bir nur bahşetsin ve size mağfiret etsin: Zira Allah tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.

29 Böylece Kitap Ehli kendilerinin Allah'ın lutfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini düşünmesinler,- dahası, bu lütfün Allah'ın yetkisinde olup onu dilediğine verdiğini bilsinler: 7 zira Allah muazzam ikram sahibidir.

1 Zira devletin imanı adalettir.

2 Kitap, mizan ve demir, dengeli bir hayatın üç ayağıdır: Kitap vahyi, mizan (terazi, ölçme-değerlendirme yetisi) adaleti, demir kuvveti temsil eder. Bu üçü de "indirilmiş", yani ilâhi bir "ikram" olarak sunulmuştur. Demirin hem yaran hem de zararı dile getirilerek, kitapsız ve adaletsiz kalan bir gücün tahribatına gönderme yapılıyor. Mizan aynı zamanda din anlayışındaki dengeye tekabül eder. Zımnen: Hıristiyanlık-

taki Ruhbanlık, terazisiz ve endazesiz bir akim eseridir.

3 Ayetin sonundaki esma, bir önceki âyete düştüğümüz notla birlikte değerlendirilmelidir.

4 Râhbâniyyeten, ce'ale fiilinin üçüncü mefulü olarak da okunmuştur. Bu durumda mâna

"kalplerine şefkat, merhamet ve ruhbanlık yerleştirdik" olur. Fakat bu hemen arkadan gelen "onu biz emretmediğimiz halde onlar uydurdu" cümlesiyle çelişir. Metin her iki okumaya

da açıktır ve tercihimiz vahyin genel karakterde inanan İsevilerdir (Krş: 5:14 ve 82, notlar),

riyle tam bir uyum arzeder (Krş: Keşşaf. 7 Baştaki li ella ya'leme ibaresini İbn Mes'ud ve

5 Hıristiyan ruhbanlığı konusunda bkz: Mevdu İbn Abbas li ya'leme (bilsinler için) şeklinde di, Tefhimu'l-Kur'an. okumuştur. Baştaki akıbet lam'ı sayılırsa mâna

6 Burada hitap edilen teslisi reddeden ve tevhi "Sonuçta...bilemeyecekler" olur.

58. MÜCÂDİLE SÛRESİ

^3^

Mucâdile adı, hakkını aramak için "tartışan kadını" ifade eder. İlk âyetindeki tucâdilu fiilinden mülhemdir. Sûrenin adı Mücadele olarak da okunmuştur. Bu durumda anlam "tartışma" olur. Fakat sûreye adını veren ibarenin bağlamı, mucâdile adım doğrudan destekler.

Bir bütün olarak Medine'de inmiştir. Aksi iddialar varsa da, 6. sûrenin girişinde uyguladığımız kriterler bunu doğrulamamaktadır. Ahzab 4. âyet zihar türü boşamayı dışladığına göre, bu sûre Ahzab'dan önce inmiş olmalıdır. Buna göre sûrenin, yaklaşık olarak hicri 5. yılın başında indiğini kabul edebiliriz. Tüm tertiplerin sûreyi Munâfikûn'un ardına yerleştirmesi bu sonucu teyit eder.

Sûre, İslâm öncesi dönemde gelenekleşmiş bir haksızlık ve ayrımcılık örneği üzerinden kadına yönelik zulmü reddeder. Bu, eşi anne yerine koyarak onu haklarından mahrum bırakma geleneği olan zihar'dır. Bu tür haksız uygulamaları yaşanmış bir örnek vesilesiyle mahkûm eden vahiy, uygulamayı sürdüren kimseye ceza olarak keffaret yükümlülüğü getirir (1-6).

Müteakip pasajda, rahatsız edici veya istismara açık "özel görüşme" veya "kulis yapma" anlamına gelen necvâ alışkanlığı yerilir ve caydırıcı bir cezai müeyyide olan "zorunlu sadaka" uygulaması devreye sokulur (7-13).

Sûrenin son pasajı, İslâm cemaatine düşman olanları sırdaş ve yoldaş edinmekle alâkalıdır. Mü'minler bundan men edilerek, bunun ikiyeüzlülük olacağı ima edilir. Allah'a inanıp güvenen birinin en yakın akrabaları dahi olsa, onları Allah'ın ve Elçisi'nin dostluğuna tercih etmemesi gerektiği vurgulanır (22).

Medine ve Mekke okullarının taksimatına göre sûre 21 âyetten, Basra, Küfe ve Şam

okullarının taksimatına göre 22 âyetten oluşmuştur.

CUZ28

^^^

58 / MÜCÂDÎLE SÛRESİ

^r^^St^i *

1093

U!*»)<»

T T 4JU! ^J^bisLAJ i öj üjjj ÜJU

S)B)^İ-

JS ^js^Lijj ^-jj <_/ ~-tÜ,>l>J (jr ıJI U_j5 «ASİ *_«_^ Jİ

i ^ , -o ^ . ^ ^ } } ' ' *o , ' *

üijOjjjd-^'ty O^ 31 -^ ojJ>5Îî(»-sjİj r*-*^ jds^

O l-L^j O u i U ' Ij t J—3 fi /*_<p-^2 ,V° /ri O-O s—*s*S S ft^jS

, , E „ „ „

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 DOĞRUSU Alialı ; kocası hakkında seninle tartışan ve nihayet (işini) Allah'a havale eden kadının başvurusunu kabul etmiştir; 1 zira Allah ikiniz arasında geçen konuşmayı işitiyordu: Çünkü Allah her şeyi işitendir, her şeyi tarifsiz görendir. 2

2 İçinizden "Sen bana annem kadar haramsın" diyerek eşlerinden ayrılanlara gelince: o kadınlar asla anneleri olamaz;

onların anneleri yalnızca kendilerini doğuranlardır; ve şüphesiz onlar mantıksız, dahası düzme-koşma bir laf söylüyorlar: 3 ama şüphe yok ki Allah, tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir rahmet kaynağıdır.

3 Ne ki "Sen bana annem kadar haramsın" diyerek eşlerinden ayrılanlar, ardından da söylediklerinden geri dönenler var ya: işte onların jkeffareti) eşler birbirine yaklaşımadan önce bir köleyi özgür kılmaktır. Siz ancak böyle uslanırsınız. 4 Ve Allah bütün yaptıklarınızdan ayrıntısıyla haberdardır.

4 Fakat kim bunu bulamazsa, yine eşler birbirine yaklaşımadan önce peş peşe iki ay oruç tutar; buna güç yetiremeyen kimseye ise altmış yoksulu doyurmak düşer: 5 Bu Allah'a ve Rasulü'ne imanınızın bir gereğidir; ve bunlar Allah'ın çizdiği sınırlardır: İnkâr edenler için, acıklı bir azap vardır.

5 Kuşku yok ki Allah'a ve Rasulü'ne meydan okuyanlar, 6 - ki Biz onlara da hakikatin apaçık delillerini indirmiştik-tıpkı kendilerinden önce rezil edilenler gibi rezil edilecekler: Zira inkâr edenler için alçaltıcı bir azap vardır.

6 Gün gelip Allah onların hepsini diriltecek; yaptıkları her şeyi kendilerine bir bir haber verecek; onlar unutmuş olsalar bile, Allah onlara yaptıklarım bir bir sayıp dönecek: Zira Allah her şeye ayrıntısıyla şahittir.

1 Laf zeri: "İşitmiştir". Baştaki kad edatı bir yana, hemen arkadan gelen "Allah ikiniz arasında geçen konuşmayı işitiyordu" cümlesi tercihimizin gerekçesini teşkil eder. Aksi tekrarı ifade eder. Âyet, Allah Rasulü'nün terbiye ettiği nesle mensup bir kadının, hak ve hukuk konusundaki tavizsiz duruşu ve destâni özgüveninin ifadesidir.

2 Bu haksızlığın kendisine yapıldığı hanım Havle bt. Sa'lebe'dir. Eşi Evs b. Samit "Sen bana anamın sırtı gibisin" diyerek zihar yemini yapar. Daha sonra Havle'ye birliktelik teklif ettiğinde bu kez o reddeder ve "Hükmü Rasulul-lah versin" der. Kocası, "Ben söyleyemem" der. Havle olayı Allah Rasulü'ne taşır ve Nebi ile arasında şöyle bir konuşma geçer:

•N3£s#»

58 / MÜCÂDÎLE SÛRESÎ

*f= ^f5=4»

CUZ28

-Ya Rasulallah! O beni aldığında gençtim, güzeldim, alımlıydım. Ona bir çok çocuk verdim, yaşım da ilerledi. O zaman sevdiğiydim, şimdi anası oldum: beni sokağa bıraktı.

-Sen ona haram olmuşsun.

-Vallahi talak vermedi!

-Haram olmuşsun, bu konuda bir şey inmedi!

-Bir daha düşün, kurban olayım ya Rasulallah!

-Kendi görüşüm böyle!

-Ama, bana muhtaç küçük bir yavrum var: eğer ona versem telef olur, yanıma alsam aç

kalır.

-Allah'ım! Halimi Sana, yalnız Sana havale ediyorum!

Bir müddet sonra Havle bu âyetlerin indiği müjdesini alır.

3 Yani: Tabii ve fitri olanın yerine sentetik ola-, m ikame ediyorlar. İlahi yasalar, gelenek ve örf yoluyla da bozulamaz. Cahiliyye akli aynı sentetik uygulamayı evlatlık (33:4) ve ayları keyfe

göre düzenleme uygulaması olan nesi'de de yaptılar (9:37). Medine dışındaki Araplarda görülmeyen zihar uygulamasının, Araplara Yahudilerden geçtiği sanılmaktadır (Bkz: İbn Aşur).

4 İnsan onurunu incitmek onu öldürmek gibidir. O halde keffareti de bir insan diriltme demeye gelen köle azadı olmalıdır. Bu günahın keffaretinin köle azadı olması, hem kadına yapılan bu zulmün kadına köle muamelesi yapmak olduğunu, hem de bu tür uygulamaların köleliği besleyen kaynaklardan biri olduğunu ihsas eder. Zaten keffaret de, günahın doğurduğu mahzurları ortadan kaldırmayı amaçlayan cezadır.

5 Bu âyetlerdeki zihar yemini keffaretinin bağlamından koparılarak nasıl orucunu bozan kimseye tatbik edildiği ve bu tatbikatın dayanağı olan rivayetlerin karşılaştırmalı bir kritiği için bkz: Kitabı's-Sünne, s. 115.

6 Krş: 9:63. Yuhâddûne'nin mânası için bkz: Ebu Müslim'den nkl: Râzî.

«|£^3^

CUZ28

•N^N»

58 / MÜCÂDÎLE SÛRESİ

«#ss3Ss4»

1095

O' * > ■ > 1' - ■ * »n - - • ■ : sf' • • • 'l' -■ • • O 1 -' (» l • ? •

> >

> f X\

Jjij Uj <üi UjJüû V^J fv^—™iJİ j_jS u_jJ_jİj3' (^' *-i ~~K*H --" ^ 1 ^ ; >

1 i \ * C > ^ \

7 (EY MUHATABI) Görmedin mi ki Allah, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir?

Gizli görüşme yapan üç kişi yoktur ki dördüncüleri O olmasın; 1 ve(ya) beş kişi yoktur ki altıncıları O olmasın; ister bundan daha az ister daha çok olsun; nerede olurlarsa olsunlar, illa ki O kendileriyle beraberdir. En sonunda Kıyamet Günü, yapıp ettiklerini onlara bir bir haber verecektir: Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

8 (Ey Peygamber!) Gizli görüşmeden men edilen, sonra da men edildikleri şeye tek-

rar dönenleri görmedin mi? işte onlar günah, düşmanlık ve RasuFe isyan hususunda gizli kapaklı işler çeviriyorlar. Ne zaman sana gelseler, Allah'ın seni selamlamadığı biçimde seni selamlıyorlar 2 ve kendi aralarında "Hadi bakalım, Allah sözlerimizden dolayı bizi cezalandırırsa ya!" diyorlar. Cehenneme kadar yolları var! 3 Oraya dikilecekler! 4 O ne kötü son duraktır.

9 Siz ey iman edenler! Gizli görüşme yapacaksanız (bile), günah, düşmanlık ve Rasul'e isyan hususunda gizli görüşme yapmayın; bari iyilik ve takva üzere gizli görüşme yapın! Huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun!

10 (Bunun dışında kalan) gizli görüşmelerin tümü, sadece mü'minlere üzüntü vermeyi amaçlayan Şeytanî bir eylemdir,- ne ki Allah'ın izni olmadan, onlara hiçbir zararı dokunamaz: artık inananlar sadece Allah'a dayansınlar. 5

11 SİZ ey iman edenler! Sosyal hayatta 6 "Birbirinize yer açın!" denildiğinde derhal yer açın ki, Allah da size yer açsın. Yine "Davranın!" denildiği zaman, derhal yerinizden fırlayın! 7 Allah içinizden tam inanan, bilen ve bilginin amacını kavrama yeteneğiyle donatılanları 8 kat be kat yüceltecektir: 9 Zira Allah yapıp ettiklerinizden tümüyle haberdardır.

1 Necvâ kök olarak "bir şeyden ayrılmak" demektir (Bkz: 21:3, not 4). Buradan "ayrıcalık" ve "farklı muamele istemeye" isim olmuştur. Burada "gizli görüşme" mânasına kullanılır. Fakat bunun "koparılan özel görüşme izni" bağlamında daha başka vurguları da vardır: 1) Aldığı özel görüşme izni ile randevu sahibini töhmet

altında bırakma, 2) zaman çalma, 3) başkalarına bununla övünme, 4) kıskançlık uyandırma, 5) kulis yapma, 6) komplo hazırlama gibi...

2 Zımmen: "Allah'ın hoş görmediği, razı olmadığı biçimde".

3 Lafzen: "Cehennem onlara yeter!"

#ss3S^

•n^^si»

CUZ28

4 Veya "Orada düzeltilecekler". Namaz anlamındaki salat ile aynı kökü paylaşan kelime için A'lâ 15'in ilgili notuna bkz.

5 Girişte örnek gösterilen kendini ifade eden kadınla, özel görüşme arasındaki bağ şu olsa gerektir: Bu kadın gibi kendinizi açıkça ifade ederseniz, özel görüşme gibi dolambaçlı ve şaibeli yollara gerek kalmaz.

6 Mecâlis (t. meclis); "toplantılar, ortak etkinlikler". Meclis, en genel anlamıyla "sosyal" veya "toplumsal alanı" temsil eder.

7 İbn Abbas, bunu her hayırlı işin ucundan tut-

ma olarak yorumlamıştır (İbn Aşur). "Davranın., yerinizden fırlayın!" şeklinde karşılamanızın gerekçesi budur.

8 İlm'i bu şekilde çevirimiz için bkz: 21:74, not.

9 Hz. Peygamber'in şu ifadesi bu âyetin tefsiri sadedindedir: "Alimin abide üstünlüğü, dolunayın yıldız üstünlüğü gibidir." Hz. Ali alimi şöyle tarif eder: "Alim Kur'an'm önüne hiçbir şeyi geçirmeyendir". İmam Şafii "Allah'ın velileri alimlerdir, onlar dışında veli bilmem" der. İbn Abidin "cahilin alim hakkındaki şehadeti batıldır" der.

^ V---00^~>*'

CUZ28

•N3£M»

58 / MÜCÂDİLE SÛRESİ

*£s^£=4»

1097

,v£j^>cj İ^Jj Jv-J \ytXî3 o^ij}\ p£şj>- \j lil I^Uİ üt ^^ -

I^J^j ,v«i31 jj! J /U! f£| ü^üju Uo >^-^>- ^'_9 ^J-^J^ **^

12 Siz ey iman edenler! Elçi ile özel görüşme talep ettiğinizde (münafıklardan seçilmeniz için), görüşmenizden önce bir sadaka veriniz; bu sizin için daha hayırlı ve daha

(iç) arıttıdır; 2 yok eğer buna (imkan) bulamazsanız, iyi bilin ki Allah tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.

13 (Elçi ile) özel görüşme talebinizden önce, sadaka türü bir şeyler vermektten dolayı sizde şafak attı, öyle mi? Hemen belli oldu bunu yapamayacağınız ve Allah sizin pişmanlığınızı kabul etti: 3 haydi artık namazı hakkını vererek kılın, zekâtı gönlünüzden gele gele verin, Al-

lah'a ve Rasulüne itaat edin: Zira Allah yaptıklarınızdan ayrıntısıyla haberdardır.

14 ALLAH'IN gazabına uğrayan bir toplulukla dayanışma içine girenleri 4 görmez misin? Onlar ne sizdendir ne de onlardandır; bir de (utanmadan) bile bile yalan yere yemin ediyorlar. 15 Allah onlara şiddetli bir azab hazırlamıştır,- çünkü onlar öteden beri pek berbat bir iş işliyorlar.

16 Onlar yeminlerini (inkârlarına) örtü yaptılar; böylece Allah yolundan saptılar ve saptırdılar: 5 Onlar alçaltıcı bir azaba duçar olacaklar.

17 Ne mallan ne de çocukları onları Allah'a karşı asla korumayacaktır: İşte onlar ateş ehlidirler; onlar orada kalıcıdırılar.

18 Gün gelip Allah onların tümünü diriltecek, (yaptıklarını bir bir haber verecek); 6 bunun üzerine onlar size yemin ettikleri gibi O'na da yemin edecekler ve bu yolla bir şey elde etme hesabı yapacaklar: 7 Bakın işte bunlar, evet bunlardır yalanı tabiat edinenler. 8

19 Şeytan onlar üzerinde egemenlik kurmuş ve sonunda onlara Allah'ı hatırlamayı unutturmuştur: İşte bunlar şeytanın yoldaşlarıdır: Bakın, Şeytan'm yoldaşları var ya: işte onlar hüsrana uğrayacaklar.

20 Bir de Allah'a ve Rasulüne meydan okuyanlar 9 var: İşte onlar da en alçaklar sınıfına dahildirler. 21 (Zira) Allah şöyle diledi: "Elbet ben galip geleceğim; Ben ve elçilerim!..

Şüphe yok ki Allah tarifsiz güçlüdür, mutlak üstün ve yüce olandır.

1 Necvâ, bu bağlamda gizliliği de içeren "özel görüşme" vurgusu kazanır. Muhtemelen Allah Rasulü'ne yerli yersiz gelen özel görüşme talepleri sadece onu rahatsız etmekle kalmıyor, çevreyi de huzursuz ediyordu. Belki Allah Rasu-

lû'nün hoşgörüsü bazılarınca istismar ediliyor, bunlar arasından özel görüşmeyi maske olarak kullanan münafıklar çıkabiliyordu.

2 Necvâ sadakası, bir tür mesai 'çalma' cezasıydı. Zımnen: Nebi'nin zamanı sizin paranızdan

ejs^^s?» e i s, ^

arasındaki sevgiyi ifade eder. Vudd ile seven, sevgisine karşılık istiyor demektir. Bu yüzden Allah için Habîb değil Vedûd kullanılır (85:14; krş: 19:96, not). Allah ve Rasulüne meydan okuyan şeytanın yoldaşlarıdır (19). Şeytanın yoldaşlarına değer vermek, şeytana değer vermektir. Âyet, onların alçak olduğunu söyler (20). Alçağı yüceltmek, yüce olana da haksızlıktır (21). Allah'a ve Rasulüne meydan okuyanla karşılıklı candan-yürekten bir ilişki içine girmek, imanla küfür arasındaki sınırı yok eder. Yasak olan budur. Bu âyet, asla iyiliği [birr] yasaklamaz (Krş: 60: 1-8).

3 Bu ifade, "Allah imanı size sevdirdi" (49:7) âyeti ışığında anlaşılmalıdır.

4 Minim'deki zamirin imana dönmesi halinde, mâna şöyle olur: "Allah'ın., imandan doğan bir güç ile desteklediği". Katından bir ruh ile desteklenmek, tıpkı İsa'da (5:110; 2:87, 253) ve Hassan b. Sabit'in dilinde tecelli ettiği gibi Ra-hîmiyyetin tecellisi olan "özel" bir takviyedir. Gücünü kullanan takviye edilmektedir. Ruh, bir türün kemaline kendisi sayesinde ulaştığı şeydir. Ruh'un Kur'an'daki tüm kullanımlarının vahiyle ilgili olması (vahiy meleği, vahiy ve insan türünü vahye muhatap kılan öz), bu kullanımın da vahiyle irtibatım akla getirir. O da vahiy anlayacak bir algı gücü, onu anlamayı kolaylaştıran ilham, basiret ve ferasettir.

5 Zımmen: Allah rızasını dileyenler, önce Allah'tan memnun ve razı olsunlar.

\$z^=4

59. HAŞR SÛRESİ

^3^

Sûre Haşr adını 2. âyetinden alır. Ahirete ilişkin olarak kullanıldığında "toplanma" anlamına gelen haşr, vakiya uygun olarak burada "kalkışma, ayaklanma" vurgusu taşır. Tirmizî'nin naklettiği bir hadiste bu adla yer almıştır. İbn Abbas'm, sûreyi "Haşr" diye anan Said b. Cubeyr'i Benî Nadîr adıyla anması için uyardığını öğreniyoruz (Buhârî).

İbn Abbas'm isimlendirmesi, sûrenin muhtevasından yola çıkarak zamanını da ele vermektedir: Hicri 4. yıl. Bu tarih, Nadirîlilerin sürüldüğü tarihtir. Bu Yahudi kabilesinin bölgeye gelişi 6 yüzyıl önceye, bir rivayete göre ise Hz. Musa dönemine kadar gider. Nadiroğulları, Harun soyundan gelen, Medine'nin tarım ve ziraatım elinde tutan kabiledir. Sûrenin iniş nedeni de bu olaydır.

Hicretin ardından Hz. Peygamber, Medine Yahudileri ile bir ittifak sözleşmesi (Sahîfe) akdetti. Bedir zaferi üzerine Medine Yahudilerinden bir kısmı, kendiliklerinden Hz. Peygamber'in Tevrat'ın muzaffer olarak nitelediği "beklenen peygamber" olduğunu ilan ettiler. Fakat Uhud'u yenilgi olarak yorumlayıp nankörlük etmeleri, gücü kutsadıklarımı ortaya çıkardı. Yapılan sözleşmeye ihanet ederek, Kureyş'le ittifak yaptılar. Sözleşmeden doğan, bir Müslüman'ın hataen işlediği bir cinayetin diyetine katılma yükümlülüğünü yerine getirmedi. Bununla da kalmayıp, Allah Rasulüne suikasta yeltendiler. Öncesi de

var: Liderleri Ka'b b. Eşref daha Bedir'in arkasından kara propaganda başlatmıştı. Mekkelileri kıskırtması yetmiyormuş gibi, İslâm cemaatinin en saygın kadınlarını küçük düşürmek için aşk şiirleri yaydı. Neticede örtülü bir operasyonla cezalandırıldı.

Onların bu ihaneti üzerine, Hz. Peygamber onlara iki seçenek sundu: ya yenilenin her şeyini kaybettiği bir savaş, veya servetleriyle birlikte Medine'yi terk. Düşünüp karar vermek için on gün süre istediler. Kararlarını öğrenmek için gönderilen İbn Ubey, boyun eğmemelerini, kendisinin iki bin kişiyle yardıma koşacağını vaad etti. Bu vaad üzerine Nadiroğulları İslâm'a karşı isyan bayrağını çekti ve altı kaleleri de kuşatıldı. Bir kaç haftalık kuşatmanın ardından, yardım vadinin boş çıktığını görerek teslim oldular. Bu olay 4. yılın Rebiulevvel ayında yaşandı. Her üç aileye bir deve olmak üzere, altı yüz develik bir kervanla göç ettiler. Evlerini kendi elleriyle yıkıp kapı ve pencerelerine varana dek tüm mallarını da götürdüler. Birkaç aile hariç tümü Suriye'ye yerleşti.

Sûrede anılan îey', işte Nadîroğullarının bıraktığı taşınmazlardır. "Ganimet" anlamında kullanılan enfa/'den ayrı olarak (8. sûrenin girişine bkz.) "Barış yoluyla elde edilen savaş gelirleri" vurgusu taşır. Allah Rasulü bu malları Ensara vermeyip, inançları uğruna yurt ve yuvalarını terk eden muhacirler arasında paylaştırdı.

Bu sûre, adı geçen mallar üzerinden ahlâkî öğütler vermektedir. Özellikle insan-servet ilişkisini işleyerek, Yahudileşmenin en belirgin alametlerinden dünyevileşmeye dikkat çekmektedir. Nadîroğullarından geriye kalan ie/in muhacirlere verilmesinin gerekçesi, tüm zamanlarda geçerli olan muhteşem bir ilkedir: "(Allah böyle yaptı ki) servet, zenginleriniz arasında dolaşan bir devlete dönüşmesin" (7). Münafıklarla Nadîroğulları arasındaki gizli görüşmeleri mucizevi bir ihbar ile açıklayan âyetler, kâfirler arasındaki dayanışmanın özünde nasıl kırılğan olduğunu dile getirir:

"Sen onları birlik sanırsın, oysa ki kalpleri paramparçadır" (14).

Sûrenin sonu, Allah'a inanıp güvenen herkesi kapsayan bir sorumluluk çağ-rısıdır: "Allah'ı unutan ve Allah'ın da kendisine öz benliğini unutturduğu kimseler gibi olmayın" (19). Sorumsuzlukların en büyüğü ise, vahye karşı kör ve sağır davranmaktır. "Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirmiş olsaydık, dağın Allah korkusuyla toz duman olduğunu görürdün" (21) denilerek, insana "Ey insan! Sen dağdan ve taştan daha mı hissizsin!" mesajı verilmektedir.

Vahyin zirvesi, Allah'ın zatı hakkında konuştuğu bölümlerdir. İşte bu sûrenin son üç âyeti o zirvelerden biridir. Allah Rasulü, Allah'ı tanıtan bu âyetlerin her günün sabahında okunmasını, yani mü'minin her gününün ilk gündemi olmasını (ki okumanın amacı budur) tavsiye eder (Tirmizî). Bu tavsiyede, bu âyetlere başlarken istiaze okunması da yer alır. Bu zihne ab-dest aldırma tavsiyesi, dahası, mutlak hakikat olan Allah hakkında düşünürken Allah'a sığınma tavsiyesidir. Bunun amacı bellidir: İnsan aklının mutlak zatım kavramaktan aciz olduğu Allah'ı, esma ve sıfatıyla bilmek, tanımak, anlamak. Zaten sûre de, Allah'ı bilme, tanıma ve anlama vesilemiz olan 16 isim-sıfatm geçtiği âyetlerle

son bulur. Kur'an'da ilahi esmanın peş peşe en çok geçtiği yer bu âyetlerdir. Verdiği mesaj ise açıktır: Dünya fani, Allah bakidir.

*c—e3 S^--j *

59 / HAŞR SÛRESİ

»Şs^N»

CUZ28

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 Göklerde olan her şey ve yerde olan her şey Allah için hareket etti de, (bu sonuç öyle alındı): 1 zira O'dur her işinde mükemmel olan, her hükmünde tam isabet kaydeden. 2 2 O'dur Kitap Ehlinden nankörlük edenleri ilk kalkışmada 3 yurtlarından çıkararak. Siz onların bırakıp gideceklerine zerrece ihtimal vermemiştiniz, onlar da kalelerinin kendilerini Allah'a karşı savunacağını sanmışlardı. Allah onların (üzerine) hiç beklemedikleri yerden geldi ve kalplerine korku saldı: hanelerini kendi elleriyle ve mü'minler eliyle harap ettiler. 4

Şu halde, ibret alın ey ileri görüş sahipleri! 5

3 Allah onlar için sürgünü takdir etmemiş olsaydı, elbet onlara dünyada (daha beter) mahrumiyet yaşatırdı,- zaten, öbür dünyadaki ateşin azabı onları beklemektedir.

m)»Mui

Ja! j^o Ijj i , A => jjİJİ rj^-1 <S-* —" >*tH 1^=^^

>> -'\i \,\' >i > > °>>*■.*- • f?[\ ly-1 > >'.-

\j)j-^s-\s j^—^Oij^JI ^J—jIj jv-jjojü p_4J_j^j Oj->j&*j @ jLİll <1>\1S !j->-^l (_j-i fLjJj UoJJI ^ ^-#jJu3

1 Zımnen: "şu halde bu başarıyı Allah'a borçlusunuz". Sebbaha'rım geçmiş zaman kipiyle gelişi, elde edilen parlak sonucun sebeplerinin geçmişte aranmasına işaret eder (Bkz: 56:74, not). Her şeyin onu teşbih ettiğini söyleyen îsrâ 44. âyetin sonu, tesbih'i sadece "işitilen" bir şey olarak anlamamak gerektiğini telkin eder. Teşbih, kelimenin tersinin mânânın tersini ifade ettiği kelimeler gurubuna girer [sebeha-habe-se, ketebe-beteke, derie-ied.de, şerefe-ferese, ne-hera-rahene, cebbe-becce, sereha-harese, 'aşeka-kaşe'a gibi). Sebeha, "tek başına kaldı, uzağa gitti, ayrılıp uzaklaştı" karşılığıyla, "zihnî soyutlamayı" da kapsar. Soyutlama, zihnin yüceltmesi ve bu sayede yücelmesidir. Akıl soyut düşünceyle yücelir. İlk muhataplar soyut düşünemiyorlar, bu da onları "uzak ilâh" inancına sürüklüyor ve "uzak" olana yaklaşmak için araçlar koyuyorlardı. Onları şirke

götüren sebep de buydu. Tesbîtime bilinç şart değilken, zikfde bilinç şarttır. Bu girişin hatırlattığı şudur: Allah'ın tasarruf ve takdiri, insanların dav-

ranışlarına göre tezahür eder. Dişli ve güçlü bir düşmanı bir tek kayıp vermeden def eden mü'minlere zımnen şöyle deniliyor: Siz de, onlar da bu sonucu asla hesap etmiyordunuz.

2 Ayetin Aziz ve Hakim esmasıyla bitmesi şuna işaret eder: Olan biten açıktır; en sonunda tek mükemmel olan Allah galip gelmiştir; zira O'dur Aziz olan. Şimdi anlaşılmış olsa da, başından beri yaşananlar hikmetsiz değildi; zira O'dur Hakîm olan.

3 Haşvin inbi'âs vurgusuyla [Mekâyîs).

4 Nadîroğulları kabilesinin geçmiş ve geleceğine dair çok özel ve özgün bilgi için bkz: İbn Aşur, et-Tahrir ve't-Tenvîr,

5 î'tibar. İnfial babının yapısı gereği, eşyanın hakikatini, sebep, sonuç ve gerekleriyle birlikte kavrayıp icabını yerine getirmek. Bir başka açıdan, lafzı meale, meali mânaya, mânayı maksada, maksadı hakikate perde yapmamak. Satırlarla yetinmeyip, satırların sadırlarına geçmek.

^ps^lS^s*"

CUZ28

•N3SN*

59 / haşr sûresi

•N3£s#»

1103

;SÎ üj o1 ^jluÎs £jJ4ij&\ okJ 14^,1 Jii

İli. 1 ^ ^ *. 1 I ^

(^ hDİ} *Uİj jî ^yli <tJL/j -kHj 2iI ^=Jji_ jI^=j

lS^âİ J*1^»^J>-j t^Lc- Jj| İlli UfU^ -ü »^1 Jâ=.

1 5 ki >*■ £ ^ , ,*

-• « >î , * , ? , £ .» s ^ j , ^Tji , > „ , -i

';!?• M' * ^T I ' >»*•»' I i ? I ~* -' I ' • "•»

• 'l^û ■' • * Ut ?' ! < s i ' > ' " - ' 1 - ' •

î*ü

4 Bu onların Allah'a ve O'nun elçisine karşı konuşlanmaları yüzündendir; kim de Allah'a karşı konuşlanırsa, unutmasın ki Allah'ın azabı çetindir.

5 Onların hurma ağaçlarından her ne kesmiş veya kökü üzere bırakmışsanız, hepsi de Allah'ın izniyle olmuştur,1 gerekçesi de sapkınları cezalandırmaktır.

6 Yine Allah'ın, o kimselerden alıp Elçi-si'nin tasarrufuna verdiği kansız ve zahmetsiz savaş gelirleri,2 üstelik (onu ele geçirmek için) ne atlı ne de develi 3 akın-

lar düzenlemiş de değildiniz,4 ne var ki Allah, elçilerim dilediğinin başına sarar: ve Allah her şeye güç yetirendir.

7 Allah, malum beldelerin sakinlerinden alıp iade ettiği tüm savaş gelirlerinin sorumluluğunu Rasulüne vermiştir: 5 Artık (bu gelirler) Allah'a, Rasulüne, (onun) yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara 6 aittir: 7 bunu böyle yaptık ki, servet (sırf) zengin sınıflarınız arasında dolaşan bir güç ve iktidar aracma dönüşmesin. 8 İmdi, Rasul size (ondan) ne (pay) verirse onu alın, ama size vermediği şeyde de ısrarcı olmayın: Allah'a karşı sorumlu davranın,-unutmayın ki Allah cezası çetin olandır.

8 (Bu gelirler), yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılan mülteci göçmenler arasındaki fakirlere (verilir); Allah'tan kendilerine ulaşacak bir lütuf ve rızanın peşine düşen, Allah'a ve Rasulüne yardım eden kimseler bunlardır: İşte onlar, evet onlar (iman) sözüne sadık olanlardır.

9 Bir de, onlar (gelmeden) önce kendilerine yurdu hazırlayan ve imanı (yerleştiren) kimselere (verilir),9 onlar kendilerine sığınan muhacirleri severler, diğerlerine verilenlerden dolayı içlerinde bir hasislik duymazlar,- dahası kendileri çok muhtaç halde bulunsalar da, başkalarını kendilerine tercih ederler. Evet, başkasının elindekine göz dikmekten korunanlar var ya: işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir. 10

1 Yani: "Allah'ın bilgisi dahilinde". Zımnen: Allah'ın izin vermediği durumlarda savaşta bile ağaç kesemezsiniz. Mü'minler çok stratejik bir mıntıkada yer alan en az iki en çok altı hurma ağacını kesmişler, Yahudiler bunu fırsat bilerek "Sana inen mesajda buna da mı yer var?" diye Rasulullah'ı itham etmişlerdi. Bu âyet, istismara dayalı söz konusu ithamı red için indi.

2 Fey', "geri dönmek, iade etmek, aslına rûcu" mânasına gelir. Bu kök, kanlı kansız meşru savaş ganimetinin mantığı da ele veriyor: Allah'ın kullara ikram ettiği serveti, ona nankörlük edenlerin elinden alıp itaat edenlere iade etmek. Fey', "gölge" anlamına da nisbet edilir. Yani, "dünya malı gölgedir, asıl değildir" iması taşır.

•fs^sst*

59 / HAŞR SÛRESİ

»r^^t^*

CUZ28

3 Veya rikâb'm kök anlamından yola çıkarak: "ne de üzengi vurup mahmuzladımız".

4 Bu ibare, ganimet ile fey' arasındaki farkı ortaya serer: biri "alman" diğeri "bırakılan/iade edilen" olmasıdır. İlki zahmet karşılığı bir bedel, ikincisi ilâhi yardımla gelen ödüdür. Her ikisinde de elde edilen her şey, kamu malı addedilerek meşru otoriteye teslim edilir.

5 Bu gelirlerden ne anlaşılacağı, 6 ve 7. âyetlerin aynı durumu mu yoksa iki ayrı durumu mu düzenlediğine bağlı olarak tartışılmıştır. İkinci durumda, "Malum beldeler" ile Nadîrlilerin ardından yine kansız biçimde fethedilen yerleşim merkezleri, onlardan "alman" ile de, öncekinin aksine vatandaşlık vergisi olan "cizye" ve toprak vergisi olan "haraç" gibi menkul gelir kalemleri kastedilmiş olmalıdır. Bu durumda âyetin ille de bir-iki yıl sonra nazil olması gerekmez, ilahi bir ihbar olması da muhtemeldir. Bu tartışmaya Enfâl 41 de dahil edilince ihtilaf daha da çeşitlenmiş, var sayılan çelişki nesh teorisiyle çözülmeye çalışılmıştır (îbn Aşur).

6 Lafzen: "yol oğlu" (Açıklaması için bkz: 30:38, not).

7 Ganimetin beşte biri Bedr'in ardından inen Enfâl 41'de sayılan kalemlere, geri kalanı mü-cahidlere taksim edilir. Fakat fey'de iki ayrı kalem vardır: Birinci kalem 6. âyetteki gibi gayr-ı menkullerdir. Bunların tamamı Allah Rasu-lü'nün tasarrufundadır. İkinci kalem 7. âyette ifade edilen menkullerdir. Bunların tümü 7. âyette sayılan sınıflara taksim edilir. Ganimet ve /ey' hukuku savaş ahlâkının bir parçasıdır. Savaşçıyı mal için can avcılığına teşvik eden

keyfi paylaşım esasına dayalı cahiliyye taksiminin yerine ikame edilmiş, çapulda son verilmiştir. Çapulda savaşçı elde ettiği malı zimmetine geçirirdi. Vahiy çapulu "kamu malı yeme" (ğul-lul) saymış ve çapul yapmaya kalkan mücahidi ganimetten de mahrum etmiştir (Bkz: 3:161).

8 Ganimet ve fey' dağılımında esas alınacak ölçü, dünya durdukça duracak bu ahlâkî gerekçe olmalıdır. Allah Rasulü Hayber'in fethinden sonra bu arazilerin bir kısmının sahipleri tarafından yarıcı usulüyle işlenmesine izin verdi. Mekke savaşla fetholunduğu halde arazileri ganimet olarak mücahitlere dağıtılmadı. Hz. Ömer, âyeti lafzi olarak değil gerekçesine bakarak tatbik ettiği için Irak'taki Sevâd arazilerini savaşçılara paylaştırmak yerine, eski sahiplerine zimmetlemişti. Böylece hem toprağın işlenmesini sağlayıp gelirinden pay aldı, hem de toprak ağaları oluşmasını önledi.

9 Veya vaVm. "beraberlik" vurgusuyla: "iman ile bu yurdu hazırlamış olanlar".

10 Buhl, kendi elindeki başkasından kıskanmak, şuhh başkasının eline gözü dikmektir. Allah Rasulüne bir zat gelerek açlıktan dizlerinde derman kalmadığını söyledi. Allah Rasulü "Bu zatı misafir edecek biri var mı?" dedi. Ebu Talha kabul etti ve eve götürdü. Evde bebeklerinin yiyeceğinden başka bir şey yoktu. Ebu Talha eşine; "Onu uyut, kandili bir biçimde söndür, biz yemiş gibi yapalım, misafiri doyuralım" dedi. Ertesi sabah Rasulullah "Allah bu gece falan aileden razı oldu" dedi. îsâr, "kendi ihtiyacı olduğu halde, başkasını kendisine tercih etmek".

CUZ28

*K?£3=t»

59 / HAŞR SÛRESİ

■"•£^3\$^*-

1105

- „ „ t _ ,

jjUI ^jJJ jj l)!^l_o-j V-İJ5 -^-J 1 L-^j l>-İ«'

ui I ~_^==*-i (^Ja; V j 1ğ=lÜ ^i^Ü! İti ji t j-ii

j-LyÖ^c gjt ^3 *\$ \ U-w^ ,*£==Ü jJüUj *^ ;Qj ÖjfJuC V

jl? €& °jk= \ OHHl Jİİ l\ UÜ4İİ! Jİ2T o ^J!

10 Onlardan sonra gelenler şöyle yakarır-lar: "Rabbimiz! Bizi ve bizden önce imanla göçüp gitmiş olanları bağışla! İman edenlere ilişkin gönlümüzde en küçük bir kin 1 bırakma! Rabbimiz! Şüphe yok ki Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!

11 NİFAKTA direnenlerin, Kitap Eh-li'nden küfre gömülen yoldaşlarına 2 şöyle diyebilecekleri aklına gelir mi: "Eğer siz çıkarılırsanız kesinlikle biz de sizinle

birlikte çıkacağız; sizin hakkınızda hiçbir kimsenin sözüne ebediyen itibar etmeyeceğiz; yok eğer size karşı savaş açılırsa kesinlikle size yardım edeceğiz"? 3 Allah şahit ki, onlar yalancının daniska-sıdırlar: 12 Eğer onlar çıkarılırsalar, berikiler onlarla beraber çıkmazlar,- onlara karşı savaş açılacak olsa yardım etmezler; tut ki yardım ettiler, sonunda arkalarını dönüp kaçarlar da, kimseden de yardım alamazlar. 4

13 Elbet onların içlerine Allah'tan daha çok sizin korkunuz sinmiş: Bunun gerekçesi, onların sığ anlayışlı bir topluluk olmalarıdır. 5

14 Onlar ittifak kursalar dahi, müstahkem mevzilerde olmadıkça, ya da sur diplerine 6 saklanmadıkça sizinle savaşmayı göze alamazlar. Kendi aralarında şiddetli bir rekabet 7 vardır; sen onları birlik içinde sanırsın, ama kalpleri darmadağındır: Bunun gerekçesi de, onların aklım kullanmayan bir topluluk olmalarıdır.

15 (Onların akıbeti de), kendilerinden hemen önce yaptıklarının acısını tadanların akıbetine benzeyecektir; 8 dahası onları can yakıcı bir azap beklemektedir.

16 Tıpkı malum Şeytan örneğinde olduğu gibi: Hani o insana "inkâr et" diye telkin eder, ona uyup inkâr edince de "Ben senin yaptığından sorumlu değilim, çünkü ben âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım" der. 9

1 Ğıll için bkz: 7:43, not.

2 Lafzen: "kardeşlerine".

3 Benzer bir durum için bkz: 8:48, not.

4 Bu âyetler nifakın bir inanç problemi olmaktan çok bir "inanç ahlâkı" problemi olduğunu gösterir.

5 Korkuda şirk, Allah dışında bir şeyden Allah'tan korkar gibi korkmaktır. Âyet korku terbiyesini inşa ediyor [Rehb için bkz: 28:32).

6 Buradaki min edatının anlama katkısı için bkz. 49:4, not 4.

7 İbn Abbas'a dayanarak, beWe bu bağlamda verebileceğimiz en uygun karşılık (Krş: 7:165, not).

8 Buradaki tarihsel atıf, hem yaptıklarının acısını Bedir'de tadan Müşriklere, hem de sürülen

»?S=3S33!*

59 / HAŞR SÛRESİ

•Şs^lS^ 3 ?»

CUZ28

ilk Yahudi kabilesi olan Kaynukaogullarınadır.

9 Bu şeytan, 11. âyette tarif edilen münafık tipler olmalıdır. Önce ayartırlar, sonra da hiçbir sorumluluk üstlenmezler. Şeytan'm "Ben Allah'tan korkarım" demesi, münafıklığı gösterir. Bu pasajın en çarpıcı yanı, Şeytan rolüne,

inkarcı Yahudilerin değil münafıkların lââyık görülmesidir. Zira onlar Yahudilerin gözünde hain ve dönek, Müslümanların gözünde onursuz ve alçak konumuna düştüler. Sonuç: Her nifakta bir şeytanlık gizlidir (Benzer temsili diyaloglar için bkz: 14:22; 50:27).

' fry---^sc^--~ •> *

CÜZ 28

-*|H^\$S2#»-

59 / HAŞR SÛRESİ

«Şs^Ş^sŞ*

1107

oİV#K<5

^ I * y *. ^ s

Zi\ \yjğ\ \ 3 Js\ 5^jui L4J1 l_J@o-^Jİ3t ijU-

\s-^aij> tju-lli <uJrp J-!>■ Ji- jlJJ! İl* Llljli }J jvflü .j-'LÎ-U L^j-ii JUuVl _iJLbj «Sil Ç_Ü
<-,_*^-JLiİl -Ü12- >i ^'l SJI V ^JUI İİbt ^ @ ^j^il:

Sİ1 V ^Jüi &1 S-* © ^-jJi o-^ 1 S-» şSiî-Iıı 3

Jij*^' ij-^î-***^ o^J^' f ^—~J1 ^j-üJl ^İİUJI ^a VI

dii 3i @ oj-j-ii Ui ii 5u4-^ j^ÜJ1 jil^Ji © çv^=5İü 1 jip 1 > 3 ^ j v 13 o 13I-I11 jjj ii Jj

17 Sonuçta o iki (zümre)nin 1 akıbeti de, içinde yerleşip kalacakları ateş olacaktır: Zira, zalimlerin cezası budur.

18 SİZ ey iman edenler! Allah'a karşı sorumlu olduğunuzu bilin! Şimdi herkes, (kendisine) malum olmayan bir yarın için ne hazırladığına bir baksın! Ve (bir kez daha): Allah'a karşı sorumlu olduğunuzu bilin! Çünkü Allah yaptığınız her şeyden haberdardır. 2
19 Aman ha, kendileri Allah'ı unutan, bunun sonucu olarak da Allah'ın kendilerini bizzat kendilerine unuttuğu sorumsuzlar gibi olmayın! 3 İşte onlar, evet onlardır yoldan sapanlar.

1 Buradaki ikil zamir, 16. âyetteki şeytan ve onun aldattığı insan temsili üzerinden 11. âyette anılan inkarcı Yahudi ve münafıkları ifade eder.

2 Allah, kendisine karşı sorumluluk yolunda ne çaba sarf ettiğinizi ve nereye kadar gücünüz ol-

20 Ateşe lââyık olanlarla cennete lââyık olanlar, asla bir tutulamazlar: Cennete lââyık olanlar var ya, işte onlardır kurtuluşa erenler. 4

21 EĞER Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirmiş olsaydık, onun Allah'a saygıdan boyun eğmiş bir halde şerha şerha yarılp eridiğini 5 görürdün. 6

İşte bu türden temsili anlatımları, insanların önüne, belki düşünürler diye koyuyoruz. 7

22 O, 8 kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır: 9 İdrak edilemeyen ve edilebilen her şeyin âlimi, sadece O'dur; O özünde merhametli, işinde merhametlidir. 10

23 O, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır: varlığın mutlak hakimidir, 11 kutsalın kaynağıdır, 12 mutlak kurtuluş ve huzurun membaıdır, güven ve iman verendir, (iyi ile kötüyü belirlemede) mutlak otorite sahibidir, 13 mutlak üstün ve yüce olandır, her şartta iradesini yürütendir, 14 büyüklüğünde sınırsız olandır. 15

Eşsiz yüce olan O, onların şirk koştukları her şeyin ötesindedir, aşkındır. 16

24 O Allah'tır,- mutlak yaratıcıdır, 17 var ettiğinin ilk örneklerini yaratandır, yarattığı ilk örneklerle suret giydirendir.

En güzel nitelikler ve tüm mükemmellikler Allah'a mahsustur: 18 Göklerde ve yerde olan her şey O'nun adına hareket eder: 19 zira O'dur her işinde mükemmel olan, her hükmünde tam isabet eden.

duğunu bilir. Nifakla ilgili bir pasajın ardından ahiretin gelmesi tesadüf değildir. Nifak probleminin temelinde tek dünyalılık yatar. Tek dünyalı olanın iki yüzü olur. Devamındaki âyet, nifakın temelinde neyin yattığını ifade eder.

•4==3£23î*

59 / HAŞR SÛRESİ

•^^^*

CUZ28

3 Bir önceki âyet "sorumlu davranma" çağrısıydı, bu âyet ise "sorumsuzluğa karşı" uyarı. Tev-be 68 ile de teyit edilen bu psikanalitik ifade, nifak psikolojisinin iç yüzünü ortaya serer. Zımnen: Münafık yalnızca başkalarına münafıklık yapmaz. Nifakı giderek öyle benimser ki, artık kendi kendisinin de münafığı olur. Kendi kendini unutmak budur. Kendini unutan kendine yabancılaşır, kendine yabancılaşan giderek kendisiyle kavgalı

hale gelir. Kendini unutandan, şahdamarmdan yakın olan Allah'ı hatırlaması beklenemez. Dolayısıyla insanın kendine uzaklaşması, aynı anda Allah'tan uzaklaşması anlamına gelir, tıpkı tersinin de doğru olduğu gibi. İnsanın Allah'ı unutmasından Allah zarar görmez, fakat bu kendine yabancılaşmayı getirdiği için, insan zarar görür ve hepten kaybeder.

4 Sinsi ve münafık şeytanları dinlediği için kendini unutan sorumsuzların varacağı yer ateştir. Sorumlu davranmak isteyen kimse, şeytanı değil vahyi dinlemelidir. Bir sonraki âyetle bu pasajın münasebeti budur.

5 Te/ıattum'dan farklı olarak tesaddu' sert ve katı cisimlerin zilletten dolayı değil azametten dolayı parçalanıp dağılmalarına, eriyip akmalarına denir.

6 Zımnin: Ama ey insan, biz onu dağa-taşa değil sana indirdik! Sen ona karşı neden bu kadar hissiz, vurdumduymaz ve aldırılmazsın? Huşu', kalp fiillerindedir ve sadece akleden kalp sahibi varlıklar için kullanılır. Burada dağ için kullanılmış fakat Kur'an'm iniş şartına bağlanmıştır. Bu gerçekleşmediğine göre burada bir varsayım olarak kullanılmıştır. Zemahşerî hidayet rehberi olan Kur'an'm bu âyette kullandığı üslubu tahyîl (zihinde canlandırma) ve temsil (sembolizm) olarak niteler. Âyetin bir çok çağrışımı vardır: 1) Kur'an taşa inmiş olsa onu da akıllandırır ve duygulu yapar. 2) Kur'an dağa-taşa değil de insana indiyse, bu onun akleden bir kalp sahibi olmasından dolayıdır (Krş: 13:31). Hz. Musa'nın gözleri önünde Rabbin dağa tecellisi ile ilgili bkz: 7:143. Başta münafıklar olmak üzere, vahyin azametini hissetmeyen tüm çevrelerin taş kalpli olduğunu îmâ eden bir ibare.

7 Kıssadan hisse: Kur'an'm ebedi mesajı karşı-

sında titremeyen her kalp, eğilmeyen her baş, taş kesilmiş demektir, taş!

8 Tüm ilâhi esma Allah'a döner, Allah has ismi ise, burada olduğu gibi sadece nuve'ye döner. Huve Zat'ın "ayn"ım, yani bireysel cevheri ifade eder. Allah kelimesi, dilde başlayıp ciğerde biten bir ses düzenine sahiptir. Bir kez Allah diyen, iman ağacının dıştan içe doğru dört unsuru olan amel-ikrar-tasdik-marifet süreçlerinin tamamını yaşar. Dıştan içe, müşahhasan mücerrede, şehadet âleminde gayb âlemine... Ğayb-şehadet ikilisinde, Allah'a nisbet edildiği için Ğayb önce gelmiştir. Huve zamirinde son harf zaittir, ikil form olan humâ'da düşmesi bunun delilidir. Aslı hu'dur. Hu görünürde bir ses ise de, özünde bir nefestir. Can taşıyan her varlık, aldığı her nefesle "o"nu anar. Nefes canlılığın alametidir. Varlık ilâhi bir nefestir. Celal ve cemalin tecellisi olan kevn ve fesad, bu nefesin veriliş ve almışım temsil eder. Nefes alan canlılar içerisinde iradesiyle temayüz eden insan, teşbihi zikre çevirerek sorar: O kimdir? Vahyin verdiği cevap, aslında idrakin derinliklerinde yatan bu soruya vicdanın verdiği cevabın ta kendisidir: O Allah'tır. İşte bu nedenle, mutlak ateizm imkansızdır.

9 Esmâ'dan murad Allah'ın kendisiyle nitelendiği sıfatlardır. Haşr bir el-esmâu'1-husnâ süresidir. 24 âyetlik sûrede 28 Allah ismi, 13 Allah'a dönen zamir, 23 ilâhi sıfat yer alır.

Son üç âyette ardı ardına hepsi de farklı 16 esma sıralanır. Kur'an'm zirvesi, Allah'ın Allah hakkında konuştuğu yerlerdir. Bunların en başında bu sûrenin son kısmı gelir. Zira bu âyetler, Allah'ı bilme, tanıma ve anlama yolunda insanoğluna Âlemlerin Rabbi tarafından uzatılmış bir kartvizit mesabesinde. Haşr sûresinin son âyetlerinin önemi konusunda nakledilen tüm rivayetler, bu çerçevede anlaşılmalıdır. Hepsi de, bu tür zirve bölümlerin Allah'ı tanıma ve anlamadaki önemine dikkat çekme amacı taşır. Zira bu esma bizi Allah'a ulaştıran meşru vesilelerdir: "En güzel isimler Allah'a aittir; o halde O'na onlarla yalvann" (7:180; krş: 20:8; 17:100).

10 Mü'minlere tek kişinin burnu kanamadan zahmetsizce verilen fey', işte bu merhametin tecellilerinden sadece biridir.

~»|£^34t~

~*N3£5#»~

1109

11 Yani: Mülkün hakiki malikidir. Onun mülkü verince azalmaz, çünkü mülkünü verdiği insan da O'nun mülküdür.

12 Hiçbir şey kendiliğinden kutsal değildir. Bir şeyi ancak O mukaddes ve mübarek kılar. Onun kutsamadığını kutsal bilmek Allah'tan rol çalmaya yeltenmektir.

13 Parantez içi açıklama için muheymin kelimesinin kullanıldığı 5:48'e bkz.

14 Veya: "Her eksik ve ihtiyacı giderendir".

15 Lalzen: "Büyükleme O'nun hakkıdır". Mutekebbir kalıbı burada tekellüf değil tazim ve mübalağa ifade eder. Bu âyetlerin inişine neden olan Nadîroğulları sürgünü, burada sayılan ilahi esma ve sıfatın tümünün tecelli ettiği tarihsel bir aynadır. Bu esmanın tecellisi, o ana yerleştirilen bu aynadan yansımaktadır.

16 Krş: 30:40.

17 Zımmen: O'ndan gayrısı yaratılmıştır. Halk, bir şeyi özel bir suret vererek icat etmektir. Âl-i İmran'da bu anlamıyla Hz. İsa'nın fiiline izafe edilir. Allah için halk, hem eşyayı yoktan var etmeyi, hem de yarattığı hammaddeden yeni

eşya var etmeyi ifade eder.

18 el-Esmâu'1-Husnâ, Kur'an'da geldiği dört yerde de (20:8 ; 7:180; 17:100) "O'na mahsustur" anlamı veren tahsis lââm'ı ile gelir. Aşkın ve mutlak varlık, zatı hakkındaki bilgiyi insan idrakine esma vesilesiyle indirmiştir. Allah diyenin aklına ne gelmesi gerektiği esma aracılığıyla cevaplanmıştır. İnsan idraki mutlak olanı bütün gerçekliğiyle

kavrayamaz. Bundan dolayıdır ki soru sormaya Allah'tan başlamak yanlış yerden başlamaktır. Esmâ, bilince bilinenden bilinmeyene doğru bir yol çizer. Bu yüzden İlahî esmâ müteşabihdir. Husnâ, ism-i tafdil olarak "en güzel", sıfat olarak "güzel" mânâsına gelir. Aslında el-esmâu'1-husnâ terkibi mutlak mükemmelliği vurgular. Burada soru şudur: Mutlak mükemmellik kavranabilir mi? Elbette hayır. "Rabbini an!" yerine "Rabbinin ismini an!" denilmesinin nedeni de budur.

19 Zımmen: Fakat bir sen bu kâinat ilâhisine katılmak yerine çatlak ses çıkarırsın ey insan! Senin böyle yapman O'nun yüceliğine hâlel getirmez. Ama, seni yaratması da hikmetsiz değildir. {Tesbih'e dair bir not için bkz: 56:74}.

-*N^ŞŞ^==s*.

60. MUMTEHANE SURESİ

~ ^-^3&~^^ m

"İmtihan edilen kadın" mânâsına gelen Mumtehane adını 10. âyetinden I alır. Mumtahine olarak da isimlendirilmiştir. Bu durumda imtihan, mecazen sûreye nisbet edilerek "İmtihan eden sûre", daha genel anlamıyla "imtihan sûresi" anlamına gelir. Fakat muhtevaya uygun adlandırma öncekidir. Sûre, adı etrafındaki bu yaklaşımda, Mucadile sûresiyle aynı kaderi paylaşır.

Sûre, ittifakla Medenî'dir. İniş zamanını tayinde ihtilaf edilmiştir. İhtilaf, girişte anlatılan Hâtıb olayının, Mekke fethi arefesinde yaşandığı ön kabulüne dayanır. Buna göre, Rasulullah'm Mekke seferi için yaptığı hazırlıkların adresi, Hayber söylentisiyle şaşırtılmıştır. Oysa ki Hayber Mekke'den bir yıl önce fethedilmiştir. Sûreye adını veren olaya (10), Hudeybiye'nin ardından yaşanmıştır. Eğer Fetih arefesinde indiğine itibar edilirse, sûrenin iç zamanını Hudeybiye sonrası (10-12) ve Fetih öncesi (1-9) diye ikiye bölmek gerekir. Fakat sûrenin sonunda tekrar ilk konuya dönülmesi iç bütünlüğe delildir. Hâtıb'm mektubu, Mekkelileri bekleyen mukadder sonu önceden haber veren bir "ihbar" olarak anlaşılmalıdır. Mektubu götüren kadının Mekke'ye 4. yılda geldiği ve Hudeybiye antlaşmasıyla sonuçlanan umre amaçlı yolculuğun da bir "sefer" olduğu düşünülürse, sûreyi rahatlıkla 6. yıla yerleştirebiliriz. İlk tertiplerdeki yeri bu sonucu teyit eder.

Sûre savaş ahlâkını işler. Özellikle İslâm topluluğu ile kâfirler arasındaki duygusal ve sosyal ilişkileri düzenler (1-3). Hz. İbrahim'in çevresiyle ilişkisi, tek istisna dışında, bu açıdan da örnektir (4). Toplumlar arası iyi ilişkilere mani olan asıl neden inkâr değil, saldırganlık ve tecavüzdür. Farklı inanç toplulukları arasında karşılıklı nezaket, iyilik ve adalete dayalı bir ilişki mümkündür {7-9}. 10-11. âyetler, inkârı tercih eden eşlerle aile birliğini sonlandırmayı emreder. Bu, vahyin inanç özgürlüğüne verdiği önem olarak okunmalıdır. Bir başka açıdan, İslâm toplumunda ailenin üzerinde yükseldiği temelin iman olduğunu gösterir. Amaç, Müslüman ailenin inşa-sıdır. İslâm'ın yükselen değer olduğu bir ortamda, bu emri istismar edecekleri önlemek için "bağlılık yemini" ilkesi

getirilir (12).

Artık umutsuz vak'a haline gelen Yahudiler ve onlarla amaç birliği edenlerle gönül bağı kesilmelidir (13). Böylece, İslâm cemaatinin inşasına giden yolun son taşları döşenmiş olur.

CUZ28

•^3^4*

60 / MUMTEHANE SÛRESİ

*£s5SS5s4»

1111

^M>

' . i°> , ~ °' f > s;,, ,,>,, Ki, ' fj fi > — u_jÂb *-llJ_şi n£= j-U-j cjj-U. lj_b^xj V Ijîl ajJüI l^îl Ij

* î -"T , , , ' » * • l Jo" —

o- îr • " 1 <«HnI ' • ".Tm'c-m ' c" < *' ■"

n%" ■■' ll jf»-fe-4<(>> \r' 'j n "-^J *! ■**■ I fOO l_y_J>J-O^/üin

s, . ' " , S* , , fi - - i » ~ ; ^ < ■ , . ! . ■"

nkis v iîj @ _ ^ aXJı Joîîj o idi} ds'^s idi

f^i

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 SİZ ey iman edenler! Benim ve sizin düşmanlarınızı 1 can dostlar edinmeyiniz! Siz onlara yürek dolusu 2 sevgi sunuyorsunuz, ama onlar size gelen bütün hakikati kökten inkâr edip Elçi'yi ve sizi, sırf Rabbiniz Allah'a iman ettiniz diye sürüp çıkarıyorlar. Doğrusu 3 sizler de, benim davam uğruna ve rızamı kazanmak için yapılmış bir cihad sonucunda çıkmıştınız.

(Ama şimdi) onlara, fitri sevgiyi 4 gerekçe yaparak sır veriyorsunuz; 5 ne ki Ben sizin gizlediklerinizi de, açığa vurduklarınızı da çok iyi bilirim: Artık sizden kim böy-

le yaparsa, işte o doğru yolun ortasında sapmış 6 demektir. 7

2 Eğer onlar sizi gözlerine kestirirlerse, 8 size düşmanlıklarım kesintisiz sürdürürler,-

dahası ellerini ve dillerini size kötülük yapmak için uzatırlar: 9 zira onlar inkâr etmenizi ta yürekten isterler. 10

3 Size ne yakınlarınızın ne de çoluk çocuğunuzun kıyamet günü hiçbir yararı olmaz; Allah aranızda (iyi-kötü) ayrımını gerçekleştirir: zira Allah yaptıklarınızı ayrıntısıyla görmektedir. 11

4 Doğrusu İbrahim'de ve ona uyanlarda sizin için güzel bir örneklik vardır. Hani onlar kendi kavimlerine şöyle demişlerdi: "Bakın, biz sizden ve Allah'ın yanı sıra taptığınız her şeyden uzağız; biz sizi(n hayat tarzınızı) reddediyoruz; sizinle bizim aramızda, siz bir tek Allah'a ibadet edinceye kadar ebediyen sürecek bir düşmanlık ve nefret vardır."

Tek istisna, İbrahim'in babasına "Senin için kesinlikle Allah'tan mağfiret dileyeceğim; ama senin lehine Allah'tan bir şey elde etme yetkisine sahip değilim" diye

söz vermesiydi. 12

(Size düşen şöyle yalvarmaktır): 13 "Rab-bimiz! Yalnız Sana güvendik, yalnız Sana yöneldik: zira tüm yollar Sana çıkar! 5 Rabbimiz! Bizi küfre gömülenlerin elinde oyuncak etme! 14 Ve günahlarımızı bağışla, ey Rabbimiz: Zira Sen, evet Sensin mutlak üstün ve yüce olan, Sensin her hükmünde tam isabet kaydeden!

1 Bu, inanca yönelik bir düşmanlıktır. İslâm, iman, vahiy ve peygamber düşmanları, hem Allah'ın hem de mü'minlerin ortak düşmanlarıdır.

2 Bilmevedde'deki bâ, sunulan sevginin ölçü-

süzlüğüne delalet eder.

3 irim kad vurgusuyla [İtkân II, 170). Bu ibareyi müstakil cümle sayma cesaretimi Elmah-h'ya borçluyum.

N^N

60 / MUMTEHANE SÛRESİ

» i : ,

^^^

CUZ28

4 Bununla Hatıb'm düşmana değil, akrabalarına olan "fitri sevgisi" (vudd) kastedilse gerektir.

5 Sur, düşmana verilen sır ; ihfa ise sırrın arkasındaki sır, yani bu sırrı verirken gizlenen

gerekece.

6 Benzer bir kullanım için bkz: 7:16.

7 İniş nedeni olan olay şudur: Hicretin 4. yılında Ebu Leheb'in Sare isimli müşrik cariyesi Medine'ye gelerek yardım ister. Kendisine hayli yardım yapılır. Kadın, Hudeybiye'nin ardından Mekke'ye dönerken, Hatıb kendisine bir mektup verir. Hatıb, kendisi hicret ettiği halde annesi, oğulları ve kardeşi Mekke'de korumasız kalmış biridir. Ama kanaatim odur ki, bu kadın Mekke adına casusluk yapmak için gelmiştir ve Hatıb'm aklını çelen de odur. Kadın, sonuna kadar küfründe direnmiş ve küfrüyle öldürülmüştür. Fetih'ten sonra eman verilmediği için öldürülen iki kadından biri olması da bunu göstermektedir. Hatıb'm, Uhud'a "yerinizi terk etmeyin" talimatıyla yerleştirildiği halde yerlerini terk eden okçulardan biri olduğu hatırlanmalıdır. Uhud yenilgisinde pay sahibi olmanın içinde estirdiği fırtınalar bu yanı sıra düşmesinde rol oynamış mıdır, bilinmez. Mektub şöyledir: "Haberiniz olsun ki Rasulullah gece apansız gelen sele benzer bir orduyla size yöneldi. Allah'a yemin ederim ki, o sizin üzerinize tek başına yürüse, yine de Allah ona zafer verecektir; zira o Allah'ın kendisine vaad ettiğine nail olacaktır" (Âlûsi). Allah Rasulü durumu öğrenince Hz. Ali komutasında dört kişilik bir tim gönderir. Ravza-i Hah'da kadını yakalarlar. Bir iki tehditten sonra kadın mektubu sakladığı yerden çıkarıp verir. Allah Rasulü Hatıb'ı çağırır. Hatıb der ki: "Aleyhimde hüküm vermekte acele etme ya Rasullallah. Ben Kureyş'ten değilim, Kureyş'in yanaşmasıyım. Seninle beraber olan muhacirlerin çoğunun yakınları var, onla-

rın geride kalan ailelerini onlar koruyor. Ailemi himaye için onlar arasında himayecim olmadığından, bu yolla onlara ulaşmak istedim; ne inkârımdan, ne dinimden yüz çevirdiğim için ve ne de İslâm'dan sonra küfürden razı olduğum için yaptım bunu." Nebi "Doğru söyledi" der ve bağışlar (Taberî; krş: Buhari, Meğâzî 46; Müslim, F. Sahabe 161).

8 Yeskafûkum için bkz: 2:191, ilgili not.

9 Kinayeten: siz o elleri şefkat eli diye tutarsınız, fakat sizi felakete iteklerler.

10 Yani: Siz onlara yürekten sevgi besliyorsunuz, ama onlar sizi sevmek şöyle dursun, yürekten küfrünüzü istiyorlar.

11 Zımnem: Yakınlarınız için şahdamarımızdan daha yakın olan Allah'a uzak düşmekten sakının.

12 Hz. İbrahim, bu sözünü gerçekleştirdi (19:47 ve not). Bu talebinin arka planında ise, ahirette yakınlarından dolayı mahcup olma kaygısı yatıyordu (26:86-87). Ama babasının Allah düşmanı olduğuna kesin kanaat getirdiğinde, bu duasından derhal vazgeçti (9:114). Sözün özü: Hakikate saygı esastır. Evlat Hz. İbrahim baba onun babası olsa dahi, hakikate saygı duymalı, iman-inkâr araşma Allah'ın çizdiği sınır gözetilmeli-dir (5:5; Hz. Nuh'un oğluna yaptığı çağrının Allah tarafından reddi için bkz: 11:46).

13 Önceki cümlelerin devamı olarak okunabilir-se de, değişen kipleme tercihimizi doğrular niteliktedir.

14 Lafzen: "fitne etme!" Veya: "küfre gömülenlerin sapmasına bizi gerekçe kılma!" Master olan fitne, hem ismi mef'ul mânasına "bizi onların nesnesi kılıp saptırmalarına izin verme", hem de ism-i fail mânasına "bizi onları saptıran birer özne kılma" anlamına gelir (Bkz: 9:49, not).

^^^

CÜZ 28

•N385N*

6ü / MUMT;EHAN£ SÜRESİ

^^SN*

1113

=>*j£îj-«i

6 Doğrusu onlar(ın bu tavrında), 1 içinizden Allah'ı ve Ahiret Günü'nü gözeten kimseler için elbet güzel bir örneklik var-dır ; ama kim de (onları) dost edinerek (bu emre) yüz çevirirse, 2 iyi bilsin ki Allah kimseye muhtaç değildir, haindin tamamı kendine mahsus olandır.

7 Mümkündür ki Allah, sizin düşman olarak algıladığınız kimselerle sizin aranızda bir sevgi var edebilir,3 ve Allah'ın (buna) gücü yeter,- üstelik Allah tarifsiz bir bağış, eşsiz bir merhamet kaynağıdır. 4

8 Allah size, sizinle Din savaşı yapmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselerle iyilik ve fedakârlığa dayalı bir ilişki geliştirmenizi yasaklamaz: Çünkü Allah

fedakâr olanları 5 pek sever.

9 Allah size, yalnızca sizinle Din savaşı yapan ve sizi yurtlarınızdan çıkaran veya sizin çıkarılmanıza destek verenlerle dostluk kurmanızı yasaklar: Artık kim onlarla dostluk kurarsa, işte onlar zalimlerin ta kendileridir. 6

10 SİZ ey iman edenler! Mü'min kadınlar muhacir olarak size geldiği zaman -her ne kadar Allah onların inancını çok iyi biliyor idiyse de- siz (yine de) onları imtihana tabi tutun; 7 sonuçta eğer onların mü'min olduğundan emin olursanız, artık onları kâfirlere geri göndermeyin: ne o kadınlar (kâfir) eşlerine helâldir, ne de eşleri o kadınlara helâldir. 8 Onların verdiklerini de kendilerine iade edin! Ve siz bu kadınların meliklerini verdiğiniz

sürece, onlarla nikahlanmanızda bir beis yoktur.

Beri yandan, inkârda ısrar eden kadınların nikahına yapışmayın; onlara verdiğiniz isteyin, aynı şekilde onlar da verdiklerini sizden isteyebilirler. 9

İşte bunlar Allah'ın hükmüdür,- aranızdaki hükmü O verir: Zira Allah her şeyi bilendir, hikmetle hükmedendir. 10

11 Eğer kâfirlere kaçan hanımlarınızdan dolayı herhangi bir mağduriyet yaşarsanız, misillemede bulunarak mahsuplasın; 11 şöyle ki, eşlerin mağdur ettiği kocalara, (karıları için) harcadıklarına denk olan miktarı (onlara gönderilecek meblağdan keserek) siz verin: 12 Ama, iman ettiğiniz Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun!

1 Yani: 4. âyette dile getirilen küfre karşı net 2 Men yetevelle ibaresi, mazi fiil okunduğun- ve açık "tavır koyma" ve iman ile inkâr arasın- da "kim yüz çevirirse", muzari [teveli'den]

daki ilâhi sınırı gözetme hususunda. okunursa "kim dost edinirse" mânasına gelir.

?^3S^

60 / MUMTEHANE SÛRESİ

•SssS^N*

CUZ28

Kelime iki mânaya da açık, 'tevriye'ye elverişlidir.

3 Bu âyet, İslâm'da cihadın gayesinin düşmanlık değil sevgi olduğunun en açık delilidir.

4 Zımnen: "Kendisine güvenen ve yönelen kimseler için" (4. âyet). Kaynaklarımız, bu âyetin iniş nedeni olarak, Rasulullah'ın Üm-mü Habibe ile gıyabında nişanlanmasını gösterirler. Hz. Peygamber, Habeş muhacirlerinden olan Ümmü Habibe'yi, kocası Ubeydullah b. Cahş öldükten sonra (?) eş adayı seçerek ödüllendirmişti. Allah Rasulü'nün bu jestinden hoşlanan Ebu Süfyan, "Bu yiğidi kimse durduramayacak" itirafında bulunacaktır {Keşşaf).

5 Kısfa verdiğimiz anlam için bkz: 49:9, not.

6 Zımnen: Saldırgana dost olmak zulümse, tersi de adalettir.

7 İbn Abbas, muhacir kadınlardan kocalarına kızgınlık, yer değiştirme arzusu, dünyalık bir menfaat, başka bir erkeğe olan ilgi veya buna benzer bir nedenden dolayı değil de, Allah ve Rasulüne olan sevgi, Ahiret Günü'ne imandan dolayı terk-i diyar ettiklerine dair yemin alındığını ifade eder. Bu yeminin ardından Hz. Peygamber kadının mehrini kocasına yollayarak, kaçan kadınları iade etmemiştir (Taberî).

8 Yasaklı ifade için ilk cümle yeterli olduğu halde ikinci cümlenin gelmesi, hem yasağın kesinliğini, hem yasağın karşılıklı oluşunu, hem de sadece ayrılmanın yetmeyip yeniden birleşmenin de yasaklandığını ifade eder.

9 kâfir kadınların nikahına yapışmama, küfrü tercih etmelerinden dolayı onların inanç özgürlüğünü kısıtlamamayı içerir. Hz. Ömer bu âyet indiği gün iki müşrik karısını (Kureybe ve Ummu Cervel) muhayyer bırakmıştı. Onlar da, nikahları ellerine verilir verilmez Mekke'ye döndüler. Biri Ebu Süfyan ile, diğeri de Saffan b. Ümeyye ile evlendi (Buhârî, Şurût 15). Burada dikkat çekici olan şu: Mümtehan sûresi 6. yılda indi. Demek ki iki müşrik kadın, Ömer'in nikahı altında 6. yıla kadar kalabildi. Ne Ömer'in ne de bir başkasının aklma

onları zorla Müslüman etmek gelmedi. Bakara 221. âyet, müşriklerle evliliği yasaklar.

10 Bu âyet, Hudeybiye anlaşmasının ardından yaşananlarla ilgili hükümler içermektedir. Ebu Cendel anlaşma sırasında Mekke'den kaçarak mü'minlere kavuşmuş, fakat Rasulullah onu anlaşma gereği Babasına teslim etmek zorunda kalmıştı. Aynı dönemde, bu kez müşrik kocalarını terk ederek Medine'ye kaçan kadın sorunu çıktı. Bu çığırın öncüsü İslâm'ın can düşmanı Ukbe b. Ebi Muayt'm kızı Ummu Kul-sum'dur. Kocasını 'Amr b. As'tan kaçarak Medine'ye sığınmış, sonradan Zeyd b. Harise ile evlenmiştir. Bir başka rivayete göre, bu çığırın açan Subey'atu'l-Eslemiyeye'dir. Kocasını Sayfi b. er-Râhib'ten (veya Musafir el-Mahzumî) kaçarak Hudeybiye'ye gelmiş, kendisini istemek için gelen kocasına mehri verilmiş, sonradan Hz. Ömer ile evlenmiştir. Umeyme bt. Bişr, kocası Sabit b. Şimrah'tan kaçarak Medine'ye sığınmış, sonunda Süheyl b. Sayfî ile nikahlanmış. Kanaatimizce, Ummu Kulsum'un kaçıışı âyetin nüzul sebebi olmuştur. Ayetin anlaşmanın ilgili maddesini lehlerine çözdüğünü ve kocalarının nikahı altında kalmalarını yasakladığını öğrenen aynı durumdaki hanımlar, bu örneği izlemişlerdir. Daha önce gerçekleşen Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb'in kocası Ebu'l-As'tan ayrılıp Medine'ye gelişini de bu örneklere ilave edebiliriz. Bu âyet, kaçan hanımlarını talep eden müşrik kocalara bir red cevabı oldu. Burada şu soru akla gelebilir: Bu âyet anlaşmanın iade maddesini geçersiz mi kılmaktadır? Bunun cevabı anlaşma maddesinin "erkek ve kadın" açıkça beyan edip etmediğine bağlı olarak değişir. Eğer maddede erkek-kadın açıkça anılmışsa, bu âyet maddeyi iptal etmiştir. Değilse, anlaşmadaki bir boşluğun lehe yorumlanması kabilindedir. Rasulullah'ın yorumu da budur. Kendisine bu konu sorulduğunda Rasulullah "Şart erkekler içindi, kadınlar için değil" demiştir. Buna Kureyş tarafından bir itiraz gelmediğine göre, ikinci şık geçerli olmalıdır.

11 Te'âkub, "nöbet" anlamındaki 'ukbe' den ;

^ , i , ____ ^ ;

"misilleme" vurgusuyla "nöbetleşme" demek yorumuna dayanır (İTaberî). Zımmen: Siz mağ-

tir (Kırs. 16:126). duriyeti giderin, aynı kalemde Mekke'ye gide-

12 Parantez içi açıklamamız, bu âyetin yorum çek bir miktar varsa, Mekkelilerin vermeleri
larımın en isabetlisi diyebileceğimiz Zühri'nin gerekip de vermediklerini ona mahsuben
kesin.

◆N3£M*

60 / MUMTEHANE SÛRESİ

«£e3^=*«

CÜZ 28

12 Sen ey peygamber! Ne zaman mü'min kadınlar sana gelir de Allah'a hiçbir şeyi ortak
koşmayacaklarına, çalmayacaklarına, zina etmeyeceklerine, çocuklarını
katletmeyeceklerine, 1 elleri ve ayakları arasında yalan düzüp koşarak iftira
atmayacaklarına, 2 (dinin) değerler sistemi konusunda sana isyan etmeyeceklerine dair
biatlerini sunarlarsa, onların biatlerini kabul et 3 ve Allah'tan onlar için mağfiret dile:
Unutma ki Allah tarifsiz bir bağışlayıcıdır, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.

13 SİZ ey iman edenler! Allah'ın gazabına uğrayan bir topluma gönülden dostluk
beslemeyin! Onlar ahiretten, tıpkı kabir ehli arasına karışan kâfirlerin ümit kestiği gibi
ümit kesmişlerdir, 4

>«S"-İKI

"i j>li3! ylül^ jUĞ=aJ! JI^j LIS'ö'J^-Vl ,y> lj -a<

""^Mğ.n

1 Kadınlardan alınan bu söz, cahiliyye geleneğindeki kız çocuklarım diri diri öldürme
(ve'd) geleneğinden daha çok -ki onu babalar yapıyordu- kadınların hamileliklerini
sonlandırmak için işledikleri bir tür "ilkel kürtaj" diyebileceğimiz cenin cinayetlerine
ilişkindir.

2 Yani: "Başkalarından olan gayr-ı meşru çocuklarını elleriyle getirip "bunlar
kocalarımızdan" diye iftira etmeyeceklerine.." Bu kinayeli ifade, karşı cinsin iffet ve
onuruna yönelik her türlü iftirayı kapsar. Buna sahte annelik iddiası ve gerçek anneliğin
inkârı türünden, bir başka erkeği töhmet altında bırakan her tür iftira ve bühtan da
dahildir.

3 Hz. Peygamber bir çok biat almıştır. Bunların zemini, zamanı, almış usul ve üslubu
Farklı farklıdır. Bazen bu yemin işi için Hz. Ömer'i görevlendirmiş, Hz. Peygamber adına

kadınlardan biati o almıştır (Kadınlardan alman biat yöntemlerinin en ayrıntılı tasviri için bkz. İbn Kesir).

4 Veya: "ölülerin dirilmesinden kâfirlerin ümit kestikleri gibi". Zımnem: Onlar tek dünyalıdır. Tek dünyalı olanın iki yüzü olması doğaldır. İki yüzlülerle nasıl candan yürekten dostluk kurabilirsiniz? Son tahlilde bu bir "yahudi-leşmeyin, dünyevileşmeyin" uyarısıdır.

-*\$z~3g^4»-

61. SAF SÛRESt

^^^

Sûre Saf adını, "birlik ruhuna" ve "mücadele disiplinine" atıf yapan 4. âyetinden alır. Kur'an'da melekler için de kullanılan saf, sıradan bir "hizaya duruş" değil, vahyin inşa etmek istediği kâinat düzeniyle uyum içindeki sosyal yapıya ilişkin "esas duruş"tur. Daha sahabe döneminde bu isimle intişar etmiştir. Havarilerin zikredildiği ilk sûre olduğu için Havariyyun veya İsa Sûresi diyenler de olmuştur (Süyûtî ve Âlûsij).

Sûre Medine'de inmiştir. Tam zamanını kestirmek mümkün olmasa da, tatlı-sert üslubu göz önüne alındığında, Uhud ertesinin yılgın ruh halini onarmayı hedeflediği açıktır (5). İbn Abbas'tan gelen nüzul sebebi rivayetleri de bunu teyit eder. Bu durumda sûreyi 3. yılın sonu veya 4. yılın başına yerleştirmek doğru olsa gerektir. Sûre hem giriş hem muhteva açısından Haşr, Hadid, Teğâbun ve Cuma sûreleriyle irtibatlıdır. İlk tertiplerdeki yeri de bunu teyit eder.

Sûre İslâm toplumunun birlik ve dirliği hakkındadır. Ana teması İslâm cemaatinin zafer ve fetih tasavvurunu inşadır. Bunun için ilk imha edilmesi gereken söylem-eylem çatışmasıdır. Şu âyetin vurgusu budur: "Siz ey iman edenler! Neden söylediklerinizle yaptıklarınız birbirine uymuyor?" (2) Ardından söz savaş disiplinine getirilerek, Uhud'daki disiplinsizliğe Hz. Musa örneği üzerinden atıf yapılır (3-5).

Bu sûrede Allah Rasuiü, Hz. İsa'nın dilinden "Ahmed" olarak müjdelendir (6). Bu müjdeyi, geleceğe ilişkin daha başka müjdeler takip eder (7-8). Söz Allah davası uğrunda savaşa getirilerek, gerçek zaferin hakikatin güçle desteklenmesi sayesinde elde edileceği vurgulanır. Malla ve canla cihad, Allah'la insanın yaptığı karlı bir ticaret olarak nitelenir. Bu sadece zaferin değil, ebedi saadetin de anahtarı olacaktır (10-13).

Sûrenin son âyetinin Hz. İsa ile Havarileri arasındaki diyaloga ayrılmış olması, Allah yolunda savaşın gerçek gayesinin, yüreklerin imana açılması olduğunu göstermek içindir. Zira Havariler, bildiğimiz mânada bir savaşın savaşçıları değil ebedi hakikatin gönül davetçileridir.

•Ss^ 33 ?*

-»y^^ŞS^s*

CUZ28

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 GÖKLERDE olan her şey ve yerde olan her şey Allah adına hareket ettiler (de, bu kozmik düzen öyle oluştu): 1 zira O'dur her işinde tek mükemmel olan, her hükmünde tam isabet kaydeden O'dur. 2

2 Siz ey iman edenler! Niçin söylemlerinizi eylemlerinizi birbirine uymuyor! 3 3 Yapmadığınız/yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında ağır (sonuçları) olan nahoş bir davranıştır.

4 Şüphesiz Allah, davası uğrunda sanki yekpare çelikten 4 bir bina gibi saf 5 disiplini içerisinde savaşanları sever. 6

5 (Sizin bu durumunuz), Musa'nın kavmine "Ey kavmim! Benim Allah'ın elçisi olduğumu çok iyi bildiğiniz 7 halde niçin beni üzüyorsunuz?" (dediği) zamanki durumu hatırlatıyor.

Ve onlar ne zaman yoldan saptılsa, Allah da onların kalplerinin sapmasına izin verdi: Zira Allah, yoldan sapmış bir top-

\ t Ljîtl

^Jl*o}\ û

jy

=iğoÛ

' ",•.-' _ -'•',»'1 'O *',,,>'

Q o_j_Ui5 V U IjJ^ü öl <ul a— lp Ciii ^ ;i^a . Uf

Jüid_ ^J^s5)

?».»

luluğu (onların iradesi hilafına) asla rehberliğini bahşetmez. 8

1 Zımnen, "Söylem-eylem çelişmesine düşen ey mü'minler! Allah adına hareket eden hiç böyle yapar mı?" imâsını içerir gibidir. Aynı ibare ve teşbih hakkında 59:1 not 2.

2 Aziz ve Hakîm isimlerinin bu bağlamdaki zımnî açılımlarıyla ilgili bkz. 59:1, not 2.

3 Lafzen: "Niçin yapmadığınız/yapamadığı-mz/yapamayacağımız şeyleri söylüyorsunuz". Bu âyet, İbn Abbas'tan nakledilen, sûrenin iniş sebebine dair rivayetle birlikte düşünülmelidir. Rivayete göre, cihad farz kılınmadan önce mü'minlerden bazıları (bir başka rivayete göre Abdullah b. Selam ve arkadaşları) "Keşke Allah'ın en çok sevdiği ameli bilseydik de onu yapsaydık" demişler, fakat savaş farz kılınca da duraksamış ve zorlanmışlardı. Daha başka bir rivayete göre, bazılarınin savaşta göstermedikleri kahramanlığı yapmış gibi anlatmaları

üzerine inmiştir (Taberî).

4 Lafzen: "kurşunla perçinlenmiş", yada rass köküne nisbetle "birbirine kenetlenerek dizilmiş". İmanın, düşmana karşı mü'mini koruyan kurşundan bir zırh olduğunu imâ eder.

5 Safi, "birden fazla şeyin aynı hizaya gelmesi, bir bütünü oluşturan parçaların yan yana dizilmesi" anlamına [Mekâyîs). Kur'an'da melekler (78:38), kuşlar (24:41); kurbanlık hayvanlar (22:36); cennetteki nimetler (88:15) için kullanılır. Dönemin ruhuna uygun olarak, her sahici başarının ardında disiplin ve birlik ruhunun yattığına işarettir.

6 Saf modeli, İslâm'ın hem sosyal hem siyasal modelini inşa eden temel bir tasavvurdur. Vahiy tarafından meleklerle nisbet edilen bu model, Hz. Peygamber eliyle dinin en temel ibadeti olan namaza tatbik edilmiştir. Cemaatle na-

»^ , 1 , «^

mazın inşa ettiği tasavvur, fırsat eşitliğine da 7 Kad edatı "defalarca kendini size dayatan bir

yalı âdil bir toplumun fotoğrafını verir. Bunun bilgiyle" vurgusuna sahiptir.

karşısında piramit modeli yer alır. Bu modelde 8 Hidayet ve dalaletin çift özneli tabiatı için

yan yana "yarış" değil birbirinin başına basarak bkz: 47:17 not.

"yükseliş" esastır.

o^3£^*

61 / SAF SÛRESİ

«^3^4»

CÜZ 28

6 Yine bir zamanlar Meryem oğlu İsa'nın; "Ey İsrâiloğulları! Elbet ben, Tevrat'tan bana kadar gelen tüm hakikatleri doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmet adındaki 1 bir elçiyi müjdelemek için size gönderilen Allah elçisiyim" dediğini hatırlatıyor. 2

O onlara hakikatin apaçık belgeleriyle geldiğinde, "Bu ayan açık bir sihirdir!" dediler. 3

7 İslâm'a 4 davet edildiği halde, uydurduğu yalanı Allah'a isnat edenden daha zalim biri olabilir mi? Zaten Allah, zulme gömülmüş bir topluluğu asla rehberliğini bahşetmez.

8 Onlar Allah'ın (hidayet) nurunu üfü-rükleriyle söndürmek için can atıyorlar; kâfirler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır. 5

9 Allah'tan başkasına ilâhlık yakıştıranlar hoşlanmasa da, Elçisini yol rehberliği ve bütün (batıl) dinlere üstün kılmak için Hakk'ın dini ile gönderen O'dur. 6

10 SİZ ey iman edenler! Sizi can yakıcı bir azaptan kurtaracak bir alışverişe yönlendireyim mi? 11 Allah'a ve Elçisine güvenirsiniz, Allah davası uğrunda mallarınızla ve canlarınızla cihad edersiniz: böyle yapmanız sizin için daha hayırlıdır; tabi ki eğer bilgiyle (hareket) ederseniz. 7

12 (Böyle yaparsanız) O sizin günahlarınızı bağışlayacak ve sizi tabanından ırmakların çağladığı cennetlere koyacaktır; kalıcı güzelliğin merkezi 8 olan cennetlerde-ki tarifsiz huzur köşklerine... İşte muhteşem final budur!

H£3H

jl^çjül j-ij ^J *J*—«, İİa İ3JU olİİİJL ^i*li Uil

fö\ ^4; i İi\ j f Vuiy 1 J\ J^2_ y»j 40531 iii Jz. ^1

'IP^S j jLf" ^' Wt^ j^ lij?^ oLii ,»5lU _b j İS3_yi ISÜ jiiJ

l_y_jS' IjjjiI jjJII 1<j! t> f o : jj-^uj^JI_ ^_iŞI) 1_jji ^Jij <JJİ ^o J\ <Sj^ °J* Cf.J'3^1^ <S? ! cAnf J u U^= 4)1 jt^li JJl^lj^yiJ^ iîiUa Jllili «1)1 jLlJl^J j^jt^ÜI JUIÜI

13 Ve kendisiyle sevineceğiniz bir şey daha var: Allah'tan bir yardım ve görünen bir zafer. Artık mü'minlere müjde ver!

14 SİZ ey iman edenler! Allah'ın destekçileri olun! Tıpkı Meryem oğlu İsa'nın, havarilerine "Allah'a giden yolda kim bana var gücüyle destek olur?" deyince, havarilerin "Biziz Allah yolunun gönüllü destekçileri!" demeleri gibi... Nitekim İsrâiloğullarından bir gurup (ona) inandı, 9 bir gurup da inkar etti. 10 Bunun üzerine Biz de iman edenleri düşmanlarına karşı dirençli kıldık: Sonunda galip gelenler onlar oldu. 11

1 Veya isin ile müsemma kastedilerek "övgüye daha lâyük olan"; ya da ismuhû'ya zikruhû

anlamı vererek "övgüye mazhar olarak anılan";

ya da, muzari fiil olarak "adını en çok övdüğüm" mânaları verilebilir (Krş: İbn Aşur).

2 Kur'an, Tevrat ve İncil'in Hz. Peygamber'i

CÜZ 28

*|s3\$->

61 / SAF SÛRESİ

»NS3SN*

1121

müjdelediğini haber verir (7:157). Burada verilen haberi, beş husus teyit eder: 1) Yuhanna incilinde Hz. İsa'dan sonra geleceği ifade edilen Periklytos'a (bozulmuş şekli: Parakletos) yapılan müteaddit atıflar (14:16-17, 25-26, 30; 15:26; 16:17, 12-15). İncil(ler)in ilk 4 asırda kaynak dilden Grekçe'ye, oradan da Latince'ye taşınırken yolda geçirdiği sayısız kazanın bir benzerini, bu kelimenin de Ârâmice'den Süryâni-ee'ye, oradan da Grekçe'ye taşınırken geçirdiğini görürüz. Uğradığı ağır hasarlı yol kazası, kelimenin aslım tanınmaz hale getirmiştir. Keli-me'nin Süryanice aslına ulaşmak için yoğun çaba harcayanlar, karşılarında "çok övülen, övülmüş" anlamına gelen Munhamenna'yı bulmuşlardır. Bunun sıfat ve isim olarak karşılığı Ah-med ve Muhammed'dir. Habeş kralı Necaşi, daha Nebi hayattayken onu kendi kaynaklarında bulduklarım itiraf etmiştir. Kaynaklarımızdaki şekliyle Faraklit problemi, daha 2. yüzyılın başında fark edilmiştir [es-Sira I, 251). 2) Yuhanna İncilinde, zamanının büyük hahamları Hz. Yahya'nın Mesih mi, İliyah mı yoksa 'o peygamber' mi olduğunu öğrenmek isterler. Yahya üçü de olmadığını söylediğinde şu cevabı verirler: "Madem ki sen ne Mesih, ne İliyah, ne de 'o peygamber'sin, o zaman ne diye insanları takdis edersin?" (1:19-25). Burada Mesih'le İsa, İli-yah'la İlyas kastedilmektedir. "O Peygamber" için tek şık kalmaktadır: "övülmüş olan" Ah-med. 3) Luka incilinde Eudokia diye bir karşılık vardır. Bu hedef kelimenin kaynak dildeki karşılığını bulmak istediğinizde, tam bir sağır duvarla karşılaşılırsınız. Gerçek mânada bir İncil uzmanı olan Abdülehad Davud (Benjamin Kel-dani), bu kelimenin kaynak dildeki karşılığını Ahmed olarak tesbit etmiştir [İncil ve Salih, İs-tanbul-1999). 4) M.S. 496 yılma kadar doğruluğu kabul edilip kiliselerde okunduğu halde, hangi endişeyle bilinmez, Papa Gelasius tarafından "zındıkça" ilan edilip yasaklanan Barna-bas İncili'nde Hz. Peygamber'in ismi, hem de Arapça aslıyla zikredilmiştir. Ne ki bu İncil'in orijinal metninin başına diğerlerinden daha ağır bir yol kazası gelmiş, elde kala kala 14 veya 16. yüzyıldan kalma bir İtalyanca tercüme kalmıştır. Varlığı 18. yüzyılda tesbit edilen İspanyolca

bir nüsha, daha sonra esrarengiz biçimde yok olmuştur. Bu orijinalden istinsah edilerek Ox-ford Universty Press tarafından 1907'de basılan eser, iki nüshası hariç piyasadan

kaybolmuştur (M. Aydın, DİA, ilgili md). Bamaba İncili, Kilisenin 1500 yıllık yok etme siyasetinden her seferinde aldığı ağır yaralarla gizli-saklı birkaç tercüme nüsha bugünlere kadar gelebilmeyi başarmıştır. Kilise'nin bu konudaki son siyaseti, kendi açtığı yok etme savaşının bu İncil üzerindeki ağır darbe izlerini göstererek, "bakm, bunun aslı faslı belli değil" demekten ibarettir. 5) İncil kelimesinin kökeni meselesi. Başka mânaları olsa da, bu konuda tüm araştırmaların varıp dayandığı nokta "müjde" mânâsıdır. Müjde, "gelmesi beklenen sevindirici habere" denir. Peki, İncil'in müjdelediği geleceğe ilişkin sevindirici haber nedir? Bu soruya Kur'an "Ah-med'dir" diyor (Bkz: İncil ve Salih).

3 Bu cümle, her iki peygamberi de gösterecek şekilde yerleştirilmiştir.

4 Teslimiyet yoluna, yani ezeli ve biricik hakikatin insanlığın son çevrimindeki tezahürü olan ve Kur'an vahyinde kodlanmış bulunan tek hak dine.

5 Benzer bir âyet için bkz: 9:32, not. Zımnin: Gerçeğe suikast düzenlemek için ortalığı karartmak istiyorlar; fakat ışığın kaynağının Allah olduğunu unutuyorlar. Hz. İsa'nın İncil'inin (: müjdesinin) başına gelen de budur (6. âyetin notuna bkz). Şu beyit, bu hakikatin şiir diliyle ölümsüz bir ifadesidir: Alemde felek kuvve-i bazu ile dönmez/ Bir şem'a ki Mevla yaka liflemekle sönmez.

6 Krş: 48:28 ve 9:33.

7 Zımnin: Cihadı bilgi üzerine inşa ederseniz. Bu pasaj tümüyle Kur'an'ın zafer ve fetih tasavvurunu inşaya yöneliktir.

8 'Adn için bkz: 13:23, not.

9 Bunlar, Hadid 28'de "iman edenler" olarak anılan, teslise değil tevhide inanan muvahhid İsevilerdir. Luka incilinde 70 kişi oldukları kayıtlıdır. Arius, 4. yüzyıldaki tevhide dayalı çıkışını Hz. İsa'ya yardım sözü veren bu havarilerin inançları üzerine bina etmişti. Mü'minlere en yakın olarak nitelenen "Biz Nasârâyız diyen-

-•^3^^-

61 / SAF SÛRESİ

*«3\$N»

CUZ28

ler" (5:82) de bu gurubun Hz. Peygamber dönemindeki uzantılarıdır.

10 Bu son cümle Hz. İsa'ya yönelik üç tür inkarı da içerir: 1) İsa'nın peygamberliğini inkar. 2) İsa'nın verdiği 6. âyette dile gelen müjdeyi inkar. 3) İsa'nın beşerliğini, dolayısıyla tevhid mesajını inkar.

11 Bilinen mânada savaş yapmamış olan havariler, farklı bir cihad modelinin mimarları ola-

rak sunulmaktadır. Onların "galip" gelmesi, bir kansız fetihtir. Aç aslanlara yem edildiler, öldürüldüler, taşlandılar fakat yılmadılar. Yürek avcılığından vazgeçmediler. Râğıb, havari kelimesinin mânasını "avcı" olarak verir. Kelimeyi Arapça'dan türetenler "beyaz" anlamındaki hûr'a. nisbet ederler. Yani havariler bir tür "yürek avcısı" idiler.

» ^e^ş^^o

s

62. CUMA SÛRESİ

-« ^3\$^-

ûre adını, "yaygın eğitim" modelinin insanlık tarihindeki en başarılı örneğini teşkil eden ve Müslümanların içtması olan Cuma namazını emreden 9. âyetinden alır.

Sûrenin iniş zamanını tam tesbit kolay değildir. Bu konudaki kafa karışıklığının temelini, 9. âyetin Cuma'yı teşri kılan âyet olarak anlaşılması teşkil eder. Oysa ki bu âyetin üslubu, Cuma'nın daha önceden kılmıyor olduğuna delalet eder. Tarihi rivayetler de bunu doğrular. Ayrıca âyetin başındaki izâ nûdiye, 'ezan'm oturduğu bir ortama işaret eder. Sûrenin 1-8 âyet-leriyle 9-11 âyetlerinin iki farklı zamanda inmiş olması mümkündür. Fakat muhteva, ilk bölümünü Ebu Hüreyre rivayetine dayanarak Hayber'in fethine erteleyen görüşü desteklemez. Zira 5 ve 6. âyetler, Müslüman-Yahudi ilişkilerinin çok yoğun olduğu bir döneme delalet eder. 7. yıldaki Hayber fethi bunun için çok geç bir tarihtir. İniş tarihi, Medine'deki son Yahudi kabile olan Kureyzaoğulların tasfiyesinden sonraki bir tarih olamaz. Şu halde farklı zamanlarda indiğini kabul etsek bile, sûrenin her iki bölümünün 3 ve 4. yıllarda indiğini düşünmek doğruya daha yakın görünüyor. Sûrenin yerleştirilebileceği en münasip yer Saf sûresinin ardıdır. Saf sûresinde savaş bağlamında dile gelen disiplin problemi, burada namaz bağlamında ele alınır. Mü'minlere saf disiplinini kazandırmak için, onları Cuma'da cem edip toplamanın gerekliliği bir kez daha anlaşılmıştır.

Cuma sûresinin ana teması, Müslümanlara "yahudileşmekten sakının" mesajıdır. Tevrat'ı taşıma ve yaşama sorumluluğu kendilerine yüklenip de bu sorumluluğu yerine getirmeyen Yahudilerin durumu, "kitap yüklü eşeklere" benzetilir (5). Aslında bu, Kur'an'a benzer muameleyi yapacak olanlara bir uyarıdır. Sûrenin girişinde vahyin ilk muhataplarının kitaptan mahrum (ümme) olmasının hatırlatılmasının nedeni de budur (2). Kitapların en yücesine kavuştuktan sonra "kitaplı fakat kitapsız" duruma düşme yanlına dikkat çekilmektedir.

Müslümanların haftalık içtmasına katılımın, maddî hiçbir getiriye feda edilmemesi gerektiği vurgulanır (9). Yahudilerin Cumartesi hilesinin altında yatan dünyevileşme

hastalığına bir îmâ var gibidir. Bunun da temelinde "rızk verenlerin en hayırlısı" olan Allah'a güvensizlik yatar. Oysa ki inanmanın ahlâkî karşılığı "güven"dir (11).

#S^?p3SŞ

62 / CUMA SÛRESİ

*?£^=>

CUZ28

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 GÖKLERDE olanlar da, yerde olanlar da mutlak otorite sahibi, mukaddes, her işinde mükemmel ve her hükmünde tam isabet sahibi Allah için hareket ederler. 1

2 Daha önce kitaptan mahrum olan ve derin bir sapıklık içinde bulunan topluma kendi âyetlerini okumak, onları arındırmak, kitabı ve isabetli hüküm vermeyi 2 öğretmek için kendi içlerinden bir Elçi gönderen O'dur.

3 Üstelik henüz onlara katılmamış (ama katılmayı bekleyen) daha başkaları da var: 3 Mutlak üstün ve yüce olan, 4 her hükmünde tam isabet kaydeden O'dur.

4 İşte bu, Allah'ın (hak edene) vermeyi dilediği lütfudur: 5 Zira Allah büyük lütf sahibidir.

5 TEVRAT'I taşıma sorumluluğu kendilerine verilip de sorumluluğunun gereğini yerine getirmeyenlerin durumu, kitaplar yüklenmiş (fakat sırtmdakinin değerinden bihaber olan) eşeğin durumu gibidir. 6 Allah'ın âyetlerini yalanlayan toplumun temsil ettiği şey ne kötüdür! Ve Allah zalim bir toplumu rehberliğini bahşetmez.

6 De ki: "Ey Yahudileşenler! 7 Eğer siz, öteki bütün insanları 8 dışlayarak sadece kendinizin Allah'ın dostları olduğunu iddia ediyorsanız, haydi ölümü temenni et-

1 Benzer bir âyet, teşbih ile ilgili bir not ve âyetin sonundaki esmanın bağlamla münasebeti için bkz: 59:1. Bu, kozmik ilâhiye katılım çağrısıdır. Zimnen: Ya sen ey insan, sen kim adına hareket ediyorsun? el-Melik ve el-Kuddûs Allah'ın hayata aktif ve aktüel müdahalesine, el-'Azîz insanı vahy ile onurlandırmasına (43:44), el-Hakîm de hükmünde tam isabete delalet eder.

\ > 14:11

gj a^u

WM&V

İ ~, <...i > .- ' I • • 1

;j / 1 B ; t ^ f ? * s ^ ° o s ° > *l

Ojj j ^ <u *Llijlçv_Ğ==ül^£l£-jul I_ \$jU 5i1 " t£>l Çî J*

<>>^^^i -< J\fc# (j-^JU^ »£i&= ül o_ ^*Jl !_jJ_»X9 ı _ r vUjl

s " 1 - , s « , >i , t .' » S' '

ü] J-İ Îo! ^JUaJb p-J£ <U 1} ^-jjJbt cujji l_l» fdJi

senize,- tabi eğer iddianızda sadıksamz?" 9

7 Elleriyle yaptıkları yüzünden asla (ölümü) temenni etmeyeceklerdir: Allah zulme gömülüp gidenleri çok iyi bilmektedir.

8 De ki: Bakın, şu kendisinden kaçtığınız ölüm var ya, işte o sizi mutlaka yakalayacaktır. Ardından idraki aşan ve idrak edilebilen tüm hakikatleri bilene döndürüleceksiniz: ve size yapıp ettikleriniz bir bir haber verilecek.

2 Hikmet Kur'an'da, hüküm verirken iyiyi kötüden ayırma yeteneği olan furkân'a (2:53); bu yetenekle doğru hükme ulaşmaya (17:39); insanı doğru yola yönelten muhakemeye (21:48) delalet eder.

3 Bu, vahyin verdiği mucizevi bir ihbardır. Mü-cahid, "başkaları" ile nebevi davetin muhatabı olan tüm insanlığın kastedildiğini söyler. Bu

CUZ28

N3£s4

62 / CUMA SÛRESİ

•fs^a*»

1125

mucizenin gerçekleşip, Muhammedi davetin kısa zamanda yeryüzünün dört bucağındaki sayısız kadın ve erkeğin yüreğine ulaştığına tarih şahit olmuştur.

4 el-Azîz isminin bağlamla münasebeti şudur: insanlığın tümü Allah'a sırt dönse, O'nun yüceliğine zerrece hanel gelmez.

5 Yahudice bir "seçilmiş kavim" düşüncesini zımnen red. îman kulun Allah'a lütfü değil, Allah'ın kula lütfudur (Krş: 49:17).

6 Yahudiler bölge Araplarını "kitapsız" (ümmî) oldukları için küçümsüyorlardı (Bkz: 2. âyet). "Kitap yüklü eşekler" nitelemesi, bu tekebbürün temelsizliğini dile getirir.

7 Yahudiliğin, icat edilmiş sentetik bir kimlik olduğunu îmâ eden bir hitap. (Çevirimiz için bkz: 6:146, not 4).

8 Min dünü'n-nâs, Yahudilerin kendileri dışındaki herkesi ifade eden goyim (kavimler, öteki, kâfir, başkası) tasavvurunu ele veren bir ibaredir.

9 Yani: Allah'ın dostu olduğunu iddia eden dünyevileşmez, aksine bir an önce dostuna kavuşmayı diler, fakat siz Hesap Günü inancından köşe bucak kaçıyorsunuz.

ş^ss^»

◆3ss3£3*»

62 / CUMA SÛRESİ

£sSS£s3

CUZ28

9 SÎZ ey iman edenler! 1 Cuma günü 2 namaza çağrıldığınızda, 3 alışverişi keserek Allah'ın öğüdüne 4 koşun: Eğer (hayır ile çıkar arasındaki farkı) bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. 5

10 Ve namaz kılındığı zaman da, artık yeryüzünde dağılın ve Allah'ın lutfundan (payınıza) düşeni talep edin! Ama Allah'ı hiç hatırdan çıkarmayın ki, 6 ebedi mutluluğa ulaşabilesiniz.

11 Ama onlar bir ticari menfaat veya bir eğlence gördüklerinde, hemen ona doğru seğirtip seni (konuşurken) ayakta öyle bir başına bırakıverdiler. 7 De ki: "Allah katında bulunan, eğlenceden de, ticari menfaatten de daha hayırlıdır: Zira Allah rı-zık verenlerin en hayırlısıdır. 8

hoor-f

1 ,,

Ij-iijtj^jVl ^ Ijj—iiU S jJ^kH c—l^ ! İL-M©

1 Zımnen: "Eğer iman iddianızda samimiyseniz, imanınızı isbat edip kitap yüklü eşek durumuna düşmeyiniz"

2 İslâm'dan önce Cuma isminin kullanıldığına dair sahih bir delil yoktur. Haftanın altıncı gününü Araplar 'arûbâ olarak adlandırıyorlardı. Cumanın Arapların haftalık istişare günü olarak tayin edilerek adına "Yevmu'l-'Arûbâ" denilmesi, Allah Rasulü'nün yedinci göbek dedesi Ka'b b. Lueyy'e kadar gider. Fakat bütün bu süreçte "cuma" ismi ortalarda yoktur. Bu, Cumâ'nın, Kur'an vahyinin orijinal kavramlarından biri olduğuna delalet eder. Hz. Peygam-ber'in hicretinden önce Medine'deki mü'minler Cuma kılıyorlardı. Hz. Peygamber Medine'deki ilk Cuma'yı hicretin 5. günü Salimoğulları yurdunun mescidinde uzun bir hitabe ile kıldırdı.

3 Bu çağrı [ezan] konusunda doyurucu açıklamalar için bkz: İbn Aşur, et-Tahrîr ve't-Tenvit.

4 Zikrullah namazı değil, Said b. Müseyyeb ve Said b. Cübeyr'in dediği gibi bir yaygın eğitim

olan hutbeyi ifade eder. Hz. Ömer, Cuma'nın hutbeden dolayı kısaltıldığını söyler (Cassas, Ahkâmu'l-Kur'an, Beyrut, 1405, V, 338). Hatta Ata, Mücahid ve Tavus gibi ikinci neslin otoriteleri hutbeye yetişemeyenin Cuma namazına iki rekat ilave etmesi içtihadında bulunmuşlardır (Cassas, ay.) Bununla, Cuma'nın dört rekat olan öğle yerine ikame edildiğini, asli kısmı olan ilk iki rekatın hutbeye verdiğini kast eder. Bu, eğitimin namaz gibi farz kılınmasından başka bir şey değildir. Cuma'nın bir işlevinin de siyasal katılım olduğu hatırlanmalıdır. Alışverişi kesme emri, meşru mazeretlerin dışındaki her tür meşgaleyi kapsar. Dünyevi bir çıkar, iki dünyayı kapsayan bir hayra tercih edilemez. Bu, ilâhi içtimadan kaçmanın arkasında yatan temel sebeptir. Saib b. Yezid'den gelen rivayette de ifade edildiği gibi Hz. Peygamber ve ilk iki halife döneminde Cuma günü, imam minbere oturduğunda tek ezan okunurdu. Hz. Osman döneminde İnsanlar çoğalınca, hazırlık yapsınlar diye onun öncesinde bir ezan daha okunma-

CÜZ 28

*N3S^

62 / cuma sûresi

-N3SN*

1127

ya başlandı (Buhârî). Hz. Ali kendi hilafetinde tekrar Hz. Peygamber dönemindeki tek ezanlı uygulamaya döndü (İbn Aşur).

5 Cuma ilâhi bir içtimadır. Hz. Peygamber onu güneşin üzerine doğduğu haftanın en hayırlı günü olarak tebcil etmiştir (Müslim). O gün duaların icabet saati vardır. Bu içtima çağrısına, "Siz ey iman edenler!" hitabından da anlaşılacağı gibi, tüm mü'minler dahildir. Ancak Cuma beş vakte ilave bir namaz değil, öğle namazı yerine ikâme bir namazdır. Bu

yüzden yolcu gibi geçici veya mahkûm gibi sürekli mazeretli sayılanlardan bile, Cuma'yı eda ederlerse öğle namazı farziyeti boyunlarından düşer. Zaten Cumamın şartları arasında yer alan "imkan" şartı, mazeret durumunda onun yerini öğle namazının almasına delalet eder. Bütün bunlar ayırım yapılmaksızın kadim-erkek tüm mü'minler için geçerlidir. Cuma konusundaki nasları ve nebevi uygulamaları değerlendiren imamlar, "sıhhat şartları" konusunda farklı yorumlara sahiptir. Şehirde kılınma şartı, belli bir sayıdaki cemaat ile kılınma şartı, bir tek ve belirlenmiş bir camide kılınma şartı, siyasi otoritenin yetkisi şartı gibi şartlar bu cümledendir. Ne var ki, Kur'an nassı ile sabit olan bir ibadet, bu tartışmalı şartlar yüzünden sakıt olamaz. Bu şartlardan yola çıkarak "Eğer sahih olmazsa" şüphesi ile Cumalardan sonra kılınan "zuhr-i âhir" (veya

"ahar") diye bir namazın kılınmasının gerekçesi de bu ictihadi şartlardır. Bu, niyeti niyet kılan "kasıt" unsuruna mani olduğu için sakıncalıdır ve ibadeti yaralar.

6 Zımnen: Allah'tan bağımsız hiçbir alan yoktur, buna ekonomi de dahildir. Ticareti Allah'tan kopararak Yahudileşmeyin.

7 Muhtemelen Cabir b. Abdullah'a ait bir kervanın Medine'ye Cuma vakti girişi üzerine, Allah Rasulü'nü hutbe verirken camide bir avuç cemaatle bırakıp kervana koşan cemaate uyarı. Allah Rasulü'nün Amr b. 'Avf tarafından nakledilen şu uyarısı bağlamla tam bir uyum arzeder: "Sizin için bundan böyle yoksulluktan korkmuyorum, fakat asıl sizin tıpkı sizden öncekiler gibi dünyaya kapanmanızdan, onların mal yarıştırdığı gibi sizin de mal yarıştırmamızdan, onların düşkün olduğu gibi sizin de üzerine düşmenizden korkuyorum" (Buhari ve Müslim). Allah Rasulü bu olay üzerine: "Eğer mescitte kimse kalmasaydı şu vadiyi ateş seli basardı" buyurmuştur (İbn Kesir).

8 Bu âyete dayanarak insan eylemlerinin tümü üç amaca nisbet edilebilir: Hayır, yarar/çıkar, haz. Ayette birincisini eğitim, ikincisini ticaret, üçüncüsünü eğlence temsil eder. Âyet zımnen, "hayrı terk ederek yarar ve hazza koşarsanız, yarar ve haz hayırsızlaşır" mesajı vermektedir.

*f^5^

63. MUNAFIKUN SURESİ

e3£s

s

ûre "ikiyüzlüler, münafıklar" anlamına gelen adını muhtevasından alır. Sûre, tüm zamanlarda ve mekânlarda rastlanan kiyüzlü tipin adeta psikanalizini yapar. Daha ilk nesilden itibaren bu adla anılmıştır.

Medine'de inmiştir. Tebuk seferinde indiği rivayetini vakıa doğrulamaz. Zira bu seferin yapıldığı 9. yılda Medine'de münafıklar etkilerini yitirmişlerdi. Münafık elebaşı İbn

Ubey'in 8. âyette alıntılanan sözü, siyer ve tefsir otoritelerinin çoğuna göre Mustalikoğulları seferinde söylenmiştir. Vâkı'a da bunu doğrulamaktadır. Bu durumda sûrenin iniş tarihi hicretin 5. yılı olmalıdır. Sûre Mücadile sûresinin hemen öncesine yerleştirilebilir.

Sûrenin inişine neden olan olay, şöyle özetlenebilir: Mustalikoğulları seferinde Ensar'dan biriyle muhacirlerden biri arasında su sırası yüzünden kavga çıkar. Münafık elebaşı İbn Ubey bu kavgayı çirkin emellerine alet etmek

için istismar ederek Ensar tarafını tutar. Muhacirlerden rahatsızlığını ifade eder ve Medine'ye döndüklerinde "şerefliğin şerefsizi süreceğini" söyler. Durum Hz. Peygamber'e haber verilince, çağırarak sözün aslım kendisinden sorar. Fakat kendisi inkar eder. Vahiy yalanını ortaya çıkarınca Rasuul-lah'tan özür dilemesi teklif edilir, fakat o buna yanaşmaz (İbn Kesir).

Nifak, imanı ciddiye almama, iman ahlâkından mahrum olma olayıdır. Bu vasfıyla bir akide problemi olmaktan daha çok bir ahlâk problemidir. En temelinde çarpık bir Allah tasavvuru ve âhirete inanamama yatar. Kur'an insanları inanç açısından üçe ayırır: Mü'min, kâfir, münafık.

Sûre bir şahsiyet parçalanması olarak nifakı tarihsel atıflar ve şahıslar üzerinden işler. Onlar inandık derken yalan söylemekte, hatta yalan yere yemin etmektedir (1-2). Nifakı sindirdikleri için kalplerine mühür vurulmuştur (3). Başta dış görünüş ve kıyafetleri olmak üzere her şeyleri aldatma üzerine kurgulamıştır. En güzel benzetme burada gelir: "Onlar giydirilmiş kalaslar gibidir" (4). Onlar için af dileyen Allah Rasulü bile olsa, Münafıklar asla affa mazhar olamayacaktır (6).

Sûrenin son bölümü infakia ilgilidir. İlk bakışta infakla nifak arasında bir ilişki yokmuş gibi gelse de, hem dil hem mahiyet olarak bir ilişki vardır. Bu ilişki zıtların ilişkisidir: Nifak ikiyüzlülüktür. İki yüzlü olanın tek dünyası olur. İnfak ise iki dünyalı bir imanın eseridir. Sonuç: İnfak nifakın panzehiridir.

CÜZ 28

.^*^. 63 / MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

.*^ » i : ,

*N=3g5^

1129

MSN

^PL

i, 1

<i 5 <i J>J/p ^1 4_Ü i^u S_jisilijı _ü£i_i lii o 6jiii6=J S^HİJi Sı ip: "ii} iij_ijj Jj!ı ^

j*. y*â 1^Jİ» JS 1^1 ^ Jjüî q } 5 J^i; 1^

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 İKİYÜZLÜLER sana geldiklerinde, "Biz şahadet ederiz ki sen kesinlikle Allah'ın Rasuiü'sim" 1 derler. Allah da biliyor ki, gerçekten de sen Omun Rasulü'sün; ve Allah şahadet eder ki, ikiyüzlüler kesinlikle yalancıdırlar. 2

2 Onlar yeminlerinin arkasına saklandılar; 3 bu yolla Allah yolundan saptırdılar:

Elbet yaptıkları şey pek fenadır. 3 Bunun nedeni, onların önce iman edip sonra inkar etmeleridir; sonunda kalplerine mühür vurulmuştur: 4 artık onlar (imanın hakikatini) kavrayamazlar.

4 Sen onları gördüğünde kalıpları hoşuna gider; ve konuşacak olsalar sözlerine kulak verirsin: giydirilmiş 5 kalaslar gibidir onlar. 6

Her çığılığı kendi aleyhlerine sanırlar; onlar kökten düşmandırlar: artık onlara karşı dikkatli ol!

Allah onları kahretsin: Nasıl da savruluyorlar! 7

1 Tekit ve yeminlerinin çokluğu, kalplerindeki inkarın çokluğuna delalet eder.

2 Kapsamlı bir okuma Kur'an'da geçen münafıkların tek tip olmadığı sonucunu verir. Vahiyden yola çıkarak üç sınıfa ayırabiliriz: 1) İnanmadığı halde inanmış görünenler (2:8-16). 2) Bocalayanlar (4: 60-62, 137, 143; 9:44-45; 22,11). 3) Kalbi hastalıklı olanlar (8:49; 33:12). Münafık tabiatlı birinde kimi zaman nifakın bu üç hali farklı veya eş zamanlı olarak tezahür edebildiği gibi, imanla nifak arasında geçişler de yasana-bilmektedir.

3 Lafzen: "kalkan edindiler".

4 Adeta kalp suç aleti olarak tescil edilmiş, İlahi mahkemeye suç aleti olarak getirilmek üzere mühürlenmiştir. İmandan sonra inkarın ma-

zereti yoktur. Zımnen: Akıl tutulmasına uğramışlar, köstebek gibi gözleri görmez olmuştur.

5 Musennedeh, "uzun bir gömleği kısa bir gömleğin altına giymektir" [Lisân). Ağaç köküyle irtibatım kaybedince haşeh olur. Yani: Münafık, fitrat ve ruh köküyle bağım koparmış kişidir.

6 Abdullah b. Ubey, Muğis b. Kays, Ca'd b. Kays ve benzeri tipler içlerindeki kokuşmuşluğu dışlarına yaptıkları yatırımla kapatırlardı. Böyle yapmak, değerden yırtıp fiyata yamamak, hakikati imaja kurban etmektir. Zımnen: Kâfirin tipik özelliklerinden biri, imanı bırakıp imaja yatırım yapmasıdır.

7 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 35:3, not.

^^

N3£=#

63 / MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

*^3£=>

5 Ve onlara: "Gelin, Rasulullah size mağfiret dilesin!" denildiğinde, 1 başlarını çevirirler; ve sen onların küstahça bir kibir içinde çekip gittiklerini görürsün. 2

6 Onlar için mağfiret dilesen de mağfiret dilemesen de, hiçbir şey değişmez: Allah onları asla bağışlamayacaktır,- çünkü Allah yoldan çıkmış bir topluluğa rehberliğini bahşetmez.

7 Onlar, "Rasulullah'ın yanındakilere yardımda bulunmayın ki (etrafından) dağılıp gitsinler" diyen kimselerdir. Bakın, göklerin ve yerin hazineleri Allah'a aittir,- fakat münafıklar (bu gerçeği bile) kavramıyorlar.

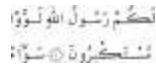
8 Onlar "Şehre döndüğümüzde şerefli olan (biz)ler şerefsiz olanları oradan elbet sürüp çıkaracaktır" diyorlar.

Ama şeref Allah'a, O'nun Rasulüne ve mü'minlere aittir: 3 gel gör ki, ikiyüzlüler (bunu bile) bilmiyorlar.

9 SİZ ey iman edenler! Ne mallarınız ne de çocuklarınız, Allah'ı sizin gündeminizden düşürmesin. 4 Kim bunu yaparsa, işte onlar kaybedenlerin ta kendileridir.

10 Sizden birine ölüm gelip de, "Rabbim! Bana bir miktar daha süre tanışan da ben

MSN

4İİ\

j-^i ü* f-^ yf^ f-J f i f-4 1 oJüLI,i ^tnşlii

Uî

r*:

^ j_JiUlIJ) o~Ş=ü} ^jVlj ol^LÜJI ^ıJS- ,4j

>4iy

Cr^

*jy»

de hayır hasenat yapıp 5 iyilerden olsaydım!" diyeceği (O Gün) gelip çatmadan önce, size rızık olarak verdiklerimizden bir kısmını infak edin! 6

11 Ama vakti geldiği zaman, Allah hiçbir canı ertelemez. 7 Sonuçta Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

1 Hz. Peygamber'in misyonunun bir parçası da mü'minler için dua etmesiydi (3:159; 9:103; 2:151). Zımnen: Kendileri tevbe etmedikçe senin onlar için tevbenin bir yararı yok (9:80).

2 İbn Ubey'in yalancılığı âyetle ortaya çıkınca, "Rasulullah'a git, kendin için istiğfar talebinde bulun!" derler. Çaresiz bir baş hareketiyle, "iman etmemi istediniz ettim; zekât vermeme söylediniz verdim; geriye Muhammed'e secde etmekten başka ne kaldı?" demişti (Taberî). Bu tarihten sonra çok yaşamayıp maskelerin sıyrı-lacağı yere gitti.

3 Şerefın kaynağı Allah'tır. İnsan şerefını Al-

lah'tan alır. Allah'tan kopan, şeref ve onurdan da kopar. Onuriuluk sorumluluktur, sorumluluk takvadır.

4 Krş: "Beni anın ki ben de sizi anayım" (2:152, not). Dilin zikri akleden kalbin zikrinin sonucu, eylemin zikrinin şahidi olmalıdır. Bu ikisinden kopuksa zikir değildir. Allah'ı unutmanız, Allah'ın sizi unutması ve sizi size unutturma-sryla sonuçlanır (59:19). Mal ve evlad kesif olan dünyaya aittirler. Latif olan Allah ile Latifin letafetinin tecellisi olan ruh arasına kesif olanı sokmayınız. İnfak, insanın malı Allah'la arasından çekip çıkarması demektir.

*^ » ■ • —»^ :

5 Sadaka için bkz: 9:103, not 7. na delalet eder (Bkz: înfâk'm. ilk geçtiği Yasin

6 Ana konusu nifak olan bir sûrenin infak ile ' not ' -

bitmesi manidardır (Girişe bkz). Bu nifak-infak 7 Zira ecel, sonu yasayla belirlenmiş bir vâdedir karşıtlığına ve infakm, nifakın panzehiri oluşu- (11:3 ve 16:61, notlar).

__ tbs^s^

64. TEĞÂBUN SÛRESİ

»ns3S^

H

em "aldanış ve kayıp" hem de "kazanç" anlamına gelen teğâbun adım 9. âyetinden alır. Kur'an'da sadece burada geçer. Sûre, ilk nesilden beri bu adla anılmıştır.

Kadim tefsir otoritelerinin Mekkî mi Medenî mi olduğu hususunda ihtilaf ettikleri sûrenin nüzul zamanını tesbit için, muhtevada yer alan bazı örtülü atıflar dışında sahih

bir delil bulunmamaktadır. Şöyle ki: 14-15. âyetlerin içinde bulunduğu pasaj, bir kısım mü'minlerin çektiği sıkıntıyı dile getirdiğine göre, Hicret'le Bedir arasındaki hassas dönemde inmiş olmalıdır. Bazıları bu âyetlerin Mekkî diğerlerinin Medenî olduğunu ileri sürer. Oysa ki 11. âyetle başlayan konu 14-15 ile devam etmektedir. Kaldı ki bu pasaj, hemen hemen aynı tema ile Hicrî 2. yılda nazil olan Enfâl 24-28 arasında da işlenmektedir. Enfâl 28 ile bu sûrenin 15. âyeti arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Bütün bunlardan yola çıkarak sûrenin Medine'de Hicretin ardından indiğini söyleyebiliriz. İlk tertiplerin hepsi farklı yerlere yerleştirmiş olsalar da, üç aşağı beş yukarı vardığımız sonucu teyit eder görünmektedirler.

Sûre söze giriş kısmı itibarıyla, diğer üyeleri Saf, Cuma ve Haşr olan dörtlünün ilkidir.

Konusu, çiçeği burnunda îslâm cemaatini inşadır. Buna, Allah tasavvurunu inşa ile başlanır (1-4). Söz inkara ve inkarcılara getirilir (5-7) ve vahyin aydınlığına davetle bağlanır (8). İnanmak güvenmektir. Mü'min Allah'a güvenmelidir. "Allah'ın izni olmadan (insanın) başına hiçbir musibet gelmez" (11). Gelmişse sabır, yani direniş gerektir. Bu musibetin aracı bazen servetimiz ve yakınlarımız olabilir:

"Mallarınız ve çocuklarınız sizin için birer sınav aracıdır" (15).

Sûre, hem "güzel borç" anlamına gelen karz-ı hasen'e, hem de "Allah yolunda karşılıksız harcama" anlamına gelen intaka, teşvik ile son bulur. Bu bir paylaşma çağrısıdır. Aynı güzel akıbeti paylaşmak isteyenler, tutarlı davranıp bu dünyada imkanları paylaşmasını da bilmelidirler.

Sûre, servet dağılımının imtihana dayalı ilâhi sırrına atıfla son bulur: "O, idraki aşan hakikatlerin de, idrak alanına giren gerçeklerin de sırrına tam vakıf olandır" (18).

CUZ28

»?<3^3#*

64 / TEĞÂBUN SÛRESİ

•^s^ 3 ?*

1133

* t i /

1^ ' ^ li ^ ! ' 4^ ** ' ' \ " ^ \ ' > ", * • > ° l * ~ ° , * . C.

@aJİjÜI J^ IlliJJj \SJ\\^J y_Jâ[S- j\^^\ \^zJ*â'y> ^jZJİ

RAHMAN RAHİM ALLAH ADİNA

1 GÖKLERDE olan şeyler de, yerde olan şeyler de Allah adına hareket ederler: 1 mutlak otorite O'na aittir, övgülerin tamamı da O'na aittir; zira O her şeye kadirdir. 2

2 Sizi yaratan O'dur; ama içinizden hakikati inkar eden de, hakikate iman eden de var: Ve Allah yaptığınız her şeyi görendir. 3

3 Gökleri ve yeri gerçek bir amaç uğruna 4 O yarattı; ve size O şekil verdi, üstelik şeklinizi en güzel biçimde takdir etti; ama (o suret de fanidir), her halükarda dönüş O'nadır.

4 O, göklerde ve yerde olan her şeyi bilir; yine gizlediklerinizi ve açıkladıklarınızı da bilir: Zira Allah göğüslerdeki (en mahrem) sırları bilendir. 5

5 DAHA önceden inkara gömülüp gidenlerin haberi size gelmedi mi? Onlar da yaptıklarının kötü sonuçlarını (daha burada) tattılar; bir de (ötede) onları can yakıcı bir mahrumiyet beklemektedir. 6 6 Böyledir, çünkü elçileri kendilerine hakikatin apaçık belgeleriyle gelmiş, fakat onlar "Bize ölümlü biri mi yol gösterecek?" 7 demişler ve inkar etmişlerdi. Sırt döndüler ve Allah'a muhtaç olmadıklarını düşündüler: Oysa ki kendi kendine yeten ve tüm övgülere lâayık olan yalnızca Allah'tır.

7 Hakikati inkara şartlanmış olanlar yeniden diriltilmeyeceklerini sandılar. 8 De ki: "Hayır! Rabbime andolsun ki kesinlikle diriltileceksiniz,- sonra yaptıklarınız bir bir gösterilecek: Zira bu Allah'a çok kolaydır.

8 Şu halde (ey insanlar!) Allah'a, Elçisine ve indirdiğimiz nura inanın: Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

9 Toplanma günü geldiğinde 9 O sizi bir araya toplayacaktır. O gün karşılıklı aldanış günüdür. 10

Ama kim Allah'a iman eder ve Allah rızası için iyi davranışta bulunursa, onun kötülüklerini örteriz; onu tabanından ırmaklar çağlayan cennetlere -orada ebedi kalmak üzere- sokarız: İşte büyük başarı budur.

1 Benzer bir âyet ve tesbîh'i çevirimizle ilgili bkz: 59:1, not 1. Muzari gelmesi, bu tesbîh'in süreklilik ve yenilenen vafına delalet eder. Zımnen: Ey insan! Bu kâinat muhteşem varlık ilâhisini dillendiriyor: bu evrensel koroya sen

de katıl!

2 Zımnen: O'nun kudretine, O'nun adma hareket eden şu kâinat şahittir.

•^s^s^

~*^s3S^^*~"

CUZ28

bilginin kuşatıcılığını ifade eder.

4 Bi'1-hakk ile ilgili bkz: 14:19 ilgili notlar ve 21:18, not 6.

5 Zâtu 's-sudûr için bkz: 8:43, not.

6 'Azâb'm kök mânasına dayanarak (Bkz: 68:33, not).

7 İnsana güvensizlik üzerine oturan her inanç ve düşünceyi mahkûm eden bir âyet. Zımmen: O kadar kirlendiler ki, kendi kirlenmişliklerine bakıp insan soyundan umut kestiler. Onun için insandan bir peygamberi güvenilir buldular. Sözün özü: İyilerin yaptığı en büyük iyilik, iyi-likleriyle bizzat insan soyuna olan güveni artırmalarıdır. Peygamberlerin misyonu budur. Kötülerin yaptığı en büyük kötülük, kötülükleriy-îe insan soyuna olan güveni zedeleyip insanlı-

ğın yüz karası olmalarıdır.

8 Z'am ve zu'm, "insanın kendisini ikna ettiği tumturaklı yalan" anlamına gelir. Kur'an'da geçtiği 14 yerde de olumsuz mânada kullanılır. Şureyh, "Her şeyin kinayesi var, yalanın kinayesi z'am'dır" der.

9 Lâm'm vakit bildirme işlevine dayanarak.

10 Veya: "Aldanışın şiddetle hissedileceği gündür". İşteşli fiil olan teğâbun, iki tarafın birbirini aldatmasını ifade eder. Bu bab bazen fiilin şiddetine delalet eder. el-Ğahn, bir mala değerinden az paha biçmektir. Bizce bu işteşli fiil, âhiretteki aldanışın çift yönlü doğasına delalet eder. Yani her aldatma özünde bir "kendini al-datma"dır ; yani aldanmadır.

«^^a*

CÜZ 28

f^S-5

64 / TEĞÂBUN SÛRESİ

N^4

1135

MSN

3 hJ& üi^l - t, \j °', i il • *

İi v > ir ~Js\ ^Lpı ü>-ij, ^-k 1_dıS (U1Î35

jli !jj^»JJ l_ ^ _i_iv2J_J Ij_İjÜ jtj jİAJjİ>-U ,»Ğs=»J

:UİL

<3Ji o*3 (*

I U 3)1 Ij^U

~'

IjJUj I j \ y^s I J t

I ÜJlj

■ ijju

i>yJL)\ij,

10 Hakikati inkar eden ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince: İşte onlar içinde kalıcı oldukları ateşin yoldaşlarıdır: ve bu, ne berbat bir finaldir.

11 ALLAH'IN izni olmadıkça, 1 (insanın) başına hiçbir musibet gelmez; 2 ve her kim Allah'a inanıp güvenirse, O onun (akleden) kalbine rehberlik eder: 3 Zira Allah her şeyi hakkıyla bilendir. 4

12 Allah'a itaat edin ve Elçiye de itaat

edin! 5 Ama eğer yüz çevirerseniz, o takdirde Elçimize düşen (vahyi) açık ve net olarak tebliğ etmektir.

13 Allah, O'ndan başka ilâh olmayandır: O halde mü'minler yalnızca Allah'a güvenip dayansınlar!

14 SÎZ ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar var. Her ne kadar affedici, hoşgörülü ve bağışlayıcı olsanız da, 6 yine de onlara karşı dikkatli olun! 7 Fakat bilin ki Allah da tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.

15 Mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan aracından ibarettir; 8 Allah'a gelince: O, katında muhteşem bir ödül bulunandır.

16 Şu halde, ne kadar gücünüz yetiyorsa Allah'a karşı o kadar sorumlu davranın: hem (O'nu) dinleyin, hem (O'na) itaat edin! Ve kendi hayrınıza olmak üzere in-fak edin! 9 Kim kişiliğinin (zaafı olan) açgözlülüğünden (infak ile) korunursa, 10 ebedi kurtuluşa nail olanlar işte onlardır.

17 Eğer Allah'a güzel bir borç verirsiniz, (Allah) kat kat artırarak size döndürecek ve sizi bağışlayacaktır: 11 Zira Allah tüm şükürleri hek eden tek otoritedir, 12 (şü-kürsüzlüğü) cezalandırmada acele etmeyendir, 13 18 O, idraki aşan hakikatlerin de, idrak alanına giren gerçeklerin de sırrına vakıf olandır,- Her işinde mükemmel, her hükmünde tam isabet edendir.

1 el-İzn, özneye yapacağı eylem için hareket serbestisi tanımaktır. Eür'in aksine izn'de. muhayyerlik vardır. İzin verilen özne o izni kullanmayabilir. Bu bağlamda, âlemde cari olan se-bep-sonuç ilişkilerine delalet eder. Âlemin nizamı bu ilâhi sünnetle kaimdir. Sonuçları sebeplere bağlamış, sebepleri daha üst sebeplere bağlamıştır. Ancak bu bağ zorunlu değildir. Bunu söylemek, Allah'ı koyduğu yasaların hakimi

değil mahkûmu sanmaktır. O dilerse bu bağı koparıp daha üst bir sebebe bağlar. Dilerse doğrudan müdahale eder. Hadid 20, musibetlerin sebep-sonuç ilişkisine bağlı olduğunun ifadesidir. Bakara 155-156 bu âyetin beyanıdır. İllâ bi-iznillâh'm alternatif ibareleri şunlar olabilir: illâ bi-meşietillâh (ancak Allah'ın dilemesiyle), illâ billâh (ancak Allah sayesinde), illâ bi-mer-dâtillâh (ancak Allah'ın evet demesiyle), illâ bi-

•NS^Sss*

64 / TEĞÂBUN SÛRESİ

#^S^£Üü^«&

CUZ28

kaderillâh (ancak Allah'ın koyduğu yasayla)... İzin, meşîeften ayrıdır. Kulun başına musibetin ancak Allah'ın izniyle gelmesi kulun izin istemesini gerektirir. Kulun izin istemesi ise şu üç yolla olur: 1) İradeyi kullanması: Bu takdirde musibet kulun seçimi olur. 2] iddiada bulunması: iman en büyük iddiadır, ondan iddiasını is-bat istenmiştir ve musibete izin verilmiştir. 3) Dua etmesi: icabetten önce musibete izin verilip sulanmıştır.

2 Musibet, dilde başa gelen yarar ve zararın her ikisi için de kullanılır. Bu yüzden Nisa 79'da iiasene'nin karşılığı musibet değil seyyie'dir. Fakat genelde zarara hamledilerek kullanılmıştır.

3 Önce kul iman eder, sonra Allah kalbini yönlendirir. Bu imanda "güven" anlamı mündemiçtir. Vahyin tümünde kalp üzerinde tasarruf Allah'a nisbet edilir. Netice: Kulun kalbine Allah rehberlik ederse acıyı bal eler, musibeti muhabbete katık eder.

4 O'nun bilgisi mutlaktır. Öğrenmek için değil öğretmek için sınırdır. Bu âyet, inkara şartlanmış akim "Eğer Müslümanların bize bir üstünlüğü olsaydı başlarına musibet gelmezdi" mantığı üzerine nazil olmuştur (Kurtubî).

5 İmanla eylem arasındaki hiyerarşiye tekabül eder. Rasule itaatın gerekçesi Allah'a itaattir.

6 el-'Af, azarlasa da cezadan vazgeçmek; es-safh, azardan da cezadan da vazgeçmek; el-ğafır (mağfiret) günahı tamamen silip affettiğini bile hissettirmemektir.

7 Yaptığımız takdim-tehir, dikkatli olmakla bağışlayıcı olma arasında dengeli bir tavır birleştiren cümlelerin maksadını hedef dile taşıma amaçlıdır. Zımnen: İmanınıza değil de "size"

[lekum] düşmanlık ediyorlarsa, imanınızın hatırına bağışlayıcı olun.

8 el-Fetnu, madenin cevherini cürufundan ayırmak için ergitilme işlemi ve bu işlemin yapıldığı pota (Bkz: 5:41). Sizi Allah bu potada eritiyor ki, cevherinizle cürufunuz seçilip ayrılınsın. Zımnen: Mal ve çocuklarınızı Allah'a tercih ederseniz cevherinize yazık edersiniz. Hz. Ömer Huzeyfe'ye "Nasıl sabahladın?" diye sorar. Huzeyfe "Fitneyi sevip gerçeği yererek" der. Ömer "Nasıl yani?" deyince "Çocuğumu sevdim, ölümü yerdim" cevabım verir (İbn Aşur).

9 Zımnen: Allah için vermek, gerçekte vermek değil almaktır (İnfak için bkz: 36:47, not).

10 Şuh'un ne/s'e izafe edilmesi, açgözlülüğün insanın beşeri zaaflarından olduğuna delalet eder. Buhl kendi elindeki başkasından esirgemek, şuh başkasının elindeki göz dikmektir. Şuh'un panzehiri infaktır.

11 Kişi güvendiğine borç verir. Güven imandan çok iman ahlakıyla alâkalıdır. İman edip de güvenmemek, iman ahlâkından yoksun olmaktır. Zımnen: Ey insan! İsmail'i göz kırpmadan veren İbrahim gibi bir gönle sahip ol ki, İsmail'e ilaveten İshak'a da nail olasın.

12 Şekûr kalıbını diğer kalıplardan ayrıcalıklı kılan mâna "bir fiilin üzerinde otorite" olana delalet etmesidir [Furûk, s. 26). Eğer burada olduğu gibi şükredilen için kullanılırsa "tüm şükürleri hak eden tek otorite", şükreden için kullanılırsa "şükürünü eda etmek için var gücünü harcayan kişi" mânasına gelir.

13 Parantez içi açıklamalarımız, Halım isminin Şekûr ile birlikte kullanılmasından kaynaklanan vurguyu ortaya çıkarma amaçlıdır.

_*^^^N*"

65. TALÂK SÛRESİ

^E^^,

ûre, "boşama/boşanma" anlamına gelen Talâk ismini ilk âyetinden alır. Sûrenin bu adla anılması zaman içinde gerçekleşmiştir. Abdullah b. Mes'ud, muhtevasına atfen "Kısa Nisa" diye isimlendirmiştir.

Sûrenin iniş zamanını tam tesbit zordur. Sûrenin 1-7. âyetlerinin Bakara 228-234'ün açılımı olduğu gerçeğine İbn Mes'ud'un isimlendirmesini de ilave edersek, bu sûre, Bakara ve 4. yıla ait Nîsâ'dan, hatta zımnî bağlantı içinde olduğu Ahzab'dan (49. âyet) önce inmiş olamaz. Ahzab ile benzerlik, Hz. Peygamber'e hitapta da görülmektedir (Krş: 33:50 ile 65:1). Bu durumda sûreyi hicrî 5 veya 6. yıla tarihlendirebiliriz.

Sûrenin iki maksadı vardır: Birincisi boşanan kadının mağdur olmasını önlemek, çok daha derinde, güçsüz olanı güçlünün zulmüne karşı korumaktır. İkincisi, boşanma iddiyle hem nesil emniyetini temin etmek, hem de boşananlara yönelik muhtemel bir bühtan ve iftirayı önlemektir.

Vahiy karşıt cinsleri birbirlerine "sükunet" telkin eden iki unsur olarak takdim eder. Ne ki, bu bir amaçtır ve bu amaç ancak "sevgi" ve "merhamet" ile gerçekleşir (30:21). Nikah bağı, bu ilişkinin meşruiyetini temsil eder. Ancak çiftler arasında tabii meyil bitmiş ve nikah bağını çözmek kaçınılmaz olmuşsa, buna da 'kerhen' izin verir. "Boşama/boşanma" anlamına gelen talâk, işte bu iznin adıdır.

Boşanma hayatın acı gerçeğidir. Vahiy bu gerçeği görür, fakat mağdur üretilmesinin önüne de set çeker. Sûre 1-7. âyetlerinde boşanma müessesesini düzenler. Vahiy, bu acı gerçeği tadan taraflar üzerinden tüm zamanların darda kalmışlarına müjde verir: "Kim Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde olursa, O onun için bir kapı aralar ve hiç hesap etmediği yerden onu rızıklandırır" (2-3).

Sûrenin son bölümü, dünya ve âhiret saadetinin anahtarını barındıran vahye ve onu bize taşıyan peygamberlik kurumuna dairdir (8-11). Eğer bir akıl, Allah'ın boşanma gibi beşeri bir alana müdahalesini anlamakta zorlanırsa, ona göğü ve yeri kendisi için yarattığı insanı Allah'ın boş bırakmayacağı hatırlatılır (12).

Sözün özü: Allah için insan, kendi haline bırakılmayacak kadar önemlidir.

»^3Ss#»

65 / TALÂK SÛRESİ

*^3£^

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 SEN ey peygamber! 1 Kadınlarınızı boşamak (istediğinizde), onları bekleme sürelerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın. 2 Allah'a karşı sorumlu olduğunuzu bilin. 3

Onları (içinde yaşadıkları) evlerinden çıkarmayınız ve onlar da çıkmasınlar; 4 tabi ki, ayan açık bir ahlâksızlık 5 yapmaları hali müstesna. 6

Bunlar Allah'ın çizdiği sınırlardır: Ve kim Allah'ın çizdiği sınırları aşarsa, artık o kendine zulmetmiş olur ; (ve) sen bilemezsin (ey insan), belki de Allah bu (bekleyişin) ardından, birtakım yeni (ve hayırlı) gelişmelere kapı açabilir. 7

2 İmdi, sürelerinin sonuna yaklaştıklarında ya onları meşru bir biçimde tutun, ya da meşru bir biçimde ayırın,- ve siz(in toplumunuz)dan iki kişiyi de şahit olarak bulundurun,8 ve (hepiniz) şahitliği Allah için dürüstçe yapın! Bakın, bütün bunlar, Allah'a ve Âhiret Günü'ne iman edenlere verilen bir öğüttür.

Ve her kim Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde olursa, O onun için bir kapı aralar 3 ve hiç beklemediği yerden onu rızıklandırır; ve her kim Allah'a güvenirse, artık O ona yeter: Şüphesiz Allah emrini gayesine erdirenidir,9 doğrusu Allah her bir şey için bir ölçü/kader koymuştur.

4 Ve ay halinden tamamen kesilen kadınlarınız konusunda kuşkuya düşerseniz; 10

MSN

^m&~.

'JjfJ^j-',

„- w -^^> „ <

ıL^jiŞüi i\,

< i , X t s 4JJİ Jj_b>- X.

i^^l JJÜ^jJi Vi-lii^lt

1 •* A' °r° 1*, ' • " 1 'A' ■ >° * > - 1' »T

\] i ' - ' >'->.'-' SİS, ,» '•.'- " T 'i'»".. I *' » "

^1 £jrj i i Sı iiü 341 i 1JU Js"3Ş ^3 JL^j

' * "I.M' ■""[-1» î! -'i î '»-* l >; , 1.1»i- .l~ •

bilin ki onların bekleme süresi üç aydır,11 hiç ay hali görmeyenlerin ki de öyledir; 12 hamile olanların iddeti ise doğum yapıncaya kadardır. 13

Ve her kim Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde olursa, O ona buyruğunu

kolay kılar: 14 5 İşte bu Allah'ın size indirmiş olduğu buyruğudur,- kim Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde olursa, (Allah) onun günahlarını örter ve ona muazzam bir ödül verir.

1 Burada hitap tekil olduğu halde arkadan gelen cümleler çoğuldur. Dolayısıyla Hz. Peygamber üzerinden tüm mü'minlere hitap edilmektedir. Âyette zımni bir "de ki" vardır.

2 Aksi halde ya hamileyi eş adayı ilan ederek neslin karışmasına, ya da boşanmış kadını gereksiz yere engelleyerek mağduriyetine neden

olursunuz. Talak üç türdür: 1) Kur'an'm önerdiği en güzel boşama (ahsen talak): Bu tek talakla boşamadır. Süre tamamlandıktan sonra bu evlilik geri dönüşü mümkün olarak biter. Ancak geri dönüş için boşanan eşin rızası şarttır. Kadının iradesi eline verilmiştir. 2) Hasen talak: Kur'an'da tarifli yapılan türde üç aya yayıl-

CUZ28

»^^^N*

65 / TALÂK SÛRESİ

^^^*

1139

mış üç ayrı boşamadır. Eğer süreç bitmeden dö-nülmüşse, dönüldüğü yere kadar infaz edilen talak hakkı kullanılmış olur, geriye kalan hak baki kalır. Eğer süreç tamamlanırsa, geri dönüşü samimi ve istismardan uzak bir yeniden evlilik gerçekleştirilmeden mümkün değildir. 3) Haram talak: Üç çeşittir a) Hayızlı iken boşamaktır ki, Hz. Peygamber eşini böyle boşayan Abdullah b. Ömer'e eşine dönmesini söylemiştir, b) Temizlik müddetinde fakat birlikte olduktan sonra boşama: bu da kadına zulüm olduğu ve neslin karışmasına neden olacağı için yasaktır, c) Üç talakı bir talakta vermek: Bu da haramdır. Bir şey hem haram olup hem geçerli olamaz. Hz. Peygamber buna izin vermemiş, eşini böyle boşayan Abdu Yezid isimli bir saha-biye eşine dönmesini emretmiştir jEbu Davud, Talak 10; başka bir örnek için bkz: Ibn Hanbel I, 265).

3 Bu âyet "en güzel boşama" olan, tek talakı id-detin takip ettiği boşamayı ifade eder. Bu durumda 2:229 normal boşamayı değil vazgeçilebilir boşamanın sınırını ifade eder.

4 Veya: "çıkamazlar". Kelime hem nehy-i gaib, hem nefy-i istikbal olarak okunabilir.

5 Belirli olarak gelen tüm el-fâhişe'lerin zina veya iffetsizliğe, belirsiz olarak gelenlerinse ma'siyete delalet ettiği görüşüne dayanarak (İbn Atıyyej).

6 İstisna cümlesi, "Ama bu tür bir davranışta bulunmuşsa çıkarabilirsiniz" mânasına da, "Eğer boşaymca fuhşa sürükleneceklerse boşamaktan vazgeçin" mânasına da gelebilir.

7 Boşanmanın zamana yayılmasının ve iddetin teşri kılınmasının hikmetine dair bir ifade. Ailenin dağılmaması için tüm seçenekleri kullanmak ve umudu sonuna kadar diri tutmak. Her an hayata müdahil olan Allah'ın yardımıyla zaman unsurunu bir fırsata dönüştürmek. Zira boşama, Rasulullah'm ifadesiyle "Allah'ın kul-

lanılmasından hiç hoşnut olmadığı bir izindir"

(Ebu Davud).

8 Zımnen: Tarafların haklarının zayi olmaması için hukuki bir bağlayıcılığa kavuşturun. Şahidi olmayan talak mağdur doğuracağı için ilâhi emre aykırıdır. Bazıları Bakara 282'deki ticaret şahitliğiyle kıyaslayarak vacip olmadığı sonucuna varmışlardır. Oysa ki nikah akdiyle alım-satım akdi arasında insan ile mal arasındaki fark kadar fark vardır. "Şahit bulundurun" emrinin "boşamaya" mı, yoksa hemen önündeki cümlede yer alan "ayırın" ya da "tutun" ile mi alâkalı olduğu tartışılmıştır. "Tutmak" ya da "ayırarak" boşanma işleminin doğal bir uzantısı olduğu için buradaki şahitlik her halükarda boşanmayla ilgilidir. Doğaldır ki, şahitler huzurunda akdedilen nikaha yine şahitler huzurunda son verilmesi istenmektedir. Aksi halde birtakım mahzurlar doğabilir.

9 Veya bâliğun emrahu okuyuşuna dayanarak: "Allah'ın emri hedefini bulur."

10 İki anlama da açıktır: "Ay halinden kesilip kesilmedikleri konusunda" veya "iddet süreleri konusunda kuşkuya düşerseniz".

11 İbn Abbas Bakara 234'teki kocası ölen kadının iddeti olan 4 ay 10 günü esas alarak iki süreden uzun olanının kastedildiğini söylemiş, fakat Ümmü Seleme bunu reddetmiştir.

12 Hem hayız görmeye başlamadan öncesini (ki yaş sınırı 17'dir), hem de bir anomali olarak hiç

hayız görmeyeni kapsar.

13 Subey'a el-Eslemî örnek olayı bunun nüzul ortamındaki karşılığıdır.

14 3. âyette ve burada yer alan emrihî (O'nun emri), ilâhi yasalar âlemine işaret sayılabilir. Psikolojinin yasaları da emir âleminde. Allah bu yasalar aracılığıyla kalpleri çevirip, zoru kolaylaştırabilir. Nihayetinde kalpler Allah'ın elindedir. Kula düşen

sorumlu davranmaktır.

r^\$t^*

»Ss^si*

65 / talâk sûresi

•fS3\$5#»

CUZ28

6 jlddet bekleyen kadınlarınızı), imkanlarınız nisbetinde barındığınız şartlara 1 uygun olarak barındırın; onlar üzerinde baskı kurup hayatlarını çekilmez hale getirmeyin; eğer hamiiyseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını üstlenin; eğer (çocuğunuzu) sizin hesabınıza emzirirlerse, onlara hak ettikleri karşılığı verin ve (çocuğun geleceğini) kendi aranızda ortak değerler çerçevesinde istişare edin ; 2 eğer (emzirme konusunda) karşılıklı zorlanırsanız, bu takdirde (baba) hesabına bir başkasının emzirmesi gerekecektir. 3

7 (Neticede) imkanı olanlar, imkanları nisbetinde harcama yapsın; maddî imkanı dar olanlar da Allah'ın kendisine verdiği kadar harcama yapsın: Allah hiç kimseye verdiği imkandan fazlasını yük-lemeyiz; (belki de) Allah, bir zorluktan sonra bir kolaylık ihsan edecektir. 4

8 İMDÎ, Rablerinin ve O'nun elçilerinin emrini dinlemeyen nice topluluklar gelip geçmiştir; 5 sonunda Biz hepsiyle pek çetin bir biçimde hesaplaşmış, inanılmaz bir azaba çarptırmışızdır: 9 Nihayet yaptıklarının vebalini tatmışlar, işledikleri şeyler sonucunda yıkıma uğramışlardır. 10 (Dahası) Allah onlar için (âhirette) çetin bir azab hazırlamıştır.

Şu halde ey akletme yeteneğini kamil mânada kullananlar! 6 Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun! (Ey bu vahye) iman edenler: siz de!.. Zira Allah size uyarıcı bir mesaj indirmiş; 11 iman eden ve ıslah edici iyiliklerde bulunanları 7 (küfrün) karanlıklarından (imanın) ay-

1 Lafzen: "yerde". Min haysu'nun bu bağlamdaki vurgusuna dayanarak.

2 Lafzen: "birbirlerinize ma'rufu emredin!" Maruf: Aklen mümkün, şer'an meşru, kalben mutmain, örfen münasip olandır.

, i» < >, i > tl~i Sl' >i- ' > ' • >»?' i ' - » İt v »T

\\$tU r toSj ^A^jUoj 2 J(W ^-\$<y* ~JLOW* C~p-,>a -^a^JOs**1]

§ j'».. ^ . - , I,s !, 's* . , ' ' s ' • ,t !

^jy^H f-£=*^ > hj^h Ü^JJ^1 â*?^^ ir^J 4»

•S \ #s s^\ \ -yr o p. s }

jİAQ ÇJ- \j>J\İ3\£. ö\k=>' 3 \ijA JİŞ} JLIİSo f£i @Glfr j^i JSÖ isli! Ji *u! üIj^jJİ ft^i JS"^jli <ut o!

dmlıĝma çıkarmak için, Allah'ın apaçık âyetlerini okuyan bir elçi göndermiştir.

Her kim Allah'a inanır ve ıslah edici iyilikler yaparsa, içinde ebedi kalmak üzere (Allah) onu tabanından ırmaklar aĝlayan cennetlere koyar: böylece Allah ona tarifsiz gzelliikte bir rızık vermiş olur.

12 ALLAH, yedi kat gökleri ve yerden de bir o kadarını 8 yaratandır. O'nun (yaratıcı) iradesi, bu ikisi arasında her an yenilenerek sürekli tecelli eder ki, Allah'ın her şeye muktedir olduĝunu ve her şeyi akıl sır ermez bir ilimle kuřattıĝım kavrayasmız.

3 Ayrıntılarla örülü bu âyet muhatabın dikkatini bir hususa çeker: Boşanmiş eşler ve özellikle baba, müşterek meyveleri olan bebeĝe karşı sorumludur. Annenin hamilelikle yaptıĝı fedakârlıĝa, baba doĝum sonrasının klftini stle-

CZ 28

^^3^

65 / TALÂK SRESİ

*N^3^

1141

nerek katılmalıdır. Bebeĝin hayatını idame ettirmek için, "ortak akıl" (maruf) etrafında herkes üstüne düşeni yapmalıdır.

4 şerh 5-6'da me'a ile gelen 'usrve yusr burada ha'de ile gelir. İkiisi arasında bunun dışında da farklar vardır: 1) şerh'te isim cümlesi burada ise fiil cümlesidir. Üstelik zati-cevheri deĝil, fiili-arazi müdahaleye delalet eden yec'alu ile, mu-zari olarak ve başında da gelecek edatıyla {sin) yer alır. 2) şerh'te innc.ve inne ile ikişer kez ve tekidi, burada birer kez ve tekitsiz gelir. 3) şerh'te 'usr belirli yusr belirsiz, burada ikisi de belirsizdir. Sonuç: şerh/teki Allah'ın zatından eşyanın cevherine yönelik her zaman, mekân ve durumda geçerli, sabit ve deĝiřmez bir müjde, buradaki ise Allah'ın fiilinden eşyanın arazına yönelik olaylarla sınırlı lokal bir müjdedir.

5 Bir nceki pasajda konulan ilâhi sınırları iĝneyecek olanlar, geçmişte yaşanan ibretli r-

nekler üzerinden uyarılıyor.

6 Uli'l-elbâb için bkz: 2:243, not 12.

7 'Amilu's-sâlihâtı çevirimiz için ilk geçtiği İ03:3'ün ilgili notuna bkz (Krş: 2:25, not 1).

8 Veya miti i beyaniyye sayarak: "benzer bir biçimde de yeri",- veya teb'îdiyye sayarak "yerden de onların bir benzerini yaratmaya başladı". Mislehunne, Kur'an'da yer ve göğün yaratılışından bahseden sayısız âyet arasında sadece burada geçer. Yerin çokluğuna [ard'm, aradûn çoğulu yerine kullanılışıyla ilgili bkz: îtkân II, 299), veya çok katmanlılığma ya da kıtalarına delalet edebileceği gibi, göklerin yaratılışına benzer bir süreçte yaratıldığına da delalet eder. Bizce mislehunne "ona benzer başka dünyalar" anlamına gelebilir. Âyetin devamında Allah'ın sonsuz kudretine ve akıl sır ermez bilgisine atıf yapılması bunu destekler mahiyettedir.

^^

nünden dolayı "Peygamber Sûre-

yi oluşturan üç pasayı arasında kola indiği iddiası geçersizdir, Tam lerinizi bozup kefiaretini verebi-?'a afif. olduğu düşünülürse; Mai-tümünde Hucurât'm ardına yer-7 a 9. yılına denk gelin. Nüzul se-

ir sınırlarına çekilmiştir. Kum'anda Rasu-ak, Tahrim 1-3 ve 38:37 yeterlidir. Zillisi yoktur,

.:si de "model inşasına" tabi tutulur (3-4),

utmayacağı vurgulanır (5). Sözün tanı bu~ ne genel bir çağrı yapılır. Bu çağrı, ailenin ennetin şubesi kılma çağnsıdır;

ir ve taşlar olan bir ateşten kendinizi ve

eden iyidir (9). iki peygamber m" olarak sunulur (10). Zım-ü değildir" anlamına gelir. Bu zamanların mü'min kocaları-e gelen iyi modeller, mücade-iin karısı ve Hz. Meryem. Bu

sunun olan tiuu zamanların

CÜZ 28

^s^SN*

66 / TAHRÎM SÛRESİ

◆fcs^s^

1143

HEN

,J^><İÜİ îjy»

~&M~

£,~

di^1'aji ot>y j£Ş du Üı jit u £^J p j_ Jüı 14:1rj

<U) i J.j^SÛUu I Üaö ^=u «JJ I Jio_y -W • ^j J>^ «Üll'j

^JU; JU iJjü ata! ^i ÖJli «u UIİ5 ULU jisJu •*£• dkl^'j

^-XJay*S S 75 !Us> j) Jjj^- 3 "Uİ jp J—it <U 1 jİ Çjc l^_4.lüj

otjjlc- oUlu olüii ob^oLo oULj 'jxL» r,^>-1»-1'o'ii

1*î^:-

•• 5 yiü illi U 5 jjAi Ulj^pı 1 jjiü5 V 1 jjiS' Z^lû

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 SEN ey peygamber! Eşierin(den bir kısmının) rızasını kazanmak için, neden Allah'ın helâl kıldığı şeyi kendine haram ediyorsun? 1 Yine de Allah çok bağışlayıcıdır, sınırsız merhamet kaynağıdır.

2 Doğrusu Allah, (kendinizi gereksiz yere bağladığınız) yeminlerinizi bozup keffare-

tini verebileceğinizi size bildirir; 2 zira Allah sizin efendinizdir; 3 Ve O her şeyi bilendir, 4 her hükmünde tam isabet edendir.

3 Hani, bir gün Peygamber eşlerinden birini bir hadiseden 5 (dolayı) sırrına ortak etmişti; 6 fakat eşi bu sırrı ifşa edip Allah

1 Asıl olanın serbestlik olup yasakların arızı olduğunu zımnen ifade eden A'râf 32 ışığında anlaşılmalıdır (Krş: 5:87-88; Hz. Yakub'un tahrimi için bkz: 8:93). Âyet açıkça Hz. Peygamber'in

helâl bir şeyi haram kılmasını yasaklamaktadır.

da onu (Peygamber'e) bildirince, 7 (Peygamber) o hadisenin bir kısmını (diğer eşine) de anlatmış, ama bir kısmından hiç söz etmemişti. Nihayet (Peygamber sır tutmayan) eşine yaptığı (yanlışı) bildirince, "Bunu sana kim haber verdi?" demişti. 8 (Peygamber de) "Her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan 9 haber verdi" diye cevap vermişti.

4 (Onlara de ki): "Eğer siz ikiniz Allah'a tevbe ederseniz (iyi olur); doğrusu her ikinizin de

kalpleri kaymıştır! 10 Siz ikiniz eğer ona karşı dayanışma içine girerseniz, unutmayın ki Allah, evet onun dostu O'dur,- buna ilaveten Cebrail, mü'minle-rin en seçkin olanları ve melekler de (onun) destekçileridir. 11

5 Farz edin ki o sizi boşadı,- bu takdirde O'nun Rabbi yerinizi sizden çok daha iyi eşlerle doldurabilir: Allah'a tam teslim olan, O'na tam güvenip inanan, O'nun iradesini gerçekleştirmek için el pençe divan duran, hatada ısrar etmeyen, yalnız O'na kulluk eden, hayır yolunda koşan, dul ya da 12 bakire hanımlar...

6 SİZ ey iman edenler! Kendinizi ve yakınlarınızı yakıtı insanlar ve taşlar olan tarifsiz bir ateşten koruyunuz! 13 Ona memur melekler kararlı ve tavizsizdirler;

hiçbir buyruğunda Allah'a karşı gelmezler ve kendilerine emredilene yaparlar. 14

7 Siz ey küfrü tabiat haline getirenler! Bugün mazeret ileri sürmeyin! Şimdi sadece yapmış olduklarınızın karşılığını göreceksiniz.

Bu haram kılmanın sadece kendisiyle sınırlı olması ve eşlerini razı etme amacı taşıması da bu sonucu değiştirmemektedir. Hz. Peygamber'in altın ve ipek yasağı, bir helâli haram kılma olarak değerlendirilemez. Cennette mü'minlere

& pZ^Ş^2\$&

66 / TAHRÎM SÛRESİ

»NS3^s#»

CUZ28

bahşedileceği ifade buyuruları bu iki güzellikten dünyada gönüllü olarak vazgeçme edebinin bir sonucu olsa gerektir (18:31; 22:23; 35:33). Bu yasağın bir sebebi de erkeklerin kadınlara benzemesinin önüne geçmektir. Zira Allah Rasulü kadmlaşan erkekleri ve erkekleşen kadınları kınamıştır. Üç sahabinin parmağında altın yüzük gördüğünü söyleyen Mus'ab b. Sa'd rivayeti bu çerçevede anlaşılabilir (Ebu Davudj. Yine Ab-durrahmân b. Avf'm bit tutmuyor gerekçesiyle Nebi'den ipek gömlek için izin isteyip istediği izni alabilmesi de bunun göstergesidir. İlk nesiller "haram kılma" ile "yasaklama" arasındaki ayrımın çok iyi farkındaydı. Hz. Peygamber'in yasakladığı şeyleri harrame'n-nebi (Nebi haram kıldı) kavramsallaştırmasıyla değil ne-he'n-nebî (Nebi yasakladı) kavramsallaştırmasıyla nakletmelerinin sebebi bu olsa gerektir. Buna Hz. Peygamber'in Hayber'in fethi ardından ehli eşek etini yasakladığım, yine pençeli ve etçil vahşi hayvanları ve gagalı leşçil kuşları yasakladığını ve bir satışta iki satışı yasakladığım bildiren haberler örnektir. Bunların hepsi de "Nebi haram kıldı" formuyla değil "Nebi yasakladı" formuyla gelir. Elbet kavramsallaştır-mada bu titizlik ve hassasiyeti göstermeyen rivayetler de mevcuttur. İslâm şeriatının yasakları arasında olmayan bir şeyi yasaklamak şer'an yasak değildir. Yasak olan şey yasaklananı emretmektir. Hz. Ömer'in

kadınların denkleri olmayanlarla evlendirilmesini yasaklaması buna örnektir (Serahsî, Mebsût IV, 196). Efendimiz bu hassasiyet dolayısıyla Elçiler Yılında kendisine gelen kabilenin helâl hayvanların yüreğini yemeyi haram saydıklarım öğrenince "Yürek yemezseniz imanınız olmaz" demiştir. İnsanın haram kılması, Allah'ın eşya için koyduğu ilâhi hiyerarşiye müdahale etmesidir. Bu âyetler bağlamında Hz. Peygamber uyarılmaktadır. Bu olay etrafındaki âyetler aynı zamanda insan peygamber üzerinden muhatapların önder tasavvurunu inşa etmektedir. Zımnen: Hatasız önder arayan ya rehbersiz kalarak, ya da önderi mükemmellik tuzağına düşürerek cezalandırılır.

2 Farada burada beyyene vurgusu taşır (İbn Aşur). Bu âyet 2:224 ile birlikte anlaşılmalıdır.

Üç tür yemin vardır: Yalan yere yemin [ğâmûs], gereksiz yere yemin [lağv), mubahı yasak kılan yemin. Bu üçüncüsüne girer. Keffaretin sebebi, yeminin Allah adına olmasıdır. Zımnen: Allah adına söz vermenin mutlaka bir bedeli vardır. Allah'tan başkası adına yemin yasaklanmıştır: "Biliniz ki Allah sizi babalarınız üzerine yemin etmekten nehyetti. Yemin etmek isteyen Allah adına yemin etsin ya da sussun. (Buhârî, Müslim). Allah'tan başkası adına, Allah adına yemin eder gibi yemin etmeyi Allah Rasulü "şirk" olarak nitelendirmiştir (Ahmed b. Han-bel ve Hakim).

3 Zımnen: Siz ise O'nun kulusunuz,- yasağı efendi koyar, kul değil.

4 Yani; sizin için gerçek yararın ne olduğunu O bildiği için haram kılmak O'na mahsustur.

5 Hadîs, bir eylemi bildiren hadsârıdan türetil-diği için söze nisbeti mecazidir, asıl mânası fiilidir ve "Bir olayı haber veren söz" demektir.

6 Bu âyetin iniş nedenine dair haberler muhteliftir. Bir rivayete göre bu âyet, Hz. Peygamber'in kendisinden sonra İslâm toplumunun liderliğini Hz. Ebubekir ve Ömer'in üstleneceği sırrının ifşası üzerine nazil olmuştur (Âlûsi). Bizce bu, âyetin ana konusu olan Hz. Peygamber'in haram kılmasını açıklamaz. Tefsirlerde ayrıntısı anlatılan bal şerbeti rivayeti ise, aslında aşağıdaki ana olayın bir devamı gibi görünmektedir. Zira aşağıdaki olay olmadan, sırf bir bardak bal şerbetinden dolayı, hadise, hakkında âyet incek kadar ciddi sonuçlar üretmezdi. Geriye bağlamla örtüşen şu olay kalıyor: Hz. Peygamber, oğlu İbrahim'in annesi Mısırlı Ma-riye ile, onun kaldığı hane uzakta olduğu için Hz. Hafsa'nın yokluğunda onun odasında birlikte olmuştur. Hz. Hafsa durumu fark eder ve tepki gösterir. Hz. Peygamber Hafsa'nın bu aşırı tepkisine karşı tepki olarak bir daha Mariye ile beraber olmayacağına dair yemin eder. Bu sırrını Hafsa'ya söyler ve durumu Aişe'ye söylememesini tembih eder. Hz. Peygamberin eşleri arasındaki saflaşmada Hafsa ile Aişe aynı safta yer almaktadır. Hafsa Hz. Peygamber'in kendine verdiği sırrı aynı safta yer aldığı Aişe'ye ifşa eder. Olayın devamı âyette aktarıldığı gibi cereyan eder (Taberî ve İbn Kesir; ayrıca haberi Ne-

£s^=#.

66 / TAHRÎM SÛRESİ

»N^3#»

1145

sâi ve Taberânî rivayet etmişlerdir). Buhari sarihi İbn Hacer de Fethu'l-Bâri'de âyetin sebebi olarak bu şıkkı tercih etmiştir (VIII, 657J).

7 Azhaiahullahu 'aleyh, "duruma el koyup oyunu bozunca" zımni anlamını içerir. Muhtemelen yeminini bildirip, o yemine neden olan olayı anlatmamıştı.

8 İki ihtimal vardı: Ya Hz. Aişe, ya da vahiy meleği. Burada ele alman, eşlerin birbirlerinin sırrını ifşa etmesinin büyük bir hata olduğudur. Onun için isimler arkaya atılmış, olayın kendisi öne çıkarılmıştır. Amaç tarih yazmak değil ahlâk inşa etmektir.

9 'Alîm ve Habîr, verilen örnek "söz" ve "olay" unsurunu ayrı ayrı içerdiği için birlikte gelmiştir. Açılımı: Sözlerin arkasında yatan maksadı bilendir, olayların arka planından haber alma işinde uzman olandır. Habîr ismi, hibre (uzmanlık) sahibine verilir.

10 Kalbâkumâ yerine çoğul gelmesi, Hz. Aişe ve Hafsa cephesine dizilen diğer eşleri de kapsadığına delalet edebilir. Kayan kalplere Allah rehberlik etmektedir: "Kim Allah'a inanıp güvenirse, Allah onun (akleden) kalbine rehberlik

eder" (64:11). Allah Rasulü'nün "Allah'ım! Kalbimi dinin üzre sabit kıl!" duası da bu çerçevede anlaşılmalıdır.

11 Zımmen: Allah maddî-manevî güçleri Peygamber için seferber eder.

12 Bazılarının "sekiz vavı" adını verdiği bu vav (ki bu dilci İbn Haleveyh'in icadıdır ve otoriteler tarafından garip bulunmuştur), sayılan diğer niteliklerden -ki onların hepsi bir arada bulunabilir- son ikisinin ayna anda bulunamayacağını ifade eder (Zemahşerî). Yani: "ya dul ya da bakire"...

13 Naran 1 m belirsizliği, bu ateşin hiç umulmadık yer ve zamanda (dünyada da olabilir) insanı yakabileceğine delalet eder. Eğer kendinizi ve yakınlarınızı korumazsanız, yaşadığınız mekânlar cehenneme döner ve o cehennemin yakıtı da o mekânların yapı malzemesi ve içinde yaşayan insanlar olur. Zımmen: Her ev, ya cennetin dünyadaki şubesi ya da cehennemin dünyadaki şubesidir.

14 Meleklerin insanlar gibi isyan etme yeteneğinden uzak oldukları buradan anlaşılmaktadır.

Z^

^

jU^UJ! ^ j b J I ">L>ol J-i 3 U-oJU İS ü_j£-_}s o İyi I i jZil / ^ZU tAİ» <iı I Oji _j • ö'je-'ji j-
* J^>'\$ 3İŞJ i ^ üZ _Üx^ ^J ,jJ I v j c~ij I Z;/) ^>N UâJ! ;> 3ZÜ î ^y_« ur _^fiJ j 4_iZt 3
!>- jj •) _a «lj b_>tij3 L4j>-y o—u^>l ^5—sJ I ü^_Zt • voltaj! /w^> c-jl?3 <ui5 5 İZİj
oLZbo cui~Us> j

iim kavmin (şerrinden) kurtar! 9

12 İmran'm kızı Meryem'i 10 de (örnek gösterm.iştir): O (Meryem) ki iffetini korumuş,
buna karşılık Biz de onun (rah-mindejkine 11 ruhumuzdan üflemiştik; o

da Rabbinin kelimelerim ve O'nun kitaplarını 12 gönülden tasdik etmişti: Zira o, Allah'ın
iradesini gerçekleştirmek için el pençe divan duranlardan biriydi. 13

1 Nasûh, vezin gereği hem samimi olan, hem de sahibini samimi kılan tevbe demektir.
Sütün memeye dönmemesi gibi, o günaha tekrar dönmemektir. Nisa 18 ışığında, ölüm
gelinceye kadar günah işleyip de ölümü görünce "artık tevbe ettim" diyene tevbe yoktur
[Tevbe için bkz: 2:37, not 24). Günaha aldırmamak günah işlemekten daha büyük
günahtır. İşlediği günahı Allah'ın bile affedemeyeceğini düşünmekse ondan da beter
günahtır. Bir serçenin gagasmdaki

çamur okyanusu ne kadar kirletirse, Allah'ın rahmet okyanusunu tüm insanlığın günahı o
kadar kirletir.

2 'Asi, temenni edatı: 1) Allah'ın tevbeyı kabul etmek zorunda olmadığını, 2) kabulünü
ümit etmenin tevbenm edebinden olduğunu, 3) suç işlemeyenle işleyen arasında
herhalde bir fark olacağını ifade eder.

3 Kimlikleri tayin edilmemiş münafıklarla ci-had, ince bir siyasetle onların maskelerini
dü-

sürmektir. . de tam

tır.

dışı dcğildi

dairi yansıması olarak görülmelidir. Ayrıca nu tür haberler, Kur'an'm desteklediği
rivayetler

8 Firavunum, karısının inkarı halinde onun için yaptırmayı vaad ettiği görkemli piramide
karşılık.

9 Gerçek kurtuluş, küfürden kurtuluştur. Kocasından şikayet eden tüm mü'min kadınlara zımnen "Firavunklan daha beter değil ya" tesek lısidır.

10 Buradaki Imran, Akı İmranı 33'te geçen kışı ile aynı olmalıdır. Bu Imran Meryem'in kabası olabileceği gibi sülalenin kurucu ısını sayılan

cedidi i

msunu bilir.

^^B^~

^3S^

Allah'ın "mutlak hükümrân ve otorite" oluşunu ifade eden adını birinci âyetinden alır. Kadim tefsir ve hadis kaynaklarında, bu isimle yer alır. Bir rivayete göre sahabe bu sûreye Mam'a (engelleyen) adını vermiştir (Taberânî). İtkân'da, Munciye (kurtarıcı) ve Vâkıye (koruyucu) diye de isimlendirilir. Bunlar, sûrenin âhirete ilişkin içeriğinden neşet etse gerektir.

Sûre Mekke'de inmiştir. Mekkî sûrelerin tipik özelliği olan belagatı öncele-yen ses yapısıyla dikkat çeker. Sûre konu itibarıyla bir bütünlük teşkil eder. Bu, bazı âyetlerinin Medenî olduğu iddialarını geçersiz kılar. Cabir tertibinde Mü'minûn-Hâkka, diğerlerinde Tur-Hâkka arasına yerleştirilir. Bu da takriben Peygamberliğin 9. yılma denk gelir. 28. âyetin Rasulullah'a karşı düşünülen suikast planım ima etmesi bu tarihi destekler.

Sûre, Allah-insan-kâinat ilişkisi etrafında şekillenir. Ana fikri, insanın vahyin rehberliğine olan kaçınılmaz ihtiyacıdır. Hayat ve ölümün mahiyetine dikkat çeker. İnsan denen şaheserin neden iki dünyalı olduğu sorusuna, daha girişte cevap verilir: "Hanginiz daha iyi davranış ortaya koyacak diye" (2). İnsandan, kendisini çevreleyen evrenin kusursuz nizamı üzerinde düşünmesi istenir (3-4). Zımnen söylenen şudur: Bu muazzam tabii çevrenin bir anlam ve amacı olsun da, söz konusu çevrenin kendisine âmâde kılındığı insanın bir amacı olmasın mı? Akıl ve vahiy, insana anlam ve amacını bulmak için verilmiştir. Cehennemliklerin dilinden bu hakikat şöyle dile gelir: "Eğer biz bu (vahyi) dinlemiş ya da aklımızı kullanmış olsaydık, şimdi cehennemlikler arasında olmazdık" (10). Bu ikisine sırt dönen, Allah'a nankörlük yapmış olur ve nankörler cezalandırılır (13-18). İnsanı ancak sonsuz rahmet sahibi olan Allah korur (20).

İnsan varoluşunu Allah'a borçludur (23-24). Borçluluk bilinci olan ed-dîrie sırt çevirenler, hesaba çekileceği Din Günü'ne karşı uyarılır (23-27). Sûre, hakikati inkar edenlere, bu tavırlarını sürdürmeleri halinde başlarına gelecekleri haber vererek son bulur (28-30).

Hız. Peygamber ve sahabeden bu sûrenin önemine dair gelen rivayetler, kesinlikle sûrenin muhtevasına dikkat çekme sadedinde anlaşılmalıdır.

Hicaz ekolü sûreyi 31 âyet, diğer ekoller ise 30 âyet saymıştır.

CÜZ 29

^ = ^ 2 ^ *

67 / MÜLK SÛRESİ

N^N

1149

H£M

SpaL

*j; ^sjL: p" iji^i ^u; £^î s^i ^\ as kıjı ^ jı^

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 MUTLAK hükümler kudret elinde bulunan (Allah) ne yüce, ne ulu bir bereket kaynağıdır; ve O her şeye kadirdir. 1 2 O, ölümü ve hayatı hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için yaratmıştır: 2 O mutlak üstün ve yüce olandır, eşsiz ve benzersiz bağışlayandır.

8 O, yedi göğü eşsiz bir uyum içinde 3 yaratmıştır; 4 Rahmân'm yaratışında bir düzensizlik göremezsin; haydi, çevir gözünü de bir bak bakalım: bir kusur ve başı-

boşluk 5 görebilecek misin? 4 Sonra tekrar tekrar çevir gözünü de bir bak; 6 bakışın yılgin ve bezgin 7 bir şekilde sana geri dönecektir.

5 Doğrusu 8 Biz, en yakın göğü kandillerle süsledik, 9 onları, Şeytanlığa soyunanlar 10 için gayba dair spekülasyon aracı kıldık; 11 ve onlar için yakıp kavuran 12 bir azap hazırladık; 6 zira Rablerine karşı (böyle) nankörlük yapanları Cehennem azabı beklemektedir: Ne berbat bir son duraktır.

7 Onlar oraya atıldıklarında, onun kaynağı homurtusunu işitecekler,- 8 neredeyse öfkeden patlayacak... Günahkarların atıldığı her seferinde bekçiler "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" diye soracaklar.

9 "Evet, doğrusu bize bir uyarıcı gelmişti; fakat biz onu yalanladık ve "Allah hiçbir şey indirmemiştir; 13 siz (elçiler) büyük bir şaşkınlık içindesiniz" 14 demiştik" itirafında bulunacaklar.

10 Ve "Eğer biz (vahyi) işitmiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, şimdi kavurucu ateşe müstahak olanlar arasında bulunmazdık" 15 diyecekler.

11 Böylece günahlarını itiraf etmiş oldular: Olmaz olsun o harlı ateş ashabı!

12 Beri yanda, Rablerine -O ğaybî bir hakikat olmasına karşın- derin bir saygı duyanlara gelince: Onları tarifsiz bir bağış ve büyük bir ödül beklemektedir.

1 Tebârake için bkz: 7:54, not 4. Onun otoritesinin büyüklüğü, âyetin sonunda gelen Kadîr isminin delalet ettiği kudretiyle birlikte anlaşılmalıdır.

2 Ölümü yaratması, hem canlıların can verilmeden önceki elementer kökenine, hem varlığın zıddı olan yokluğa delalet eder (Krş: 2:28).

Zımmen: Ölüm de hayat gibi O'nun otoritesine tabidir. Ölen O'nun otoritesinden çıkamaz, hayata gelmemiş olan O'nun mülkü haricinde kalamaz. Eğer yokluk kendi başına bir gerçekse onu da Allah yaratmıştır, değilse zaten konuşmaya değmez... Ayette ölüm hayattan önce gelmiştir. Şu halde ölüm. "yokluk" mudur? Hem

67 / MÛLK SÛRESİ

CUZ 29

evet, hem hayır. İnsanın ölümü için Kur'an'da

iki kavram kullanılır: cesede nisbetle mevt, ruha nisbetle tevefii. Beden ölür, ruh tevefii ettirilir. Bu durumda cevap şöyle olur: Eğer tevefii olmasaydı ölüm yokluk olurdu. Zımmen şu imayı da içerir: Hayata ve diriye saygı olun, ölüme ve ölüye de saygılı olun. Zira onu da Allah yarattı. Varlık kevn ve icsad/oluş ve bozuluş akanıdır, insan bedeninde ve kâinatta her an kevn. ve fesad tecelli etmektedir (3:185). Sınav daha iyi olmanın aracıdır. İnsanı kemale doğru, yürütmek için, Allah insana imtihan suretinde ikram etmiştir.

3 Veya tıbâkun'ı, tabak yada tabaka'nı çoğulu sayarak: "kat kat, tabaka tabaka". Tercihimiz, kelimenin tâbeka'dan mastar oluşuna dayanmaktadır.

4 Hnlk, takdir, îcâd ve ibda mânalarının tümünü içerir. Takalar, varın sınırlarım ve dozunu belirleme, yani bir "tahdit"kar, Zehiri ilaç yapan dozdur. îcâd, yokluğu mümkün olanı vardan var etmektir, kakış yoktan var etmektir. Ben idraki bizim aramazdın Vahiy, akıl ve beş duyu bizim yedi kat göğümüzdür. Bu göklerden bize inzal olur. Bu inzal ya Rahmani ya Şeytanidir. Beş duyumuzu ve aklımızı en yüksek gök olan vahyin rahmeti akma tutarsak, bu rahmet akla baharı insana cenneti müjdeler (Yedi kat gök'e dair çok ayrıntılı ve felsefi bir yorum için bkz: Elmalık, VII, 5161-5181),

5 Putûr, "delik, gedik, boşluk, yırtık, yarık, çatlak" anlamında kusur (30:30 not 8; 35:1, not 1).

6 idrak tek göz çifttir, iki göz bir idrake açılır: yamuk bakan doğru idrak edemez.

7 Veya: "şaşkın ve hayretler içinde".

8 Zımnen: Kahinlerin, medyumların, falcıların söylediği yalan,- doğrusu şu ki... (Krs: 37:6-7; 15:16-17.)

9 cs-Semâu'd-dunyâ ile kâinat da kastedilmiş olabilir, "ay altı âlem" de denilen atmosfer içi gök de. Bu takdirde, "kandiller", yıldızların orada olmasına değil, ışıklarının orada görülmesi-

ne hamlolunur. Bunlar meteor olarak da düşü-nülebılırse de, Sâffât sûresinin 6. âyeti bu ihtimali dışlamaktadır.

10 Yani, "uzak oldu" kökünden türetilen Şeytan isminin de tedai ettirdiği gibi, "hakikatten uzaklaşan, haddim aşan ve en sonunda kendine yabancılaşan insanlar için kullanılır.

11 Rucûm, tıpkı mahluk mânasına kullanılan halk gibi, mct'ul mânasına mastardır. Gaybı konulara dair spekülasyon, tahmin, zan ifade eder. (Bkz: memen hı'kğayh 18:22) Kukan her tür gaybtan haber verme teşebbüsünü şeytanlık olarak mahkûm etmiştir.

12 Sikir, "tutuşturulmuş, kızgın". Sür, "bir şeyin fiyatı". Zımnen: Cehennem ne kadar ucuz da alınsa yine tle pahalıdır: el yakar, yürek yakar. Cennet ne kadar pahalı da alınsa yine de ucuzdur,

13 Bu ibare, Tanrı'nın varlığını inkar eden Ateizmdi değil, Tanrı'yı kabul etmekle birlikte O'nun mesaj indirdiğini, peygamber gönderdiğini, hayata müdahil okluğunu inkar eden Deizni ve Sekülerizmi de mahkûm eder.

14 Bu son cümle inkarcılara değil de, Allah'a veya Cehennem bekçilerine ait olarak da anlaşılabilir.

15 Zımnen: "Kendimizi yakacak ateşe en yüksek bedeli ödeyenler arasında bulunmazdık". Burada iki değil üç unsur var: Vahiy, akıl ve çevre. İmam Cafer'e atfedilen şöyle bir söz vardır: Peygamber insanın dışındaki akıl, akıl insanın içindeki peygamberdir. Duyularımızın ötesini akıl ile, aklımızın ötesini vahiy ile kavrayabiliriz. Burada duyuları "çevre" temsil etse gerektir. Cenneti hak edenlerin arasında olmak, duyuların doğru kullanımı açısından doğru kullanılan akıl ve doğru anlaşılın vahiy kadar önemlidir. Allah dam ödünç değerler alma (ılını) ve onlarla Allah-insan-kâinatm hakikatiydi tanı uyumlu hükümlere ulaşma (hikmet) konusunda her birey (adem) aynı hakka sahiptir.

*£3£N«

CÜZ 29

•^38^

#|=£3g23^

1151

^j^=

VI .--; jj-UaJ! oİJ—j mi Ajl «u I^PY jl ^SÜ^S I lC_nj (v^=aJ J-ii- cS-Ul ja . ^-^>J! t—i-
üsü-H p* t Jjt>. .p Op jptlli <ÛJ1 J4İJJ p» İpiTjlZpilr. p> iptlU *9pi J^jVl j^^j jy& iiû J^A'
Up 1_jZ~p jUUtjl^ U^a*

J &U*X~~S u_^> b- ^Jxl-Ie- pj o ij I & CZJ i 3 v> ^ju^ i »1 ■

>~pj Ço ^_jTpr=a3 ^j^3 *3 /ylJ I ^-~>J£ ~lZ ^ y-ü tZZS

.> ** 'i— ', ; ' - ' ppmJL t» ly^r^i 3 ^Üli» -»jjSp^JaJI C _JI ppPp

*> 1 s > i ' 1 .5' • ^ - * ' >î > 1 . i î

J_U- 3İ ^jjl İJl» jU .V ^-v2J »^ J£=U 4jl J^-JJl VI

p?- A Y öpAiA öl ^-ApS pd Y. YAAf^ jpp j ^U ^ l_y*J Y ^53 j i -ima öi -vSi)jj i_ç-t'l l-ift ,\U

Y^ ^A YY AmAl^i Y^ ^SLo^y-^i^ 1 : ".

» ; U' ' - ~ • ' ' -«' T m .« ' o' - » *

j! AA jjJl İJl-A k ^A O^ ^iÇ_ş 'Y- Ö^j-Jiznj V^i (j^ 3 -^' ^/ •;A -w^o "İjAJİİ! UJ!"û <tüi
J^&^LJl Udi. is Y'.JbUs» Xsl£

'■\:.-! Ur -*' ~J- . . , ,-' - . \ , L> '■■■■'; ' w - . ^

13 İNANCINIZI 1 ister gizleyin ister açığa vurun; unutmayın ki O göğüslerin en mahrem sırlarını bilendir. 2 14 Bakın, Yaratan bilmez mi hiç? 3 Zira O ilmiyle her şeye nüfuz eden, her şeyden haberdar olandır. 4

15 Yeryüzünü sizin için emre âmâde kılan 5 O 'dur; artık onun her tarafını dolaşın 6 ve O'nun rızkindan nasiplenin: Ama O'na döndürüleceğinizi asla (unutmayın)!

16 Gökte olanın, 7 sizi yerin dibine geçir-meyeceğinden emin misiniz? O zaman, bir de bakarsınız ki (arz) çalkalanmaya

başlamış...

17 Veya gökte olanın, sizin üzerinize bir bela kasırgası salmayacağından emin mi-

siniz? Artık uyarım nasıl olurmuş, o zaman anlayacaksınız.

18 Doğrusu, onlardan önce de yalanlayanlar olmuştu; ama uyarılarımı reddetmek nasılmış, gördüler. 8

19 Onlar, üzerlerinde saflar halinde 9 kanat çırpıp uçan kuşları düşünmezler mi? Onları O sonsuz rahmet sahibinden başka havada tutan yok: 10 Şüphesiz O, her şeyi görmektedir.' ' L

20 Ya da O Rahmandan başka, size yardım edip sizin için orduluk yapacak birileri mi varmış? (Bu hakikati) inkar edenler, başka değil, sadece sonu kestirilemeyen bir aldanış içindedirler. 12

21 Yahut (Allah) rızkınızı keserse, size fizik sağlayacak birileri mi varmış? Ama hayır, onlar küstahça bir kibir ve nefret içinde debelenmekteler.

22 Ne yani, şimdi yüzüstü kapaklanmış kimse, 13 hedefe dosdoğru yolda düzgün yürüyen kimseden daha iyi mi ulaşır?

23 DE Kî: "O sizi inşa edendir; size işitme duyusu, gözler ve (akleden) kalpler bahşedendir: Ne kadar da azınız şükrediyor!"

24 De ki: "O sizi yeryüzünde yayıp çoğaltandır: En sonunda O'na döndürüleceksiniz."

25 Ama onlar: "Bu vaad ne zaman gerçekleşecek, eğer sözünüze sadıksanız (haber verin de görelim)!" diye meydan okuyorlar.

26 De ki: "Onun bilgisi sadece Allah karındadır! Ben ise, yalnızca onu olduğu gibi ileten bir uyarıcıyım."

1 Lafzen: "sözünüzü". Başlangıç yapı, çeviriye mâna olarak değil paragraf başı işleviyle yansımıştır.

2 Bir önceki âyetteki gaybi bir hakikat olan Allah'a iman ile bağlantılı. Allah'ın gaybi bir ha-

kikat olması gerçeğini kavrayamadıkları için onu yok sayanlar çıkabilir. Âdem-i vicdan ile adenı-i vücut lazım gelmez. Yani birileri bulamadı veya göremedi diye bir hakikat yok olmaz. 10. âyetteki itirafın, gerçeği tam yansıt-

-»fS^ 35 ?»-

67 / MÜLK SÛRESİ

•*s=3Ss4»

madiği iması da var: Allah onların sadece vahyi işitmediklerini ve anlamaya yanaşmadıklarını değil, bunların ardında yatan gerçek sebebi de bilir. O, tasavvurdur. Zatu's-sudûr, tasavvurata tekabül eder. Oradaki yanlış, akla, dile ve nihayet eyleme yansır. 11. âyetteki "günah", işte eyleme yansıyan o sonuçtur.

3 Veya: "O, yarattığını bilmez mi hiç?" Men halaka, ya'lemu fiilinin hem faili hem mefulü olabileceğine dayanarak.

4 el-Latîfu'1-habû için bkz: 31:16, not.

5 Yeryüzü ziii'den türetilmiş olan zelîl değil, zuli'den türetilmiş olan zelûl' dür. Mesela at ze-lûi, katır zelîl'dir. Köpeklerin bir kısmı zeluldür bir kısmı zelil, kurt ne zeluldür ne zelil, tilki sadece zelildir.

6 Lafzen: "Omuzlarına binin".

7 Zatı için zaman ve mekân düşünilemeyecek olan Allah'ın mekâni değil makami yüceliğine mecazi bir atıf olabileceği gibi, O'nun verdiği

cezayı infaz eden meleğe de atıf olabilir (Krş: 29:34).

8 Zımnen: Felaket onların beni reddetmeleri değil, asıl felaket benim onları reddetmemdir.

9 5a//içinbkz:61:4.

10 Zımnen: Rahmân'm koyduğu yasalar sayesinde... Hava dinamiğine atıf. Tabiat yasaları ilâhi rahmetin eseri. Bu âyet o yasaları keşfe teşvik iması taşır.

11 Âyetin son cümlesi Allah'ın kendi koyduğu yasaları gözettiğini ihsas eder.

12 Gururdaki belirsizlik, "sonu kestirilemeyen" ile mânaya yansımıştır. Zımnen: Tabiat yasalarını Allah'ı yok sayarak anlamaya çalışmak, faili inkar ederek fiile yönelmektir. Bu aldanıştır.

13 Yani: Bir adım ötesini dahi göremeyen. Zımnen: Parçayı gören insanoğluna düşen bütünü gören Allah'a teslim olmaktır.

N^ŞŞ^3|

•N^£==*«

1153

>*Mr«*5

(_5İJ1 Ioa J_Jj ljj-o j^i-Ul oyrS oU-u Âİ!'

Ü "3h

UIs

27 Fakat onun çok yakın olduğunu gördükleri zaman, inkara şartlanmış olanların suratları asılacak; dahası kendilerine denilecek ki: "İşte (gelmeyeceğini) iddia edip durduğunuz (gün) budur!"

28 De ki: "Hiç düşündünüz mü? Allah beni ve benimle beraber olanların ölümünü takdir etse ya da bize rahmet edip (ya-şatsa, ikisi de hayırdır); 1 fakat (söyler misiniz), inkar edenleri acıklı bir azabın pençesinden kim kurtaracak?"

19 De ki: "(İşte) O Rahmân'dır! Biz O'na iman ettik ve O'na güvendik: (Size gelince); kimin apaçık bir sapıklıkta olduğunu günü gelince öğreneceksiniz.

30 De ki: "Hiç düşündünüz mü? Eğer suyunuz (yeryüzünden) tamamen çekiliver-se, size tertemiz kaynak sularını kim getirecek?" 2

1 Yani: Biz yaşasak da ölsek de bizim için hayırdır. İyi bir insanın ömrünün uzaması, iyiliklerini artıracığı için "rahmet"tir.

2 Su hayattır, su canlıdır, su mucizedir: hayat mucizedir. Bu âyetlerin indiği tarihte bir gün

gelip insanlığın yeryüzünün su rezervlerini hoyratça tüketeceği, ırmakları kurutacağı, denizleri kirleteceği kimsenin hayaline dahi gelmezdi, ama oldu. Bu âyet Kur'an'm mucizevi ihbarlarından biridir.

N

f^ü

D11 ve'1-Kalem veya Mân diye de anıları Kalem sûresi, adını ilk âyetinden alır. Sûre 4. yüzyıldan itibaren şimdiki gibi tek isimle anılmaya başlanmıştır.

İlk inen sûrelerdendir. 17-52 arasının ilk pasajlardan daha sonra indiği düşünülebilir.

Fakat sûreyi baştan sona kuşatan iç ahenk ve konu bütünlüğü, bu ihtimali zayıflatmaktadır. İlk nüzul tertiplerinde 2. sırada yer almasına rağmen, sûrenin muhtevası bu sırayı dört açıdan desteklemez: 1) Sûre müşriklere cevap ve tehdit içermektedir. 2) Meydan okuma ve/veya dikkat çekme işlevi de olan mukâтта'a harfi ile başlayan ilk sûredir. 3) Âhireti inkar edenlerin "eskilerin masalları" sözü nakledilmektedir. Bu sözü söylemeleri için âhîret üzerinde durulmuş olması şarttır. Oysa ki, 8. âyetindeki "Rabbe dönüş"ü saymazsak, 'Alak'ta âhîretten açıkça söz edilmez. 4) Bu üç şık için de "açık davet" şarttır. Bu da, fetret-i vahy adı verilen olayın (bkz. 74. sûrenin girişi) sonrasına tekabül eder. Üçüncü âyetteki "kesintisizlik" bunu ima etse gerektir. Hz. Aîşe de bu sûrenin fetret-i vahiyden sonra indiği görüşündedir. Bu takdirde sûre ikinci değil, Fatiha, 'Alak, Müzzemmil, Müddessir, Duhâ ve Şerh'in. ardından 7. sırada yer almalıdır.

Sûre, Hz. Peygamber'e inkarcı çevrenin sözlü saldırısını red ile başlar (2), tekrar aynı konuya dönerek biter (48-52). Giriş âyetleri ilâhi bir destek ve tesellidir. Hz. Peygamber'in şahsiyetine dair en çarpıcı hakikat de burada yer alır: "Çünkü sen, muhteşem bir ahlâka sahipsin" (4).

Fecr'den önce indiğini kabul etmemiz şartıyla, Ruhanîn nüzul sürecinde anlatılan ilk kıssa bu sûredeki "bahçe sahibi" kıssasıdır (17-32). Yemen kökenli bu kıssa, "paylaşma ahlâki" üzerine inşa edilir. Kıssa üzerinden "Ey muhatap, sakın Allah yokmuş gibi davranma!" (bkz. 18. âyet) mesajı verilir.

İniş sürecinde âhîretten söz eden ilk sûre budur. Hakikate karşı önyargılı bir inkar içinde olan muhataplara sorumlu davranmaları öğütlenir. Sorumsuz bir hayat yaşayanları bekleyen feci akıbet haber verilir (33-43). Hz. Peygamber'e verilen "onları bana bırak" mesajı, zımnen, onlar sana değil bana karşı savaşıyorlar mesajıdır (44-47).

Ve son söz olarak sûre, Hz. Peygamber'e Hz. Yûnus'un görevi terk edişi hatırlatılarak "Sakın büyük balık sahibi gibi olma!" denilir (48-50). Bu âyetler, Hz. Peygamber'in üstlendiği görevin ne kadar ağır olduğunu da tescilidir.

CÜZ 29

68 / KALEM SÛRESİ

UUm

1155

mMmmamm

^r— o. -w <rir*U<>

=«d i

j a,L>t.ij -mm İ»aİj c—i I U Ş; o ijh~^--> U j ,.» Lî.j! j j

jvJa-C (Jİ>- , JjJ —t-Âj i" ^ ■*; O ^jJLi Şİİ. U-V _;U J\i.

m * "" - '

■'».- Jj-U^»jl> ,»_Ui jjî! <L.— ^ .jjC U_U j,.aJ ^Uti «Js

Al 1 ü jIa-Us h-*—^ ÇU jP j ■■ j_jJl^=iİJ! Aat yi irf -,->-o-U »UamuA -; jV-f/" i_9^Aj- jn=Aal

jî e 5ıs ü •-■". „m Jjî iu ,Ui im aa mi

UA humü JIJ Llib! ^ , İÜ 131 .v- AAt

RAHMAN RAHİM. ALLAH ADINA

1 Nün,, 1

KALEME ve (onun) yazdıklarına yemin olsun! 2

1 Ear'anün iniş sürecinde muhatta'ât (veya fe-vâtih) adı verilen harflerin yer aldığı ilk sûre. Tatta ve Yasın ihtilafı olmakla birlikte, 29 sûrenin başında, harf sayısı itibarıyla l'den 5'liye

kadar değişen ve Arap alfabesinin yarısı olan 14 çeşit harften oluşan bu harfler hakkında 40'a yakın görüş vardır. Yahudiler ebced hesabına yorup ümmetin yaşını hesap etmişlerdir. Bunların sembol olduğunu söyleyenler, neyin sembolü olduğu konusunda farklılaşmışlardır. İbn Abbas Allah'ın en büyük ısını olduğunu düşünür, ancak "nasıl telif edileceğini ben de bilmiyorum" der. "İlahi esmanın, meleklerin, peygamberlerin, başında geldiği sûrelerin sembolüdür" diyenler olmuştur. Bunların uyan olduğu-

2 Rahibinin nimeti sayesinde, cm musallat olmuş biri 3 olman söz konusu değildir. 4 8 Ve senin için kesintisiz 5 bir ödül vardır; 4 çünkü sen, muhteşem bir ahlâka sahipsin; 6 5 ve bir gün gelecek,, sen de göreceksin onlar da görecekler; 7 6 hanginizin aklından zoru olduğunu. 8

? Kuşku yok ki senin Rabbin, evet O, kimin kendi yolundan saptığını çok iyi bilir; yine O, kimin hidayete erdiğini de çok iyi bilir.

8 Artık hakkı yalanlayanlara boyun eğme! 9 Onlar isterler ki ; sen onlara tavız veresin, 9 buna karşılık kendileri de sana ...

10 Ve sen, {çiğneyeceğini bile bile) ağız dolusu söz veren 10 hiçbir alçağa da boyun eğme!
11 Arkadan çekiştirmek için mekik dokuyan arabozucuya (da)! 12 İyiliğe ölümüne engel olan günaha gömülmüş zorbaya (da)! 13 Kaba ve duygusuz, üstüne üstlük 11 fırlıdak ve

14 Bütün bunların nedeni, 13 onun mal ve çocuklara sahip olması ielı 14 15 ki, âyetlerimiz kendisine okununca, "Eskilerin

masalları" 5 diyebildi.

«Y^£^»

68 / KALEM SÛRESİ

^3^

CÜZ 29

Kutrub, Taberî, Zemaşerî, İbn Teymiyye, İbn Kesir gibi bir çok otoriteye göre harfler Kur'an'm mucize oluşunu ifade eder. Zımnen; "Kur'an kimsenin benzerini getiremeyeceği bir mucizedir, ilâhi kelimadır. Eğer değil diyorsanız, işte harfler elinizde, haydi bu harflerle siz de benzerini getirin" anlamına gelir. Fakat, Kur'an bu meydan okumayı zaten açık ve net olarak bir çok yerde yapmıştır (2:23; 10:38; 11:13; 17:88; 52:34). Böylesine üstü kapalı bir yöntem, "meydan okuma" [tahaddi] kavramıyla pek de mütenasip durmaz (Ayrıntılı bir tahlil için bkz. Aişe Abdurrahmân, el-l'câz, s. 139-179). Görüldüğü gibi bu harflere dair yorumların sonu gelmeyecektir. Fakat bizce bu harfler, Hz. Peygamber'in vahyin bir tek harfini bile zayı etmeden aktardığının belgesi olarak orada durmaktadır.

Nûn'a "hokka, cennet nehri, nurdan bir levha, büyük balık" mânası verenler de olmuştur. Ayrıca nûn, "kılıcın keskin ağzı"na denir. Bu takdirde nûn ve'1-kalem, "kılıç ve kaleme yemin olsun" anlamına gelir. Kalem ile benzerliğinden dolayı, "hokka" şıkkı diğerlerine tercih edilir.

2 Kalem, söz ile yazı arasındaki elçidir. Tıpkı hatip ile muhatap arasında hitabı taşıyan elçi/peygamber gibi, kalem de kelamın elçisidir. İlk inen 'Alak 4-5'te olduğu gibi, burada da Hz. Peygamber'in dikkati "kaleme" ve "yazıya" çekilmektedir. Bununla, sözlü kültürün mensubu olan Peygamber'e, vahyi kayıt altına aldırarak mü'minleri yazılı kültüre taşıma misyonu yüklenmektedir. Hz. Peygamber'in vahyi yazdırması, bu mesajın gereğidir. Zaten, üzerine yemin edilerek belirlilik takısıyla gelen kalem "vahyi yazan kalem", "yazdıkları" ise "vahiy" dir. Bu ayrışık harflerle başlayan sûrelerin ortak vasfının, vahye atıf olduğu gerçeğine de uygundur.

3 Mecnûn ile bilinen anlamda bir "deliliği" değil, Cahiliyye tasavvurunda önemli bir yeri olan "cin tasallutunu" kastediyorlardı.

4 Zemaşeri ve bir çok dil otoritesinin ziyade addederek tekit işlevi yüklediği bi-ni'meti'deki bâ ziyade değildir. Burada nefyin haberi bâ ile

gelmiş ve cinnet ihtimalini kökten nefyetmiş-tir. Bir eylemi fiille reddetmek onu öznenin zatından değil sıfatından nefyettir. Fakat ism-i faille nefyettir. Nefyin haberi kâne ile gelmediğinde kullanılan, olumsuzlanan şeyin imkan ve/veya ihtimalini dahi dışlayan cahd ve inkar, onun tersi için de zımnî bir te'kit ve isbattır (Bu konuda emek mahsulü bir istikra için bkz: el-î'cazu'1-Beyani, s. 181-189).

5 Veya "minnet, baş kakıncı" anlamındaki inerine'den: "başa kakılmayan bir ecir vardır" (Krş. 2:264). Burada fetret-i vahiy diye adlandırılan doğal ara vermeye gizli bir atıf var gibidir (Bkz. 74. sûrenin girişi). Zimnen: Rabbinin vahyi tenzil vasfı gereği peyderpey ve kesintili olsa da, ödülü kesintisizdir.

6 el-Hulk, "ben'in tabiatı, kişilik". "Yaratma ve yaratık" anlamındaki halk ve "yaratılış" anlamındaki hilkat ile akraba. Bir sıfatla kayıtlanmadığı zaman "iyi, güzel ve doğru" olana delalet eder. "Çünkü sen", adeta Hz. Peygamber'in "neden ben" iç sorusuna cevap niteliği taşır. Bu âyet, "Sen daha önce kitap nedir, İman nedir bilmezdin" (42:52) âyetiyle birlikte düşünüldüğünde, "Sen kitap nedir iman nedir bilmezken de, muhteşem bir ahlâka sahiptin" zımnî anlamına ulaşılır. İbn Abbas'ın tasnifine göre din akaid, ahlâk, ibadet, muamelattan oluşan dört katlı bir binadır. Bu âyet, din binasının temel katının ahlâk olduğunu ifade eder. Allah Rasu-lü'nün fitrat ve seciye olarak sahip olduğu bu ahlâkî potansiyel, Kur'an sayesinde bilfiil hayata dönüşmüştür. Hz. Aişe'nin, Hz. Peygamber'in ahlâkını soran birine "Siz hiç Kur'an okumuyor musunuz? Onun ahlâkı Kur'an'dı" demesi bunun ifadesidir (İbn Hanbel VI, 91). Ra-sulullah gönderiliş misyonunu "güzel ahlâkî tamamlamak" olarak beyan eder. Bu veriler ışığında sorulması gereken soru şudur: Bu hitabın kitap nedir iman nedir bilen muhatapları, el-Emîn olanın kitap nedir iman nedir bilmezken koruduğu ahlâkî standardın kaçta kaçma sahiptir?

7 Basar, Kur'an'da bir çok yerde olduğu gibi burada da duyusal bir görmeden daha çok "idrak

CUZ29

*fS^3#»

68 / KALEM SÛRESİ

*?SS3^3|«-

1157

etme ve akim kesmesi" anlamındadır. Bu, geleceğe dair mucizevi bir haberdir. Biz Kur'an'm 14 asır sonra gelen şahitleri, bunun canlı tanıklarımız.

8 Veya bir sonraki âyet ışığında fitne'nin "sapıtmak" anlamına dayanarak: "hanginizin sapıtığım!" (Bkz: 9:49, not 2)

9 Veya: "yağcılık yapasm" (Krş: 56:81, not).

10 Hali, Kur'an'da kase ile eşanlamli kullanılmaz. Hali, geldiği 13 yerin tümünde de bozulan yemin ve çiğnenen söz makamında gelmiştir. Çevirimizin gerekçesi budur.

11 Ba 'de zalike'nin bu bağlamdaki en uygun karşılığı.

12 Veya: "Soysuz, nesebi belirsiz, veled-i zina" ya da "sığıntı". Veyahut da her ikisi birden avâ-

mi tabirle: "maganda ve fırlama". Rivayete göre bu Velid b. Muğire'dir. O ancak 18 yaşma geldiğinde babası onun kendinden olduğunu iddia etmişti (Zemahşerî). Ne var ki, 10. âyetteki kull (hepsi), bu pasajda çizilen tipin özele hasredile-meyeceğinin delilidir.

13 En kâne'ye gerekçe lâm'ı takdiriyle bu mânaya ulaşılmıştır (İbn Aşur).

14 Zımmen: Allah'a değil de sayılara tapması, rakamlara teslim olması idi.

15 Esâtîru'l-evvelîn ifadesinin nüzul sürecinde ilk geçtiği yer (diğerleri: 6:25; 8:31; 16:24; 23:83; 25:5; 27:68; 46:17; 83:13). Bunların tümünün bağlamı da Kur'an kıssaları değil âhirettir. Onlar yeniden dirilmeyi "eskilerin masalları" addediyorlardı.

•#^ ^ ^ ^ # >

°Ÿs3£^«

68 / KALEM SÛRESİ

*^3S^

CÜZ 29

16 Onun burnuna 1 (zillet) damgasını çıkmaz bir biçimde vuracağız. 2

17 ŞÛPHESİZ şu (yukarıdakileri) sınıamıştık, 3 tıpkı malum bahçe sahiplerini 4 sınıadığımız gibi: Hani onlar, ertesi sabah kesinlikle hasat yapacaklarına dair sözleşmiştiler. 5 18 Ancak Allah'ın hayata müdahil olduğu gerçeğine dair istisnai bir kayıt da düşmemiştiler, 6

19 Ve onlar uykudayken Rabbinden gelen bir (bela) o (bahçeyi) bir bir yokladı; 20 derken, ertesi sabah o (bahçe) sıırım gibi geçmiş küle dönmüştü." 7

21 Derken, sabahın köründe birbirlerine seslendiler: 22 "Hasat yapmak istiyorsanız, erkenden arazinize gidin!" 8

23 Derken yola koyuldular... Aralarında şöyle fısıldaşıyorlardı: 24 "Bugün hiçbir yoksulun

yanınıza sokulmaması gerekiyor!" 9 25 Sabah erkenden, güçleri her şeye yetermiş havasıyla yola koyuldular.

26 Derken, bahçeyi o halde görünce (tanıyamadılar ve) "Biz yolumuzu şaşırılmışız (galiba)" dediler. 27 (Akılları başlarına gelince), "Hayır, biz mahrum edilmişiz" dediler. 10

28 İçlerinden en dengeli olanı "Ben size "Allah yokmuş gibi hareket etmeyelim" 11 dememiş miydim?" diye çıkıştı.

29 Onlar "Varlığın kendisi adına hareket ettiği Rabbimizin şanı ne yücedir" dediler; "Meğer biz zalimlerden olup çıkmışız." 30 Ardından birbirlerine yönelerek, karşılıklı öz eleştiri yaptılar: 12 31 "Yazıklar olsun bize! Gerçekten de biz, haddimiz! aşmışız. 32 Belki Rabbimiz, onun yerine bize daha iyisini verir: Artık bizim rağbetimiz Rabbimizdir. 13

33 İşte (dünyevi) mahrumiyet 14 böyle bir şeydir; ve âhiret 15 mahrumiyeti, hiç kuşkusuz daha beterdir: keşke bilmiş olsalardı.

34 Şu bir gerçek ki, takva sahipleri için 16

MSN

1_âîlisLfJLtijUaâ o> ü^Jji-JV^ ■" '^p^^ijX^j^clA\ yilS\

•.v j^JIÎ Ū Si] Ğj öUli IjJUo b^Clh İ°^fö jII^JÎ

f' -* ^ ^ s ? ' ■% t t ' s

X#\ L'^(^ibySJ^3 UJ ISÜ jl iLJill (»JjJI ÂaÎIj llic- jUJl

Rableri katında sonsuz nimetlerle dolu cennetler vardır.

35 Ne yani, kayıtsız şartsız Bize teslim olanları suçlularla bir mi tutsaydık? 17 36 Neyiniz var sizin? Nasıl (bu kadar önyargılı) bir hüküm verebiliyorsunuz? 18

37 Yoksa bu konuda ders aldığınız size ait bir kitap 19 mı var ; 38 yani, siz neyi beğenirseniz o sizindir (diyen bir kitap)? 20

39 Yoksa elinizde, kıyamete kadar geçerli olup bizi bağlayan bir yemin var da, onun için mi bu hükme varıyorsunuz?

40 Sor onlara; buna hangisi kefil olacak?

41 Yoksa (Allah katında) onları destekleyen ortaklar mı var? Haydi, eğer doğru sözlülürse o ortakları bulup getirsinler!

42 O ezici gücün kendini gösterip dizde dermanın kalmadığı ve secdeye davet edilecekleri

gün, 21 asla ona güçleri yetmeyecektir.—>

CUZ29

£SS3\$53S

68 / KALEM SÛRESİ

^3S^

1159

1 Lafzen: "hortumuna". Zımnen: Hem yalancılığının, hem de kibrinin timsali olan kıl aldırmadığı uzayan burnuna. Damga, damga yiyenin damgalayan karşısındaki aczine ve zilletine işarettir.

2 Müstekbirin burnunu hortuma benzetmekle, kibrin insanı insanlıktan çıkararak bir alçalış olduğu vurgulanıyor.

3 Açılımı: Liyakatleriyle orantısız güç ve servet vermek suretiyle sınınamıştık.

4 Veya: "Cennet ehlini". Dünya bahçesi için kullanılan Cennet, belirlilik takısıyla gelmiş. Bu, kıssanın muhataplarının "malumu" olduğunu gösterir. İbn Mes'ud, buradaki cennetin âhîret cenneti olduğu, zira kıssa sahiplerinin neticede cenneti hak ettikleri görüşündedir.

5 Lafzen: "Yemin etmiştiler". Tercihimiz, bu bağlamdaki en uygun karşılıktır.

6 Lafzen: "İstisna etmemiştiler"; yani, "inşaal-lah" dememiştiler veya "muhtaçların payını ayırmamıştılar". İnşâallah, aslında illâ en ye-şâ Allah olduğu için istisna olarak nitelendirilmiştir: "Hiç bir şey için, 'Ben bu işi, yarın kesinlikle yaparım!' deme ; ancak Allah dilerse (yapabilirsin)" (18:23-24). Bu âyet kıssanın ana fikrini de vermektedir: Ey insan! Sakın Allah yokmuş gibi konuşma!

7 Ağaç kanseri denilen ve girdiği bahçeyi bir anda kurutan hastalığı andırıyor.

8 Üslûp gereği kullanılan ikinci çoğul kipi, aslında birinci çoğula tekabül eder: "istiyorsak... gidelim."

9 Bkz. "Hasat günü (yoksullara) haklarını verin!" (6:141) Sadaka servetin budanmasıdır ; meyve budandıkça, servet paylaşıldıkça gürleşir.

10 Allah için verememek gerçek mahrumiyettir; zira Allah için vermek gerçekte almaktır.

11 Tesbîtin kök mânası "Allah adına hareket etmek"tir (Bkz: 56:74, not). Allah kendisi için istemez, kendisinden istediği kul için ister.

12 Yetelâvemûn, hatayı itiraf yoluyla kendini veya karşısındakini kınamak. Nedamet ifade eder. Bunun, muhatabı itham değil de öz eleştiri olduğunu 29 ve 31. âyetler zaten vermektedir. Kolektif bir özeleştiriye dikkat çeken kıssadan hisse şudur: Hatadan dönme hususunda, bi-

reye nisbetle cemaat çok daha şanslıdır.

13 Kur'an'm nüzul sürecindeki ilk kıssa budur. İsim, yer ve zaman bildirilmeyen kıssa ile ahlâkî bir ders verilmektedir. Bu ahlâkî dersi özet halinde Yûnus sûresinin 24. âyetinde buluyoruz.

14 Azâb'm ilk kullanıldığı iki yerden biri (diğeri 73:13) Kur'an'da 'azâb kelimesinin, kök anlamına nisbetle, "mahrumiyet" anlamında kullanılmasına tipik bir örnek. Kıssa kahramanları sonunda cennete kavuştuklarına göre, burada bilinen anlamda bir "azap"tan değil ancak "mahrumiyet"ten söz edilebilir.

'Azah Kur'an'da 41 yerde geçer. Hz. Süleyman ve Zülkarneyn'e isnat edilen iki yer hariç (27:21; 18:86-87) diğerlerinin tümünde Allah'a isnat edilir. Azab, "terk ve mahrum etmek" anlamına gelen 'azb kökünden türetilmiştir [Lisân.; Tâc-, Esâs). İnsana zor gelen ve onu hedefine ulaştırmaktan alıkoyan her şey azaptır. Istılahta "insanı kendi haline terk eden, hedefe ulaşmasını engelleyen, yalnız ve yardımsız bırakan" bütün bunların sonucunda da "mutsuz, umutsuz ve kahredici bir iç yangını ve vicdan azabına mahkûm eden durum"dur (Krş: Külliyy-yat). Azab'ı "Allah'la birlikte başka bir ilâh edinme! Sonra kınanmış olarak bir köşeye atılıp orada bir başına kalakalırsın" (17:22) âyeti ışığında anlamak gerekir. Bu durumun verdiği acı öylesine dayanılmazdır ki, bu duruma düşen kişi yok olmak gibi ölüm"den öte bir şeyi (sübûr) isteyecektir. Onlara "Yoo! Bugün yok olmak için bir tek ölümü çağırmayın, yok olmak için tüm ölümleri çağırın!" denilecek (25:14; ayrıca krş: 84:11). Kelime ta "zıh formunda fiilî şiddet ile buluşmuş, buradan da dayak aleti olan kamçının "vurunca yakan tarafı" anlamını kazanmıştır (Râğıb). Her halükarda 'azab acının aracına değil sonucuna işaret etmekte ve nedenler değiştikçe azabın niteliği de ['azâbun elîm, 'azâbun muhîn, 'azâbun 'azîm, 'azâbun ğalîz) değişmektedir. 'Azab'm dünya hayatındaki "Allah tarafından terk edilmişlik" anlamına kullanıldığı bir yer için bkz: 34:8.

15 Âhîret için muhtemelen ilk kullanıldığı 74:53'ün notuna bkz.

-Şs^&s^-

68 / KALEM SÛRESİ

•££3823?*

CUZ29

kıssanın ana fikri olan paylaşma ahlâkıdır.

17 Müslim-mücrim karşıtlığına dikkat. Bu bağlamda müslim: "günahtan kaçınmak için Allah'a teslim olan", mücrim: "günah işlemek için teslimiyetten kaçman" vurgusu kazanıyor. Zımmen: işlenen her günah kişinin islâm'ım tehdit eden bir hastalıktır.

18 Zımmen: Âhireti olmayan bir hayat nasıl içinize sınıyor, âhireti inkar uğruna nasıl bu kadar kendi onurunuzla oynuyorsunuz? iyi ve kötüyü bir tutmaya vicdanınız nasıl izin veriyor?

19 Kitabım: Nüzul sürecinde mücerret olarak geçtiği ilk yer. Kur'an'da beş anlamda kullanılır: 1) Kur'an'm tümü veya sûreleri için. 2) Tevrat için. 3) Tüm vahiylerin ve varlığın tabi olduğu yasaların kaynağı Levh-i Mahfuz için. 4) İlahi yasalar için. 5) Âhiret sicili için. Kitâb, "iki . şeyi birbirine dikmek" anlamına gelen ketb mastarından türetilmiştir. Harfleri birbirine tutturarak anlamlı kelimeler ve cümleler oluşturma işine ve bu işin sonucunda elde edilen metin ve o metni taşıyan şeylerin tümüne birden kitab adı verilir. Aynı zamanda bir şeyin kayıtlı tabiatım ifade eder. Şer'î anlamı ise, lite-ral anlamının bir uzantısı olarak aslı ve anlamı Allah katında bulunan ilâhî mesaj, Kelamullah adı verilen bu mesajdan herhangi bir Peygambe-

re indirilen bildiri ve bu bildirinin bir parçasının ya da bütünüdür içerisinde yer aldığı mukaddes metinlerdir. Kur'an'da el-kitab sözcüğü Kur'an, Tevrat, incil gibi kendi içerisinde bir bütün teşkil eden ilâhî mesajların tümünün hem bir parçası, hem de bütünü için kullanılır. el-Kitab lafzı bazen sûre'ye bazen de Kur'an'da yer alan her bir konuya tekabül eder (Bkz. 19.16, not). Kur'an'da ayrıca "hüküm, sonuç, kesin delil, takdir, oluş, yaratış" anlamlarında da kullanılır. Kur'an'da "el-Kitab" 230 yerde geçer.

20 Veya: "Sizin tercih ettiğiniz her şey sizin le-hinizdir..." iyi ve kötüyü insanın belirlemesi durumunda doğacak telafisi imkansız tehlikeye dikkat çekmektedir.

21 Veya deyimisel karşılığıyla: "paçalam tutuşacağı". Tercihimiz hemen arkadan gelen secdeye istinat eder. Dünyada ibadetsiz yaşlanmaya atıftır, ibarenin harfi karşılığı "Bacağın açıldığı gün"dür. Mecazen "güç, kuvvet" anlamına gelen sâk, Türkçe'deki "paçaları sıvamak/tutuşmak" deyimini çağrıştıran bir ibaredir. Bu durumda mâna "Allah'ın ezici gücünü gösterdiği zor gün", veya "paçaların tutuştuğu gün" olur. Âhirette secde, Allah'a zorunlu itaate delalet eder.

«#£^JŞp==â*

CUZ29

•N^^s^*

68 / KALEM SÛRESİ

~*fc£3£s4*-

HoH

Oj ç4^ G>! çH«-j ^ I ||s j^ ^ .uS' b\<*£ ^Ij® ü>*Ue "i/

' - ' ' 1 ' *

9 ' ' o ' . O * " s * t s \ * o " t " ' * * ' "

^T." .-r->^ i ' ' » 1 C" ^ * » As sis pvt, '>>'.*** t* e t**'S' <UXJ*J <Uj 4_ ^İP-19 '(h| j» _ ^ _ U
_ JAJ «. 1 JÜU JLjJ <Oj -yi *Uju 4İ jUj

< -43 Bakışları gerçeğin dehşetinden 1 yere düşmüş, kendilerini bir zillet kuşatmıştır; zira onlar, becerebilecekleri bir haldeyken secdeye çağrılmışlardı (da reddetmişlerdi).

44 Artık bana bırak bu sözü 2 yalanlayan-

ları; hiç bilmedikleri bir yerden azar azar bitireceğiz onları. 45 Ama onlara imkan ve zaman tanırım; çünkü onların entrikalarını başlarına geçiren düzenim 3 pek sağlamdır.

46 Yoksa sen onlardan bir ücret istedin de, onlar altında ezilecekleri ağır bir borç yükünden mi kaçıyorlar? 4

47 Yoksa idraki aşan hakikatler onlara ayan oldu da, (gayba dair) kayıt kuyudatı kendileri mi tutuyorlar?

48 RABBİNİN hükmüne sabır göster,- sakın Balık Sahibi gibi yapma! Hani o kendi kendine kahrederek 5 yalvarıyordu; 49 Eğer Rabbinin akıl sır ermez nimeti onun imdadına yetişmemiş olsaydı, andolsun ki aşağılanmış bir halde ıssız bir sahile atılırdı. 6
50 Fakat Rabbi onu (yeniden) seçti ve iyiler arasına kattı. 7

51 imdi, inkarda ısrar edenler bu ilâhi öğüdü duydukları zaman sanki seni gözleriyle devireceklermiş gibi (baksalar) ve "O, kesinkes cin musallat olmuş biridir" deseler de 8 (sabret)! 52 Zira bu, 9 bütün bir insanlığa yönelik ilâhi bir öğütten ibarettir.

1 Haşyet, korkulanın yüceliğinden kaynaklanan ürperti (23:2, not).

2 Veya: "hadiseyi" yani, "Hesap Günü'nü"; ya da en üyük hadiseyi haber veren en büyük 'ha-dis'i, yani "vahyi, Kur'an'ı. Hadîs, "mecazen hadiseyi haber veren söz", hakikaten "sözün haber verdiği hadise"dir (Bkz: 66:3, not 5).

3 Keyd için bkz: 7:183, not 9.

4 Peygamberler zekât ve sadaka alamazlar. Ri-salet mirasım üstlenenler de almamalıdır.

5 Veya: "Mahkûm bir halde" {Mekzûm için bkz: 16:58, not}.

6 Zımmen: Adının üzerini çizerdi. Hz. Yû-nus'un tevbesi için bkz: 21:87.

7 Hz. Yûnus'un istisnai olarak görev yerinin değiştirilerek ikinci kez gönderilmesiyle alâkalı.

8 Bu gerçekleşmiş bir itham olabileceği gibi, ikinci âyetle düşünüldüğünde geleceğe ilişkin bir ihbar da olabilir.

9 Veya Hz. Peygamberi işaret eden: "o".

~*^~^y^^<& -

69. HAKKA SÜRESİ

^3^=#.

Sûre adını ilk âyetinden alır. Sadece burada kullanılan el-Hâkkâ, "hakikatin bütün unsurlarıyla tahakkuk etmesi" mânasına gelir. Asli hüviyetiyle arz-ı endam edecek olan kaçınılmaz gerçeği dile getirir. Nüzul sebebi rivayetlerinden, daha Hz. Peygamber zamanında bu isimle anılmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Sûre Mekke'de inmiştir. Meşhur tertip sûreyi 9. yıla ait olan Mülk'ten sonraya yerleştirir. Fakat muhtevanın esas alındığı bir sıralamada sûre daha önceye yerleştirilmelidir. Girişinde kıssaların çok özet bir biçimde yer alışı, Fecr'i çağrıştırır. Sûrenin 41-42. âyetleri Hz. Ömer'in Müslüman oluşuyla ilişkilendirilmiş. Buna göre sûreyi Necm ile başlayıp Tâhâ ile zirvesine ulaşan "meydan okuyan" sûrelerin sonuna yerleştirebiliriz. Bu da yaklaşık, peygamberliğin 6. yılma tekabül eder.

Konusu Son Saat ve âhirettir. Son Saat'in helak edici görüntüsünü resmeder (1-3, 13-17). Âhireti inkar eden ve vahye kulak vermeyen geçmiş kavimlerin helak kıssaları veciz bir üslûpla dile getirilir (4-12). Söz Hesap Günü'ne gelir (13-18). Ödül ve ceza, hesabın doğal birer sonucudur (19-37). Sûre, ödülü cennet olanların sevincini, yaşayanlarla paylaşır: "O (sevinçle) şakiyacak: "Hey millet! Alın işte, okuyun karnemi! Kesinlikle ben, hesabımla yüzleşe-ceğime gönülünden inanmıştım!" (19-20). Tabi ki cezası cehennem olanların hayal kırıklığını da paylaşır: "sonunda o da şöyle sızlanacak: "Eyvah! Keşke hiç karne almasaydım! Ve hesabımın ne olduğunu (keşke) hiç biimeseydim! Ah! Keşke (ölüm), işi tamamen bitiren (mutlak bir yok oluş) olsaydı! Malım başıma gelen hiçbir belayı def etmedi... Gücüm elimde patladı..." (25-29)

Vahyin kaynağının Peygamber değil Allah olduğunun en keskin ifadesi bu sûrede yer alır:

"Ve eğer (Peygamber) kısmen dahi, söylemediğimiz sözler uydurarak Bize isnat etseydi, onu sağ kolundan şiddetle yakalar ve şah damarını kesip (başını) koparırdık da, sizden hiç

kimse buna engel olamazdı! (44:47)

Sûre sözlerin zirvesi vahiyle son bulur. Çünkü vahiy "kesin gerçek"tir (51). Bundan dolayı insan azamet sahibi Rabbi adına hareket etmelidir (52).

CÜZ 29

^^N

69 / HAKKA SÛRESİ

«¥£^54»

1163

M£N

o T LgjUi

ÂsUÜİ ûj^j

^M~

5 *.

î * ~.

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 AH O kesin hakikatin gerçekleşmesi! 1

2 (Bilir misin ey muhatap) o ne dehşet gerçekleşecek? 3 Sahi onun nasıl gerçekleşeceğini bilir misin sen? 2

4 SEMUD ve 'Âd 3 (İnsanın aklını başına devşiren) o Son Vuruş'u 4 inkar ettiler,

5 Bir yanda Semud: Sonuçta onlar ses duvarını çok çok aşan 5 bir bela ile helak edildiler. 6 Ve öte yanda 'Âd: Onlar da değdiğini sesiyle çarpan dizginlenmez bir kasırgayla helak edildiler. 7 (Allah), üzerlerine o (kasırgayı) yedi gece sekiz gündüz kesintisiz bir biçimde 6 estirdi; öyle ki, tıpkı kökünden savrulmuş hurma kütükleri gibi, o kavmin orada öylece donup kaldığım gözünde canlandırabilirsin.

8 Şimdi onlardan geriye kalan bir (kişi) görebiliyor musun? 7

1 Veya "tahakkuk eden olay"; veya "gerçekleşecek olan hakikat"; veya "gerçek olan Son Saat"; ya da "kesin gerçek". İsm-i fail olan hâkkâ, sonuna gelen tâ ile mastar mânası

kazanmıştır. Tercihimizin gerekçesi budur.

2 Son Saat ve kıyamet hakikatının tahakkukunu hiçbir beşer gözünde canlandıramaz. Gör-seydik ölürdük, onun için ölünce göreceğiz. İman, âhîret hakikatini görse yaşayamayacak olan insana verilmiş İlahi bir lütuftur. Bu sayede "görür gibi" inanma imkanına kavuşur.

3 Semud ve 'Âd'm birlikte anıldığı ilk yer için bkz: 89:6-9, notlar.

4 Yani: "Son Saati".

5 Veya: "haddi aşma sebebiyle". Bu bela saikah (41:13) ve racfeh (7:78) olarak da geçer.

6 Husûm, "kesintisiz" anlamına gelebileceği gibi "kökünü kazıyan" veya akkor demir gibi "dağlayan" anlamına da gelir. Günle gecenin eşitlendiği sekiz güne buna kinayeleri eyyam-ı husûm denmiştir.

7 Veya lâm-ı leh mânası vererek: "Geriye kalandan onların lehine bir şey görebiliyor musun?" 'Ankebût 38'de onların kalıntılarından söz edilir. Şu halde onlardan geriye kalmayan "iz ve eser" değil, "insan"dır. Bir üstteki "kökünü kurutmanın" farklı bir ifadesidir bu.

^S^

*N^\$3=>«

69 I HAKKA SÛRESİ

\$s^s4

CÜZ 29

9 Bir de Firavun ve ondan önce gelenler ve altüst olmuş şehirler 1 vardı; (hepsi de) hataya 2 gömülmüşlerdi: 10 Nihayet Rab-lerinin elçisine karşı geldiler; ve (Allah günahlarıyla) katlanan bir bela ile tümünü enseledi.

11 Şüphesiz o su çığırından çıkıp tuğyan ettiğinde 3 sizi gemide taşıyan Bizdik; 4 12 Onu, size bir ibret vesikası kılmak için, dahası işittiğini anlayan her kulak (sahibinin işin özünü) kavraması için (aktardık).

13 İmdi, sur borusuna (ilk kez) tek bir defa üflendiğinde, 14 yeryüzü ve dağlar yerlerinden edilip, ardından da tek bir seferde un ufak edildiğinde: 15 İşte o zaman, olması beklenen o (büyük olay) olup bitmiş olacak; 16 ve gök parçalanmış olacak, zira O Gün tüm direncini yitirmiş olacak; 17 Melekler onun enkazı başında duracak; ve onların da üstünde O Gün Rabbinin hükümlerlik tahtını sekizi 5 taşıyacak; 18 O Gün (yargılanmak üzere) huzura

çıkartılacaksınız,- en gizli sırrınız bile gizli kalmayacak.

19 Karnesi sağ tarafından verilen kimseye gelince... O (sevinçle) şakiyacak: "Hey millet! Alın işte, okuyun karnemi! 20 Kesinlikle ben, hesabımla yüzleşeceğime gönülden inanmıştım!" 6

21 O kendini mesut ve bahtiyar eden bir hayatın içinde bulacak; 22 yüce bir cennette; 23 hemen yakınında (amellerinin) meyveleri: 24 (Kendilerine) "Bu günler için geçmişte peşinen takdim ettiklerinize karşılık yiye, için, afiyet olsun!" (denilecek).

25 Karnesi sol tarafından verilen kimseye

1 Lût kavminin kentleri olan Sodom, Gomore ve diğerleri (11:70, not 7).

2 Hâtîe: kişinin bir şey lazım gelmez diyerek kasıtlı işlediği cürüm (Bkz: 7:161, not 3).

'«u||mk5

ıSîj' ir" ^IS? K*^ rSL> { Jı^û V byfi'jö JZs>°%oŞ ÂîUi

oS-JUJI ç>LVİ ^^ilLa! LL İl,,,-.» !_j/^i!j l^fljiilS c^ u^-l ^© V->UJ! cil£ l^J ÇH İLLİ» U
jjflh

f^j i p © ijds i jjâ @ tiiLLi jj. Shi @ bu

■*' ^ ^ V ^ ^ -- ^

gelince... Sonunda o da şöyle sızlanacak: "Eyvah! Keşke hiç karne almasaydım! 26 Ve hesabımın ne olduğunu (keşke) hiç bilmeseydim! 27 Ah! Keşke (ölüm), işi tamamen bitiren (mutlak bir yok oluş) olsaydı! 28 Malım başıma gelen hiçbir belayı def etmedi... 29 Gücüm elimde patladı..."?

30 (Görevli meleklerle emredilecek): "Alın onu bağlayın! 31 Sonra cehenneme yaslayın! 32 Sonra bir zincire vurun; uzunluğu yetmiş arşın olan bir zincire; ve sıkıca bağlayın! 8 33 Çünkü o yüce Allah'a inanıp güvenmedi. 34 Yoksulu doyurmak için hiçbir çaba harcamadı.~->

3 Zımmen: İnsan çığırından çıkıp tuğyan edince su da çığırından çıkıp tuğyan eder,- tuğyan olan yerde tufan olur. Tağâ, "suyun yatağından taşması" anlamına gelir. Mecazen, "sınırı aşmak,

CÜZ 29

*|s^s#»

69 / HAKKA SÛRESİ

ileri gitmek", yani "küstahlığı ve haddini bilmezliği" ifade eder. Mekkeli müşrikler için, kendi gücü ve önemi konusunda aşırı güvende olmak. Bir çok yerde Firavun için kullanılır (89:11; 79:17; 20:24, 43).

4 "Sizi", yani "sizin atalarınızı". Zımnem: Sizi gemi değil Allah kurtardı: O'na şükredin!

5 Buradaki "sekiz", insan idrakini aşan bir haberdur. Ayrıntısını Allah bilir. Bu tür âyetler, Al-i İmran 7'de ifade edilen müteşabih sınıfa girer. Tıpkı "Üzerinde on dokuz vardır" (74:30) âyeti gibi, "imtihan kılınmıştır" (74:31).

6 Zanne, genellikle enne ile birlikte kesinlik, en ile birlikte kuşku ifade eder (Krş: 48:12). Yine zan Kur'an'da mü'mine nisbet edildiğinde ve övüldüğünde iman, kâfire nisbet edildiğinde ve

yerildiğinde şüphe ifade eder. Ve zan âhirette gerçekleşirse "kesin bilgi"ye delalet eder. Zer-keşi'nin bu güzel tesbitlerine "galibiyetle" kaydı düşmek şarttır (Bkz: Kulliyâtü'l-Elfaz, s. 436).

7 Veya: "Beni güçlü kılan belgeler, hiçbir işe yaramadı".

8 Yetmiş rakamının kesretten kinaye olduğu açıktır (Krş: 9:80, not 2). İnsan eylemleri birer zincirdir. Bu zincir ya boyna takılan bir kolye ya da tasmadır. İlk anda uzun zincir tutuklu/hükümlü için bir lütuf gibi algılanabilir. Fakat aynı zamanda o zincirin uzunluğu ağırlığını ifade eder. Zımnem: Her günah, günahkarın boynundaki zincire eklenmiş bir halkadır.

69 I HAKKA SÛRESİ

CÜZ 29

<—35 İşte bu yüzden, burada ne bir can dosta 1 sahip, 36 ne de pis bir atıktan başka yiyeceğe; 2 37 o, sadece günahkarların yediği bir yiyecek...

38 ÖTESİ YOK! Gördüğünüz her şeye Ben yemin ediyorum; 3 39 göremediklerinize de: 4 443 Hiç şüpheniz olmasın ki o (mesaj) şerefli bir elçinin sözüdür; 5 41 ve o bir şair sözü değildir: ne kadar da azınız inanıyor; 6 42 ve o bir kahin sözü de değildir: ne kadar da azınız düşünüyor: 7 43 O, Âlemlerin Rabbi katından indirilmedi.

44 Ve eğer (Peygamber) kısmen dahi, söylemediğimiz sözler uydurarak Bize isnat etseydi,
45 onu sağ kolundan 8 şiddetle yakalar 46 ve şah damarını kesip (başım) koparırdık 47
da, sizden hiç kimse buna engel olamazdı.

48 Gerçek şu ki, bu vahiy muttakiler için bir uyarıdır; 49 ama kesinlikle Biz, sizden
yalanlayacak olanların çıkacağını da çok iyi biliyoruz. 50 Bir o kadar kesin olan da şu ki,
bu durum inkarı hayat tarzı edinenler için derin bir pişmanlık kaynağı

•<nv-&xi<i

V-- .^ . } ■*,-' ■■■■■• ' . s) ° s s . o ° ^ 6 1 " .!-S- ^ -" t. ^ °

olacak; 51 zira o (vahiy), elbette mutlak hakikattir.

52 Sözün özü: (Ey muhatap) sen, azamet sahibi Rabbin adına hareket et! 9

1 Veya: "Buz gibi bir içecek". Arabm hurma ve ne işaretidir (Krş: 44-47. âyetler). Hz. Ömer
şöy-

su için esvedân kullanımına dayanarak, İbn Fâ-ris'in n-m-m'nin beş kök anlamından biri
olarak "her siyah şeye denir" açıklaması ışığında.

2 Ğıslîn, "yıkadı" anlamındaki ğasele'den: pislener bir şey yıkandıktan sonra geriye kalan
atık. Allah'ın "bak" dediği yerden günahın görüntüsü. Sözün özü: Kişi burada ruhu için
hangi gıdayı hazırladıysa, orada onu bulacaktır.

3 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 90:1, not 1.

4 Zımmen: Dünya ve âhirete, fizik ve metafiziğe, vahyin görünen ve görünmeyen
boyutuna.

5 "Elçi", Tekvir 19 ışığında Vahiy Meleği'dir. "Elçinin sözü" elçiye ait değil elçiye
emanettir. Elçinin "türünün en iyisi" olduğunu ifade eden kerîm sıfatı, onun emanete
iharet etmeyeceği-

le anlatır: "Müslüman olmadan önceydi. Bir gün Kabe'de Nebi'yi tek başına Hakka
sûresini okurken buldum. İçimden "Vallahi bu şairdir" dedim. Nebi "o bir şair sözü
değildir" âyetini okudu. Bu kez yine içimden "Öyleyse kahindir" dedim. Bu kez de "o bir
kahin sözü de değildir" âyetim okudu." Ve İslâm gönül tahtına kuruldu (İbn Kesir).

6 Tercihimiz, "insanların çoğu inanmaz" Kur'ani ifadelerine dayanmaktadır (Msl: 11:17).

7 Tercihimiz, "insanların çoğu bilmez" Kur'ani ifadelerine dayanmaktadır (Msl: 45:26).

8 Veya: "sağ elimizle"; yani: "gücümüzle.."

9 Tesbîh için bkz: 56:74, not. Allah Rasulü "Bu-ayeti namazlarınızın rûkuuna koyun!" dedi.

-«fc^^S^

70. ME'ÂRİC SÛRESİ

^^^*

İçini vahyin doldurup tedavüle soktuğu kelimelerden olan Me'âric, "yük-selişler-yücelişler" veya "yücelme basamakları 7 ' yahut da bu derecelerin araçları anlamına gelir. Hem Allah'ın aslanlığını ve mukaddesliğini, hem de insanın Allah'a ulaşma imkanının çeşitliliğini ifade eder. Adını 3. âyetinden alan sûre, ilk âyetine nisbetle Seele Sâilun ve Vâki' olarak da anılmıştır.

Tamamıyla Mekke'de indirilmiştir. Hz. Osman'a atfedilen meşhur nüzul sıralamasında Hâkka-Nebe' sûreleri arasına yerleştirilir. Hakka sûresi ile arasındaki muhteva yakınlığı belirgindir. Sûrenin muhtevası, boykottan hemen önce veya boykot döneminin başlarında nazil olduğu kanaatini vermektedir. Bu durumda sûreyi yaklaşık peygamberliğin 7. yılma yerleştirebiliriz. Eğer 3. âyette sözü edilen "yükseliş yolları" (me'âric) ile Hz. Peygamber'in miracı arasında anlam açısından bağlantı kuracak olursak (tekili mi'rec veya mâ'rec olan kelime, mi'râc ile aynı anlamı verir), bu âyeti 17:l'le irtibatlandırmak zayıf da olsa mümkündür.

Sûrenin ana konusu âhiret, maksadı muhatabının adalet tasavvurunu inşadır.

Âhireti inkar edenlerin âhirette uğrayacakları yürek yakıcı mahrumiyeti haber vererek söze girer (1-2). Hemen ardından ilâhi kudretin büyüklüğüne ve ilâhi müdahalenin süratine atıf yapar (3-4). Devamında, inkarcı insanın sıfatları ve âhiretteki yalnızlığı beliğ bir dille anlatılır (6-18). Bu pasajın son âyetinde dile getirilen cimriliğin sebebi bir sonraki pasajın ilk âyetinde verilir: "Kuşku yok ki insan tatminsiz yaratılmıştır" (19). Başına kötülük geldiğinde yakınmak, nimete nail olduğunda hasislik yapmak da insanın bu zaafından kaynaklanır (20-21). Bu hastalıklar şifasız değildir. 22-35 âyetler bu hastalıkların tedavisine ayrılmıştır.

Yer yer Hz. Peygamber, inkarcı muhataplarının sözlü saldırılarına karşı teselli edilir. Sûre, sonunda yine başa dönerek, kıyamette inkarcı insanın hali pür melaline atıfla son bulur:

"O Gün onlar, sanki putlarına doğru seğirtirmiş gibi hızla mevzilerinden fırlarlar; gözleri yıkılmış, zillete bürünmüş bir halde: işte bu onların daha önce defalarca tehdit edildikleri gündür" (43-44).

N^s#

ŞE^SN

CUZ29

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINAA

1 HERHANGİ bir soru/istek sahibi, (âhirette) vuku bulması kesin olan tarifsiz azabı hemen (burada) sorup isteyebilir; 1 2 (ki o azab) inkar edenlere hastır, kimsenin ona (karşı) kendini savunmaya mecali yoktur. 3 Allah'tan gelir; tekamül mertebelerinin sahibi olan (Allah'tan): 2 4 Bütün melaike, 3 ruh ile birlikte/ süresi (dünyaya göre) elli bin yıl olan bir günde 5 O'na yükselir. 6

5 Artık (sen ey muhatap), güzel bir sabırla diren! 7 6 Çünkü onlar (Hesap Gü-nü'nü) çok uzak bir ihtimal olarak görüyorlar; 7 Biz ise onu çok yakın görüyoruz.

8 O GÜN gökyüzü yanık yağ tortusu gibi kıpkızıl olacak. 9 Bütün dağlar hallaç pamuğu 8 gibi atılmış olacak. 10 bir dost bir başka dostundan (yardım) alamayacak.—>

«tv^>j^â

ti \ \$ti \

^

UDI

»j>"

^Ml~

f£| L*~*>- çv-*^ Jî—4 ^ J© (>i^)^= J14^J 1 O^3 j Qj

1 'Azâb'm bâ ile geçişli yapılması, seeie fiilinin "sordu", "istedi" ve "acele etti" mânalarının tümünü birden kapsadığına delalet eder. 5 ve 6. âyetler, bu soruyu soranların kötüler olduğunun delilidir. Vaki' sıfatı, âhireti imkansız görenlere meydan okumadır.

2 Veya: "tüm yüceliş yolculuklarının (son durağı) olan"; veya "katma yükselişin birden fazla yolu bulunan". Zi'1-me'âric, hiçbir insani yücelişin Allah'tan kopuk olamayacağını ifade eder. Bununla, zatının değil, mahrukatın tekamül yeteneği kastedilmiştir. Delili bir sonraki âyettir. Bu ibare, hem vahyin birden fazla geliş yöntemine (42:51), hem tek Allah'a ulaşan birden çok yola yorulabilir (Krş: 29:69).

3 Melâike ile melek arasındaki fark için bkz: 2:30, not.

4 Va^m "beraberlik" (maiyyet) anlamına dayanarak. Ruh "vahiy meleği" mânasına gelebileceği gibi, "Miraca çıkarılan ruh" anlamına da alınabilir.

5 22:47'de "bin yıl". Zamanın görece niteliğine

atıf. Yevmin, "gün" veya "gün içinden bir an" anlamına gelir. Samanyolu galaksisinin bir günü 250 milyon yıldır. Kendi etrafında dönüşünü bu sürede tamamlar.

6 Bu âyet, "O'na sadece güzel sözler yükselir, o sözleri yücelten ise imana uygun eylemlerdir. Gizliden gizliye çirkin tuzaklar tasarlayanlara gelince: onları şiddetli bir azap beklemektedir" (35:10) âyeti ışığında anlaşılabilir. Nadr b. Haris "Allah'ım! Eğer bu Kur'an senin katından gelen bir hakikat ise üstümüze gökten taş yağdır veya bizi acı bir azaba uğrat!" (Krş: 8:32) demesi üzerine nazil olmuştur. Allah'tan insana rahmet ve vahiy nazil olur, insandan Allah'a dua ve ubudiyet çıkar. Hayat bir miraç ve nüzulden ibarettir.

7 Muhalefet ahlâkına atıf. Kötülere karşı mücadele "güzel" olmalıdır, "çirkin" [kahih) olmamalıdır.

8 Yumuşaklık ifade eden 'iirn'in "yün"e hamli kı-yasidir. Bu yüzden "pamuk" karşılığım tercih ettik.

*Şs^Ş£5=4».

CUZ29

"*N3S5s4*

70 / ME'ARİC SÛRESİ

»N3£N»

1169

<— II Onlar birbirlerinin görüş alanında olacakları (halde böyle olacak). O Gün günahı tabiat edinmiş kişi, azaptan kurtulmak için fidye vermek isteyecek öz evladını, 12 eşini, kardeşini, 13 kendisine sığınak olmuş bütün yakınlarını,- 14 dahası yeryüzünde yaşayan herkesi (fidye vermek isteyecek) ki kendisi kurtulabiisin..., 1

15 Fakat ne mümkün! (Onu bekleyen) değdiğim çarpan tarifsiz bir alevdir; 16 derisini kavuran bir alev ; 17 o, (hakka) sırt dönenleri ve (vahiyden) yüz çevirenleri kendine davet eder,2 18 zira o, (serveti) toplayıp (paylaşmayarak) kokutmuştu. 3

19 KUŞKU yok ki insan pek tatminsiz yaratılmıştır: 4 20 Başına bir kötülük gel-

diği zaman vaveylayı basar; 21 ama bir iyiliğe nail olduğu zaman da onu herkesten kıskanır.

22 Namazla dik duranlar 5 müstesna: 23 Onlar ki namazlarında titiz ve devamlıdırlar,6 24 onlar ki, malları üzerinde belirli (kimselerin) hakkı olduğunu 7 (bilirler): 25 Hassaten

yardım isteyenlerin ve (isteye-mediği için) mahrum kalanların... 8

26 Yine onlar ki Hesap Günü'nü gönülden tasdik ederler,- 27 ve onlar ki Rablerinin azabından dolayı derin bir ürperti içerisindedirler: 28 çünkü hiç kimse Rabbinin 9 azabına karşı dokunulmaz değildir. 10

29 Yine onlar ki, iffetlerini korurlar,- 30 ancak eşleri, yani meşru şekilde hakkını vererek sahip oldukları kimseler müstesna: 11 zaten onlar (meşru eşleriyle paylaştıkları cinsellikten dolayı) kınanamazlar;

31 ama bu sınırın ötesine geçen kimseler haddi aşmış olanlardır.

32 Onlar ki, emanetlerine ve sözlerine riayet ederler; 33 yine onlar ki, şahitlik görevinin hakkını verirler,12 34 ve onlar ki, namazlarının (amacını) titizlikle gözetirler.

35 İşte cennetlerde sınırsız ikrama nail olacaklar bunlardır.

36 İNKARI hayat tarzı edinmiş olan şunlara ne oluyor ki, senden yana boyunlarını uzatarak 37 dağınık guruplar halinde bir sağa bir sola gezinip duruyorlar? 13 38 Ne yani, şimdi onlardan her biri, tarifsiz nimetler cennetine gireceğini mi sanıyor? 14 39 Kesinlikle hayır.

Şu bir gerçek ki, onları iyi bildikleri bir şeyden 15 yaratan Biziz.—>

1 Zımnen: İnkarcı kişi kendi kurtuluşu için en sanlığı satışa çıkaracak.

yakınları da dahil tüm dostlarını hatta tüm in- 2 Parantez içi açıklamalarımız Katade'nin görü-

•?^3S5#>

70 / ME'ARtC SÛRESİ

""*^3S^^*~

CUZ29

süne dayanmaktadır (Taberîj. Kâfirin yüz çevirmesi [idbar] mü'minin ilişki kesmesini (âyet 42) gerektirir (Tevelli, idbar ve istikbafm farkı ve bu tavırlara mukabelenin mahiyetiyle ilgili bir not için bkz: 74:23, not.

3 Ceme'a it ev% bir şeyi bir kabın içinde biriktirmektir. Vi'â' hem "kab, torba, zarf" hem de "yaradan akan irin, cerahat" anlamına gelir. Parantez içi açıklamaların gerekçesi budur.

4 Sadece burada geçen helû'a, Ferrâ "sürekli yakınmak, sızlanmak, tatminsizlik" {ed-dacûr) mânası vermiş. Kelime Müfredat ve Külliyy-yatta. hiç yer almamış, İbn Aşur ise üç

sayfadan fazla yer ayırmış. Fe'ul vezninden olan kelime hem özne, hem nesne anlamı taşır. Bu bizi şu anlama ulaştırır: Özünde tatminsiz olan, bunun cezası olarak da tatminsizliğe maruz kalan. Bu tatminsizlik insan için bir fırsattır, eğer doğru kullanırsa. Doğru kullanmanın yolu devamındaki âyetlerde gösterilir. Zımnen: Bana neyle tatmin olduğunu söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim. Allah rızası ve cennetten aşağısıyla tatmin olan ucuza gitmiştir. "Yükseliş yollarının" sahibi Allah'la tatmin olana ise o yollara koyulup yükselmek düşer...

5 Musallîrie verdiğimiz anlam için bkz: 87:15 ve 5:12, notlar.

6 Namaz, tatminsizliği Allah ve cennetle tatmin olma yolunda bir teşvik kılan imkan. Dünya hayatını, gök iğnesiyle âhîret atlasına günde beş kez dikmek...

7 Buna göre zekât varsılın yoksula bir ikramı değil, yoksulun varsılın malmdaki hakkıdır.

8 Servetini harcayanlar ile servetin harcadıkları arasındaki fark böyle anlaşılır.

9 Lafzen: "Rablerinin.."

10 Peygamberlerin tevbe ve istiğfarları için bkz: Hz. Yûnus (21:87); Hz. Musa (28:16). Halid b. Velid'in Beni Gezime seferinde uyguladığı yanlış savaş taktiği yüzünden ölen masumlar için Hz. Peygamber'in derin bir hüznün içinde tekrarladığı "Allah'ım! Ben Halid'in yaptığından beri-

yim!" niyazı da bu çerçevede anlaşılmalıdır (Buhari, Ahkam 35).

11 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 23:6. Mü'mi-nûn 5-8 ile bu sûrenin 28-29. âyetleri aynı lafızlarla gelir.

12 Zira: insan bu cihana sahip olmak için değil şahit olmak için gelmiştir.

13 Hem hakiki hem mecazi çağrışımları olan bir ibare: İnkarcı Mekkelilerin hem vahiy karşısındaki şaşkınlıklarım, hem de küstahça kibirlerini ifade eder.

14 Bir avuç dehri (ateist) kodaman dışında geniş müşrik yığınların, İbrahimî geleneğin bir kalıntısı olan belli belirsiz bir âhîret itikadının bulunduğu delalet eder (Bkz: 45:32 ve 78:3, notlar). Tıpkı şeytan gibi, "Sağdan gelip "Eğer bunlar cennete girerse, biz dünden gireriz" diye aldatıyor, bir soldan gelip "Yok yok! Âhîret diye bir şey yok!" diyorlar" şeklinde de anlaşılabilir.

15 Krş: "bir damlacık hayat suyundan" (16:4).

CUZ29

^3S^^

»fs^s?»

1171

M<t*=<§

{ > - o ^ » '■' j-, _ ^ . .1 « - / « f , ,, = > » * .-; ', * ,>

noM£

<--40 Artık bundan ötesi yok! 1 Gündo ğumu ve günbatımı noktalarının tümünün Rabbi olan (Zatıma) yemin ederim ki: 2 elbet Biz kadiriz 41 onları kendilerinden daha hayırlı bir toplumla değiştirmeye... Zira Biz asla açılıp (önüne) geçilenlerden biri değiliz.

42 Artık onları kendi haline bırak; vaad edildikleri güne kavuşuncaya kadar lafa dalıp oynayadursunlar; 3 43 O Gün onlar, sanki putlarına doğru seğirtirmiş gibi 4 hızla mevzilerinden 5 fırlarlar; 44 gözleri yıkılmış, zillete bürünmüş bir halde: 6 işte bu, onların daha önce defalarca tehdit edildikleri gündür.

1 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 90:1, not 1.

2 Gündoğumu ve günbatımının ikisi birden öldükten sonra dirilişi hatırlatırlar. Yemin şahitlikle ilgilidir. Allah'ın bir şeye yemini, onun hakikate dünya ve/veya âhirette şahitliğini gösterir. Zira yemin şahitlikle ilgilidir. Allah bir şeye yemin ediyorsa, o şey bizim hakkımızda şahitlik yapacak demektir.

3 Bu dünya hayatının oyun ve eğlence olduğunu ifade eden âyetler, bu âyet ışığında anlaşıl-

malıdır (Msl: 29:64). Buna göre, tek dünyalı bir bakış açısına sahip olanlar için bu dünya bir oyun ve eğlencedir, iki dünyalılar içinse hasadı âhirette yapılacak bir "tarla".

4 Seferden dönen müşrikin ilk iş olarak putunu ziyaret etme geleneğine kinayeli bir atıf.

5 Ecdâs'm "kabir"den farkı için bkz: 54:7, not 1.

6 Dünyada Allah'a haşyet duymayanın, âhirette duyacağı haşyet zillet olacaktır.

-«^^Ş^s*-

s

ûre adını Hz. Nuh'un inkarcı kavme karşı verdiği ömürlük mücadeleyi dile getiren muhtevasından alır. Kadim mushaflarda ve tefsirlerde hep bu isimle anılmıştır.

Mekke'de inmiştir. Cabir kanalıyla gelen tertipte Nahi-Tur, diğerlerinde Nahl-İbrahim arasında yer alır. Bu da sûrenin, diğer komşu sûreler gibi boykot sonrası ve hicret öncesi sûreler arasında yer aldığını gösterir. Kıssanın muhtevası indiği dönemin havasını haber verir. Bu, peygamberle inkarcı kavim arasındaki ilişkinin kopuş haberidir. 10. yıla yerleştirilebilir.

Sûrenin tek bir konusu vardır: Davet. Hz. Nuh, dünyevileşmiş kavmini tev-hid ve adalete davet eder. İnkarcı kavim bu çağrıyı ısrarla karşılıksız bırakır. Sonunda Hz. Nûh kavmini Allah'a havale eder. Sûrenin başındaki âyetler (1-20) sonundaki helak duasını (27-28) açıklamak içindir.

Kur'an kıssaları Muhammedi davetin aynasıdır,- davet kendini bu aynada seyreder.

Kur'an'da Hz. Nuh'a ve inkarcı kavmine bir çok yerde değinilir (7:59-64; 10:71-73; 11:25-29; 23:23-31; 26:105-122; 29:14-15; 37:75-82; 54:9-16). Zira Ortadoğu'da tarih Nûh ile başlar. Kur'an vahyi de risaieti ve ümmetler tarihini Nûh ile başlatır (7:59; 11:25; 23:23; 4:163). En ayrıntılı anlatım bu sûrede yer alır. Nûh kavminin kıssası, her şeye fiyat biçen bir toplumun değerden nasıl mahrum kaldığının hikayesidir. Bu bir tuğyandır, tuğyan olan yerde mutlaka tufan olur. Her tufan değeri fiyata feda edenler için bir yok oluş ve felaket, tercih edenler için bir kurtuluş ve nimettir. Tufan, toprak için bir abdest, toplum için de bir arınmadır.

Sûrenin amacı, Hz. Nûh ile inkarcı kavmini, Hz. Peygamber ile Kureyş müşriklerine çağdaş kılmaktır. Sûre Hz. Nûh üzerinden Hz. Peygamberi teselli eder. Nûh kavmi üzerinden Mekke müşriklerini tehdit eder. Yüksek bir belagata sahip olan sûrenin amacı gerçekleşmiştir. Buna tarih şahittir. Müşrikler kendilerini top yekun boğacak bir bela gelmemesini, vahyin bu etkili üslubuna borçludurlar.

Sûrenin verdiği mesaj açıktır: Her tuğyan çağının bir tufanı, her tufanın bir Nuh'u, her Nuh'un bir gemisi, her geminin bir rotası ve yol haritası vardır. Ümmet-i Muhammed'in rotası ve yol haritası Kur'an'dır. Kur'an'm kılavuzluğuna teslim olan, ahir zaman tufanından kurtulur.

CUZ29

ÿ^3ti^4

71 / NÛH SÛRESİ

•y£^3\$S#»

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 Biz Nuh'u kendi halkına gönderdik; "Başlarına elim bir azap gelmezden önce halkım uyar!" (dedik). 1

2 (Nuh) "Ey kavmim!" dedi, "Ben size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım". 3 (Uyarım şu):
2 "Yalnız Allah'a kulluk edin ve O'na karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun ; dahası bana uyun ki, 4 geçmiş 3 günahlarınızı bağışlasın ve adı konulmuş bir vakte kadar size süre tanısin; ama unutmayın ki, Allah'ın belirlediği süre gelip çattığında asla ertelenemez: Keşke bunu kavrasaydınız.

5 (Nûh) dedi ki: "Rabbim! Ben kavmimi gece gündüz davet ettim,- 6 ne ki benim davetim onları uzaklaştırmaktan başka bir işe yaramadı,- 7 senin bağışına layık olmaları için onları davet ettiğim her seferinde parmaklarını kulaklarına tıkadılar, gözlerini (hakikate) kapadılar, 4 (inkarda) direndiler, büyüklendiler de büyüktendiler...

8 Gün oldu ben onları açıktan davet ettim; 9 gün oldu hem (davetimi) kendilerine ilan ettim, bir de gizliden gizliye davet ettim,- 10 nihayet dedim ki: "Rabbiniz-den bağışlanma dileyin; unutmayın ki O sürekli bağışlayandır:

1 Kur'an'da 30 ayrı yerde değinilen kıssaya ilişkin her anlatım farklı bir vurgu taşır. Mesela Hûd süresindeki Hz. Peygamber'i teselliye, Zâ-riyât süresindeki kafirleri korkutmayı hedefler.

2 JBN'in tefsiriyye işlevine dayanarak.

3 Min'in anlama katkısına dayanarak (Kırş: Ibn Atiyye).

4 Lafzen: "elbiselerine hüründüler".

■*^3S^*"

~*^3^«-

•N^^

CÜZ 29

11 göğü üzerinize cömertçe boşaltacaktır,-

12 mal ve evlat vererek dünyevi refahınızı artıracak; dahası sizin için tarifsiz cennetler var edecek ve nehirler bahşedecektir.

13 Size ne oluyor da Allah için vakarlı bir tavır takınmıyorsunuz? 1 14 Oysa ki sizi uzun süreçler içinde halden hale geçirerek yaratan O'dur. 2

15 Allah'ın yedi kat göğü nasıl birbiriyle uyumlu tabakalar halinde yarattığı görmüyor musunuz? 3 16 Yine ayı etkili bir ışık (yansıtıcı) kıldığım, güneşi de (ışık kaynağı) tarifsiz bir lamba yaptığını? 4

17 Ve Allah sizi yerden tarifsiz bir bitiriş-le bitirmiştir; 5 18 ardından sizi oraya geri döndürecek; en sonunda tarifsiz bir çıkarışla yeniden çıkaracaktır.

19 Ve Allah sizin için yeri (döşek gibi) yaymıştır 20 ki, geniş yollar bulup onun üzerinden aşabilesiniz diye... 6

21 NUH "Rabbim!" dedi, "Onlar bana karşı direndiler, malı ve nesli sadece hüsrânını artıran kimselere uydular; 22 onlar (propaganda yoluyla) korkunç tuzaklar kurdular 7 23 ve "İlahlarınızı asla bırakmayın; bırakmayın Vedd'i, Suva'ı, Ye-ğus'u, Ye'uk'u ve Nesr'i!" 8 dediler. 9

24 Doğrusu böylece onlar bir çoklarını yoldan çıkardılar; Sen de (Allah'ım) bu zalimleri hedeflerinden daha fazla saptır!" 10

25 Onlar günahlarından dolayı boğuldular; dahası (âhirette) ateşe atılacaklar 11 ve

1 Veya: "Allah'a mahsus bir azametini (hatırını) gözetmiyorsunuz"; veya vakâfm "imanın hasılatı" anlamına dayanarak: "Allah'a hasredilmiş bir imanın hasılatını elde etmeyi arzu etmiyorsunuz?" Tercihimiz, vakafm hafifli-

ş>«g3^

j^-ijj JI>»W p-i-Ujj " Oijj^ »Sw£ *U_~JI J_~/jj

I-., ,,-■'.•'•',.. i,-.,•>-••,, i ••'''.

«41 4Jİ '\$£■ C££ 'îy plÇI fjt^tl Islâü aij->- fjUj

fj'yoI- X£\ vj fy J15 tg*| 6-Lii 5*4—^ \&> i_^Sİ-li] \jSia IjjS^Jo j ;Ç| : ' ijUL>- "^I o_Üjj <üt» ojij Ij ji l^o'j "tf 31l^l T 3 fij 'b'jS3 T 3 ^JÎ Sji5 V I3JVİ30 f,^

j-^juüs jij *y 3 s3~s" 1_jü>1 jij © o**^j ^j^i '-j >*i 1 jii' V3 iJSr> 1^by ^ijiS öi ii!]o fjfc
jijtâs 5^

Allah dışında kendilerine yardım edecek kimse de bulamayacaklar.

26 Nûh "Rabbim!" diye yalvardı, "Yeryüzünde kâfirlerden mostralık 12 tek kişi dahi bırakma! 27 Çünkü eğer Sen onları bırakırsan, Senin kullarını yoldan çıkarmaya (çalışacaklar); onlardan fesatçılar ve küfre saplananlardan başkası doğmayacaktır. 13

28 Rabbim! Beni, ana-babamı ve evime mü'min olarak giren herkesi, 14 dahası tüm mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bağışla! Zalimlerinse sadece tükenişini artır!"

ğın karşıtı olan "ağırlık" anlamına dayanır İMekâyîs).

2 Etvâr, her bir halkası diğerinden farklı olan "çok zamanlı ve çok aşamalı süreçlere/hallere" delalet eder. İnsanın tabi olduğu tekamül

CÜZ 29

^^^

7i / nûh sûresi

*^3^

1175

kanununun ifadesidir. 76:28'deki tebdil ile birlikte okunmalıdır.

3 Tıbâkiçin krş: 67:3. Bu âyetin helak edilen Nûh kavmi bağlamında neden yer aldığını bilmek için bu helak kıssasını karşılaştırmalı okumak gerekir. Böyle yapıldığında şu görülür: inkarcı kavim Hz. Nuh'a iman eden ezilmiş ve toplumun altta kalmış kesimlerini etrafından uzaklaştırmasını ister. Zira onları hor görürler (11:27). Burada söylenen zımnen şudur: Zayıfları neden yok sayıyorsunuz? Allah göğü nasıl tabaka tabaka yarattıysa insanları da akıl, beceri, zevk, mizaç ve kapasite açısından tabaka tabaka yaratmıştır. Allah'ın yasasını Allah'ın kullarını hor görmek için kullanmak, öyle mi?..

4 Benzer bir âyet için bkz: 10:5.

5 İnsanın hem ilk yaratılıştaki elementer kökenine, hem de her insanın büyüme ve üreme sürecini ifade eden biyolojik kökenine atıf. Bu âyet 14. âyetin yanında, tekamül kanununa atıf yapan 76:1 ve benzer yapıdaki 20:55 ile birlikte anlaşılmalıdır.

6 Aynı zamanda yeryüzünün engebeli arazi yapısıyla genişletilmesini ifade eder. Sözün özü şudur: Sizlere böyle cömert davranan Allah'a niçin nankörlük ediyorsunuz? İndiği yılın ortamına uygun olarak Allah Rasulü'ne taktik de olabilir: Önündeki engelleri aş! Zira

her engelin bir geçidi vardır.

7 Akla kurulan bu tuzaklar şunlar: insan soyundan bir peygamber gelmesi (7:63), ilk inananların toplumun ezilen kesimleri olması (11:27); hazinelere ve ğaybm ilmine sahip olmasının istenmesi (11:31); yerleşik düzeni devirip (siyasi) üstünlük sağlamakla itham edilmesi (23:24).

8 Râzî'nin de isabetle belirttiği gibi bu putlar kesinlikle nüzul dönemi Araplarımın taptıkları putlar arasında yer alıyordu. Abdu Vedd, Abdu Yeğus isimleri konuluyordu. Vedd ve Tayy'm putu Yeğûs erkek, Huzeyi'in putu Su-va' dişi tanrıça, Yemen-Hemdanlıların putu Ye'ûk at suretinde, Himyerli Zulkela'ın putu Nesi Kartal/Akbaba sûretindeydi. Bu putların Nûh kavminden sonraya nasıl intikal ettiği

ise yoruma açıktır. Vahiy burada, inkarcı muhataplarına çizgisini izledikleri akim sefaletini tanıtmaktadır. Verdiği mesaj nettir: Aynı yolu izleyenler aynı akıbeti paylaşırlar.

9 İbn Abbas'a göre bu beş put Hz. Nuh'un kavminden sâlih zatlardır. Bu zatlar ölünce arkadan gelenler onların evlerini kutsal adak yeri edindiler. Bu zatların isimlerini o sunaklara verdiler. Bir zaman sonra yeni nesiller bunlara tapmaya başladılar (Buhârî, Tefsir 398)

10 Dua kökünden gelen da'vet, fiilî bir dua idi. Bu bir ömür sürdü. O fayda etmeyince iş kavli duaya kaldı. Bu duanın kabulü, sürecin doğru işlediğinin delilidir.

11 Dünyada su, âhirette ateşle cezalandırıldılar.

12 Deyyâr bir tek burada geçer. Nadir kelimelere nadir karşılık kuralımız gereği böyle çevirdik. Sitemin büyüklüğü emeğin büyüklüğünün göstergesidir.

13 Bu ifadeler, Hz. Nuh'un harcadığı emeğin ve davet yolunda katlandığı zorluğun büyüklüğünü göstermek içindir. Hz. Nuh'un duasının kabul olması, "Her peygamberin ümmeti hakkında kabul olmuş bir duası vardır" hadisi ışığında anlaşılmalıdır (Şatıbî, el-Muvâhkât IV, 283). İbn Mes'ud, içinde bu duanın geçtiği şu hadisi nakleder: "Bedir esirleri getirildiğinde Hz. Ebubekir "Ya Rasulallah! Onlar senin kavmindendir,- istersen onları bırakabilirsin: umulur ki Allah onlara dönüş nasip eder!" dedi. Ömer de dedi ki: "Ya Rasulallah! Onlar seni yalanladılar, yurdundan çıkardılar ve sana karşı savaştılar: vur boyunlarım!" Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah kimi kalpleri pamuk gibi yumuşak, kimilerini de kaya gibi sert yaratır. Ey Ebubekir sen "Artık kim bana uyarsa işte o bendendir.." (14:36) diyen İbrahim,- ve "Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarıdır.." (5:118) diyen İsa gibisin. Ey Ömer sen de "Rabbim! Mallarım yok et, kalplerini bağla.." (10:88) diyen Musa ve "Rabbim yeryüzünde kâfirlerden mostralık dahi bırakma!" diyen Nûh gibisin" (Tirmizî ve İbn Hanbel). Hz. Nûh, kendi kanaatini yansıtan bu duayı felaketin ardından da

yapmış olabilir. Zira bu iki âyetin öncesi buna dan kimse sana inanmayacak" denilmektedir. delalet eder. Bunu Hûd 36 da teyit eder. Zira 14 Zımmen: "Davetime icabet eden herkesi", söz konusu âyette "Bundan böyle toplumun-

—^^

72, CİN SÛRESİ

^^

"•* 1 örünmeyen varlıklar" anlamına gelen ei-cinu adını ilk âyetinden l^TF'd lr - Buhârî Sahihinde sûreyi kul ûhiye ileyye adıyla anar.

Sûre Mekke'de inmiştir. İniş zamanı boykot sonrasına, yani peygamberliğin 10. yılındaki (620 m.) Taif seferine tekabül eder. İlk tertiplerdeki yeri tarihi verilerle uyuşmaz.

Sûrenin konusu tevhiddir. Cahiliyye insanının cinlere atfettiği ne kadar olağanüstülük varsa, onların tamamını reddeder. Sûre, görünmez varlıkların Allah'la insan arasında aracı değil, ilâhi rehberliğe muhtaç mahluklar olduğu temasını işler. Nüzul dönemi insanı, şiir ve her tür söz sanatını kehanet ve sihirle, bunları da cinlerle ilişkilendiriyordu. Cinlerde insanı çarpacak bir tanrısal güç vehmediyorlar (11:54), onlara ilâhlık yakıştırıyorlardı (6:100). Cinlerin gaybı bildiğine, insana yarar ve zarar verdiğiğine inanıyorlar ve Allah'a sığınır gibi cinlere sığınıyorlardı (6. âyet). Hatta doğrudan cinlere tapanlar bile vardı (34:41). Sûredeki cinlerin Kur'an dinleme olayı (1-20), ilk muhatapların cin tasavvurlarını düzeltmeyi amaçlar. Bu sûrede Kur'an görünmez varlıklar gerçeğini asli zeminine oturtur, onlar üzerinden vahyin vurulma girişimlerini boşa çıkarır.

Aynı zamanda sûrenin bu bölümü, Ahkâf 29-32 ile birlikte ele alınmak şartıyla, dolaylı olarak Yahudi Kabalizmine dayalı çarpık cin anlayışını da reddeder (8-9. âyetlere bkz). Zira bölge müşriklerinin görünmeyen varlıklara ilişkin tasavvurunu oluşturan unsurlardan biri de Yahudi kültürüdür. Bu gerçek, sûrenin ilk pasajıyla irtibatlı olan Ahkaf 30'dan da anlaşılır. Müşrikler vahye karşı savaşırken kullandıkları malzemenin çoğunu bölge Yahudi-lerinden elde etmektedirler. 18. sûredeki Zülkarneyn kıssası bağlamında nakledilenler bunun delilidir. Ümmi Araplar, kitap ehli Yahudilerin spekülasyonlarına bakarak, onların cinlere ve vahyin kaynağına dair esrarlı bilgilere sahip olduklarını düşünüyorlardı. Onları bu konuda tahrik eden, vahyin sıhhatine şaibe düşürme arzusuydu. Müşriklerin bu tavrı Yahudilerin de işine geliyordu. Bu âyetlerde söz edilen cinlerin Yahudi olduğunu, aynı konuyu işleyen 46:29-32. âyetlerden öğreniyoruz. Sûrenin örtülü hedefi, müşrik Araplarla kitabî Yahudiler arasındaki bu şeytani işbirliğini bozmaktır.

Sûrenin cinlerle ilgili âyetlerinin Hz. Peygamber'i teselliye yönelik bir imâsı daha vardır: Seni yakınındaki Mekke dinlemezse, Allah çok uzaklardan seni dinleyecek birilerini bulup gönderir. Veya: Seni görünen ve bilinen iradeli varlık dilemezse, görünmeyen ve

bilinmeyen iradeli varlık dinler.

^s3S^

72 / CÎN SÛRESİ

N^£s4

CÜZ 29

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 De ki: "Bana vahyedildi ki, 1 cinlerden 2 bir kısmı (bu mesaja) kulak vererek, (dostlarına) 3 şöyle dediler:

"Gerçekten de biz olağanüstü güzellikte bir hitap dinledik; 2 doğru bir bilinç inşa eden (bir hitabj... Böylece ona iman ettik: artık asla Rabbimizden başkasına ilâhlık yakıştırmayacağız; 3 ve şu bir hakikat ki, 4 Rabbimizin şanı pek yücedir: O kendisine ne bir eş ne de çocuk edinmiştir.

4 Bir başka gerçek de, içimizdeki beyinsiz (kişilerin) Allah'a karşı sorumsuzca konuşması olmuştu. 5 5 Halbuki biz, ne insanların ne de cinlerin Allah'a iftira edeceğine asla ihtimal vermezdik." 6

6 Hiç kuşku yok ki insanlardan bazıları 7 cinlerden bazılarına sığınır, bu da onların (cinler karşısındaki) zillet verici edilgenliğini artırır. 8 7 Öyle ki o sapık insanlar, tıpkı sizin sandığınız gibi Allah'ın hiç kimseyi elçi göndermeyeceğini 9 sanmışlardı. 10

8 (Yine cinler şöyle dediler): "Gerçek şu ki biz göğü yokladık, ama onu tam donanımlı bir koruma ordusu ve tarifsiz bir göktaşu sağanağıyla dopdolmuş bulduk; 11 9 halbuki vaktiyle biz onun uygun yerlerinde (haber) dinlemek için otururduk,12 ne var ki şimdi (bizden) her kim dinlemeye kalksa, derhal karşısında hedefe kilitli bir ateş topu buluyor. 13

10 Ve anladık ki, gerçekte biz (gaybı) bil-miyormuşuz; (mesela) şu yerdekilere şer

HE3N

1 14İUİ

CH^ ,S JJ-"

54= '&'\$% îajj v 3 %>-\u idi u \Zj k Jus 'S\j

c-iLo UL,o>-jâ nUJJÎ UJLJ Uljigg r_ü>.l <Uloj^jJut

jcâJUU Jie-Uu L4L1 Jj«i Ll^= liljif«| Çf^j fA iJl S< C<^i

ji I ^Ji' "3 lîî3 igf ÜC>5 Ç L£_i İJ âşj 5 î I (*_*ilî Jjli

il. Us} :g| fj_ij ^5 ^ j 151 ^ ^>jV 1 tj-i ^ i ji 51 üü ifij H Gli jsrji ils" JjJi 5 ji 1L3 5_jAJLiJi
ili^15ifİ3©â>^^^1^İ1^5J

mi murad edilmiş, yoksa Rableri onları doğru bir bilince ulaştırmayı mı murad etmiş? 14
11 Nitekim bizden iyi olanlar var, ama bizden öyle olmayanlar da var: zaten öteden beri biz
hep birbirine aykırı yollar izlemiştir. 15

12 Ve nihayet aklımız kesti ki, yeryüzünde asla Allah'a üstün gelemeyiz ve O'ndan asla
kaçıp kurtulamayız. 13 İşte tam da bu yüzden biz, ilâhi rehberliği işitir işitmez ona
inandık; artık kim Rabbi-ne inanırsa, o ne bir ziyana uğrar, ne de gazaba. 16 —>

1 "Bana vahyedildi" ifadesi, Hz. Peygamber'in cinleri görüp görmediği tartışmasına bir
cevap sadedinde anlaşılabilir. İblis'in cinlerden olduğuna, Kehf sûresinin 50. âyeti delildir.
Cinlerin insanları gördüğü halde insanların cinleri gör-

mediğini yine Kur'an haber verir (7:27).

2 Cinlerle ilgili bkz: 34:İ2 ; 7:179 ve 46:29, notlar. Kur'an'da cinn gerçek bir çok anlamlı
kelimedir. Kur'an'da duyularımıza kapalı olduğu için bize kendilerini dış duyular yoluyla
değil

CÜZ 29

^^^

72 / CİN SÛRESİ

#s3^4*

1179

de hissiyat yoluyla duyuran varlıklar (6:100 ve 37:158); esrarlı, gizemli, mevhum şeytani
güçler (7:38; 6:112; 11:119; 32:13); büyü sembolleri (2:102; 6:128, 130; 72:5-6); o zamana
kadar görülmemiş, ilk defa görülen veya çok uzaktan gelenler (46:29-32; 72:1-17); ilk
muhatapların tasavvurundaki folklorik ve mitolojik güçler (34:12-14; 21:82) gibi
anlamlarda kullanılır. Cinler insanın gözeneklerine nüfuz edici tarifsiz bir
ateşten/enerjiden yaratılmıştır (15:27; 55:15). Şeytanlar cinlerin yoldan çıkmış olanlarıdır
(18:50). Bir hadisten de meleklerin nûf dan yaratıldığını öğreniyoruz. Nâr da nûr da hem
lafzi hem zihni açıdan birbirinden ayrı şeyler değildir. Ateşten hem ısı çıkar hem ışık.

Buna göre ışık meleşe, ısı cine delalet etmektedir. İnsan ve cin irade sahibi olma itibarıyla benzer, fakat bu dünyadaki hayat düzlemlerinin farklılıkları itibarıyla ayrı varlıklardır. Bunun içindir ki Kur'an'da insan ve cinlere kendi türlerinden peygamberler gönderildiği ifade edilir (6:130). Eğer 46:29-32'den yola çıkarsak, ilk pasajda anlatılan olayın kahramanlarının Hz. Musa'ya inandığı ortaya çıkar. İnsan ve cinlere kendi türlerinden peygamber gönderildiği ifade edildiğine göre, bu durumda burada cinn adıyla anılanlar insanlar olmalıdır. Şu halde bu âyetlerde geçen cinin anlamı "görünmeyen varlık" olmaktan çok "bölge insanının görmediği uzak mekânların insanları" olsa gerektir. Belki, Hz. Peygamber haberdar olmadan ve kendilerini görmeden onu dinledikleri için de cinn adını almış olabilirler. Allah en doğrusunu bilir.

3 Veya: "(kendi kendilerine)".

4 Sûrenin 18. âyeti hariç, 3-19 arasındaki âyetlerin başında yer alan edatlar, inne veya enne şeklinde farklı okumaya açıktır. inne okumak 1. âyetteki innâ semî'nâ'ya atıf olur ki, bu durumda konuşan cinlerdir. Enne okunması halinde atıfların mercileri farklılaşabilir.

5 Şatat, "uzak oldu" kökünden, "haddim aşan" anlamına. Bu pasajı Ahkâf 29-32 ışığında anlarsak, Yahudilerin "Biz Allah'ın çocukları ve can dostlarıyız" (5:18) türü sözler kastediliyor olsa gerektir. Bu netice 3. âyetin sonuyla da mutabıktır. Ayrıca ilk muhatapların Allah'la cinler arasında bir soy bağı kurmasına red olarak da

anlaşılabilir (37:158).

6 Zımmen: Böyle sanarak onları taklit ettik ve bu da bizi şirke sürükledi.

7 Lafzen: "Bazı erkekler". Buradaki rical, cinsiyeti tahdit için değil insiyeti tekit içindir. Belki onların hayvanlar gibi iradesizler dünyasına değil, insanlar gibi iradeliler dünyasına ait olduğuna işaret eder.

8 Zımmen: Cinler üzerinden kendi vehimlerinin oyuncağı oluyorlardı. Bu cinin kendisinden kaynaklanan bir etki değil, insanın ona yüklediği vehme dayalı anlamdan kaynaklanan bir etkiydi. Yani: İnsanlar görünmeyen varlıklarda güç vehmediyorlar, sonuçta evhamlarının esiri oluyorlardı. Bilinmezlik korkuyu, korku vehmi tetikliyor,- kişi kendi kendini iradesizleştiriyor-du (Krş. Elmalık). Bu, irade emanetine ihanet eden insana Allah'ın bir cezasıydı. Özelde icat edilmiş Yahudi kimliğinin bir parçası haline gelen Babil büyücülüğüne atıf (Krş: 2:102). Bu âyetle, Hz. Peygamberin "Üfleyerek düğüm atan kimse sihir yapmıştır, sihir yapan şirk koştur" dedikten sonra eklediği "kim bir şeye bağlanırsa, o ona havale edilir" (ve men te'alle-ka şey'en vukkile ileyh) sözünü bu âyetle birlikte düşünmeli (Nesâi).

9 Veya: "Yeniden diriltmeyeceğini". Yahudilerin kendi dışındakilere peygamberlik gelmeyeceğine dair inançlarına atıf. Bu söylem, insan neslinden umut kesmeye delalet eder.

10 5 âyetteki ennâ zanennâ'daki mütekeilim zamirleri ile cinlerin ağzından sürdürülen söylem, 7. âyetteki zannû gaib ve zanentum muha-tab zamirleriyle yerini gerçek mütekeilim olan Allah'a bırakmış gibidir. Aynı şey arkadan gelen pasajda da gerçekleşir. Zira 16-19'da konuşan doğrudan Allah'tır. Aslında zamirler ve mercileri arasındaki bu baş döndürücü değişiklik, ele alman konuda "kim demiş "e değil, "neyi, niçin demiş "e kilitlenmemiz gerektiğini ihsas eder.

11 Krş: 15:17-18. Yahudi Kabbaiizmine dayalı astrolojik çabalarla gaybi bilgiye ulaşmanın imkansızlığı, dolayısıyla vahyin kaynağım bulandırma çabalarının sonuçsuz kalmaya mahkûm olduğu gerçeğine atıf. Krş: "Ona ancak temizler

->££^3=t«-

72 / CÎN SÛRESİ

*fe=^=i«,

CUZ29

dokunabilir" (56:79).

12 Yahudilerin, kendi ırklarından bir peygamber beklentisiyle astrolojiyi kullandıklarını îmâ.

13 Zımmen: Kulak hırsızlıklarına dayalı sahte vahiyleri ve gelecekte haber verme girişimlerini gerçek vahyin nuru, güdümlü bir silah gibi avlayıp geçersiz kılıyor.

14 Şer meçhul kiple gelirken, hayfın Allah'a is-

nat edilmesi dikkat çekicidir.

15 Yani: Yahudi'ce bir kibrin sonucu olan, toptan kurtuluş tezinin geçersiz olduğunu anladık. Zımmen: Kendi içimizde yollarımız ayrıyken, menzilimiz nasıl bir olur?

16 Bölge Yahudilerine Muhammedi davete inanmada geç kalmama îmâsı. Zımmen: Uzaktaki Yahudiler inandı da, yakındaki Yahudiler inanmayacak mı?

«Is^S^sr**

CÜZ 29

*^^N«

72 / cin sûresi

_^^^

H5N

1}^3 diijjiS^s jiS ü^L-'oji H*j Sjiilin 1L Ü13

•üjI ili. ^li UJ i?îjf| fail İji 12 1_jii5 ^S «İs İ>-Lldl

^3 Jj 1/!1 uii js ^ ta ^ai 5^ ij^ «V J?

@ fji,j -y3 f^ ^SÜ JjLUi V yîl ji o failö iîj_ii

failü *jl j_* İJ.Î îp} li 1<jj 1 ^ j'^ 1) j\jj

Ojii^ U I jls lil Ji II faTİ 14^ -^aJli ^ >< Jj

1£\$ û I jî o &Ü \$3 Irfti ^^ CT 'o££LZl ^l^^fu^ÜJj^fî^j^U^l %' J>^5 ^ ^:i ^ VI o fail yi Ji
'Ji &

\j£\ âi of .uiij @ fji>5 *ili ^ 3 ^i; ^ ^ Jjuli:

H GÜ 5(i i, JS- ^Î3 ^aü U, İİİÎ3 ^ oVLlj

<—14 Bununla beraber, içimizden Allah'a tanı teslim olanlar da var, kendisine kötülük edenler de; ama her kim Allah'a teslim olursa, işte onlar doğru bir bilinç inşa etmenin hakkını verenlerdir. 15 Kendisine kötülük edenlere gelince: sonunda onlar cehenneme odun olacaklar."

16 İmdi, eğer onlar yolda doğru dürüst giderlerse, elbet Biz de onları bitimsiz bir suyla sularız; 17 (bunu, nimet) içinde yüzdürerek sınamak için (yaparız); ama Rabbinin vahyinden yüz çeviren kimseyi de pek zorlu bir mahrumiyete mahkûm ederiz.

18 Yine (bana vahyedildi ki), 2 kesinlikle ibadethaneler 3 Allah'a mahsustur; 4 öyleyse Allah'ın yanı sıra başka hiç kimse-

ye yalvarıp yakarmaym! 19 Ne var ki Allah'ın kulu O'na davete kalkmaya görsün, hemen yek vücut olup üzerine çulla-mverirlerdi. 20 Dediği (sadece) şuydu: 5 "Ben yalnızca Rabbime yalvarıp yakarının ve O'ndan başka hiç kimseye ilâhlık yakıştırmam." 6

21 DE Kİ: "Ne zarar (ve yarar) verebilirim, ne de hidayet (ve dalalete) götürebilirim. 7

22 De ki: "Şu bir gerçek ki, ne beni Allah'a karşı kimse koruyabilirdi, ne de ben O'nun dışında bir sığınak bulabilirdim;

23 tabi ki eğer, Allah'tan gelen görevi ve O'nun mesajlarını iletmemiş olsaydım... 8

Artık kim Allah'a ve Elçisine karşı gelirse, iyi bilsin ki onun payına içinde ebedi kalacağı Cehennem düşecektir.

24 TEHDİT edildikleri azabı görünceye kadar yolları var,9 işte o zaman, kimin yardıma daha muhtaç ve sayıca az olduğunu anlayacaklar. 10

25 De ki: "Keşke bilseydim tehdit edildiğiniz azap yakın mı, yoksa Rabbim onu bir müddet daha erteledi mi? 11 26 Gaybı (sadece) O bilir ve O gaybıma kimseyi bütünüyle 12 asla muttali kılmaz,- 27 razı olduğu elçi 13 müstesna... Böylesi bir durumda O (elçisini), gerek bildiği gerekse bilmediği 14 hususlarda ilâhi gözetim altına alarak 15 hedefine ulaştırır 28 ki, (peygamberler) bu sayede tebliğ ettiklerinin Rablerinin risaleti olduğunu,- dahası (Allah'ın) ellerindeki (vahyi) çepeçevre kuşattığını ve her şeyi tek tek sayarak muhafaza altına aldığını bilsin. 16

1 Burada, "Cinlerin su ile ne alâkası olabilir ki?" denilebilir. Muhtemel cevabı, gerçek bir çokanlamlı kavram olan el-cinn'in taşıdığı muhtemel anlamlar içinde aramak gerekir.

•£s3£5#>

72 / CİN SÛHESÎ

^^^N

CUZ29

Gerçek anlamı "görünmeyen varlıklar" olan bu kavram, mecazen "uzaklardan gelen, bölgede tanınmayan, ender görülen garip kimseler" anlamına da gelir. Allahu â'lem. (însan ve cinlere kendi türlerinde peygamber gönderildiğiyle ilgili bkz: 6:130).

2 İttifakla bu âyet 1. âyetin başına hamledilmiş-tir. Parantez içi açıklamanın gerekçesi budur.

3 Veya: "ibadetler/kulluk"; yada "ibadet zamanları"; yahut "secde organları". Mesâcid-, hem mescid hem de mesced'in çoğulu olabilir. Alternatif anlamlar, ikinci ihtimale binaendir. Burada ilk akla gelen başta Hubel olmak üzere putlarla doldurulan Kabe'dir. Araplarda taştan putlara tapma geleneği, İsmaili Araplar'm düşmanları tarafından Mekke'den sürüldükleri çok eski zamanlara kadar gider. Kabe'den ayrılmak zorunda kalan İsmaililer, giderken Kabe'nin anısını canlı tutmak için ondan birer parça taş götürmüşler, sonraki nesiller bunları tapınılan nesnelere dönüştürmüşlerdir.

4 Cu'ilet liye'î-'ardu mesciden ve tahûran (Bana yeryüzü temiz haliyle mescid kılındı) hadisine göre yeryüzünün tamamı âyetin kapsamına girer. Bu durumda anlam, "Yeryüzü Allah'a/O'na kulluğa mahsustur" olur. Hasan Basri'nin tercihi de budur.

5 Veya: "de ki". Tercihimiz, çoğunluğun kale okuyuşuna dayanmaktadır.

6 Bu âyet açıkça Allah'tan başkalarına duayı şirk olarak nitelemektedir.

7 Zımnem: "Ben bile bunları yapamazken, cinlerin yaptığına nasıl inanabilirsiniz?"

8 Zımnem: İnsanın başına gelenlerin sebebi görünmeyen varlıklar değil, sorumsuzludur.

9 Hattâ, izâ ile birlikte cümle başında geldiğm-

de "söz başı" olduğuna delalet eder. Âyeti paragraf başı yapmamızın gerekçesi budur.

10 Allah'a görünmeyen varlıklardan yardımcı, eş, ortak ve evlat tasavvur etmenin arkasındaki zehirli ve hasta bilince işaret. Bu, Allah'ın muhtaç olduğum vehmetmenin yanında, tev-hid akidesinin temeli olan Allah'ın tekliğini bir zaafmış gibi tersinden anlamayı da getiriyor. Yani: Cinleri bir tek olan Allah'a ortak koşanlar, böyle yapmakla Allah'ı güçlendirmiş mi oluyorlar?

11 Zımnem: Ama bilmiyorum. Bunu ben bile bilemezken, görünmeyen varlıkların bildiğine nasıl inanırsınız?

12 'Ala edatının "istila" anlamına dayanarak.

13 Tekvir sûresinin 19. âyeti ışığında, "elçi" ile burada vahiy meleği kastedilmiş olsa gerektir. Bir sonraki âyette ise "peygamberler" kastedilmektedir. Vahyin, kaynağından hedefine ulaşırken cinlerin/şeytanların tasallutundan korunduğuna delalet eder.

14 Bu âyetler sûrenin ana konusu olan vahiyle ilgilidir,- elçinin "bildiği" indirilmiş vahiylerle, "bilmediği" ise henüz indirilmemiş vahiylerle delalet eder.

15 Peygamberlerin masumiyetlerinin Kur'anî tanımı: İlahi gözetim altında olmak. Bunun da sebebi vahyin kaynağından geldiği gibi muhataba iletilmesidir.

16 Li-ya'leme'nin öznesi Allah da olabilir. Fakat tercihimiz iç bağlama uygundur. Bu âyet vahyin her türlü saldırıdan, özellikle de cinlerin tasallutundan korunmuş olduğum ifade eder. Bizce sûrelerin başındaki mukattaatm verdiği mesajların ilki budur (Bkz: 68:1, not 1).

^^^*_

s

73. MÜZZEMMtl SÛRESİ

e3£

ûre, "ağır yük yüklenen" mânasına gelen adını, kullanıldığı tek yer olan ilk âyetinden alır. O Müzzemmil' dir, zira omuzlarına dağların bile dayanamadığı /'ağır bir söz" (5. âyet) yüklenmiştir.

Müzzemmil sûresi, beşinci âyetinin de açık delaletiyle, ilk inen sûrelerden biri, hatta tesbitimize göre 'Alak'tan sonra inen 2. sûredir. Son âyeti ilk on dokuz âyetinden daha geç bir zamanda nazil olmuştur. Bu gecikme Hz. Ai-şe ; ye ve İbn Abbas'a göre bir yıl, Said b. Cübeyr'e göre on yıldır (Taberî). Çoğunluk âyetteki "Allah yolunda savaşacaklar" ibaresine istinaden son âyetin Medine'de indiğini söyler. Oysa bu gelecekte verilen bir haberdir. Zira hemen önünde, 'alime en seyekûne (O, .. olacağını bilir) ibaresi vardır.

Tesbitimize göre sûre, 'Alak sûresinin ardından ikinci sırada nazil olmuştur. Ünlü tertiplerde ikinci sırada gösterilen Kalem sûresi gösterilir. Fakat mukatta'a harfiyle başladığı ve meydan okuyan bir içeriğe sahip olduğu için, iniş sıralamasındaki yeri kesinlikle daha sonra olmalıdır.

Müzzemmil sûresi, ilk guruba giren 'Alak, Müddessir, Duhâ, İnşirah ve Kalem sûreleri gibi, doğrudan Hz. Peygamberin şahsiyetini inşa etmektedir. Bununla amaçlanan, sadece çağdaş takipçileri için değil gelecekteki tüm zaman ve mekânların insanları için de bir model inşasıdır. Bu yüzden sûrede son âyet hariç hep muhatap zamiri kullanılır. Dahası, ilk on bir âyette tam dokuz emir fiil yer alır. Bu emirler dizgesine bakıldığında, içten dışa doğru bir inşa görülür.

Bunlardan ilki "kalk" emridir (2). Gece kıyamının gerekçesi ise şu âyette ifadesini bulur: "Ve oku Kur'an'ı sindire sindire" (4). Bir sonraki âyet bu emrin gerekçesidir: "Çünkü Biz, sana ağır bir söz indireceğiz" (5). "Neden gece?" suali de, cevabını 6. âyette bulur: "Elbet (şu) gece dirilişi var ya: işte o pek derin bir iz bırakır ve okuyuş açısından daha bir etkilidir". Müteakip pasajda ilk gelen tepkilere karşı "sabret" emri veren Allah, yalanlayanları kendisine bırakmasını ister (10-11). Devamında Firavun'un akıbeti hatırlatılır, inkâra yeltenecek olanlar Son Saat ve âhiretle uyarılır (12-19). Son âyette, başta verilen gecenin üçte birinden az olmayan "okuma" emri hafifletilir.

Ve sûre ilâhi rahmetin sonsuzluğuna atıfla son bulur.

•N^Sssf*

73 / MÜZZEMMİL SÛRESİ

-*Ns3\$s#»-

CUZ29

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 SEN ey ağır yük yüklenen 1 (Nebi)!

2 Kalk gecenin ilerleyen bir vaktinde! 2 3 Gece yarısı, ondan biraz önce 4 ya da sonra (fark etmez); ve oku Kur'an'ın 3 sindire sindi-re! 4 5 Çünkü Biz, sana ağır bir söz indireceğiz; 6 elbet (şu) gece dirilişi 5 var ya: işte o pek derin bir iz bırakır 6 ve okuyuş açısından daha bir etkilidir; 7 7 üstelik gündüzün seni bekleyen bir yığın görev vardır. 8

8 İmdi, Rabbinin adını an ve bütün varlığını O'na vakfet! 9 O doğunun da batının da Rabbidir,- O'ndan başka ilâh yoktur: Öyleyse kendini yalnızca O'na emanet et! 9

10 Ve onların söyleyebilecekleri her şeye karşı sabırla diren 10 ve güzellikle uzaklaş onlar(ın çirkin tavırlarmıdan; 11 ve Bana bırak refah içinde yüzdükleri halde yalanlayanları; 11 onlara az bir süre daha tanı! 12 12 (Onların hakkından geliriz), çünkü yanımızda prangalar ve gözleri fal taşı gibi açan bir ateş var ; 13 13 boğaza düğümlenen berbat bir yiyecek ve elemi tarifsiz bir azap var,14 14 O Gün yerler ve dağlar dehşetli sarsılacak; ve sonunda dağlar kum yığınınna dönüşerek eriyip akacak.

15 İMDİ bakın, tıpkı Firavun'a 15 bir elçi 16 gönderdiğimiz gibi, size de önünüzde hakikate şahitlik eden 17 bir elçi gönderdik;

16 fakat Firavun elçiye karşı geldi; bunun

ûvr-®Wi

r • l^-bi

JjjiJUj^

ÜSvJ

3®?>L

Sili- JâL, l-l @ %j'J oİyi!I J5j3 *1£ Jj }! © "M * „ İ „, *,*.' / " .* - İ - *.'

<ujl JIijj^iLj çvuul j£jIj\$V| y^ışte Uc^_lL jl4l!l ^ iiJJ Vl^sail İİjJJ o1fH tA-iâ L^xjiHl}\ Jjl i j_ İ jİSUJI j

^ , a,. o ^- ti ' 2 ' i t ' ^ ' \

üLijt ılı @ 1^; ilj^ jııJı cıı^3 jl^ji} j*\$1

üzerine biz de fena halde enseledik. 18

17 Şu halde eğer inkâr ederseniz, yeni doğan bebeleri ak saçlı ihtiyarlara 19 döndüren O Gün nasıl korunacaksınız? 18 Gök, bu sebeple çatlamış bir çekirdek (gibi yeni bir doğuma gebedir); böylece O'nun vaadi gerçekleşmiş olacaktır. 20

19 İşte bu, uyarı dolu bir öğüttür: artık dileyen Rabbine ulaştıran bir yol tutsun! 21

1 Muzzemmil'in aslı mutezemmil, "üste alınan şey" ile alâkalıdır. Muddessir de bunun aksi mânadadır: "alta alınan şey". Zeml, iki asli mânaya gelir: "Sırtına ağır bir yük yüklenmek" ve "ses". Tezemmeie'nin karşılığı olan "üzerine elbise geçirdi", mecazen "yük yükle(n)di" demek gibidir (Mekâyîs). Bu anlam, elbisenin/örtünün insana kattığı göiece saygınlığı da kapsar. Eğer "ses" kök anlamını esas alırsak,

mâna "ey kendisine seslenen" olur. Bu kök anlamlar, tercih gerekçemizi teşkil eder. 5. âyet "ağır yük" ile vahyin kastedildiğini ortaya koyar.

İniş nedeni olarak nakledilen rivayetlerde, Nebi, ilk vahyin ardından eşine dönerek "Beni örtün! Beni örtün!" demiştir. Gariptir ki bu rivayetin bazı versiyonlarında, Hz. Peygamber'e, Hz. Aişe'nin yorganı altında yatarken bu âyet-

CUZ29

N^3#

73 / MÜZZEMMİL SÛRESİ

^^^N

1185

lerin geldiği nakledilir (Bkz. Zemahşerî, Neha-î'den Salebi ve Kurtubî). Bunun bir zühul oldu-ğu açıktır. Katade (Taberî) ve Ferrâ'ya göre bu âyet, Hz. Peygamberin namaza hazırlık için giyinik oluşuna işarettir. Bu da açıklayıcı değildir.

2 Kıyamu'1-leyl, sadece "geceleyin kalkışı" değil, "gecenin ayağa kalkışım" da ifade eder. Herkes uyurken, mü'min uyanmakla kalmayıp geceyi dahi uyandırır. İçerisinde namaz geçmiyorsa da, İnsan 26'nın delaletiyle kıyamu'1-leyl namazı da kapsar. Ancak esas olan Kur'an'ı sindirerek okumaktır. Namaz ise Kur'an'm içine konduğu kap mesabesindedir. Eğer daha sonra nazil olmadıysa 'Alak 9-10, Hz. Peygamberin bu sırada gündüz vakti de namaz kıldığına delildir. Rivayetlerde Ukaz tarafında bir hurmalıkta namaz kıldığı nakledilir. Kıyamu'1-leyl, Hz. Peygamber için bir emirdir. Fakat bu emrin tüm mü'minleri kapsamadığı 20. âyetteki "mü'minlerden bir kısmı" ibaresinden açıkça anlaşılmaktadır.

3 Muhtemelen vahyin iniş sürecinde Kur'an kavramının ilk kullanıldığı yer. Genellikle mü'minlere hitaben kullanılır. Kâfirlerin muhatap alındığı yerlerde tezkire, zikir, zikrâ gibi sıfatlarla gelir.

4 Tertîl: Kur'an'da sadece iki yerde kullanılır (diğeri 25:32). İkisi de vahyi anlama ve hayata aktarma bağlamında gelir. Tertîl, tebyîn ve tefrik ile açıklanır. Bir şeyin "intizam" ve "istikametine" delalet eder. Hz. Aişe'nin tarifine göre tertîl, eğer biri harfleri saymak istese, sayabileceği kadar ağır okumaktır. Mufassal sûreleri (Kaf-Nas arası) bir gecede okuduğunu söyleyen birine İbn Mes'ud "Desene şiir döktürür gibi döktürmüşün" diye

cevap verir (İbn Aşur). Kur'an'm Mushaf'a indirgenmesi gibi, tertil tecvide, tecvid telaffuza, kıraat ses sanatına indirgenmiştir. Tertil emrinin amacı, vahyin mânalarının akleden kalbe iyice hakkedilmesidir (25:32). İsrâ 106, başkasına aktarırken de ağır ağır okumayı emreder. Bundan 7 yy. önce yaşamış büyük müfessir Kurtubî (ö. 1273) dahi tertilin yerini sadece güzel sesle okumanın almasından şikayet eder.

5 Gece kalkışı, bir bakıma "gece dirilişi"dir. Nâşie, ölü toprağın canlanıp yeşermesini ifade eder. Kur'an, kuraklığın ardından yağın rahmet gibidir,- ölü kalplere can verir.

6 Veya: "uygun, uyumlu". Tercihimiz Kata-de'nin açıklamasına dayanmaktadır (Taberî).

7 İbn Cinni bu ibareden, lafza değil mânaya itibar olunduğu sonucunu çıkarır.

8 Veya: "(Uyku ihtiyacım gidereceğin) uzun bir zaman var".

9 Zımnem: Doğu İran'ın batı Roma'nın değildir. Oralar da dahil, her yer Allah'ındır. Bkz: "..bilin ki yeryüzü Allah'a aittir; kullarından dilediğini oraya mirasçı kılar" (7:128). Kur'an mü'minleri-ne daha o günden hedef göstermektedir. Râzî der ki: "Hiçbir kalemin gücü bu âyeti tefsire kafi gelmez".

10 Sabrın nüzul sürecinde ilk geçtiği yer. Kur'an'da üç edatla birlikte kullanılır ve üç ayrı anlama gelir: Sabera 'ala.. ".. karşı göğüs gerdi", sabera 'an.. ".. rağmen hakta direndi", sabera İL. ".. için sebat etti". Burada birinci anlamda kullanılmıştır.

11 Zımnem: Gündemini düşmanın belirlemesin, artık senin gündemini vahiy belirleyecektir.

12 Zımnem: Bu zaman zarfında belki akılları başlarına gelir. Aksi durumda ne olacağını merak edenler unutmasınlar ki...

13 Muhtemelen cahîm'in ilk geçtiği yer burası. Semantik dönüşümler sonucu "şiddetli ateş" anlamını kazanan kelimenin etimolojik kökeni 'göze yansıyan' ya da 'gözden yansıyan' duygusal bir yanış ve yakışla ilgilidir. Muhatabım yüreğinden yakıp tutuşturarak gözlere el-cahmetu'l-'ayn denilir. Bazı durumlarda gözler tutuşturulmuş iki meşale gibi yanar ve yakar. Gördüğü karşısında dehşete düşerek "gözleri faltaşı gibi açılan kişi" için cahhame'r-racul denilir [Mekâ-yîs ve Lisân).

14 İnsanın dünyadayken aklına ve ruhuna vurduğu pranga ve çektirdiği eziyetin âhirette azaba dönüşeceğini ifade eder. Râzî'nin dediği gibi burada sayılan dört hal, insanın dünyada yaptıklarının âhiretteki ruhi sonuçlarıdır. Bir şefe-

•£s3£3*>

»N3£N*

CUZ29

rinde Hz. Peygamber bu âyeti okurken "Allah!" diye haykırmıştı. Hasan Basri bu âyeti okuduktan sonra yeme içmeden kesilmiş, dostları ancak üç gün sonra bir şeyler yedirebilmişti.

15 İniş sürecinde ilk geçtiği yer. Zımnen: Ey Müşrikler! Muhammed Musa'nın izinden gidiyor; eğer ona karşı çıkarsanız, siz de Firavun'un izinden gitmiş olursunuz.

16 Rasulen kelimesinin belirsiz gelmesi, inkarcıların inkârının Hz. Peygamber'in şahsına değil makamına olduğunu gösterir. Nihai tahlilde bu inkâr elçiyi seçen Allah'a yöneliktir.

17 Hakim Allah, sanık insan, mahkeme Din Günü. Peki şahit kim? İşte büyük muhakemenin son halkası da böylece tamamlanarak şahidin peygamberler olduğu vurgulanmış olur: "Elbet Biz seni, bir şahit, bir müjdecî ve bir uya-

rı olarak gönderdik" (33:45; ayrıca 48:8)

18 Vebîl: "Havası çarpan yer, çamaşır dövülen odun, zehirli gıda" (Mekâyîs). Bu bağlamda "fena, şiddetli, çarpıcı" mânasına gelir. Zımnen: Vahye Firavun gibi davranan, onun akıbetini paylaşmaya hazır olsun.

19 Arap dilinde daha önce kullanıldığına şahit olunmamış edebi ve mecazi bir ifade. Son Sa-at'in dehşeti için bkz: 22:1-2.

20 el-Fatr, "dikeyine yarılmak". Râğıb'm dediği gibi bu yarıma yıkım için de olur yapım için de [Müfredat). Allahu âlem, buradaki vaad, İnfîtâr sûresinin girişinde tasvir edilen yeniden oluşla açıklanabilir.

21 Krş: "Mutlak hakikate (atıf olan bu mesaj) Rabbinizdendir,- artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin!" (18:29)

^ , < r~ ~ ~ ^ ^ = ^'

CUZ29

»N3£N*

73 / MÜZZEMMİL SÛRESİ

-*N3£N*-

1187

20 (EY NEBÎ!) Elbet Rabbin, senin ve ya-

nındakiler den bir kısmının 1 gecenin üçte ikisini, veya yarısını, ya da üçte birini uyanık geçirdiğini bilmektedir. 2 Gecenin ve gündüzün miktarını belirleyen Allah, sizin onun üstesinden gelemeyeceğinizi 3 de bilmiş ve size rahmetiyle yönelmiştir. Artık Kur'an'dan kolayınıza gelen kadarını okuyun!

Allah, ileriki zamanlarda 4 içinizden hastalar, Allah'ın verdiği rızkı aramak için yola koyulanlar, Allah yolunda savaşa çıkan daha başkalarının olacağını bilir. Şu halde ondan, kolayınıza gelen kadarını okuyun, namazınızı kılın, arınıp yücelmek için ödenmesi gereken bedeli ödeyin 5 ve Allah'a güzel bir borç verin; zira kendi adınıza ne hayır işlerseniz, Allah katında onu daha hayırlı ve daha büyük bir ödül olarak bulursunuz.

İmdi Allah'tan mağfiret dileyin: İyi bilin ki Allah, tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.

İMin'in teb'idiyye manasıyla. Beyaniyye mânası verirsek "yanındakilerin" anlamına gelir.

2 Zımnem: Sûrenin başında verilen emri uyguladığım...

3 Lafzen: "Sayamayacağınızı". Zımnem: Geceyi uzatamazsınız, kendinizi zorlamayın ve ilâhi yasaları gözetin! Allah Rasulü'nün nafîle ibadette kendini zorlayan birine "Sen usanmazsan Allah usanmaz" demesi, bu mesajın alındığını gösterir.

4 Seyekunu'deki sin edatı, gelecek ifade eder. Bu mucizevi bir ihbardır. Sırf zekât ve cihaddan söz ettiği için âyetin Medine'de indiği iddialarını da geçersiz kılmaktadır.

5 Bu âyet, muhtemelen Kur'an'da zekâtın "verme" yardımcı fiiliyle kullanıldığı ilk yerdir. Zekât Kur'an'da hem "vermek" yardımcı fiiliyle

[âtu'z-zekât), hem "yapmak" yardımcı fiiliyle {lizzekâti fâilûn), hem de yardımcı fiilsiz olarak tezekka, yetezekka, zekka (91:9) formlarında gelir. Yalnızca "karşılıksız harcamak" değil, ondan daha öte "arınmak için fedakârlık etmek", "arınmak için bedel ödemek" anlamlarına gelir. Bu da zekâtın sadaka ile buluştuğu yerdir. Bu mânanın en belirgin olduğu âyet Tevbe sûresinin 103. âyetidir: "Onların, Allah'a sadâkatlerini ifade için mallarından sunduklarını kabul et; bu sayede, onların temizlenmelerine ve inkişafına yol açmış olursun" Burada, verilen şey sadaka olarak adlandırılmakta, sadakanın amacının da zekât (arınma) olduğu vurgulanmaktadır. Bizce âtu'z-zekât formları, "arınmanın bedelini ödeyin" anlamına gelir ki, bu bedeli de sünnet açıklamıştır (Bkz: 7:156; 27:3).

Şs^s4

74. MÜDDESSİR SÛRESİ

s3S?

üddessir adını ilk âyetinden alır. Kelime sadece burada yer alır ve sûrenin tek adı budur.

Tartışmasız ilk sûrelerdendir. Hz. Aişe'den gelen rivayette, "vahiy kesintisinin ardından inmiştir (Buhârî ve Müslim). Cabir b. Zeyd rivayeti de aynısını söyler (Müslim). Rivayetlere göre Allah Resulü vahiy kesintisi [fetre-tu'1-vahiy) sırasında derin bir hüznün ve boşluk yaşamıştır. Bu kesintiyle amaçlananın vahyin ağırlığı altında inleyen Nebi'yi, vahye hasret gitmenin daha büyük ıstırap olduğuna ikna etmek olduğu anlaşılır. Bu durumda fet-retu'1-vahy denilen ara verme olayı, ilâhi inşanın bir parçası olmuş olur. Bu kesintinin 3, 13, 15, 25, 40 gün, ya da 6 ay veya 2.5 yıl sürdüğüne dair rivayetler vardır. 3, 13, 15 ve hatta 25 günlük bir ara, "fetret" olarak adlandırılmayı hak etmez. Zira 6000 küsur âyetlik bir mesaj 23 yıllık bir zaman diliminde inmiştir. Kurulacak bir vahiy-zaman orantısında üç-beş haftalık aralık, kesinti değil normal iniş aralığına tekabül eder. 2.5 yıl rivayeti ise inandırıcı değildir. Eğer 2.5 yıllık bir kesinti olsaydı, 3, 13, 15, 25 günden söz edilmesi abes olurdu. Zira günlük rakamlarla aylık ve yıllık rakamlar arasında uçurum var.

Olay şöyle izah edilebilir: Vahiy sürecinin daha başında Allah Resulü vahiy kesildi zannederek endişeye kapılmıştır. Duhâ 3. âyet bunun şahididir. Bu endişe de bir rahmet olmuş, böylece vahiyden ayrı kalmanın acısının vahyin sorumluluğundan daha büyük olduğu anlaşılmıştır. Efendimizi endişeye sevk eden şey, vahiy süreci içinde tabii karşılanması gereken bir aradır. Fakat vahyin iniş sıklığı henüz tam bilinmediği için bu ara kesinti (fetret) olarak anlaşılmış olmalıdır.

Sûre tüm ilk tertiplerde Müzzemmil'den sonra yer alır. Zaten iki sûre arasında Kur'an'm çift kutuplu yapısına (mesâni) uygun bir bağ vardır. Müz-zemmil eylem ahlâkı Müddessir söylem ahlâkı inşa eder. Muhtevayı esas aldığımızda bu sûreyi Fatiha, 'Alak, Duhâ ve Müzzemmil'in ardından 4. sıraya yerleştirebiliriz. Bu sıralama "kâfirler" in ilk kez burada kullanılmasını da izah eder niteliktedir (10).

Sûrenin tümünün tek celsede inip inmediği konusunda kesin bir şey söylenemez.

Müddessir sûresi konusu itibarıyla Kur'an'm fihristi niteliğindedir. İlk yedi âyette yer alan yedi emir, sûrenin amacının muhatabım inşa olduğunu gösterir.

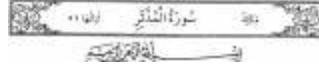
CÜZ 29

<*s3£N*

74 / MÜDDESSİR SÛRESİ

-*#s3S^

1189

>1 İuii j o]^s3 ^4:30 yıl fi ojiiı 1# 1;

,î

"■* Ji S o

o fij^i 4İ&jL

sû-jiliiÇVSlS'ijl^fâ

-b-,lül

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA 1 SEN ey içine kapanan kişi! 1

1 Zımnen: İçine kapanıp yatan, uzlete çekilen kişi... Muddessir kelimesinin türetildiği tedes-sera fiili, "alta alman şey" ile ilgilidir. Hatırlanacağı gibi Muzzemmil' in türetildiği tezemme-le de "üste alman şey" ile ilgiliydi. "Erkek devenin dişi deveyi altına almasına" tedesseıa'l-fahlu'n-nâkate denilir. Tedessera'r-raculu fere-sehu, "Adam atma bindi" demektir. Mecazen sahibi sırtına bindiği için, ed-desr "çok mal" demektir. Yine hadiste geçen zehebe eshabu'd-dusûri bi'1-ucûr (Mal sahipleri ecrin tamamım alıp götürdü) hadisi de bu anlamı teyit eder {Mekâyîs ve Müfredat). Kelime bu yatağı izleyerek "değerin üzerine binme, uzanmayı" ifade eder.

2 "Çünkü sen muhteşem bir ahlâka sahipsin" (68:4) ile birlikte bu âyetin zımni vurgusu şudur: Ey yatan iyi! Yatan iyi olmak yetmez! Kalk

2 Kalk ve (insanları) uyar! 2

3 Sadece Rabbini yücelt! 3

4 Elbiseni temiz tut! 4

5 Bütün pisliklerden uzak dur! 5

6 İyilik yapmayı kazanç kapısı haline getirme! 6

7 Rabbin 7 hatırına sabret 8

8 Ve (şu haberi ilet): (Sur) borusuna üflendiği zaman,- 9 evet işte o gün, pek zor bir gün olacaktır, 10 kâfirlerin 9 tümü için hiç de kolay olmayacaktır.

11 BENİ tek başıma yarattığımla başbaşa bırak! 10 12 Ki, geniş maddî imkanlar vermişim

ona! 13 Bir de (cömertliğimin) şahitleri olan çocuklar... 14 Ve onu bir (bebek gibi) eleyip belemiştim; 11 15 şimdi de kalkmış hırsıyla daha fazlasını istiyor.

16 Öyle yağma yok! 12 Madem ki o âyetlerimizi inatla (inkâra) saplanmıştır; 17 Ben de onu sarp yokuşa süreceğim.—>

ve uyar ki, iyilik ayağa kalksın!

3 Müslüman hayatının kodlarından olan tekbir [Allahu Ekber) bu emrin dile gelişidir. Ekber ism-i tafdil olarak "en büyük", sıfat olarak tazim ve tekrim vurgusuyla "tek büyük" veya "büyüklükte eşsiz" anlamına gelir. Tekbirde sıfat mânası daha uygundur. Bu âyet namazdaki tekbire delalet etse gerektir.

4 Siyâb lafzen "elbise", mecazen elbisenin örttüğü "beden"dir. Bu âyet maddî temizliği, bir sonraki âyet manevî temizliği emreder. Namaz abdesti, bu emrin neticesi olsa gerektir. Bu âyetler hem misyon hem vizyon inşa etmektedir.

5 Yani: Manevî tüm pisliklerden. Ricz "azap ve necaset", rucz "put ve şirk" mânasına gelir. Fehcur, hecera'nm emridir. Hecera'nm emri ile hâcera'nm emri arasındaki fark şudur: Birincisi-

\$s^^^

74 / MÜDDESSÎR SÛRESİ

?^3\$^^

CUZ29

ru

nin amacı bir şeyden tamamen alâkayı kesip uzaklaşmak için yola çıkmak, ikincisinin amacı bir şeye kavuşmak için yola çıkmaktır.

6 Veya: "(Allah için) yaptığın iyiliği çok görme!" el-Mennu, yardım edenin yardım alana iyiliğini hatırlatması, bir tür baş kakıncı yapması. Zemahşerî, Hasan Basri'nin okuyuşuna dayanarak şöyle der: "Hasan Basri bunu vela temnun testeksiru şeklinde lafzen merfu fakat hal olmak üzere mahallen mansub okumuştur. Yani "çok görerek verme; verdiğini çok sanarak verme" veya "daha çoğunu umarak vermemezlik etme" anlamına gelir. Bu âyet istikşafı yasaklar. İstik-sar, bir kimsenin daha fazlasını alma beklentisiyle vermesidir. Bu mantığı "kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez" sözü iyi özetler.

7 "Senin Rabbin" ifadesi, Nebi'nin Rab tarafından 'benimsendiği'ni gösterir. Bunu yanlış anlayan Mekke inkarcıları uzun süre "Muham-med'in Rabbi" demeyi sürdürmüşlerdir.

8 Lâm geçişlilik için alındığında: "Rabbine sabret", yani "Rabbinin (inşasına) sabret". Tercihimiz lâm'm gerekçe vurgusuna dayanır ve devamındaki âyetlerle uyumludur. Zımmen: Onların tavırlarına karşı Rabbin hatırına sabret.

9 el-Kâfirîn: "Hakikati inkâra saplananlar". Nüzul sürecinde kullanıldığı ilk yer burasıdır. "Örtmek, kapatmak" anlamındaki icar?den türetilir. Kefera vahyin başında şekera'mn zıddı olarak kullanıldığı halde, ilerleyen süreçte âmene'nin

zıddı olarak kullanılmaya başlamıştır. Çiftçi tohumun üstünü toprakla örttüğü için kâfir diye adlandırılır (Bkz: 57:20). Cahiliyye döneminde "iyilik edene teşekkür etmeyen" mânasında kullanılan kâfir, Kur'an'da hem "hakikati inkâr eden", hem de "nimeti örten nankör" anlamına kullanılır (17:8; 39:7; 5:67). Birincisi imanın reddini, ikincisi iman ahlâkının reddini ifade eder. Her ikisi de hakikatin inkârıdır. Bu nedenle küf-imanm zıddı" olarak tarif eden İbn Fâris

"Çünkü o hakikati örtmektir" der. Şu halde birine kâfir demek için ona mutlaka hakikatin sunulmuş olması ve onun da kendisine sunulan hakikati kesin bil dille inkâr etmesi gerekir (Bkz: Gazzali, Faysalu't-Tefrika, Dımaşk, 1407, III, 144). Kâfir 1 in ism-i fail kalıbı olduğu dikkate alınır "hakikati inkârı kendisine hayat tarzı olarak seçen" vurgusunu taşır.

10 Veya: "Yalnız yarattığımı Benimle başbaşa bırak!" Vahiden tümleci zemî'yi de halaktu'yu da nitelediği için hem "tek başına, yalnız yarattığım" (Krş: 6:94) hem de "tek başıma yarattığım" anlamlarını verir.

11 Veya serbest bir biçimde: "Ona daha neler neler vermiştim". Mehd, "beşik" anlamına gelir. Birini bebek gibi eleyip belemek için bebek olmasına gerek yoktur. Bunun anlamı şudur: hiçbir sıkıntı çektirmemişim.

12 Kellâ'nm bu bağlama en uygun vurgusu bizce budur (Bkz: 96:6, ilk not.)

CÜZ 29

«Şss3£3*»

74 / MÜDDESSÎR SÛRESİ

◆ŞS3£5#»

1191

jiij liii vı^l*. tiki U3&I; V] jiln ûii^ı ilki u^

<*£& <J öi^ J>5pjU>^jİJl3ûl£SÜI I_j3jl ^Ü! ^15^'

/•^ ,1 t - ' - i ' - . - ' - x , " ! ' "

i. ,

1^u @^ ^ ^^^ u o 5^^ 1 ^ @ 5^* iş oik

<—18 Çünkü o (vahiy hakkında) 1 sığ ve yanlış düşündü, 2 ölçüp biçti; 19 canı çı-kası, 3 nasıl da ölçüp biçti! 20 Bir daha canı çıkası, nasıl da ölçüp biçti! 21 Sonra (etrafı) süzdü; 22 ardından surat astı ve rengi attı. 23 En sonunda (hakikate) sırtını döndü ve kibir abidesi kesildi; 4 24 nihayet şöyle dedi: "Bu sadece geçmişten miras kalan bir büyüdür, 5 25 bu sadece ölümlü bir insan sözüdür.

26 Onu Sekar'a 6 yaslayacağım. 7 27 Se-kar'mne olduğunu nasıl bilebilirsin ki sen? 28 O ne (diri) bırakır, ne de (ölüme) terk eder; 8 29 o insana kendi özünü gös-terir ; 9 30 onun üzerinde on dokuz (melek/e) vardır. 10

31 Zira yalnızca melaikeyi ateşin muha-

1 Bu pasaj tümüyle vahiy hakkındadır ve üzerinde fikir yürütülen de vahiydir. Bu âyetler vahye yamuk ve sığ bakan herkesi kapsar. Fa-

fızları kıldık; ve onların sayısını inkârda ısrar edenler için bir sınav yaptık; 11 ki böylece önceki vahyin mensupları gönülden ikna olsun ve (ona) iman edenlerin imanları artsın; hem önceki vahyin mensupları hem de (bu vahye) iman edenler bütün kuşkulardan arınsın; ve kalplerinde hastalık olanlar 12 ve inkâra gömülenler ise "Allah bu temsil ile ne yapmayı diledi?" diye sorsun. 13

İşte böylece Allah (sapmayı) dileyeni saptırır, (hidayeti) dileyeni ise doğru yola yöneltir. 14 Ve Rabbinin ordularını(n sayısını) Zatından başka kimse bilmez. Nihayet bunlar, 15 ölümlü insan için bir uyarı ve öğütten ibarettir.

32 EVET, 16 ay şahit olsun! 17 33 Geçip giden gece şahit olsun! 18 34 Ve ağaracak olan sabah şahit olsun! 19

35 Şüphesiz o (cehennem ateşi, musibetlerin) en eşsizidir; 20 36 insan soyu için bir uyarıdır,- 37 içinizden öne geçmeyi veya arkada kalmayı dileyen herkes için... 21

38 Her insanın (akıbeti) kendi kazandıklarına bağlıdır,- 39 ancak iyiler müstesna. 40 (Onlar) cennetlerde, hep bir ağızdan soracaklar 22 41 günahı hayat tarzı edinenlere: 42 "Sizi, içinizi yansıtan bu ateşe ne soktu?" 23

43 Cevap verecekler: "Biz hem Allah'la bağımızı koparmıştık, 24 44 hem de yoksulları doyurmazdık,25 45 üstelik (günaha) dalanlarla birlikte biz de daldık; 26 46 hepsinden öte biz Hesap Günü'nü yalanlardık; 47 ta ki ölüm hakikati bizi gelip buluncaya kadar..."

kat bu tipin vahyin nüzul ortamındaki prototipi Velid b. Muğire'dir. Bu Arap dil ve belagat dâhisi, Kur'an karşısında yaşadığı derin iç çatışma

*N^^#»

74 / MÜDDESSİR SÛRESİ

^s3\$s^

CUZ29

ve tereddütle sabahlara kadar kıskançlıktan kıvranıyordu (Bkz: 100:3, not).

2 Tefkîr, kesinlikle tefekkür 1 den farklıdır. Zira tefekkür kullanıldığı 15 yerin tamamında olumluyken, sadece burada kullanılan tefkîr olumsuzdur. Tefekkür'ü tefkîr'den ayıran, birincisinin ait olduğu kalıp gereği özdeşleşmeyi ve derinleşmeyi gerektirmesindedir. Zira te-fa'ıl b;d-, ickellûf babıdır. Bu yüzden tefkîr'i "sığ ve yanlış düşünce" olarak çevirdik.

3 Kutilc, avam dilindeki "geberesice" gibi, hem övgü hem yergi için kullanılır.

4 Idbar, istikbafm sebebi ve tevelii'nin sonucudur. Bu üç hal [tevellî-idbaristikbar), kâfirin küfründe inadının üç aşamasıdır. Tcvelli'ye karşı mü'mminin tavrı i'rad'du. 4:63'ün de gösterdiği gibi i'rad ilişki kesmeyi değil kontrollü ilişkiyi ifade eder. Fakat idbafa karşı ilişki kesme [zerhum) önerilmektedir (70:17 ve 42). Müs-tekbirin yeri ise cehennemdir.

5 Veya "göz kamaştırıcı bir büyüdür". Sihir, nüzul sürecinde ilk kez burada geçer (Krş: 2:102; 7:116, not). Dilde "gizli bir sebeple insanın gözünü ya da gönlünü yanıltan şey" demektir. Görenin görüleni olduğundan farklı algılamasıdır. Görülen, aslında görüldüğü gibi değildir. Eğer dışı keçinin memesi dolu dolu görüldüğü halde sütü az çıkarsa Araplar 'anzun meşhurun derler. Sabahın alaca karanlığına sehar (seher), seherde yenen Ramazan yemeğine de aynı kökten gelen sahur ismi verilmiştir. Seher, karanlıkla aydınlığın birbirine karışmış olması halidir ki, hakikatle hayalin, hakla batılın, gerçekte yalanın birbirine karıştığı hali çağrıştırır. Sihir, sebebi bilinmeyen herhangi bir şey olarak da tanımlanmıştır. Yukarıdaki birinci tanım özneyi (gören), bu ikinci tanım da nesneyi (görülen) esas alan tanımlardır ve ikisi de birbirini tamamlar. İster özne açısından ister nesne açısından tanımlansın, sihir her halükarda hakikatin zıddı olan hayali, ilmin zıddı olan cehaleti, yakinin zıddı olan zannı ve itminanın zıddı olan vehmi ifade eder. Bunlar bazen görenden, bazen görüleden bazen de her ikisinden kaynaklanır. Mesela "Eğer onlara gökten bir kapı aralacak da onlar oraya çıkacak olsalardı 'Herhalde gözlerimiz döndürüldü, biz sihirlenmiş

bir topluluğuz' derlerdi." (15:14-15) âyetinde geçen "sihir" gören açınsındandır. Çünkü kaynağı hakikat olduğu halde gören farklı algılamıştır. "Kimi (zaman) söz, bir büyüdür" hadisinde de dinleyen açınsındandır. Bu anlamda Türkçe'de "iki söz, bir büyü" atasözü vardır ve tabi ki mecazdır. Şu âyette ise hem gören hem de görülen açınsındandır: "(Musa) bir de ne görsün: Onların ipleri ve değnekleri, yaptıkları sihir marifetiyle, ona hızla akıyormuş gibi göründü [yuhayyelu ileyhi}" (7: 116; 20:66). Velid, Allah Rasulü'nün ömründe sihre örnek gösterecek bir olağan dışı-.lık bulamayınca "Ebeveynle evladın arasını ayırıyor" dedi. Hiç şüphesiz müşrikler bu vahye sözlü bir sihir olarak bakıyorlardı.

6 Nüzul sürecinde Cehennem'den Sekar adıyla ilk burada söz edilir. Kelime 54:48'de bir kez daha görülür ve yerini cehennemin diğer isimlerine bırakarak kullanımdan çekilir. "Ateşle kızarmak, ateşi yansıtmak" köküne nisbet edilir {Mekâyîs ve Müfredat). Sekaflz 29. âyetteki levvaha'nm anlam alanı şaşırtıcı bir biçimde örtüşmektedir (Bkz: 29. âyetin notu).

7 el-İslâ': "yakmak için yaslamak" veya "yanmak için yaslanmak".

8 Krş: "Orada ne tam ölebilir, ne de tam yaşayabilir"; veya serbest bir çeviriyle: "Orada ölemez ki yaşasın" (20:74).

9 Veya: "insan türünü aslına döndürür" ya da "beşer için bir ekrandır". Levvaha'nın türetildi -ği lâha fiili "yansıttı, parladı, gördü, gösterdi, rengini belli etti" demektir. Serap, deniz ve havaya da yansıtan özelliği nedeniyle levha denir [Mekâyis). Levh, "parlak ve düz satıh" anlamına geldiği gibi, "acıdan dolayı bir şeyin özündeki değişiklik" anlamına da gelir. Zımnen: Cehennem masi'eleri yakacak ve emanet edilen ruhunu ne hale getirdiğini insana açık bir biçimde gösterecektir. Özetle: insan, kendine verdiği zararı cehennem ekranında seyredecektir.

10 Parantez içi "melek/meleke" açıklamamız, bir sonraki âyetin girişine dayanmaktadır. 'Aleyha'daki zamir cehennemlik nefis'e gidebilir. Bu durumda, insanın inkâr ile öldürdüğü melekelerine bir atıf var demektir. İbn Mes'ud, 19 harften oluşan besmele ile bu âyet arasında

CUZ29

■^£^5=^-

74 / MÜDDESSÎR SÛRESİ

€3£N

1193

bağ kurmuş, cehenneme karşı besmeleyle korunmayı tavsiye etmiştir (Kurtubî I, 92). Enes b. Malik 'aşefî 'aşûr şeklinde çoğul olarak okumuştur. Bu durumda rakam 90 sayısını ifade eder (Râzî). Şöyle bir yorum da yapılmıştır: 19 birler basamağının en yüksek sayısı olan 9 ile onlar basamağının en düşük sayısı olan 10'un toplamıdır. Tüm sayıları kapsar (Maverdi, en-Nüket, VI. 144). Bazı irfan okulu mensupları, haftanın gün ve yılın ay sayılarının toplamı olduğu için 19'un sürekli akan zaman çevrimini ifade ettiğine kaildirler. Sözün özü: 19 sayısı üzerine rakamsal spekülasyona dayalı her yorum arkadan gelen "onların sayısını bir sınav yaptık" (31) âyetine çarpar. Sayıların sultasını red için bir sonraki âyet şöyle der: "Rabbinin ordularını O'ndan başka kimse bilmez".

Müteşabihattan olan on dokuz rakamının gerekçeleri bir sonraki âyette sayılmıştır. Bunların başında "Onların sayısını küfürde ısrar edenler için bir sınav kılmıştır" gerekçesi gelir. Bu âyet müşriklerin Yahudilere aracılık yaptığı soruya bir cevap olarak gelmiştir. Sayısal bir değeri ifadeden çok, kalpleri İslâm'a ısındırma amacı taşımaktadır. Kur'an "şifreli" bir söz değil, kendi ifadesiyle 'mübin' bir hitaptır. Maksudı da, bir sonraki âyette açıkça ifade edildiği gibi uyarı ve öğüt yoluyla hidayete yöneltmektir.

11 Fitne, altının sahte olup olmadığı anlamak için ateşte sınınamaya verilen isim.

12 Kullanıldığı her yerde duygu ve düşünce kirliliğini ifade eden "Kalplerinde hastalık olanlar" ile ilgili âyetler karşılaştırmalı olarak okunduğunda, bu zümrenin, yan yana anıldığı münafıklardan (8:49; 33:12, 60), kâfirlerden (74:31), şüphe içinde bocalayanlardan (24:50), kalbi kararlanlardan (22:53) ayrı bir kategori olduğu anlaşılır. Bu kategoriye dahil olanların şifa bulması da, hastalıkları ilerlediği için manen ölmesi de mümkündür. (Bkz.. 2:10; 8:49; 9:125; 33:12 vd.)

13 İrade, kullanıldığı 140 yerin tamamında da tıpkı akıl gibi fiil olarak gelir. Mesaj açıktır: İrade kullanılıyorsa vardır, değilse yoktur. Hepsi de mazi ve muzari kipiyle gelmiş, hiç emir kipi

kullanılmamıştır. Zira irade emirle kullanılmaz. Bu Allah'ın iradeye verdiği değerdir. 140 kelimedenden 50 kadarı Allah için, 90 kadarı da kullar için kullanılmıştır.

14 37. âyet ışığında anlaşılmalıdır. İnsanın hidayet ve dalaleti seçimine bağlıdır. Yehdi/yudillu men yeşa: dilediğini/dileyeni doğru yola ulaştırır/saptırır. Ra'd 27, bunun en açık delilidir. Bunu, mezkur (13:27) âyette, "hidayef'in zıddı olan "dalalef'le birlikte geçince anlıyoruz: înnallahe yudillu men yeşau ve yehdi iley-hi men enab. Bu âyet "yeşa" fiilinin çift özneli kullanımına güzel bir örnektir. Fakat heda/da-lal sözcüklerinin özneleri Allah'tır. Saptıran da, doğru yola ileten de O'dur, fakat "kimi"? Elbette "sapanı saptırır" (2:26). Sözüün özü: "Ve eğer Rabbin dikseydi, yeryüzünde bulunan herkes topyekün iman ederdi (fakat dilemedi)" (10:99).

15 Hiye dişil zamirinin mercii çoğul olarak 30. âyetteki "on dokuz" ve hemen öncesindeki "ordular"dır. Zamirin tekil olarak mercii ise se-kar adıyla anılan cehennem, anlatılan kıssa, veya Kur'an'm âyetleri veya 29. âyetteki levvâha olabilir. Bu Kur'an'm eşsiz belagatına ve iç örgüsüne çarpıcı bir örnektir. Bu özelliğiyle bu âyet, lisan-ı hal ile "ehline ve erbabına benim söyleyecek çok sözüm var" der gibidir.

16 İki tarafı da gören bu mâna için bkz: 96:6.

17 Nüzul sürecinde gelen ilk yemin (Bkz: 77:1, not 1). Bu yeminlerle, yemin edilen şey üzerinden bir ders verilmek istenmektedir. Buradaki muhtemel ders şudur: Allah'ın kötülük ve iyilik için koyduğu yasa, ay için koyduğu yasa gibidir. Küfür karanlığına izin veren Allah, bu karanlığı aydınlatmak için ışığı mânasını katından alan vahyin ışığıyla insana yol göstermiştir.

18 Veya izâ dever okuyuşuyla: "gecenin geçip gideceğini düşün"! Küfür gecesinin vahiy güneşiyle geçip gideceğine atıf. Krş: "Onların duumu şu kimsenin durumuna benzer: O kimse bir meş'ale tutuşturdu; alevler etrafını aydınlatır aydınlatmaz, Allah gözlerinin nurunu alıverdi ve kendilerini karanlıklar içinde bıraktı; artık göremezler" (2:17).

19 Krş: "Ta şafak söküncüye kadar o bir mutluluk ve barıştır" (97:5). Bununla 47. âyet

birlikte

4SS85M*

74 / MÜDDESSÎR SÛRESİ

•N^^ 3 ^*

CUZ29

düşünüldüğünde, tüm dünya hayatı bir gece olarak anlaşılabilir. Âhret ise her şeyin apaçık görüleceği bir gündüz. Allah dünya hayatında da zifiri karanlıkta yol gösteren ay gibi vahyi göndermiştir. Her ay bir insan gibi doğan, büyüyen ve ölen ayışığı, insana ömrünü hatırlatan bir uyarıcıdır. İlk hilal çocukluğu, dolunay olgunluğu, son hilal yaşlılığı temsil eder.

20 Vahidetun minhâ değil, mutevahhidetun fihâ anlamadır.

21 Cennet ve cehennem varlığı, emeğe saygının ilâhi bir gerekçesidir. Emeğin kaynağı ise

iradedir.

22 İsteşli fiil bu bağlamda soranların çokluğuna delalet eder.

23 Bkz: 26 ve 29. âyetler ve ilgili notlar.

24 Lafzen: "İbadet etmezdik" veya "namaz kılmazdık".

25 Yani: Ne Allah'a ne de kullara karşı sorumlu davranmazdık. Benzer bir üslûp için bkz: 107. sûre.

26 Günaha dalmayan alternatif bir toplumla birlikte olmaya teşvik.

^r-ej c^fo 1

CUZ29

«Is^N*

74 / MÜDDESSÎR SÛRESİ

*£eS3£5sf»

1195

>■ - '1 - 1

^jİ5İ »jS'i *L-^ < Cr^ üt »55-^ *"! ^ "& °j-^-^ ' o^âlij Ijsöjiill! JjsIj^^iiJI JÂI^iiİl İLiJO!
^!6jj^

48 işte bunlara hiçbir şefaatinin şefaati fayda vermeyecek. 1

49 ŞU HALDE o öğüt ve uyarıdan yüz çevirmekle ellerine ne geçecek? 50 Onlar ürkek yaban eşeklerine benziyorlar; 51 amansız avcıdan (kaçan eşeklere). 2

52 Evet, onların her biri kendilerine açık seçik sayfalar verilmesini ister. 53 Yoo! Aksine onlar âhiret endişesi taşıyorlar. 3

54 Evet, şüphesiz bu bir öğüttür; 55 artık dileyen ondan öğüt alır,- 56 zaten onlar ancak Allah'ın dilemesi durumunda öğüt alabilirler: 4 O, kendisine karşı sorumluluk duyulmaya ve bağışlamaya en ehil olandır.

1 Şefaatin ilk kullanıldığı yer. Kur'an'daki şefaitle ilgili 25 âyetten 23'ü olumsuz formda gelir (Msl: 2:255; 10:3; 74:48 ; 34:23). Bu konudaki âyetlerin bütününden çıkarılan sonuç şudur: Mutlak anlamda şefaatin yalnızca Allah'a aittir (39:44). Allah, zatına ait olan bu yetkiyi, razı olduğu kimseler aracılığıyla, affetmeyi istediği kimseler için kullanır. Bu tıpkı şuna benzer: Bir ödülü takdir ettiği birine veren yüce makamın sahibi, ödülü hak edene takdim etme işini dilediği birine verebilir. Ödülü hak eden kimsenin ödülünü aracı bir kimseden alması ödülün sahibinin o olduğu anlamına gelmez. Ödülü takdim eden kişi, sadece bir aracıdır. Şefaatin "çifte" [şef) katlanmış bir ödül tevdiidir. Ödülün sahibi Allah'tır, ödülü vermesi istenen kişi de ödül verilen kimse gibi Allah tarafından onurlandırılmıştır, insan tercihine açık atıf yapan 37, 38 ve 43-47. âyetler ışığında anlaşılmalıdır.

2 Hakikatten ve kendinden kaçma, dahası Allah'tan kaçma çabasının sembolik anlatımı. Zımnem: Dostla düşmanı ayırt edemiyorlar.

_ *|s^==i

3 el-Âhira, "bir şeyin diğer yüzü, öteki tarafı" demektir. Hem kelimenin kök mânası hem Kur'an'm âhiret tasavvuru keskin bir dünya âhiret düalizmine izin vermez. Bu ikisi aynı gerçekliğin iki yüzüdür. O gerçeklik ei-Hayy olan Allah'tan neşet eden "hayat"tır. Hayatın iki yüzü arasında bağlantılar, köprüler ve yollar vardır. İnfak kavramı iki ucu iki dünyaya bakan böyle bir tasavvura dayanır. "Öteki yüz" anlamındaki âhiret sadece hayat için değil her şey için geçerlidir. Mesela servetin bir dünyası bir de âhireti vardır. Serveti iki yüzüyle birlikte dü-şünmeyip tek dünyalı bir bakışla algılayan, dünyanın en zengini iken âhiretin sadakaya muhtaç fakiri olabilir.

4 Zımnem: Böylece Allah da insanın öğüt almasını dilediğine göre, artık kimse "Eğer Allah dikseydi, ne biz ne de atalarımız şirk koşmazdık" (6:148) türünden bahanelerle Allah'a iftira etmemelidir. Yani: İnsanın dilemesini de Allah dilemiştir: Vermeyi dilemeseydi,

dilemeyi vermezdi.

75. KIYAMET SÛRESİ

«N3&*

B

üyük kıyam" mânasına gelen ve Yeniden Dirilişi ifade eden adını, hem ilk âyetinden hem de muhtevâsından alır. İlk mushaf ve tefsirlerde bu isimle şöhet bulmuştur.

Mekke'de inmiştir. İçeriği itibarıyla karşılaştırmalı bir okuyuşa tabi tutulursa Kari'a, Murselât, Beled, Tarık, Şems ve Tîn sûreleri gibi bireysel davet sonrası ve boykot öncesinde nazil olan sûreler arasında yer aldığı görülür. Bazergan sûreyi peygamberliğin üçüncü yılma, R. Blachere, üçe ayırdığı Mekke döneminin ilk dilimine yerleştirir. İlk tertiplerde Kâri'a'nın hemen arkasına yerleştirilir. Sûrede inkarcı muhataplara keskin bir meydan okuma yer almamasına rağmen tüm ünlü tertiplerde Necm sonrasına yerleştirilmiş olması, iniş zamanına ilişkin ihtirazi bir kayıt düşülmesini gerektirebilir. Sûreyi peygamberliğin 4 veya 5. yılma yerleştirebiliriz.

Kur'an'ın kıyamet ve Son Saatte ilgili tüm pasaj ve sûrelerinde görülen üslup özellikleri bu sûrede de bariz bir biçimde görünür (O özelliklerin

sayım-dökümü için 84. sûrenin girişine bkz).

Yeminle başlayan ilk sûredir. Konusu kıyamettir. Hitap dolaysız olarak insanadır. Zira tam beş kez, tüm insan türünü kapsayan el-insân kelimesi kullanılır. Zimnen muhatabına "Öldükten sonra ne olmayı düşünüyorsun ey insan?" diye sorar gibidir. Yeniden dirilişin maksadı olan ödül ve cezadan, onun temelinde yer alan iyi ve kötü farkından söz eder. En iyi bozulunca en kötü olur: "Yazıklar olsun sana (ey insan), yazıklar olsun sana! Sonra yine yazıklar olsun sana (ey insan), yazıklar olsun sana!" (34-35) derken, en iyiye emanet edilen değerleri veriliş amacının tam aksi istikamette kullanan insana seslenmektedir. İnsanın başıboş ve kendi kendine bırakılmayacak kadar değerli olduğu dile getirilir:

"Ne yani, insan başına buyruk bırakılacağını mı sanıyor?" (36)

CÜZ 29

*N3£^

75 / KIYAMET SÛRESİ

•N3SN.

s • i4iw

OJJ^

ifc

I îiî^Li ^Jlıu çUıı Vj® ula ifî^'f—«1 ^

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 Ötesi yok, Kıyamet Gününe Ben yemin ediyorum! 1 2 Yine ötesi yok, kendini kınayan nefse Ben yemin ediyorum! 2

3 insanoğlu kendisini (yeniden diriltip) kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor? 4 Bilakis onu parmak uçlarına kadar yeniden diriltmeye kadiriz. 3

5 Ne var ki genellikle (inkarcı) insan, önündeki (hakikati) 4 yalanlamaya bayılır; 5 6 o şöyle sorar: "Şu kıyamet dediğiniz şey ne zaman kopacak?" 6

7 Bakın: o zaman gözler şimşek şimşek çakacak,- 8 ve ay sönüp gidecek; 7 9 çünkü güneş ve ay birleştirilecek; 8 10 insanoğlu O Gün şöyle diyecek: "Nereye kaçmak?"

11 Yoo! Hiçbir sığınmak yok! 12 O Gün, yolların sonu Rabbinin katma çıkacak; 13 O Gün insanoğluna önceledikleri ve erteledikleri 9 bir bir haber verilecek; 14 bilakis insan kendi benliğine şahit olacak; 10 15 türlü mazeretler ortaya koymuş olsa bile... 11

16 O sebeple aceleyle dilini oynatıp durma: 17 Şüphesiz onun toplanması da, okunuşu da 12 bize düşer; 18 artık Biz onu okuduğumuzda sen sadece onun okunuşunu izle,- 19 sonra elbet onu beyan etmek de yine Bize düşer. 13

1 Lâ-uksimu ile ilgili bir not ve çevirimizin gerekçesi için bkz: 90:1.

2 "Kendini kınayan nefis", birinci âyetin açık delaletiyle kıyamette kaybeden insandır. 10-19. âyetler kınayan nefsin kimliğinin açılımıdır. Bu nefsi "henüz yaşayan birine hamletmek ve hele de "iyi" olarak niteleyip olumlu olduğunu söylemek bağlama tamamen aykırıdır.

3 Terkibin en basit unsuru hatırlatılıyor. Zira terkibin en basit unsurunu inkâr eden, mürekkep unsurlarını haydi haydi inkâr eder. "Parmak uçları" ile hem insan eylemlerinin tutamak noktaları, hem de parmak izi kastediliyor olabilir. Yaradan yarattıklarına

imzasını atmıştır. Parmak uçları, yaratılmışların değerlisi olan insana atılan imza mahallidir. İkinci âyette Al-

lah'ın şahitlik çağrışma icabet eden Efendimiz, şehadet kelimesi okurken parmağım kaldırmıştır. Bu, şehadete "ben" diye başlayan insanın "ben idrakinin" sembolik ifadesidir. Parmaklar her beşeri şaheserin arkasında yatan ilâhi şaheserdir. Çünkü sanatkarlar şaheserlerini parmaklarıyla verirler.

4 "Önündeki" anlamına gelen emâmeh 1) "Günler, aylar, mevsimler ve yılların haber verdiği gözünün önündeki yeniden diriliş hakikatini"; 2) "Önünde duran istikbalini"; 3) "Fıtratına nakşedilmiş olanı"; 4) "Vaktiyle önüne konulmuş hakikati" anlamlarını içerir.

5 Teksir için olan Mm çeviriye "genellikle" olarak yansımıştır.

•ŞsS^ŞssŞ*

75 / KIYAMET SÛRESİ

•S=s3\$5sş*

CUZ29

7 Zımmen: "ayın ışığı sönecek" veya "ayın kendisi sönecek" veya "ay batıp yok olacak".

8 Veya: "Toplanacak". Krş: "Başlangıçta o ikisi bir idi; ama Biz onu ayırdık" (21:30 ve ayrıca 21:104).

9 Ya da: "Yaptıkları veya yapması gerekip de yapmadıkları.."

10 Veya basireti ikinci mübteda sayarak "basiretli insan kendi nefesine hakim olandır" veya mahzuf bir mevsufun sıfatı [hucetun basiretim) sayarak "insan kendisini gözetlediğine dair bir belgeye sahiptir." Bu ikisi de takdire dayalı mâna olduğu için tercihe şayan bulmadık.

11 İnsan hakikati diliyle yalanlasa ve bu inkârına tumturaklı mazeretler getirse de (Msl: "eğer Allah dilemeseydi biz şirk koşmazdık" gibi) vicdanında itiraf edeceğine dair bir ifade.

12 Buradaki Kur'aneh isim değil mastardır ve "okunuş" anlamına gelir.

13 Bu âyetler iki şekilde okunabilir: 1) Sadece Kaffal'den nakledilen bağlam içi okuma: Bu du-

rumda muhatap öncesi ve sonrasında hitap edilen ve yaptıkları kendisine bir bir haber verilecek olan (13. âyet) ve kötü amellerine mazeret uyduran "insan"dır. Açılımı şöyle olur: "Ağzını açma, sicilindeki günahlardan dolayı aceleye getirilmiş geçersiz bahaneler bulmak için boşuna zahmet çekme: Amellerini toplamak da onu aktarmak da bize düşer,-

sen sadece sana okuduğumuz/gösterdiğimiz sicilini izle,- sonra o sicilde kayıt altına alman eylemlerini belgelendirmek de bize düşer." Bu okuma bağlamla uyumludur. 2) Çoğunluğun bağlamdan kopuk okuması: İbn Abbas'tan Said b. Cübeyr yoluyla gelen rivayet bu durumu şöyle açıklar: "Kur'an nazil olurken Nebi onu hıfzetmek için aceleyle dilini oynatırdı. Bunun üzerine Allah bu âyetleri indirdi" (Tirmizî). Bu yaygın okuma, vahyin Hz. Peygamber'in kişiliğinden bağımsız tabiatına delalet eder. Vahiy indiği kimseden bağımsız, hatta onu doğrudan şekillendiren bir öznedir. Fakat bu ikinci okuma bağlamdan kopuktur.

*?s^3ŞiSs#»-

CÜZ 29

^3^

75 / KIYAMET SÛRESİ

#s3\$N«

1199

!>«Q^<î

j&°y_ dX>j J>\ (@) jLİJU JLİİİ cJÜSI j @ 13^' *^ 5^i

20 Yoo! Bilakis siz hemen şimdi ve burada olanı seviyor 21 ve öteki dünyayı göz ardı ediyorsunuz.

22 O Gün bazı yüzler mutluluktan ışıl ışıl olacak; 23 Rablerine tarifsiz bir biçimde 1 nazar edecek. 24 O Gün bazı yüz-

ler umutsuzca donup kalacak; 2 25 başlarına dehşet bir felaketin geldiğine iyice akılları kesecek.

26 EVET, can boğaza gelip dayandığı zaman 27 bir çılgılık koparılacak: "Kim...şi-facı?" 28 Ayrılık vaktinin gelip çattığına akli iyice yatmıştır; 29 ayaklar birbirine dolaşmıştır: 30 O Gün sürüklenip götü-rülüş Rabbine doğrudur.

31 Fakat o (insan) hakikati tasdik etmedi ve yönünü Allah'a dönmedi; 3 32 fakat yalanladı ve sırt döndü; 33 sonra çalım satarak aşiretine sığındı: 34 İşte yaklaşmakta olan, hem de çok yakınında! 35 Tekrar (duy ey insan), yaklaşmakta olan hemen yanmasında! 4

36 NE YANİ, insanoğlu başıboş bırakılacağını mı sanıyor?

37 O, bir zamanlar akıtılan bir damlacık sıvı değil miydi? 38 Sonra bir parçacık pıhtı olmuş; bu safhada (Allah) onu yarattığı (gibi) şekil de vermişti; 39 nihayet ondan erkek ve

dişi cinsler var etmişti.

40 Şu halde aynı (Allah) ölüye hayat vermeye kadir değil midir? 5

1 Nâzırah kelimesinin belirsizliğine dayanarak. Oluş ve bozuluş âyetlerinin genel üslubuyla ilgili bir sayım-döküm için bkz: 84. sûrenin girişi.

2 Bâsırah'a İbn Fâris'in gösterdiği iki asıl mânadan biri [Mekâyıs).

3 Lafzen: "Namaz kılmamıştı". Burada namaz, bir sonraki âyette gelen "sırt dönmenin" mukabilidir ve "yönünü Allah'a dönmedi" vurgusu taşır.

4 Veya tehdit işlevinden dolayı: "Yazıklar

olsun sana (ey nankör insan) sana yazıklar olsun sana! Yine yazıklar olsun sana (ey insan), yazıklar olsun! Yahut: "Yakışır sana (ey insan) pek yakışır; hem de ne yakışır sana, pek yakışır!" Tercihimiz evlâ'nın türetildiği el-veiy'in asli ve tek anlamı olan "yakmħk"a dayanır [Ğahhu'l-Kui'ani'l-'Azîm, s. 601).

5 Efendimizin bu âyeti okuyanlara yaptığı tavsiyeye uyarak biz de diyoruz ki: Ta yürekten iman ve tasdik ettik ya Rab: Elbette kadirsin!

■-»|s^ S^=fe -

76. İNSAN SÛRESİ

e3£s

Mahlukat ağacının soylu meyvesinin adıyla anılan İnsan sûresi, adını ilk âyetinden alır. Buhârî'deki bir rivayetten, sûrenin Hz. Peygamber zamanında "Hel Etâ 'Ale'l-însân Sûresi" olarak anıldığını anlıyoruz. Bir çok mushafta adı "tüm zamanlar" anlamına gelen Dehr olarak kayıtlıdır. Hafâcî "Emşac Sûresi", Tabersi "Ebrâr Sûresi" diye anmış.

Sûrenin Mekkî mi Medeni mi olduğu ilk otoriteler arasında tartışılmıştır. İbn Abbas, İbn Ebi Talha, Katade ve Mukatil Mekkî olduğunu söylemiş. Hafâcî bu görüşü cumhura atfetmiş. Mücahid ve daha başkaları Medeni olduğunu söylemiş. Medeni diyenler, 8. âyetteki esîran'ı "harp esiri" olarak anlamışlar ve Ensar'la ilişkilendirilen nüzul sebebi rivayetlerine itibar etmişlerdir. İlginç olan elimizdeki tüm nüzul tertiplerinde sûre Medeni olan Talak sûresinin önüne yerleştirilir.

Sûrenin üslubu, muhtevası ve belagatı kuşkuyla meydan bırakmayacak şekilde Mekkî olduğunu, hatta erken dönemlere ait olduğunu göstermektedir. Sûre İbn Mes'ud mushafında Kıyamet sûresi önüne yerleştirilir. Bu, Rasulul-lah'm İnsan ve Kıyamet sûrelerini namazda ardı ardına okuduğu rivayetini desteklemektedir (Ebu Davud). Bazergan sûreyi 5. yıla, Blachere de Mekke'nin orta dilimine yerleştirir. Tüm göstergeler

bu tercihi desteklemektedir.

Sûrenin ana fikri mazi, hal ve istikbaliyle insan ve insan iradesinin belirleyiciliğidir. İlahi tekamül yasasına tabi olan insanın tek kaderi vardır; Seçmek. İşte şu âyet bu gerçeği haykırır: "Elbet onu (amacına ulaştıracak olan) doğru yola Biz yönelttik: iman eden ve inkâr eden biri olmayı (kendi tercihine bıraktık)" (3) Her şeyin bir ruhu olduğu gibi âhiret de dünyanın ruhudur. İnsan âhirette bu dünyadaki tercihinin karşılığını bulacaktır. Ceza ve ödül, insanın kendi elleriyle kazandıklarıdır (4-22).

Sûre sonunda Rasulullah'ı doğrudan inşaaya yönelir ve küfür karşısında ona direnç aşılır (23-28). Ve sözü iradeye getirir: İnsanın dilemesini de Allah dilemiştir (29-31). İradeye dikkat çekerek başlayan sûre, yine iradeye dikkat çekerek son bulur.

CÜZ 29

^^N

76 / İNSAN SÛRESİ

»N3S^

1201

=HEN

t\ I4IU Otlj^1 »J5-"

1 İns-cinn karşıtlığı için bkz: 6:112, not. İbn Ab-bas İnsân'ı "unutmak" mânasındaki nisyan'a nisbet etmiştir. Ona göre insan, Allah'la yaptığı sözleşmeyi unuttuğu için bu adı almıştır (Ta-berî, 15:26'nın tefsirinde).

2 tstifham-ı takriri olan hel etâ (geçmemiş miydi), aslında kad etâ (elbet geçmişti) gibi tekit vurgusu taşır. Bunun anlamı şudur: soru, aynı zamanda cevabın ta kendisidir. Bununla insanın yokluktan varlık âlemine çıkışı da, ruh üflenmeden önceki beşer hali de kastedilmiş olabilir. Birinci ihtimalde âyet, Allah'ın varlığının bedihiliğine delalet eder. Zira, yokun varlığı faile bağlıdır. Fakat âyet "hiçbir şey değildi" demek yerine "anılmaya değer bir şey değildi" diyerek ikinci ihtimali doğrulamaktadır. Yani beşer, kendisini irade ve akıl sahibi kılan ruh üf-leninceye kadar anılacak bir isme sahip olmayı hak etmemiştir. Doğal olarak daha eşyaya isim verme yeteneğine de (Kırş: 2:31) sahip değildi.

3 İnsan türüne giren herkesi kapsadığı için,

1 İnsanın 1 üzerinden, o tarih sahnesine çıkıncaya (kadar), tüm zamanlar içinden belirsiz ve uzun bir süre geçmemiş miydi (ki), henüz o (bu süre zarfında) anılmaya değer bir varlık bile değildi? 2

2 İnsanoğlunu katmerli bir karışım olan hayat tohumundan Biz yarattık; 3 sınava tabi tutmayı (diledik) 4 ve ardından ona işitme ve görme yeteneği verdik. 5

3 Elbet onu (amacına ulaştıracak olan) doğru yola Biz yönelttik: iman eden ve inkâr eden biri olmayı (kendi tercihine bıraktık) 6

4 En sonunda (inkârı tercih eden) kâfirler için tarifi imkansız zincirler, tasmalar ve kışkırtılmış çılgın bir ateşi 7 Biz hazırladık.

5 Elbet iyiler 8 de hoş kokulu çiçek özü katkılı tarifsiz bir kadehten içecekler: 9 —>

Âdem'in de nutfe'den yaratıldığı anlaşılır (Bkz: 4:1; krş. Eimalili).

4 Hayatın ve ölümün yaratılış amacının sınav oluşuyla ilgili bkz: 67:2.

5 İşitme ve görme, anlama ve akletmeden kinayedir.

6 Lafzen: "Şükreden ve nankörlük eden". İki ahlâkî kavram olan şükür ve nankörlüğün aki-devi karşılıkları iman ve küfürdür. Birleşik im-mâ [in+mâ] edatı, şart ve nefy'den oluşur. Bu, "şıkların dayandığı asıl yoksa şıkların hiçbiri yok" demektir. Yani "insanın küfrü tercih etme yeteneği olmasaydı, şükür yeteneği de olmazdı" anlamına gelir. İrade şükürün de küfrün de şartı ve sebebidir. İnsan, insan olmadan önce beşer idi. Ademiyet vahşiyetin değil melekiy-yetin de mukabilidir.

7 Sa'r, ateşi "yakmak, tutuşturmak, kışkırtmak, alevi yükseltmek" anlamlarına gelir. Kışkırtılmış bir ateşe benzediği için saldırgan deli-

•ŞsSIgpsŞ»

761 insan sûresi

lige de es-su'r adı verilir {Mekâyîs). Dolayısıyla sa'ir normal bir ateş değil "çılgın bir ateş" ya da "çıldırta bir ateş"tir. Zincir suçluluğu, tasma Allah'tan başkasına kulluğu, ateşlerin pişmanlığı ve yürek yangınım simgeleri.

8 Ebrâr{t: bert), Hasan Basri tarafından "mahlu-

•NS3\$SN*

kalacaklar,9 14 zira cennetin (kutlu) gölgesi 10 üzerlerine düşecek, oranın salkımları emre âmâde kılınacak. 11

15 Gümüş (parlaklığında) kaplar ve billur gibi kupalarla kendilerine servis yapılacak; 12
16 öyle gümüşü billurlar ki, onların hacmini tamamen kendileri takdir edecek.

17 Orada zencefil 13 türü bir şeyle tatlandırılmış dolu kadehlerle suvarılacaklar:

18 (Ebedi saadetin) kaynağı 14 olan oraya yüceltilen 15 bir yol ara! 16

19 Kendilerine kalıcı gençlik 17 iksiri servisi yapılacak: 18 Sen o(cennetlik)leri göreceğin zaman, sanki saçılmış tarifsiz inciler sanacaksın; 19 20 Nereden bakacak olsan, sınırsız bir nimet deryası ve görkemli bir iktidar 20 göreceksin.

21 Onların üzerinde yemyeşil, capcanlı 21 ipek elbiseler, atlastan kaftanlar bulunacak; ve onlar tarifsiz gümüşten künyeler-bilezikler takınacak; 22 dahası Rableri onlara temiz ve temizleyici 23 olan tarifsiz bir içecek ikram edecek.

22 (Kendilerine): "Bunlar size ödül olarak verilmiştir,- ve (bu uğurdaki) üstün gayretiniz (Allah) tarafından kabul edilmiştir" (denilecek).

23 ELBET BİZ, evet Biziz Kur'an'ı sana tedrici bir süreç içinde indiren,- 24 artık Rabbinin hükmünü sabırla bekle ve onlardan hiçbir günahkar veya nanköre uyma! 25 Rabbinin ismini sabah(tan) akşam (a dek) yad et! 24 —>

1 "Adak" mânasına gelen nezr, "hayrı kendine vacip kılmak" demektir.

2 Mustatîrâ'ya bu bağlamda verilebilecek en uygun karşılık.

-**=3Ss^-

76 / İNSAN SÛRESİ

^^^

CÜZ 29

3 Veya: "seve seve".

4 Miskîn, kendi kendine kazanmaktan aciz olan.

5 Yetîm: Kazananı ölmüş, kendisi de kazanmaktan aciz olan.

6 Esîr. özgürlükten mahrum herkes. Hem laf-zen hem de mecazen "zor şartların esiri olan kimseler" anlamına.

7 Veya: "Tüm kinlerinden kurtulup özgür kalacaklar". Harîr, "özgürlük" anlamındaki huriden türetilmiştir. İbn Fâris'in bu kelimeye verdiği karşılık şudur: el-harîr. ve huve'l-mahrûr elle-zî tedahalehu ğayzun min emrin nezele bih (Başına gelen bir işten dolayı içini kaplayan kinden kurtulan kimse). Bu mâna, cennetliklerin kinden tamamen arındırılmasını da çağrıştırmaktadır (Bkz: 7:43; 15:47). Bu kelimeye genellikle verilen "ipek" karşılığı da hürriyetle ilişkilidir. Zira ipek giysi özgürlük ve soyluluğun simgesi gibi görülürdü. Bu yüzden harfi, kelimenin belirsiz formunu da dikkate alarak "tarifi imkansız özgür bir (hayat)" diye çevirdik. Âyette iki şey vaad edilmektedir: "cennet ve harir". Hatifi özellikle "libas"tan mücerret olarak geldiği bu makamda "ipek" diye çevirmek eşi olan "cennetle mütenasip görünmemektedir. Kaldı ki cennette ipek zaten vardır. Bu bağlamda harîr ile cennet kadar değerli olan ve maddî-mânevî anlamlarıyla "mutlak ve mükemmel özgürlük" kastedilse gerektir. Allahu alem.

8 Erâik, (t. erîke) "taze gelin karyolası".

9 Lafzen: "Ne güneşi ne soğuğu görecekler", veya Sa'leb'e dayanarak "Ne güneşi, ne ayı görecekler". Bu son mânaya göre cennet ışığım ne güneşten ne aydan alacak. Cennetlikler cennetin ışığı/nuru olacaklar.

10 Bir başka ifadesiyle: Cennetin sayesinde sa-yebân olacaklar. Buradaki gölge, cennet teriminin de ifade ettiği gibi semasının yeşilliklerle kaplı olduğuna delalet eder. Güneşi ve ayı görmemelerinin ilk anlamı budur.

11 Zımmen: Onlar dünyadayken Allah'ın emrine âmâde oldukları için.

12 Bir sonraki kavârira min fiddatin ibaresinden, bu ibarenin bi aniyetin ve ekvabin min fiddatin kanet kavârira şeklinde anlamlandırılma-

sı gerektiğini anlıyoruz. Kânet burada teşbih edatı işlevi görür. Yutâfu 'aleyhim, bu bağlamda "servis yapılacak" anlamına gelir. Tâfe 'aleyh, hem "servis yaptı" anlamına "birinin etrafında fır döndü", hem de "kendini bir şeyin içinde buldu, başa bir iş geldi" anlamına kullanılır. Kalem İ9'da bu ikinci anlamda kullanılmıştır. Tercihimizin gerekçesi budur. Âni-ye'nin tekili ina' kalbi, kalp Kabe'yi temsil eder. Kalp hem tavaf eder, hem tavaf edilir.

13 Zencebîl (Farsça: zencefil), ilk muhatapların çok hoşlandığı bir tatlandırıcı. İbadetler de tatlandırılır: Namaz huşu ile, infak teşekkür ile, oruç sadaka ile, hac marifet ve şuur ile tatlandırılır.

14 'Aynen: "Kaynak, göz, su, casus, kuyu" anlamındaki 'ayn'dan. İrfan ilminde muhabbet, burhan ilminde cevher, beyan ilminde kendi cinsi mânasına gelir. Burada "Ebedi saadetin kaynağı".

15 Veya: "İsimlendirilen". Tusemmâ, hem "işaret, simge, âlem" anlamına gelen vesm, hem de "yücelmek, yükselmek" anlamına gelen sum uv mastarına nisbet edilir. Doğrusu,

kelimenin kök olarak sumuv'den türediğidir. Bir şeyin ismi müsemmasımın zatını zihindeki diğer varlıklar içinden çekip öne çıkarır. Çoğulu olan esmâ'hemzeli geldiğine göre sim v kalıbından gelmiş olmalıdır. Aksi halde çoğulu evsâm gelirdi. Tercihimizin gerekçesi budur.

16 Arap diline ilk kez Kur'an'la girdiği düşünölen selsebil kelimesinin nasıl anlaşılacağı tartışılmıştır. Dişil ve âlem oluşu dolayısıyla ğayr-ı munsarîf olması gerektiği için isim olması uzak bir ihtimaldir (Zemahşerî). Geriye ya "içimi kolay" veya "akışı güçlü" anlamına sıfat, ya da "yolu sor/ara" anlamına iki kelime olduğunu kabul etmemiz gerekir ki, tercihimiz olan bu sonuncu okuma Hz. Ali'ye nisbet edilmiştir (Keşşaf ve Râzî).

17 Veya: "Ölümsüz gençler servis yapacaklar." Yıldan, (t. velîd) "sabi, hep taze genç" veya mastar manasıyla "ebedi, kalıcı gençlik" (Ayrıca bkz: 56:17, not).

18 Tâ/e 'aleyh için 15. âyetin ilgili açıklamasına bkz.

CÜZ 29

^^^

76 / İNSAN SÛRESİ

^£5^

1205

19 Zımnen: Dünya gölündeki insan kumu, tıpkı bir midyenin bağına düşer gibi Rabbani terbiyenin bağına düşünce, cennete girmeyi hak eden bir cennet incisi olup çıkacak.

20 Ebedi saadet diyarında sevginin sonsuz iktidarı.

21 Hudrun, lafzen "yeşil" rengi, mecazen "canlılığı" ifade eder. Akleden kalbi diri tuttukları için bunun alametini üzerlerinde taşıyacaklar.

22 Ruhlarını ubudiyet ve ibadetle özgür kıldıkları, yüreklerinin bileğine kelepçe takmadıkları için bileklerine cennet takısı takılacak. Burada "gümüş" olarak geçen bilezikler, Kehf 31 ve Fâ-tır 33 ; te altın olarak geçer. Altın ve gümüş de-

ğeri sembolize eder. Aynı şeyin iki ayrı cins olması, mü'minin makbul amelleri arasındaki kalite farkının cennete yansıtacağına delalet eder. Altının güneş ışığını gümüşün ay ışığını temsil edişinden yola çıkarak, birincisinin gün ışığı gibi doğrudan ikincisinin ay ışığı gibi dolaylı sevabı temsil ettiği de düşünölebilir.

23 Fe'ül vezni, hem fail hem mef'ûle delalet eder. Zımnen: İçlerini tüm korku, kaygı, endişe, kin ve kirden yıkayan bir içecek sunacak.

24 Bukraten ve asıla, bir günün tüm gündüzünü, hatta tamamını kapsar. Farz ve nafil namazlar, dua ve istiğfar, davet ve tebliğ, Allah adına yapılan her şey buradaki zikre dahildir.

*^s^

•?ss3£ss*

76 / İNSAN SÛRESİ

•Şs-^34»

CUZ29

<—26 Ve gecenin bir vaktinde O'na secde et ve uzun geceler boyu O'nun şanını yücelt!

27 Ne var ki şu (nankör) adamlar 1 hemen şimdi ve burada olanı seviyorlar da, zor bir günü (gündemlerine almayı) erteliyorlar.

28 Onları Biz yarattık ve bütünün parçaları arasında sımsıkı bir bağ kurduk; 2 ve eğer Biz istersek onları benzerleriyle kökten değiştiririz.

29 BÜTÜN bunlar bir öğüt ve uyarıdır: Şu halde dileyen Rabbine varan bir yol tutsun; 30 Zaten Allah (dilemenizi) dilemese siz asla dileyemezsiniz: elbette Allah her şeyi bilendir, hep hikmetle hükmedendir.

31 O, isteyen kimseyi rahmetine sokmayı diler,- ne ki zalimler için de elîm bir azap hazırlamıştır.

»>ggH

•jd i '.I rf«& «fi \ «fi "1 > ' " " >\ * . > • l' I »ti ''

1^ 4^ »fi -" *^ !l <-I 'î 1 * " -" ^ ' ^ * ' * l SS&

Uj»VŞ JU^—^ <tjj J| Jj*j] *L_i /~*J 1 araJü oJÜS Üıf3?

f at fi fi ' ' ** \$ * ~ ~ *' * *t —

1 Hâ-ulâ', çok söz edildiği için Peygamber'in zih- 2 Veya: "parçalan birbirine raptettik". Duygu, nini meşgul eden müşrik elebaşlara delalet eder. düşünce ve eylemleri arasında.

«^

^^^

" /*****% önderilenler" anlamına gelen adını ilk âyetinden alır. 'Âdiyât, Zâri-*L "Yy&t, Nâzi'ât ve Sâffât sûreleriyle isim ve giriş açısından benzerlik arzeder. İbn Mes'ud ve İbn Abbas'tan gelen ayrı ayrı rivayetlerde, sûre ve'1-murselâti 'urfen olarak anılır (Buhârî ve Müslim). İbn Abbas, bu sûreyi okurken " Akşam namazında Rasulullah'ın ağzından son kez dinlediğim sûre buydu" diyerek gözyaşı döker. Yine İbn Mes'ud Rasulullah'ın namazlarda sûreleri eşleştirerek okuduğunu, bazen bir rekatta Rahman ile Necm'i, diğer rekatta İkerabe (Enbiya) ile Hâkka'yı, bazen de Amme Yetesaelûn ile Murselât'ı eşleştirdiğini söyler.

Sûre Mekke'de inmiştir. Üslûp ve muhteva bunu doğrular. Sûrenin zamanını tesbitte İbn Mes'ud'dan gelen şu rivayet işimizi kolaylaştırır: "Biz Mi-na'da bir mağarada (gizlice) Rasulullah'la bir araya geliyorduk, bu sûre indi" (Buhârî). Bu, davetin henüz yeni olduğu döneme tekabül eder. Takriben peygamberliğin 5. yılıdır. İlk tertiplerin tümünde Hümeze-Kâf arasında yer alması da tercihimizi teyit eder. "Onlara Allah'ın huzurunda eğilin denildiğinde eğilmezler" (48) âyetini namaza hamledip bunu da Medine'de indiği yorumuna mesnet kılan rivayetler varsa da tutarlı değildir.

Konusu vahiy ve yeniden diriliştir. Vahiy akim ruhu, âhiret dünyanın ruhudur. Sûre bu ikisine can veren âyetlerden oluşmaktadır. Son Saat, kıyamet, yeniden diriliş, hesap günü, ödül ve ceza gibi ayrıntılarıyla insanın ebedi istikbalini ele alır. Bu ele alış o kadar yoğundur ki, şu âyet tam sekiz kez, her biri bağlamıyla uyumlu bir vurguyla tekrarlanır: "O Gün vay haline hakikati yalanlayanların". Bu tekrarların bağlamla uyumlu olduğunu söylemek vurgularının farklı olduğunu söylemektir.

Vahye dolaylı bir atıfla başlayan sûre, yine vahye atıfla son bulur: "Haydi (buna inanmadılar), iyi de, bundan sonra hangi habere inanacaklar?"

*f^3s^

77 I MÜRSELÂT SÛRESİ

^^3^

CÜZ 29

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 ŞAHİT olsun 1 birbiri ardınca 2 gönderilen (bu vahiyler)! 2 Ardından bir fırtına gibi ortalığı kasıp kavuranlar! 3 Ve (ilahi mesajı) yadıkkça yayanlar! 4 Peşinden (hak ile batılı) seçip ayıranlar! 5 derken (insanı) tarifsiz (güzellikte) bir öğütle buluşturanlar;

6 (o öğütle) imana yöneleni mazur kılan ve tevbe edenin affını muştulayanlar...

7 ELBETTE, 3 tehdit edildiğiniz şey mutlaka gerçekleşecektir: 8 Yıldızlar söndü-rüldüğü zaman; 9 ve gök yarıldığı zaman; 10 ve dağlar un ufak edildiği zaman; 11 ve bütün elçiler

(tanıklık) vaktinde toplandığı zaman... 4

12 Peki, bütün bunlar hangi gün gerçekleşecek?

13 (İyi ile kötü arasındaki) Ayrım Günü.

14 Sahi, bu Ayrım Günü'nün dehşetini sen nereden bileceksin?

15 O Gün vay haline hakikati yalanlayanların!

16 Ne yani, Biz (o yalanlayanların) öncülerini helak etmedik mi? 17 Sonrakileri

MSN

»• l^lil

- M ' "ti - ' '

a^L

^ Oİ jı Oİİ @ }j> oÇakJH # h°) oüjOJii @

_, 1 > f L

^@ liii Jİ.JJI İİİ3S Ji-J jl^JllSlj o hj

de onların peşine diziveririz: 18 İşte günahı hayat tarzı haline getirenlere böyle davranırız.

19 O Gün vay haline hakikati yalanlayanların!

1 Yüksek bir belagatın ifadesi olan ilâhi yeminler, varlığı oluşturan her unsurun "şahitlik" vasfını ifade eder. Tek sahip O'dur; gerisi hep şahittir. İnsan da şahitler kervanına bilinçli olarak katılmalıdır. Tefsir otoriteleri, ilk beş âyette yer alan sıfatların mevsufu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bunlara "melekler", "rüzgarlar" veya "kamil ruhlar" diyenler olduğu gibi, ilk ikisi melekler diğerleri rüzgar veya ilk ikisi rüzgar diğerleri melekler, ilk ikisi melekler müteakip üçü âyetler diyen de olmuştur. Tercihimizin gerekçesi için mevsufsuz sıfatlarla başlayan beş sûrenin il-

ki olan 'Âdiyât l'in notuna bkz.

2 Veya 'urfen mastarına mef'ul mânası vererek: "marufu (emretmek) için gönderilen..." Kıl üst üste bindiği, peş peşe dizildiği için at yelesine 'urf denilmiştir.

3 Innemâ, sünnete dayalı Mushaf yazımı gereği Mushaf içinde birleşik yazılsa da hasr belirten innemâ edatı değil, iane ve znâ'dan oluşan iki ayrı edattır ve "elbette" ve "şey" ile karşılanmıştır.

4 Veya: "Vakti geldiği zaman". Tercihimiz Ferrâ'mn tercihidir.

^^

CÜZ 29

^3^3^

111 MÜRSELÂT SÛRESİ

•££3\$54»

1209

NE3H=

^5 Jfe JI IjİlİJl o 5>JİİJ <i ^S U JI ljlL ! 10

1/y 1 ?!

'ö'1^i

i^j_JkV;

,d~b

*, ') s <- t > " "

lül|

Ijİ^lj IjK@ 5^1^^j# o.^3 ^J

o ^ p\ -M 1^ikîj 1^Jr © ^&ii} i^; efe

20 Sizin yaratılış sürecinizi basit ve zayıf bir sıvıdan başlatmadık 1 mı? 21 Ki Biz o sıvıyı (rahim gibi) sağlam bir karar mahallinde korumaya aldık; 22 tabi ki önceden belirlenmiş bir süreye kadar...

23 Bütün bunları Biz takdir ettik; 2 ve ne muhteşemdir Bizim takdirimiz!

24 O Gün vay haline hakikati yalanlayanların!

25 Değil mi ki yeryüzünü bir arada yaşama alam yaptık; 3 26 (manen) ölü (kâ-fnjler ve diri (mü'min)ier için? 4 27 Ve başı yüce heybetli dağlar var ettik; ve size billur gibi suları sebil ettik. 5

28 O Gün vay haline hakikati yalanlayanların!

19 HAYDİ ARTIK, yalanlayıp durduğunuz (Hesap Günü'ne) doğru ilerleyin bakalım! 30 (İnsanın duygu, düşünce ve eylemini kuşatan) üç boyutlu gölgeye doğru

ilerleyin! 6 31 Gölgesi serinletmeyen ve ateşin alevinden korumayan (acayip bir gölgeye); 32 O (alevin ateşi) dev yapılar 7 gibi kıvılcımlar saçar; 33 sanki akkordan halatlar gibi... 8

34 O Gün vay haline hakikati yalanlayanların!

35 Bu, ağızlarını açamayacakları bir gündür,- 36 (O Gün) onlara özür dilemeleri için dahi verilmez izin.

37 O Gün vay haline hakikati yalanlayanların!

38 İşte bu, Ayrım Günü'dür. (Onlara denilecek ki): "Sizi ve öncekileri bir araya topladık: 39 Haydi, eğer elinizde bir kurtuluş planı varsa hemen onu uygulayın!"

40 O Gün vay haline hakikati yalanlayanların!

41 ŞÜPHE YOK Kİ muttakiler (huzur veren) gölgeler altında ve (ebedi saadetin) kaynağında bulunacaklar; 9 42 ve canlarının istediği her şey, 10 onları neşe ve zevke gark edecek,11 43 (onlara) "Yaptıklarınıza karşılık olarak yiyin, için, afiyet olsun!" (deriz). 44 Elbet Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz!"

45 (Ne ki) O Gün vay haline hakikati yalanlayanların!

46 SİZ de (dünyada) yiyip için ve geçici hazların sefasını sürün (ey yalanlayanlar)! Çünkü siz, günahı hayat tarzı haline getirdiniz.

47 O Gün vay haline hakikati yalanlayanların!

48 Zira onlara Allah'ın huzurunda saygıyla eğilin denildiğinde eğilmezler.

49 O Gün vay haline hakikati yalanlayanların!

50 Haydi (buna inanmadılar), iyi de, bundan böyle hangi habere inanacaklar! 12

•N^g^s?»

77 I MÜRSELÂT SÛRESİ

^£3S^

CUZ29

1 Min edatı, sürecin başlangıcına (ibtida) delalet eder.

2 Yani: Kudretimizden bir kudret sayesinde, büyüyüp gelişmesini takdir ettik.

3 Veya kifât'm. "çekim gücü"nü ifade ettiğinden yola çıkarak: "yeryüzünü cazibe merkezi yaptık". Kifât, kefe?ten fiâl kalıbıyla gelmiş,-farklı şeylerin bir araya gelmesi veya bu işin gerçekleştiği alanın adı. Bir sonraki âyetin de delalet ettiği gibi, mü'min olsun kâfir olsun insanların bir arada yaşamasının Allah'ın takdiri olduğunu ifade eder.

4 Belirsiz olması, "bildiğiniz ölüm ve hayat değil" anlamım içerir. Çevrimizin gerekçesi budur. Bir önceki âyetin "Yeryüzünü cazibe merkezi yaptık" şeklindeki alternatif mânasını tercih edersek, bu âyetin açılımı "bu yüzden dirileri de ölüleri de kendine çekmektedir" şeklinde olur.

5 Sekaytuhu "ona su sundum" anlamına gelirken, eskaytuhu "ona sudan bir pay verdim" anlamına gelir {Furûk). Başı yüce haşmetli dağlar rahmet bulutlarının altına başını tutuyor da, şerefini Allah'tan alan insan akleden kalbini neden vahyin rahmet bulutlarının altına tutmayıp hakikati yalanlıyor? Vahiy bir dağa inseydi dağ haşyetten paramparça olurdu (59:21). Fakat

insana indiği halde insan neden vahye karşı taş kesilir? Bulut dağa nazil olur vahiy insana. Bulutu çeken dağ yeşile kavuşur, vahiy hakikatine yüreğini tutan insan cennete kavuşur. Aksi halde dağ nasıl kıraç kalırsa, insan da cennetinden olur.

6 Yani: cehennem dumanının yakıcı, boğucu ve kör edici gölgesine... Zimnen: Zira siz dünyadayken fitrat, hilkat ve akleden kalbinizin üzerini küfür perdesiyle örtterek vahyin ışığından mahrum bırakmıştınız.

7 Ke'1-kasr, çoğul olarak anlaşılır. Zira el cins içindir.

8 Veya: "Sarı develerin gövdeleri gibi". Tercihimiz, "gemileri zapteden halatlar" anlamına gelen cumâlâtun (t. cumâletun) okuyuşuna dayanmaktadır.

9 'Ayrı için bkz: 76:18, not.

10 Min beyaniyye olarak alınmıştır.

11 Fevâkih'e verdiğimiz bu anlam için bkz: 36:55.

12 Allah Rasulü bu âyeti okuyan birinden, "Allah'a ve O'nun indirdiğine iman ettim" demesini istermiş (îbn Kesir). Bu, vahiyle diyaloga girmenin, vahyi canlı seslenen bir özne olarak görüp ona cevap vermenin güzel bir örneğidir.

*^3\$S==?«

^^

Sûre, kadim mushafların, tefsir ve hadis kitaplarının bir çoğunda Nebe' adıyla anılır. İkinci âyetinde yer alan nebe', "Önemli ve büyük haber" anlamına gelir. Buhârî ve bazı tefsirler ilk âyetiyle anmışlardır. Kurtubî Sûretu Amme adıyla anmıştır. Ayrıca bu sûreye Tesâul ve Mu'sırât adını verenler de olmuştur.

Nebe' ve Nazi'ât sûreleri, Mushaf'ta da nüzulde de birbirini izler. Ünlü tertipte Me'âric-Nâzi'ât arasında yer alır. Sûre, muhteva itibarıyla iniş zamanına ilişkin bir delil sunmaz. Ancak inkarcı muhatapların üzerinde yoğunlaştığı âhireti inkâr konusuyla söze girmesi, bir ipucu sayılabilir. M. Bazer-gan, nüzul tertibinde sûreyi iki bölüme ayırarak 1-36'yı vahyin ikinci yılına, gerisini 6. yılma yerleştirir. R. Blachere ise üç dilimlik Mekke döneminin ilk dilimine ve 26. sıraya yerleştirir. Tertipteki yerine dayanarak sûrenin peygamberliğin 7. yılında nazil olduğunu söyleyebiliriz. İbn Abbas'tan gelen şu rivayet, bu tahminimizi pekiştirir mahiyettedir: "Kureyş oturuyor, inen Kur'an âyetlerini tartışıyor,- onlardan tasdik edenler de çıkıyordu, yalanlayanlar da ; derken bu sûre indi."

Konusu bir bütün olarak insanın ebedi istikbalidir. Yeniden diriliş hakikatini eşsiz bir belagatla ele alır (1-5). Ardından insanoğluna sunulan nimetler hatırlatılır. "Uykunuzu ölüm (sembolü) kıldık" (9) ve "gündüzü de hayat (sembolü) kıldık" (11) diyen âyetler bu sûrede yer alır. Sûrede ilâhi ödül ve cezanın ayrıntılı tasvirleri yapılır (21-40).

Sûre, inkâr ettiği hesap günü ile karşı karşıya kalan bir inkarcının pişmanlık kokan şu acı yakmışıyla son bulur:

"N'olaydım, keşke bir toprak olaydım!"

*^3^

78 / NEBE' SÛRESİ

«1^^

CÜZ 30

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 KENDİ aralarında neyi 1 soruşturuyorlar? 2 2 O muazzam (olayın) müthiş haberini mi?
3 3 Ki onlar o (haber) hakkında farklı düşünüyorlar. 4

4 Evet: Bir gün (gerçeği) öğrenecekler; 5 evet, evet: Bir gün (gerçeği nasılsa) öğrenecekler.

6 YERYÜZÜNÜ (sizin için) tarifsiz bir beşik kıldık mı? 5 7 Ve dağları da (o beşiğin) ayakları? 6

8 Dahası sizi çiftler halinde yarattık; 7 9 ve uykunuzu ölüm 8 (sembolü) kıldık; 9 10 ve

geceyi tarifsiz bir örtü kıldık; 10 11 gündüzü de hayat (sembolü) yaptık. 11

12 Ve üzerinize yedi 12 kat (göğü) sapasağlam bina ettik.

13 Ve (oraya) son derece güçlü bir ışık ve ısı kaynağı yerleştirdik. 13

14 Ve sıkılmaya hazır yağmur yüklü (bulutlardan) 14 şarıl şarıl sular indirdik; 15 ki onunla tohumlar ve bitkiler bitirelim; 16 dahası, salkım saçak bahçeler (yetiştirelim diye).

17 ŞÜPHE SİZ Ayrışma Günümün 15 belirlenmiş bir vakti mutlaka vardır: 16 18 O Gün sura üflenir, derhal amacına göre taksim edilmiş topluluklar halinde (hayat alanına) çıkarsınız; 19 ve kapıları varmış gibi 17 gökler açılır ; 20 ve sanki bir serapmış gibi dağlar yürütülür.

21 Şüphesiz (O Gün) Cehennem gözleri yolda kalacaktır, 18 22 (o) haddini bilmezler için bir son duraktır; 23 onlar ora-

MEN

t- lEU

fcLIS' '

•J3~"

hş' 3 tş. o ^JJj o L\ll îloi^iin 5^ HJ3ÎÎ3

da uzun zamanlar boyu kalacaklar. 19 24 Orada ne (yürek) serinletici bir (haber) tadacaklar, 20 ne de (iç yangınım söndürecek) bir içecek. 25 Ancak kavurucu bir umutsuzluk ve zift gibi sıvanan buz gibi bir karanlık. 21 26 (İnkârlarına) uygun bir karşılık olarak...

27 Şu kesin ki onlar vaktiyle, hesaba çekilmeyi arzu etmiyorlardı,- 28 üstelik âyetlerimizi de açık bir dille yalanlamışlardı; 29 Biz de her şeyi bir bir sayarak kayıt altına aldık.

30 Sonunda (onlara diyeceğiz ki): "(Büyüttüğünüz Cehennem ağacının meyvelerini) tadın ; artık size tarifsiz bir mahrumiyetten başka bir şey artırmayacağız. 22

1 'Amme'nin aslı 'an+mâ edatlarıdır. Soru ma l söz dizimi yetesâelûne 'an mâ şeklindedir. mâ'sı harf-i çerle birleşince elif düşüp ona dela- Soru edatı kural gereği başa gelmiştir. leten mim'e bir şedde verilir. Cümledeki nor-

CÜZ 30

2 Tefâul babında mâna hem özne hem nesneden sadır olduğu için, "soruşturma" karşılığını tercih ettik. Kur'an eşsiz belagatıyla Arap dilinde daha önce kullanılmamış yöntemleri kullandı. Bunlardan biri de konuya soruyla girme üslubudur.

3 Nebe' ile haber arasında fark vardır. Nebe', "sahibi için hayati önemi olan haber" anlamına gelir. Buradaki en-nebeu'l-'azîm, bağlamın da doğruladığı gibi "yeniden diriliş"tir. Bunu zımmen "göklerin manşeti" olarak da okuyabiliriz.

4 Mekkelilerin yemden diriliş konusunda kafalarının da, sözlerinin de karışık olduğunu beyan eder. Mekke'li bir düzine kadar kodaman kökeni karmaşık ve karanlık ilkel bir materyalizmi (Dehrilik) savunuyorlardı. İbn Habib'in el-Mu-habbaf 'da "zındık" olduklarını belirtip bir bir saydığı bu kodamanlar başta İran kökenli Maz-dekizm olmak üzere kadim Şamanizm'in her türünden etkilenmişlerdi. Âhireti kökten inkâr eden onlardı (45:24). Fakat geniş yığınların bilinç altında Hz. İbrahim'den kalma belli belirsiz bir âhiret düşüncesi vardı. Casiye 32. âyet (ayrıca 41:50 ve 18:36) bunu ifade ediyordu.

5 "Yeryüzü ve dağlar" (7. âyet) özgül ağırlığı olan somut ve elle tutulabilir varlıklar olduğu için innâ ce'alnâ şeklinde doğrudan mazi fiil yerine muzarinin lem ile mazi yapılmış hali olan lem-nec'al şeklinde gelmiştir. Buna mukabil "cinsiyet, uyku, gece ve gündüz" özgül ağırlığı olmayan gerçeklikler olduğu için 8-11. âyetlerde halaknâ ve ce'alnâ mazi fiilleri doğrudan kullanılmıştır.

6 Lafzen: "Direkleri". Kur'an'm eşsiz belagatına harika bir örnek. Yeryüzü ölçeğinde bir beşiğe dağlardan ayak yakışırdı. Bebeği insan olan bu beşiği sallayan el Allah'ın kudret eli, bu eli harekete geçiren şefkat ilâhi rahmettir. Teşbihin îmâ ettiği hakikat karşısında akıllar secdeye durur.

7 Bu özellik türün her unsurunu içerdiği için, halaka'l-insân yerine halaknâkum gelmiştir. Ezvâcen "çift olarak, çifterli" demektir. Âyet tüm yaratılmışlar âleminin çift kutupluluğuna delalet eder. Ezvâc zımmen "zıt kutupluluk" anlamını da içerir. Zira Kur'an'da bir çok yerde

zıt kutupluluktan söz edilmesine rağmen, burada olduğu gibi Allah'ın eşyayı zıt kutuplu olarak {ezdâden) yarattığımden hiç söz edilmez. Bu tıpkı hayır Allah'a doğrudan izafe edilirken şerrin Allah'a izafe edilmemesine benzemektedir. Bu durumu lafzen temsil eden ezdâd yerine ezvâc kullanılması, âlemde zıtlar olarak algıladığımız şeylerin hakikatinin algıladığımızdan daha farklı olduğunun göstergesi sayılabilir. Belki bizim zıtlar gibi

gördüğümüz şeyler de hakikatte biri olmadan diğeri düşünülemez olan eşlerdir. Elbet işin hakikatim en iyi Allah bilir

8 Veya, "kesinti" [el-kat /] kök anlamına istinaden: "istirahat için ara". Fakat bu mâna, kelimenin asli mânası değildir. Nevmekum (uykunuz) kelimesi, insan uykusuna has bir özelliği ifade etse gerektir. Bu da can ile değil insana özgü ruh ile alâkalı olmalıdır (Krş: 6:60).

9 8. âyetteki çift yaratılış haleka fiiliyle, 9. âyetteki uykunun ölüm sembolü kılmış ce'ale fiiliyle ifade edilmiş. Halk eşyanın varoluş, tabiat, cevher ve fitratına nisbetle, ca'l ise eşyanın ahval, araz ve eylemine nisbetle kullanılır. Çift kutupluluk insanın cevheri özelliği, uyku ise arazi özelliğidir. İlki ontolojik, ikincisi biyolojiktir.

10 Birincisi: Gecenin koynunda yapılması gereken meşru işler için bir örtü. İkincisi: Zerdüşt-lüğün Karanlık Tanrısı (Ehrimen) inancım red. Üçüncüsü: Gece koruyucudur: İlk muhatapların dünyasında gece saldırmak muruefe aykırıydı.

11 "Hayat" anlamına gelen me'âş, 9. âyetteki subâtfm. karşıtıdır.

12 Lafzen sayı ifade etse de mecazen çok kat-manlılığı ve çeşitliliği ifade eder.

13 el-Vehhec, bir kaynaktan neşet eden ışık ve ısı (Râğıb). Burada "güneş".

14 Veya: "(Rüzgarların) sıkıp suyunu çıkardığı (bulutlardan)". 'Asr (103:1) ve u'sıra (12:36) hep "sıkıp suyunu çıkarmak" kök anlamından müştaktır.

15 Hesap Günü iman ve küfrün, iyi ve kötünün, hak ve batılın ayrışma günüdür. Kur'an da ayrış-tırıcı bir kelimedir [kavlim fasl, 86:13]. Ayıran Söz'ü dinlemeyen "Ayrışma Günü" kaybeder.

•f^SS^*

78 / NEBE' SÛRESİ

* v~3 S^^*

CUZ30

16 Kâne, sözkonusu zamanın Allah katında malum ve sabit olduğunu ifade eder. Yani, 'Tanrı'yı kıyamete zorlamak' isteyen haddini bilmezler boşuna çırpınırlar.

17 Veya: "Ve gökler açılır -ki zaten o kapılara (sahiptir)-" Tercihimiz, Mne'nin teşbih edati işlevine dayanmaktadır.

18 Veya mirsâd'm mekân ismi anlamına dayanarak: "gözetleme/pusu yeri olacaktır". Ya da mastar anlamına dayanarak: "pusuya yatacaktır". Tercihimiz kelimenin mübalağa

anlamına dayanmaktadır.

19 Ahkâb, "uzun zaman" demektir. Bir hadise göre 80, Ibn Abbas'a göre 300 yıldır. 40 veya 30 bin yıl diyenler de olmuştur. Hasan Basri "süresi belirsiz" der. Bu âyetten yola çıkarak Cehen-nem'in sonlu mu sonsuz mu olduğu tartışılmıştır. Sonlu olduğunu savunan her mezhepten

farklı alimler başta bu âyet olmak üzere Enam 128 ve Hûd 106-108. âyetlerini ve Allah'ın rahmetinin gazabını geçtiği ilkesini delil getirmişlerdir. (Konuyla ilgili ayrıntılı bir açıklama için bkz: 2:35, not). Ebu Said el-Hudrî'den gelen bir hadis şöyledir: "Hesap Günü cennetlikler cennete, diğerleri de cehenneme gider. Allah şöyle der: "Kalbinde hardal tanesi kadar iman olanı oradan çıkarın!" Cehennem ehli oradan çıkarılıp hayat ırmağına atılacak. Ve sonra bir çayın kenarında yeşeren otlar gibi filizlenecekler. Sen onun nasıl çimlenip filizlendiğini görmez misin?" (Buhârî, Müslim, Nesâî, İbn Hanbel).

20 Parantez içi açıklamalarımız, zâka fiilinin mecazi karşılığına dayanmaktadır.

21 Ğassâk için bkz: 113:3, not 5.

22 'Azâh'ı çevirimizin gerekçesi için bkz: 68:33, not 14.

»? s ^ŞS^ 5 #*„

CUZ30

*iM^ > < p = ^ *

78 / NEBE' SÛRESİ

tr^3 t^ = î"

1215

31 NE var ki, Allah bilinciyle hareket edenleri tarifsiz bir mutluluk yurdu 1 bekliyor;

32 içinden su çıkan göz bebeği bahçeler, 2 bağlar., 33 Dahası, dengi dengine gözalcı

eşler.. . 3 34 Ve dolup taşan kadehler...

35 Orada kimse ne boş bir laf, ne de yalan bir söz duyacak.

36 (Bütün bunlar) Rabbinden, tarif(e)siz bir hesaba göre bahşedilen limitsiz bir ödül olacak; 37 Göklerin, yerin ve o ikisi arasmdakilerin Rabbi'nden; Rah-mân'dan...

Ve hiç kimse ona (karşı) söz söyleme cesaretini kendinde bulamayacak; 4 38 (insanlığa ait) bütün ruhların 5 ve meleklerin saf saf dizildiği gün kimse ağzını açama-yacak; ancak

Rahmân'm izin 6 verdikleri müstesna; onlar da sadece doğruyu söyleyecek. 7

39 İşte bu, Hakkın Tecelli Ettiği Gün'dür: Artık dileyen Rabbine varan bir yol tutsun.

40 Kuşku yok ki Biz sizi, çok yakın bir azaba karşı uyarıyoruz: O Gün kişi elleriyle takdim ettiği şeylere bakacak; ve (yeniden dirilişi) inkâr eden kişi şöyle diyecek; "N'oiaydım, keşke bir toprak olaydım!" 8

1 Veya mastar anlamıyla: "Kurtuluş.."

2 Hadika'yı çevirimiz için bkz: 27:60, not.

3 Kevâ'ib, "yüksek, yüce, kaliteli, değerli, gözalıcı" anlamına gelen ka'b kökünden {Mekâyîs}. Sonradan Ka'be gibi "kübik", ka'beyn (ayak bileği) gibi dairevi cisimler için de kullanılmaya başlanmıştır. Yalnız burada geçen kelime dişil olmadığı gibi, tek bir cinse de hamledilemez. Her iki cinsi de kapsar. "Tam denk" anlamındaki etrâb da tercihimizi doğrular.

4 Zımnen: Şuna neden şu kadar verdin diye hesap sorma cüretini...

5 Ruh tekildir, fakat belirlilikten dolayı çoğul anlamı taşır. Tercihimiz İbn Abbas, Katade ve

Hasan Basri gibi ilk otoritelerin görüşüne dayanmaktadır (Taberî). Allahu alem, bu insanogluna dünyada üflenen ve onda fitrat, vicdan, irade ve akıl biçimlerinde tezahür eden, 'tevef-fi' ettirildikten sonra asli vatanında şahid olarak îlahi huzura çıkartılacak olan ruhtur.

6 İzn, "kulak" anlamındaki uzn'e nisbet edilir. Kulağını dikerek izin bekleyen kimseye verilen müsaade olduğu için izn denmiştir.

7 Müşriklerin sapık şefaathı inancını red. Tüm şefaathı tasavvurları, Enbiya 28, Sebe 23, Zümer 44, Necm 26. âyetlere arz edilmelidir.

8 Zira bu kişi, yaşarken yeniden diriliş gerçeğine inanmak yerine toprak olacağı sanmıştı.

»N^ŞŞ^sst*-

79* NÂZt'ÂT SÛRESİ

*s3£**

s

üre, "söküp çıkarırlar" veya "sıyırıp alanlar" mânasına gelen Nâzi'ât adını ilk âyetinden

alır. Sûrenin, ilk dönemlerden beri bilinen ve kullanılan tek adı budur.

Mekke'de inmiştir. 'Âdiyât, Zâriyât, Sâffât ve Murselât gibi mevsufsuz sıfatlarla başlayan beş sûreden biridir. Mehdi Bazergan, matematiksel yöntemiyle sûreyi iki bölüm halinde vahyin 2. ve 3. yıllarına yerleştirir. Benzer bir tercihi Blachere de yapar. Fakat Nazi'at sûresi ; ilk nüzul tertiplerinin tümünde Nebe'-İnfitâr arasında yer alır. Bu sıralamaya itiraz etmek için elde makul bir gerekçe bulunmamaktadır. Bu durumda sûreyi boykot döneminin ilk yılı olan peygamberliğin 7. yılma yerleştirmek daha isabetli olacaktır.

Konusu âhirettir. Bir çok sûre gibi bu sûrenin de ana temasının âhret olması sebepsiz değildir. Zira her şeyin bir ruhu vardır, dünyanın ruhu da âhiredir.

Sûre, diğer mevsufsuz sıfatla başlayan sûreler gibi vahye üstü kapalı atıflarla başlar. Hz. Musa ve onun davetine sırtını dönen Firavun kıssası bu bağlamda dile gelir:

"Sonunda Allah, onu âhret ve dünyaya ibret olsun diye enseledi." (25)

Sözlü âyetlere inanmayanlara tabiat ve kâinat âyetleri gösterilir.

Sûre en sonunda sözü kıyamete getirir. Şu çarpıcı âyetler, insanoğluna Allah'tan başka hiç kimsenin haber sunamayacağı öteki hayata dairdir:

"(Ey peygamber!) Sana "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye soruyorlar. Sen nerde onun vaktini bilmek nerde! Onun nihai sınırı Rabbine malum. Sen sadece onun azametinden korkanlara hatırlatıcısın. (Kâfirler) bu hakikati bizzat gördükleri gün, onlara sanki (bu dünyada) bir gece veya bir gündüzden fazla kalmamışlar gibi gelecek." (42-46)

CÜZ 30

*^1^

79 I NÂZİ'ÂT SÛRESİ

e^5^

i i Lgiui oÜ- jüü 12 j>i

i-*

f>-d

M'

JİÜİİ;

şlijtjll

-1>

V

fil JiL; IjJli ©f^JCIL. ll4= lit* :

-I,i

J^J1S-*

tan

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 ŞAHÎT olsun 1 (muhatabın yüreğine) dalıp (küfrü oradan) şiddetle söküp atan 2

ÿ^5±

1217

(gazap âyetleri)!

2 Ve (mü'min gönüllere) müjde dolu bir umudu usulca getirip bırakan (rahmet âyetleri)!

3 Ve (o umutla hayat denizine) açılıp yüzdükçe yüzen (mü'min)ler!

4 Ve (hayır yolunda) birbirleriyle yarışan öncüler! 5 Derken, onların peşinden işleri yoluna koyan artçılar!

6 (Bunların her biri şahit olsun ki) 3 O Gün (yeryüzü) şiddetli bir sarsıntıyla sarsılacak; 4 7 daha büyük artçı sarsıntılar birbirini izleyecek; 8 (ve) kalpler çarpılmış (gibi) titreyecek; 9 onların gözleri yıkılmışlığı, bitmişliği temsil edecek. 5

10 (Hâlâ) diyorlar ki: "Ne yani, şimdi biz yeniden eski halimize mi döneceğiz? 11 Tamamen çürüyüp bir külçe kemik haline gelsek de mi?" 12 (Ve) ekliyorlar: "O zaman desene bu ikinci bir hüsrân olacak!" 6

13 Ne var ki o, öldüren bir çılgılık gibi tek vuruşta işi bitirecek; 14 İşte o zaman (gözleri) faltaşı gibi açılacak. 7

1 Krş: 77:1, not 1. İlk beş âyetteki sıfatların mevsufları zikredilmeraiştir. Bunlar melekler, yıldızlar, ok atan mücahitler veya kabzedilen ruhlar olarak yorumlanmıştır. Oysa ki Kur'an melekleri dışı olarak tasavvur edenleri reddeder (43:19). Yıldızlara ve ruhlara öznellik (müdebbir) yakıştırmak da Kur'an'm genel kabullerine aykırıdır. Bizce bu sıfatların mevsufu benzerleri gibi vahiy veya vahye burada olduğu gibi olumlu veya 'Âdiyât'ta olduğu gibi olumsuz tepki veren insanlardır. Sıfatlar hem geçişli hem geçişsiz

okunabilir.

2 Veya geçişsiz anlamıyla: "..söküp alan.."

3 Bu âyetler yeminin cevabı olarak okunmalıdır, açıklamamızın gerekçesi budur.

4 Râcife-râdife'nin muhtemel vurguları arasında şunlar sayılabilir: sura ilk üfürülüştü-kıyame-tin kopması, yeryüzü-dağlar, gökyüzü-yıldızlar, yerkürenin hareketi, bunun ikinci safhası, yani kıyametle birlikte yeryüzünün yok olması...

5 Dünyada iuşu'un izzet ve şeref, ahirette ise zillet ve meskenet oluşuyla ilgilidir bkz: 88:2, not 3.

6 Alaycı bir küstahlıkla.

7 Veya sâhirah'm kök anlamına istinaden: ".. bir ıssızlığa atılacak".

-*N3£sh-

79/NÂZİ'ÂT SÛRESİ

♦r^Cjc^--^ ^ -

CUZ30

15 MUSA'NIN olayı 1 sana gelmemiş miydi? 2

16 Hani Rabbi, kutsal kılınmış Tuva 3 Va-disi'nde ona şöyle seslenmişti: 17 "Firavuna git, çünkü o haddini aştı; 18 ve ona de ki: "Arınmaya var mısm? 19 İmdi (cevabın evetse), ben seni Rabbine doğru yönelteceğim ve sen de kendine çekidüzen vereceksin!" 4

20 Nihayet ona o büyük mucizevi belgeyi 5 gösterdi; 21 fakat o yalanladı ve sert çıktı; 6 22 sonra hışımla orayı terk etti; 23 derken (adamlarım) topladı ve bağırıp çağırdı; 24 üstelik (bir de) "Ben sizin rabbi-nizim, en büyük (benim)!" dedi. 7

25 Sonunda Allah, onu âhiret ve dünyaya ibret olsun diye enseledi.

26 Şüphesiz bunda Allah'a karşı içten bir saygı duyanlar için sayısız ibret vardır.

27 YARATILIŞ açısından siz mi daha sağlamsınız, yoksa gök kubbe 8 mi? 9 28 Gök kubbeyi (içinde gök cisimleri) yüzecek şekilde yükseltti 10 ve dengeli bir iç düzene kavuşturdu; 29 onun gecesini karanlık yaptı gündüzünü aydınlattı.

30 Ve onun ardından yeryüzünü yuvarlatarak bir düzene koydu; 11 31 oradan suyunu ve beslenme kaynaklarını çıkarttı,-32 ve dağları sağlamca yerleştirdi; 12 33 siz ve hayvanlarınız için geçim aracı olsun diye.

34 O MUAZZAM olay gerçekleştiği zaman; 35 (evet) işte O Gün, insan neyin peşinden koştuğunu hatırlayacak; 36 zira gözleri faltaşı gibi açacak olan ateş, görme yeteneğine sahip herkesin gözüne sokulacak.

37 Ne var ki, işin sonunda haddini bilmeyen 38 ve dünya hayatının etkisiyle ken-

İJsfr^OArİ»*^!

t£yp ~j~utAjt -jI^ju 4jj «ujo ji m^} Lff ^1^A OjJ^>- u-U-ii AJt>

- > 'y - '

-* *• _, -- 'i - I , -

dini kaybedenler var ya: 39 işte onların varacağı yer gözleri faltaşı gibi açacak olan o ateştir.

40 Ama Rabbinin yüce makamından korkan ve kendini nefesine (kulluktan) alıkoyan kimseler var ya: 41 işte onların varacağı yer de Cennet'tir.

42 (EY PEYGAMBER!) Sana "Kıyamet ne zaman 13 kopacak?" diye soruyorlar.

43 Sen nerde onun vaktini bilmek ner-de! 14 44 Onun nihai sınırı Rabbine malum. 45 Sen sadece onun azametinden korkanlara hatırlaticısm.

46 (Kâfirler) 15 bu hakikati bizzat gördükleri gün, onlara sanki (bu dünyada) bir gece veya bir gündüzden fazla kalmamışlar gibi gelecek. 16

1 Hadîs'm "hâdise" ile lafzi alâkası için bkz: 66:3, not 5.

CUZ30

£s3\$5N

79 I NÂZÎ'ÂT SÛRESİ

*§s^3£3s|»

1219

2 Hel ile sorulduğu için muhataptan "elbette gelmişti" cevabı ister.

3 Veya tuvâ' nın kök anlamına dayanarak: "kat kat, kıvrım kıvrım, dürüm durum". Tercihimiz, bu vadinin birden fazla kutsal kılmışını açıklayacak bir veri olmamasına dayanmaktadır. Kur'an'da mukaddes sıfatı aynı olaya dair iki kez Tuva vadisi için (diğeri 20:12), bir kez de Filistin toprakları için kullanılır (5:21). Tuva vadisi için Kasas 30'da

mübarek sıfatı kullanıldığına göre Kur'an bunları birbirinin yerine kullanmaktadır. Aynı sıfat Mekke için de kullanılır (3:96). Buraların kutsallığı kendiliğinden bir kutsallık değil - ki öyle bir kutsallık yoktur- el-Kuddûs olan Allah'ın kelamının inişi dolayısıyla 'verilen' bir kutsallıktır.

4 Bunları söyleyen Hz. Musa'nın, bir prens olarak büyütülen eski bir saraylı olduğunu unutmayalım.

5 Mucize ile karşıladığımız âyet "alamet, işaret, hüccet, belge" mânalarının da delalet ettiği gibi "Peygamberin hak olduğuna şahitlik eden ilâhi belge" anlamına gelir.

6 Veya: "Dikleşti". 'Asâ'nın "değnek/kazık gibi oldu" anlamına istinaden.

7 A'lâ, sebebi na't/sebebi sıfat olarak anlaşılmalıdır. Zira gökleri ve yeri yaratmadığını Fira-vun'un kendisi de bilmektedir. Hiksoslar Mısır'dan çıkarıldıktan sonra, Mısır'ın yönetimini ele alan Kamosa Hanedanına mensup firavunlar kendilerini "yaşayan tanrı" ilan ettiler.

8 29. âyetin delaletiyle es-Semâ'daki belirlilik ahd içindir: "bilinen ve görülen gök" anlamına.

9 Yani: Bu kadar sağlam olan göğü yıkıp yeniden inşa eden, sizi öldükten sonra yeniden diril-temez mi? İlk muhatapların 10-11. âyetteki inkârlarını red. Allah için 'zor' yoktur, dolayısıyla göğü ve insanı yaratması arasında da fark yoktur. Bu yüzden eşedd'in bu bağlamdaki doğru karşılığı "sağlam"dır. Bu âyet Mü'min 56-57 ile birlikte okunmalıdır. Bencil ve küstahça bir böbürlenmeye dayalı insanı hakikatin tek ölçü-

tü ilan eden hümanizmi red. Aynı zamanda insanın efdaliyyet ve eşrefiyyet düşüncesine Kur'ani bir endaze.

10 Semîc'in "balık" anlamındaki semeMn mastarı oluşuna dayanarak.

11 Dâhv, "dolamak, döşemek, sarmak". Edhi-ye, devekuşunun yumurtasını kumda gömdüğü yuva. Yumurta o yuvaya kendi şeklini verdiği için tabiatıyla o yuva da yumurta gibi küreseldir. Midha (ç. medâhi) ceviz gibi yuvarlak taşlarla oynanan bir tür iptidai golf oyunu [Lisân). Buradaki dehâ ile Şems 6'daki tahâ arasında hem mahreç yakınlığı hem mâna benzerliği vardır. Her ikisi de yeryüzünün yuvarlaklığına delalet ederler (Bkz: 91:6'nın not 6). Hiç kuşku yok ki bu o günün insanı için mucizevi bir ihbardır.

12 Dağların yeryüzünün kazıkları oluşu ile ilgili bkz: 21:31, not 14.

13 Veya: "nerede"; veya "kopması nasıl olacak". Mursâhâ, "geminin yolcuları boşaltmak için demir atması, boşaltma vakti ve yeri". Zımnen: Sadece insan değil, kâinat da yolcu. Hz. Peygamber kendisine kıyametin zamanım soran birine şöyle der: "Onun için ne hazırladın?"

14 Veya yaklaşık çeviriyle: "Sen onun vaktini nereden bileceksin ki?" Tercihimiz metnin tam karşılığıdır. Krş: "Onun bilgisi sadece Allah katmdadır" (33:63; bkz: 7:187; 20:15). Kur'an kıyametin "ansızın" kopacağını söylüyor (6:158; 16:77; 33:63). Müşriklerin peygamber tasavvuruna göre gerçek peygamber gaybı bilir. Kur'an bu tasavvuru reddediyor.

15 Zira bu kimseler 42. âyette geçen sorunun sahipleridir.

16 'Aşyye geceyi, duhâ gündüzü temsil eder. Vahiyden mahrum geçen bir ömrün bir gece/gündüz kadar bereketsizliğini ifade eder (Krş: 46:35). Bunun mukabilinde vahiyyle geçen bir gecenin bir ömre bedel oluşu için bkz: Kadr sûresi, 3. âyet ve ilgili not.

»*=£^S#I

80. 'ABESE SÛRESİ

^^

A

dini başındaki "surat astı" anlamına gelen 'abese fiilinden alır. Bazı otoritelerin farklı isim koyma teşebbüsleri hüsnü kabul görmemiştir.

Sûre, tartışmasız Mekkîdir. Sûrenin ilk pasajında atıf yapılan âmâ İbn Ümmi Mektum'un kahramanı olduğu olay, bize sûrenin indiği zaman dilimi hakkında ipucu verir. Buna göre Allah Rasulü müşrik kodamanlarla davet için bir araya gelmektedir. Tüm tertiplerde Necm sûresinin ardına yerleştirilen bu sûre, muhtemelen Mekke müşrikleriyle köprülerin atılma arefesinde nazil olmuştur. Zira Necm sûresinin inişinin üzerinden çok geçmeden tüm diyalog kesilecektir. Şu halde 'Abese sûresi bireysel davet ile Habeşistan hicreti arasındaki bir dönemde, muhtemelen 4. yılda inmiş olmalıdır.

Sûre, ilk bölümünde dolaylı diğer bölümlerinde doğrudan insan türünü (el-insan) muhatap alır. Öznesi tartışmalı olan ilk iki âyeti istisna tutacak olursak, sûre Hz. Peygamberi uyaran bir pasajla söze girer (3-10). Bu uyarı, sorumluluk ahlâkı ile davranış ahlâkı arasındaki dengenin korunmasına yöneliktir. Aynı zamanda toplum içinde özürlüye öncelik tanıyan bir tavır öne çıkarılır. İlk pasajın ana teması, sosyal statü ve konumların kişinin değerini belirleyici olamayacağıdır. Aynı hakikat Hümeze ve Hucurât'ta da vurgulanır. Bu konuda Hz. Peygamberi uyaran âyetler bu sûrenin ilk pasajıyla sınırlı değildir. A'râf 52-54 gibi doğrudan ve Hûd 29-31 gibi dolaylı pasajlar da aynı konuyla ilgili uyarılar taşır.

Ardından söz insana getirilir. Zira sözün insanı vahiy (11-16), hayatın vahyi insandır (17-24). Sûrenin Hz. Peygamber'i uyaran ilk pasajının da maksadını içeren berceste âyeti burada dile gelir: "(Hiçbir insan) O'nun emirlerini asla kusursuz yerine getirememiştir" (22). Bu "kul kusursuz olmaz"m Kur'ancasıdır.

Son söz yeniden dirilişe aittir. Özellikle de en yakın akrabaların dahi birbirinden kaçtığı Hesap Gününe: "Bazı yüzler vardır: O Gün ıslıl ıslıl ağardıkça ağaracak; şen-şakrak... Bazı yüzler de vardır: O Gün bütünüyle toz-toprak; karardıkça kararacak..." (38-41)

Rabbim! Yüzümüzü ak, özümüzü pak, sözümüzü hak eyle!

CÜZ 30

^\$^

80 / 'ABESE SÛRESİ

°\$^^«

1221

MSN

" i-îtt

l,, ,- t • » ^ ^ S S, îi,

^5 V! ^ÇJİ u3 ^a^î İJ cJtl ; •

^U}

""-° t ""s

ili:

^>*JŞ ; İA t^~^

iJîti

i- • - _ , •

i' s ' ^ ,.' ~ - - >

di o <1_.Ui> ^J] Di—U V I ^Jidl

.u!V3X4=Jii^

■ 4>-UkJI

-.İLİ- liU<

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 O (KİBİRLİ ADAM) surat astı ve sırtını dönüp uzaklaştı, 2 yanına âmâ geldi diye,.. 1

3 "Ve (sana gelince Ey Nebi!) Sen nereden bileceksin o (müşrikin) arınacağına 2 dair bir ihtimal 3 bulunduğunu; 4 veya alacağı öğütün kendisine yarar sağlayacağını? 4

5 Fakat, kendi kendine yettiğini sanan 5 kimseye gelince: 6 Sen bütün ilgini ona yönelttin; 6 7 oysa ki, onun arınmaması-nın sorumlusu sen değilsin,7 8 fakat sana büyük bir iştiyakla gelen var ya: 9 -ki o

Allah'a saygıda kusur etmez- 10 işte sen onu ihmal ediyorsun.

11 ELBET bu hitab bir öğüt ve uyarıdan 8 ibarettir: 12 gönüllü olan herkes ondan öğüt alabilir, 13 kutsal ve seçkin kayıtlar altında korunmuştur,9 14 yüce ve şaibesiz 15 elçilerin elleriyle (taşman); 16 türünün en iyisi ve hata yapmayan (elçilerin).

17 Hakkını vermediği hayattan mahrum kalası insanoğlu, nankörlükte 10 ne kadar da sınır tanımazdır? 18 O, insanı neden yarattı? 19 (Elbette) basit bir hayat tohumundan. Önce yarattı, ardından ona takdir yeteneği bahşetti,11 20 sonra ona yolu kolaylaştırdı,12 21 en sonunda onun için ölümü takdir etti ve kabre koydurdu,- 22 nihayet dilediğinde onu tekrar diriltecek -tir.

23 Evet, 13 (hiçbir insan) Omun emirlerini asla kusursuz olarak yerine getirememiştir. 14

24 İnsanoğlu yediklerine bir baksın: 15 25 Elbet suyu tarifsiz bir cömertlikle Biz indirmekteyiz,- 26 sonra toprağı tarifsiz bir incelikle yarmaktayız; 27 derken orada tohumu yetiştirmekteyiz... 28 Mesela 16 üzüm bağları, sebze bahçeleri, 17 29 zeytinlik ve hurmalıklar, 30 Balta girmemiş sulak ormanlar, 18 31 meyveli ve meyvesiz 19 bitkiler,- 32 sizin ve hayvanlarınızın (beslenmesi) için...

33 VE NİHAYET kulakları sağır eden o (mahşer) çılgılığı kopacak;—>

1 Veya: "O (Peygamber) surat astı ve sırtını dönüp uzaklaştı, yanına âmâ geldi diye..." Müteakip 3 ve 4. âyetlerin okunuşuna bağlı olarak ilk iki âyetin özneleri değişir. Bu âyetlerin öznesinin Hz. Peygamber olduğunu ittifakla söyleyen

klasik tefsirin tercihinde, Muvatta ve Tirmi-zi'nin Sünen'inde nakledilen nüzul sebebi rivayeti belirleyici olmuştur. Fakat Tirmizi rivayeti sorunludur. Mamafih bu rivayetler bile tercihimizi dolaylı olarak onaylar. Tercihimizin ge-

»NSİSs^

80 / 'ABESE SÛRESİ

^£s^

rekçesi, "surat astı" ['abese) ve "sırt dönüp uzaklaştı" [tevellâ) fiillerinin aynen geçtiği Müddessir 23-24. âyetler ve orada anlatılan tiptir. Nüzul sebebi rivayetlerine dikkatle bakınca, Hem 74:23-24'teki hem de buradaki olayda aynı isimlerin geçtiği görülür: Velid b. Muğire ve/veya Ubey b. Ka'b.

2 Yezzekâ'mn aslı yetezeMca'dır. Dönüşlü kiptir. Kipin bu bağlamdaki açılımı şudur: Vahiy gibi artan bir öznenin varlığı tek başına yetmez. Onun yanında insan da arınmaya gönüllü olmalıdır ki işlem tamamlansın.

3 Lealle edatmm bu bağlamdaki en uygun karşılığı.

4 Veya: "Ve (ey Peygamber); sen nereden bileceksin; belki de o arınacak veya alacağı öğüt kendisine bir yarar sağlayacaktı?" İki âyetlik bu uzun cümlenin i'rabı, mâna farklılığına izin verecek bir yapıdadır. Klasik tefsir iki hatta üç mef'ul alan yudîke geçişli fiilim ya biri zamir (Jce/sen) diğeri mahzuf iki mef'ulle izah etmiş, ya da arkasından gelen le'alle edatının kalp fiillerinden olduğunu, üstelik talep ve temenni bildiren bir istifham olduğunu söyleyen Ebu Ali Farisi'ye dayanarak, bu durumda yudrî fiilinin iki-üç değil, tek tümleç isteyen fiile dönüştüğünü, sonrasının da müstakil bir cümle olduğunu savunmuşlardır (Nkl: İbn Aşur). Tercihimiz, yudrî fiilinin iki mefulüyle birlikte (biri ke zamiri diğeri müteakip iki cümle) tek bir cümle gibi okunmasına dayanmaktadır. Bu âyet İslâm'a davette seçkinci yaklaşımı reddetmektedir.

5 Istiğna'daki sin ve te'nin mânaya kattığı ya-nanlam.

6 Zımnen: "böyle yapmak sana yakışmadı". Bu Allah Rasulü'ne açıkça "Bir daha böyle yapma" uyarışıdır. Burada soru şudur: Vahiy seyrek de olsa ara sıra yer verdiği Hz. Peygamber'e ait bu gibi 'zelle'leri örtemez miydi? Eğer örtseydi, kimsenin haberi olmazdı. Peki, o zaman ne diye dile getirip onları ölümsüzleştirdi? Bu ve buna benzer tüm soruların cevabı bu sûrenin 23. âyetinde verilmiştir: Hatasız kul olmaz. Peygamberler de buna dahildir. Şu halde Hz. Peygam-ber'in görevi "Nasıl hatasız kul olunur?" sorusunun isbatını ortaya koymak değil, "Hata yapılın-

ca nasıl özür dilenir, nasıl tevbe edilir, nasıl geri dönülür?" sorularının isbatını ortaya koymaktır. Allah'ın kendi elçisine "Ben de sizin gibi ölümlü bir insanım" demesini emretmesinin temelinde yatan sebep de bu olsa gerektir.

7 İlahi şefkatin beliğ bir ifadesi. Demek ki uyarı alan bu davranışın temelinde Nebi'nin aşırı sorumluluk duygusu vardı. Bu âyet Rasulul-lah'm içtihad ettiğinin ve içtihadında yanlışlığında Allah'ın onu düzelttiğinin beyanıdır. Düzeltilen o içtihat "varlıklı ve hatırlı kimselerle fazla ilgilenilirse imana geleceklerine dair" yanlış görüştür. Eğer vahyin müdalahesi olmamış olsaydı, onun içtihadı "sünnet" olacaktı. Hz. Peygamber Amiroğullarından olan babası yerine soylu Mahzumoğullarından olan annesine nisbetle

anılan İbn Ümmi Mektum'u gördüğünde "Merhaba ey Rabbimin kendisi yüzünden beni uyardığı kişi" dermiş. Biz Kur'an'da anlatılan diğer peygamberlerin kıssalarında da onaylanmayan içtihatlar görüyoruz. Hz. Musa'nın bir kulun davranışlarına karşı içtihatları (18:71, 74, 77), Hz. Nuh'un oğlu hakkındaki içtihadı (11:45), Hz. İbrahim'in soyu ve babası hakkındaki içtihadı gibi (9:114).

8 Zımmen: Bu âyetler seni üzme için değildir,-zira uyarı dostluğun icabıdır: Allah senin dostundur.

9 Mukerrieme, merfu'ah, mutahham gibi sıfatlarla anılan bu sayfalar elbette yerden biten kağıtlar değil arştan inen vahyin dokunulmaz ve mukaddes kaynağıdır.

10 Veya: "küfürde.." Müteakip âyetler dikkate alındığında muhatap tür olarak insandır.

11 Kadderahu, hem "kaderini yaratmayı", hem "miktarını takdir etmeyi", hem takdir yeteneği vermeyi" ifade eder. Tercihimizin gerekçesi bir sonraki âyettir.

12 Yani: Ebedi kurtuluşa ulaşan yolu, akıl, irade ve vahiy ile kolaylaştırdı (Krş: 90:10).

13 Kella'nın farklı anlamları için bkz: 96:6, not.

14 3-10. âyetlerde uyarılan Hz. Peygamber bu âyetle teselli edilmekte ve "kul kusursuz olmaz" denilmektedir. Devamındaki âyetlerle birlikte zımmen: yaşamak için toprağa ve suya muhtaç olan bir varlık nasıl olur da kusursuz-

CUZ30

^3£^^

80 / 'ABESE SÛRESİ

^sj3£î^

1223

luk iddiasında bulunur?

15 Yani: onların nasıl bir tek tohumdan yola-çıkarak basitten mürekkebe doğru kemale ulaştığına.. Zımmen: İnsan da bir tek basit hücreden yola çıkıp bu hale gelmedi mi?

16 VaVm. bu vurgusuna Kur'an içi bir örnek

için bkz: 7:164.

17 Kadb, sadece hayvan besini olan otlara değil, sebze türü insan besini otlara da denir.

18 Hadâik için bkz: 27:60, not. Metindeki ğul-ben, "balta girmemiş" ile karşılanmıştır.

19 Veya: "Gövdeli ve gövdesiz.."

*N^|fp3^

^^^

80 / 'ABESE SÛRESİ

<—34 O Gün kişi kardeşinden kaçacak; 35 annesinden ve babasından; 36 eşinden ve çocuklarından... 1

37 O gün herkesin birbirinden kaçmak için yeterli meşgalesi olacak.

38 Bazı yüzler vardır: O Gün ışıl ışıl, ağardıkça ağaracak; 39 şen-şakrak... 40 Bazı yüzler de vardır: O Gün bütünüyle toz-toprak; 41 karardıkça kararacak...

42 İşte bunlar, inkârın dibini boylayan ve yoldan sapan sorumsuz 2 kimseler olacak.

*N3S^

CÜZ30

! ? t ^*'y*!!

i üL-İ il^ ^jJL ^1 J^=ü n,

> >

^a^ ^ ? } ^

Yj-

1 Zira O Gün herkes kendi başının derdine dü- şıyla kimsenin gözü kimseyi görmeyecek, şecek. Hz. Peygamber'den ödünç alarak söyler- % Fecemh, burada muttaki'mn mukabili olarak sek: Allah'ın elinden nefsinin satın almanın tela- kullanılmıştır.

^^

81. TEKVÎR SÛRESİ

*N3£N«

Adını ilk âyetindeki "dürüidü, karartıldı" veya "koparılıp atıldı" mânasına gelen kuvvirat fiilinden alır. Tekvîr ismi Hz. Peygamberden sarîh olarak gelmez. Buhârî ve Tirmizi'de ilk âyetiyle anılır. Bir çok ilk Mushaf ve tefsirde Tekvîr adıyla şöhret bulmuştur.

Sûre Mekke döneminin ilk yıllarında inmiştir. Necm'den önce indiği kesindir. Zira Necm 13-18'de anlatılanlar bu sûrenin 23. âyetine atıftır. İlk tertiplerin tümünde A'lâ sûresinin önüne, 7. sıraya yerleştirilir. Cinnet ve delilik suçlaması, indiği dönemin tipik özelliğini verir. Bu durumda sûre vahyin ilk yılında inmiş olmalıdır.

Konusu, Son Saat ve Hesap Günü'dür. Tekvîr, "sarık sarar gibi sararak bir noktaya toparlamak, dürüp büküp bohçalamak"tır. Sûrenin girişinde içinde bulunduğumuz kozmik sistemin veya kâinatın kevn ve fesad/oluş ve bozuluş kanunları çerçevesinde sona doğru gidişi tasvir edilir. Ancak bu bozuluş bir "kaos" olarak nitelenemez. Zira oluş gibi bozuluş da Allah'ın kontrolüne ve ilâhi bozuluş yasalarına tabidir. Bu Allah'tan başka hiç kimsenin tasvir edemeyeceği muazzam bir gerçektir. Enbiya 104'teki kozmik dürülüşün tefsiri sayılabilir. İlahi emir gereği bir noktada oluşan muazzam çekim sonucunda kâinatın o noktaya çökmesi tasvir edilir. Bundan sonraki yeniden oluş süreci ise İnfitâr'da dile gelecektir.

Sûre zımnen şu hakikati haykırır: Başlı olan her şeyin bir de sonu vardır. İnsan misafir, dünya misafirhanedir. Sadece misafir değil, misafirhane de yolcudur. O halde ömrü kainatın ömrüne nisbetle bir hiç mesabesindeki insan

nesine gururlanır?

1-12. âyetler arasında tam on iki kez izâ zaman zarfı yer alır. Bu her cümlenin anlam bağımsızlığı yanında pekiştirme ifade eder. Altısı dünya altısı âhiret için kullanılan bu zarflar, "ey muhatab, aklından çıkarma" vurgusuna sahiptir.

İnsan soyunun tümüne birden "Nereye gidiyorsunuz?" (26) diye seslenen sûre, ilâhi rehberliğin mücessem timsali olan vahye atıf yapan bir pasajla son bulur. Öğüt alma yetisi körelmemiş herkese şu âyet açık bir çağrıdır:

"Kur'an insanlığın tümü için bir öğüt ve uyarıdır." (27)

•N^N*

81 / TEKVÎR SÛRESİ

•N3£s<ş*

CUZ30

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

- 1 GÜNEŞ(İN defteri) dürüldüğünde, 1
- 2 yıldızlar sönüp döküldüğünde,
- 3 dağlar yürütüldüğünde,
- 4 doğumu yakın develer terk edildiğinde, 2
- 5 bütün yabani hayvanlar birbirine sokulduğunda, 3
- 6 denizler fokur fokur kaynatıldığında,
- 7 bütün insanlar tasnif edildiğinde, 4
- 8 diri diri gömülen kız çocukları sorduğunda 5 9 hangi suçtan dolayı öldürüldüklerinin hesabını, 6
- 10 (İnsanların) amel defterleri açıldığında,
- 11 gök, (bir gövdenin derisi gibi) soyulduğunda, 7
- 12 Cehennem kışkırtıldığında, 8
- 13 ve Cennet(in görüntüsü) yakın plan sunulduğunda; 9
- 14 (işte o zaman) her can ne hazırladığını
(yakinen) bilir. 10
- 15 BUNDAN ötesi yok! 11 İşte Ben yemin ederim gizlenenlere, 12
- 16 yuvalarına giren 13 yıldız ve gezegenle-
re
- 14
- 17 ve (yokluğun) kalıcı karanlığına (zaman ve mekân) geri döndüğünde, 15 18 ve henüz soluk almaya başlayan sabaha 16 (yemin ederim)!
- 19 Ki elbet bu (Kur'an), türünün en seçkini olan bir elçi (meleğin) ilettiği sözdür,17
- 20 Arş'in sahibi katından ona hem güç hem de makam bahşedilmiştir,- 21 orada kendisine itaat edilir,- üstelik güvene lâyıktır.

(jjjSviİ

ÂJSj

l-'tiX'-'

>Jo-

-. > >. > >

liiyâ\ li]3©i ic : ^ÎJ1_r , >^' ^ji©'

/JLj\kJ\ lij

M "' . X • * 1 *) __,

•u^n liij -^^- Oja«i A_c^>Jt IjIj {^} ok.^.^-is=s «-ULU!

4^U?Lij||

^r^^tl

U*i

o 5^-JliJt 4o İ" 1 *L-^i oİ V] 5jl_İ3 U}

22 Arkadaşınız da cin musallat olmuş biri değildir. 23 Doğrusu o, meleği berrak bir ufukta görmüştür,18 24 kaldı ki o, görünmeyenin bilgisi üzerinde tekel kurup (onu saklayan) biri de değildir; 19 25 dahası bu kelimeler, Allah'ın kendisine sığınanları şerrinden emin kıldığı 20 şeytanın sözü de değildir. 21

26 Hakikat buyken (ey insanlar), nereye gidiyorsunuz! 22

27 Bu vahiy, tüm insanlık için bir uyarı ve öğütten ibarettir; 28 sonuçta, 23 içinizden doğru yolda yürümeyi dileyenler (öğüt alır).

29 Zaten Âlemlerin Rabbi Allah (size irade vermeyi) dilememiş olsaydı, siz hiçbir şey dileyemezsiniz. 24

CÜZ 30

*N3S-^

81 /TEKVİR SÛRESİ

|=£^34

1 İbn Abbas ve Mücahid'in dediği gibi, güneş içine çöküp yutan veya yutulan bir karanlık haline geldiğinde ("Azlemet, idmehellet ve zehe-bet", Taberî). Bu dürülme sonucunda güneş ve diğer kozmik varlıklar bir çekirdek gibi aslına rücu edecek, yeniden yaratılış bu çekirdeğin yeniden çatlatılması ile (İnfîtâr) vuku bulacaktır.

2 Veya istiare olarak: "Yağmur yüklü bulutlar".

3 Lafzen: "Bir araya toplandığında". Zımmen, kıyamet'in dehşetinin bir göstergesi olarak: "avcılar ve avları birbirine sığındığında"... Abese 34-37 birlikte zımmen: İnsan da hayvan da Son Saate alışılmadık tepkiler verecek.

4 Lafzen: "Eşleştirildiğinde". Dünya hayatındaki seçimlerine göre. Krş: "Sizler üç sınıfta tasnif edilmiş olacaksınız" (56:7, 8-10). Âyette, hayvanlar da dahil tüm canlıları ifade eden enfus çoğulu değil, sadece insanları ifade eden nüfus (nefisler) çoğulu kullanılmıştır. "İnsanlar" şeklindeki çevirimizin gerekçesi budur. Genellikle Kur'an, âhiret hayatını ele alırken cinsiyet, sınıf, milliyet gibi fiziki ve sosyal tanımlamaların ötesine geçen nefis kelimesini kullanır (3.185; 89:27). Bu kullanım, âhiretteki ceza ve ödülün cinsiyet de dahil her tür fiziki ve sosyal farklılığın ötesinde, insanın özü ve aslı bağlamında ele alındığının göstergesidir ve tekrar dirilecek olan da ne/s'tir.

5 Veya çoğunluğun okuduğu gibi: "sorulduğunda" (Tercihimiz için bkz. Taberî).

6 Maddî gelişmeyle övünen ilk muhataplara, refahın felahın garantisi olmadığı, öz çocuklarını diri diri gömmek gibi vahşice bir cinayeti güzel gösteren gelenekle övünmelerinin gülünçlüğüne ifade eder.

7 Semanın geriye sarılış ve dürülüştüğü (21:104) sürecinin tamamlanışını ifade eder.

8 Bu âyetin açık göstergesi, cehennem bilinen kozmosun haricinde anlaşılması gerektiğidir.

9 Tıpkı cehennem gibi, cennetin de gökler ve yıldızlara dahil olmadığı delilidir.

10 Bu pasajın ifade ettiği hakikatin farklı bir anlatımı için bkz: 18:47-49.

11 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 90:1, not 1.

12 Bu ve müteakip âyetteki sıfatların mevsufla-

rı yoktur. Bunlar "yıldız, gezegen" gibi gök cisimleri veya yuvalarına girip çıkan yabani hayvanlar olarak yorumlanmıştır (Taberî). Bizce benzeri yerlerde olduğu gibi bu sıfatların mev-sufları vahiy veya o vahyin inşa ettiği mü'min-lerdir. Bu takdirde mâna zımmen şöyle olur: Yemin ederim gönüllere gizlenerek onları harekete geçiren vahye, o vahyin

yörüngesinde kah gizli kah aleni atağa kalkan mü'minlere.

Eğer sûrenin başından beri izlenen kozmik süreç bağlamında anlaşılırsa, bu durumda bu gizlenenler evrenin tüm yıldızları ve galaksileri olur. Zira onlar geri sarılıp durulmuş ve başlangıcına iade edilmiş bir halde artık tek noktadadırlar (21:104).

13 Veya "görünmeyen". Işığı sönüp artık kara delik haline gelmiş yıldızlara atıf olabilir.

14 el-Cevar, cariyeye gibi dönüp duran. Bununla yıldızlar ve gezegenler kastedilmiştir. Onlar adeta insanoğluna hizmet için dolanan cariyeler gibidir. Bu âyet, yıldız ve gezegenlerin yuvalarına girişini, yani başlangıç noktasına iade edilmesini, zamanın ve mekânın geri sarılış sürecinin sonunu ifade eder.

15 Yani: Yokluk gecesinin sonu varlık gündüzünün başı. Sûrenin başından beri nakledilen evrenin geriye sarılış ve aslına iade edilmiş sürecinin geldiği son nokta. Yani tekrar yaratılmak için ilk başlangıcına, yokluğa iade edilmesi (21:104 ve 39:67).

16 Bu "sabah" sûrenin başından buraya kadarla kozmik geriye sarılış ve dürülüş sürecinin bitiminden sonra yeniden yaratılışın ilk sabahını ifade etse gerektir. Bu aynı zamanda cahiliyye gecesinin zifiri karanlığında imanın neredeyse yok olup, vahyin aydınlığı ile tekrar ortaya çıktığını çağrıştıran tevriyeli bir ifadedir.

17 Gayet açıktır ki, elçinin sözü elçiye değil, elçiyi gönderene aittir. Çünkü o, ilâhi kelamın el-çisidir. Allah ilâhi kelamın ruhunu Cebrail kamışı içinden üflemiş, Peygamber'in akleden kalbine indirilen söz orada ortaya çıkmıştır. Burada "elçi" melektir. Bağlam bunu tasrih etmektedir.

18 Vahyin geliş sıklığının henüz tecrübe edilmediği başlangıçta doğal bir molayı vahyin ke-

«£s3S^

ALZI^Y^Jû!^1

^3^t

CUZ30

sildiğine yoran Mekke'deki inkarcıların dedikodularını reddeden bir ifade (Vahiy kesintisiyle ilgili değerlendirmemiz için bkz: 74. sûrenin girişi). "Doğrusu onu bir kez daha görmüştü" (53:13) âyeti, buraya atıf olarak okunmalıdır.

19 Veya: "o gayba ilişkin yalan yanlış bilgilerin peşinde seğirten kahin ve falcıları kıskanan biri de değildir"; veya zamirin meleğe gittiğini varsayarak: "(vahiy gibi) gaybi bir hakikati kıskanan biri değildir". Mal ve para gibi verince elden çıkan somut değerleri kıskanana

bahîl, ilim ve hikmet gibi verince eksilmeyen değerleri kıskanana danîn denilir.

20 Racîm'in açılımı. Bu âyette Şeytan, 19. âyetteki meleğin mukabili olarak yer alıyor.

21 Şeytan'm vahyin iniş sürecinde ilk defa geçtiği yer. Çok sağlam ve uzun ip, halat" anlamına gelen eş-şetanu köküne nisbet edilir. Bu tanıma uygun olduğu için Arapça'da çok özel bir yılan türüne de Şeytan denilir. Bu yılanın özelliği sinsi olup uyurken insanın ağzından midesine akması, aniden ve gizlice sokması ve göreni hayrette bırakan at yelesi gibi bir yeleye sahip olmasıdır. Şetane an, "uzaklaştı", şâtm, "haktan uzaklaşan" demektir {Lisân}. Kur'an'da haktan uzak düşen görünür ve görünmez, so-

mut ve soyut her varlık için kullanılmıştır. Kelimenin "habis, melun" anlamındaki İbranice bir kökten türetildiği de söylenmiştir. Eğer kelime ş-t-n değil de ş-y-t kökünden türetilmişse, o zaman kök anlamı "yanmak, öfkeden yanıp tutuşmak" anlamına gelir. Kur'an'da İblissin Allah ile ilişkisinde "İblis", insan ile ilişkisinde "Şeytan" sıfatı kullanılmıştır. Bakara 34. âyet birincisine, aynı sûrenin 36. âyeti ise ikincisine örnektir. Görünen görünmeyen, insan cin her tür varlık için kullanılır. Kur'an'a göre Şeytan insanın sahici ve gerçek bir "düşman ötekiyidir. "O sizin apaçık düşmanımızdır" âyetleri bunu teyit eder. Zira insan "ötekisiz" yapamaz. Eğer şeytan olmazsa insan. Jj£\$J^gndi türünden bújlerinL"düşm.a,n öteki" ilan eder ve onu şey-îiaplaşt^ij»Jlugiderek kendine döner ve sürecin sonunda insan kendi kendisinin şey.tanLQİur.

22 Veya zehebe'nm "bir görüşe vardı" anlamıyla: "o sonuca nereden varıyorsunuz?"

23 Akıbet lâm'ı vurgusuyla.

24 Yani: Allah sizin iyi ve doğru olanı seçmenizi dilemiş, bunu dilemeniz için hem akıl ve irade vermiş, hem de vahiyle yol göstermiştir. (Krş: 74:54-56; 76:3, 29-30).

^^

82* İNFÎTAR SÛRESİ

^^

Adını ilk âyetindeki infeterat fiilinden alır. "îiahi emre boyun eğerek bir çekirdeğin filiz vermek için yanlışı gibi yaratılışın yeniden iadesi" mânasına gelir. Hz. Peygambere nisbet edilen bir haberde ilk âye-tiyle anılmıştır. Buhârî de sûreyi ilk âyetiyle anar.

Mekke'de indirilmiştir. Sûre sıralamasında mushaftaki sırasıyla ünlü tertipteki (Osman tertibi) sırası birbirine denk düşen tek sûredir (82). Söz konusu tertipte Nazi'ât-înşikâk arasına yerleştirilmiştir. Bizce sûreler arasındaki yeri isabetli fakat iniş tertibindeki rakamı isabetsizdir. Bizi hayli yoran gerekçeli nüzul tertibinde 49. sıraya denk gelmektedir. Bu da sûrenin boykot döneminde nazil olduğunu gösterir. Sûreyi peygamberliğin 7. yılına tarihlendirebiliriz.

Tüm tefsirlerde sûre Son Saat, Kıyamet ve âhiretle ilgilendirilmiştir. Bütün bunlar sûrenin "bozuluş" sürecine ilişkin okunduğunu gösterir. Bizce sûre "bozuluş" değil "yeniden oluş" süreciyle alâkalıdır. Zira bozuluş süreci Tek-vîr sûresinde tasvir edilir. Bu sûre ise Tekvîr'dekin tam tersi olan yeniden yaratılış sürecine delalet eder. Bunun delili, adeta gaybı hazır eden, insanın başka hiçbir kaynaktan alamayacağı yeniden yaratılış sahnelerini gözler önüne seren sûrenin ilk âyetleridir. "Çekirdeğin çatlayarak filiz çıkarmasını" ifade eden infetara fiiliyle ifade edilen yeniden oluşun ardından yıldızların yeniden yaratılış ve denizlerin ortaya çıkış süreci beyan edilir (1-3).

Bu hatırlatmanın amacı insanın Allah'a sırt dönerek kendine ihanet etmesini önlemektir. Zaten sûrenin berceste âyeti de bu hakikati dillendirir:

"Ey insanoğlu! Bu kadar cömert olan Rabbine karşı bu gururun ne?" (6)

İnsanın sürekli ilâhi gözetim ve denetim altında tutulduğunu ifade eden âyetlerin ardından (10-12) söz iyilerin ödülü ve kötülerin cezasına getirilir (13-16).

Bütün bunlar, insana Hesap Günü'nü hatırlatmak içindir. Zira O Gün, hiç kimsenin hiç kimseye hiçbir faydası olmayacaktır (19).

.*^^^«-

82 / İNFİTAR SÛRESİ

*?*s3S5sŞ*

CUZ30

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 UZAY çatlayan bir çekirdekten çıkan filiz gibi yeniden yaratılmaya başladığında, 1

2 yıldızlar yeniden serpilip saçıldığında, 2

3 denizler yeniden yükselip kabardığında/

4 kabirler içini boşalttığında/

5 her insan neyi öncelediğini ve neyi ertelediğini fark edecek. 5

6 EY İNSANOĞLU! Bu kadar ulu ve cömert olan Rabbine karşı bu gururun ne? 6

7 O (Allah) ki seni (bir amaçla) yarattı, sana varoluş amacını gerçekleştirecek bir donanım ve dengeli bir tabiat verdi; 8 (yani) hangi surette dilemişse seni öyle terkip etti. 7

9 Yapmayın ama; Hesap (Günü'nü) yalanlama (eğilimini) hep içinizde taşıyorsunuz; 8 10

üstelik üzerinizde gözetleyip hafızaya kaydediciler 9 olduğu halde; 11 (onlar) kaliteli 10 kaydediciler, 12 ne yaparsanız onu fark edip (kaydeden)...

13 SORUMLU davranan iyiler elbette tarifsiz nimetler içinde yüzecekler, 14 sorumsuz davranan kötüler 1 1 ise gözleri fal-taşı gibi açacak bir ateşin içinde olacaklar, 15 Hesap Gününün ardından) oraya

1 1 1+iji

jüaijjloj^y 43U

?Qoçl

\i\j 1Q <l>j£\ >l£\ '£=£\ lijj @ ojkSi ili!)! I i]

^jjSül ~-lSjj -^ji- 1-» jL-İJ^I Ifjl ÇC:J- o^>-l j cJs-ü U âjj_-^ ^\$\ ^ -fjp ^jJJ-ui ^i-L^li
~^tXai>- l5-U1 iQş

Ü_jüü3 l_î (Jj-'dju |\$? ^j-^jl^sa Uij^==» iği' ^_Jisl>J E _ ^ ;;• i , __, E , ' , ,, , '• S ,,

l . ,,, t .'• , i. - =- < =- ' . ^ ' ,,,

'Jfj| <JJ -^~°3i j- " ^ ' J ^-î-^ 1_r^^ l^* *' •-î-*-'-»-' * f ji ti^

dikilecekler; 16 ondan kurtulmaları asla mümkün olmayacak.

17 Sahi sen Hesap Günü nedir, bilir misin?

18 Evet sen, sahiden de Hesap günü nedir bilir misin?

19 O, hiçbir insanın bir başka insana asla 12 fayda sağlamayacağı bir gündür,- zira O Gün talimat vermek tamamen Allah'a mahsustur.

1 Sema.', semâvât çoğuluyla gelmediği bu bağlamda "gök" anlamından çok "uzay" anlamına gelir. Fatarat fiili sonu değil başlangıcı ifade eder. "Bir çekirdeği/tohumu çatlatarak içindeki potansiyeli ortaya çıkardı" anlamına gelen bir kökten türetilmiştir (Krş: 35:1). Dolayısıyla bu âyetler bozuluşu değil yeniden oluşu tasvir eder. Fiili isimden ayıran özellik olan teceddüt vurgusu çeviriye "yeniden" şeklinde yansımıştır.

2 Yeniden yaratılışın başlangıçta yapışık olan gökler ve yerin ayrılma sürecine dairdir (Bkz: 21:30). Çok yapraklı bir tomarın [kitâb] rulo yapılmasını andıran spiral dürülüş tasviri Son Sa-at'i ifade ediyordu (21:104). Bu âyet söz konusu sürecin tam tersini, yani tek noktaya toplanan yıldızların serpilip saçılarak yemden oluşmasını ifade eder görünmektedir. Allahu a'lem.

3 Denizlerin yeniden oluşum sürecini ifade et-

CUZ30

-»NSISss*-

82 / İNFÎTAR SÛRESİ

-*ŞS3£3#*-

1231

se gerektir.

4 Bozuluş'un ardından gelen yeniden oluş sürecinin son halkası olarak insanın âhiretinin başlayıp Hesap Günü'nün geldiğini beyan eder.

5 Yani: dünyadaki önceliklerinin hiç de öncelen-meye değer olmadığını, ertelediklerinin de öncelikli ve ivedilikli olduğu gerçeğini fark edecek.

6 Yani: "..kendi kendini aldatmanın anlamı ne?" Gurur, kişinin gerçekte kendisine zarar verecek şeye yararlı diye sarılarak kendini al-datmasıdır.

7Krş: 87:2-3 ve 91:7-8.

8 Veya dfn'in "borç" anlamındaki deyn köküne nisbetle: "Allah'a karşı borçlu olduğunuz gerçe-

ğini yalanlamaya hazır duruyorsunuz". Çevirimiz, pasajın konusunun insanoğlunun genel zaafı olduğu gerçeğine dayanmaktadır.

9 Vicdan, hafıza, bilinç ve bilinçaltı gibi insanı insan kılan melekeler/melekler, âyette adı geçen hâlîzîn'â dahildirler (Krş: 75:14).

10 Veya: "değerli".

11 Fuccâr Kur'an'da hep muttakîn'in karşıtı olarak kullanılır (Bkz: 38:28, not)

12 İbarede iki tekit birden gelmiştir: Hem olumsuzlamanın ardından gelen genel lafız nefis, hem de şey'en. Bu ikisi çeviriye "hiçbir" ve "asla" olarak yansımıştır. Tüm şefaath anlayışları bu âyet ışığında tashih edilmelidir.

■"*^3<^^*"

83. MUTAFFÎFİN SÛRESİ

s3£s»

olsuzluk yapanlar" anlamına gelen mutaffifin adını ilk âyetinden alır. Bir çok tefsir ve mushafta bu adla anılmıştır. Hadis kitaplarında ve bazı tefsirlerde sûre ilk âyetiyle anılmıştır.

İlk otoriteler, kısmen ya da tümüyle Mekkî veya Medeni olup olmadığında ihtilaf etmişlerdir. İbn Mes'ud ve takipçileri sûreyi Mekkî sayarken İbn Ab-bas ve takipçileri sûreyi tamamen veya ilk sekiz âyet hariç Medine'de inen ilk sûre saymışlardır. Kelbi ve Cabir b. Zeyd ise sûrenin Mekke-Medine arasında indiği görüşündedir (İbn Aşur). Bu ihtilafta en büyük rolü nüzul sebebi rivayetleri oynamıştır. Sûrenin girişindeki "yolsuzluk yapanlar" ifadesi Mekkelilere de Medinelilere de nisbet edilmiştir. Çünkü her iki şehrin kahir ekseriyeti ticaretle iştilal etmektedir.

Tartışmaya açık nüzul sebebi rivayetlerine dayalı varsayımlar bir tarafa, sûre konusu, üslubu ve belagat öncelikli yapısı itibarıyla Mekkî sûrelerin özelliklerini taşır. Tüm ilk tertiplerde Ankebût'tan sonraya yerleştirilir. Bu durumda Mutaffifin Mekke'de nazil olan son sûre olarak peygamberliğin 13. yılma yerleştirilmelidir.

Konusu yolsuzluğu red ve adalete davettir. Ardından sözü insanın hayatı hakkında tutulan kayıtların görüldüğü Hesap Günü'ne getirir. Bununla Kur'an, insanın dünyada yaptıklarıyla âhirette karşılaşacakları arasında se-bep-sonuç ilişkisi bulunduğu hakikatine dikkat çeker. Ödül ve cezanın, fazilet ve reziletin, sorumluluk ve sorumsuzluğun, sadâkat ve ihanetin âhirette mutlaka bir karşılığı vardır (7-28). Sûrenin berceste âyeti, sorumsuz davranışların ardında kararmış bir kalbin yattığını söyleyen şu âyettir:

"Yaptıkları yüzünden kalpleri tümüyle pas tutmuştur!" (14)

Sûre, günah bataklığına gömülen tek dünyalı inkarcıların çift dünyalı mü'minlere bakışındaki çarpıklığı dile getiren bir pasajla son bulur. Kendilerini bekleyen akıbeti istihza ile küçümseyenlerin, âhirette nasıl küçülüp gülünç duruma düşecekleri, beliğ bir üslûpla dile getirilir (29-36).

CÜZ 30

^^N

83 / MUTAFFİFİN SÛRESİ

^^^

1233

MEN

rı l£U

°J>"

*&i

jii du;i 4^ Jü ıSı gı ^j i jIü ji îa, 4,j& ı;^ ,->

OcS j 1V£ *f> ü _jjÜj o ,Ju£ (_\$D İli* Jli 15 iŞ; ^^AJI 1 \ * - ir - 1 •' - s - ' ."

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 YAZIKLAR olsun yolsuzluk yapanlara! 2 Kendileri başkalarından alacakları zaman noksansız isterler; 3 ama başkaları için ölçüp tarttıkları zaman hak yerler. 4 Onlar sanmazlar mı ki tekrar diriltilecekler; 5 dehşetli bir günde (hesaba çekilecekler); 6 O Gün bütün insanlar âlemlerin Rabbi huzuruna dikilecekler.

7 ARTIK YETER! Sorumsuzluğu tıynet edinenlerin 2 kaydı, elbet Siccîridt (arşiv-

lenecek). 8 Ama Siccîn nedir, bilir misin sen? 3 9 O [Siccîn) sayısal değerlerle korunmuş bir kayıttır.

10 O Gün vay haline yalanlayanların; 11 onlar Hesap Günümü yalanlıyorlar; 12 halbuki onu ancak haddi aşan günahkarlar yalanlar: 13 ne zaman (Hesap Günümü hatırlatan) âyetlerimiz kendilerine okunsa, "geçmişin masalları" derler.

14 Ondan daha da beter: yaptıkları yüzünden kalpleri tümüyle pas tutmuştur.

15 Bundan daha beteri de var: Elbet onlar O Gün Rablerinden mahrum kalacaklar; 4

16 sonra onlar gözleri faltaşı gibi açan bir azaba sokulacaklar; 5 17 sonra kendilerine denilecek ki: "İşte sizin yalanlamayı adet edindiğiniz hakikat budur".

18 KESİNLİKLE evet! İyilerin kaydı da 'İllyyûn'da (arşivlenecek); 19 Ve İlly-

yûn nedir, bilir misin sen? 20 O (yine) sayısal değerlerle koruma altına alınmış bir kayıttır; 21 onu Allah'a yakın olanlar izleyebilir. 6

22 Şüphe yok ki iyiler tarifsiz nimetler içinde yüzecekler; 23 Ebedi huzur ve saadet makamında 7 (Rablerine) bakacaklar;

24 yüzlerinde sonsuz mutluluğun tarifsiz parlıtısını göreceksin.

25 Kişiye özel 8 tarifsiz bir içki ikram edilecek; 26 o, içenin ağzında misk kokusu

bırakacak; 9 işte bu nedenle yarışmak isteyenler, artık bu uğurda yarışsınlar!—>

1 Tatlîf, zıt anlamlı tabiatıyla hem maddî hem manevî olarak, ölçme ve değerlendirmede "kendine yontan" mantığı ifade eder. Bu işin ölçü ve tartı aletleriyle yapılması şart değildir. Zaten her türlü haksız kazancın merkezinde, yamuk ölçen bir akıl ve tasavvur yatar. Mutaf-fifîn'in günümüzdeki karşılığı "yolsuzluk ya-

panlar", yapılan şeyin adı da "yolsuzluk"tur.

2 Fuccâr Kur'an'da hep muttakîn'in karşıtı olarak kullanılır (Bkz: 38:28, not).

3 Zımmen: Dirayetle (akılla) bilemezsin, o halde rivayetle (vahiyle) öğren!

4Krş:3:77.

* r =: 3 ^^^*

83 / MUTAFFİFİN SÛRESİ

•N3S 3 *»

CUZ30

5 Veya sâlû'mın kök anlamına atfen: "Cehennemle doğrultulacaklar".

6 Yeşheduhû fiili, bunun "okunan" değil "görülüp izlenen" bir kayıt olduğunun delilidir.

7 Lafzen: "koltuklarında". Cehennemliklere ilişkin 15. âyetin mukabilidir.

8 Lafzen: "ağzı mühürlü". Bu seri üretim değil

kişiye özel oluşun göstergesidir. Allah için her kul özeldir. Özgün ve özel kulluklara, özgün ve özel ikramları ifade eder. Yuşrabûne yerine yus-kavne gelmesi, hizmetin kusursuzluğunu ifade içindir. Yuşrabûne içmek için ayağına gidilen su, yuskavne içenin ayağına gelen sudur.

9 Hitâmuhu misk, lafzen: "sonu misk olacak".

*r~~<S^^^^

CÜZ 30

^s3^

83 / MUTAFFMN SÛRESİ

-^3^

1235

i»4SN

M*'-*

■ jjuj 1 i_4j vS-■*4 ^4-^ <1

1^iii}-;

) u_j_S^>«-İjj I_j-u1 jjJJt ^ja Ij-JlS 'i-*^' o^

© 1^i IjiİSl ^lil jl 1^1 13I jfi ^112 f*

~,

Ji @ o J^J*: jilsdı ^ 1_£î ^jû y£& @ 5^îii Sjk^ ijfıs' u jiiL=üi 4^ j* @ 5 jjk; JüüijVi

<—27 Onun katkı maddesi, (Cennetin) zirvesinden dolacak; 28 Allah'a yakın olanların içtiği tarifsiz bir kaynaktan...

29 NE VAR Kİ günah bataklığına gömülmüş olanlar, bir zamanlar iman edenlere gülerlerdi; 30 ve ne zaman onlarla karşılaşırsalar kaş-göz ederlerdi; 31 ve kafadarları arasına döndüklerinde ise keyifle (anlatırlardı); 32 ve iman edenleri her gördüklerinde "Bunlar iyiden sapıtmış" derlerdi.

33 Ne ki onlar, mü'minlerin inancına müfettiş olarak gönderilmiş değiller.

34 Fakat bugün iman edenler küfrü hayat tarzı edinenlere gülecekler: 35 Ebedi huzur ve saadet makamında 1 (Rablerine) bakacaklar.

36 Nasıl? Küfrü hayat tarzı edinenler yapa geldiklerinin 'sevabına' (!) nail olabilmişler mi bari!?

1 Lafzen: "Koltuklarında". Dünyada durmadan dinlenmeden Allah rızası için koşanları, Allah'ın âhirette dinlendireceğine dair bir atıf.

**\$&*¥

84. İNŞİKÂK SÛRESİ

""^]Farılma, parçalanma" anlamına gelen İnşikâk adım ilk âyetinden alır. I Sûre Mekkîdir. Muhtemelen boykot döneminin zirvesine aittir. Zira, 6, 13-14 ve 20-24. âyetler, müminlerin acı çektiklerine, kâfirlerinse zulüm yaptıklarına işaret eder. Peygamberliğin 8. yılma tarihlendirilebilir.

Sûrenin ana mesajı şudur: Bu hayatın bir de öteki yüzü vardır. Herkes yaptığının hasılatını verecek, tüm yollar Allah'a çıkacaktır: "Sen ey insanoğlu! Evet evet, hayat yolunda son sürat yeldirdikçe (ister istemez) Rabbine doğru yol alan sen, sonunda Oma kavuşacaksın!"

Kur'an'ın kendine özgü üslubu, Son Saat ve kıyametle ilgili âyetlerde de kendini belli eder. Bunları maddeler halinde şöyle özetleyebiliriz:

1) Korkunç, dehşetli ve azametlidir: şerha şerha yayılma {inşikâk), toz duman olma [intişâr), bürüyüp kuşatan [ğâşiye), korkunç olay [vâkı'a], muazzam haber [nebeun 'azim), öldürücü çılgılık [sayha), yerle bir eden sarsıntı [racfeh, zelzele), içini boşaltan [ba'sera)...

2) Şeffaf ve dakiktir: Zerre kadar [miskâle zerratin), un ufak edici [hebaen munbessen), atılmış pamuklar gibi [ke'l-'ihni'l-menfuş), uçuşan kelebekler gibi (ke'l-femsi'l-mebusus)...

3) Genellikle belirsiz (nekira) gelir: Anlatılanların eşsiz, benzersiz ve hayal edilemezliğini ifade eder: o akıl almaz gün [yevmeizin), tarife sığmaz bir ürperiş [haşi'atun), anlatılamaz bir kayıp [hasiratun) gibi...

4) Genellikle fiiller faile bina edilmeyerek ya mutavaat ya da meçhul kipiyle gelir: înfeterat, inşakkat, inkederat, ikterabet, irtekıb, hukkat, müddet, zulzilet, hummilet, dukket, busset, rucet, tumiset, furicet, kuvviat, suyyi-rat, uzlifet, ieteiat... Müfessirler bu ibarelerin failini Allah olarak takdir etmişler ve bunu da "Faili o kadar bellidir ki söylemeye bile gerek yoktur" şeklinde açıklamışlardır. Fakat faili bunlardan daha açık ve kesin olan fiiller Allah'a nisbetle kullanılmıştır: Allahu haliku külli şey', vallahu yerzu-ku, er-Rahmân 'alleme'l-Kur'an, halaka's-semavat, nezzele'l-Kur'an gibi. O halde burada Kur'an'a özgü bir üslûp söz konusudur (Bkz: el-î'câz, 240-243).

Bu üslûp şu hakikatleri ifade eder: olaylar ilâhi yasalar gereği kendi iç dinamikleriyle gerçekleşecek, sistem fitratmdaki emri uygulayacak, dışardan bir emre gerek duymayacak.

Sözün özü: Kâinatın müstesna yolcusu insan, yolun sonunda kendi tercihinin sonuçlarıyla baş başa kalacaktır. Sûrenin son mesajı, "kendi düşen ağia-maz"m Kur'ancasıdır.

£ = 3^^^

84 / İNŞİKÂK SÛRESİ

* r = ^3&---&

1237

1C\Ç\İ

3K

Jill

I i ,, '"

<:-L>ü_5 L-4-i '-« c-âJlş

lil

ff}) Ojj-^« «dit ^ SLS' ÎÎ! || f^

ti 4_Jt>Ui G-JiT

^İIO

Ji^a^'iS-k^j

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 GÖKYÜZÜ şerha şerha yanldıgmda, 1

2 yani 2 Rabbine kulak verdiğinde ve sonuç alındığında, 3

3 ve yeryüzü uçsuz bucaksız bir düzlük haline getirildiğinde, 4

4 ve içindeki her şeyi atarak boşaldığında, 5

5 yani Rabbine kulak verdiğinde ve sonuç alındığında...

6 Sen ey insanoğlu! Evet evet, hayat yolunda son sürat yeldirdikçe (ister istemez) Rabbine doğru yol alan sen! Sonun-

da O'na kavuşacaksın. 6

7 İşte (O Gün) sicili sağ eline verilen kimseye gelince: 8 Onun hesabı pek kolay görülecek
7 9 ve cemaati arasına sevinçli bir şekilde dönecek.

10 Ve sicili bozuk çıkan 8 kimseye gelince: 11 artık ısrarla yok olmak için yalvaracak, 9 12 ne ki çılgın bir ateşi boylayacak; 13 oysa o, (vaktiyle) kendi cemaati arasında pek şen şakrak idi;

14 her halde o (Allah'a) döneceğini asla ummuyordu; 15 evet öyleydi, ama Rabbi onu sürekli gözetliyordu.

16 ÖTESİ YOK! 10 İşte şafak vaktini Ben şahit tutuyorum! 11

17 ve geceyi ve toplayıp kaydettiklerini, 12

18 ve safha safha dolunay halini alan 13 ayı (şahit tutuyorum ki 19 ey insanlar; mukadder sona doğru) safha safha, adım adım ilerleyeceksiniz. 14

20 Peki, onlara ne oluyor ki hâlâ (hesap gününe) iman etmiyorlar? 15 21 Dahası, kendilerine Kur'an okunduğu zaman neden onu tasdik edip teslim olmuyorlar? 16 22 Aksine, inkârda direnenler (ilahi vahyi) yalanlamakta ısrar ediyor; 23 ama Allah içlerinde biriktirip gizlediklerini çok iyi biliyor.

24 Artık onlara şiddetli bir azabı müjdele, 17 25 ancak iman edenler ve Allah rızasına uygun davrananlar hariç: Onları kesintisiz bir ödül bekliyor. 18

1 İnfial kalıbının açılımıyla: "yarılma emrine boyun eğdiğinde". Kıyamete ilişkin tüm haberler meçhul ya da mutavaat kalıbıyla gelir. Yani faile değil fiile dikkat çekilir. Bu, "aniden" [bağ-teten) kelimesiyle ifade edilmiştir. Sistemin içi-

ne yerleştirilmiş bir yasayla gerçekleşeceği anlamına gelir. Kun h-yekun emri gereği, bu âlem oluş ve bozuluş âlemdir. Bozuluş ve yeniden oluş bir süreçtir. İntitâr (82. sûre) Jcevn ve lesad sürecinin başlangıcım, bu âyetteki inşikak bir

•fs[^]ssŞ*

84 / İNŞİKÂK SÛRESİ

•Şs[^]sş*

CUZ30

sonraki safhayı, tayy (21:104) ise sürecin sonunu ifade eder. Adeta bir torbanın içinin dışına çevrilmesi gibi tasvir edilen süreç şu âyette ifadesini bulur: "mahrukat (evrenini) ilk defa nasıl yaratmışsak, onu öylece tekrar yaratacağız" (21:104).

2 Ve bağlacının bu bağlamdaki en uygun karşılığı.

3 Meçhul kiple (hukkat) gelmesinin hikmeti için sûrenin girişine bkz.

4 Bkz: 20:105-107 ışığında. Zımnen: Büyük duruşma için dev bir duruşma salonu haline getirildiğinde.

5 Yani: Gizlisi saklısı kalmayıp içini boşalttığında. Veya içinde taşıdığı cevher, maden, petrol ve gaz gibi değerleri boşaltıp tabii ömrünü tamamladığında.

6 Veya, mulâkîhi'deki zamiri kedh'e dönük okuyarak: "Rabbine vardığında hayat yolundaki çabanın karşılığına kavuşacaksın". Tercihimiz Müberred ve Ahfeş gibi dil otoritelerine dayanmaktadır. Kesb, sonucu sahibine kar veya zarar olarak dönen fiil, kedh sahibini yaparken aşırı etkileyen ve büyük emek isteyen fiil. Kedh eylemin sebebini, kesb ise sonucunu ifaeafe eder. [Furûk, 150].

7 Bunun üç farklı yolu vardır: 1) Yaptıklarının en iyisiyle ödüllendirilmek (24:38 ve 46:16); 2) Günahlarının örtülmesi (64:9); 3) İyiliklerinin on katıyla karşılık bulması (6:160). Rasulullah bazı namazlarında "Allahumme hâsibnî hısâ-ben yesîrâ: Allah'ım hesabımı kolay getir!" diye dua ederdi (İbn Hanbel).

8 Lafzen: "arkadan verilen". Hâkka'da "solundan". Demek ki sağ-sol tanımları mecazidir ve aslında soldan ve arkadan vermek zorluğa ve kaybetmişliğe delalet eder. Zımnen: hakikate sırt dönen karnesini sırtından alacak. Allah'a sırtını dönenlerin bozuk sicili sırtlarına yapıştırılmış bir yafta gibi olacak. Böylece hakikate ters dönerek ihanet ettikleri sırtları da kendilerinden öç alacak.

9 Şu âyet tam da bu gibiler içindir: "Bugün bir tek yok oluşu çağırmayın, (zira o size yetmez); bir çok yok oluşu çağırın" (25:14).

10 Çevirimizin gerekçesi için bkz: 90:1, not.

11 Şafak: Gün batarken tan yerindeki beyazlık. Gece şahidinin, nöbeti devralırken gündüz şahidine verdiği selam. Gecenin içinde saklı gündüzlere atıf. Zımnen: Size ikram ettiğim zamanı şahit tutacağım ve zaman dile gelip emanete ne yaptığınızı söyleyecek.

12 Zımnen: Gecenin karanlığı altında işlediklerinizi de Allah görüyor.

13 Lafzen: "(ışığı) biriktirip toparlanan".

14 Veya: "Bir boyuttan diğer boyuta geçerek ilerleyeceksiniz". Burada zikredilen insan tekinin veya soyunun yeryüzündeki serüvenidir. Zira âhiret âyetleri muzari değil mazi olarak gelir. Oysa ki burada kasemden sonra geldiği için muzari gelecek zamana kilitlenmiştir. Zımnen: Hayat bir güne benzer; sabahı, akşamı, gecesi ve yeniden dirilişi var. İyisi ve kötüsü, acısı ve tatlısı var. Mü'mini ve kâfiri, sadığı ve fasıkı var. Ama mutlaka bir sonu ve Hesap Günü var. Bu âyette insanoğlunun yer ve gök katmanlarındaki yolculuğuna da bir işaret bulunabilir. Parantez içi açıklamamızın gerekçesi bir sonraki âyettir.

15 Yani: Âhîret, bütün yaratılmışları kuşatan tekamül yasaının insana ilişkin boyutudur.

16 Secde burada "tasdik ve boyun eğme" anlamındadır. Zira bir sonraki âyetteki tekzib/yalanlama", secdenin karşıtı olarak kullanılmıştır (Krş: 55:6). Allah'ın rehberliğine kayıtsız şartsız uyma anlamına gelir (Krş: Râğıb ve Ebu Müslim'e katılarak Râzî). Zira, hemen arkadan gelen "küfürde direnenler vahyi yalanlıyor" âyeti, buradaki secdenin karşıtıdır.

17 "Azabı müjdele" şeklindeki nükteli üslûp, onların vahyi hafife almalarına karşı bir misillemedir.

18 Veya: "Başa kakılmayacak tarifsiz bir ödül". Tercihimiz İbn Abbas'm Nafi b. Ezrak'a verdiği cevaba dayanmaktadır (Tahkikli bir neşir için bkz: A. Abdurrahmân, t1-1'câzu'l-Beyânî li'l-Kur'an ve Mesâilu lbni'1-Ezmk, Kahire-1404).

-»£==3^==^

85. BURUC SURESt

» Ş^dS^j*

""D ur ^ ar " anlamındaki adını ilk âyetinden alır. Sahabeden gelen riva-[j yetlerde ilk âyetinin tamamıyla anılır. Mushaf larda, hadis ve tefsir kitaplarında Burûc adıyla yer alır. Tıval-i Mufassal diye adlandırılan sûreler gurubunun sonudur.

Sûre Mekkîdir. Muhtevâsından da anlaşılacağı gibi, mü'minlere yönelik işkencenin başladığı bir zaman diliminde inmiştir. Bu, Necm'den sonra ve Hâkka'dan önceki bir zaman dilimi olmak durumundadır. Muhtemelen 4 veya 5. yıla tekabül eder. İlk tertiplerde Şems ve Tîn sûreleri arasına yerleştirilir.

Sûrenin ana konusu inanca yönelik örgütlü baskıdır. Ne kadar saldırgan olursa olsun, gücün sözünün sözün gücünü bastıramayacağı ana fikri üzerinde yükselir. Hiçbir zalimin ateşi imanı yakamaz. İmanın izzeti işkenceye galip gelir. İmana ateş çukuru kazanlar, bunun cezasını âhîretteki ateş çukurunda çekeceklerdir.

Müfessirlerimiz sûrenin ilk pasajım tarihsel rivayetler bağlamında yorumlamışlardır. Bizce tarihsel bir olaya bire bir atıf yapan âyetler 7-8. âyetlerdir. Öncesindeki 1-6. âyetler, mü'minlere işkence edip onlardan Allah'a iman ediyorlar diye intikam almaya kalkanların âhîretteki durumuyla ilgili olsa gerektir. Zira bu dönemde inen benzeri bir çok sûre gibi yemin ve cevaptan oluşan bu altı âyetlik bölümün konusu da âhîrettir.

Sûre imanı yakmaya çalışan tüm zamanın zalimlerini, tevbe edip pişman olmadıkları takdirde cehennemle uyarmaktadır (10). Fakat inanca baskıyı terk edip iyiliğe yönelenleri cennetle müjdeler (11). Bu âyetler Allah'ın merhametinin büyüklüğüne delalet eder. Bu merhametin arkasındaki esas un-sursa, Allah'ın "hem seven ve hem de sevilmeyi isteyen" mânâsına gelen el-Vedûd ismidir:

"O en çok seven ve en çok seilmeyi hak eden bir bağışlayıcıdır" (14).

Sûrenin sonunda sözün Kur'an vahyine getirilmesi, sûrenin maksadının tarihi bir olay üzerinden her muhatabın 'şimdi ve buradasmı' konuşmak olduğu anlaşılır (21-22).

•?SS£53#*

85 / BURÛC SÛRESİ

•Şs^SS^ 3 ?*

CUZ30

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 BURÇLARLA dolu gökyüzü şahit olsun, 1

2 vaad edilen gün şahit olsun,

3 her bir tanık ve sanık şahit olsun 2 (da şu gerçeği ünlesin): 3

4 Kahrolsun hendek ehli! 4

5 O ateş (hendekleri), 5 ağzına kadar doldurulup tutuşturulmuştur.

6 O zaman onlar ateşin üstüne 6 oturmuşlardır; 7 zira mü'minlere yaptıkları kendi başlarına gelmiştir. 7

8 O (zalimler) başka bir sebeple değil, sadece yücelikte eşsiz ve hamdin tümüne lâayık olan 8 Allah'a imanda ısrar ettikleri için onlardan intikam 9 almışlardır. 10

9 O Allah ki, göklerin ve yerin hakimiyeti sadece O'na aittir; üstelik Allah her şeye şahittir.

10 Bakın, mü'min erkekler ve mü'min kadınlara işkence yapıp da sonra pişman olmayanlar var ya: elbet onlar derin bir mahrumiyet gayyasını boylayacaklar ve onları harlı ateşin azabı bekleyecektir. 11

11 Şüphesiz iman eden ve Allah'ın razı olacağı davranışlarda bulunanları da, tabanından ırmaklar çağıldayan cennetler bekleyecektir: işte büyük başarı budur.

12 ŞÜPHESİZ Rabbinin enselemesi pek çetindir; 13 çünkü O, evet O'dur yoktan var eden ve o yaratılışı sürekli tekrar eden de O'dur. 12

14 Ve mutlak bağış sahibi, hep seven ve

M3N

1T lj:W

frjtK-" »jj~« '4^

^M

* ^ -t t, t, -i o ^ „

©ji^=d^ J j^ 1 --^ J^ 1 %^ ^ 1£>^ ^^ fi 5 >*J @ -^HSJ cS1 -^ >-* ^j © -1>J_JÜ -îX>j
JÜaj ül

' '' * * ' * r -

sınırsızca sevmeye lâyık olan O'dur; 13 15 en şerefli makamın sahibidir; 16 dilediği her şeyi yapabilendir.

17 MALUM orduların olayından haberin var mı? 14 18 Firavun'un ve Semud kavminin (ordularından)? 15

19 Maalesef 16 inkârı önyargı haline getirenler yalanlamakta ısrar etmişler,- 20 Allah da onları hiç hesaba katmadıkları yerden çepeçevre kuşatmıştır.

21 Hepsinden öte bu şanlı şerefli bir hitaptır,- 22 tarifsiz bir hafızada koruma altına alınmıştır. 17

1 Nisa 77 ışığında: Ölüm gelip o zalim 'burjuvaziye' sağlam kale ve burçlarında buldu ve huzuru ilâhiye çıkardı.

2 Veya: "şahit olan ve şahit olunan". Bir üstteki âyet tartışmasız âhiretten söz ettiğine göre,

bu âyet de aynı bağlama ait olsa gerektir. Zira Hesap Günü, "şahit olunan bir gün" (yevmun meşhûd) olarak geçer (11:103 ve ayrıca 19:37).

3 Zımnem: Ey muhataplar: siz de şahit olun! Zira siz bu âleme sahip olmak için değil şahit ol-

CUZ30

"Ş^ZSc^-i *

85 / BURÛC SÛRESİ

•N3£s*

1241

mak için geldiniz jKrş: 3:53).

4 Rivayetlerden bağımsız anlaşıldığında, ashâ-bu'l-uhdûd ile ashahu'n-nâr (ateş ehli) kastedilmiş olması bağlama daha uygundur. Esasen Ce-hennem'in lügat anlamının "dipsiz çukur, uçurum" olduğu, ona verilen haviye adının da yine aynı mânaya geldiği unutulmamalıdır (Bkz: 89:23, not).

5 en-Nâr kavramı Kur'an'da kahir ekseriyetle cehennem için kullanılır. Davetin ilk yıllarında yeminle gelen tüm sûrelerde olduğu gibi bu âyetler de âhiretten söz ediyor olsa gerektir.

6 'Aleyhâ ku'ûd: "ateşin üstüne". Tarihi rivayetler bağlamında "ateşin başına". Kinayeli bir ifade. Zimnen: Yakarken yandıklarının farkında değildiler. Burada Necran veya bir başka mekânda mü'minlere yönelik yakma işkencesinin faillerinin aslında imanı yakmaya çalışmakla ebedi hayatta kendilerini yaktıkları dile getirilmektedir.

7 Yani: kendileri yaptıklarını yaşamış ve şahit olmuşlardır. Bizce, tarihi rivayetlerin bağlamına bu âyetle dönülmekte, bu ve müteakip âyetle muhtemelen Necran'da Zunüvas'm mü'min-leri imanından döndürmek için yaptığı işkenceye atıfta bulunmaktadır.

8 Aziz ve Hamid isimlerinin ihsas ettirdiği mâna şudur: Kâfir'in imanından dolayı mü'mine saldırısı, özünde Allah'a saldırıdır. Fakat Allah Aziz'dir, hiçbir saldırıdan etkilenmeyecek kadar üstün ve yücedir. Mü'min, imanından dolayı baskıya uğruyorsa, bu sızlanılacak değil hamdedilecek bir olaydır. Zira 1) İman Allah tarafından sınanmaya lâayık görülmüş ve ilâhi ilgiye mazhar olmuştur; 2) O mü'min bu sınav sayesinde ecir sahibi olmuştur. Bu tüm hamde-rin kendine mahsus olduğu Allah'a hamd etmeyi gerektirir.

9 Enkera "reddetti", nekame "reddedip cezalandırdı" anlamına gelir.

10 Tefsirlerin çoğu bu pasajla tarihsel olaylar arasında bire bir bağ kurarlar. Fakat anlatılanlar çeşitli, birbirine zıt ve hatta çelişkilidir, inanca baskı olayının yaşandığı yer konusunda farklı rivayetler vardır. Necran, Suriye, Sümer, Babil, Filistin, Habeşistan, Anadolu bunlar arasında-

dır. İnanca yönelik zulmü, bu yerlere bağlı olarak Necran'm Yahudi (veya putperest) kralı Zu-nüvas isevi mü'minlere, Nemrud Hz. İbrahim'e, Babil kralı Nabukadnazar sürgündeki Yahudilere, Romalı Antonyus İsevilere karşı yapmıştır. Bunlar arasında en makul olanı miladi 523 yılında vuku bulduğu nakledilen Him-yer kralı Zunüvas'm isevi mü'minlere karşı uyguladığı korkunç zulümdür. Rivayete göre Zu-nüvas, inancından vazgeçmeyen mü'minleri kazdırdığı ateş dolu hendeklerde yakmıştır. Son zamanlarda bulunan tarihi bir belge, yukarıdaki bilgileri destekler mahiyettedir. Bu belge, Yahudilerin 2000 isevi'yi bir mabedde topladıktan sonra mabedin çevresine odun yığarak içindekilerle birlikte yaktıklarını anlatmaktadır, (İrfan Şehid, The Martyrs of Nejran: New Documents, 1971,

sh. 46 vd.) Hilafeti döneminde Hz. Ömer'in şehidlerin hatırasına felaket mahalline bir cami inşa ettirmesi de bu bulguları teyit eder.

11 Yan yana kullanılan "cehennem azabı" ve "ateş azabı" vav bağlacının mahiyetinden dolayı iki ayrı şey olmak durumundadır (Bkz: 49:1, not). "O halde bu ikisini birbirinden ayıran nedir?" sorusunun doğru cevabı, cehennem ve 'azab kelimelerinin kök anlamlarında gizlidir (Bkz: 'azab için ilk kullanıldığı 68:33 ve cehennem için 89:23, notlar).

12 Zımmen: Soluk alan bir canlı gibi, atom altı parçacık düzeyinde hayatın sürekli bir alış-ve-rişle yenilenmesini sağlayan O'dur. Veya: yoktan var ettiği gibi yeniden yaratacak olan O'dur.

13 ibareyi bir sıfat tamlaması olarak görürsek, zımmen: O Gafur olduğu için Vedûd değil, Ve-dûd olduğu için Ğafur'dur. Yani sonsuzca seven ve sevilen olduğu için çok bağışlayandır. Bağışlaması sevgisinin sonucudur.

14 Hadis'i çevirimizin gerekçesi için bkz: 66:3, not 5. Tavrî istifhamın bir sonucu olarak "..haber var mı?" sorusu, aslında "..mutlaka haber vardır" vurgusunu taşır.

15 Firavun ve Semud kavmi. Biri sapık örgütlü güce, diğeri sapık topluma örnektir. Birincisi inanca devlet baskısını, ikinci inanca toplumsal baskıyı temsil eder.

*frs^g^4»

85 / BURÛC SÛRESÎ

*&^§&34»

CÛZ 30

16 Bel edatının bu bağlamdaki en uygun karşılığı budur. Çevirimiz boyunca edatların farklı vurgularına atıf yaptık. Bu, edatların, Rummâ-ni'nin iddia ettiği gibi birbirinin eş anlamlısı olduğunu anlamına asla gelmez, belki çokanlam-lı olduğu söylenebilir.

17 Yani: ne cin ne şeytan o kaynağı bulandıra-maz. Kitâbun mubîn ve imâmın mubîn diye de anılan Levh-i Mahfuz ("akıl sır ermez bir korunmuş anakart" veya "sınırsız merkezi bellek"), vahiy de dahil bütün bir varlık âlemine

dair ilâhi bilginin kayıtlı tabiatını ifade eder. Tıpkı insan hafızası gibi bu kayıt, kağıtla kalemle izah edilemez. Zaten levhin mahfâ-zin'deki belirsizlik, onun akla hayale sığmayan bir "merkezi hafıza" olduğunu ifade eder ve bu yapısıyla "Hz. Peygamber'in vahyi yazdırdığı sayfalar" türünden bir yorumun imkanını dilsel olarak daha baştan yok eder. {Kitabın mu-Mnin'deki lugavi belirsizlik ve lafzi apaçıklığın oluşturduğu tezata dair bir açıklama için bkz: 11:6, not 2).

86. TARIK SURESİ

~*f=^3S^*~

"/'''''''''''^ ecenin konuğu" anlamındaki adını birinci âyetinden alır. Sahabe-\^Tden gelen bir rivayette ve bazı ilk tefsirlerde ve's-semâi ve't-tânk diye anılır. Fakat tefsir ve hadis edebiyatında ve Mushaflarda "Tarık Sûresi" adıyla anılmıştır. Mushafta Evsat-ı Mufassal diye adlandırılan sûreler gurubunun başıdır.

Sûre Mekke'de inmiştir. Yılıni tesbit etmek zordur. İlk tertipler sûreyi Be-led ve Kamer arasına yerleştirirler. Bazergan ve Blachere, sûreyi çok daha erken bir döneme 9. sıraya yerleştirirler. Sûrenin meşhur tertiplerdeki sırasını değiştirmek için elimizde yeterli gerekçe bulunmamaktadır. Bu durumda sûreyi peygamberliğin 5. yılma yerleştirebiliriz. Sûre Buruc, İnşikâk ve İnfitâr gibi semaya yeminle başlayan sûreler gurubunda yer alır.

Sûre baştan sona, ilâhi vahyin insanlığın son çevrimindeki tezahürü olan Kur'an hakkındadır. Sûrenin girişı yüksek bir belagat örneğidir. Konusuna teşbihle girer. Vahyi sabahı haber vermek için gece doğan parlak bir yıldıza benzetir. Bu gelen insanlık sabahının ayak sesleridir. Vahiy yıldızının ışığı gecenin zifiri karanlığını delip mü'minlerin gözünden gönlüne ulaşmıştır. Zira Allah insanı korunaksız, barmaksız, sığmaksız, tutamaksız bırakmamıştır (1-4). Ardından insan haddini ve kendini bilmeye davet edilir (5-7). Eğer bunu becerebilirse Rabbinin yüceliğini dolayısıyla anlamsız ve amaçsız iş yapmadığını bilecek ve Hesap Günü'ne hazırlanacaktır (8-12). Ebedi saadetin yol haritası ise bu vahiydir.

Bu gerçeğe insan şahit olmazsa olmasın; gök ve yer şahittir ya! O yeter:

"İmdi, (hayat) çevrimine sahne olan gök şahit olsun; ve (bitkilerle) yarılan yer şahit olsun: elbet bu vahiy hakkı batıldan ayıran bir sözdür, asla anlamsız bir lakırdı değildir-." (11-14)

Bu hakikati inkâr edip hayrın değil de hazzın peşinden koşan, tadımlık olanı doyumluk olana tercih edendir. Son âyet bu akla şu ölümsüz gerçeği hatırlatır: Allah ihmal etmez, imhal eder (süre tanır).

■~"*^r33S^**"~

86 / tarik sûresi

»F^ŞS^Sİ*

CUZ30

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 SEMA 1 ve gece gelen konuk şahit olsun! 2

2 Sahi, gecenin konuğu nedir, bilir misin sen?

3 O (inkarcı aklın zifiri karanlığını) delen bir yıldızdır; 3

4 Zaten hiçbir insan yoktur ki (ilahi) gözetim ve koruma altında olmasın. 4

5 5 İNSANOĞLU neden yaratıldığına bir baksın: 6 o, (üreme organlarından) fişkırان hayat tohumları içeren basit bir sıvıdan 6 yaratıldı; 7 omurga ile kaburga kemikleri arasındaki bölgeden çıkan... 7

8 Elbet (insanı yoktan var eden) Allah, onu tekrar hayata döndürmeğe kadirdir: 8

9 O Gün, sırlar (bile) sınanır; 10 dahası kişi ne (içerden) bir güç, ne.de (dışardan) bir yardım alabilir.

II (HAYAT) çevrimine sahne olan gök şahit olsun,9 12 ve (bitkilerle) yarılan yer şahit olsun: 13 elbet bu vahiy hakkı batıldan ayıran bir sözdür, 14 asla anlamsız bir lakırdı değildir.

j h ■ ; Ji sÇÎJ} Ja—9 li L^lic. I <J ,j—ij J..!r—» d I |V|, t_j ÜÜ i

Kj-^H " ^' l3— ^ ^ & ^—* <j—° tj—*—*" -!"--<■ l? — p—* ^ ^—^ ^

> § ... v • i r »" - - ^ » s r — s "i_jl >" , f 1 v^it oli (j^j^'j "' />—^-^' oli *U Jlj

' = ' -> , . JS „, l ., ° ' , > „ , " . - ** , "

15 Ne var ki onlar tuzak üstüne tuzak kuruyorlar,- 16 ve Ben de onların tuzaklarını bozuyorum.

17 Şu halde kâfirlere süre ver, sadece kısa bir süre...

1 Tekil geldiği bu bağlamda hem "uzaya" hem de varlığın "en üst tabakasına" delalet eder.

2 et-Tânk: "işittirmek için şiddetle vurmak, ses çıkarmak" anlamına tark'tan. Gece gelen konuğun kapı vuruşuna et-tunk denilir. Et-Tânk, "gece gelip kapıyı vuran konuk" anlamına cins isimdir. Sabahı müjdelediği için sabah yıldızına da Târik adı verilmiştir. Sûrenin bütünü dikkate alındığında et-Târık'la vahyin kastedildiği görülür. Zira vahiy insanlığın zifiri gecesinde gelip sabahı müjdeleyen bir gök konuğudur. O mühürlenmemiş yüreklerin kapısını çaldığı için Tarık'tır. Vahiy fiilen de bir gece (Kadir Gecesi) inmeye başlamıştır.

3 Kur'an vahyi, insanoğluna zifiri gecede yolunu gösteren ve sabahı müjdeleyen kendi semasının en parlak yıldızıdır. Cahiliyye karanlığını delmiştir. Sâkıb'ırı "yücelen" anlamım esas alırsak mâna şöyle olur: ".yücelen bir yıldızdır". Arap edebiyat tarihinde sâkıb ilk kez Kur'an'da görünür. Türetildiği sakb, "yumuşak bir şeyi yakarak delmek" mânasına gelir.

4 Veya in-i muhaffefe ve lâm-ı te'kit takdiriyle: "Elbet her insan mutlaka gözetim ve koruma altındadır". Zimnen: Vahyin gönderiliş amacı da insanı hıfz içindir. Sağduyu da denilen vicdan, bu ilâhi gözetimin iç dünyamızdaki karşılığıdır. Vicdan altyapıdır ve vahiyle gelen din

CUZ30

-«y^S^S^*-

86 / tarik sûresi

r^3S^4

1245

onun üstyapısını oluşturur.

5 Burada bir ibtidaiyye vaVı vardır ve çeviriye mâna ile değil paragraf başı işleviyle yansımıştır. Bunu çok yerde uyguladık, fakat sadece bir kaç yerde notlandırdık.

6 "Atılan, fişkıran" mânasına gelen dâfik öznedir. Min edatı, insanın bu sıvının tümünden değil içindeki hayat suyundan (sperma) yaratıldığına delalet eder.

7 Yani: "sırtı ile göğsü" ya da "göğsü ile oturunca toprağa {turab: terâih) gelen yeri arasındaki bölgeden". Kafa, kollar ve bacaklar hariç gövdenin tümünü ifade eder [el-î'câz, s.525). Kur'an cinsel organlar konusunda genellikle kinayeli bir üslubu benimser. Bu âyet erkek ve kadının

üreme organlarından kinaye olarak anlaşılabilceği gibi, lafzen de anlaşılabilir. Bu ibare her iki cinsin üriner sisteminin tamamını ifade etse gerektir.

8 er-Rac', er-rucu' dan farklı olarak geçişli fiilin mastarıdır. Bunun delalet ettiği zımni mâna şudur: Eğer Allah hayata döndürmemiş olsaydı o

asla varolamazdı.

9 "Dönüş, çevrilme" anlamındaki er-rac İn buradaki en uygun karşılığı yeryüzündeki canlı hayat için vazgeçilmez olan yağmurla girdiği "hayat çevrimi" olsa gerektir. Bunun, mikro uzaydan makro uzaya, atomdan galaksilere varana dek bütün bir kozmosun "varlık tavafı" olan dairesel hareketini ifade etmesi de mümkündür.

87. A'LA SURESİ

^r~-30^_>* *"

Sûre sıfat olarak "eşsiz yüce" ism-i tafdil olarak "en yüce" anlamına gelen a'la adını ilk âyetinden alır. Tefsirlerin ve Mushafların çoğunda bu adla anılır. Sahabeden gelen rivayetlerde sûre ilk âyetinin tamamıyla anılmıştır.

Mekke'de nazil olan ilk sûrelerdendir. Bu özelliğiyle vahyin ilk yılına yerleştirilmelidir, tbn Abbas, İkrime ve Hasan Basri yoluyla gelen bir rivayette 'Alak, Kalem, Müzzemmil, Müddessir, Mesed ve Tekvîr'in ardından 7. sıraya yerleştirilir. Cabir b. Zeyd tertibinde bu listeye Fatiha da dahil edildiği için Ala sûresi 8. sırada yer alır. Bizim listemizde 9. sıraya denk gelmektedir. Sûre girişi ve konusu itibarıyla, ilk inen pasajlarla benzerlik arzeder.

Sûrenin ana fikri, insanoğlu için hem nimet hem zaaf. olan anma/hatırlama ve unutma hakkındadır. İlk indirilen diğer sûreler gibi bu sûre de vahyin ilk muhatabı Hz. Peygamber'i doğrudan inşa eder. İlk dokuz âyette hitap doğrudan ilk muhataba yöneliktir. İlk âyeti bir emirdir: "Yücelikte eşsiz olan Rab-bin adına hareket et!" Namazların tüm secdelerinde tekrarlanan nebevi tes-bihat, bu ilâhi emre uymanın lisani bir göstergesidir.

Sûre hacminin küçüklüğüne rağmen adeta Kur'an'ın fihristi niteliğindedir. Al-iah-kâinat-insan arasındaki ilişkinin eksenini belirleyerek söze giren sûre, vahyin bu eksenin kaymasını önlemedeki rehberliğinin önemine dikkat çeker.

Hiz. Ali, Allah Rasulü'nün bu sûreyi namazlarda çok okumasını onu çok sevdiğine yormuştur. Rivayete göre vefatından önceki son cemaat namazında Hz. Peygamber, A'la ve Kâfirûn sûrelerini okumuştur.

CUZ30

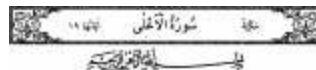
•N^Ssal*

87 / A'LÂ SÛRESÎ

* * r ^t^ *

1247

MİSN

> .i, -

-■ »'i

vtf' 4W& \'- .ti H ' ^ (,î

o (_ *-->* J f^1 ^ © j J^ ! '-f-^ 1 es-* 5 >->•*

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 (EY MUHATAB) yücelikte eşsiz olan Rabbin adına/adıyla 1 hareket et! 2

2 O ki, tüm mahlukatı 3 yarattı ve yaratılış amacını gerçekleştirecek bir donanım verdi. 4

3 O ki, her şeye yaratılıştan bir ölçü ve

amaç takdir etti, 5 sonra (o ölçüye uyarak amacına ulaşacak) istikamete yöneltti. 6

4 O ki, tüm bitki örtüsünü çıkardı; 5 sonra onu kapkara-kupkuru bir hale soktu. 7

6 (EY muhatab), Biz sana okutacağız ve sen asla unutmayacaksın,8 7 Allah'ın (unutmanı) diledikleri hariç,9 çünkü O açığa çıkana da bilir gizlenenini de ; 8 böylece zaten kolay olan (vahyi anlamayı) sana daha da kolaylaştırmış olacağız. 10

9 Şu halde sen, -öğüt (sadece bazılarına) fayda verse de11 hep (fitratlara nakşolan Allah'ı) hatırlat; 12 10 nasıl olsa Allah'ın sevgisini kaybetmekten korkanlar öğüt alacaktır; 11 bedbaht olanlar ise öğütten kaçacaktır; 12 bu gibiler en korkunç ateşi boylayacaktır; 13 sonra orada ne ölebilecek, ne yaşayabilecektir. 13

14 (Manevî kirlerden) arınma gayreti 14 içinde olanlar kurtuluşa erecek; 15 Rab-binin adını hatırda tutan da, salata duran da (kurtuluşa erecek). 15

16 Maalesef siz (ey insanlar), bu yakın ve aşağı hayatı 16 tercih ediyorsunuz; 17 oysa ki öteki (hayat) en hayırlı ve daha kalıcıdır.

18 Elbet bütün bu hakikatler önceki vahiylerde yer almıştır; 19 (mesela) İbrahim 17 ve Musa'ya indirilen vahiylerde.

1 Ve/veya: "Rabbinin yücelikte eşsiz olan adıyla". Zımnem: Kimin kulu olduğunu, kimin adına hareket ettiğinden yola çıkarak bul. A'lâ hi-yerarşik bir üstünlüğü değil, "üstün" olma mânasının her tür sınırdan ve kayıttan âzâde olarak ulaşabileceği mutlak sınırı ifade eder.

2 Teşbih, "hareket etme, işini yapma, çaba gösterme" anlamındaki es-sebh'ten. Kelimenin tersi el-habs, anlamın da tersini verir: "hareketsiz bırakma, tutma, atıl kılma". "Allah adına/adıyla başlarım" anlamına gelen bismillah, bu emri yerine getirmenin başlangıç

noktasını

temsil eder. Tesbîh'in "yüceltme" anlamını, tercihimiz içermektedir. Zira, bilinçli varlık olan insanın Rabb adına hareket etmesi, O'nu yücelten varlık korosuna dahil olmasıdır. Teşbihin "işitilen" bir şey olmaktan daha çok "anlaşılan" bir şey olduğunu Isrâ 44'ten anlıyoruz: "Her şey Allah'ı teşbih etmektedir; fakat siz onların teşbihini anlamıyorsunuz" (duymuyorsunuz değil). Bu âyetteki sebbih emri tefsir otoriteleri tarafından farklı yorumlara konu olmuştur. "Namaz kıl", "hayran ol", "an", "yö-nel", "O'nu tek bil", "O'nu tüm noksanlıklar-

»Şs^N*

87 / A'LÂ SÛRESİ

»N=3£34«

CUZ30

dan uzak bil", "O'nu tenzih et", "O'nu mukaddes bil" bunlar arasında yer alır. Tercihimiz, kelimenin lafzi anlamına dayanır.

3 Veya Zeccâc'ın tercihine istinaden: "insanı".

4 Sevvâ'ya verdiğimiz anlam için bkz: 18:37, not 5. Krş: "Şimdi Bizim sizi boş yere ve amaçsız yarattığımızı sanıyorsunuz, öyle mi?" (23:115)

5 Veya: "her şeye (önce) amacına ulaşacak bir güç verdi sonra o istikamete yöneltti". Krş: "..her şeyi bir kaderle yaratan Biziz" (54:49). Bu âyet Kur'ani kader anlayışım ifade eder. Hidayetin takdire atfı, müsebbebin sebebe atfıdır. Bundan şu sonuç çıkar: Allah'ın takdir ettiği ölçü ve ilkeleri gözeten, hidayete yani yaratılış amacına [mâ hulika leh) erer. Bu vahiy de, insanı yaratılış amacına ulaştıracak ilâhi bir rehberliktir.

6 Takdir ve hidayet insanı ilişkili boyutu İnsan 3 ve Şems 8 ışığında anlaşılmalıdır.

7 Yani: Hayatı ve ölümü yarattı. Öncesiyle birlikte: Âlemlerin Rabbi, takdir ve hidayet yasasına hayatın en alt mertebesi olan çürüyüp gitmesi mukadder bulunan bitkileri dahi dahil ederken, ey insan, seni nasıl bu yasanın dışında tutar? Zımnen: Çöle dönen kalpler vahiy yağ-muruyla göle döner.

8 Zımnen: Çünkü bizim okutarak hatırlattıklarımız, senin vicdanında karşılığı olan hakikatlerdir. Buradaki "okutmakla", ilk inen "oku" emri arasında kopmaz bir bağ vardır. Bu hitap, bağlamdan kopuk olarak sadece vahyin ilk muhatabına hasredilemez. Zira bağlam tür olarak insanı ele alan bir bağlamdır. Kaldı ki bu âyetin devamı hitabın genelliğini ortaya koymaktadır.

9 Bu âyetler, 1-3 ve "Alak sûresindeki "O ki (insana) öğrenme araçlarıyla öğretti; O insana bilmediğini öğretti" (96:4-5) âyetleri ışığında anlaşılmalıdır. "Oku" emrine "Benim okumam mümkün değil" diye cevap veren ilk muhataba hem okutturma hem de unutmama garantisi verilmektedir. Zira fitri bir okumanın sonuçları fitrat ve vicdana hakkedilmiştir, unutulmaz. Varoluşsal okumada insanın unuttukları kalıcı değil geçici, evrensel değil yerel olanlarla ilgilidir. "Allah'ın unutmamı diledikleri hariç" cüm-

lesi, insanoğlunun unutmamasının 3. âyetteki takdire girdiğini gösterir. İbn Abbas'a göre, insan sözcüğü "unutmak" mânasındaki nisyân'dan türetilmiştir. Bu, unutmamın fitri oluşuna delalet eder. Bu unutmama iyi unutmamadır. Zira unutmamak nimet olarak takdim edilmektedir. Çünkü Kur'an insanın yaptığı kötülük ve günahları Allah'ın yaratışına nisbet etmez. Oysa ki burada "unutturma" Allah'a nisbet edilmiştir. Gerçek şu ki insan unutmamasaydı yaşayamazdı. Sûrenin girişindeki teşbih emri de, sûrede Allah'ın muhatap üzerindeki nimetleri sayacağına alametidir. Bu âyetlerdeki hatırlama ve unutmamı sadece indirilen vahyin lafızlarına hasretmek "okutturacağız"daki gelecek zaman edatıyla da çelişmektedir. Zira bu mânadaki "okutturma" gelecekte değil, daha önce başlayıp o anda da devam etmekteydi.

10 Kamer sûresinde tam dört kez geçen şu âyetle krş: "Ve doğrusu Biz bu Kur'an'ı ders alınsın diye kolaylaştırdık: öyleyse, yok mudur ders alan?" Zira vahiy, insanı yaratılış amacına yönelten bir yol haritasıdır. Ve Nebi'nin buyurduğu gibi "Zaten herkese yaratılış amacı kolay kılınmıştır".

11 Yani, işin tabiatı gereği her hatırlatma, herkese, her zaman fayda vermez. Zimnen: asla "ya hep ya hiç" deme. Bu âyete "Eğer hatırlatman fayda verecekse hatırlat" mânası vermek, bir sonraki âyete aykırıdır.

12 Bu âyet, tüm insanlığın Hz. Peygamber'in ümmeti olduğuna delalet eder. Muhammedi davete icabet edenler "ümmet-i icabet", henüz icabet etmemiş bulunanlar ise "ümmet-i davet" sınıfına girerler. Bu âyet birinci âyetle doğrudan alâkalıdır. Allah'ı hatırlayanlar O'nun Rab olduğunu bilir ve O'nun adını teşbih eder, yani "O'nun adına hareket eder". Hatırlatmaktan söz edilen yerde unutmama vardır.

13 Zimnen: ne ölebilecek ne de onunla birlikte yaşayabilecek.

14 Tezekkâ tefa'ul kalıbmıdır. Tefa'ul tekel-lüftür,- tekellüf azim, sebat ve gayret ister.

15 Veya: "namaz kılan". Dahası, kök anlamının yardımıyla: "destek olan" veya "esas duruşunu koruyan". Suat'ı sadece "namaz" ile kar-

CUZ30

*N3£s#>

87 / A'LÂ SÛRESİ

şılamak yerine, asli haliyle bıraktık. Zira salat, Kur'an'da gerçek bir çokanlamî kavram olarak yer alır. Ekame fiili ile birlikte "namaz ibadetini hakkını vererek kılmak", Mâide 12'de "destek", Mâide 58'de "din ve dindarlık", Mâide 106'de "davet", Nûr 41'de kuşların salata olarak "yaratılış amacına uygun hareket etmek", Meryem 59'da "ibadet" ve daha başka mânalara kullanılmıştır (Bkz: 107:6 ve 103:3, notlar). Burada "zikir" ile yan yana kullanıldığı için ikinci bir meful ile geldiği Tâhâ 14'teki ekimi's-salâ-te li-zikrî (adımın anılıp şanınımın yücelmesi için tüm destek ve çabam seferber et) ibaresini andırmaktadır. Tevbe sûresinin 10. âyetindeki zikrâ ve men yahşa ile 14-15'teki men tezekkâ ve salla arasında sıkı bir irtibat vardır. Salat'm gerçek anlamını bulmamızda bu pasajdaki kavramsal karşıtlıklar yol göstericidir. Men yahşâ (10) ile el-eşkâ (11) nasıl zıddiyet ilişkisine sahipse, yasla (12) ile salla (15) da kökenleri bir olmasına rağmen mânaları zıttır. Birincisi "ateşi desteklemek için cehennemın göbeğine dikilmeyi" ikincisi ise "Allah'a -özünde kendine-destek için esas duruşu korumayı" ifade eder. Zımnen: Cehennemle doğrulmak istemeyen namazla doğrulsun" mesajını içerir. Zira salley-tu'l-ûd, "değneği ateşte doğrulttum" demektir. es-Salvu, "insanın dik oturmasını sağlayan oy-luklar veya dik yürümesini sağlayan omurga" anlamına gelir {Lisân ve Tâc). Allahu a'lem.

16 Sıfat tamlaması olan el-hayatu'd-dunya, el-hayatu'l-ahim'mn zıddıdır. el-Hayat dişil olduğu için sıfatı dişil gelmiştir. Mücerret olduğu yerlerde de sanki el-hayat niteleneni varmış gibi dünya olarak anılır. Dünyâ sözcüğünün kendisinden türettiği ed-dunuv iki anlama birden gelir:

1) Maddî, manevî ya da hükmi olarak yakınlık (Krş: 8:42).

2) Maddî, manevî ve hükmi olarak düşüklük, aşağılık.

Her iki anlamıyla da mekân, zaman, konum ve makam açılarından her biri için kullanılabilir. Dünya, her iki anlamı da içerisinde taşıyan bir terimdir. Yani hem yakın olan, hem de aşağılık olan. Hayatu'd-dunya formuyla geldiği hemen her yerde negatif bir anlam yüküyle gelir ki, aşağı ve düşük anlamını kendiliğinden içerir. Eğer dünya ile âhiret bir vav bağlacıyla aynı cümlede bağlanırsa sözün bağlanıma göre vurgusu da değişir (2:201; 2:217; 3:45).

17 Veda'lar sahibi Brahma ile Suhuf sahibi İbrahim peygamber arasındaki isim benzerliği dikkate değerdir (İkisi arasındaki irtibat için bkz: Hamiduîlah, Aziz Kur'an).

>^3S^*

Son saati ifade eden ve "sarıp sarmalayan" anlamına gelen adını ilk âyetinden alır. Mushaflarda, tefsirlerde ve bazı hadis kitaplarında bu adla anılmıştır. İmam Malik ve Buhârî'nin nakillerinden sûrenin sahabe dilinde ilk âyetinin tamamıyla anıldığını öğreniyoruz.

Sûre Mekke'de inmiştir. İlk tertiplerde Zâriyât ve Kehf arasına yerleştirilir. Bu durumda sûreyi boykot döneminin son yılma veya sonrasına yerleştirebiliriz. Bu da takriben 9 veya 10. yıllara tekabül eder. Bu dönemde inen sûrelerin ana teması, bu sûrede olduğu gibi genellikle Son Saat, kıyamet ve âhirettir.

Sûre, Son Saat ve kıyamet üzerinden bu dünya hayatının geçici öte dünya hayatının kalıcılığını hatırlatır. Cennetliklerin ve cehennemliklerin hayatından kesitler sunar (1-16). Yeniden dirilişi, dolayısıyla hesap gününü inkâr edenlerden kâinat kitabını okumalarını ister (17-20).

Esasen bütün bunlarla amaçlanan şey bellidir: muhatabın vicdanının zincirlerini kırıp onu pasif halden aktif hale geçirmek. Zira kişiyi imana ancak kendi hür vicdanı zorlayabilir, isterse o kişi gönderiliş amacı davet olan peygamber olsun, işte bu sûrenin özünü oluşturan şu âyetler bu hakikati ifade eder:

"Hatırlat, çünkü sen sadece bir hatırlatıcısın; onlara inanç dayatan bir zorba değilsin!" (20-21).

Zımnem: insanı imana zorlamak isteseydi bunu Allah yapardı,- Allah bile bunu dilememişken başkasına bu nasıl caiz olur? Sûre insan iradesine atfedilen ilâhi değeri gösteren bu anlamlı îmâ ile son bulur.

CUZ30

•N3£3#»

88 / ĞAŞÎYE SÛRESİ

T \ \Ş|i\

•toûÜÜ! â) Omi

?^\$&-

-4»

iUJ!

j.X>-

Ji

Sak <U-£- l> »UX* ûj o a-_- a &VB £■ t>- /ya , _

*v ." * "" ^

o-?*

•J A_H) mJ

5-il

Â_1!U.

V V

(î , 1 ' ' ' if^

oJiL>-

af'S^ J]3€

^

-U CJİ UJİ ,5*05

Lüle- Ol

; ; (*-' & C—&H

"<,\ Lİİğ! O!

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 KASVET gibi sarıp sarmalayan olayın haberi sana ulaştı mı? 1

2 Bazıları 2 vardır O Gün ; zillet içinde yıkılmıştır; 3 3 işi bitmiş, eli kolu dökülmüştür;

4 tarifi imkansız kızgın bir ateşi boylarlar,

5 zehir gibi bir (umutsuzluğun) pınarından sulanırlar; 6 onlara hiçbir yiyecek yoktur, ancak onursuzların yiyeceği vardır,4 7 ama ne besleyicidir ne doyurucudur.

8 Bazıları da vardır O Gün,- nimete gark

•^3\$^4»

olmuştur,- 9 sonuçta gayretinin meyvesinden hoşnut ve razı olmuştur; 10 kendini tarifsiz bir Cennette, yüce bir makamda bulmuştur.

11 Orada boş bir lakırdı işitmeyecek, 5

12 orada tarifsiz bir (mutluluk) pınarı hep çağıldayacak, 6

13 orada sevinç ve huzur kaynağı yüce makamlar bulunacak;

14 her an içime hazır dolu dolu tarifsiz kupalar, 15 yan yana dizilmiş minderler

16 ve serilmiş halılar...

17 PEKİ, (yeniden dirilişi inkâr edenler) yağmur yüklü bulutlara 7 bakmazlar mı?

18 Ve gök kubbeğe (bakmazlar mı), nasıl yükseltilmiş?

19 Ve dağlara (bakmazlar mı), nasıl dikilmiş?

20 Ve yeryüzüne (bakmazlar mı), nasıl yayılmış?

21 İmdi sen (ey peygamber) hatırlat! Çünkü sen sadece bir hatırlatıcısın; 22 onlara inanç dayatan bir zorba değilsin! 8

23 İlla ki yüz çeviren ve inkâr eden olacaktır: 24 Allah, en büyük mahrumiyeti işte böylesine yaşatacaktır. 9

25 Bakın: Bizedir onların nihâî dönüşü. 10

26 Yine bakın: Bize düşer onları hesaba çekmek.

1 Bu tarz bir sorunun mukadder cevabı: "Kesinlikle ulaştı"dır. Ğâşiye kıyamete isim olmuştur. Zira sıfatlara giydirilen dişil form, onu isme dönüştürmek içindir.

2 Lafzen: "Bazı yüzler.." Yüz, sahibinden kinayedir (Krş: 55:27). Delili 6. âyetteki "onlar için" ibaresidir.

3 Huşu' kalp fiillerindedir. Yalnız insan için kullanılır. Zira huşu' bilgi ve bilinçten kaynaklanır. Mesela Allah'ın büyüklüğü hakkında insanın bilgisi arttıkça huşû'u da artar. Mü'min-lere dünyada nisbet edilir, kâfirlere ve münafıklara âhirette. Burada olduğu gibi, Allah'tan dünyada huşu' duymadılarsa âhirette mecburen duyacaklar (Krş: 79:9). Fakat dünyada duyulan hu-

-*£e^==i*-

CUZ30

şû' sahibi için izzet ve şeref, âhirette duyuları huşu' sahibi için zillet ve meskenet olacak.

4 Dai'â'a verdiğimiz bu mâna, kelimenin "onursuz, rezil, zayıf, zelil" gibi kök anlamına dayanmaktadır [Mekâyîs). Zımnen: Dünyada Allah'a karşı takındıkları küstahça kibir orada zillet ve onursuzluk olarak karşılığını bulacaktır. Dari' konusunda tefsirlerde yer alan yorumlar mesnetsizdir. Zira âyette geçen Dan' nekira gelmiştir. Bu formun metne kattığı yananlam şudur: Bu sizin bildiğiniz, gördüğünüz, duyduğunuz bir yiyecek değildir, tarifi imkansızdır (Kök anlamıyla ilgili bir not için bkz: 7:55). Şu bir hakikattir ki, gaybi hakikatler bu dünyada gördüğümüz nesnelere üzerinden tarif ediliyor. Böylece gaybi mânalar aklımıza nüzul etmiş oluyor.

5 Cenneti anlamdan ve amaçtan yoksun tasavvur edenleri red. Krş: "Elbet cennet ehli O Gün, keyif veren bir meşguliyet içinde olacaklar" (36:55).

6 Cennetteki her ödül dünyadaki bir amele mukabildir. Dolayısıyla bu nimetler de mü'minin dünyada Allah korkusuyla döktüğü göz yaşlarının, sevdanın kesilmeyen çeşmesi olan gönlünün, iyilik pınarı olan elleriyle yaptıklarının ödülü olacaktır.

7 Veya lafzi manasıyla: "deveye". Tercihimiz tekili olmayan ibil kelimesinin mecazi anlamıdır (Lisân ve Müfredat).

8 Bu âyetler, yıllar sonra inecek olan "Zorlama dinde yoktur" (2:256) âyetiyle de teyit edilecektir. Dolayısıyla bu âyetlerin neshedildiği yorumu isabetsizdir.

9 'Azab'm. kök anlamına dayanarak (Bkz: 68:33 ve 85:10, notlar).

10 Bu kalıpla sadece burada gelen el-iyâb, anlamı daha genel olan er-rucû' ile karşılanamaz. Varış makamı Allah olan "nihâî dönüşü" ifade eder (Krş: el-l'câz, s. 469-472).

«*^_____

A

89. FECR SÛRESİ

^^

dini ilk âyetinden alır. Fecrin mânası içinde "tüm sabahlar" veya "O malum sabah" veya "varlığın ilk sabahı" gibi çağrışımlar vardır.

Sûre Mekke'de indirilen ilk sûrelerdendir. İlk tertipler sûreyi Leyi sûresinin hemen ardına yerleştirir. Bu sıralamaya itiraz etmek için elimizde makul bir neden bulunmamaktadır. Sûre ilk bakışta tek celsede inmediği izlenimi verir. Fakat fasıla harflerinin çokluğu (sekiz harf) ve Mekke-Medine okullarının 15 ve 16. âyetleri dört âyet saydığı dikkate alındığında, sûrenin iki ayrı zamanda indirildiği iddiasının mesnedi kalmaz. Vahyin ilk yılında inmiş olmalıdır.

Küfe okuluna göre sûre 30 âyettir. Mekke ve Medine okulları 15 ve 16. âyetleri ikişer âyet sayar. Bu durumda sûre 32 âyet olur. Basra okulu 29 ve 30. âyetleri bir saydığı için sûreyi 29 âyet olarak tesbit eder.

Sûrenin temel konusu imkanlarıyla ve zaaflarıyla insandır. Önce çok özel zamanlara yemin edilerek, bu yeminin amacı vurgulanır (i-5). Tüm zamanlardaki muhataplara kadim sapma örnekleri verilir. 'Ad ve Semud kavimlerinin ve Firavun iktidarının helaki hatırlatılır (6-14). 'Âd ve Semud Kur'an'da tam yirmi iki yerde birlikte ya da art arda anılır. Bunun verdiği mesaj şudur: Hata ve noksanlığı davranış bozukluğunda değil de yapı malzemesinde görüp onu değiştirmek bir toplumu Allah'ın gazabından kurtarmaz ve tarih ibret alınmazsa tekerrür eder.

İlk vahiylerde yer alan helak edilen kavimlerin kıssaları özet halinde geçer. Kadim kavimleri helake götüren nedenlerin temelinde yanlış servet tasavvuru ve bu tasavvurun doğurduğu biriktirme ve yığma hırsı yatar (15-20). Böyle yapanları dünyada bekleyen uyarıcı ve âhirette bekleyen cezalandırıcı sarsıntılar haber verilir (21-26).

Sûrenin zirve âyetleri, dünya, mal-melal ile tatmin olmamış, Allah ve cennet ile tatmin olmuş kamil ve mesut insana hitap eder: "Ey (Allah'la) tatmin olmuş insan! Rabbine, O'ndan razı ve O'nu razı etmiş olarak dön! Gir kullarımın araşma! Gir cennetime!"

Rabbim! Bizleri de sonsuz saadete eren o kullarından eyle!

»N^sl*

89 / FECR SÛRESİ

^s^S^

CUZ30

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 (KARANLIĞI) yarıp çıkan sabah vakti 1 şahit olsun! 2

2 O tarifsiz on gece şahit olsun! 3

3 Çift ve tek 4 şahit olsun!

4 Sabaha yürüyen 5 gece şahit olsun! 6

5 Ne yani, şunların hepsinde 7 sahibini koruyan oturaklı bir akli olanlar için, sağlam bir şahitlik yok mudur? 8

6 Görmedin mi Rabbin ne yaptı Ad kavmine, 9 7 sütun (gibi bina)lar 10 sahibi İrem'e 11 8 ki, o (günün) dünyasında bir benzeri daha inşa edilmemişti?

9 Yine kayaları vadiler oluşturma amacıyla kesip oyan 12 Semud'a? 13 10 Ve (piramitlerle dünyaya) kazık çakan Firavun'a? 14

11 Onların hepsi de kendi ülkelerinde haddi aşmış kimselerdi; 12 derken oralarda ahlâkî çürüme ve toplumsal yozlaşmayı körüklediler; 13 bu yüzden Rabbin onların üzerine tevir türlü azab kamçısı yağdırdı: 14 Şu kesin ki Rabbin her zaman ve mekânda herkesi gözetleyicidir,

15 VE insana gelince... Ne zaman Rabbi onu (varlıkla) sınavıp ona ikram edecek ve nimetlere gark edecek olsa, hemen (Allah'ın kendisini desteklediğini düşünerek) "Rabbim bana ikram etti" der ; 15

16 Ne zaman da Rabbi onu (darlıkla) sınavıp onun geçim alanım sınırlandırarak olsa, bu kez de "Rabbim beni zelil etti" derJ6

17 Asla! Bilakis siz yetime izzet ikram göstermiyorsunuz, 18 yoksulu doyurma-

H5N

r- 4:1,1

'As ''

i&i

^LisJi IjjI^- j-i^l ^\$^3 j!AJ1 ^-J IJLa <jJj^ jllîVl LSÎS €ş jL^jJu Sjuj o1o v ! ^ J"j-^

•pUt Jjj J3İİ9 <3jj kŞs- jJ-is «ulijl ^ iü SJâl j

i,~

'i) \ t" ' A * f > V,

j^lJjCİplî ^1 ^t£j1 üj^ğ=>IJjCS

%i^c> -isi ^ î ^^ 3 SI ^ jr ^-^ —i-U-*J' J ^ J * ^ 3

ya birbirinizi teşvik etmiyorsunuz, 19 Emeksiz kazancı 17 haram-helâl demeden

açgözlülükle boğazınıza geçiriyorsunuz,

20 dahası ölçüsüz bir sevgiyle malı seviyorsunuz.

21 Yoo, öyle yapmayın!

Yeryüzü art arda 18 sürekli bir sarsılışla sarsılıp dümdüz olduğu zaman, 22 Rabbi-nin (fermanı) da gelmiş ve melekler saf saf dizilmiş olacak,- 23 O Gün Cehennem 19 de ortaya getirilmiş olacak; O Gün (sınavı kaybetmiş) insan (gerçeği) itiraf edecek; ama bu itirafın hiçbir yararı olmayacak.

1 Zımnen; "Yokluk karanlığını yarıp çıkan varlık sabahı"; ya da "cahiliyye karanlığını yarıp çıkan vahyin nurlu sabahı"; veya "bütün sabahlar". F-c-r kökü "yarıp çıkmak" mânasına gelir. Hayır olanı fecr, şer olanı fucr ile ifade edilir.

Geceyi yardığı için sabaha ve toprağı yarıp çıktığı için artezyene fecr denir, İnsan kişiliğim yarıp parçaladığı için günaha fücür, haram ayın hürmetini yarıp kırdığı için Cahiliyye savaşlarına ficâr denildi.

CÜZ 30

^3\$5^

89 / fecr sûresi

*f^£^

1255

2 Kasem vavı ile ilgili bir not için bkz: 93:1.

3 Zımnen: Vahyin başlangıcı olan Kadir gecesini içinde barındıran on gece... Belirsiz gelen bu on gece, ikisi de bayramla biten Ramazan'm son on günü veya Zilhicce'nin ilk on günü olabilir. Ramazan'm son on günü itikaf ve vahyin iniş günü olan Kadir gecesini içinde barındıran günler, Zilhicce'nin ilk on günü hac günleridir. Bu ikincisi Hz. İbrahim'e emredilmiş, fakat "nesi" geleneğiyle bu günlerin gerçek zamanı kaybolmuştur. Sûrenin iniş zamanı dikkate alınacak olursa, bu on günün vahyin iniş gecesini içinde barındıran Ramazan'm son on günü olması daha güçlü görünmektedir. "On gün" ibaresinin belirsiz gelmesi, anlamın teke indirilmesini güçleştirmektedir. Bu, yokluk karanlığından varlık sabahına geçişteki "varlığın ilk on günü" de olabilir.

4 Yani: yaratılan ve Yaratan. "Çift" mahlukatm çift kutuplu tabiatını ifade etse gerektir. Âyet varoluşun ardından ilk element olan Hidro-jen'in ve ondan diğer çift elementlerin oluşmasına atıf olarak da yorumlanabilir.

5 es-Sera, "bitkilerin toprağın altında yol alan saçakları". Zimnen, kökün güçlenmesi bitkiyi büyüttüğü ve yücelttiği için "yücelik" anlamı kazanmıştır. Isrâ ile aynı köktendir (Krş: 17:1, not).

6 Kur'an'da hiçbir yerde mücerret karanlığa yemin edilmez. Geceye de iza şartıyla edilir: iza seca, iza yağşa, iza 'as'ase, iza edbera, iza ve-kab... Bu geceyi gece yapan karanlığın, ışığın yokluğu hali olduğunu ifade eder. Karanlık izafi, arızı ve geçicidir, kendi başına bir varlığı yoktur. Aynı zamanda karanlığın iki fecr ve iki gündüz arasında olduğunu, vahyin insanı aydınlığa çıkaracağını îmâ eder.

7 Hem öndeki yemin edilenlerde, hem arkadan gelen kıssalarda.

8 Akıl Kur'an'da fonksiyonlarına göre isim alır. Buradaki hicf'm açılımı "oturaklı, sağlam, taş-kaya gibi bir akıl" vurgusu taşır. "Taş, kaya" mânasına gelen hacr ile aynı köktendir. Nûhâ "çirkin şeyi engelleyen akıl"; kalb "devinen, gezinen akıl"; fikr "bir noktada karar kılan akü"; fuâd "iç akıl, içli akıl, öz akıl, tasavvur".

Bu âyet sûrenin kalbidir. Sûrenin tüm âyetleri bu kalbe bağlanan birer damar hükmündedir. Bu âyet insana bu cihana sahip olmak için değil şahit olmak için geldiğini hatırlatır. Zimnen: zaman ve mekân şahit olsun da ey insan sen şahit olmayasm, olur mu hiç?

9 Âd'm hikayesi, cenneti dünyada arayan zavallıların acıklı hikayesidir. Kur'an'da 24 kez geçen 'Âd kavminin nüzul sürecinde ilk geçtiği yer burasıdır. Kur'an'da 22 yerde Âd, Semud ile birlikte veya art arda anılır. Ayrıntılı olarak 26:123-159; 11:50-68; 41:15-18; 23:31-44; 29:38'de ele alınır. Bu iki kıssa kitabı mukaddeste hiç yer almaz. Nûh kavminin ardından gelir. İnsanlık tarihinde dillere destan olmuş efsanevi İrem Bağları'nın sahibi olan bu uygarlık Ahkaf'ta kurulmuştu. Burası, Arabistan yarımadasının güneyinde okyanusa paralel ve Rub'u'1-Hali çölünün alt kıyası boyunca uzanan ve bugün adına Hadramevt (Ölüyeşil) denilen vadide bulunuyordu. Refahın verdiği şımarıklık sonucu Hûd peygamberi dinlemedi ve helake uğradı. Onlardan arta kalanlar, helak bölgesinden uzaklaşarak yarımada'nın Kuzeyinde, görkemli kaya kentlerin olduğu Hicr diye anılan bölgeye yerleştiler. Semud adıyla anıldılar. Semud 'Âd'm yaşadığı tecrübeyi yanlış okudu. Adın helakini inşaat malzemesinin çürüklüğüne bağladı. Kum tepelerinin (Ahkaf) eteğinde bir medeniyet kurduğu için helak olduğunu düşündü ve gitti kayalardan kendisine görkemli kentler inşa etti. Buraya Vadi'1-Kura denildi. Sorunu böyle çözdüğünü düşünmüştü. Fakat helak sebebinin yapı malzemesinden değil insandan kaynaklandığını akıl edemedi. Ve sonunda "kaya gibi sağlam" mekânlarında onlar da helake uğradılar. Şimdi onlardan geriye kalan harabeler, Medain-i Salih adıyla anılmaktadır

10 Parantez içi açıklamamız Şu'arâ sûresinin 128-129. âyetine dayanmaktadır.

11 İrem'in bir yerleşim birimi olduğu bir sonraki âyetten anlaşılmaktadır.

12 el-Cevb (veya el-ceyb): "kesmek" [el~kat /). Soru soranın sesini kestiği için verilen karşılığa cevap denmiştir. Rivayete göre kayalara 1700 mağara-şehir oymuşlardır (Râzî).

4s3£N*

89 / FECR SÛRESİ

» r^CJC^-fo 1

CUZ30

13 Semud: "az su" anlamına gelen sem d'den türetilmiştir. Bir su uygarlığıdır. Yılda yağması beklenen bir karış suyu kayalarda açılan sarnıçlarda biriktirip tasarruflu kullanarak inşa edilen görkemli bir medeniyettir. Salih peygamberi yalanladı ve helake uğradı. Kamu malı bir deveyi önce susuz bırakıp sonra işkenceyle öldürmeleri bardağı taşıran son damla oldu. Bugün Kuzey Arabistan'daki bu mekân Medain-i Salih olarak bilinmektedir. MÖ. 7. yüzyılda yazılmış olan Sargon Kitabesi ; ayrıca Aristo, Ptolemy ve Plini eserlerinde Semudlulardan söz ederler {Krs: 26:142-159).

14 "Kazık" anlamına gelen evtâd, aynen 78:7'de dağlar için kullanılır. Buradaki kullanımının da insan eliyle yapılan bir dağı andıran piramitlerle ilgili olsa gerektir.

15 Zımmen: "Rabim bana ikram ettiğine göre beni destekliyor demektir" der. Yani serveti Al-

lah'a yakınlığın ölçüsü, yoksulluğu Allah'a uzaklığın ölçüsü olarak görür.

16 Bu âyetlerdeki ikram ve zilletin dünyada değil âhirette olduğunu söyleyenler vardır (Tabe-rî). Fakat bunların imtihan (ibtıla) olması, dünyada olmasını gerektirir.

17 Lafzen: "mirası". Bu ilâhi yergi rantçılığm her türünü içerir.

18 Mutlak mef'ul olan birinci dekken mecaz ihtimalini dışlar, ikincisi bunun "art arda" olduğunu ifade eder.

19 Cehennem: Nüzul sürecinde ilk geçtiği yer. İbranice "derin kuyu" anlamına gelen go-hin-nom'dan gelir. Kelimenin etimolojisinde ateş çağrışımı bulunmamaktadır "Cehennem azabı" ve "yakıcı azab"m Buruc 10'da yan yana gelmesi, bu ikisinin mahrumiyetin iki ayrı türünü ifade etmesi olarak anlaşılabilir.

^53^^

CUZ30

F^£^S*

89 / FECR SÛRESÎ

*Ns3£^

1257

ş>|gg^

*, e

24 O diyecek ki: "Ah n'olaydım, keşke bu hayatım için hazırlık yapmış olaydım!"

25 İşte O Gün hiçbir kimse O'nun tattırdığı can yakıcı mahrumiyeti tattıramaz; 1

26 ve hiçbir kimse O'nun zaptettiği gibi zaptedemez.

27 (İMDÎ) ey (Allah'la) tatmin olmuş insanoğlu: 28 Rabbine, O'ndan razı olmuş ve O'nu razı etmiş olarak dön! 29 Bunu (başarman) halinde 2 gir (sadık) kullarımın arasına, 30 ve gir cennetime! 3

1 'Azâb'ı çevirimizin gerekçesi için bir önceki nota ve ayrıca Kalem sûresinin 33. âyetinin notuna bkz.

2 Tafsil ve tefsir' için olan /â'nın bu bağlamdaki en uygun karşılığı.

3 Sahabe bu âyetleri, sadece vefat veya kıyamet

111 ^r^^Şv^-""»*' '

anma hasretmemiş, bazen de büyük fedakârlıklarından ötürü Hz. Osman gibi yaşayan sahabe-lere yormuştur. Bu âyetleri doğrudan hayattaki mü'min muhataba ilâhi bir emir olarak algılamak daha doğrudur (Krş: Elmalılı).

90. BELED SÛRESİ

•£S3\$3N«

M

ekke"ye atıf olan el-Beled adını ilk âyetinden alır. Tefsir ve Mushaf larda bu adla anılır. Buhârî sûreyi Lâ uksimu adıyla anar.

Sûre Mekke'de inmiştir. İlk tertiplerin tümünde Kâf ve Tarık sûreleri arasında yer alır. Hz. Osman tertibinde sûre 35. sıradadır. Kâf sûresinin 5. yılda indiğini kabul edersek, bu sûreyi de aynı yıla yerleştirebiliriz. 20 âyetten oluşur.

Sûre sorumluluk ahlakıyla ilgilidir. Konusu insan ve sorumluluğudur. Doğrudan insan vicdanına hitap eder. Yeryüzünde insanı ilk konuk eden coğrafyanın merkezi olan Mekke'ye ve orayı tarihin atan kalbi haline getiren Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'e (veya Hz. Âdem ve âdemoğullarına) yeminle başlar (1-3). Ardından söz Hz. insanın zaaflarına getirilir (4-7). Allah'ın insana bahşettiği yeti ve yeteneklerden söz edilir (8-10).

İnsanoğlu bu yetenekleriyle ucu cennete açılan "sarp yokuşu" ['akahe) tır-manmalıdır. O sarp yokuş iki ayakla tırmanılır. Birinci ayağı, insanı her tür kölelikten kurtarmaktır (11-13). Yani benliğine, şeytana, içgüdülerine, tutkularına, günaha, putlara, insanlara köle olmaktan kurtarıp Allah'a kul etmek. Sarp yokuşun ikinci ayağı da serveti paylaşarak açları, yetimleri, yoksulları gözetmektir (14-16). Zaten bunu ancak kula ve mala kulluktan kurtulanlar yapabilir, malının kölesi olanlar değil. Zira hiçbir köle efendisini veremez. Bütün bunların ardından iyi olmakla yetinmeyip aktif iyi olmak, iyiliği ve merhameti başkalarına da tavsiye edip yaymaktır (17). Bu âyetler Kur'an'm köleliği tasfiye etmeyi daha baştan hedeflediğini gösterir. Aslında sarp yokuş insanlık yokuşudur ve eğer bu yokuş tırmamlmazsa insanlık yolda kalacak, tırmanılırsa insanlık düze çıkacaktır. İşte şu âyet, bu yokuşu tırmananları müjdeler: "İşte böyleleri, sağ duyu ve vicdan sahipleridir" (18).

İnsanlığın vicdanını harekete geçirmek için yeryüzünün son çevriminde bir gök sofrası olarak insanlığın vicdanına indirilmiş olan Kur'an vahyini inkâr etmek, özünde insani erdemleri inkâr etmektir. Bu ise kula ve mala kulluğu savunmak anlamına gelir.

"Onlar da kötülerdir" (19). Ve kötüler ateş çemberine alınacaktır.

CÜZ 30

*^g-^-

90 / BELED SÛRESİ

N^^

1259

^>€2N

• 1+y

Ujjij} ., jljûiijl^j^cji^.

ji

* 1 J» ...

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 ÖTESİ yok, işte Ben yemin ediyorum 1 bu beldeye, 2 -2 ki sen de bu beldenin (şerefli) bir sakınisin3 3 ve babaya ve oğu-la: 4 4 Hakikaten Biz insanoğlunu farklı meşakatlere dayanıklı yarattık. 5

5 Ne yani, şimdi insan kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor? 6 (Dahası) "Ben (bu konuma gelmek için) kucak dolusu servet harcadım" mı diyor? 6

7 Yoksa o, kimsenin kendisini görmediğini mi zannediyor? 7

8 Ona iki göz vermedik mi? 8 9 Dahası bir dil ve bir çift dudak? 9 10 Ve ona (iyilik ve

kötülüğün) açık seçik iki yolunu da göstermedik mi? 10

11 Fakat o, (ucunda cennet olan) sarp yokuşu tırmanmak için hiçbir bedel ödemedi. 11

12 Bilir misin nedir o sarp yokuş?

13 Bir kişiyi 12 daha zincirlerinden kurtarmaktır; 13 14 veya açlık gününde (muhtaçları) doyurmaktır,- 15 (mesela) yakını olan bir yetimi, 14 16 ya da evsiz barksız, yurtsuz yuvasız bir düşkünü... 15 17 Daha sonra 16 iman edenlerden olmak ve birbirine hakkı ve sabrı tavsiye etmektir. 17

18 İşte böyleleridir vicdan 18 sahipleri; 19 inkârda ısrar edenler ise vicdansız olanlardır; 20 tarifsiz bir ateş onların üzerine güdümlenmiş tir. 19

1 Lâ uksirnu Kur'an'da 8 yerde gelir ve hepsinde de yemin Allah'a isnat edilir. Lâ'nın tekit için geldiği söylenmişse de, Arapça'da tekit için bu kadar edat varken üstelik îâ'nın asli anlamı olumsuzken neden bu formda geldiğinin beyânı izahı yapılmamıştır. "Yemine gerek yok" mânası verilebilir (Abduh). Lâ hakikidir diyen Ebu Hayyan şu mânayı verir: "Bu beldelere yemin etmem, zira oranın sakinleri oranın hürmetini ihlal ettiler". Fakat Vâkı'a 75-76'nın delaletiyle bu mânâ da isabetli değildir. Tercihimiz bu formdaki tüm yeminlerin Allah'a isnadına ve li'nin asli anlamına dayanmaktadır. Allah'ın ettiği yeminin azametini, yani "ondan ötesinin yokluğunu" ifade eder (Krş: Aişe Abdurrahmân, et-Tefsim'1-Beyani, 165-170).

2 Kur'an'da haze'l-beled formu hassaten Mekke'ye delalet eder (Krş: 95:3; 14:35). Yani: İnsanlığı ilk misafir eden ve insanlığın ilk mabedine ev sahipliği yapan Mekke'ye.

3 Veya Ebu Hayyan'm yukarıdaki mânasının devamı olarak: "Zira bu belde senin saygınlığını ihlal etti" [el-Bahr). Tercihimiz, hill'in "mukim, sakin" mânasına gelen hâile'nin sıfatı veya mastarı oluşuna dayanmaktadır [Müfredat ve Mekâyîs).

4 Veya: "doğurana ve doğurmayana" (Krş: tek ve çift şahit olsun: 89:3 ve 112:3). Baba, yani vahyin "babanız İbrahim" dediği Hz. İbrahim

^^^

90 / BELED SÛRESİ

^3^^

CÜZ 30

ve onun oğlu Hz. İsmail ve dolaylı olarak Hz. Muhammed. Mekke'nin ruhu Kabe, dünyanın ruhu da insandır. Büyük yetimin babası ve büyük yetim Hz. Peygamber de

kastedilmiş olabilir. Bu ibare doğrudan İbrahim ve İsmail'i ifade etse de, dolaylı olarak âdemoğularının tümünü kapsar. Mekke'nin diğer şehirlere göre merkezi konumu ne ise, Âdem'in âdemoğullarına ve Ademoğulların da diğer yaratılmışlara göre konumu odur.

5 Veya: "dengeli ve uyumlu". Sadece burada geçen kebed'in hem "meşakkat" hem de "güç ve kudret" mânalarına dayanarak. Ayrıca bu mâna, bir sonraki âyetle büyük bir uyum içindedir.

6 Ehlektu (helak ettim); "gurur ve kibir için harcanan servet helak edilmiştir" iması taşır.

7 Zımnem: "Allah'ın görmediğim mi.." Bir sonraki âyetle birlikte: "Kendisi yaratılmış olduğu halde görüyor da Allah yaratan olduğu halde görmüyor, öyle mi?" İlk muhatapların Allah inancının nasıl kırılan olduğu vurucu bir ifadesi.

8 Bir önceki âyetle birlikte zımnem: Herkesi kör sananın kendisi ködür.

9 Zımnem: Hakikati itiraf etsin diye gerekli olan tüm araçlarla donattık. Konuşmada dil du-daksız dudak dilsiz işe yaramaz. Bu üç âyette görme ve konuşma duyuları dile getiriliyor. Zımnem: Hakikati görmeyen kör ve dilsizdir.

10 Zımnem: "Ona kullanabileceği bir irade vermedik mi?" Krş: "sonra ona yolu kolaylaştırdı" (80:20 ve 76:3) Necdeyn (t. necd) "görünen, belirgin yol". Sadece burada geçer. Zımnem: Ona iyiyi kötüden ayırma yeteneği olan iradeyi bahşetti. Eşyada hayır ve şer, imanda hak ve batıl, sözde doğru ve yalan, eylemde güzel ve çirkin... Geçmiş zaman kullanılması, şuur ve vicdanın gurur ve isyandan asli ve öncelikli olduğunu gösterir.

11 Yani: İyi olmanın bedelini ödemeye yanaşmadı, sıkıntıya gelemedi. Oysa ki Allah insanı yaratırken "meşakatlere dayanıklı" yaratmıştı (4. âyet). Ama o, yaratılıştan taşıdığı vicdanın hakkını dahi vermeye yanaşmadı.

12 lafzen: "boynu".

13 Zımnem: Bir köleyi daha özgürleştirerek, tüm kölelikleri ortadan kaldırmak için adım atmak-

tır. Bu bir özgürlük çağrısıdır. Bu çağrı yalnızca fiziki köleliği değil, sosyal, ekonomik ve siyasal türevleriyle birlikte manevî köleliği de kaldırmaya yöneliktir. İlerime bunu "boynu günah zincirinden kurtarmak" olarak anlamıştır (Beğavi). Bu anlayış Rasuluilah'ın "Ya Fatıma! Nefsini Allah'ın elinden satın al! Vallahi yarın senin için de bir şey yapamam!" türü uyarılarıyla da uyum arz etmektedir. Ebu Hanife'ye göre sadakanın en hayırlısı bir kişiyi özgürlüğüne kavuşturmandır. Parantez içi ifademiz 17. âyete dayanmaktadır. Öncelik özgürlüktür, yeme içme bile sonra gelir.

14 Yetîmeri deki belirsizliği anlama "mesela" ile yansıttık.

15 Lafzen: "Topraktan başka barınağı olmayan" (Râğıb).

16 Bazı müfessirlerimiz summe'yi asli anlamından çıkarırlar. Oysa ki buna gerek yoktur. Huden li'1-muttakiride (2:2) ifadesini bulan hidayetden önceki takva, nasıl "sorumluluk ahlâkıysa", burada imandan önce sayılanlar da benzer bir hakikatin ifadesidir. Bu davranışlar kişiyi imanın kapısına getirecektir. Özgürlüğe kavuşturma, açları doyurma, yetimi ve düşkünü gözetme gibi temel ahlâkî sorumlulukları yerine getirmeyen hem imanın ahlâkî zeminini inşa etmemiş, hem de iyiliği emr ve kötülükten sakındırma aşamasına gelmemiş demektir.

17 Bir ahlâkî davranışın temeli iman olursa, ancak o zaman o davranışın sahibi Allah'tan âhîret-te ödül bekleyebilir. İnanmadığı bir dünyada karşılık bulmak, yatırmadığı bir hesaptan para talep etmek kadar abestir.

18 el-Yemîn, dilde "bereket, uğur, müjde, hayır ve güç" ifade eder. Allah Musa'ya "bereketli va-di'nin kenarından" seslenmiştir (28:30). Mü'mi-ne cennet müjdesi sağından verilecektir (17:71). Cennetlikler ashab-ı yemin'dirler. İmân, kalbin en hayırlı halidir. Yemin, hem "söz" hem "sağ"dır. Mecazen "sağduyu"yu, yani vicdanı da ifade eder.

19 ekîsâd: "bir şeyi kilitlemek", îsâdu'n-nâr 'aleyh: "bir şeyi bir şey üzerine kilitlemek". Bunun karşılığı güdümlü bir füze gibi ateşi birine kilitlemektir. Fevkahum yerine 'aleyhim gelmesi, onu atlatmanın imkansızlığına delalet eder.

^~3S^

91. ŞEMS SÛRESİ

-*N=3£s**

Güneş" anlamındaki adını ilk âyetinden alır. Buhârî sûreyi ilk âyetinin tamamıyla anmıştır. Kur'an'da yeryüzündeki hayatın temel kaynağı olan "güneş" isimli bir sûrenin bulunması dikkat çekicidir.

Mekke'de inmiştir. Sûrenin iç sesi ; onun tek celsede indiğini teyit eder. İndiği yılı tam tesbit edemesek de, Semud kavminin feci akıbetini haber veren son bölümü, inkarcı muhatapların fiili saldırılarının başladığına delalet eder. Bu ise sûrenin 3-6 yılları arasındaki Daru'l-Erkam yıllarında nazil olduğunu gösterir. Peygamberliğin 4. yılma yerleştirilebilir. İlk tertiplerin tümünde Buruc sûresinin önünde yer alır.

Konusu, Mushaf sıralamasında kendinden önce yer alan Fecr ve Beled sûrelerinde olduğu gibi Hz. insan, onun ebedi saadeti ve felaketidir. Güneşi ve ışığını güneşten alan ayı şahit tutarak söze başlaması (1-2), zımnen Allah'a ve vahye delalet eder. Zira güneş nasıl maddî hayat için ışık ve yaşam kaynağıysa, Allah ve vahiy de manevî hayat için ışık ve yaşam kaynağıdır. Nasıl ki gündüzüyle gecesiyle yeryüzü güneş ve aya şahitse, fzcû/uyla ve takva'sıyla da insan Allah'a ve vahye şahittir (3-8). Sonuç ise bellidir:

"Benliğini ilâhi ışıkla arındıran mutluluğa erişir, onu karanlıkta bırakan kaybeder" (9-10).

Yedi şey üzerine yemin edilir: güneş, ay, gündüz, gece, gök, yer ve insan. İnsanlık tarihinde bu sayılanların tanrılaştırıldığı farklı yer ve zamanlar olmuştur. Bunlardan ilk altısının insanın emrine musahhar kılındığı ifade edilir. Emrine verilenlere Allah'tan bağımsız tanrılık yakıştırmak, kölesinin kulu olan şaşkın efendi rolü oynamaktır.

Kaybedenler için "Kimler gibi?" dersiniz, cevabı Semud kavminin uğradığı feci akıbet olacaktır. Nüzul sürecinde ilk kez Fecr sûresinde değinilen Se-mud'un akıbeti burada detaylandırılır. Onlar elinde vahiy gibi ilâhi bir ışık taşıyan bir Allah elçisini yalanlamışlar, sonuçta kendilerini karanlığa

mahkûm ederek ebediyen kaybetmişlerdir (11-15).

-**s3£s>

91 / ŞEMS SÛRESİ

*^3S^

CÜZ 30

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 GÜNEŞ ve onun gözalıcı ışığı şahit olsun; 1 2 güneşi izleyen 2 ay şahit olsun! 3

3 Onun ışığını ortaya çıkarıp gösteren gündüz şahit olsun; 4 yine o ışığı gizleyecek 4 gece şahit olsun! 5

5 Gökyüzü ve onu ayakta tutan (nizam) şahit olsun; 6 yeryüzü ve onu çepeçevre kuşatan canlı örtü şahit olsun! 6

7 İnsan benliği ve onun yaratılış amacına uygun biçimlenişi 7 şahit olsun; 8 ve nihayet insan benliğine iyiyi ve kötüyü tanıyıp sorumsuz ve sorumlu davranma yeteneğini 8 yerleştiren 9 (şahit olsun) ki: 9 Kim kendini geliştirip armdırırsa, o kesinlikle ebedi mutluluğa ulaşacaktır; 10 kim de kendini geliştirmeyip (içindeki iyilik tohumunu) çürütürse, o kesinlikle kaybedecektir.

' 11 HADDİNİ AŞTIĞI için Semud (bu) hakikati yalanladı; 12 hani kavmin en azgını kışkırtmayla zıvanadan çıktığında, 11 13 Allah'ın elçisi (Salih) şöyle demişti: "(Bu) Allah'ın devesidir; şu halde bırakın da (Allah'ın) suyunu içsin!" 12 14 Derken elçiyi

H2M

1 o a «-U—,JI

'*•■

: m j_4Jij'oi4J£ m

•s i --.■' ■" 1 •_ > > "*" .

l^=j °Ja ^Ul aJ >, Lii^üj Lftj^j L4I4JU > ÂJ15 <Sıl Jj_İ5 p-4 5 ol^i •<■ l^i_iI d—İuI ij >'

<Uİ

^ü-

■J4 L4~-* tJLJJ Vj '■• Ife î—~* (»—*-H-^-î ç»-fri

dinlemediler 13 onu işkenceyle boğazladılar.

Derken Rableri, bu günahları yüzünden burunlarım sürte sürte onları yerle bir etti; 15 oysa ki o (kavim) kendi akıbetinden zerrece endişe etmezlerdi. 14

1 Bu yemin güneşe tanrı diye tapanların bulunduğu miladi 7. yüzyıl dünyasında, güneşin de Allah'ın emrine âmâde bir mahluk olduğu imasını içerir. Zira ilk bölümde dile gelen ay ve güneş, gündüz ve gece, gök ve yer, fücür ve takva, aydınlanma ve karanlığa gömülme, hep yaratılmış âlemin çift kutupluluğuna ve dolayısıyla yaratanın eşsizliğine delalet eder. Güneş bir derece yakın olsa yanar, uzak olsa donardık. O halde eşya bizatihi hayırdır, bize dokunan hayır ve şer ona olan mesafemizdir. Nasıl ki ilacı ilaç yapan doz ise, güneşi hayat yapan da mesafedir.

2 Tuîuv, güneşin ve ayın hareketli olduğunu, ayın güneşi bir yörüngede takip ettiğini ifade eder. "Okumak" mânasmdaki tilavetle kökteş

olduğu düşünüldüğünde, ayın güneşin ışığını yansıtması "ayın güneşi okuması" olarak yorumlanabilir. Allah'ın kelimim hakkıyla okuyan, Allah'ın nuruyla aydınlanır ve o nuru etrafına yansıtır. Ayın evreleri onun gün ışığını izlemesiyle oluşur. Bu izleme ayın on dördünde kemaline ulaşır. Bedir günleri, adeta güneşi izleyen ayın güneşe en çok benzediği günlerdir.

3 Ayın ibadetlerdeki ve hayattaki önemli rolü. Oruç, hac, zekât, iddet, borçların hesaplanması, vâde hep ayın ibadetlerle kaçınılmaz ilişkisini gösterir.

4 Gündüz mazi fiille gelirken gecenin muzari fiille gelmesi, gündüzün asıl gecenin fer

oluşuna, gündüzün geceye önceliğine delalet eder. Bu

CÜZ 30

»^3^*

91 / ŞEMS SÛRESÎ

*^ ^

1263

âyet gösterir ki ışık mucizedir. Tıpkı su gibi, hayat gibi, ruh gibi. Bu kevnî mucizeye dikkat çeken vahiy, bizi kâinat kitabını okumaya çağırır.

5 Gece ve gündüz Leyi 1-2'de başkasına işaret etmeksizin zamirsiz olarak gelmiştir.

6 Tâhâhâ ile 79:30'daki dehâhâ iştikak-ı ekber açısından birbirine yakındır (Ferrâ). İkisi de yeryüzünün yuvarlaklığına delalet eder. Burada mâ ile kullanılan tahâhâ, canlı hayatı temsil eden biyosfer tabakasının yeryüzünü çepeçevre kuşatmasını ifade etse gerektir.

7 Veya mâ'ya ilgi zamiri mânası vererek: "biçimlendiren Allah". Mâları masdariyye olarak aldık. Zira bu hem mâ'nın Allah için kullanımının şık olmaması, hem de ilk üç âyetle uyumluluk açısından tercihe şayandır.

8 Takvâ'nın muhtemelen iniş sürecinde ilk kullanıldığı yer burasıdır. Kök mânası, "biri diğerine zarar veren iki şey arasına engel koyarak zarar göreni zarar verenden korumak" demektir. İtteki bi-teresihî "kalkamyla kendini korudu/sakındı" denilir. Bir sahâbi, savaşın en şiddetli anında Allah Rasulü'nün ardına sığınarak korunduklarını ittekaynâ bi-rasûlillah cümlesiyle dile getirir. Hz. Peygamber takva'yi şöyle açıklar: "Birbirinizle haset etmeyiniz. Kendiniz almak istemediğiniz halde diğerini zarara sokmak için bir malı methedip fiyatını artırma yarışına kalkışmayınız. Birbirinize buğzetmeyiniz. Birbirinize yüz çevirip arka dönmeyiniz. Sizden bazılarınız diğer bazılarınız üzerine alışverişe girişmesin. Ey Allah'ın kulları kardeş olunuz! Müslüman müslümanın kardeşidir. Müslüman müslümana zulmetmez. Yardıma muhtaç olduğu zaman da onu yalnız ve yardımcısız bırakmaz. Onu hor ve hakir görmez. Takva işte budur/buradadır." Rasulullah "takva işte buradadır" sözünü üç defa tekrarladı ve her seferinde eliyle göğsünü gösterdi." (Müslim, Bin 32). Bu hadis ekonomik, sosyal, ahlâkî, dinî ve siyasal her alanda tavsiyeler içermekte ve Nebî bunların tümünü takva başlığı altında ele alabilmektedir. Bu da bizi "insanı sorumlu hareket etmeye götüren sorumluluk bilinci" tarifine ulaştırır.

9 İlham, "bir şeyi yutmak" anlamındaki el-li-

hâm'dan türetilmiştir. İmtihan sırrı gereği sanki iyi ve kötü, bir Tuba ve Zakkum tohumu gibi insana yutturulmuştur. İnsan bunlardan hangisini iradesiyle seçer ve sularsa o

gelişecektir.

10 Veya fiilin gizli öznesinin Allah olduğundan hareketle: "Allah kimi temize çıkarırsa o kesinlikle mutluluğa ulaşacaktır". Fakat Kur'an'da geçen her felah, Mü'minin l'de olduğu gibi, kulun fiiline bina edilir (Krş: 23:1; 53:32; 4:49). Bu Allah'ın insan iradesine verdiği değerdir. Kaldı ki tercihimiz, men ilgi zamirinin iki özneyi de gören konumundan doğan bu çifte anlamı zımnen içermektedir (Benzer bir ibare için bkz: 13:27). Çünkü kendini geliştirip arındıranı Allah temize çıkarır. Tezekka, kök anlamından dolayı "artma, gelişme" mânasını içerir.

11 Mutavaat kalıbı olan inhe'ase, kışkırtılma durumunu ifade eder. Bu kalıp, günaha kışkırtan toplumun da günahı işleyen gibi suçlu olduğunu ifade eder.

12 "Allah'ın devesi" {nakatullah) ifadesi tıpkı "Allah'ın arzı" [aızullah] ifadesi gibi, "kamu malını ifade etse gerektir. Aynı zamanda, sahipsiz canın sahibinin Allah olduğunu gösterir. Nâka, beş yaşma ulaşmış dişi deve için kullanılır. Hamile olduğu imasını taşır. "Allah'ın devesi" ifadesi eskiden beri Araplarda yaygın olan bir geleneğini hatırlatır. Muhtemelen kökleri Semud'a kadar uzanan bu geleneğin cahiliyyede yaşatıldığı Maide 103'ten öğreniyoruz. Se-mud kavmi, Maide 103'te sayılan sebeplere benzer bir nedenden dolayı bir dişi deveyi "Allah'ın devesi" ilan edip "kutsallaştırmış", sonra da o hayvana "Allah baksın" dercesine suyu bile çok görmüştür. Buradaki yaman çelişki şudur: Hem bir hayvanı yaratılış amacı dışına iterek "Allah'ın devesi" ilan etmişler, hem de onu susuzluktan ölüme terk etmişlerdir. Âyetteki "haddini aşma" bu olsa gerektir.

13 Lafzen: Yalanladılar".

14 Veya yehafu'nun gizli zamirinin Allah'ı gösterdiğinden hareketle: "O, o (kavmin) akıbetinden korkmazdı." Bunun tekellüflü ve metinle uyumsuz bir mâna olduğu açık.

G

92. LEYL SÛRESİ

»n^s^

ece" anlamındaki adını ilk âyetinden alır. Bazı tefsirlerde ve'1-leyl adıyla anılır. Buhârî ve Tirmizi, sûreyi ilk âyetinin tamamıyla an-mışlardır.

Sûre peygamberliğin başlangıcında Mekke'de inmiştir. Konu, üslûp ve ses yapısı bunu teyit eder. Sûreyi Medeni sayanlar, Ensar'dan Sabit b. Dahdah el-Belevî'nin kahramanı olduğu göz yaşartıcı bir infak olayını 5-10. âyetlerin nüzul olarak gösterirler (Bkz: 57:10, not). Bu isabetli değildir. Zira önce inmiş âyetler ile çok sonra gerçekleşmiş olaylar arasında bağ kurmak, Kur'an neslinin vahye canlı bir hitap olarak bakmalarının doğal bir sonucudur. Sûrenin bazı âyetlerinin Medeni olduğu görüşünü 6. sûrenin girişinde uyguladığımız kriterler doğrulamaz. ilk tertipler sûreyi A'la-Fecr arasına yerleştirirler.

Geceyi şahit tutarak başlaması ilk sûrelerden oluşunun delilidir. Tertibimizde 10. sıraya tekabül eder. 21 âyettir.

Sûre muhatabında özgün bir servet tasavvuru inşa eder. Servet bir emanettir ve emanete sadâkat gerektir. Şahitlik mü'minin sorumluluğudur. Onun için sûre iki çifti şahit tutarak başlar: Birincisi gizli-açık verilen sadakayı temsilen geceyi ve gündüzü, ikincisi fakirlik ve zenginliği hayatın çift kutupluluğu yasası dahilinde algılamamız için bu yasanın en belirgin tezahürü olan erkeklik ve dişiliği (1-3). Bunlarla uyumlu olarak insanoğlunun çalışma yeti, alan ve kapasitelerinin farklılığına dikkat çeker (4). Ve ardından insanı servetin kulu değil servetin efendisi olmaya çağırır (5-11). Bu âyetlerin özeti şudur: Paylaşmak ya da paylaşmamak, Allah tasavvuru, âhirete iman ve sorumluluk ahlakıyla alâkalıdır. Verene cennete ulaşan yol kolay-laştırılır (7). Mü'mine düşen şunu bilmektir: Allah kulundan asla almak için istemez, ona daha fazlasını vermek için ister.

"Elbet Bize düşen doğru yolu göstermektir" (12) buyuran Allah, servet emanetine ihanet edenleri de uyarır: "İşte sizi kışkırtılmış bir ateşe karşı uyarıyorum" (14). Fakat serveti paylaşma, bir karşılıklılık çerçevesinde olmamalıdır. Bu "hesabi ahlâka" girer, oysa vahiy muhatabında "hasbi ahlâk" inşa eder. O Allah için hasbiiiktir,- yani sadece Allah rızası için vermek (18-20). Sûre, hep hatırlanması gereken hakikati hatırlatarak biter:

Allah için vermek gerçekte vermek değil almaktır (21).

CUZ30

N^£=|

911 LEYL SÛRESİ

^3^^t

1265

T \ l£b!

j4ji»5>"

^M:4

i » ' . , S" ^~» i i ..' ,, f ,, s v 1.-" , , ' 5

>,, t> * ,> ,■;

i-1 — ,J i . o

y ^ - *-

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 KUŞATIP örten gece şahit olsun! 1

2 (Gecenin kuşatmasını) yarıp ortaya çıkan gündüz şahit olsun!

3 Erkek ve dişinin yaratılışı şahit olsun 2

4 ki (ey insanlık); sizin çabanız, (nedenleri ve sonuçları açısından) elbet farklı farklıdır. 3

5 Sözelimi; 4 kim (Allah için) karşılıksız

verir ve Allah'a muhtaç olduğunun bilinciyle hareket ederse,5 6 ve daha güzeliyle (ödüllendirileceğine) inanırsa; 6 7 işte ona, rahatlık ve mutluluğun zirvesine götüren yolu kolaylaştırırız. 7

8 Sözelimi; kim de cimrilik yapar ve kendi kendine yettiğini zanneder, 9 En Güzeli(n vahyini) yalanlarsa; 10 işte ona da, zorluk ve felaketin en dibine giden yolu kolaylaştırırız; 8 11 öyle ki, o baş aşağı (cehenneme) yuvarlanıp helak olacağı zaman, (Allah için paylaşmadığı) malı kendisini asla kurtaramaz. 9

12 ELBET Bize düşen doğru yolu göstermektir; 13 ama işin gerçeği öteki hayat da, bu hayat da Bizim mülkiyetimizdedir. 10

14 İşte sizi çılgınca kışkırtılmış bir ateşe karşı uyarmış bulunuyorum: 15 oraya sadece sorumsuzluğun zirvesinde olan 11 bir azgın girer; 12 16 o ki, (vahyi) yalanladı 13 ve (gerçeğe) sırt döndü.

17 Ama yüce ve yüksek bir sorumluluk bilinciyle hareket eden kimse, o (ateşten) uzak tutulacak; 18 o ki, malını gönülden verir ve arınıp gelişir,14 19 (Bu yaptığı) herhangi birinden gördüğü bir hayra karşılık değildir; 20 sadece Yüce Rabbinin rızasını kazanma iştiağı ile. 15

21 İşte böyle biri, kesinlikle, zamanı gelince (gördüğü karşılıktan) fazlasıyla razı olacaktır.

1 Gece zaten karanlıktır. İnsanlığın ufkunu gittikçe karartan cahiliyye gecesine bir imâdır. Yemin vaV\ ile ilgili bkz. 93:1, not.

2 Veya mâ'mn ilgi zamiri vurgusuyla: "Erkek ve dişi yaratılan şahit olsun". Tercihimizin gerekçesi için bkz: 91:7, not.

3 İlk üç âyette yemin edilen gece-gündüz ve er-kek-dişi, farklılığın ve çift kutupluluğun Al-

lah'ın yasası olduğuna delalet eder. İyi-kötü, ödül-ceza, cennet-cehennem de varlığın tabii olduğu bu yasanın iradeli eylemler alanındaki bir uzantısından başka bir şey değildir.

Zaten devamındaki âyetler de bu gerçeği dile getirir.

4 "Ayrıntı ve açıklama" vurgusu taşıyan feenı-fflâ'nın bu bağlamdaki en uygun karşılığı.

5 Buradaki ittika, 8. âyetteki istiğna'nın muka-

^3^#

92 / LEYL SÛRESİ

^^ŞS^ p

CUZ30

bilidir. Çevirimizin gerekçesi budur.

6 Veya: "En Güzel (olan Allah'a) inanırsa". En Güzel (Husnâ) olan, "en güzel isimlere" {el~Es-mau'l-Husnâ) sahip olan Allah'tır. Tasadduk, bir güzelin bir güzelliği En Güzel adına başka güzellerle paylaşmasıdır. Husn, maddî olarak kubh'un, manevî olarak sû'un mukabilidir. Burada ikincisidir. Güzelliğin son noktasını ifade eder. Husn hem "a'yan" hem "ahdas" hakkında kullanılır. Hasene vasıf olursa aynıdır, isim olursa sadece ahdas hakkında kullanılır, Husnâ sadece ahdas hakkında kullanılır (Râğıb). Husn Kur'an'da maddî güzellik için değil, akli, kalbi ve şer'i güzellikler için kullanılır (et-Tefsiru'l-Beyânî).

7 Medine'de yaşanmış örnek bir infak olayı tefsir kaynaklarımızda bu pasajla ilintilendirilerek anlatılır (Bkz: 57:10, not 10).

8 Kötüye cehennemini kolaylaştırılması, tercihinin onda artık yerleşik bir meleke haline gelmesiyle açıklanabilir. Çünkü onun iç dünyası tercihine alışmış, hatta tercihinin tiryakisi olmuştur. Bu da ona cehennemini kolaylaştırılma-sıdır. Bir mastar formu olarak yusrâ kolaylığın

zirvesini, 'usrâ ise zorluğun dibini ifade eder.

9 Veya mâ'ya soru mânası vererek: "malı kendisini kurtarır mı?"

10 Burada âhiretin dünyadan önce gelmesi, insana öncelik sırasını öğretmek içindir.

11 Bu eşkâ, 17. âyetteki etkâ'mn (jen sorumlu) karşıtıdır.

12 Görgü tanığı îmanı Malik anlatıyor: Ömer b. Abdülaziz'in arkasında akşam namazı kılıyorduk. Vellelyli iza yağşa'yı okudu. "Oraya sorumsuzluğun zirvesinde olan azgınlar girer" âyetine gelince ağlamaya başladı. Ağlamadan dolayı âyeti bir türlü tamamlayamadı. Sonunda sûreyi okumayı bırakarak başka bir sûre okudu" (Kurtubî).

13 Kur'an'da tekzib daima tasdik'in karşıtı olarak dini anlamda kullanılır.

14 Yani Allah katında arınmak ve manen gelişmek için verir, riya ve gösteriş için değil, el-ltâ', el-i'tâ'dan farklı olarak "kolaylıkla vermeyi" ifade eder. "Gönülden" karşılığının gerekçesi budur.

15 Aynı edebi telkin eden âyetler için bkz: 76:8-9.

4^

93. DUHÂ SÛRESİ

>ss3SN<

D

uhâ sûresi, "Sabahın berrak aydınlığı, kuşluk vakti" anlamına gelen adını ilk âyetinden alır.

İlk indirilen sûrelerdendir. 3. âyetinin de işaret ettiği gibi, vahiy sürecinde normal karşılanması gereken bir kesintinin, anormal olduğu veya tamamen kesildiği zannıyla büyük bir telaşın yaşandığı bir zaman diliminde nazil olmuştur. Sûrenin baştan sona Hz. Peygamberin kişisel tarihine atıf yapan ve onu inşa eden bir sûre olduğu göz önüne alındığında, Müzzemmil-Kalem arasına, 5. sıraya yerleştirmek daha isabetli görünmektedir. Hz. Aişe'nin Kalem sûresi hakkındaki rivayeti de bu sıralamayı destekler.

Rivayetler bu sûrenin bir vahiy kesintisinin {fetret-i vahiy) ardından indiğini söyler. Bu gerçek anlamda bir "fetret" olmasa gerektir. Henüz ilk vahiyler olması hasebiyle vahyin geliş sıklığı kestirememeden kaynaklanan bir telaş olarak değerlendirilmelidir. Hz. Peygamber iki vahiy arasındaki normal bir arayışı kesinti sanarak endişeye düşmüş, bu sûre ile teskin edilmiştir [Fetret-i vahiy ile ilgili Müddessiriin girişine bkz).

Duhâ, ikiz kardeşi sayılan Şerhle birlikte motivasyon süresidir. Rasuiul-lah'ı teskin ve teselli etmekle kalmaz, ona gelecek hakkında müjde verir. Diğer ilk vahiyler gibi bu sûre de doğrudan Allah Rasulü'nü inşa etmeyi amaçlamaktadır (96. sûrenin girişine bkz).

Üç bölümlük sûrenin birinci bölümünü yeminler ve müjdeler oluşturur (1-5). İkinci bölümünde Hz. Peygamberin peygamberlik öncesine dair haberler yer alır (6-8). Son bölümü Hz. Peygamberi! doğrudan inşa eden âyetlere ayrılmıştır (9-11).

Sûre, cehalet gecesini sona erdiren vahyin aydınlık sabahım ve o sabahı müjdeleyen geceyi şahit tutar ve der ki: "Rabbin seni ne terk etti ne de da-rıdı" (3). Ve Hz. Peygamber'e ebedi istikbal saadeti müjdelenir. Bu müjdelerin gelecekte gerçekleşeceğine dair garanti, geçmişte ona yapılan ilâhi ikramlardır. Ona bir zamanlar yetim, yolunu kaybetmiş ve ihtiyaç sahibi olduğu hatırlatılır. Son üç âyetin mesajı açıktır: Sana verilen nimetlerin şükürü kendi cinsinden olmalıdır. O halde zayıfı kora, muhtacı gözet, en büyük nimet olan hidayetini sahibini unutma! Bunlar üzerinden hepimize verilen öğüt ise

açıktır: Peygamber sizin için muhteşem bir nimettir,- siz bu büyük nimeti unutmayın!

*Ns3S^

93 / DUHÂ SÛRESİ

^£^3#»

CUZ30

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 SABAHIN berrak aydınlığını temsil eden kuşluk vakti şahit olsun/ 2 karanlığın dibini bulup sakinleşen gece şahit olsun 2 3 ki; Rabbin seni ne terk etti, ne de darıldı. 3

4 Kaldı ki, sonrası senin için öncesinden daha hayırlı olacaktır; 4 5 ve zamanı gelince Rabbin sana bahşedecek, sen de (bundan) hoşnut ve razı olacaksın,

6 O seni bir yetim olarak bulup sığınmak olmadı mı? 5

7 Yine O seni yolunu kaybetmiş bulup doğru yola yöneltmedi mi? 6

8 Seni muhtaç bir halde bulup, 7 muhan-nete muhtaç olmaktan ve mala tamahtan müstağni kılmadı mı? 8

9 Dolayısıyla, asla yetime otoriter davranma! 9

10 Her durumda yardım isteyeniyi azarlama! 10

^İi!iîlH^

' ^ İl -' >

Vli-ili?-}} ^jLİll^^a^lJİÇ| Lr __>Jil

\$| İiS^53^4 U130^413 \$ JîlIj i üij v

11 ve her zaman Rabbinin (sonsuz) nimetini dilinden düşürme! 11

1 Çevirimiz Kur'an'm duhâ'yı akşam'm mukabili olarak kullanmasına dayanmaktadır (Kırş. 79:46). Zımnen: Cahiiyye gecesini sona erdiren vahiy güneşinin ilk sabahı.

Yemin vav'ı ile başlayan 16 sûreden biridir. Tümü de Mekkî olan bu sûrelerin başında gelen vav aslen bağlaçtır, yemin mânası asli değil arızidir. Zâriyât hariç bu sûrelerin hiç birinde Allah'ın Rab dışındaki herhangi bir sıfatı kullanılmaz. Zira bu âyetler Allah'ın eşyaya müdahalesi hakkında tereddüt gösteren aklı reddetmektedir. Elbet uksimu bi'd-

duhâ ile ve'd-duhâ arasında mânâ farkı vardır. Kasem vaVı ile başlayan sûrelerin genelinde yemin edilenler gözlemlenebilir en ve hissedilebilen fiziki ve maddî şeyler, yeminin cevabında gelenler ise metafizik ve manevî durumlardır. Yemin edilen şeyler maddî olandan manevî olana zihni intikal için bir destek noktası hükmündedir. Bununla

da soyut düşünme yeteneği gelişmediği için melek ve cin gibi görünmez varlıkları somutlaştıran ilk muhatapların bu yeteneğini geliştirmek amaçlanmıştır.

2 İkinci vaVı hal sayarsak, iki âyeti birlikte şöyle de çevirebiliriz: "Karanlığın sonuna dayandığı bir halde ortaya çıkan ilk sabahın aydınlığı şahit olsun". Vahyin ilk inmeye başladığı Kadir Gecesi veya vahiy güneşi inmezden önceki cahiliyye gecesi. Bu durumda zımnen şöyle denilmiş olur: Ey muhatap! Eğer vahiyle içinden aydınlanmış-san, gündüz de sana şahittir, gece de.

3 Kalâ'da ke hitap zamirinin olduğu, fakat fasıla gereği düştüğü görüşü yaygındır [Perrâ'dan nkl. Râzî). Fakat bu çeviride takip ettiğimiz usule aykırıdır. Zira metne lafız idhalini gerektiren bir zorlamadır. İbarenin önündeki zamir, sonu için de geçerlidir. Nesne malum olduğu için tekrarına gerek duyulmamıştır. Fasıla gö-

CUZ30

WyKS^^y^gtly^*oo

93 / DUHÂ SÛRESİ

•£ss3\$^"

1269

zetiîseydi sûrenin son keiimesi olan haddis, habbir (haber ver) olması gerekirdi. Üzerine yemin edilen gündüz ve gecenin yeminin cevabı olan "terk etme" ve "darılma" ile ilişkisi şöyle açıklanabilir: Vahyin bazen kesilip bazen gelmesi gayet doğaldır, tıpkı gündüz ve gecenin doğal oluşu gibi.

4 Eğer âhirete yevm veya dâr ilave edilmeden gelirse, bu takdirde âhiret "gelecek, akibet, sonrası" anlamına gelir ve hem bu dünyayı hem âhireti kapsar. Bu, "Muhammedi davetin geleceği bugününden çok daha parlak olacak" gaybi ihbarını içerir. Zımnen söylenen şudur: Rabbi-nin seni bırakması ve darılması şöyle dursun, Rabbin sana gelecekte büyük nimetler bahşedecek, tıpkı geçmişte ettiği gibi.

5 Yani: "yetim olarak dünya sahnesine çıkarıp.." 6-8. âyetlerde "yetim olma", "yolu kaybetme" ve "ihtiyaç" Allah'a nisbet edilmezken, "sığınak olma", "doğru yola yöneltme" ve "müstağni kılma"mn Allah'a nisbet edilmesinin üzerinde durmak gerekir.

6 Krş: "Sen bundan önce kitap nedir iman nedir bilmezdin" (42:52). Dalâl lugavi anlamı

olan "şaşırmak" manasınadır (12:8, 26:20; 2:282). Kavminin yanlış yola gittiğini fark etmiş fakat doğru yolun ne olduğunu bilememenin ıstıra-bıyla şaşırmış bir vaziyette kalakalmıştı.

7 Veya: "bakıma muhtaç kalabalık bir ailede bulup".

8 Kur'an'm hiçbir yerinde gına servet'in anlamdaşı olarak kullanılmaz. Dahası ğma, servet sahibi olmadan da var olabilen bir şeydir (2:283). Malın karşıtı olarak da kullanılır (111:2; 69:28 ; 92:11). Buradaki el-ğma, "istiğna" ve "kanaat" mânasmdadır. Allah Rasulü'nün serveti "kelimeler" idi. Bu yüzden Rabbi, onun dünya me-tama dönüp bakmasını istemedi (15:87-88). Zira Kur'an değil dünyayı, âhireti bile alacak bir sermayeydi.

9 Veya tekhar okuyuşuna göre: "surat asma!" (Krş: 28:77) Tercihimiz kahr'm Kur'an'daki kullanımına dayanmaktadır. Allah Rasulü şöyle buyurdu: "Allah'tan başka kimsesi olmayan hakkında Allah'tan korkun Allah'tan". "Ben ve yetime kefil olan kimse cennette yan yanayız" (Buhârî).

10 Zimnen: Yol göstermeni isteyen (Krş: Abese sûresi 3-10). Bu ilkenin Kur'an terbiyesindeki yeri, bu âyeti dengeleyen şu âyetle birlikte düşünölmelidir: "insanlardan arsızca istemezler" (2:273).

11 Bir şeyin dilde olması, hem onun gönölde ve zihinde olmasını gerektirir, hem de olduğuna delalet eder. Tahdîs-i nimet, nimete şükürdür. Buradaki nimet ilk olarak İslâm ve onun son tezahürü olan Kur'an vahyidir: "..ve size olan nimetimi tamamladım" (5:3).

»fed3 S^*

94. ŞERH SÛRESİ

^^^

A

çan, ferahlatan" anlamına gelen Şerh adını, ilk âyetinden almıştır. Bir çok tefsirde, ayrıca Buhârî ve Tirmizi'de sûratu elem neşrah diye anılır. Bazı tefsirler sûreyi İnşirah adıyla anarlar.

Sûre ilk inen sûrelerdendir. İniş sıralamasında, tartışmasız, Duhâ sûresinin ardına 6. sıraya yerleştirmelidir. İki sûre o kadar kopmaz bağlarla birbirine bağlıdır ki, Ata ve Ömer b. Abdülaziz bu ikisini aynı sûre saymışlar ve ikisi arasında besmeleye gerek duymadan okumuşlardır (Râzî). Bu yaklaşıma göre sûrenin ilk âyeti, Duhâ sûresinin 6. âyetine atıftır. Ne ki Duhâ'da istifham üçüncü tekil kipiyle kullanılmışken bu sûrenin ilk âyetinde birinci çoğul kipiyle kullanılmıştır.

Sûre tüm otoritelere göre iki ayrı sûredir. Fakat art arda indirilmiştir. Efendimizin bu iki sûreyi tek rekatta birbiri ardına okuması ikisinin tek sûre olduğuna değil, bir rekatta iki sûrenin okunacağına işarettir, inşirah sûresi, bu özelliğiyle vahiy sürecinin başlangıcına yerleştirilmelidir. Sûrenin nüzul sı-ralamasındaki yeri Duhâ'nın hemen arkasından 6. sıradır.

inşirah sûresi konu itibarıyla Duhâ sûresine çok benzer. Duhâ ve İnşirah, tabir caizse motivasyon sûreleridir. Kevser sûresini de aynı kategoride sayabiliriz. Bu açıdan Hz. Peygamberin şahsiyetini inşa eden sûrelerin başında gelir. Nübüvvetin dağlardan ağır yükü altında inleyen Nebi'ye bir teselli armağanı gibidir Şerh sûresi. Özellikle şu âyetler, ilk muhataptan son muhataba kadar herkesin yüreğini genişletmeye yeter:

"Her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır,- evet, evet; her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır" (5-6)

Risalet sorumluluğunun ağırlığını, bu sûreden daha iyi hiçbir şey izah edemez. Bu o kadar ağır bir yükür ki, onu ancak Allah hafifletebilir. Kişinin yükünü Allah hafifletirse, hem göğsü genişler, hem gözü aydın olur, hem gönlü açılır, hem yüzü aydın olur.

CÜZ 30

^s3^

94 / ŞERH SÛRESİ

*^S^

1271

MSI^

ALKIŞI

^,

mM~

Ja£\ lSIll @ iljj «illi llüjj .v, lijji. jjj ^L'^1

i f^j jÜJ1 ^ Su # ii>i iu ilils j @ i^i

■ ol <d

i> ^ J\j ;, ^H Ü> r !5U ,-,«f^LlJI

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 GÖĞSÜNÜ açıp seni 1 ferahlatmadık

mı? 2

2 Ve yükünü sırtından kaldırmadık mı?

3 Ki o yük belini iki büklüm etmişti!

4 Ve senin 3 şanını yüceltmedik mi? 4

5 Sözün özü: 5 elbet her zorlukla beraber tarifsiz bir kolaylık vardır; 6 evet, her zorlukla beraber tarife sığmaz bir kolaylık vardır. 6

7 Şu halde, (zorluktan) kurtulduğunda (kolaylıktan) nasibini gözet! 7

8 Ve (yüzünü) yalnız Rabbine dön ; artık hep (Oma) meylet! 8

1 Lafzen: "senin için". Bu, hem "sen benim için kul kadar yaparsan, Ben de senin için Allah kadar yaparım" vurgusuna, hem de "ne yaptıksa senin için, senin lehine yaptık" vurgusuna sahiptir.

2 Kur'an'da şerh, olumlu ve olumsuz anlamlarıyla beş yerde geçer. Hepsi de Mekkîdir ve hepsi de göğse nisbetle kullanılır. Göğüs ise, ister tekil [sadr] ister çoğul [sudur] kullanılsın, organ anlamında hiç gelmez. Şerh, Zümer 22 ve Enam 125'te "iç aydınlanma" ile sonuçlanmış, Tâhâ 25'te "kolaylık ve dilden düğüm çözme" ile bitişik kullanılmıştır. Buradaki ferahlatmanın nasıl gerçekleştiğini devamındaki âyetler açıklamaktadır.

3 Lafzen: "senin için". Bkz. 1. âyetin ilk notu.

4 Zımnem: Senin adım vasfı zikr olan Kur'an'da anarak; ya da: Sen gelmeden senin geleceğini müjdeleyerek (Krş: 61:6); veya: seni âlemlere rahmet kılarak; yahut: Adını dillere destan ederek. Zımnem: Bunu, gelecek hakkında müjdeli

haber taşıyan Duhâ 4-5 gibi vahiyler ve peygamberlikle yaptık. Vahiy ve peygamberlik muhatabının hem sorumluluğu artırarak yükünü ağırlaştırıyor [kavlen sakileri: "ağır bir söz" 73:5), hem de müjdeli vahiyler ve nübüvvetin şerefiyle yükünü hafifletiyordu. İşte hemen arkadan gelen 5 ve 6. âyetler, mesânî olan vahyin çift kutuplu tabiatına uygun olan bu özelliğini dile getirmektedirler.

Zemahşerî, adım yüceltmeyi, Nebi'nin adının şahadet getirirken, ezan okurken, kamet getirirken, namazın teşehhüdünde, hutbelerde, yine Kur'an'da Allah ve Rasulü..", "Rasule itaat Allah'a itaattir", "Allah'a itaat edin Rasulüne itaat edin", "Allah'ın Rasulü" gibi

bereket katan vahiy, ya hayatına inerse sana neler katmaz! İşbu yüzden vahiy, akla Miraç yaptırmak için nazil olmuştur.

Bu evrensel hitabın ardından söz, yeryüzünün ruhu olan insana getirilir. Şu hakikati ancak insanı yaratan haber verir: "Doğrusu Biz insanı en güzel kıvamda yaratmış, sonra onu başlangıç noktasının en dibine döndürmüşüz-dür" (4-5).

«N3S5^

95 / TÎN SÛRESİ

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 İNCİR AĞACI ve zeytin (diyarı) şahittir! 1

2 Ulu Sînâ Dağı şahittir!

3 Bu güvenli belde şahittir: 2 4 Doğrusu Biz insanı en güzel kıvamda yaratmış, 3 5 sonra onu başlangıç noktasının en dibine döndürmüşüzdür. 4

6 Nihayet 5 (tekamül yolculuğunda), imanda sebat eden ve o imanla uyumlu hareket edenleri kesintisiz bir ödül beklemektedir. 6

7 Öyleyse (ey insan), bütün bu gerçeklerden sonra sana Hesap Günü'nü yalanlatan nedir? 7

8 Şimdi (söyle ey insan): "Allah en iyi hükmeden değil de nedir? 8

«#=3^3^

CÜZ 30

N2M

ALgİll

o~^' ; J>-"

usa

a-blLLİj,, o*^j>ij^ o>J J jJlj,>_Jj|j «■» 3 °- »' —' = ° s-, • " Y "

^ ^ V i ^ ^

1 İncir veya incir ağacı ile ne kastedildiği yoruma açıktır. Fakat 2 ve 3. âyetlerde beldeler açıkça zikredildiğine göre incir ve zeytin de iki vahiy bölgesi olmalıdır. "Zeytin" ile Hz. İsa'nın vahiy aldığı bölgenin kastedildiğini düşünürsek, geriye "incir" kalmaktadır. Bununla Şam bölgesinin veya Hz. Nuh'un gemisinin son durağı Cudi dağının kastedildiğini söyleyenler olmuştur (Taberî). M. Hamidullah ise, kimi otoriteleri de referans göstererek âyetteki "incir ağacının, Buda'ya adını veren ve "yabani incir ağacı" anlamına gelen Budi ağacı olduğunu söyler. Buda ilâhi ilhamı bu ağacın altında almıştır [Aziz Kur'arı). Musa Carullah gibi kimi çağdaş alimler de Buda'nın peygamber olduğu kanaatini paylaşırlar. Zeytin ile Nûr âyetinde (24:35) geçen ve iç aydınlanmayı ifade eden "mübarek zeytin ağacı" arasında bir ilişki kurulabilir. Çekirdekleri itibarıyla incir "kesrete" zeytin "vahdete" işaret olarak yorumlanmıştır. İncir gerçekten de bitkilerin havyarı diyebileceğimiz mucize bir meyvedir. Bu âyet, ilâhi ışığın şavkı-

nın varlık, zaman ve mekâna düşmesiyle nasıl bir bereket kesbettiğini gösterir.

2 Rabbin vahyinin geldiği/geleceği yerlere dair Eski Ahid'de benzer bir ibare vardır (Bkz.. Tes-niye 33:2). Bu ibarede yer alan "Faran Dağı" Hz. Peygamberin geleceğine îmâ sayılmıştır.

3 Bir sonraki âyetin ışığında buradaki ed-dîn, "din günü", yani "Hesap Günü" anlamına gelse gerektir (Krş: 1:3). İnsan yaratılıştan en iyi idi, fakat en iyi bozulunca en kötü olur. Hz. insan varlık ağacının meyvesi, hayatın ruhu, kâinatın gözbebeği, Allah'ın şaheseridir. Öğrenme ve yücelme yeteneğinin itici gücü olan akıl ve iradesiyle en iyi ve en kötü olmaya adaydır. Melekelerini doğru kullanırsa melekleri aşar, yanlış kullanırsa Allah'la ayaklaşacak kadar şaşar.

4 Veya klasik yoruma dayanarak: "Onu aşağıların en aşağısına indirimsizdir." Bu tercihe göre, "aşağıların aşağısı" ya cehennem, ya da yaşlılıkla gelen düşkünlük ve bunamadır. Tercihimizin zımnî açılımı şudur: Biz insanı potansi-

CUZ30

« ^

95 / TİN SÛRESİ

« ^3 ^

1275

yel olarak çok üstün vasıflarla donattık ve onları kullandığında mahlukatın zirvesi

olabilecek yetenekte yarattık; fakat bu yüce makama kendi gayret ve çabasıyla tırmanması için onu tekamül yolculuğunun başladığı noktaya koyduk ve ona "haydi, mâ hulika leh'm. olan yaratılışının kıvamını bulmak için Allah'ın verdiği akılla öğren ve kendi gayretinle tekamül yolculuğuna çık!" dedik. İlk inen "Alak 1-5. âyetler de bu hakikati ifade eder. Kur'an'ın insana dair üslubu ve hassaten bir sonraki âyet tercimizi teyit eder. Suû, "yüceliş" mânasındaki 'uiuv'un karşıtıdır. İnsanın yolculuğu maddî ve yatay değil, mânevi ve dikeydir. Dolayısıyla esfele safi-lin, yolculuğun başlama noktasını ifade eder. Bunların dışında tercihimizi teyit eden dört unsur şudur: Takvim'in tedricî ifade etmesi, kullanılan edatın ila değil fi olması, fiilin irtidat değil riddet olması ve en önemlisi riddetm insana değil de Allah'a isnat edilmesi.

5 İlla edatının anlamlarından biri de, belirlenen zaman ve mekânın nihayetine delalet etmesidir (Mân II, 161). Kur'an'da bu vurguyla kullanılır (Bkz: 31:22). Çevirimizin gerekçesi budur. Klasik yorumu göre buradaki illâ "ancak...müstes-na" anlamına gelir.

6 Amel-i sâlih, 23 yıllık nüzul sürecinin tümünde aynı vurguya sahip olmasa gerektir. Başlangıçta 2:2 ışığında sorumluluk bilinci çerçevesinde "erdemli, dürüst ve sorumlu davranış" vurgusu taşır. Peygamberliğin ortalarında, razı olunan ameller artık bildirildiği için "Allah'ın razı olduğu imanla uyumlu ameller" vurgusuna ulaşır. İslâm cemaatinin kurulup emr-i bi'l-ma'raf'un farz kılındığı Medine'de ise "ıslah edici iyi işler" vurgusunu kazanmıştır (Bkz: 103:3, not).

7 Din, Allah'a borçluluk bilincidir. Tarifi: "Allah katında din İslâm'dır" âyetinden yola çıkarak: Allah'a hakkını teslim etmek için Allah'a kayıtsız şartsız teslim olmaktır. Dini yalanlamak ise, işte bu gerçeği yalanlamaktır.

8 Bir önceki âyetle birlikte: Ey insan ilâhi değerler sistemi olan dini yalanlamak, esasen Allah'ın yargısını reddetmektir. Hz. Peygamber bu âyeti okuyuştan sonra, Kur'an'a canlı bir özne muamelesi yapıp onunla diyaloga girerek şöyle derdi: Belâ yâ Rab! Ve ene mine'ş-şâhidîn; "Elbette ey Rabbim! Ve ben buna şahidim!" (Tirmizî ve Ebu Davud).

^=3\$^

»fec3 ^^4*

Sûre adını 2. âyetinden alır. 'Alak, insanın müstesna oluşuna dair bu bağlamda "alâka, ilgi, sevgi" anlamına, embriyolojik süreçlerle ilgili bağlamlarda ise "ana rahmine düşmüş ceninin ilk hali, hücre" anlamına gelir. İlk kuşaklar tarafından ilk âyetinin tamamıyla anılmaktaydı.

Sûrenin girişi, gerçek anlamda insanlığın dönüm noktası olan Kur'an vahyinin ilk inen âyetleridir. Hz. Aişe ve Ebu Musa rivayetlerinde, vahiy, Mekke'de, "arayış" anlamına gelen Hıra mağarasında düşünce çilesi çeken Abdullah oğlu Muhammed'e (a) Fil olayından

yaklaşık 40 yıl sonra bir Ramazan gecesinde indirilen bu sûrenin ilk beş âyetiyle başlamıştır. Beyhaki, vahiy başlamadan önceki rüyalar silsilesinin hicretten 13 yıl önce bir Rebi-ulevvel ayında başladığını ve altı ay sürdüğünü nakleder. Bu tarihin miladi karşılığı 610 yılının Şubat ayıdır. Altı ay sonrası aynı yılın Ağustos ayma denk gelmektedir. Bu hesaba göre vahiy 610 yılının Ağustos ayında başlamıştır. Vahyin doğumunun Hz. Peygamber'in doğumuyla aynı gün olan Pa-zartesi'ne denk geldiğini, Hz. Peygamber'in niçin o günü oruçlu geçirdiği sorusuna verdiği cevaptan öğreniyoruz.

Bu konudaki sahih rivayetlerin özeti şudur: 40 yaşma doğru Muhammed'e yalnızlık sevdirdi. Hıra dağındaki aynı adlı mağarada kendini tefekkür ve ibadete veriyordu. Bir gece aniden vahiy meleği geldi ve "Oku!" dedi. "Benim okumam mümkün değil!" diye cevapladı, zira o zamana kadar okumuş-yazmış değildi (29:48) Rasulullah şöyle nakleder: "Melek beni öyle bir sıktı ki tüm gücüm gitti." Aynı şey üç kez tekrarlandı (Buhari, Bed'u'I-Vaby 1:1, Müslim, İman, 1:73). Sonuncusunun ardından bu sûrenin ilk beş âyeti nazil oldu (Vahye dair bir not için bkz: 42:51, not).

23 yıllık vahiy sürecinin ilk kelimesi "oku"dur. Bu bir "yap" emridir ve her emir bir inşadır. Amaç vahyin muhataplarını inşa etmesidir. İlk beş âyetin konusu insanın öğrenme yeteneğidir. Vahiy açılışı bilgiye, insanın öğrenme yeteneğine ve araçlarına dikkat çekerek yapmıştır. Bu, insanın en temel sorununun, doğru bilgiyi elde etmek, üretmek ve iletmekle ilgili talim ve terbiye, eğitim ve öğretim süreci olduğunu gösterir.

İlk indirilen pasaj ve sûrelerin konuları arasındaki bilinçli bağlantı hayli anlamlıdır. Gerçek bir "önsöz" olan Fâtiha'yı dışarıda tutarsak, bizim tesbiti-mize göre nüzulde ilk beş sıra ve konuları şöyledir:

- 1) 'Alak sûresinin ilk 5 âyeti düşüncenin ve bilginin inşasıyla,
- 3) Müddessir sûresinin ilk 7 âyeti, misyon ve vizyonun inşasıyla,
- 4) Duhâ sûresinin tamamı teşvik ve motivasyonla,
- 5) İnşirah sûresinin tamamı azim ve kararlılıkla ilgilidir.

İnen ilk âyet, Allah adına/adıyla okuma emridir. Bu emir, karşılığını İslâm'ın şiarı olan besmelede bulur, tik beş âyetin ardından, gelen âyetler daha sonraki bir zamanda inmiştir. Bu zaman fiili engellemenin başladığı 3. yılın başına tekabül etse gerektir. Usul kuralı gereği bir sûre için "Bu sûre falan zamanda indi" demek, o sûrenin başının indiği zamanı gösterir. Bu kural 'Alak sûresi için de geçerlidir.

Bu pasajda Allah'ın vahiyle kendisine tenezzül buyurduğu insanın en temel zaafına atıf yapılır: "Evet, evet; insan kendi kendine yettiğini sandığında mutlaka azar" (6-7). İnsan azınca ibadete engel olur, hakikati yalanlar ve ona sırt döner (9-13). Bütün bunların temelinde görmeyen bir tanrı tasavvuru yatar: "Kendisi bilmez mi ki, Allah görür mutlaka!" (14) Sûre, muhatabını inşa edicilik vasfını haykırırcasma, tevhit kelimesinin

çatısıyla uyumlu olan bir nehiy ve iki emirle son bulur: "Asla o (azgın) insana uyma,- imdi (Rabbine) secde et ve yaklaşımaya gayret et!"

ath S !K * v ~ ^ «u.

«B ^ »

96 I 'ALAK SÛRESİ

-*fa ^ s ^ -

CÜZ30

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

I OKU 1 yaratan Rabbin adma ; 2 2 O insanı sevgi ve alâkadan yarattı. 3

3 Oku! Zira Rabbin sonsuz kerem sahibidir; 4 4 O insana (bilgiyi) kalemle (kaydetmeyi) 5 öğretti, 5 O insana bilmediklerini öğretti. 6

6 EVET, evet; 7 insan mutlaka azar, 7 kendi kendine yettiğini sandığında. 8 8 Ne ki insanın Rabbine dönüşü muhakkaktır. 9 9 Ama (ey muhatap!) 10 Baksana şu engel olmaya kalkışana, 10 ibadete 11 kalkan bir kula! 12

II (Ve sen ey ibadete engel olan!) 13 Hiç o hidayet üzere midir diye geldi mi aklına? 14 12 Yahut da ; çağırmakta 15 mıdır diye sorumluluğa? 16

13 Düşündün mü hiç: eğer o hakikati ya-lanlasa ve sırt dönmüş olsa Allah'a, 14 kendisi bilmez mi ki, Allah görür mutlaka. 17

15 Yoo!

Eğer o buna bir son vermezse, elbet perçeminden yakalayacağız; 18 16 o pek sahtekar, bir o kadar da 19 günahkar perçe-

N2M

\1 1_gjiii JİIM

ij&

jj * > ' \ s \ ^ *

cliij < £ L : p y ^ -... ' < ^ > : â 1 S w f & fft ®

ift): İolJ ç-olU 'ftvy Sikli 4_jils' ÂİvoU {©= İİv^uJIj ^ J3\j 'jJ^Z,\ ' 3 ilki V ^ S- fi LIŞjJ!

£U-İ

p^=

minden; 17 haydi o kendi örgütünü 20 çağırısın, 18 Biz de zebanileri çağıracağız. 21

19 Hayır!

O (azgın) insana uyma; 22 imdi (Rabbine) secde et 23 ve yaklaşımaya gayret et. 24

1 Kur'an'ın adıyla aynı kökten olan "oku" emrinin tümleci zikredilmemiştir. Esasen ikra', etimolojik olarak icma' mânasına gelir. "Şehir" anlamındaki karye, "hayız başlangıcı-bitişi" anlamındaki el-kur' hep cem ve içtima kök anlamıyla alâkalıdır [Mekâyîs). Zımni anlamı şudur: "Kalbine yazılan vahyin ışığında hakikatin parçaları arasında bağ kur! Parçanın bütüne aidiyetinin illet ve hikmeti üzerinde düşün! Varlığı Allah merkezli bir okumaya tabi tut! Sözün özü "Oku" emri, okumanın tüm anlamlarını içerir. Bu âyet, Allah'tan bağımsız bir bilgi ve bilim anlayışını kökten reddeder. İkra', "İlet, tebliğ et" anlamına gelemez. Zira ilk pasajda üçüncü şahısları gösteren lafzi veya zımni hiçbir dilsel ka-

rine yer almaz. Her şey "O ve sen" arasında gerçekleşir. Allah Rasuiü'ne ilk "uyar" emri Müd-dessir sûresinin ilk âyetiyle verilmiştir.

2 İlk muhatap için "vahyi Allah adına ilet", tüm muhataplar için "İletileni Allah adına al ve oku" anlamına. Varlığı Allah adına okuma çabası, onu Allah'a referansla anlama çabasıdır. Fakat okuma her şeyden önce zihinde olanı dile dökme işidir. Zira el-kırae: "Kalpte yazılı veya kayıtlı olanı bilinen bir lisanda dillendirmek" [nutkun bi-keîâmîn muayyenin mektû-bin ev mahfûzin 'alâ zahri kalb) anlamına gelir (İbn Aşur),

3 'Alak ve 'alaka maddî olarak "embriyo ve

CÜZ 30

*^£^»

96 I 'ALAK SÛRESİ

<#s3£N*

1279

hücre", manevî olarak "sevgi ve ilgi-alaka" anlamına gelir. Doğru tercih ikincisidir. Zira hem bu pasaj insanın embriyolojik kökenini değil manevî boyutunu ele almaktadır, hem de âyetin başındaki el-insan'dan dolayı buradaki 'alak'ın, sadece insan soyuna ait bir şey olması gerekir. Oysa embriyolojik mânada 'alak (embriyo, hücre) diğer memeli canlıları

da kapsayan ortak bir özelliktir. İbn Fâris el-'alâka'yı ei-hubbu'l-lazım li'l-kalb (kalb için gerekli olan sevgi) diye tanımlar {Mekâyîs). İnsanın anne karnındaki embriyolojik gelişim sürecini ele alan Hac 5, Mü'minun 14, Mü'min 67, Kıyame 37'den farklı olarak bu bağlamda, embriyolojik olmaktan çok ontolojik olmak durumundadır. Bunu destekleyen bir husus da geçtiği tüm diğer yerlerde (5 kez) dişil formda 'alaka olarak gelirken sadece burada 'alak formunda gelir. İlginç bir tevafuktur ki, Allah isminin mücerredî olan e-İe-ije'nin tüm formlarının ortak anlamı "sevgi"dir. Bu, gerçekten dikkat çekicidir.

4 el-Ekrem: "Herhangi bir karşılık almadan ve beklemeden sınırsızca veren". Zımnen: İnsan Allah'a borçlu olarak doğar, bu yüzden dîn "borçluluk bilinci"dir. Bu âyete kadar Rab, elle-zi halaka, ellezi aileme gibi eylem sıfatlarından sonra, Ekrem ile kemal sıfatlarına geçti. Öncesiyle birlikte: Yoktan var eden de O, var ettikten sonra aşama aşama kemale ulaştıran da...

5 Kalem bir semboldür. Hem bilginin kayıt altına alınmasını, hem de öğrenme araçlarını simgeler. Daha ilk inen vahiyle "sözlü kültürden yazılı kültüre geç" işaretini alan Nebi, mesajı aldığı vahi yazdırarak ortaya koyacaktır. Kalem yazıyı temsil eder. Yazı ise bilgiyi kayda alıp, bu kayda kalemi, kağıdı, eli, zamanı, mekânı, okuyan ve okuyacak her insanı şahit tutmaktır. Söz uçucu yazı kalıcıdır. Onun için demişlerdir ki; ilim avlamak, yazı ise avı bağlamaktır.

6 Hem fitratına fitri bilgiyi nakşetti, hem vahiy [zıkr] ile nakşedilen! hatırlattı, hem de bilmediklerini öğretti. Allah Rasulü "Arayış" [Hıra') mağarasından bu vahiylerle endişeli bir halde dönünce Hz. Hatice onu şöyle teselli eder: Vallahi Allah seni kesinlikle mahcup etmez! Çünkü sen sözüne sadık bir adamsın, akrabalık bağ-

larını gözetirsin, kimsesizleri korursun, konuğa ikram edersin, haklının hakkını almasına yardım edersin!" (İbn Hanbei VI, 223).

7 Kellâ: Muhtemelen edatın ilk geçtiği yer. Dilciler farklı mânalara geldiğini söylemişlerdir. Basralılara göre "Yoo, hayır, asla" veya paragraf başı,- Kisai'ye göre "gerçekten de, hakikat şu ki", Sa'leb'e göre "değil mi ki", Ferrâ'ya göre "evet, kesinlikle" mânasına gelir. Bizce edat bağlamına göre bu işlev ve anlamlardan bir veya bir kaçım kazanır. Tercüme boyunca tercihimiz de budur. Bir ara cümle gibi öncesini de sonrasını da görür.

8 İnsanın kendi kendisine yettiğini zannetmesi tuğyanın sebebidir. Zira insan, ancak kendini kaybettiğinde bu zanna kapılır.

9 Bu üç âyet bütün ahlâkî davranışın kaynağına dikkat çekmektedir. Zımnen: Ahlâkın referansı kalplerin özünü gören ve bilen Allah değilse, ahlâk hasbi olmaktan çıkar hesabi olur. Bu da ahlâkın anlamını kaybetmesidir. Zira bu takdirde ahlâkî devamışm anlamım onu yapan kişinin kalbindeki niyette bulan 'garantisi' ortadan kalkar.

10 Bu ve devamındaki âyet Kur'an'daki hitap zamirlerini Allah Rasulü'ne hasretmenin yanlışlığını gösterir. Zira namazı engellenen kul zaten Allah Rasulü'dür. O halde "Baksana" denilince dönüp bakması gerekenler, her çağda Kur'an'a muhatap olanlardır.

11 Veya: "namaza". Bir insanı meşgul ederek ibadetten alıkoymak da bu kapsama girer.

12 Burada namaza engel olmaktan amaç, dinin sosyal hayatta görünür kılınmasına engel olmaktır. Bununla amaçlanan sosyal hayatı Allah'tan koparmaktır. Allah'tan kopmuş bir sosyal hayat anlam ve ahlâktan da kopmuş olacaktır. Hangi çağda yaşanırsa yaşansın, bunun adı Ebu Cehüliktir.

13 Fiil zamirlerinin ibadeti engelleyene gittiğinden yola çıkarak {Keşşaf}.

14 Zımnen: Bir kez olsun önyargısız bakmak aklına gelmedi mi?

15 Buradaki emfin "buyruk ve talimat" anlamına gelmediği açıktır, zira sahibi âmir makas#>

96 / 'ALAK SÛRESİ

•N3S34*

CUZ30

mında değildir. Emr, tıpkı el-emr bi'1-maruftaki gibi bir öneri ve davet ifade eder.

16 Yani: İbadeti engelleyen, hidayeti engellemiş ve sorumsuzluğa çağırılmış olur (Takva için ilk kullanıldığı bkz: 91:8, not.

17 Tercihimizin gerekçesi için bkz: Keşşaf.

18 Zımnen: Günahkar yüzünü sakladığı, maske gibi kullandığı perçeminden.

19 Hâtietin'deki belirsizliğin anlama yansıması.

20 Müşrik Mekke'nin şehir senatosu Daru'n-Nedve'ye bir gönderme. Bu bağlamda örgütlü küfrü ifade eder.

21 "Cehennem muhafızları" olarak kullanılan zebani, zâbin, zebine, zibniyye ya da zibniy kelimesinin çoğuludur. Kökeni Adnani Araplara uzanan Vâ'il kabilesinin bir kolu olduğu belirtir-

len Benu Zebine oymağıyla da muhtemel bir anlam ilişkisi bulunan zebani kelimesi, klasik Arapça'da "kolluk kuvvetleri" [surat] anlamında kullanılmış; ayrıca son derece saldırgan ve elinden kaçıp kurtulması mümkün olmayan insanlar zebani diye

nitelenmiştir [Lisân ve Kurtubî). Tahrir sûresinin 6. âyetinde bunların Allah'ın görevlendirdiği melekler olduğu ifade edilmektedir.

22 Zımnen: Zorbalara teslim olma! ilk muhatabın ve tüm muhatapların, ibadetten engelleyen zorba tiplerden korkmamalarına dair ihtar.

23 Zımnen: Tam bir teslimiyet göster. Secde de teslimiyetin simgesidir. Müstakil rüku yoktur, fakat şükür, dua, tilavet, sehiv secdeleri gibi müstakil secde vardır.

24 "Gayret et" karşılığı, ifti'al kalıbının lafza kattığı yan anlamdır.

-»F 5 ^^*-

s

97. KADR SURESİ

»Ne^S^

ûre "kadir-kıymet, değer ; ölçü" anlamına gelen adını ilk âyetinden alır. Mushaf'larda, tefsir ve hadis edebiyatında sûre bu isimle yer almıştır.

Sûre Mekke döneminin ilk yıllarında inmiştir. Ünlü tertipler sûreyi 'Abe-se'nin ardına yerleştirirler. Bu da en erken dördüncü yıl demektir. Kanaatimizce sûre daha önceki bir tarihte inmiş olmalıdır. Hattabi, sahabenin sûreleri sıraladıklarında, Kadr'i 'Alak'm hemen ardına yerleştirdiklerini söyler {îtkân III, 334). Elimizdeki Mushaf'ta da böyledir ve belki de Hattabi "sahabe" ile Mushaf'ı tertip komisyonunu oluşturanları kasetmiştir. Bu, "Onu Biz indirdik "teki zamirle "Oku!" emri arasındaki ilişkiyi vurgulayan bir yaklaşımdır. Bizce sûre Leyl-Fecr arasındaki 12. sıraya yerleştirilmelidir. Zira Leyi ve Fecr sûreleriyle Kadr sûresi arasında konu bütünlüğü, açık ve kapalı atıflar mevcuttur. Sûrenin Medine'de indiği görüşünü rahatlıkla göz ardı edebiliriz.

Sûrenin konusu Kur'an vahyinin kadir ve kıymetidir. Söylenmek istenen şudur: Ey bu vahyin muhatabı! Kur'an indiği geceyi bir ömre bedel kıldı (1000 ay: ykl. 83 yıl). Aynı vahyin senin hayatına inmesi durumunda, ömrünü kaç ömre bedel kılmaz ki?

Sûrede geçen "gece" ile ilk elde, vahyin inmeye başladığı gece kastedilir. Bu gecenin ima ettiği diğer bir hakikat, cahiliyyenin karanlık gecesidir. Işığını Allah'tan alan Kur'an dolunayı bu geceyi aydınlatmıştır. Fakat sûrenin son iki âyeti dikkate alındığında, dünya hayatının bir "gece"ye benzetilmiş olması da muhtemeldir. Dünya hayatı bir gece, âhiret ise bu gecenin sabahıdır. İnsanlar ilâhi rehberlik olmadan bu hayat yolculuğunu sürdürüp ebedi saadete ulaşamazlar. Vahiy, insanlığa gönderilmiş bir doğru yol haritası, bir rehberliktir. "Yakin" diye adlandırılan âhiret şafağı söktüğünde, hakikat gün yüzüne çıkacaktır. Fakat gözlerini dünyadayken gerçeğe kapayanlara, bunun bir yararı olmayacaktır.

İşte vahiy, bu dünya gecesi sona erinceye kadar ebedi huzur, barış ve mutluluğun rehberidir (3-5). Ondan sonra inanma ve yaşama mevsimi bitmiş, görme ve ürünleri derme mevsimi başlamıştır.

*^S^

97 I KADR SÛRESİ

^3£N

CÜZ 30

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 ELBET onu 1 kadir-kıymet gecesinde 2 Biz 3 indirmeye (başlamışızdır). 4

2 Bilir misin o kadir-kıymet gecesi nedir? 5

3 O kadir-kıymet gecesi, bin aydan 6 daha hayırlıdır. 7

4 Melekler, vahiyle beraber 8 o gece inerler de inerler, 9 Rablerinin izniyle, hayatın her alanına dair 10 5 tarifsiz bir mutluluğun (formüllerini getirirler); 11 bu durum, şafak atıncaya kadar sürer. 1 2

MQH

> w

jJLÜl

i&.

1S

1 Bu zamir Kur'an'a da, ilk inen âyetlere de dönebilir. Birinci ihtimalde enzelnâhu'mm mânası "Kur'an'ı indirmeye başladık", ikinci ihtimalde "İlk âyetleri indirdik" olur.

2 Veya: "Kıymeti belli bir gecede". Yani: "Kıymetine yeter olmayan, bir ömre bedel, bereketli ve şerefli bir gecede" (Krş: 44:3). Burada isim tamlamasından dolayı belirli gelen gece Duhân 3'te sıfat tamlaması olarak belirsiz gelmiştir {fi leyletin mubaraketin). Zira orada bereketi belirsizdi, burada ise o bereketin "kadarı/mikda-rı/kadri" belirlenmiştir: "Bin aydan hayırlı. Kadı, bir şeyin miktarım, değerini ve sonucunu belirtir. Burada kelimenin "miktarla" değil "değerle" ilgili olduğu 3. âyetten açıkça anlaşılmaktadır. Yine

Kadrin anlamının değere ilişkin olduğunu, bu gecenin Ramazan ayında olduğunu söyleyen Bakara 185'in sonundaki "hakkı batıldan ayıran bir ölçme ve değerlendirme yeteneği" anlamına gelen furkân da teyit eder. Buradaki "gece"nin mahiyeti nedir? Leyi, içinden aydınlatılabilecek geçici karanlık için

kullanılır. Zulümât'm türettiği zalâm ise içinden aydınlatılmayan, aydınlanmak için terk edilmesi gereken karanlıktır. Bir çok yerde gelen "Karanlıklardan aydınlığa" kalıbı, "gece" gibi içinden aydınlatılacak karanlığı değil, ancak terk edince kurtulacak karanlığı ifade eder. Leyie'nin terkpten dolayı kazandığı belirlilik, vahyin önceden kararlaştırılmış bir gecede nazil olduğu anlamına gelebilir.

3 Buradaki "Biz" zamiri vahyin inişine meleklerin katılımım, yani ilâhi kelamın muhataba dolaysız değil dolaylı iletildiğini ifade eder (Krş: 42:51).

4 İnzal kalıbının "bir seferde indirmek" mânasına geldiği doğru değildir (Krş: 25:32). Buna dayanarak vahyin dünya semasına tek seferde toptan indiği yorumları da mesnetsizdir. Gökten yağmur bir defada inmediği halde, yağmur için de aynı kalıp kullanılır (23:18). Yaptığımız karşılaştırmalı bir okuma, tenzil ve inzâl'in birbirinin mukabili olarak kullanıldığını ortaya

CUZ30

»N3S54*

97 I KADR SÛRESİ

«£^*

1283

koymuştur. Tenzil vahyin kaynağına nisbetle, inzal hedefine nisbetle kullanılmaktadır (Bkz: 12:2, not). İnzal kalıbı asıl "bir yasaya bağlı olarak indirme" vurgusu taşır. Lügatte inzal'in mânası; ulvi mânaların bilinç evrenine dahil edilmesidir [duhûlü's-şey'ti 'âlemi'l-mudrikât). Bu, ya önceden var olanı dönüştürmek [ca'î], ya bilinçte anında var etmek {halk} şeklinde gerçekleşir. Kur'an'm inmeye başladığı gece Ramazan ayının içinde bir gecedir (2:185).

5 Buradaki mâ, hem mahiyetle hem zamanla alâkalı olabilir. Bir sonraki âyet mahiyetle alâkalı olduğunu gösterir. Yani, "Kadir gecesinin mahiyetini sen bilir misin?" anlamına gelir. Bakara 185, Kur'an'm indiği gecenin ayın bütününde aranmasını îmâ eder. Bu gecenin haftanın günlerinden Pazartesi'ne denk geldiğini, Hz. Peygamberin, Pazartesi günleri neden nafîle oruç tuttuğuyla ilgili bir soruya verdiği cevaptan öğreniyoruz. Zaten Hz. Peygamber'in hayatının dönüm noktası olan o gecenin hangi güne denk geldiğini bilmemesi düşünülemez.

6 Veya el/in mastar anlamı olan telif ve şehf in mastar anlamı olan işhar manasıyla: "İç içice geçmiş bir dolu aydınlıktan". Bin rakamı çokluktan kinaye olmakla birlikte şehf& izafe edildiğinde daha derin, daha farklı bir mânaya delalet etse gerektir. Sadece kinaye olsaydı daha çok olan min elti senetin (bin yıldan) veya min elti 'asrin (bin asırdan), hatta min elti dehrin (tüm zamanların bin katından) buyurulurdu. Bu da buradaki kinayenin "çokluğa" değil, "insanın ömrüne" delalet ettiğini gösterir.

7 Yani: O ömre bedel bir gecedir. Zımnem: Ey muhatab! Kur'an indiğı geceye otuz bin kat değer yüklemiştir! O gecenin değeri kendinden değil vahiydendir. Zira o gece ay yılına ait bir gecedir. Ay yılı ise sabit değil dönen bir zamandır. Demek ki o mübarek gece bereketini bizzat zamandan değil, o zamanda inmeye başlayandan almıştır. Şu halde aynı Kur'an senin hayatına inerse, ömrüne nasıl bereket katacağını var sen hesap et! Düşünsene aynı vahiy, ilk muhatabım "Alemlere rahmet", indiğı şehri "kentlerin anası", indiğı toplumu "insanlığın anası" (ümme) kılmıştır! Sözü: İçine vahyin indiğı bir gece bir ömre bedeldir. Kur'an bunun

tersinin de geçerli olduğunu söyler: İçinde vahyin olmadığı bir ömür bir gece kadar bereketsizdir (Krş: 17:50-52; 20:102-104; 23:112-113).

İmam Bakır'a göre Enfâl 41'deki "Eğer siz, Allah'a ve hakkın batıldan ayrıldığı o gün, yani iki ordunun karşı karşıya geldiğı gün kulumuza indirdiklerimize inanıyorsanız" ibaresi Kur'an'm inmeye başlamasıyla Bedir savaşının yılın aynı gününe denk geldiğine delalet eder. Bu yoruma göre Kadir gecesi Savaşın gerçekleştiğı 17 Ra-mazan'dır (Nkl: İbn Aşur, Duhân 3'ün tefsirinde) İmam Bakır'm bu yorumunda zannımızca Hz. Ali'nin Ramazan'm 17'sinde şehid edilişinin de payı vardır ve bizce bu oldukça duygusal ve kırılğan bir yaklaşımdır. Aynı şey, Ramazan'm 17'sinde gerçekleşen Bedir zaferiyle Kadir gecesi arasında bağlantı kuran yorumlar için de söylenebilir.

Bu gece Ramazan ayındadır: "(O sayılı günler) Ramazan ayıdır ki, insanlığa rehber olan, bu rehberliğin apaçık belgelerini taşıyan ve hakkı batıldan ayıran Kur'an işte bu ayda indirilmiştir" (2:185).

8 Veya: "Vahiy meleğı ile". Tercihimiz vav'ın maiyyet vurgusuna istinadendir. Ruh, Nahl 2 ve Şûra 52'de tartışmasız vahiy mânasına kullanılmıştır. Bu sûrenin ana konusu da vahiydir. Dolayısıyla burada teşrifatçı melekler eşliğinde indirilen, akleden kalbin hayat soluğı olan vahiy olmalıdır. Zira, bilinçsiz bilgi ruhsuz cesettir. Vahiy ise bilgiyi bilince dönüştürür. Pîfaâ'daki zamir "gece"ye de, "meleklerle" de dönebilir. Birinci durumda mâna "o gecede" olur. Biz bağlamla uyumundan dolayı ikincisini tercih ettik.

9 Zımnem: Lafzı bir kez mânası sonsuz kez inen vahiyle inşa olmak isteyen her mü'mine, melekler, hidayet ve furkan olan vahyin diriltici soluğunu kıyamete kadar indirmeye devam ederler. Vahyin her çağda geçerli olan dönüştürücü gücünün arkasındaki mucize budur.

10 Veya İbn Abbas'm okuyuşuyla min külli'mrim. "herkese dair" (Ferrâ). Bu okuyuşa dayanarak, Hz. Peygamber'e nazil olanlar hükmen ümmetinden herkese nazil olmuş gibidir, denilebilir. Bu âyet, "o gece (iyi-kötü) her iş ayrıştırılarak hikmetli bir hükme bağlanır" (44:4)

•£^3^^*

971 KAPR SÛRESİ

•\$>^5ç^İ*~

CUZ30

âyeti ışığında anlaşılmalıdır.

11 Selâm, "barış, huzur, saadet, af, mağfiret". Kur'an'ın inişi hatırına, vahyin sahibi Allah tarafından ilan edilen genel bir affa da delalet edebilir. Ancak bu genelliği "Rablerinin izniyle" şartı sınırlamaktadır.

12 Veya fecrin mastar anlamıyla: "(Hakikatin) fışkırdığı kaynağa dönünceye kadar sürer", iki

anlama da gelebilir: 1) insanlığın içinde debelendiği cahiliyye gecesi Kur'an'ın ışığıyla son buluncaya kadar, İbrahim sûresinin ilk âyetinde ifadesini bulan hakikat budur. 2) Gaybi hakikatleri örttüğü için bir geceye benzeyen bu dünya hayatı son bulup, gaybi hakikatlerin "yakîn" olduğu âhiret şafağı atıncaya kadar (Krş: Hattâ ye 'tiyeke 'î-yakîn).

-*Şe^^3^«»

98* BEYYÎNE SÛRESİ

^^

Sûre "kesin ve açık delil" mânasına gelen Beyyine adını ilk âyetinden alır. Bazı Mushaflarda bu adla yer olsa da Hz. Peygamber'e isnad edilen bir haberde lem-yekunillezine kefem diye anılır (Müslim ve Buhârî). Kayyime ve Beriyye olarak da isimlendirilmiştir.

Sûrenin konusu, onun Medine'de indiğine delalet eder. Sûrenin içeriği Mekke'de indiği yolundaki görüşleri desteklemez. Sûrenin kendisi kısadır. Fakat âyetlerinin uzunluğu Medeni sûrelerle uyum içindedir. İlk tertipler sûreyi Haşr sûresinin önüne yerleştirir. Bu, Nadiroğulları kuşatmasının yapıldığı 4. yılın Rebiuievvel ayı öncesine denk gelir.

Sûrede delil ile iman arasında dolaysız bir bağ kurulur. Ana fikri şudur: Kurtuluş kıdemli ve sabık olanın değil, hakikate sadık olanındır. Sûre boyunca kendilerine atıf yapılan kitap

ehli, Medine Yahudileridir. Onlar vahiy ve nübüvvet gerçeğine iman ettikleri halde, son vahye ve son nebiye iman etmediler. Dahası vahiy ve nübüvveti inkâr eden müşriklerin safında yer aldılar. Üstelik bunu hakikatin apaçık delilleri geldikten sonra yaptılar. Oysa onlar önceleri, yakında gelmesi beklenen Nebi ile müşrik Arapları alt edeceklerini iddia ediyorlardı (2:89). Hakikat, kesin ve açık delilleriyle ortada olmasına rağmen sırf hasetliklerinden inkâra saptılar (2:109).

Kitap ehli böyle yapmakla kendi kitaplarına ve peygamberlerine de güvensizlik sergilemiş oluyorlardı. Sûre bu tarihi olay üzerinden, doğal bir beklentiyi dile getirir: Önceki vahye mensubiyet iddiasının isbatı, aynı zincirin son halkasına imanda öne geçmektir. Oysa ki onlar, müşriklerden bile geri kaldılar. Bir çok müşrik iman ederek Allah Rasulü'nün etrafında yer alırken, onlar kurtuluşu teslimiyet ve sadâkatte değil kıdem ve sebkatte aradılar.

Sûre bu örnek olay üzerinden her çağa ve herkese seslenir: Hakikat kendisini her zaman ve zeminde farklı dillerden, farklı usul ve üslûplarla yeniden ifşa eder. Hakikatin yeni tecellilerini sırf 'bize' ait olmadığı veya kıdemli olduğumuz için reddetmek, bu sûrenin azarına muhatap olmaktır. Sûrenin son âyetlerinde onlar yaratıkların en şerlileri, böyle yapmayanlar da yaratıkların en hayırlıları olarak nitelenmiştir.

•£=~38^t*

98 / BEYYİNE SÛRESİ

*^3^4»

CUZ30

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 İNKARDA ısrar edenler, -ister kitap ehline isterse şirki hayat tarzı edinenlere mensup olsunları kendilerine hakikatin açık delili 2 gelinceye kadar dışlanacak değillerdi! 3 2 (O delil); tüm şaibelerden arınmış sayfaları Allah'tan kendilerine ileten bir elçidir; 4 3 (o vahiylerin) içinde (önceki) kitapların ölmez yitmez (değerleri) bulunur. 5

4 Ama önceki vahiylerin mensupları durdular durdular da, kendilerine hakikatin apaçık belgeleri 6 geldikten sonra ayrılığa düştüler. 7

5 Oysa kendileri yalnızca Allah'a kulluk etmek, din koyma yetkisinin sadece O'na mahsus olduğuna iman edip batıl olan her şeyden uzak durmak, ibadeti hakkıyla eda etmek, 8 arınmak ve artmak için verilmesi gerekeni vermekle emrolun-muşlardı: İşte insanlığın ebedi değerler sistemi budur. 9

6 Elbette inkârda ısrar edenler, -ister kitap ehline isterse şirki hayat tarzı haline getirenlere mensup olsunlar- içinde ebedi kalmak üzere cehennem ateşinin bağrına

düşecekler: Onlar bütün yaratıkların en şerhileridir. 10

7 Şüphesiz iman eden ve imanına uygun davrananlar da var,- işte onlar bütün yara-

Al£Ü!

'J3**

Wj\$£L

'l 1 * '*-.,• >,,', 1, , -'

^jîJl öl fs) iilâJi ^j-O -J^Uij "5^5" 'i^iiJ e_ \$Lik!l

tyj <Uj £_.İs- j^J ^İJj 4ift 1 ıw» ! 9 «—»İC- <ü

tıkların en hayırlıhlarıdır. 11

8 Rableri katında onların ödülleri, tabanından ırmakların çağıldadığı ölümsüz güzelliğın üretildiği tarifsiz cennetlerdir; orada sonsuza kadar kalacaklardır: Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuştur. 12

İşte bütün bunlar, Rablerinin sevgisini yitirmekten korkanlar içindir.

1 Kitap ehli ile müşriklerin üzerinde birleştikleri inkâr son Rasul ve son vahiydi. Müşrikler şirki hayat tarzı haline getirdikleri için böyle adlandırıldılar. Kitap ehli bazen şirke düşseler de şirki hayat tarzı haline getirmediikleri için farklı bir kategoriye tabi tutuldular.

2 el-Beyyine burada "herhangi bir delili" değil, belirliliğın de delalet ettiğı gibi "her delili" kapsar. Bir sonraki âyet bu delilin "risalet" olarak tecelli ettiğini söyler (Krş: Ferrâ).

3 Bazı müf essirler bu sûrenin ilk üç âyetine mâna vermekte hayli zorlanmışlar ve bunları Kur'an'm en zor âyetleri saymışlardır (Vahi-di'den nkl. Râzî). Özellikle munfekkîn kelimesi onları çok yormuştur. Tercihimize alternatif olabilecek iki mâna daha vardır: 1) "..kendilerine hakikatin açık delilleri gelinceye kadar (kendi inanç sistemlerinden) kopmadılar". Bu vakıaya aykırıdır. Zira müşriklerin yarısı ve kitap ehlinin çoğı Nebi geldikten sonra da inkârı sür-

CUZ30

*^3^4»

98 / BEYYÎNE SÛRESİ

•£s3£s#»

dürdüler. Zaten âyetin girişindeki ellezine kefeni süren durumu ifade etmektedir. Kaldı ki, sûrenin 4. âyeti benzer bir mânayı zaten söyleyecektir. 2) ".kendilerine hakikatin açık delili olan (peygamber) gelinceye kadar (onun geleceğini ilan etmekten) geri durmadılar." Bu mânâ kitap ehli için geçerli olsa da, ihmal edilebilir bir azınlık dışında müşrikler için geçerli değildir. Zira onlar peygamber beklemiyorlardı. Tercihimiz bu üç âyetteki ihtimalleri teke indirmek için onlarca sayfa tahlil yapan İbn Teymiyye'nin de katılarak naklettiği hocası İbnu'l-Cevzi'nin tercihidir. İbnu'l-Cevzi munfekkîn'i munfasılın ve zâilîn olarak mânalandırır (et-Tefsiru'l-KebirVII, 3-27). İbn Teymiyye tercihinine "İnsan kendisinin başıboş bırakılacağı mı sanıyor" âyetini şahit gösterir. Fakat bizce "başboşluk" değil, infial kalıbının da delalet ettiği gibi "gönüllü bir dışlanma" söz konusudur. Burada dile gelen hakikat, şu âyette ifadesini bulur: "Helak olan hakkın açık bir müdahalesiyle (beyyinetin) helak olsun, yine hayatta kalan da hakkın açık bir müdahalesiyle hayatta kalsın" (8:42).

4Krş:2:213.

5 Son vahiy kutubun kayyime, tüm vahiylerin kalıcı değerlerini içinde barındırır; İslâm da dînim kayyime (98:5) olarak tüm şeriatların kalıcı değerlerini içinde barındırır.

6 Bu "belgeler" önceki vahiylerde bildirilen gelecek peygamberle ilgili bilgiler olmalıdır {Eski Ahid: Tesniye 18:15-19; İncil: Yuhanna, 14:16, 26,30 ; Matta, 24:14-15}.

7 Zımnen: İnsanlığın değişmez değerlerinin öbür adı olan çağlar üstü İslâmın amacı insanlığı ortak doğrular üzerinde birleştirmektir, fakat maksadı anlamayan müntesipler onu ihtilaf ve ayrılığa dönüştürdüler. Kur'an bunun sebebinin de söyler: "aralarındaki kıskançlık yüzünden" (2:213). Bunun temelinde de hakikate teslim olma değil, hakikati teslim alma hastalığı yatmaktadır, İlahi hikmet açısından bu, Allah'ın farklılığa izin vermesinin ve insan için takdir ettiği iradenin doğal bir sonucudur (11:118 ve 2:253). Bu da ilâhi hakkaniyetin şuurlu varaklardaki yansıması olan diyalektiğin bir gereğidir. Âlemlerin Rabbi akim inkişafım bu yasaya bağlamıştır.

8 Suat'ın "ibadet" anlamı için bkz: 19:59, not 7.

9 Dînu'l-kayyimeh, takdiren dînu'l-milleti'l-kayyime olarak anlaşılabilir gibi suri izafet tabir edilen ve Arap dilinde örneği çokça görülen bir sıfat tamlaması türü olarak da okunabilir. Çevirimizin gerekçesi de budur.

10 Zımnen: Şeytandan da şerlidirler,- zira en iyi bozulunca en kötü olur. Burada küfür bir önceki âyette tarif edilen ihlas ve hanifiyyetin zıddıdır. "Canlıların en şerlisi", Allah'ın hakkını inkâr edendir. Allah'ın hakkını inkâr eden kimin hakkını teslim eder ki?

11 Zımnen: Meleklerden de hayırlı. Hasenat ile sâlihât arasındaki fark için bkz: 103:3, not 5.

12 Veya: Onlar Allah'tan razı oldukları için Allah da onlardan razı olmuştur. Zimnen: Ey 'Allah razı olsun' diyen: Allah'tan razı mısın sen?

99. ZELZELE SÛRESİ

■+&3&*-

"T a \ e P rem// anlamındaki adını ilk âyetinden alır. Mushafiarda ve ilk I J f tefsirlerde Zelzele'nin yanında Zilzal adıyla da anılmıştır. Buharı ve Tirmizi'de yer alan rivayetlerden sûrenin sahabenin dilindeki adının izâ zulzilet olduğunu öğreniyoruz.

Zelzele sûresi Mekke'de indirilmiştir. Konusu ve üslubu bu konuda hiçbir şüpheye mahal bırakmaz. İbn Mes'ud, İbn Abbas, Mücahid, Katade ve Dah-hak'in görüşü de budur. Beğavi ; İbn Kesir ve Nîsâbûrî gibi müfessirler de onlara katılmışlardır. Bütünüyle âhireti işleyen sûre, ancak benzerleri olan Kâri'a, Zâriyât, Tekvîr, İnfitâr, İnşikâk, Ğâşiye, Tekâsür, 'Âdiyât, Fecr, Nâ-zi'ât, Murselât, Nebe', Kıyame, Me'âric, Hakka ve Vâkı'a gibi sûrelerin hizasına konulabilir. Medine'de indirildiği görüşü Ebu Said el-Hudrî olayına dayanmaktadır. Bu sahabe Hz. Peygambere "Büyük küçük her yaptığımı görecek miyim? /; diye sorup "Evet" cevabı alınca; "Vay benim halime!" demiş ve Rasulullah onu, Maide sûresinin 9. âyetiyle teselli etmiştir (İbn Ebi Hatim). Bu rivayet sûrenin iniş zamanını göstermez. Olsa olsa mezkur âyetin Ebu Said'in bilinç dünyasına indiği zamanı, dahası sahabenin Kur'an'a sürekli inen bir mesaj olarak baktıklarını gösterir.

Yılını belirlemek zor olsa da ; sûreyi peygamberliğin 4. yılma yerleştirebiliriz.

Sûre, Küfe okuluna göre sekiz, 6. âyeti iki âyet sayan çoğunluğa göre dokuz âyettir.

Sûrenin konusu, âhîret ve ilâhi adaletin tecellisidir. Zımnî mesajı şudur: Ey insan! Allah'tan hiçbir şeyi saklayamazsın! Yeryüzünü paramparça edip içini dışına çeviren Allah'ı atlatamazsın! Yeryüzünü konuşurup ona gerçeği söyleten Allah'ın gücünü bir düşün! Zaten bunu düşünürsen şu hakikati anlarsın: "Kim zerre kadar iyilik yaparsa onu (ilahi kayıta) görecektir. Kim de zerre kadar kötülük yaparsa onu (ilahi kayıta) görecektir (7-8).

Sûre olanca kısalığına ve vecizliğine rağmen sekiz noktada tekrar içerir. Bu Kur'an'm baş döndüren belagatına çarpıcı bir örnektir. Hedef bellidir: Beşer dilinin tüm imkanlarını muhatabın hidayeti için sebil etmek. Bu ilâhi şefkat karşısında biz insanlara düşen tek şey vardır:

Ey merhameti sonsuz olan! Şükürden aciziz!

CÜZ 30

*^£s^

99 j ZELZELE SÛRESİ

N^N

1289

HEN

M£L;İ JljJjJU^^İ,

^#4L

>:V1 ^^ # Uijb >:^1 o_jjjj ısı

■j -- ^«^

°-5i« ;

= L_JJ !_: üL-Tj-i'l JLSj ..- L4JU3I

I >

.v, ^J f^i, »5i juL j_1L' ^3 -.- »jJ (,4i »ji

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 YERYÜZÜ (anîden) korkunç 1 bir depremle sarsıldığı 2 zaman 3

2 Tüm maddî-mânevî ağırlıklarını çıkarttığı zaman,

3 İnsan der ki: Ne oluyor buna! 4

4 İşte o dehşet günü, yeryüzü dile gelip (şahit olduklarını) bir bir haber verecek; 5

5 zira senin Rabbin, ona (da emr'ini) vah-yetmiştir. 6

6 İşte o dehşet günü bütün insanlar, yaptıkları kendilerine gösterilmek üzere darmadağın ve derbeder bir halde toplanacaklar. 7

7 Kim zerre 8 kadar iyilik yaparsa onu (ilahi kayıta) görecektir; 8 kim de zerre kadar kötülük yaparsa, onu (ilahi kayıta) görecektir. 9

1 Olayın dehşetini artıran dört unsur var: 1) İzâ zarfı, 2) "hareket" ifade eden zell'in mudaaf kipiyle gelmesi, 3) zilzâlehâ'mn mutlak mef'ul olması, 4) depremin yeri gösteren zamire izafe edilerek yeryüzünün çapı ve cüssesiyle orantılı olacağına işaret edilmesi. Bu belagat karşısında dilin alnı secdeye gelse yeridir.

2 Öznesiz gelmesinin zımnî mesajı şudur: Olay o kadar dehşetli ki, olayın dehşetinden "kim yaptı" sorusunu bile soramayacaksınız! Son Saat, kıyamet ve hesap ile ilgili tüm âyetlerde faile değil fiile vurgu vardır. Bu yüzden ya meçhul ya da mutavaad kalıbıyla gelir. Bu üslûptan şu sonuçlar çıkarılabilir: 1) Olay ansızın vuku bulacak. 2) Olaylar kevn ve fesat yasaları gereği kendi iç dinamikleriyle gerçekleşecek. 3) Kıyameti tetikleyen olaylar zincirinin başlamasında insan gibi irade sahibi öznelerin yaptıkları da etkili olacak.

3 Doğrudan gelecek zaman yerine, geçmiş zaman kipine iza edatıyla gelecek zaman vurgusu

kazandırılmıştır. Bu "geçmişte gerçekleşenin gelecekte yineleneyeceği" yananlarımı içerir.

4 İnsanın hayret ve dehşeti, hem yeryüzünün sarsılışı, hem de içinden hayatın yeniden fişkir-masıdır. Şu âyetler bu dehşeti ayrımtılandırır: "O (depremi) gördüğünüz gün, emziren her ana emzirdiği (bebeği) unuttur,- yine her gebe kadın (o an) çocuğunu düşürür; ve insanlar sarhoş olmadıkları halde sen onları sarhoşmuş (gibi) görürsün" (22:2).

5 Kur'an'm üslubunda, hesap günü cansız varlıklar sadece konuşmakla kalmazlar, onlar şahsiyet, irade ve idrak sahibi canlı birer özne olarak resmedilirler (Bkz: 50:30; 70:17; 25:12; 67:7). Zımnî: Yeryüzüne edilen yemin karşılığım bulacak; "yer şahit olsun!" denilmişti, işte şahit oldu!

6 Bu, insana inenden farklı bir vahiydir. Kur'an'da canlılara gelen vahiy ilâ edatıyla geçişli yapılırken, cansızlar için fî ve lam edatları kullanılır. Temkin ifade eden fî ve nedensellik

#s^£s3

99 I ZELZELE SÛRESİ

-"•fs^SSSSsS*-

CUZ30

ifade eden lam, onların tabi olduğu yasaları gösterir. Eğer vahyin muhatabı peygamberler dışındaki insan veya hayvan ise vahiy "ilham", eğer cansız ise "tabiat yasaları", eğer peygamber ise şer'i vahiy anlamındadır [Müfredat). Emrini vahyetmekle ilgili ayrıntı için Necm 4 ve Şûra 51'in ilgili notlarına bakınız. İşareten: Allah anıldığında kalpleri titreyen mü'minler gibi, yeryüzü de Allah'ın emri karşısında tir tir titremektedir. Ey insan! Taş yürekleri sarsmak için bu da kâr etmezse ne kâr eder!

7 Nebe' sûresi 18. âyet ışığında: Hesap Günü'-nün dehşetiyle duygu ve düşünceleri derbeder, iç ve dış bütünlükleri darmadağın. Bu âyet, kayırcıları nefyeden En'âm 94 ve Meryem 80 ile çelişmez.

8 Ölçü ve tartıya gelmeyecek kadar küçük [Li-

san .

9 Bu âyetler ödül ve ceza ile ilgili değildirler.

"Onu görecek" mânasına gelen yer ahu ifadesi yucze bihi (karşılığını görecek) veya yuhaseb 'aleyhi (onunla yargılanacak) mânasına alınamaz. Zira bir önceki âyette zaten "amelleri kendilerine gösterilmek üzere" oraya geldikleri açıkça belirtiliyor (Krş: 17:49). Daha sonra hesap, ondan sonra da ödül ve ceza geliyor. Eğer bu âyetleri ödül-ceza bağlamında alırsak, "Rahmetim her şeyi kuşatmıştır" (7:156); "Kim (İlahi mahkemeye) bir iyilikle gelirse yaptığıнын on katını kazanacaktır" (6:160); "Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz,- fakat dileyen kimselerin bunun dışındaki günahlarını bağışlamayı diler" (4:48) gibi bir çok âyeti anlayamayız. Bu âyetler, insan eylemlerinin tümünün kayıt altına alındığını, hiçbirinin atlanmadığını, dahası Allah'ın atlatılamayacağını, unutan ve uyuyan biri olmadığını ifade eder (Krş: 24:39; 14:18; 3:91; 4:31; 36:51 ; 69:19, 25; 17:14, 49, 71; 18:49).

-*^=3i^^*

100. 'ÂDİYAT SÛRESİ

>N3SN«

V

ahyin düşmanlarının, dinmez bir hınçla saldırılarına atıf yapan adını ilk âyetinden alır. Kadim Mushaflarda bu adla kayıtlıdır. Bazı tefsirler başındaki vav ile birlikte telaffuz ederler.

Mekke'de indirilen ilk sûrelerdendir. Ünlü tertipte 'Asr ile Kevser arasında yer alır. Bu ise gizli davet döneminde, takriben 2. yılda nazil olduğunu gösterir. İbn Abbas'a nisbet edilen tertipte 112. sırada yer alması gerçekten gariptir. Zira İbn Mes'ud, Cabir b. Zeyd, Ata, Hasen ile birlikte, onun öğrencisi İkrime de sûrenin Mekkî olduğunu kabul eder. 11 âyettir.

Sûrenin konusu Allah-insan ilişkisidir. Sûre muhatabını can damarından yakalayıp sarsmak için "hayret" vurgusu taşıyan kasem vavıyla başlar. Muhatabın tüm hücreleriyle bu sese kulak vermesi için yapar bunu. İnsan vicdanını harekete geçirmek ve aktif vicdanın sesine ses katmak için. Sûrenin her bir kelimesi, bilakis her bir harfi, Hesap Günü gerçeğini muhatabının gönlüne nakşeder. Onun, her an hissedilen bir gerçeklik olarak algılanmasını hedefler. İster ki, insan ona görür gibi iman etsin. Zira vicdan ancak bu sayede diriliğini koruyabilir. İnsan ancak bu sayede insan kalabilir.

Vahyin ilk yıllarında indiği göz önüne alındığında, sûrenin mevsufsuz sıfatlardan

müteşekkil ilk beş âyeti, savaşa yorumlanamaz. Bu âyetlerde geleceğe işaret eden lafzi bir delil de yoktur. Bizce bu âyetler vahyin inkarcı muhataplarının vahye karşı gösterdikleri garip tepkiyi ifade etmektedir. Bunun delili de hemen arkadan gelen âyetlerdir: "Gerçek şu ki insan Rabbine karşı çok nankördür,- üstelik kendisi de buna şahittir; zira o servete pek tutkundur" (6-8). Demek ki ilk beş âyette, söz konusu "nankörlerin" nitelikleri sayılmaktadır. Bununla Allah'ın insan üzerindeki hakkı hatırlatılmakta ve Hesap Günü için uyarılmaktadır.

Sözün özü: İnsan Allah'ı asla atlatamayacaktır. Görünürde ne mazeret ileri sürerse sürsün, kendi vicdanı dahi ileri sürdüğü tüm mazeretlerin geçersizliğini haykıracaktır: "Göğüslerde olanın ortaya dökülmesi" (10), vicdanın dile gelip gerçeği söylemesidir.

Sûre muhteva açısından İnfîtâr, 'Alak, Beled, 'Asr, Tekâsür ve Tin gibi sûrelerle benzerlik arzeder.

-oŞs^S^-

100 / 'ÂDİYAT SÛRESİ

\$£^gg^4

CÜZ 30

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 ALLAH şahittir; 1 (vahye) dinmez bir hınçla saldıranlara, 2

2 ve (içindeki) öfke ateşiyle etrafı tutuş-turanlara,

3 ve sabah(lar)a kadar kıskançlıktan kıvrananlara, 3

4 sonuçta tozu dumana katarak ortalığı bulandıranlara:

5 nihayet bu düşmanlıkla toplumun ortasına dalanlara...

6 ki gerçekten de insan soyu Rabbine karşı çok nankördür; 4 7 üstelik insanın kendisi de buna şahittir; 5 8 zira o servete pek tutkundur! 6

9 O bilmez mi ki ; kabirdeki herkes dirilip ortaya çıkacağı zaman, 10 ve göğüslerde saklı her şey ortaya serileceği (zaman): 11 Elbet Rableri, o gün onları (bekleyen akıbetin) iç yüzünden bütünüyle haberdardır! 7

1 Yemin vav'mm cevabı sadedinde gelen 6-11. âyetler, bu bağlamda vav'ın "tazim" değil, "tehdit, tekdir ve kınama" vurgusu taşıdığıının delilidir. Seleflerimiz vaVz. azamet vurgusu verdikleri için, devamım da zorunlu olarak "Be-dir'deki mü'min savaşçıların savaş atı" (veya "hacıların develeri") olarak yorumlamışlardır. Ibn Abbas'm bu görüşü Hz. Ali'ye

nakledildiğinde "Bilgi sahibi olmadığın bir konuda insanlara görüş açıklıyorsun. Vallahi İslâm'da ilk savaş Bedir idi, bizim tarafta Zübeyr ve Mikdad'm atından başka at yoktu" der (Taberî). Kaldı ki bu âyetler, savaş veya İslâmi mânada hac bir yana, henüz sözlü mücadelenin bile başlamadığı Mekke'nin ilk yıllarına aittir. Hepsinden öte, 'âdiyât kelimesi her halükarda "düşman" ile ilgili bir mâna barındırır. el-'Adv, 'aduv, 'adavet, 'udvan ile aynı köktendir.

Baştaki yemin ile sûre baştan sona meşhed (sahne) kılınmıştır. Bu meşhedin iki yüzü sûrenin iki bölümünde görünür. İlk sekiz âyet dün-

5>*«*M1

t > tjjui

utTjUJ!;

£5U

îfMtil

^-^je ç-b> f-hj ö\

v J l

jj-i—^aJ i ___3

yada görünen yüzü, son üç âyet âhirette görünen yüzüdür, ilk yüzdeki üslubun şiddet, hareket ve dehşeti, ikinci yüzdeki gaybi hakikatlere muhatabın görür gibi inanmasını sağlamaktır. Allah'ın insana imanı emretmesi, şefkatinin eseridir.

2 Adiyât ism-i failinin türetildiği el-'Adv, "hızlı gitmek, saldırmak, akın düzenlemek" anlamına gelir. ed-Dabh, "nefesi çıkaramadığı için göğüsten gelen hırıltılı ses". Bizce bu sıfatlar, benzer durumdaki Murselât, Nâzi'ât, Sâffât ve Zâriyât sûrelerinin girişi gibi doğrudan veya dolaylı olarak vahiyle ilgilidir. Genellikle mukat-taa harfleriyle başlayan sûreler nasıl vahye atıfla başlıyorsa (Bkz.. 68:1, not), mevsufsuz sıfatla başlayan sûreler de vahye işaret ederler. Bu işaretin "vahyin âyetleri", "onu getiren melekler", onun geldiği "peygamberler" veya gelen vahyin ona inanan veya onu inkâr eden muhatapları olması işin özünü değiştirmez.

CÜZ 30

♦f-^3^--3* ~

100 / 'âdiyât sûresi

*^3^«

3 Veya, "dibini boyladı, alçaklaştı" anlamındaki ğavr köküne nisbetle: "Sabah(lar)a kadar kin çukurunun dibini bulanlara". Tercihimiz gayr köküne nisbetledir. Kıskançlıktan kıvrananların başında Mekke'nin belagat dâhisi Velid b. Muğire geliyordu. Bu kıskançlığın sebebi, Kur'an hakkında ne düşündüğünü soran Ebu Cehil'e verdiği şu cevapta görülür: "Ne mi düşünüyorum? Vallahi ona hiçbir şey benzemez. O ulaşılamayacak kadar yüksek bir şey?" (Kur'an karşısında onun yaşadığı derin tereddüt ve iç çelişki için bkz: Müddessir 18-25).

4 el-Kenûd, "çoraklaşrp verimliliğini yitiren toprak" {Mekâyîs). Rabbi insana o kadar cömert davranmaktadır ki, insan bu cömertlik karşısında ne yaparsa yapsın Rabbinin hakkını ödemekten aciz kalmaktadır.

5 înnahu'daki zamir insanı da Rabbi de görüyor. Çoğunluk birincisini, İbn Abbas, Hasen ve Süf-yan ikincisini tercih etmiş. Mücahid ve Katade her ikisini de tercih etmişler. Kur'an'da birden fazla yeri gören zamirler vardır (Bkz: 2:177; 9:99; 11:28; 10:83). Fakat bizce bu onlardan de-

ğildir. Zira bir sonraki âyette gelen innahu zamiri, bir öncekinin merciini de sabitîemektedir. Tercihimizin gerekçesi budur. Şehid, ya "ikrar eden" veya "bilen" manasınadır.

6 Servet tutkunluğu, Allah'a karşı nankörlüğün sebebidir. Allah Rasulü'nün "Dünya sevgisi tüm kötülüklerin başıdır" sözü, bu ve benzeri âyetlerin tefsiri olsa gerektir. Serveti paylaşmamanın Allah'a nankörlük sayılması pek manidardır.

7 Veya habîr 1 1 muhbir anlamı vererek: "haberdar edecektir". Habîr, 'Alîm olarak anlaşılabilir. Bir çok âyette bu ikisinin birlikte kullanılması bir yana, Alîm'den farklı olarak Kur'an'da Habîr sadece Allah'a isnat edilir. Tü-retildiği kök olan habr, "suyun ana çıkış menfezi", "ilk kırkım yün" demektir. Demek ki, Habîr olmak, onun gerçek aslım ve ilk illetini tüm ayrıntısıyla bilmektir ki, bu da yalnız Allah'a mahsustur.

Ya Rab! Sen doğru söyledin, bize de doğru anlamayı bahşet!

-« ^

101. KÂRİ'A SÛRESİ

•N3S3*"

A

dini ilk âyetinden almıştır. Tüm Mushaflarda, ayrıca tefsir ve hadis kitaplarında bu adla anılmıştır. İlk veya ikinci kuşaktan sûrenin adı konusunda bir haber gelmemiştir.

Sûre Mekke'de nazil olmuştur. İlk tertiplerin tümünde Kureyş-Kıyame arasına yerleştirilir. Bu durumda sûre peygamberliğin 3. yılında inmiş olmalıdır.

Sûreyi Şam ve Basra okulları 8, Mekke ve Medine okulları 10, Küfe okulu ise 11 âyet sayar. Bu farklılığın nedeni biraz da fasılalar olsa gerektir. Zira sûrede başta üç ortada iki sonda dört olmak üzere, üç farklı ses gurubundan oluşan dokuz fasıla vardır.

Her şeyin bir ruhu olduğu gibi bu hayatın da bir ruhu vardır. O ruh âhiret-tir. Âhiretsiz bir dünya hayatı ruhsuz bir cesettir. Sûre işte o ruhtan söz eder ; âhiretten, yani yeniden diriliş ve hesap günü hakikatinden... Bize Allah'tan başka kimsenin haber veremeyeceği Son Saat ve kıyametten... İnsanların kelebek gibi savrulacağı, kalkmaz kımıldamaz dağların hallaç pamuğu gibi atıldığı bir günün dehşetinden (4-5)...

Kur'an'daki tüm kıyamet sahnelerinin üç ortak özelliği vardır:

- 1) Şiddetli ve dehşetlidir.
- 2) Hassas ve dakiktir.
- 3) Faile değil fiile vurgu yapar. (Bu üç maddenin Kur'an'daki örnekleri için İnşikâk sûresinin giriş bölümüne bkz.)

Bütün bu verilerden yola çıkılarak şu sonuçlara varılabilir:

- 1) olaylar kendi iç dinamiğiyle gerçekleşecektir.
- 2) Dışardan müdahaleye ihtiyaç duyulmayacak kadar yasalara bağlanmıştır. 3} Kıyamet ansızın, haber vermeden [bağteten) tahakkuk edecektir.
- 4) Süreci başlatmada insan gibi irade sahibi varlıkların yaptıkları eylemler rol oynayacaktır. Çünkü insanın eylemleriyle Son Saat arasında bir nedensellik bağlantısı vardır.

CUZ30

•rSS^ 3 **

101 / KÂRİ'A SÛRESİ

—*^^Ş^^*~

1295

\\ lilil

ii-jQI\

>J>"

®'İ>1

ÂijUll U «^JLjîI Lij.o <ijUJI Uo li-jUlî

ıJ . S, . -' *

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

I AH o korkunç patlama! 2 (Bir bilsen ey muhatap) o ne dehşet bir patlama! 3 Sahi, sen nereden bileceksin nedir korkunç patlama? 1

4 O Gün insanlar, sergen gibi yerlere saçılmış (kavruk) pervane sineklerini 2 andıracak; 5 dağlar ise, dört bir yana dağılmış pamukları çağrıştıracak. 3

6 İyilikleri ağır gelen 4 kimseye gelince: 7 o kendisini, hoşnut olduğu tarifsiz güzellikte bir hayatın içinde bulacak; 8 iyilikleri hafif gelen kimseye gelince: 9 o da dipsiz bir uçurumun bağına yuvarlanacak. 5

10 Sahi, sen nereden bileceksin o nedir?

II O, tarifsiz yakan bir özge ateştir. 6

1 Rahman ve Rahîm Allah, sözün tüm gücünü kullanarak insanın vicdanım harekete geçirmeyi murad ediyor. Akıbet endişesi taşısın, sorumluluk ahlakıyla davransın, kendi elleriyle kendini helak etmesin istiyor. Rabbin sonsuz gücünü kavrasın da, haddini aşmasın istiyor.

2 Zımnen: Ey insan! Kozmik darbe karşısında bu kadar güçsüzsün! Peki, kozmosun sahibi Allah'a karşı diklenmen akıl karı mı?

3 'İhti, "yumuşak, hafif" anlamına. "Yün" denmesi kıyasi olduğu için, "pamuk" ile karşılamakta sakınca görmedik [Mekâyîs).

4 Yani: Allah katında değerli kabul edilen amellerle gelen.

5 Lafzen: Onun anası uçurum olacak. Veya me-

cazen: "Onun anası ağlayacak"; ya da "tepesi üstü uçuruma yuvarlanacak" (Taberî). Bu âyet hakikati ters çevirmenin âhiretteki karşılığını ifade eder. Kendilerine açılan ilâhi rahmet ve şefkat kucağı olan vahiyden kaçanlar, âhirette cehenneme ana muamelesi yapacaklar. Zımnen: Vicdanının sesini dinlemeyen, er-geç gerçeğin dehşetli sesiyle [el-kâri'a] uyanacak, fakat...

6 Cehennemlik insanın dehşetli şaşkınlığının ifadesi. Öyle bir şaşkınlık ki, ateşi ana

kucağı sanıp koşacak. Kişi kendisinden kaçamaz,- eyleminden, aklından, kalbinden, beyninden, organlarından kaçamaz. Cehennemi ana kucağı edinen cehennemden kaçamaz, cehenneme koşar.

-*N^Ss«-

102. TEKASÜR SÛRESİ

>^^

Sûre "tutkuyla çoğaltma" anlamına gelen adını ilk âyetinden alır. Bir çok Mushaf ve tefsirde bu adla yer alır. Rasulullah'm ashabının sûreye "Makbûra" adını verdiklerine dair bir haber nakledilmiştir (Âlûsi). Bu-hârî onu "Elhâkurn" adıyla anar.

Sûre tartışmasız Mekkîdir. Üstelik vahyin ilk dönemine aittir. Aksi iddiaları ne üslubu ne de muhtevası destekler. İlk tertiplerin tamamında Kevser ile Ma'ûn arasında, 16. sırada yer alır. Nübüvvetin ikinci yılma tarihlenebilir. Rivayetler Mekke'deki iki rakip kabilenin birbirleriyle güç yarışı üzerine indiğini söylese de, sûrenin mesajı her zaman ve mekâna, özellikle de yağma tutkusunun esiri olmuş modern insanadır.

Sûrenin ana konusu, modern zamanların en yaygın hastalığı olan güç tutkusudur. Bu tutkuya esir olan, sürekli biriktirir ve yığar. Sonunda yığıldıklarının altında ezilerek kendini kaybeder ve varoluş amacını yitirir. İşte bu sûre, insanı dünyevileşme belasına karşı uyararak söze başlar: "Çoğaltma tutkusu sizi oyalayıp durdu".

Mesele geçici ile kalıcı olanı, değeri olanla fiyatı olanı ayırt edecek yakın bir bilgiye sahip olma meselesidir. Bu bilgi imanın eseri olacaktır; Allah'a O'nu görür gibi kulluğa götürecektir diri ve diriltici bir imanın eseri. Böyle bir iman, sahibinin yüreğine cehennem tehlikesini haber veren bir uyarıcı yerleştirecektir. Değilse, hakikati ancak iç yangınının vicdan perdesini yakıp gerçeği bütün çıplaklığıyla gördüğü gün anlayacaktır. Fakat iş işten geçmiş olacaktır (3-7).

Sûrenin son âyeti, servetin keyfimizce tasarruf edeceğimiz bir mülkiyet değil, hesabı sorulacak bir emanet olduğunu ifade eder:

"Elbet O Gün tüm nimetlerden hesaba çekileceksiniz" (8).

CÜZ 30

-<»s=^|^=Ş#

102 / TEKASÜR SÛRESİ

KS£N

A l£U

>jO-Jüi s j İÜ itSlö

^M

_3

Ojİİaj _jJ %£=> l^j; O J^JjÛ ^j_jIL ^£== Xj fJŞ ÜJaUu

■Sn

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 ÇOĞALTMA tutkusu sizi oyalayıp durdu, 1 2 ta ki siz mezarlıklara 2 varıncaya dek. 3

3 Ama hayır! Vakti gelince, gerçeği (burada) öğreneceksiniz; 4 o da olmadı, o zaman vakti gelince gerçeği (orada) öğreneceksiniz. 4

5 Yoo, 5 eğer bu (tutkunun neye mal olduğunu) tam kavramış olsaydınız, 6 6 elbet (dünyayı) cehenneme (çevirdiğinizi) de görürdünüz; 7 7 (Tutun ki burada göremediniz), ama daha sonra (âhirette) onu zaten gözlerinizle göreceksiniz,- 8 nihayet O Gün, ebedi nimetlerden vaz geçip (geçici nimetlere yönelmenizden) dolayı hesaba çekileceksiniz. 8

1 Krş: 57:20. el-Lehve, değirmen taşı boşa dönmesin diye ağızından çıkanı geri içine koyarak taşı oyalamaktır. "Faydalı veya faydasız bir işle meşgul olmak" anlamındaki şıgl'den farklı olarak, sadece faydasız işler için kullanılır. Zimnen: Çok malla elde ettiğiniz itibarın size her kapıyı açacağını düşündünüz (Krş: 34:35). Kınanan "çok mal" değil, mal az da olsa onu "çoğaltma tutkusu" dur. Bu fiilin yapısından [kâsera'l-mâl fe's-tekserahu) anlaşılmaktadır. Tam bu noktada, Bağdatlı Cüneyd'in fakr tarifi hatırlanmalıdır: "Fakr hiçbir şeye sahip olmaman değil, dünyalara sahip olsan da hiçbir şeyin sana sahip olmasına izin vermemendir" (Kuşeyri, Risale).

2 Mekâbir, makbera'nın çoğulu olduğu için böyle çevrilmelidir.

3 İki mânaya birden gelebilir: Birincisi "ölüp kabirlerinize girinceye dek", ikincisi "mezarlarınızı saymaya varıncaya dek". Metnin iç bağlamı birincisini, nüzul sebebi rivayetleri ikincisini destekler.

4 Zimnen: Eğer çoğaltma tutkusuna kapılarak

körleşmeseydiniz, işin hakikatini şimdi de öğrenebilirdiniz. İlmin idraku'ş-şey' bi-hakikatihî (bir şeyi kendi gerçekliğiyle idraktır) tarifinden yola çıkarak (Râğıb). el-Esmâü'1-Hüsna arasında Alim vardır fakat Arif yoktur.

5 Kella'nm anlamlarıyla ilgili bkz: 96:6, not 7.

6 Zımnen: Eğer kavrasaydınız, çoğaltma tutkusunun sizi böyle oyalamasına izin vermezsiniz.

7 Cahîm, Sâffât 97'de dünyadaki cehennemi ifade için kullanılır. Âyete verdiğimiz mânanın gerekçesi budur.

8 Zımnen: Geçici nimetleri biriktirme tutkusuyla oyalanmak sizi gerçek nimeti görür gibi inanmaktan uzaklaştırdığı için de iş işten geçmiş olacak. Na'im kelimesi, ni'met, ni'am, en'um ve ni'amâ ve ni'immâ'm aksine, Kur'an'da geçtiği on beş yerde tartışmasız "âhi-ret nimeti" için kullanılır. Bu âyeti bu kurallı kullanımın bir istisnası saymak Kur'an'm üslubuyla bağdaşmayacaktır. 'An edatı, nesnesinden "vazgeçip yüzçevirmeyi" ifade eder. Çevirimizin gerekçeleri bunlardır.

103. 'ASR SÛRESİ

_^^^

A

dini ilk âyetinden alır. ilk Mushaf ve tefsirlerin çoğunda bu adla anılır. Buhârî sûreyi Ve'l-'ası şeklinde zikreder.

'Asr sûresi Mekke'de indirilen ilk sûrelerdendir. Ünlü tertipte 13. sırada yer alır. Birinci yılın sonu ve ikinci yılın başında nazil olmuş olmalıdır. Kur'an'm âyet sayısı itibarıyla en kısa üç sûresinden biridir. Bunlar hepsi de üç âyetten oluşan Kevser, 'Asr ve Nasr sûreleridir.

'Asr hacimce kısa olsa da, mânaca derindir. Kur'an'm inşa etmek istediği insan tipini üç âyette resmeden bir belagat şaheseridir. İmam Şafii, "Eğer Kur'an bu sûreden ibaret olsaydı, insanlık için yine de yeterdi" der (Âlûsi). Bu sûreyle Beled arasında konu bütünlüğü vardır.

Abdullah b. Husayn'dan nakledilen şu rivayet 'Asr sûresinin ilk neslin hayatındaki yerini beyan eder: "Allah Rasulü'nün arkadaşlarından iki kişi bir araya geldiğinde, biri diğerine 'Asr sûresini okumadan ayrılmazlardı" (Ta-berânî). "Okuma"yı Kur'ani mânada anladığımızda, bu rivayetten çıkan sonuç şudur: Rasulullah'm has arkadaşları bir araya geldiklerinde birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye eder ve bunu yapmayı öğütlerlerdi.

Sûre insanın saadetini ve felaketini kendi elleriyle hazırladığını beyan eder. İnsanın zamana, çağa, mekâna kabahat yüklemesi onu sorumluluktan kurtarmaz. Mamafih iyiliği tarihin bir dönemine hasredip kendi yaşadığı asrın kötülüğünü de "ahir zaman" söylemiyle mazur gösterenlerin bu mantığını reddeder. Sözün özü: Keramet zamanda değil insandadır.

'Asr sûresi ilâhi bir notadır. Muhataba "Bu kadar üst perdeden ancak Allah konuşabilir" dedirten bir makamdan seslenir. Vicdanı harekete geçirmek ve insanı inşa etmek için zamanı şahit tutarak söze girer. İnsana dair yalnızca Allah'ın söyleyebileceği şu sözü söyler: "Şüphesiz insanoğlu ziyandadır".

Ardından ziyandan kurtulanların özelliklerini sayar. Bunlar dört özelliştir: İman etmek, sâlih amel işlemek, hakkı tavsiye etmek, sabrı tavsiye etmek. Bunlar inanmak, yaşamak, paylaşmak ve direnmek olarak da nitelenebilir. İlki Allah'ın, ikincisi hayatın, üçüncüsü insaniyetin, dördüncüsü hakikatin hakkıdır. İlk ikisi bireysel, son ikisi toplumsal sorumlulukla alâkalıdır. İlki akidevi, gerisi amelidir. İnsan soyunun kurtuluşunun anahtarı budur. Aksi hüsrandır.

Ya Rab! Bizi kaybedenler arasında kılma!

CUZ30

«£s3£3#»

103 / 'ASR SÛRESÎ

^^^

1299

\aŞ&&"-'

r ifa

j • /! * J I o_) û^*

■~Âya\

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 ASR şahit olsun: 1

2 Elbet insanoğlu 2 tarifsiz bir kayıptadır; 3

3 ancak, Allah'a inanıp güvenenler, 4 erdemli ve sorumlu davrananlar; 5

yani 6 birbirlerine hakkı tavsiye edenler 7 ve sabrı tavsiye edenler 8 bundan müstesnadır.

9

1 Yani "(İnsan soyunun) hasılat zamanı"; veya "insanlığın ikincisi olan şu son çağ"; ya da "(Son vahye nıazhar olan) ahir zaman". 'Asr, "sıkıp suyunu/özünü çıkarıp posasını atmak" kök anlamından türetilmiştir. İnsanın kalitesini ortaya çıkardığı için üç neslin ömrü olan

yüz yıla 'ası denilir. Gündüzün hasılat vakti olduğu için ikindiye 'asr denilir (Kırş: 12:36, 49; 78:14; 2:266). Hayatın sıkılıp özünün posasından ayrıldığı zamanı ifade eder. Bu da Hesap Günü'ne tekabül eder. Çevrimizin gerekçesi budur. Zaman öyle büyük bir nimettir ki, cennet o varsa kazanılır. Mü'minin görevi zamana ait olmak değil, zamana sahip olmaktır. Zamana sahip olmayan, nimete nail olmaz.

2 Kur'an'da İnsan ile, cinn'in karşıtı ins'ten ve ferd'in karşıtı nâs'tan farklı olarak "bireysel ve toplumsal sorumlulukları olan medeni yaratılış, irade ve bilinç sahibi varlık" kastedilir (Bkz: 6:112).

3 Yani, insanlık cevheri kaybolduğu zaman insan kaybolmuştur. Zımmen: Cennet ne kadar büyük bedel ödenirse ödensin yine de ucuz, cehennem ne kadar küçük bedel ödenirse ödensin yine de pahalıdır. Dolayısıyla hasılatı cehennem olan bir ömür kaybedilmiştir. Husr, sadece dört yerde maddî çağrışımı da bulunan "kayı" ifade eder. Geri kalan 60 kullanımın tümü, buradaki gibi manevî ve uhrevî kaybı ifade eder. Sûrede sayılanlar birbirinin sebep ve sonucudur: İman ameli, amel daveti, davet sabır ve sebatı gerekli kılar.

4 Kurtuluşun temel şartı ikidir: İman ve onun üzerine bina edilen sâlih amel. Amelin üzerine bina edildiği iman, insanlığın belli bir zaman ve mekânıyla sınırlı bir iman değil, insan soyunun tamamını kapsayan bir imandır. Böyle bir imanın ait olduğu İslâm'ın tarifi, "insanlığın değişmez değerleri olan ezeli ve biricik hakikat" olmalıdır.

5 Farklı formlarla birçok yerde gelen 'amilu's-sâlihât {'amelen sâlihan) terkibi Kur'an'm 23 yıllık iniş sürecinde farklı vurgular kazanır.

^63£s=f*

103 / 'ASR SÛRESİ

Şs^3\$54

CUZ30

Vahyin ilk yıllarındaki vurgusu "sorumlu davranıştır. Bu davranış, Bakara 2'den yola çıkarak "hidayetden önceki takva" diyebileceğimiz sorumluluk bilincine ve ahlâkına dayanır. Erdemlilik ve dürüstlüğü ifade eder. İlerleyen yıllarda vahiy Allah'ın razı olup olmadığı, imana yaraşan ve yaraşmayan eylemleri beyan ettikten sonra "sâlih amel" terkibi "Allah'ın razı olduğu imana uygun davranış" vurgusunu kazanmıştır. İslâm cemaatinin iktidar yıllarını teşkil eden Medine'de ise aynı terkip "sahibini ve başkalarını ıslah edici iyilikler" vurgusuna ulaşmıştır. Ashında bu son vurgu sâlihât kelimesinin asli vurgusudur ve imkanla orantılı olarak her dönemde sâlih amelin ana hedefini ifade eder. Sûrenin son âyetindeki hakkı ve sabrı tavsiye sâlih amelin mükemmel bir örneğidir. Başta iman olmak üzere Allah'a itaat, namaz kılmak ve zekât vermek gibi hukukullah ile ilgili ibadetler bu yüzden Kur'an tarafından sâlihât 'tan değil hasenat'tan sayılmıştır (11:23 ve

2:277). Fakat hasenat, sosyal amaçları geçekle-şince sâlihât vasfını da kazanır. Mâ'ûn sûresi, namaz ibadeti özelinde, hasenât'ı sâlihât'a tebdil etmenin formülünü sunar (Krş: 107:5, not). Hasenat a bire on vaad edilirken (6:160), sâlihât'a kesintisiz nimet ve cennet vaad edilmektedir (Msl: 95:6; 85:11) Hasenat sahipleri seyyi-âfî örtülmekle mü j del enirken, sâlihât sahipleri canlıların en iyisi olmakla müjdelenir (25:70; 98:7). Hz. Peygamber'e nisbet edilen "Bir saatlik âdil yönetim altmış yıllık nafîle ibadetten hayırlıdır" (Taberânî, el-Kebir) hadisi, sâlihât ile hasenat arasındaki büyük farka dair nebevi bir okumadır.

6 Sâlih amel'in mahiyeti göz önüne alındığında, bu vav'm tefsiriyye vurgusu daha isabetli gibidir. Âyetteki dört unsurdan ilk ikisi asli son ikisi talidir. Hakkı ve sabrı tavsiye, aslında sâlih amelin açılımı ve iki örneğidir. Benzer formdaki 95:6 da tercihimizi teyit eder (Bkz. Bir önceki not).

7 Hakkı tavsiye etmek, zımnen: inançta tevhidî, eylemde sâlihât ve adaleti tavsiye etmektir. Hakikati, hakkın yolunu, hakka ve hukuka ri-ayeti tavsiye etmektir.

8 Zımnen: Hakkı tavsiye etmenin bedeli vardır, bu bedeli ödemek gerektiğinde sabır tavsiye edenler... Bu sabrın tarifini de verir: Sabır, hak ve hakikat üzerinde direnmek, düzeltme işinden vazgeçmemektir. Hz. Ali şöyle der: "Sabretmek dert yanmaktan daha çok yorar". Bu tavsiye, daha sonraları el-emr bi'l-ma'mf ve'n-nehî ani'l-münker emrine dönüşecektir (7:157; 3:104, 110, 114; 9:112). Hatta bir âyette el-emr bi'l-marufun ardından sabır emredilir (31:17). Beled 17 ile bu âyet arasında açık bir benzerlik vardır. Bu da sabrın aynı zamanda bir "merhamet" olduğunu gösterir. Sabır üç ayrı edatla üç ayrı mânâ kazanır: 'an ile "hakta direnmek", 'alâ ile "bela ve sıkıntıya göğüs germek", lâm ile "ibadet, hak, hayır ve adalette sebat" mânalarına gelir. Burada bâ ile gelmiştir ve bu üç mânâyı da kuşatmıştır. Sabır izzet ve şeref verir. Ne ki zillet ve mezellele düşürüyor, o sabır değil acziyettir.

Sabır, omuzladığı hayat emanetini sahibine zayi etmeden ulaştırmak için götürürken, rüzgar tersinden esmeye başladığında geri adım atmamak, yükü atmamak, yolu satmamak, yola yat-mamaktır. Kişinin hakikate olan sadâkati, onun uğruna ödemeyi göze aldığı bedelle orantılıdır.

9 Sözüün özü şudur: Yalnızca iman edip sâlih amel işlemek kişiyi "iyi" yapar, hakkı ve sabrı tavsiye etmek ise kişiyi "aktif iyi" yapar (Krş: 74:2). Kurtuluşun anahtarı "aktif iyilerin" elindedir. Asr sûresinin son âyeti, toplumun ıslahının sadece emir ve yasaklarla değil, iman ve sâlih amel sahiplerinin hakkı ve hakta direnişi tavsiyesi ile sağlanacağını ifade eder.

Kurtulmak için sadece inanmak yetmez, ıslah edici eylemler yapmak, bu cümleden olarak hakkı ve hakta direniş demeye gelen sabrı tavsiye etmek gerekir. Bunlar iman gereğidir.

Bunu yapmayan fert veya toplum, isterse mü'min olsun, hüsrandan kurtulamaz (Krş. 8:25).

Ey Rabbimiz! Bizi ziyanda olanlardan da, ziyan-kar olanlardan da kılma!

~»?£^~st*-

A

104. HÜMEZE SÛRESİ

^^^

dım ilk âyetinden alır. Buhârî ve bazı tefsirler onu ilk âyetinin tamamıyla anarlar.

Sûre Mekke'de nazil olmuştur. Tüm ilk tertiplerde Kıyame ile Murselât arasına yerleştirilir. Muhtemelen 5. yıla denk gelir. Muhammedi davete karşı alay safhası suskunluk safhasından sonra gelir. Ondan sonra iftira ve saldırı safhaları gelecektir.

Hümeze sûresi ; insanın hemcinslerine karşı küstahça tavırlara bürünmesi-nin psikanalizini yapar. Hor görme, tahkir, alay, karalama, gıybet, kusur ve ayıp aramayı ahlâksızlık sayıp reddeden bu sûre, bütün bu hastalıklı tavırların temeline "kendini bilmezliği" yerleştirir. Zira ancak kendini bilmezler "sonsuz dek yaşayacağım" zanneder (2-3).

Bu sûrenin Mekkî sûreler arasındaki kardeşi Kalem, Medeni sûreler arasındaki tefsiri Hucurât süresidir.

Sûrenin konusu ahlâktır. Kibirli tipin psikanalizini yapar. Sûrede "mal", aslında takva dışında başkalarından daha fazla sahip olduğumuz her şeyi temsil etmektedir. Fazladan sahip kılındığı şeyleri, onlara sahip olmayanları küçümseme ve tahkir etme, onların hukukunu çiğneme ve şerefine dil uzatma sebebi sayan herkes, "yazıklar olsun" denilen "hümeze ve lümeze" sınıfına girer. Bunlar kırıp geçiren bir azaba mahkûm edilerek alçalışın dibini boylayacaklar (4-6). Nasıl ki iftira ve karalama buna maruz kalan insanın yüreğini yakar, işte bu suçun cezası olan hutâme de mücrimin yüreğinden yükselecektir (7). Yani ihanet ettiği fitratı, sesini bastırıldığı vicdanı, güdülerinin emrine verdiği bilinci ve kötüye şartlandığı bilinçaltı Allah'tan mahrum bırakılmanın acısıyla onu yakan bir cehenneme dönüşecektir.

Muhtemel soru şudur: Bu tavır Allah'ı neden böylesine gazaplandırır? Bu önemli sorunun muhtemel cevabı da şudur: İşin özü itibarıyla bu tavır, kendini Allah yerine koymaktır. Zira insanların amel defterlerini Allah tutar, hata ve kusurlarını o kaydeder. Başkalarının hatalarını ve ayıplarını arayan, Allah'tan rol çalmaya kalkmış ve haddini aşmış demektir..

»£s3S^

«£N*

CÜZ 30

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADÎNA

1 GİZLİ-açık, arkadan-önden sürekli iftira atıp kara çalan, çekiştirip ayıp kusur arayan 1 herkes kendine yazık etmiştir! 2 İşte, malı yığan ve onu birikim sayan 2 bu tiptir; 3 o, malının kendisini ölümsüz yapacağını sanmaktadır.

4 Hayır, aksine o kırıp geçiren ve iliklere işleyen bir ateşin dibine savurulacak; 5 Sahi sen nereden bileceksin kırıp geçiren ateş nedir? 6 O Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir; 7 o öyle bir ateştir ki, bütün bir iç dünyalarını 3 kaplayarak yükselir: 4

8 İşte o ateş onların üzerine güdümlen-miştir; 9 uzayıp giden parmaklıklar arasında (kendi zindanlarına mahkûm olacaklardır).

*£3Ki

i 4A1

3EPL

1 Humeze-lumeze gibi kavram çiftleri, tıpkı muzzemmil-muddessir çifti gibi genelde bir mânanın iki kutbunu ifade ederler. "Gizli-açık, arkadan-önden" çevirisinin gerekçesi budur. Kur'an'daki tüm kullanımlarından yola çıkarak el-hemzfm arkadan el-Iemz'in de yüzüne yapılan çekiştirme ve karalama olduğunu söyleyebiliriz. Niçin ismi fail olarak hemmâz ve lem-mâz gelmemiş sorusunun cevabı açıktır: Günahkârı değil günahı hedef almak için.

2 Lafzen: "onu sayan" veya "onu yığdıkça yığan".

3 Duygunun kalpteki en yoğun haline delalet

eden fuâd'm çoğulu olan ef'ideh, duyma ve düşünme, bilme ve inanma gibi insani yeteneklerin tümüne birden delalet eder. Kalp hem maddî/organik hem manevî mânada kullanılırsa da, ef'ideh yalnızca manevî duyular için kullanılır. Çoğul geldiğinde "insanın bütün bir iç dünyasını" ifade eder (11:120, not).

4 Tettali'u fiili bu ateşin dışarıdan değil içeriden dışarıya yükseleceğini, içinden yanıp dışını yakacağını ifade eder. Adeta emanet edilen fitratın, bastırılan vicdanın, saptırılan

bilincin, güdülerin emrine verilen bilinçaltının ve duyguların, kendilerini Allah'tan mahrum eden sahiplerinden intikam almak için yaktığı bir ateştir.

^~3\$^

105. FÎL SÛRESİ

.^~3\$^

F

il adını ilk âyetinden alır. "Elemtera" diye de anılmıştır. Buhârî sûreyi li-îlâfi kureyş adıyla anar. Kurtubî'nin naklettiği bir rivayette de sûre "Kureyş sûresi" olarak geçer.

Sûre Mekkîdir. Ünlü tertipte Kâfirûn sûresinden sonra gelir ki bu da ikinci yıla tekabül eder. Kureyş ile bu sûre arasında konu bütünlüğü vardır.

Sûre, tarihi Fil Vakası üzerinden ahlâksız gücün ibretlik akıbetini anlatır. İşgalci "Fil Ordusu" (eshabu'1-fil), egemen gücün her çağda görülen örneğidir. "Güçlüyüm, o halde haklıyım" mantığıyla hareket eder. Sûre fil-ebâbîl zıt kutupları üzerine oturur. En iri hayvan olan fil büyük ama haksız olanı, eabil ise küçük ama haklı olanı temsil eder. Allah, tek ve gerçek büyüktür. Güce tapman her ahlâksız güç er ya da geç gazaba uğrar.

Sûrenin tarihi bağlamı özetle şudur: Çağın iki süper gücü İran ile Bizans rekabet halindedir. Miladi 6. yüzyılın ikinci yarısı bu rekabetin kızıştığı yıllardır. Bu rekabetin gölgesi Mekke'ye de düşer. Nüfuzlu kabileler Mutayyibin ve Ha-lif adıyla iki guruba ayrılırlar. Birinciler İran, diğerleri Bizans yanlısıdır. Hıl-fu'1-Fudul'ü Halif akdetmiştir. 570lere doğru Mekke'de güçler dengesi İran yanlılarının eline geçer. O sırada, Yemen'de yönetimi ele geçiren Ebrehe (İbrahim?) isimli biri, vergi taahhüdü karşılığında Hıristiyan Habeş Krallığının, dolayısıyla Bizans'ın desteğini arkasına alır. Kuzey-Güney ticaretinden aslan payını Mekke almaktadır. Ebrehe, ticaretin eksenini Mekke'den San'a'ya kaydırmak ister. Bunun için Kabe'ye rakip olacak bir kilise yaptırır. Kilise'ye karşı yapılan bir sabotajı bahane ederek, Kabe'yi yıkmak için fillerle donatılmış bir orduyla Mekke'ye gelir. Fil Ordusu, mahiyeti Allah'a malum bir felakete uğrayarak amacını gerçekleştiremeden kırılır. Bu olay Mekke'nin ticaret potansiyelini kat kat artıran bir dönüm noktası olur ve Mekkeliler diğer Arap-iarca Ehlulhh (Allah'ın ev halkı) diye anılırlar.

Sûre işte bu başarısız seferi Mekkeli müşriklere hatırlatarak, onları Hz. Pey-gamber'e karşı Ebrehe'nin rolünü oynamamaya davet eder. Allah'a karşı güç gösterisine kalkışmanın sonucu bellidir: "Yenilmiş bir ekine dönmek" (5) ve sap gibi ortada kalmaktır. Diğerlerinin aksine bu kıssanın tekrar edilmemesinin birinci nedeni, helakin temelinde bir peygamberi yalanlamanın olmayışı, ikinci nedeni müşrikler bundan kendilerine pay çıkarmaya kalkışmasınlar diyedir.

»F^ S^fo

◆^c^^ssf »

CUZ30

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 GÖZÜNDE canlandırabilir misin Rabbi-nin Fil Ordusu'na nasıl muamele ettiğini? 1

2 Başlarına geçirmede mi onların ince tasarlanmış haince hilesini? 2

3 Onların üzerine katar katar bilinmeyen nitelikte uçan taşıyıcı varlıklar saldı; 3 4 onlara taş kesilmiş balçık türü 4 tanımla-namayan (şeyler) 5 atıyorlardı; 6 5 derken (Rabbin) onları, yenil(erek delik deşik edilmiş yapraklara benzetti. 7

S>»v

1 l£U

J^ ,2 J>"

*^o&

1 Sûrenin girişinde özetlediğimiz saldırı, en ünlü rivayete göre kameri aylardan Muharrem'e denk gelen miladi 570 yılının Şubat ayında, Hz. Peygamber'in doğumundan 50 gün önce gerçekleşmiştir (Süheyli). Nesi geleneği hesaba katıldığında bu tarih 569'a denk gelir. "Cemel Savaşı" isimlendirmesinde olduğu gibi, ordunun başında bir fil bulunduğu için bu orduya "fil esha-bı" denilmiştir. Filin orduya değil ordunun file izafe edilmesinde nükte vardır. 'Kabe'ye saldırmaktan ısrarla kaçman fil, ordudan ve onun komutanından daha akıllıydı' imasını taşır.

2 Keyd kelimesi, Fil Ordusu'nun saldırı gerekçesi ne kadar tumturaklı olursa olsun, gerçekte onun arkasında hiç de hoş olmayan sinsî amaçlar yattığını ifade eder. Hucf'a'dan farkını ortaya koymak için böyle çevirdik.

3 Ebabil, sıfat olarak "katar katar, sürüler halinde" anlamına gelir. Kelimenin kökeni ve tekili olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Zayıf bir ihtimal olmakla birlikte, bülbül'den

türetilmiş olması da mümkündür. Tayr, kuştan sineğe, görünenden görünmeyene varana dek bir yerden bir yere havada/hava ile intikal eden her hareketli varlık için kullanılır. Tayfın ille de kanatlı olması şart değildir, zira Enam 38'de "kanat" ayrıca zikredilir. Bu veriler ışığında tayı kelimesi, volkanik bir püskürtünün yakıp kavuran lavları yorumunu da, buna benzer başka yorumları da dışlamaz. Her halükarda kesin olan, orada ve o anda

ilâhi bir müdahalenin varlığıdır. "Göklerin ve yerin bütün orduları Allah'ın emrine amadedir" (48:4), "Rabbinin ordularını O'dan başka kimse bilmez" (74:31) âyetleri ışığında zımnî anlam şu olur: Allah'ın kimsenin akıl fikir erdiremediği ordularından bir ordu, Fil ordusunu perişan etti.

4 Veya tescil köküne nisbetle: "kayıtlı, adrese teslim, güdümlü"; ya da "kova" mânasındaki secl'den "kovalar dolusu bela" (Âlûsi). Zımnî: Allah onların üzerine katar katar bela elçileri saldı. Tercihimiz Lût kavmi hakkında nazil olan min siccîl'i (11:82) inin tin olarak açıkla-

CUZ30

•?£^=4»

105 / fîl sûresi

^^^

1305

yan Zâriyât 33'e dayanmaktadır. Bunlar bölgede bolca bulunan yanmış volkan kalıntıları olan yumurta büyüklüğündeki "sülfür taşları" olabilir.

5 Hicaratin ve siccîlin kelimelerindeki birbirini teyit eden belirsizlik çeviriye "..türü tanımla-namayan şeyler" olarak yansımıştır.

6 Veya ramiyun'e nisbetle "yağdırıyorlardı". Bir rivayette îkrime, taşların isabet ettiği askerlerin çiçek hastalığına yakalandığını, o günden ne önce ne de sonra bir daha bu hastalığın bölgede görülmediğini söyler (Taberî). Bu olaydan sonra bölgenin bitki örtüsü değişmiştir (İbn îshak). Ebrehe, olay yerinde hastalanmış, etleri lime li-

- ^f~CS-----~ ^ *'

me dökülerek San'a'da ölmüştür. Hz. Aişe, filin iki seyisini kör ve kötürüm bir halde dilenirken gördüğünü söyler.

7 'Asfm. "yaprak" anlamı için bkz: 55:12. Çevirimiz ve parantez içi açıklamalar ke-'asfin me'kûl'ün açıklımıdır. Bu olay Allah'ın Rasulü-ne doğumundan önceki yardımı olarak değerlendirilebilir. Zira, Mekke'nin fethinden sonra çevre Arap kabileleri "Kabe'yi o gün koruyan bu gün niçin korumadı?" sorusunu sorarak iki olayı karşılaştırmışlar, sonuçta Fethi Rasulul-lah'm peygamberliğinin delili olarak görüp teslim olmuşlardır.

106. KUREYŞ SÛRESİ

K

*Ÿ^£^

ureyş sûresi, adını, Kur'an'da geçtiği tek yer olan ilk âyetinden alır. Mushaflarda, Tefsirlerde ve Buhârî'de bu adla yer alır. İkinci nesil onu Li-îlâfi Kureyş adıyla anmıştır.

Sûre Mekke'de nazil olmuştur. İlk tertiplerde Tîn'in ardına yerleştirilmişse de, tüm göstergeler bu sûrenin yerinin Fil sûresinin ardı olduğunu gösterir. Şöyle ki: İlk otoritelerden Ferrâ, Ahfeş ve daha başkaları Kureyş sûresinin ilk âyetinin Fil sûresinin son âyetiyle bağlantılı olduğunu söyler. Bunu muhteva da doğrular. Zira iki sûrede de Allah ilk muhataplara nimetlerini hatırlatmaktadır. Hz. Ömer bir farz namazın ikinci rekatında önce Fil sonra Kureyş sûrelerini okumuştur (Taberîj. Ubey b. Ka'b mushafmda, iki sûrenin peş peşe besmelesiz yer aldığı rivayeti vardır. Bu rivayetler ikisinin tek sûre olduğunu değil, birbiriyle mâna ve zaman açısından kopmaz bir bağa sahip olduğunu gösterir. Zira bu iki sûrenin fasılları tartışmaya mahal bırakmayacak kadar farklıdır. Nüzul tarihi, muhtemelen 2. yılın sonudur.

Önceki Fil sûresi gibi bu da ilk muhataplara Allah'ın kendilerine verdiği özel nimetleri hatırlatır. Zira Mekke'nin sakini olan Kureyş kabilesi, her şeyini canlı bir tanık gibi karşılarında duran Beyt'e (Beytullah) borçludur. Bu sûre, ticaretin Kureyş için ne denli hayati bir öneme haiz olduğu bilinmeden asla anlaşılabilir. Bu gerçek şöyle ifade edilebilir: ticaret yoksa Kureyş yoktur, îlâf yoksa ticaret yoktur. Bu gerçeği, Kureyş'in en güçlü tacirlerinden Saffan b. Umeyye'nin, müslümanların îlâf m iki kanadından birini kontrol altına aldığında söylediği şu sözler güzel açıklar: "Ne yapalım, nereye gidelim, bilemiyoruz. Şayet burada oturup kalsak sermayemizi yiyip bitireceğiz. Zira Mekke'deki varlığımız yazın Şam kışın Habeşistan ticaretine dayanmaktadır" (Vakıdi, Beyrut, 1404, Meğazil, 197).

Ancak bu, gerçeğin sadece yarısıdır. Gerçeğin tamamını ancak şu cümle ifade edebilir: Eğer Kabe yoksa, ticaret de îlâf da yoktur; ama Kabe de bereketini kendinden değil Rabbinden alır. İşte sûre bu gerçeği hatırlatır: "kulluğu şu Beyt'in Rabbine tahsis etsinler." (3) Beyt'e değil, beytin Rabbine... Zımnen: ekmeğe değil, ekmeğin sahibine teşekkür etsinler!

CUZ30

^3^

106 / KUREYŞ SÛRESİ

-*§zs^s4»

1307

■J*#vr

1 Ljitr U_Jj«l5Ül °j>—

«_îC°

fâVıL

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 BARÎ 1 Kureyş'in 2 birlik ve dirliği hakkı için, 2 onların yaz ve kış yaptıkları ticari sefer güvenliği hakkı için: 3 kulluğu şu Beyt'in Rabbine tahsis etsinler! 3

4 Ki O, onları açlığa rağmen 4 doyurmuş, her tür tehlike ve tehdide rağmen güvende kılmıştır. 5

1 Lam harfi için, Fil sûresi ve bu sûrenin 3. âyeti olmak üzere iki tarafı da gören şu zımnî anlama ulaşırız: Allah'ın Kureyş üzerindeki nimeti saymakla tükenmez. Fil Ordusu'nun hezimetini bunlardan sadece biridir, ama onlar bu nimetlerin hiçbirinin hakkını teslim etmiyorlar. Bari varlık sebepleri olan ticari güvenliğin kaynağı Kabe'nin Rabbinin hakkını teslim etsinler de..."

2 Kureyş, "köpek balığı" anlamına gelen kirş veya "toplamak ve biriktirmek" anlamına Jcarş'm tasgiri. Kuruş da bu kökten gelir. Tasgir burada tazim içindir. Fihri b. Malik veya onun dedesi Kinaneli Nadr'm çocuklarından türeyen Mekke ve civarında mukim kabilenin ismi.

3 Beyt'in Rabbi, âlemlerin Rabbidir. Yani bütün bir insanlığın. Beyt de insanlığın yeryüzündeki ilk varoluşunu temsil eder. Bir tür baba ocağı, ana kucağıdır. Hac işte bu yüzden bir sılıya dönüştür. Orayı ziyaret, Allah'ın insanın insanlığı üzerindeki hakkıdır (3:97).

4 Bu min bedel içindir. Metne kattığı yananlam şudur: Mekke şartlarında açlığa, tehdit ve tehlikeye maraz kalmak doğaldı, buna rağmen Allah onları korudu.

5 Zımnî: Onların dünyevi açlık ve korkularını gideren Allah şimdi de onların mânevî/uhre-vî açlık ve korkularını gidermek için peygamber ve vahiy gönderdi.

~*KS5s^

s

107. MÂ'ÛN SÛRESİ

^3^

ûre adını, Kur'an'da geçtiği tek yer olan son âyetinden alır. Bazı tefsirler ve Buhârî sûreyi ilk kelimesi olan Eraeyte adıyla anmışlardır. Sûrenin adı altıya kadar çıkarılmıştır.

Mekke'de, nübüvvetin 2. yılında inmiştir. Ünlü tertipte Tekâsür ile Kâfirûn arasında 17. sırada yer almıştır. Bu sıralamayı sûrenin muhtevası da teyit eder.

Sûreyi ikiye bölüp 1-3. âyetlerinin Mekke'de 4-7. âyetlerinin de Medine'de indiği iddiaları Musallîn'e şer'î manasıyla "namaz kılanlar" anlamı verme ısrarından kaynaklanmaktadır. Ne ki bunun bir mesnedi yoktur. Her şeyiyle sûre parçalanamayacak bir bütünlük arzeder. Dahası, sûre son âyetiyle tekrar girişteki konuya dönerek onu her tür bölme çabalarını boşa çıkarır. Sûrede birbirine fa bağıyla kopmaz biçimde bağlanan iki konuyu birbirinden ayırmak, bizzat sûrenin reddettiği bir şeydir.

Ma'ûn sûresi, ikinci yılın ilk yarısına tarihlenebilir. Konu itibarıyla sûre, kendisinden önce indirilen Tekâsür sûresinin bir devamı niteliğindedir.

Sûrenin konusu, bireysel ibadetle toplumsal yükümlülük arasındaki kopmaz ilişkidir. Salât üzerinden, hasenatın sâlihata nasıl tebdil edileceğini gösterir (Bkz: 103:3, not). Kulun Allah ve toplumla olan ilişkilerinin parça-lanamazlığı işlenir. Zımnen söylenen şudur: yetimi gözetmekle ibadetin arasını ayırmak, "Allah'a karşı borçluluk bilinci" anlamındaki dini yalanlamaktır.

Yedi âyetlik sûrenin ilk üç âyeti insanın diğer insanlarla, sonraki üç âyeti insanın Allah'la ilişkisine dairdir. Bunun özeti şudur: Tevhid ve adalet dinin iki kanadıdır. Bunlardan biri kırıldığında, diğeri işlevini îfâ edemez. Bu sûre, insanlara karşı sorumluluğun Allah'a karşı sorumluluktan ayrı düşünülmemesi gerektiğini telkin eder. Eğer kişi insanlara olan yükümlülüklerini yerine getirmiyorsa ibadet bir gösteriden ibarettir: "Yazıklar olsun (böyle) ibadet edenlere!" (4) Bunun anlamı şudur: İbadetler Allah ile kul arasında gerçekleşiyorsa da, ibadetlerin gayesi kulun diğer insanlarla ilişkilerine yansımak zorundadır. Zira ibadetin yararı Allah'a değil insanadır. Zaten ibadetin meyvesi de budur.

CÜZ 30

»N^S^t»

107 / MÂ'ÛN SÛRESİ

*^ ^

1309

HH^

'tfÜ

îl-H*

5S#C

i >

;i)t

Ui

i'O^

aj^.*

f^L^J^^J

y \ t " \ "

■r*

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 ALLAH'A karşı borçluluk sorumluluğunu tümünden inkâr eden birini tasavvur edebilir misin! 1 2 İşte böyle biridir yetimi itip kakan, 2 3 ve yoksulu doyurmaya gayret etmeyen. 3

4 İşbu yüzden, olmaz olsun (böyle) ibadet edenler! 4 5 Bu gibiler, ibadetin hakiki amacından 5 gafil görünmektedirler; 6 6 bunlar öyle kimseler ki, (ibadeti) gösteriye dönüştürürler, 7 ama en küçük yardımı bile esirgerler. 7

1 Kur'an'ın hiç çoğul gelmeyen dîn "borç" anlamındaki deyn'den türetilmiştir (Aynı kök anlama atıfla kullanılan medînûn için bkz: 37:53). Hem alacak-verecek, hem de boyun eğme-eğ-dirme anlamına gelir (Mekâyîs). Kişi borçlu olduğuna boyun eğip teslim olduğu için taat (itaat), inkıyâd (bağlılık) ve zull (boyun eğme), kişi alıştığı tarza boyun eğip onu "hayat tarzı" edindiği için 'âdet, inancıyla yargılandığı için akide, birbirine hukuki bağlarla bağlı oldukları için millet anlamları kazanmıştır. Borç ve alacakların hesabı görülüp karşılığı {ceza} verildiği için "hesap günü"ne yevmu'd-dîn, efendisine borçlu olduğu için "köle"ye medîn denilmiştir. Borçlunun hakkını arayacağı mahkemenin bulunduğu mekâna Medîne, kişinin borcunu alacaklısından tahsil eden yönetici/hakime deyyân denilmiştir. Yerdekileri borçlu çıkardığı veya kendisine boyun eğdirdiği için sağanak yağmura da dîn denilmiştir. ed-Dîn Allah-insan-servet ilişkisinin ele alındığı bu bağlamda "insanın Allah'a karşı fitri borçluluğu" anlamına gelir.

Ayrıca "ikrar edilmesi gerekeni inkâr" anlamına gelen yukezzibu bi.. ibaresi, tercihimizi teyit eder. Zira islâm, Allah'ın hakkını teslim için O'na kayıtsız şartsız teslim olmaktır. Yani iman kişinin Allah'a olan borcunu ikrar, küfürse borcunu inkâr halidir.

2 Bu âyet, zımnen "sahipsiz kalanın sahibi Allah'tır" hükmünü içermektedir.

3 Veya: "teşvik etmeyen". Buradaki teşvik kişinin kendi kendini buna motive etmesidir

(Krş. Râzî).

4 Salât için bkz: 87:15, not. Bu salat, mü'minle-re ikame etmeleri emredilen namazla bir tutulamaz. Olsa olsa ikame edilmemiş bir salât tır. Hz. Peygamberin tasvirinden yardım alacak olursak, dini desteklemeyen ve dince desteklenmeyen salât tu. Bunun en tipik özelliği Halika kulluğu, mahluka şefkatten kesip ayırmaktır. Amacından soyutlanmış bir ibadet, ibadet olma özelliğini de yitirir. Kur'an "Gerçek erdem, yüzlerinizi doğuya ya da batıya döndür-

»r^Cj&^fo

107 / MÂ'ÛN SÛRESİ

*^^ t^ = i ' *

CUZ30

meniz değildir" (2:177) derken de, "Onların ne etleri ne kanları Allah'a ulaşır" (22:37) derken de bunu kasteder. İbadet'i adaletten ayırmak, ed-Din'i yalanlamakla eş tutulmuştur. Elbet, "onların namazı ıslık çalmak ve el çırpılmaktan ibarettir" (8:35).

5 İbarede fî yerine 'an kullanılmıştır. Yani, sa-lât'm içinde unutanlar değil, salât'tan, onun amacından gafil olanlar. Yani alkış ve ıslık eşliğinde yaptıkları tavafı ibadet (salar) zanneden müşrikler gibi, ibadetin hikmet, illet ve gayesini unutup kendi kafasına göre yaptıklarının adını "ibadet" koyanlar.

6 Veya İbn Mes'ud kıraatiyle "ibadeti oyun oyuncak ederler" (Krş: 8:35). Namazın kendisi hasenat 1 & giriyorsa da amacı sâlihât'tu: "ve namazı hakkını vererek kıl: çünkü (hakkı verile-

rek kılınmış) namaz, (insanı) belli başlı her tür çirkinlik ve kötülükten engeller" (29:45). Amacı gerçekleşmemiş bir namaz hasenat'a dahil olur ve bire on ecir alır (6:160), amacını gerçekleştirmiş bir namaz ise sâlihâ atandır ve karşılığı cennettir (95:6). Konuyla ilgili bir not için bkz: 103:3.

7 Burada anahtar "görme-gösterme-görünme" kavramıdır. İnsanlar görsün diye saçıp savuranlar Allah için zırnık vermiyorlarsa, üç ihtimal vardır:

1) Ya Allah'ın varlığına inanmıyorlar,

2) ya Allah'ın gördüğüne inanmıyorlar,

3) ya da Allah'ın ödüllendirme vaadine güvenmiyorlar. Doğrusu her üçü de vahimdir, çok vahim!

> ? 5 =s3S3=-# 8

108. KEVSER SÛRESİ

•N3SN-

Kesret ismiyle geldiği için "Çok hayır, bol ikram, nimet sağanağı" mânasına gelen adını ilk âyetinden alır. Tüm Mushaf ve tefsirlerde bu isimle yer almış ve şöhret bulmuştur. Kur'an'da kelimenin kullanıldığı tek yer burasıdır.

Sûre Mekke'de inmiştir. Hem konusu, hem üslubu bunu teyit eder. Başta Osman b. Affan, İbn Abbas ve Cabir b. Zeyd'inkiler olmak üzere bütün ilk tertiplerde sûre Mekkî olarak kayıtlıdır. Sûrenin Medeni olduğunu söyleyenler Enes hadisine (Müslim vd.) dayanırlar. Sûrenin bunu desteklemeyen üslûp ve muhtevasına ilaveten, ilk tertip sahibi sahabilerin buna katılmamış olmaları dikkat çekicidir. Sûre İbn Abbas tertibinde Asr-Tekâsür, diğerlerinde 'Âdiyât-Tekâsür arasına yerleştirilir. Çoğunluğun yaklaşımı daha isabetli görünmektedir. Mevcut yeri itibarıyla sûre peygamberliğin 2. yılının sonuna yerleştirilebilir. Sûrenin 3. âyeti Hz. Peygamber'e kin ve nefret besleyen bir zümrenin varlığına delalet eder.

Kevser Kur'an'ın en kısa sûresi olsa da, anlamı derindir. Konusu itibarıyla Şerh ve Duhâ sûrelerinin hizasına konulabilir. Zira Kevser sûresi de adı geçenler gibi muhatabını motive eden bir muhtevaya sahiptir. Allah Rasu-lü'nün ümidini tahrik eder, kuvve-i mâneviyesini yükseltir. Âlemlere rahmet olana, vahiy ve nübüvvetin sadece "ağır bir sorumluluk" değil, aynı zamanda "büyük bir hayır" olduğunu hatırlatır (1). Bu nimet sayesinde Abdul-muttalib'in yetimi "alemlere rahmet" olmuştur. Ve bunu yapan da Âlemlerin Rabbi Allah'tır. O halde, Âlemlerin Rabbine şükür gerektir ve şükürün en büyüğü, ibadeti ona tahsis etmektir (2).

Kevser-ebter karşıtlığı sûrenin anahtarıdır. Ona kin güdüp ondan nefret edenler olacaktır. Bunun anlamı, Allah'ın bir çok hayır ve keremine mazhar olduğu için varlığı bütünüyle hayır olmuş birinden mahrum kalmaktır. Yani, el-ebter olup onunla alâkasını kesen ve ona düşman olan biri, gerçekte eî-kevsef 'den kesilip ona düşman olmuş ve hayrın kaynağından mahrum kalmış biridir (3).

^3S^^

108 / KEVSER SÛRESİ

•Şs3£3#»

CUZ30

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 GERÇEK şu ki, Biziz sana her hayrı cömertçe bahşeden: 1

2 O halde namazı da, kurbanı da yalnız Rabbine tahsis et! 2

3 Bir başka gerçek de şu ki; (hayırdan) tamamen kesilip kopmuştur senden nefret eden. 3

!>»*•'

r ij;bi

J^'Jâ-"

SâLS^il

1 el-Kevser, "çok hayır" mânasına gelen camid bir isimdir. Kural gereği camid isimler müsem-masmdan başkasına delalet etmezler. Şu halde bu kelimenin karşılığı tbn Abbas ve onu izleyenlerin de dediği gibi, Hz. Peygamber'e tahsis edilen nimetlerdir. Hz. Enes'ten gelen "havuz" hadisi kelimenin delaletiyle değil, tefsiriyle alâkalı olarak anlaşılmalıdır. Kevser'i, Hz. Pey-gamber'in nesli, sahabesi, ümmeti, ümmetinin alimleri, cennette bir ırmak, tevhid, İslâm, fazilet, "övlümüş makam", şeriatının sadeliği, Kur'an'm kolay anlaşılması, ona has bir nûr olarak yorumlayanlar da olmuştur. Tabatabâî yorumların 26'ya kadar çıktığını söyler [el-Mî-zân). Allah Rasulü'ne verilen nimetlerin başında vahiy, nübüvvet ve hikmet gelir. Vahiy ve onun ayrılmaz bir parçası olan nübüvvet, bir başına "çok hayır"dır. Öte yandan, "kime isabetli hüküm verme yeteneği (hikmet) bahşet-mişse, doğrusu ona tarifsiz büyüklükte bir servet bahşedilmiştir" (2:269) âyeti hatırlanmalıdır. Gerisi, başta Duhâ, İnşirah ve Fetih olmak

üzere bir çok sûrede sayılan ve leke ("senin için" veya "sana has") ifadesiyle tahsis edilen nimetlerdir. el-Kevser'de mübalağa vurgusu mündemiçtir. Zımnen bu, Allah Rasulü'ne verilen vahyin ve risaletin etkisinin sadece onun ölümüne kadar değil, ölümünden sonra da artarak devam edeceği müjdesini verir.

2 Veya salat'ın "destek" (87:15, not) ve nahfm "göğüs" anlamlarından yola çıkarak: "O halde desteğini Rabbine tahsis et ve (inkarcılara) göğüs ger". Tercihimizde ıstiahi anlamlar esas alınmıştır. İnhai emrini Elh-i Beyt okulu namaza başlama tekbirinde elleri göğüs hizasına kaldırma olarak anlamıştır. Rükudan doğrulurken elleri kaldırmak olarak da yorumlanmıştır. Lam'm delalet ettiği gibi, burada namaz kılma ve kurban kesme emredilmemektedir. Vahyin ilk günlerinden beri zaten kılınmakta olan namazı ve Hz. İbrahim'den beri kesilmekte olan kurbanı Allah'a has kılma, O'na tahsis etme emredilmektedir. Tevhid ve İhlasın gereği de budur. Söz akışı gereği "Bize" yerine "Rabbine"

CÜZ 30

»N3\$3#>

*££^£5=4»

İ313

şeklinde gelmesi, kulun ubudiyetinin Rabbin rububiyetine teşekkür makamında bir karşılık olduğunu ifade eder.

3 el-Ebter, ilk âyetteki el-kevser'm karşıtı bir vurguya sahiptir. Bizce bu Kur'an'm çift/zıt kutupluluk özelliğinin {mesânî) bir göstergesidir. el-Kevser "çok hayır" mânasını taşıdığı için, ei-ebter de "hayrın kaynağından tümüyle kopup kesilen" mânası taşır. Betera: kata'a (kesip kopardı), el-ebter. eî-maktu' (kesilip kopmuş) demektir. Yani, geriye ondan hiçbir iz kalmadığı için "vardı ama yok oldu" demeye bile gerek duyulmayan bir kopuş. Ebter soyut ve manevî değerler için kullanılır. Ebtefe. kelimenin sonradan kazandığı "soyu kesik" mânası verenler, Müşriklerin Hz. Peygamber'in oğulları Kasım ve Abdullah'ın vefatının ardından "Onun soyu kesiktir" suçlamasından yola çıkarlar. Bu yoru-

ma göre âyet bu suçlamayı kabul edip onu yapanlara iade etmiş olmaktadır. Oysa ki Kur'an'm kendisi soy soplâ, evlat ve oğulla övünmeyi şiddetle kınar. Kur'an'a göre çocuksuzluk bir eksiklik değil bir imtihandır. Kaldı ki, bu sûrenin iniş nedeni olarak gösterilen As b. Vail'e mukabele ediliyorsa, bu mukabele gerçekleşmemiş demektir. Zira onun oğlu (Amr b. As), torunu Abdullah ve onun nesli yaşamıştır. Eğer ebter ile mânevi soyun kastedildiği söylenecek olursa, iman gibi küfrün de hep varolacağı bedihi bir hakikattir, kâfirler sadece dünyada var olmayacaklar, âhirette de cehennemde var olacaklardır. Yani küfrün ve kâfirin soyunun kesik olduğu şeklindeki bir anlayış da isabetli değildir. Ebter suçlamasının, Allah Rasulü'nün "kavminin yolundan kopmasın" ifade ettiğini söyleyenler de olmuştur.

109. KAFİRÜN SÛRESİ

»1-3^

Adını ilk âyetinden alır. İlk Mushaf ve tefsirlerde bu adla anılır. Buhâ-rî ilk âyetinin tamamıyla anmıştır. İhlas sûresiyle birlikte "hastalığı def eden ikili" anlamına el-Mukaşkışeteyn de denmiştir. Tıpkı 112. sûreyi olduğu gibi, bu sûreyi de İhlas adıyla ananlar olmuştur.

Mekke'de nazil olmuştur. Osman ve Cabir b. Zeyd tertiplerinde Ma'ûn-Fil arasında 18. sırada yer alır. İbn Abbas tertibinde ise Fil-İhlas arasında yer alır. Tesbit edebildiğimiz kadarıyla sûrenin en isabetli yeri Mâ'ûn-Kâfirûn arasındır. Peygamberliğin 2. yılma tarihlendirilmelidir. 6 âyettir.

Sûrenin konusu İslâm akidesinin temeli olan tevhiddir. Bu sûre İhlas ile birlikte kelime-i tevhid'in tefsiri niteliğindedir. La ilâhe'yi Kâfirûn sûresi, il-lallah'ı İhlas sûresi tefsir ve

temsil eder.

Ana fikri tek cümledir: îmanda pazarlık olmaz. Terside geçerli: Pazarlık olan yerde iman olmaz. Sûre, bir imanda kararlılık ve sebat süresidir. Aynı zamanda, Kur'an'ın ilk muhatabını inşa örneklerinin de başında gelir. Bu sûre, dünyanın en halim selim insanım, "Vallahi ey amca, güneşi sağ elime ayı da sol elime koysanız, Allah'tan aksi yönde bir emir gelmediği sürece ben bu davadan asla vazgeçmem!" (İbn Hişam, es-Sîra II, 101) diyecek des-tani bir kararlılık noktasına getiren sürecin işaret taşlarından biridir. Vahi-di'nin ve İbn İshak'ın naklettiği şu nüzul sebebi rivayeti bilinmeden sûre hakkında anlaşılabilir:

"Allah Rasulü Kabe'yi tavaf ediyordu. Kavmin yaşlıları olan Esved b. Mut-talib, Velid b. Muğire, Umeyye b. Halef, 'Âs b. Vail önüne geçip şu teklifte bulundular: Ya Muhammedi Gel (bir sene) biz senin kulluk ettiğine kulluk edelim, (bir sene de) sen bizim kulluk ettiğimize kulluk et. Bu sayede biz seninle bu işte ortak olalım. Eğer seninki bizimkinden hayırlıysa, biz o hayırdan payımızı almış oluruz. Yok eğer bizim taptığımız seninkinden hayırlıysa, sen ondan mahrum kalmamış olursun. Allah da bunun üzerine bu sûreyi indirdi. Rasulullah ertesi sabah Kabe'de onlara bu sûreyi okudu. İşte o zaman ondan ümitlerini tamamen kestiler."

İbn Abbas şöyle der: "Ondan tamamen ümit kestiler; ona ve ashabına eziyet etmeye işte o zaman başladılar". Bu tesbit de gösteriyor ki, bu sûre tıpkı Necm sûresi gibi Mekke döneminin kırılma noktalarından biridir. Suskunluk ve alay dönemlerinin ardından bu sûre ile baskı dönemi başlamıştır.

CUZ30

-»ps^SSs»-

109 / KAFİRÜN SÛRESİ

•^3^4»

1315

H£3H

T Ljilii o_j İİSÜİ ij

«_»-

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 DE ki: 1 Siz, ey kâfirler! 2

2 Asla kul olacak değilim sizin kul olduğunuz şeylere, 3

3 siz de benim kul olduğuma kulluk edecek değilsiniz! 4

4 Zaten ben asla kulluk etmedim sizin geçmişte kul olduklarınıza, 5

5 siz de benim kul olduğuma kulluk etmezsiniz. 6

6 Sizin dininiz size, benim dinim bana! 7

1 Kendisinden önce inen on yedi sûrenin ardından, meydan okuma ve cevap verme vurgusunu da içinde barındıran ve "vahyi ilet" anlamına gelen ilk kul emri burada gelir. "De ki" emri ile, İj Vahyin ilâhi bir inşa projesi olduğu,- 2) Nebi'ye vahiyden dolayı gelmesi muhtemel tepkilere karşı "o emir kuludur, varsa bir itirazınız Allah'a iletin" meydan okuması demeye geldiği; 3) "De ki" emri ile sözün gerçek sahibinin Allah olduğu vurgulanır. Kur'an'da "de" emriyle başlayan diğer dört sûre İhlas, Felak, Nâs ve Cin sûreleridir.

2 İsm-i failin kattığı yananlamla: "İnkâr ve nankörlüğü hayat tarzı edinenler". Buradaki el-kâ-firûn, farklı açılımlarla çevrilebilir. Fakat bu bağlamdaki vurgusunu kaybeder. Zira bu bağlam, inkarcı muhataplara yönelik azar ve onlardan teberri bağlamıdır. Bu yüzden biz de çeviride asli telaffuzunu aynen koruduk.

3 Benzeri bir meydan okuma için bkz: 10:104.

4 Fiilleri {ta'budûn, a'budu) ism-i faillerden

i'âbidun) ayırmak için birincileri "kul olmak" ikincileri "kulluk etmek" ile karşıladık (Gerekçesi için bu notun sonundaki Ebu Müslim'in görüşüne bkz). Sanıldığı gibi 2-3. âyetlerle 4-5. âyetler bir tekrar değildir. 2-3'te lâ ile gelecek zamana kilitlenen muzari kipi, 4'te ise mazi kipi ('abedtu) kullanılmıştır. Müşriklerin yaptığı ahlâksız teklif çift zamanlı olunca red de çift zamanlı gelmiştir. Bu fark çeviriye yansıtılmıştır. 3'teki ellezi yerine geçen mâ' "mutlak varlık" anlamına, 4-5'teki mastar-ı müevvel hükmünde olan mâ'lar "bilinçsiz ve körü körüne bir kulluğa" delalet eder. Bu âyetler aynı zamanda gaybi bir ihbar olmuş, nüzul sebebi rivayetinde adı geçenlerin tümü de kâfir olarak ölüp gitmişlerdir. Yâsîn sûresinin 7. âyeti ve Bakara sûresinin 6. âyeti, bu âyet ışığında okunmalıdır.

5 Bu âyet, aynı zamanda Allah Rasulü'nün geçmişinde şirkin yer almadığına delalet eder.

6 Allah ile birlikte başkalarına ilâhlık yakıştıran

"^SS^î*

109 / KAFÎRUN SÛRESİ

fs~^3=3

birinin, gerçekte Allah'a hiç kulluk etmemiş sayıldığı'nın açık beyanıdır. 3-5. âyetlerdeki üç ism-i fail kipi, mânâyı teyit içindir. Bir eylemi fiille reddetmek onu öznenin zatından değil sıfatından nefyetmektir. Fakat ism-i faille nefyetmek onu öznenin zatından nefyederek imkan ve ihtimali dışlamaktır. Kalbin mühürlenmesi bu olsa gerektir. Ve îâ ta'budûn yerine ve lâ entum 'âhidûn gelmesinin mânaya katkısı budur.

7 Lam'a istihkak mânası vererek: "Sizin dininiz size lâyıktır, benim dinim bana lâyıktır." Zımmen herkes lâyıık olduğunu bulur. Buradaki din,

değerler sistemi anlamındadır (Bkz: 107:1, not). Aslında, "sizin değerler sisteminiz size, benim değerler sistemim bana aittir" derken, gerçekte siz değerleriniz üstüne pazarlık yapıp onları terk edilebilir buluyorsunuz. Sonuçta sizin değerleriniz yok, fiyatlarınız var. Önceliğiniz "fiyatlar", onun için pazarlık yapıyorsunuz. Benden de bu ahlâksız teklife evet dememi bekliyorsunuz. Fakat bir değeri değer yapan onun pazarlık kabul etmez olmasıdır. Benim değerlerim var ve ben onun için pazarlık yapamam. Yaparsam inancımız

-*1=^3\$^#»-

110. NASR SÛRESİ

**3£^

Sûre "zafer garantili yardım" mânasına gelen adım ilk âyetinden alır. İlk Mushaf ve tefsirlerde bu adla yer alır. Buhârî'nin Hz. Aişe'den naklettiği bir rivayette ilk âyetinin tamamıyla anılır. Tirmizî "Feth" adıyla anar. İbn Mes'ud, Rasulullah'm vefatını ima ettiği için Tevdi' (Veda)" adını vermiştir.

Nasr sûresi Medine'de nazil olmuştur. Ancak nüzul tarihi konusunda üç ayrı görüş vardır. 1) Taberî ve Taberânî'nin İbn Abbas'tan rivayetlerine göre, Hicrî 7. yılda Hayber dönüşü nazil olmuştur. Katade'den gelen "Rasulul-lah'ın vefatından iki yıl önce indi" rivayeti de bunu destekler. 2) Vahidimin yine İbn Abbas'tan nakline göre, Huneyn'den dönüşte nazil olmuştur. 3) Bezzar, Beyhaki ve İbn Ebi Şeybe'nin naklettiği sorunlu İbn Ömer rivayetine göre, Veda Haccı günlerinin tam ortasında nazil olmuş, Rasulullah bundan sonra üç ay yaşamıştır.

Bu rivayetlerden metnin bağlamıyla en uyumlusu ilkidir. Zira mazi fiilin başına gelen iza şartı fiilin zamanını geleceğe çevirir. Sûre geleceğe dair ihbardır. Diğer görüşleri dikkate almak, olayı olup-bitmiş kabul etmektir. Kaldı ki, sûredeki hth'in Mekke'nin fethi olduğunda ittifak vardır.

Sûrenin konusu zafer ahlâkıdır. Sûre geleceğe ilişkin mucizevi ve gaybi bir ihbarla başlar. Bu müjde gelecekte gerçekleşmesi mukadder olan zaferin ve fethin müjdesidir. Zafer'in anlamı bellidir: mücadeleyi kazanmak. Peki fetih nedir? İşte o da anlamını ikinci âyette

bulur: İnsanların Allah'ın dinine dalga dalga girmeleridir. Bunun adı 'yürek fethi'dir. Tıpkı Fetih sûresinde olduğu gibi, burada da mücadelenin amacının insanla İslâm arasındaki engeli kaldırıp yürekleri fethetmek olduğu vurgulanır. Fakat bütün bunlar gerçekleşirken, muzaffer ordunun başkomutanına, her muhatabı iliklerine kadar . titreten bir uyarı yapılır:

"Hamd zatına mahsus olan Rabbinin mutlak yüceliğini dillendir ve O'ndan bağışlanma dile ; zira O'dur tüm içten tevbeleri kabul eden!"

İşte zafer ahlâkı dediğimiz de budur: Özünüzü-ömrünüzü tüketerek kazanmak ve başarmak. Sonunda "Ben çalıştım ben kazandım" deme yerine es-tâğfirulhh demek. Tıpkı Fetih günü başı devesinin boynuna degecek kadar eğik, gözleri yaşlı Nebi'nin kıpırdayan dudaklarından dökülen istiğfar gibi.

*N3S^

110/NASR SÛRESİ

»NSJSs^

CÜZ 30

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 ALLAH'IN zafer garantili yardımını 1 ve Fetih 2 geldiğinde, 2 ve insanların kitleler halinde Allah'ın dinine gireceklerini gördüğünde, (işte o zaman senin de görevin tamamlandı demektir): 3 3 Artık durma, teşbih et Rabbini hamd ile birlikte 4 ve O'ndan mağfiret dile,5 zira O'dur tüm içten tevbeleri kabul eden! 6

MH-1H

r l^-ül

jZzlXj\ ûjJ—

ö>HİJb J-Lİil cJljj £ÜÎ!j İi^_îi l^ bi »^»A-Lllj -İİjj JÛA; ^-11^ İği) tl^s! <İİ j,jj ^

1 Özellikle nasr sıradan bir yardımını değil "zafer garantili yardımını" ifade eder. Krş: "Zafer garantili yardım başkasından değil yalnızca Allah kalındandır" (8:9).

2 el-jFet-fr'deki belirlilik bilinen ve beklenen bir fethede delalet eder ki, o da Hayber'in fethi ardından yüreklerin kapısını İslâm'a açan Mekke'nin fethidir. Esasen feth'in. ilk anlamı maddîdir ve kale kapısı zaferle açıldığı için zafere feth denilmiştir. Fakat Kur'an Fetih sûresinin girişinde olduğu gibi kelimeyi mânevi alana taşımıştır. Fethin müjdesi, bu âyetlerin inişinden yaklaşık bir yıl önce inen Fetih 27'de açıkça verilmişti, ilk mü'minlerin

askeri başarısı ve îslâmi fetihler, vahyin rolü hesaba katılmaksızın anlaşılabilir ve açıklanamaz. Âyetteki nusret fethin sebebi, fetih nusretin sonucudur.

3 Parantez içi açıklamamız İbn Abbas'a dayanmaktadır (Taberî). Veciz bir yapıya sahip olan 2 ve 3. âyetler birbirine en güzel bu şekilde bağlanmaktadır. Üstelik son âyetin başındaki

takibiyle fâ'sı da böylece işlevini bulmaktadır. Baştaki izâ şartının da delalet ettiği gibi bu kitlesel ihtida hareketleri, müjdelenen feth ile ne anlaşılması gerektiğini de izah eder. Bu müjde fethin ardından aynen gerçekleşti. Hz. Peygamber, Mekke fethinin ardından Kabe'nin kapısında durup vahiy tarafından önceden verilen müjdeleri imâ ederek Lâilâhe illallâhu vahdeh, ve nasara 'abdeh, ve hezeme'l-ahzâhe vahdeh (Allah'tan başka kulluk edilmeye lâayk varlık yok, O'dur kuluna yardım eden ve O'dur müttetikleri tek başına hezimete uğratan). Burada müjdelenen kitleler halinde dine giriş bölge insanıyla başlamış, fakat onunla kalmamıştır. Yedhulûne fiilin de işaret ettiği gibi, bu günümüze kadar sürmüş ve bundan böyle de sürecek olan ilâhi bir müjdedir.

4 Teşbih tenzihe ve nefye, hamd teşbihe ve is-bata delalet eder. İlki celal ikincisi cemal tecel-lisidir. Allah Rasulü'nün dilinde bu emir bir virde dönüşmüştür. Rasulullah'tan mevsuk olarak gelen Subhânallabi ve bihamdihi estağfirul-

CUZ30

F^3\$^S

110/NASR SÛRESİ

-4s^=*»-

1319

lahi ve etûbu ileyh viridi budur.

5 Rasulullah'm sûreyi okurken burada durup, ardından devam ettiği rivayet edilir. Yine Rasu-lullah, vahiyle diyaloga girerek bu sûreyi namazda okuduğunda şöyle mukabele ederdi: "Rabbimiz! Seni hamd ile teşbih ederim; bana mağfiret et!" (Buhârî). Meleklerin emrine amade kılındığı insan, kendisinin yaratılışına "Biz seni hamd ile birlikte teşbih ve takdis edip dururken" diye itiraz eden meleklerden geri kalmamalı, o da hamd ile teşbih etmelidir. Hamd ile beraber teşbih etmek bütün bir varlığın gayesidir: "O'nun ululuğunu övgüyle dile getir-

meyen bir tek nesne dahi bulunmamaktadır" (17:44). Hz. Peygamber "Kalbime bazen anlık bir gaflet gelir de ben Rabbime yüz defa istiğfar ederim" (Müslim, Zikr 48:12) buyurur.

6 Nasıl ki teşbih hamdsiz olmazsa, istiğfar da tevbesiz olmaz. Mukatü'm nakline göre bu sûre indiğinde sahabe sevinirken Hz. Abbas ağlamaya başlamış. Peygamberimiz amcasına sebebini sorduğunda "Sana vefat haberin veriliyor" demiş, peygamberimiz de bunu doğrulamıştır. Bu âyet, zafer ahlâkını inşa eder. Kulun zaferi Allah'a, yenilgiyi nefesine hamletmesi kulluk adabındandır (4:79).

^^s^^s^.

111. TEBBET SÛRESİ

•M3SM-

Sûre lafzen "kurudu", zımnen "kahroldu" mânasına gelen adını ilk âyetinden alır. İlk Mushaflarm ve tefsirlerin çoğunda bu isimle yer alır. Tirmizî de sûreyi aynı adla anar. Bazı Mushaf ve tefsirlerde son kelimesi olan Mesed adıyla yer almıştır.

Mekke'de inmiştir. Hz. Osman ve İbn Abbas tertiplerinde Fatihamın hemen ardına 6 ve 7. sıraya yerleştirilir. Bu durumda sûrenin iniş tarihi birinci yılın ilk yarısıdır. Fakat yine İbn Abbas'tan gelen ve Sahihayn başta olmak üzere bir çok kaynakta nakledilen nüzul sebebi rivayetleri, sûreyi en erken 6 veya 7. yılda inmesi muhtemel olan ve 47. sıradaki Şu'arâ'nın ardına yerleştirmemizi gerektirir. Zira bu rivayetlerin tamamında, Tebbet'in inişine neden olan süreç "Artık aşiretini ve akrabalarını uyar" (26:214) âyetiyle başlatılır.

Birincisi erkendir, çünkü Ebu Leheb Hz. Peygamber'in amcasıdır ve sûrenin muhtevası, amca ile yeğen arasındaki ipi inceldiği yerden koparmaktadır. Bu ipin incelmesi için aradan makul bir zaman geçmiş olmalı ve bir olaylar zinciri yaşanmış olmalıdır. Bu da 1. yıl olamaz. İkinci ihtimal olan sûreyi Şu'arâ'nın ardına yerleştirmek çok geçtir ve makul görünmemektedir. Muhammedi davetin ilk yılları dikkate alındığında sûrenin muhtevasına en uygun tarih 2. yılın sonu, en uygun yer Kâfirûn sûresinin arkasıdır.

Kâfirûn sûresinde pazarlıkçı kâfirler güruhundan söz edilmişti, bu sûrede ise onlar arasından en pazarlıkçı tip olan bir isim küfrün prototipi olarak sunulmaktadır: Ebu Leheb. Hz. Peygamberin amcası olan Abduluzza, sûrede kinayeli bir biçimde "Alev Babası" mânasına gelen bir künyeye anılmaktadır. Nüzul sebebi rivayetlerinden birinde bu şahsın karakterini ele veren şu pazarlık nakledilir. Ebu Leheb Hz. Peygamber'e gelerek "Ben Müslüman olursam bana ne var?" der. Hz. Peygamber "Herkes ne varsa sana da o var" der. O da, "Beni herkesle bir tutan din olmaz olsun" der. Onun çıkarıcı tabiatı Bedir'de de görülmüş, savaşa gidip mertçe çarpışmak yerine kendi yerine parasıyla asker göndermiştir.

Kur'an vahyi, Hz. Peygamber dışında sadece iki çağdaşını ismen anar: İyilerden Hz. Zeyd, kötülerden Ebu Leheb. Ebu Leheb bu sûrede tarihsel bir kişilik olarak değil, imana karşı körü körüne savaştan inkarcı tipin mümessili olarak yer bulur. Mesaj açıktır: Ebu Leheb ölür, fakat Ebu Leheblük yaşar.

CUZ30

»^3^^*

111/TEBBET SÛRESİ

»N3\$4»

1321

H£3H

> l^t;!

?^34l

© 4—^ L^j isu ili Ji^1 u u çjj v_4j ^î iju cLîs

Cif ^—" ij-° J4^- w>-^->-

RAHMAN RAHİM ALLAH ADINA

1 KAHROLSUN Ebu Leheb'in çifte gücü, 1 zaten kendisi 2 de kahroldu-kahrola-cak!

2 Ne malı ne de kazancı ona hiçbir yarar sağlamayacak! 3

3 Zamanı gelince tarifsiz bir alevli ateşe (yakıt) olacak!

4 Karısı 4 da (onun ateşine) odun hamallığı yapacak, 5

5 gerdanında (takı yerine sanki) çelikten 6 bir halat (bulunacak). 7

1 Lafzen: "iki eli". Bir sonraki âyette yer alan vı veren her mü'min için örnek veya ibret olur.

mal ve kazanca delalet eder. "Ebu Leheb kahrolsun" yerine böyle denilmesinin altında ilâhi şefkat yatmaktadır. Allah Rasulü'nün çağdaşı olan inkarcılar içinden istisnai bir durum olarak sadece Ebu Leheb'in Kur'an'a ismen girmiş olmasının altında, Peygamber'e akraba olmanın kişiyi kurtarmaya yetmediği iması bulunmaktadır. Asıl künyesi Ebu Utbe olmasına rağmen yanakları kırmızı olduğu veya kızınca yanakları al al olduğu için "alev babası" anlamına Ebu Leheb denilmiştir.

2 İbn Mes'ud'un ve kad tebbe okuyuşunu gözeterek.

3 Veya: "Malı ve yaptıkları ona ne yarar sağlayacak?"

4 Kur'an'ın zikrettiği eşler dört kategoride tasnif edilebilir iyi-iyi: İbrahim ve eşi, kötü-kötü: Ebu Leheb ve eşi; iyi-kötü: Hz. Nûh ile Lût ve eşleri; kötü-iyi: Firavun ve eşi. Bu dört eşleştirme tüm eş durumlarını kapsar. Benzer bir sına-

5 Veya: "Karısı da ; o odun hamalı olan (karısı)"; ya da bunu laf taşımaktan kinaye sayarak: "..laf taşıyan (karısı)". Tercihimiz günahı sırtta taşınan bir yük olarak niteleyen Enam 31 gibi âyetlere dayanmaktadır. Zımnin: Karısı dünyada eşinin küfrüne katkı veriyordu, âhirette de ateşine katkı verecek.

6 Lafzen: "bükülmüş liflerden". Mesed, bir şeyin sağlamlık ve dayanıklılığını ifade eder [Me-kâyîs). Fakat daha derinde boynuna bağlı kölelik halkasını temsil eder. Zımnin: Allah'a kul olmayan nefsine esir olur ve ateşi boylar.

7 Ebu Leheb ve karısı hakkındaki bu ilâhi bilgi, Alim olan Allah'ın zamandan müstağni mutlak bilgisidir. Bu gerçek ışığında, bu ikisinin muhtemel hidayetinde dair tüm sorular anlamını yitirmektedir. Allah'ın mutlak bilgisi, bilinen öznenin varlığına bile ihtiyaç duymaz. Sadece parçayı bilen ve gören insana düşen, bütünü bilen ve gören Allah'a teslim olmaktır.

-*fa=~^=^

112* İHLAS SÛRESİ

◆Ns3£N«

Sûre, muhatabının Allah tasavvurunu şirkten arındırdığı için îhlas adıyla şöhret bulmuştur. Muhtevasına uygun olan Tevhid adıyla da anılmıştır. Bazı rivayetlerde Kul huvallahu ahad adıyla anılır. Bunların dışında Esâs, Samed, Tefrid, Tecrid, Necat, Nisbe, Ma'rife, Cemal, Kâfirûn ile birlikte Mukaşkışe, Cerb, Mu'avvize, Mani'a, Mahdar, Muneffira, Berrae, Muzekkira, Nur, Eman ve Safiye diye de adlandırılır (Râzî ve İbn Aşur).

Mekke'de indirilmiştir. Üslubu ve muhtevası bunu destekler. İlk tertiplerin tümünde Mekkî'dir. Medine'de indiği iddiaları sebep-i nüzul rivayetlerinden kaynaklansa gerektir. Ünlü tertipte Felak ve Nas'ın ardına yerleştirilir. Bu durumda sûreyi Nübüvvetin 3. yılma tarihlendirmek gerekir.

İhlas sûresi, kelime-i tevhidin [lailahe illallah) tefsiridir. Üçü olumlu üçü olumsuz toplam altı cümleden oluşan sûrenin konusu tevhid, amacı Allah tasavvurumuzu inşadır. Her bir cümle arasında sebep sonuç ilişkisi vardır. Mesela Allah oluşu sonuç diğerleri sebep olursa açılımı şöyle olur: O Allah'tır; çünkü eşsiz ve benzersizdir, Samed'dir, doğurmamış ve doğurulma-mıştır, hiçbir şey O'na denk ve benzer olmamıştır. Allah oluşu sebep, diğerleri sonuç olarak okunursa: O eşsiz ve benzersizdir, O Samed'dir, O doğurtmamış ve doğuralmamıştır, hiçbir şey O'na denk ve benzer olmamıştır: çünkü O Allah'tır. Sûre tevhid süresidir ve tevhid, Allah'ı Allah bilmektir.

İhlas Sûresi bütünüyle Allah'ı tanıtan ilâhi bir kartvizit mesabesindedir. Kulun Rabbine ihlas ile intisabını ele alır. Sûrenin ihbar cümleleri, kul (de ki) ile inşaya dönüştürülür. Allah Rasulü sûreyi "Kur'an'ın üçte birine denk" olarak niteler (Buhârî ve Müslim). Bu, sûrenin konusuyla alâkalıdır. Zira Kur'an'm ana konuları tevhid, nübüvvet ve âhirettir. Rivayette "Kur'an âyetlerinin efendisi" olarak nitelenen Âyetelkursi ve Haşr sûresinin sonu gibi Allah'tan söz eden âyetler varsa da, bütünüyle Allah'ı konu alan tek sûre budur.

Allah Rasulü, sabah namazı öncesinde kıldığı nafil namazda ve bayramlarda bu sûreyi Kâfirûn ile eşleştirerek okurdu. Sûrenin iniş nedeni olarak nakledilen rivayetler içerisinde en tutarlı olanı, İbn Mes'ud, Ubey b. Ka'b ve Cabir b. Abdullah'tan ayrı ayrı gelen şu rivayettir: "Kureyş Nebi'ye "Bize Rabbinin niteliğini anlat!" dedi, bu sûre nazil oldu" (Tirmizî). Bu sûrede Allah'ı bizzat Allah tanıtmaktadır. Bu yüzden bu sûre vahyin zirvesidir. Zira varlığın zirvesi olan Allah'tan söz etmektedir.

CÜZ 30

«^3S^*

112 /İHLAS SÛRESİ

N3£M

1323

^c^

■ ijîuj ^^-(»5 3-

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 (EY muhatab!) De ki: O Allah'tır; 1 eş-siz-benzersiz bir tek'tir. 2

2 Allah 3 Samed'dir. 4

3 O doğurtmamıştır 5 ve doğurulmamıştır. 6

4 Ve hiçbir şey O'na asla denk ve benzer olmamıştır. 7

1 Zımnen: Sadece Allah'ın mahiyeti hüviyetinin aynıdır, O'ndan gayrisinin mahiyeti ile hüviyeti farklıdır. O'nun hakkı kulluk edilmeye lâayık tek Allah olmaktır, O'ndan gayrisinin hakkı O'na kul olmaktır. Bu âyet beyan bilgi sisteminde tevhidi, burhan bilgi sisteminde hüviyeti, irfan bilgi sisteminde vahdeti ifade eder.

2 JSİıacfiçin, " es-Samed'm aksine Allah'tan başkası ehad diye nitelendirilemeyeceği için el takısı almamıştır" denilmişse de, başta bu sûrenin sonundaki olmak üzere Kur'an'da yalın olarak 53 yerde gelir. Burası dışında,, hepsinde de başkaları için kullanılır. Ehad, sıfat-ı müşebbe-he olması hasebiyle, "teklik ona mahsus ve za-tıyla kaim" demektir. Belirsizlik, onun zatına özgü bu niteliği kulun tam olarak kavrayama-yacağına delalet eder. Vahid yerine ehad gelmesi, maddî-manevî, aklî-hissî tüm boyutlardan ve açılardan biricikliğini, eşsizliğini ve benzersizliğini ifade içindir. Vahid olan "bir" parçalardan meydana gelebilir, fakat ehad olan "tek" parçalanamaz olanı ifade eder.

İhlas sûresi muhatabının Allah tasavvurunu inşa eden bir sûredir. İlahi bir kartvizit mesabesinde. "Ey Allah'ım! Seni tanımak istiyorum!" diye dua eden bir kula sunulmuş bir cevap gibidir. İhlas sûresinde konuşan Allah, konu Allah'tır. Yani Allah'ın Allah hakkında konuştu sûredir. Bu âyetteki kul (de ki) emrinin ilk anda hatırlattıkları şunlardır:

- 1) "De ki" emri muhatabın zihnini yüce bir makamdan gelen emre karşı hazırlar.
- 2) Bu emir talim ve terbiyeyi, yani eğitim ve öğretimi amaçlayan bir talimattır.
- 3) Bu bir şeyi yapma emri değil söyleme emridir. "Bir şeyi yapmadan önce ne yapacağını bil!" anlamına gelir. Zira söz düşüncenin çocuğu, eylemin annesidir. Mamafih sözün kendisi de aklın eylemidir.
- 4) Bir tek bu emirle tüm sûrenin belagat çatısı değişmiş, sûre haberden inşaaya taşınmıştır.
- 5) Ele alman konu akidenin direğidir ve bireysel yorumlara açık olmayan bir konudur. Onun

^3\$=^

• " » ^3 ^^*_-

CUZ30

için de muhatabın takdirine bırakılmayıp "de" emri verilmiştir.

6) "De ki" emri duyulduğu andan itibaren karşı ileti ister: "Ne diyeyim ya Rab!" Bu yöntem teyit alma yöntemidir. Yanlış anlamayı ve anlaşılmayı önlemek için kullanılır. Zira akide gibi nazik bir konuda açık kapı bırakmaya gelmez.

3 Allah lafzının tekrar gelmesi Ehad ve es-Sa-med sıfatlarının birbirinden bağımsız olarak ilâhi zata aidiyetlerini ifade eder. Ehad'in önce gelmesi şirkin öncelikli sorun olduğunu gösterir.

4 Samed, Allah'ın mutlak ve mükemmelliğini ifade eden bir sıfattır. Hiçbir dile birkaç kelimeyle çevrilemez. Hem "her şey kendisine muhtaç olup kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan"; hem "ilk sebep ve son gaye" veya "önce-siz ilk sonrasız son"; hem "eksilmeyen ve artmayan"; hem "evrenin eşsiz sahibi" mânalarına gelir. Kelimenin türetil diği sama m kök anlamı "güç [el-kuvve] ve cazibe kaynağı/merkezi (eİ-cem)"dir. Tabiatın çetin şartlarına direnen yekpare ve som kayaya samed denir. Yani zamana direnen, daim ve baki olandır. İştikak-ı ekber açısından kelimenin asli harflerinin sad ve mim olduğu, "boğaz deliği kapalı olup yememek" anlamındaki savm, "ağız kapalı olup susmak" anlamındaki summ ve "kulak deliği kapalı olmak" anlamındaki samtve. çenesiyle değil değeriyle konuştuğu ve değeri sabit olduğu için "altın ve gümüş" anlamına gelen sâmit ile akrabadır. Yani deliksiz, gediksiz, eksiksiz, noksansızdır. Ne bir şey girer, ne bir şey çıkar. Bu mâna, üflenen Ruh'un 'Allah'tan bir parça'

olduğu düşüncesini de dışlar. Bir çok otoriteye göre Samed, "iç organları olmadığı için yeme ve içmeye muhtaç olmayan" demektir. Yani ölümlü olmayan ve beşere benzemeyendir. Kendisi başkalarına muhtaç olmayıp başkalarının ihtiyacını gideren toplum liderine de "Samed" denir. Marife olarak geldiğinde mâna şu olur: "her şey kendisine muhtaç olan ve kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan". Hakim Tirmi-zî es-Samed'i "öncesiz ilk ve sonrasız son" olarak tarif etmiştir. Sözün özü: Allah'ın mutlak-mükemmelliğini ifade eder (Kırş: İbn Teymiyye, Tehir VII, 307-326). Müsnedin belirli gelmesi tahsis ifade ettiği için cümleye "Yalnızca Allah sameddir" vurgusu katar. Es-Samed ismi, Tan-rı'nın bir şeye girdiği (hulul) veya bazılarının Tanrı'yla birleştiği (ittihad) türünden her tür akidevi sapmayı kökten reddeder.

5 Yani "doğurmamış/doğurtmamıştır", anne-baba olmamıştır.

6 Lem telid yerine lem yelid gelmesi özellik ve öncelikle Allah'a her tür oğul isnadını önlemeye yöneliktir. Yani baba olmamıştır, babası olmamıştır. Zira her doğan ölür, her ölen ise yaratılmıştır. Bu âyet başta eski dünya Şamanizm'i, Hind, Yunan ve kadim Batı

paganizmi ve Hıristiyan teslisi olmak üzere, tüm şirk türlerini reddeder.

7 Zımnem: Ne zatında, ne sıfatında, ne fiillerinde. Ehad, ilk âyette olumlu bu âyette olumsuz kullanılmıştır. Birincisi tahsis, buradaki tamim (genellik) içerir. İlki Allah için bu sonuncusu ise Allah'tan başka her şey için kullanılmıştır.

»££^3^

113. FELAK SURESİ

— — — — « ^

Adını ilk âyetinden alır. Mushaf ve tefsirlerin çoğunda Felak adıyla anılır. Allah Rasulü'nden gelen sahih rivayetlerde ilk âyetinin tamamıyla isimlendirilmiştir. Sûre, ikizi olan Nas ile birlikte "sığındırma" vurgusundan dolayı Muavvizeteyn olarak da adlandırılmıştır.

Sûre, ikizi olan Nas sûresi gibi Mekkîdir. Üslubu ve muhtevası bunu teyit eder. İbn Abbas'tan Ebu Salih yoluyla gelen bir rivayette Medeni olarak gösteriliyorsa da, Küreyb yine aynı kaynaktan bunun tam aksi bir rivayet nakleder. Başta İbn Abbas'ın talebesi İkrime olmak üzere Ata ve Hasan el-Bas-rî de sûrenin Mekkî olduğu görüşündedirler. Medine'de bir Yahudi'nin Ra-sulullah'a yönelik sihir girişimini sûrenin nüzul sebebi saymak, bu yanlış kanaate yol açmıştır. İlle de bir nüzul sebebi aranacaksa, bu müşriklerin Hz. Peygamber için söyledikleri "..büyülenmiş bir adama uymuş olursunuz" (17:47) iftirasının bir benzeri olmalıdır. Ve Kur'an bu tür isnatları kesin bir dille reddetmiştir. Hz. Peygamberin sihre maruz kaldığını söyleyen her türlü rivayet bu ilke ışığında değerlendirilmelidir. Hz. Osman tertibinde sûre Fil-Nas arasında yer alır. Bu durumda sûreyi peygamberliğin 3. yılma yerleştirmek gerekecektir.

Felak, tüm ilk sûreler gibi muhatabını inşa edici sûrelerin başında gelir. Emir tekrarı [kul: de ki) isteyerek başlaması, zımnem "Ey muhatap seni inşa edeceğim" vurgusunu taşır. İnsan iradesinin görünmeyen ve bilinmeyen tarafından esir alınma tehdidine karşı muhteşem bir formül sunar: Rabbe sığınma (isti'âze). Aynı zamanda bu, Cahiliyyenin bir tür "kötülük tanrısı" yerine ikame ettiği şeytan ve cin tasavvurunu reddir. Sûre bu yönüyle icat edilmiş ve icat edeni esir alan korkuların terbiyesine dairdir (Bkz: 72:6, not). Sûre zımnem görünmeyen ve bilinmeyen varlıklardan korkmayı, insanın Allah'la ilişkisindeki zafiyetine bağlar. Allah'ın görünen ve görünmeyen, bilinen ve bilinmeyen tüm varlıkların da Rabbi olduğunu vurgular. Muhatabından, tüm varlıkların şerrinden Rabbe sığınmasını ister (2). Sûre, görünmeyen ve bilinmeyen karşısında Allah'tan başkasına sığınmayı zımnem dışlar ve reddeder. Zira müşrikler cinlere sığınarlardı (72:6).

Sûre iman eden insana, yalnızca cin ve şeytan gibi görünmeyen ve bilinmeyen dünyalara dair vehme dayalı korkulardan değil, aynı zamanda "hasetçi-nin hasedi" gibi zararlı duygulara karşı da sığınmak ve barınak olarak Rabbe sığınmayı öğretir. Zira Allah

mü'minin en büyük sığmağıdır.

•^^

113/FELAK SÛRESİ

_^^^

CÜZ 30

RAHMAN RAHÎM ALLAH ADINA

1 (EY muhatab!) De ki: 1 "Sığınırım ben 2 (yokluk gecesini) yarararak varlığı çıkararak sabahın Rabbine:

2 O'nun yarattığı her şeyin şerrinden! 3

3 Ve 4 (aklı-iradeyi) bastırıldığı zaman ze-hirli-zifiri bir (cehalet) karanlığının şerrinden! 5

4 Ve düğümlere üfleyenlerin şerrinden! 6

5 Ve haset ettiğinde 7 hasetçinin şerrinden! 8

*%3H

» [#U

jiii

'jy

#.

lil

„Lİ

1>*J

1 Ibn Mes'ud'un rivayetine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Bana "de ki" denildi, ben de size "Deyiniz ki" diyorum". Bu, Kur'an kıraatı değil de Hz. Peygamber'in bu sûreyi dua ve istiâze niyetiyle okuma tavsiyesine hamledilmelidir. Kaldı ki, "de ki" emri, yalnızca ilk muhataba değil tüm muhataplardır. Parantez içi açıklamamız da buna matuftur. Ibn Mes'ud'a nisbet edilen nüshalarda Felak ve Nâs'm yar almadığı şayiası hakkında en doğru ve en güzel cevap İbn Hazm'ın verdiği, bunun Ibn Mes'ud'a atılmış bir iftira olduğu ve rivayetin de uydurma olduğu yönündeki cevaptır. Anlaşılan o ki,

muhtemelen rivayetin otoritesi sarsılır kaygısıyla rivayete kıyılmamış, bunun Ibn Mes'ud gibi Kur'an'm yetiştirdiği seçkin bir sahabiye kıymak mânasına geldiği de gözardı edilmiştir.

2 fstiaze'nin akla abdest aldırma işleviyle ilgili bkz: 1:1 ve 16:98, not.

3 Allah'ın fiilleri özünde hayırdır. Bu yüzden

şer, Yaratan'a değil yaratılana isnat edilmiştir. Buna rağmen şer yaratılanın cevherinde olan bir şey değildir, ona arız olan bir şeydir. Zira şer esasen görecedir. Yaratılanı mâ hulika leh'ine (yaratılış amacına) uygun kullanmada şer yoktur, onu yanlış kullanmak şerre yol açar. Parçada şer görünen, bütünde hayır görünür. Kulun baktığı yerden şer görünen, Allah'ın bak dediği yerden hayır görünür. Yaratılanın şerri, kişinin zifiri bir gecede duyduğu korkuya benzer; aslında bu korkunun gerçek gerekçesi gece değil, bilinmezlik, yani cehalettir. Bir sonraki âyet de zaten bu örneği verir.

4 Buradaki vav, tefsiriyye vurgusuyla "mesela" şeklinde de anlaşılabilir. Bu durumda bu ve devamındaki âyetler, ikinci âyette şerrinden sığınılan varlıklar içinden verilen örnekler olmuş olur.

5 Ğask, "karanlıkla dolup taşmak" kökünden. İbnu'l-Enbari Türk lisanından geçtiğini rivayet eder [el-Ezdâd). Kokuşmuşluk, zehirlilik, buz

CUZ30

•N3Ss4*

113/FELAKSÛRESÎ

•^3^4.

1327

gibi olmak, şiddet kelimenin anlam alanına dahildir |Zeccâc ve İbn Fâris). Gece, bilinmeyen ve görünmeyenden duyulan korku ve endişeyi artıran unsurdur (Kurtubî). İlk muhataplar geceyi öylesine öcüleştirdiler ki, onu bir tür "şer ilâhı" gibi görmeye başladılar. Dinlenme vakti olarak insana Allah'ın ikram ettiği geceye şer ilâhı rolü yüklemek, hiç şüphesiz akıl ve iradeyi bastıran cehalet karanlığının şerrine maruz kalmaktır.

6 Veya neffâsât 1 taki dişillliği cinsiyet mânasında alarak: "Düğümlere üfleyen (kalbin akılla olan düğümünü çözerek erkeği baştan çıkararak) kadınların şerrinden". Ebu Müslim bunu tercih etmiştir (Nkl. Râzî). Belirlilik takısıyla gelen en-Neffasât (t. neffase) o gün tüm muhatapların bildiği bir işleme tekabül eder ki, bu da kehanet ve sihirbazlıkla uğraşan kişilerdir. Neffase tıpkı allame gibi her iki cins için de kullanılan bir mübalağa

kalıbıdır [Tefsiru Cüz'i-'Amme).

Düğümlere üfleyenler, insanlar arasındaki akrabalık ve muhabbet bağlarını koparmak için karanlık yöntemler kullanırlar. Nefs, "dili oynatarak tükürür gibi yapıp tükürmeden üfle-mek" anlamına gelir. Son âyette hasidin iza ha-sed denilerek şerrin isnad edildiği fiil zikredildi-ği halde, bu âyette neffasati iza nefesne denil-meyerek şer doğrudan faile isnat edilmiştir. Düğümlere üfleyenlerle görünmeyen varlıklar arasındaki ilişkiyi şu âyet bağlamında anlamak gerekir: "birbirlerine vahyeden insan ve cin şeytanları" İ6:112). Bu âyet Nas süresindeki

"insanların göğüslerine vesvese verenler" (5) âyeti ışığında anlaşılmalıdır. Bu "düğümler" iç-benin (nefsin) kördüğümüdür ve onlara üfleyenler de duygu ve düşünce dünyasındaki düğümleri ve sorunları çözme iddiasıyla insanları aldatan umut tacirleri ve sahtekarlardır. Ya da insanın şahsiyet ve onurunu, söz ve sebatını dağıtma çabasıdır. Buna, karşıt cinslerin birbirlerinin duygularını, cinselliği kullanarak kirletmeleri de dahildir. Sözün özü bu insanın duygularını karıştırma girişiminin her türünü kapsar. Duygu kirlenmesi bunun sonucudur.

7 Bu ibare "hasedini dışa vurduğunda" veya "hasedine yenildiğinde" şeklinde anlaşılabilir. Bu durumda insanın içinde bir zaaf olarak uyuyan haset duygusu değil, asıl şerli olan, o duygunun faal hale gelerek sahibinin vicdan ve aklını esir almasıdır.

8 Haset, hasetçinin haset ettiğine dua, kendisine bedduadır. Haset, özü itibarıyla Allah'a itirazdır,- kime, neyi, ne kadar vereceğine itiraz. Haset hastalığının ilacı, hasetçinin haset ettiğine dua etmesidir. Haset "kıskanmak" değildir. Kıskanmak, gayret'tir. Gayret, elindeki sakınmak, üzerine titremektir. Bu bağlamda yakın kavramların karşılıklarını vermek isabetli olacaktır: Hased: bende yok onda da olmasın. Buhl: Bende var onda olmasın. Şuhh: Onunki benim olsun. Ğıpta: Onda var bende de olsun. Sehavet: Bende var onda da olsun. îsâr. Benim değil onun olsun. Cûd: bende yok ama onda olsun. Fakr. Onda yok bende de olmasın.

-*f£^Ü3s«-

114. NÂS SÛRESİ

»^3\$^

Adım ilk âyetinden alır. Mushaf ve tefsirlerin çoğunda Nâs adıyla anılır. İkizi olan bir önceki sûre gibi bu sûre de Allah Rasulü'nün dilinde ilk âyetinin tamamıyla isimlendirilir. Felak ile birlikte Muavvizeteyn olarak da anılmıştır.

Felak sûresi gibi bu sûre de Mekkîdir. Gerekçesi ve Medenî olduğu yolundaki görüşlerin geçersizliği de Felak sûresinin girişinde işlenmiştir. Tüm tertiplerde Felak-İhlas arasına yerleştirilir. İkizi gibi bu sûre de Mekke döneminin 3. yılında inmiş olmalıdır. Altı âyettir.

Resmi Mushaf tertibinde son sûre olarak 114. sırada yer alır. Bu sayede Allah'ın adıyla başlayan Mushaf, Nas (İnsanlar) sûresi ile son bulur. Allah vahyin kaynağı, nâs vahyin hedefidir. Zaten vahyin de iki hedefi vardır: Tevhid ve adalet. Birincisi kuldan Allah'a, ikincisi kuldan nâs'adır. İlahi hitab işte bu yüzden başı gökte ayakları yerde bir hitaptır. Onun ayaklarını insanlık temsil eder.

Sûre, ikizi olan Felak gibi inşa edici bir sûredir. Felak sûresinde felak!m Rab-bine sığınma telkin edilirken, burada insanlığın Rabbine sığınma telkin edilir. Felak'ta gecenin "şer ilâhı" gibi görülmesi zımnen reddedilirken, Nas'ta adı sarahaten anılmadan görünen ve görünmeyen, insan ve cin şeytanlarının şer ilâhı gibi telakki edilmesi reddedilir. Sûrenin son âyetinden Şeytan adının yalnızca görünmeyen varlıkların şerlilerine değil, aynı zamanda insanın da şerlisine verildiğini öğreniriz. Böylece insandan insanın Rabbine sığınmış oluruz. Sûrede Şeytan'ın Rabbe izafe edilmemesi, Şeytan'm isyanıyla ilâhi terbiyeyi reddettiği, insanoğlununsa tevbesiyle ilâhi terbiyeyi kabul ettiği anlamını taşır.

Sûrenin ilk inşa ettiği şahıs Allah Rasulü'dür. Ona sadece görünmeyen varlıklara karşı değil, toplumun içindeki şeytanlaşmış kimselere karşı da Allah'ın kendisine yeteceği vurgulanır. Bu ilâhi bir teselli olmaktan da öte, zımni bir garantidir. Nitekim bu ilâhi garantinin tüm zor şartlara rağmen nasıl gerçekleştiğine insanlık tarihi şahit olmuştur.

Sözün özü: Allah kendisine sığınanı, sadece kendi dışındaki görünür görünmez türlerin şerrinden değil, kendi türünün şerrinden de korur.

Allah'ın "İnsan topluluğunun Rabbi" oluşu, insan teki gibi insan topluluklarının da ilâhi terbiyenin muhatabı olduğunu gösterir. Bu "Hiç kuşkusuz bir toplumun bireyleri kendi iç dünyalarını değiştirmedikçe Allah da o toplumun gidişatını değiştirmez" (13:11) âyeti ışığında anlaşılmalıdır.

CUZ30

•NîŞ^#»

114/NÂS SÛRESİ

»r^jt^-fe

1329

"1 W

^UJUjj^,

i^4

"J^ ö^&a^ ^j©^ 1 ^Cl^1 v^M'1 cP

1 (EY muhatab!) De ki: "Sığınırım ben Rabbine insanlığın;

2 Sahibine insanlığın;

3 İlahına insanlığın: 1

4 Sinsi ve sinik vesvese kaynağının şerrinden; 2

5 o ki, sürekli kalplerine fısıldıyor insan-ların,3

6 İster görünmeyen-bilinmeyen, ister gö-rünen-bilinen türden. 4

1 İlk üç âyet atf-ı beyan olarak, her biri bir öncekini açıklar. Yani: İnsanlığın Rabbi insanlığın yöneticisidir, insanlığın yöneticisi insanlığın İlahıdır. İnsanoğlu birine sığılacaksa onun Rab, Melik ve İlah sıfatlarını bihakkın taşıması gerekir ki, sığınmanı koruyabilsin. Zamir yerine nâs'm üç kez tekrarlanması hem beyan hem de insanın şerefliğine bir göndermedir.

2 Veya geçişli olarak: "sindirip geri bıraktıran.." Hannâs, hunûs'tan geçişsiz olarak hem "kendisinden Allah'a sığımlıdımda sinip geri çekilen", hem de "sindiği yerde fırsat kollayıp ilk fırsatta insanı ayartmak için pusuda bekleyen" anlamlarını içerir. Vesvesenin sonucu şartlanma ve önyargı, bu ikisinin sebebi ise vesvesedir.

İsm-i mastar olarak vesvâs, vesvese kaynağı olabilecek görünen görünmeyen, bilinen bilinmeyen, hayal veya gerçek, bilinçaltı veya bilinç üstü, duyular veya güdüler, vehim veya endişe (4:119-121) olmak üzere her tür vesvese kayna-

ğıdır. Nasıl ki vesvâs'm ayartmasından kurtulmanın yolu Allah'a sığınmak ise, vesvâs'm oyuncağı olmanın sebebi de Allah'tan uzaklaşmaktır. Allah'a sığınmayanlar mutlaka sığınacak başka bir kapı bulurlar. Allah'tan başkasına sığınmak, sığınılan o kapıya tasavvurda Rablik, Meliklik ve İlahlık vasfını yakıştırmayla sonuçlanır. Bu Allah'tan rol çalmaktır. Neticede o kapı, sığınan kimse için bir vesvâs-i hannâs'a dönüşür. Bu vesvas-i hannâs'm bir dış gerçekliğinin olup olmaması fark etmez. İcat edilmiş sahte bir görüntü olsa da, kendisi onun uydusu, o ise kendisinin öteki kişiliği olur (Bkz: 43:36-37). Şeytan ve nefsin bazı vesveseleri bir şey yaptırmamak için değil, insana yapması gerekeni unutturmak içindir (6:68; 18:63; 12:42). Bu firkoslar içgüdülerin, egonun, bilinçaltının yüreğin kulağına fısıldadığı süslü yalanlar ve ayartıcı cazibedir. Tüm günah, isyan, küfür ve şirkin kaynağı da budur. Vesvas-i hannâs'm yalanma aldanmak... işte asıl günah budur ve bu mazeret değildir. Ondandır insandan sadır olan

•ŞsS^SsI*

CUZ30

her kötülük, insanın kendi elleriyle yaptığı kötülük olarak kaydedilecektir (3:165; 42:30; 4:79). İşbu noktada Allah'a sığınmak, kişinin ferman dinletemediği gönlünü Allah'a ısmarlamak, bir yerde O'na sigortalatmaktır. Ve bu mânada isti'âze fiili bir duadır.

el-Vesvâsi'1-hannas, Âdemoğlu'nun atasını aldatan Şeytan başta olmak üzere, onu doğru yoldan saptıran herkestir (Krş: 7:20-21). "Allah Ra-sulü dedi ki: "Cin ve insan şeytanlarından Allah'a sığınırım!" Ebu Zer sordu: "İnsan şeytanı da olur mu?" Hz. Peygamber cevap verdi: "Evet, o cin şeytanından daha şerlidir." (Ahmed b. Hanbel).

3 Felak sûresinde kendisinden Rabbe sığınılan

üç şer, dışardan gelen serlerdi. Burada ise tek bir şeyden Allah'ın Rububiyet, Melikiyyet ve Uluhiyyet gibi üç sıfatına sığınılıyor: Sinsi ves-veseci. Bu üslûp, kendisinden sığınılan şeyin tehlikesinin büyüklüğüne delalet eder ki, bunun sebebi de insanın içinden gelip içini hedef almasıdır.

4 Veya min'in beyaniyye vurgusuyla: "Cinden dolayı da (vesvese verir), insten dolayı da (vesvese verir)". Yahut da .min'in ibtidaiyye vurgusuyla: "(sinsi vesveseci) cinlerden de olur, insanlardan da". Zımnen: Tüm iradeli varlıklardan. Cinn ve ins birlikte geldikleri her yerde iradeli varlıkların çift kutbunu ifade eder (Çevirimizin gerekçesi ve ayrıntı için bkz: 6:112, not 2).

-«^^N*-

KAYNAKÇA

Abduk, Muhammed (1849-1905); Tefsîru Cuz'i 'Amme, Kahire, 1409/1989.

Abdulbâki, M. Fu'âd; el-Mucemu'1-Mufehresli-Elfazı'l-Kur'âni'l-Kerim, Kahire, 1408/1988.

Afaieş, Said b. Mes'ade el-Belhi (ö. 209); Maani'I-Kur'an (I-II), tah. Dr. Abdulemir M. Emin

el-Verd, Beyrut, 1985/1405. Aişe Abdurrahman, Prof. Dr. Bintu'ş-Şatı' ; el-1'cazu'l-Beyânî li'1-Kur'an ve Mesailu îbni'l-

Ezrak, Kahire, 1404. — et-Tehim'l-Beyâmlî'l-Kur'ani'l-Kerim, 7. bs. Kahire, 1977. Beğavi, Ebu Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd (ö. 516); Me'âlimu't-Tenzîl (I-IV), Beyrut,

1414/1993. Beydâvî, Ebu Sa'îd Abdullah (ö. 791); Envaru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl (I-II);

Beyrut,

1408/1988. Celaleyn: Celaluddin el-Mahalli ve Celaluddin es-Suyûtî ; Tefsiru Celaleyn, Kahire, t.y. Ebu Hayyan, Muhammed b. Yusuf (ö. 745) el-Bahm'1-Muhît (I-IX), Tah: Adil A. Abdulmev-

cûd-Ali M. Muavvîd, Beyrut 1428. Ebu Hilal el-Askeri, Hasen b. Abdullah (ö. 400?); Kitâbu'l-Furûk, Trablus, 1414/1994. Ebu Ubeyde Ma'mer b. El-Musennâ (ö. 209/824) ; Mecâzu'l-Kur'an (I-II), tah: Dr. Muhammed Fuad Sezgin, Kahire, t.y. Ebûlbeka, Eyyub b. Musa el-Huseyni el-Kefevî (ö. 1094/1683); el-Kûlliyyât, Beyrut

1412/1993. Ebüssuud Efendi (ö. 982/1574); İrşadu'l-'Akli's-Selîm ilâ Mezaye'l-Kitâbi'l-Kerîm (I-V), nşr:

Daru'1-Fikr, y.y., t.y. Elmalık M. Hamdi Yazır (1878-1942); Hak Dini Kur'an Dili (I-X), İstanbul 1979. Esed, Muhammed (1900-1992); Kur'an Mesajı (I-III), Meal-Tefsir ; çev: Cahit Koytak-Ahmet

Ertürk, İstanbul 1417/1996. Ferrâ, Ebu Zekeriyya Yahya b. Ziyad (ö. 207); Ma'âm'l-Kur'an (I-III), tah: Ahmed Yusuf Ne-

cati-M. Ali en-Neccar, y.y., t.y. Mrûzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakub (ö. 817); Besâim zevi't-Temyîz Letâifu Kita-

bi'l-'Azîz [I-VI), Beyrut, t.y. Halil b. Ahmed ei-Ferâhîdî (100-175 h.) ; Kitabul-'Ayn (I-VIII), tah: Dr. Mehdu el-Mahzumi-

Dr. İbrahim es-Samarrâî, Bağdat 1980. Ibn Atıyye, Ebu Muhammed Abdulhak b. Ğalib (ö. 546); el-Muharram'1-Vecîz fî Tehiri'l-

Kitâbi'l-'Azîz (I-V), tah; Abdusselam Abduşşafi, Beyrut 1413/1993. Ibn Aşur, Muhammed Tahir (1284-1868); et-TâhA ve't-Tenvîr (I-XXX), y.y., t.y. Ibn Cümi, Ebulfeth Osman (ö. 392); el-Hasâis, tah: M. Ali Neccâr (I-III), y.y., t.y. İbn Dureyd, Ebubekir Muhammed b. Hasen (ö. 321); Cemheratu'1-Luĝa (I-IV), Beyrut, t.y. İbn Fâris, Ebulkuseyn Ahmed (ö. 395); Mu'cemu Mekâyîsi'1-Luĝa (I-VI), Kahire 1400/1980. Ibn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed (ö. 456); el-Fisal fi'1-Milel ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal

(I-V), Beyrut, t.y.

»fcs3£s4» » : : , » ^

İbn Hişam, Abdülmelik b. Eyyub el-Himyeri (ö. 213); es-Skatu'n-Nebeviyye (I-IV), Kahire, t.y.

İbn Kesir, Ebulfida İsmail b. Ömer (ö. 774); Tehiru'l-Kur'ani'l-'Azîm (I-IV), Beyrut, 1401.

İbn Teymiyye, Takiyyuddîn (661-728); et-Tehim'l-Kehir[l-VÜ), Beyrut, t.y, İbnu'l-Cevzi, Ebulferec Cemalüddin Abdurrahman (ö. 897); Zâdu'l-Mesîr fî 'lmi't-Tefsîr [l-VIII), Beyrut 1414/1994.

İslâmoğlu, Mustafa; İsrailoğulhnnndan Ümmet-i Muhammed'e Yahudileşme Temayülü, İstanbul, 1996.

— Öç Muhammed, İstanbul, 2000.

— Alemlerin Rabbi Allah, İstanbul, 2005.

Kâsımî, Muhammed Cemaleddîn (1866-1914); Mehasinu't-Te'vîl (Î-XVII), ta'lik: M. Fuad Abdulbâki, Kahire, t.y. Kulliyatu'l-Elfâz {l-II); Berîk b. Sa'îd el-Karnî, Riyad, 1426.

İbn Manzûr, Ebulfazl Cemaluddîn Muhammed (ö. 711/1311); Lisanu'1-Arab (I-VI), Kahire, t.y.

Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed e-Ensârî (ö. 671); el-Câmi' li-Ahkâmi'l-

Ku'an (I-XX), tah: A. A. El-Berdûnî, Kahire, 1372. Kuşeyî, Abdulkerim b. Hevâzin (ö. 465/1072); Letâim'l-îşârât (I-III), Kahire, 1981.

Tefsiru'l-Menâr (I-XIII) ; Muhammed Reşid Rıza (ö. 1935) (Fatiha-Nisa arası M. Abduh), Beyrut, 1414/1993.

Mevdûdi, Ebu'1-a'lâ (1903-1979); Tefhîmu'l-Kuran (I-VII) ; çev: heyet, İstanbul, 1986. Mevsû'atu's-Sunne: Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Muvattâ, Müs-ned-i Ahmed b. Hanbel (I-XXIII), İstanbul, 1992.

Mukatil b. Süleyman el-Belhi (80-150); Tefsir (I-V), tah: Dr. A. Mahmud Şehhâte, Kahire, 1979.

Musa Carallah Bigi, Kitahu's-Sümie, çev: Dr. M. Görmez, Ankara, 1998.

Se'âlibî, Ebu Mansur İsmail (429/1038); Fıkhu'1-Luğa ve Sırru'l-Arabiyye, Beyrut, ty.

Süyûtî, Abdurrahman Celaluddîn (849-911 h.) ; el-ltkân fî 'Ulûmi'l-Kur'an (I-IV), tah: Mahmud Ebulfadl İbrahim, Kahire, t.y.

Şâtıbî, Ebu İshak İbrahim b. Musa el-Gırnâti (ö. 790); el-Muvâfakât fî Usûli'l-Ahkâm (I-IV), ta'lik: M. H. Hüseyin Tunûsî, Daru İhyai'l-Kutubi'l-'Arabiyye, y.y., t.y.

Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed (ö. 1250); Fethu'l-Kadîr el-Câmi'Beyne Fenni'r-Rivâye ve'd-Dirâye min lmi't-Tefsîr (I-V), Beyrut, 1417-1997.

Tabatabâi, M. Huseyn (ö. 1981); el-Mîzân fî Tefsih'l-Kur'an (I-XX), Kum, 1371/1412.

Taberi, Ebu Cafer M. B. Cerir (ö. 310); Câmiu'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'an (I-XH), Beyrut, 1412/1992.

Tâcu'l-'Arus (I-XX) ; Zebîdî, Muhibbuddin Ebî Feyd Murtaza, Beyrut, 1414/1994.

Zeccâc, Ebu İshâk İbrahim b. Es-Serîy (ö. 311); Ma'âm'l-Kur'an ve î'râbuhu (I-V), tah: Dr.

Abdulcelil Şelebi, Kahire, 1414/1994. Zemahşerî, Ebu Kasım Carallah Mahmud b. Ömer (ö. 538); el-Keşşâf'an Hakâiki't-Tenzîl

ve 'Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Tevîl (I-IV), Beyrut, t.y.

— Esâsu'l-Belâğa (I-II), Kahire, 1985.

DİZİN

Abbad b. Serahbil 198

Abbas jb. Abdulmuttalib) 1319

abdS70

Abd b. Humejd 421

abdest 192

Abduh (Muhammed) 17

Abdullah (b. Abdulmuttalib) 171, ~ oğlu Muham-

med 393, 1276 Abdullah (Hz. Peygamber'in oğlu) 1313 Abdullah b. Amr 300, 421 Abdullah b. Husayn 1298 Abdullah b. Mes'ud (r) 55, 71, 121, 161, 326, 421,

436, 454, 561, 573, 588, 598, 826, 877, 916, 921,

984, 1067, 1091, 1137, 1147, 1310, ~'un kiraati

666 Abdullah b. Selam (r) 1000, 1118 Abdullah b. Ubey 351, 352, 681, 1100, 1128, 1129,

1130 Abdulmuttalib 171 Abdurrahman b. Avf (r) 1144 Abdurrahman (b. Ebubekir) 1002 AbduVedd 1175 Abdu Yeğus 1175 Abdu Yezid 1139

Abdülehad Davud (Benjamin Keldani) 1121 âhidîn 608 Abiya ailesi 579 Acem 520 el-'âcile 532 'acibte 885 açlık korkusu 535 'Âd ve Semûd 275, 411, 665, 666, 725, 945, 1044,

1052, 1255 adalet 218, ~ çağrısı 602, ~in hatırı 631, ~ devletin

imamdır 767, ~ tasavvuru 1167 Addas (Niriovalı) 448 Âdem 110, 557, 612, 615, ~ İblis kışması 553, 567,

594, 612, ~'in nesli 588, - ve eşi 612, -iyyet 1021 Âdemoğlu 16, 17, 18, 262, 264, 612, 1330, ~nun

sulbü 299, -lan 634, 878 Adiy b. Hâtem (r) 335

'âdiyât 1292

'adi 384

'Adn (cennetleri) 463, 563

Adnânî Araplar 1280

'aduvvun 612

el-'af 1136

âfâk 1044, 1080

afazi 11

ahd6\2

ahdese 610

'ahdullah 119, 'ahidnâ 612

ahfâ 596

Ahfeş 378, 382, 1238, 1306

ahkâb 1213

ahlâk: ~î sorumluluk 266, 503, ~î standartlar 322, 1008, ~lı bir toplum modeli 681, harcama ~ı 710, ~ çağrısı 727, ~î değerler 590, ~î davranışın kaynağı 1279, ~î davranışın anlamı 1279

Ahmed (s.a.v.) 1117, 1121

ahsa 557

'ahsen 662, 818, -e'l-kasas 429

ahkâm âyetleri 582

ahlâm 1051

ahtae 101

el-Âhir 1083

ahiret 845 ~i inkâr 676, 820, ~ saadeti 902, ~ günü 1099, 1114, - dünyanın ruhudur 1200

Ahkâf 1255

Ahkamu'l-Kur'an 1126

ahlâkî yamyamlık (gıybet) 1031

Ahneton 931

Ahzâb 401, - savaşı 680

Ahmed Cevdet Paşa 1008

Ahmed b. Hanbel 20, 25, 47, 56, 98, 158, 199, 898, 1067, 1144, 1330

Ahuramazda 643

Aişe (r) XX, 58, 64, 145, 219, 221, 511, 677, 733, 824, 831, 865, 959, 1144, 1145, 1183, 1184, 1276, 1305, 1317, ~'ye iftira olayı 681

Aişe Abdurrahman (Bintu'ş-Şatı') 1156, 1238

Akabe biati 615, 659, 789, 883, 1258

'akara 727

•^3^*

DİZİN

Y^£^

'akdSU

akidevi şizofreni 207

Akk lügati 595

'âkifîn 608

akıl 302, 565, 619, 1255, ~ emaneti 270, -eden kalb 309, 459, 567, 650, 661, 866, 1037, 1205, 1210, 1227, sorumsuz ~, 591, ~ etme yeteneği 602, ~ın hastalığı 691, ~la kurulan tuzaklar 1175

aktif: ~ kötü 312, ~ muhalefet 558

a / Iâ804, 1031

'alaka 640, 1279, 'alak 1279

Alemlerin Rabbi Allah 312

Ali (rj 7, 152, 200, 219, 270, 327, 421, 750, 828, 867, 879, 902, 964, 975, 1283, 1290

Ali el-Kârî 571

'Alîm 452, 652, 882, ~ ve Hakîm 654, ~ ve Habîr 1145

'Aliyy 956

Allah 458, 485, ~'ın izni 40, 194, ~'m hükmü 201, ~'m hürmeti 256, ~'a teslimiyet 208, 855, ~'m şahitliği 218, 385, 1197, -tan isteme 219, ~'ı sınamak ~'ı hakkıyla takdir etmek 241, ~'a hakkını teslim etmek 241, ~'ın adı 249, -tan başkası adına kesilenler 249, ~ adına uydurulan yalan 254, ~'a iftira 256, 264, 503, ~'m azdırması 264, ~'m devesi 275, 412, 634, 727, 1263, ~'m rahmeti 293, 921, ~'m velisi 386, ~'la savaşmak 316, -'a ihanet 331, ~'m yardımını 333, 642, 664, 721, 755, ~'ın tevbesi 334, -'m hidayeti 352, 614, ~'a güven 365, 1085, ~'a sadâkat 370, ~'m rızası 371, 622, 1099, ~'m büyüklüğü 376, 1251, ~'m elçisi 382, 719, ~'ı tanımlama teşebbüsü 386, ~'la konuşmak 390, ~'ın beyti 465, 634, ~'ın günleri 471, ~'m nimetleri 472, 594, ~'m bak dediği yer 488, ~'m fiili 498, ~'a benzetilmek 512, ~'a nankörlük 548, 1293, -'la sözleşme 592, ~'ın ödülü 593, ~'la kul arasındaki ilişki 593, ~'ı bilme 593, ~'dan kopmak 593, -'dan korkmak 595, ~'la olan bağ 590, ~'m adını yüceltmek 598, - karşısında esas duruş 598, ~'m dini 600, 642, ~'m sınırsız bilgisi 610, 1103, ~'ın zatı 610, 1141, ~'a iman 627, - koyduğu yasaların mahkûmu değil hakimidir 629, 1136, ~'m ruhu 634, ~'a aracısız kulluk 642, - adına sahte kutsallıklar 646, ~'a karşı borçluluk bilinci 648, 1087, ~'ı tanımazdan

gelmek 649, -'tan kaçmak 652, 1037, - yolu {fî sebilillah) 653, 1085, ~'a yönelik nidalar 664,

~'la ayaklaşanlar 666, 1080, ~'a saygı 674, ~'ıntanıklığı 679, ~'m işitme ve bilmesi 682, ~'ın affı 683, 736, ~'m laneti 683, - insan iradesinin ba-kışımhhğı 691, - ve Rasul 692, 787, -la diyalog 711, ~'a dua 712, ~'m hakkı 725, 1287, ~'a mutlak güven 736, ~'m nuru 736, 1262, ~'ın boyası 799, ~'m yaratışı 799, 1248, ~'m mutlak otoritesi 799, ~'m nimeti 828, ~'m yasası 835, 1175, ~'i gündeminde tutmak 835, ~'a oğul isnadı 910, ~'m rızık dağıtımını 921, ~'m cezası 927, ~'m sünneti 1022, ~'m yargısı 1072, ~ insan ilişkisi 1076, -'tan rol çalma 1084, 1109, ~'i unutma 1108, -tasavvuru 1132, - için vermek 1136, ~'m fiili 1141, ~'ın sonsuz kudreti 1141, - adına yemin 1144, ~'ın kullan 1175, -'in takdiri 1210, ~'m rehberliği 1238, - korkusu 1252, ~'m şaheseri 1274

Allahuekber 1189

alay 346

âlem: -i ervaha 430 -i misal 430, ~'în 629, 637

alçak maymunluk 631

'Alîmun Hakîm 431

Âlûsi 23, 236, 320, 569, 608, 963, 1018, 1112,

1144, 1296, 1298, 1304 alternatif bilgi kaynakları 650, - mana 1210 'âm 778

amme (' an+mâ) 1212 'amile 12

Âmir (kabilesi) 827 Âmir b. Rebia 825 Amrb. As {r} 1114, 1313 Amrb. Avf (r) 1127 Amr b. Hişam 134, 305 Amre (İbn Ubeyy'in cariyesi) 687 Ammar b. Yasir (r) 521 Amman 556, 561, - vadisi 758 Amon kültü 762, 931 'an 886,

ana babaya iyi davranma 777 ana karınca 738 ânestu 596, 760, el-'anet 154 anlam katmanları 598 Anka (Hz. Lokman'ın oğlu) 811 'Ankebût 785 Anadolu 738, 793, 1241

»£s=3£=4«

DtZÎN

«#s?85ss*

annelik 1001

anoloji (kıyas) 650

Antakya 875, 1034

Apis öküzü 28, 286, 290, ~ heykeli 291, 606

apokrif (înciller) 34

Arabistan 34, 575, 986, ~ yarımadası 622, 1255

Arafat 70, 646

Ârâmice 1121

'ard457, 276, 372, 637

Ararat 407

Arap 30, 575, 1008, ~ lehçeleri 441, 520, 577, ~ kültürü 582, ~ tasavvuru 582, ~ şiiri 595, ~ asıllı bir peygamber 632, ~ geleneği 1015

Arapça XVI, 22, 27, 39, 47, 83, 156, 731, 900, 1213, -'arabiyyen 428, 610, 941, 'arabiyyun 521

Arius 1121

Arîm 851, ~ barajı 851, ~ seli 851

Aristo 1256

aritmetik kesinlik 652

'ârûbâ 1126

'arş 452, 595, 739

âsâ(-yı Musa) 160, 284, 598, 717, 736, 762, 985

asabiyet 757

'asi 1305

ashab-ı yemîn 11260

ashabu'l-uhdûd 1241

'Âsi b. Vâil 953, 1314

Asiye (Firavun'un karısı) 683, 755, ~'nin kocası 674

asma (üzüm) 563

Asmaî 44

Asurlulur 20, 368, 392, 633,

Astroloji 1180

'aşa (tavuk karası) 974

'aşivyl219

Ata (İmam) 191, 220, 223, 424, 455, 1061, 1073,

1126 atalar yolu 217 Ateizm 1108, 1150 'atik 646

atomlardaki mikro tavaf 878, âtu'z-zekât 1187 'avl 145

Avustralya Aborjinleri 779 Ayaş b. Ebi Rebia 1023

Âyetelkürsi 87, 1322

'ayn 1204

Ay Tanrısı (Nannar) 238, ~ Tanrıçası Diana 556

ayet 233, 375, ~1 hâdisât 375, ~'un muhkemâtun

396, âyât 428, 559, ~ 1 beyyinât 540, 550, 788 Azer 797

Azerbaycan 793, 1034 Aziz Kur'an 731 'azâb 108, 472, 539, 640, 646, 653, 679, 683, 711,

809, 821, 847, 857, 1159, 1168, -un muhîn 809,

~ azîm 809, -'s-sa'ir 812 el-'Aziz 50, 441, 818, 860, 1125, 1241, ~un Hakîm

348,910, 1102, 1118

B

bâ (edat) 337, 419, 433, 551, 785, 930 "maiyyet

için" 9, 80, 245, 475, 541, 623 Babil 40, 255, 335, 1241 Ba'duhum rain ba'd 346 Baharat yolu 844, 851 Bahîra (rahip) 216 bâis 646 Bâl 1008 H. Bâîga 1055 Bari' 23 barize t en 566 basar 486, 1156 Basilides 184 el-Basîr 531, 1133,

Basra XXX, ~ dil okulu 595, ~ kıraat okulları 617 başörtüsü 213 bataşe 725 bâtil 67, 475, 619, 806 ~ inanç sistemleri 619, 723,

el-mubtilûn 940

el-Bâtın 1083

Batlamyus 277

batn 128

el-batşetu'1-kubra 984

Bâzân (Yemen yöneticisi) 39

bedî' 44

be'asnâ 557

Bedir 129, 136, 306, 324, 573, 834, 1082, 1104,

1105, 1132, ~ savaşı 317, 731, 984, ~ esirleri

1008, 1175 bedevi 333, ~ Arap aklı 357, ~ kabileler 1020

•s^^s^*

DÎZİN

«N^ssŞ*

L, ^ .j. f

beğâ 771

Beğavi 113

Bekke vadisi 287

bel (edatı) 922

Belagat, 585, 614, 1011, 1172, 1191, 1213,-kuralları XXIII

belâğan 637

belâ 378, 502

Bel'am b. Baura 300

Belkıs (Sebe kraliçesi) 734, 738, 742

ben idrâki 385, 1150, 1197

Beni Mustaiik esirleri 1008

Beni Sakif 333

Benu Zebine oymağı 1280

beraet 558

bereket 272

Berke 696, 834

Besâir(u zevi't-Temyizj 37, 67, 143, 305, 481, 541, 550, 608, 734

Besmele 2, 407

be's 631

bessî 448

beşer 797, 907, 1201, -an 486, -î irade 709, gi 1055

beşik bebesi 584

beşîr 762

beş vakit (namaz) 423, 546

beyani bilgi sitemi 300

el-Beyan ve't-Tebyîn 277

Beydavi (Kâdî) 37, 569, 574, 1047

Beyhaki 1073, 1276, 1317

beyn 510

beyyinât 35, beyyine 550, 1286

Beytullah514, 635, 1047

el-Beytu'l-Ma'mur 528, 1047

Bezzâr 1317

biiznillah 1135

Bilgi 16, huduri ~ 16, ~nin mahiyeti 650, etmek 704, ~ hiyarerşisi 1058

bilim ahlâkı 1 76

bi'l-hakk86, 475,497, 551, 557, 619, 753, 786, 794, 866, 910, 919

Bilal (b.EbuRabah) 511

bilinç alaborası 616, 622

bilinçaltı 1071

-'i bil-

-yi elde

bilinçüstü 1071

billahi 565

bi'r 431

bir kul (salih kul) 569, 571, 810, 573

birlik ruhu 1117

bin 20, 189

bismillah 1247

bi-te'vilih 437

bittim noktası 448

bitki örtüsü 565

biyolojik 661, - köken 818, 1175, - canlı 1008

"biz Nasarayız" diyenler 1121

Bizans 792, 793, 828, 900, 1021, 1303, ~ imparatoru 360, ~ otoriteleri 794

BlachereXXX, 697, 734, 1196, 1200, 1211, 1243

boşanmış kadınlar 83

Brahma 1249

Buda 1274

Buhârî 11, 26, 27, 29, 33, 62, 82, 135, 145, 172, 191, 209, 224, 240, 255, 306, 352, 359, 436, 493, 552, 578, 588, 715, 734, 767, 799, 820, 827, 859, 860, 865, 871, 912, 936, 952, 979, 1000, 1004, 1027, 1039, 1053, 1058, 1060, 1071, 1076, 1087, 1112, 1114, 1127, 1144, 1147, 1175, 1269, 1276, 1317, 1319, 1322

buhl 1104,

bukraten ve asîlâ 1205

buluğ yaşı 299, 300

bûr 702

burrizet 723

burûc 485

Buran Duht 740

burjuvazi 166

buzağı heykeli 290, 292

Bünyamin (Benyamin) 443, 444, 445, 451

bürhanî bilgi (sistemi) 300

Büyücüler (Mısırlı) 485, büyü sembolleri 1179

Ca'berî 1046

Cabir b. Zeyd XXX, 48, 188, 326, 469, 353, 615, 659, 677, 763, 816, 954, 982, 1046, 1188, 1232, 1246, - tertibi 553, 1015, 1067, 1311, 1314

Cabir b. Abdullah (r) 421, 816, 1127, 1322

Ca'db. Kays 1129

OTM ___J[^] ___TM#,

DİZİN

\$&3gs4

Cafer tertibi 1015 cahd 511, 737 Câhız 277 cahilin dindarlığı 268 cahilin 305

Cahiliyye 134, 146, 357, 833, 1325, -Arapları 78, ~'de kadın 150, ~ dönemi 648, 733, 1190, -
şii 733, ~ tebennisi (evlatlık sistemi) 835, ~ insanı 881, 1177, ~ gururu 1024, ~ şeref
sistemi 1024, ~ akli 1094, ~ geleneği 1116, ~ tasavvuru 1156, ~ savaşları (Ficâr) 1254, ~
gecesi 1265

cahîm 885, 1185

cânn 598

canlıların kökeni 690

can sınavı 308, ~ korkusu 761

câriye 153, 839

Cassas 1126

casusluk 1112

cazibe ipliği 797

ce'âle 15, ca'1 372, -fiili 797

Cebbar 510, 725

Cebraîl (Cibril) 37, 966, 1055

cedel 569

cehennem 1256, 158, 270, 723, 1192, -İlkler 250, 378, 577, 590, 604, 887, 1036, -i hak
edenler 590, -'in varlığı 1072

cehûl 843

Celal ve Cemal 207, ~ ve İkrâm sıfatları 1074

Celaleyn 253

celde 679

cemel 270

Cemel savaşı 1304

Cemhera(tu'l-LuğaJ 660

cenaze namazı 352

cennet {cennât) 93, 142, 158, 270, 563, 577, 582, 702, 871, 1010, 1036, 1050, 1066, ~'u 'adn
463, 906, -likler 590, 809, 1077, ~ şarkıları 795, - ve cehennemın varlığı 820, -lik eşler
988, iki -1072, -1er 1074, - nimetleri 1076, 1118

el-cevb 1255

Ceza günü 399

cibt 161

Cidde 1015

cihadli4, 1117, 1118, 1187, Allah yolunda-165, 330, 349, büyük - 708

cilbâb 685

ci'nâ 550

cinn 486, 738, -1er 251, 570, 1177, 1177, ~ ve ins

269, 301, 738, 1004, - şair ilişkisi 881, cinsel: -güdüler 264, ~ ahlâk 154, -lik 679, 684,

685, 797, 837, 839, -in doğası 729 cinsiyet 1179 cisiyyen 590 cismani fitrat 799 ciyâd 904
cizye ayeti 335 cubb 431

Cudi (dağı) 407, 1274 curm 308 Cuma 1126, - namazı 1126, ~ ilahi bir içtima

1127, ~'nm şartlan 1127, - vakti 1127 Cumartesi hilesi 1123 Cübeyr b. Mut'im 1046 Cündi
Şapur 619 Cürcanî XXVII, 76 Cüneyd (Bağdadî) 71, 439, 1297 cünüplük hali 310 Cüveyriye
(Hz.) 153, 839 cüzam 283 Cyrus (Akyıldız) 40, 1059

çapul1104 çeviri XXIV çift kişilikli 825 çokeşlilik 158, 838 çok tanrıçılık 584 çöl hayatı 573

D dâbbe 750

dağların bilinçsiz hareketi 750 dağın 1012 dar 36, 376, ~u'l fâsıkîn 36, ~u'l-hevârd>6, ~u'l-
ka-

rar 36, ukbe'd-dâr 36, ~ sîu'd-dâr 36 Dahhak (b. ei-Müzahim) 39, 424, 467, 588, 595,

638, 704, 765, 802, 872 dahvl219

dâkâ bihim zer'an 783 dalâl {dalâlet) 463, 474, 716

■^S^s4*~

DÎZİN

» ^c3^^*

darabe 875

Dârakutnî 594

dan' 1252

Daru'l-Erkâm 1261

Daru'n-Nedve 981, 1280

Darwin 16

da'vet 1175

Davud (a) 85, 86, 158, 506, 528, 710, 844, 848, 849,

898, 901, 902, ~'un laneti 210, -oğlu 584, 631 Decius (İmparator) 556, 851 dede yetimi 147 Dd'u Şubehi't-Teşbih 77 '4 değerler sistemi 565 dehr 1200

dehrî 374, 995, ~lik 1213 Deizm 1150 Delphoililer 810 delalet bahsi XVIII delil [hüccet] 403 Derbent Şeddi 575 derecât 533 demmernâ 744 demir 265, 848 deniz [bahr) 22, 65, 193, 857, ~ ticareti 848, ~

ürünleri 215 denge 710, 721

deyim 270, 410, 521, 566, 1160, -sel ifade 605, 610 dey yân 1309 deyyâr 1175 didden 592 dıyâ' 370, 627 dif'un 497

dîn [deyn] 336, 910, 1231, 1309, ed-Dîn 506, 1309,

~u'l-kayyimeh 1287 dinamik kader 280 diyalog 539, 715 diyet 171 döl suyu 652

dua 234, 461, 579, ~ etmek 712 duhâ 1219 dübba' 25

dünya 1249, ~ hayatı 1088, ~ ve ahiret 1166, dünyevileşme 565, 1123, ~ cezası 831

ebâbîl 1304

ebed 421, ~ ebedi hakikat 557, 584, ~î saadet 586,

1205, ebedilik 702 ebedi risalet misyonu 836 ebedi ~ mutluluk 582 ~ istiklal 1078 ebeveyn-evlat ilişkisi 807 Ebu Âmir 41, 360 Ebu Amr 748 Ebu Akil 350

Ebu Ali el-Fârisî XXVII, 551, 857, 1222 EbuBasîr(r) 1023, 1024 Ebu Bekir (r) 182, 187, 366, 367, 720, 964, 1002,

1075, 1144 Ebu Bekir er-Razi 192 Ebu Cafer 157

Ebu Cehil 134, 305, 374, 995, 1279 Ebu Cendel (r) 1017, 1023, 1024, 1114

Ebu Davud 79, 146, 182, 198, 631, 638, 685, 871,

979, 981, 1139, 1144, 1200, 1275 Ebu'd-Derda (r) 27 Ebu Hanife 17, 150, 218, 334, 1260 Ebu Hatim 833

Ebu Hayyan 65, 105, 571, 857, 1002, 1155, 1259 Ebu Hilal el-Askeri XXIII, 496 Ebu Hureyre (r) 310, 326, 421, 733 Ebu Huzeyfe (r) 825 Ebu'l-Kays 151

Ebu Leheb (Abduluzzâ) 1112, 1320, 1321 Ebu'l-'As 1114, Ebu Mihcen 199 Ebu Mes'ud (r) 350 Ebu Musa el-Eş'ari (r) 633, 1276 Ebu Müslim (el-Isfahani) 29, 41, 57, 66, 71, 75, 79,

112, 126, 130, 145, 149, 150, 156, 273, 359, 363,

598, 608, 611, 612, 622, 635, 652, 669, 683,

1020, 1094, 1315, 1327 Ebu Saib (r) 1000, 1058 Ebu Said el-Hudri (r) 421, 1213, 1288 Ebu Süfyan (r) 306, 1114 Ebu Talha(r) 1104, Ebu Talib 926, 968, 1046 EbuTa'me218 Ebu Ubeyde (Ma'mer b. el-Müsenna) XXII, 106,

197, 243, 315, 332, 374, 383, 392, 479, 501, 531,

-<4s3S5=3*

DÎZÎN

-*N3£s^

563, 584, 595, 631, 633, 723, 750, 799, 818, 833, 900

Ebu Ubeyd 223

Ebu Zerr 1330

Ebülbeka (el-Kefevi) 546

Ebüssuud 113, 236, 496, 512, 674, 793, 902, 1034

Ebrehe 465, 1305

el-ebter 1313

ecdâslo62, 1171

ecel 396, 397, 508, 667, 814, 870, 998

Efes 556, 561, ~ Konsili 221, ~li 556

effâk991

ef'ide 818

Ehad 1323, 1324

ehl 408, 745, 783, 849

Ehl-i Kitap 208, 295, 1087, 1286

Ehl-i Beyt 833, ~ okulu 192, 1272, 1312

Ehl-i Sünnet okulu 192

"ehlullah" 1303

Ehrimen (karanlık tanrısı) 643, 1213

ekîdenne 627

ekim 598, ekimu's-salât 630, 786

ekin 563

ela (edat) 9

elçiler 705

element 564, 661, ~er yaratılış süreci 485, ~er köken 818, 1175

el/1283

elkâ 717

el-Elhzu'1-Müteradife XXIII

ellezi 867

ellezîne âmenû 755, 778

Elmalık (M. Hamdi Yazır) XVI, 87, 88, 153, 282, 407, 443, 493, 513, 531, 555, 619, 698, 699, 717, 738, 851, 855, 904, 929, 936, 948, 955, 969, 1040, 1071, 1111, 1147, 1179, 1201, 1257

emanet 162, 313, 372, 563, 843 ~e sadakat 843

embriyoloji 661, 913, 1278, 1279, ~k süreç 662

Emin Belde 1273

emmâ 573

emn 19, 48

emr 134, 764, 803, 811, 944, 993, 1040, 1084, 1279, 1280, teklif-tekvin 45

el-emr bi'l-ma'ruf ve'n-nehy ani'l-munker 1300

emzikli kadın 639, emzirme süresi 1001

endâden 477

Endonezya 1022

Endülüs 1022

Enes b. Malik (rj 314, 1193, 1311, 1312

enfâl307

enfus 1044, 1080

Ensar358, 1085,

entrika 281

er ak 851

erîke (erâik) 880, 1204

erkek tesettürü 685

Erva 687

Esamm 118

eshabu'l-fîl 1303, 1304, 1307

esnam 288

esrâ 528

Esâs(u'l-Belâğâ) 15, 265, 506, 848, 1159

esâtîru'l-evvelîn 1157

Esed (Muhammed) 79, 155, 156, 174, 247, 285,

483, 378, 314, 510, 511, 556, 631, 633, 661, 848,

900, 981, 1036 Esedoğulları 827 esMr 764 eshane 1008 eshâr 1042

esir 1204, ~ almak 153 Eski Ahid 21, 22, 23, 24, 28, 29, 39, 50, 120, 195,

285, 415, 529, 569, 588, 598, 606, 633, 685, 750,

756, 757, 759, 760, 762, 764, 848, 849, 850, 1000,

1025, 1038

esma' 16, 685

el-esmau'1-husnâ 302, 359, 596, 1108, 1109, 1266, 1297

Esmâ bt. Yezid (r) 188 Esseni (cemaati) 556 estetik ihtiyaç 1073, Esved b. Abdiyeğus 825

Esved b. Muttalib 1314 Eş'ari (İmam) 239 eşca'827 eşdeğerlilik XXVI eşhedu en-lâilâhe

illallah 567 Eş-Şî'r-Ve's Şu'arâ 510 eşudde 433 eşyanın kaderi 399

♦fS£3\$5#»

DİZİN

\$ s ^3£^ s \$

etâ (câe farkı) 496

etî'u 1014

etrâb 906

etvâr 1174

eudokia 1121

Eusebius 238, 277

evham 857

evlat: ~lık 151, 152, 1094, ~ edinilen çocuk 825

evliya 109, 204, 205, -ullah 385

evrensel ilkeler 696

evsân 288

Evsat-ı Mufassal 1243

Evs b. Samit (r) 1093

evtâd 1256

evvabîn 533

el-Evvel 1083,

evvelin 664

evzâr 608

eyâmâ 686

eykâzan 559

eylem ahlakı 1188

Eyyub (a) 632, 898

eyyuhâ 11, 640, 815, 865, 1031

eymân 517, -ukum 839

ezâhum 836

el-Ezdâd 1326

ezeli ve biricik hakikat 723

Ezheri 325

Ezop (Lokmanj) 810

ezvâc 661, 831, 1213

fâ (edatı) 29, 804, 833,

fâ/jiş 831, /ahşa 682, el-fâhişe 1139,

iaK/1e (fevâkih) 880, 887, 988

fal okları 191

fânûs 687

faiz: bkz. ribâ

faradnâ 677

Faraklit problemi 1121

Faran dağı 1274

farida 81

Fars 745, ~lar 1021

fâsık/fisk 100,331, 1028

Fatıma (hz.) 1147

Fatıma bt. Hattab 601

el-fatır 1086

fasle'l-hitâb 902

Faysalu't-Tefrika 1190

îe'ale 12

iekkera 262

feminen 740

Fenike 161

Ferrâ XXII, XXVII, 56, 98, 99, 129, 270, 276, 383, 415, 436, 492, 515, 531, 563, 573, 582, 595, 598, 610, 614, 633, 668, 683, 687, 702, 704, 715, 723, 727, 739, 748, 785, 799, 877, 897, 921, 924, 930, 974, 975, 976, 985, 998, 1000, 1002, 1011, 1050, 1071, 1155, 1263, 1268, 1272, 1279, 1283, 1286, 1306

ferşen 253

fesâd 72, 931, ekonomik ~ 802, ekolojik ~ 802

feteyât 687

Fethu'1-Bârî 1145

Fethu'l-Kadir 363

fetih {feth} 312, 325, 822, 1110, ~ duası 279

fetil 162, ~â 687

fetk 622

fetret 195

lettekûn 496

fey'307, 1103, 1104,

Feyyum 771

fezi'u 858

Fıkhı'1-Luĝa 341

fitrat 304, 378, 612, 729, 799, 800, 1302, ~a yabancılaşmak 268, 612, ~ sözleşmeleri 269, 282, 462, 612, 915, 1078, ~ yasası 575, -tan sapmak 800

fidye 1008

fietun 557

Fıhr b. Malik 1307

li'l (fiil) 685

Filistin 40, 443, 629, 792, 793, 1219, 1241

fi'l-'ard 324

Firavun 22, 150, 283, 285, 286, 439, 571, 594, 715, 719, 754, 762, 767, 864, 982, 984, 986, ~ tevbesi 150, 599, 602, 683, 1034, 1039, 1044, 1047, 1165, ~ imanı 150, 391, 419, 420, 921, ~'un azgınlığı 598, ~'un soykırımını 598, 600, ~'un tuzağı 601, ~'un kamçısı 717, ~'un karısı 754, 1147, ~ kıssası 1216 1340

•^3^4»

DÎZÎN

•Şs^Şssf»

Firdevs 577, 661, 668

Fîrûzâbâdî 67

el-Fisal 25, 571

fi sitteti eyyâmin 1084

fitne 68, 342, 492, 1112, 1136

fosil yakıtlar 1080

Fransa 1022

fuâd 424, 425

fuccâr 904, 1231, 1233

fuhuş 149

el-fulk 878

furkân 23, 698, 702

el-Furûk 496, 551, 866, 930, 943, 1136, 1210

fussilet 943

futinû 521

füzyon 878

ganimet 307, 308, 1020, 1104,

Garibu'l-Kur'an 192, 1199

Gatafan 696

gaybî haberler 1052, 1284

gayr-ı müslim 8, 205, 335

gayr-ı meşru çocuk 1116,

Gazzali XXI, 421

gebelik 1001

gece ve gündüz 708

genetik mühendisliği 176

gerçek dindarlık 332

gıybet 1031

Gibbon 794

Gomore 1164

Goyim 1125

göğüs yırtmacı 685

gök 704, -lerin ve yerin mirası 585, ~ün kitap ruloları gibi dürüleceği 615, 636, ~ ve yerin yaratılışı 619, ~ cisimleri 619, 622, atmosfer içi ~ 704

görünmeyen ve bilinmeyen 857, 896, 1179, 1182, 1268, 1327

gösterişçi dindarlık 67, 268

Grekçe 1121

Guatamala yerlileri 779

Guatama Buda 731

güç ahlâkı 575, 668, 719 739, 752, 1008, ~e tapın-

ma 603, -gösterisi 603

günah: 757, ~ta ısrar 131, ~a aldırmamak 131, ~ işlemek 131, - kavramı 778

Güneş tanrısı (Şamaş) 238

Güney Arabistan 1034

Güney Hint dilleri 606

güvenlik tehdidi 717

güzel 818, ~ söz 807

ğâbirin 783

ğaddu'l-basar 684

Ğâfir 911

el-Ğafûru'r-Rahîm 359, 1241

ğalebû 'ala emrihim 560

el-Ğaniyy 646, 865

ğanîme(t) 317

ğask 1326

ğassâk 906

Ğatafan 143

ğavâ612, ğâvîn489, 723

ğayb 409, 452, 747, 765, 846, 857, - ve şehade

818 ğayy 588 ğill 27 ğislîn 1166 el-Ğınâu'lMulhî79S ğulûl 1104, ğurfe 712 ğurûr 815, 1152

H

Habbab b. Eret (r) 776, 951

Habbab (Hubâb) b. Münzir (rj) 696, 834

habbe 91

Habeş 851, ~ dili 872, -İstan 504, 767, 850, 1241,

-hicreti 605, 775, 1114, 1220 Habeş Krallığı 1303 Habib 1034 Habibe bt. Sehl (r) 78 Habibe bt. Zeyd (r) 158 hâlifîn 35 haber 1029 Habil ve Kabil 557

«&£3£s4»

DİZİN

*£s3£s^

Habîr 244, 531, 710, 811, 1293

Habur 633

habt 97

Hac 27, 216

Hacer 413, 478

Hacer-i Muallak 53, 54

hâciyyât 497, 498, 1069

Had'il-Ervah 17, 421

Meta 459

hadde 1099

el-hadîd (demir) 1082, 1090

hadîka 746, -u'l-ayn 746

hadîs 1052, 1144, 1161, ~ külliyatı 1075

hadmen 610

Hadramevt 850, 1255,

Hadrianus Tapmağı 556

hafizu 83, hâfizûn 483

Hafsa(hz.) 1144

hazf 192

hakk 903

el-Hakîm 452, 860, 872, 1124

Hâkim [Müstedrek] 1144

Hakim b. Hizam 825

hakikat: ~in bilgisi 496, ~ e zulmedenler 673,

~i imaja kurban etmek 1129, el-Hakk 460, 483, 551, 619, 670 halaka 498

Halid b. Velid (r) 214, 1015 halife 15

Halil (b. Ahmed el-Ferâhîdî) 662 el-Halîm 869, 1136

halk 45, 476, 795, 865, 882, 1150, 1283, ~ fiili 1213

hâm 216

Hâmân 754, 763, 930

hamd 15,372, 513

hamein mesnun 485

hamele 790

Hamidullah (Muhammed) 606, 1249, 1274

hamietin {hamiyetin) 575

hamilelik 837

Hammad b. Seleme 421

Hamra'ul-Esed 137, 138

Hamza (r) 830

hanânen 581

hane mahremiyyeti 839

hanif 210, 520, 524, ~ hanef 393, ~ dini 799

Hanife 827

Hanok 588

Hanzala b. Saffan 1034

hapis 441

haram ayı 216, 330, ~ ayı geleneği 1015, ~ kılma 1143, 1144

harama yaklaşmamak 256

harb 98

harîr 1204, 868

Harran 27, 619, 629

Harre 280

hars 960

Harun (a) 292, 572, 584, 607, 764, 874

Hârût ve Mârût 39, 541, 557

el-Hasais 187, 386

Hasan (r) 452, 826, 978

Hasan Basri 39, 175, 192, 271, 421, 424, 452, 455, 595, 733, 755, 782, 872, 902, 962, 1061, 1186, 1190, 1202, 1213,

hasenat 98, 1310, ~ ve seyyiât 423 8 qq hasene 258, ~n 510

hased 42, 196, 1327

Hasîm 497

hasirû enfusehum 914

hasûr 111

Hassan b. Sabit (r) 33, 1099

hastaların hukuku 695

haşr577 797/ haşyet 273, 385, 605, 622, 1161, 1171, haşînâ 573

hata'296

hatayı savunmak 756

hatb 1043

hatem 835

Hatib b. Ebi Belte'a ir) 1110, 1112

Hatib (Allah) XX

Hatice (r) 825

hatm 962

hattat 815

Hattab (b. Amr) 825

Hattâbî 1281

hava dinamiği 115

DÎZÎN

^^^

Havariler 220, 767, 1117, 1122

havd 181, 981

havf 19, 273, 385, 605

havf-huzn 19, 91

hâviye 744

Havle bt. Salebe (r) 1093, 1094

Havva 612

hayat: ~ tarzı 590, ~ suyu 661, ~ tohumu 661, 797, tek dünyalı ~ 791, ~ tasavvuru 749, 791, ~in yasası 459, ~m amacı 1078, ~ mucizesi 1079

el-hayâtu'd-dunyâ 532, 1249, -âhıra 1249

hayat ve ölüm 557

Hayber 573, 823, 1020, 1110, 1144, -'in fethi 1020, 1021, 1104, 1123, 1318

el-hayr (hayır) 63, 953, 1180

el-Hayyl90, 1195

hayrat 1074

hayye 761

hedâ 463

Herodias 582

halâlen tayyiben 59

Helak 399, 539, ~ olan kavimler 729

hel (soru edatı) 642

helû'1170

hendek 143, 677, 834, -kuşatması 161, 834, - savaşı 828

Heraklius (İmp.) 792

Hermes (Trismegistos) 161, 209, 588, ~'in müşahedesi 622

Hermetizm 433, - Eski Mısır ~'i 209

Hermetik öğreti 286, 300, ~ miras 619, 622, irfan 622, ~ metinler 73 1

Hesap Günü 354, 644, 700, 750, 752, 780, 806, 871, 1032, 1125, 1162, 1213, 1220, 1225, 1231, 1232, 1240, 1243, 1274, 1290, 1299, -nünden kaçanlar 383, -nün zorluğu 610

heva 765, -sına teslim olan 706

Hevazin esirleri 1008

Hezekiel peygamber 633,

hıfz 245

hıml610

hımar 685

Hıristiyan 4, 23, 34, 37, 50, 206, 767, 936, -1ar 555, 584, 621, 673, 793, 1025, Pavlus -lığı 120, 209, 210, 800, 843, -laşma 194, 203, 800, ~hk

723, 958, 1090, -iaştırmak 799 hıтта 24 Hızır 570 hızı 614, 642, 917 hicap 839 Hicaz 1078

Hicr 492

hicret 325, 934, 1008, 1039, ~'in ilk günü 720, -yurdu 789

hidayet 246, 250, 376, 767, 1193, - ve dalalet 682

Hint 619, - putperestliği 606, eski -731

hipnoz 11

Hira (mağarası) 1276, 1279

hikayeciler 652

hikmet XVIII, 94, 114, 162, 572, 721, 1124, 1312, - ve adalet 631, kadim - 622

Hiksos Hanedanı 439, 1219

Hilal b. Ümeyye (r) 364

hilm 838

hîm (deve humması) 1079,

Himyer Kralları 573, 986

Hint Altkıtası 1022

Hiyeroglif 762

Hubelll82

hubb 435, 1099,

hubût265

Hûd395, 729, 1018

Hudeybiye 143, 464, 624, 1015, 1020, 1025, 1110,

1112, - antlaşması 1024 hukuk: cinayet ~u 143, vasiyet ~u 143, ihtilaf ~u

143, kadın ~u 143, - hukuk 575 hukm 438, 630, 721, -en 756 el-huld 20, 421, halidîn 13
eW2u7Jcll56 Hulleys b. Alkame 1015 hulm 439

humaniter mantık 253 humor 213, 685 hunâlike 111, 565 Huneyn 333, 1317 hûr 1049,
1050, 1074, ~un 'ıyn 1078 hurafe 336, 337 hurma 563, 574, 582, 834 husûm 1163

1343

< £^c3 S^^*

DİZİN

«&s3£^

huşu' 660, 1108, 1217, 1251

hutame 1301

hutbe 492

Auvello8,

Huza'a 327, 677

Huzeyfeb. Yeman (r) 198, 828, 1136

huzi'l-'alve 304

hücre 144

Hüdhüd 738, 739

hümeze-lümeze 1302

hürriyet alam 685

hüsn-i zan 681

Hüsrev (I) 792

Hyampaca Kayası 810

î

el-ıcl 290 'itrit 742 ılgın 851 Irak 1104, ıslavhâ 881, istifâ 110 ışık (nûr) 835

î

ibadet 856, 1194, -lerin ruhu 67

ibda'AS, 1150

İblis 5, 16, 264, 492, 612, 795, 1178, -leşmek 230, ~'in talebi 263, ~ kıssası 898, ~ düşman öteki 1228

İbnAbidin 1096

İbn Abbas jKur'an'm Tercümanı) XXV, XXX, 17, 25, 33, 39, 40, 48, 55, 63, 64, 71, 72, 98, 123, 143, 163, 172, 175, 188, 202, 203, 219, 229, 239, 243, 253, 313, 421, 423, 424, 459, 467, 552, 588, 590, 598, 611, 615, 633, 636, 637, 638, 648, 683, 697, 712, 748, 796, 826, 840, 867, 871, 879, 954, 975, 977, 984, 989, 992, 1000, 1015, 1025, 1034, 1036, 1047, 1054, 1068, 1071, 1080, 1091, 1096, 1105, 1114, 1117, 1118, 1139, 1175, 1183, 1232, 1283, 1292, 1311, 1317, 1320, 1325, - tertibi 1067, 1314

İbnu'l-'Acuz (Hezekiel) 633,

İbn Âmr 192

İbn Aşur XXX, 145, 151, 156, 223, 286, 397, 608,

767, 786, 832, 833, 851, 857, 922, 928, 935, 943, 948, 95 959, 961, 966, 967, 984, 1008, 1024, 1025, 1036, 1047, 1048, 1050, 1055, 1059, 1061, 1071, 1075, 1077, 1078, 1079, 1085, 1094, 1096, 1102, 1104, 1120, 1126, 1127, 1136, 1222, 1232, 1278, 1283, 1322

İbn Atiyye 245, 395, 400, 417, 1139, 1173

İbnCevzi39, 571, 774

İbn Cinnî XXVII, 47, 187, 312, 386, 1185

İbn Cüreyc 704, 742

İbn Dureyd 660

İbn Habîb 1213

İbnHacer 1145

İbn Ebi Hatim 361, 433, 897, 1073, 1288

İbn Ebi Şeybe 1317

İbn Fâris XXVII, 88, 160, 169, 361, 474, 630, 703, 744, 761, 779, 1166, 1190, 1199, 1204, 1279, 1327

İbn Hâleveyh 1145

İbn Hanbel 733, 799, 979, 1000, 1031, 1139, 1175,

1238, 1279 İbn Hanefiyye 684

İbn Hazm 25, 152, 571, 795, 1155, 1326 İbn Hibban 871

İbn Hişam 145, 236, 767, 1314 İbn İshâk 131, 594, 615, 809, 836, 977, 984, 1056,

1305, 1314 İbn Kamie 132 İbn Kayyım 17, 421, 571 İbn Kesir 41, 44, 96, 171, 220, 305, 335, 612, 742,

759, 840, 875, 941, 1004, 1019, 1025, 1044, 1127,

1128, 1144, 1156 İbn Kuteybe 510 İbnMâce 158,361 İbn Mes'ud 1159, 1175, 1207, 1232, 1317, 1321,

1322, 1326 İbn Ömer (r) 162, 984, 1087, 1139, 1317 İbn Revaha 733 İbnSa'd 171,836,898 İbn Sina 877 İbn Teymiyye 421, 571, 767, 809, 1156, 1287,

1324 İbnu'l-Cevzi 1287 İbnu'l-Enbarî 1326 İbnu'l-Esir 199, 1056

•N^sf»

DİZİN

•N3£N«

İbn Ümmi Mektûm (r) 1220, 1222

İbnZeyd684, 1031, 1044, 1087

İbn Ziba'ra (Abdullah) 635, 977

İbn Zübeyr (Abdullah) (r) 455

İbrahim (a) 37, 46, 56, 115, 117,238,390,415,797, 573, 578, 586, 596, 615, 685, 767, 779, 784, 824, 864, 883, 1018, 1039, 1112, 1312, Makam-ı ~ 48, 124, -i gelenek 69, 645, 1170 - ailesi 110, - kıssası 585, 781, 782, ~'in çocukları 629,

İbrani 255, ~'ce 339, 1228, ~ peygamberler 764

İcâd662, 1150

İbret vesikası 773,

el-î'câzu'l-Beyani 646, 1156, 1238, 1245, 1252

İçki 159, -cezası 199, 213

İddârake 748

iddet 837

İdris(a) 116, 588,

iffet gömleği 449

ifsad 12

iftidâ 78

iftira 608, 679, 683, 700, ~ cezası 679, ~ya kulak kabartanlar 681, feriyâ 867

ihanet 314

ihia 598, 1112

ihraç 1034

ihsan 813

ihtilaf 61, 319

ihya 1034

ikan 7, 736, ~ ayetleri 991

İkiyüzlülük 359, 691, 778

ikmâl 191

iiora'1278

İkrime 44, 223, 455, 459, 590, 595, 679, 826, 872, 875, 1080, 1260, 1325

iktidar 575, ~ pratiği 575

îlâ 78, 612

ilâî 1306

Îlâh 1329

ilâhlaştırma 592

ilâhî: -hiyerarşi 216, ~ gözetim 240, ~ felaket 276, - rahmet 424, - yasa 576, - huzur 589, ~ esma 596, 757, 1108, 1155, - müdahale 598, 1268, ~ kayıt 626, - kevnî yasalar 629, 789, 1200, - senaryo 347, - yazılım 399, ~ bilgi 300, 776, 1058, ~ yönlendirme 312, - irade 643,

~ şefkat ve mer-

hamet 655, - sınav 668, - sıfatlar 693, ~ hidayet 709, - eğitim 758, - hakkaniyetin kaçınılmaz sonucu 820, - sünnet 876, - talimatlar 996, -bir ihbar 1104, - sınır 1113, - mahkeme 1129, -kelâmın ruhu 1227

ilhâd646, 951

ilham 1290

'Um 47, 502, 556, 631, 637, 773, 788, 846, 994, 1010, 1096, mine'l - 47

illet-hikmet 573, -bağı 231

ilk günah 517, 843

ilk neden 861

Ilyas (Uya, Elijah) (a) 25, 240, 569, 588, 1121

imam 492, 544, 873

îmam Bakır 984, 1283

İmam Cafer XXX

İmam Şafiî 295, 820, 825, 1096, 1298

imimin mubîn 399, 873,

iman 653, 696, 736, 778, 863, -a davet 239, ~m kimyası 453, ahirete - 370, ~m ahlâkî karşılığı 614, 696, 1260, - medeniyeti 738, - matematiği 855, - ayetleri 991, -i sinerji 1050, - ahlakı 1136, pazarlıksız - 719

imma (in+mâ) 1201

imrae 111

imtihan (sınav) 461, 778

İmran Ailesi 110, 1147

inanç: ~ özgürlüğü 231, -a karşı zorbalık 474, -sistemi 598, 619, - ahlakı 1105

inâs 175

inci 1071

İncil (Yeni Ahid) 34, 51, 208, 579, 580, 1120, 1121, Yuhanna -i 1121, Barnabas -i 1121, Luka -i 1121

İncil ve Salib 1121

incir ağacı 1273

infak 7, 308, 342, 648, 879, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1130, 1131, - suresi 1082

infitar 1227

inkar 866

inne (edat) 242, 283, 951

inorganik 929

ins 246, - ve cinn 251, 548, 857, 1071, 1201, 1330

insan 246, 567, 661, 1196, 1201, -m ötekisi -m psikolojisi 483, 569, - yaratılışı 602, - m Allah'tan hoşnut olması 614, -oğlu 625, -m ebedi

»Ş^St^*

DtZÎN

•N3£s#»

istikbali 639, ~m yeniden dirilişi 640, -Allah İstanbul (Konstantiniyye) 44, 792, ~'un fethi 793

ilişkisi 659, - peygamber 727, ~ tasavvuru 780, ~ ortak paydası 1031, ~ kitabı 1080, kendine yabancılaşan -1150

inşaallah 1024, 1159

intişâr 797

inzâl/tenzil 11, 23, 265, 296, 429, 456, 563, 698,

1282, 1283 ipotek 236 irade: 565, 592, 1035, 1193, 1194, ~ özgürlüğü 235,

- ile sınanma 592, -nin sınırı ve kayıtlı tabiatı 644, hür - 715, - emaneti 820

xid (yasası) 1024

irfani bilgi sistemi 300

İran 731, 1185

i'rad 164, 494, 1057, 1061, 1192

îrem bağları 1255

ironik 352, 400, 496, 642

İsa (a) 7, 25, 35, 46, 51, 110, 113, 116, 161, 183, 221, 578, 586, 623, 673, 698, 767 , 875, 1122, 1274, ~nın ölümü 184, 220, ~'nın mübarek kılınması 627

îsâr 1104

isbat yöntemi 240

İseviler 194, 556, 1091, 1121

Isferâyîni 192

İshak (a) 50

İshak b. Rahuye 421

islam 457, 570, 657, 715, ~ ezeli biricik hakikat XI, ~'m ahlak sistemi 5, ~ milleti 46, - aklı 462,

- ümmeti 577, - cemaati 797, 831, 1026, 1031, 1110, 1117, 1132, 1275, ~'ın evrenselliği 1031, -şeriatının yasakları 1144

ism (günah) 1031

ism (isim) 596, 1120, 1204

İsmail Hakkı İzmirli 421

İsmail (a) 49, 50, 56, 629, 767, 1136, ~'i kurban etme teşebbüsü 629, -oğulları 433, ~'i Araplar 1182

Isra 541, 1056

israf 253, 372

İsrail 123

İsrail Krallığı 20

İsrailiyyat 23

İsrâiloğulları 31, 32, 471, 549, 572, 606, 608, Ya-hudileşen ~ 4, 35, 255, ~'nın serüveni 594

israf 614, [esrafe] 617

istehaffe 976

istevâ 'alt'1-arş 818

isti'azel, 518, 519

istiğfar 352, 1019

istihfaf 806

istihza 290

istirca 58

istiska' 24

istikamet 958, 1000

istikbar\\91

is t islam 1031

Iştikâku Esmâillah 57

iştikâk-ı ekber 1324

M 295

naat 723

îtkân (fî Ulûm'l-Kur'an) 7, 114, 122, 192, 222, 242, 346,496, 529, 481, 538, 596, 612, 614, 620, 640, 718, 719, 860, 877, 915, 922, 1111, 1275, 1281

ittehazû 699

itmam 191

iyi-kötü 403

izostasi 622

izn 114, 1135

J

Java Adaları 1022

Jochanan (Levi oğlu) 569 Josephus 277

K

Kabala 39

Ka'b b. Eşref 321, 1100

Ka'b b. Malik (r) 364, 733

Kabe 48, 124, 214, 287, 332, 335, 586, 648, 1047,

1067, 1182, 1215, 1260, 1304, 1305, 1307 Kâ'bî 57

Kabil kompleksi 881 Ka'bu'l-Ahbar 569 kad (edat) 234, 1093 kadb 1223 kâde 598 kader
485, 970, 1065, -e iman 256, 1067

•£ss3£==*«-

DİZİN

◆fs=3S34*

Kadı Abdulcebbar 23

kadın: ~ın cazibe ve güzelliği 685, 695, ~m kişilđi

685, -erkek ilişkileri 685 kadim hikmet 588

Kadir gecesi 82, 31, 317, 1244, 1255, 1268, 1282, 1283

Kaffal 646, 685, 1197

kâfir 8, 708, 819, 1114, ~în 208, 330, 530, 716,

1190, ~ler 773, 787 Kafkaslar 575 kâfur 1202 Kakhâr 510

kahır-lütuf dengesi 1071 kahinler 652, 733 kâidîn 353

kâinat: -kitabı 537, -ttaki kozmik denge 770, -düzeni 1117

kalp 302, 731, 1037, 1302, -lerinde hastalık olanlar 1193

el-kalem 1156, 1279

kam 590

el-Kamil 199

Kamosa Hanedanı 1219

el-kanâ 1059

kâne 126, 370, 535, 542, 584, 533, 1071

kâniten 524

kanonik 34

karanlıklar 835

Karınca Vadisi 738

Kartaca 792

karı-koca 158, 580, 838

Kariyer planlaması 427

karşılıksız almak-vermek 802

Karun 771, 930, - gölü 771

kasıra tu 't- taraf 1073

Kasım (Hz. Peygamber'in oğlu) 1313

Kâsımî (Cemalüddin) 38

Kasım b. Ebi Berze 697

karşı cins 685

Katade 48, 72, 145, 175, 424, 459, 561, 582, 595, 610, 631, 637, 638, 646, 679, 704, 827, 872, 875, 879, 923, 978, 1000, 1027, 1036, 1169, 1185

kati 311

katırân 480

kavm 476

kavvam 157

kavi 386, 504, 565, 596, 617, 645

Kaynukaoğulları 827

kayyum 88

kaza cinayeti 736

kazefe 606

kâzimîn 930

ke (teşbih edatı) 736

kebed 1260

el-kebîr 1300

keîâ 531, 627, 709

keffaret 212, 1094

kefil 444

kefûr 655, 815

Kehf kıssası 553

kelâle 148, 187, -âyeti 143

kelâm 863, -m ruhu 467 -ullah 1160

Kelbi 300, 455, 1232

Keıboğulları 825

kelimâtAl, 228, -ullah 386, 561

kella 1190, 1279

kelm 17,29

kelime 389, -lerle oynama 296, ~i-tevhîd 1322

Ken'an 797

kenûd 1293

kerramna XIII, 543

kerîm 308, 715, 984, 1081, ekrem 1279

kesret 243, ~te vahdet 457

Keşşaf 97, 202, 227, 365, 414, 429, 586, 902, 1090,

1114, 1279, 1280 kevâ'ib 1215 kevâkib 662

kevn 694, -i ayet 1080, ~i yasalar 45 Kevser 1045, 1312, 1313, -ebter karşıtlığı 1311 keyd 627, 642 kezalike 57S, 866 kezîm 508 kıraat alimleri 617 kırâet 20, 573, 866 kırtâs 224

kıssa (kısas) 63, 535, 557, 721, ~cı 561, 572 kıssa' 24

kist 384, 370, 1029 kıtal 649

•fS^^Sf*

DÎZÎN

^^^N*

kıyam 429, -u'l-leyl 1185

kıyamet 258, 577, 1061, 1062, 1229, sosyal ~ 44, ~in ansızın geleceği 258, 1237, ~ ayetleri 582, ~in zamanı 1219 Kızıldeniz 22 Kilise 582, ~'nin şirki 971 kimya 717

kinaye 264, 291, 301, 550, 778, 538, 1133 kirli akıl 354 Kisâî 192, 409, 447, 1279 el-kitâb 482, 582, 959, 1082, 1090 kitab 764, 821, 863, 958, ~ yüklü eşekler 1125,

varlık ~1 991 Kitab-ı Mukaddes 43, 52, 238, 875 Kitab'ul-Ayn 943 Kitabı's-Sünne 119, 1025, 1094 kitap ehli 210, 731,767 Kitabım mubîn 398, 483, 971, 1160 kitle psikolojisi 324 Knesset 335 konsantre 661 kontrolsüz güç 604

korku 201, 389, ~ terbiyesi 595, ~ya tutsak olmak 595 ~da şirk 1105

kozmik: ~ kıyamet 610, 717, 984, ~ bilgi 622, ~ tavaf 622, ~ denge 770, ~ ilâhiye katılım 1124, ~ süreç 1227

kozmolojik deliller 1032

köle: ~lik 158, 686, 687, 854, -leştirme 717, 1008

körü körüne inanmak 721

kötülük tanrısı 623

Kral Ahab 25

Kral Azyahu 25

KralHerod 582

Kral Minşa 25

Kraliçe karınca 738

Küba 360

kûbkibû 723

el-Kuddûs 1124, 1219

Kudüs 25, 37, 48, 54, 139, 529, 742

kulfâr 1088

Küfe XXX, ~ okulu XXII, 140, 595, 617, 673, 790

kul (de ki) 1323

kullu şey'in 516, 738

Kulsum bt. Ukbe b. Ebi Muayd 1023

Kur'an 373, 610, 704, 917, ~'ın inşa projesi XV, ~en 'arabiyyen XV, ~'ın Türkçe meali XVI, ~'m edebi üslubu XXIII, 1289, ~ ahlakı XXIV, ~'daki ses XXVIII, ~i cezalar 199, - tefakkuhu 216, ~'ı ulaştırma sorumluluğu 226, ~ kozmografyası 229, 704, 945, ~î belagat 303, 1213, ~'ın sıfatı 369, ~ mucizesi 374, 788, ~î çoğulculuk 393, ~ vahyinin açık ve anlaşılır niteliği 610, ~'ın amaçları 612, ~'ın fihristi 615, ~'m ilahi kaynağı 699, ~'m nesneleştirilmesi 704, - okumanın amacı 704, ~'da gölge 707, ~'da rüzgar 708, ~'da cennet 708, ~'ın asli dili 731, ~ kıssaları 753, 1157, ~'ı sindirerek okumak 1185

Kureyş 584, 827, 828, 941, 1054, 1056, 1112, 1306, 1322

Kureyza 827, 828 -oğulları 828, 830, 836

el-kurâ 251

Kurban 176, -ibadeti 196, 648, - kesmek 648, - olmak 710

Kureybe 1114

Kurtubî 9, 61, 86, 91, 113, 215, 217, 218, 236, 291, 306, 352, 802, 992, 1136, 1185, 1193, 1211, 1266, 1280, 1327

Kuruş (II. Cohosroes) 39

Kuşeyri 239, 570, 1072, 1297

kun 45, - 'fe-kân 584

kudle 1192

Kutrub 1156

Kutsal Kaya 218

Kutsal Ruh 519

küfür 804, - milleti 46, ~ perdesi 1078, 1210, - gecesi 1193

Külliyât 401, 501, 546, 753, 848, 935, 1159, 1170

Külliyâtu'l-Elfaz 1165

kürtaj 256

lâ-cerame 501

lağv77, 661, 711

lam (edat) 3, 49, 195, 852, 970, 1133, 1163, ~1 leh

262, 264, 512, 564, -u'l-'âkıbeh 688, ~'1 istihkak

1316 lâ'net 58, 122, 763, -lenmek 346 Lât 1056

lâte hîne menâs 900 Latîf 244,811,833, 1130, 1152

•N3£st*

DİZİN

*f~3ç^--fo

Latincell^SSö, 1121

lâ uksimu 1259

le'aiie 614, 718, 1222

Iebbe9l5

lehve'l-hadîs 809

Letaifu'l-lşârât 570, 1072

Levh-i Mahfuz 41, 380, 398, 873, 1160, 1242

Levililer [Eski Ahid) 579, 584

leylen 528, 1282

lezbiyen ilişki 149

libas 522, 631, ~u't-takvâ 631

Lisân(u'l-Arap) 21, 39, 60, 97, 203, 264, 273, 294, 308, 315, 423, 429, 474, 506, 565, 573, 586, 597, 602, 646, 652, 656, 668, 670, 748, 749, 795, 848, 885, 888, 962, 964, 975, 1042, 1129, 1159, 1185, 1228, 1249, 1252, 1280

livata 150

Lokman (a) 807, 810

Luka 120, 580, 584

Lût (a) 115, 729, 767, 782, 784, - gölü 413,415, 556, 683, 706, 784

lütuf 452

M mâ fedat) 47, 54, 286, 384, 769, 873, 877, 1034, 1283, olumsuzluk ~sı 40, -'aleyh 813, - illa 932, mâ hulikâ leh (yaratılış amacı) 944, 1248 maddî varlık 619 mâ entum 'aleyh 138, 896

Mağara arkadaşları (Ashab-ı Kefhj 556, 560, 561, mahdûd 1078, mahşer 382 mahs 132

mâ hum fih 138, 288 ma'işeten danken 612 makt 199, 928 mâ kâne li 474, 834

Makedonyalı İskender 573 mâi62 Malay 1022 mal sınavı 308

Malik (İmam) 166, 424, 872, 1025, 1193, 1266 Ma'kil b. Yesar (r) 79, 355 ma'lûmât 70 mâ
meleket 839

Mammon 88

Mandence 27

Ma'ani'l-Kur'an 378, 423, 467

Maniheizm 623

el-mâhd 885

Mariye 839, 1144

ma'ruf 80, ~ ve munker 295

Matta 120

el-mâ'ûn 668

Materyalizm 1213

Mâtürîdi 17,300

Maverdi 571, 1193

maymunlaşmak 298

Mazdekizm 1213

Mazini 833

me'âric 1167

meal XII, XXI, XXII, XXV, XXX, XXXI

Meâni'l-Kur'an 679

mecalis 1096

mecaz 848, 300, 335, 376, 378, 584, 625, 750, 900, 923,

mecnûn 1045, 1156

Mecusilik 799

Med (uygarlığı) 40

medeniyet 577, medenî 583, 1053, ~ tasavvura 773

Medain-i Salih 1255, 1256

Medhal ile'l-Kur'ani'l-Kerîm 763

Medine (Yesrib) XXVIII, XXX, 5, 10, 12, 27, 29, 44, 66, 76, 133, 139, 352, 368, 504, 606, 680, 807, 816, 827, 883, 989, 1085, 1309, - toplumu 7, ~ sözleşmesi 321, ~ vesikası 188, ~î sureler 705, 715, ~ Yahudileri 787, 1285, ~ dönemi 844, - İslam Devleti 1016

medyen 277, 416, 758, 765, 784, ~li üstad 757

mefâtih 771

mefaze 922

Meğazi 1306

mehcûr 704

mehd 1190

Mehdi 44

Mehdi Bazergan XXX, 638, 697, 792, 1196, 1200, 1211, 1243,

mehilleh 69

Mehrned Akif XVI

[349

*^3^

DİZİN

££5S^3=f

mekâmi' 644

mekân mahremiyeti 694

Mekâyîs(u'l-Luğa) 39, 160, 359, 361, 383, 413, 425, 429, 542, 546, 557, 582, 583, 619, 646, 648, 652, 656, 660, 661, 670, 679, 701, 704, 757, 831, 880, 902, 941, 971, 1012, 1018, 1034, 1059, 1074, 1102, 1118, 1174, 1184, 1185, 1186, 1199, 1202, 1215, 1252, 1278, 1279, 1293,

1295, 1309

Mekke XXIX, 48, 241, 368, 413, 431, 571, 578, 871, 586, 619, 624, 680, 731, 744, 901, 956, 973, 984, 1017, 1020, 1057, 1114, 1172, 1219, ~'nin fethi 334, 545, 731, 1085,, ~ egemenleri 468, ~î 594, 816, 1006, ~î sureler 614, 705, 715, ~'li kâriiler 617, ~ müşrik aklı 617, -liler 673, 706, 767, 1025, 1165, ~ kodamanları 700, ~ dönemi 733

mekennâ 574

meknûn 1081

Melaike sûresi 859

melek [melâike] 492, 14, -lerin yardımı 310, ~ler 437, 622, 619, 1057, - peygamber istemek 700, 727, ~ peygamber ilişkisi 881, -iyyet 1201

mele'717

meleke 589, 590

el~Melik 439, 1124, 1329

mekr 281,376, 864

Menâr 28, 29, 31, 44, 84, 94, 113, 123, 205, 266, 270, 400, 401

Menat 1056

menasik 49, 656, mensek 49, 648, 655

el-mendûd 1078,

meni 652

Menn 23, ~ ve Selva 296, 606

el-Mennu 1031

Menşur 1047

meratibü'l-vücut 773

Meryem (a) 37, 111, 112, 183, 219, 221, 578, 579, 582, 584, 600, 634 ~ oğlu İsa 824, ~'in üriner sistemi 1147, ~'in yiğitliği 1147

Merare b. Rebi (r) 364

mercan 1071

merh ve 'afar 1080,

Mersed (r) 677

mesai çalma cezası 1097

Mesânî492, 917, 1313

Mescid [mesacid] 1182, ~i Haram 44, 48, 54, 334, 733, harem bölge 48

el-Mescidu'1-Aksa 526, 528

Mescid-i dırar 360

mesnr 1047

mesed 1321

mesel 567, 568, 569, 571, 573, 806

mesih 209, 335, 1121

mesel 687, 705

mesike 687

mesnun 486

Mesruk 1075

meşarik 885

meşhed 584

meşru savaş 1008

meta' 142, 791

metafor 708

metnin sembolik tabiatı 873

me'vâ bahçesi 1055

Mevdudi 547, 1091

mev'id 602

Mevlana Celaleddin Rûmi 421

Mevsuatu's Sunne XXX

meydan okumak 400

mevt 311, 938, 1150

m eysir 213

Mezmurlar 210, 848

Mezopotamya 27, 619

Mısır 22, 23, 28, 285, 287, 390, 446, 549, 619, 758, 792, 793, 984, -'lılar 588, 606 ~ sarayı 594, ~'dan çıkış 596, ~ yerlisi mü'minler 606, eski -731

Mısır-ji 606

midha 1219

Midrar 409

mibrâb 580, 902

Mikail 37

mîkât 289

Mikaya 25

Mikdat 1292

Mikdat b. Amr 825

milâk 14

Millet: İbrahim ~i 46, ~u'l-âhirah 900

min (edat) 886, 1027, 1030, 1187, 1210, 1330, ~ dünühi 620, 998, ~ hilafın 197, 285, ~ turâbin 564

Mina70, 188

mineraller 661

»NS^N*

DtZÎN

^^^

minnet 1031

Miraç rivayetleri 529

miras 147, 902

mir fak 558

mirsâd 1213

mirye 401

mîsak 13, 31, 462, 612

maskin 1204

mislihî 958

misyon 577

mişkât687

Mişna 39

mitoloji 652

el-mizân 265, 959, 1082, 1090, 1312

mizah 350

Modern kozmoloji 1044

Moris Bucaille 763

Muaz b. Cebel (r) 219, 874

Muaze 687

mubahlık 248

mübarek 627

mubîn 398, 428, 482, 485, 497, 683, 714, 735, 753, 780, 999

mucize 221, 233, 286, 374, 453, 458, 557, 736, 788, 1019, 1125, 1153, ~vî olaylar 559, 662, 857 ~vî işaret 580, -lerin esrarlı tabiatı 598, 742, 598, ~vi haber 1065, 1124, 1219, ~ler 1079,

Mudar 15

Muddessir 1189

mudğa 640

Muğisb. Kays 1129

Muğni('l-Lebîb) XXIII

el-Muhabbar 1213

Muhacir 358, ~ler 826

muhakeme tarzı 721

el-Muhallâ 152

Muhasibi (Haris) 200

el~Muharraru 'l- Veciz 417

Muharrem 1304

Muhammed (s.a.v.) XIII, 7, 20, 24, 25, 27, 29, 33, 121, 133, 135, 136, 146, 158, 174, 208, 218, 227, 232, 367, 492, 571, 578, 615, 738, 448, 614, 715, 720, 754, 796, 806, 823, 825, 831, 835, 839, 841, 872, 981, 983, 1006, 1008, 1013, 1025, 1032, 1036, 1076, 1112, 1121, 1186, - Ümmî Peygam-

ber 20, ~'in hükmü 158, ~î davet 494, 732, 1052, 1053, 1125, 1180, 1248, 1269, 1301, 1320, ~'in beşeri tabiatı 553, ~ el-emin 370, âlemlere rahmet 388, 715, ~'in hoşgörüsü 1097, ~'in misyonu 1130

el-Muheymin 203

muhdarûn 796, 854

muhhs 586, ~în 489, 887, 907

muhsinîn 808

muhtâl 811

Muhtasaru'l-Müzeni 295

Muhtam's Sihah 26, 255

mukaddes 1219

Mukatil (b. Süleyman) 367, 455, 467, 492, 517, 561, 598, 619, 638, 668, 742, 750, 765, 769, 782, 833, 975, 981, 995, 1200, 1319

mukatta'at 6, 714, 776, 808, 872, 969, 990, 998, 1032, 1155

Mukatil (b. Süleyman) 367, 455, 467, 492, 517, 872

519, 633

Mukît 169

mu'minûn 180

Munhamenna 1121

murad-ı ilâhi 705

murâvede 434

murağamen 172

murcifûn 841

murdi'atin (emzikli kadın) 639

murîb473, 858

murselûn 874

murre 827

murûet 1024

Musa (a) 35, 46, 51, 72, 74, 185, 222, 479, 550, 569, 572, 586, 594, 596, 598, 599, 601, 602, 605, 627, 698, 736, 754, 765, 771, 810, 821, 824, 842, 864, 874, 875, 984, 985, 1001, 1018, 1047, 1048, 1186, -salih kul meseli 553, ~ ve haran 557, 608 ~'nm duası 587, ~'nın bittim noktası 758

Musa Carullah 47, 118, 421, 635, 1025, 1274

Mus'ab b. Umeyr (r) 132, 830

Musalla 48

musallîn 1308

Mushaf I, 2, 5, 368, 374, ~ yazımı 1208

musriiûn 875

£s33^

DMN

-»N3£3^-

Mustalıkoğulları 677

el-Mustash 352

mustaz'aflar 476, 853

mustekarr 877

mutaffifîn 1233

Mute 793

mutlak: ~ hakikat 240, 370, 576, 1186, ~ teşbih 311, ~ varlık 475, 596, ~ otorite 480, - gayb 571

mutref67Q

muttakîn 723, 1042

mutteke' 436

el-Mute'âl 459

el-Mutekebbir 502

Mutezile 593

el-Muvâfakâtl, 69, 198, 1069, 1175

muvahhid İsevilik 981

Muvatta 833, 1032, 1221

muzemmil 1184

el-muzn 1080

Müberred XXVII, 646, 1155, 1238

mücadele disiplini 1117

Mücâhid 48, 80, 150, 188, 220, 243, 264, 276, 304, 298, 308, 315, 354, 355, 390, 424, 436, 449, 459, 588, 595, 633, 637, 641, 646, 678, 679, 684, 704, 712, 723, 732, 742, 814, 879, 962, 1000, 1025, 1031, 1036, 1037, 1054, 1124, 1126, 1227

mücrim 346, ~în 610, 748, 819, 821, 980, 1160,

müfesser 396

müfessir 396

Müfredat 15, 193, 264, 266, 270, 501, 506, 515, 574, 617 661, 717, 935, 1041, 1170, 1186, 1189, 1252, 1259, 1290

mükemmellik 596, -leşme tuzağı 612

mülk 38, 42, -iyet 591

mümeyyiz akıl 331

el-Mü'min 278

mü'min: ~in görevi 658, el-mu'minûn 660, 755, 1031, ideal -710, -ler 826, -lerin kardeşliği 1029

münafık 8, 164, 181, 182, 340, 352, 778, 1107, 1108, 1129, ~ akıl 356 ~ın tabiatı 1098

el-Münavî 571

Müreysî' gazvesi 143

Müslim 5, 11, 26, 33, 56, 62, 101, 125, 145, 240, 352, 367, 552, 582, 593, 608, 657, 799, 820, 860, 912, 936 979, 1027, 1032, 1059, 1112, 1127,

1160, 1188, 1311, 1319, 1322 müslüman: ~ ailenin inşaası 1110, ~ hayatının

kodlan 1189 Müstedrek 5, 208 müstekbir 159, 1159 müşâkele (sanatı) 376 müşebbehe 811

müşfikin 566 müşrik 206, 374, 555, 1105, 1285, -in imam 453,

~çe kader inancı 503, ~ier 571, 573, 680, 945

-lerle evlilik 1114 müteşabih 106, 705, 917, ~ âyetler 380 el-Mütekebbir 763 Müzdelife 645

N Nabatça 595 Nabukadnazar 633, 1241 na'ce 902

Nadiroğulları 203, 827, 1100, 1102, 1104 nadir kelime 479 Nadrb. Haris 806, 809, 813, 1168 Nâfi 192

nâfileten 546, 629 Nafi b. el-Ezrak 315, 511, 1238 Nabb 830 nahivciler 236 Nahle Vadisi 1004 nahr 648 Nakd 13 nakir 162 namaz 786, ~ vakitleri 614, ~m nihai amacı 786

cemaatle -1118 nankörlük 280, 565, 586, 851 nar 243

en-nâr370, 1179 Nasibeyn 1005 nasr 1318 nasârâ 194, 214 en-nas 137 natiha 190 nebee 440 nece'1029, 1213 Nebi 652, 668

◆pS^S^t*

DtZÎN

->şs^si*-

nebevî hüküm 631

Necaşi 212

necdeyn 1260

necid çölleri 863

neciyya 447

Necran 850, 1241

necvâ617, 1095, 1096, 1097, 1098

nedensellik yasası 944, 1040, 1289

nedve 782

neffasât 1327

nefs 144,433, 442, 957, 1227

nekame 918

nemi 738

Nemrut 89, 864, 939, 1241

Nesai 158, 799, 1144, 1179

Nesefi 125

nesh 41, -teorisi 323, 561

nesî 337, 338

nesiye 612

nesr 1175

neşrân 708

Nevevi 526

Nevf el-Bikâlî 569

nezîr 762

nida 11, 47, 407

nidd 943

nifak 164, 342, 778, 1086, 1105, 1107, 1131, ~ 1

gizlemek 355, 367 Nihilizm 459, 622, 995, -in sonu 701 nikah 694 Nil 606

ni'met 47, - 'in şükrü 472, 500, ~'i inkar 1069 Ninova 368, 393, 633, 793 Nisa 831

nisyan 594, 612, 639 Niza 319

Nuaym b. Mes'ud 827 nucûm 662 nûdiye 596 Nuh (a) 2, 154, 387, 388, 405, 409, 615, 683, 705,

767, 784, 797, 824, 1018, 1112, 1175, ~ kıssası

631, ~'un duası 631, ~ kavmi 1034, nûhâ (nehyeden akıl) 602 Numan 355

nûn 1156

nur 295, 370, 627, 687, 916, 1179

nuşuz 158, 178

rnıtfe 661, 882

nutk 737

nuzulen 888

nübüvvet 572, 600, 652, ~ mucizesi 788

en-Nüket ve'l-'Uyun 571, 1193

Nüzul 528

O

olgunluk yaşı 868

oluş ve bozuluş (kevn ve fesad) yasası 790, 995, 1150, 1237

ontolojik: ~ hakikat 623, -ihtiyaç 628

organik hayat 780

Osiris: 588, - kültü 291

Osman (r) XXIX, 188, 1015, - tertibi 1046, 1314

Osman b. el-Huveyris 210

Osman b. Affan 1311

Osman b. Maz'un 495

Ö

öfke 332

öksüz 448

ölüm 312, 920, ~ korkusu 11, -süz sevgi 333, -süzlük 570, hindular'm ölümü 608, -den sonra diriliş 640, -den çıkmış bir diri 723, ~lü kaza 736, - meleği 818 -ün yasaları 1085

Ömer b. Hattab (r) 98, 152, 198, 199, 366, 421, 594, 733, 767 825, 902, 1015, 1018, 1161, ~'in (İslam'a) teslim oluşu 601

Ömerb. Abdülaziz 147, 1266, 1270

Ömer R. Doğrul 635

önyargı 228, 947,

örgütlü küfür 1280

Örtünme 685

özgürlük 380, 650, gerçek - 653, özgür irade 569, -leşme 571, -lük algısı 650

özürlü tasavvuru 69, 750

Papa Gelasius 1121 Pasif iyiler 297, 312 pasif muhalefet 558

-*p=g^=i*-

DÎZÎN

»f^^N*

Pazarlık 404, ~lı iman 691

pedagoji 93

Pers 40, 828, 900, -ier 792, 793, ~ Kralı Ahaşveroş 762, - ordusu 793, 8, ~ mitolojisi 813

Peygamber (Hz.) 359, 425, 520, 528, 561, 575, 576, 588, 598, 605, 608, 624, 637, 642, 687, 706, 708, 734, 744, 753, 759, 761, 806, 1002, 1313, ~ Mescidi 218, ~'in beşerî varlığı 577, ~'in vahyi okuyuşu 704, ~'e karşı savaş 719, ~'in şahsını inşa 721, ~ eşleri 831, 839, ~'in yazına bilmediği 700, ~ suresi 1142

peygamber 584, ~lik kurumu 468, 615, -kıssaları 615, 778, ~ anlayışı 702, ~in cinsiyeti 454, melek ~ 505, -ligin sonlanması 1076

pişmanlık 384

Plini 1256

polemik 569

Portekizce 606

Pourâna 731

pramidik siyaset 752, 1119

Pramit 1147, 1256

Preneler 1022

psikanaliz 1301

psikoloji: 1139, insan -si 230, kitle -si 247, ~k çöküş 323, ~k yasalar 537, - savaş 681

Ptolemy 1256

Put 857, -lar 379, -perest kültür 561, -perestlik 607

R

Rabb 431, 565, 435, 1329, -'u'1-Alemin 759

râbitû 142

rachh 419, 492, 784

râcife-râdife 1217

racîm 485

er-rafiku'l-a'laS, 165, 546

raf es 71

Râğıb (el-Isfahanî) XXVII, 16, 24, 100, 128, 132, 172, 181, 191, 197, 247, 264, 265, 272, 287, 302, 305, 323, 515, 565, 568, 582, 582, 595, 612, 614, 617, 652, 685, 703, 712, 717, 736, 737, 738, 761, 779, 841, 861, 877, 904, 936, 951, 960, 967, 1031, 1051, 1052, 1059, 1078, 1080, 1122, 1159, 1238, 1297

rai: t 743

er-Rahim3, 818, 1295

er-Rahman3, 464, 552, 578, 624, 1036, 1067, 1068 - sıfatı 1074, 1295

rakabe 63

Ramazan 82, 306, 879, Kur'an ayı - 65, ~'ın son on günü 1255, - gecesi 1276

Ramses II (Firavun) 391, 762

er-rasul 608, 652

Raşel (Rahel) 443, 451

ratk 622

ravda 795, 960

rayb 423, 691

Râzî 15, 23, 26, 29, 50, 56, 57, 63, 66, 69, 73, 75, 91, 98, 118, 126, 130, 132, 145, 149, 155, 191, 195, 215, 218, 227, 232, 236, 240, 247, 249, 262, 314, 320, 324, 325, 341, 529, 557, 559, 561, 565, 569, 571, 582, 584, 598, 602, 603, 608, 611, 612, 622, 624, 633, 635, 638, 644, 648, 652, 662, 676, 687, 695, 708, 710, 712, 717, 726, 727, 739, 748, 755, 857, 765, 766, 873, 875, 876, 884, 904, 916, 924, 953, 956, 971, 1020, 1023, 1034, 1042, 1044, 1047, 1050, 1059, 1069, 1073, 1081, 1094, 1098, 1175, 1286, 1322, 1327

Rebi166

recâ 703, 784, 820

recmen bi'1-ğayb 561

er-rehb 761

Rehoboam 849, 904

remzen 112

Ress sakinleri 1034

Resail (İbn Sina) 877

Ressiiler 706

Reşid Rıza 378, 443

Reuele (Şuayb?) 759

reyhan 1081

Reyhane 839

Reyyan b, Zeyd b. Amr 622

Rıdvan Biati 1019, 1020

rızık 212, 511, 614, 855, 959, 1042

Riab b. el-Berra eş-Şenini 622

riba (faiz) 97, 855

ricalim 688, 1179

rics 24, 275, 991

rîh3l9, 805, riyali 805

Roma 582, 771, 1185

risale 239

*N^£S=!«

DİZİN

*Şs^3\$53s«

risalet 42, 652, 841, ~ rüzgarı 863 m'h 133

rûh 486,497, 546, 582, 730, 1099, 1283, üflenen 612

ruhbanlık 154, 212, 1088, 1090, 1091

Ruhu'1-Emin 31

rükû'429

rukûd, merkad 559

Rummanî XXIII, 1242

ru'ya (rüya) 318, 430, 437, 439, 528, 920

ru'yet 541

sabbâr815

sabır 320, 492, 806, 949

Sabit b. Kays (r) 1027

Sabit b. Dahdah el-Belevi (r) 1085, 1264

Sabit b. Şimrah 1114,

sâcidîn 429

sadaka 344, 359, 492, 1087, 1159, 1187

sadakat 843, -sizlik 158

Sa'd b. Ebi Vakkas (r) 199, 778, 827

Sa'd b. Muaz (r) 696, 830

Sa'd b. Rebi (r) 146

Sa'd b. Ubade (r) 827

Safa ve Merve 58

saf/1118

Saffan b. Umeyye 1114, 1306

Sâffât 884, 885

saftı 492

Safiye 153, 823, 839

Sağa Sarayı 771

sahihayn 1320

sahte annelik iddiası 1116

sahte kutsallık 216, 268, 332, - oluşturmak 727

sâhûn 1042

Saib b. Yezid (r) 1126

Sâibe 216

Said b. Cübeyr 39, 145, 243, 270, 306, 315, 454,

455, 595, 510, 679, 840, 872, 879, 978, 1031,

1100, 1126, 1183, 1198 Said b. Zeyd (r) 601 Saidb. Müseyyeb 155, 776, 1126 Said Nursi (Bediüzzaman) 174

sâihûn 363

sa 'îr 842, 846, 1150

sâkîb 885, 1244

salât 7, 20, 193, 205, 206, 217, 298, 417, 584, 588, 597, 598, 800, 808, 841, 1249, 1308, 1309, 1310, 1312, ~'in ikamesi 7, 648, 865, -salevât 58, 83, 841, ~'ul havf 173, ~ edin 840

sâlihat98, 1310, sâlihîn 127

Salim (mevîa Ebu Huzeyfe) 825

Salimoğulları 1126

Salih (peygamber) 276, 411, 729, 744, ~'in kavmi

727

sâlih amel (amel-i salih) 12, 94, 563, 606, 777,

848, 867, 904, 1275 salsâl 485, 486 salv 881

es-Samed 1323, 1324 Sami 339, ~ geleneği 584 samimi kullar 897 sâmir 670 Sâmirî 606, 608 Samuil Peygamber 85 samyeli 94 San'a 1305

es-Sârimu'1-Meslûl 809 Savaş: -ganimetleri 147, -esirleri 153, 1008, -m

amacı 310, 316, - döküntüsü 900, - ahlakı 1020,

1110,

savm 583, 833 Sayfib. er-Rahib 1114 sayha 419, 785 sayı sıfatları 651 sayrûret 843 Saz Denizi 22 seb'a 489

Sebe 744, ~ kraliçesi 742, - uygarlığı 844, - örneği 849, ~ halkı 851

sebeup 574, 642, -1er zinciri 303, ~eri 575, ~ler alemi 736

Sebt {Şabat) 525, 708, - Yasağı 161, 526, - Günü

365 Secah 454

secde 262, 506, 588, 612, 1280 sedîd 147 sedir isidra) 851

~»|S^3#»~

DÎZÎN

^s3c^

seiei 365

sefih {sufehâ') 53

sefine 878

sehar 108

seka 24

Se£arll92

sekînet 1018

Sekülarizm 1150

seiam 489, 654, 712, 841, 880, 1078, -un 581,

-men 588 Sel' Dağı 827 Seleme b. Hişam 1023 selim fitrat 189 Selman (Farisi) 745, 828
selsebîl 1204 selva 23

semâ 1230, ~vât 457 sembolizm 677, 1108, 1197 Semud411, 413, 727, 743, 744, 1044, 1256,
1261 sene 778

sera {seriyye) 596, 1255 es-serv 582 servet 590, 773, 855, ~e ait olmak 771, ~ dağılımı

1132, ~in budanması 1159 Sevad arazileri 1104 sevâen 645 Sevr Mağarası 720 sevvâke 565

sevgi 1029 ~nin çarpıklığı 782 seviyyen 580 sevk-i ilahi 240 Seyyid Ahmed Han 113 Seyyid
Kutub 89 seyyie 12, -ât 423, 1300 Seyr-i Tâhâvvul-i Kur'an 638 Sezar Trajan 556 siddîk
440, ~an 586 sırr 596

sırat-ı müstakim 203 sınıf: kavgası 405, ~ tahakkümü 602 siyam 363

Sibeveyh XXVII, 86, 466, 486 siccîl 416, 1304 sidrlo78, sidre 1055

sihir 284, 399, 717, 999, 1192, -baz 370, 492, -bazlar 602, 719, -in aldatıcı tabiatı 603,
gözbağcılık 603, illüzyon 603

es-sikâye 446

sîmâ 1013

Sina (Seyna) 27, 663, 760, 1273,

es-Sîra 1013

sirâtehe'1-ûlâ 598

siy ab 1189

Sodom 415, 1164

son gaye 861

Son Saat 577, 598, 615, 706, 750, 818, 924, 952,

981, 984, 1061, 1162, 1163, 1183, 1186, 1196,

1225, 1229, 1250, 1294 sorumluluk - ahlakı 1078, - bilinci 1078, maddi

- 1098, manevi - 1098

sorumsuzluk 820, 333

soykırım 717

söylem: —eylem çelişkisi 1118, ~ ahlakı 1188

sözün gücü 477

spekülasyon 569

su 1070, 1071, 1080, 1153

suâl 42

su 'Mü 598, 717, 761

Subey'a el-Eslemi (r) 1139

subhân 527, -eke 239, -Allah 527, ~ehu (teşbih) 584

subûr 701

şubat 708

sudûd 1007

suhriyyen 973

el-suh 1 200

suh uf 23

suikast 895, - teşebbüsü 349

su-izan681, 1018, 1031

sukifû 841

sülâle 661, 818

sultan 473, 542, 546, 667, 895, 1044

summe 29, 388, 685, 833, 943, 948

sunak taşlan 214

surâdık 561

Suriye 793, 1241

Suruçlu James 556

Suva'446, 1175

suven 602

•N=3£s^

DİZİN

^^^

Süddi 44, 121, 166, 195, 212, 437, 931, 1034

Süfyan b. Uyeyne 17, 223

Süheyl b. Amr 1016, 1025

Süheyl b. Sayfi 1114

Süheylî 1305

Süleym (Kabilesi) 827

Süleyman (a) 2, 31, 40, 85, 528, 632, 710, 734, 741, 742, 767, 844, 849, 1159 ~ ve beikıs

557, 752, ~'m yargısı 631, -mantığı 738 ~'m ölümü 849, ~ Mabedi 40, 528, 1273

sülfür taşları 1043, 1305

Sümame b. Usal 984

Sümer 1241

sünnet 153, 486, 656, fiili ~ 837, -ullah 897

Süryani 556, ~ce 595

süveyd 355

Süyûtî 156, 222, 571

488, 492, 586, 704, 757, 848, 864, 1099, 1106, 1328, ~'m polemiği 263, ~'u'l aslî 476, şeyâtîn 632, ~'sı güçler 674, 1179, ~'ın gör dediği yer 674

şiiir 881

şikâk 652

şirk 161, 334, 379, 402, 799, 882, 900, 998

şirzime 719

şiye'an 800

şizofren 825, manevi - 975

Şu'abu'l-îman 1073

Şuayb (a) 276, 278, 279, 416, 417, 600, 729, 758, 759,

Şuayb b. Mehdim zî Mehdim 622

şuhh 1104

şûra 964

şükür 438, 849

Şa'bi 270, 421, 694, 897

Şah Veliyullah 1055

şahid 444, ~'lik 567,

Şam XXX

Şaman: -izm 1213 - şairleri 652, 713, 733,

ŞâtibîXXI, 198, 704, 1069, 1175

şe'âir 58

şecer 164, 499

şefaât 1195, 21, 610, 622, 848, 853, 920, 987, 1056,

1231, ~çi 227, 465 ~çi aramak 272, - edilen 852,

- eden 852, - yetkisi 852 şefkat 340 şeğaf 435 şehir 33 7

şehîd 54, 658, 1186 şekk473, 691, 787, 858, 1029 şekl 546

Şekûr 471, 962, 1136 şe'n 1071

şer 372, 623, 953, 1180, 1254, - tanrısı 224 Şeref 633

şeriat 203, 212, 492, 993 şer'î yasalar 45

Şevkânî 50, 61, 82, 363, 1059, 1081 Şevval 326 Şeytan 1228, 2, 17, 159, 197, 246, 261, 320, 476,

taakkul 262

Tabakât(-ilbnsa'd)\71

Tabatabâi 413, 556, 1312,

Taberânî223, 1145, 1300

Taberî 21, 34, 39, 44, 52, 121, 129, 145, 156, 158, 215, 217, 218, 227, 232, 335, 362, 369, 420, 561, 592, 595, 598, 602, 606, 636, 641, 646, 648, 661, 696, 702, 704, 712, 715, 742, 748, 755, 766, 769, 802, 810, 815, 833, 841, 961, 962, 975, 978, 992, 1044, 1047, 1054, 1056, 1227, 1295, 1305, 1318

tâbut 85

tâ'budûn 896

Tâc(u'l-'Arûs)19,97, 122, 474, 597, 602, 656, 795,

tadille 100

tafsil 679

tâğût 88, 161, 504, 915

tağyir 545, 799

tahâ 1263

tahiyye 712

tahrif 19

tahrik 685

1312

61, 63, 67, 71, 96, 113 171, 175, 190, 192, 205 234, 239, 247, 253, 302, 566, 573, 577, 584, 588
617, 619, 622, 632, 633 668, 679, 684, 687, 695 727, 732, 736, 738, 740 775, 780, 793, 796,
799, 860, 867, 872, 877, 885 1018, 1019, 1025, 1027 1078, 1115, 1118, 1144,

158, 160, 203, 214, 270, 964, 1159, 1249

•N3\$5S\$»

dîzîn

•Şs^£s4»

et-Tahrir (ve't-Tenvir) 857, 1102, 1126 tahsihiyyât 497, 498, 1069 tahvil 545 tahyîr 679

Taif 448, 759, 973, 1056, 1063, ~ dönüşü 1004, -

seferi 1177 takdis 15 takiyye 109 takva 1263, 6, 189, 685, 723, 1027, 1031, 1280, ~

hidayetin altyapısı 7, ~ elbisesi 264, 266 talak 1138 tallahi 446

Talût ve Calût kıssası 84 talh 1078 ta'limu'1-esma 16 taliyyât 885, Talmud 31, 39, 569
tame'an 820

Tanrı atama yetkisi 494 Tanrı Buyruğu 635 et-Târık 1244

tarih 1056, -sel yasalar 380, ~in değişmez yasası

619 tasadduk 365 tasavvur (algı biçimi) 577, 590, 615, 617, 1008,

1034, ~ât-tasdikat 577, bozuk - 608, 771 ta'sev 729 Tavus 1126 tayı 531 tayy 1238 Tayy lehçesi 872 tayyibât 94, 191 tebârake 662, 698 teberruc 694

Tebük 338, ~ seferi 338, 341, 342, 355, 360 tebyîn 506

tebdîl 479, 799, 869, 1020 tedbîr 370

tedebbür 168, 262, 1011 Tedvin asrı 374 tefakkuh 250, 262, 365 tefekkür 262, 300

Tefhimu'l-Kur'an 547, 1091 tef kir 1192

tefsir edebiyatı 575

Tefsiru'l-Beyani 1031, 1266, 1272

Tef sim Cüz'i-'Amme 1327

Tefsir'ül Kur'an ve Te'vilu'l Furkan XII

Tefsir'u'-Kebîr 421

teğâbun 1133

tehdîd 406, 717

tekamül 818, ~ kanunu 1174

teJ^/)irll89

tek tanrıçılık 584

tekvîr 1225

telakki 18

temâsîl 288, temsil 565

tenavû's 858

tennûr 406

tenzih 238, mutlak ~ 311

tenzil 429, 483, 517, 698, 1283

terâi£> 1245

tertii 704, - emrinin amacı 1185,

teşbih 15, 614, 796, 835, 1038, 1038, 1102, 1124,

1133, 1159, 1247, 1318 tescil 1304 tesettür 685, 841 teshir 865, 902, 911 te'sim 1078
teslimiyet 237 teslis 584, 981 .tesviye 565 teşâbuh 12 teşbîh 461, 687, 742 teşkâ 595
Teodosios (II) 556 tetlû 38

tevbe 58, 396, 736, 848, 927, 1019, 1130, ~i nasûh 1146

teveffi 115, 919, 1150

tevellâ (tevellî) 72, 168, 1011, 1057, 1192, 1222

tevhîd 345, 349, 363, 412, 478, 483, 533, 584, 608, 615, 621, 752, 909, 1312, ~i rububiyet
7, ~ hassasiyeti 223, - ve adalet 417, 593, 606, 799, ~ ailesi 629, ~ ve vahdet 635, ~ akidesi
648

te'vil 430, 535, 572, 573

Tevrat 20, 34, 51, 208, 222, 571, 764, 831, 1047, 1120, 1123

Tevvâb 679 1358

•fs£3\$23i»

DÎZÎN

•^3^»

teyemmüm 159, 192

tezekkür 250, 262

tezkiye 3, 50

tıbâk 1175

tıbâkan 1150

Ti val'i-Muf assai 1239

tıyera 531

ticaret 155

tilâvet 20, 561, 573, 866, 1262, hakka tilavetihi 47,

tîn 661, 818, 1304

Tirmizî 4, 65, 125, 198, 326, 395, 638, 733, 734, 740, 792, 795, 817, 860, 871, 898, 909, 1004, 1039, 1077, 1101, 1198, 1221, 1275, 1322

toplum: -sal dönüşüm 399, ~ statü denkliği 799

Tora (Tevrat) 764

Toshihiko Izutsu 6

Tri-Marti 209

Tuba 1263

Tubba' kavmi 1034

tufan 286, 388, 405, 778

tu'fekûn 861

Tür 760, 966, 1047, ~'i Sina 1047

tuslimûn 515

Tutankhamon (Firavun) 391

Tutmosis (Firavun) 391

Türkçe XXVIII, 24, 118, 381, 566

Tuva vadisi 596, 1055, 1219

U

Ubeydullahb, Cahş 210, 767, 1114

Ubeyy b. Ka'b 17, 55, 121, 326, 354, 449, 573, 694,

695, 826, 1222, 1306, 1322 Ubeyy b. Halef 374, 687 uğurluiuk-uğursuzluk 399 Uhud 128, 129, 130, 131, 132, 136, 137, 138, 342,

360, 827, 1015, 1085, 1100 ukbâ 463

Ukbe b. Ebi Muayd 926, 1024, 1114 uli'n-nuhâ 614 ulleyka 760 ulu'l-elbab 84, 935 ulu'l-emr 163 Umeyme bt. Bişr (r) 1114 Umeyme 687

umm 54, 873 umre 330, 332

ümmet 268, 399, 483, 503, 516, 971, ~en 524 Ummu Cervel 1114 Ummu Kulsum 1114
Ummu'lKitab229, 493 umniyye 42, 652 umut kesmek 736 Uriah 902

Urve (b. Zübeyr) 145, 304 usve 829

Utbe b. Rebia 941 utlu 786

uygarlıklar 231, 268, 590, 593 uyku: nimeti 797, ~'nun denetimi 1042, ~'nun büyüğü 1042

Uzeyr 335, 635 Uzza 1056

Ü Üç Muhammed 52, 117, 541, 841 Ümeyye b. Ebi's-Salt 300, 510 Ümeyyeb. Halef 374,
1314 Ümmet 125, 382, 615, 668, 1025 ~i Musa 20, 29,

~i Muhammed 29, 203, 212, 1028, 1087, 1173 ümmi 295, 1125 Ümmü'l-'Alâ 1000, 1058

Ümmü Eymen 366 Ümmülfadl 1023 Ümmü Habibe 1114 Ümmü Seleme 147, 1139

Üsameb. Zeyd 171, 1013 üslup 584 ünsiyet 567

Vadi'1-Kurâ 1255

vahdet 243, 533, 615

Vahidî 306, 775, 1286, 1314

vahy 432, 451, 457, 610, 1054, 1055, 1191, ~in hayatı inşası XII, ~in amacı 393, 470, 597,
898, 1244, ~in hedefleri 470, - meleği 589, 1145, 1166, 1168, 1283, ~ ile diyalog 611, 1099,
1319, -lerin ortak kaynağı 614, 1179, ~in olağanüstü gücü 617, ~ ilahî bir inşa projesidir
617, ~in ken-

•fsSg^sl*

DÎZÎN

•Şs3£s4>

dine duyduğu özgüven 699, ~in hakikati 700, ~in rehberliği 706, ~in diriltici mahiyeti
804, 1283, ~in muştusu 857, sözlü ~ 1042, ~ kesintisi 1188, 1228, 1267 ~ süreci 1188, ~'in
lafızları

Vail kabilesi 1280

Vakıdi 1306

vallahi 446

Varaka b. Nevfel 210, 767

vâriduha 590

varlık: ~m hakikati 396, ~ kategorileri 617, 717, • hiyerarşisi 648, 773, ~ sabahı 1254

vassalnâ 66

vasile 216

vasiyyet 50, 63, -u'1-vacibe 147, 148

vav 27, 52, 98, 106, 184, 358, 374, 405, 500, 509, 813, 833, 900, 994, 1027, 1078, ~1 ta'lîl 3
~1 ibti-daiyye 14 ~1 tefsiriyye 52, ~'m misal anlamı 296, ~ 'in beyaniye özelliği 482, sekiz
~'1 1145

vebîl 1186

vecede 60, 68

vech 266, 393, 774

veciz 584

VedaHaccı 188

Vedalar73l

Veddl175

el-Vedûd 418, 593, 1241

Vehb b. Muhsan 1019

vehm 1029, 1179

vekarne 833

vekîl 235, 539, 824

veli 508

Velid b. Mugire 995, 1023, 1157, 1191, 1192, 1222, 1293, 1314

vera 1027

vesat 54

vesile 197, 539

vesm 596

vesvese 247, 252, 1035, vesvâs 1329

vicdan 189

vildân 1204

vird 420, 592

Viyana 1022

vizr 610, vezir 602

vuddlQ99, 1112

ya eyyuha 144, 824

Yasir ailesi 521

yed-i beyzâ 717, 761

yehdî 504

Yahuda Krallığı 20

Yahudi 10, 23, 26, 29, 30, 31, 33, 34, 37, 629, 936, 1103, 1107, -leşme 5, 45, 203, 206, 207, 261, 556, 557, 594, 627, 799, 800, 1082, 1087, 1116, 1123, Medine -ieri 30, 34, 35, 37, 39, 121, 1100, ~'lik 571, 723, 958, Sadukiyen ~ 986, -1er 584, -kültürü 912, 1177, ~ Kabalizmi 1177, 1179, ~ce bir kibir 1180

Yahudileşme Temayülü 42, 52, 255, 300, 321

Yahya (a) 111,580,582, 710

Yahya b. Abdurrahman b. Hatib 199

yakın 1030

Yakub (a) 50, 123, 192, 390, 409, 427, 433, 443,

450, 1143 Yaratıcı: özne 664, ~nm varlığı 672 yaratılış amacı 797, ~'in aşamalılığı 1037
yebûr 863 yechadûn 787

Ye'cûc-Me'cûc (Gog-Magogj 575, 635, 635 Yedi Gök 13, 944 Yed-i Beyza 985 yef'alûn 689
Yeğûs 1175

yeryüzü 229, -nün eksiltîmesi 625 Yemen 39, 742, 828, 850, 851, 874 yemin 212, 218, 508 yenim 22

yeniden diriliş 863 yetîm 31, 152, 1204 Yeremya 25

yeşâ' 13, 53, 96, 376, 504, 517, 535, 643, 682, 960,

994, 1089, 1193 yeşkâ 612 Ye'ûk 1175

yevm 337, 818, 1037, ~un meşbûd 1240 yıldız 1059 yoloğlu 801 yönetme 575 yu'fekûn 981 Yunanca 224, 556, 577

«£c3 Ş^=5*~

DÎZÎN

^ P^^St^-^" *

Yunus 368, 392, 395, 1047, ~ peygamber 556, ~'un

tevbesi 1161 yüsebbihu 687 Yusuf 390, 427, 437, 443, 445, 446, 557, 584, 759,

767, 933 yüceltme 592 yürek fethi 1017 yüzey gerilimi 708 yevmu'l-furkân 306, 317

zafer ahlakı 1317, 1319

za'm 1133, zu'm 252, 1133

zaman algısmdaki izafilik 610

zakkum (lanetli ağaç) 541, 888, 987, 988, 1045, 1079, 1263

zalim: 783, ~in ateşi, ~ûn 788, 853, ~ iktidar 603

zalûm 843

zann 247, 539, zanne 1165

zâlike 808

ez-Zahir 1083

Zâriyât 1040

zatî-cevherî 1141

zâtu's-sudûr 318, 1152

zaruriyyât 497, 1069

Zebânî 1280

Zebur 139, 637

Zeccac XXVII, 273, 276, 466, 467, 492, 529, 710, 795, 962, 1248, 1327

Zeccâci 57

zehebe 696

Zekeriyya (a) 25, 112, 578, 579, 580, 584, 710

zekât 20, 294, 359, 581, 584, 736, 808, 1187, ~ verilecek sınıflar 687

ze'1-kifl [zı'l-kiü) 633, 906

zelle 1222

zelûl 1152

Zemahşerî XXVII, 15, 23, 39, 44, 50, 69, 71, 73, 76, 105, 112, 117, 121, 185, 196, 204, 205, 215, 232, 270 273, 300, 320, 341, 369, 460, 465, 478, 479, 493, 557,

233, 245 382, 389, 561, 567, 712, 715 782, 783

250, 262, 407, 420, 568, 580, 731, 736, 793, 799

586 738 822

1007, 1023, 1031, 1036,

612, 635, 638, 646, 673, 742, 744, 761, 769, 778, 831, 843, 857, 858, 956, 1045, 1055, 1065, 1071,

1098, 1108, 1145, 1190, 1271

zenb 935

zencebîl 1204

zengin-yoksul 553, 565

Zend-Avesta 643, 731

Zerdüşť 643, 793 -izm 623 -iler 793, -lük 1213

Zerkeşî 1165

zevç 145, 912, 957

Zeyd b. Amr (b. Nufeyl) 210, 407

Zeyd b. Harise (r) 825, 835, 1320

Zeyd b. Sabit (r) 326

Zeyneb (Hz.) 681, 1114

zeytin 243

Zeytin dağı 1273

zıhar 825, 1092, 1093, 1094

zül 707

zırh yapımı 631

zıt kutupluluk-çift kutupluluk 563, 569, 956, 971

569, 622, 770, 865, 866, 1044, 1059

zıkr 463, 579, 594, 600, 610, 612, 617, 670, 671,

702, 835, 899, -ullah 786 Zilkade 326

Zilhicce 70, ~'nin ilk on günü 1255 zi'1-me'âric 1168 zilzâl 1289

zina 683, - iftirası 679, evlilik dışı cinsel ilişki 661 zindan 437, ~ arkadaşı 443 zînet 267, 818

Ziyad b. Lebid el-Ensari (r) 27 zıbur 506, 866, 1065 zulm 240, 382, 563, 616, 626, 629, 705, 737, 765, ~

ün iktidarı 602, 702 Zührî 526

Zuhr-i Ahir (veya "ahar") 1127 Zuhruf 376 zühul 639 zulefen 423 zu-mirra 1055 Zu'n-nûn 633 Zûnuvas1241 Zübeyr (b. Avvam) 1292

Zülkarneyn (a) 573, 575, 576, 1159, - kıssası 1177 Zühri39, 1115, Züleyha 427, 437 zurkâ 610 zımûb 423